שו״ת · אחרונים

בית שלמה יורה דעה מהדורא בתרא חלק ב

רבי שלמה דרימר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בית שלמה יורה דעה מהדורא בתרא חלק ב

רבי שלמה דרימר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בית-שלמה-יורה-דעה-מהדורא-בתרא-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה מבן המחבר 5
מפתחות 5
דינים מפוזרים משאר חלקי ש"ע הנמצאים בחלק התשו' הלז 22
תשובה קיט 23
תשובה קכ 24
תשובה קכא 30
תשובה קכב 41
תשובה קכג 45
תשובה קכד 48
תשובה קכה 50
תשובה קכו 51
תשובה קכז 53
תשובה קכח 61
תשובה קכט 77
תשובה קל 78
תשובה קלא 83
תשובה קלב 96
תשובה קלג 106
תשובה קלד 112
תשובה קלה 114
תשובה קלו 115
תשובה קלז 115
תשובה קלח 116
תשובה קלט 120
תשובה קמ 132
תשובה קמא 138
תשובה קמב 142
תשובה קמג 153
תשובה קמד 156
תשובה קמה 157
תשובה קמו 159
תשובה קמז 161
תשובה קמח 161
תשובה קמט 162
תשובה קנ 164
תשובה קנא 170
תשובה קנב 172
תשובה קנג 174
תשובה קנה 176
תשובה קנו 180
תשובה קנז 183
תשובה קנח 191
תשובה קנט 192
תשובה קס 194
תשובה קסא 199
תשובה קסב 200
תשובה קסג 204
תשובה קסד 211
תשובה קסה 214
תשובה קסו 217
תשובה קסז 219
תשובה קסח 219
תשובה קסט 220
תשובה קע 221
תשובה קעא 223
תשובה קעב 223
תשובה קעג 226
תשובה קעד 227
תשובה קעה 229
תשובה קעו 233
תשובה קעז 271

תשובה קעח 273
תשובה קעט 277
תשובה קפ 282
תשובה קפא 296
תשובה קפב 315
תשובה קפג 328
תשובה קפד 332
תשובה קפה 340
תשובה קפו 342
תשובה קפז 347
תשובה קפח 352
תשובה קפט 365
תשובה קצ 366
תשובה קצא 371
תשובה קצב 373
תשובה קצג 385
תשובה קצד 388
תשובה קצה 394
תשובה קצו 399
תשובה קצז 404
תשובה קצו 407
תשובה קצז 411
תשובה קצח 417
תשובה קצט 419
תשובה ר 425
תשובה רא 429
תשובה רב 432
תשובה רג 433
תשובה רד 440
תשובה רה 444
תשובה רו 448
תשובה רז 448
תשובה רח 454
תשובה רט 455
תשובה רי 458
תשובה ריא 460
תשובה ריב 463
תשובה ריג 464
תשובה ריד 469
תשובה רטו 472
תשובה רטז 474
תשובה ריז 478
תשובה ריח 479
תשובה ריט 481
תשובה רכ 520
תשובה רכא 527
תשובה רכב 528
תשובה רכג 529
תשובה רכד 530
תשובה רכה 531
תשובה רכו 533
תשובה רכז 534
תשובה קיח 538
השמטה מהגהות מבן המחבר 539

הקדמה מבן המחבר

אשא לבבי אל כפים. אל אל בשמים. ואכרע על ברכים. ובמו פי אהלל למלך חי וקים. ערב ובוקר וצהרים. שזכיתי להוציא לאור תעלומות חכמה. מסלול דעת ומזימה. במלחמתה של תורה להלחמה. באבני קלע וקשת דרוכה. פעולת אבי הגאון החסיד מנהיר עיני חכמים בהלכה. זכר צדיק לברכה. אשרי העם שלו ככה. ועל כולמו זה הבית השלישי בנוי לתלפיות. בחריפות ובקיאות. בדיני ריבית נדה ומקוואות. הגדיל עצה הפליא פלאות. דבריו מאירים כספירים. בהלכות שבועות ונדרים. הורה דרך למורים. נתיבות לגודרי גדרים. ישמחו החכמים ויגילו הלומדים בדברי חידודים מפז ומזהב נחמדים בהלכות צדקה ומילה כלאי זרעים ובגדים. בכתיבה תמה. ישרה ונעימה. תורת ד' תמימה. הרבה אמרים יקרים. יתהללו בכל פינות ועברים. במעונות אריות הררי נמרים. מבאר בלשון של זהורות דיני בכורות הכל בפנים מסבירות. כל קלות וחמורות. בדיני אבילות. קבע הלכות גדולות. צלל במים אדירים והעלה בידו חרוזים. בסבך האמת נאחזים. וגם אני הדל הוספתי כף אחת קטנה. אשר קבצתי כעמיר גורנה. והצבתי לבדנה. זעיר שם. זעיר שם. האמנם פני חבוש בטמון. המו מעי כפעמון. רעדה אחזתני. בושת פני כסתני. איך איש מסכן נחשב כאבק פורח כמוץ תדפנו רוח. יערוך מערכה לריח ניחוח. ואף מה בצע כי אכתוב מגלה עפה. וידי רפה. הלא שתיקתי יפה. אמרתי דבר וחזרתי. כמעט שעברתי. אולם בהקדמתו לשני בתים הקדומים. אמרותי רשומים. שמה מלתי לרבים הצעתי. ולאזנם השמעתי. מה ראיתי על ככה להתנהל לעטי לרגל המלאכה. אשר השאיר אאמו"ר אחריו ברכה. ועתה דלו עיני למרום. למאיר לארץ ולדרים. ליתן הודאה לשעבר. שחסדו עלי גבר. ואתפלל על העתיד שד' יגמור בעדי לטובה. יתר כתבי הקודש מתורתו של מר אבי הג' החסיד זללה"ה. לבית הדפוס להביא. ויהי' נא אלקינו עמנו. כאשר הי' עם אבותינו. אל יעזבנו ואל יעשנו. ואזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולא ימושו מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם אכי"ר. כותב וחותם יום א' כ"ו אדר שני ומעשה ידינו כוננהו לפ"ק סקאלא. דברי איש נכאה לבב עבד התלמידים והרום רגלי החכמים. אברהם בהה"ג מהר"ש זללה"ה חופ"ק הנ"ל

מפתחות

א) בשטר עיסקא שהי' כ' בו דהלוה לא יהי' נאמן לטעון לא הרוחתי כ"א בשבוע' ובעדים ועתה טוען הלוה לא הרוחת והח"י אינו מקיום רק הלוה מודה שהוא חתימתן.

ב) בהלואה על הבית באתרא דמסלקי בלא נכוותא אי הוה ר"ק או א"ר והשגה על החוו"ד בסי' קע"ב

ג) בלוה שלוה מעות מ"א עצה"ע והתפשר עמו שיתן לו עבור העיסקא את הגראלניע על שני שנים ואם ירצה המלוה להחזיק עוד הגראלניא על ששה שנים אח"כ ולהשאיר המעות תי' הלוה הברירה יהי' להמלוה ועכשיו הלוה טוען שההיתר לא נעשה כדת ביאור אם מקבל עיסקא יכול לחזור בו בתוך המשך ואם משכנתה בלא נכייתא על הבית הוה ר"ק וגם נדון ארבעה שנשבעו שלא ישכרו עסק א' מאדון זה בלא זה ועתה עבר א' ושכר את העסק ורוצה לקבל א' מהם לשותף אי רשאי לכנוס עמו לשותפות.

ד) באשה שמצאה כתם גדול אחר ששמשה עם בעלה וטהרה מורה א' באמרו שש"ז של האשה הוא אדומה

ז) על דין הש"ע סי' קפ"ו ס"ג והשגה על החוו"ד שם ובדין אשה שמצאה כתם בליל ב' או ג' אחר טבילתה אי צריכה לחוש ולמונעה לשמש בפ"ב ליל ב' או ג' אחר טבילה.

ח) באשה בת נ"ח שנים שמצאת דם בשעת גמר הטלת מ"ר ויש לה כאב והרופאים אומרים שהוא מחולה המורידין פלפול נעים בסוגיא דר"פ הרואה כתם ובקושית הח"צ בזה ובתוס' ב"ב דכ"ד ובענין נאמנות הרופאים.

ט) באשה שיש לה חולי מורידין ובדקה בעד הבדוק לה תוך ספירת ז"נ ונגעה ג"כ באותן מקום אי יש לתלות בזה וחילוק בין ג"י הראשונים לאחר ג"י.

י) בענין רואה דם מ"ת באשה מניקה פלפול אריך בדברי המרדכי שהביאו הפוסקים בזה ואם יש להקל בזה במניקה וגם בנדון שכ' הפוסקים בשם הראב"ד דהפעם הא' אינו בחשבון אם לא בדקה א"ע לפ"ת וביאור יפה דברי הרז"ה והמלחמות בשבועות ועוד הרבה פלפולים בענין זה.

יא) עוד בנדון רואה מ"ת כמה פלפולים בזה ואופן הבדיקה להתירה לבעלה

יב) (ב"ה טבילה) באשה שיש לה כאב שינים וא"א לה לנקר השינים מחמת הכאב מה תעשה בטבילת מצוה ונדון בהמה שא"א לחלוב אותה כ"א כשאוחזין אותה בקרני' אי מותר להחזיק אותה בקרני' בשבת.

יג) בנדון אשה שהוכחה בעץ בא"מ ומרגשת כאב בצד א' מן הצדדין ותמיד כשנוגעת בעד הבדיקה באותו צד מוצאת דם אופן טהרתה ובדיקתה בספירת ז"נ:

יד) ארבעה שאלות בדיני כתמים.

טו) בנדון החומרא של הג' מלאדע בענין וסת הפלגה לחשוב מסוף ראי' עד תחלת ראי' ובדברי החו"ד סי' קפ"ד בדין וסת קבוע או אינו קבוע ולא בדקה אח"כ ביום הוסת אי נעקר בכך.

טז) נדון הרגשת זיבת דבר לח ומצאה דם פחות מכגריס בהחלוק וא"י אם הוא באותו מקום שקנחה א"ע בו הזיבת דבר לח או לאו ונמצא בחלוק גם במק"א מראה טהורה כמה חילוקים בזה להלכה.

יז) תשובה ארוכה בדי הקרטון שנמצאים בעד הבדיקה וחילוק אי מוצאות בהרגשה רק שיש לתלות בהרגשת עד או שלא בהרגשה כלל פלפול נפלא בזה ובש"ס ר"פ הרואה וביאור מהו נקרא הרגשה ובדין הדם שבא שלא והרגשה בתוך ספירת ז"נ אם סותרת או עכ"פ אינו עולה ובענין ס"ס שס' א' אינו שקיל אי מצטרף לס"ס פלפול רב בענין זה וביאור דעתו בענין הלז' הלכה למעשה וגם בטפת דם פחות מגריס הנמצא על עד שאינו בדוק בתוך המראה טהורה לאחר הרגשה מבאר הכרעת דעתו בזה להלכה.

יח) באשה שא"י לטהר א"ע לבעלה מחמת שמצאת כתמים על סדינה והאשה בכ"פ כשבודקת אינה מוצאה דם רק ממקום א' ומרגשת כאבה בא"מ בשעת הבדיקה והוא בתוך כד"ח ללידתה מבאר דברי האחרונים בסי' קפ"ז וסי' קצ"א והכרעת דעתו להלכה.

יט) באשה שרואה מ"ת רק שאומרת לתלות בש"ז של בעלה שנתוודע לה ש"ז שלו אדום אי מהני.

כ) ברואה מ"ת רק שמרגשת כאב בשעת תשמיש וגם כבר חדל לה אורח כנשים אי יש לצדד היתר מחמת שהיא זקנה:

כא) באשה שמוצאת דם על עד הבדיקה בימי ספירתה ויש לה כאב והרופא אומר שהוא משום שנחלשה האם.

כד) באשה שראתה מ"ת ג"פ אלא שביני וביני שמשה פ"א ולא בדקה א"ת אם הי' דם. השגה על החו"ד בסי' קפ"ד ובסי' קפ"ז בזה.

כו) שייך להלכות ריבית] בשני אנשים שיש לכ"א שומים בגנתו אלא שבגינה של א' המה קטנים אם מותר לחבירו הלויני שומים גדולים מגינתך ואני אתן לך אח"כ שומים מגינתי ויהי' יותר גדולים מהשומים שלך אם יש בזה משום איסור ריבית.

כז) פלפול ארוך ונחמד בדין רואה מ"ת והשגה על החו"ד בסי' קפ"ד וקפ"ז ופלפול בדברי הש"ס ותוס' בסוגיא דנדה ד"ג ובדברי התה"ד לענין הרגשה בלא מצאה דם ועוד הרבה פלפולים ע"ז באריכות נפלא

כח) באשה שא"י לטהר א"ע לבעלה פלפול באורך בדין נאמנות הרופאים שאומרים שמכה יש לה בא"מ ובנדון אם יתברר דיש לה מכה ויש לה ג"כ כאב דהוי כנתברר דמכתה מוציאה דם אי יש לחוש לחומרת החו"ד דלדעת הרמ"א דטמאה מלמד יום ללמד יום הוא הדין בעברה למד ולא ראתה וראתה אחר יום הלמד והאיך להתנהג בבדיקה להפסקת טהרה ובספירת ז"נ ועוד פלפולים באורך.

כט) שנית בענין הנ"ל.

למ"ד) בענין הקארטין ואופן בדיקתן.

לא) שנית בענין הקארטין הנ"ל.

לב) פלפול עצים בדין ס' צדדים מתי מצטרף לס' ובדין אשה שמוצאות דם על עד הבדיקה אחר הטלת מ"ר אם מהני לה בדיקת מהרי"ו וגם בענין החומרא של החו"ד בראתה פ"א בל"ט אחר תשמיש דצריכה לפרוש לעולם בל"ט.

לג) על השגות השואל על דבריו בתשו' הקודמת מבאר ומלבן דבריו בפלפול ארוך וגם דדין בגדים צבועים שאינם מקבלין כתמים אי גם אם צבועים במראה לבן הדין כן ומהו הדין בצבועים מברייתן והשגה בענין זה על דברי החו"ד בסי' ק"ץ וגם נדון השאלה שבתשו' הקודמת

לד) בענין הקארטין וסדר בדיקתן.

לו) בהני נשי שרגילות לזוב מהם ליחה לבנה ובדקה בכתונתה ומצאה מראה טהורה ובתוכו מראה טמאה פחות מגריס שיש לתלות במאכלות הרבה חילוקי דינים בזה וגם אי בלא הרגשה בדקה א"ע בכתונתה ומצאה פחות מגריס אי יש לחלק בזה בין עגול למשוך גם לתרץ הקושיא היאך גר יכול להביא בכורים והא א"י לומר אשר נתת לי דאין להם חלק בארץ.

לז) תשו' על חמשה שאלות לשואל א' א) באשה שטעתה ופסקה בטהרה ביום ג' למציאת כתם וביום הז' לספירתה באתה לשאול אי מהני לה עכ"פ חמשה ימים הקודם לספור עליהם עוד שני ימים ב) בתפילין שנמצא קרע באות א' ותחת האות הי' דבוק מטלית מתחלת הכתיבת ואינו ניכר עבור זה הקרע ג) בס"ת שבמקום אם יהי' נביאכם כתב במקום יהי' שם הויה בטעות ד) בסרכא מבה"כ בחוץ נגד מכה מחמת חולי כנגדה מבפנים ה) בבשר בלוי ע"ג נגלד אם הוי ריעותא גדולה להצטרף לתרתי לריעותא עם ריעותא כ"ד.

לח) באשה שהבאתה כתם לפני החכם והחכם מסופק אי כתם טהור הוא אם האשה נאמנות לומר שהראתה מקודם לפני חכם א' וטיהר לה ופלפול בדברי הס"ט סי' קפ"ח:

לט) בענין הנשים אשר נצרכים לרפואה והרופא או המילדת בודקת אותם ע"י תחיבת אצבע באותו מקום אי טהורה לבעלה

מ) אי לחוש לחומרא שהמציא הג' בעל אמרי אש באם המשודכת לא ראתה המשודך מעולם רק שקבעו זמן הנשואין ע"י מכתב וכדומה אי צריכה לספור ז"נ מחשש חימוד מעת שראתה אותו פלפול נעים בדברי האחרונים בסי' קצ"ב.

מא) בענין ספירת ז"נ ואי בדיקת לילה מחשב לספירה.

מב) בענין דחיות הנשואין לענין חשש חימוד.

מג) סתירה על מה שרצה א' להמציא דאשה שחל טבילת' שאחר ב"מ בליל שבת שמחמת אונס מותרת לטבול ביום הז' בע"ש וגם הערה בדברי הרא"ה בס' החינוך בענין לאו שאין בו מעשה,

מד) פלפול בדברי הקדמוני' שהביא הב"י בסי' קצ"ח וסי' ר"א בענין טבולה בתוך כלים.

מה) פלפול בדברי הראב"ד פ"ו מה' מקואות ומבאר דבריו בתשובה הקודמות.

מו) פלפול בפ"ו דמקואות מ"ג ובדברי הרא"ש בפ"ו משנה ח'.

מז) מבאר ומלבן דבריו שבשלש' תשובות הקודמת בפלפולי' נאותים.

מח) במקוה א' ששמו בה תיבה ונקבוהו בשוליו בכל אופני ההכשר רק שלא דקדקו בעת שקבעו התיבה שיעמודהו ביושר ועומד קצת בשפוע אשר אפי' אם יפתחו הנקב לגמרי נשאר בהתיב' קצת מים.

מט) בנדון המקוה הנ"ל תשו' להה"מ מבראד פלפול נעים בש"ס נדרים דל"ו ובסוגיא דהמטמא והמנסך.

נ') שנית להה"מ בענין הנ"ל.

נא) בדבר המקואות שבכאן שמקוה קטנה הוא בצד מקוה הגדול' וגובה א' למים שביניהם ובעת אשר ישפכו מים חמים למקוה הקטנ' אז זוחל איזהו שעות המים ממקוה הקטנ' למקוה הגדול' עד זמן אח"כ שוב שוים המימות שבשני המקואות אם יש בזה חשש זוחלין פלפול בזה עם הה"מ מבראד אם שיעור דשפ"ה הוא מה"ת וביאור דברי רש"י בקידושין דע"ט וריש נדה ופלפול מהו נקרא זוחלין לפסול המקוה ועוד בדבר המקוה קטנה שיש פה בתוך העיר רק שמומיו מליחים ובעזוז החום נתמעט המים מאוד אי יש לחוש למי תמצית להיות אח"כ בזה חשש נתן סאה ונטל סאה.

נב) שנית בענין הנ"ל פלפול ארוך ורחב להשיג על הנ"ל מה שרצה להעמיד על דעתו דשיעור כשפ"ה הוא רק מדרבנן ומבאר כל דבריו שבתשובה הקודמות וגם בפירוש זוחלין ואשבורין הכל בפלפולים נאותים.

נג) בדין ס' אי נפלו ג' לוגין מים שאובים למקוה ופלפול צח בדיני חזקות.

נה) (להלכות צדקה) נדין א' שהשאיר קרן קיימת והריוח לעניי עיר ומינה ע"ז גבאים ועתה מטה יד א' מבני המנוח הנ"ל אי רשאים ליתן סך מסיום לבן המנוח הנ"ל.
נו) בהנהו תיבות שמשימי' בתוך המקוה לטבול בתוכם שיעור הנקב שצריך לעשות לענין לכתחל' ודיעבד.
נז) במקוה שניקו אותה בכלים שאינם נקובי' ולא הי' יכולין לשאוב ממנה כל המים וכדי להכשיר' שפכו לתוכה דם הרבה עד שנשתנה המים למראה דם אי רשאים לטבול בתוכה אח"כ כשתתמלא השיעור ותחזור המרא' למרא' מים.
נט) בענין המקואות ששואבין בכ"פ המים עד השיעור ושופכין לתוכה מים חמים בכדי לחממה אי אין בזה חשש דנתן סאה ונטל סאה.
סא) ע"ד המקוה שלעתים שופכין לתוכה מים מן המקוה הגדולה להסור ממנה הרוח ועבור זה נשתנה מראה מי המקוה הקטנה כמראה מי חלב עד כשני ימים לאחר השפיכה שחוזר למראה מים אי יש לחוש בעת שנשתנה המראה שלא לטבול בתוכה משום דהמים ששינו מראי' הוא מהדברים שאין עושים מהם מקוה מחמת שאובין פלפול בדברי רש"י סוכה די"ט וגם נדון מקוה של מי גשמים שנפסלת בש"מ והמשיכה למעין שנתכשר' בזה מהו דין המקוה הזו אם אח"כ נפסקה מן המעיין ועדיין הוא בשינו מראה וביאור דברי הש"ע בסי' ר"א ס"ב.
סב) נדין הצנורות שתחת הגג לקבל גשמים לעשות מהם מקוה אופן הכשרים.
סג) אודות החומרא שהביא הש"ך בס"ק מ"א במקוה כשרה ששפכו לתוכה אח"כ מים שאובין דלא מהני רק במקומה ולא בהמשיך כל מי המקוה למק"א אי יש לחוש לזה למעשה:
סד) אודות הנקבים שעושין בהתיבות שבמקוה וגם אי מותר ליתן חשיקה של ברזל על התיבה הנ"ל להחזיקה:
סה) בענין סתימת הנקבים הנ"ל שלא יזחילו לחוץ
סו) בצינור שבצד המקוה שנעשה לשפוך לתוכו המים מן המקוה לחוץ בעת שמנקים המקוה וראו שבהצינור הזה נעשה כמה גומות אשר נעשה בגרזן בעת שחצבוהו ולא דקדקו בעת אשר ניקו המקוה להשמר לבל יפול בחזרה המים שמהציבור למקוה בעת שהמקו' כבר חסר השיעור פלפול ארוך בדברי הגמ"ר דקידושין שהביא הב"י בגומות שבהצינור שנעשה מבלי כונה ובדברי הראשונים דמכשורין באריכות נפלא
סז) עוד בענין הנ"ל ומבאר בדבר שיש לרבים שותפות בו אי יכול שותף א' לאסור הדבר ההוא פלפול בש"ס ע"ז דמ"ז ודנ"ט ובש"ך יו"ד סי' קמ"ה.

סח) בסתימות הנקבים שבתיבות של המקוה.
ע) פלפול ארוך בדברי הקדמוני' בדין נקיבת כלי לענין מקוה ובדין קבעו ולבסוף חקקו.
עא) עוד בענין הנ"ל שבתשובה הקודמת בדרך קצרה.
עב) בהרבה חששות שהי' במקוה פלפול בדין קבעו ולבסוף חקקו ובענין הוי' ע"י טהרה ובענין ס' מ"ש למקוה ע"י המשכה ובנדון החשש זוחלין:
עג) פלפול ארוך בענין קבעו ולבסוף חקקו וע"ד התיבה שנעשה קודם בתלוש ואח"כ פרקה האומן ואח"כ חזר וחברה במקוה פלפול בדברי התוס' סוכה סוף דט"ו ובתוס' שבת דנ"ט:
עד) שנית בענין הנ"ל ביאור דבריו שבתשו' הקודמות.
עה) שלישית בענין הנ"ל ובדברי המג"ש בשבת דנ"ט.
עו) נדין עשיות מקוה משלג וכפור אופן ההכשר
עז) קושיא עצומה לשיטת הפוסקים דס"ל דאף מעין נפסל בשאובין. אודות הפלומפין שבמקואות שיש בהם חשש שבעת שפוסקים מלנענע בהם חוזרין המים ונפלו לתוך המקוה.
פא) שנית בענין הפלומפין הנ"ל.
פב) נדין חשש זוחלין ואם מהני חיבור למעיין.
פג) על דבר חומרת הרב התניא לעשות הנקב בשילים טרם שיחבר השילים שהדפנות ואם מותר לעשות חשיקי' של ברזל סביב התיבה להחזיק' ואופן סתימת הנקב:
פד) בדבר הסולנות של מתכות שעשו במק"א להמשיך ממעין א' מים למקוה החששות שיש בזה ואופני ההכשר.
פה) שנית בענין הנ"ל לסלק מעליו השגות השואל מבאר באורך דבריו בתשו' הקודמות.
פו) במק"א שעשו להם מקוה טהרה ע"י באר מים חיים שיש בריחוק מקום ומבאר ההוא נמשך קלוח ממעין עד תוך החפיר' שעשו לצורך מקוה טהרה רק שמעין ההוא אינו מוציא מים בשפע אי מותר לשפוך שאובין לתוך המעין שעבור זה יתמלא מהרה המקוה שעשו בהחפיר' הנ"ל פלפול בדברי הש"ך סקמ"א ובענין החשש דנתן סאה ונטל סאה מבאר לענין הנדון כמה חילוקים להלכה.
פז) בכתב שנתנו קהל במק"א לאלמנות חבר ליתן לה חק קצוב בכל שבוע מהזובחי' והכתב נעשה באו"ש וח"ח וחתומים עליו ראשי הקהל והשוחטי' ועתה רוצים לחזור מזה מחמת הרבה טעמים פלפול בדין שבועה וחרם בכתב ובש"ס שבועות דכ"ו ובתוס' שם ובסוגיא דגיטין דע"א ובתוס' ובדין חרמי הציבור ואם מהני לזה התרה אם נכתב עד"ר ובדברי מהרי"ק שהביא הש"ע בסי' רכ"ח סכ"א וס"ל דאם רבים נשבעו על התקנה

אם הוי כעד"ר ומהחשש דנודר בעת צרה וגם בענין נדרי צדקה אם מהני גמר בלבו וגם אי נאמנים אנשי הקהל לומר דלא קראו הכתב וסברו דהוא רק על שנה א' פלפול בש"ך חו"מ רנ"ה.

פח) עוד בענין הנ"ל בענין נדרי צדקה ובש"ס נדרים ד"ז ובדברי הש"ך סי' רל"ט ס"ק כ"ט ובענין אי נדר על שני דברים כא' ובדבר א' אינו יכול לחול כלל אם חל על הדבר הב' ועוד פלפולים בזה.

פט) בנדון שא' כ' בכת"י שיש ת"י שלשה מאות ריניש מאה המה מעות א"י ומאה המה מעות עניים ח"ל ומאה המה על צרכי רבים וכל ימי חייו רשות לעשות בהמעות כחפצו ורשם בכת"י מאיזהו חפצים יהי' נגבה המעות הנ"ל והחפצי' הנ"ל המה ממושכני' ת"י ומסר החפצי' ליד שליש גם הכת"י הנ"ל ואח"כ שבק לן חייו פלפול בדין נדרי צדקה בלב ואם חייבים היורשי' לקיים נדרו ואם זה מיקרי דשבל"ע וגם אי נאמן בהודאתו לחוב להאש' בכתובת' ומזונות הבנות הכל בפלפול נעים.

צ) נדין מסירת מודעא על כ' הח"ר שעשו הקהל ביאור אי בעינן מודעא בפני שניים דוקא ומהו הנקרא אונס לענין ביטול השבוע' וגם מי שטעה וסבר דשבוע' שנשבע אין בו ממש וטעה בזה אי הוי כעין נדרי שגגות.

צא) נדון חרמי ציבור וחתום על כתב ההוא גדולי הדור נוחי נפש ועתה רוצים הקהל לבטל החרם ההוא.

צב) שניה בענין הנ"ל.

צג) שלישית בענין הנ"ל

צד) בא' שהי' מחזיק חתנו בכדי שיוכל לשקוד על התורה ועתה רוצה לנסוע לאה"ק ועבור זה לא יוכל להחזיק את חתנו מעתה איזהו מצוה עדיף פלפול נעים בזה.

צה) פלפול בסוגיא דר"פ כל היד

צו) פלפול נחמד בדברי הכ"מ פ"ה מה' נדרים בענין גידולי תרומה.

צז) להלכות ס"ת] ביריעה פסולה כמו מבהמה טמאה וכדומה שנתערב בשאר יריעות בס"ת.

צח) בשו"ב שנתנו ת"כ זה לזה על דבר א, ואח"כ חזר א' מהם והיתר הת"כ ע"י ג' אנשים:

צט) בענין מעות אה"ק שרצו הכולל דשם מאנשי אונגרין להתפרד מכולל אוסטרייך אי שפיר למעבד הכי.

ק) בשו"ב שחתם א"ע בח"י שלא ישחוט רק אצל שו"ב חבירו והנדר הי' על דעת רבים ונכתב שלא יהי' התרה ואח"כ אסרו הקהל שחיטת השו"ב ה"ב ולכן לא הי' יכול השו"ב הא' לשחוט אצל השו"ב הב' והתיר לו הרב ובד' השבועה והנדר הנ"ל.

קא) ברב שעשה דברים מכוערים אם להורידו מגדולתו האריך בדברי מוסר

קב) בדין נדרי איסור אי יש לו התרה בדיעבד וגם אי נדר בכולל על דבר היתר ואיסור אי מהני ההיתר מטעם דנדר שהותר מקצתו פלפול ארוך בזה בסוגית הש"ס דשבועות דכ"ד ובש"ס גיטין דל"ה ובדברי אחרונים בזה.

קג) בענין תקנת הקהל ושבועה בכתב בכמה פרטי ענינים.

קד) בקהל שעשו תקנה א' ואח"כ עברו כמה אנשים על התקנה ולא מיחו הקהל בידם אי נתבטלה התקנה בזה וביאור אי יש כח להקהל לעשות תקנה במידי דרווחא להאי ופסידא להאי אי בעינן בזה רובו מתוך כולו.

קה) שנית בענין הנ"ל באריכות נפלא.

קו) בענין נדר צדקה בעת צרה.

קז) בעניני תקנות הקהל.

קח) בשוכר בית שהשכיר את הבית לאיש אחר אם המשכיר רוצה אח"כ לשכרו אם הוא קודם.

קט) באשה שנעשית מילדת בחי' בעלה וקבצה לעצמה מעות משכר זה ונתנה ת"י איש אחר על עיסקא ובעודה בריאה אמרה להמתעסק שאחר מותה יחזיק ת"י הסך הנ"ל על עולמות להיות הרווח לעניים ואח"כ מתה האשה והבעל צווח שהמעות שלו ואח"כ אמר שהוא מוחל לה המעות ומת גם הבעל ועתה הבן עני ותובע המעות פלפול נעים בכל זה בדין אי חל ההקדש על מעות עיסקא ובדין נודר ומת אי היורשים מחויבים לקיים ובדין מלקד"ה ואי המעות הללו הוי כהעדפה שע"י הדחק ובדין גמר בלבו לצדקה אי מועיל ואי נתפס הצדקה גם על החפץ בדברים שבלב.

קי) שנית בענין הנ"ל לבאר דעיסקא נקרא מוחזק לגבי הנותן

קיא) בצרימת אוזן בבכור באיזהו מקום באוזן הוי מום ובאיזהו מקום באוזן דלא הוי מום.

קי"ב) בא' שצוה קודם מותו שיהי' בית גדול מביתו וחנות על עולמות **לחלק** הרווח בכל שנה לעניים ופרט שחלק עשירות מהרווח ינתן לאיש א' ידוע וקיימו הגבאים כן איזהו שנים ואח"כ יצא קול רינון על אותו איש ואינם רוצים הגבאים ליתן לו מעתה חלקו בהרווח פלפול בדיני אומדנות שנתהווה אח"כ אי מבטלין המתנה וביאור יפה דברי

הפוסקים בח"מ סי' רנ"ג ופלפול בהזכי' שיש להעניים במעות עולמות ובדברי הקצה"ח סי' ר"ט.

קיג) בהשואה שעשה המחזיק פ"פ בינו להשענקריס שלא לוותר לשענקיר א' יותר והרב שעשה השואה הנ"ל עשה הדבר בכח חרם והמחזיק פ"פ הלוה מעות מזומן להשענקריס ועתה יש איזהו אנשים בעלי זרוע והוא ירא לנגוש אותם שישלמו לו החוב.

קיד) באשה שקודם מותה מסרה תכשיטי' לאדם א' שאחר מותה יקחו מהמעות ס"ת וקיים כן והבעל שמע דבריו ושתק ואח"כ צווח שאינו מרוצה בזה אם מותר לקרות בס"ת הנ"ל.

קטו) מהו נקרא עטרה לענין רוב גובה של המילה לענין השאלה בילד שס' אם נימול כראוי פלפול בענין ס"ס במצות עשה ובדיני חזקה.

קטז) שנית בענין הנ"ל פלפול ארוך בעניני ספיקות וחזקות.

קיז) בכעין נדון דלעיל והענין הילד הנמצא שרוב היקף החוט מכוסה וס' אם נימול מתחלתו כראוי ואח"כ נתכסה.

קיח) נדון גילוח גר אם צריכין לגלח את כל השערות שלו ואי בתער.

קיט) אודות הס"ת שנמצא במקום שיש פרשות סתומות קטנות מצורפי' כמו בעשרת הדברות ובברכת כהנים שעשו הסופרים אריח ע"ג אריח והריוח מכוון זעג"ז כמו בשירת האזינו אם אין בו משום חשש כ' כשורה.

קכ) בס"ת שנקבוהו עכברי' וניקב ראש הלמד שבשם ה"ק אלקים יבאר ג' אופנים בזה א' אם נשתייר קצת מצואר הלמד אם כשר בלי תיקון ואין בו משום מוקף גויל ב' אם נחסר כל צואר הלמד אם יוכל למחוק כל הלמד ולכתבה מחדש שיהי' אח"כ מוקף גויל פלפול בתשו' מ"ע בזה ג' אם לא נשאר בהקלף הנשאר שיעור שיוכל לכתוב עליו ויהי' מוקף גויל אם לעשות תיקון ע"י טלאי ולכתוב הלמד ע"ג טלאי ואם מותר למחוק את כל השם ולכתבו מחדש.

קכא) נדון השני שאלות שבשתי תשו' הקודמות בפלפול ארוך.

קכב) נדון גרמא במחיקת השם אי מותר ומהו נקרא גרמא בענין זה.

קכג) בס"ת א' שנמצא בה בשירת הים בשיטה הנחלקת לשלשה שהניח ריוח כשיעור סתומה מצד זה וכשיעור סתימה מצד הב'.

קכד) ע"ד הס"ת שבשירת האזינו כ' בתחלת השוטה ד' בדד ינחנו ואין עמו והניח חלק ובחצי השיטה השני' כ' אל נכר ירכיבהו על במתי אם עמו יש בזה חשש פיסול.

קכו) שאלות הרבה בעניני' צורת אותיות הס"ת ותשו' ע"ז בדרך קצרה.

קכז) ע"ד השאלה שנמצא במק"א בס"ת שהסופר טעה וכפל אות הואו שבשם הוי' ב"ה וב"ש אם יש לזה איזהו תיקון ואופן התיקון באריכות.
קכח) שנית בענין הנ"ל לסלק מעליו כל השגת השואל שהשיג על דבריו בתשו' הקודמות בו מבואר כמה הלכתא גבורתא בדיני ס"ת.
קכט) בראש של מ"ד שנכנס לתוך חלל ך' שבשם אלקיך.
קל) בס"ת שנמצא במקום השירה במקום שצ"ל ריוח נמצא הריוח מיעט פחות מ"ט אותיות וביאור אופן תיקון הס"ת אי צריך לסלק ג' יריעות או ג' דפין ואי היריעה פחות משש דפין ויחתוך ג' דפין ולא ישאר ג' דפין ביריעה אי זה מעכב.
קלא) בהרבה שאלות שנמצא בס"ת א' ואלו הם. א) קודם שירת הים אינו פנוי שיטה שלימה. ב) יש עמודים שהמה ארוכי' מעמודי' אחרים. ג) יש אלפין שהיודין עליוני' הפוכי' היינו שנדבק לגגה בקצה השמאל של היוד. ד) שהביתין הרבה מהם הם עגולים למעלה. ה) יש נונין פשוטין קצרי' כמו זיינין. ו) הרבה יודין ארוכין כמו ואו. ז) כמה שינין שנעשה כל הקו השמאלי כמו הראש ח) כמה ממין סתומות שהרחיב צד העליון. ט) נמצא שם פ' סתומה אצל ועלו הצפרדעי' ואצל לא תחמוד לא הי' שום הפסק. י) הנינין המוזרין עשה של בנסוע ובנוחה ולא בין הפרשיות כנהוג. יא) שנמצא טית לפופין כונו פופין לפופות. יב) כס יה חלוק בשני שיטין. יג) כמה למדין שנכנסו ל"ך שבשיטה העליונה בשם אלקיך. יד) בשירה של האזינו כ' הלשם תגמולו זאת אות ה' של הלשם בתכופה לשם שלא כהלכה. טו) שלא עשה השיטות בהשירה שוות רק אחת ארוכה ואחת קצרה. טז) הרבה חיתין נכתבים בצורות שני נינין כפופין מבאר הכל באריכות על כל א' מהם אי צריך תיקון ואופן התיקון:
קלב) ביריעה של ס"ת שנמצא במק"א שנחתך בעובי הקלף במקום השירטוט וסמוך למקום ההוא נכתב שם הוי' הק' והאותיות אינם מוקפים גויל בצד העליון מחמת חתך הנ"ל ביאור בשם שנכתב בפיסול ע"י ח"ת או שאינו מוקף גויל אי מותר למחקו ואופן התיקון וביאור אי במוחק מקצת האות יש בו איסור כדין ח"ש שאסור מה"ת.
קלג) ביריעה מס"ת שנעשה סדק מעל"ע בהקלף בין פני האלף שהוא היוד שע"ג ובין הגג שתחתיו והוא בשם אלקים איך לתקן.
קלד) שנעשה אות ה' שבשם הק' גיפלאסין מתי כשר ואי מותר לגרר את הגיפלאסין מן האות.
קלה) שנית בענין הנ"ל.

קלו) במזוזה שנפלה טפת דיו בתוך כפיפת הצדיק של ועצר עד שנתקלקל צורתה ולקח הסופר שפופרת של קנה ומשך טיפת הדיו ונשארה הצדיק כמו שהיתה וגמר כתיבת המזוזה אי אין בזה חשש דח"ת.

קלז) שנית בענין הנ"ל:

קלח) בא' שנתן לסופר לכתוב ס"ת עבורו והסופר טעה ביריעה א' ודלג כמה שיטין ועכשיו שאל השואל שאף שעכשיו נהגו הסופרים לתקן ע"י גרירה וממעטין הכתב אולם זה שנתן לכתוב לו הס"ת אינו מרוצה בזה שרוצה שיהי' הכתיבה מהודר אי מותר לגנוז היריעה הנ"ל ולכתוב במקומה מחדש יריעה אחרת ובמ"ש הגמ"י בשם מ"ס מ"ח שיטין נגד מ"ח מסעות.

קלט) בס"ת שנמצא בו אותיות השם דבוקים זה בזה וניכר שהדבוק נעשה אח"כ אי שפיר דמי לגרור הדביקות מבאר ששה סניפי היתר שיש בזה באריכות נפלא ופלפול בדברי הט"ז בסי' ל"ב במה שהביא בשם הב"ח לענין נמצא טעות בס"ת בשבת באופן שיש תקנה בגרירת א"צ להוציא אחרת ומפלפל בזה בסוגי' דפסחים דף פ"ט:

קמ) שנית על הענין הנ"ל פלפול אי מותר התיקון דגרירה ע"י קטן וביאור דברי תוס' גיטין דף ס"ד:

קמא) בכרעה דה' אחרונה של שם הוי' ב"ה וב"ש שנדבקה בנגיעה דקה ונראה שהדיבוק נעשה אחר הכתיב' וקצתם אומרים שאינו מדובק כלל

קמב) שנית בענין הנ"ל וראו שבאמת נוגע כרעה דה' בדיבוק דק לגגה וגם יותר נוטה שנעשה בשעת הכתיבה פלפול באריכות ע"ז וגם אי מותר לכתוב כמה שמות הק' על הגרר מבאר שפליגו בזה הריב"ש והתשב"ץ והכרעת דעתו בזה בראיות מהש"ס:

קמג) נדון תיבת האדון שבס"ת אי צריך לקדש בקדושת השם.

קמד) בס"ת שנדבק רגל הא ראשונה של השם לגגה ומסופק השואל אי מועיל תיקון משום חשש של"כ בהשם.

קמה) שנית בענין הנ"ל.

קמו) בסופר שטעה בעת כתיבתו וכ' ויטוש אלה חסר וא"ו.

קמו) בטעות שנמצא בס"ת בתחלת פ' בא דהיינו בשטה א' כ' ויגרש אותם מאת פני ובשטה שאחריו כתב פרעה ויאמר ד' אל משה ולא הניח הסופר ריוח בין תיבת פרעה ובין תיבת ויאמר כי שם צ"ל ריוח שהוא פ' סתומה היאך לתקנה ואופן התיקון.

קנ) בס"ת שנמצא בא' שבשם אלקיך שרגל האלף דבוק לגגה דהיינו שהראש שלמטה מן היוד התחתונה הי' דבוק מן הצד כולו להגג ולא נשאר קלף חלק בין היוד ובין הגג רק בכל משך רגל היוד בדקות שבה מבאר באריכות אופן התיקון בזה:

קנא) בס"ת א' שנמצא במק"א במקום שהי' צריך להיות שם הוי' ב"ה וב"ש נכתב י' במקום ו' ונכתב יהי' וברור שנכתב לשם הוי' כי תמונת ההין הוא כתמונת ההין שבשם שנהגו הסופרים לכתוב ע"פ דרך קבלה אופן התיקון בזה ובענין אי יש קפידא בכתיבת השם בכסדרן:

קנב) שנית בענין הזה לענין קפידא דכסדרן בהשמות שאינם נמחקין.

קנג) גם כן בענין הנ"ל:

קנד) הוכיח במישור על מה שרצה א' לפסול ס"ת שלא הניח הסופר ריוח בין שיטה לשיטה כמלא שיטה.

קנה) ע"ד שנכתב בספר הלז כמה למדין בצורת כ' וי' ע"ג ולא כתמונת כ'

קנו) ע"ד היודין שבס"ת הלז שע"י שהאריך הסופר הקוץ השמאלי נוטין לתמונת ח' ומהם מחמת שהאריך התג העליון שע"ג היודין נוטין לתמונת למדין אופן התיקון בזה באותיות השם:

קנז) בבהכ"נ א' שהי' שם ס"ת אחת שהי' מוחזק בפיסול שאינו ראוי לתיקון ונשכח מאיזהו טעם אמנם יש שם הרבה ספרים ישנים שמקולקלים מרוב ישנם וצריכים תיקון ונתערב הס"ת בהם מהו הדין פלפול ארוך בזה

קנח) אי מותר לבעל מגי' להגי' ס"ת ע"י עזר קטן חריף היינו שיעיין הקטן ויקרא האותיו' והתיבות מתוך התיקון מוגה והגדול יעיין בהס"ת או איפכא

קנט) שנית בענין זה אי יש לסמוך בזה על בן י"ג שנים ולא הביא ב' שערות

קס) בס"ת שנמצא בא' של שם אדני הק' נקב בין פני האלף שהוא היוד שע"ג ובי הגג שתחתיו וא"י אם נעשה אחר הכתיבה או קודם ואפשר בסוף הכתיבה בעת שמשך היו"ד לגג.

קסא) בסופר א' שכ' תפילין וס"ת וכל הנינין כפופות עשה ראשן כמו ו' הפוכה שראשה כולה לאחור אי מהני בזה תיקון בתו"מ מפני החשש דשל"כ.

קסב) בסופר א' שאומר שמנהגו לקדש השמות רק ע"פ התרגום ולכך לא קידש שם אלקים לא תקלל וגם שם ואמר אי אלקימו:

קסג) שנית בענין הנ"ל אלא שאמר הסופר שמקודם בתחלת הכתיבה אומר שמקדש כל השמות שבתוכה ובאם ישכח לקדש איזה שם בשעת כתיבה אז יהי' חל עליהם קדושת

השם וכן לענין השמות המסופקים האריך במה שיש בזה להקל ולהחמיר. ופלפול ע"ד הט"ז רס"י רע"ד ונידון שם בית אל אם הוא קודש ובדברי הסמ"ע סי' רל"ב:

קסד) בס"ת ותפילין שנמצא בהם שת"ג הימיני שע"ג שעטנ"ז גץ נכנס תוך צוואר הל' שאצלו.

קסה) בסופר שאמר שלא כתב השם י"ה שבפסוק עזי וזמרת יה לשם קדושה כי לא ידע שזה שם הקודש והי' סבור שזה שם חול:

קסו) נידון שנעשה גיפלאסין ביריעה אחת ועי"ז נדבקה בשם הוי' הקדוש והנורא הואו לה' אחרונה.

קסט) כמה תפירות צריך להיות בין יריעה ליריעה בס"ת.

קע) נידון שנמצא בשעת קריאה אות י' נעשה ע"י התפשטות הדיו גיפלאסין ונראה כמו סמך קטנה:

קעב) בסופר שטעה בפ' מקץ בפ' ויאמר שלום לכם וכו' אלקיכם וגו' כתב אלקים במקום אלקיכם אופן התיקון ובדין תלויות נטפלין:

קעג) נידון מ"ש בס"ח דמותר לגנוז היריע' להחליף אותה בנאה הימנו משום זא"ו

קעד) ביו"ד שבהצ' שנדבקה ע"י שריטות דיו להנין שבהצ' אם צריך תיקון ואופן התיקון:

קעה) אודות שם אל שבתיבת בית אל אם צריך לקדש פלפול נעים ואודות שטעה הסופר ולא סיים תיבת אחד שבפסוק שמע ישראל בסוף שטה:

קעו) באיש א' שקנה מנכרי בית עם פרדס ואח"ז נתוודע לי שיש בתוך הפרדס אילנות מורכבים וא"י אם מורכבים במינו או בא"מ אם מותר לקיימים פלפול ארוך ברמב"ם ה' כלאים ובסוגית הש"ס ריש מ"ק ואי כלאי אילן מותר לקיימם פלפול עמוק בדברי הרשב"ם ותוס' ב"ב דף צ"ד ובירושלמי פ"ק דערלה ובתשו' ח"ס בענין זה ובענין אעל"מ וקני' בטעות ובענין דרוצה בקיומו וחשש דמ"ע הכל באריכות נפלא:

קעז) עוד בענין זה בענין החשש דמ"ע:

קעח) ג"כ בענין ובדברי רמ"א בא"ח סי' נ"ה ובענין ס"ס שיוכל להתברר

קעט) מהו הנקרא פשתן לענין כלאים בתערובות צמר ואי יש איזהו חשש במין שאנו קוראין קנבוס לתפור בבגד צמר:

קפ) במה שנהגו קצת אנשים בפדיון הבן שפודים באבנים טובות ומרגליות שנותנים ליד כה אם יפה הם עושים פלפול ארוך בפלוגתת הראשונים בהא דמנה א"כ משכון א"כ ובדברי האבני מילואים סי' כ"ט ובסוגיא דקידושין דף ז' ודף ח' בתוס' שם ד"ה רב יוסף וד"ה אף וד"ה מנא אמינא לה ובדברי המהרש"א והמקנה שם ומבאר במסקנתו כמה חילוקי דינים בזה לענין הלכה:

קפא) בבכור שנסתרס והתירו אותו על פי ד"ת והכהן מכר העור קודם השחיטה בקנין אדראן והאנדשלאק וגם הי' בחצירו של הנכרי ואח"כ נשחט ונטרף על ידי סירכא שעברה במיעוך ובצבץ אם מותר להניח להנכרי לקבל העור וליקח ממנו מותר הדמים. פלפול אי נחשב זה לודאי טרפה מקודם ובענין אי עביד ל"מ והשגה על דברי המל"מ פט"ז מהל' מכירה ואי מהני בזה קנין כסף או קנין סטומתא או חצר ואי אה"נ יש לו בעלים וביאור יפה דברי התוס' בסנהדרין דף פ' וכתובות דף ל"ג פלפולים נאותים בענינים האלו.

קפב) בישראל שתפס בהמה מבכרת מחבירו ע"י ערכאות עבור חוב שלא ברשות ב"ד איך להתנהג בענין המכירה בכדי לפטור הולד מהבכור' פלפול אם מהני לענין דין ממון סברא דהואיל וא"י אה"נ יש לו בעלים ופלפול ארוך בש"ס ב"מ דף ו' יישוב קושית התוס' ב"ק דף ס"ז ובדברי הש"ך יו"ד סי' רנ"ח ויישוב סתירת דברי הרמב"ם מהל' מלוה להל' גזילה בענין הממשכן שלא ברשות אם הוי גזלן ואם מועיל קנין דד"מ:

קפד) בישראל א' שמכר הבהמות מבכרת שלו לעכו"ם בקנין כסף לבד רק שבהמות האלו היו בשותפות עם עכו"ם א' שופט היינו שהעכו"ם נתן להישראל מעות על שותפות והישראל בעצמו קונה הבהמות מן עכו"ם. ביאור כמה סניפי היתר בזה בפלפולים נאותים:

קפו) בא' שהי' לו פרה מבכרת אצל נכרי ומכר לו הישראל להנכרי הפרה בקנין כסף במקצה מעות על אדראן והאנדשלאק ואח"כ ילדה זכר:

קפז) שנית בענין הנ"ל ואי נתינת מקצת כסף בתורת פרעון מהני לענין קנין מיישב סתירת דברי הר"ן בזה ועוד צדדי היתר לענין השאלה הנ"ל

קפח) שלישית בענין הנ"ל ומבאר להלכה דבהמות הפקר פטורות מבכור' ופלפול בסוגיות הש"ס בר"ה דף י"ד ט"ו ברש"י ותוס' שם ומתרץ

השגת של השואל על דבריו שבשני תשו' הקודמות ועוד צדדי היתר בשאלה הנ"ל ע"ד הפלפול:

קפט) על מה שנוהגין לקנות בהמות מהשוק ואינם מוכרים לנכרי קודם שתלד בכדי להפקיע הולד מבכורה:

קצ) פלפול נאה בדין אי מהני קנין דרבנן לשל תורה:

קצב) ביהודי א' שהי' לו חוב אצל נכרי א' והחוב הי' מסתעף מהקפת חנות וגם הלואה מעות מזומן ובעד כל החוב הנ"ל קנה היהודי ממנו פרה א' מבכרת ושלח הישראל נכרי א' לקבל הפרה לביתו וקיבל הנכרי השליח הפרה ולנה ברשות הנכרי השליח וילדה

בכור פלפול בתשו' מ"ב סי' ל"ה ובענין קנין חלופין אי מהני בנכרי ובענין חוב מחמת מכר אי קונה ובענין קנין שמצד המנהג וקנין שמצד דיניהם ובענין יש שליחות לעכו"ם לחומרא וביאור הכרעת דעתו בכ"ז להלכה.

קצג) בא' שמכר פרה מבכרת שלו לנכרי בקנין סטומתא וגם קיבל מקצת דמים והתנה עם הנכרי שבאם יביא לו מותר המעות המקח קיים ובאם לאו המקח בטל והפרה ילדה בכור ותבע את הנכרי מותר המעות ולא נתן לו מהו הדין.

קצ"ד) בא' שקנה פרה מנכרי ואמר לו שהוא מבכרת והקני' הי' רק בכסף לבד ועתה ילדה זכר והי' ג"כ ס' שנדמה להקונה שהחליף העכו"ם הפרה והולד בפרה וולד אחרת. פלפול בדברי הרמב"ם והראב"ד פי"א ממעשר וביאור דברי התוס' בכורות דף י"ג ד"ה קנה הכרעת דעתו בזה להלכה:

קצה) בא' שהי' לו פרה מבכרת אצל נכרי וקודם שילדה מכר לו הולד בקנין סטומת' וילדה זכר פלפול בענין אי מהני מכירת העובר מטעם דהוא דשלבל"ע וצדדי ההיתר שיש בענין זה:

קצו) שנית בענין הנ"ל על השגות השואל על דבריו שבתשו' הקודמות בפלפול וסברה וע"ד הס"ת שנחסרו בה הנינין המנוזרים.

קצז) בדבר השאלה בא' שמכר פרה מבכרת לנכרי בכדי לפטרה מבכורה והפרה נשארת אצל ישראל המוכר ואח"כ חזר ומכר הפרה לישראל אחר ולקח הלוקח הפרה לביתו וילדה בכור פלפול בזה בדברי האחרונים בח"מ סי' שנ"ד ותמי' עצומה על דבריהם ובדין הפקעת הלואתו מבאר כמה צדדי היתר בזה:

קצח) בפרה מבכרת שנמכרה לנכרי בקנין סטומתא ובדברי הח"ס סי' ש"ג ובנידון החפיפה בלילה:

קצט) בא' שהי' לו כמה כבשים ומכרם לנכרי כדי לסרסם והנכרי סרסם ונתוודע שא' מהכבשים הי' בכור פלפול בזה אם אסור משום סירוס או משום מטיל מום בבכור.

ר) בישראל שמכר פרה מבכרת לנכרי והפר' היתה ברשות ישראל והמכיר' היתה על דרך זה שעשה עמו ת"כ כדרך התגרים והאדראהן הי' החוב שנתחייב הישראל להנכרי חוב עבור מרעה מהפר' והנכרי הכיש הפרה במקל ועמד' גם מסרה לו הישראל בקרניו.

רא) שנית בענין הנ"ל לתרץ השגת השואל על דבריו שבתשו' הקודמת.

רג) על שלשה ריעותת שהי' במכירת פרה מבכרת לפטר' מהבכור' א' שנמכר רק בת"כ ומדראהן ב' שע"א מעיד שלא הי' פסיקת דמים כלל ובעל הפרה מכחיש העד ג' שבעל הפרה אמר מקודם סתם שמכר' ואח"כ אמר שהתנ' עמו שבאם לא תהי' שוה כמו הקציצ'

יכפיל לו ערבונו ואח"כ חזר מדבריו ואמר שמכרה לו בסתם מבאר באריכות ופלפול כל צדדי היתר שיש בזה.

רד) בשני שותפים מחזיקו פאסעסי' וא' מהם הוא כהן שהי' להם הרבה בהמות ומפני איסור שבת מכרו כל הבהמות להפקיד שלהם ובתוך הבהמות הי' שני בכורים והפקיד הנ"ל צוה להנכרי לסרס הבהמות וסירס גם השני בכורים הנ"ל אי מותר לשחטם מבאר כמה סניפי היתר בזה באורך:

רה) בא' שמכר עז מבכרת שלו לנכרי וקיבל ממנו מקצת כסף ומסר לידו העז בחצר שאינ' של שניהם ואמר לו למשוך העז ומשך העז בקרנו עד לחוץ תחת הפדאשיק ואח"כ ילדה העז זכר אם קדושת בכור נפקע עי"ז.

רו) בענין מכירת פרה מבכרת לפטר' מבכור'.

רז) בפרה מבכרת שנמכר' כדינו רק שלא נתקבל מהלוקח כל המעות וב"כ קודם שילד' תבע כ"פ המוכר מהנכרי את המעות ולא נתן לו אי יש בזה חשש לבטל המקח מפני עייל ונפיק אזוזי פלפול להשיג על כמה קושית שנתקש' השואל בענינים האלו.

רח) איזהו קנין סטומתא המועיל לענין הפקעת בכורה.

רט) בפרה מבכרת שמכר' המוכר לנכרי כדת והפר' נשארת בבית המוכר אח"כ מכרה המוכר לאיש אחר וקיבל מהלוקח כל המעות וגם משכה הלוקח לביתו ובא הנכרי לתבוע מעות אדראהן שנתן והחזיר לו המוכר ואח"כ ילדה הפרה זכר מהו דין הולד:

ריי) בא' שנולד לו בכור מבהמ' שלו ונתן הבכור לכהן ומסרו הכהן לנכרי רועה וביקשהו הנכרי שימכרנו לו והשיב שאינו רשאי למכרו עד שיתהוה בו מום ואח"כ סרסו הנכרי מהו דינם.

ריא) בנכרי א' שנתן לישראל מעות לקנות בהמות בשותפות וקנה הישראל כמה בהמות ובתוכם פרה מבכרת והפרה ילדה בכור מבאר כמה סניפי היתר בזה להלכה.

ריב) שנית בענין הנ"ל שבתשו' הקודמת.

ריג) הדרך הנכון לענין מכירת פרה מבכרת לפטר' מבכורה.

ריד) באדון א' שהי' לו פרה מבכרת ושלחה ע"י נכרי א' ליום השוק למכר' וקנה אותה ישראל וילדה בבית ישראל זכר אי יש להולד דין קדושת בכור או דנימא דאין שליחות לעכו"ם אפי' עכו"ם לעכו"ם.

רטו) שנית בענין הנ"ל על השגת השואל על דבריו שבתשו' הקודמת

רטז) פלפול בדברי הר"ש פ"ג דחלה משנה ט'.

ריח) נדון שבשלו במים שבשכונת המת אם אסור התבשיל בדיעבד וגם אי לשפוך המים מילד שמת תוך למד יום ובדברי הט"ז סי' קט"ו בדין דג שנפל לקדרה של בשר אי בטל בס':

ריט) ע"ד שמצאו עצמות של מתים תחת חפירת בנין א' אי מותרים הכהנים לכנוס לאותו הבית ואי מותר לדור בהבית הזה תשו' ארוכה ונפלאה בסוגית הש"ס ופוסקים:

רכ) בילד שמת ביום ל"א ללידתו אך לא הי' עדיין למ"ד יום מעל"ע אם חייבין להתאבל פלפול בדברי התוס' ערכין די"ח ודל"א באריכות.

רכא) בחתן שאירע לו אבילות תוך ז' ימי המשתה שהדין הוא דמשלים ז' ימי המשתה ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות אם יש שם גדול הבית אי נגרר החתן אחר גדול הבית להשלים אבילתו עמו.

רכב) שנית בענין הנ"ל שבתשו' הקודמות:

רכה) בענין קרוב שבא לעיר שמת בה המת ונתודע לו ממיתת המת והתחיל להתאבל בטרם שבא להבית שמתאבל שם גדול הבית מהו הדין פלפול בדברי הש"ך סי' שע"ה.

רכו) בענין פרקמטיא בדבר האבד תוך ז' ימי אבילות.

רכז) ע"ד שרצו לעשות מצבה אחת במעשה חרש אבן גזית כתבנית תיבה אם מותר לעשות כן משום שהוא כמנהג עכו"ם ועוד שהיא בזיון לשאר מתים מבאר להלכה באריכות.

דינים מפוזרים משאר חלקי ש"ע הנמצאים בחלק התשו' הלז.

ה') בלב שחתכו לשנים והוציא את דמו רק שנמלח בלי הדחה ראשונה ונתבשל כך.

ו') בבהמה שהיתה צולעת על רגלה מחמת בוקא דאטמא אי מותר החלב בחיי'.

כב) בתפילין שנכפל בהם תיבות בבני ישראל אופן התיקון

כג) בטבח שנמצא אחריו קרומי חלב.

כה) בנר דלוק שנפל על כלי אם לסמוך על תשו' גא"י דמתיר בכלי שא"א בהגעלה אחר שהיות מעל"ע וגם אי יש חילוק בין שהה הנר על הכלי או לא שהה.

לה) בריאה שנמצא כעין גומא מבחוץ ותחת הגומא הי' חסרון בפנים.

נד) בשתי קדירות של בשר שעמדו על הכירה ונתחב לתוך קדירה אחת כף חלב ב"י ולא הי' ס' נגד הכף ואח"כ תחבו כף א' של בשר לתוך שני הקדירות בזא"ז ולא נודע אם תחבו לתוך הקדיר' שנאסר' בתחלה ואח"כ תחבו להקדירה השניה מהו הדין הבשר והרוטב שהקדירה השני'.

נח) בעסק ד"מ בענין זכות משכירות האראנדע.

ס) נדון שם וועלוויל שכ' המסדר בג"פ וועלביל בב'.
סט) אי מותר להבע"ג למכור לעכו"ם הסוסים קודם שבת כדרך מכירת חמץ להוליך עליהם משאות בשבת.
עח) פלפול בש"ס סנהדרין דמ"א.
עט) לחיבורו ישרש יעקב דקי"א נדון אם הבה מחויבת לחתום א"ע פטורין מחלק ירושתה.
קכה) אודות מה שרצו חכמי הספרדים וליטא להקריב בזה"ז קרבן פסח הבא בטומאה כמה תמיהות בענין הזה.
קמז) אי מותר ליתן תרנגולים לנכרי ע"י מכירת הערמה לסרסן.
קמח) פלפול בדברי הדג"מ ביו"ד סי' קכ"א בענין טבילת כלים.
קסז) נדון המנהג בתכשיטין של אלמנה.
קסח) ע"ד הפלוגתא שבין הב"ש והש"ך חו"מ סי' י"א אם צריך התובע להודיע לנתבע תביעתו קודם שירד עמו לדין.
קעא) בדברי הקצה"ח סי' רמ"ג.
קפג) באדון א' שתפס חמץ של ישראל קוה"פ עבור איזהו תביעה איך יש לנהוג בו פלפול בש"ס ע"ז דע"ב ברש"י ובתוס' שם וישוב קושית התוס' בב"מ דמ"א ד"ה חדא וביאור היכא דלא עבר אב"י אם אסור החמץ לאחר פסח.
קפה) בא' שקנה אווזות אצל נכרי ואחר הקני' נתייקרו השער שבשוק ואח"כ שלח הנכרי להודיע להקונה כי רוצה להחזיר לו מעותיו בחזרה יען כי בלילה נכנס שועל להחדר שהי' בו האווזות ופצע אחת מהנה והיהודי אינו מאמין לדבריו מהו הדין.
קצא) באווזא טריפה שנמלחה עם הרבה אווזות כשירות.
רב) בענין טבילת קרי בכלים שקבעו ולבסוף חקקו.
ריז) אודות הדעריך שלאקין הנמצאים בבהמות ונדון מיעוך סירכות בעגלים.
רכג) בתערובות בב"ח.
רכד) בתפלין של יד שלא הי' ריוח כלל בין דף לדף בין פ' שמע לפ' והא"ש.

תשובה קיט

סקאלא יום ב' ואו שבט תר"ב לפ"ק :
לחכם אחד
מכתבו קבלתי ונתאחר' תשובתי מגודל טרדותי וחולשת מזג בריאת גופי ועתה למען אהבתו אשיבהו והנה ע"ד שאלתו הראשונ' כבר נשאלתי כ"פ פא"פ מכמה סופרים

מובהקים שנמצא בהרב' ס"ת שבמקום שיש פרשות סתימת קטנות מצורפת כמו בעשרת הדברות ובברכת כהנים וכדומה שעשו הסופרים מכוון אריח ע"ג אריח והריוח מכוון זעג"ז כמו בשורת האזינו ואז השבתי להם בע"פ שאחר שנמצא כן ברוב הספרים ישנים צ"ל דהכי קים להו דהא דפסלינן בכתב' כשיר' דדוקא אם הפסוק עשה ריוח כמה פעמים בפרש' אחת במקום שאין שם ריוח מן הדין ועשאה כשירה זהו פסול אבל במקום שצ"ל ריוח מן הדין כמו במקום הפסק פרשה לא איכפת לן אם התכוין הריוח שבין הפרשיות עד שנרא' כשירה ועתה דקדקתי יותר ומצאתי כן מוכח להדיא מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מ"ה ס"ת וז"ל או שכתב השורה כשאר הכתב או שכ' פרשה אחת כשירה ה"ז פסול ע"כ ולמה כתב או שכתב פ' אחת כשיר' וא"ל דאל"כ הייתי אומר דאינו פוסל רק באם כתב כל הס"ת כן דא"כ ה"ל להרמב"ם להשמיענו רבותא יותר דאף אם עשה איזה שורת כשירה פסולה דכן היא האמת דלאו דוקא אם עשה פרשה שלימה כשיר' אע"כ דהא אשמעינן דדוק' אם עשה פרשה אחת כשירה כיון דהוא פ' אחת מן הדין צריך לכותבה בלי ריוח והוא עשאה כשירה פסול' אבל במקום שצריך להיות ריוח אף אם כיון שיהי' הריוח מכוון לא איכפת לן והכי משמע נמי מדברי תשו' הריב"ש שהובא בכ"מ פ"ח שכ' דמשמע מדברי הרמב"ם דשיעור הריוח בשירה היא כשיעור ריוח סתומה והקש' הריב"ש א"כ ל"ל לש"ס לפסול בכתב' כשיר' מטעם שכהב' כשיר' ת"ל משום שעשה פרשה במקום שאין בו פרשה ע"ש מה שתי' וא"א בלא"ה לק"מ דהא אפשר לאשכוחי בכה"ג דמשום שעשה פרשה ליכא דהא צ"ל פ' וע"כ פסול משום שעשא' כשירה אע"כ דזה לא איכפת לן וכנ"ל (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** באמת ראיתי בס' יהושע סי' נ"ה שמתרץ כן קושיות הריב"ש אולם טוב לנו ללמוד מסתימתן של הראשונים מביאורן של האחרונים ומדלא תי' הריב"ש ש"מ דס"ל לדינא דאין נפסל בכך.)** ותשו' הריב"ש אינו ת"י וכמדומ' לי שמגוף התשוב' נוכל להבי' איזה הכרעה ולע"ע נלע"ד כמ"ש ובאמת מריש ה"א דאולי לא פסלי אם כתבה כשירה רק אם כ' כשירת הים ולא כשירת האזינו והכי מטין קצת דברי רש"י ז"ל שם פ' הבונ' וכן לשון ריא"ז שבש"ג ה' ס"ת. אמנם מלשון הטור סי' ער"ה מוכח להדיא איפכא.

תשובה קכ

וע"ד שאלתו השני' בס"ת שנקבוהו עכברים וניקב ג"כ בראש הלמד שבשם הק' אלקים והנה מעל' קיצר אופן שאלתו וזה צריך לפנים ושאלה זו מתחלקת לשלש' פנים הפן הא' אם נשתייר קצת מצוואר הלמד עד שתינוק קורא למד אע"פ שחסר מהתמונ' המבואר

בב"ש כבר כתב כל האחרונים שכל התמונות אינם מעכב בדיעבד אף שיש בזה סודות נוראים בפרט בראש צוואר הלמד כמבואר ברש"י סנהדרין דק"ו ע"ב ד"ה במגדל הפורח באויר לחד לישנ' ובספרי המקובלים מ"מ כלל הוא בידינו וכ"כ הרמ"א סי' ל"ו דאם שינה בצורת הכתב לא פסול ואף שבלמד הביא המ"א שם להדי' בשם ס' ב"ש דצריך להיות כמין ואו ולא כמין יוד עכ"ז לענ"ד בדיעבד אינו מעכב כל שתינוק קורא אותה למד (ב) **(**הג"ה **מבן המחבר** וכן כתב בהדיא בש"ע של התניא בסי' ל"ו שוב מצאתי לקמן בסי' קנ"ה שאאמו"ר הג' זללה"ה הביא דבריו והאריך בזה עש"ה:)** ואף שכעת אין הלמד מוקף גויל לא איכפת לן דש"ס ערוך הוא פ' הקומץ רבה גבי הא יוד דאיפסק בנוקבא דאם משתיירי בהו כשיעור כשר וכבר עמד בזה הב"י סי' ל"ב דאמאי כשר הא אינו מוקף גויל ותי' ע"ז ב' תירוצים תי' א' משום דדוק' אם נדבק אות לאות הוא דפסול משום היקף גויל ולא בנקב תי' ב' משום דכיון דבעת הכתיב' הי' מוקף גויל לא איכפת לן במה שנתקלקל ההיקף גויל אחר הכתיב' ועכ"פ בנ"ד כשר לכל התירוצים ועיין בנו"ב מ"ק חיו"ד סי' ע"ה ע"כ אם באופן הזה הס"ת הלזאת כשרה בלי שום תיקון. הפן הב' אם נקבוהו העכברים ונחסר כל צוואר הלמד עד שלא נשאר בהנשאר רק תמונת כף וכדומ' אזי נ"ל דימחוק כל האות הנשאר ולכתוב למד דקה וקטנ' ויצמצם עד שיושאר כחוט השער' ג"כ מוקף גויל דכיון שלא נשאר עליו שום צורת למד מותר למוחק' כמ"ש רמ"א סי' ער"ו סי' ה' של שם שכרע' נוגעת בגגה אם נוגע ממש עד שנראית כחית מותר למחוק או לגרור הרגל ולתקנ' וע"ש בב"י וט"ז וש"ך וא"ל דדוק' התם דמיירי שמתחלת הכתיב' הי' נוגעת ומש"ה מעולם לא נתקדש' בקדושת השם מש"ה מותר למוחק' משא"כ בנ"ד דמתחל' כבר הי' על אות למד קדושת השם בהיות' שלימ' גם עתה לא פקעה קדושת' מינה אף שנתקלקל' ובאמת כ"כ בתשו' מ"ע סי' ל"ו על הך דינא ד"ה של שם שכרע' נוגעת בגגה וז"ל אם פסק רגל ההא מן הרגל לגג שהיא דיבוק האות בעצמ' אחר שכבר נקרא שם הא עליו בכל אופן שיהי' אין לנו אלא דברי הר"י אכסנדרי הובאו בב"י יו"ד סי' רע"ו שאמר יגנזו כי חשבנו להזהר מאד מכגוע באותות השם ואין זה דומה לדיבוק אות באות עכ"ל ובאמת לא נמצא כן בדברי הרי"א שהוב' בב"י רק אולי דייק המ"ע מדברי הרי"א מדכ' בלשונו מי שנתכוין לכתוב השם ונדבק' לו רגל שמאלית וכו' יכול הוא לגרור רגל החית שנעש' בפיסול והביא ראי' ממס' סופרים דאם נשפך דיו על השם מותר למוחקו שאין כוונתו אלא לתקן וכ"ש זו שנעשית מתחל' בפיסול ע"כ ש"מ מלשונו דמיירי בנכתב' מתחל' בפיסול שנדבק' בתחלת הכתיבה וש"מ דוק' בכהאי גוונ' היא דשרי דאם לא כן לינקט רבות' יותר אבל באמת כיון דמדמי הרי"א הך דינא דדיבוק ההא

להך דמס' סופרים בדיו שנפל על השם דמותר למוחקו והתם הא מיירי בשכבר נגמר השם ואחר כך נפל עליו דיו א"כ ה"ה בהאי גוונא דדיבוק ההא וכן מצאתי שהשיג על המ"ע בזה בס' בני יונה סי' ער"ו והא דנקט הרי"א שנדבק בתחלה אפשר לומר דלרבותא דסיפא כ"כ דאי לא נדבקה רק מעט דאף אם נכתבה כן בתחלה אסור לגוררה כנלע"ד ואף אם נחמיר בהך עובדא דתשו' מ"ע מ"מ נלע"ד דבנ"ד אף הגאון בעל מ"ע מודה בדא משום דנלע"ד טעמא דהגאון ז"ל דהחמיר בהא מלתא אם נדבקה ההא אחר הכתובה משום דהא איכא כמה מרבוותא דס"ל בהאי גוונא בהא שנדבקה אח"כ דגורר מקום הדבק ולא הוי חק תוכת כיון דנעשית מתחלה בהכשר ולדידהו פשיטא דחלילה לגרור כל רגל השמאלי כיון דשם הא עליו עדיין אף אחר הדיבוק דאל"כ מאי מהני בגרירת הדבוק הא הו"ל חק תוכת אע"כ דלדידהו עדיין שם הא עליו ומש"ה אין לה תקנה דהיכי ניעבד לגרור כל רגל השמאל אי אפשר דדלמא הלכה כהנך רבוותא ויש בזה איסור מוחק השם לא לגרור רק בין הדבקים הא אנן קיי"ל להחמיר דלא סגי בהכי והו"ל ס' פסולה ובאמת בתשו' הרדב"ז ח"ב סי' תקצ"ו כ' וז"ל ואי הוי פשיטא לן שנכתב השם בכשרות ואחר כך נדבק טוב הי' לגרור הדבוק ולסמוך על האומרים שלא נקרא זה חק תוכת ממה שנגרור כל רגל ההא כדי שלא למחוק חלק מאות השם וכו' ג"כ וכ"כ עוד בסיף התשו' שם אבל הגאון בעל מ"ע לא ס"ל הכי דכיון דקיי"ל להלכה להחמיר כהנך רבוותא דאין די בגרירת הדבק רק בגרירת כל הרגל א"א להקל בשעת הדחק לסמוך ארבוותא דמקילין ואזלינן הכא והכא לחומרא ומש"ה אין לה תקנה רק בגניזה עוד נלע"ד דס"ל להגאון מ"ע דאף אם נרצה לסמוך בשעת הדחק ארבוותא דס"ל דדי בגרירת הדבק מ"מ אסור בכאן אף לגרור הדבק כיון דלדידהו ההא כתקנה דהא די בגרירת הדבק א"כ אף הדבק אסור לגרור משום דנטפל להשם וכל המחובר לטהור טהור ודוקא בגרירת הדבק שבין אות לאות הוא דקיי"ל דמותר להפריד משום דהוספת הדבק אינו תוך האות עצמו אבל באם הדבק באות עצמו דינו כקדושת האות ואסור ליגע בו וכ"ז אם ניחוש להנך רבוותא דס"ל אם נדבק אחר הכתיבה שם אות עליו ודי בגרירת הדבק אבל אי הוי פשיטא לי' כהנך רבוותא דאינו מועיל גרירת הדבק כיון שכבר נפסל האות שפיר הי' מודה דמותר לגרור הכל באין פקפוק כנלע"ד וע"כ בנ"ד דיש לומר דאף הגאון ז"ל מודה כמ"ש שפיר יוכל למחוק הנשאר מהלמד בכדי לכתוב על מקומה למד אחרת בכדי לתקן השם ועמ"ש בזה לקמן. הפן הג' אם לא נשאר בהקלף הנשאר שיעור שיוכל לכתוב עליו למד ויהי' נשאר מוקף גויל בהא איכא לעיוני טובא. והנה מעל' רוצה להמציא תקנה על ידי שיקדור הנשאר מהלמד ולהניח טלאי ולכתוב הלמד ע"ג המטלית וטוב גמגם מעל'

בזה ע"פ דברי הנו"ב דבמקצת השם יש להחמיר טפי לקדרו משום דשוב יהי' פקע מיני' קדושת השם ע"כ ובאמת אין זה ענין לכאן דהתם קאי הנו"ב על העובדא שכ' אלקיכם במקום שצ"ל אלקיהם שדעת השואל שם שאף שאסור למחוק אותות כ"ם שכבר קדשו השם וכדין איסור מטפלין אעפ"כ מותר לקלפן אף שעצם השם אסור לקלוף ע"ז השיב הנו"ב דאדרבא אף המתירי' לקלוף כל השם מטעם דאין זה בכלל איסור מחיקה משום דבקליפה אינו מאבד השם דבכל מקום שהוא קדושתו עליו משא"כ באם רוצה לקלוף רק אותות הנטפלין זה אסור לכ"ע דמה לי מחיקה מה לי קילוף כיון דע"י שקולפין והפרידן מהשם שוב פקעי קדושתן הו"ל כמחיקה ובכלל איסור מחיקת נטפלין הוא ע"ש בסי' ע"ו אבל בנ"ד דמותר למחוק הנשאר מהלמד וכנ"ל מכ"ש דיכול לקודרו ואי כוונת מעל' דאף דמותר לקדור מ"מ יש מיחוש לכתוב הלמד על הטלאי דאולי יפול ברוב הימים הטלאי ויתפרד קדושת השם מהלמד זה סברא מבחוץ ואינו ענין לדברי הנו"ב ומנ"ל לחדש סברות להחמיר מדעתינו אמנם אף שלקדור הנשאר מהלמד אין קפידא וכנ"ל אכתי איכא לעיוני אם יש בזה תיקון לכתוב הלמד על המטלית. והנה בתשו' חינוך ב"י סי' ע"ה כתב בפשיטות דאין כותבין שם על הטלאי והאחרונים העתיקו דבריו א"כ ה"ה דאף אות א' מהשם אסור לכתוב על הטלאי דמה לי מקצת ומה לי כולו ואדרבא במקצת יש להחמיר יותר וע' מ"ש בזה לקמן ובעיקר דין זה אם מותר לכתוב השם על הטלאי תמהני שכל האחרונים נמשכו בפשיטות דאסור מכח תשו' חב"י הנ"ל ולא הביאו דברי הש"ך שמוכח להדיא מדבריו איפכא שם בסי' ער"ה ס"ק ג' באם נכתב השם על המטלית שרי להסיר המטלית עם השם לצורך היקון פתוחה או סתומה וכיוצא ע"ש ש"מ דכותבין השם על המטלית. והנה ראיתי בתשו' נ"ש סי' כ"ז שהביא דברי תשו' חב"י בסתם וכ' להביא ראי' נכונה מהש"ס כדבריו מהא דאיתא במנחות ד"ל ע"ב הטועה בשם גורר כו' רשב"ש אומר וכו' אין כותבין השם לא על מקום הגרר וכו' כיצד יעשה יסלק היריעה כו' ע"כ והרי איכא תקנתא אחריתי לקדור הטעות ולכתוב על המטלית שידבק אלא ש"מ שאין כותבין השם על המטלית והאריך בזה ובאמת אין ראייתו מוכרחת דאף שזה ראי' נכונה דלרשב"א אין כותבין השם על המטלית ה"מ לדידי' דס"ל דאין תולין השם משום דבעינן הדר טפי וצריך לכתבו במכוון השירה מש"ה גם על המטלית אסור אבל לדידן דקיי"ל דתולין א"כ ג"כ על המטלית אפשר דשרי וכ"ז בשם שלם אבל בחצי השם קיי"ל דאין תולין בזה יש ראי' מהש"ס דעל המטלית נמי פסול דכך לנו חצי השם כמו כל השם אליב' דרשב"א ומש"ה אין בזה תקנה כל עיקר (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** בתשו' ח"ס חיו"ד סי' רנ"ט הרגיש בדברי הש"ך הנ"ל ותמוה על תשו' חב"י ע"ש אך מה שכ'

שם לסתור ראיות הנטע שעשועים מהא דמנחות וז"ל שם ותמהתי אם יצא זה מפי הרב המחבר דהרי התם במנחות לא מיירי שהשם נכתב בטעות וקודרים אותו אלא ששכח לכתוב השם וכ' איזהו תיבות לפניו ופליגי אי יתלה השם או ימחק תיבה ויכתוב השם על אותו המחק או גרר וטלאי מאן דכר שמי' התם ודבריו תמוהים עכ"ל שם ולפענ"ד במח"כ דבריו תמוהים דאטו הנ"ש מביא ראי' על קדירת השם הא מביא ראי' רק לענין כתיבת השם על המטלית ואכתי קשה לדברי התנא דלא משכח התם תקנה רק לגנוז משום דס"ל אין תולין ואסור לכתוב השם על הגרר ואמאי הא אפשר בתקנה שיגדור אותו המקום ולהניח טלאי ושוב לא יהי' על המחק רק לכתוב השם על המטלית אלא ע"כ דאסור השם על הטלאי כן הוא ראיות הנ"ש ולק"מ. שוב מצאתי שכבר קדמו בראי' זו השבות יעקב ח"ב סי' פ"ח ולדינא כ' שם כדעת אאמו"ר הג' זללה"ה דחצי השם על המטלית בודאי אסור:)** ואחר שאין בזה תקכה עלה בלבי להמציא תקנה למחוק כל אותיות מהשם הנשארים עד שיכתוב בשם השם מחדש וקודם אמינא לחקור בעיקר דינא אם נמחק כבר איזה אות מהשם באופן שלא נשאר בהנשאר שום שם כמו בנ"ד ואם מותר למחוק הנשאר והנה בתשו' ח"י הביאו בס' בני יונה כ' דכל שבטל מקצת השם בטל כולו ומותר למחקו ובס' בני יונה האריך לחלוק עליו וכ' דלדעתו אף מלקות איכא משום דהא קיי"ל דעיקר ע"א צריך לשרש אחריו כדאי' בע"א דמ"ה ועלה קאי הלאו דל"ת כן לה' אלקיכם דמשמע דאף אם שורש אחר שכבר ניתץ חייב ע"ש בדבריו. ובאמת איני מכיר ראי' זו דהא ר"ע דהלכה כמותו ס"ל דהך דצריך לשרש אחריו ילפינן מאבד תאבדון ומה ת"ל ואבדתם את שמם ההוא לכנות לה שם גנאי כמבואר שם בש"ס. והנה במס' סופרים ובספרי פ' ראה וכן בכל מקומות שבש"ס הביאו אזהרה למוחק אות אחת מהשם משום דכ' ואבדתם את שמם וגו' ל"ת כן ל"ה וגו' ומזה אני אומר אדרבא להיפך דאם הי' הילפותא מאבד תאבדון דמ"ע לעקור ע"א וע"ז קאי ל"ת כן וגו' מזה אינו מוכח דעובר בלאו רק אם מחק את כל השם ולא השאיר ממנו מאומה כמו המ"ע בע"ז לעקר ע"ז ובאמת לא קיים המצוה כתקונה רק אם אובדה לגמרי ששורש אחריו ולשון הספרי לקוצץ האשרה שחייב לשרש אחריו וכעין זה מצאנו בניקור ג"ה צריך לחטט אחריו ובלא"ה לא מקיים המצוה כתיקון הכ' בעיקור ע"א וע"ז קאי ל"ת כן וגו' דנשמע מזה דבמוחק אות א' אף דאיכא איסור' מ"מ לא עבר על הלאו לגמרי עד ששורש למחוק הכל מש"ה סמכו דבריהם על הלאו העשה דואבדתם את שמם וע"ז קאי האזהרה דל"ת כן ואף שפסוק זה אוקמוהו בש"ס לכנות לה שם גנאי א"א לומר דהאזהרה דל"ת כן נמי ע"ז קאי כמ"ש הגאון בס' גור ארי' פ' ראה דאיך יעלה על הדעת שהישראל יכנו ח"ו שם

גנאי להבורא ב"ה ע"כ אוקמוהו אזהרה למוחק אות אחד מהשם דבזה גורם ח"ו לאבד השם ממקום הזה מש"ה אף באות א' שאיבד כבר איבד ח"ו כל השם ממקום זה אבל ד"ז אם כבר נמחק אות א' מהשם ולא נשאר שום שם בהנשאר אין שום ריח ראי' שיהי' אסור למחוק הנשאר אחר שבל"ז אין שם עליו ומכ"ש שיהי' ע"ז נדנוד חיוב מלקות עוד הביא הגאון לס' בני יונה ראי' דאסור למחוק הנשאר מהא דתניא במס' סופרים אבל הדיו שנטפה ע"ג הכתב מותר למוחקה שלא היתה כוונתו אלא לתקן ע"כ הרי אף שכבר נטף הדיו ע"ג הכתב ואין לך מחוקה גדולה מזו ועכ"ז לולא שכוונתו לתקן אסור ליגע בו ונ"ל דגם שם אינו מותר אלא אותות שע"ג נטף הדיו אבל האותיות שנשארו כהוגן אסור ליגע בהן כיון שכבר נתקדשו עכ"ל וזה לכאור' ראי' נכונה אמנם באמת אין זה ראי' אלא לשטת סה"ת והרא"ש שהובא בטור או"ח ובב"י שם סי' ל"ב ובטור וב"י אה"ע סי' קכ"ה דאם נטף דיו ע"ג אות אף שכבר נגמרה מקודם ונטל הדיו אפ"ה פסול משום דהו"ל חק תוכת ולדידהו ש"מ דכבר האות נפסל וכמאן דליתי' דמיא ואפ"ה צריך במס' סופרים להך טעמא משום דמתקן הוא ש"מ דבלא"ה אסור אף שכבר נמחק אבל לשטת הסמ"ק והכלבו שהובא שם דס"ל דאחר שנגמר האות אם נפל טפת דיו מסיר הדיו והאות נשאר בכשרותו ש"מ דשם אות עליו אף שמכוסה בדיו א"כ שפיר צריך במס' סופרים להך טעמא דמותר למחוק האות אם נטף עליו טפת דיו משום דמתקן הוא הא לא"ה אסור ולוקה דהא מוחק שם גמור הוא דהא השם כתיקון כתוב אלא שמכוסה הוא אבל בעלמ' היכא שכבר נמחק קצתו שפיר י"ל דמותר למחוק השאר אחר שכבר בטל תואר השם מזה אמנם לשטת הסה"ת והרא"ש דקיי"ל כוותייהו שפיר נרא' ראיות הב"י נכונה דכל שאינו לצורך תיקון אסור למחוק הנשאר מ"מ ה"מ שלא לצורך תיקנו אבל בנ"ד שלצורך תיקון הוא נלע"ד דשרי ול"מ לשטת הסמ"ק והכלבו הנ"ל דהא לדידהו אף שנטף דיו על השם שפיר הוי שם גמור ופשיט' דאם גוררו ואיבדו חייב מלקות ועכ"ז מותר לתקנו כדאית' במס' סופרים משום דאינו בכלל איבוד כיון דמתכוין לתיקון מכ"ש בנ"ד דכבר אינו שם שלם דמותר למוחקו לצורך תיקון אלא אף לסה"ת ודעמי' מ"מ כיון דלדידהו ע"כ בלא צורך תיקון איכא איסורא או דאוריית' כמ"ש בס' בי"ו כמו מחמץ אחר מחמץ או עכ"פ איסורא דרבנן כמ"ש הש"ג פ' שבועת העדות כמו מטיל מום בבעל מום ושרי לצורך תיקון מה לי אות שכבר נמחק או אותיות שלא נמחקו שנשתיירו מהשם שכבר נמחק ממנו אות ס"ס לצורך תיקון שריא ועוד עדיף נ"ד מהך נידון שבס' בי"ו דשם מיירי שנמחק אות א' מהשם ושפיר אפשר להאותות שנשתיירו לחזור לקדושתו הראשונ' ע"י שישלים האות הנמחק משא"כ בנ"ד ויש בזה עוד מקום להאריך אלא שלקצר אני צריך

כלל הדברים שלדעתי הקלושה לצורך תיקון כמו בנ"ד אם א"א בע"א שרי למחוק כל האותות הנשארים בכדי לתקן. (ב) **(**הג"ה **מבן המחבר** וכן פסק בפשיטות הגאון רח"כ בתשו' סי' מ"ג וע' בהג"ה שם בתשו' מגדול א' שמפקפק קצת ע"ז.)** אמנם למעשה קשה להקל נגד דעת הבי"ו הנ"ל בפרט באיסור מחיקת השם ע"כ נלע"ד לצרף לעשות מחיקה זו על ידי גרמא כעי' מ"ש בתשו' ב"א חיו"ד סי' ס"א להניח על האותות נייר או גמי מלוחלח בשם כמה פעמים ולא ידחקם בחוזק וזה יהי' גורם שימחוק דבכה"ג מוכח מש"ס שבת דק"כ דמותר גבי מי שהי' שם כתוב על בשרו דיורד וטובל ובלבד שלא ישפשף וקאמר בגמ' טעמא משום דכ' לא תעשון כן ועשי' הוא דאסור הא גרמא שרי אף שבמתכוין יורד לתוך המים ע"ש בס' ב"א באריכות וכ"כ הש"ג שם פ' שבועת העדות להדיא להוכיח מש"ס זו דגרמא שרי אמנם לבי מהסס קצת בהיתר זה משום שמצאתי בס' חסידים סי' תתק"י שכ' ז"ל אף בזמן הזה לא ישים אדם ספרים אצל אוכלין כדי שלא יאכלו העכברים הספרים וכתיב לא תעשו כן לה' אלקיכם שלא יגרום אדם שימחק השם דוגמת כל מום לא יהי' בו שלא יגרום שיהי' מום בקדשים כך לח יגרום הכתובה שהוא קודש וה' קודש ע"כ והי' אפשר לומר דשאני הכא דא"א בענין אחר כמ"ש הש"ג דאף בש"ס לא התירו רק בא"א בענין אחר וכ"כ בס' ב"א הנ"ל דמש"ס עצמו ר"פ כ"כ מוכח דבשלא לצורך אסור אף גרמא ע"ש מ"מ מדברי ס"ח נרא' שהוא איסור דא' דוגמת כל מום וכו' מ"מ בנ"ד הי' אפשר לצרף להך היתרי' דלעיל להתיר למחוק השאר ע"י גרמא הנ"ל לצורך תיקון השם עצמו במקום הזה אמנם מחמת שרצוני בל"נ לעמוד על הפרק בענין גרמא כזו בענין מחיקת השם באריכו' ע"כ מבוקשי שיפרש רומ"ת אופן השאלה היטב ואזי אחליט הדבר למעשה ומחמת כאב השנים אשר נתגבר עלי מאד מעת הייתי בקרובטש הוצרכתי להפסיק באמצע הפרק והי' בזה שלום כנפשו ונפש ידידו דוש"ת באהבה שלמה במוהר"י חופ"ק סקאלא.

תשובה קכא

סקאלא א' י"ט שבט תר"ב לפ"ק:

לחכם הנ"ל.

מכתבו קבלתי וכל מגמתו לסתור דברים האמורים בכושר ומזה אישתבש טובא בכל דבריו ובדעתי הי' מבלי להשיבו בזה עוד כל מאום כי אני אומר לדברים כאלו אין קץ. אמנם לאשר דברים בזה שנוגעים לדינא וממכתבו ראיתי שמעל' מאד עומד על דעתו וניקל בעיניו באיזה סברא או ראי' חלושה לחלוק על הגדולים שלפנינו ולהכריע שלא

כמותם ואני לא באתי לידי מדה זו כי קטנם עבה ממתני ע"כ אמרתי להשיבו בדברים הנוגעים לדינא ראשונה בא לחלוק על רבינו הריב"ש ז"ל במה שכ' בתשו' שאם אפי' עשה כשירה רק שלא הניח כשיעור סתומה אין קפידא ומעל' כ' שפסול ומכח זה דחה ראייתו מהרמב"ם בהא שכ' או שכ' פ' אחת כשירה דזה בא הרמב"ם להשמיענו דלא כהריב"ש דבל"ז הייתי אומר דבעינן לפסול דוקא בשיש ריוח פרשה והא דלא מיפסל בלא"ה מטעם שהניח ריוח כשיעור פ' במקום שא"צ אפשר לומר כמו שכתבתי במכתבי דמיירי במקום שיש פרשיות קטנות סתומת וצמצם עד שכיון לעשותן כשירה ומש"ה כ' או שכ' פ' א' והדרא קו' הריב"ש לדוכתי' ובזה נשמע דאף אם לא שייר ריוח כשיעור פסול משום דעשאה כשירה עכת"ד מעל' ובאמת דברים אלו מביאים לידי גיחוך שאם הרמב"ם רצה להשמיענו ד"ז הי' לו לכתוב בפי' בקוצר אפי' לא הניח בריוח כשיעור פסול ולא להשמיענו ברמיזות כאלו אשר אין בהם ממש במה שאין דרכו ועוד איך נשמע מדויק כזה דלמא נטעה לומר כתי' הריב"ש דלעולם בשהניח ריוח כשיעור ומטעם שהניח פ' במקום שא"צ אין לפוסלו כיון דעשאה כשירה א"כ תמונת שירה הוא ולא תמונת פ' מש"ה אצטריך ליפסל משום דעשא' כשירה ואם רבינו הריב"ש ז"ל ח"ו טעה בזה לפי דעת רו"מ לא הי' הרמב"ם סתם דבריו אלו ברמז כ"כ. אמנם אין כדאי בזה להאריך כלל ובעיקר הדבר אשר מילא לבבו לחלוק על רבינו הריב"ש ממה שמצא ש"ס מפורש נגדו במנחות דל"א איבעי' להו שתים ושלש ואחת מהו ארנב"י כ"ש שעשאה כשירה מיתבי עשאה כשירה וכו' פסולה וכו' ואם איתא מאי ק' הא שם אין ריוח כשיעור סתומה עכ"ד מעל' וכבר תברא מעל' לגזיזי' דעיקר הקשה הש"ס על רנב"י דמשמע דעיקר הכשר משום שעשה כשירה והא אדרבא מיגרע גרע אבל לפסול באם הניח מעט פנוי אם אין כשיעור פשיט' דאין זה פיסול משום עשאה כשירה. ועוד אני אומר שד"ז מוכרח לשטת רש"י דפי' בספ"ק דמגלה דאריח הוא הכתב והלבינה הוא החלק ורש"י פי' בפ' הבונה דעשאה כשירה בדלוגין אריח ולבינה א"כ אין לפסול בההוא דשתים ושלש ואחת משום שעשאה כשירה כיון שלא עשה ממש כתמונת שירה בדלוגין אלא שמצאתי בש"ג ה' ס"ת בשם ריא"ז וז"ל ס"ת שכתבו כשירה שעשה השורת האמצעיות ארוכות והעליונות והתחתונות קצרות ה"ז פסול ע"כ ואולי הוא סובר כשטת הר"ת שהביא הר"ן בספ"ק דמגלה דאריח ולבנה שניהם בכתב והאריח הוא שטה קצרה ולבנה הוא שטה ארוכה עכ"פ לשטת רש"י לענ"ד מוכרח לומר כנ"ל דאין זה עשאה כשירה אף שאפשר לדחוק גם לשטת רש"י אין נרא' רק עיקר הקושיא על ל' רנב"י שהוא נקט לדמיון כ"ש דעשאה כשירה והיינו אף שאין ממש כשירה כמו דנקט הש"ס בתר הכי שלא יעשה

כקובה וכזנב ופשיט' שאין זה כתמונת קובה וזנב ממש אלא בצד מה הכ' מה דנקט רנב"י וע"ז הקשה על הלשון דמשמע דזה גורם עדיפות ובאמת הא מיגרע דהא אם עשה ממש כשירה פסול ועוד אני אומר שמעיקר' אינו יודע מה הרעש הזה לחלוק מכח זה על הריב"ש דהא להרבה פוסקים השיעור בריוח סתומה כשלשה אותיות וע' בדרישה סי' ער"ה ובתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' ק"ע ולשטת הרמב"ם שכ' הב"י אליבי' דאם לא הניח כשיעור ט' אותות קטנות די"ל דאפי' בדיעבד לא הוי שיעור מ"מ להרמב"ם בלא"ה אין קושי' דהא הרמב"ם בודאי הי' לו גירסא אחרת בש"ס שם שהוא מפ' הך דר' יוחנן מזוזה שעשאה שתיים ושלש ואחת כשרה קאי אדפים כמו שנראה מדבריו להדי' ברפ"ה וכמ"ש הכ"מ שם וממיל' דהך איבעי' לעיל מיני' ופשיטות דרנב"י נמי ע"ז קאי דהא הש"ס מייתי ע"ז איתמר נמי מהך דר' יוחנן ולדבריו מאי עשאה כשירה שייך בדפים ומי יודע מה הי' גרסתו בש"ס בזה ועוד הא פסול הרמב"ם בעשאה כעגול וזה לא נזכר בש"ס שלנו ואדרב' מצאתי בירושלמי פ"ק דמגלה הלכה ט' להכשיר בכה"ג ע"ש אלא ע"כ שהי' לו איזה גירס' אחרת בזה ועוד אפי' כשיעור ט' אותיות קטנות מצינו לאשכוחי בהניח חלק כשיעור תיבה אחת בינונות א"כ בהך דשתיים ושלש ואחת משכחת לה שפיר דשיטה הראשונה כ' בצד א' מכוון עם שטה השני' רק שקצרה משטה השני' מצד אחד ויש חילוק כשיעור תיבה אחת מחזיק כשיעור ט' אותיות קטנות ושטה השלישית היא קצרה משני צדדים בכל צד כשיעור תיבה אחת דהא באמצעית יש שלש תיבות ובתחתונה תיבה א' נגד תיבה אמצעית שלמעלה הימנו ובכל צד יש חילוק כשיעור תיבה אחת המחזקת כשיעור ט' אותיו' קטנו' שהוא ט' יודין דהא צורת השירה היא כך דבשטה ראשונ' החלק הוא במקום אחד וכ"ה ברמב"ם פ"ח בצורת השירה שבשורה הנחלקת הראשונ' יש בה אויר אחד ובשור' שתחתיו שני אוירים וכ"ה משמעו' לשון הטור בהדי' ומשמעו' כל לשון הראשוני' ז"ל אלא שבס"ת שלנו הנכתבים עפ"י דעת הא"ת היא בהיפך שהשטה הראשונ' הנחלקת יש בה שני אוירים ובשטה שתחתיו ריוח א' מ"מ ב"כ וב"כ צורת שורה מקרי כמ"ש הרא"ש והט"ו בש"ע סי' ער"ה ס"ג ע"ש ועוד במקום שיש שני רוחים שניהם מצטרפים לשיעור סתומה כמ"ש הריב"ש בתשו' שם והביאו הכ"מ וכ"ה בשורת הים שבשור' שיש שני רוחים אין בשניהם רק כשיעור סתומה ע"י צירוף ויש עוד להאריך בזה אלא שמכ"ז די שאין בידינו ח"ו לחלוק על הריב"ש ז"ל בפרט בראיות חלושת כאלו ואם מחמת זה כ' מעל' שזהו הלכה רופפת ח"ו אם יהי' דברי ריב"ש וגדולים כמותו בכ"מ הלכה רופפת לא נשאר ברוב התור' ח"ו הלכה פסוקה ומה שדחה מעל' הראי' שלי שהבאתי מתשו' הריב"ש שהקש' ל"ל משום שעשה כשירה

ת"ל בלא"ה משום שעשה ריוח פ' במקום שא"צ והקשתי ע"ז דלמא מיירי שצמצם וכיון ריוח פ' סתימת זה נגד זה עד שנעש' כשירה דבזה אין פוסל מחמת הריוח ע"כ צריך לפסול משום שעשא' כשירה וע"ז דחה מעל' דא"כ להמקש' דהי' סובר דקאי גם אמזוזה א"כ נשאר ק' הריב"ש ומש"ה צריך הריב"ש לתי' אחר עכת"ד. והנה הגם שכבר נדחה דחייתו זאת ממ"ש למעל' אמנם בלא"ה לאו דחי' הוא דאף במזוזה מצינין לאשכוחי דהא עכ"פ יש כשיעור פ' סתומה בין פ' שמע לוא"ש ומצינין לאשכוחי באם הניח הריוח באמצע השיטה ואף דפ' והא"ש צריך להתחיל מראש השיטה זהו לכתחל' ולשטת רש"י צריך דוקא להתחיל באמצע שיטה וע' בתוס' מנחו' דל"ב ד"ה והאידנ' ובנ"י ה' מזוזה ובשטה שתחתיו הניח בשני מקומות ריוח בכל ריוח כשיעור חצי ריוח סתומה כדין שירת הים וכמ"ש הריב"ש הביאו הכ"מ וכנהוג עכשיו מש"ה אין לפסול משום שהניח ריוח פ' במקום שא"צ דהא במקום שהניח שיעור סתומה צריך להניח דהוא מקום ריוח פ' ובשיטה שתחתיו לא הניח במקום א' כשיעור ומש"ה הוצרך לפסול משום שעשא' כשורה אע"כ דבכה"ג נמי כשר כיון דהריוח הראשון שהניח כשיעור שם צריך להיות ריוח כשיעור וכשר הוא כאשר כ' במכתבי הקדום וכל כי הני מלתא מעליית' לית אמרו משמא. אמנם קצת נשאר בדעתי לפקפק קצת בזה מתשו' הריב"ש עצמו כפי שעלה על זכרוני דברי תשו' הריב"ש בארוכ' אמנם אחרי שתשו' הריב"ש עצמו אין ת"י ולדעתי יש לדחו' הפקפק הזה בקל אין להאריך עוד בזה ודי בזה מבלי להעלו' שום נדנוד מיחוש על הס"ת שרובם ככולם עשוים בתמונה זאת:

ועתה נבא לשאלה השניות מה שפקפק מעל' על מה שכתבתי שבאם באפשרי לתקן לעשו' הלמד קטנה ופקפק מעל' דאין זה נוי להשם ע"כ כבר כתבתי במכתבי הקדום דאין לנו להחמיר או להקל בסברו' כרסיו' באלו העניני' מה שלא נמצא במחברי' ומה שהבי' מעל' ראי' מש"ס דלחד מ"ד לא מהני העברת קולמס בשם משום זה וכו' ואנוהו אדרב' משם ראי' להיפך דהא אנן קי"ל כרב חסדא שם ומדס"ל לר"ח דבגט באנו למחלוקת ר"י ורבנן ש"מ דלאו בהכי תליא ודוקא בהרבה שמות קאמר בש"ס שם דנ"ד הך טעמא דמיחזי כמנומר ואפי' לר"י פסול ולא בשם א' וכבר הרעישו בזה כל האחרונים בא"ח סי' ל"ג לתמוה בזה על המג"א ס"ק זיין וגם בפסקי מהרא"י סי' ע"ב כ' בכה"ג לחלק בענין תיקון שם א' להרב' שמות וע' בתשו' מהרמ"פ סי' פ' וגם מבואר בס' א"ר בא"ח סי' ל"ב אות ל"ג ביוד שנדבקת כולה באלף בשם אלקי' שימשוך ביוד למעל' ויעשה לה גג וישאר העב לירך ע"ש והחזיקו אחריו כל האחרונים ולא העלה על לבו פקפוק מעל' דאין זה נוי במה שלא מצינו במחברי' וכן בכל האותיו' שדי אם נשתייר כאות קטנה

ובעוביו כחוט השער' לא מצינו חילוק בין שאר אותי' לאותי' השם. ובמ"ש בתשובתי ליישב דברי הגאון מ"ע במ"ש בתשו' סי' ל"ו דאם נדבק רגל ההא לגגה אחר שכבר נכתב' ההא בהכשר דכריך גניז' וכ' בתשו' דס"ל להמ"ע דזה ספיק' דלמא כשטת הני פוסקי' בנדבק' אח"כ דדי בגרירת הדבק והוא הסמ"ק וסייעתו ומש"ה אף קודם שהפריד שם הא עלי' ומש"ה אסור לגרור וכ' מעל' דלפ"ד ליתא דא"כ תיקון ל"ל והאריך דאף להסמ"ק קודם שהפריד אין שם הא עליו כלל עכת"ד וטעה בזה וברירא דהך מלתא דלהסמ"ק דס"ל דאם כבר נגמר האות ונפל דיו עליו מסירה וכשר ואין בזה חק תוכת ש"מ דעכ"פ אף קודם שהסיר' שם אות עליו וכן בהא שנדבק' או מם פתוח' שנסתמ' כיון דכבר נעשות אות מתחל' אף שנפל עליו דבר או שנדבק' לא נסתלק מעליו שם אות רק דפסול האות בס"ת ותפילין וכדומה משום דבעינין שיהי' האות לנגד עינינו בצורתו נראו' היטב ומש"ה כיון דעכ"פ לא נסתלק ממנו שום אות אף דאות פסול הוא מחמת הנ"ל מש"ה מסיר הדיו או מפריד הדבק ולא הוי חק תוכת ומש"ה לענין קדושת השם דאף שם הכתוב על הכלים אסור למוחקו שפיר אסור לגרור אבל אם נאמר דאף להסמ"ק כיון שנתקלקל האות אח"כ ע"י נפילת דיו או ע"י דיבוק שוב פקע מיני' שם אות וכטיוטא בעלמ' הוא א"א לומר כלל דמסיר' וכשר דמה לי אם נעשה מתחל' טיוטת דיו וחקק מתוכו שיהי' אות או שהי' אות ונתבטל מכל וכל ונעש' טיוטת דיו וכבר האריך הרחוב הדיבור בזה הגאון בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"א דלהסמ"ק אף קודם שמסיר הדיו שם אות עלי' ובקדושתו קאי ואסור למוחקו רק מטעם המבואר במס' משום שלא הי' כוונתו אלא לתקן וע"ז מפלפל שם טובא עכ"פ ד"ז החליט כמה פעמים בתשו' שם דלהסמ"ק וסייעתו אף קודם שהסיר הדיו שם אות עלי' ובקדושתו קאי ועוד תמי' לי על רו"מ אף אם לא נחות לזה מדוע התפלא כ"כ והחליט דליתא דא"כ תיקון ל"ל והרי קיי"ל להלכה דאם נדבקו אותית זל"ז דבכ"ע פסול קודם שהפרידן וכן בנפל שעוה על איזה אות דעת האחרונים שפסול קודם שהסיר השעוה עי' בבאר היטב סי' קמ"ג סק"ט וכי יעלה על הדעת שאם נפל שעוה על איזה אות מהשם או שנדבק אות לחבירו שקודם שהסיר השעוה או הפריד האות מותר למחוק האות ישתקע הדבר ולא נאמר והוא מה"ט דכתיבנ' דהרי חזינן דכשמסיר השעוה או גורר בין הדבקים לכשרותו קאי ולא הוי חק תוכת ש"מ דאף קודם שהסיר או שהפריד שם אות עליו ומש"ה בקדושתו קאי אף דלע"ע הוי אות פסול וכן הוא להסמ"ק בנפל טפת דיו על האות דמדמי לי' לנפל שעוה על האות כמ"ש הלבו"ש בסי' ל"ב וכן במס' פתוחה שנסתמ' דדמי לדיבוק אותית להסמ"ק וכמ"ש גדולי המחברי' ז"ל וכיון דמהני לי' הסרת הדיו או גרירת הדבוק ש"מ דבקדושתו קאי

וזה ברור כשמש בצהרים עוד ראיתי שגיאה רבה בדברי מעל' שכ' דהב"י כ' בסי' ל"ב בשם הסמ"ק דכשר אף בלא תיקון ע"כ וטעותו הוא משום דהביא הב"י דברי הסמ"ק והסמ"ק סיים כדאיתא בירושלמי והב"י הביא דברי הירושלמי ומה שפי' בה הרשב"א בתשו' לענין דיבוק אותית דאם נדבקו למעלה כיון שעד שלא נעשית אות נפסלה מש"ה אם גורר הוי כחק תוכת אבל אם נדבקה למטה כיון שמתחלת' כשרה היתה הלכך אם בא עכשיו לגוררה אין זה כחק תוכה והלכך אף שאינו גורר כשרה משום דר"ז דכל הראוי לבילה כו' וכ' הב"י ונראה שהסמ"ק הי' מפרש כן הירושלמי ומ"ה כ' אם לא היתה מוקפת גויל כו' ומדאמרי' בירושלמי דכל שנעשי' כל האו' בכשרו' שוב אינה נפסלת אם נדבקה למד משם בסמ"ק להיכא שנגמרה האו' ואח"כ נפל בה טפת די' דיכול לטלו ולא מיפסל משום חק תוכת עכ"ל הב"י סבר מעל' דכיון דהב"י כ' דהסמ"ק למד דין דנפל דיו מדין דיבוק אותיו' זל"ז מה התם בדיבוק אותית כשר בלי תיקון אם נדבק' בסופה כמ"ש הרשב"א אף בטפת דיו נמי וישתקע הדבר ולא נאמר לתלות בוקי סרוקי בהסמ"ק ח"ו דלדעתו אם יפול טפת די' על אות ולא יהי' ניכר או שתודבק אות הא או מם פתוחה יהי' כשר כך בלי תיקון דא"כ מה זה שסיים הסמ"ק עצמו יטלנה ובב"י עצמו כ' דיכול לטלו ובאמת רו"מ טעה בתרתי חדא דאף להרשב"א שס"ל בדיבוק אותות זל"ז מלמטה דכשר בלי תיקון משום דכל הראוי לבילה דוקא בנדבק' אותיו' זל"ז ולא בנדבק' האות לעצמו כמו במם פתוחה שנסתמ' וכדומה דודאי קודם שהפרידו' פסול אף שמועיל פירוד ולא הוי ח"ת כיון דכבר נגמרה בהכשר עכ"פ פירוד בעיני' וקודם לזה פסול וש"ס מלא הוא בפ' הבונה פתוח' לא יעשנה סתומה ומסתמ' נכתבה כדרך כתובה שקודם נעשי' פתוחה ואח"כ נסתמה ואפ"ה פסולה וכמ"ש המפורשים ז"ל שם דכל הני לא יעשה דאיתמר שם אף בדיעבד פסול ש"מ דבעת שלא נפרדה פסולה וכבר האריך בזה הגאון מהרד"ך בתשו' בית א' חדר כ"ב ועוד ראי' לזה מהא דכ' הרשב"א בחי' לשבת הביאו הר"ן ז"ל בס"פ הבונה בנטל גגו של חית ועשאו שני זיינין וכן שנטל גגו של דלת ועשאו ריש דלא הוי חק תוכת דאינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות ע"ש וע"כ מיירי התם דכ' מתחלה שני זיינין ואח"כ נתדבקו וכן בכ' מתחלה ריש ואח"כ נפל דיו ונעשה דלת דאל"כ פשיטא דפסול להרשב"א דהא אף בשני אותיו' שנתדבקו בראשון אף אם לא נשתנה צורת האו' רק שאינן מוקפים גויל מתחלה אינו מועיל פירוד להרשב"א כמ"ש בתשו' שהביא ב"י וכן בתשו' המיוחסת וע"כ בשכבר נגמרו מתחלה ואח"כ נתדבקו ומש"ה מהני הפירוד וא"א דאף קודם הפירוד הוי אות א"כ אמאי צריך פירוד כלל ואף שיש לדחו' קצת מ"מ מלשון הרשב"א שם משמע דדוקא אחר הפירוד כשר ולא קודם לכן והנה בתשו' רד"ך

שם הבין ג"כ דברי הרשב"א הנ"ל דמיירי שכבר נגמרה האות ואח"כ נתדבקו והאריך שם בזה בטוב טעם ולהגאון בתשו' ב"א סי' הנ"ל נדחק מאד ליישב דברי הרשב"א בחי' הנ"ל להשוותן עם דבריו בתשו' באופן דחוק והאמת כמ"ש הרד"ך דמיירי בחי' בנדבק אח"כ וז"ב. שנית דלהסמ"ק אף בדיבוק אות לאות בנעשית אף אחר שנגמר האות עכ"פ פירוד בעי ומקודם לכן פסול וזה החילוק בין שנתדבקו מקודם שנגמרו דאף פירוד לא מהני משום דהוי ח"ת ובאם נתדבקו אחר שנגמרו מהני פירוד ולא הוי ח"ת אבל קודם שנפרדו פסול דלא כהרשב"א שמכשיר אף בלא פירוד מטעם כל הראוי לבילה זה לא ס"ל להסמ"ק דהא הרשב"א לאו כללם כ"ל דהא באות שנדבק' לעצמו מודה הרשב"א דצריך פירוד וכנ"ל דהך כללא לא נאמר בכל מקום וכמ"ש התוס' ז"ל בכמה דוכתי' רק בענין דיבוק אותיו' מחמת שאמר בירושלמי דעירוב האותיו' מלמטן כשר משמע לי' להרשב"א ז"ל דכן קבלה בידם דכשר אף בלא תיקון משום כל הראוי לבילה וזה בדיבוק האותיו' אבל לא בדיבוק האות לעצמו לא נאמר הך כללא כאשר האריך בזה הדר"ך שם ולהסמ"ק לא ס"ל כן רק דמשוי ממש דיבוק אותיו' זל"ז ודיבוק האות בעצמו ובשניהם אם נעשה הדיבוק קודם שנגמרו אף פירוד לא מהני משום ח"ת ובזה אמרו בירושלמי פסול היינו שאין לו תיקון בפירוד ובעירוב אותיו' מלמטן דמבואר בירושלמי דכשר היינו דכשר ע"י פירוד ולא מקודם וכבר האריך בזה הדר"ך ז"ל שם חדר כ"ה כ"ו ע"ש באריכו' ובאמת הגם שמלשון הברייתא בירושלמי בברכו' פ' הי' קורא משמע כדברי הרשב"א כיון דתני כשר מלמטן משמע מפשטות הדברים דכשר בלי תיקון אמנם ברייתא זו מובא בירושלמי במגלה בפ"ק הלכה ט' והברייתא הזאת מובא שם לסייע לחד מ"ד שם ושם מובא לענין זה אם מועיל תיקון אם לאו ואעתיק לשון הירושלמי וז"ל ר"ז בשם רב ניקב נקב ביריכו של הא אם גורדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר ואם לאו פסול ר"ז בשם ר"ח הי' הגימל מכלה את הגויל אם גורדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר ואם לאו פסול ר"ז בשם אשייאן בר נדבה ניקב נקב באמצע בית אם הי' הגויל מקיפו מכל צד כשר ואם לאו פסול אר"ז אתי' דר"ח כרב ותרויהן פליגין על שיטתי' דאשיין בר נדבה חבריא אמרי אתי' דאשיין בר נדבה כר"י דתני עירב את האותיות אית תניי תני כשר אית תניי תני פסולי ר"א בר"ש בשם ר"י מ"ד כשר מלמטן מ"ד פסול מלמעלן וכו' עכ"ל הירושלמי והנה כל הפלפול בירושלמי לפי הנרא' בפשיטות אם מועיל גרירה במקום שאינו מוקף גויל שלא יהי' חק תוכת דרב ור"ח ס"ל דאם גורדו כשר ור' אשייאן פליג ע"ז ואומר דלא מועיל תיקון ד"פ ואמר דאם לא הי' הגויל מקיפו פסול משמע דאינו מועיל תיקון וע"ז קאמר הירושלמי דאתי' כר"י והיינו דמיירי בניקב קודם שנכתב הבית וכיון שלא הי'

מוקף גויל בעת כתיבת האות לא מועיל תיקון כדעת הרשב"א והסמ"ק עכ"פ אין מזה ראי' דכשר בלא תיקון בעירב מלמטן רק הרשב"א ז"ל סובר דכשר משמע דכשר אף בלא תיקון אבל הסמ"ק לא ס"ל כוותי' וכשר בתיקון דוקא הוא וכנ"ל ומדי דברי בזה אראהו שהמ"א בסי' ל"ב אישתמוטתי' דברי הירושלמי הזה שכ' שם בס"ק כ"ז ונ"ל דה"ה אם רגל הך' מביע לסוף בלי היקף קלף רשאי לגרר קצת וכו' ע"כ והרי ד"ז מפורש בירושלמי הנ"ל בדברי ר"ח בהי' הגימל מכלה את הגויל כדברי המפרש בירושלמי דהיינו שמגיע לסוף הקלף בלי היקף אם גורדו ונשתייר שם ירך קטנה כשר וכנ"ל עוד ראיתי שגיא' רבה בדברי מעל' שכ' וז"ל ועוד נלפע"ד דיש לתקן ע"י חקיקה אצל הגג לבד ולעבור עליו קולמס ולקדשו דע"כ לא קאמרי רבנן התם אין זה מן המובחר אלא בשם שנכתב שלא לשמו כיון דכתב הוא לא מועיל כתב העליון אבל בשם הנכתב ע"י ח"ת כיון דפסולו הוא מטעם דלאו כתב הוא א"כ כתב העליון מועיל וז"ב לפע"ד וכו' ע"כ והנה חוץ מזה שטעה בגוף הדין ולא ראה דברי המג"א בא"ח סי' ל"ב ס"ק כ"ו שכתב וז"ל ואין מועיל העברת קולמס על האות ע"כ ועוד הי' לפניו גמ' גיטין שהבי' דברי התוס' ולא שם עיין לדברי הג"א שם דכ' וז"ל ואם הי' מוחק דביקות בתער לעשות' פתוח' זהו ח"ת ופסול כו' ואם העבירו עליו קולמס לאחר שתקנ' וחק תוכה פי' הר' ברוך בסה"ת דאינו מועיל כלום ע"כ. אמנם בעיקר הסבר' ראיתי להעתיק לו לשון הסמ"ג והסה"ת להראות לו בעסק שרו"מ פוסק בהלכ' פסוק' בענינים כאלו ע"פ סברא וכמה רחוקה סברתו מסברת הראשונים ז"ל וז"ל סמ"ג ואם נפלה טפת דיו בחלל בית וכו' או ירך שמאל של מם פתוחה נגע לשל תחתון ונעשית בכך סתומה כי לא יועיל תיקון למחוק הטפה ולגרוד בתער דהו כח"ת ופסול בין בס"ת תפי' ומזוז' ובגט ולא יועיל אח"כ להעביר הקולמס על האות לא לרבנן ולא לר"י דאם מועיל על האות שנכתב' שלא לשמה לשוי' לשמה לשוי' אות לא יועיל ע"כ וז"ל הסה"ת והיכא שנפל' טפת דיו בחלל בית או חית וכו' אין תקנה לגרוד הטפה ולתקן האות דהוי כח"ת ופסול וגם להעביר עליו קולמס אחר התיקון לא יועיל לא לר"י ולא לרבנן דאם מועיל על האות שנכתב שלא לשמה לשוי' לשמה לשוי' אות לא יועיל עכ"ל והרי בהיפך ממש מדברי מעל' ובהכי ניח' לי היטב ליישב דברי הרשב"א בחי' פ' הבונה שכ' אהא דאמרינן שם בש"ס בנטל לגגו של חית ועשאו שני זיינין ובנטל לגגו של דלת ועשאו ריש דחייב וכ' שם דמהא שמעינן דבכה"ג לא מקרי חק תוכת וכו' ע"ש וברי"ן והנה הך דינא דהרשב"א ע"כ מיירי בשהי' נגמרו קודם השני זיינין ואח"כ נתדבקו ונעשו חית וכן בדלת דאל"כ מודה הרשב"א שפסול מכ"ש מהך דדיבוק אותיות וכמ"ש למעלה וכ"כ הרד"ק ובש"ס ע"כ מיירי דנכתב כך

מתחל' ועוד דאם מתחל' נכתב כראוי ואח"כ נתדבקו א"כ אמאי מחייב משום כותב הא אף מקודם שם אות עליו רק דהוי אות פסול כמו שהוכחתי למעל' וכמ"ש בתשו' בא' שהבאתי למעלה וא"כ אמאי חייב משום כותב אע"כ מיירי בנתדבקו מתחל' ואפ"ה חייב ש"מ דחיובא דשבת אינו ענין להכשר ס"ת ובתשו' הרד"ך שם הרגיש בזה וכתב דבש"ס מיירי באמת באם נכתב החית והדלת מתחל' ובשאר ספרים וכדומ' דאין בזה נ"מ לענין הכשר מש"ה חייב אף בנכתב מתחל' בפיסול והפריד' משום דשם אין נ"מ בענין הכשר או לא ומשם למד הרשב"א לענין הכשר ס"ת דעכ"פ היכא דנעש' מתחל' בהכשר ואח"כ נדבק' דיכול להסיר ולהפריד ולא הוי ח"ת ע"ש שהאריך ובאמת אינו מובן לכאורה דמאי ענין זל"ז כיון דבש"ס לא מיירי בהך ענינא ולפי הנ"ל א"ש היטב דהא חזיני' דטפי מועיל לתקן לעשות מאות פסול אות כשר מלעשות אות משאינו אות כמ"ש הסמ"ג והסה"ת הנ"ל לענין העברת קולמס הנ"ל ומש"ה שפיר יליף הרשב"א ז"ל מהש"ס כיון דחזינן דאם הפריד חית שנכתבה כך בתחלה ולא הי' עליו שם זיינין כלל חייב משום כותב לענין שבת בהפרדה בעלמא ש"מ דבהפרדה נעשה אות חדש מכ"ש באם הי' מתחלה שני זיינין ונתדבקו דשם אותיות עליהם כמו שהי' רק דשם אות פסול עליהם כמו שכתבתי למעל' מכ"ש דמועיל הפריד לעשותם אות כשר וזה נכון וקצרתי ודוק היטב ועתה אעתיק עצמי לדבר האופן הג' שכ' במכתבי באם א"א לתקן עי"ז שיהי' למד קטנה ורו"מ כתב במכתבו הראשון שלדעתו לקדור הלמד ולהניח מטלית ולכתוב למד מחדש ואח"כ פקפק מכח דברי הנו"ב וכבר הראיתיו במכתבי שאין זה ענין לדברי הנו"ב ומעל' מתעקש עוד לומר שבמקומו הוא עומד מסברות כרסיות בענינים אלו וכבר הראיתיו שאין לומר בזה סברות שלא נמצא במחברים והנה כתב בתשו' הראשונה שאף מצד הקדירה פשיטא שאין בזה איסור מ"מ אין לכתוב על המטלית משום דכ' בס' חב"י והביאו האחרונים ז"ל דאין לכתוב שם על המטלית ואף שהראיתי דמשמע דדעת הש"ך דלא כוותי' מ"מ הא בתשו' נ"ש מביא ראי' מש"ס כדברי החב"י ואף שדחיתי ראייתו מ"מ בחצי השם ראייתו שרירא ע"כ ורו"מ דחה עפ"י דעתו ראיית הנ"ש ומזה הכריע דלא כהחב"י ורק בחצי השם אוסר מטעם הסברא מבחוץ שכ' והנה ימחול לי מעל' כמה עצום כחו שאף אם הי' האמת כדבריו שראיות הנ"ש אינו הכי בידו להכריע בלי ראי' במחלוקת שבין גדולים כאלה הלא המחבר תשו' חב"י גאון מובהק הי' והגאון בתשוב' זכרון יוסף הביא דבריו אלה לפסק הלכה שאין לכתוב השם על המטלית והגאון בתשו' חב"י בעצמו בתשו' סי' ע"ו חזר והכפיל הדברים וכ' שקבל' בידו ממנהג הסופרי' שאין לכתוב השם על המטלי' ובס' יד אלי' ג"כ כ' להחמיר בזה ובתשו' נ"ש החליט כמותו

אף שמדברי הש"ך משמע איפכ' כאשר כתבתי בתשובתי מי יכניס ראשו בזה במקום שאין ראי' עכ"פ להיפך ואיך עצום כחו לאמור קם דינא שלכתוב כל השם על הטלאי מותר והרבה הי' לי להוכיחו בזה ועתה אבא ואראה לו טעותו אשר דחה ראיית הנ"ש ולא ראה דברי הגמ' במקומו והנה ז"ל מעל' וראיו' הנ"ש אינה מוכרחת דאטו כלהו תקנת' קתני והך תקנת' לא קתני דלידוק מיני' האי דווק' יגנז קתני ור"ל יגנז ע"ד שיתקן וכה"ג פי' הרשב"א מאי דקאמר בגמ' סתומה שעשאה פתוח' יגנז וה"נ דכוותי' וזה נ"ל ברור עכ"ל מעל' והנה ז"ל הגמר' ד"ל ע"ב הטועה בשם גורר את מה שכ' וכו' וכותב השם על מקום הגרר דר"י ר' יוסי אומר אף תולין את השם ר' יצחק אומר אף מוחק כו' רשט"א כל השם תולין וכו' רשב"א אומר משום ר"מ אין כותבין השם לא על מקום הגרר ולא על מקום המחק ואין תולין אותו כיצד עושה מסלק את היריע' כולה וגונזה ע"כ ופרש"י כיצד הוא עושה אם טעה בשם ע"כ והרי מהדר כאן אתקנת' ולא שייר שום תקנת' אחריתי דלא פליגי בי' אמוראי ורשב"א אוסר כל הנך תקנות ואומר כיצד הוא עושה מסלק את היריע' כולה וגונז' ושפיר נכונה ראיות הנ"ש דא"א דכותבין על הטלאי ל"ל לסלק כל היריע' לקדור ולכתוב על מקום הטלאי ורו"מ לא דק בזה כלל. והנה אנכי כתבתי בתשו' הקודמת לסתור ראיות הנ"ש דדלמ' לדעת רשב"א דאוסר לתלות השם מש"ה אסור גם לכתוב על המטלית אבל לדידן דקיי"ל תולין את השם מש"ה י"ל דמותר גם על המטלית ורו"מ הקשה ע"ז דא"כ אכתי תיקשי אמאי לא קתני תקנת' דיקדור עוד שני תיבות ויכתוב הסם עם השני תיבות על המטלית א"ו דמטלית גרע מתולין עכ"ד ואני איני יודע מנ"ל למעל' הא דלמ"ד אין תולין דמותר לתלות השם עם עוד איזה תיבות ואף שמבואר בירושלמי שאסור לתלות אעפ"כ מתיר עם שני תיבות ע"ש בפ"ק דמגל' וז"ל ר"ז בשם רב הלכה כמ"ד מוחק את החול וכתב את השם וכו' ר"ז וכו' בשם רב ואם הי' כגון אני ה' אלקיכם מותר וכו' ע"ש בירושלמי אבל באמת אין זה ראי' דהא כתב סה"ת והסמ"ג והביאו הגמי"י פ"א מה' ס"ת אות ס' דש"ס דילן פ' הלכה כר"ש שגזרו דתולין השם ובירושלמי פ' דאין תולין רק ביש עמהן עוד תיבה דש"ס דילן מיירי בדיעבד מעיקר דינא ובירושלמי מיירי לכתחל' למצו' מן המובחר היכא דאפשר מוטב לגרור או למחוק החול ולכתוב השם על המחק או על הגרר ולתלות החול אם לא שיש עוד תיבה דאז אף לכתחל' מותר לתלות השם עם עוד תיבה ע"ש ולזה י"ל דכיון דמעיקר דינא קיי"ל דתולין השם אף דלכתחל' למצוה מן המובחר קאמר בירושלמי להחמיר בזה שפיר מיקל באם יש עוד תיבה לתלות אף לכתחל' אבל למ"ד דאין תולין ואף בדיעבד פסול מ"ל להקל דתולין עוד עם איזה תיבות וה"ה למטלית הא חדא ועוד אף אם נימא

דזה בודאי דמותר לכתוב על המטלית עם איזה תיבות לק"מ ד"ל דמיירי בש"ס אם טעה בשם שבסוף השטה ומלפניו נכתב בסמוך לו עוד שם דא"א לקדרו לצורך תיקון שם אחר ומש"ה אין לו תקנה אלא בגניז' א"נ שכתב שם מלפניו ומלאחריו כגון ה' אלקינו ה' ואן כאן מקום קושי' אמנם המחוור כאשר כתבתי למעל' שאין מקום להקל לכתוב על המטלית אף בצירוף תיבות של חול למ"ד שאין תולין ואף לדידן כיון שהאחרונים ז"ל החמירו שלא לכתוב השם על המטלית מסתפינ' להקל אף בצירות תיבות של חול: עוד כתב רו"מ על דברי הב"י שהבאתי בתשו' בעני' מחיקת מקצת השם וכתב בתשו' שם דהילפות' בש"ס למוחק השם הוא מואבדתם את שמם ל"ת כן כו' וא שפ' זה אוקמוהו בש"ס לכנות לה שם גנאי א"א לומר דהא אזהר' דל"ת כן נמי ע"ז קאי כמ"ש הגאון בספר גור ארי' דאיך יעלה על הדעת שהישראל יכנו שם גנאי להבורא ב"ה ע"כ אוקמוהו אזהר' למוחק אות א' מהשם דבזה גורם ח"ו לאבד השם ממקום זה מש"ה אף באות א' שאובד כבר איבד השם ממקום זה ע"כ דברי בתשו' שם ומעל' כ' במכתבו דבזה שמחק אות א' מכנה ח"ו שמו לגנאי כיון דבמקום זה לא צריך לכתוב כן וז"ב עכ"ל מעל' וזה דברים שאין הדעת סובלתן לומר דבזה הוי מכנה שם גנאי בפרט שכתב להיפך מדברי הגאון גור ארי' ואין שומעין לו לומר סברות מבחוץ נגדו עוד כתב רו"מ וז"ל ומ"ש בשם הגאון דאיך יעלה על הדעת לכנות להש"י שם גנאי ח"ו גם זה קשה לי ולדברי כ"ת מי ניח' וכי יעלה על הדעת למחוק אות א' מהשם עכ"ל מעל' ומה אעשה שלא ראה דברי הגאון מהר"א מזרחי שם בפ' ראה על דברי רש"ל שם שהביא דברי הספרי וז"ל אר"י וכי תעלה על דעתך שהישראל נותצין המזבחות וכו' ע"ש וכתב ע"ז הרא"מ וז"ל דבשלמ' במוחק אפשר שלא כיון דרך השחה' אלא מפני שנכתב שלא במקומו או שלא בכבודו מחק אותו כדי לכותבו במקומו אבל בנותץ אבן כו' שאינו חייב אלא דרך השחת' כו' א"כ איך יעלה על הדעת כו' ע"כ ועיין בט"ז א"ח סי' קנ"א ס"ק ג' ובספר פ"מ שם והרי כבר הרגיש בזה הרא"מ דקשה זה על הספרי בעצמו ותירץ בטוב טעם. וע"ד שנסתפק רו"מ היכא שנמחק אות אחת מהשם ומתקנין אותו אם לחזור על שאר האותיות ולקדשן כיון דפקע שמו ממנו פקע קדושתו או א"צ ואת"ל דצריך אם מהני העברת הקולמס כמו בנתכוין לכתוב יהודה וכו' לרבנן וכו' עכ"ל מעל'. הנה זה ברור דאם צריך לקדש האותיות שנשארו לא מהני העברת קולמס ומ"ש מעל' אם מהני העברת קולמס כמו בנתכוין לכתוב יהודא לרבנן תמוה דהא לרבנן שם לא מהני העברת קולמס. ואולי קיצור לשון יש בדבריו ולדינ' ברור כמ"ש. אמנם בעיקר הדין ברור דא"צ לקדש שאר האותיות וקדושת האות האחרונ' מהני לכל השם וזה מבואר בתשו' הגאון מ"ע הובאו דבריו בס' פנים חדשות שבש"ע

הקטנים ובס' בל"י סי' רע"ו וז"ל הבא לתקן באזכרות את ההא שנדבק' מעיקר' והרי הוא חית יגרור רגל השמאלי כולו מלמטה למעל'. ויכתבנו אח"כ לשם קדושת השם. וקדושתו מהני לכל השם עכ"ל. וגדולה מזו כ' בס' בי"ו. וז"ל מי שלא קידש השם עד סופו שעדיין לא נשאר כ"א אות אחת מן השם נ"ל שקידושו וגימורו באים כא' וכשר ועיין בסוף תשו' הרמ"ע סי' ל"ז שכ' היפך מזה קצת שקידושו מתחל' ועד סוף נ"ל דזה מקרי מתחלה כיון שלא הוציא כוונתו למלה אחרת אלא שלא כיון ג"כ לשם כ"א לבו לא נכון עמו כנ"ל. וכ"כ בתשו' הנקרא הלכ' קטנות אעפ"י שאין למדין הימנו מ"מ מצרפין לדעת אחרת עכ"ל הבנ"י. והנה בנ"ד כ"ש הוא. דמה התם שלא כיון לקדש השלשה אותות הראשונות ואם כ' כל השם כך פסול. אעפ"כ בקידש האות הרביעי מהני קדושתו לכל השם כ"ש בכאן שקידש בעת הכתיב' כל האותיות ומה בכך שנמחק האות האחרון לא יהא שעדיי' לא כתבו מהני להשלימו בקדושתו ומהני לכל השם. ודבר זה נ"ל דעדיף ג"כ מהך דתשו' מ"ע דהא שם נתדבק ההא מעיקר' ונעשית חית א"כ כבר נשתנה התיבה לתיבה אחרת מהני לגרור ולתקן ההא בקדושה וקדושתו מהני לכל השם מכ"ש בכאן וזה ברור ובאמת בנדון שבס' בני יונה אם בא לידי הייתי מתיישב למעשה (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** בס' פתחי תשובה סי' רע"ו סקכ"ד כ' דמדברי התפל"מ משמע דלא ס"ל בזה כהבני יונה, ולפענ"ד אין ראי' דהא לפי פיקפקו של התפל"מ דדלמא נתכוין בפי' לשם יהודה בכה"ג הא גם הבנ"י מודה דלא מהני הקידוש וכמו שהביא אאמו"ר הג' ז"ל בשמו)** אבל בנ"ד ברור דאין לפקפק כלל דדי כשמוסיף האות וכותבו לשם קדושה וזה ברור למעשה ובקשתי מכבוד רומ"ה שישים עיונו היטב על כל דברי ובודאי יראה בחכמתו שהם ברורים כשמש בצהרים. ולענין דינא בהך ס"ת שנשאל רו"מ כבר גליתי דעתי בתשו' הראשונה שדעתי למחוק השאר ע"י גרמא כאשר הארכתי שם. אמנם ידעתי עוד שם שדעתי עוד להתיישב בדבר ע"כ מחמת שכעת הוכרחתי להשיב על דברי רו"מ כדרך התור' להשיב מפני הכבוד ובפרט בדברים הנוגעים לדינא ע"כ למעשה לע"ע איני מחליט הגם שהדברים ברורים ב"ה כאשר כ' בתשובתי הראשונ' ודעתי להתיישב עוד בזה כי הי' קשה עלי להאריך עוד כאשר רו"מ יודע רב טרדותי ואי"ה בקה"י אגמור הדבר להחליט למעשה אחר שאתיישב עוד קצת בזה והי' בזה שלום וברכה כנפשו ונפש ידידו הדבוק באהבתו. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל:

תשובה קכב

יום ב' ד' אדר תר"ב לפ"ק.

לחכם הנ"ל **כבר** ידעתי לרו"מ במכתבי הקודמים לעמוד על הפרק בענין גרמת מחוקת השם בנ"ד. לעשות באופן המבואר בתשו' ב"א להניח על האותות ניר או גמי מלוחלח במים בלי שפשוף ודוחק ועי"ז יהי' השם נמחק מאלי' וחולי' דילי' מש"ס פ' כ"כ בשבת דק"כ דגרסינן התם הרי שהי' שם כתוב על בשרו כו' נזדמנה לו טבילה של מצוה כו' יורד וטובל ובלבד שלא ישפשף ומסקינן שם בש"ס דבין לרבנן בין לר"י גרמא שרי משום דכ' לא תעשון כן כו' עשי' הוא דאסור גרמא שרי וטעמא דרבנן דבעי' לכרוך עליו גמי משום דאסור לעמוד ערום בפני השם הרי דאף שהוא נכנס עם השם במתכוין לתוך המים וגם מיירי התם בדיו לחה כמבואר שם בש"ס ואפ"ה כיון שאין מוחקו בידים רק כשמתלחלח היטב הוא נמחק ממילא ע"י המים הו"ל גרמא ושרי ע"ש בתשו' ב"א שהאריך בזה. ובאמת הדברי' מתמיהין לפע"ד דהא בענין מלאכת שבת נמי שרי' גרמא מה"ת מדכ' לא תעשה מלאכה עשי' הוא דאסור הא גרמא שם כדאית' שם בש"ס וא"כ אם נאמר דבכה"ג הו"ל גרמא כיון שהמחיקה אינו נעשה מיד על ידו בעת ירידתו רק שנמחק אח"כ אף שהוא בעצמו הכניס השם לתוך המים גרמא מקרי ולאו עשי' הוי ומש"ה אינו חייב מד"א א"כ זורע היכי משכחת לה דהא הצמיחה אינו נעש' מיד והוא לאו מידי קעביד כעת רק שע"י זריעתו עכשיו היא מצמיח לאחר זמן ואפ"ה חייב וכן המבשל דחייב בשבת דאפי' אם שפת קדירה צוננת והעמיד' ע"ג האש ונתבשל ממילא חייב וכן בהדביק פת בתנור דקאמר בש"ס ריש שבת ד"ד דהתירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה או חטאת דש"מ דאם הניח' כך ונאפה חייב סקילה או חטאת בשוגג אף שלא נאפה או נתבשל רק אח"כ רק שהוא העמידו מתחלה במקום שיוכל לאפות או להתבשל חייב וכ"כ התוס' להדיא לענין זה במנחות דנ"ו ע"ב ד"ה ומעשה שבת דבשבת כה"ג מחייב יע"ש ש"מ דזהו לאו גרמא מקרי. ועלה בדעתי לומר דשאני בזריעה ואפי' וכדומה דממשכן ילפיני' מבושל סממני' וכן בזריעה מש"ה מחייב בכה"ג הא בעלמא פטור דהוי גרמא והתורה אמרה לא תעשו עשי' הוא דאסור הא גרמא שרי אמנם מתוס' פ"ק דבשבת מוכח דאף בשאר מלאכות חייב בכה"ג שכ' בדי"ז ד"ה אין פורסין וז"ל אע"ג דבשבת נמי אם פירש מצודה אינו חייב חטאת שאינו יודע אם יצוד אם לאו מ"מ גזרו לפרוש מצודה דפעמים אתי לידי חיוב חטאת כגון שבשעת פרישתו ילכוד וכו' ע"כ ש"מ דהא דפטור באם נכנס בתוכו החי' אח"כ היינו משום דבשעת פרישתו ספק הוי אם יצוד לא הוי מעשה צידה גמור בשעת פרישתו. ועיין במ"א א"ח סי' שט"ז סק"ט דהא אינו מוכרח שיבא שם חי' לתוך המצודה א"כ לא נעשה שום מעשה צידה בשעת פרישת המצוד' אבל באם הי' ברור ומוכרח שיכנס החי' אח"כ לתוך המצוד' חייב אף

אם לא ניצוד בשעת פרישתו ובהא אין לומר דממשכן ילפיני' דמנ"ל דבמשכן הי' בכה"ג כיון דאפשר לאשכוחי חיוב צידה בצודה בידים או בפי' מצודה וניצוד בשעת פרישתו ומנ"ל לחייב בכה"ג אלא ע"כ דזהו לאו גרמא הוי אלא עשי' ממש הוי. וזה נ"ל ברור בדעת הרשב"א בחי' פכ"כ הנ"ל שכ' להקשות אהך דיורד וטובל דהא זה הוי כמקרב את כבויו ותי' דמקרב לא מיקרי אלא היכי שבודאי יבכה אבל כאן אפשר שלא יומחק שאלו ודאי נמחק כמשפשף דמי שהרי הוא נותן ידו במים ע"כ ותוכן דברי הרשב"א בסוף דבריו הנ"ל דהיכי דודאי יומחק לא הוי גרמא והוי כמוחק בידי' אלא הבמ"ע במקום דאינו ברור שימחק ומש"ה לא הוי רק גרמא אף אם יומחק כיון דבשעת מעשה שנכנס לתוך המים לא הי' ברור שימחוק לא הוי עשי' רק גרמא וזה מכוין כדברי התוס' בפ"ק דשבת הנ"ל ובחנם פקפק בתשו' ב"א בזה על הרשב"א וכ' דאין זה ענ' לגרמ' והדברים ברורים כמ"ש גם מה שפקפק בתשו' ב"א הנ"ל על הרשב"א הנ"ל במה שהקש' דהוי כמקרב כבויו וכ' וז"ל דהתם טעמא דשמא עם נתינתו יפלו הנצוצות והוי מכבה בידים ע"כ ולק"מ לפי גרסת ר"ת שהובא בתוס' ס"פ כירה וכ"כ הרשב"א שם בחי' בתו' בתרא הביאו ה"ה פי"ב מה' שבת וז"ל דהכא אין שום דבר מפסיק בין הניצוצות והמים אלא האויר והמים תחת הנציצת ממשכו' ע"ש וה"נ גבי טבילה להא דמיא ועכ"פ מוכח מדברי הרשב"א הנ"ל דבכה"ג שבודאי יומחק לא הוי גרמ' רק מעשה בידים וממש שוב ראיתי בס' מג"א בא"ח סי' רנ"ב ס"ק ך' שכ' דברחיים של מים אף אם נתנו בשבת ליכא חיוב חטאת משום דאינו טוחן בידים. אמנם בהג"ה שם הרגיש בעצמו מדברי התוס' פ"ק דשבת הנ"ל ומתוס' מנחות הנ"ל דמשמע להדיא מדבריהם דבכה"ג חיוב חטאת איכא ובאמת דברי המ"א שם שהביא ראי' מתוס' די"ח ומסמ"ג ומס"ק דבטוחן ברחיים של מים ליכא חיוב חטאת הם תמוהים. וכבר תמה בזה בס' א"ר שם ובס' אה"ע סי' שכ"ח ע"ש. והכרעת האחרונים ז"ל כדבריו בהג"ה דבכה"ג אסור מדאוריית' וראיתי בס' נתיב חיים שם שהחליט נגד כל דברי האחרונים ודחה ראיות המג"א בהג"ה דמה שהביא ראי' מתוס' פ"ק דשבת גבי מצודה דחה וז"ל דגבי מצודה כיון דבשעת פרישתו נכנס הוי כאלו צד בידים ע"כ ולא הבין ראיות המג"א דראיות המג"א הוא מדברי התוס' שכ' באם פירש מצודה ונכנס החי' אח"כ דפטור מטעם שא"י אם יצוד אם לאו ועמ"ש לעיל בפי' דבריהם דש"מ דאם הי' זה ברור שיכנס בתוכו החי' אף אח"כ חייב אף שנעש' ממיל' ומהדביק פת בתנור נמי דחה ע"ד שכתבתי למעלה דשאני התם דממשכן ילפינן והתם הי' בכה"ג וכבר כתבתי בזה למעלה. אמנם בעיקר' דדינ' בנ"ד נראה ראי' דבכה"ג אף שנעש' אח"כ ממיל' עשי' מקרי ולא גרמ' מש"ס ערוכה במנחות דנ"ו ע"ב דגרסינן

התם א"ר אמי הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאלי' חייב עלי' וכ' שם התוס' וז"ל הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמצ' מאילי'. ואע"ג דכ' בקרא לא תעשה ולא תאפה משמע מידי דעשי' כגון לישה ועריכה וכו' הכי נמי לא תעשה קרינן בי' ע"כ וז"ל הרמב"ם פי"ב מ"ה מעשה הקרבנות הי"ו הניח שאור ע"ג העיסה והלך וישב לו ונתחמצ' מאילי' לוקה שהנחת שחור היא המעש' ע"כ הרי להדי' דאע"ג דכ' בקר' לא תעשה לוקה בכה"ג. וה"ה הכא גבי מחיקת השם ועיין בש"ס ב"ק ד"ק ע"א ובתוס' שם ד"ה שאני התם ובש"ס סנהדרין דע"ז ע"א ובתוס' שם עכ"פ מוכח דבכה"ג הוי מעשה ממש ולא גרמ' (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** ולפענד"נ להבי' ראי' יותר מפורשת מדברי הרמב"ם פ"ז מה' שבת ה"ו שכ' וכן הלוקח חלב ונתן בו קיבה כדי לחבצו הרי זה חייב משום תולדה דבורר שהרי הפריש הקום מן החלב ע"כ אף דהפרשת הקום מהחלב נעשה אח"כ ע"י הפעולת הקיבה בעצמו אחר סילוק ידו ש"מ דזה עשי' מקרי ולא גרמא. ול"ד להא דמבואר בש"ע סי' ש"ך ס"ט גבי הא דאין מרסקין את השלג דלהניחו בחמה או כנגד המדיר' שיפשיר מעצמו מותר דש"ה דאין בזה רק איסור דרבנן משום סרך מלאכה או משקין היוצאים מן הפירות ולהכי בנעש' הדבר מעצמו מותר אבל בכ"מ עשי' ממש הוי וז"ב:)** וע"כ צ"ל בפי' הש"ס גבי הרי שהי' שם כתוב על בשרו כדברי הרשב"א בחי' הנ"ל משום דאינו ברור שימחק ומש"ה לא הוי רק גרמ' כאשר כתבתי למעל'. אמנם מלשון הרמב"ם פ"ו מה' יסודי התור' דסתם משמע דבכ"ע שרי גבי טבילת מצוה ואפשר לומר דמשום דאינו מתכוין למחיק' רק לטבילי' מש"ה הוי גרמ' ועיי' בש"ג פכ"ב שם ועיי' בס' בל"י סס"י רע"ו ס"ק יוד מ"ש בשם הכנה"ג בענין מי שהי' שם כתוב על ידו וצריך ליטול ידיו ע"ש כלל הדברים שלפי דעתי קשה לסמוך בעלמ' על הך גרמ' כיון דבררנו למעל' מכמה הוכחת דזה לאו גרמ' הוי רק עשי' הוא אמנם אחר שבנ"ד לא נשאר השם בשלימתו ודעתי נוטה שמותר למוחקו לצורך תיקון כמו שהארכתי בתשובתי הראשונ' דלא כס' בני יונה, וגם מפשטות לשון הרמב"ם משמע דזהו גרמ' הוי בענין כזה. וכן משמע להדי' מתשו' רדב"ז ללשונות הרמב"ם ח"א סי' מ"ז ע"ש ע"כ למעשה יש לצרף בזה לעשות גרם מחיק' זו ע"י קטן כמ"ש הב"א שם בתשו' בדרך זו שהקטן יקח נייר או גמי מלוחלח במים ויניח על האותיות הנשארים וע"י זה מחקו האותיות הנשארים רק שיראו שיהי' הקטן פקח ויודע לאמן ידיו בזה שלא יקלקל ח"ו שאר התיבות וכשיומחק אותיו' הנשארים מהשם ע"י זה יגררו וילבנו בטוב המקום ההיא ואחר שיניחו מעט מקום פנוי בצד השמאל מהנקב באופן שיהי' האותיו' שאחריו מוקף גויל יכתבו השם הק' אלקי' ואם אין המקום מספיק יגררו עוד תיבות להלאה שיכתבו השם עם עוד תיבו'

משם והלא' ומה שיושאר מקום פנוי במקום הא' והלמד אין זה קפיד' דאין זה ריוח כשיעור סתומ' בפרט דהא במקום הלמד יש נקב ואינו ראוי לכתיבה אין בזה פיסול אף אם הניח ריוח בדיעבד כשיעור סתומ' כמ"ש בס' בני יונה ויזהרו שלא נכתוב במקום אות מהשם שנמחק שום תיבה אחרת כמ"ש התוס' בעירוכין ד' ואו ועיי' בנו"ב מ"ק חיו"ד סי' ע"ז ומהד"ת חיו"ד סי' קע"ג והנה יש בענין גרמ' הנ"ל עוד עיין בש"ס פ' שמנה שרצים דק"י וברמב"ם פט"ז מה' א"ב ובש"ע אה"ע סס"י ה"י סי"ב י"ג אך אחר שכבר הארכתי בענין זה כבר בשני תשובו' הקודמים ומאז אשר כתבתי תשובה השני' לרו"מ זה שני שבועות הייתי טרוד עלי דרך יותר משבוע וגם עתה טרידנ' טובא. וכבר הארכתי קצת לרו"מ בתשו' שני' אשר שלחתי לרו"מ זה שני שבועות אמרתי כעת יספוק הקיצור ושנותיו לא יבצר כנפשו ונפש אוהבו יד"נ שלמה במהר"י:

תשובה קכג

סקאלא יום א' כ"ד סיוון תרטו"ב לפ"ק.

דברי שלום ואמת לכבוד אה' ידידי הרב החסיד המופלג בתורה ויראה בש"ק ש"ת מ' בנימן וואלף נ"י בק' אזיראן.

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו שאלת חכם בדבר הס"ת שכ' סופר מובהק ומפורסים שבשורת הים אף בשטה הנחלקת לשלשה הניח ריוח כשיעור ט' אותיות ויותר ובתשו' ריב"ש הובא בב"י וכ"מ מבואר שבשטה הנחלקת לשנים מניח ריוח כשיעור פרשה סתומה ובשטה הנחלקת לשלשה חולק הריוח לשני אוירין והיינו שיהי' שניהם בצירוף כשיעור ריוח סתומה אחת וא"כ כיון שבס"ת הלזאת הניח הסופר בכל ריוח כשיעור פ' סתומה א"כ יש ליפסול מחמת שעשה פ' במקום שאין פרשה ואח"כ צידד להכשיר דדוקא במקום שא"צ להיות ריוח כלל הוא דאם הניח ריוח כשיעור פ' פסול אבל בנ"ד שצריך להיות ריוח עכ"פ כחצי שיעור פ' א"כ אין בהמותר שהניח כשיעור ריוח פ' וכשר עכ"ד רו"מ. ושאל חו"ד הנה הטעם שכ' רו"מ להכשיר אינו נוח לי דמה כ"מ בזה כיון שעכ"פ עתה יש פ' במקום שא"צ להיות. אמנם בגוף שאלתו הנה הב"ח פי' בד' הטור שחולק על הרמב"ם וסובר דדוקא בעשה סתומה במקום שצ"ל פתוחה או להיפך הוא דמבואר בש"ס ליפסול ולא בעשה פ' במקום שאין פ' והש"ך רס"י ער"ה הביא דבריו וכ' שאין דבריו מוכרחים אבל הט"ז השיג עליו. אמנם כיון שד' הרמב"ם בפי' שפסול וכ"כ הריב"ש שם סי' רפ"ו בפשיטות שפסול מק"ו פתוחה שעשאה סתומה או להיפך וכ"מ מתשב"ץ ח"ג סי' קנ"ה וכ"מ מכמה תשו' אחרונים שתפסו כן בפשיטות ע"כ אין לצרף

ד' הב"ח אף לסניף. אמנם בגוף הנדון נרא' להקל מטעם אחר כי הריב"ש שם הקשה דכיון שכ' הרמב"ם שבשירת האזינו צריך שיהי' הריוח כשיעור פ' סתומה ובשירת הים בשטה הנחלקת לשנים כ' ג"כ הריב"ש מדיוק ל' הרמב"ם שצריך להיות שיעור הריוח כן א"כ למה אמרו בש"ס כתבה כשירה פסולה ת"ל משום שעשה פ' במקום שאין פ' ותי' וז"ל הא ל"ק דה"א דאף על גב דבאויר א' כשיעור פ' פוסל כשעשה כצורת השירה עדיף טפי דנר' שאין זה פ' אלא כסדר השירה נכתב ומש"ה אצטריך למימר דעשא' כשירה פסולה כו' עכ"ל הריב"ש בסי' רפ"ו. והנה הגם שלכאור' נרא' משטחיות לשון הריב"ש שזהו רק הא' אבל לפי האמת טעם עשא' כשירה פסולה משום שהניח ריוח פ' במקום שאין פ' אבל אין נרא' כן דהא לא מה"ט אתי עלה בבריית' פ' הבונה רק הפיסול הוא משום עשא' כשירה והיינו שהאמת כן הוא כמ"ש הריב"ש דמטעם שעשה פ' במקום שאין פ' אין פיסול בכה"ג כיון שנרא' שאין זה פ' אלא כסדר שירה נכתב ע"כ אין הפיסול רק משום שעשאה כשירה וא"כ בנ"ד שבאמת הוא במקום השירה אף אם עשה ריוח פ' במקום שאין פ' כל שעשה כצורת שירה כשרה ועוד ראי' ברורה דהא בש"ס מנחות דל"א ע"ב קאמר דבמזוזה אם עשה כשירה כשרה וכי תניא עשאה כשיר' פסולה בס"ת דוקא הוא אבל במזוזה כשרה ע"ש. והנה מתשו' הריב"ש שם מוכח דהא דעשאה כשירה בס"ת פסולה דוקא שהניח ריוח כשיעור פ' וזה כוונתו במ"ש שם ובשירה ג"כ אין ספק אצלי שצריך להניח ריוח כשיעור פ' סתומה ע"ש והיינו שבא להשיב על דברי השואל שם שרצה ליפסול הס"ת שהניח הסופר ריוח קצת בין כל פסוק ופסוק אף שאין הריוח כשיעור ריוח פרשה כ' השואל ליפסול וא' מהטעמים הוא משום שקרוב להיות נקרא עשי' כשירה כיון שיש אויר כזה כי אין שיעור לאויר השורת כמה יהי' כמבואר שם בד' השואל והריב"ש השיב להכשיר שאין זה עשוי כשירה שיהי' אריח ע"ג לבינה ובשירה ג"כ אין ספק אצלי שצריך להניח כשיעור פ' סתומה ע"ש והיינו שזה עוד טעם נוסף להכשיר דלא הוי עשוי כשירה דבשירה צריך שיהי' אויר כשיעור סתומה ובס"ת של השואל לא הניח בין הפסוקים ריוח כ"כ ועוד ראי' מדהק' ריב"ש לנפשי' דאם הריוח בשירה כשיעור פ' למה אמרו עשאה כשירה פסול ות"ל שעשה פ' במקום שאין פ' ואם נאמר דבעשה בצורת שירה פסול משום עשה כשירה אף אם לא הניח ריוח כשיעור פ' אין לקו' הריב"ש מקום אע"כ כמ"ש דס"ל לריב"ש דבכה"ג אין פיסול משום עשאה כשירה (ובתשו' שכתבתי בשנת תר"ב כ' ליישב ד' הריב"ש הנ"ל ממה שהקש' לי חכם א' עליו מן הש"ס מנחות הנ"ל דקאמר שתים ושלש וא' מהו ארנב"י כ"ש שעשא' כשירה ופריך עשאה כשירה פסולה לדברי הריב"ש לק"מ דהא שם

אין הריוח כשיעור פ' והארכתי שם ליישב בכמה אנפי ואכ"מ) וכיון שנתברר מדברי הריב"ש דהא דקתני עשאה כשירה פסולה הוא דוקא בהניח ריוח כשיעור פרשה ועלה קאמר במנחות כי תניא ההיא בס"ת מזה מבואר דבמזוזה אף בכה"ג כשר בעשה כשירה. והכה במנחות שם דל"ב מסיק לענין הפרשיות של מזוזה מצוה לעשותן סתומת ואי עבדינהו פתוחת ש"ד ע"ש וכ' הרמב"ם בפ"ה הטעם לפי שאין סמוכה לה בתורה וכ"כ בש"ע סי' רפ"ח סי"ג ומבואר דלולא טעם זה הי' פסול כיון ששינה מסתימה לפתיחה והנה בתשו' הריב"ש שם כ' דאם עשה פ' בס"ת במקום שאין פרשה פסולה דלא גרע מפתיחה שעשאה סתומה או סתומה שעשא' פתוחה וכ"כ הט"ז בסי' ער"ה סק"א וסק"ה דאם עשה פ' במקום שאין פ' פסול מק"ו משינה צורת הפרשיות ע"ש וכיון דבמזוז' נמי הי' פסול בשינה צורת הפרשיות רק שכשר בעשה פתיחה בין שמע לוהא"ש משום שאין סמיכת בתורה א"כ מכ"ש שפסול בעשה פ' באמצע הפרשה וא"כ קשה אמאי כשר במזוזה בעשה כשירה ליפסל עכ"פ מטעם שעשה פ' במקום שחין פ' א"ו דבעשה כשירה אין פיסול משום שעשה פ' במקום שאין פ' מטעם שכ' הריב"ש משום שנרא' שאין זה פ' רק כסדר השורה נכתבה וא"כ מכ"ש בנ"ד שהוא באמת במקום השירה לא איכפת לן בהניח ריוח כשיעור פ' במקום שא"צ להיות ריוח פרשה מטעם הריב"ש הנ"ל. ועוד אני אומר הכרח לדבר זה דהרי מבואר בטוש"ע סי' ער"ה ס"ג דאם שינה בפיזור ממה שנהגו לא פסל והיינו שעשה הפיזור במקומות אחרים ממה שהמנהג לעשות וכן אנו עושים בשירת הים שברמב"ם ורא"ש וטור מבואר שבשיטה הראשונ' הנחלקת אחר שיטת אז ישיר יש בה אויר א' ובשטה שתחתיו יש שני אוירים וכן עד"ז עד סופה ואנו עושין להיפך ממש ע"פ דעת האור תורה שהשטה הראשונ' הנחלקת אחר שטת אז ישיר יש בה שני אוירים ובשטה שתחתיו אויר א' וכן עד"ז עד סוף השורה. והתחלת בשיטות בס"ת שלנו הוא כמו דאיתא במ"ס דלא כמ"ש הרמב"ם וא"כ אם נאמר לפסול גם בשירה אם עשה הפסק ריוח פ' במקום שאין ריוח פ' א"כ יש בזה חשש פיסול דיעבד וההיפוך מבואר בטוש"ע דאם שינה בפיזור לא פסל וכן אנו עושים ע"פ ד' הא"ת שלא כד' הקדמונים הנ"ל אלא ודאי דאין בזה חשש משום טעם הנ"ל דבכה"ג בעשה כציור שורה נרא' שאין זה פ' רק כסדר השירה נכתב וז"ב ע"כ כל הס"ת הנכתבים עד"ז שבכל ריוח פנוי שבשירת הים יש ריוח כשיעור פ' סתומה הם כשרים בלי פקפוק לענ"ד. אמנם לכתחל' ראוי לכתוב כמ"ש הריב"ש שבשטה הנחלקת לשנים צריך להיות האויר כשיעור ריוח פ' דוקא ובשטה הנחלקת לשלשה יהי' לכתחל' בהשני אוירים ע"י צירוף כשיעור ריוח פ' וכן הדפוס המגי' שבחומשים שעם פי' באמ"ח שנדפסו בהאהליב וטשערנאויץ בסוף ס'

שמות בציור השירה אמנם בדיעבד אם הניח פחות משיעור ל"מ במקום שצ"ל הריוח כשיעור פ' והניח פחות מזה דפסולה וכבר כ"כ בתשו' שנת תרי"א אלא אף במקום שצ"ל בשני אוירים ע"י צירוף כשיעור ריוח פ' אם הניח פחות מזה אין לקרות בה לפע"ד כמ"ש שם אמנם אם הוסיף על הריוח כשרה לפע"ד בדיעבד בלי פקפוק ושלומו יוגדל כנפשו ונפש הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל:

תשובה קכד

סקאלא יום ואו עש"ק ב' אייר תרכ"ב לפ"ק.

שפעת שלום וברכה לכבוד ידידי הרבנים המופלגים חריפים ובקיאים כבוד מ' יוסף ומ' משה יצחק נ"י.

הן היום קבלתי מכתבם ע"ד הס"ת שהסופר השמיט שטה א' בשירת האזינו והוצרך לגרור ולהכניס השטה ששכח והכרח לשנות ראשי השיטות שבשירה זו וכ' בתחלת השטה ה' בדד ינחנו ואין עמו והניח חלק ובחצי השטה השני' כ' אל נכר ירכיבהו על במתי אם יש בזה חשש פיסול וכ"ת הביאו כמה ספרי אחרונים דבשינה ראשי השיטות כשר הנה ספרי האחרונים הללו אינם אתי. אמנם גם הרא"ש כ' שהרמב"ם שינה קצת בראשי השיטות שבהאזינו ממה שהוא במ"ס ואני לא מצאתי שינוי ברמב"ם רק בשורה שבמ"ס נרשם התחלת השיטה תיבת ואילים וכן הנהוג וברמב"ם התחלת שיטה זו היא תיבת בני ומבואר שאין זה מעכב. אמנם יותר הי' מקום לחוש על התחלת החצי השני' כיון שנשתנה מכפי הנרשם ברמב"ם ובספרים שלנו שמא הוא הניח פרש' במקום שאין פ' וגם שלא הניח ריוח כשיעור פ' במקום שצ"ל ריוח כשיעור פ'. אמנם גם זה מבואר בטוש"ע שאם שינה בפיזור ממה שנהגו לא פסל ואף שדבריהם היא בשירת הים כמוכח מסיום דברי הטוש"ע פשוט דה"ה בשירת האזינו דמ"ש כיון שעכ"פ מוכח דאין לחוש לחששא הנ"ל ובשירת הים מבואר ברמב"ם ורא"ש וטור ששטה הראשונ' הנחלקת אחר שטה הראשונ' יש בה אויר א' ובשיטה שתחתיו יש בה שני אוירים וכן עד"ז עד סופה ואנו עושין להיפך ממש ע"פ ד' הא"ת שהשטה הראשונ' הנחלקת יש בה שני אוירים ובשטה שתחתיו אויר א' עד סופה והתחלת השיטות הם כמו דאי' במ"ס דלא כדאי' ברמב"ם וע"כ דאין זה מעכב מטעם שכ' הריב"ש סי' רפ"ו על מה שהק' דאמאי הוצרך הש"ס ליפסל בעשא' כשירה ות"ל דהניח ריוח פ' במקום שא"צ ותי' דבכה"ג שעשה כצורת שירה אין זה פ' משום דנכתב בצורת שירה ומש"ה פוסל הש"ס רק משום עשאה כשירה ע"ש ועיין בש"ס במנחות דל"א ע"ב שמשם דברי הריב"ש יותר

מוכרחים מדמכשיר עשאה כשירה במזוז' וש"מ דאין בכה"ג פיסול משום שהניח ריוח פ' במקום שאין פ' וא"כ בשירה עצמה כיון שעשא' באמת כתמונת שירה לא מיפסול וה"ה לשירת האזינו דמ"ש וכ"כ בנו"ב מה"ת ומ"מ כיון שבמ"ס נרשם התחלת השיטות והרמב"ם שם התיבות שבראש כל שיטה והתיבות שבראש השיטות שבאמצע וגם איכו מן המובחר שיהי' נכתב בזה האופן כי אף השירות של חול שכותבין בעלי השיר ע"ד התנועת ההפסק הוא בהשלמת התנועה והענין בפרט שאין ליתן מקום לחבר תיבת אל נכר לתיבת ירכיבהו ע"כ לכתחל' יש לבקש סופר אומן יד לתקן בדרך זה למחוק ולמשוך הריש שבתיבת נכר עד סוף השטה ותיבת ירכיבהו יכניס בשיטה שאחריו (א)**(**הג"ה מבן המחבר** בתשו' ח"ס חיו"ד סי' רס"א מפקפק מאוד למחוק בס"ת ולתקן היכא דכשר מדינא ולדעתי אפי' בהניח ריוח פרשה במקום שאין פרשה חשש למחוק ולתקן עפ"י דעת הב"ח שס"ל שאין צריך בכה"ג תיקון להכי פסק שם לגנוז הירי"ע וא"כ מכ"ש בנ"ד דכ' אאמו"ר הג' ז"ל דכשר לכ"ע וא"כ לדעת הח"ס יותר טוב שלא למחוק ולתקן אולם כמדומה לי שסוגי' דעלמ' דלא כהח"ס בזה ובפרט מהך טעמא שכ' אאמו"ר הג' ז"ל בנ"ד שאין בסגנון כתיבה זו נוי להספר. ובגוף הענין דהחליף ראשי השיטות שבשורות מצאתי להג' מהרש"ק ז"ל בספרו כסתירות. בספרו סת"ם סי' ג' כ' והמציא פלוגת' בזה בין הרמב"ם והטור וכן הש"ע והרמ"א וסיים והוי ספיק' דאוריית' לחומר' ויש לתקן ונראה דס"ל דהא דסיים המחבר אבל שינה בפיזר ממה שנהגו לא פסול דוקא בשינה באריחים ולבנים עפ"י הדרך שציור שם בסי' כ"א וכעין שאנו עושין ע"פ דעת האור תורה להיפך מהמבואר ברמב"ם ורא"ש וכמ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה אבל בחינה התחלת ראשי שיטין הוי ס' דאוריית' לדעתו וכן כ' בתשו' קנאת סופרים סי' ז' וסיים סוף דבר הכל נשמע דלהרמב"ם פסול בלי תיקון ובתשו' ק"ס הנ"ל סי' י"ג כ' בפשיטות בזה להיתר בלי שום פקפוק משום דברי הש"ע אבל אם שינה בפיזר לא פסול וצ"ע גם מ"ש בס' סת"ם בסי' נ"ב בלא הניח ריוח כשיעור סתימה באמצע השיטות כשר ודחה ראיות השואל מתשוב' הריב"ש והמעיין יראה שאין בדחיותו ממש והדין עם השואל דפסול כמ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה בסי' ק':)** אמנם זה צריך דקדוק גדול שיהי' השיטות שוות בהתחלתן ובסופן הן אלו שבחצי' הראשון הן אלו שבחצי' האחרון כמבואר בר"ן ספ"ק דמגלה ובנו"ב מה"ת פ' להקל בדיעבד ואני כתבתי בתשו' במק"א שאין לסמוך עליו בזה כיון שהר"ן מדמה שירת האזינו לשירה דבני המן ובשירה דמגלה אף בדיעבד פסול לשטת ר"ת כמבואר בירושלמי ס"פ בני העיר ועיין בב"י א"ח סי' תרצ"א בפי' הירושלמי דקאמר שיף ונחוץ וה"ה לשירת האזינו לד' הר"ן ועיין בר"ן דמייתי הא דמ"ס

דקתני האזינו שעשא' שירה כו' אל יקרא בו ומבואר שם דלשטת ר"ת אם אין השיטות בשיטת האזינו שוות רק א' ארוכה וא' קצרה הוי בכלל האזינו שעשא' שירה וכן מפורש במרדכי ספ"ק דמגלה דלשטת ר"ת ור"י כל כה"ג הוי האזינו שעשא' שירה דאל יקרא בו והביא ע"ז הירושלמי דלעכב ע"ש והנו"ב לא ראה אז דבריו ע"כ אין להקל בזה כלל רק יש לתקן לכתחל' באופן שיהי' השיטות שוות לגמרי. אמנם כל זמן שלא יזדמן סופר אומן יד לתקן מותר אף לכתחלה לקרות בה בשבתות אלו דהרי אף בפיסול גמור אם אין הפיסול באותו חומש כ' רמ"א בסי' קמ"ג שיש להקל לקרות בחומש שאין בו טעות ואף שהפר"ח כ' שאין להקל לברך רק במקום שאין ס"ת אחרת מ"מ בכ"ד שמצד הדין הוא כשר בדרך שנכתב עכשיו ודאי שיש להקל לקרות בו בחומש אחר ואי"ה בעיתים הללו אהי' בעצמי אראה להשגיח על אופן התיקון ולע"ע בפרשיות אלו יקראו בה בלי פקפוק ושלום כנפשם ונפש הדו"ש באהב'. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קכה

וע"ד אשר הודעני כבוד הרב הצדיק הק' שיחי' במכתבו ק' מהעובד' שחכמי הספרדים וליטא רצו להקריב בע"פ העבר קרבן פסח הבא בטומא' הנה זה אינו חדשות לגמרי וכבר הובא בס' כפו"ת פ"ו בשם רבינו ברוך שר"ח מפריש אמר שבא לירושלים בשנת נ"ז לאלף הששי שיקריב קרבנות בזה"ז והוא שכח לשאלו מה נעשה מטומאתינו ואנא הכהן המיוחס ולבסוף נזכר שקרבנות ציבור דוחין טומאה ע"ש. ובשאילת יעב"ץ סי' צ"ט פלפל בזה וכ' שקרבן פסח לבד הוא שרצה להקריב ואין שאילת יעב"ץ לפני רק מה שראיתי מובא בשמו בהגהת ס' כפו"פ וגם בתשו' ח"ס חיו"ד סי' רל"ו אשר העירו חותנו הג' מפוזנא ע"ז ואני לא הבנתי לע"ע דהא בלא מזבח א"א להקריב ואף הקדשים שהיו עד שלא נבנה המזבח ואח"כ נבנה המזבח פסולין וע' בש"ס בזבחים דנ"ט ובתוס' שם ד"ה עד שלא נבנה ובתוס' יומא דס"ג ד"ה שלמים. ועוד דהא פסח בעי זריקת דם או שפיכה נגד היסוד וא"א בלא מזבח וע"ש בש"ס בזבחים ד"ס ובתוס' שם ד"ה מודה ר"י ואיך אפשר עכשיו לבנות מזבח. חדא דהא צריך לבנותו מאבנים שלימות שלא נגע בהם ברזל ואם נגע בהם ברזל או שיש בהם פגימה כחגירת ציפורן פסול למזבח וע' ברמב"ם פ"א מה' בית הבחירה הלכה י"ד ט"ו וע' בתוס' בחולין ריש די"ח שע"כ בנו המזבח באבנים קטנות חלקות שלא יהי' בהם שום פגימה והובא בכ"מ שם וזה ממש מן הנמנע וראיתי מלתא דתמיהא טובא במלמ"ל פ"א מה' בית הבחיר' הט"ו שכ' בשם ס' ב"ש ליישב קושי' התוס' דחולין הנ"ל וכ' והיינו יכולין לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים

למזבח דעודן חולין ובין אחר שהוקדשו והמל"מ תמה עליו. ואני תמה שלא הרגיש שד' הב"ש הם מד' התוס' בסוכה דמ"ט ע"א גם ד' המגי' שם בכ"מ הי"ד תמוהין מאד שכ' לדחות הוכחת התוס' מע"ז דנ"ב משום דבבית שני לא הי' שמיר ותימה רבה עליו דאשתמיטתי' ד' התוס' בסוכה שם ובכ"ד ע"ש בהגהת הגרי"ב דע"כ הי' שמיר בבית שני ע"ש ויותר תימה ע"ד המל"מ שם למעל' מזה שכ' אהא שפ' הרמב"ם שם דאבני היכל ועזרות שנפגמו נגנזים ואין להם פדיון שכ' הכ"מ שהוציא כן מהתוספתא והמל"מ כ' דיש להכריח כן מש"ס דילן בע"ז דנ"ב ע"ב דקאמר כיון דנשתמש בהם לגבוה לאו אורח ארעא להשתמש בו הדיוט וה"ה דאף ע"י פדיון לא ישתמש בהם הדיוט מה"ט ע"ש ודבריו תמוהין דהתם משורת הדין מותר להדיוט להשתמש בו כיון דנפקי לחולין דבאו בה פריצים וחללוהו כדאמר התם אבל כאן לא יצאו לחולין כלל ע"י פדיון ולפלא גדול שנראה שבמחכ"ת הרב העלים עין מד' הבעה"מ והמלחמות שם בע"ז במקומו וגם צע"ג ע"ד רש"י שם בע"ז דנ"ד ריש ע"ב בד"ה אלא מכלים שכ' וז"ל דקתני גנזים ול"א ליפרקו וליפקי לחולין ע"כ וזה מהתימה כיון דלא יצאו לחולין כדמוכח מש"ס דנ"ב ע"ב א"כ הא אין פדיון לכלי שרת דמה"ט קתני במעילה די"ט דאין מועל אחר מועל אלא בבהמ' וכלי שרת לבד כדאמר בש"ס קידושין דנ"ה מ"א וע"ש בפירש"י וכן תנן בהדי' ברפ"י דמנחות וכ"כ בעה"מ ומלחמות שם וכצ"ל לד' התוס' שם בע"ז דנ"ב ע"ב ד"ה בריך עש"ה. שנית יותר קשה דאף בענין המזבח שבנו בבית שני שאלו בש"ס בזבחים דס"ב דמנא ידעי בני הגולה לבנאו במקומו ממש ואר"א שראו מזבח בנוי ומיכאל עומד ומקריב ורי"נ א' אפרו של יצחק ראו שמונח בא"מ ורשבנ"א שהריחו משם ריח איברים: ור' יוחנן אמר ששלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה כו' וא' שהעיד על מקום המזבח ע"ש וכ"פ הרמב"ם רפ"ב מה' בית הבחיר'. ואם בבנין בית שני שלא הי' רק אחר שבעים שנה מחורבן ב"ר הוצרכו לנביא לגלות להם מקום המזבח שהי' צ"ל במקומו ממש דוקא כמ"ש הרמב"ם שם ועכשיו שבעו"ה שקרוב לי"ח מאות שנה יש מחורבן ב"ש עד הכה ומאז הלכנו בגולה אחר גולה איך אפשר לידע מקום המזבח בכוון ממש ע"כ לא הבנתי הדבר כלל לפר' והוכרחתי להפסיק מחמת טרדת עש"ק שלמה הנ"ל.

תשובה קכו

לק' מילניצא יום ה' כ"ב תמוז תקצ"ט לפ"ק **ע"ד** השאלה אשר שאל לפני ה"ה הסופר המופל' מוה' יהודא ליב סופר משקלאוו בעניני תיקון ס"ת אשר נזדמן לידו שם לגודל טרדותי הנני משיב בקצרה אודות הספר הנכתב בכתב ספרדי הנקרא וועליש. ויש

מפקפקים אם כשר הוא ידעו שמבואר להדיא בתשוב' נוב"י מ"ק חיו"ד סי' פ' שהוא כשר אף לכתחלה והתמונות אותיות המבוארים בס' ב"י אינו אלא למצוה מהמובחר ולא לעכב. ואודות הס"ת שנכתבו בו כמה יודין שדומין ללמדין צריך להראות לתינוק אם יאמר שהוא למד צריך תיקון המבואר בפוסקים באופן שלא יהי' חק תוכות והרישין הנמצאים בה שגגי' קצרי' ודומין לואו צריך ג"כ להראות לתינוק וד"ז מבואר להדי' בתשו' הרא"ש הובא בטושה"ע סי' קכ"ה לענין גיטין ומשם תלמוד לכאן. וע"ד הנגיעים שנמצ' בס"ת כך הוא לפסק הלכ' אם ע"י הנגיע' נשתנה צורת האות או שנדבק כל האות אף פירוד אינו מועיל וצריך לגרור ולקלקל את האות ולחזור ולכתבו דבלא"ה הוי חק תוכת ואם לא נשתנה צורת האות וגם לא נדבק כל האות אזי אם נעשה הדבק מתחלת הכתוב' אף שקי"ל שמועיל פירוד דלא כהג' בעה"מ ס' אבן העוזר אעפ"כ כ"ז שלא תיקנו אף אם נמצא באמצע הקריא' צריך להוציא אחרת ואם נעשה הדיבוק אח"כ או בסוף גמר האות אז א"צ להוצי' אחרת משום דהו"ל רק ס' פסול ע"פ דעת הרשב"א מהירושלמי דכל הראוי לבילה אבל אסור לקרות בו לכתחל' בספק ס"ת פסולה וע"ד האלפ' שכל גוף היוד נוגע לגוף הגג פשיטא שצריך להוציא אחרת וצריך לתקן כל האלפי' ובתפילי' אין להם תקנה משום דהוי שלא כסדרן ואם נמצא כן באיזהו מקומות בס"ת בשם אלקי' הק' מבואר לזה תקנה בס' א"ר שיעבה היוד שלמעל' והיוד עצמה נעשה רגל וע"ד הס"ת שנמצא כמה למדים שראשם נכנס לך שלמעל' כך דעתי להלכה שכל הס"ת צריך תיקון למחוק כל הגג מהך' ולחזור ולעשותו קצר באופן שלא יכנס ראש המלך לתוך אוירה ובעת שלא תיקנו אם תינוק אם יכסה לו גוף הלמד יקרא את הך' הא צריך להוצי' אחרת ועכ"פ לכתחל' צריך תיקון בכל עני' וע"ד השמות הנמצאים כן צריך לשאול לתינוק אם יאמר שהיא ך' באופן הנ"ל שיכסה לו גוף הלמד ולא ראשה אזי מחמת שהיא דיעבד בהשמות הקדושים הנני סומך על דעתו להקל ואם יאמר שהוא הא אזי עדיין צריך ישוב דעת אם לסלק היריע' או לעשות בא"א באיזה פרצה דחוקה ועוד חזון למועד וע"ד המטלית המונח במקום נקב והיא הפסק באמצע הפ' בודאי אם אפשר לתקן באופן שלא יצטרך ליגע בא' בשמות צריך תיקון ואם א"א לעשות כן אזי מה נעשה בואו ונסמוך על הסופרים שאומרים שקבל' בידם שכל קלף שאינו ראוי לכתיב' אינו מחלק הפרש' אף שלא נמצא דבר זה בא' מהמחברים ועכ"פ צריך לעשותו נקבים בהקלף המטלית באופן שלא יהי' ראוי לכתיב' ואודות היריעות הנמצאים בס"ת שנהפך הכתב למרא' אדמדם כפי הדוגמ' שהרא' לפני סופר הנ"ל בודאי צריך להעביר הקולמס על כל כתב ההוא

ולעשותו שחור וקפידא רבה הוא כמבואר בס' א"ר ובספר פ"מ סי' ל"ב והנני כעת טרוד מאד וגם באין ספרים קצרתי אבל כל הנ"ל ברור להלכ' ולמעש':
שלמה במוהר"י חופ"ק סקאלא.

תשובה קכז

סקאלא ה' י"א שבט תרגימיל לפ"ק:
נשאלתי מהסופר המובהק דק"ק קאריליפקא ע"ד שנמצ' במקום א' בס"ת שכ' שטעה וכפל אות הואו שבשם הוי' ב"ה אם יש לזה איזה תיקון או אם צריך לסלק היריע':
תשובה הנה בתשו' מנחם עזרי' סי' ל"ו החמיר בנדון זה וכ' אם נכפל' הה' ראשונ' או הואו שבשם הק' יגוז ויגנוז. והנה כעת אין תשו' מ"ע ת"י אך כל האחרונים העתיקו דבריו בא"ח סי' קמ"ג וביו"ד סי' ער"ו ע"ש וז"ל המ"ע ה"ל הטוע' בשם ומוסיף ומכפיל הא ראשונ' או הואו ראוי להחמיר בזה כי אנחנו לא נדע איזה מהן נכתב' שלא בכוונ' לפיכך יגוז ויגנוז ע"כ והנה לגודל אפיסת הפנאי שהשואל אף עלי וגם לחסרון ספרים כעת באתי בקצר' ובעניותי לא יכולתי לעמוד על המ"ע הנ"ל להחמיר כ"כ דכפי הנרא' מפשטות דברי המנ"ע הטעם שאסור למחוק ולתקן הוא כי יש לחוש אולי אותה שימחק נכתב' בכוונה ואסור למוחק' והדבר תימה דאפי' אם שניהם נכתבו בכוונ' הא כיון שהשני' נכתב' בכפל אחר ואו הראשונ' אין שם כיוצא בו וא"ל דמ"מ אסור למוחק' משום שנטפל' עכ"פ לשם שני אותיות ראשונות שבשם הוי' ב"ה ז"א כיון דאין פירוש ושייכות להנטפל אין לו קדושת נטפלין כמ"ש המ"ע גופי' שם והט"ז בסי' ער"ו סק"ז וגדולה מזו ס"ל להרב' גדולי אחרונים ז"ל ומוהר"ם לובלין עמהם דהנטפל לשם בטעות אף שיש לו שייכות להשם לא קדשו השם וכבר פלפלו בזה בתשו' מ"ב ובתשו' עה"ג הלא בספרתם וספרם אין אתו כעת אמנם מצאתי בתשו' מהרי"ל להדיא דבנטפל בטעות מותר למוחקו ע"ש בסי' קצ"ב וז"ל נראה דכל כה"ג אפי' אות דאחריו בטעות נמחק דהכי תניא במ"ס הכותב את השם וכתב יהודא עוש' מד' הא ומוחק הא אחרונ' משמע לכאורה כסדר קתני לאחר התיקון מוחק ההא כו' מ"מ נראה דאפ"ה אינו מקדש אלא שלא בטעות כדמשמע רישא דעושה ד' ה' זכר לדבר אין מזבח וכ"ש מקדשין אלא הראוי לו וכל כה"ג מודי אחרים לת"ק דהקדש בטעות אינו הקדש עכ"ל מהרי"ל שם אמנם אף לדברי הט"ז שכ' להיפך מזה ובודאי לא ראה דברי מהרי"ל הנ"ל הא הוא גופי' מייתי הך דמ"ס וכ' דשאני התם דאין לו שייכות להשם ומש"ה אין לו דין נטפלין ועכ"פ בכנ"ד כ"ע מודי ויותר מזה אני אומר דאפי' בכתב שלשה אותיות ראשונות שבשם הוי' ב"ה אין לנו ראי' אם אסור

למחוק הואו אחר שלא נגמר השם בשלימות ומצד איסור שהואו נטפל לשם שני אותיות ראשונות אין כאן איסור משום דאין פי' להנטפל כנ"ל ואף שבתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד תי' קע"ז יחרה אפו על המורה שהור' למחוק מהג' אותיות ראשונות היינו משום שהמור' הנ"ל התיר לגרור רגל ההא ראשונ' שתשאר לאות ד'. ובלא"ה טעה המורה דמאי מועיל גרירת הרגל לשוי' לאות ד' הא הוי חק תוכת ובכה"ג אף הסמ"ק מודה כמבואר בדבריו בה' גיטין סי' קפ"ב ועיין בס' ג"פ סי' קכ"ה ס"ק ל"ב מה שיישב דברי הסמ"ק דלא ליסתרי אהדדין וגם לעשות מן היוד אות אלף דזהו נמי מחיקה מקרי ועיין בתשו' מ"ע סי' הנ"ל ובס' בני יונה והי' טעות המורה ההוא אחר שכתוב אחר שני אותיות ראשונות גם אות ואו ע"כ כל שלא נגמר השם מותר למחוק כל שלשה אותיות ראשונות אחר שעתה אין שום פירוש לשלש' אותיות וע"ז חרה אפו של הנו"ב כיון דהשני אותיות ראשונות כבר נתקדשו לא פקעה קדושתן. בכותבו אח"כ הואו לצירוף וע' בש"ג מפ' שבועת העדות בסוף דבריו. ובס' כסא רחמים על המ"ס רפ"ה ה"ב שהגי' במ"ס כמי שהוא בש"ג הי' צריך לכתוב יהודה ונתכוין וכ' את השם אע"פ שכ' בו דלת כו' והוא כד' הנו"ב הנ"ל. אבל לענין איסור מחיקת הוא"ו אין לנו אמנם לדעת ר"ח שכ' דאף אד' אינו נמחק מפני שהוא שם המיוחד יש להחמיר יותר מכ"ש דיש איסור במחיקת הוא"ו הנ"ל כיון דהוא מקצת משם המיוחד בכתיבתו יש להחמיר בי' טפי וכדכ' מהרא"י בפסקיו סי' קע"א הובא בד"מ ומכ"ש לחד גירסא שבכ"מ בדברי הרמב"ם דאם כ' שני אותיות אחרונות שבשם הויה ב"ה דאינם נמחקים מכ"ש בנדון הוא"ו שבין אותיות ראשונות הנ"ל. שוב מצאתי כן להדי' בתשו' הרדב"ז ח"ה סי' ש"א ש"ט שכ' להדי' דלדעת הרמב"ם אם כ' ג' אותיות ראשונות משם הוי' ב"ה דאסור למוחקו משום שהוא מקצת שם המפורש ע"ש היטב. אבל בנ"ד נראה דאין איסור למחוק שני אותיות אחרונות דהיינו מן התוספת והלאה ואין בזה איסור כל עיקר ואמרתי אולי בנ"ד כמי אית לן למיחש לגירסא הנ"ל שבכ"מ פ"ו מה' יסודי התורה שהגי' ברמב"ם דשני אותיות אחרונו' משם הוי' ב"ה אינם נמחקים וע"ז השיג שם הראב"ד ועכ"פ לד' הרמב"ם שני א' אחרונים משם הוי' ב"ה:

אינם נמחקים וכן החזיק במעוז גירסא זו בתשו' רדב"ז בתשו' ללשונות הרמב"ם ח"א סי' ל"ד ובח"ב ללשונות הרמב"ם סי' רנ"ד ע"ש וא"כ כיון דאפשר דהואו אחרונ' נכתבה בכוונה וא"כ איכא למיחש למחוק משום איסור מחיקת שני אותיות אחרונו' וכנ"ל אומר אני שע"כ גם זה לאו חששא דאפי' לגי' זו דמחמרי בשני אותיות אלו היינו דוקא באם אינו כתוב לפניהם כלום ומטעמא דחזי לאצטרופי לשם גמור לכתוב לפניהם שני אותיות הראשונות דהשם הק' אפי' לא נכתב כסדר קדוש (ועיין בתשו' נו"ב מ"ק חיו"ד

סי' ע"ה ובתשו' מ"ע סי' ל"ו ובס' יהושע סי' נו"ן אבל בכה"ג דכבר כתוב לפניו ולא חזי לאצטרופי לשם שלם בסדר נכון ליכא למיחש וגדולה מזו כ' מהרא"י בפסקיו סי' הנ"ל הובא בד"מ על אלו השמות הנכתבים בסדורים כגון שני יוד"י וואו ע"ג דמותר למחקו לצורך גדול אף לגי' ר"ח שא"ד אינו נמחק וכ' בד' טעם בזה משום דכ' אחריהן אותות וסימני' שאינם מן השם ע"ש ועיין בתשו' רדב"ז ח"א סי' ר"ו ושם בח' הנ"ל בתשו' ללשונות הרמב"ם סי' ל"ד ובח"ה סי' ש"א ש"ט ע"ש וצ"ע וכ"ש בנ"ד דקיל טובא דהתם בנידון דפסקי מהרא"י עכ"פ בעת שנכתב היוד לא הי' כתוב אחריו כלום אבל כאן כבר נכתב לפניהם ומזה הטעם נמי במתכוין לכתוב השם וכ' יהודא דנמחקה הא אחרונה ובאמת אין טעם לחלק בין אם כ' ה' לבד בין אם כ' שני אותיות אחרונות ועיין בפסקי מהרא"י ותשו' רדב"ז הנ"ל ובפרט שגי' זו ברמב"ם אינה מוסכמת ואף לפי גי' זו הא הראב"ד משיגו למה נחוש לחפש צדי צדדים להחמיר כ"כ ועלה בדעתי שכוונת המ"ע הוא משום דכיון דאחת מהן נכתבה שלא בכוונה ולא נדע איזה מהן א"כ א"א למחוק אחת מהן דלמא הנשארת נכתבה שלא בכוונה והו"ל ככותב השם שלא לשמה ואף שבס' בי"ו כ' דאם כתב שלשה אותיות ראשונות מהשם ולבו לא נכון עמו עכ"ז כל שלא כיון אז למלה אחרת וגמרו בכוונה דהיינו שכ' אות האחרון מהשני בכוונה לקדושת השם כשר הוא והביא כן בשם ס' הלכות קטנות ואפשר לומר דהגאון מנ"ע לא ס"ל הכי וכ"מ מלשון המ"ע שהביא שם בס' הב"י הנ"ל (ועיין בתשו' רד"ך בית א' ח"ג דמחמיר אפי' במקצת אות שכ' שלא לשמה ויש לדחות) מ"מ גם זה דוחק דלמה לן למיחש להכי דברירא דמלתא דבעת כותבו ואו השני' שכח שכבר כתב ואו א' מש"ה כתב ואו השני' ושניהם כ' בכוונת ק' השם וראי' לזה מדתניא במ"ס פ"ה הכותב שם של שני שמות של קודש מקיים את הראשון ומעכב את האחרון רי"א אם הראשון בסוף הדף מעכב את הראשון ומקיים את האחרון ע"כ הרי דלא חששו הואיל וכתב שני שמות רצופים זאח"ז במקום שא"צ אלא שם א' שמא א' מהם נכתב שלא בכוונה וטעמא כדפי' דתלינן ששניהם נכתבו בכוונה אלא שהסופר בעת כותבו השני שכח מהראשון וה"ה בשני אותיות זאח"ז וידעתי שיש לדחות ראי' זו אבל אין נרא' שוב מצאתי בס' בני יונה להגאון המובהק מוהר"י לס' שהשיג על תשו' מ"ע הנ"ל וראיתי להעתיק כל לשונו וז"ל הבי"ו וכ' שם באותו התשוב' (ר"ל בתשו' מ"ע) הטועה בשם ומוסיף ומכפיל הא ראשונה או הואו ראוי להחמיר בזה כי אנחנו לא נדע איז' מהן נכתבה שלא בכוונה לפיכך יגוז ויגנוז ע"כ. והנה להיות ידוע גדולת הרב המחבר הזה ואת שיחו נאה וכמעט הלכה אתו אבל בזה אני רואה שהחמיר מאד להיותו מיראי השם וכו' יצא להפליג כי לדעתי גם בזה

עוכב או מוחק מן התוספת והלאה כי מיד שנתוסף בו אות שאין לו שייכות בהשם הן יהי' מן האותיות הכתובים שם הן יהי' אות אחר זה וזה שוין (ואיהי גופי' פ' כן בכותב יהודא במקום השם שרשאין למחוק ההא תחלה ואח"כ לעשות מן הד' הא) כי תוספתו מקלקל השם ומוחק ממנו והלאה והוא תיקונו ובאמת לא נתקדשו האותיות כיון שיש ביניהם אות המרחיק מן השם והיא בדומה למקדש בעל מום ומה לי חסר או מותיר ועוד, נ"ל אלו אירע כן בשם שד' יוד אם הכפיל בו הד' שרשאי למחוק כולו כיון שתוספתו אינו מתקדש ורשאי למחוק היו"ד והדל"ת הנוספת נשאר ש"ד מש"ד יו"ד שנמחק ומה שמסתפק איז' מהן שנכתבה שלא בכוונה הא בהדיא אמר במ"ס עוקב האחרון הכלל הנלע"ד שכל שם שניתוסף אות המקלקל אותו או חסרון כיוצא בו מותר וכן הסכימו האחרונים בשם אלקינו חסר יוד כי לולא דעתם דחסרון יוד אינו חסרון דאשכחן כו' חסר כו' לא הי' מסתפקים כלל למחוק משם והלאה וכו' עכ"ל העתקתי כל לשונו מחמת שאין הס' הנ"ל מצוי כ"כ ע"כ שורת הדין הי' נרא' שמותר למחוק הוא"ו השני' הנוספת עם ה"א אחרונ' ולכתוב אחר כך ע"ג הגרר הא אחרונה לקדושת השם וכשר הוא ולבי אומר לי שאף הגאון מ"ע שהחמיר היינו משום דלדידיי אית תקנתא בקדיר' כמפורש בדבריו דכ' יגוז ויגנוז אבל לדידן דנהגי' להחמיר בקדירה ע"פ הסכמת כל גדולי האחרונים ז"ל ה"ה הסני' והשב יעקב ובתשו' שבות יעקב סי' פ"א העיד שכן המנהג לאסור הקדירה והובא דבריהם באחרוני' א"כ אם ניחוש לחומרא לדברי המ"ע חומרא דאתי לידי קולא הוא לקדור כל השם וכבר נתקדשו שני אותיות ראשונות של השם וגם אות וא"ו ראשונה כאשר כ' למעלה וגם לקדור שני אותיות האחרונו' לבד בכדי לחוש לדברי המ"ע ג"כ א"א דא"כ נצטרך לכתוב אח"כ ה"א האחרונ' על המטלית וזה אי אפשר כמבואר בתשו' חב"י סי' ע"ה דאין לכתוב השם על המטלית והרבה גדולי אחרונים בתשובתיהם כ' דנהוג שלא לכתוב השם על המטלית ואף שכתבתי בתשו' א' דתמי' לי על שלא הרגישו בד' הש"ך דמד' הש"ך בסי' ער"ה סק"ג מוכח להדיא דכותבין השם על המטלית מ"מ לענין מעשה פשיטא דיש להחמיר כיון דהעידו הרבה גדולי' בתשו' דמנהגא להחמיר. ועוד נלע"ד דבחצי השם על היריעה וחצי על המטלית יש להחמיר יותר וכ"ע מודי בהא דהנה בתשו' נ"ש סי' כ"ז הביא דברי תשו' חב"י דאסור לכתוב השם על המטלית והנ"ש הביא ראי' לדבריו מהא דאיתא במנחות ד"ל הטועה בשם גורר כו' רשב"א אומר כו' אין כותבין השם לא על מקום הגרר וכו' כיצד עושה מסלק היריעה כו' ע"כ הרי דמהדר התם אכולהו אתקנתא ולא משכח לרשב"א אלא צריך לסלק היריעה וק' ל"ל סילוק היריעה והרי איכא תקנתא לקדור הטעות ולכתוב השם על המטלית שידבק אלא ש"מ

דאין כותבין השם על המטלית ע"ש בתשו' ובאמת גם הוא לא הרגיש אם יש חולק בדבר וכבר כ' דמוכח דהש"ך פליג בזה ע"כ אני אומר שאין ראי' מדברי ש"ס הנ"ל דאף שזה ראי' נכונה דלרשב"א אין כותבי' השם על המטלית אפשר לומר בזה לדידי' דס"ל דאין תולין השם משום דבעי' הידור טפי וצריך לכותבו במכוין השירה מש"ה גם על המטלית אסור לכתוב השם דאין זה נוי וכמבואר שם בתשו' אבל לדידן דקיי"ל דתולין א"כ י"ל דגם על המטלית מותר אמנם כ"ז בשם שלם אבל בחצי שם דקיי"ל דאין תולין בזה יש ראי' מהש"ס הנ"ל דגם על המטלית אסור דכך לנו חצי השם לדידן כמו בכל השם אליבא דרשב"א וז"ב לפע"ד וכ"כ בתשו' מעיל צדקה סי' כ"ט וז"ל השם שחצי' על המטלית וחצי על היריעה נ"ל שהוא יותר גרעון מוכתב חצי' חוץ לשטה וכו' ע"כ ע"כ אם באנו לחוש לדברי הרמ"ע הנ"ל אין תקנה אלא בסילוק היריעה וכמה כרכורי' האחרונים ז"ל שיש לחפוש על כל הצדדים מבלי נצטרך לגנוז יריעה שלימה בפרט אחר שיש בה כמה אזכרות קדושי' ועיין בתשו' נ"ש סי' כ"ה וגם בארתי בתשו' א' שלכתוב חצי השם על המטלית עם כמה תיבות יחד צע"ג אם להתיר והארכתי שם בזה ע"ש נלע"ד דיש להקל במחיקות א' אחרונות מן התוספת והלאה ולא הי' מלאני לבי להתחיל כמכריע נגד דברי הגאון הק' מ"ע שרב גובריי' ואני ידעתי מיעוט ערכי אמנם אחר שבלא"ה הרבה גדולי מחברים ז"ל ס"ל דאין איסור במחיקת השם אם הוא לצורך תיקון שם זה וכד' הש"ג פ"ד דשבועת ע"ש וכ"כ בתשו' הרדב"ז ח"א סי' ע"ז ע"ש היטב וכן צ"ל לדעת הסמ"ק והכלבו בפי' המ"ס בנפל טפת דיו על השם דמותר למחקו דלדידהו שם גמור הוא אע"פ שנפל עלי' טפת דיו וע"כ הא דמותר למחקו הוא מה"ט דמחיקה לצורך תיקון בשם זה שרי' כאשר האריך בזה בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"א ע"ש ואדרבא לשון המ"ס א"ש טפי לפי"ז ע"ש בתשו' באורך ועוד העתיק שם מתשו' חב"י סי' ע"ה שנדפסה שם תשו' מהגאון הגדול מוהר"ל מפראג ז"ל שדעתו שבהך דמ"ס לא הי' האותיות נמחקות לגמרי אלא שהי' מטושטשת ומשום זה וכו' ואנוהו וכה"ג מותר למחוק דהוי מתקן שיהי' השם ניכר ונאה ע"ש באורך והגם כי קולא יתירא הוא ואף במוחק ע"מ לתקן שם זה ממש אף דכמה גדולים סוברים דאין איסור במחיקה זו מ"מ הרבה גדולים פליגי עלייהו ואסרי בכ"ג ומחמירים כותייהו מ"מ י"ל דאף אליבייהו במוחק ע"מ לתקן בשם זה אין אסור רק מדרבנן וכדמשמע קצת בכמה תשו' אחרונים ע"כ מצאתי עצמי לצדד להקל בזה בנ"ד ואופן התיקון נרא' דאע"ג דמדברי הבני יונה נרא' שדעתו דמותר למחוק הוא"ו וגם ה"א האחרונ' שכ' דמוחק מהתוספת והלאה וכנ"ל אמנם אחר שקשה לפני להכריע לגמרי נגד ד' המ"ע הנ"ל רק שצרפתי לזה דעת כמה גדולים הסוברים דמותר למחוק

ע"מ לתקן שם זה ע"כ כל למענו במחיקה עדיף כיון דאפשר לתקן בדרך שלא נצטרך למחוק רק אות אחד והשם יהי' מתוקן עי"ז אין למחוק בחנם עוד אות שלא מן הצורך ועוד דאפי' בהך דמ"ס דנתכוין לכתוב השם וכ' יהודא דאיתא שם דעושה מן הד' ה"א ומוחק ה"א אחרונה דש"מ דלא התירו למחוק גם אות ד' ואף שאפשר לדחות דעצה טובה קמ"ל מבלי נצטרך למחוק רק אות ה"א הא אם רוצה מוחק גם אות ד' מ"מ כיון דלא מכרעא מלתא ואפשר לומר דדינא קתני מנקט לחומרא עדיף וטעמא נרא' דכל אות שנכתב בכוונת קדושת השם בכל ענין אין למחקו בלי צורך כלל וה"נ תלינן בהך דיהודא דבעת שכ' אות ד' היו כוונתו לכתוב ה"א האחרונ' שבשם ב"ה ושכח אח"כ לכתוב רגל הפנימי וכ' עוד ה' וראי' לזה דהא לדעת הרד"ך בתשו' ה"ל בעינן שכל האות יוכתב לשמה ואם נכתב חצי אות שלא לשמה אף דגמרו לשמה לא מהני ואם כן אם נאמר שכ' הד' לכוונת יהודא ולא לכוונת השם מאי מהני לעשות מד' ה"א אע"כ כמ"ש וא"כ כ"ש הכא ע"כ עלה בדעתי לעשות בנ"ד ג"כ כן היינו למחוק ה"א אחרונה ולעשות מן וא"ו השני' ה"א כמו התם בהך דיהודא דמבואר במ"ס דעושה מן הד' ה"א ומוחק ה"א אחרונה ואף ששם עושה מקודם מן הד' הא' ואח"כ מוחק הא היתיר' וכאן א"א לעשות בכה"ג מ"מ הא' אף בנידון דיהודא מבואר בתשו' מנ"ע סי' ל"ו דמותר אף למחוק קודם ההא ואח"כ לעשות מן הד' הא וכ"ש הכא דא"א בענין אחר כך הי' נראה אלא שאפשר לומר שטוב לתקן באופן אחר מבדרך הזה כאשר נבאר להלן אי"ה משום דלדרך הזה צריך הוא למחוק ההא שנכתב וודאי בכוונת השם ואיכא למימר דלא יאה למיעבד הכי ושאני בהך דהי' נתכוון לכתוב השם וכתב יהודא די"ל דתולין במצוי שבעת שכ' הד' הי' כוונתו לכתוב הא אחרונ' מהשם רק אח"כ בעת גמרו הד' שכח וסובר שעומד בשם יהודא ע"כ כתב ה"א אחרונ' אחר הד' א"כ הא אחרונ' נכתב' שלא בכוונת השם משא"כ הכא דההא ודאי נכתב' בכוונת השם ע"כ העלה על רוחי דמוטב למחוק הואו הנוספת ולהעבות קצת ואו ראשונ' וגם רגל ימיני של הא אחרונ' עד שלא יהי' נראה כשתי תיבות וכ"כ בתשו' רדב"ז ח"ד סי' פ"ב בפי' דברי הרמב"ם שכ' שאם כ' החסר מלא פסול עד שיומחק היתר וז"ל שהרי כל המלאות וחסרות אינם זולת ואו או יו"ד והם קטנות ודקות ואינם תופסת אלא מעט מקום ובכל שהוא שיעבה האות שלפניו ושלאחריו לא יראו כשתי תיבות וכו' ע"כ (וכן הביא המג"א בשם כ"ה בשם רדב"ז דברים אלו בקצר' בסי' ל"ב אלא שט"ס ח"א וצ"ל ח"ד ובלא"ה המעיין יראה שהמג"א לא ראה דברי הרדב"ז בעצמו ומש"ה כ' שם מה שכ' ואכמ"ל אלא שמצד אחד י"ל דתקנ' ראשונ' עדיפא דאם באנו לחוש להך חששא דחייש הגאון מ"ע שאפשר שואו אחת נכתב' שלא בכוונ' וא"כ

בשלמא אם ימחק הה"א ויעשה מן הואו הא יש לנו צירוף דעת הב"י שכ' בשם הלכות קטנות דבגמר השם נתפס אם כתבו בכוונ' אף שכבר כ' ג' אותיות ראשונות ולבו בל עמו כל שלא כיון למלה אחרת כוונת אות האחרונ' מתקן כל השם לקדשו א"כ יצאנו מידי חששא זו אבל אם נעשה כאופן הנ"ל אפשר לנו למיחש להך חששא דמ"ע דלמא ואו ראשונ' נכתב' שלא בכוונ' ואף שכתב אח"כ הא אחרונ' בכוונה אפשר לומר דכיון שבעת שכ' אות ה' אחרונ' לא נתקדש השם מחמת ואו היתירה אין מועיל כוונת הה"א לשוי' לשמה לאות ואו שנכתב' שלא בכוונ' אלא שמצד הסברא נראה דלדעת הבנ"י בשם הק' הנ"ל אף בנדון זה נתקדש' הואו מחמת כתובת ההא בכוונ' ועוד דכבר כתבתי שאין לנו לחוש שמא ואו אחת נכתב' שלא בכוונ' בפרט ואו ראשונ' וכאשר העתקתי למעל' דברי הבנ"י בזה ובאמת עלה בדעתי למפשט לכתחל' מכל דקדוקא שבעת שיעבה רגל הואו יעבור בקולמס על כל הואו א"כ אף אם ניחוש שכ' ואו ראשונ' שלא בכוונ' לא אכפת לן דהא כ' רדב"ז בתשו' ח"א סי' ע"ז וז"ל אבל אם הי' צריך לכתוב שם וכתבו סתם בלא כוונה נתקדש ממילא ומעביר עליו הקולמס ואפי' לדברי חכמים והיינו דלא פליגי אלא בזמן שנתכוין לכתוב יהודא דאלת"ה ליפליגי בכותב השם שלא בכוונ' ולא שמעי' דאפי' בכה"ג לא הי' מן המובחר ואע"ג דאיכ' לתרוצי דניח' לי' לאשמועי' דאפי' בהא מיקל ר' יהודא וכחא דהיתר' עדיפא לי' מ"מ פשיט' דמילת' משמע דאם הי' צריך לכתוב השם וכתב אותו סתם נתקדש וכו' ע"כ אף שלמעשה ק' לסמוך ע"ז נגד משמעות כל האחרונים מ"מ בנ"ד דבלא"ה אין כאן רק קצת נדנוד פקפוק כנ"ל סניף גדול להעביר קולמס וכנ"ל. אמנם באמת צ"ע אם לעשות כן דבספר שערי תשובה הנדפס מחדש על הש"ע א"ח כתב בשם התשב"ץ דאסור להעביר קולמס על השם ע"ש בסי' ל"ב ס"ק מ"ב ואין גוף ס' התשב"ץ ת"י כעת אף שמביא שם לסייע מדברי הרמב"ן והריטב"א והר"ן בגיטין די"ט בענין מלאכת מחשבת והנה חי' הריטב"א והר"ן לגיטי' אינו ת"י ובח"י הרמב"ן שת"י עיינתי שם ואיני רואה אף רמז ראי' ואדרב' מש"ס גופי' שם מוכח דדי' ע"ג די' מוחק לא הוי אליב' דכ"ע וגם כמדומה דנהוג עלמא לתקן להעביר קולמס על השם לחדשו וכ"מ להדיא בתשו' רדב"ז כנ"ל שכ' באם כ' השם סתם במקום שצריך לכתוב השם דמעביר הקולמס אף שכ' שם בתשו' זו למעל' מזה דשם הנכתב בענין זה אסור למחקו ע"ש אמנם אחר שהדברים אלו הובאו בשם התשב"ץ וסיים שם וצריך להתיישב למעש' מסתפינא להחליט בפשיטות להקל נגד זה ע"כ לדעתי נוכל לסמוך על אופן השני השני בדבר התיקון בלי העברת קולמס כללא דמלת' שאע"פ שלדעתי נרא' דאופן השני יותר טוב היינו למחוק ואו השני' הנוספת ולהעבות קצת ואו ראשונ'

וגם רגל ימין של הא אחרונ' מ"מ מי שיבחר בעיניו אופן הראשון דהיינו לגרור ולמחוק הא אחרונ' ולעשות מן ואו השני' הא ג"כ יש לו פ"ו ושורת הדין נ"ל שאופן זה יוכשר כמו זה ולרווחא דמלת' אמינא דיעשה המחיקה הנ"ל ע"י קטן ויש בזה צירוף להקל כמבואר בתשו' ב"א סי' ס"א ס"ב ע"ש שהאריך בזה ועלה על דעתי לעשות ע"י קטן גרם מחיקה כמבואר שם בתשו' ב"א הנ"ל היינו שהקטן יניח ע"ג האות שהתרנו למחוק נייר או מלוחלח במים בלי שפשוף ודוחק ועי"ז יהי' האות נמחק מאלי' כי יש בזה עוד צירוף דעת הש"ג שכ' פ"ד דשבועות דגם מחיקת השם מותר וראייתו משבת פכ"כ דק"כ ע"ש. אמנם באמת השגתי בתשו' א' בארוכה על דברי הגאון ב"א והוכחתי בכמה הוכחת מש"ס ופוסקים דבכה"ג לאו גרמא הוא רק עשי' הוא וביחוד מדברי הש"ס במנחות דנ"ו ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הניח שאור ועיין בתוס' שבת די"ז ד"ה אין פורסין ובמג"א בא"ח סי' רנ"ב ס"ק כ' ובאחרונים שם וכבר הארכתי בזה בתשו' הנ"ל שדברי הב"א תמוהים ואף שכ' שם בנידון ההיא שהי' נראה לי ששורת הדין דמותר למחוק בידים צרפתי ד"ז לסניף לעשות בגרם מחיקה ע"י קטן מ"מ בנ"ד צריך זהירות רב שלא יקלקל ח"ו אות מגימיל אותיות ראשונות ומפני שמו נחת הוא וזה ח"ו קרוב להפרד ע"כ דעתי הקלושה לעשות בא' מאופנים הנ"ל המחיקה בא' מהאותיות הנ"ל ע"י קטן מחיקה להדיא וכנ"ל ועי"ז יתוקן השם כנ"ל אמנם כ"ז אני כותב להלכה אבל חלילה לי להקל למעשה נגד דעת הגאון בעל מנ"ע והאחרונים הביאו דבריו בסתם בפרט לחומר הנושא עד שיסכים לזה אחד מחכמי הדור המפורסמים ואז נמטי שיבא בהדי' ובאם לאו הרי דברי בטלין למעשה רק להלכה אמינא מה דקאמינ' אנא קטינא:

שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל:

אחר כותבי כל הנ"ל נתתי אל לבי לעיין עוד בהך ענינא דגרם מחיקה שכ' בתשו' ב"א הנ"ל וראייתו משבת דק"כ דאף אם נכנס עם השם לתוך המים כל שאינו משפשף גרמא מקרי ועי"ז התיר בנידון דידי' לשום נייר מלוחלח על האות כדי שיומחק וכבר הארכתי בזה בתשו' להוכיח דלא כוותי' דבכה"ג עשי' מקרי ולא גרמא לענין חיוב מלאכות בשבת וכן לענין חיוב מחמץ במנחות ורמזתי הדברים לעיל בקצרה וכעת עיינתי עוד קצת בדבר. והנה מצאתי און לו להגאון בעה"מ בית אפרים מדברי הגאון בעל מג"א בספרו זית רענן פ' בשלח על הא דאית' בפסיקת' הובא שם בילקוט דמשה נטל חרס וכ' עליו שם המפורש והשליך ליאור מיד צף ועלה ארונו של יוסף ע"כ וכ' ע"ז בס' ז"ר ז"ל קשה האיך גרם למחוק שם המפורש הא אמרי' פי"ו דשבת הי' שם כתוב על בשרו לא יטבול ע"ש ולפי המסקנ' ניח' דס"ל רבנן דגרם מחיקה שרי ע"ש ומ"מ נ"ל דאין מותר

אלא לצורך (ומזה אני אומר תניא דמסייע למ"ש בנו"ב מה"ת חא"ח סי' י"ז) ואפשר דמשה ידע שלא יומתק והראי' שמיכה לקחו ועשה בו העגל עכ"ל ז"ר הנ"ל ומזה מוכח להדי' דבכה"ג גרמא מקרי ולא עשי' וכדברי ב"א הנ"ל אמנם תמוה לי טובא דהדברים סותרים ש"ס ערוך במס' מכות די"א דאית' שם שבשעה שכרה דוד שיתן קפא תהומה בעא למישטפ' לעלמ' אמר מהו לכתוב שם אחספ' ומישדא בתהומה דליקו אדוכתי, כו' ונשא אחיתופל ק"ו בעצמו אמר ומה לעשות שלם בין איש לאשתו אמרה התורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים לכל העולם כולו לא כ"ש וכו' ע"ש ופרש"י ז"ל שם ד"ה מי שרי למיכתב שם פן ימחקוהו המים ועובר משום ואבדתם את שמם ולא תעשון כן וכו' ע"כ וסוגיא זו אית' נמי במס' סוכה פ' החליל ע"ש וש"מ דזהו עשי' מקרי ולא גרמא וע"כ צ"ל בהך סוגיא דמס' שבת כמ"ש הרשב"א ז"ל שם בח"י דשם מיירי באופן שאינו ברור שיומחק וכאשר הארכתי בביאור דבריו בתשו' הנ"ל ועכ"פ אם נאמר כדברי הז"ר דזהו הוי גרמא ונאמר בהך סוגיא דשבת דאתי' כפשט' דאף אם יומחק כל שאינו משפשף בידים גרמא הוי כדברי הב"א הנ"ל עכצ"ל דהך שתי סוגיות דמכות וסוכה פליגי אהך סוגיא דשבת דלהנך סוגיא דסוכה ודמכות גרם מחיקת השם אסור כמו מחיקה ממש וצ"ל בהך דפסיקת' המוב' בילקוט כמו שתי' הז"ר בסוף דבריו דמשה רבע"ה ידע שלא ימחוק ומש"ה י"ל דהשמיטו הטוש"ע הך היתרא דגרם מחיקת השם ובתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סי' י"ז נדחק בזה ולפמ"ש א"ש דמשתי סוגיא הנ"ל מוכח דאסור גרם מחיקת השם ויתיישבו בזה נמי דברי רש"י ביומא ד"ח ודפ"ח אשר תמה על רש"י בתוספת ישנים ע"ש ואכמ"ל ועכ"פ יהי' איך שיהי' כיון דמוכח מש"ס הנ"ל בסוכה ומכות דבכה"ג אסור לעשות מתיקה ואף שאינו משפשף כל שנעש' מחיקה אח"כ ע"י נתינתו השם במים אסור ע"כ הך צירוף דגרם מחיקה צירוף חלוש היא לדעתו ולמעש' בניד"ן דידן כבר כתבתי למעלה:

תשובה קכח

אשיב ואומר שלום לכבוד אה' ידידי הרב המאוה"ג המופלג בתורה כש"ת מ' חיים צבי הירש נ"י האבדק"ק קאריליפקע

כתבו קבלתי והנה בעיקר הדין כבר הארכתי בתשו' במה שיש בו די. אמנם בדברי רו"מ ראיתי שהעלה דברים הרבה שאין בהם ממש כלל ע"כ אמרתי להשיבו מפני הכבוד והנה על מה שכתבתי לסתור דברי המנ"ע מהך דיהודא שכ' בתשו' מנ"ע דרשאי למחוק מקודם ה"ה ואח"כ לעשות מהד' ה"א וכ' רו"מ שלא מצא כן בתשו' מ"ע תמהני איך לא

חזא מה דקמי' הלא מבואר כן באותו התשו' סי' ל"ו וכן הביא דבריו בספר בני יונה לפסק הלכה ויותר מזה תמהני הלא ראה מעל' דברי הפ"מ סס"י קמ"ג במה שמעתיק דברי המנ"ע לענן כפילת האות שבשם ואיך לא ראה שבסמוך למעל' מזה ממש הביא הך דינא בהך דיהודא שרשאי למחוק ההא קודם שיעש' מהד' ה"א עוד כ' מעל' ליתן טעם לדברי המנ"ע דכיון די"ל דואו א' נכתבה שלא בכוונה מש"ה אין עליו שם ואו ואינה רק כטיוטת די' ומש"ה אין זה מבטל תואר השם ואסור למוחקו ע"כ ואין בדבריו כלום הכי בשביל שנכתב' שלא בכוונה בטל הימנה שם אות ועכ"פ נכתב' בציור אות וממיל' אין שם כיוצא בו הגע בעצמך אם נכתב באמצע השם כמה וכמה אותיות שאינם מאותית השם האם נאמר דדין קדושת השם על האותיות אחרונות שנכתבו אחר כמה האותיות המפסיקות זה ודאי אינו ומה לי אם מפסיקים כמה אותיות או אות א' כיון שיש בין אותיות של השם אות א' מפסוק לא מן השם הוא זה וזה מבואר נמי בדברי הבי"ו שהבאתי בתשו' ע"כ אין בדברי מעל' טע"כ ואף שנמצ' כלשון הזה בתשו' ב"א חיו"ד סי' ס"ד במה שהשיג על הנו"ב בענין אותית כפולת וכ' דאם נמצא בס"ת תיבות כפולת הס"ת פסולה עד שיתקן וימחוק התיב' הכפיל' וכ' שם בתשו' ב"א וז"ל והטעם נראה כיון דהתיב' כפולה היא אך למותר וכנטול דמי והו"ל כאלו אינה בתמונת אותיות רק כטיוט' בעלמ' ואין כאן שלא כסדרן אף בתפילין ע"ש. אמנם באמת הב"א ל"כ זה רק לענין דלא הוי שלא כסדרן אבל מכל מקום כמות שהן פסולין. אף דהתיב' כפולה אך למותר וכל שכן ביתר אות דכמות שהוא אין דין שם עליו דאלת"ה א"כ אף אם שניהם נכתבו בכוונ' אין להשני' מהן דין אות עניו כיון דכפול' הוא והוי רק כטיוטת די' ול"ל להמנ"ע לומר דכיון דאנחנו לא נדע איזה מהן נכתב' שלא בכוונ'. ועוד אני אומר דבאמת אגב שיטפ' כ"כ בתשו' ב"א דהא לענין תי"ב כפולת דעסיק בהו א"צ ליתן טעם דאמאי כשרי' התפילין אחר שנמחק תיבה הכפול' וגם אין בדבריו טעם הגון דהא באמת בכל יתר אות הדין כן דאם אפשר למחוק ולגרור יותר האות ולתקן בענין שלא יהי' התיבה נראית כשתיים כשר הוא כמבואר בב"י בשם הרי"א ובאחרונים בש"ע סי' ל"ב סכ"ג והטעם מבואר באחרוני' דשל' כסדרן לא הוי רק אם אין לו תיקון רק בכתיב' ולא אם התיקון היא בגרירה וע' מזה באורך בס' פ"מ שם בסי' ל"ב במ"ז ס"ק ט"ז וס"ק כ' ובא"א שם ס"ק ל"ג ובפתיח' דפ' כלל' דמלת' ע"ש ואף למ"ש שם בס' שערי תשו' בשם תשו' דבר שמואל סי' שנ"ד להחמיר מ"מ דוקא באם צריך תיקון לעשו' משני תיבות תיבה אחת להמשיך האות אבל לא לענין ליפסול בצריך גרירה משום של"כ דזהו פשיט' כל שאינו צריך כתיבה רק גרירה אין בזה משום של"כ וכ"מ להדי' מדברי הפוסקים והטוש"ע סי' ל"ב סי"ח בענין דביקת האותיו'

דאף שקודם שהפריד פסול מהני גרירה ואין לחוש בזה ליפסול משום של"כ וז"ב (א) **(**הג"ה מבן המחבר** ופליאה דעת ממנו נשגבה לא אוכל לה על דברי האו"ח הקדוש בפ' בחקותי בפשט ל"ב שכ' שם וז"ל עוד יתבאר ע"פ מה שפסק מרן סי' ל"ב סי"ח וז"ל אם נדבקה אות לאות וכ' פסול ובה' ס"ת כתב הרא"ש דביקות פוסל בס"ת ואם גירר הדביקות כו' כשר נמצינו אומרים שיש היתר לחקוק דבק שבין אות לאות בס"ת ולא בתפילין והוא מה שרמז הכתוב כאן אם בחקותי פירוש חקיקת תלכו כמשפטם לחוק אותם לא לבל תמחקו אלא ואת מצותי שהם התפילין תשמרו לבל תמחקו אפי דבק שבין אות לאות והוא תמוה גדולה שהוא נגד הלכה המפורסמת בכל הפוסקים כמש"כ אאמו"ר הג' ז"ל בכאן (ומדי דברי בו זכור אזכרנו עוד תמוה עצומה על האו"ח הק' בפ' משפטים בפסוק וכי יגח שור איש כ' שם וז"ל ואם אין שיער המזיק כניזק אין לומר שיטול יותר מחצי' של חי שא"כ לא הי' הכ' תולה במכירת שור החי אלא הול"ל יתן לו חצי נזק של מת ויחצון המת ומה שתלה בחצי שור החי ש"מ שאין לו רק חצי החי הגם שיעלה לפחות מחצי נזק וכו' ע"כ ולא זכיתי להבין דבריו הקדושין דלפענ"ד הוא נגד משנה מפורשת בב"ק דל"ג ע"א שור שוה מנה שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום נוטל את השור וכן פסק הרמב"ם בהדיא בפ"א מה' נזקי ממון וז"ל המחבר בחו"מ סי' שפ"ט ס"ד לפיכך אם המית שור שוה עשרים לשור שוה מאתים והנבילה שוה מנה אין בעל הנבילה יכול לומר לבעל החי תן לי חמשים אלא אומר לו הרי השור שהזיק לפניך קחהו ולך אפילו אינו שוה אלא דינר וכל כיוצא בזה הרי בהדיא דנוטל את כל השור להשלים את החצי נזק וצע"ג ומצוה ליישב)** עוד כ' מעל' ליתן טעם להך דמכ"ע דמש"ה אסור לתקן משום דא"א למחוק הואו השני' ולהעבו' ואו הראשונ' על הגרר של ואו השני' דדלמ' אות ואו השני' היא הנכתבת בכוונ' והראשונ' בלא כוונה ואסור לכתוב ואו ראשונ' הנכתבת שלא בכוונ' על מקום הגרר של ואו שני' עפ"י דברי התוס' בריש עירוכין שהביאו הפוסקים ע"כ ודברים אנו הבאני לידי גיחוך שבאם לא הי' לו להמ"ע שום טעם אחר רק טעם זה הרי אפשר לתקן ולמחוק ההא עם הואו שני' ולכתוב רק אות ה' על מקום הגרר כיון דלטעם זה מעל' מודה לי שאין קדושת השם על אותית האחרונו' שאין להם תמונת מהשם אחר שהואו שני' נכתב' בכפל א"כ פשיט' שיש לתקן בקלות למחוק ואו השני עם ה' אחרונ' ולכתב' על הגרר אות ה' ועוד אני רואה שמע"ל לא דק דלפי דבריו למה הצריך להכניס א"ע בדוחקים ליתן טעם לדברי המנ"ע הל"ל בפשיטו' דמש"ה א"א לתקן להעבו' ואו ראשונ' על מקום הגרר דדלמ' ואו הראשונ' נכתבה בלא כוונה א"כ יהי' מקצת השם שלא בכוונ' והס"ת פסולה וכמו שעלה על דעתי בחמת לפ'

דברי המנ"ע ולמה לו להכניס דברי התוס' עירוכין לכאן אשר אין כ"ע מודים להם וע' בנו"ב מ"ק חיו"ד סי' ע"ז ואם יאמר כ"ת שבזה שמעבה הואו לשם קדושת השם קדושת השם עלו א"כ גם חשש מעל' אינו ומותר לכותב' על מקום הואו שנכתב' בכוונ' ואני תמה על כבודו על שלא דק כלל עוד ראיתי שגיאה בענין זה בדברי מעל' שכ' דהתשב"ץ שהבי' הב"י כ' דמש"ה אסור לקלוף השם הנכתב בטעות משום שאסור לכתוב על מקום השם ע"כ ודבר זה אינו אמת שאדרב' הב"י ל"כ טעם זה והשואל בנו"ב סי' ע"ו תמה על התשב"ץ מדוע ל"כ טעם זה עוד הכניס רו"מ לעצמו מקום ס' אם מותר לכתוב שם על מקום שנגרר ממנו שם אחר וכ' שמשו"ת מ"ב שהבי' הט"ז בענין שם אלקינו אין ראי' די"ל דשם נשאר חלק כדי לכתוב אות מש"ה הי' דעת קצת מהם לגרור הנ"ו היינו לכתוב היו"ד על מקום החלק והנ"ו על מקום הגרר שהי' כתוב הנ"ו מקודם והא דהצרכו לגרור הנ"ו היינו משום דאל"כ א"א להכניס היוד במקום הפנוי משום דהוי של"כ עכ"ד והנה באמת ד"ז שעלה ע"ד השואל בנו"ב שהשם צריך להיות נכתב כסדר לית מאן דחש לי' וע' במ"ע סי' ל"ו ובס' יהושע סי' נ"ו. אמנם בעיקר דברי כ"ת תמהני שלא דק כלל דהא באמת דעת המ"ב שם שיתלה היוד למעל' וא"כ ע"כ דלא קפיד לכתוב השם כסדר דאל"כ מחי הועיל בתקנתו וכיון שכן ל"ל תליות היוד למעל' אשר באמת צווחי עליו בבי מדרש' הט"ז ז"ל וסייעתו ול"ל זה הא יש מקום פנוי והכניס היוד תוך השם אע"כ דמיירי דאין מקום פנוי להכניס היוד בין אותיו' השם ותמהני על מע"ל איך לא הרגיש בזה כלל ועוד איך אפשר לפרש דברי' זרים כאלו דא"כ דיש מקום פנוי בין אותיו' השם בלא"ה הו"ל לגדולים לפלפל בתיקון הס"ת ההיא דהא עשה שם א' כשתי שמות שאף בשחר תיבות יש פיסול בדבר כמבואר בב"י וש"ך סי' ער"ו ורו"מ אח"כ נטה בכאן מדרך האמת עוד כ' רו"מ טעם ג' בטעם המנ"ע משום דמ"י מחיקת הואו עושה שם כשני שמות והאריך בזה ומקודם הביא בשם תשו' א' והעלים שם התשו' לחלק בענין אם מחלק באמצע השם או לא ובאמת אחר שלא רצה רו"מ לפ' שם התשו' יהי' לו אשר לו ודבר זה לדעתי לא עלה ע"ד שום מחבר דהא בב"י סי' ל"ב מבואר להיפך ע"ש בשם הרי"א ועי"ש בש"ע שם בא"ח סי' כ"ב סכ"ג ובאחרונים ומוכח שם דבכ"ע פסול אמנם העיקר שהעל' מע"ל להליץ בעד המנ"ע דמש"ה אינו מועיל תיקון בכאן למחוק אות הואו השני' משום דבעת שימחק הואו בודאי שאחר המחיק' יהי' כשתי תיבות ואף שאח"כ יעבה האותיו' הנשארי' ויתקן אסור למחוק ע"מ לתקן אח"כ עכ"ד ואני תמה עליו הכי הי' השגתי והשגת הגאון בי"ו על המנ"ע משום מוחק ע"מ לתקן הכי נעלם מאתנו שקי"ל להחמיר כדעת הרי"א ודעמי' דאף שמתקן אח"כ כל שאינו מתקן בעת המחיק' אסור וכן

הבאתי בתשו' דקי"ל להחמיר אלא דעיקר השגתינו דלדעתינו אין איסור מחיקה כלל מן התוס' והלאה אחר שאין שם כיוצ' בו לא קידשו השם כמבואר בתשובתי באריכו' ולזה לא הועיל מעל' כלום רק שאני כתבתי שאעפ"י שדעת הגאון הבי"ו כן מ"מ לא מלאני לבי להתחיל כמכריע נגד דעת הגאון מנ"ע רק משום דבעיקר הדבר יש עוד סניף דעת הש"ג והרדב"ז דמחיק' ע"מ לתקן אף אח"כ שרי כל שמתקן בשם זה וכצ"ל שזהו דעת הסמ"ק והכלבו כמו שהוכיח בתשו' ב"א סי' ס"א באריכ' ומפורש שם בדברי הפוסקי' הנ"ל להדי' דלדידהו שרי למחוק ע"מ לתקן אח"כ ונהי דאנן קי"ל להחמיר מ"מ בנ"ד אחר שהגאון בי"ו השיג על הגאון מנ"ע דאין בתוספ' איסור מחיקה ודבריו מסתברי' ע"כ מלאני לבי לצדד להקל וכ"ז מבואר שם בתשובתי ע"כ דברי מעל' המה ללא הועיל ואין להאריך עוד:

עוד תמה מעל' דלדברי מדוע ל"כ הפוסקים ד"ז גבי יהוד' שימחק הד' ויעבה אות ה' ואו ובאמת אין כדאי להשיב על דקדוקי עניות אבל האמת תמהני מדוע לא שם רו"מ עינו על תשו' שהבאתי שם דברי הרדב"ז בתשו' שכ' ליישב דברי הרמב"ם שאם כ' החסר מלא פסול עד שימחוק היתר וכ' רדב"ז שם וז"ל שהרי כל המלאות והיתרות אינם זולת ואו או יוד והם קטנות ודקות אינם תופס' אלא מעט מקום ובכל שהוא שיעבה האות שלפניו ולאחריו לא יהי' כשתי תיבות ע"כ וזה לא שייך באות ד' עוד כ' רו"מ להשיג אמ"ש בתשו' די"ל דאופן הראשון עדיף למחוק ה"ה ולעשות מואו שני' ה' דאז אף ניחוש שמא כ' ואו ראשונ' שלא בכוונ' יש לנו צירוף דעת הבי"ו דאף שכ' האותית ראשונות בלי כוונה כל שלא כיון עכ"פ למלה אחרת אם כ' זאת האחרון בכוונ' כל השם נתקדש עי"ז וע"ז כ' מעל' דלא קרב זא"ז דשם עדיין היא עוסק בכתיבת השם משא"כ הכא ע"כ וא"א כמה הוא רוצה לחלק עלינו את השוין דבשלמ' אם היינו אומרים דאות ראשונ' שנכתב בכוונה מקדש האותית הכתובים אחריו שפיר הי' מקום לחלק דכוונת אות הראשון אינו מועיל למשוך אותיות שלאחריו לקדושתו וכוונתו רק אם נכתבו במעמד א' עם אות הראשון לא ז"ז אבל בנ"ד שאין שייכות לומר דהאותיו' שכבר נכתבו יחול עליהם הכוונ' למפרע רק שכ' הב"י דהכל הולך אחר החיתום ובגמר השם הוא נתפס וקדושו וגמורו באים כאחת א"כ מה לי אם נכתב כל השם במעמד א' או לא כל שנגמר השם בכוונה חל עליו קדושת השם וזה ברור וע"ד חליקו מהך דיהוד' שכ' דש"ה דאין השם חסר אפי' רגע א' משלימתו דעושה קודם מ"ד הא כבר נתבאר שמבואר בתשו' מ"ע דאין חילוק והאחרונים הביאו ע"כ אין לחלוק מקום ועל הדייק הקלוש שדקדק בדברי הט"ז אין להשיב כלל כי מי שבקי בלשון הט"ז ז"ל לא יקשה לו כלום ביותר לשון ומ"ש להשיב

אדברי מנ"ע שאם נאמר דטעמו משום שאפשר שהואו הנשארת נכתבה בלי כוונה וע"ז כתבתי דדוחק למיחש להכי ובריר' דמלת' דבעת כתבו ואו השני' שכח שכבר כ' ואו ראשונ' ושניהם נכתבו בכוונה ע"כ וכ' מע"ל ע"ז דדברי נפלאו וכי הדבר תלוי בכתיבת הסופר לקדש שניהם וכל מפעלו הוא שיאמר קודם כ' השם שכ' לק' השם וכיון שכן אף אם אומר שכיון ששני הוואוין קידש לית בי' מששא דא"א לו לקדש רק ואו א' ואנן הוא דלא ודעיני' על איזה חל הקדוש' עכ"ד וחוץ ממה שדבריו אין בהם ממש א"א להעמיס בלשון המנ"ע שכ' וז"ל כי אנחנו לא נדע איזה מהן נכתבה שלא בכוונה וכו' ולדברי מעל' מאי ענין כוונה לכאן כן הול"ל דאנחנו לא נדע על איזה מהן חל הקדוש' והרי הגאון המובהק בעה"מ ס' בני יונה הבין בדברי המנ"ע כאשר הבנתי ולא כדברי מעל' ודי בזה ועוד כ' מע"ל להשיג עלי וז"ל מעל' מ"ש מעל' ראי' ממ"ס דהי' כתוב שני שמות של קודש מקיים הראשון ומעכב האחרון כו' דמותר בנ"ד למחוק מן התוספ' והלאה דהיינו הואו הנוספת וגם ה"ה כו' הנה חוץ ממה שכבודו עצמו הרגיש שיש לחלק ביניהם בל"ז איני מבין איך מביא ראי' ממ"ס הנ"ל וכי דינא הכי והלא כל הפוסקים נאדו מלפסוק כן ובהדי' א"ו בב"י בשם תשו' הרא"ש וכו' דמוטב לסלק היריעה מלקדור וכו' ונוסף לזה אתמהה דהא גם המ"ס אינו מתיר רק הקדיר' ולא המחיק' והרי גם הט"ז שסמך א"ע על המ"ס באם א"א לסלק היריע' עכ"ז אוסר המחיק' כו' ואיך כ' מעכ"ת דמותר למחוק מהתוספ' והלאה והבי' בשם מ"ס דעוכב או מוחק ובאמת מוחק מאן דכר שמי' במ"ס ומה גם דש"ה דבקדיר' עצמה נעשה התיקון דכשקודר השם האחרון ממיל' נשאר מתיקון כו' משא"כ בנ"ד דבמחיק' אינו מתקן רק אח"כ ובכ"ז נמי ל"ד דשם אינו מפסיד שום שם דאף השם שקודר יגנוז בשלימתו וכו' משא"כ הכא עכ"ד מעל' והאריך בזה ונפלאתי עליו איך שאף בדברי תשובתי לא עיי' שפיר ואעתיק כאן דברי תשובתי שיהי' נגד עיניו ואז יראה אם כדין השיג וז"ל תשובתי ועלה בדעתי שכוונת המ"ע היא משום דכיון דא' מהן נכתבה שלא בכוונה ולא נידע איזה מהן א"כ א"א למחוק א' מהן דדלמ' הנשארת נכתבה בלא כוונה והו"ל ככותב השם שלא לשמה וכו' מ"מ ג"ז דוחק דל"ל למחיש להכי דבריר' דמלת' דבעת כותבו ואו השני' שכח שכבר כ' הראשונ' ומש"ה כ' ואו השני' ושניהם כ' בכוונ' וכו' וראי' לזה מדתני במ"ס פ"ה הכותב שם של שני שמות של"ק מקיים הראשון ומעכב האחרון רי"א אם היא הראשון בסוף הדף מעכב את הראשון ומקיים את האחרון ע"כ הרי דלא חששו הואיל וכ' שני שמות רצופים זאח"ז במקום שא"צ אלא שם א' שמא א' מהם נכתב בלי כוונה וטעמ' כדפי' דתליני' דשניהם נכתבו בכוונה אלא שהסופר בעת כותבו השני שכח מהראשון וה"ה בשני אותיות זאח"ז

וידעתי שיש לדחות ראי' זו אבל אין נראה ע"כ לשוני נמצא דעיקר פלפולו שם לדחות מה שעלה בדעתי ליתן טעם לדברי המנ"ע לומר דלמ' הואו שתשאר נכתבה בלי כוונה ואין שם זה כשר ועז"כ דל"ל למיחש להכי אלא תליני' דשני הואוין נכתבו בכוונה ולזה הבאתי ראי' ממ"ס הנ"ל בכותב שני שמות רצופים דמעכב א' מהן ול"א למיחש דלמא אחד משני השמות נכתב שלא בכוונה וא"כ הס"ת פסולה דהא השם הנשאר אולי נכתב שלא בכוונה אלא ש"מ דל"ח להכי א"כ ה"נ בשני אותיות כפולי' זאח"ז ל"ח דלמ' אות הנשאר נכתב שלא בכוונה וע"כ אין השם בקדושתו ע"כ יראה רו"מ בעיניו מה השיג ומה ענין איסור מחוקה לכאן הא כל הפלפול שלי וראייתי ממ"ס דל"ח על השם אחר התיקון דלמ' נשאר השם שלא כתיקונו שנכתב בלי כוונה וע"ז הבאתי ראי' ממ"ס דהא חזינין דבשני שמות רצופים נמי ל"ח להכי ומ"ש שיש לדחות ראי' זו היינו שבאמת יש קצת לחלק מסברי בין שני שמות זאח"ז דאיכ' למימר יותר דשניהם נכתבו בכוונה משא"כ בשני אותית כמובן מ"מ אין נראה לחלק אבל רו"מ בחנם השיג ודי בזה:

עוד כ' רו"מ להשיג עלי על מ"ש בתשו' לענין אופן השני שימחוק ואו השני' ויעבה ואו ראשונ' והה' וכ' שם שעלה בדעתי בכדי למיפשט מכל דקדוק' שבעת שיעבה הואו יעבור בקולמס על כל הואו וא"כ אף אם ניחוש שהואו ראשונ' נכתבה שלא בכוונ' לא איכפת לן דהא כ' רדב"ז בתשו' ח"א סי' ע"ז וז"ל אבל אם הי' צריך לכתוב שם וכתבו סתם בלא כוונה נתקדש ממיל' ומעביר עליו הקולמס ואפי' לדברי חכמי' והיינו דלא פליגי אלא בזמן שנתכוין לכתוב יהודא וכו' אף שלמעש' ק' לסמוך ע"ז נגד משמעות כל האחרונים מ"מ בנ"ד דבלא"ה אין כאן רק קצת נדנוד פקפוק כנ"ל סניף גדול הוי להעביר הקולמס וכנ"ל אמנם באמת צ"ע אם לעשות כן דבס' שערי תשו' כתב בשם התשב"ץ דאסור להעביר קולמס על השם וכו' ע"כ דברי וכ' מעל' ע"ז וז"ל ונוראות נפלאתי על כבודו בזה למה הצריך להבי' ממרחק לחמו מס' שערי תשוב' הלא מבואר היא וכמעט כל הפוסקי' ס"ל כן וגם במקומו בסי' ער"ו מבואר דאף בחישב לכתוב הסם כו' פסול ומבואר בש"ך דל"מ העברת קולמס כו' גם באה"ע סי' קל"א לענין גט וכ"כ הב"י סי' ער"ו דאין תקנה בהע"ק לשמה גם המג"א בסי' ל"ג כ' דלרבנן ל"מ הע"ק לשמה וראיית הב"י מהא דאזכרו שבה ל"כ לשמה וכו' עכ"ל מעל' וא"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני דאני הבאתי מס' שערי תשובה בשם התשב"ץ להחמיר דיש איסור הע"ק על השם לחדשו והיא מטעמ' דאפשר דהכתב עליון מבטל כתב התחתון והוי כמוחק השם ומה זה עיין להך פלפול' אם מהני הע"ק לשויא לשמה דאדרב' הני מילי לא קיימי אהדדי וראיות מעל' מכל הני פוסקים דלא ס"ל כרדב"ז לאו ראיות הם כלל דהא ע"כ הרדב"ז ז"ל ראה

הג"מ דפ' הנזקין גבי ס"ת דאזכר' שבה ל"כ לשמן דמוכח שם להדי' דאליב' דרבנן אף בשם א' לא מהני הע"ק מדפריך לימא דלא כר"י וצ"ל דס"ל דאין מכאן הכרע דאיכ' למימר כמ"ש התוס' במנחות דמ"ב לחד תריצ' וה"ר אלחנן במרדכי הס"ת דהך סוגיא מיירי שאמר שהאזכר' כ' בהדי' שלא לשמן ובהא פשיט' דכ"ע מודי דל"מ הע"ק וכמו בהך דיהוד' לרבנן אבל בכ סתם אין לנו ראי' דל"מ הע"ק אף אם נימא דבגט אף בסתם לא מהני הע"ק שאני גבי גט דסתם אשה לאו לגרושין קיימי משא"כ בשם ס"ל להרדב"ז דבסתמ' קדוש ואסור למחקו כמבואר שם בתשו' רדב"ז וז"ל ומ"מ מודה אני שאם כ' השם סתם בלא כוונה שאסור למחקו משום שכתיבת האותית מוליך אותם לקדושתם דומיא דשוחט זבחים סתם וכו' ע"ש ואף דמודה הרדב"ז ז"ל דאע"פ שקדושת השם עליו לענין שאסור למחקו אעפ"כ אינו כשר בסת"מ כל שנכתב סתם ודלא כד' הר' אלחנן והך תי' שבתוס' שם אלא כמ"ש התוס' שם באינך תרוצי וכן מסיק המרדכי שם וסה"ת וכל הראשונים דהא הרדב"ז עצמו לא הכשיר אלא בהע"ק דוקא מ"מ ס"ל דהע"ק עכ"פ מהני כיון דעכ"פ קדושת השם עליו מקודם ג"כ לענין שאסור למחקו לדעתו וצ"ל דהך דס"ל דכ"ז שלא העביר הקולמס פסול משום דסתמא פסול לא מוכח לה מהך דנזיקין מהך דאזכר' לא כ' לשמן כמו שהוכיחו התוס' הנ"ל והר"י דאורלייניש במרד' דא"כ מוכח נמי דהע"ק נמי ל"מ מדפריך לר"י דוקא אלא וה"ט הוא דמוכח דסתמ' פסול מהך דפריך בפ' השולח ורשב"ג עיבוד לשמה בעי כתיב' לשמה לא בעי כמו שהוכיח בסה"ת ע"כ נדחו כל הראיות שהביא רו"מ לסתור דברי הרדב"ז והראי' שהביא מעל' מדברי הש"ך הנה אני אומר שאף אם הי' מפורש בש"ך להיפך מ"מ אין לדחות דברי הרדב"ז בקל מכח ד' הש"ך בפרט שהש"ך לא ראה דברי' אמנם האמת שהש"ך כוונתו אעיקרא דדינא לענין אם כ' שלא לשמה ל"מ הע"ק ולא אהך דינא שכ' המחבר שם באם לא הוציא בשפתיו דהא הש"ך מכשיר בס"ק הקודם בזה אף בלא הע"ק ודוחק לומר דהש"ך כ"כ לדעת המחבר ע"כ הנכון כמ"ש ע"כ כתבתי בתשו' שאעפ"כ ממשמעות כל האחרונים ל"מ כן אבל עכ"פ סניף גדול הוי לולא שיש לחוש כן מחמת מחיקת השם לדברי השע"ת בשם התשב"ץ ובאמת גם בהך מלתא דסביר' לי' להרדב"ז באם נכתב השם סתם דאסור למחקו לא משמע כן מדברי הפוסקים מדכ' סתם דאם נכתב בלא כוונה דמותר למחקו ועיין שם בט"ז וש"ך וכ"מ להדיא מדברי הסמ"ק הובא בספר בד"ה דאף אם נכתב סתם בלא כוונה מותר למחקו וטעו דהרדב"ז נ"ל דנפק' לי' הך דינא מדפריך הש"ס אהך דאזכרות שבה לא כתב לשמן וליעבר עליו קולמס ולקדשו כמאן דלא כר"י ע"ש וקשה לרבנן מי ניחא הא אפשר למחוק כל השמות ולכתבן מחדש וא"ל משום דמחזי כמנומר הא אכתי לא אסיק

אדעתי' דהש"ס הך טעמא וע"ש בתשו' נו ב מ"ק חאה"ע סי' פ"ה ומש"ה הוציא הרדב"ז דשם שנכתב סתמא אסור למחקו אלא דאם כן אפסידינן לקמייתא דא"כ דהרדב"ז מפ' להך דל"כ לשמן דמיירי בסתמא וכאינך תירוצא בתוס' ממילא מוכח דבסתמא לא מהני הע"ק מדפריך לר"י דוקא והנלע"ד דהרדב"ז ס"ל דהך לישנא שאמר הסופר אזכרות שבה משתמע לתרי אפי דאיכא לפרוש שכ' סתמא וכפשטא דלישנא וכמ"ש התוס' והמרדכי ואיכא לפרושי נמי דלאו דוקא היא ולישנא קלילא הוא וכמ"ש התוס' לתי' מציעא והר' אלחנן דהפי' הוא שכ' שלא לשמן ומש"ה עכשיו דנסתפק לן מה כוונתו ע"כ לרבנן אין להם תקנה דאזלינן הכא והכא לחומרא ומש"ה אסור למוחקן ולתקן דלמא כוונתו שכ' סתמא ואסור למחקו כדברי רדב"ז הנ"ל והע"ק נמי ל"מ דדלמא כוונתו דכ' שלא לשמן ולא מהני הע"ק ולדברי שאר פוסקים דפליגי ארדב"ז ונרא' מדבריהם דאף בסתם מותר למחקו צ"ל דזה ידע הש"ס דלמחוק ולכתוב מחדש בכל האזכרות מחזי כמנומר ולר"י הוא דקשי' לי' דהי' ס"ל להמקשה דבהע"ק לחודי' לא מחזי כמנומר והתרצן הוא דחדית לן דבהע"ק לחודא נמי מחזי כמנומר כנ"ל ברור ואין להאריך. עוד כ' רו"מ להקשות דאם נאמר כדברי דמהני הע"ק א"כ בהך שכ' האזכרות בזהב בפ' הבונה דקתני יגנוז והפי' הוא שזרק זהב על אותיות השם וכ' הש"ך בסי' ער"ו דמש"ה נקט אזכרות דבשאר הס"ת אפשר לתקן בגרירת הזהב משא"כ באזכרות דאסור דהוי כמוחק השם כמבואר בא"ח סי' ל"ב ואם כדברי א"כ אף באזכרות יש תקנה בהע"ק עכ"ד ואני אומר ראשונה למה כ' מעל' לשון השגתי עלי הא אני כתבתי בתשובתי שבאמת משמעות כל האחרונים דלא כהרדב"ז וכי בשביל שהבאתי דבר חידוש בשם רדב"ז יחול בזה עלי השגה ובאמת מעל' על רדב"ז בא להשיג ובאמת בשתים לא עלתה לו ראשונה אשתמיט לי' ש"ס ערוך בפ' הנזקין דפריך התם אהך דאזכרות שבה ל"כ לשמן וליעבר קולמס ולקדשן כמאן דלא כר"י ומשני אפי' תימא ר"י ע"כ ל"ק ר"י אלא בחדא אזכרה אבל דכולי ס"ת לא משום דמחזי כמנומר ע"כ ובהך דפ' הבינה תניא או שכ' האזכרות בזהב א"כ ק' מעל' לאו ק' היא כל עיקר ועוד אני תמה על מעל' מעיקרא מאי קא קשי' לי' ארדב"ז ז"ל הא הרדב"ז ע"כ מודה דאם כתב בהדיא שלא לשמה לא מהני הע"ק דהא ש"ס מפ"נ הוא בהך דנתכוין לכתוב יהודא דרבנן ס"ל דהע"ק לא מהני רק שכ' הרדב"ז דאם כ' השם בסתם לזה מהני הע"ק ואם כן מה קשיא לרו"מ דלמא הך דאזכרות בזהב דל"מ הע"ק לדעת רו"מ להך דשלא לשמו דמיא ובאמת בהך ענינא דכ' אזכרות בזהב אם מהני הע"ק דפשיטא לי' למעל' דלא מהני תמהני איך לא שם לבו לדברי האחרונים וכבר קדמוהו רבנן והא"ר והפ"מ פליגי בהא מלתא בא"ח סי' ל"ב דהא"ר כ' דל"מ הע"ק וראייתו מהך

דבכ' אזכרה בזהב אין לו תקנה (פי' דהא מבואר בש"ע א"ח סי' ל"ב ס"ג דאם זרק זהב על אות א' מאזכרה אין לו תקנה ולמה אין לו תקנה בהע"ק אכן מן הש"ס אין ראי' כנ"ל וס' א"ר אינו תי' לע"ע ועכצ"ל כמ"ש) והפ"מ דחה ראייתו ומסיק דבאמת מהני הע"ק ע"ש בפ"מ במ"ז ס"ק ב' וס"ק ט"ו ובא"א ס"ק ל"ח ובתשו' שכתבתי זה לא כביר ל"ק קיטוב הארכתי בענין זה שלכאורה יש סיוע לדברי הא"ר מהך שכ' הסמ"ג והסה"ת דבהך דחק תוכת ל"מ הע"ק אף לר"י דדוקא בענין שלא לשמה כיון דעכ"פ אות הוי אלא שנכתב שלא לשמה ס"ל לר"י דמהני הע"ק לשוי' לשמה משא"כ לשוי' אות לא מהני והארכתי שם בפלפול והעלתי כדברי הפ"מ דדוקא בהך דח"ת דהא דפסול אינו משום הדיו רק פסולו מצד אחר מש"ה הע"ק ל"מ דהו"ל כתב ע"ג כתב אבל בהך גוונא דכ' בזהב דלא הוי כתב מצד הדיו בודאי מהני הע"ק כדמוכח מש"ס פ"ב דגיטין גבי דיו ע"ג סיקרא וגבי רושמין להם באבר ע"ש ואכמ"ל עור הי' נראה לומר דמש"ה בכ' אזכרות בזהב דאין לו תקנה בהע"ק משום דקיי"ל בפ"ב דגיטין גבי דיו ע"ג סיקרא חייב שתיים לענין שבת א' משום כותב וא' משום מוחק ומש"ה אסור להע"ק בדיו ע"ג האזכרות הכתובים בזהב אלא שאפשר לומר דאף דלענין שבת הוי מוחק מ"מ לענין מחיקת השם כל שהוא מתקן השם אין כאן השחתה ואיבוד ח"ו אף שהוא כמוחק וגדול' מזו ס"ל להגאון מוהר"ל מפראג ז"ל הובאו דבריו בתשו' חב"י דמותר למחוק השם ע"מ לכתבו יותר נאה ומהודר ממקדם דאין זה השחתה דאדרבא מתקן הוא והביא ראי' מהורדס שסתר המקדש ע"ש וכבר הבאתי דבריו בתשובתי בנ"ד ואף שח"ו לסמוך ע"ז להקל מ"מ בנ"ד דמתקן ממש הוא דהא מקודם הי' פסול דנכתב שלא בדיו אפשר דשרי להעביר הקולמס ולתקנו אף שהיא מוחק אמנם י"ל דלמאי דקיי"ל להחמיר כדעת הרי"א ודעמי' דמוחק ע"מ לתקן אח"כ נמי אסור אפשר למיחש בכ"ד נמי ואף די"ל דשאני התם דבעת המחיק' אכתי לא תיקן משא"כ הכא דמתקן בשעת מעשה ובזה לכ"ע שרי דהא מותר להפריד דבקות אותיות שבשם כמבואר בטוש"ע והיא מדברי תשו' הרא"ש וממרדכי ומבואר שם דטעמם משום דהא תיקון הוא ושרי ע"ש אמנם אכתי יש לחוש דהא בעת התחלתו להעביר בקולמס על קצה האות עדיין לא תיקן כלום וכבר מחק קצת האות ע"י הע"ק ונמצא דיש להחמיר לדידן דקיי"ל להחמיר למעש' במוחק ע"מ לתקן אח"כ ואולי שלזה כיון הפ"מ במ"ז ס"ק ב' ע"ש שקיצר אלא דאפשר לומר לאידך גיסא דהא הרבה מהמחברים ס"ל להקל במוחק ע"מ לתקן שם זה ואף דמחק אח"כ ה"ה הש"ג ודעמי' כאשר כתבתי בתשו' בנ"ד וא"כ אף דאנן קיי"ל להחמיר למעשה ה"מ דוקא באם בשעת המחיקה אינו עוסק בתיקון כלל אבל בנ"ד דבעת הע"ק שמוחק עוסק בתיקון

משרי שרי בשהגם שי"ל דבענין זה לא הוי כמוחק כלל וכן מצאתי בתשו' נוב"י מה"ת חיו"ד סס"י קפ"א שכ' וז"ל אבל שם שנכתב בצבע ירוק והוא מעביר עליו זהב לית בי' שום מיחוש כו' ולא מוחק הוי דהא עדיין השם נקרא אדרבא משביח הכתב שיהי' ניכר יותר ע"י הזהב ואף שלענין שבת חייב שתיים בכה"ג כמו בדי' ע"ג סיקרא דחייב משום מוחק ומשום כותב ע"כ היינו משום שעושה שתי מלאכות שמחק הסיקרא וכ' בדיו אבל בנ"ד דמשום מוחק השם אתינן עלה דאזהרה הוא משום ל"ת כן וכו' ואינו אסור אלא דרך השחתה אבל כשעושה להיות השם ניכר ביותר פשיטא דמותר כנלע"ד עכ"ל וכצ"ל למאי דנהוג עלמא להעביר קולמס על הכתב שנתאדם הרבה בס"ת לחדשו ובודאי דנהוג להע"ק גם על כתב השמות דהא ז"ז אין להס"ת ההוא תיקון והא דיו שנתאדמה כסיקרא דמי ולאו דיו הוא כמפורש באחרוני' בא"ח סי' ל"ב וכן מבואר בהגה"מ פ"א מה' ס"ת וכבר הארכתי בזה בתשו' א' להוכיח דאם נתאדמה הדיו בתכלית האדמומית ולא נשאר בה שחרית כלל לאו דיו הוא וא"כ איך שרי להע"ק על השם הא הו"ל מוחק כמו בדיו ע"ג סיקרא ולפי הנ"ל א"ש ואולי י"ל דבדיו שנתאדמה יש עוד סניף דלדעת ר"ת ודעמי' אין הכרח דקפדי אדיו שחור ממילא אף בנתאדמה י"ל דמקרי דיו ולא הוי מוחק אבל אנן הא לא קיי"ל הכי כאשר הארכתי שם מ"מ קצת סניף להקל הוי ואכמ"ל עוד. עוד הי' אפשר לפלפל למיחש בהע"ק ע"ג הזהב משום חציצה בין הקלף להדיו ועיין בנו"ב מ"ק חא"ח סי' א' ובס' בי"ו האריך בזה וגם אני הארכתי בד"ז בתשו' ואכמ"ל עוד (אחר כמה שנים עיינתי בתשב"ץ בח"א סי' קכ"ז וראיתי שעמד בזה דאמאי ל"מ הע"ק בכ' האזכרות בזהב ותי' כנ"ל א' משום דכל האזכרות מחזי כמנומר שנית משום מוחק כמו בדיו ע"ג סיקרא והארכתי בזה בכמה תשובות ומדי עברי בתשו' נו"ב מה"ת הנ"ל (ותשו' זו היא מהגאון מהר"ש בן הגאון המחבר) ראיתי מלתא דתמיהא ומקודם נבא לדברי כ"ת שהרעיש על הסופר הרבה וכ' כ"ת שהסופר שאל את פיו בתחלה אם מותר לתקן ואסר לו ותיכף אח"כ שמע רו"מ שאעפ"כ תיקן ושאל את פיו ואמר לו שעשה ע"פ הוראתו וכשרא' רו"מ תשובתו בזה הוכיחו על פניו בראותו שאני שאע"פ שדעתי נוטה לתקן ע"י קטן מ"מ אני כ' שכ"ז להלכ' אבל לא למעש' עד שיסכים עוד א' מחכמי הדור המפורסמים אז יעשה מעשה ובלא"ה דברי בטלים למעש' ולא מצד הסופר מענה נכונה להשיבו רק אמר שקודם לכן התרתי לו בע"פ בפשיטות וגם למדן א' מזאליטשיק התיר לו ע"כ כ' רו"מ להודיעני שעלי מוטל לכתוב לזאליטשיק שלא יקראו בס"ת הלזו למען ימנעו מברכה לבטל' מכאן והלאה כי הס"ת פסולה אף בדיעבד אחר שהסופר חשוד לאותו דבר וסמוכ' שלו היא מתשו' נו"ב מ"ק חיו"ד סי' ע"ז וגם הביא דברי הר"י

בן הרא"ש ז"ל שהשיב על קידור השמות שאסור לדעתו הואיל שנעבד' בה עבירה טוב להחליפה עכ"ד מעל' והנה אם האמת כדברי כ"ת שהסופר עשה כן בלי הוראת חכם להיתר וגם אחר שכבר שאל את פיו ואסר לו והוא לא השגיח ותיקון ולא ידעתי לו מקום זכות וראוי לגעור בו בגערה כי מה כחו להכניס א"ע בדברים כאלו ואם השיב שכבר שאל את פי מקודם והתרתי לו בפשיטות שקר עינה וכך גופא דעובדא שבראשונ' בא לכאן חתן הסופר ושאל השאלה בע"פ והשבתי לו שהדבר צל"ע למעש' ובל יעשה דבר עד אשר אשוב במכתב ואחר כך שיחר פני ע"י כמה אנשים להשיבו ומחמת שמאז לא הייתי במזג הבריאות וגם הי' לפני להשיב על ענינים הנחוצות יותר מזה לא השבתי לו כל מאום עד שהסופר בא בעצמו לכאן וביקש מאתי ע"ז ותיכף התחלתו בפניו לכתוב התשו' אשר ראה מעל' והוא לא הי' לו פנאי להמתין עד הגמרה ואמרתי לו בע"פ שדעתי להלכ' שמותר לתקן באופן שאכתוב שם אבל איני סומך למעש' עד שיסכים א' מחכמי הדור והזהרתיו שחליל' לו לעשות דבר עד שמקודם ישיג תשובתי וירצינה לפני אחד מחכמי הדור ואזי אם גם הוא יסכים למעש' גם דעתי מסכמת וז"ז דברי בטלים למעשה כמבואר בתשובתי ובאמת קשה עלי להאמין עליו אם המרה את דברי וגם לאמר דבר שקר בשמי ואולי גם כ"ת א"י תוכן העובדא בבירור ואני רואה שכבודו אורייתא מרתחי לי' הרבה מאד על הסופר ואולי זה גרם לו שלא חקר דבר אמת ולא אאריך בזה אמנם איך שיהי' בדבר אשר מעל' כתב לפקפק על הס"ת לענין דיעבד וכ' שהס"ת פסולה אף אחר התיקון נא ימחול לי מעל' להעלות במכתבו דברים שאין בהם ממש וכיון שבא לכלל כעס כו' ואף אם הי' הדין פשוט שאסור לתקן משום דהו"ל מחיקת השם ח"ו הא אף הך עובדא שנשאל הנו"ב בסי' ע"ז שכת' שהי' נראה שהסופר ההוא מחק כל הכתב מהירעות הישנות ובתוכם כמה וכמה אזכרות וכ' ע"ז מחדש ובודאי עשה עון פלולי ר"ל וארבעים בכתפיו על כל שם ושם עכ"ז כ' הנו"ב דהס"ת אינו פסול' בכך מטעמים שהאריך שם ומה שהביא מדברי הר"י בן הרא"ש שכ' בענין קידור השמות שטוב להחליף היריע' לא כ' רק שלכתחל' טוב להחליף' אבל לענין הדין הס"ת כשרה בלי פקפוק ומאי ענין חשש ברכה לבטל' וגם הב"ח כשהביא תשו' הר"י בן הרא"ש כ' בלשונו לכתחל' טוב להחליף' וגם אח"כ כ' ע"ז הב"ח וז"ל מיהו ודאי נרא' אם אין שם ס"ת אחרת קורין בה כ"ז שלא החלפו' שהרי כשרה הוא ע"כ ממקום שהביא רו"מ ראיות משם מבואר להיפך וכ"מ להדיא בתשו' הריב"ש הובא בענין כ' האזכר' בזהב ופי' הנ"י שזרק הזהב על כתב השמות והביא הבית יוסף אח"ז תשו' הריב"ש וז"ל וכתב הריב"ש בתשו' שאם עבר וגררן וכתבן בדיו כשר וכו' ע"ש הרי שלא פסלה משום שנעבדה בה

עביר' (א) **(**הג"ה מבן המחבר** בתשו' ח"ס סי' רע"ט בד"ה ומאי דקמן נרא' דהבין דאף בדיעבד אסור לקרות בהס"ת משום שנכתב דאין לומר דמיירי דוקא באם הוא לאברהם שהביא בשם תשו' בית יהודה ובשם הברכ"י דהס"ת כשר בדיעבד כדעת הפרישׁ' ס"א ז"א דהא בסס"י ער"ט כ' רמ"א)** ובהיות כן אני תמה על הגאון מוהר"ש בן הגאון נו"ב ז"ל שכ' לפ' בדברי הנ"י מה שלא עלה ע"ד וז"ל בנו"ב סי' קפ"א תחלה הביא בלשון הנ"י וז"ל הנ"י שכ' האזכרות בזהב כלומר שזרק זהב ע"כ השמות שנכתבו בדיו אפ"ת פסול דס"ל כתב העליון כתב הוא ומבטל התחתון לפי שהוא מוחק אסור לקרות בו עכ"ל הנ"י וכתב הגאון מוהר"ש דהב"י כשהביא דברי הנ"י השמיט סיום דברי הנ"י שמסיים לפי שהוא מחקו אסור לקרות בו ומשום דהי' ק' להב"י דבאמת דברים אלו שפת יתר הם ואין להם הבנה ע"כ כ' הג' מהר"ש שם דהפי' בהנ"י הוא משום שהי' ק' לו להנ"י על הברייתא דתני יגנז דמשמע דאפי' ביחיד אסור לקרות בה ואמאי וא"ל משום גזרה דלמא יקראו בה בציבור הא כ' הט"ז רס"י רפ"א דבדבר שפסולו ניכר ליכא למיחש ע"כ פי' הנ"י משום דעשה איסור דזרק זהב על אותיות השם והוי כמוחק השם וכיון שנעשׂ' בה איסור ע"כ אפי' ביחיד אין לקרות בה ודוגמא לזה כ' הב"י בסוף סי' ער"ו דאם נקדר השם מהיריע' טוב להחליפ' כיון שנעשׂ' בה עבירה רק שהב"י שהשמיט דברי הנ"י הנ"ל לא ס"ל הך דינא וכל האחרוני' נמשכו אחר ד' הב"י ע"ש בנו"ב באריכות וא"י אחר מכ' הרב מה ראה על ככה לפ' כזה בדברי הנ"י דאם כדבריו דזה הי' ק' להנ"י דמדוע קתני יגנז ול"ק פסול ע"כ תי' הנ"י דמשום שנעשׂ' איסור ע"כ יגנז מלקרא אפי' ביחיד א"כ מה יעשה באינך דקתני התם בברייתא הנ"ל דהא ז"ל הברייתא וכתבתם כו' שלא יכתוב אלפין עייני' וכו' כתבה כשיר' כו' או שכ' קצת בדיו או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו ע"כ וא"כ לפי הכתב הך סיומא דהרי אלו יגנזו אכולי הנך פסולי קאי ומה יענה בהחם אירע כשיר' או שלא בדיו מדוע יגנזו מלקרות בהם ביחיד ובאמת הך ד אבל דעת לאו דוקא הוא כלל וע"ש תשו' נו"ב מה"ת סי' קע"ד ובאמת כתב כשר מ"מ קפ"א המעיין שם יראה בעליל שלא הי' אז לפניו גוף לשונו וע' בבאה"ט הבונה הנ"ל ובאמת הפי' בלשון הנ"י הוא פשוט דמשורר שם מבואר כד דטעמא דפסול בזרק זהב משום דס"ל כ' העליון כ', מוטב לסלק היריע' ובאמת הא איתא בפ"ב דגיטין בסיקרא ע"ג דיו התשב"ץ עצמו שם נרא' ולחד מ"ד מקלקל הוי ועכ"פ כותב לא הוי לכ"ע גט הכתב שפיר דמי ובאמת כתב העליון מבטל כ' התחתון דהא באמת כ' התמעט הכתב עי"ז וכ"מ בב"י באמת דעכ"פ בטל כ' התחתון ומחקו ולפי' תתקנ"ד ודברי הב"ח צ"ע וז"ב ואמת בדברי הנ"י ולזה הב"י כשהעתוכ"כ הב"י סי' ער"ט ובאמת דברי הדין ל"כ

סיום דברי הנ"י משום דהכל כ עיינתי ונלע"ד דהט"ז והש"ך לא למעט הכתב אף שא"א לתקן בא"א ברס"י ער"ה וכן נהגו הסופרי' לתקנו שאפי' אם היו בנ"ד איסור מחיקת השם בבירור והסופר בזדון לבו ח"ו מחק השם אין כאן חשש על הס"ת ההיא בדיעבד וכ"ז אם כדברי מעל' אבל האמת מעל' מרוב חפצו לרדוף אחר הסופר האריך בדברים שאין בהם ממש ושרי לי' לארי' דאיך מלאו לבו לכתוב לפסול את הסופר ולעשותו חשוד כזה למחוק שמות בזדון ח"ו ואפי' אם הי' האמת כדברי מעל' שהסופר עשה הדבר בלי היתר הכם אף שהרע לעשות כאשר כ' למעל' מ"מ ח"ו להוציא עליו לעז פסול וכי מאן דסמך עצמו ע"ד הגאון המובהק בעה"מ ס' בני יונה שהוא מורה ובא למחוק הואו השני' עם היוד יתכן לכתוב עליו שהוא נעש' חשוד ופסול והלא הגאון אדונינו בעל מנ"ע לא כ' גם הוא בהחלט דהוי מוחק השם אלא כ' דראוי להחמיר וגם ה"ה הרבה מהגדולים המובהקים שמתירים למחוק השם בכל ענין ע"מ לתקן שם זה שמוחק והגאון מוהר"ז מבראד בתשו' ב"א סי' ס"א האריך והביא הרבה סמוכים להם ובהצטרפ' כל זה אם א' כבר עבר ועשה כהוראתם מי ימלא לבו לכתוב עליו כזאת ע"כ אין בדברי מעל' בזה ממש והחשש שחשש מעל' לענין ואו ראשונ' דלמא נכתבה שלא בכוונ' כבר כ' בתשו' בנ"ד שלענ"ד ק' לעשות מזה איזה מיחוש גמור בפרט לענין דיעבד בפרט שיש לנו צירוף דברי הב"י בשם הק' שאם כ' אות האחרון שבשם בכוונה כל השם ק' עי"ז כאשר הארכתי כבר ולקמן יתבאר עוד שבנ"ד בלא"ה אין כאן בית מיחוש עוד כ' מעל' וז"ל וההיתר שיעשה במחיקה ע"י קטן שכ' מעל' תמהתי שכתבו אף לסניף דבכזה ודאי מחייב שולחו כנודע והאריכות הוא למותר ע"כ לשון מעל' ואני אומר מעל' היא מחוי במחוג בלי ראי' רק שעושה זאת לדבר פשוט וכותב כנודע ובאמת דבר זה לא נודע ולא יתוודע לעולם ואשתמיטתי' דברי התוס' בב"מ דף יוד ע"ב ד"ה אשה ועבד דבקטן אפי' לרבינא לא מחייב שולחו משום דאין שליחות לקטן ואף ע"פ שמדברי הנ"י שם מוכח להיפך כבר תמה עליו באמת הש"ך בח"מ סי' קפ"ב וכבר עמדו המחברי' ז"ל על התוס' בריש שבועת בד"ה ועל הזקן שדבריהם נפלאו וסותרי' דבריהם שבב"מ וע' בס' שער המלך פ"ה מה' מלוה ולוה וגם לפמ"ש בס' נה"מ בח"מ סי' שמ"ח בנ"ד אף לדברי התוס' בשבועת אין שליחות. אמנם כ"ז יש לפלפל אליבא דרבינא אבל לרוב הפוסקים שפסקו כרב סמא והחזיק אחריהם בש"ך סי' קפ"ב פשיטא דלכ"ע אף בקטן אין שליחות בכה"ג רק בקטן שאין לו יד קאמר הנ"י דהו"ל כחצר דבע"כ מותיב בה והיינו שאינו מבחין בין צרור לאגוז כמבואר שם ובנ"ד שבאנו לעשות תיקון המחיקה ע"י קטן פשיטא דע"י קטן טפש כמוהו ח"ו לעשות כזה שקלקולו יתר על תקונו כלל הדברים אמח"כ כ' מעל'

דבריו שלא בהשגחה ואני תמה הלא ראה בתשובתי דהך סניף דע"י קטן לא מדידי הוא אלא שהבאתי כן בשם הגאון בתשו' ב"א ע"כ איך מלאו לבו לדחות דבריו בקש בלי ראי' ובאמת בתשו' ב"א בסי' ס"ב מלא דבריו שכ' בתשו' סי' ס"א והרגיש ממש בכל הנ"ל וגם בדברי התוס' בב"מ ושבועת הנ"ל ופלפל בדבריהם באריכות כדרכו והעלה דסניף גמור הוא לעשות ע"י קטן ומ"ש מעל' וז"ל ועוד נלע"ד ראי' דל"מ היתר זה דהנה כת המתירים מחיקה צורך תיקון כו' מביאים ראי' מבבא בן בוטא שהשיא עצה להורדס לסתור בהמ"ק ע"מ לתקן כו' ואי מותר לעשות ע"י מי שאינו בר חיוב ק' דמאי ראי' משם דלמא הי' הסתירה ע"י עכו"ם וכדומה שאינו בר חיוב אע"כ דאין חילוק ומתחייב שולחו עכ"ל מעל' והנה מ"ש וכדומה לא ידענא מה הוא דהא ע"י קטנים פשיטא שלא הי' באפשרי לסתור כל הביהמ"ק ועל קושייתו אני תמה איך עלה על דעתו שבאמיר' לעכו"ם לעשות עבירה שישראל מצווה עליו מתחייב שולחו א"כ אמירה לעכו"ם שבות שאינו אלא מדרבנן היכא משכחת לה **(**הג"ה מבן המחבר א**) בקשי' זו כבר הרגישו המחברים עיין בתשו' פ"י ס"א חיו"ד סי' ג' ובספר בית מאיר באה"ע סס"י ה' והישועות יעקב באו"ח ס"ו סס"ג שניהם דבר א' כוונו דדוקא גבי שבת לא שייך שליחות וגם בהקושי' השני' שכ' אאמו"ר הג' ז"ל מהא דב"מ ד"צ הרגיש הישועות יעקב שם ותי' בטוב טעם ועיין בתשו' שבית יעקב ח"א סי' קס"ד:)** ועוד דבשאר איסורים מיבעי' לי' בש"ס ב"מ ד"צ אם איכא אף איסור שבות באמירה לעכו"ם ובעיקר קושייתו אי בעינא אמינא לי' דאעפ"כ שפיר הוכיחו הפוסקים דמוחק ע"מ לתקן מותר דאם נאמר דגם ע"ז באתה האזהרה ל"ת כן א"כ להך צד מאיבעיא דאמירה לעכו"ם אסור אף בכל התורה מדרבנן עכ"פ א"כ איך השיא בבא ב"ב עצה לעבור אדרבנן עכ"פ (ובנ"ד כבר האריך בתשו' ב"א סי' ס"ב דאין מקום לאסור ע"י קטן משום שבות ע"ש באריכות וגם פשיטא דבנ"ד אף אם נחוש להחמיר א"ן כאן רק איסור דרבנן דהא אף המחמירים במוחק ע"מ לתקן משמע מדברי האחרונים דאינו אלא מדרבנן בפרט בנ"ד שאף לדברי המנ"ע אין איסור המחיקה ברור ואכמ"ל ע"כ ע"י קטן סניף גדול הוי להתיר) ועוד אני תמה שאין כאן אפי' התחלת קושיא דאיך הי' אפשר לסתור כל הביהמ"ק ע"י עכו"ם הא עכו"ם משתלחין אף ממקום החול כמבואר במשנה פ"א דכלים משנה ח' וקדושת ביהמ"ק לענין זה אף אחר שנחרב לא פקע כמבואר ברמב"ם ספ"ו מה' בית הבחירה וע' במג"א בא"ח בסי' תקס"א במה שהחזיק במעוז כרמב"ם הנ"ל וכ"כ בשם שאר פוסקים וא"ל כיון דביהמ"ק הוי בי' תיוהא כדאיתא בריש ב"ב ואם כן הך סתירה צורך בנין הוי ואיתא בתוספתא דכלים הובא בש"ס שלהי עירובין דהכל נכנסין להיכל לבנות ולתקן כו' ע"ש דאם כן ממילא

משתמע דסתירה צורך בנין הו"ל כבונה וממילא ראייתם מוכרחת דמותר למחוק ע"מ לתקן וממ"נ ראייתם שפיר ועוד הא לחד תירוצא שבש"ס רפ"ק דב"ב הך ביהמ"ק דסתר הורדס לא הוי בי' תיוהא ופשיטא דאסור להניח לכנוס שם עכו"ם ואין כאן ק' כל עיקר עוד כ' מעל' טעם לפסול לתקן בנ"ד והביא דברי הגאון מוהר"מ בנ"ע בביאור מרדכי שלו באריכות שכ' בענין דלת דיהודא דמיירי דוקא שכ' הד' לכוונת ה' אלא שבעת שהי' צריך לכתוב כרעי דה' שכח וחזר וכ' ה' אבל אם בשעה שכ' הד' בכוונת ד' א"כ אות ד' נכתבה שלא בכוונת השם ול"מ מה שיכתוב כרעי' לשמה ועפי"ז כ' רו"מ דמש"ה בנ"ד כ"ש דאין לו תיקון ובאמת אינו יודע מה ענין מוהר"מ לכאן ועל איזה תיקון סובב דברי מעל' על אופן השני שכ' למחוק ואו השני' ולהעבות ואו ראשונ' עם הה' מה השגה השיג מדברי מוהר"מ הנ"ל שאינם ענין לכאן ולחוש שמא לא כ' ואו ראשונה בכוונה בלא דברי מהר"מ יש חשש בפשיטות רק דכבר כ' שאין זה מקום מיחוש בפרט לענין ואו ראשונה ועל אופן הראשון שכתבתי למחוק הה' ולעשות מואו השני' הא פשיטא דאין כאן השגה חדא דאף על הואו שני' ק' לעשות חשש גמור שאולי נכתבה שלא בכוונה כאשר כבר הארכתי ואף שנכתב' לכוונת ואו מ"מ מאי נ"מ אחר שנכתבה לכוונת השם ואין לנו עסק בנסתרים בפרט במקום שאין לו תקנה בא"א כי עיקר הדין שצריך לכתוב לכוונת השם ועוד נראה לפי עניות דעתי ברור הגם שאין לפני גוף הס' ביאור מרדכי דאף הגאון מוהר"מ ז"ל לא קאמר אלא לדעת הרד"ק ומהר"מ אלסקר והפר"ח בה' גיטי' שס"ל דכל האות צריך להיות נכתב ע"י כתיבה גמורה ולשמה אבל הא באמת הרבה פוסקים פליגי עליהם ה"ה מהר"ל ן' חביב בתשובותיו וחכמי אשכנז מהרי"ו וסייעתו וכן דעת הב"י ורמ"א באה"ע רס"י קכ"ה כמבואר בהגהת רמ"א שם סי' קכ"ה ס"ד דכל שנגמר האות כדינא לא איכפת לן אף אם נפל ממילא טפת דיו יכול לגמרי לעשות ממנו אות וע"ש באחרונים ובס' ג"פ שם כ' דבדיעבד אין להחמיר כמהרד"ק וע"ש בס"ק י"ח ובס"ק ל"ח באריכות וע' במג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ג וע"ש בפ"מ שתמה דהא המקצת אות נכתב שלא לשמה ולק"מ דלהני פוסקים אף אם נכתב מקצת האות שלא לשמה נמי כשר כשגמרו לשמה וכן מבואר בס' ג"פ שם ס"ק ל"ח להדיא וכן הרגיש שם בס' לבושי שרד ואכמ"ל עוד. אמנם בעיקר הדבר בנ"ד עלה על לבי שקרוב לודאי דכך הוי עובדא וכמדומה ששמעתי כן מהסופר שבעת שכ' הואו השני' נתכוין לכתוב ה' אחרונה שבשם בה' שנוהגין הסופרים לכתוב ע"פ קבלת האר"י ז"ל מקודם רגל הימין מההא כמין ואו ואח"כ לעשות הגג ובעת שכ' הואו להתחיל לעשות ממנה אות הה' קודם הגמר שכח ונדמה לו שכותבה במקום הואו שבשם הק' וחזר וכ' הא ע"כ ואו השני' כ' לשם הא

ואם כן הי' א"כ הוא דומה ממש להך דיהודאי דעושה מד' הא ומוחק הא אחרונה וכבר נתבאר דאין חילוק בין אם עושה קודם מד' ה' או יכול למחוק מקודם ההא ולעשות אח"כ מד' הא ה"נ הדין כאן שאם הי' באפשרי לעשות מקודם מאות ו' השני' ה' קודם שימחוק הה' יעשה מן הו' ה' ואח"כ ימחוק הה' וא"א לו כן ימחוק מקודם הה' ואח"כ יעשה מן הו' השני' ה' וזה כשר להלכה ולמעשה כ"כ שאין רציני שיסמכו עלי אם לא שיסכים אחד מחכמי הדור ע"כ במקומי אני עומד להצטרף למעשה אם יסכים א' מחכמי הדור לדברי אלה א' טוב אדר תר"ג ידידו הדבוק באהבתו ודורש שלום תורתו באהבה שלמה במוהר"י חופ"ק סקאלא

תשובה קכט

סקאלא יום ה' כ"ה אדר תרי"א לפ"ק.

שפעת שלום לכבוד אהו' ידידי הרבני המופלג הנגיד החכם השלם מוה' ארי' ליבש נ"י בק' בארשטשיב.

ע"ד שאלתו בס"ת שנמצא שנכנס ראש ל' לתוך ך' שבשם אלקיך הנה האחרונים באו"ח סי' ל"ב ובאה"ע סס"י קכ"ה החמירו בזה מאוד. והמהרי"ט בתשו' ס"ב חיו"ד סי' ל"ב וסי' ל"ג האריך להחמיר בזה. וכל הפוסקים מודים בזה דפסול וע' בס' ג"פ בסי' קכ"ה ס"ק פ"ה ופשיטא דאין לחלק בין אם נכנס ראש ל' לתוך חלל ר' או ד' שלמעל' או שנכנס לתוך ך' פשיטא דאף בזה נראית כמו ה' וכבר הארכתי בנדון זה זה כמה שנים בתשו' שהשבתי לק' קיטב וכתבתי לשם לצדד להקל באם שראש הל' שנכנס לתוך הך' הוא סמוך ממש לרגל הך' דבכה"ג י"ל דאינו דומה לה' כלל ובפרט אם הל' של מטה הוא מתיבה אשר אינה מן השם יש לגרור הראש ולעקמו לצד אחר בכה"ג ויהי' לנו עוד סניף להקל דעת הסמ"ק שסובר דאם כבר נגמר האות אף שנפל אח"כ טפת דיו לתוכה כשמסירו חוזר ונכשר ולא הוי חק תוכת ואף שלא קיי"ל הכי רק כהחולקים מ"מ סניף גדול להקל מיהו הוי ע"כ אם הוי בענין זה שראש הל' נכנס סמוך ממש לרגל ך' והל' היא מתיבה שאינה מן השם. נלע"ד להכשיר לגרור ראש הל' ולעקמו לצד אחר באופן שיראו לתינוק אם לא נשתנה צורת הך' דהיינו לכסות לו גוף הל' ולא יראה רק ראשה שנכנסה לתוך הך' אמר שהוא ך' ואי אית בי' כל הני צדדים להכשיר דעתי להכשיר למעשה ואעפ"כ רצוני שימחול לשאול עוד לאיזה בעל הוראה מובהק אבל בא"א לענ"ד צריך לסלק היריעה ובתשו' הנ"ל הארכתי בזה בפלפול רב ואכ"מ:

תשובה קל

וע"ד שאלתו השני' בס"ת שנמצא במקום השירה במקום שצ"ל ריוח הריוח מועט פחות משיעור ריוח פ' הנה באמת אני תמה על הש"ע יו"ד סי' ער"ה והאחרונים שלא כתבו שיעור הריוח שבשירת וברמב"ם פ"ח מה' ס"ת ובראב"ש ה' ס"ת ובטור סי' ער"ה מפורש שבשירת האזינו צריך להיות הריוח שבאמצע כשיעור פ' סתומה ובשירת הים לא נתבאר שם אך בתשו' ריב"ש הובא שם בכ"מ ובב"י מבואר שצריך ג"כ להיות הריוח כשיעור פ' סתומה רק במקום שהשורה נחלקת לשלשה ויש בשטה שני רויחים צריך שיהי' בשניהם בצירוף כשיעור זה ע"ש ומבואר שם דאף בדיעבד מעכב מדהק' שם על מה דקתני כתבה כשירה פסול ות"ל דהניח ריוח פ' במקום שאין בו פ' ע"ש מה שתי' ומבואר מזה דבשאר הכתב אף שכ' כצורת שירה אם אין הריוח כשיעור פרשה כשר ומשום דאין זה צורת שירה דאל"כ אין התחלה לקושייתו ומבואר מזה דפחות משיעור ריוח פ' אין זו צורת שירה וכשר בשאר הכתב וכ"ש להחמיר בעשה השורה כצורתן רק שלא הניח הריוח כשיעור פ' דאין זה שירה ופסול והא דכ' הטוש"ע שם דאם בפיזור ממה שנהגו לא פסלי היינו שעשה הפיזור במקומות אחרים ממה שהמנהג לעשות כמו בשירת הים שברמב"ם ורא"ש וטור מבואר שבשיטה הנחלקת הראשונ' יש בה אויר א' ובשיטה שתחתיו שני אוירים ובס"ת שלנו הנכתבים ע"פ דעת האור תורה הוא בהיפך שהשטה הראשונ' הנחלקת יש בה שני אוירים ובשטה שתחתיו ריוח א' וגם בשירת האזינו יש שינוי ברמב"ם לצורה ד"מ סופרים כמ"ש הרא"ש והטור אלא שמ"מ צורת שירה מקרי אבל אם שינה בשיעור הריוח שלא הניח ריוח כשיעור פ' באמצע השיטות שבשירת האזינו או בשירת הים בשטה שצריך להיות ריוח אחד או שצ"ל שני אוירים לא הניח ריוח כ"כ שיהי' בשני האוירים כשיעור פ' אין זה צורת שירה לפע"ד כלל ואין לקרות בה זה הנלפע"ד ובנדון תיקון הס"ת לקרות בה הנה הטוש"ע סס"י ר"פ כ' בס"ת שבלו מינה יריעות צריך להחליף ג' יריעות דוקא ע"פ המ"ס אבל בתשו' ח"צ סי' י"ט חולק על טוש"ע וכ' דאף בבלה א"צ להחליף רק היריע' שבלה. וכוונת המ"ס הוא שצריך להחליף ג' דפין דוקא משום שאין עושין יריעה פחות מג' דפין ע"ש והנה אף שבתשו' גבעת שאול סי' ק"ו מבואר שסובר שאף אם נפסל איזה יריעה באיזה פיסול צריך לסלק דוקא ג' יריעות וחולק על הח"צ מכל מקום המנהג פשוט ביריעה שנפסל רק לסלק היריע' ואף לדעת הטוש"ע יש לחלק בין בלה לנפסל כמ"ש בתשו' שארית יוסף סי' מ"ט הובא שם בח"צ והנה אם היריע' הוא מו' דפין ויותר די לחתוך ולסלק ג' דפין ויכתוב יריע' חדשה מג' דפין וישאר בכל יריע' ג' דפין כמבואר בתשו' ש"י וח"צ הנ"ל. אמנם אם

אין בה רק ה' דפין מבואר שם דאין תקנה רק לסלק היריע' כולה דהא אין עושין יריע' פחות מג' דפין אמנם לפי מה שמבואר בט"ז סי' ער"ב דבדיעבד אם לא נכתב רק שני דפין ביריע' כשר ע"ש וע' בתשו' מהרי"ק סי' ק"ל וע' בביאור מרדכי מהגאון ר"מ בנעט ז"ל ה' ס"ת ד"ה וכל זה למצוה ע"ש. אם כן ה"נ אם אין ביריע' רק ה' דפין ונמצא פיסול בדף א' יכול לסלק ג' דפין וישאר יריעה משני דפין דזה הוי דיעבד וכ"כ בתשו' ג"ש סי' נ"ה בס"ת שנתקלקלו היריעות מאכילת עכברים וביריע' אחת מג' דפין נתקלקל דף א' בקצה היריע' ושני דפין סמוכין נשארו שלימים והורה שם לעשות דף יותר ביריעות שיכתוב מחדש ולסלק הדף שנתקלקל והשני דפין שנשארו שלימים יעשה מהם יריע' אחת משום דבכה"ג הוי דיעבד ובדיעבד כשר יריעה משני דפין ע"ש אלא שתמי' שלא הביא דברי הט"ז הנ"ל וגם תמי' לכאור' על הג"ש אחר שבסי' ק"ו האריך לחלוק על הח"צ והחזיק בפסק הטוש"ע סס"י ר"פ ומבואר שם דבכל ענין שנפסל יריעה אחת מס"ת צריך לסלק ג' יריעות וא"כ אמאי הקיל בסי' נ"ה לסלק דף א' ושני דפין הישנים ישארו כשרים וא"ל דבהך דסי' נ"ה נתקלקלו כמה יריעות סמוך להיריעה שנתקלקל בה דף א' ומשום הכי כבר יצא ידי חובתו דהא באמת סילק ג' יריעות ויותר דזה אינו דהא טעם הטוש"ע בסי' ר"פ שצריך להחליף שלשה יריעות הוא מטעם המבואר בטוש"ע שם לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות לכך צריך שיהי' לפחות שלשה דומות ע"ש והיינו כמ"ש הח"צ שם דטעמייהו דאף דאם מסלק שלש' יריעות עדיין השינוי נרא' כשקורא במקום שמתחילות היריעות החדשות או במקום שמסיימות מ"מ יותר גנאי הוא כשנרא' ישן משני צדדים וחדש באמצע ע"ש א"כ ל"מ אם נתקלקלו כמה יריעות והיריעה שנשארו בה השני דפין שלימים הוא באמצע ולא נתקלקלו שלש' יריעות מצד זה ושלש' יריעות מצד זה דבזה כיון שיש כ' חדש באמצע פחות משלש' יריעות איכא גנאי לפי דעת הטוש"ע אלא אף שנתקלקל שלשה יריעות מצד זה וכן מצד זה מ"מ כשתופר היריע' משני דפין בין היריעות החדשות איכא גנאי דמה לנו בין אם נרא' כ' חדש באמצע שני ישינים או שנרא' כ' ישן בין שני חדשים וצ"ל דבעובד' דהג"ש בסי' נ"ה הי' שנתקלקלו רק היריעו' הקודמת להיריע' שנשארו בה ב' הדפין והדף שנתקלקל בהיריע' ההיא הוא סמוך להיריעות שנתקלקלו או שנתקלקלו רק היריעות המאוחרת להיריע' ההוא והדף שנתקלקל הי' סמוך להם דבכה"ג כל שעוש' שלשה יריעות חדשות וכותב בהם דף יותר תמורת הדף שנתקלקל שפיר דמי אף לדעת הטוש"ע ומ"מ המתבא' מתשו' ג"ש סי' נ"ה הנ"ל דבכה"ג הוי דיעבד ודי שישא' יריע' משני דפין וא"כ בנ"ד אם יש בהיריע' חמשה דפין יסיר מהם שלשה ויושא' יריעה משני דפין ובס'

פנ"ח הובא בקצר' בשם תשו' מהר"מ מינץ סי' י"ב דבדיעבד כשר אף יריע' שאין בה רק דף א' ואין תשו' מהרמ"מ לפני אלא שאם נאמר כן בהחלט א"כ יהי' מוכרח לכאור' דלא כד' הח"צ דמפרש הך דמס' דיריע' שבלת' מחליף שלשה קאי אדפין ומשום דאין עושין יריעה פחות מ"ג דפין ולפי הנ"ל נימא דדי שיסלק הדף הפסול ויכתוב תמורתו יריע' דף א' מבלי יצטרכו לגנוז שני דפין כשרים דהא זה הוי דיעבד לפי המבוא' בתשו' ג"ש הנ"ל וכפי האמו' וצ"ל דאף דכ' הט"ז דבדיעבד כשר אם היריע' פחות משלש' דפים מ"מ זה דוקא אם כבר נעשה היריע' אבל לעשות תחלה יריע' פחות משלש' דפים אסור לעשות אף שעי"ז יבואו דפים מיריע' לידי גניזה דכיון דקתני אין פוחתין מיריע' פחות מג' דפין וכן במ"ס פ"ב מסיים ובלבד שלא יפחות מג' דפים מלתא דפסיק' נקט שבכל גוונא אסור לעשות יריע' פחות מג' דפין ובהך דג"ש סי' נ"ה כבר הי' יריע' משלש' דפים רק שדף א' נפסל כחתוך דמי ונעשת' ממילא יריע' של שני דפין ע"כ הוי דיעבד ואין לפסול משום זה לסלק כל היריע' משא"כ לעשות לכתחל' יריע' משני דפים וכ"ש מדף א' אסו' אף שעי"ז יצטרכו לגנוז כל היריע' ומש"ה שפיר י"ל כד' הח"צ בפירושא דברייתי' דמ"ס ביריע' שבלת' דנוטל ג' ומחזיר ג' קאי אדפין שע"כ צריך לסלק שלש' דפין כיון שבכל גוונא אין עושין יריע' פחות מג' דפין וראי' לזה דהא התם בברייתא בהקומץ ד"ל קתני עלה בד"א בתחלת הספר אבל בסוף הספ' אפי' פסוק א' ואפי' דף א' ע"ש. והנ' אף דפסוק א' בדף א' הוא רבות' גדול' כמ"ש התוס' והרא"ש שאשמועינן שא"צ לעשות כ"כ שיטין בדף זה כמו בשאר הס"ת ויכול לעשות אותיות ארוכת להשלים הדף מ"מ מלשון בד"א מבוא' דגם זה קתני רבותא דאף שבכל הס"ת אין עושין יריעה פחות מג' דפין אבל בסוף הספ' מותר לעשות יריע' מדף א' וע"ש ברש"י ד"ה בתחלת הספ' ואם איתא דכל היכא דלא אפש' מותר לעשות אף בתחל' או באמצע הספ' יריעה מדף א' א"כ מה חילוק סופה מתחלת' דהא בסופ' לא אפש' ובלא אפש' אף בתחל' מותר אע"כ כמ"ש דלעולם אין עושין לכתחל' אף במקום דלא אפש' רק בסיף הספ'. אמנם מלשון התוס' שם סוף דכ"ט מבוא' לכאור' דאם הי' מועיל תיקון להס"ת ע"י שיכתוב דף א' בכשרות הי' יכול לכתוב דף א' ומבוא' דבכה"ג מותר לעשות יריעה מדף א' וכ"מ לכאור' מלשון המרדכי שם בה' ס"ת סי' תתקנ"ד ע"ש ולפ"ז צ"ל דהא דאשמועינן דבסוף הספ' אפי' דף א' היינו לכתחל' א"צ להשגיח ע"ז בעת הכתוב' שיזדמן לו גם בסוף הספ' יריעה משלש' דפין ויש לדחות דהכי קא קשיא להו דאם מועיל תיקון ע"י שיכתוב אח"כ דף א' בלא טעות יסיר דף האחרון ויכתוב דף האחרון כתיקון ביריע' בפ"ע דהא בסוף הספ' מותר לכתוב דף א' ביריע' א' וא"ל דמאי פסקא שמא בסוף הס' הי' יריעה משלש' דפין ואם יסיר

דף האחרון יושאר רק שני דפין ביריע' שקודם יריע' אחרונ' ז"א דהא לענין השני דפין ודאי מקרי דיעבד דהא א"צ לכותבם מחדש וכמ"ש למעל' ודף האחרון שצריך לכתבו מחדש בזה אין קפידא אף לכתחל' לכותבו ביריע' א' בפרט שמסתמ' נכתב לכתחל' כמו שהיא עיקר הנוי לכתוב ארבע' דפים או חמשה ביריע' אחת כמבוא' בטור סי' ער"ב ומוכח כן מבריית' שבש"ס ד"ל וא"כ אף יסיר דף האחרון ויכתוב יריע' אחרונ' מדף א' יושאר ביריע' הקודמת שלשה דפין ועוד י"ל דל"ד נקטו התוס' והמרדכי דף א' דהא עיקר כוונתם שהס"ת שיש בה ד' טעיות בכל דף אינו מועיל תיקון מה שיכתוב דף א' שלם דאל"כ עכ"פ אמאי יגנז יסיר יריעה אחת ויכתוב במקומ' יריעה אחרת מתוקנת עכ"פ בדף א' ואכמ"ל. והנה שם בברייתא ד"ל קתני נמי דלא ימעט הכתב ודעת הט"ז ברס"י ער"ה סק"ב ובסי' ער"ג סק"ג דלדעת רמ"א אם אירע שצריך למעט הכתב בכדי לתקן הספ' שפיר דמי דזה הוי כדיעבד אבל דעת הש"ך ברס"י ער"ה סק"ב נרא' דאף דבדיעבד אם מיעט הכתב כשר מ"מ לכתחל' אין למעט הכתב אף שא"א לתקן היריע' באופן אחר וע' בבאה"ט שם סק"ב. והנה אם כי דעת הראש בתשו' הביאו הטור שם מבואר כד' הש"ך וע"ש בתשו' הרא"ש כלל ג' סי' זיין שכ' להדיא מוטב לסלק היריע' וכ"כ בתשב"ץ ח"א סי' קכ"ז בשם הרא"ש אבל מד' התשב"ץ עצמו שם נרא' מבואר כד' הט"ז שאם א"א לתקן רק באופן שימעט הכתב שפיר דמי ובאמת שכן נהגו הסופרים עכשיו לתקן אף אם צריך למעט הכתב עי"ז וכ"מ בב"י סס"י ער"ט להדיא ועיין במרדכי ה' ס"ת סי' תתקנ"ד ודברי הב"ח צ"ע רס"י ער"ה שכ' אדעת הרא"ש וטור שם וכ"כ הב"י סי' ער"ט ובאמת דברי הב"י סותרים לדברי הרא"ש והטור שוב עיינתי ונלע"ד דהט"ז והש"ך לא פליגי כי הא ודאי שהרא"ש אוסר למעט הכתב אף שא"א לתקן בא"א כמבוא' בתשו' הנ"ל והרמ"א שכ' ברס"י ער"ה וכן נהגו הסופרי' לתקנו היינו ודאי אף שצריך למעט הכתב דאין לומר דמיירי דוקא באם הוא באופן שא"צ למעט הכתב וע' בפרישׁ ס"א ז"א דהא בסס"י ער"ט כ' רמ"א בהג"ה בפי' שהסופרים נוהגין לתקן כמ"ש לעיל רס"י ער"ה והיינו שהמחב' שם סס"י ער"ט אוסר לתקן למעט הכתב רק לסלק היריע' והיא מתשו' הרא"ש הנ"ל והטו' והרמ"א כ' דנהגו לתקן בכה"ג ע"כ נלפע"ד מוכרח דהט"ז והש"ך לא פליגי לענין דינא רק דהש"ך כ"כ לדעת הרא"ש והט"ז כ"כ לדעת הרשב"א שנהגו הסופרים לתקן בכל ענין וכמ"ש התשב"ץ בשמו אבל באמת לפי המנהג אך הש"ך מודה דנהגו לתקן בכל ענין כמ"ש הרמ"א סס"י ער"ט וכיון שכן אחר שנהגו למעט הכתב בכדי לתקן שלא יצטרכו לסלק היריע' ש"מ דקיי"ל דזה מקרי דיעבד אף דקתני נמי ולא ימעט הכתב מ"מ צ"ל דזהו רק זהירות לכתחל' במקום שאפש' א"כ ברישא דבריית' נמי

דקתני פחות מכן לא יעשה הוא נמי רק זהירות לכתחל' במקום שאפש' הא במקום דלא אפש' בא"א מותר לעשות יריע' פחות מ"ג דפין דמקרי דיעבד א"כ לכאור' א"א לומר בפירוש מס' סופרים דיריע' שבלתה כפי' הח"צ נוטל ג' ומחזיר ג' דקאי אדפין ומשום דאין עושין יריעה פחות מג' דפין דהא לפי הנתבא' כל שצריך לגנוז יריע' מותר לעשות יריע' פחות מג' דכין וא"כ למה נצריך לגנוז שני דפין כשרים בחנם ואף שאם לא יסלק רק דף הפסול יצטרך לעשות יריעה מדף א' מה בכך מאי נ"מ בין שמתקן בכדי שלא תצטרך יריעה שלימה גניזה או שמחקן שלא יצטרך חלק ממנה גניזה. אמנם הא ודאי שנתפשט המנהג ביריע' שנפסל' שאין מסלקין שלשה יריעות כי אף לדעת הט"ו סס"י ר"פ כ' בתשו' ש"י לחלק בין בלה לנפסל ובפרט שלפי דעת הרא"ש בתשו' הנ"ל אפשר לפרש בברייתא דמ"ס כפי' הח"צ בפרט שאף לדעת הט"ו סס"י ר"פ אין זה מעכב בדיעבד כמ"ש הש"י שם שפיר סמכו להקל סיומא דפיסק' הנלע"ד דבאם יש פסול בדף א' באופן שא"א לתקנו אעפ"י שיש מקום לומר דהך דמ"ס מיירי ביריע' שבלה דוקא אבל בנפסל לא נאמר כלל ע"כ הי' מקום לומר שדי שיסיר הדף הפסול לבד ויכתוב תמורתו מחדש יריעה מדף א' לפי המנהג שכ' רמ"א סס"י ער"ט שבכה"ג מקרי דיעבד כמ"ש למעל' א"צ לכפול הדברים מ"מ כיון שיש בזה כמה מחמירים דהא הח"צ מפ' ברייתא דמ"ס הנ"ל דצריך לסלק ג' דפין דוקא ובתשו' ג"ש סי' קנ"ו מחמיר בכל ענין דצריך לסלק ג' יריעות דוקא וגם דעת הרא"ש בתשו' הנ"ל מבואר דבכה"ג לא מקרי דיעבד ע"כ אין להקל כ"כ וצריך עכ"פ לסלק שלשה דפין כמ"ש הש"י והח"צ ע"כ אם היריע' אינה מחזקת רק ג' דפין צריך לסלק' כולה ואם מחזקת ששה דפין זה מבואר בח"צ וש"י דיסלק שלשה דפין ויושאר ג' דפין ביריע' הישינה אמנם לפי המתבא' למעל' גם אם אינה מחזקת רק חמשה דפין די שיסלק שלשה דפין ויושאר יריעה משני דפין דזה ודאי מקרי דיעבד ויש להקל כמ"ש בתשו' ג"ש סי' נ"ה אף שבתשו' ש"י וח"צ מבואר להיפך נלע"ד להקל בפרט שבדיעבד אין בזה בית מיחוש כמבואר בסמ"ג ותשו' מהרי"ק סי' ק"ל וט"ז סי' ער"ב ואם היריע' מחזקת ד' דפין אף שלפי הנ"ל הי' אפשר להקל שיסלק ג' דפין ויושאר יריעה מדף א דהא הפנ"ח הביא בשם תשו' מהרמ"מ דבדיעבד כשר יריע' מדף א' ובכה"ג מקרי דיעבד כנ"ל מ"מ מחמת שתשו' מהרמ"מ גופי' אינה לפני קשה עלי להורת מתוך הקיצורים אעפ"י שמצד הסברא אין חילוק בין יריעה משני דפין או מדף א' מ"מ איני מחליט לע"ע להקל למעשה בכה"ג להניח יריעה מדף א' אמנם כל דוקא אם אי אפשר לתקן היריעה עצמה אבל אם אפשר לתקן היריעה עצמה כמו היריעה שבנ"ד שלא הניח ריוח כראוי כשיעור ריוח פרשה באמצע השיטות שבשירה אם אפשר לתקן שלא יפגע

בשם הק' כבר נהגו הסופרים לתקן אף אם צריך למעט האותיות קצת כמ"ש הרמ"א רס"י ער"ה וסס"י ער"ט ועיין בט"ז סי' ער"ג סק"ג וע"ש בתשו' הרא"ש וצ"ע קצת ובלבד שלא יקלקל צורת השירה וע' בר"ן ספ"ק דמגיל' אבל אם אי אפשר לתקן בזה האופן וצריך לחזור ולכתוב מחדש דינו כמ"ש למעלה ובזה אסיים ואו"ש כנפשו ונפש ידידו שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל:

אחרי כותבי מצאתי בתשב"ץ ח"ב סי' צ"ג כ' וז"ל ולא עוד אלא אפי' בתוך הספר אם אי אפשר לעשות יריעות אלא בנות ב' דפין או אחד היינו מתירין בשעת הדחק שאין זה מדברים הפוסלים ס"ת ולא נאמר אלא למצוה היכא דאפשר וכו' עכ"ל ע"כ לענ"ד הסומך להקל ביריעה שיש בה ד' דפין ונפסל מדף א' עד ג' ונשתייר דף כשר להכשיר ולעשות ממנו יריעה בפ"ע לא הפסיד ואכמ"ל עוד (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** בתשו' הרדב"ז סי' ב' אלפים שכ"ה כ' וז"ל ומה שכ' הרב עד שיסלק את הדף שטעה בו לאו דוקא אלא שיסלק כל היריע' שהרי אין עושין יריע' פרות מן ג' דפין ואם הי' הטעות בסוף הספר חותך הדף ועוש' דף אחר וכו' ומשכחת לה נמי כגון שהי' כותב יריעה בת ד' דפין או בת ה' אפי' הטעות בדף האחרון' מסלק הדף ומתחיל יריע' אחרת ע"כ ומה שכ' הרדב"ז בכוונת דברי הרמב"ם דליריע' קרי דף זכה גם אאמו"ר הג' ז"ל לזה מסבר' דנפשי' לקמן סי' קל"ח אך מדברי הרדב"ז נרא' בהדיא שזה מקרי לכתחיל' ואסור בכה"ג לעשות דף א' ודלא כהתשב"ץ נרא' שגם אאמו"ר הג' ז"ל לקמן בתשו' הנ"ל לא סמך בפשיטות על התשב"ץ וחשש להחמיר וכן היא דעת הח"ס בסי' רנ"ז להחמיר אף בדיעבד שלא להשאיר יריעה פחות מג' דפין:)**

תשובה קלא

יום ב' ג' מנחם אב תרי"ב סקאלא.

כבוד יד"נ ומח' הרב המופלג החריף ובקי כ"ש מו"ה מרדכי נ"י מו"צ ב"ק אזיראן:

ע"ד שאלתו נדון הס"ת שלכם הנשלח לכאן ויש כמה שאלות א' קודם שירת הים אינו פנוי שטה שלימה ב' יש עמודים שהם ארוכים מעמודים האחרים ג' יש אלפין שהיודין העליונים הפוכים היינו שנדבק לגגה בקצה השמאל של היוד ד' שהביתין הרבה מהם הם עגולים למעלה ה' שאומרים שיש שם נונין פשוטין דומין לזיינין משום שהם קצרים ע"כ השאלות וראיתי להשיב הנה בדבר שאלה הראשונ' הנה בתשו' ח"צ סי' כ"ה השיב על שנשאל כדת מה לעשות בשירת הים ושירת האזינו אם להניח שטה שלימ' חלק בתחלתם וסופם כנהוג או שלא יאות למיעבד הכי לפי שצריך לכתחל' לכתוב ולעשות

צורת הפתיחת והסתימת אליבא דכ"ע וצורת הפתיח' אליבא דכ"ע הוא שיסיים פרשה שלפניו באמצע שיטה ויתחיל פרשה זו בתחלת שטה שאחריו אבל צורה זו שיניח שטה חלק בין ה"פ הוא פתוחה רק להרמב"ם אבל להרא"ש צורה זו סתומה הוא והשיב הח"צ שינוח שטה א' חלק אליבא דכ"ע שכך היא הקבל' להניח שטה א' פני' בין תקרא פתוחה או סתומה והביא ראי' מדלא חלק הרא"ש על הרמב"ם בענין הנחת השטה הפנוי' לפני השירות ולאחריהן ש"מ דהכי ס"ל וא"ל דממילא משתמע דכיון דחולק עליו בצורת הפתוחה חולק עליו נמי בהא דז"א דהא הרמב"ם לאו מתורת פתוחה ס"ל דצריך להניח שטה שלימה לפניהן ולאחריהן דא"כ הי' לו לכתוב שרשות נמי בידו לעשות כצורה האחרת של פתוחה היינו לסיים פרשה שלפניו באמצע שטה ולהניח חלק כשיעור ט"א ולהתחיל בראש שטה שאחרי' ומדנקט מלתא פסיקתא מניח שטה א' שלימה חלק ש"מ דוקא קאמר ע"ש ודבריו תמוהים מאד שלא נמצא בדברי הרמב"ם כן שינוח שטה שלימה חלק לפני השירות ולאחריהן ודברי הח"צ מופלאים בעיני (ב) **(**הג"ה **מבן המחבר** בס' כסא רחמים ספ"א דמס' סופרים הביא בשם כמה פוסקים שתמהו כן על הח"צ וע"ש מה שתי':)** אמנם לדינא דבריו ברורים והכי נהוג עלמא שכ"ה במ"ס כמו שהביא הח"צ שם והוא במ"ס פי"ב ה"ח וז"ל אריב"א שירת הלוים כו' ואלו הן האזינו זכור כו' ויש להפסיק שטה מלאה מלמעלה ושטה מלאה מלמטה כנגד כך נהגו לעשות שיטותיו של תורה ע"כ והנה אם כי לא נתבאר ובמ"ס להניח שטה שלימה למעלה ולמטה רק בשירת האזינו ולפע"ד פ' סיום ההלכה שכוונת המ"ס הוא כי מבואר במ"ס פ"ב ה"ו בענין השיטין של ס"ת שיש עושין מ"ב שיטין כמנין המסעות דכ' ויכתוב משה את מוצאיהם (ותמיה לי על מ"ש בהגמי"י פ"ז אות ח' וז"ל אכן במ"ס יש מ"ח שיטין כנגד המסעות. גם הטור סי' ער"ה כ' מ"ח שיטין בשם המ"ס והוא תמוה דהא המסעות הי' רק מ"ב גם הפרישה והט"ז כ"כ בשם מוהר"מ שמ"ח שיטין הם כנגד מ"ח מסעות והוא תמוה בעיני) או ס' שיטין נגד רבבות ישראל דכ' כתב לך וגו' ואת ישראל או ע"ב שיטין כנגד הזקנים דכ' והמה בכתובים או צ"ח כמנין הקללות שבמשנה תורה דכ' אם לא תשמור לעשות וגו' הכתובים בספר הזה ע"ש. ולזה כוונה המ"ס פי"ב דיש עוד רמז לעשות ע"ב שיטין נגד שירת האזינו שנכתבת בע' שיטין כמבואר התחלת השיטין שם במ"ס וכ"ה ברמב"ם ובש"ע סי' ער"ה ואם שני שיטין הפנוין בהתחלתה וסופה מחזקת הכל ע"ב שיטין וכתיב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ע"כ יש סמך לעשות ע"ב שיטין בכל דפי ס"ת וז"ב לפענ"ד. ומ"מ נתבאר דדברי המ"ס הנ"ל הוא רק בשירת האזינו מ"מ י"ל דהכי גמירי להו דאין חילוק בזה בין שירת הים לשירת האזינו וכיון שמבואר במ"ס לעשות

כן בשירת האזינו גם בשירת הים יש לעשות כן ולהניח שיטה פנוי' לפניו ואחריו דוקא והנה בתיקון ווי העמודים אשר נדפס בווינא כ' שם המחבר בעל מאיר נתיב לעשות בפרשיות השירה כמו בשאר פרשיות ועפי"ז כ' וז"ל בפתיח' הזאת ובסוף השירה שמנו מלת עבדו בשטת ששית ומלת הים בשטה ל"א כדי לעשותה כשאר פתוחת אליבא דכ"ע ואף כי יש מחלקים כו' עכ"ז כבר נועדו רבני וגאוני ארץ והורו הלכה למעשה לעשות כאשר זכרנו ע"ש אבל אין לשמוע אליו בדבר שנתפשט ההיפוך בכל תפוצת ישראל לעשות כאשר נהגו מימי קדם ולהניח שטה שלימה פנוי' קודם השירות ואחריהן כמ"ש הח"צ וראייתו מן המ"ס ברורה. דהא נראה מן מ"ס ספ"ק מבואר דצורת שיטה פנוי בין הפרשיות הוא צורת סתימה כד' הרא"ש עש"ה אלמא דהקבלה כן להניח שיטה שלימה אצל השירות דוקא. והנה בס"ת דנ"ד ודאי דלא עשה הסופר כן בכוונה משום שנמשך אחר דעת בעל ז"נ הנ"ל דהא אחר השירה הזאת הניח שטה שלימה חלק אלא שמשום טעות שהי' לו שם וחזר ותיקנו צר לו המקום והצריך לעשות באופן זה כנראה לעינים ולכאור' יש לחוש לפ"ז דהא לפ"ד הרא"ש הוא סתימה והוי סתימה שעשאה פתיחה ופסול אלא שהרי פסקו הרמ"א והאחרונים שהעיקר כד' הרמב"ם בצורת הפתיחות והסתימות אלא שהי' מקום לחוש מצ"א דהא כיון שהקבלה כן הוא להניח שיטה אחת חלק בין השורת לשאר הספר כמ"ש הח"צ ודלמא אף בדיעבד מעכב אם לא שייר שורה שלימה בין שאר הספר ובין השירה אלא שהעיקר נראה שאין ליפסול מטעם זה דהא מבואר במ"ס פ"ב סוף ה"ד והובא בש"ס ב"ב די"ג דצריך להניח בתורה בין ספר לספר ד' שיטין פנויות ואפ"ה מבואר בתשב"ץ ח"א סי' קע"ה דבדיעבד לא מיפסל ס"ת אם לא הניח הארבע' שיטין כל שהניח ריוח כשיעור פתוחה וה"ה בנ"ד לענין שיור פנוי קודם השירה נמי הכי הוי לענ"ד וכשר בדיעבד וע"ד השאלה השני' הנה ממה שיש יריעה ארוכה בין הקצרות ודאי דאין קפידא. אמנם ראיתי שיש נמי יריעות קצרות בין ארוכת מכאן ומכאן אעפ"כ הוא כשר כיון שהרבה דפים סמוכים נכתבו כך אין לחוש לשיעור פרשה וגם כיון שלא נמצא שטה פנוי' בשרטוט כדרך לעשות בפרשה פתוחה בין הפרשיות כשמניחין שטה חלק וכיון שאין שירטוט פנוי אין לחוש וכ"כ בתשב"ץ ח"ג סי' קנ"ה וכ"כ בתשו' שב יעקב סי' נ"ג (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** וכ"כ בתשו' באר עשק סי' מ"ז וע' בס' פ"ת סי' רע"ג סק"ד.)** השאלה השלישית אשר שאל הנה בתשו' ברית אברהם חא"ח סי' י"ג מבואר שדעתו ליפסל בכה"ג אם היוד נדבקה בצד שמאל ולא בצד ימין לגג האלף אמנם בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קע"א מבואר שכשר בדיעבד ע"ש וכנלע"ד והכי נהוג עלמא באות הצ' שצורתה יוד נון כמבואר בש"ע א"ח סי' ל"ב

סכ"ה וכל הס"ת ותפילין שמכבר הי' הצ' נכתב באופן שהי' מדביקין רגל ימין של היוד להנון וע"פ כוונת האר"י ז"ל צריך לכתוב הצ' שבתפילין יוד הפוכה דבוקה לנון ומשום זה נתפשט עכשיו שהסופרים שבגלילותינו כותבים אף בס"ת ציור הצ' בדרך זה שהיוד הוא הפוכה והיינו כדברי הנו"ב שאין זה פיסול בדיעבד ועיין באגור סוף אות הא ובמג"א סי' ל"ב סקכ"ט ובח"מ סי' קכ"ה סקל"א ובב"ש שם סקכ"ח ועל ארבעה לו אשיבנו הנה הפמ"ג בפתיח' סי' ל"ג כ' דאם כ' הב' למעלה עגול כריש ולמטה מרובע אין להקל ע"ש באות כ' וכן באות מם אמנם בתשו' ריב"ש בסי' ק"כ לכאורה מבואר להיפך שכ' שם בענין שלא יעשה ביתין כפין וז"ל וכן הב' בחסרון יציאת הקו התחתון לאחרי' תדמה לב' גמורה וכו' ע"ש ומבואר מלשונו שעיקר הקפידא רק אלמטה ולא אלמעלה אמנם לפעד"נ לחלק ע"פ מ"ש בס' ברוך שאמר הובא בב"י בא"ב השני באות מם פתוח' וז"ל מם פתוחה תהי' למעלה לצד ימין עגולה כאשר כ' הגמי"י ולמטה יהי' לה זווית ולא עקב שהרי תמונתה כמו כף ואע"פ שיש לה זוית למטה מ"מ כיון שהוא עגולה למעלה ואין לה עקב למטה דומה טפי לכף מלבית כי הבית יש לה זוית למעלה ולמטה עקב והזוית למטה אינה מהפך תוארה שהרי בכתיבה המאושרת נהגו הסופרים לעשות לכף כמין זוית ע"ש והנה מזה מבואר כהפמ"ג אשר תמונת הב' שיהי' לה גם זוית למעלה אלא שעכ"פ אם יש לה עקב טוב למטה אף שאין לה זוית למעלה להכשיר בדיעבד שאין זה בכלל ביתין כפין כיון שיש לה עקב למטה אבל אם אין לה עקב למטה אף שיש לה זוית למטה כל שהיא עגולה למעלה פסול ובזה שפיר יש להשוות דעת כל הפוסקים הנ"ל כמובן אמנם למעש' קשה להכשיר אם הוא עגולה למעלה ממש כריש אף שיש לה עקב למטה דאולי בכה"ג אינה לא בית ולא כף ואולי לפ"ז נמי אנו יכולין להשוות דברי הפוסקים הנ"ל וקצרתי אמנם אם אינה עגולה למעלה לגמרי אף שאין לה זוית כראוי אם יש לה עקב טוב למטה נראה להכשיר בדיעבד אבל לכתחלה ודאי צריך לתקן אף בכה"ג וז"ל הרא"ש בה' ס"ת ובית צריך שיהי' בראשה לצד שמאל תג קטן דאמרו בירושלמי דחגיגה ובב"ר למה תורה מתחלת בב' מה ב' יש לה ב' עוקצים אחד למעלה וא' מאחוריו וכו' ויזהר הלבלר בתג שאחורי הב' שלא יהי' נראה ככף ע"כ הנה יש לפרש בכמה אנפי או שעל העקב שלמטה כיון כי על התג שלאחורי הב' היינו העוקץ שאחוריו למעלה כבר כ' למעלה שלדרשה קאתי שבא לרמוז ומה שמו ומראה לאלף ששמו א' ומש"ה כתב שהתג שאחורי הב' היינו העקב צריך לזהור בה היטב שלא יהי' דומה לכף אם לא יעשה התג היטב או שי"ל דאף שכבר כתב שצריך לעשות לב' שני תגי' א' בשמאל למעלה וא' בימין לאחוריו לצד הא' לטעם הירושלמי והב"ר מ"מ כ' אח"כ שיזהיר הלבלר בתג

שאחורי הב' שלא יהי' נראה כסף והיינו שבתג שלמעלה לצד שמאל אף שצריך לעשות לכתחל' לדרשה הנ"ל מ"מ בדיעבד אינו מעכב ואף שלא כתב הב' בתמונה הראוי מ"מ בדיעבד אינו פסול רק אם נשתנ' צורת האות לגמרי או שנשתנ' לאות אחרת לתינוק דל"ח ול"ט כמ"ש הרמב"ם וכל הפוסקים אבל בתג שלמעל' לאחוריו צריך ליזהר היטב כי זולת התג ידמה לכף ונשתנ' לצורת אות אחרת ואף בדיעבד פסול ע"כ אין הכרע לפע"ד מדברי הרא"ש וז"ל הברוך שאמר בא"ב הראשון שלא הובא בב"י בתמונת אות הב' וצריך להיות לה עוקץ מאחריו בראש ימין ועקב למטה כי העקב מראה שהיא בית ולא כף והעוקץ מראה על האלף שהוא ראשונה אחריו לשם הבורא שהוא ראשון ואחד כדאיתא במדרש אומרים לב' מי בראך כו' ולאפוקי מסופרים בורים שכותבין כל הביתין עגול למעלה כמן כף ונ"ל שסברתם אחרי שיש לה עקב למטה להיכרא שאין כף לתינוק דל"ח ול"ט אז א"צ יותר ובזה טעו באמת כאשר אתה רואה דברי רבותינו שכתבתי לעיל ע"כ. ומבואר מזה דבזה שיש לו עקב למטה כבר יצא מכלל ב' ובא לכלל ב' ואעפ"כ צוח על הסופרים שכותבין לכתחלה למעלה עגול ואין עושין כפי שכתבו כל הקדמונים ומ"מ נראה שזהו לכתחל' דוקא הוא אבל בדיעבד כשר אף אם לא עשה התתונ' כפי המדרש וכ"כ בתשב"ץ ח"א סי' נ"א באריכות לענין דיבוק הקופין להכשיר בדיעבד דאף שאמרו בש"ס פ' הבונה מ"מ כרעי' דקוף תלוי' דאי הדר בי' ליעייל כו' מ"מ אין לפוסל' אם כתבה דבוקה ולא עשאה כפי הדרש וז"ל ואלו באנו ליפסול אותיות שלא נעשו ע"פ דקדוקו שיצאו מפ' הבונ' וממדרשות אחרים היינו פוסלין כמה ס"ת ע"ש ואף שהריב"ש נחלק עמו בדביקת רגלי הקופין כמבואר שם וכן בתשו' ריב"ש סי' ק"כ וסי' קמ"ו וקיי"ל כוותי' כמבואר בטוש"ע סי' ל"ו ה"ט כמ"ש הריב"ש שם משום שאמרו בש"ס פ' הקומץ לענין תליית רגל הה' והתם ע"כ דאיכא קפידא במלתא דאי לא תלי לכרעי' ד"ת הוא ח' והוא בכלל שלא יעשה ההין חתין שמבואר בש"ס פ' הבונה שאף בדיעבד פסול ומש"ה גם בקוף דלא תלי לכרעי' פסול אף בדיעבד דבחדא מחתא מחתינהו ועוד דרשא יהיב להו בש"ס להא וקוף דתלינן לכרעייהו ע"ש אבל י"ל דגם הריב"ש מודה דאין להפסיל בדיעבד בשאר אותיות אם לא כתבן בתמונ' שע"פ הדרש כמו שהאריך בזה בתשב"ץ ואף לענין חטירת גג הח' כתב התשב"ץ שם וז"ל ואין לומר שבחטטרת גגה דחית יפסל ס"ת שא"כ לא תמצא ספר כשר שהרי לא נהגו כלל בשום חטרה לא כזה ולא כזה (ר"ל לא כרש"י ולא כר"ת) ע"כ ובספר פמ"ג בפתיח' סי' ל"ב באות ח' כ' דאם עשה ח' פשוטה ובלא מקל יש ספק לומר דפסולה והרי בתשב"ץ מבואר להיפך אלא שי"ל שהתשב"ץ לטעמי' אזיל שהוא נוטה שם בתשו' להכשיר אף בה' דבוקה כל שאינה דומה לח' דהיינו

שלא הדביקה בעובי אלא בדקיקת ע"ש והיינו שבדרך זה כבר אינה דומה לח' ואינו בכלל שלא יעשה ההין חתין רק שצריך לתלותה לכתחלה מטעם הדרש מפני עה כרעי' דהא תלוי' וזה אינו מעכב בדיעבד ומש"ה גם לענין הח' אם לא עשה לה שום חטוטרות כשרה בדיעבד דבש"ס בהקומץ בחדא מחתא מחתינהו חטירת הח' ותליית ההא אבל לפי מה דקיי"ל כהריב"ש דכרעי' דה' שנדבק' לגגה אף בנגיע' דקה פסול א"כ הך דרשא דהקומץ לענין תליית כרעא דה' מעכב אף בדיעבד ה"ה לענין חוטרת גגי' דח' דבחדא מחתא מחתינהו שם אבל לעולם בעלמא אינו פוסל בדיעבד אם לא עשה התמונ' כפי המדרש כל שלא נשתנ' לצורת אות אחרת וגם לא נשתנ' צורת האות לגמרי לתינק דל"ח יל"ט ואף דאותיות שנפסקו או לא נדבקו כמו היודן שבאלף ושין פסול אף דתינוק דל"ח ול"ט קירא יפה ולא נשתנ' היינו או מטעם שכ' הגהמ"יי ספ"א מה' תפלין משום דבעינן כתיב' תמה שלימה ולא פסקה ושבור' ועיין בתה"ד סי' מ"ח או מטעם שכ' הרשב"א הובא בריב"ש סי' קמ"ו משום שאינם אות אחת אלא אות עם יוד ע"ש וזה הטעם בכל האותיות כי כלם צריכים להיות גולם אחר דוקא בכדי שיהי' אות א' אבל בעלמא כשר בדיעבד אף אם לא עשה כפי המדרש כיון שצורת אות ההוא עליו אלא שמתשו' ריב"ש סס"י ק"ך בתירוץ הראשון שכ' דספרי דוקאני שתלי לכרעי' דה' היינו אף שחטרי לגגי' דח' א"כ אף שלא הי' תולין לכרעי' דה' לא הי' נפסל משום שלא יעשה ההין חתין כיון שהה' אין לה חטוטרות אעפ"כ מעכב אף בדיעבד מטעמא דקאמר שיכנסו בעלי תשובה ע"ש ומזה מבואר דאף מה שלא נכתב ע"פ הדרש מעכב בדיעבד אלא שיש לדחות משום דכיון שלא נעשה כמו שהוא ע"פ הדרש לתלות א"כ שוב הוי בכלל עשה ה' ח' אף שלא חטרי לגגי' כמו בח' ובזה יתיישב כמה דחיות שדחה התשב"ץ תי' הריב"ש הנ"ל אמנם בלא"ה לפי תי' שני של הריב"ש שם מוכח דאינו מעכב בדיעבד אם לא עשה כפי הדרש כל שאינו בכלל ההין חתין ועש"ה ובתשב"ץ סי' הנ"ל ואף לפ"ד הרד"ך שהחמיר מאד וכ' דאם אין האות כפי שנכתב בלוחת אינו אות כלל אף שניכר לתינוק דל"ח ול"ט ולא נשתנה לצורת אות אחרת וע"ש בתשו' רד"ך בא' מן חדר כ"ט עד סוף התשו' שהאריך בזה מאד מ"מ נראה דמודה בכה"ג שכשר בדיעבד וע"ש ב"ח ל"א ד"ה ומעתה אפרש ובד"ה ונראה להביא ע"ש היטב ואף לענין דיבוק האות לעצמה באם לא נשתנה צורתה שהחמיר בזה מאד בתשו' רד"ך שם אינה מוסכם לדעתי לכל הפוסקים ועיין במג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ג וס"ק כ"ט ובב"ש באה"ע סי' קכ"ה ס"ק כ"ח ובפר"ח שם ובס' ג"פ שם ס"ק כ"ד וס"ק ע"ו ואכמ"ל אבל בנ"ד נראה דכ"ע מודי ועיין במג"א חי' ל"ב ס"ק כ"ו מ"ש בשם מוהרמ"ג וע"כ נלע"ד דלכתחלה ובמקום שאפשר לתקן בודאי צריך לתקן אף

אם יש להבית עקב טוב למטה לעשות לה זויות גם למעל' אבל בדיעבד במקום שא"א לתקן כל שיש לה עקב טוב למטה ואינה עגולה למעל' ממש כריש יש להקל בדיעבד אבל אם אין לה עקב טוב למטה אף שיש לה זוית למטה ואין לה זוית למעל' או שיש לה עקב טוב למטה ועגולה ממש למעלה כריש אין להקל למעשה אף בדיעבד ועיין בהגמי"י ספ"א מה' תפילין בצורת אות כף ע"ש היטב והנלע"ד כתבתי השאל' החמישית נדון הנונין פשוטין הקצרים הנה זה בכלל נונין זיינין האמור בפ' הבונה ותלי בקריאת התינוק כמו בווין יודין האמור שם וכמבואר בש"ס פ' הקומץ בויו דויהרג ועיין בתשו' נו"ב מ"ק חיו"ד סי' ע"ח וכ"כ הרא"ש בתשו' ריש כלל מ"ה הובא בטאה"ע סי' קכ"ה לענין נונין פשוטין הקצרים שדומין לזיינין ועיין במרדכי הי"ט פ' הקומץ ותו לא מידי את זה ראיתי להשיב לרו"מ על השאלות אשר שאל אמנם מחמת ששלח הס"ת שיהי' לנגד עיני הנה מידי עברי ראיתי כמה דברים בכתיבת הס"ת שלא היטב בעיני ורו"מ לא עמד בהם כלל ראשונ' לא דקדק הסופר בכתיבת כמה אותיות כמו בנונין הקצרין שכבר כ' למעל' הנה בפ' בהעלותך כ' הנון פשוטה של בן פדהצור קצר מאד ובעמוד שלאחריו הסמוך לו כתב הזיין מן וזקני ישראל ארוכה עד שהזיין הנ"ל ארוכה מהנון פשוטה הנ"ל גם כי הרבה יודין ארוכין כמו יוד מאלופי אדום ומאשר שמתי במצרים שאולי דומין לווין בקריאת התינוק ואף אם יש לה הקוצין בצד שמאל למעלה ולמטה לא מהני ועיין בתשו' נו"ב מ"ק חיו"ד סי' ע"ט כמה כפין כפופת שאין להם שום תמונת אות ממש כמו הכף מן והורד המשכן וכדומ' כמה שינין שעשה כל הקו השמאלי עב כמו הראש ואין ראש לקו השמאל וזהו פסול כמבואר בש"ע או"ח סי' ל"ב סעיף י"ח ברמ"א וע' בתשו' רלב"ח סימן א' ובס' ג"פ סי' קכ"ה ס"ק כ"ד וס"ק ע"ו וכל זה צריך לתקן כדינא באופן שלא יהי' חית ולענין השין אף שהא"ר סי' ל"ב כ' לענין א' של השם שנדבק פני האלף לגג שתחתיו שיעבה ראש היוד עוד שיהי' לה לראש זהו דוקא באות שבשם הק' אבל בשאר אותיות אם יש בהם פיסול זה ודאי דצריך לגרור כל הרגל לעשות רגל חדש כראוי וכ"כ בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סס"י ק"ע ואף לענין אלף שבשם הק' יש חולקין על הא"ר ע' תשו' זכרון יוסף סי' ג' ותשו' יד אלי' סי' מ"ו מ"ז וע' בתשו' רלב"ח הנ"ל ובתשו' הנו"ב הנ"ל גם נמצא שם בסוף שיטות כמה מימין סתומה שהרחיב הסופר מאד צד העליון וצריך תיקון לכתחלה כמ"ש בנו"ב מ"ק חיו"ד סי' פ' אם אינו בשם הק'. אמנם יש להקל בזה רק לגרור הגג מה שאריך יותר משיעור עובי קולמס ולא הוי חית דאף בהא שהאריך הגג יותר מנגד הרגל כ' הפמ"ג בפתיחה לסי' ל"ב שדי בגרירה הגג ולא הוי ח"ת דאף בהא שהאריך הגג יותר מנגד הרגל כ' הפמ"ג בפתיחה לסי' ל"ב שדי בגרירת הגג ולא

הוי ח"ת קו' באריכות המם דלא חמיר כמו הא כמ"ש בנו"ב שם גם נמצא שם פ' סתימה אצל יעלו הצפרדעים ואצל לא תחמוד השני אין שם הפסק פ' כלל הנה בתשו' נו"ב קמא חיו"ד סי' ע"ט כ' שא"צ תיקון וכ"כ במה"ת סי' קע"ו אבל בס' שערי אפרים ש"ו סכ"א האריך בזה והביא דברי גדולי המחברי' ז"ל שצריך לתקן להסיר משם הפרשה ולעשותה כאן ע"ש שדבריו ברורים ע"כ גם בס"ת זו יעשו כן וגם בנדון הנונין המנוזרין שבפ' ויהי בנסוע שמנהגינו ע"פ גדולי האחרונים לעשות בהפסק הפרשה שקודם ויהי בנסוע ואחריו הנונין המנוזרין ולא בגוף הפרשה ובס"ת זו עשה מנוזר הנון של בנסוע ובנוחה ומתאוננים ולא עשה נונין מנוזרין בין הפרשיות הנה אם לא הי' בס"ת לתקן רק דבר זה לדעתי אין לתקן כי דעת מוהרש"ל ומהר"מ לובלין בתשו' לעשות כן לכתחלה ע"פ דעת הזהר והגם שמנהגינו אינו כן אבל כיון שבלא"ה ס"ת זו צריכה תיקון דעתי יותר לתקן אף זה לעשות הנונין של הכתב כשאר נונין ולעשות נונין המנוזרין בין הפרשיות כדעת המנחת ש"י והבני יונה והנו"ב כיון שכן נהגו עכשיו עוד ראיתי בדרך העברה שבפ' במדבר בפ' ונתנו על המוט עשה טית לפופה כמו פא לפופה ואולי נמצא שם עוד טיתין כאלו והנה דבר זה שצריך לכפוף ראש הטית הימין לתוכה הוא מדברי ר"ת שהוכיח כן מש"ס סוף פ' הבונה שלא יעשה טיתין פיפין והנה פי' רוב הקדמונים היא היינו שצורת הטית כשראש ימין כפוף לתוכה וכמו שאנו עושין הוא כצורת פא אם תהי' מושכבת מן הצד והיינו שלא יעשה טיתין פיפין שלא יכתוב אות טית מושכבת כפא וע' בהרא"ש ה' ס"ת ובפירש"י שסביב הריי"ף שם אבל הר"ן ס"פ הבונה כ' וז"ל שלא יעשה טיתין פיפין כלומר שלא ירחיק הקו האחרון מן הטית כגון זה ** ט(ציור בספר)** ומכאן דקדק ר"ת ז"ל שצריך לכוף הקו האמצעי של טית לתוכה שאם לא יכוף אותה אפי' כשירחיק הקו האחרון לא ידמה לפא שהרחיקו האמצעי של פא כפוף לתוך האות ע"כ וכמדומה לי שכ"כ הרשב"א בחי' שם ואינו כעת לפני ולפי פירושם נרא' שצורת הטית היא טית לפופה שבאם יכתוב טית פשוטה כמו שאנו כותבין אכתי אף אם ירחיק קו האחרון אינו דומה לפא כמובן אבל פירושם צ"ע דא"כ אמאי קאמר שהפיסול בכה"ג היא מטעם שדומה לפא בלא"ה פסול בכה"ג אם הרחיק קו האמצעי דהא כל האותיות צריכים להיות גולם א' דוקא וחוץ מהא וקוף ובלא"ה פסול אמנם עכ"פ אין מקום ליפסול אם עשה טית לפופה אבל בהגמיי' סוף פ"א מה' תפילין כ' וז"ל אמרינן פ' הבונה שלא יעשה טיתין פיפין מכאן אורת' שצריך לכפול מעט ראש ימין לתוך חללה כמין פא קצת ולכך נאמר שלא יכפול כ"כ עד שתהא נרא' כמו פ' ע"כ וכ"כ בסה"ת סוף ה' תפלין ומ"ש אח"כ בסה"ת בשם ר"ח בפי' הש"ס בפ' הבונה בהא דקאמר נתכוין לכתוב אות א' ועלו

בידו שתים פיר"ח נתכוין לכתוב טית ולא הדבוק ירכו השמאלית כו' ע"ש אין פירושו דכשלא הדבוק נעשה פא וגם זיין דהא לפי פירושו בצורת הט' אינו כן אלא פירושו דכשלא הדבוק נעשה נון כפופה וגם זיין וכ"כ שם בהגמיי' להדיא ובס' ברוך שאמר בא"ב הראשון כ' וז"ל ט' יכתוב כך כי משיכה ראשונה של ראש ימין יעמוק לתחתיו כו' ומזה הטעם אנו עושים אותו משיכה בפנים מראש הראשין הימין דאמר פ' הבונה נתכוין לאות אחת ועלה בידו שתים היינו פ' וזיין לכך ידבק הטית למטה בטוב כו' הגה לשון האשרי שלא יעשה טיתין פיפין כו' ולכך הי' אור"ת שיהא צד ימין של הטית כפוף למטה שיהי' כפיפת הטית דומה קצת לכפיפת הפ' והוצרך להזהר שלא יכפה פיו כ"כ שלא תהי' דומה לגמרי לכפיפת הפ' וכ"כ הגמי"י וכן ר"ח בפ' הבונה נתכוין לכתוב טית ולא הדביק יריכו החיצון השמאלית שהם שתים פסול לגמרי ע"כ ודבריו נראין כסותרים כנ"ל דהא אם לא יכפוף הרבה ראש הטית אף אם לא ידבק רגל השמאל לא ידמה לפא וזיין ויש ליישב וקצרתי ועכ"פ גם דעתו שלא יכפוף הרבה וז"ל הברוך שאמר בא"ב השני שבב"י שהוא א"ב הג' טית כו' ועוקץ פני הראש משוך מעט לתוכה כי כן הוכיח ר"ת מדהזהיר שלא יעשה טיתין פיפין אלמא דומין קצת כו' אבל לא יכוף אותה לגמרי פן תדמה לפא כו' ע"כ ומבואר לכל הפוסקים הנ"ל שפירושם בש"ס שלא יעשה טיתין פיפין היינו שלא יכפוף הרבה ראש ימין של הט' למטה שלא ידמה לפא והיינו שאף שבטית יש קצה השמאל נוסף ממה שיש בפא מ"מ כיון שמקצתו דומה לפא בכפיפת ראש הימין הוא בכלל טיתין פיפין וכל הני דתני בברייתא זו פ' הבונה שלא יעשה אם עשה כן פסול אף בדיעבד כמו שהוכיח בתשו' הריב"ש סי' ק"כ שהוכיח כן מהש"ס שם דפריך מיני לר' חסדא דאמר סתום ועשאו פתוח כשר ע"ש וכן מבואר בתשו' רד"ך בית א' חדר ל' ד"ה ולרווחא דמלתא אומר עוד ובחדר ל"א ד"ה ומעתה אומר דלדעת הגהמי"י וסה"ת באם עשה ראש ימין של הטית כפוף הרבה לתוכה כמו פא אף שבטית יש בו צד השמאל שאינו כן בפא וא"כ אין כאן צורת פא אלא שנשתנית צורת הטית שינוי כל דהוא פסול אף בדיעבד ע"ש ודאי דכן יש להורות (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** ובש"ע של הרב התני' לא כ' רק לזהור לכתחיל' וע' בתשו' ח"ס סי' רס"ה וצ"ע)** ע"כ אסור לקרות בה עד שיתקן באופן שלא יהי' חק תוכת היינו שימחוק כל הכפיפה מראש הימין לגמרי ויחזור ויעשה כפוף מעט כראוי כנלע"ד. עוד ראיתי שם בדרך העברה שנכתב סוף פ' בשלח כס יה חלוק בשני שיטין כס בסוף שטה וי' עם ה' בתחלת שטה. והנה דעת הרש"ל בגיטין בפ' השולח בדיני שמות קודם אות ך' לכתוב כס יה תיבה אחת ותמה על הסופרים שכותבין אותו כעין שני תיבות וכ' אי איישר חילי' אבטלינהו והתוי"ט

בפ"ד דסוכה האריך לחלוק עליו וכ' שגירסא מוטעת נזדמנה לו בש"ס פסחים ריש דקי"ז ע"ש שהאריך ואני אומר אם שודאי דברי תוי"ט נכונים והגירסא הנכונה רב אמר כס"י ומרחבי' אחת הן מ"מ בהא דגרס התוי"ט רבא אמר מרחבי' בלבד ומש"ה פ' דכס"י נחלק לשנים משום דהלכה כרבא אינו כן כי הגירסא הנכונה כמו שהיא לפנינו רבה אמר וכ"ה גי' רשב"ם שם דקט"ז ע"ב ד"ה לרב מאי ע"ש. וכן מבואר נמי מכתבי מהרא"י סי' קפ"ח שמספקא לי' בשם ידידי' אי אחת הוא או נחלק לשנים והיינו דאי הלכה כרב או כר' יוחנן וק' ת"ל דהלכה כרבא דמרחבי' בלבד ומבואר דידידי' נחלק לשנים ומבואר מזה נמי דהי' גירסתו רבה ואין הלכה כמותו נגד רבותיו ומש"ה מספקא לי' בשם ידידי' אי אחת היא אי לא מש"ה בכס"י דרב ור"י תרווייהו מודי דאחת הוא ודאי דהלכה כמותם כד' הרש"ל גם בס' ג"פ סי' קכ"ט ס"ק קל"ד כ' דהגי' רבה ולא רבא. והנה בש"ע שם באה"ע סי' הנ"ל סל"ג כ' שם ידידי' אם יחלק לב' תיבות כשר ובלבד בשטה א' כו' ע"ש ובב"י מבואר דאם החליק שם ידידי' בבי שיטין פסול וא"כ לכאורה מכ"ש בכס"י דהא אף רב דסובר ידידי' נחלק לשנים מ"מ כס"י אחת הוא ועכ"פ כס"י יותר תיבה אחת היא מידידי' וכיון שפ' בש"ע דידידי' אם כ' בשני שיטין פסול מכ"ש בכס"י אלא שי"ל דידידי' חמור לענין זה משום דשם א' היא עכ"פ אף שנחלק לשנים ע"כ דינו ככדרלעומר כמבואר בש"ס פא"ט דף ס"ה משא"כ בכס"י וכ"כ הרש"ל שם חילוק זה אלא שאין זה דעת מהרא"י דכ' דלרב דידידי' נחלק לשנים ה"ה בשני שיטות כשר והוכיח מהללוי' לרב וא"א מאי הוכחה הא ידידי' שם א' הוא ומש"ה פסול בשני שיטות לכ"ע א"ו דאין לחלק אע"כ הא דפ' בש"ע דידידי' בשני שיטין פסול היינו משום דמספקא לי' אי הלכה כרב או כר"י ואם חלקו לשני תיבות בחד שטה כשר אף לר"י דלא גרע מכדרלעומר אבל בשני שיטין פסול דשמא הלכה כר"י וכ"כ בס' ג"פ שם וא"כ מכ"ש בכס"י דרב ור"י לא פליגי ומודים דאחת הוא ואף שהסופרים שלנו נוהגין לכותבו בשתי תיבות י"ל דאולי ספיקא הוא ואית גרסי רבא כמו התוי"ט ומש"ה י"ל כשכותבו בחד שטה כשר לכ"ע כשכותבו בשתי תיבות כמו בכדרלעומר וגם חומרא הוא כשכותבו בשתי תיבות השם קדוש משא"כ בתיבה אחת וזה מבואר בלשון הש"ס שם בפסחים דא"ר ידידי' נחלק לשנים לפיכך ידיד חול ו' קדש ומבואר דאם הי' חד תיבה הוא חול ע"כ מספיקא כותבין בשני תיבות השם קודש ומקדשי' אותו מספק כמו בכל השמות שספק אם הם קודש או חול ואין קפידא הואיל ועכ"פ נכתבים בחד שטה וכן מבואר מלשון הרש"ל דאף הסופרים שמכבר שעשו שלא כמותו הי' כותבין כס"י כעין שני תיבות אבל פשיטא דלא מחלקי' לי' בשני שיטות ואם חלקוהו בשני שיטות פסול מספק עכ"פ וכ"ה במסורת

האחרונים שהם תרי מילין כתיבין וקריין ובחד שטה והיינו כנ"ל ובס' משמרת הקודש הביא בזה דבר נפלא משם הגאון הגדול מוה' חיים יונה ז"ל על הא דאמרו בקידושין ואו דגחון חציין של אותיות דרש דרש חציין של תיבות בעי ר"י ואו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא והק' הגאון הנ"ל למה לא מבעי' לענין דרש דרש אם דרש קמא חצי התיבות או דרש בתרא וגם למה נקט דרש דרש ותי' משום דספיקא הוא אי כסי' אחת היא או מחלק לשנים מש"ה נקט דרש דרש דאי אחת הוא דרש בתרא חציין ואי נחלק לשנים דרש קמא חצין ודפח"ח וראיתי בתשב"ץ ח"א סס"י קע"ז שכ' בענין זה ואעתיק לשונו וז"ל אבל על כס י' נרא' שמותר למחקו דבפ' ע"פ אמרינן אר"ח אר"י כו' וראיתי בספרים שמנקדין הסמך של כס"י בשבא שנרא' שסומכים על רב ור"י בהא אבל ראיתי ס"ת אחד אחד בכאן שכתוב בו כס"י בשתי שיטות ונרא' שנתכוין הסופר לקדשו ואע"ג דרב ור"י לא ס"ל הכי ולדידהו ספר זה פסול הוא לא מלאני לבי לפסלו משום דהתם פלי"ג רבא על ר' יוחנן ורב בכס"י ושמא הלכה כמותו משום דבתרא הוא כו' ולצאת ידי כל הספיקות צויתי לגרור כס ולהרחיב למד על ולכתוב כס בין השיטין על י' וכשר הדבר עכ"ל והובא בקצרה בס' בד"ה סי' רע"ו ולפמ"ש למעלה דהעיקר דהגירסא בש"ס הוא רבה ולא רבא ע"כ אסור לקרות בס"ת ההוא עד שיתקן כמ"ש התשב"ץ למחוק הכס שבסוף שטה ולכתוב כס בין השיטין על שם י'. ומדי עברי ראיתי מלתא שצ"ע בפסקי מהרא"י סי' קפ"ח הנ"ל שכ' להסתפק בשם ידידי' שהשואל עלה בדעתו לכתוב ידידי' תיבה. אחת והביא ראי' מטופס דהרש"ך שכתוב פדהצור ועמינדב וכה"ג תיבה אחת ומהרא"י חולק ביניהם והב"י סי' קכ"ט באה"ע הביא דברי מהרא"י והמה דלמה יגרע עמינדב ופדהצור משם ידידי' שחולק לב' אם ירצה ע"ש ובס' ג"פ ולמה לא הביאו הברייתא דמס' סופרים פ"ה הלכה יוד וי"א וז"ל אלו שמות הנחלקין בית אל כו' ידיד י' הללו י' ר' יוסי אומר אין נחלקין אבל הכל שוין שאין חולקין עמיאל עמינדב צוריאל צורישדי ע"ש. וגם ק"ק דרב ור' יוחנן בש"ס פסחים הנ"ל יפלגו בפלוגת' דת"ק ור' יוסי הנ"ל וצ"ע ואכמ"ל וקצרתי בכ"ז וסמכתי על המעיין היטב וכ"ז נלע"ד ברור. אמנם כ"ז באלו הדברים שאפשר לתקן אבל יש בה ג"כ דברים שא"א לתקן והם שאלות חמורות לדעתי. ראשונה מכח ראש הלמדין הנכנסים בך' העליונה שבשם אלקיך וגם רו"מ כ' שאלה זו אלא שמלשונו נרא' שיש רק במקום א' בפ' ואתחנן ואנכי ראיתי כן בס' משנה תורה שבס"ת הלזו בכמה יריעות שלא נשמר הסופר מזה מתחלה. והנה רו"מ כ' בפשיטות שהרא' לתינוק יקרא ך' ולא שאל ע"ז והכשיר בפשיטות ולדעתי אכתי צ"ע דמלשון רמ"א באה"ע סי' רכ"ה סס"ח שכ' ואם עשה כך ונשתנה צורת האות כגון שמשך ראש ל' לחלל ד' שאז נראית

כה' פסול ע"כ מדלא כ' אם נראית כה' מבואר שודאי נראית כה' אלא שמלשון הבי"ש שם לכאור' לא משמע הכי ומ"מ צ"ע להקל ואף שבסידר דה"ח בדיני קריאת התורה בדין על איזה טעות מוציאין אחרת סכ"ד משמע קצת להקל י"ל דלא הקיל רק לענין שאין מוציא ן אחרת דאף בס' פסול הדין דאין מוציאין אחרת אבל לענין לכתחלה אין לנו וע' בתשו' מהרי"ט ס"ב חיו"ד סי' ל"ג והמעיין במהרי"ט שם סי' ל"ב כ' בסו התשו' על מי שהי' רוצה להכשיר הס"ת שהל' נכנס' לתוך חלל הריש שלמעל' ע"י קריאת התינוק והאריך לחלוק עליהם וכ' בסוף ועוד הי' להם לכסות לכל הפחות שטה התחתונ' דאז בלי ספק היתי' נקראת ק' ע"כ והיינו לפי דבריהם אבל לדבריו אף אם הי' עושים כן והתינוק הי' קורא ר' פסול וע"כ צ"ל דבס' דה"ח לענין שאין להוציא אחרת קאמר מטעם הנ"ל. אמנם אעפ"כ אין ראי' נמי ממהרי"ט להחמיר דשאני התם שלכל רואה לא היתי' נראית כריש מחמת ראש הל' שנכנס לתוכה כמ"ש השואל שם שהש"ץ בתוך הקריא' כשהגיע לתיבה זו נתעכב בקריאתה כי לא ידע מה הוא משא"כ בנ"ד י"ל דמועיל קריאת התינוק ועדיין צ"ע והנה יש שם למדין שאינם מן השם שנכנס הראש לתוך הך' של אלקיך בזה אולי יש לסמוך בדיעבד שלא לסלק היריע' שיעשה תיקון רק בהל' שיגרור ראש הל' וימשכנה להלאה ואף שהוא ח"ת מ"מ הא דעת הסמ"ק הובא בטא"ח סי' ל"ב דאם כבר נגמר האות אף שנתקלקל אח"כ מסיר הקלקול וחוזר להכשרו ולא הוי ח"ת וכ"ה ד' הכלבו ואף שלא קיי"ל הכי רק כסה"ת והרא"ש המחמירים מ"מ אכתי מידי ספיק' לא נפקא כמ"ש בס' ג"פ סי' קכ"ה ס"ק ל"ב וכ' שם דאי איכא עוד ס' להתיר הוי ס"ס מכח דעת הסמ"ק הנ"ל וא"כ בנ"ד שתינוק קורא ך' ודאי לא הוי רק ס' פסול כמבואר במהרי"ט שם סי' ל"ג וא"כ יש לצרף דעת הסמ"ק לס"ס אלא שאכתי יש לעיין דהא אסור לעשות ס"ס בידים וגם לא נודעו שני הספיקות ביחד עכ"ז אפשר לצדד להקל ויש לצרף לסניף ד' הרמב"ם שמתיר לברך על ס"ת פסולה דהא מצרפין דעתו לספק לענין שאין להוציא אחרת מ"מ בלמדין שמשם אלקים או אלקיך שנכנס' לתוך ך' של אלקיך שבשטה העליונ' שא"א לתקן אם נסמוך לגמרי על קריאת התינוק אכתי צ"ע לדעתי למעש'. עוד ראיתי בשירת האזינו שבס"ת זאת שנכתבה שלא כשירה. ראשונ' צריך לכתוב ה' של הלשם תגמלו זאת רחוקה מן השם שיהי' כמו תיבה בפ"ע וזה מבואר במ"ס פ"ט ה"ו ע"ש וגם צריך לכתוב הה' למטה מארכבותו של הל' וזה מבואר בירושלמי פ"ק דמגיל' וע"ש בפי' קרבן העדה מה שחלק על האור תורה וכ"כ ברגמי"י ספ"ח מה' ס"ת אות ט' ע"ש וכן נוהגין הסופרים ובס"ת זו את שתיהן לא עשה ואני מסופק אולי יש בזה חשש פיסול אף בדיעבד כיון שצריכ' להיות תיבה בפ"ע הוי כמו שהקריב שתי תיבות

ועשאם כתיבה אחת וצריך תיקון למחוק הה' ולכתבה כראוי דהנטפל לשם מלפניו נמחק כמבואר בש"ס ס"פ שבועת העדות ובפוסקים אלא שגם בצורת השירה עצמה לא עשה כראוי דהיינו שמשך קצת תיבות מסיום חצאי שיטות הראשונות לתוך הריוח שבאמצע עד שמסופק אני אם עי"ז נשאר ריוח באמצע כשיעור ט' אותיות. וברמב"ם ספ"ח מה' ס"ת מבואר שצריך שיהי' הריוח כשיעור פ"ס וכבר הוכחתי בתשו' במק"א מתשו' הריב"ש סי' רפ"ו הובא בכ"מ ובב"י דאם אין הריוח שבאמצע כשיעור פ' סתומה פסול אף בדיעבד ואיני רוצה לכפול הדברים אלא שראיתי שדבר זה אפשר להסופר לתקן בקל אלא שאף אם יתקן דבר זה מ"מ אכתי לא יהי' סיום החצאי שורת הראשונות שוים בסוף וחצאי שורות האחרונות שוים בתחלתן ובר"ן ספ"ק דמגיל' הביא שיטת ר"ת בענין אריח ולבינה דשטה הארוכה מקרי לבינה ושטה הקצרה מקרי אריח. ובשירת הים צריך להיות אריח ע"ג לבינה כו' היינו שטה קצרה ע"ג שטה ארוכה וכן להיפך וכן עושים הסופרים שבשטה הנחלקת לשלש' כותבין תיבה אחת בראש השיטה ומניחים חלוק ואח"כ נכתב כמה תיבות ומניחים חלוק ואח"כ כותבין תיבה אחת בסוף השיטה ובשיטה שנחלקה לשנים כותבין כמה תיבות מצורף בראש שטה ומניחים באמצע חלוק ואח"כ כותבין כמה תיבות בסוף השטה וזה היא אריח ע"ג לבינה ולהיפך לשיטת ר"ת בתחלת השיטה ובסופה. ובשירת האזינו מפ' בר"ן שם שצריך להיות כל העמודים שוים ובאמצע ריוח שוה כמו בעשרת בני המן שמבואר בש"ס שצריך להיות אריח עג"א ולבינה ע"ג לבינה אלא שבעשרת בני המן שיש ארוכות וקצרות היינו שמות בני המן הם הם ארוכים ותיבות ואת ואת הם קצרים צריך להיות השמות בני המן זעג"ז בעמוד א' ותיבות ואת ואת בעמוד א' זעג"ז שיהי' אריח עג"א ולבינה עג"ל אבל בשירת האזינו כל שיטותיו ארוכים אבל צריך להיות כל שיטותיו זעג"ז שוים כמו בעשרת בני המן. והנה בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קע"ו נשאל ע"ז והשיב כיון שלא נמצא דבר זה רק בר"ן הוא דוקא לכתחל' אבל לא לעכב בדיעבד ע"ש. ובענייי קשה לסמוך ע"ז כיון שהר"ן מדמה שירת האזינו לשירת עשרת בני המן. ובשירת עשרת בני המן אף בדיעבד פסול אם אין השירות שוות לשיטת ר"ת כמבואר בירושלמי ס"פ בני העיר ובב"י בא"ח סי' תרצ"א ע"ש היטב. א"כ שירת האזינו דכוותי' הוא. ועוד הא כ' הר"ן שם וז"ל ושירת האזינו נמי כיוצא בזו שעמודים שוין מפני שיש בה מפלתן של רשעים, כו' ומיהו כל שיטותיו ארוכות כדמוכח במ"ס דקתני התם האזינו שעשאה שירה. ושירה שעשא' האזינו אל יקרא בו לפי ששירת הים השיטות אחת ארוכ' ולמטה ממנה קצר' ושירת האזינו כולן ארוכות כו' ע"ש. ע"כ אם אין השיטות בשירת האזינו שוות רק א' ארוכ' וא' קצר' הוי

בכלל האזינו שעשא' שירה לפי' ר"ת דהא זה החילוק בין שירת האזינו ובין שירת הים לשיטתו ובזה קתני במ"ס דאל יקרא בו ורוב הפוסקים הסכימו לשיטת ר"ת וכן מבואר להדי' במרדכי ספ"ק דמגיל' ע"ש היטב. ופלא על הנו"ב שאישתמט לי' דברי המרדכי הנ"ל. וע' היטב בש"ס מנחות דף ל"א ע"ב. ובלשון ריא"ז שבש"ג ה' ס"ת על כתבה כשיר' ע"ש היטב כלל הדברים שכל שלא תיקן ועשה שיטות שבכל עמוד שבשירת האזינו שוות ממש אין לקרות בה לענ"ד דלא כהנו"ב אמנם ראיתי היטב בהס"ת ואחר יגיעות של סופר מומחה יכול לתקן שיהי' השירות שוות כלל הדברי' בארתי היטב תשו' על כל הדינים המסופקים בס"ת הלזו קצתם כשרים בדיעבד וקצתם שצריך לתקן אבל יש להם תיקון זולת בהשאלה שבלמדין של השמות שנכנסים ראשם לתוך חלל הכפין פשיטות של השמות שבשיטות העליונות שאני נבוך בהם למעשה אף ע"י קריאת התינוק כראוי ע"כ ימחול לשאול שאלה זו ע"ד הל' שנכנס תוך חלל הך' לא' מגדולי דורינו אם יתן בה טעמא להיתר יוכלו לסמוך עליו למעשה כי מצוה רבה לחפש היתר מבלי להצטרך לגנוז כמה יריעות אלא שביריע' א' יש עוד שאלה חמור' שנכתב ה' אלקיכם סמוך זל"ז עד שנראים ממש כתיב' א' והם והיריעות אשר נכנס ל' לתוך חלל הך' ע"כ לכאור' ודאי שצריך לסלק היריע'. ואם אמנם עלה בלבי לעשות תיקון לזה עדיין לא בחנתי בכור הבחינ' היטב ואם יוכשר בעיני א' מגדולי דורינו להכשיר היריעות שנכנס ראש הל' תוך הך' אזי אתכם בדבר ורצוני שימחול לשלוח תשובתי זאת בשלימות לא' מגדולי דורינו או העתק' ממנה ויש עוד דבר א' שצריך תיקון בס"ת זו שהרבה חיתין נכתבים בצורת שני נונין כפופין ודעת הרבה אחרונים ז"ל שאסור לקרות עד שיתקן לצורת שני זיינין רק דבר זה יש לו תיקון ויצאו דברינו מתוקנים והי' בזה שלום כנפשו ונפש הדוש"ת באהבה שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל.

תשובה קלב

סקאלא יום ג' ב' שבט תרי"ג לפ"ק

שפעת שלום לכבוד אהו' ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מוה' שמואל נ"י בק' חראסקיב.

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו על יריעה של ס"ת שנמצא במקום אחד שנחתך בעובי הקלף במקום השירטוט וסמוך למקום ההוא נכתב שם הויה הק' והאותיות אינן מוקפים גויל בצד העליון מחמת חתך הנ"ל. ונפשו בשאלתו מה לעשות כי הב"י בא"ח סי' ל"ב הקש' היכא מכשירינן באיפסק שום אות בנוקב' הא אינו מוקף גויל ות' שני תירוצים א' דדוקא

דיבוק אות לאות פוסל ולא נקב והיינו משום דהגויל שמעבר לנקב משוי לי' מוקף גויל כמ"ש הט"ז שם בסק"ח. אמנם אם נחסר כל הגויל שבין האותיות פסול לפ"ז ואין חילוק בין אם נעשה קודם שנכתב או אח"כ, תי' הב' דלא קפדינן אמוקף גויל רק שיהי' בשעת הכתיב' מוקף גויל וכל שהי' מוקף גויל בשעת הכתיב' לא איכפת לן במה שניקב אח"כ אף שנדבק אח"כ אות לאות או שנחסר כל הגויל שבין אות לאות זהו תורף דברי הב"י לפ"ד הט"ז וכמו שביאר הדברים בתשו' נו"ב קמא חיו"ד סי' ע"ה. והנה בנ"ד שנעש' הסדק ההוא קודם הכתיב' נסתפק רו"מ מה לעשות כי למחוק א"א שמא כתי' הא' וכשר הוא כיון שנשאר גויל למעל' מהסדק ולקרות בו אסור שמא כתי' הב' ופסולי הוא ע"כ כ' רו"מ שדעתו מטה לקדור השם מטעם ס"ס דשמא כתי' הב' ופסול וע"כ אף למחוק מותר וכ"ש לקדור ואת"ל כתי' הא' שמא מותר לקדור אף במקום שהשם כשר כדעת קצת פוסקים המקילין לקדור בכל ענין עכ"ד רו"מ. והנה מ"ש רו"מ דאם נאמר דפסול הי' מותר למחוק ז"א ול"מ לבעל מנ"ע בתשו' סי' ל"ו דסובר דאף שם הנכתב ע"י חק תוכת אסור למחקו דמכ"ש בנ"ד דאינו פסול רק משום שאינו מוקף גויל ודאי דאסור למחקו אלא אף לד' השבו"י בתשו' שסובר דשם הנעש' ע"י ח"ת מותר למחקו. שאני ח"ת דלא הוי כתיבה כלל כמבואר בש"ס פ"ב דגיטין משא"כ אינו מוקף גויל דכ' הוא אלא לפסול בסתמ' משום שאינו כתיב' המה ומש"ה רוב הפוסקים מכשירין בגט באינו מוקף גויל פשיטא דאסור למחקו. ולבעל תו"ג בחי' לגיטין פ"ב אישתמיט לי' דברי הפוסקים הנ"ל. וכ' להסתפק מסברא דנפשי' אם שם הנעשה ע"י ח"ת מותר למחוק גם נרא' דלא מיפשט לי' שם באותיות המרוקמים אם יש בו משום קדושה באותיות השם לענין מחיקה ואשתמיט לי' דברי הא"ח בבד"ה בטוי"ד סי' רע"ו דכ' השמות המצוירין במשי ע"י תפירה אסור למחקן. אמנם במה שנסתפק בכתב שע"י כופה ואנדוכתרי והיינו על האופן שפירש"י שם בגיטין ד"ך ד"ה אנדוכתר וע' בב"י באה"ע סס"י קכ"ה ובפר"ח ובג"פ שם זה תלוי לפע"ד בפלוגתא הנ"ל דלמנ"ע דשם הנעשה ע"י ח"ת אסור למחקו הה' בזה אבל להשבו"י דמותר למחקו וכ"כ דעת הנו"ב קמא חיו"ד סס"י ע"ח דלא אסור למחוק הה' שנדבקה מלמעלה למטה רק משום שיש דעת האומרים דבכה"ג לא הוי ח"ת ע"ש ומבואר דאם הי' ודאי ח"ה הי' מתיר למחוק וכ"נ קצת ד' המ"ב בתשו' סי' צ"ט ולהמקילין ה"ה בזה ואף שד' המג"א בסי' ש"מ סק"י דבכה"ג הוי כתב לענין שבת ועמ"ש שם האחרונים ליישב דבריו דלכאורה הביא ראי' לסתור מ"מ הלא אף ח"ת הוי כתב לענין שבת כמבואר בס"פ הבונה כגון שנטלו לגגו של חית וכמ"ש הקדמונים שם ובפ"ב דגיטין ומשום דבשבת אפי' רושם חייב וע' בבי"ש באה"ע סי' קכ"ה סק"ג ובר"ן

'ס"פ הבונה וא"כ לדעת המקילין בשם שע"י ח"ת לענין מחיקת השם הה בכה"ג ותלי' בפלוגתא זו. אמנם מ"ש בתשו' נו"ב סס"י הנ"ל דשם הנכתב בשאר כתב שאינו כתב אשורית אין איסור המחיקה ברור ותלי לה בדברי הש"ג שהביא המג"א בא"ח סי' של"ד ס"ק י"ז ע"ש במח"כ אשתמיט לי' דברי הא"ח שבבד"ה יו"ד סי' ער"ו הנ"ל דל"ש אם נכתב בכתיבה גסה או בכתיבה משקה או אפי' בכתיבת עכו"ם אסור למחקו ע"ש והראי' שהביא שם מדברי הש"ג אינו ראי, של כלום דשם מיירי בשם הנכתב בלשון עכו"ם ע"ש ובזה מסופק שם ע"ש אבל כל כתב אף שאינה אשורית ודאי כתב הוי לכל מילי כמ"ש המג"א בא"ח סי' ש"מ ובבי"ש באה"ע רס"י קכ"ו ודברי הנו"ב מה"ת חא"ח סי' כ"ט תמוהים מאד מה שעושה מזה אפי' סניף להקל וע"ש בסי' ל"ג וא"כ ה' דמקרי כ' לענין מחיקת השם ודלא כנו"ב הנ"ל ומכ"ש בכתב אשורית רק שאינו מוקף גויל דודאי כתב הוא והמוחקו חייב בלי ספק אמנם לענין הנדון אם הי' ברור לנו שפסול משום שאינו מוקף גויל וכת"י הא' של הב"י לענ"ד יש לתקן שיגרור משהו למעלה מהאותיות של השם עד שיהי' מוקפים גויל וה"ז דומה למ"ש בש"ע א"ח סי' ל"ב אם אותיות של שם דבוקה יכול להפרידם וכ"כ המחבר ביו"ד סי' ער"ו סעיף י"א ואף שכ' האחרונים הובא בבאה"ט בא"ח שם דאם נון פשוטה דבוקה בתחתיתה לגגה של ה' שמשם הק' יש להכשיר ע"י גרירת קצת מרגל הנון למטה ובלבד שלא יגע בסכין בנקודה האחרונה הדבוקה באות ה' הק' ע"ש נלע"ד דשאני התם דאפשר להכשיר בגוונא שלא יפגע באות משם הק' כלל אבל בנ"ד שפיר דמי לגרור מהאותיות של השם הק' עצמם בכדי להכשיר כמו שמותר לגרור הנגיעה שמאות לאות בשם הק' והיינו משום שאינו בכלל מאבד השם ח"ו אלא כוונתו לתקן כמבואר במרדכי ה' ס"ת סס"י תקנ"ג שמטעם זה מותר לגרר הדביקות וממנו מקור הדין שבש"ע הנ"ל ובנ"ד דכוותי' הוא ואף שראיתי בש"ג פ' שבועת העדות שכ' דלגרור הדביקות שבין אות לאות בלא טעם זה מותר דלא הוי מחיקת השם כלל כיון שאינו נוגע באותיות השם ע"ש אבל במרדכי הנ"ל מבואר דלא כוותי' ואף שראיתי לא' מגדולי אחרונים שבזמנינו שכ' דהמרדכי הנ"ל מדיבוק אות לעצמו קמיירי ולא מדיבוק אותיות זל"ז האמת ההוא שלכאורה מדברי המרדכי משמע כן שמתחלה כ' ואם הודבקו ה' יקיף כרעוהו לגגיהן כו' ותיכף אח"ז כ' ואורי' שאם הדבוק אות של שם יכול למחוק כו' הא תיקון הוא ושרי ומשמע לכאורה דמיירי ר"י נמי בדיבוק האות לעצמו. אמנם מדברי הב"י בא"ח וביו"ד שם שהשוה דעת ר"י שבמרדכי הנ"ל עם דעת הרא"ש בתשו' ומזה קבע דין זה להלכה בש"ע משום דהר"י והרא"ש מסכימים לדעת א' כמבואר בב"י והרא"ש בדיבוק האותיות זל"ז קמיירי ע"כ גם דברי ר"י יתפרשו כן וגם

מדברי המרדכי גופי' מוכח לכאורה כן שהרי כתב שם וקצת נראה סיוע למ"ש לעיל דלא מקרי ח"ת ולעיל בדיבוק אותיות קמיירי אלא שאין זה ראי' דהמרדכי סובר דאין חילוק לענין ח"ת בין אם גורר הדיבוק שבין האותיות בין אם גירר דיבוק של האות עצמו דהא מייתי ראי' בריש ה' ס"ת מההוא דהבונה דשקלי' לגגו דח' ע"ש וכן במרדכי שם בסי' תתקכ"ג כ' על דביקות רגל הה' והקיף ולעיל פי' דלא הוי כח"ת [כצ"ל ודלא כמו שנדפס לפנינו בטעות וכן למעלה סס"י תתקנ"א צ"ל כיון שהוא מתעסק בהפרזת האותיות לאו היינו ח"ת ולפנינו נדפס בטעות) אמנם המעיין במרדכי סוף ה' תפילין יראה שמבואר להדיא בדבריו דר"י הנ"ל בדיבוק אותיות זל"ז קמיירו ע"ש היטב כי ברור הוא ומבואר דלא כהש"ג הנ"ל אלא דטעם ההיתר של ר"י שמתיר לגרור הדבק שבין האותיות משום טעמא דמ"ס דלא הוי מאבד אלא מתקן ולעולם הנגיעה שבין האותיות נחשב מגוף האותיות רק שרי מטעם תיקון ע"כ גם בנ"ד מותר לגרור אף מגוף האותיות שיתוקן ויהי' מוקף גויל אלא שלכאורה יש לתמוה על הרמ"א ביו"ד סי' ער"ו שקבע להלכה בסי' י"א דברי הר"י אכסנדרי דכרעה של ה' שנדבקה לגגה אם אין נוגע רק מעט דיש להחמיר שלא למחוק דאף שפסולה היא מ"מ כל העולם קורין אותה הא הוי כמוחק השם ואיך סתם כדברי המחבר שם בדיבוק שבין השם יש לו לגררו והלא ע"כ המחבר מיירי דצורת האותיות ניכרין דאל"כ אין מועיל פירוד דהוי ח"ת כמבואר באחרונים רס"י קכ"ה ובא"ח סי' ל"ב וכיון שמיירי שצורת האותיות של האותיות בשלימות אמאי מתיר לגרר כדי לתקן ולאו קו' הוא ומה בכרעה של ה' שנדבקה דאף בדיבוק דק קיי"ל דפסולה ואין מועיל תיקון רק לגרר כל הרגל לכותבו מחדש משום דהוי ח"ת ואפ"ה אסור למחוק משום שנראה כמוחק השם מכ"ש בדיבוק אותיות זל"ז ואף שמתקן הוא הלא ברגל הה' שנדבק' ג"כ מתקן הוא וכן יש לתמוה על הב"י שהביא דברי הרי"א הנ"ל בב"י ולא ערער עליו ולמעלה מזה פ' כדעת הר"י והרא"ש שמותר לגרר הדבק שבין האותיות משום שתיקון הוא ע"ש ומזה הי' נראה לכאור' כדברי הש"ג דבדיבוק האותיות כשמפריד בין האותיות אינו מוחק כלל אלא שכבר בארנו דטעמא דלא כש"ע וההיתר הוא משום תיקון והדר"ק לדוכתי' והנלע"ד דדברי הב"י ורמ"א נכונים וברורים שאף שהר"י אכסנדרי אוסר למחוק השם אף ע"מ לתקן כמבואר בב"י שם בשמו ודלא כדעת הש"ג שם בשבועת מ"מ זהו דוקא באם אינו מתקן בשעת המחיק' דהא ברגל הה' שנוגע בגגה אפי' נגיעה דקה קיי"ל דצריך לגרור כל הרגל לכתבו מחדש וכמבואר בדברי הרי"א שם דפירוד בעלמא אינו מועיל משום דהוי ח"ת ולזה כ' הרי"א דכיון שאין לה תקנה רק במחיקת כל הרגל א"כ בשעת המחיק' ודאי דאין השם מתוקן דהא ד' הוא ולא ה' ע"כ אסור למחוק

ע"מ לתקן דכיון בשעת המחיקה אינו מתקן מה מועיל' מה שיתקן אח"כ מ"מ בשעת המחיקה דומה למוחק השם אבל אם הי' מתקן ממש בשעת המחיק' גם הרי"א מודה דמותר וכן מדוקדק בדברי מהרא"י שכ' וז"ל היכא דחד ה' מאותיות השם לא תלי כרעי' כו' היכא ליעבד דאי גרר להההיא דבק ה"ל חק תוכת כו' וה"ה למוחק רגל ההא כול' עד ששבה להיות ד' שזה נקרא מוחק אות א' מן השם וחייב מטעם מחיק' ומאחר שנתחייב מאי נ"מ במה שמתקן אח"כ כו' ע"ש ומבואר דאם הי' די בגירור הדבק הי' מותר משום דלא הוי מוחק כיון שמתקן בשעת המחיק' אלא דכיון שאינו די בגרירת הדבק לבד משום ח"ת וצריך לגרור כל הרגל עד ששבה להיות ד' א"כ אינו מתקן בשעת המחיק' לזה אסור אף שמתקן אח"כ ומש"ה בדיבוק שבין האותיות כיון שדי בגרירת הדבק לבד מותר כיון שהוא מתקן בשעת המחיק' וז"נ וברור ובזה מיושב לן היטב דברי המרדכי הנ"ל שכ' וז"ל ואור"י שאם הדביק אות של שם יכול למחוק אף דאזהר' למוחק שם מלא תעשון כן הא תיקון הוא ושרי וראי' ממש כו' ה"נ כוונתו לתקן ושרי וקצת נראה סיוע למ"ש לעיל דלא מקרי ח"ת ע"כ ודבריו סתומים ואין להם ביאור ולפי הנ"ל יתפרש היטב דמוכיח. מדברי ר"י שבכה"ג לא הוי ח"ת וע"כ די בפירוד הדבק ע"כ מותר משום דמתקן בשעת המחיק' דאל"כ הי' צריך לגרר כל האות והי' אסור דהא אינו מתקן בשעת מעשה ומזה נראה דהמרדכי מפ' גם הך דמ"ס דטיפת דיו שנפל' על הכתב דמיירי בנעשה דיבוק כמו שנרא' תחלה להש"ג ומה שדחה דלא הוי מחיקה כלל נדחה מתוך מ"ש למעל' אמנם גם מדברי הש"ג מבואר שם דבכה"ג דבשעת המחיק' עושה תיקון פשיטא דשרי אלא שהש"ג התיר שם אף במוחק ע"מ לתקן אח"כ ובזה פליג הרי"א והראי' שהביא שם הש"ג מההיא דפרה אדומה שיש לה שערות שראשן משחיר ועיקרן מאדים שמותר לגוז מפני שמתכוין לתקן אינו ראי' לפ"ז דשם מתקן בשעת הגיזה ובזה נדחה נמי הראי' שהביאו האחרונים מסוטה דמוחקין השם משום שמתקן כמ"ש הרמ"א בתשו' סי' ק' אות יוד בפי' דברי רב האי דנמי התם מתקן בשעת מעשה שמקוים מימרא דרחמנא ומכ"ש דאתי שפיר לימוד ק"ו דאחיתופל שלמד לזרוק השם על התהום שתיקן כל העולם הי' בשעת מעשה וכן נדחה גם הראי' שהביאו האחרונים מדברי התוס' דפסחים דכ"ט סע"א דאיך מצי לישרוף עצי הקדש הא השורפן לוקה כמבואר במכות דכ"ב וכן הקשו מהא דתנן בפסחים סוף דפ"א דנטמא שלם כו' שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה וע"ש בתוס' ולפי הנ"ל א"ש דהיכא דמתקן בשעת מעשה כ"ע מודי דמותר ובזה נדחה הראי' שהביאו האחרונים להתיר קדירת השם מההיא דמ"ס פ"ה דהכותב שם של ב' שמות מקיים הראשון ומחשב השני וכן מה שהביאו ראי' מש"ס דעירוכין דף יוד ממכתשת של

משה שנתפגמ' ותיקנוהו ולא היתה מפטמת ונטלו את תקינה ואע"פ שמכתשת כ"ש הוא ועוברין על ל"ת כן ולפי הנ"ל לאו ראי' הוא דשם התיקון בשעת מעשה היא ודברי הט"ז בא"ח סי' קנ"א סק"ג תמוהים מאד דאזיל בתר איפכא ואכמ"ל ועכ"פ נלע"ד ברור דאם הי' פסול בודאי משום שאינו מוקף גויל הי' ברור לגרר כ"ש מגוף האותיות בכדי לתקן שיהי' מוקף גויל כמו באותיות השם שנדבקו וז"ב לפע"ד. אמנם כ"ז הי' באם הי' ברור לנו שהוא פסול משום שאינו מוקף גויל א"כ הי' מותר למחוק כיון שאינו מתקן בזה וא"כ לדידן דמספק' לן איזה תי' עיקר היכי ניעבד לקרות בו בלי תיקון א"א דלמא העיקר כתי' הב' ולזה כל שהי' נקב מתחל' הכתיב' פסול ולתקן לגרר מקצת מראש האותיו' של השם א"א דשמ' העיקר כתי' הא' ולפ"ז כשר בלא תיקון ע"כ אסור לגרור בחנם. וראיתי בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קס"ט שנשאל שנמצ' נקב סמוך לגגו של יוד של שם הוי' ב"ה באופן שאינו מוקף גויל ודעת השואל הי' לגרר קצת מעליונו של יוד בכדי שיהי' מוקף גויל והמחבר נו"ב חולק עליו וכ' דאם ברור שהנקב נעשה אחר הכתיב' כשר לכל התי' בלי תיקון ואף אם ס' הוא אם נעשה קודם או אח"כ כשר בלא תיקון מטעם ס"ס וכ' וז"ל אבל לתקן ע"י שיגרור מקצת היוד אינו נכון כי שמא כשר היא כמו שהוא ואסור למחוק אפי' מקצת האו' במה שאינו לצורך תיקון ואפי' אם בודאי נעשה בתחלת הכתיב' קשה להתיר כי שמא הלכה כתי' הראשון של הב"י שאינו מזיק מה שאינו מוקף גויל אם אינו נוגע באות אחר וא"כ אין הגריר' צורך תיקון ומ"ש בש"ע א"ח סי' ל"ב סכ"ו וביו"ד סי' רע"ו סי"א שאותיו' של שם שהם דבוקת יכול לגררן היינו שהם דבוקת מתחלת כתיבתן שזה פסול לכל הדיעו' ולכך הגריר' היא תיקון בודאי עכ"ד הנו"ב הרי שבנ"ד ממ"ש כ' שקשה להתיר מטעם הנ"ל. אמנם אחר שגם הנו"ב עכ"פ לא החליט להחמיר נחזי אנן והנה בתשו' נו"ב שם בתחלת התשו' כ' וז"ל והנה זה ודאי יפה הורה מעל' שאין חיוב מלקו' משום מוחק השם כ"א במוחק אות שלם מן השם אבל במוחק מקצת מן האות באופן שנשאר צורת אות עליו אינו חייב כו' ומן הכתוב אנו למדים ואבדתם את שמם כו' לא תעשון כן כו' א"כ אין כאן הזהרה רק במאבד השם ואם מחק אות כבר איבד שלא נשאר השם בשלימו' אבל במקצת אות ועדיין צורת אות עליו הרי השם קיים ואין כאן מאבד הסם כביכול אבל אהובי ומה בכך שאין כאן חיוב מלקו' הרי בודאי איסור' דרבנן איכא דאטו גרע זה מהנטפל לשם שאסור עכ"פ מדברי סופרי' אף שאין בו אזהרה מן התור' וע' בחבורי נו"ב חיו"ד סי' ע"ו עכ"ל הנו"ב שם ואני תמה על הנו"ב אחר שהחליט שבמוחק מקצת אות באופן שנשאר צורת אות בהנשאר אינו רק איסור דרבנן א"כ אמאי כ' אח"כ שאפי' אם בודאי נעשה הנקב בתחלת הכתיב'

קשה להתיר כי שמא הלכה כתי' הראשון של הב"י כו' וא"כ אין הגריר' צורך תיקון דהא כיון שאין במחיק' כזו רק איסור דרבנן הוי ספיק' דרבנן כי שמא הלכה כתי' הב' ומותר למחוק ולתקן וא"כ ההיתר ברור דהוי ספיק' דרבנן ולקול' וא"ל דזה הוי ספק חסרון ידיעה כיון שהב"י עצמו נסתפק ביושב דברי הש"ס ולא הוי ספק כמ"ש המנ"י בדיני ס"ס במחודשים דין ח' ז"א דא"כ אמאי היקל הנו"ב שם בס' אימתי נעשה הנקב מטעם ס"ס דשמא הלכה כתי' קמא והא הוי ספק חסרון ידיעה ואינו מצטרף לס"ס כמ"ש הפוסקים להלכ' וגם בנו"ב קמא סי' ע"ה מצטרף ס' זה לס"ס וגם בסי' דה"ח מצרף זה לספק ע"ש שמצרף לס' בין תי' הא' ובין תי' הב' וע"כ דלא ס"ל כדברי המנ"י הנ"ל וע"ש במנ"י סק"ח ועוד והיא העיקר דכאן ודאי לא הוי ספק חסרון ידיעה משום דבב"י מבואר דתלי לה בפלוגת' דרבוות' דמדברי רש"י מבואר דסובר כתי' קמא ומדברי הרמב"ם מבואר דסובר כתי' הב' ע"ש ותמהני על הדריש' שהקש' דהרי מדברי רש"י פ' הקומץ דכ"ט ע"ב מבואר דאף שהי' נקב מתחל' כשר ע"ש בד"ה ויו דויהרג והיא כתי' קמא והוא תמוה דהרי בב"י עצמו מפ' שמדברי רש"י אלו מבואר כתי' קמא אבל מדברי הרמב"ם מבואר כתי' ב' וגם מדברי המאירי שהובא שם בב"י מבואר כתי' ב' ע"ש וכיון שהיא פלוגת' דרבוות' בודאי הוי ספק גמור בין לענין ס"ס בדאוריית' ובין לענין ס' דרבנן וע"כ דברי הנו"ב הנ"ל תמוהים מאד. אמנם בעיקר דברי הנו"ב שכ' דבמחיק' קצת מהאות ונשאר צורת אות אין בו רק איסור דרבנן לפי העולה על זכרוני שבתשו' מנ"ע סי' ל"ו כ' דהוא איסור תורה כמו בעלמ' דחצי שיעור אסור מן התור' ואין הס' כעת לפני אמנם ברור בעיני שראיתי כן באיזה חבור מגדולי המחברים ולפי זכרוני הוא בתשו' מנ"ע ולכאור' הדברים נכונים ואף שבתשו' ח"צ סי' פ"ו כ' בדעת קצת פוסקים דסברי דח"ש אינו אסור מה"ת רק באיסורי אכילה וכ' ולפ"ז בכל שאר איסורי תורה כגון התולש שער א' בנזיר או בשבת או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל וכ"נ מדברי הפ"י בביצ' ד"ז ע"ב אבל לא מן השם היא זה דברש"י בשבת דף ע"ד ע"א ד"ה וכי מותר לאפות מפ' דפחות מכשיעור במלאכת שבת אסור מה"ת כמו כל ח"ש וכן מפ' בהג"א ר"פ המוצי' יין וכבר הרגיש בזה בס' משנה למלך רפח"י מה' שבת וע"ש בדברי המגי' וכן משמע מדברי הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ק"מ וכיון שכן אין להקל בספיקו ול"מ להסוברים דבהלל"מ ספיקו להחמיר וע' בב"י בטויו"ד סי' רצ"ד ובט"ז שם סקי"ג וש"ך שם סקי"ט דכ"ש באיסור דח"ש שהוא מה"ת שיש להחמיר בספיקו אלא אף להמקילין בהלמ"מ בספיקו ע' תשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קמ"ו וע' בס' מנ"י בדיני ס"ס במחודשים דין ט"ו מ"מ בח"ש ודאי יש להחמיר בספיקו דהא אף בדבר שהיא הל"מ אם עיקרו של תורה והשיעור מהל"מ ספיקו להחמיר

כמבואר בפ"ו דמקוואת משנה ז' וע"ש בר"מ ור"ש מ"ש בשם התוספת' וברמב"ם פ"ח ממקואות ה"ו ומכ"ש בחצי שיעור דיש להחמיר בספיקו והנה לפ"ד הרא"ם ז"ל הובא במל"מ פ"א מה' חמץ ה"ז הי' אפשר לחלק בין כל ח"ש דעלמ' לח"ש דמחיקת השם דשאני בח"ש דאכילה דאכילה כ"ש משמע והלכת' אפיקתי' לשיעור כזית לעונשין ולא לאיסורא וכן י"ל בשיעור דמלאכת שבת ואינך משא"כ לענין מחיקת השם דרחמנא אמר אבד תאבדון כו' ל"ת כן א"כ מפ' שהלאו היא דוקא בדרך איבוד ע"כ י"ל דבזה אין ח"ש אסור מה"ת אבל דברי הרא"מ תמוהים וע"ש במל"מ. ובמל"מ רפ"ד מה' שבועת וע"כ לכאורה דח"ש באיסור מחיקת השם אסור מה"ת כמו כל ח"ש ושלא כדברי הנו"ב הנ"ל. אמנם אחר העיון נראין דברי הנו"ב ברורים דהא טעמא דח"ש אסור מה"ת קאמר בש"ס ר"פ בתרא דיומא דכיון דחזי לאיצטרופי איסורא קאכיל ודרשא דכל חלב לבד לא מהני ע"ש בתוס' ובר"ן פ"ג דשבועות וכ' בתשו' שאגת ארי' סס"י פ"א בביאור הדברים דהא באיסורי אכילה קיי"ל דאם אכל מעט וחזר ואכל עד שהשלים לכזית אם לא שהה שיעור אכילת פרס מצטרף למלקות א"כ בעת שאכל אף כ"ש באיסור אכל דאם יאכל עוד לתשלום כזית גם הכ"ש שאכל עכשיו מצטרף למלקות ואיהו מצטרף ומשלים לשיעור אכילה ע"כ כיון דחזי לאיצטרופי בשעת אכילתו איסורא קעביד ואף אם לא אכל יותר אסור עכ"פ מה"ת מה"ט ע"ש והוא נכון וכן י"ל גם לענין מלאכת שבת דאף אם אפה או הוציא פחות מכשיעור וחזר ואפה או הוציא בשבת זה פחות מכשיעור ויש בצירוף שיעור שלם מצטרף כמפ' בסוף פ' הבונה ועיין בש"ס שבת דף פ' ועיין בתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סי' נ"ג ומה"ט כ' בתשו' ט"א שם דלענין בל יראה לא שייך לאסור ח"ש מה"ת כיון דלא שייך חצי לאצטרופי שיצטרף מה ששהה למפרע ח"ש ע"ש דבריו כי נעמו. והנה באיסור מחיקת השם אם לא מחק רק מקצת רוחב האותיות ונשאר בהנשארים צורת האותיות בשלימות לא שייך חזי לאצטרופי דאם ימחוק מהנשאר עד שיתבטל צורת אות יתחייב על האי שעתא לבד ולא צריך צירוף מה שמחק מקודם מקצת דהא אף אם איש אחר ימחוק הנשאר יתחייב דהא קלקל צורת אות משם שלם ומש"ה לא שייך בזה חזי לאצטרופי ואין בזה איסור תורה וזה נכון וברור לפע"ד בלי ספק (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** הפמ"ג באו"ח בא"א סי' ל"ב ס"ק מ"ז כ' בפשיטות דמותר למחוק קצת מהאות כשנשאר בהמותר צורת אות עש"ה ומשמע מדבריו דאין בזה איסור כלל וצ"ע עכ"פ נלענ"ד דמותר למחוק ולגרר קצת מהאות מהנטפלין לשם כיון דנטפלין גופא אין בהם רק איסור דרבנן וזה הוי נטפל להנטפלין וכעין שכ' הרמ"א באו"ח סי' קנ"ד לחלק בין תשמיש דקדוש' לתשמיש דתשמיש קדוש'. ואם כנים הדברים יש מקום אתי להסביר דברי רש"י במנחות

דכ"ט סע"א דעל הא דאית' בש"ס שם ניקב תוכו של ה' כשר ירכ' אם נשתייר כמלא אות קטנה כשר ואם לאו פסול וכ' רש"י שם בלישנ' אחרינ' תוכו חלל ובתפילין איירי ודקדקו הפוסקים בשם המרדכי דאמאי פירש"י דוקא בתפילין וע' בפמ"ג או"ח סי' ל"ב במ"ז סק"ח בשם בה"ז והפמ"ג כ' ע"ז שני דרכים ושניהם לא ישרו בעיני הדרך הא' כ' שם וז"ל ולי י"ל דרש"י ללשון אחרון כל תוכו וכו' ואמאי מכשיר לכתחלה הא יש תקנה בגריר' לגרור הקו בעובי' ויהי' קצת דק ויהי' מוקף גויל וכו' ול"ל לאכשורי לכתחיל' וכשר משמע בלי שום תיקון לכן אמר דבתפילין וכו' וסובר דבכה"ג הוי של"כ וכן אין לגרור אותיות דביקות לדעתו ע"כ והוא דחוק מאוד לומר כן דכל הפוסקים ס"ל להיפך דאין בגריר' משום של"כ הדרך הב' וז"ל או יאמר דה"פ דמקש' ללשון ב' קושי' והוא קושית הרא"ש מ"ש הא דנקט ה' מכל תוך וי"ל בס"ת דתולה ודאי אף תוכו אין להכשיר דיכול לגרור ולתלות כמ"ש הבה"ז רק בה' של שם מיירי דא"א לגרור והוי דיעבד ומש"ה שרי וליכא בשם העצם תוך כ"א בה' דיו"ד וא"ו חוץ מקרי עמ"א כ"ב ושם אלקיכם י"א דנטפל שרי או חדא נקט ולרמז לזה ורש"י הקש' דהא בתפילין מיירי וא"כ אפי' כל אותיות א"א לגרור ולתלות דהוי של"כ עכ"ד. ואני לא זכיתי להבין דבריו א) דהא מפורש בש"ס שבועות דל"ה דהלכה כאחרים דנטפלין שאחר השם אסור למחוק ב) מה שכ' או חדא נקט ולרמז לזה דא"כ קושית הרא"ש לק"מ ונסתר כל הבנין ג) מי יתננו הבין מ"ש דבשם העצם לא מצאנו אותיות דיש להם תוך כ"א ה' והיכן הוא המ' משם אלקים. שוב מצאתי בתשו' רח"כ חיו"ד סי' מ"ג שכ' ג"כ דשמות שאין נמחקין לא נמצא אותיות דיש להם תוך כ"א ה' וע' שם בהג"ה בתשו' מגדול א' ואני לא הבנתי הדברים כמ"ש לעיל וצע"ג. וחלקי אמרה נפשי דאדרב' רש"י ס"ל כסברת כל הפוסקים דבגריר' אין פסול משום של"כ רק במוחק מקצת השם אסור כדעת הנו"ב משום קדושת נטפלין ולהכי כ' דבתפילין מיירי והוא דבאמת לא מיירי רק באותיות השם דאל"כ אפשר לגרור מעט דיהי' מוקף גויל כמ"ש הפמ"ג בדרך הא' ולזה ניחא דבאותיות השם לא מצינו אותיות דיש להם תוך כ"א ה' משם הוי' ומשם אלקים וגם מ' משם אלקים אבל הכא בתפילין מיירי ובתפילין לא נמצא שם אלקים רק אלקיכם והמ' דאלקיכם הא הוי מהנטפלין ושרי לגרור קצת מעובי האות לעשותו מוקף גויל אפי' לכתחל' דהא הוי נטפל לנטפלין להכי נקט רק ה' דהוא מקדושת השם ממש:)** ע"כ הנלע"ד שכיון שאין כאן רק חשש איסור דרבנן א"כ כיון דספיק' היא אי כתי' קמא של הב"י שהוא דעת רש"י אי כתי' בתרא של הב"י שהוא דעת רמב"ם ומאירי הוי ספיק' דרבנן ומותר לגרור בצד העליון של אותיות השם משהו בכדי שיהי' מוקף גויל ויתוקן כראוי ועוד נראה דהעיקר כתי' השני שבב"י

שהרי הב"י הביא שמהרמב"ם מבואר כתי' הב' וכן מבואר מדברי המאירי שהוב' שם בב"י רק מדברי רש"י גבי ויהרג הביא הב"י ראי' לתי' קמא אמנם בספר אבן העזר בסי' ל"ב כ' שאדרב' גם רש"י סובר כתי' בתרא ע"ש מ"ש בפי' דברי רש"י דויהרג הנ"ל בטוב טעם והאריך האהע"ז לחזק תי' הב' שבב"י הנ"ל הגם שלפי דרך האהע"ז הנ"ל לא הי' מועיל כאן גרירה לתקן כיון שלא הי' מוקף גויל מתחלת הכתיב' ובזה לא קיי"ל כוותי' רק כהסכמת הראש ורוב הפוסקים דבכל ענין שהפיסול אינו רק משום מוקף גויל אף שהי' כן מתחלת הכתוב' מועיל תיקון וגם מירושלמי פ"ק דמגל' נראה כתי' הב' דגרסי' שם ר"ז בשם רב ניקב נקב ביריכו של ה' אם גוררו ונשתייר שם ירך קטנה כשר ואם לאו פסול ע"כ ומבואר דאף אם אינו מוקף גויל ע"י נקב פסיל ודוחק לומר דמיירי שהנקב הי' ממלא מאות לאות וצ"ל דלאו דוקא ניקב נקב ביריכו כו' דמשמע שניקב אח"כ דבזה לכל התרוצים א"צ מוקף גויל רק מיירי שהי' הנקב מתחל' וכצ"ל בירושלמי בהאי דניקב נקב באמצע בית וכמ"ש האחרונים וקצרתי וגם נראה שהרי הט"ז הקשה בסקי"ד דפסקי הש"ע סתרי אהדדי והנו"ב קמא סי' ע"ה תי' דהמחבר חשש לשני התרוצים להחמיר וכ"כ בס' דה"ח והוא דחוק למעיין ע"כ יותר נראה לומר דלתי' הב' בעינן דוקא תרתי לטיבות' ולא הקיל רק בנקב ושנעש' אחר הכתיבה דוקא הוא בדיבוק או בנקב כל הגויל שבין אות לאות דהוי כדיבוק כמ"ש הנו"ב והדה"ח פסול אף שנעש' אחר הכתיב' ובזה נסתלק ק' האהע"ז מה שהקשה על הב"י עש"ה כי קצרתי וע"כ לא סתרי פסקי דש"ע אהדדי כי הב"י תפס עיקר כתי' הב' וע"כ ברור דיש לגרור ולתקן בנ"ד ועוד דהא בתשו' ב"א חיו"ד סי' ס"א מצדד להקל אף למחוק אות מהשם בכדי לתקן אח"כ אף שיש ספק אם הס"ת פסולה קודם התיקון משום דאכתי תיקון מקרי כיון שא"א לקרות בה מספק שהיא ספק פסולה מש"ה הוי תיקון כיון שאינו מוחק דרך השחתה רק בכדי לתקן ע"ש ואף שאין לסמוך על קולא זו מ"מ בנ"ד כיון שהתיקון בשעת מעשה המחיק' וגם גוף המחיק' אין בה חשש איסור דאוריית' כמ"ש למעלה והדעת יותר דעתה קרוב לודאי שהוא פסול' ודאי דיש לסמוך להקל לגרר משהו מהאותיות למעל' שיהי' מוקף גויל כנלע"ד ברור ובנדון הקדיר' שהזכיר רו"מ הנה האחרונים הסכימו למעש' דשם שנכתב בטעות מותר לקדרו ביחד עם איזה תיבות והאריכו בזה וכן המנהג להתיר. אמנם בנ"ד כיון שלענ"ד יש תיקון באופן הנ"ל והשם לא נכתב בטעות למה לנו להכניס ראשינו בזה שהרא"ש ובנו ר' יהודא ז"ל החמירו בקדיר' מאד ורב גובריהו אמנם אע"פ שנלע"ד להלכ' כאשר כתבתי. אמנם מחמת כ' שקשה להתיר וגם לפי העולה על זכרוני מבואר בתשו' מנ"ע שיש איסור תורה בגרירת מקצת אות מהשם הגם שלענ"ד דברי ברורים

להלכה מ"מ לחומר הנושא איננו מחליט למעשה ולא יסמכו עלי לבד לעשות כאשר כתבתי עד שיעתיק דברי אלה וישלח לפני א' מחכמי הדור אם יסכים לעשות כמ"ש הנני מטינא שיבוא בהדי' והנה עם היות שאני מוטרד כעת להשיב בענינים אחרים עמוקים מאוד וגם אינני במזג הבריאות והי' קשה לי להשיבו תיכף אמנם לאשר ראיתי במכתבו שהתפלא עלי על שלא השבתיו בשנה העבר' בנדון השאל' אשר כתב אלי בד"מ והאמה הוא שלא השבתיו אז יען נשאלתי על הנדון ההוא מכבר מכבוד הרב המאה"ג אבדק' קאפיטשניץ והשבתיו הנלע"ד ולמען לא יחשוב רו"מ שדבריו אינם חביבים אצלי ע"כ חשתי להשיבו תיכף והי' בזה שלום כנפשו ונפש הדוש"ת באהבה:
שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל:

תשובה קלג

סקאלא יום ד' כ"ג תמוז תרי"ד לפ"ק. רב חיים ושלום לכבוד אה' ידידי הרב המופלג בתורה וחסידות איש חמודות בנש"ק מ' בנימין וואלף נ"י
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בדין יריעה מס"ת שנעש' סדק מעל"ע בהקלף בין פני האלף שהיא היוד שע"ג ובין הגג שתחתיו והוא בשם אלקים הק' איך להתנהג בזה ובהשקפ' ראשונה עלה על דעתי שמותר לגרור האלף לעשות במקומ' אלף קטנה מכמות שהית' ראשונה שיהי' במקום הגג עם הרגל שתחתיו כל האלף שיכתוב עכשיו ויהי' ג"כ מקיף גויל למעל' אלא שיש לכאור' מקום לפקפק ע"פ דברי הר"י אסכנדרנו הובא בב"י סי' ער"ו דיש להחמיר באם נדבק כרעה של הא בגגה באם נוגע רק מעט דאף שפסול מ"מ י"ל דאינו מותר לגרר משום שנרא' כמוחק השם משום שכ"ע קרי לה הא ובנ"ד דכוותי' הוא משום שממש אין הסדק נראה להדי' וכ"ע קרו לי' אלף נראה כמוחק השם מ"מ כיון שהרדב"ז בתשו' ח"ב סי' תקצ"ו האריך להתיר ספיקו של הרי"א הנ"ל ולהתיר בנדון שלו וגם בתשו' חב"י סי' ע"ה נדפס שם תשו' רבינו הגאון מהר"ל מפראג ומבואר שם דמתיר בפשיטות וכיון שמהרי"א מספק' לי' וכמו שהובא ברמ"א סי' ער"ו סי"א אין ספיקו מוציא מידי ודאן של הנך גדולים הנ"ל ולא עוד אלא שנוכל לומר דהא שפ' רמ"א דאם נוגע רק מעט יש לספק אם מותר לאו משום ספיקא דהריא"ס לבד הוא אלא שי"ל שחשש עוד לדעת התשב"ץ ח"א סי' נ"א שהאריך ודעתו באם נוגע כרעה דהא רק מעט כשר בדיעבד ואינו בכלל שלא יעשה ההין חתין דזה מיירי שלא ידביק כרעה דהא בעובי לגגה שדומה לחית ממש אבל אם הדביק' רק מעט לכתחל' הוא דלא יעשה כדאי' בש"ס חזינא להו לספרי דיקני דתלו לה לכרע' דהא דמשמע דלא לעכובא הוא ומש"ה אם אירע

כן בהא של השם אסור לגרר כמבואר שם בתשו' רש"ט פלקון שהבי' בתשב"ץ שם ועיין בתשו' רדב"ז הנ"ל וגם בתשו' מהרי"ק שע"א נטה להקל בדביקת ההין וקופין רק בשורש צ"ח החמיר וכבר עמד בזה הב"י בא"ח רס"י ל"ו ובאה"ע סי' קכ"ו ועיין בס' ג"פ סי' קכ"ה ס"ק ס"ה וס"ו ואף דאנן קיי"ל להחמיר אף בדיבוק מועט כחוט השער' כד' הריב"ש ודעמי' וע"ש בתשו' רדב"ז מ"מ מספיק' אסור לגרר דשמא כשר אף כשהיא דבוק ומש"ה אסור לגרר ואף הרדב"ז שהקיל היינו משום דלדידי' א"צ לגרר בדבוק מועט רק הדבק וא"צ לגרר כל הרגל אבל אנן דקיי"ל דצריך לגרר כל הרגל בכל ענין אף בדבוק מועט ואל"כ יש לפסול מספק משום ח"ת ובזה א"א לגרר כל הרגל מספק א"כ ל"ל תקנת' ואף אם נאמר כד' הנו"ב מ"ק חיו"ד דאף מהרי"ק בשע"א לא הקיל רק בגט משום דלא בעינן כתיבה תמה ולא בסתו"מ והבי' כן בשם תשו' מ"ע וע"ש בס' ג"פ ס"ק ס"ו מ"מ עכ"פ ודאי דאסור לגרור ולמחוק הרגל כיון דעכ"פ כתב הוא דהא כשר לדידי' בגט ודאי הוי כמוחק השם ואף שפסול בסתו"מ משום דלא הוי כתיבה תמה מ"מ ודאי כיון דמקרי כתב עכ"פ אסור למחוק בשם והנו"ב שכ' שם דאי לא מקרי כתב לענין תתו"מ אף שהוי כתב לענין גט מותר למחוק דבריו תמוהים מאד וכבר תמהתי עליו במק"א ומש"ה שפיר פ' רמ"א שאם נדבק' רק מעט יש לספק אם מותר לגרר אבל בנ"ד שפסול לכל הפוסקים שפיר מותר למחוק כמ"ש למעלה. אמנם מה שעלה ע"ד לספק דשמא אף בנפסק האות ע"י סדק שבקלף מעל"ע נמי כתב הוא והא שפסול היא מטעם שאף אם נסדק בסמוך ממש אצל האות פסול משום שאינו מוקף גויל כ"ש אם נפסח באות עצמו וכ"מ לכאור' בתשו' צ"ץ סי' קי"ב וז"ל מהרי"ק שקכ"ב ולעד"נ לחלק בין היכא שנקרע גוף האות להיכ' שהקרע עובר בין אות לאות דודאי היכא שנקרע גוף האות והדבק מחזיקו נמצא שאין כתב כ"א ע"י הדבק ואע"ג ששפתי הקריע' נוגעין זה בזה ולא נחסר הקלף כלל אלא שנקרע ונסדק מ"מ בעינן שהאות יהי' מוקף גויל ואפי' היכא שירך האות שלם ולא נסדק כלל אלא שנחסר הקלף שבתוך חלל האות פוסל בירושלמי כ"ש הכא שגוף האות נחלק לשנים אלא שהדבק מעמידו והשת' א"ש הלשון אין דובקין בדבק כלומר היכא שנקרע גוף האות ונפסלה שהרי אין מוקפת גויל וגרע טפי נמי מאין מוקפת אין דובקין אותה להחשובה אות ע"י הדביקה כו' עכ"ל והובאו דבריו בב"י סי' ר"פ והנה זה ודאי דאם נכתבו אותיות השם כהלכתן רק שאין מוקפין גויל ודאי דאסור למחקן דהא כתב הוא והא דפסול בסתו"מ כשאין מוקף גויל היינו משום שאינו כתיבה תמה כמ"ש התוס' והרא"ש בגיטין ד"כ ע"ב וכבר כ' למעלה דאף אין השם בכתיבה תמה אסור למחקו א"כ די לבא מן הדין להיות כנדון דאם נפסק האות ע"י סדק שבקלף נמי אין פיסולו

רק משום שאמ"ג וא"כ אסור למחקו ואף שבתשו' מהרי"ק שם כ' דגרע טפי אם נקרע הקלף שבגוף האות מאמ"ג ע"ש ותדע לך שהרי אם נקרע הקלף סמוך להראות ממש ולא נקרע הקלף שבגוף האות כשר אם נעשה הקרע לאחר הכתיבה כמבואר בב"י בא"ח סי' ל"ב וכדמוכח מהש"ס פ' הקומץ בההיא דאיפסק ואו דויהרג בנוקב' ועיין בתשו' נו"ב מ"ק חיו"ד סי' ע"ה דאם ניקב הקלף אחר הכתיבה סמוך להאות ולא נשאר מ"ג אם לא נפסק כל הגויל שבין אות לאות כשר לשני התי' שבב"י ע"ש ואם נפסק הקלף שבגוף האות אף אחר הכתיב' ודאי פסול כמבואר מלשון הרמ"א סי' ר"פ ולדעת הט"ז שם סק"ד ע"כ מיירי מהרי"ק ורמ"א שנעשה אחר הכתיב' דאל"כ כשר אם הדבוק עליו טלאי קודם הכתיבה ודוחק לומר דלדידי' מיירי בנעשה הקרע קודם הכתיב' וכתב כן האות והטלאי דבוק עליו אחר הכתיבה בהאי גוונא הוא דפסול זהו דוחק גדול ועכ"פ זהו ודאי ברור דאף אם נפסל הקלף שבגוף האות אחר הכתיבה פסול אף דאם ניקב הקלף סמוך לאות אחר הכתיב' כשר כיון שהי' מ"ג בעת הכתיב' אף שאמ"ג עכשיו וע"כ דבכה"ג גרע טפי אכתי י"ל דמה"ט גרע טפי אם נעשה הקרע בגוף האות משום שנעשה עי"ז האות חלוק לשנים וכל האותיות צריכים להיות גולם א' חוץ מהא וקוף ואם שינה פסול כמבואר בטוש"ע א"ח סי' ל"ו ובתשו' מהרי"ק שס"ט א"כ מה"ט פסול ג"כ בקרע הנעשה בקלף שבגוף האות נוסף על פיסול שמצד שאמ"ג. אמנם אף מצד פיסול זה אם לא נשתנה צורת האות ע"י הקרע ותינוק דל"ח ול"ט קורא את האות כהלכתו אף שפסול אף אם אין פרידתו ניכר להדי' מ"מ הלא באם אין האות גולם א' ואין פרידתו ניכר להדי' ותינוק קורא כהלכתו מהני תיקון ולא הוי שלא כסדרן אף בתו"מ כמבואר בהגמי"י ספ"א מה' תפילין ובמהרי"ק שם ובש"ע א"ח סי' ל"ב סכ"ה וא"כ ע"כ כתב גמור הוא דאל"כ הוי של"כ והא דפסול בלא תיקון הוא מטעם שאינו כתיבה תמה רק פסוקה ושבירה כמ"ש שם בהגמי"י ומה"ט הוכיח בס' ג"פ סי' קכ"ה ס"ק ע"ב דבגט אם אין היודין שע"ג אלף והשינין נוגעי' אם לא נשתנה צורת האות ותינוק מכירן דכשר בגט במקום עיגין אף בתורף מדמהני תיקון בתו"מ בכה"ג ולא הוי של"כ ש"מ דכתב הוא אלא שלא הוי כתיבה תמה ומש"ה פסול בסתו"מ בלא תיקון ומש"ה בגט דבמקום עיגון כשר אף שאינו כתיבה תמה כשר בכה"ג ע"ש ועיין היטב בתה"ד סי' מ"ח ור"ל ורל"ו וכ"נ מבואר מדברי הרשב"א והר"ן בשבת ספ"ר הבונה דמ"ש בש"ס שם שלא יכתוב אלפין עיינין ולא טתין פיפין היינו שיעשו גולם אחד דוקא דאל"כ ידמו לאות אחרת ע"ש היטב והבריית' קאמר שם וכתבתם כתיבה תמה שלא יכתוב אלפין עיינין כולי מבואר שאף שאינו גולם אחד פסולו רק משום שאינו כתיבה תמה וא"כ כבר כ' למעלה דבשם הק' הנכתב עד"ז דהיינו

שאם הוא כתב גמור רק שאינו כתיבה תמה ודאי דאסור למחקו אמנם העיקר נראה דכל שגוף האות נחלק ע"י סדק הנעשה בקלף לאו אות הוא כלל וכ"נ מבואר מלשון מהרי"ק שם שכ' דודאי היכא שנקרע גוף האות והדבק מחזיקו נמצא שאין כתב כ"א ע"י הדבק ומדכתב שאין כתב משמע שאינו כתב כלל וכ"נ ראי' מגוף הדין שכ' הרא"ש ומהרי"ק שאם נפסק גוף האות ע"י הקריעה לא מהני תפירה ודבק ואם נאמר דהוי כתב אף מקודם הדבק רק שאינו כתיב' תמה מדוע לא יועיל דבק הא אף קודם הדבק הוי כתב רק שהי' פסול משום שאינו כתיבה תמה ומה איכפת לן שנעש' כתיבה תמה ע"י הדבק ה אף אם נעשה כתיב' תמה ע"י ח"ת מהני דהא מותר להפריד נגיעה שבין אות לאות אף שקודם הפירוד הי' פסול משום שאמ"ג ופסולו היא מטעם שאינו כ"ת כמ"ש התוס' והרא"ש בגיטין ד"כ ומבואר דכל שהיא כתב אף שנעש' כתיבה תמה ע"י ח"ת כשר ומה"ט נראה לכאור' דאם אין היוד שע"ג האלף או השינין נוגעים בגוף האות ואין פרידתן ניכר להדי' ותינוק דל"ח ול"ט קורא כהלכתו אף שפסול עד שיתקן מ"מ כיון שאין פסולו רק משום שאינו כ"ת כמ"ש הגמי' וכנ"ל מש"ה אף אם תיקנו ע"י ח"ת כשר וח"כ אמאי אינו מועיל דבק להכשירו א"ו דכל שנקרע באמצע האות לאו אות הוא כלל משום שהו"ל נשתנ' צורת האות שהקרע מפסיק קצתו מקצתו ומש"ה ניחא דלא פליגי הרמב"ם והרא"ש דלכאורה נראה דפליגי שהרמב"ם ספ"ט כ' ובכל הקרעים יזהר שלא תחסר אות א' או תשתנה צורתה ומשמע לכאורה דאם לא נשתנ' צורתה אף שנפסל גוף האות מהני תפירה והרא"ש סתם וכתב דאם נחלק האות אין לו תיקון וכ"כ מהרי"ק ולא הביאו שהרמב"ם פוסק דדוק' אם נשתנה צורת האות ע"י הקריעה ח"ו שגם הרמב"ם נתכוין לזה דבכל ענין שנקרע תוך האות הוי נשתנה צורת האות ותדע לך עוד שהרי הטור כ' והיא שלא יעבור הקרע על האותיות בענין שישתנה צורת שום אות אבל אם עבר הקרע על הכתב לא יתפור ע"כ ולכאורה דבריו הם נגד דברי הרא"ש שסתם וכתב דאם נחלק האות אין לו תיקון ולא התנה דבעינן דוק' שישתנה צורת האות וגם הטור עצמו סיים שאם עבר הקרע על הכתב לא יתפור ולא חילק א"ו כדכתיבנ' דכל שנחלק האות ע"י הקרע בכל ענין הו"ל נשתנ' צורת האות והא דכתב הטור בריש' בענין שנשתנה צורת האות היינו למעוט אם נקרע בתוך האות ונשאר למעלה מן הקרע שיעור אות ותינוק דל"ח ול"ט קורא כתקנו וכההי' דאפסק ויו דויהרג בנוקב' ועיין בתשו' ר"א מזרחי סי' פ"ט ואינו לפני ובתשו' צ"ץ סי' קי"ב אבל כל שנפסק בגוף האות ולא נשתייר שיעור אות כתקנו עד שיצטרף להדדי מה שלמעל' ולמט' בכ"ע הו"ל נשתנ' צורת האות וכצ"ל לפע"ד בד' הלבוש שכ' ואם נחלק שום אות ע"י הקריע' ונשתנ' צורתו בעודו חלוק

פסולה ולא מהני מה שמדבקו מאחוריו אע"פ ששפתי הקריעה חוזרין ונוגעין זב"ז ע"י הדבק וחוזר האות כצורתו ולא נחסר הקלף כלל אלא שנקרע ונסדק מ"מ בעינן שיהי' האות מוקף גויל אפי' היכא שהאות שלם ולא נסדק כלל אלא שנחסר הקצף שבתוך החלל פסלינן לי' כ"ש היכא שגוף האות נחלק לשנים ונשתנ' צורתו וע"י הדבק היא חוזר לצורתו ז"א מוקף גויל מכל צד ול"ד לנפסק ח' מן האותיות הפשיטות שכ' בלבוש התחלת סי' ל"ב שהוא כשר דהתם מיירי שלא נשתנ' צורת האות אע"פ שחלק ולא נדבק ע"ש ע"כ והנה לכאור' משמעות דבריו דדוק' היכא שנשתנ' צורת האות קודם הדבק הוא דלא מהני מה שחוזר ומדבקו ונעש' צורת האות ע"י הדבק הא אם לא נשתנ' צורת האות קודם הדבק כגון ששפתי היריע' נוגעים אף קודם הדבק מועיל דיבוק אבל אם כן דבריו הם נגד דברי הרא"ש ומהרי"ק שסתמו וכתבו דכל היכא שנחל' האות ע"י סדק אין לו תיקון וכן מבואר ברמ"א וכ"מ ברדב"ז בחדשות סי' תמ"ז והש"ך הבי' דברי הלבוש ע"ד רמ"א אע"כ כוונתו דבכל ענין שנחל' האות ולא נשאר לא למעל' ולא למטה שיעור אות כ"א בהצטרף יחד הוי נשתנ' צורת האות כיון שהאות חלוק לשנים ע"י סדק ולא מהני מה שמדבקו מאחוריו אף שנעש' צורת האות ע"י הדבק' דהיינו שנעש' מחובר ע"י הדבק זה לא מהני אלא שלשון המחבר מגומגם קצת שכ' ובכל הקרעים יזהר שלא תחסר אות א' או תשתנ' צורת' או תחלק וכ"ה בלבוש והיא מגומגם דהא כיון שנחלק' היינו נשתנ' צורת' ויש ליישב (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** תמוה לי שלא הביא דברי המ"ב בסי' כ"ג כ"ד שכ' שם וז"ל נראה דהרא"ש מיירי דוקא כשנשתנה צורת האות וגם נחלק אבל נחלק ולא נשתנית צורת האות לתינוק דלא חכים קורא ל"ל בה. והב"ש בסי' קכ"ה ס"ק ל"ו הביאו בקצר' דלכאור' משמע שלא כדברי א"א הג' ז"ל ואולי יש ליישב ג"כ ע"ד שכ' א"א הג' ז"ל וע' בפמ"ג או"ח במ"ז סק"ח כ' דגם הט"ז מודה דאם אין פרידתן ניכר להדי' דמהני תינוק לצרפם ולתקן וגם הביא בשם המאירי דס"ל דלא כהט"ז ואפי' באותיו' כפולו' מהני תינוק לצרף מה שלמטה וכן האריך שם בס' ישועות יעקב וביד אפרים במ"א סקי"ח ובתשו' בית אפרים חאו"ח סי' ג' וע' בפמ"ג בא"א סקכ"ב בד"ה נסתפקתי בסה"ד וצ"ע שאמו"ר הג' ז"ל לא הביא כל זה לנ"ד:)** ומ"מ המתבאר ממ"ש שכיון שלא מהני דידוק בנפס' האות ע"י קרע בכ"ע א"כ ש"מ דלאו כתב הוא כלל ואף שבתשב"ץ ח"ג סי' ר"ז כ' ואם נפסק' אות א' ואחר הדיבו' מחזיר לדבק' דבוק יפה בעור עצמו שאינו ניכר יראה שהיא מותר אע"פ שנקרע שם העור דהו"ל כתיב' תמה שפיר כו' ע"ש משטחיות לשונו נראה דקודם הדיבו' פסולו רק משום שאינו כ"ת ומש"ה כשר אחר הדיבו' דהוי כ"ת אבל דבריו הם הפך דברי הרא"ש ומהרי"ק הנ"ל וכוותייהו קיי"ל כמבואר בדברי

רמ"א ולמאי דקיי"ל דלא מהני דיבוק בכ"ע ש"מ דלאו אות הוא כלל וכדמות ראי' יש להבי' מהא דפריך סנהדרין דנ"ו ואימ' מיברז הוא ואזהרתיו מהכא ואבדתם את שמם ל"ת כן כו' ואימ' דמנח שני שמות אהדדי ובזע להן ובזע היא מלשון קריעה ומשמע אף באין בו חסרון ועיין בתשו' מהרי"ק שם והוי בכה"ג מוחק השם וש"מ דבכה"ג בטל צורת האות אלא שאפשר לדחוק קצת ואכמ"ל כלל הדברים שלענ"ד מותר למחי' הא' שנפסק' ולכתוב במקומ' אלף מן הקרע ולמטה משום דנתבטל צורת האלף ולא מן השם היא ובפרט שיש לצרף דעת הרבה מרבוות' דסברי דכל שעושה משום תיקון השם אף שאין מתקן בשעת המחיקה יותר למחוק אין זה מחיקה רק תיקון וכדמשמע פשטא דלישנא דמ"ס והארכתי בזה בכמה תשו' ומחמת שלבי מהסס עדיין בזה לחומר הנושא אמרתי שטובה בזה עצתו של הגאון בית אפרים דכיון דגרם מחיקת השם שרי כמבואר בשבת דף ק"כ וקורא התם לטביל' גרמא אף שנכנס עם השם לתוך המים וסופו שימחק מ"מ כיון שאינו מוחקו תיכף רק שיומחק ממילא אח"כ כשמתלחלח הרבה זהו גרמא הוא א"כ יש להמציא תקנה שיניח נייר או גמי מלוחלח במים על האלף וזהו יהי' שיומחק וע"ש בתשו' ב"א וכ"כ הש"ג פ"ד דשבועות ואף שבתשו' נו"ב תניינא חאו"ח סי' ט"ז מחמיר בגרם מחיקת השם שלא לצורך מצוה ע"פ שיטת רש"י ביומא מ"מ נ"ד ודאי צורך מצוה הוא אלא שבמק"א הארכתי לתמוה דנרא' דכה"ג לאו גרמא הוא והבאתי שם שהאמת שמדברי הזית רענן פ' בשלח מבואר דכה"ג הוי גרמא אבל הוא נגד הש"ס במכות די"א ובסוכה פ' החליל ובתשו' אחרת הארכתי ג"כ לתמוה מש"ס מנחות דנ"ו ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הניח שאור ועיין ברמב"ם פי"ב מה' מעה"ק הט"ז דמוכח דבכה"ג עשי' הוא ולא גרמא. וגם הבאתי שם דברי התוס' בשבת די"ז ד"ה אין פורסין ודברי התוס' במנחות דנ"ו ע"ב ד"ה ומעשה שבת וד' המג"א סי' רנ"ב סק"כ ובסי' שט"ז סק"ט דמוכח דכה"ג הוי עשי' ולא גרמא וע' בש"ס שבת די"ד ובס' חסידים סי' תתק"י וע"כ צ"ל בפי' הש"ס דשבת דק"כ כמ"ש הרשב"א בחי' שם והיינו ע"ד שכ' התוס' בשבת די"ז הנ"ל. ובחנם תמה בתשו' ב"א שם על הרשב"א. אמנם אחר שבנ"ד נלע"ד דמותר למחוק האלף מהשם שכבר נשתנה צורתה לכן יש לצרף זה לסניף למחוק ע"ד הנ"ל. אחר שמפשטות לשון הרמב"ם פ"ו מה' יסה"ת דאף אם ודאי הוא ש ומחק כל שאינו מוחק בידים הו"ל גרמא וכן משמע להדי' בתשוב' רדב"ז ללשונות הרמב"ם ח"א סי' מ"ז. והנה אע"פ שלכאור' הי' יותר טוב להתיר ע"י קדירת השם עם איזה תיבות כמ"ש בתשו' יד אלי' סס"י מ"ו. וכן נהגו הסופרים כמ"ש בתשו' מע"ץ שנהגו כן ע"פ הוראת הג' מוהרא"ב מ"מ בתשו' כנ"י סי' ל"ו האריך לאסור אף בכה"ג וכ' שאין דעתו נוחה

במנהג הסופרים אלו ועוד דטעם המתירים לקדור עם איזה תיבות משום דאז הוי כענין שלם דזה לא הוי הורדה מקדושה וע' בל' רש"י בעירוכין ד"ה שם שלא במקומו וע' בל' תשו' יד אלי' ומע"צ סי' כ"ט. ובנ"ד שהשאלה הוא בשם אלקים של כי לקח אותי אלקים. ואח"ז יש ריוח כשיעור פ' בין תיבת אלקים ובין ויחי מתושלח א"א לעשות כן דאם יקדור תיבת אלקים עם ויחי מתושלח הלא אין לו שייכות לפ' שלאחריו ואה יקדור כל השירה שלפניו עם תיבות אלקים הלא יקדור תיבת אלקים של ויתהלך חנוך את האלקי' ג"כ וזה ודאי אסור ובלא"ה בנ"ד ודאי יצטרך לכתוב השם עם התיבו' שיקדור על המטלית והרבה אחרונים כ' בתשו' שאין לכתוב השם על המטלית אף שמדברי הש"ך סי' ער"ה סק"ג מבואר להיפך מ"מ כיון שבלא"ה עיקר היתר מהרי"ק שמתיר לכתוב אף שאר אותיות על המטלית הוא היתר חלוש מאד כמ"ש הב"ח סי' ר"פ ובתשו' סי' קל"א אלא אחר שכבר נהגו להתיר אין לאסור לאחרי' כמ"ש הב"ח אבל לענין לכתוב גם השם על המטלית כיון שבתשו' חב"י וזכרון יוסף ויד אלי' כ' לאסור יש להחמיר אף שי"ל דעם כמה תיבות מותר ובמק"א הבאתי סמך מדברי הירושלמי פ"ק דמגילה הובא בתוס' מנחות ד"ל ע"ב מ"מ כתבתי שם לדחות סמך זה ולא רציתי לכפול הדברים בפרט שאחר שהלוקח התנה עם רו"מ שלא יהי' שום אות כתוב על המטלית ויצטרך לגנוז היריע' ע"כ נלפע"ד להתיר למחוק הא' באופן שכ' למעל' אמנם לחומר הנושא איני רוצה להתיר למעשה עד שיסכים א' מחכמי הדור ידידו דו"ש שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל.

והנה ע"ד התיקון שכ' למעל' הגם שאז לא יהי' השם נכתב כסדר ובתשו' נו"ב בתשו' הרב הג' מוהר"ט ווייל שכ' בפשיטות שצריך כסדרן דוקא בכתיבת השם לא נלע"ד שיהי' בזה עיכוב בדיעבד שלא פיסול זה בש"ס וראשונים וע' ברמ"א א"ח סס"י ל"ב י"ל דשם נמי לכתחל' דוקא הוא. וכ"מ מריש דברי הר"י אסכנדרני שהובא בב"י סי' רע"ו ואכמ"ל:

תשובה קלד

סקאלא יום ה' ערב שבועות תרטו"ב לפ"ק

ה' ישפות שלום וברכה לכבוד אהו' ידידי הרב המופלג בתורה ובחסידות איש חמודות הירא ושלם בנן של קדושים כש"ת מוה' בנימין וואלף נ"י.

מכתבו קבלתי היום עם היריע' והכני טרוד מאד וגם הציור אץ עלי להשיב לזאת הנני משיבו בקצרה. הנה אם הי' מקום הגיפלאסין בסמוך לרגל הפנימי שהוא כרעה דה' שחור כמו שהוא שחור מחמת הגיפלאסין הסמוך לרגל הימין הי' הענין קשה מאד כי אף שהד' במקום הגיפלאסין אינו שחור כ"כ כמו גוף הרי זה לא מהני וע' בתשו'

נו"ב קמא חאה"ע סי' פ"ה ד"ה אמנם דא. אמנם באמת בין כרעא השמאלי ובין הרגל אינו שחור כלל רק שהקלף הוכהה מלבנינותו דאינו לבן כמו שאר הקלף ע"כ כשרה היריעה בלי פקפוק. וא"צ שום תיקון אמנם מה ששאל אם מותר לגרור תוך הה' במקום הגיפלאסין שנעשה שחור בכדי ליפותה. הנה במק"א בתשו' הארכתי לענין איסור גרירה מקצת האות שבשם הק' באופן שישאר האות שלם כתיקונו שאף שמתשו' מנ"ע מבואר שהוא איסור תורה כמו שאר ח"ש שאסור מה"ת מ"מ בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קס"ט מבואר שאינו רק איסור דרבנן כמו הנטפל להשם והארכתי שם בתשו' לחזק דעת הנו"ב שאינו דומה לשאר ח"ש באיסורין. וע' בתשו' שאגת ארי' סס"י פ"א וכיון שאינו רק איסור דרבנן ע"כ יש לחפש צדדי היתר בזה והנה בתשו' הבאתי מחלוקת הפוסקים בשם הנכתב ע"י ח"ת אי מותר למחקו והבאתי שם שדעת רוב הפוסקים שמותר למחקו ובתשוב' ב"א חלק יו"ד סי' ס"א כ' דאף אי כאמר דגם שם הנכתב על ידי ח"ת אסור למחקו זהו דוקא אם חקק תוכו במתכוין לשם קדוש אבל אם לא נתכוין לחקוק תוכת כלל רק ע"י שהי' מתעסק בטשטוש הדיו נעשה ממנו אותיות השם הדבר פשוט דאין להסתפק בזה דשרי למחוק דהא גם בכתב שם שלא בכוונה מותר למחקו ע"ש וכיון דשם גופי' מותר למחקו בכה"ג נרא' דמכ"ש מה שנטפל לשם אף אם השם גופי' נכתב כראוי אם הנטפל ככתב בדרך התעסקות בעלמ' מותר למחוק הנטפל ואין להביא ראי' להיפך מדברי הרא"ש בתשו' כלל ג' והמרדכי פ' הקומץ שכ' דאם אותיות השם דבוקת מותר להפריד שאינו כוונתו אלא לתקן ות"ל דבלא"ה מותר מטעם הנ"ל אע"כ כיון דגוף השם נכתב כראוי יש להנטפל קדושה אף אם לא נכתב כראוי די"ל דשם מיירי שנדבק בעת כתיבתו שנתכוין לכתוב השם וכתב הכל כראוי בכתובה כשרה אף שהדבק ודאי עשה שלא בכוונה מ"מ הכתיבה נעשה בכוונה וכ"מ מלשון המרדכי שם שכ' אם הדביק ע"ש אבל אם כ' הנטפל שלא במתכוין כלל רק כמתעסק בעלמ' נרא' דכ"ש היא מאם כ' כל השם עד"ז ומכ"ש בנ"ד שהנטפל תוך הה' נעשה מעצמו לגמר שלא ע"י אדם דנרא' דאין עליו קדושת נטפלין ומותר למחקו והנה יש לצרף להיתרא ג"כ דעת רבינו הגאון מהר"ל מפראג בתשו' שבתשו' חב"י סי' ע"ה הובא בתשו' ב"א שם שאף אם האותיות השם ניכרות רק שהם מטושטשת מותר למחוק ולכתוב יפה השם שיהי' השם ניכר ונאה משום זה אלי ואנוהו ע"ש וא"כ כ"ש בנטפל להשם ואף שמדעת כה"פ זולתו אין נרא' להקל כ"ז בגוף השם אבל בנטפל שאינו רק איסור דרבנן יש לצרף דעתו להקל לזאת נלע"ד שמותר לגרר מקום הגיפלאסין שבתוך הה' רק שיזהר להשאיר קצת והגפלאסין הסמוכ' למקום הה' עצמה ולא תגע בו יד שלא יפגע ח"ו בגוף האות. אמנם למעשה אע"פ

שנלע"ד ברור כמ"ש עכ"ז לא יעשה מעשה לגרור עד שאתיישב עוד לעת הפנאי כי עתה אני טרוד מאד ומוכ"ז לא הניח אותי עד בלעי רוקי וכתבתי הכל בהשקפ' ראשונ'. אבל לענין גוף השאלה על היריע' הנני כותב להלכ' ולמעשה שהיריע' כשרה בלי פקפוק ויקבל חה"ק בשמחה וקדושה כנפשו ונפש הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י ז"ל הכ"מ חופ"ק הנ"ל.

תשובה קלה

סקאלא יום ה' י"ב סיון תרטו"ב לפ"ק

ושלום תנינא לכבוד אה' ידידי הרב המופלג בתורה וביראה החסיד המפורסים החכם השלם בנן של קדושים כ"ש מוה' בנימין וואלף נ"י.

בשעה זו קבלתי מכתבו והנני להשיבו על אחר אשר נתקשה בדבר מה שאני קורא להתפשטות הדיו שבתוך ההא אחרונ' שבשם הוי' ב"ה וב"ש נטפל להשם אני תמה הלא ראה כ"ת שהבאתי דברי הנו"ב שבגרירת קצת מעובי האות שבגוף השם כל שישאר עוד האות כתיקונו בצורתו אין בזה איסור תורה דכ' ואבדתם את שמם וגו' לא תעשון כן וגו' וכל שנשאר השם שלם בכל האותיות כצורתן אין זה בכלל מאבד אלא שיש עכ"פ איסור דרבנן דלא גרע מנטפל לשם שאסור למחקו מדרבנן וגם כתבתי שאף בשם שלם שנכתב שלא ע"י אדם רק ממיל' מותר למחקו דהא אף בשם הנכתב ע"י ח"ת רבו המקילין ומכ"ש בכה"ג כ"ע מודי והבאתי שם דברי הב"א רק שהי' מקום להחמיר כיון דהשם גופי' נכתב בכוונה כדינא רק זה הגיפנאסין נעשה ממיל' א"כ י"ל דחמיר טפי דהגפלאסין כיון שנעש' כמו אות א' עם גוף ההא נעשה קדוש ע"י שנטפל לאות קדוש לזה כתבתי כיון דאין כאן מקום להחמיר רק מכח שאפשר שהוא נטפל לשם הקדוש א"כ עכ"פ אין חשש איסור תורה ומכח זה צדדתי להקל ולמעש' נלע"ד דאם באפשרי ליפות ההתפשטות הנ"ל ע"י קטן שהיא מבין היטב ואומן יד שלא יקלקל ח"ו מה טוב ועד"ז הורה בתשו' ב"א סי' ס"א ס"ב בנידון דידי' ובאם יש לחוש לקלקל ח"ו מותר לעשות ע"י גדול רק שיזהרו היטב שלא לפגוע בעיקר הה' ויריחו סמוך למקום עיקר כתיבת ההי ולא תיגע בו יד וחוץ מסניפי ההיתר שכ' במכתבי הקדום בארתי בתשו' שאף האוסרים למחוק השם ע"מ לתקן היינו שבאופן שבשעת המחיק' לא יתהוה התיקון רק שמוחק ע"מ לתקן אח"כ אבל אם נעשה התיקון בשעת המחיק' כ"ע מודי דמותר כמו שכ' הרא"ש והמרדכי לענין אותיות השם שנדבקו מותר לגררן ולהפרידן והארכתי שם ובכה"ג נראין דברי הגאון מוהר"ל מפראג שאף אם אינו פסול לגמרי רק שעכשיו אין השם כתיקונו

והוא בא לגררו וליפותו כיון שהתיקון בא בשעת הגרירה נר' יותר דמותר כי הוא בכלל דברי המ"ס שאין כוונתו אלא לתקן היינו שאין בכלל איבוד ח"ו כיון שכוונתו לתקן בזה ואף שקשה לסמוך ע"ז לבד מ"מ בצירוף כל הני סניפי היתר' שכתבתי במכתבי וגם הוא רק חשש איסור דרבנן יש להתיר ואדרבה מצוה הוא לענ"ד משום זה אלי ואנוהו:

תשובה קלו

וע"ד שאלתו במזוזה שנפלה טפת דיו בתוך כפיפת הצדי של יעצר עד שנתקלקל' צורתה ונטל הסופר תיכף שפופרת של קנה ומשך טיפת הדיו תיכף לנפילת' ונשארה הצדי כמו שהיתה בשעת הכתיבה ולא נשאר אף רושם משהו מהדיו שנפל והי פשוט להסופר להכשיר דדמי לנטף שעוה על האות דמסלקה וכשר ועפ"ז גמר כתיבת המזוז' ואחר כך עלה בלבו ספק ע"פ דברי הט"ז בא"ח סי' ל"ב סקט"ו ע"כ שאלתו הנה שאלה זו מבואר בס' ג"פ בסי' קכ"ה סס"ק ל"ז וז"ל ומיהו בנפל דיו ממש על תיבה א' או אפי' אות א' כו' ואם הי' מתייבש הדיו הי' משחית צורת האות אלא שקדם הסופר וקינחה בלשונו נ"ל דפסול והוי חק תוכת דמה לי הסיר הטיפ' של דיו משם ע"י סכין אחר שנתייבש' מה לי הסיר אותה משם בעודה לחה כיון שנשחתה האות מחמת הטיפ' ולא הי' שמה עליו ועכשיו ע"י קינוח זה דמציץ את טיפת הדיו מעל הנייר האות ניכרת לאו כתובה מקרי עכ"ל והעתקתי כל לשונו כי אולי אין בנמצא שם ס' ג"פ. והנה אף די"ל דהג"פ לטעמי' אזיל דמסתפק שם להחמיר אף בנקף שעוה וסילקה או בזרק עפר' זהב וסילקה אבל לדידן דקי"ל בנטף שעוה וסילקה דכשר כמ"ש המג"א סס"י ל"ב סקכ"ג וכן בעפרות זהב בש"ע שם ס"ג מ"מ כיון שהג"פ כ' בפשיטות בנדון הדיו הנ"ל להחמיר אין להקל ועי' בט"ז באה"ע סי' קכ"ה סק"ט את זה ראיתי להשיב לכ"ה תיכף מתוך טרדות שונות ושלום כנפשו ונפש הדוש"ת באהבה כה"י. שלמה במוהר"י הכ"מ חופ"ק הנ"ל.

תשובה קלז

סקאלא יום ה' כ"ו סיון תרטו"ב לפ"ק

ושלום תליתאי ברכה משולשת לכבוד אה' ידידי הרב המופלג בתורה ובחסידות יקר רוח איש תבונות החכם השלם בנן של קדושים מוה' בנימין וואלף נ"י.

קבלתי מכתבו והנה קשה עלי לחפש מכתבו השנית. אמנם אם כן הוא כאשר במכתבו בשלישית שהדיו שנפל על הצדי לא נתפשט במקום קלף החלק רק שנגדש מלמעל' על שני קוי האות רק שכיסה למעל' מקום החלק שבין הקוין וכאשר מסך הדיו ע"י

שפופרת נשאר הצדי כתיקונ' ברור שבכה"ג אין מקום לחשש ח"ת כיון שלא נגע הדיו בקלף החלק כלל והא עדיף מנטיפת שעוה שעכ"פ נדבקו בגוף האות וכסהו משא"כ בנ"ד והרי בס"ת ותפילין נתכסין האותיות ע"י שנכרך דף אחברי' ולית לן בה ואף אם אין הדבר בבירור גמור מ"מ כיון שנרא' שכן הוא שלא נגע הדיו במקום הקלף החלק מדלא נשאר שום רושם בקלף אחר שהסיר הדיו שנפל יש להכשיר והרי דעת הסמ"ק הובא בטא"ח סי' ל"ב דאם נפל דיו על האות אחר שנגמר האות כתיקונו יכול ליטלה משם ולא הוי ח"ת אף דאנן לא קיי"ל הכי כ"א כד' הסה"ת והרא"ש הובא בטא"ח שם דבכל ענין הוי ח"ת מ"מ כ' בס' ג"פ סי' קכ"ה סקל"ב דמידי ספיק' לא נפיק ואי איכא עוד איזה ספק מצרפינן גם דעת הסמ"ק שיהי' ס"ס וע"ש מכ"ש בנ"ד דקרוב לודאי שלא נגע הדיו בקלף החלק דיש להכשיר ויצאו דברינו בכשרות ושלום תורתו יוגדל כנפשו ונפש דוש"ת באהבה. שלמה במוהר"י ז"ל הכ"מ חופ"ק הנ"ל.

תשובה קלח

סקאלא ג' אדר"ח כסלו תרי"ח לפ"ק.

אשיב ואו"ש וברכה ברבי' והמשכה לכבוד ידידי הרבני המופלג החריף מ' יחיאל מיכל נ"י פישלר בק' פרעמישלאן.

תמוה קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו שסופר א' כותב ס"ת עבורו וטעה ודילג ג' שיטין ביריע' אחת ושואל רו"מ שהגם שהסופרים נוהגין לתקן בכה"ג ע"י שגוררין כמה שיטין ומכניסין הדילוג ע"י שממעטין הכתב כמ"ש רמ"א ביו"ד סס"י רע"ט וכ"כ המ"ב סי' נ"ו דבכה"ג נוהגין הסופרים לתקן והאריך שיפה עושין. אמנם לאשר שרו"מ התאמץ שיהי' הכתיבה ע"צ ההידור היותר לזאת רצונו לסלק היריע' ולכתוב אחרת תמורתה כמ"ש בתשו' ח"צ סי' מ"ה בשם ס"ח שאם היתה יריע' כתובה בס"ת בכתיבה שאינה יפה שמצוה להחליף היריע' בנאה הימנה והביאו הלב"ש בח"ד אמנם חושש לדברי המ"ב סי' נ"ו נ"ז והנטע שעשועים סי' ב"ה שאוסרים לסלק היריעה ולהורידה מקדושתה אם אפשר עוד לתקנה. וכתב רו"מ שכ"נ נמי מתשו' מהר"מ מינץ סי' י"ב ומתשו' גבעת שאול סי' מ"ה ושלכאורה י"ל שהח"ס מיירי בשאר ספרים ולא בס"ת כמשמעות הלשון יסיר הדף עכ"ד רו"מ ושאל חו"ד הנה מתשו' מהרמ"מ לא משמע כלום ובתשו' ג"ש סי' מ"ה אין מענין זה כלום רק שנרא' שכיון רו"מ לסי' נ"ה ממ"ש שם והוריתי שלא להחליף אותן שני דפין ולגנוז אותן בחכם וגם משם אין ראי' די"ל דכוונתו שא"צ להחליפן ולגונזן וגם שם אלו שני הדפין כשרים ומובחרים הם וגם מעיקר דינא קמיירי התם והח"צ

דפשיט' לי' דהס"ח בס"ת מירי היינו משום דלמעלה שם בסמוך בס"ח סי' תתע"ח כ' דעיר שאין להם ס"ת ויש שם סופר שיודע לכתוב אבל א"י לכתוב כ"כ יפה אע"פ שיב' אח"כ סופר שיכתוב יפה מוטב שיכתוב אותו המצוי מיד אע"פ שאינו כותב יפה ע"ש ועיין בתשו' ח"צ סס"י ק"ו ובתשו' שבו"י ח"א סי' ל"ד לזה הי' הו"א דהידור מצוה אינו חובה כ"כ לזאת סמך לי' ההי' דסי' תתע"ח דאף שאין הידור מצוה אלים לשהות המצוה לגמרי וע"ז נאמר חשתי ולא התמהמהתי מ"מ לענין זה אלים דרשות בידו להבי' יריע' שאינ' יפה אח"כ לידי גניזה ולכתוב יפה תמורתה משום הידור מצוה ואס"ת דלעיל סי' תתע"ח קאי ויסיר הדף דנקט או דליריעה קרי לי' דף ועיין ברמב"ם פ"ט מה' ס"ת הי"ב שכ' אפי' פסוק א' בדף א' עושים אותו דף לבדו ותופרין אותו עם שאר היריעות ע"כ והאי דף בתרא' היינו יריעה כמ"ש בתשו' מהרמ"מ סי' י"ב או י"ל דס"ל להס"ח דאם נפסל דף א' ביריע' די להסיר הדף לחותכו מן היריע' ויכתוב במקומו יריעה מדף א' דאף דאין עושין יריעה פחות מג' דפין מ"מ כיון דבדיעבד כשר אף ביריעה בת דף א' כמ"ש בתשו' מהרמ"מ שם ובתשב"ץ ח"ב סי' צ"ג כ' דבשע' הדחק מותר לעשות גם לכתחל' יריעה בת דף א' ובכדי שלא להבי' דפין כשרים לידי גניזה הוי כמו שעת הדחק ושרי לחתוך הדף הנפסל ונכתבו ביריעה בפ"ע ושלא כמ"ש בתשו' שארית יוסף סי' מ"ט והח"צ סי' י"ט וס"ל להס"ח נמי דאם דף א' אינו יפה כמו שאר הס"ת מותר לחתכו ולעשות יריעה מחדש בדף א' יפה אלא שדרך זה דחוק בעיני מחמת הוכחת בעל שארית יוסף שם וגם לפי פי' הח"צ בהך יריעה שבלתה דאדפין קאי מבואר דצריך להסיר ג' דפין בכדי לכתוב מחדש יריעה ג' דפין ועוד דכיון דטעמ' דאין עושין יריעה פחות' מג' דפין משום שאין זה נוי לספר כמ"ש רש"י במנחות ד"ל וכ"כ תשב"ץ שם א"כ איך התיר הס"ח משום ואנוהו לסור הדף שאינו יפה כ"כ ולעשו' יריעה אח"כ מדף א' שודאי אינו נוי כמבואר במ"ס ובש"ס אמנם דרך הראשון שכתבתי ישר בעיני בלי שום דוחק וכן נ"ל ע"כ בפי' דברי הרמב"ם בפ"ח מה' ס"ת הג' ש"ב וז"ל אבל אם טעה בריוח הפרשיו' כו' ה"ז פסול ואין לו תקנה אלא לסלק כל הדף שטעה בו ע"כ ולדברי הש"י והח"צ שבאופן שנפסל דף א' מחויב עכ"פ לסלק ג' דפין משום שאין עושין יריעה פחות מג' דפין ע"כ כוונת הרמב"ם שיסלק כל היריעה ויריעה דף קרי לי' נמצא שזכרונו של הח"צ עלה יפה בד' הס"ח אלא שבזה לא דקדק שהוא כ' בשם הס"ח שמצוה להחליף ובס"ח לא נאמר רק אם חפץ יסיר הדף ולענין דינא הנה גם הנ"ש שהאריך להרעיש על גניזת יריעה בשביל לכתוב יריעה יותר מהודר' במקומה מ"מ אח"כ כ' בעצמו שאיש ריבו מצא בספר חסידים שיותר לעשות כן ולא כ' ע"ז כלום משמע דאין למחות ביד

הסומך על הס"ח. אמנם בגוף הרעש שהרעיש בתשו' נ"ש מדברי הט"ז א"ח סי' קנ"ד ומדברי המ"ב סי' נ"ו כ"ז שמבואר בדבריהם דגניז' הוי הורדה מקדושה ולכן איסורא קעביד בגניז' במקום שאפשר לתקן הנה מדברי הט"ז אין ראי' דאף דבגניז' אין איסור שאין זה הורדה וגם הוא הורדה דממיל' בלי שום מעשה מ"מ סובר הט"ז דכיון שא"א עוד להשתמש בהם קדושה החמור' מוטב להשתמש בהם קדוש' קלה מלהניחם פנוי' לגמרי ואדרב' לדברי הט"ז הנ"ל יש כדמות ראי' להיפך דהיא לדברי הט"ז ע"כ הא דאיתא במנחות דל"ב ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדוש' חמור' לקדוש' קלה ע"כ באפשר לתקן שיהי' היריעות עוד לס"ת דאל"כ מורידין לדברי הט"ז וא"כ כיון דלש' ס"ת שבלה באפשר לתקן הוא אמאי קאמר רבא במגלה דכ"ו ס"ת שבלה גונזין אותו כו' והא באפשר לתקן אסור לגנזה להוריד' מקדושת' א"ו דהא ליתא ועיין בתשו' נו"ב מה"ת סי' קע"ד ד"ה ראי' שלישית. אמנם בתשו' מ"ב באמת מבואר כדברי הנ"ש ומ"מ אף שאיני כדאי להרהר אחר דברי המ"ב אבל דרכו נסתר' ממני דזו מנין לו והגם שנאמר דלא כס"ת ובס"ת כשרה אסור להסיר ממנה יריעה לגונזה בכרי להחניף ביריע' יפה ממנה אבל אם היריעה נפסלה אלא שאפשר בתיקון אם אינו רוצה לתקנה כלל ורוצה לגנז' מנין לנו דאסור ולשון הרמב"ם פ"ז הי"ב והטוש"ע רס"י רע"ט ס"ת שאינה מוגה אסור להשהותו יותר מל' יום אלא יתקן או יגנוז ומלשון זה מבואר דאף במקום שאפשר בתיקון מ"מ אם אינו רוצה לתקן מותר לגנוז ודוחק לומר דמה שאמרו או יגנוז היינו שיגנוז עד שיתקן כמ"ש הרשב"א על הא דתניא בפ' הבונה על פתוחה שעשא' סתומה הרי אלו יגנוזו דהא הרמב"ם לא ניחא לי' לפרש כן לשון יגנוז דהא מטעם זה פ' דאם שינה בריוח הפרשיות אינו מועיל תיקון אלא אם נאמר דהא שכ' הרמב"ם והטוש"ע יתקן או יגנוז מילי מילי קתני ודינא דכתבו בסיפ' פרושא דריש' הוא דאם יש בו שלשה טעיות בכל דף יתקן ויותר מזה יגנוז אמנם המעיין בלשונם יראה שדוחק גדול לפ' כן בדבריהם ועוד אמאי כ' הטור דאם יש בו ג' טעיות בכל דף יכול לתקנו והלא בכה"ג מחויב לתקנו דאסור להשהותן כך וגם אסור לגנזו וגם מל' הרשב"א שכ' שיצא להרמב"ם דינו דפ"ח הג' מדקתני בבריית' הרי אלו יגנוזו ונרא' לי דאין לו תקנה שאל"כ למאי יתקן ולא כתב שהוכיח יותר דאם מועיל תיקון איך מותר לגנוז ועוד דמעשים בכל יום יוכיחו דבכל מקומת ישראל אותן הס"ת הפסולין שהתיקון קשה בהם גונזין אותן בארון בפני עצמן אף שאפשר לתקנן בהוצא' רבה ועיין בנו"ב קמא חא"ח סי' ט' ול"א שזהו הורדה מקדושה במה שאין מתקנין אותן ועוד שהרי גם ביהכ"נ אסור להורד' מקדושת' ואף אחר שחרבו עדיין קדושתן עליהן כדאי' במשנה

פ' בני העיר ואעפ"כ פשוט דביהכ"נ שחרב אין מחויבין בני העיר לבנות' במקום הזה ורשות בידם לבנות ביהכ"נ על מקום אחר ומקום החרב יניחו בחורבת' ול"א דאסור משום דכיון דאין מתקנין אותה הוי הורדה מקדושת' וכבר האריך בתשו' פני יהושע סי' ד' לתמוה על הרב השואל שם שעלה בדעתו שביהכ"נ שחרב אסור לבנות' על מקום אחר רק על מקום החרב משום דזה הוי הורדה מקדושה למקום החרב והרבה בראיו' מן הש"ס גם ממעשים בכל יום להתיר ואף שבאמת מבואר מלשון הרבה אחרונים בתשו' שבכל מקום שאפשר לתקן אין ראוי להביא לידי גניזה י"ל שהוא משום בל תשחית ובלא"ה אין ראוי לכתחל' לגנוז מן העולם דבר שנעש' בקדושה שאפשר לתקנו אבל בנדון המ"ב סי' נ"ו שהיא נ"ד שבלא"ה הרמב"ם והרא"ש מן האוסרים לתקן ע"י שימעט הכתב אף שהסופרים נהגו לתקן והמ"ב החזיק על ידם מ"מ מן דחש להמחמירים ורוצה לסלק היריע' אין מזניחין אותו ובפרט בנ"ד דקפיד רו"מ על הידור מצוה לקיים זה אלי ואנוהו הנה יש לו ג"כ עמוד גדול רבינו בעל ס"ח וכוונתו לשמים יוכל לסלק היריעה ולגונזה כנלע"ד אם יסכים אתו עוד רב מובהק ואופן התיקון שהסופר אומר לחתוך הדף ההיא מהיריעה ודף א' מהיריעה הסמוכה ולכתוב תמורתם יריעה בת ג' דפים קצרים ודעת רו"מ שמוטב לסלק כל היריעה שהטעות בה משום שיש איסור בחתיכות הדף משום ל"ת כן ושאל חו"ד הנה הטעם של רו"מ ליתא ואף בקדירת השם עם כמה תיבות התירו האחרונים במקום צורך מכ"ש בחתיכות דף שלם שאין בו איסור משום ל"ת כן ולפי זכרוני מפ' כן בס' בל"י סי' ער"ו ואינו כעת לפני וכ"מ להדיא בתשו' שארית יוסף סי' מ"ט ובתשו' ח"צ סי' י"ט אמנם הדין עם רו"מ מהטעם הראשון שכתב דלמה יגנוז דף מיריעה הכשרה ועוד הא אסור לעשות לכתחל' לעשות דפין קצרים כדקתני לא ירבה בדפין בפרט שכל הדפין רחבים ואלו קצרים ודאי דאין זה נוי לס"ת ועיין בתשו' ח"צ הנ"ל וע"ד שכתב הסופר ס"פ וירא יצחק לי בשני שיטין וכתב רו"מ שנרשום בת"ס יצחק לי בח"ש הנה זה לא שמיע לי ולא נמצא בש"ס ולא במס' ולא בספרי מסרה הידועים לי ועכ"פ אינו מעכב וע"ד אשר תמה רו"מ על הט"ז בסי' ער"ה סק"ח שכ' דמ"ח שיטין הם נגד מ"ח מסעות ונאמר ונכתוב רק מ"ב מסעות עכ"ד ואני אומר הנה בהגמי"י פ"ז מהס"ת אות ח' כ' וז"ל אכן במ"ס יש מ"ח שיטין כנגד המסעות כו' ש"מ שכן הי' גירסתם במ"ס ומה שהקשה דהא באמת אינם רק מ"ב מסעות כבר עמדתי ע"ז בתשו' במק"א ומה שנלע"ד כעת דהגם שרש"י כ' ר"פ אלה מסעי שהי' מ"ב מסעות מ"מ האמת הוא שאינם רק מ"א מסעות ורש"י שכתב מ"ב היינו שהמקומות של מסעות הם מ"ב שגם הם נקראים מסעות כמ"ש רש"י ספר פקודי וכ"כ בספר גור ארי' בפ' עקב ליישב מ"ש

רש"י שם ובפ' פנחס שחזרו לאחוריהם ח' מסעות ובפ' חקת כ' רש"י ז' מסעות והיינו כנ"ל שהי ז' מסעות וח' מקומות כמבואר למעיין והנה ה"ז מסעות שחזרו לאחוריהן א"א לחשוב בכלל מסעות כי מה שחזרו לאחוריהן לא הי' ע"פ ה' ובני לוי ירדפו אחריהם להחזירם והרגו בהם כמ"ש רש"י בפ' פנחס ובפ' עקב ומשה חשב להם חזירתן לעון בפ' עקב כמו שפירש"י שם אבל ההליכ' החדשה שהלכו פעם שנית אלו ז' מסעות ממוסרה עד הר ההר זה יש לחשוב וא"כ כשתחשוב מסעות ממש ולא מקומת תמצא במסעות שבאלה מסעי מ"א מסעות ובצירוף אלו ז' מסעות ס"ה יעלו מ"ח כנ"ל ליישב אח"ז מצאתי בדרישה סס"י ער"ה כדברים הללו ונהניתי ותית' לי דקיימתי מסברא את זה ראיתי להשיב לרו"מ מתוך טרדות שונות ושלום כנפשו ונפש הדו"ש:
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

תשובה קלט

סקאלא יום ו' עש"ק ער"ח שבט תרי"ח לפ"ק:
החיים והשלום יחדיו יהי' תמים לכבוד אה' חתני חביבי כלבבי הרב המאוה"ג החריף ובקי המהולל כש"ת מוה' ברוך מאיר נ"י אבד"ק פאטיק.
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו על ס"ת שבק' שנמצא בו אותיות השם משם בן ד' הנכבד והנורא שדבוקים זב"ז והאותיות ניכרים היטב והסופר אומר שניכר שהדבק נעשה אח"כ ע"י שנתלכלך מן ריק של הקורא והנה עיני כ"ת שפיר חזי שמבואר בש"ע א"ח סי' ל"ב סכ"ו וביו"ד סי' ער"י סי"א דאם אותיות של שם דביקות מותר להפרידן רק שראה בפתחי תשובה הביא בשם הנו"ב מה"ת דמירי שהם דביקים מתחלת הכתיב' שזה פסול לכל הדיעות ולכך הגרירה הוא תיקון בודאי אבל בנעשה אח"כ לא כי שמא הלכה דאינו פסול ואסור למחוק אפי' מקצת אות ע"כ ולפ"ז אסור לגרור בנ"ד וכת"ה האריך לצדד להתיר הגרירה גם בנ"ד מתרי טעמי חדא דכיון שעכ"פ ספיקא הוי והס"ת פסול לע"ע מספק כ"ז שלא תיקן אכתי הך גרירה תיקון מקרי השנית דהא הנו"ב ודאי כוונתו על הרשב"א הובא בב"י א"ח סי' ל"ב שהוא המתיר בנדבק אח"כ אמנם טעמו מבואר שם שמה"ט א"צ תיקון משום דכיון דיכול לגרור ולתקן א"כ כשר גם עכשיו שלא גרר וכדר"ז דאמר כל הראוי לבילה כו' ע"ש וכיון שכן א"כ אי נימא דכאן באותיות השם אסור לגרור כמ"ש הנו"ב א"כ ל"ש הא דר"ז וצריך לגרור דוקא ולתקן א"כ שפיר מותר לגרור דהגרירה הוי תיקון בזה אפי' להרשב"א דלא כהנו"ב והאריך כת"ה בפלפול נעים לחזק תרי מוסדת היתר הנ"ל ונהניתי מפלפולו מאד ואני איני מופנה להאריך בפלפולים כעת

רק להשיב על גוף הדין הנה מ"ש כ"ת שבאותיות השם מותר לגרור אף לדברי הרשב"א משום דאם נאמר דאסור לגרור ל"ש כל הראוי לבילה כו' כבר קדמו בזה בספר פמ"ג בא"ח סי' ל"ב במ"ז סקי"ח ועיין באה"ע בסי' ל"ב בסוף דבריו אלא שאף לפ"ז אין לפקפק ע"ד הנו"ב ודבריו נכונים ע"פ דברי התוס' בב"מ דף למ"ד ע"א ע"ש במ"ש דאם היתה כשרה היה ניחא לי ע"ש וה"נ י"ל דאם הי' מותר לגרור שוב א"צ גרירה ודלא כהפמ"ג אמנם האמת שהנו"ב לא כיון להחמיר מכח דברי הרשב"א ודברי הפמ"ג הנ"ל וגם דברי כ"ת תמוהין דאם נאמר דיש לחוש לדברי הרשב"א מדוע אין אנו חוששים לדעתו במה שמחמיר שאם נדבקו האותיות זל"ז בתחלת הכתיבה ל"מ גרירה משום דהוי ח"ת דעכצ"ל לדעתו כן דכיון דסבירא ליה דכל דמועיל גרירה כשר אף בלא גרירה משום כל הראוי לבילה א"כ איך משכחת לה מה דאמר בש"ס כל אות שאינו מוקף גויל פסול וע"כ בנדבקה בתחלה מיירי דבכה"ג ל"מ גרירה לדעתו כמ"ש הרשב"א ועיין בב"י בא"ח שם ובאבן העוזר שם וסוגין דעלמא ומעשים בכל יום כפסק הש"ע שם סי"ח דבכל ענין מהני גרירה דלא הוי ח"ת מאחר שהאות עצמה היתה כתיבה כתקנה דלא כד' הרשב"א ודלא כאהע"ו ולא מצרפינן דעת הרשב"א רק לענין שלא להוציא ס"ת אחרת דבלא"ה דעת הרבה פוסקים דאף בפיסול גמור אין מוציאין אחרת וקורין בס"ת פסולה כמבואר בסי' קמ"ג בזה מצרפינן ד' הרשב"א באם נדבקו בסוף האותיות או אחר הכתיבה אין מוציאין אחרת דמצרפין בכה"ג ד' הרשב"א אבל בעלמא ד' הרשב"א לדידן דחוי' היא לגמרי. אמנם כ"ז בנדבקו בתחלת הכתיבה אף שנדבקו האותיות בסופן דבכה"ג מקיל הרשב"א בלי תיקון עפ"י ד' הירושלמי בזה לא קיי"ל כלל כוותי' דכיון דנדבק' בשעת הכתיב' אין חילוק בין נדבקו בראשון או בסופן בכל ענין בעי תיקון בגריר' וגרירה מועיל אבל בנדבקו אחר הכתיב' בכה"ג ס"ל להב"י בא"ח סי' ל"ב בתירוצ' בתרא דא"צ תיקון וגריר' כלל כיון שבשעת הכתיב' הי' מוקף גויל וע' בט"ז שם סקי"ד ובתשו' נו"ב קמא חיו"ד סי' ע"ה והאוה"ע שם סי' ל"ב תמה על הב"י דמה חילוק יש בין נעשה בשעת הכתיב' או אח"כ הא סתמ' אמרו בש"ס כל אותיו' שאמ"ג פסול ול"א כל שלא נכתב מ"ג פסול ע"ש וכ' שאין לחלק בזה רק עפ"י טעם הרשב"א עפ"י הירושלמי משום כל הראוי לבילה אבל באמת הב"י דחה דעת הרשב"א לגמרי כמבואר בב"י ואפ"ה כ' לעיל מזה בתי' בתרא דלא מצריכינן מוקף גויל רק בשעת הכתיב' וטעמו ודאי לא מטעם הרשב"א משום כל הראוי לבילה אלא דלא בעינן גריר' ותיקון כלל כל שהי' מוקף גויל בשעת הכתיב' ואולי הטעם כמ"ש הפמ"ג שם במ"ז סק"ח דמ"ג ילפינן מדכ' וכתבתם כתיב' תמה אשעת כתיב' היא דקפיד קרא שיהי' כתיב' תמה ולא אח"כ ע"ש וכ"מ להדי' בב"י

שם שאחר שכ' תי' הב' הביא דברי רלב"ח לסיוע לדבריו שכ' לפסול אם רגל הך מגיע לסוף הקלף בלי היקף גויל מתחלת' וע"ש מ"ש בשם הרב המאירי ומזה מבואר דאף לתי' הב' לא קיי"ל כרשב"א דלדידי' יש להכשיר בכה"ג כיון שמה שאינו מוקף גויל היא בסוף האו' יכול לגרור רגל הך בסופה שיהי' מג' כמ"ש המג"א שם ס"ק כ"ז א"כ לד' הרשב"א יהי' כשר אף בלא גריר' מטעם כל הראוי לבילה וגם המחבר בש"ע שם סט"ז שחילק לענין נקב בין אם נעשה בתחל' הכתיב' או אח"כ והיינו כתי' הב' אף שלא פ' לגמרי כתי' הב' דהא פ' בסי"ח בנדבק אות לאו' בין קודם שתגמר בין אחר שתגמר פסול ומסתימ' דבריו נראה דאף אם נדבקו אחר הכתיב' לגמרי פסול בנדבקו דלא כתי' הב' והיינו משום שפסק לחומר' ושמא העיקר כתי' הא' דאין חילוק בין בשע' הכתיב' או אח"כ כמ"ש הנו"ב שם דהב"י חשש לחומר' של שני התרוצים אבל בניקב אחר הכתיב' שכשר לשני התרוצים כמ"ש הנו"ב שם מש"ה פ' להקל בסט"ז ומ"מ מדכ' שם הא דמכשרינן כשנפסק אות דוקא שנכתב בכשרו' ואח"כ נפסק אבל אם מתחל' כשנכתב הי' שם נקב ונפסק בו או אם רגל כ' כו' מגיע לסוף הקלף בלי הוקף קלף מתחלתו פסול ע"כ ולדע' הרשב"א כל שרק סוף האותיו' אינן מוקפים גויל דומה לאם הי' נכתב ואח"כ נדבק או נפסק שדבריו לקוחים מירושלמי שמחלק בין אם נדבקו האותיו' למעל' או למטה ועיין באהע"ו שם והמחבר בש"ע מחלק בין אם נפסק בנקב אחר הכתיב' שאז כשר אבל אם הי' הנקב קודם הכתיב' אף שהנקב הוא בסוף האות פסול וע"כ הא דמיקל הב"י בנעש' אחר הכתיב' לא מטעם הרשב"א הוא רק דס"ל דהא דקפיד רחמנ' אמוקף גויל אשעת כתיבה דוקא היא דקפיד כמ"ש למעל' וכ"מ ממ"ש הב"י לסייע מדברי רש"י לתרוצ' קמא דבניקב כשר אף קודם הכתיב' מדכ' גבי איפסק ויו דויהרג בנוקב' ויו דויהרג אירע במקום נקב משמע דבשע' הכתיב' פגע בנקב ואפ"ה כשר מבואר דלתרוצ' בתרא פסול בכה"ג אף שהנקב הי' בסוף הויו כמבואר בש"ס דמספק' לן אי היא ואו או יוד ואף שראי' זו יש לדחו' ולומר דכיון דהי' ויו קצרה עד שהצריך להראו' לתינוק וא"כ אולי כשהי' גוררו שיהי' מוקף גויל לא הי' נשאר בו צורת ויו ועיין באהע"ו שם ומש"ה שפיר הוכיח הב"י מ"מ מראיו' שכתבנו למעל' מוכח כמ"ש וש"מ דמה דמחלק לתרוצ' בתרא בין אם נעשה בשעת הכתיב' או אח"כ לא מטעם הרשב"א הוא רק מטעם דלתי' זה לא קפדינן אמ"ג רק אשעת הכתיב' ולזה נתכוין הנו"ב במה"ת סי' קס"ט דאם נדבקו אחר הכתיב' דאסור לגרור דשמא הלכה כתי' בתרא שבב"י וא"כ א"צ תיקון כלל ואסור לגרור בחנם וכ"מ שם בנו"ב מה"ת שדבריו הם עפ"י דבריו בנו"ב קמא סי' ע"ה וא"כ נסתרו דברי כת"ה בהיתר זה. אמנם לדינ' נלע"ד כמ"ש כ"ת להקל לגרור ולתקן מכמה

טעמים חדא דנרא' דגוף איסור מחיקה אם מוחק רק מקצת עובי אותיו' שבשם והאותיו' נשארים כתקנין אין בזה רק איסור דרבנן דמה"ת אין איסור כיון שהשם נשאר כתיקונו אין כאן משום מאבד השם ואין כחן רק איסור דרבנן דלא גרע מהנטפל לשם דאסור למחקו מדרבנן כמבואר בש"ס דשבועו' דף ל"ה וע' בנו"ב קמא סי' ע"ו וכ"כ הנו"ב שם במה"ת סי' קס"ט דאין בכה"ג רק איסור דרבנן אלא שלפי העולה על זכרוני ראיתי זה כביר בתשו' מנחם עזרי' שיש בכה"ג איסור תורה כמו חצי שיעור בכל האיסורין דאסור מה"ת. אמנם לפמ"ש בשאגת ארי' סס"י פ"א לענין בל יראה דל"א בזה ח"ש אסור מה"ת ע"ש בטעמו כי נכון הוא א"כ לענין מחיקת השם ממש דכוותי' הוא ודעת לנבון ניקל וקצרתי ע"כ יש לתמוה על הנו"ב מה"ת הנ"ל דכיון דסובר בפשיטו' דאף אי מוחק מקצת מעובי אותיו' השם כל שנשאר האותיו' עוד כתיקונן אין איסור תורה רק איסור דרבנן א"כ בנדבקו אחר כיון שתלוי בשני תרוצים שבב"י אי צריך תיקון הוי ספיקא דרבנן ומותר לתקן דשמא הלכא כתי' קמא ובנדבקו בכל ענין צריך תיקון שנית דאף שהנו"ב תפס בפשיטו' דלתי' בתרא שבב"י אין חילוק בין נקב לדיבוק ואף בדיבוק אם נעשה אחר הכתיב' כשר וכ"מ בב"ש באה"ע סי' קכ"ה סקכ"ט אינו מוכרח וי"ל דאף לתי' בתרא דוקא בנקב היא דמיקל בנעש' אחר הכתיבה ולא בדיבוק ולתי' בתרא בעינן תרתי לטבותא דוקא נקב ואחר הכתיבה ולאחמורי אתי' קמא קאתי דאף בנקב קודם הכתיבה פסול אבל בדיבוק אין חילוק ואף לתרוצ' בתרא פסול אף חם נעשה אחר הכתיב' ובזה א"ש פסקי הש"ע בא"ח שם דפסק לגמרי כתרוצ' בתרא ומיושב קו' הט"ז שם סקי"ד בפשיטו' ע"ד שכ' הנו"ב בקמא סי' ע"ה וא"צ למ"ש הנו"ב שם דחשש בש"ע לחומר' של שני התרוצים אלא פ' לגמרי כתי' הב' כמו שנרא' מדברי הב"י שתי' בתרא תפס לעיקר ולפ"ז בנדבק בכל ענין צריך תיקון כמ"ש בש"ע שם סי"ח ומש"ה מותר לתקן אף באותיו' השם שלישי' אף אי נימא דיש במחיקה זו חשש איסור תורה וגם נאמר דתלוי השני התרוצים הנ"ל שבב"י אי צריך לגרור מ"מ כיון שעכ"פ צריך תיקון מספיקא מותר לתקן דלא אסרה תורה מחיקת השם רק דרך השחתה ולא בכה"ג דעושה לתקן וכה"ג כ' גם כ"ת וכ"כ בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"א דאף היכא שצריך לגרור ולתקן רק מספק פלוגתת הפוסקי' מותר מה"ת וע"ש שהאריך בטעמו רביעי' שד' התשב"ץ ח"א סי' ב' דלא אסרה תורה מחיקת השם רק במוחק דרך השחתה אבל היכא שמתכוין לתקן אין איסור והרי מחיקת השם ונתיצת המזבח והמקדש מחד קרא נפקא מלא תעשון כן והרי בבא בן בוטא נתן עצה להורדס לסתור המקדש ע"מ לעשותו יותר נאה ולחד תרוצא בש"ס ריש ב"ב לא הוי בי' תיוהא ואפ"ה סתרי' כדי לעשותו יותר נאה והיינו כיון שלא

עשה דרך השחת' וגם בתשו' חב"י סי' ע"ה נדפסה שם תשו' רבינו הגדול מהר"ל מפראג שמתיר מראי' זו למחוק השם מטושטש אעפ"י שכשר לכתבו בכתב מיופה ונאה ע"ש ומבואר שם דאף היכא שאינו מתקן בשעת מעשה מתיר בכה"ג למחוק ע"מ לתקן ואף שמדברי שאר הפוסקי' מבואר דלא כוותייהו בפרט היכא שאין התיקון בעת שמוחק ועיין בדברי הר"י אסכנדרני שבב"י יו"ד סס"י ער"ו מ"מ בנ"ד שהתיקון בעת המחיקה וגם צריך תיקון משום ספיק' דאוריית' יש לצרף דבריהם להקל חמישי' הנה הש"ג בפ"ד דשבועו' כ' בפשיטו' דאם נדבקו האותיו' שבשם מותר לגרור ביניהם להפרידן כל שאינו נוגע באותיו' השם משום דלא שייך איסור מחוקה בכה"ג כיון שאינו נוגע באותיו' השם עצמם ע"ש ואף שמדברי המרדכי ה' ס"ת סס"י תקנ"ג לא משמע הכי שכ' דמש"ה מותר לגרור ולהפריד משום שמתקן והארכתי בזה בתשו' מ"מ יש ליישב דברי הש"ג שלא יסתור לד' המרדכי הנ"ל ואכמ"ל מ"מ לדברי הש"ג הנ"ל אף בלא טעם דמתקן מותר לגרור ולהפריד כל שאינו נוגע באותיו' השם וא"כ בכל ענין מותר וסניף להקל מיהו הוי ששית הנה בשם הנכתב ע"י חק תוכת דמספקא לי' לבעל תורת גיטין בחי' לגיטין ד"כ אי מותר למחקו הנה לא ראה שכבר נחלקו בזה שבתשו' מנ"ע סי' ל"ו אוסר אבל בתשו' שבו"י מתיר וכ"מ מדברי הנו"ב קמא סס"י ע"ח עש"ה וכ"מ קצת בתשו' מ"ב סי' צ"ט ובתשו' ב"א חיו"ד סי' ס"א כ' דאף להאומרים ששם הנכתב ע"י ח"ת אסור למחקו זהו דוקא אם חקק תוכו במתכוין לשם קדושת השם אבל אם רק ע"י התעסקו' בטשטוש הדיו נעשה ממנו אותיו' השם פשוט דלכ"ע מותר למחקו דהא אף בכ' שם שלא בכוונ' מותר למחקו ע"ש ודבריו ברורים וכיון שכן נראה דמכ"ש אם הנטפל לשם נעשה רק ע"י התעסקו' בעלמא דמותר למחוק הנטפל להשם אף אם השם גופי' נכתב כראוי וא"כ מכ"ש בנ"ד שהנטפל להשם היינו הנגיעה שבין האותיו' נעשה שלא ע"י אדם כלל דהיינו מחמת לכלוך הרוק של הקורא כמ"ש כ"ת דפשיטא דכתב הנגיעה אין בה קדושה כלל ומותר למחקו ולגררו ואף אם נאמר דדוקא אם כל השם נכתב ע"י התעסקו' או ממילא אינו קדוש כלל אבל כאן שהשם גופי' נכתב בקדושה כדינא רק שהנגיעה נעשה ממילא שלא ע"י אדם י"ל דחמיר טפי כיון שדבוק להאותיו' הנכתבים בקדושה נעשה קדוש ע"י שנטפל לאות קדוש וכל המחובר לטהור טהור מ"מ אף אם נאמר כן ודאי דאין עלי' רק קדושת נטפלין שאין במחיקתן איסור תורה רק איסור דרבנן וכיון דספיקא הוא אי מותר לגרור משום שני תרוצי הב"י הנ"ל הדר הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא וכבר בארתי הרבה דרכי היתר הנ"ל בתשו' אחרות וגם בארתי שם דא"ל דהוי ספק חסרון ידיעה כיון שהב"י מספקא לי' בזה דז"א משום דהב"י תלי לי' בפלוגתא דרבוותא בין רש"י

לרמב"ם ע"ש וגם מדברי הנו"ב קמא ותנינא מבואר דהוי ספק גמור מכל הלין טעמו נראה דשפיר דמי לגרור הדבק שבין האותיות ולהכשיר הס"ת וגם יש לנו סיוע קצת ד' האהע"ו סי' ל"ב דלדעתו הר"י והרא"ש שהתירו לגרור אם נדבקו אותיות השם בנדבק אחר הכתיבה מיירי כמבואר שם בסוף דבריו עש"ה ואף דלא קיי"ל כהאהע"ו שחיזק ד' הרשב"א מ"מ עכ"פ בנ"ד דעתו הוי עכ"פ סייע להני היתרי דלעיל רק שיזהר מאד שגוף האותיות לא תיגע בהם יד ויניחו קצת מהדבק בסמוך להאותיות שלא תיגע בו יד ואגב ראיתי להעיר במ"ש הט"ז בא"ח סי' ל"ב סקי"ח דאם נמצא נגיעה שנעשה אחר שנגמר האות אין להוציא אחרת (עיין במג"א סי' קמ"ג ססק"ז ובסידור דה"ח בסי' על איזה טעות מוציאין אחרת דין כ"ה ויפה כתב אלא שמ"ש בתחלת דבריו נמצא נגיעה בין אות לאות אם לאחר הכתיבה נעשה הנגיעה כשר בכל ענין כו' ע"ש הוא תמוה דאף אי נימא דלתי' אחרון שבב"י כשר בכה"ג מ"מ אכתי פסול מספיקא דשמא הלכה כתי' הא' וכמו שסתם המחבר בש"ע סי' ל"ב סי"ח אלא דכיון שספק הוא אין להוציא אחרת כפי הכלל שבידינו ובודאי כן כוונתו אלא שלשונו תמוה) משום דיש לסמוך ע"ד הרשב"א דאפי' אינו גוררה כל שהיא יכול לגרור כשר משום דכל הראוי לבילה (לכאור' אם נעשה הנגיעה אחר הכתיב' ל"צ לדהרשב"א רק דבלא"ה אין להוציא אחרת דשמא כתי' הב' של הב"י רק בנדבקה בסופה בשעת הכתיב' היא דנצרך לדהרשב"א כמ"ש למעל' ועיין במג"א סי' קמ"ג ואולי גם הט"ז בכה"ג מיירי שנדבק בשעת הכתיב' בסופה וקרי לה אחר שנגמר' או י"ל דהט"ז סובר כמ"ש למעל' די"ל דגם הב"י בתי' הב' לא הקיל בנעשה אחר הכתיב' רק בנקב ולא בנגיע' ומש"ה בנגיעה אף בנעשה אחר הכתיב' לגמרי צריכין לדרשב"א דוקא) וכ' בשם הב"ח דאף אם נמצא כן בשבת שא"א לגוררו מ"מ שרק איסור שבת רביע עליו מיחשב ראוי לגרירה ע"כ ובאמת הב"ח לא החליט לגמרי כיון דעכ"פ אסור לגרור משום איסור שבת אלא שלהצד לקולא סיים והכי מסתברא ובס' שערי אפרים סי' ה' סעיף י' כ' דאכתי צ"ע דשמא בשבת כיון שאסור לגרור מקרי אין ראוי ע"ש (ומ"ש שם דהני תרי קולי לא סתרי אהדדי אינו נ"ל והעיקר כמ"ש בסידור דה"ח וכנ"ל) אמנם לפע"ד יש ראי' ברורה דבכה"ג ראוי מקרי אף שאסור לעשות משום איסור שבת מש"ס פסחים דס"ט ע"ב דקאמר שלא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי אבל האי מיחזא חזי תקוני הוא דלא מתקן וע"ש בתוס' ד"ה אכילת פסחים דבטמא גמור מעכבא דהוי דומי' דחולה וזקן רק דשם יש בידו לתקן ואינו מתקן בכה"ג לא מעכבא ע"ש והרי שם אף דלא מצי מתקן משום דהזאה אסורה בשבת לר"א ואעפ"כ קרי ליה מיחזא חזי משום דלולא איסור שבת מיחזא חזי כיון דשביעי שלו בע"פ וע"ש

בסוגי' וזו ראי' ברורה ול"ת דאף דמשטת התוס' הנ"ל יש ראי' ברורה אבל לשיטת רש"י שהביאו התוס' שם אין כאן ראי' אדרבא יש ראי' קצת להיפך מדמפרש דלהך תי' הא דכ' איש לפי אכלו למצוה ש"מ דאי מעכב משום דבעינן גברא דחזי לאכילה הוי נמי מעכב בכאן משום דלא חזי דאסור להזות עליו משום איסור שבת אלא דז"א דהא בלא"ה לכאור' פירש"י הוא נגד הש"ס גופי' דפריך א"כ נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו ומשני שלא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי אבל האי מיחזא חזי תקוני הוא דלא מתקן ומבואר דהיכא דלא חזי אף בדיעבד (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** גם מהר"ם מלובלין הרגיש שם בקושיא זו וע"ש מה שתי':)** מעכב לזאת לכאור' א"א לפרש רק שרש"י פירש כן לפי הס"ד אבל לפי האמת גם רש"י מודה דכל היכי דלא חזי גם בדיעבד מעכב. וע"כ דבכאן מיחזי חזי ואיסור שבת לא משוי לי' לא חזי אלא שמדברי התוס' נרא' קצת שלא פי' כן בפירש"י. ונראה שהבינו דרש"י מפ' דדוקא בחולה וזקן מקרי לא חזי משום דלא חזי מחמת עצמן אבל בטמא שיכול לאכול רק דאסור לאכול משום טומאה מקרי מיחזי חזי ותקוני הוא דלא מתקן אלא שא"כ לא הוי לי' לרש"י לפרש דאיש לפי אכלו למצוה ות"ל דאף אי לעכב אפשר לאוקומי קרא בחולה וזקן או בערל דמחוסר תיקון גדול וע' בתוס' בסמוך ד"ה האי מיחזי וע' בפירש"י לעיל דס"א סוף ע"א וברש"י דע"ח ע"ב ד"ה אוכלים. וע"כ דרש"י מפ' כן רק לפי הס"ד א"כ יותר נכון לומר דלמסקנא גם לרש"י טמא שוה לחולה וזקן ומ"מ אף אם נאמר כמ"ש שנרא' מד' התוס' לשיטת רש"י. הנה לכאור' קשה דאיך אפשר לומר כן דבטמא אינו מעכב הא דפריך הש"ס א"כ נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו ופירש"י ותנן שחטו שלא לאוכליו פסול והיינו דפסיקי לי' דר"א לא פליג אסתמא זו וא"כ הא במשנה זו נמי תנן לטמאים פסול וע"ש בתוס' דס"א ד"ה לאוכליו. ועוד דהא לפי מה דקאמר הכא בדס"ט דר"א ס"ל שוחטין וזורקין על ט"ש ע"כ הא דדחי' רחמנ' לטמא לפסח שני משום אכילה הוא וע' בפירש"י לקמן סוף דצ"ג ד"ה לדידי ל"ק משום דל"ח לאורתא לאכילה משא"כ ט"ש ע"ש היטב. וש"מ דטמא מקרי לא חזי לאכיל' ואף בדיעבד מעכב דהא דחי' רחמנ' לפ"ש ועכצ"ל דאף דלרש"י לא אימעט משלא לאוכליו לעכב בדיעבד רק חולה וזקן דל"ח לאכיל' כלל. אבל לא טמא היינו דלא אימעט מקרא דלפי אכלו דאיתקש אוכלין למנוין לעכב אף בדיעבד כדאמר לעיל דס"א מהא לא אימעט רק חולה וזקן וערל כמו שפירש"י שם. אבל טמא לא אימעט משם אבל כיון דחזינן דדחי' רחמנ' לטמא לפ"ש ע"כ גם טמא אימעט דלמ"ד שו"ז על ט"ש ע"כ דהא דאדחי רחמנ' לטמא לפ"ש משום דלא חזי לאכיל' לאורת' הוא וש"מ דאף בטמא קפיד רחמנ' מלשחוט עליו דל"ח לאכיל' לאורת'. ומיושב בזה היטב קו' התוס' שם דס"ט

סוף ע"א ד"ה שוחטין דתרוצו בתוס' שם צ"ע דאכתי תיקשי אותם טמאי לנפש למה להם לשאול למשה רבע"ה וגם משה גופי' מה מספק' לי' דקאמר עמדו ואשמעה והא כבר ידעינן מפסח מצרים דכ' איש לפי אכלו ואיתקש אוכלין למנוין (ב) **(**הג"ה מבן **המחבר** בקושיא זו הרגיש בתשו' שאגת ארי' סי' ס"ה וסיים בצע"ג ובס' אור חדש כ' בזה שני דרכים נאותים ע"ד דרוש.)** ולפי הנ"ל מיושב היטב וע' בש"ס זבחים דכ"ב כ"ג דזקני דרום ס"ל דאיש כי יהי' טמא ואיש לפי אכלו תרוייהו למצוה. אבל הא דזקני דרום אידחי לי' ותרוייהו לעכב אבל תרוייהו צריכי וכמ"ש. ובחי' במק"א כ' דרך אחר ליישב קו' התוס' הנ"ל וגם קו' התוס' שם דצ"ג ד"ה ר"ע ואכ"מ ועכ"פ ב"כ וב"כ גם לשיטת רש"י מוכרח דלפי האמת גם טמא מקרי לא חזי ומעכב דהוי שלא לאוכליו וע"כ הא דאסר ר"א להזות בשבת על ט"מ בשבת בז' שלו מטעמ' דשו"ז על ט"ש והזאה למאי לאכיל' אכילה לא מעכב' כדמסיק הש"ס דס"ט ואף דאי אין מזין עליו לא חזי לאכיל' לאורת' אעפ"כ לא הוי שלא לאוכליו משום דמצד הטומא' חזי אי הי' בחול רק דאיסור' דשבת רכיב עליו לזה נקר' מיחזי חזי ומזה ראי' ברורה להחלטת הט"ז כאן והמג"א בסי' קמ"ג דלהרשב"א בכה"ג מקרי ראוי לגריר' אף דאסור משום שבת. אמנם לפמ"ש כ"ת ליישב דברי הנו"ב דמש"ה סובר דבנדבקו אח"כ אסור לגרר משום להרשב"א א"צ לגרר ומוחק בחנם. וכ' כ"ת דאף דאם נאמר דאסור לגרר א"כ אינו ראוי לבילה מ"מ כיון דאם נאמר דמותר לגרר הוי ראוי לבילה ואסור לגרר בחנם אף דכיון דאסור לגרר א"כ אינו ראוי לבילה ושוב מותר לגרר מ"מ כיון דאיכא למימר הכי וא"ל הכי עבדינן לחומר' והביא לזה סמך מדברי התוס' בפסחים דכ"ו ד"ה עלה עכ"ד לפ"ז הי' מקום לדחות ראי' שלי הנ"ל די"ל דלר"א באמת כיון דאין הזאה דוחה שבת א"כ אין שו"ז עליו הפסח דהוי שלא לאוכליו כיון דלא חזי והא דאין מזין עליו אף דאית לי' לר"א דמכשירי מצוה דוחים שבת היינו משום דאם נאמר דמותר להזות עליו א"כ אין צורך להזות עליו דהא אז לא הוי שלא לאוכליו דהא מיחזי חזי ואכילת פסחים לא מעכב' והזאה למאי וכיון שא"צ לא הוי הזאה מכשירי קרבן ואסור להזות ועכשיו כיון שאסור להזות באמת הוי שלא לאוכליו ואין שו"ז עליו אף דכיון שכן שוב הי' מותר להזות כיון דהוי מכשירי קרבן מ"מ כיון דאיכא למימר הכי וא"ל הכי אזלינן לחומר'. ולפ"ז הוי א"ש הא דקאמר רבא שם דצ"ב דהזאה העמידו דבריהם במקום כרת דאמר מר הזאה שבות ואינה דוחה את השבת ר"א הוא כדאמר לעיל דס"ט האי לישנ' דאמר ר"ע לר"א כך מקובלני ממך הזאה שבות הוא ואינה דוחה את השבת וגם לר"א אף דמכשירי מצוה דוחין שבת מ"מ הזאת לא דחי' מטעמ' דקאמר שם ואף דנדחה מפסח שיש בו כרת וכנ"ל. אלא שבאמת הדבר

תמוה דכיון דלר"א מכשירי מצוה דדחי שבת הם נמי דחי שבת א"כ איך שייך לומר דניעבד לחומר' הא חומרא דאתי לידי קולא הוא לדחות פסח דדחי שבת ובפרט כיון דהזאה הוא רק איסור דרבנן ודאי ל"ש לומר דניזול לחומר' בדרבנן למדחי פסח דבכרת. וחוץ מזה הסבר' אינו מתקבל דכיון דעכ"פ אם לא יזה ידחה מפסח ודאי דדחי שבת לדידי'. ול"ד למ"ש התוס' בפסחים דכ"ו דשם ע"כ א"א להכשיר דאי יכשירה ודאי ניחא לי' ופסולה משא"כ כאן אדרבה ע"כ צריך להזות או עכ"פ נאמר דמותר להזות בכדי שלא ידחה מפסחו וע"כ הא דרבא דצ"ב לפי האמת הוא דלא קי"ל כר"א ומכשירין לא דחו וגם לענין גרירה באותיות השם שנדבקו כבר הבאתי בשם האהע"ו והפמ"ג דפשיט' להו דאף לד' הרשב"א יכול לגרור דא"ל כיון דכשר גם בלא גרירה א"כ אסור לגרור דכיון דאסור לגרור אין ראוי לבילה ומותר לגרור וכיון שכן א"כ כיון שמבואר דלר"א אסור להזות ומשום דהזאה למאי ולא הוי שלא לאוכליו אף דאסור להזות מקרי חזי. ש"מ דאף דאיסור' דשבת רכיב מקרי חזי וכמסקנת האחרונים והוא ראי' ברורה (א). והנה לענין השאלה בנ"ד כיון שהנו"ב החמיר מהראוי לחוש לדבריו היכא דאפשר לעשות הגרירה והפירוד שבין האותיות ע"י קטן שיודע לאמן ידיו שיעשה הפירוד באמצע ולא יגע ח"ו באותיות השם ועד"ז הורה בתשו' ב"א בנדון שלו רק דשם הורה לעשות ע"י שילחלח נייר וישים שמה וקרי לי' גרם מחיקה ודרך זה לא ישר בעיני כאשר

הג"ה מבן המחבר

א) וכשאני לעצמי הי' נלענ"ד דאפשר דאין ראי' משם לנ"ד דש"ה דאמרי' שפיר דזה מקרי חזי כיון דבידו לתקן ואף דאיסר שבת רביע עליו הא אם נאמר דעבור זה לא מקרי חזי. שוב לדעת ר"א דס"ל דמכשירי מילה דוחה שבת יהי' רשאין להזות בכדי לעשות פסח לכן האיסר הלז אינו יכול לגרוע ממנו שום חזי מפני דבאמת אם מחמת האיסר שבת לא יהי' חזי אז שוב מותר להזות עליו ומפני זה נאמר דל"ל להזות עליו הא בידו לתקן א"ע וכל הראוי לאכול שוב אכילת פסחים לא מעכבא אבל בנ"ד דבשום אופן אינו רשאי לגרור בשבת אפשר דלא הוי ראוי לבילה ואני תמה דהא אאמו"ר הג' ז"ל החזיק בסברא זו לענין גרירה בשמות הקדושים וא"כ שוב אין ראי' ג"כ מהא דפסחים לענין קריאה בשבת וכמובן. ואם כנים אנחנו בהוצעה זו הי' נלע"ד ליישב דברי התוס' בביצה ד"ה דעל הא דאיתא שם בראשונ' הי' מקבלין עדות החדש כל היום פ"א נשתהו העדים לבוא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהי' מקבלין העדים רק עד המנחה הקשו התוס' והא איכא קלקול גבי מוספין ואמאי לא חשו אלא על עבודת התמיד דלכשבאו העדים מן המנחה ולמעל' כבר הקריבו התמיד ואין יכולין להקריב המוספין משום עלי' השלם

ותי' דאפי' לא באו עד לאחר הקרבת התמיד מ"מ המוספין קריבין דהיכא דלא אפשר שאני מידי דהוי אמחוסר כפורים בע"פ שמביא כפרתו לאחר תמיד של בין הערבים ואוכל פסחו בערב כדאמרינן פ' תמיד נשחט דנ"ט וכו' ונתקשו בזה כל המפרשים דהא התם טעמא קאמרינן דאתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה כמו שהביאו בעצמם בתי' השני שם אבל לדברינו הנ"ל ניחא דלכאור' קשה באמת אמאי מחוסר כפורים בע"פ מביא קרבנותי' אחר התמיד בכדי שלא יעבור על עשה דפסח שיש בו כרת הא אכילת פסחים לא מעכבא ושוחטין וזורקין על טבול יום ומח"כ כמו שכ' התוס' בפסחים שם ואי דעכ"פ בעי ראוי לאכול נימא כמו דאמרינן לגבי הזאה שלא לאכליו לחולה ולזקן דלא חזי כלל אבל האי מחזי חזי תקוני הוא דלא מתקן וזה קושיא עצומה לפענ"ד לכן אמינא דמזה הוכיחו התוס' דעשה דהשלמה היא דוקא דאפשר באופן אחר אבל באי אפשר בא"א ל"ש עשה דהשלמה והא דהוצרך הש"ס שם לומר דטעמא דמח"כ שרי להקריב קרבנותי' בע"פ אחר התמיד משום דעשה דפסח דחי עשה דהשלמה הוא מטעם דזה מקרי אפשר לעשות פ"ב כמו דאמרינן בהדיא בש"ס שם ד"פ גבי הי' ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין דקאמר עולא משלחין א' מהן לדרך רחוקה פריך הש"ס ויטמאנו במת מדחהו אתה ומחגיגתו השתא נמי מדחהו אתה מפסחו אפשר בפסח שני ולהכי מוכרח הש"ס לומר הטעם דמח"כ בע"פ מביא קרבנותי' אחר התמיד דעשה דפסח שבכרת דחי עשה דהשלמה אלא דאכתי קשה קושיתנו דהא יכול להקריב ק"פ ואכילת פסחים לא מעכבא והוי ראוי כיון דיכול לתקוני נפשי' ול"ל למדחי עשה דהשלמה כמו דלא דחינן שבות דהזאה מפני זה אלא ש"מ דאחר שכבר הקריב הק"פ כמו שכ' התוס' שם שוב היתר גמור להביא קרבנותיו אחד התמיד בכדי לאכול מהפסח כיון דא"א בענין אחר ואי תקשה על מה דפריך הש"ס שם דנ"ט על הא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה דסבר אף מח"כ בשאר השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב וע"ש בפירש"י מאי אילמא דהאי עשה מהאי עשה נימא היכא דלא אפשר שאני ז"א דהא שלמים נאכלין לב' ימים ולילה א' ויוכל להביא כפרתו למחר קודם התמיד ויאכל הקדשים ביום דהא התוס' בחגיגה רדכ"א הוכיחו דדוקא טבילה בעי מח"כ ולא העריב שמש ואי דקשה א"כ הא הוי אפשר לקיים שניהם ואמאי מקשה הש"ס דוקא מכח מאי אילמא כו' י"ל דעדיפא מני' פריך גם א"ל ע"פ דברי התוס' שם שכ' דעשה חמור דוחה עשה הקל אפי' אי לא הוי בעדני' כן י"ל ג"כ אפי' אפשר לקיים שניהם וא"כ דברי התוס' בביצה נכונים מאוד ודו"ק היטב. אמנם נלענ"ד להביא ראי' לסברת הב"ח מדברי התוס' פסחים ד"פ ע"א ד"ה אתה מדחהו מחגיגתו שהקשו על הא דעולא שהבאתי למעל' דהשתא נמי

כשמשלחהו בדרך רחוק' מדחהו מחגיגתו שאינו יכול לבוא ביו"ט מחוץ לתחום וכיון דלא חזי בראשון לא חזי בב' ותי' בתי' הב' וז"ל ועוד טמא וחיגר דלא חזי בגופו בראשון לא חזי בשני אבל הכי מחזי חזי אלא שאינו יכול לבוא וכי הוי יום ראשון בשבת אע"ג דלא חזי אמרינן בא"ד ד"ע דעביד באינך יומי והרי זה כסברת הב"ח הנ"ל וע' בתוס' ר' חגיגה ד"ה איזהו איברא דלפענ"ד מדברי רש"י פסחים דע"ה ע"ב ד"ה תשלומין כל שבעה וכן מדברי הרמב"ם פ"א מה' חגיגה ה"ח דכ' ג"כ הטעם דאין חגיגה דוחה שבת לפי שאין לה זמן קבוע כקרבנות הציבור שאם אינו חוגג היום חוגג למחר וע' בלח"מ שכ' שכדבריהם מוכח ביומא דנ"ב י"ל דלא ס"ל סברת הב"ח הנ"ל ובזה מיושב קושית התוס' פסחים דע"ה שם שהקשו על רש"י שאין הטעם תלוי בכך דלעיל ילפינן דלא דחי שבת מחגותם אבל שיטת רש"י והרמב"ם נלע"ד דנהי דילפינן דאינו דוחה שבת מחגותם מ"מ אכתי צריכין לטעם מפני דיש לו תשלומין כל שבעה דאל"כ נגמר מזה דאף טמא וחגר ביום א' יש לו תשלומין כל שבעה כמו בחל יום א' להיות בשבת דג"כ לא חזי בראשון והם לא ס"ל סברת התוס' בפסחים ד"פ לכן מוכרח הש"ס לומר הטעם בחולק דיש בין שבת לטמא וחגר דהא דאין חגיגה דוחה שבת הוא מפני שאין לו זמן קבוע דיש לו תשלומין כל שבעה אבל אי אמרינן דאין לו תשלומין שוב דוחה שבת דהוי כקרבנות שזמנו קבוע להכי מקרי חזי ויש לו תשלומין כל שבעה ואינו דוחה שבת אבל טמא וחגר דלא חזי מצד עצמו כלל וא"א בשום אופן להקריב ביום א' כלל מקרי לא חזי בראשון ואין לו תשלומין וז"ב וחוץ לדרכינו הנ"ל נלענ"ד לדחות הראי' לסברה הב"ח הנ"ל מסוגיא דפסחים דס"ט בא"א דש"ה דהזאה שבות להכי מחשב בידו לתקן עצמו ומאי זה ראי' לענין שבת דהגרירה הוי איסור תורה דאפי' בנפל טפת שעוה על האות לסלקו ס"ל להב"ח וט"ז ומ"א בסי' ש"מ דחייב וסברא זו מצינו בהדיא בסוכה דכ"ג בסוכה שעשאה על הגמל לר"מ כשירה דאף דאין עולין לה ביו"ט ולא קרינן בו סוכה הראוי לשבעה מ"מ כיון דמדאו' מחזי חזי מקרי סוכה הראוי לשבעה ואנן קיי"ל בזה כר"מ וכבר האריך הרחיב בזה השעה"מ בפ"ח מה' לולב לכן תי' בהדיא התוס' פסחים ד"פ על קושיתם שם דאתה מדחהו מחגיגתו שאין יכול לבוא ביו"ט מחוץ לתחום ותי' בתי' הא' דיכול לבוא ביו"ט מה"ת דתחומין דרבנן ולא תימא דבשני התירו' האחרונים נאדו מסברא זו וס"ל דאין ראי' מראוי מסוכה לראוי דהקרבת הפסח דאין ענינם שוה אמינא ראי' יותר מפורשת מדפ"א דאמרינן שם דטעם של ר' יוסי שס"ל דשומרת וגם ששחטו וזרקו עליו בשני ואח"כ ראתה אינה אוכלת פטורה מפסח שני וכן קיי"ל להלכה משום דס"ל דד"ת רק מכאן ולהבא הוא מטמאה ורק מדרבנן מטמאה למפרע ומש"ה

פטורה והרי זה מפורש דאינו ראוי מחמת איסור דרבנן מקרי ראוי לענין פסח והא דתי' התוס'. התוס' בד"פ תי' אחרים הוא אפי' למאן דס"ל תחומין דאוריית' ומשמעות פשטות הש"ס היא דמשלחו אפי' חוץ לי"ב מיל וא"כ שוב אין ראי' ג"כ מהא דפסחים דס"ט דהתם הזאה שבות ועלה בלבי לחלק דש"ה דמה"ת הוי ראוי כמו שהוא עכשיו רק מדרבנן אינו ראוי וזה לא אכפת לן אבל הכא בטמא מת בשביעי שלו דכמו שהוא עכשיו אינו ראוי מה"ת ורק דיש בידו לתקן והתיקון גופי' אסור עכ"פ מדרבנן להכי אי ס"ד דמפני איסור שבת הוי אינו ראוי הוה כמו מה"ת ועוד א"ל ע"פ דברי הרמב"ן במלחמות בביצה דל"א הביאו אאמו"ר הג' ז"ל בח"א סי' קי"ג שכ' לחלק דע"כ ל"א דמוקצה מח"ת איסור דרבנן לא הוי בידו רק כשהוא ביד עצמו ולא כשהוא ביד אחרים דאחרים לא ירצה לעבור אפי' על איסר דרבנן ומתרץ בזה קושית התוס' בשבת דמ"ג וכ"כ הצל"ח בביצה דכ"ו מסברא דנפשי' וא"כ ה"נ גבי הזאה ליכא לחלק דלהכי הוי ראוי משום דהוי רק איסור דרבנן דהא הזאה הוא ביד אחרים ואחרים לא ירצה לעבור אפי' על איסור דרבנן אלא ש"מ דשאני בין איסר שהוא מגופו ובין איסר שבת דיומא קא גרים ומצאתי בספרו של מר אבי זללה"ה בישרש יעקב דנ"ב שכ' שם ג"כ דבאיסור דרבנן הוי בידו והביא שם דברי הרמב"ן הנ"ל וכ' שזה היא טעם התוס' בסוכה דל"ב ע"א שכ' לענין ענבי' מרובין מעלי' דאין ממעטין ביו"ט ואם עבר ומעטו כשר ולא חשוב דחי' אצל מצות כיון דבידו לתקן דנהי דאסור למעט מ"מ בידו למעט כו' וכוונתם משום דהי' רק איסור דרבנן ואמת שזה נכון דהוי רק איסור דרבנן כמו שכ' רש"י שם ל"ג ע"א ד"ה עבר ולקטן וכ"כ התוס' ביומא דל"ה ע"א. אמנם לפי סברת אאמו"ר הג' ז"ל בכאן אפי' הוי איסור תורה שרי כיון דאין האיסר בגופו רק יומא קגרם כמו בגרירה שבת ומעתה תראה שנתיישב קושית השעה"מ בקונטרס חופת חתנים סעיף ד' על הרמב"ם דס"ל חופת נדה אינו קונה משום דלא חזי' לביאה והקשה עליו מירושלמי פ"ק דיומא דעל הא דאשה אחרת מתקנין לו פריך התם ויקדש מאתמול ומשני בעד ביתו ולא בעד שני בתים והא ע"כ מוכרח להכניס אותה ביוה"כ כמו דאמרי' בש"ס שם והא כל כמה דלא כנוס לה לאו ביתו הוא וא"כ הא ביוה"כ אסור לבוא עליו והוי חופה דלא חזי' לביאה ואינו קונה אותה וכ' השעה"מ שם וז"ל והי' מקום לומר דע"כ ל"א דחופה שאינה חזי' לביאה דינה כארוסה אלא דוקא גבי נדה דאסורה מחמת עצמה משא"כ ביוה"כ דאין איסורה מחמת עצמה רק יומא הוא דקגרם וסיים אך תי' זה אין בו כדי שבועה ולפי סברת הב"ח הנ"ל דלפענ"ד הוא סברת התוס' בפסחים ד"פ בתי' הנ"ל סברא זו מוכרחת אכן אנן עסקינן בשיטת הרמב"ם וכבר כ' למעלה דמדברי הרמב"ם בפ"א מה' חגיגה דהוא שיטת רש"י

בפסחים דע"ה ל"ל סברת התוס' הנ"ל וא"כ עכ"ל כמש"כ השעה"מ דהירושלמי פליג אש"ס דידן וס"ל דבקידושין גרידא מקרי ביתו ומדברי הרמב"ן בביצה הנ"ל נתיישב לי היטב מה שהעלה השעה"מ בקונטרס ח"ח שם ס"ו בהגהות טעם המלך שם ולמדו מדברי הפוסקים דלשיטת הרמב"ם דחופה דלא חזי לביאה אינו קונה ה"ה אם לא חזי רק מאיסור דרבנן ג"כ אינו קונה ותקשה אמאי דהא כ"ד דאינו ראוי רק מדרבנן מקרי ראוי וע' בתשו' שאגת ארי' סי' ל"ג אבל כיון דאינו תלי' בידו לבד דהא אפשר הוא לא תרצה לשמוע לו לעבור על איסור דרבנן לא הארכתי בתשו' במק"א בפרט שבנ"ד קרוב לקלקול ח"ו ע"כ יעשה הגרירה והפירוד ע"י סכין ע"י קטן שיודע לאמן ידיו ואם לא נמצא שם קטן יודע לאמן ידיו בבירור שלא יקלקל ח"ו הנני מצטרף בהדי כ"ת להתיר לגדול שיגרר באמצע להפריד בכדי לתקן ויצאו דברינו מתוקנים:

אחר כותבי נזכרתי בדברי מהר"מ פדוואה סי' פ' שכ' לענין נגיעת רגלי ההין וז"ל אפי' לד' תוס' שסוברים שרגלי ההין אינן פוסלין בדיעבד כו' מ"מ לא הי' נראה לאסור גרידת הסכין בשם דאף אם אינו צריך בדיעבד מ"מ תיקון מקרי שיהי' יותר נרא' לכתב מיושר ע"ש וע' בתשו' נו"ב קמא חיו"ד רס"י ע"ח דבהא אחת אם הי' מועיל פירוד להכשיר ולא הי' צריך למחוק כל הרגל כמ"ש מהרמ"פ שם אח"כ בשם הלבלר ר' שאול הי' מהרמ"פ סומך ע"ז למעשה להפריד אף לד' התוס' שכשר בדיעבד בלא פירוד וא"כ מכ"ש בנ"ד דיש להקל דלא כהנו"ב מה"ת סי' קס"ט לזאת הנני מצטרף עם כ"ת כאשר כתבתי למעל' והי' בזה שלום כנפשו ונפש הדו"ש אוהבו בלונ"ח שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה קמ

סקאלא יום ו' עש"ק כ"א שבט תרי"ח לפ"ק.

ושלום תנינא שלמא בכפיל' לכבוד אה' חתני חביבי כלבבי הרב המאוה"ג החריף ובקי המפורסים כש"ת מוה' ברוך מאיר נ"י אבד"ק פאטיק:

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בענין הנגיעות באותיות שם הק' שבס"ת והשבתיו להתיר להפריד הנגיעות אמנם יען שהנו"ב מה"ת מחמיר באם נעשה הנגיע' אחר הכתיב' שלא להפריד מחשש מוחק השם בחנם לזאת אף שהארכתי בתשו' שמותר להפריד מ"מ לכתחל' יש לחוש לד' הנו"ב היכא דאפשר ולעשות הפירוד ע"י קטן שיודע לאמן ידיו. וכ"ת לא הסכים לזה והביא דברי מוהר"מ לובלין בתשו' שהבי' המג"א בסי' ל"ט אני תמה על תמיהתו כיון דמוהר"א לובלין עצמו כ' דגרירת הדבק שבין אותיות לא מקרי כתיבה דהרי מה"ט מותר גם בתו"מ ולא הוי של"כ רק שמחמיר לכתחל' משום דעכ"פ

תיקון מקרי ולכתחל' כל התיקונים אסור לעשות ע"י מי שפסול לכתוב וכיון שאינו רק חומר' לכתחל' כמו שהאריך המוהרמ"ל שם בנ"ד חומרא דאתי לידי קולא. דאולי יותר יש להחמיר לכתחל' לחוש לדברי הנו"ב דלדעתו יש בזה חשש מוחק קצת מאותיות השם דיש בזה א סור דרבנן ולד' המנ"ע יש בזה חשש איסור דאו' ועוד דכיון דעכ"פ אין בגרירת הקטן חשש לענין דיעבד רק לכתחל' א"כ בנ"ד דיש לנו ספק אי צריך גרירה כלל דהא לתי' השני של הב"י אם נדבקו אחר הכתיב' א"צ גרירה כלל כפי מה שהבינו הב"ש והנו"ב בדבריו ותי' זה נראה להב"י עיקר א"כ גם מוהרמ"ל מודה דאין חשש אף לכתחל' לגרור ע"י קטן כיון דהעיקר היא שא"צ גרירה כלל ועוד הנה כ"ת מדמה בפשיטו' גרירת קטן לגריר' אשה דמיירי בי' מהרמ"ל ובעיני רב החילוק ביניהם וכבר נתקש' הנו"ב מה"ת חא"ח סי' א' על עיקר הדין המבואר בש"ס דס"ת שכ' קטן פסול משום שנא' וקשרתם וכתבתם וקטן אינו בר קשיר' הא התוס' והרא"ש כ' ריש חולין דמש"ה שחיטת נכרי נבלה משום דכ' וזבחת ונכרי איכו בר זביחה ואפ"ה תנן דחש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשרה ומקרי בר זביח' ואמאי אינו נקרא בר קשיר' והאריך ליישב משום שעכ"פ אסור להאכיל לקטן נבלות בידים מה"ת מש"ה מקרי בר זביח' משא"כ לענין תפילין ע"ש ובאמת תי' זה מבואר בקצר' בתשו' מהרי"ל סי' קצ"ו וכ"כ השמ"ח בסי' א' סכ"ח ובתב"ש שם והביא שם דברי מהרי"ל בקצר' אלא שאני תמה דאכתי מה יעשו בדברי התוס' בגיטין דכ"ב ע"ב שכ' דקטן מקרי בר כריתות הואיל ואם הגדיל הקטן הוה בן כריתות ע"ש ואף שלפי מסקנת התוס' שם אין הכרח לתי' זה מ"מ כל הקדמונים הביאו תי' זה ג"כ וכצ"ל לדברי הרמב"ם שפ' באמת דבעינן בכתיב' שיהי' בן כריתות ואפ"ה בחש"ו מהני גדול ע"ג וע"כ משום דחשיבי בני כריתו' כתי' התוס' וכיוצא בזה אמרו בש"ס שם דפ"ב לענין גירושי קטנה אמאי מהני הא בעינן ויצאה והית' אלא משום דאתי לכלל הוי' ע"ש וא"כ הדר"ק לדוכת' אמאי לא מקרי בר קשורה לענין כתיב' לכן עלה בדעתי לומר דלא כהתב"ש והנו"ב אלא דשאני לענין שחיט' ולענין כתיבת הגט דשם קפדינן רק שיהי' בר זביחה ובר כרית' ומש"ה קטן נמי מקרי בר זביח' ובר כרית' כיון דאתי לכך בגדולתו אבל כאן לענין כתיב' סתו"מ דקתני פיסולא משום שנא' וקשרתם וכתבתם מי שישנו בקשיר' ישנו בכתיב' וכל שאינו בקשיר' אינו בכתיב' ולא קתני מי שבר קשיר' ומי שאינו בר כתיב' בזה קפדינן אמי שישנו עכשיו בקשיר' בשעת הכתיב' ומש"ה קטן נמי פסול ומה"ט אזדה לה השגת התב"ש מעל הפר"ח לענין שחיטת מומר ומייתי ראי' מתפילין ולפי הנ"ל לאו ראי' הוא די"ל דמומר נמי מקרי בר זביחה ובר קשירה אבל עכ"פ אינו בקשיר' כדכתיבנ' וגם הב"ש בסי' קכ"ג סק"ה

כ' דמומר בן כריתה הוא וכן לענין מסור דיליף התב"ש ס"ק מ"ז בפשיטות שחיטה מתפילין ולענ"ד יש לחלק מטעם הנ"ל ועיין בס' ג"פ בסי' קכ"ג סק"ז ולקצר אני צריך אמנם אכתי ק' דהא רש"י כ' בד' יוד ד"ה כרית' דכתיב וכתב ונתן מי שישנו בנתינ' ישנו בכתיב' ע"ש וא"כ לימוד זה דומה ממש ללימוד של וקשרתם וכתבתם ובס' ג"פ שם בד"ה איברא כ' בפשיטות דבגט ליכא היקשא כמו בס"ת דכ' וקשרתם וכתבתם והרי מבואר מדברי רש"י דבגט נמי איתא להיקש' וכיון שכן היא גופא תיקשי מדוע בגט די שיהי' בן כרית' ובסתו"מ בעינן שיהי' בקשיר' ממש אלא דהתוס' לא ס"ל כרש"י וכ"מ מדהביאו שם מדלא פסלי מילה בנכרי משום דלאו בני מילה נינהו ולרש"י אין זה ראי' דבגט יש היקשה כמו בסתומ' משא"כ במילה ועכ"פ לרש"י צ"ע מ"ש כתיבת הגט דכשר בחש"ו בגדול עע"ג ומקרי בני כריתה ומ"ש בכתיב' סתו"מ דלא מקרי בר קשירה ומ"מ כבר הראנו דיש חילוק בין אשה לקטן דאשה אינה בת קשירה כלל משא"כ קטן מקרי בר קשיר' אלא שאינו בקשיר' ואף דלענין כתיבת סתו"מ פסול מ"מ גרירת הדבק ודאי אינו כתיב' כמו שהוכיח מהר"מ ועיקר הפיסול לכתחל' היא משום תיקון ובתיקון י"ל דלא קפדינן רק שיהי' בר קשורה וקטן בר קשורה הוא אלא שכיון שחומר' מוהרמ"ל הוא מכח דברי הרמב"ם והטור שכ' שכל הפסול לכתוב פסול לכל תיקון עשייתן א"כ אין לחלק בין אשה לקטן גם לענין תיקון אלא שכבר כ' מהרמ"ל דאף לדברי הב"י שמשמע לי' מל' הרמב"ם שכל התקונים אין לעשות רק ע"י כשר ולא תיקון השין בלבד זהו דוקא בתפילין משום גזרה אבל לא בס"ת א) **(**הג"ה מבן המחבר** ועוד יש לצרף לסניף דעת הדרישׁ שהבי' הש"ך בסי' רפ"א סק"ו דכ' דהרי"ף והרמב"ם והטור ס"ל דאשה וקטן לא פסול רק בכתיבת תפילין ולא בס"ת ובספר סת"ם מוהרש"ק ז"ל סי' ו' כ' דזה הוא שיטת רש"י בגיטין דף מ"ה ולא קשה עליו קושית התוס' ריש ע"ב. ובזה יש מקום אתי ליישב דיקדוק א' בש"ס שם דעל הא דאיתא במשנה אין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן הנכרים יתר על דמיהן מדייק הש"ס הא בכדי דמיהן לוקחים ש"מ ס"ת שנמצא ביד נכרי קורין בו וקשה דאמאי לא מדייק הש"ס דגם תפילין שכתבן נכרי מניחין ואף שבהגהותי לעיל סי' קט"ו כ' ליישב דקדוק מה עפ"י דברי רש"י שכ' ול"א שמא כתבו לשם ע"א ופלוגתי' הוא לקמי')** אלא שנרא' שאף בס"ת כיון שמוהרמ"ל כ' דמהיו' טוב נמי יש להחמיר לכתחל' נמי אין לחלק בין אשה

(הג"ה מבן המחבר** חשוב ראוי ואע"ג דהרא"ש ביבמות דכ"ב כ' דזה מחשב בידו לבוא עלי' בע"כ התם שאני דאם היא רוצה לקיים מצות יבום הוא מוכרחת מכח מצות התורה אבל אם יש בהביאה אפי' איסר דרבנן שיב לא מקרי בידו ומעתה לענ"ד צדקו דברי הב"מ

בסי' קל"ב ודלא כמו שדחה אאמו"ר הג' זללה"ה בספרו דבריו עש"ה וכנראה מסברת השעה"מ והטעם המלך שהבאתי למעלה והנה זה כביר הבאתי ראי' דלא כסברת הב"ח מדברי הרשב"ם בב"ב דף קנ"ו ע"ב דעל הא דאיתא שם ר"א אומר בשבת דברי' קיימין מפני שאינו יכול לכתוב אבל לא בחול ר"י אומר בשבת אמרו ק"ו בחול ופרשב"ם וז"ל בשבת אמרו שדברי' קיימין אע"ג דל"ל מגו דיכול להקנות ולכתוב כי לא עביד נמי קנה ק"ו בחול דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ע"כ אלמא דחזינא דבשבת ל"ש הסברא דכל הראוי וזה הוא ראי' עצומה ואח"כ מצאתי בשו"ת קנאת סופרים ממהרש"ק ז"ל שהרגיש בזה וחכם א' כ' אלי בזה מש"ס עירובין דל"ח דאמרינן שם דאפי' רבנן דפליגי על ריב"נ וס"ל דישן ל"ק שביתה ה"מ בישן משום דלא מצי אמר אבל בניער דמצי אמר מודו רבנן ואכתי קשה אמאי מערב ברגלי' בשני הא ל"מ אמר משום איסור הכנה דאלמא כיון דרק איסור שבת עליו ל"מ לא חזי. ואני השבתי לו דאין שום ראי מכאן דבשלמא בנדון הרשב"ם דמעשה כתיבה הוי איסור מצ"ע וכן לענין גרירת אותיות הדביקות זה מקרי אינו ראוי לבילה. אבל הכא מידי אמירה איזה איסור ד"ת יש בה ורק משום דהוי הכנה אבל אי אמרינן כל הראוי לבילה כו' והאמיר' לא מעכב שוב אין עושה באמיר' הכנה כלל כמ"ש הט"ז והמ"א בסי' תט"ז בשם הב"ח דאפי' אמר אין אסור בדיעבד כיון דבלא"ה קונה שביתה אף בשתיקה ואף דקיי"ל דאעפ"כ אסור לומר פה תהא שביתתי מפו' בהדי' בב"ח שם דהוא רק איסור דרבנן ובאיסור דרבנן כ"ע מודו דמקרי ראוי לבילה. והנה באמת בענינים אלו יש מבוכה גדולה כמו שהקשה השעה"מ בפ"ח מה' לולב והאיר אל עבר פני ספר ויקן יוסף מחכם אחד מחכמי הספרדים וראיתי שנו"נ טובא בהך כלל' והוכיח מסוגי' דפסחים דף מ"ח דאמרינן שם אי אמרת איסור מוקצה דאו' מה לי איסור גופ' או איסור דאו' גרם לו דאין אומרים מחזי חזי רק היכא דאיכ' תרתי לטיבות' איסור דאו' ואיסור דרבנן. והנה לדעתי אכתי מדברי התוס' פסחים ד"פ בתי' הג' שהבאתי למעל' ומדברי הש"ס פסחים דפ"א גבי שומרת יום שהבאתי למעל' ל"מ הכי אלא דאף בחדא לטיבות' מהני וצע"ג ליישב כל המקומות בזה ולא הבאתי עדיין בכור הבחינ'. אולם בנ"ד נראה לפי קט שכלי דלישנ' דהרשב"א כל הראוי לבילה רק אשגרת לישנא הוא דהא כ' התוס' במנחות ובכ"ד דל"א כל הראוי לבילה כ"א במקום שיש איזה הוכחה או סברא והא ראי' דהא אנן קי"ל דאפי' נדבק בתחלתו מהני גרירה ודלא כהרשב"א ואף על פי כן מודים כל הפוסקים דאם נמצא הפסול בשעת קריאה צריך להוצי' אחרת ול"א כל הראוי לבילה וכו' אלא הוא הדבר אשר דברנו דכל הראוי הוא רק ביש איזה הוכחה או סברא והא דכ' הרשב"א דכל הראוי כו' הוא רק אשגרת לישנ' ואנן

אף דלא קי"ל בזה כהרשב"א וצריך גרירה מ"מ לענין קריאת התורה דיש דעת הרמב"ם מקילין מכח ס"ס כנלענ"ד ברור וכ"כ האו"ח הק' בפ' בחוקותי פשט ל"ג ואכ"מ להאריך יותר.)** לקטן אלא שהראנו שאינו פשוט כ"כ אבל מצד הטעמים שכתבתי ראשונ' אין מקום אף לכתחל' בנ"ד מטעמי דכתיבנ' אמנם אעפ"כ אי לא יאית בעיני כ"ת לעשו' ע"י קטן ולבו נוקפו מחמת חומרת מהרמ"ל גם דעתי מסכמ' עם דעת כת"ה לעשות ע"י גדול בפרט במקום שיש חשש אף חשש רחוק שמא ח"ו הקטן יקלקל ויפגע בגוף האותיות שבשם הק' ויאמין לי כת"ה שבעת שכ' התשו' הראשונ' עלה ע"ד מזה לפקפק שהתיקון יהי' ע"י קטן אכן הכרעתי לעשו' יותר ע"י קטן מטעמי דכתיבנ' אמנם גם שם כ' דאם יש קצת חשש בזה היינו מסכים עם כת"ה להתיר ע"י גדול וכיון שאני רואה שכ"ת מקהי אקהייתא לעשות ע"י קטן גם אני מסכים לעשות ע"י גדול רק שיזהר מאד שלא לנגוע נגיעה כ"ד באותיות הק' ואשר נתקש' כ"ת על מה שעלו על רעיוני בתחל' די"ל לר"א באמת כיון דאין הזאה דוחה שבת אין שו"ז אין אני יכול לפרנס מה שמבואר בגמ' ובפירש"י שם לר"א דשו"ז ואיך ס"ד לומר להיפך עכ"ד כ"ת ואני תמה על תמיהתו דמה ענין זל"ז הש"ס אמר דר"א סובר שו"ז על טמא שרץ וה"ה על ט"מ בשביעי שלו ומש"ה לענין הקרב' גוף הפסח אף בלא הזאה יכולין להקריב ואכיל' פסחים לא מעכב' ואף דכשלא יזו עליו לא חזא לאורתא לאכול וא"כ הפסח נשחט שלא לאוכליו ופסול מ"מ כיון דמותר להזות עליו לר"א דאית לי' מכשירי מצוה דוחה שבת וכיון שמותר להזות עליו א"כ שו"ז עליו הפסח אף קודם שהזו עליו דהא שו"ז על ט"ש ועל ט"מ בשביעי שלו אף דבשעת הקרב' הפסח אכתי טמא הוא משום דחזי לאורתא וכיון שכן בשעת הקרב' הפסח לא הוי שלא לאוכליו אף שבאמת לא יזו עליו כלל אח"כ מ"מ כיון דמיחז' חזא אלא תקוני הוא דלא מתקן לא מקרי שלא לאוכליו כדאמר התם וכיון שאף אם לא יזו עליו אין מעכב עשיית הפסח א"כ במקום שאין כאן מכשירי מצוה אסור להזו' משום שבות וכיון שאסור להזו' ממילא אסור להקריב דכיון דלא חזא הוי שלא לאוכליו כך עלה לכאור' בדעתי לפרש אלא שדחיתי שע"פ האמת אינו כן וא"י מה מקום לתמיה' כ"ת ממה דקאמר לר"א שו"ז על ט"ש דהא ט"ש א"צ הזאה ואף דקאמר לט"מ בשביעי שלו הינו בחל ע"פ בחול דהזאה מותר' מש"ה שו"ז הפסח עליו אף קודם שהזה דיכול להזות ולטבול אחר הקרב' הפסח ויאכל הפסח לאורת' משא"כ בשבת ועיקר כוונת הש"ס הוא דכיון דשו"ז על ט"ש א"כ כל שיכולין להזו' עליו יכול להקריב אף קודם שהוזו עליו כן כתבתי שהי' לכאור' מקום לפרש כן אלא שדחיתי פי' זה כמבואר בתשובתו כלל הדברים שאיני מבין תמיהתו ימחול לחזור ולעיין היטב בדברינו ואקוה שלא יקשה

לו כלום ומרוב טרדותי בפרט שאני מעיין כעת בעומק עיון בסוגיו' עמוקות לא ראיתי להאריך יותר ואף זאת חזרתי והשבתי לגודל האהב' ושלום כנפשו ונפש חותנו אוהבו בלב ונפש:

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

אחר כותבי נפל בדעתי ביושב דעת רש"י בגיטין הנ"ל משום דס"ל לחלק בין כתיב' גט לכתיב' סתו"מ דבגט כתיב וכ' ונתן דמזה דרשינן מי שישנו בנתינ' ישנו בכתיב' כיון דכתיב ונתן אחר וכ' קטן כשר דאח"כ יהי' בר נתינה משא"כ בתפילין דכ' וקשרתם וכתבתם דמזה דרשיני' מי שישנו בקשיר' ישנו בכתיב' כיון דכ' וקשרתם והדר וכתבתם בעינן דוקא שיהי' בר קשור' קודם הכתיב' ומש"ה קטן פסול דבעת הכתיב' אכתי אינו בר קשור' ולחומר הקושיא נראה לי שאולי כוונתו האמת בזה ובזה האיר ה' עיני להבין דברי התוס' בגיטין דס"ד ע"ב בד"ה וכל שכתבו שם וז"ל וכן נראה דאי כשאינה יכולה לשמור את גיטה אינה מתגרשת אפי' ע"י אבי' א"כ לענין קידושין נמי לא תתקדש דויצאה והיתה כתיב דאיתקש הוי' ליציאה עכ"ד ותמה המהרש"א שם דא"כ ק' באתיא לכלל פעוטות דמתגרשת בקידושי אבי' כדאמרי' לקמן ובכ"מ אמרי' סתם אין קידושי קטנה כלום מן התורה והניח בקושיא ובספ"י שם כ' דלא דק דשאני הכא דגלי קרא דכי יקח אים אשה ואשה היינו גדול' אלמא דקטנ' לאו בת קידושין הוא ע"ש ולא הועיל כלום דאכתי היקשי א"כ גם לענין גירושין נמי נימא דלא תתגרש בקטנות' מהיקשא דויצא' והית' והא דאיצטרך למעט משלח' לחוזרת מגירושין היינו לענין שוטה דוקא כמ"ש הפ"י שם לעיל מזה אלא שדברי המהרש"א תמוהים מאד דהרי קושייתו הוא קושיית הגמרא דפ"ה דקאמר תנותו' קטנה מתגרש' בקידושין אבי' אמאי הא בעינן ויצא' והית' אלא דאכתי תיקשי לפי הוכחת הגמרא שם דמשני דמש"ה מתגרש' בקטנות' משום דאתי' לכלל הוי' ומש"ה שפיר קרינן בה ויצא' והית' א"כ לפ"ז אזדא הוכח' התוס' דשפיר י"ל דבשאינ' יכולה לשמור את גיטה אינה מתגרש' אפי' ע"י אבי' ואפ"ה שפיר קרינן בה ויצא' והית' משום דאתי' לכלל יציאה בגדולת' וראיתי שעמד בקושיא זו בספר בית מאיר בסי' קל"ז ס"ב והניח בצ"ע וע"ש ובתשו' נו"ב מה"ת חאה"ע סי ס"ח וסי' ס"ט ובספר קצוה"ח סי' רמ"ג סק"י ובנה"מ שם סק"ו ואכ"מ ולפי הנ"ל מיושב היטב דכיון דכתיב ויצאה ואח"כ והית' א"כ לענין גירושין שפיר מתגרש' אע"פ שאין עתה בת הוי' כיון דאתי' לכלל הוי' אח"כ אבל לענין קידושין אינה מתקדשת אא"כ כבר היא עכשיו בת יציאה כיון דכ' ויצאה ואח"כ והיתה ומש"ה שפיר הוכיחו התוס' כנלע"ד נכון ודו"ק:

שלמה הנ"ל:

תשובה קמא

סקאלא יום ג' י"ג שבט תרי"ט לפ"ק:
החיים והשלום לכבוד אה' ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מ' שלמה זלמן נ"י מ"צ דק' טליסט
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בס"ת שנדבק במק"א כרעא דה' אחרונ' שבשם הוי' בה' בנגיעה דקה ורו"מ הביא דברי רמ"א ביו"ד סי' ער"ו סי"א וכ' רו"מ שנרא' שהדיבוק נעשה אחר הכתיבה מלאות הדיו שקורין גיפלאסין והאריך רו"מ הרבה וכ' שלדעתו יגרור מעט במקום הדבק מטעם ס"ס דשמא הלכה כד' הפוסקים דגם בהא שנוגעת נגיע' דקה כשר ואת"ל כד' הפוסלים שמא הלכה כד' הסמ"ק שהביא הטא"ח סי' ל"ב דאם נעשה אחר שנגמר האות יטול הדיו ואין זה חק תוכת ונסתייע רו"מ לזה מדברי הג"פ סי' קכ"ה סקל"ב אלא שאכתי פקפק רו"מ מתרי טעמי חדא מכח דברי רמ"א בסי' ער"ו באם נוגע רק מעט שנית משום שאיזה אנשים בשם אומרים שנרא' שיש הפרש דק בין כרעא ובין הגג ואסור למחוק בחנם והאריך רו"מ מאד ויש לי להשיב הרבה על דברי רו"מ אלא שאין לי פנאי לזה וגם כבר הארכתי מאד בכמה תשו' בענינים אלו לזאת לא אשוב רק לגוף הדין ואומר שאם הי' דברי רו"מ בזה נכונים שדי בגרירת הדבק אין מחושי החומרות שכ' רי"מ חוצצים לנו דהרי כ' בתשו' מהר"מ פדוואה סי' פ' שכפי שעלה בדעתו ראשונ' שדי בגרירת הדבק הי' מותר להפריד אף בהא שבשם אף לד' המכשירים בהא שנדבק' דמ"מ תיקון מקרי שיהי' יותר נרא' לכתב מיושר עד שבסוף הביא ד' מ"ה שאול שקבלה בידו שאינו די בגרירת הדבק לבד ע"ש ומבואר שאם הי' די בגרירת הדבק הי' מתיר לגרור אף לד' המכשירים וע' בתשו' נו"ב קמא חיו"ד סי' ע"ח וע"כ הא דמוהרמ"פ בנגיע' דקה מיירי דאל"כ ליכא מאן דמכשיר וע' בתשב"ץ ח"א ס' כ' וסי' נ"א וכ"כ הרדב"ז ח"ב סי' תקצ"ו וזה דלא כדמשמע מתשו' נו"ב הנ"ל וכ"ש לדידן דקיי"ל כהפוסלין אף בנגיע' מועטת דאין כאן בית מיחוש ועוד דאם נאמר דדי בגרירת הדבק לבד ודאי ל"ח לחששא שחשש הר"י אכסנדרני משום דכ"ע קרי לה הא דהא פ' הרא"ש והמרדכי בשם ר"י דאם אותיות של שם דבוקות יגרור ביניהם להפרידן ופ' כן בש"ע א"ח סי' ל"ב סכ"ו ושם ביו"ד סי"א וע"כ הא דמהני גרירה במקום הדבק להכשיר בלא נשתנו צורת האותיות מיירי כמ"ש המג"א שם סקכ"ז והב"ש סי' קכ"ה סק"ט וכיון שכן א"כ דברי רמ"א שביו"ד הנ"ל הם סתירה לדברי המחבר במקומו ממש וגם הוא נגד ד' כל הקדמונים הנ"ל דהא בהך דאותיות של שם הדבוקת כיון שצורת האותיות לא נשתנו נמי נרא' כמוחק השם דהא כ"ש ממה שנוגע להשם אסור למחוק ק"ו מהנטפלין

א"ו דל"ח בהא למידי משום דבשעת הגרירה מתקן ול"ל בה והר"י אכסנדרני שאוסר בנגיע' דקה היינו משום שהקדים דבכרעא דהא שנוגעת לגגה אפי' מעט צריך לגרור כל הרגל ולא די במה שגורר הדבק לבד משום דהוי ח"ת ומש"ה אם נרא' כמוחק השם אסור משום דאינו מתקן בשעת המחיק' אבל אם הי' סגי בגרירת הדבק לבד גם הרי"א הי' מודה דבכל ענין שרי וכמבואר בדברי הרי"א שבב"י ביו"ד שם ע"ש היטב ומש"ה באותיות של שם שנדבקו כיון שדי בגרירת הדבק מותר להפריד וא"כ בנ"ד אם נאמר שדי בגרירת הדבק כמ"ש רו"מ אין ספק דגם הרי"א מודה שמותר לגרר אף בנגיע' מועטת אף דכ"ע קרי לה הא אלא דארווחנא בהא דמוהרמ"פ הנ"ל דגם החשש השני שחשש רו"מ שקצת אומרים שנרא' להם שיש הפרש דק אעפ"כ מותר לגרר מעט למעל' מה"ט שכ' מוהרמ"פ להתיר להפריד הנגיע' גם לדעת המכשירין גם נרא' דכיון דמוחק ע"מ לתקן שרי אף אם צריך תיקון מספיק' שפיר שרי דלא אסרה תורה מחיקה רק דרך השחתה וכ"כ בתשו' ב"א חיו"ד סי' ס"א ע"ש באריכות. ועוד דכבר בארתי בתשו' במק"א לחזק ד' הנו"ב מה"ת חיו"ד סי' קס"ט דהיכא דמוחק רק קצת מאות של השם באופן דהרוב קיים בהנשאר אין כאן רק איסור דרבנן ומשום דלא גרע מנטפלין אבל אין איסור תורה משום חצי שיעור והארכתי לחזק הדבר ע"פ מ"ש בתשו' שאגת ארי' סס"י פ"א לענין ח"ש באיסור בל יראה דמחיקת השם דומה לזה ממש וכיון שכן א"כ כיון שיש בו עתה בס"ת הרבה ס' להקל משום זה הוי המחיק' כזה רק ספיק' דרבנן ולקולא ועוד יש טעם להקל דכיון שכ' רו"מ בציור השאל' שהדיבוק נעשה מעצמו ע"י לחות שקורין גיפלאסין הנה בתשו' הבאתי מחלוקת הפוסקים בשם הנכתב ע"י ח"ת אי מותר למחקו ובארתי שם שרבו המקילין וכ' שם שאף להמחמירין מ"מ מודי דשם הנכתב ע"י התעסקות בעלמא שרי למחקו וקיל משם

(הג"ה מבן המחבר** עכ"פ לפי דברינו יכון הדבר יותר דזה פשיט' לי' דבתפילין פסול דהא כל הטעם דקורין בו הוא משום ס"ס ובתפילין דיש היקש וקשרתם וכתבתם אפי' כ' נכרי לישראל פסול אלא דבס"ת כשר דבס"ת ל"ש היקש ומשום כתיבה לשמה אפ"ל דמיירי בגר שחזר לסורו או דהאי תנא ל"ב כתיבה לשמה. וע' במג"א סי' כ"ט סק"ז נמצא הא דנקט ביתר מכדי דמיהן משום ס"ת הוא כנלענ"ד נכון והגם שבעלי תוס' וגם הרבה קדמונים לא ס"ל כן וכן סתם מרן הב"י עכ"פ סניף הוי לנ"ד. שנכתב שלא בכוונה דמותר למחקו וכ"כ בתשו' ב"א הנ"ל וק"ו ב"ב של ק"ו דשם הנעש' מעצמו שלא ע"י אדם כלל דודאי מותר למחקו וק"ו ב"ב של ק"ו דהנטפל לשם שנעש' עד"ז דמותר למחקו אף שהשם גופי' נכתב בכוונה וא"כ כבר בארנו בשם הנו"ב דלמחוק קצת מהאות והנשאר

צורת אות עליו דין נטפלין עליו וא"כ אף אי נחוש למה שאומרים קצתם שעדיין יש הפרש דק מותר לגרר בהקו שנעש' מהגיפלאסין למעל' בכדי להפריד להדיא הכרעא מהגג מכ"ש דהא גופי' ספיק' הוי ועושה כן ע"מ לתקן הרי בארנו ארבעה צדדי היתר שיש בכידון זה להפריד למעל' אמנם כ"ז לדברי רו"מ שרי בזה בגרירה לבד מטעם ס"ס אבל באמת ליתא לפע"ד מתלתא טעמי חדא דכיון דבכל ספק מהשני ספיקות רבו המחמירין דרוב הקדמונים חולקים על הסמ"ק וסייעתו וגם רוב הפוסקים פוסלין בהא שנדבקה אף דיבוק מועט כמבואר כ"ז בב"י וש"ע א"ח סי' ל"ב וסי' ל"ו וגם בתשו' המחברים א"כ אין זה ס"ס כלל להתיר ודוקא באלף שנדבקה ביוד שלה כ' הג"פ לצרף במקום עיגון בגרירת הדבק ע"פ צירוף דעת הסמ"ק משום דבההיא דאלף העיקר כד' המקילין ע' במג"א בסי' ל"ב סקכ"ט ובב"ש סי' קכ"ה סקכ"ח לכן די בצירוף כ"ד אבל הכא דבכל ספק רבו המחמירין ודאי דלא הוי ס"ס שנית אני אומר די"ל דבנ"ד גם הסמ"ק מודה די"ל דגם הסמ"ק דסובר דאם נפל דיו אחר שנגמר האות מסירה וכשר ולא הוי ח"ת היינו דוקא בלא נשתנה לצורת אות אחר רק שנתבטל צורת האות ע"י הדיו אבל אם נשתנה לצורה אחרת כמו בה' שנדבקה ונעשה כח' או במם פתוחה שנדבק' ונעשה סתומ' גם הסמ"ק מודה דלא סגי בגרירת הדבק דהוי ח"ת ובהכי מתיישבת קושיה הג"פ שהק' על הסמ"ק מהא דכ' בסמ"ק גופי' דאם עשה ה' במקום ד' דא"י למחוק להרגל לתקנה לאות ד' דהוי ח"ת ויישב בדוחק גדול ולפמ"ש א"ש. ולפ"ז בנ"ד אין לנו צירוף דעת הסמ"ק להקל שלישית חף אם נאמר דהוי ס"ס גמור מ"מ א"א להורת דיגרור רק הדבק ויהי' מועיל מטעם ס"ס כיון דקודם הגרירה אין כאן רק ספק א' אסור לעשות תיקון שיהי' מותר אחר כך מטעם ס"ס דהא אין עושין ס"ס בידים דמה"ט אסור למכור ס' טריפה לעכו"ם כמ"ש מהרי"ט ס"ב חיו"ד סי' ב' וע' במג"א סי' תס"ז סק"ב ובפר"ח בדיני ס"ס כלל י"ח ובנו"ב קמא חיו"ד סי' מ"ג ואף שכ' התה"ד הובא ברמ"ח ביו"ד סס"י נ"ז דס"ט מחמת פלוגתא דרבוותא מותר למכור לעכו"ם ונרא' לכאור' דבספק פלוגתא מותר לעשות ס"ס בידים וכ"מ קצת מל' תוה"ט בדיני ס"ס במחודשים ס"ה אבל באמת כפי המבואר בתה"ד סי' קע"ח דדוקא לענין מכירה לעכו"ם התיר בפלוגתא דרבוותא משום דמכירה לעכו"ם אין אלא גזרה דרבנן דשמא ימכור לישראל ובדרבנן הלך אחר המיקל והובא שם בש"ך ומבואר דלענין ס"ס בידים אף בפלוגתא דרבוותא אין עושין לכתחלה וכ"ש לד' הש"ך שם שכ' דאף בפלוגתא דרבוותא לא הקיל התה"ד למכור לעכו"ם אלא היכא דבלא"ה יש הרבה צדדים להקל ע"ש ע"כ בנ"ד אף אם נאמר דס"ס דרו"מ הוי ס"ס מעליא חסור להכשיר ע"י גרירת מקום הדבק לבד משום ס"ס מטעם הנ"ל

ואף שבתשו' רדב"ז הנ"ל הורה בהא של השם שנדבק' אחר הכתוב' לסמוך על גרירת הדבק לבד לסמוך אדעת הפוסקים שאחר שנגמרה האות אין זה ח"ת ע"ש חוני הי' דעת הסמ"ק ודעמי' שקיל בעיניו כדעת החולקים עליו אבל אנו שנמשכים אחר פסק הב"י שסתם בש"ע כד' החולקים על הסמ"ק וכ"כ בב"י שמקור ד' הסמ"ק הוא מהירושלמי וכל הפוסקים דחו ד' הירושלמי ההוא מהלכה ח"כ אין להקל ולסמוך ע"ד הסמ"ק אף בדיעבד וגם מטעם ס"ס שכ' רו"מ אין לסמוך ולהתיר מטעם שכתבנו בפרט שלפמ"ש י"ל דבנ"ד גם הסמ"ק מודה ומ"ש רו"מ לצרף לס"ס דעת הרמב"ם בתשו' שסובר שקורין בציבור ומברכין גם על ס"ת פסולה אינו כלום וכבר כ' מהרי"ט בשניות חיו"ד סי' ל"ג דאין דעת הרמב"ם בתשו' הנ"ל מצטרף לס"ס שכל הפוסקים ראשונים ואחרונים חלקו עליו ובשהגם שהרמב"ם עצמו נ"ק רק במקום שאין כשר וגם הב"י בא"ח סי' קמ"ג דחה ד' הרמב"ם הנ"ל מחמת דעת כה"פ ושהרמב"ם עצמו חזר דו בחבורו אף שביו"ד סי' ער"ט כ' בב"י שפסק מורו הר"י בירב שסמך א"ע ע"ד הרמב"ם בתשו' הנ"ל ע"ש היינו דוקא לענין מה שכבר קרא כס"ת פסולה וכ"כ האחרונים לענין שאין להוציא אחרת במקום ס' פסול יש לצרף לס"ס גם דעת הרמב"ם בתשו' הנ"ל אבל לענין לקרות לכתחל' אין לצרף ד' הרמב"ם בתשו' הנ"ל אף לספק כ"ד מחמת טעם הנ"ל וכיון שכן ס"ת זו אין לה תיקון בפרידת הדבק לבד וצריך למחוק כל הרגל דוקא וא"כ כיין שאינו נוגע רק מעט פ' רמ"א כד' ריא"ס דאסיר למחוק ולתקן ואף שאם הי' דביקה מתחלתה הי' אפשר לסמוך אד' רדב"ז בתשו' הנ"ל שחולק אד' ר א"ס הנ"ל וכד' הג' מהר"ל מפראג שבתשו' חב"י סי' ע"ה וכיון דריא"ס מספקו' כי' והנך גדולים פשיט' להו דשרי למחוק ולתקן בשהגם שגם לד' ריא"ס אינו חנא חשש דרבנן משום דמחזי כו' הי' לי' לסמוך ע"ד הגדולים המתירים למחוק ולתקן מ"מ בנ"ד שנעש' אחר הכתובה י"ל דגם הפוסקים הנ"ל מודי דאסור למחוק כל הרגל כמבואר בתשו' רדב"ז שם וכ"מ בתשו' מנחם עזרי' סי' ל"ו והארכתי מזה במק"א בפרט שלדברי רו"מ יש אנשים שאומרים שנרא' להם שיש הפרש בין הגג לכרעא וא"כ הו"ל ספיקא דאוריית' נמחוק כל הרגל ולבטל מצורת אות לזאת אין תקנה רק בסילוק היריע' אמנם לדעתי ישלחו היריע' לכאן ע"י איזה עו"ש משומר בנרתק ואשים עיני עליו ואז אי"ה אעיין עוד בזה כפי קט שכלי.

ואשר העיר רו"מ ע"ד הח"צ סי' קי"ב מדברי הש"ע סי' ש"ע ומד' הט"ז סס"י שס"ח יפה העיר אמנם לענ"ד שגם הח"צ לא הרעיש על ק' אלטונא אלא ששם הי' המנהג לחלק העירוב שגבו בפ"א לכמה בכ"נ דהיינו שהי' אופין ממנו כמה חלות לכל ביהכ"נ חנה א' ואף אם הי' המנהג שהשמש הי' מזכה להם ע' במג"א סי' שס"ו סקי"ג וכ"מ שם בח"צ

הי' השמש מזכה כל הקמח או החלות בב"א ואחר כך הי' הרב מחלק לכל ביהכ"נ חלה א' או אולי אף אם הי' מזכה בזא"ז כיון שהי' המנהג לעשות כן תמיד א"כ מתחלה גבה השמש ע"ד כן והוי כחולק עירובו וגם איכא למיסר בכל ענין משום דלא ליתי למטעי כמ"ש הח"צ שם בסוף התשו' כנלע"ד כעת ואי"ה אתיישב עוד לעתות הפנאי ועיין בש"ת סי' שס"ו ס"ד שהביא דברי רב א' שחולק על הח"צ וצ"ע על הח"צ מה שהביא בריש דבריו דברי הש"ס דמ"ט ואייתי הך דשני בתים מכח כ"ש ולא הביא ש"ס מפ' בדמ"ח ע"ב את זה ראיתי להשיב לרו"מ כעת ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה קמב

סקאלא יום ה' ד' אדר תרי"ט לפ"ק:

ושלום תנינא לכבוד ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מוה' זלמן כ"י מ"צ בק"ק טלוסט. **קבלתי** מכתבו השנית עם היריעה והצצתי היטב גם הראיתי לכמה אנשים זכי הראות וראינו שבלי ספק כרעא דהא דבוקה לגגה דיבוק דק וגם אין נראה שום רושם גיפלאסין ונרא' יותר שהדיבוק נעשה מתחלת הכתיב' וא"כ בזה האופן אין לנו מחמיר בזה רק הר"י אסכנדרני שבב"י סס"י ער"ו וברמ"א שם דמספק' לי' אי מותר לגרר הרגל ולתקן כבר כתבתי במכתבי הקדום דכיון דהרדב"ז בסי' תקצ"ו הביא ד' הריא"ס הנ"ל וחולק עליו ומתיר גם רבינו הגדול מהר"ל מפראג בתשו' חב"י סי' ע"ה כ' בפשיטות להיתר לא שבקינן פשיטות' דהני תרי גדולי ישראל בשביל ספיקו דהריא"ס בפרט שגם הריא"ס לא חש לה רק משום מ"ע ואף אם נאמר דבנ"ד ספיק' הוא אי נעשה הדיבוק מתחל' או אח"כ. הנה גם בכה"ג מבואר בתשו' הרדב"ז הנ"ל דמתיר למחוק ולתקן ועוד נרא' דטעמ' דמנחם עזרי' בתשו' סי' ל"ו דמחמיר לתקן בנדבק אח"כ הוא משום שחשש לד' הסמ"ק שבטא"ח סי' ל"ב שסובר דאם נפל דיו אח"כ מסירו וכשר ואין זה ח"ת ולדעתו די בהגרירו' הדבק לבד ולדידי' ודאי דאסור לגרור כל הרגל וגרירת הדבק לבד נמי לא סגי דשמא הלכה כד' רה"פ דבכה"ג הוי ח"ת ע"כ אין לה תקנה וכ"כ בתשו' זה כביר וכ"מ בתשו' רדב"ז שם אלא שהרדב"ז הקיל בכה"ג ע"י גרירת הדבק לבד ובזה ק' לסמוך עליו כאשר כ' במכתבי הקדום אבל כיון דבנ"ד ספיק' הוא אימתי נעש' הנה כבר האריך בתשו' ב"א חיו"ד סי' ס"א דלדעת הסמ"ק ע"כ טעמ' דמ"ס בדיו שנפל' על האו' דמותר לתקן דאע"ג דגם קודם התיקון שם אות עליו לד' הסמ"ק דהא אי הי' יכול להסיר הדיו לבד מעליו לא הי' ח"ת אפ"ה מותר למחוק כל האות אם א"א לתקן בא"א משום דמוחק

ע"מ לתקן שרי ומש"ה כ' דאף אם אירע שבעוסקו במחיק' הסיר הדיו לבד ונשאר האו' כתיקונו מותר למחוק האו' בכדי לכתוב ולתקן דלד' סה"ת ודאי מותר ולד' הסמ"ק אף שמקודם נמי כשר הוא מ"מ כיון דלדידי' מותר למחוק ע"מ לתקן כיון דעתה פסול' מספק מחמת ד' סה"ת לכן מותר למחוק ולתקן אף לד' הסמ"ק ע"ש באריכו' ומכ"ש בנ"ד דגם לד' הסמ"ק ספיק' הוא אי מועיל גריר' הדבק דשמא נעשה מתחלת הכתיב' דודאי מותר למחוק כל הרגל ולתקן לכ"ע. אמנם מה שיש לעיין בזה דנהי דאם הי' ספק שקול אימתי נעשה הי' מותר לגרור כל הרגל ולתקן מטעם הנ"ל מ"מ ספיק' דהכ' לא ספק שקול הוא דאף דלכאור' איכא חזק' לסייע הך צד לומר דמעיקר' נעשה דכיון דנמצ' עכשיו דביק איכא למימר דמעיקר' נמי הכי הוי מחמת חזקה דהשת' במקום דליכ' חזקה דמעיקר' המנגדתו וכ"ה ד' רש"י בקידושין דע"ט ע"ב וזה נרא' דעתו שם בדנ"ז ע"א ומיושב קו' התוס' שם ד"ה שחטה וכ"ד האחרונים בא"ח סי' תס"ז מ"מ הא איכא רובא להיפך דרוב מצוין אצל תפלין מומחין הן כמ"ש התוס' בפ' הקומץ דמ"ג ורוב' עדיף מחזק' כ"ש מחזק' דהשת' ובפרט רוב מצוין דאלים טובא יותר מחזק' כמ"ש התוס' בבכור' ד"כ ע"ב ורוב' דנ"ד אלים טפי דהא בהך דמצא תרנגולת שחוטה שבש"ס חילין די"ב דאמרי' רוב מצוין אצל שחיט' מומחין הן אף שי"ל שמא אירע לו קלקול בשחיט' ל"ח להכי משום דרוב מומחין אין מקלקלין כמ"ש הרשב"א בתה"א ובמשמרת הבית ח"א ש"א ובחידושיו בחולין ד"ד ומכ"ש הכא שחזק' שאם הי' מקלקל לא הי' מסרה לנו בהכשר כמ"ש הב"י ביו"ד רסי' א' לענין דל"ח לעילפוי ע"ש וכ"מ בש"ס דגיטין דנ"ד ע"ב עש"ה אלא שבאמת ל"ש לומר כן לענין טעו' בכתיב' דהטעו' בכתיב' מצוי' כידוע ואסור לקרו' בס"ת עד שיגיהנו וע' בתשו' הרשב"א ח"א סי' אלף נ"ו וברמ"א בח"מ סס"י ש"ו אלא שכיון שודאי הגי' את הס"ת בעל מגי' שייך ג"כ לומר רוב המצוין כו' מומחין הן דלכל ענייני מציו' אמרי' הכי כמ"ש התוס' במנחו' סוף דמ"ב וכ"כ הרשב"א בתה"א בית ג' סוף שער ג' בשם הראב"ד ובחי' פג"ה דצ"ד בשמו והר"ן שם וכ"כ התשב"ץ לענין מקוה הובא ברמ"א סי' ר"א ס"ד. אמנם כיון שהנגיע' דקה מאד אכתי שפיר איכא לאיסתפוקי שמא הסופר וגם המגי' העלימו עין ולא חזו שפיר הדיבוק הדק וראי' לזה מהא שכ' בס' פ"ת בסי' פ"ד סקכ"ג דדוק' בחומט קאמר הרשב"א דאם נמצ' אחר בדיקת' אסור לאכול מבדיקת' כמ"ש הרשב"א והמחבר משום שנרא' לעינים אבל אם הוא תולע קטן דאיכ' למיתלי שלא ראתה אותם תלינן כן. ולכאור' דבריו מוכרחי' מדברי הש"ע יו"ד סס"י ק' שפ' ירקו' מבושלים שנמצאו בהם ג' תולעים הירקו' אסורים וטעמ' משום שהוחזקו בתולעים ושם מיירי בירקו' שהכנימ' מצוי בהם כמ"ש הט"ז שם וע' בס' מק"ח סי' תס"ז

סק"ה וא"כ אף אי נמצ' רק א' או ב' יהי' אסור דהוי כלא נבדקו דודאי אי הבודק נעש' חשוד על להבא שלא לסמוך עליו ה"ה דנעש' חשוד על הירקו' אלו כיון שראינו שלא בדק יפה ועיין בש"ס ב"ק דע"ג סוף ע"א ובמהרי"ט ס"א סי' קל"ח ובקצוה"ח סי' נ"ב ובנה"מ שם ובחשוד לא"ד גם הקצוה"ח מודה ע"ש א"ו ששם מיירי שמצאו ג' תולעים קטנים ובכה"ג לא נעשה חשוד כמ"ש הפ"ת אלא שאין זה ראי' דאף אי הוי כלא בדק גם בנמצ' רק א' או ב' אפ"ה הירקו' מותרים כמ"ש בש"ע שם בסי' פ"ד והוא מטעם ס"ס כמ"ש הש"ך שם בשם הרשב"א אלא דמלשון הרשב"א והמחבר מבואר כ"ד הפ"ת מדכ' שרץ הנרא' לעינים כגון חומט וקרוב לומר דמה"ט דוקא בנמצ' חלב כשעור' היא דמעברינן לי' כמבואר בש"ס חולין דצ"ג ע"ב ובטוש"ע סס"י ס"ד ולא בפחות מכשעור' ובהכי הוי ניחא ליישב דהרשב"א אינו חולק ע"ד הראב"ד שהוב' בתשו' הרא"ם והוב' בפר"ח סי' קי"ט שאלו הבודקי' מאכלים והירקות שנמצאו אחריהם תולעים בשני פעמים כאונסין דייניגין להו עד שנמצ' אחריהם ג"פ ע"ש והרשב"א כ' סתם דאסור לאכול מבדיקת' והמחבר סתם כוותי' ולפי הנ"ל י"ל דהראב"ד בתולעים קטנים קמיירי וכנ"ל ואף שמדברי הרא"ם והפר"ח מבואר שלא הבינו כן בד' הראב"ד מ"מ נכון לפרש כן דלפ"ז הראב"ד והרשב"א ל"פ ובהכי הי' מקום ליתן טעם לדברי מהראי' בפסקיו סי' ע"ב שמתיר לגרור כרעא ד"ה בשם אם נדבק לגגה וסיים ואם בהרבה ההין בשמות שהן נדבקין אין נרא' טוב לתקן אותם ע"כ ומהר"מ פאדווה בתשו' סי' פ' לא מצא טעם לדברי מהרא"י בזה ובתשו' רדב"ז הנ"ל כ' שטעם מהרא"י משום דמיירי בנדבק בדיבוק דק ואם הדיבוק בהרב' מקומה נרא' שנכתב כן לפי סברת המכשירין לכתוב הא דבוקה בגגה בעוקץ דק ולפיכך אין למחקם ע"ש והיא טעם חלוש מאד דמה בכך כיון שאנו דנין שפסול אם נכתב כן ולפי הנ"ל א"ש דכיון דמהרא"י מיירי בדיבוק דק ומלשון מהרא"י מבואר שנמצאו כך דביקת וא"כ א"י מתי נדבקו אם בתחלת הכתיב' או אח"כ ומש"ה מחלק שפיר דאם לא נמצא הרבה ההין דבוקות והיינו שלא נמצא דבוק רק א' או ב' בזה שפיר לתקן היינו לגרור כל הרגל כמבואר שם ואף שיש לספק שמא אח"כ נדבק ומועיל פירוד לד' הסמ"ק וכיון דספיק' היא מחמת פלוגתת הסמ"ק וסה"ת אין לה תקנה מ"מ כבר כתבנו למעל' ליתן טעם לדברי הרדב"ז דבמקום ספק מותר לגרור כל הרגל לכ"ע ובפרט שי"ל לאוקמי אחזק' דהשת' ואמרי' דודאי מעיקר' נדבקו אבל אם הרבה ההין דבוקות והרבה היינו ג' או יותר כמבואר בת"כ הובא בריף ורא"ש הלכות נדה ובש"ס בגיטין דמ"ו דרבים היינו שלשה (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** ועיין רש"י כריתות ד"ב ע"ב ד"ה נזירות טהרה)** וכיון דשלש' נדבקו ודאי אח"כ נעשו דבתלת' ודאי אף אם הדיבוק

הוא דק אם הסופר והמגי' לא שמו עיניהם בהדיבוק יש עליהם אשמה כמו שכ' הראב"ד הנ"ל לפי מה שביארנו דבריו ויש כאן חזקת כשרו' של הסופר והמגי' וגם רוב מצוין מומחין הן ובודאי אח"כ הוא שנדבק ומש"ה אין להם תקנה ואף שלכאור' יהי' סתירה מדברי הש"ס בחולין דצ"ג ע"ב דמשמע דכל דליכ' כשעור' במק"א אף שיש בג' מקומת אין להעבירו י"ל דשם מטעם אחר אתינן עלה ואכמ"ל וא"כ בנ"ד אם לא הי' הדיבוק רק בה' הלזו הי' מותר לתקן משום דיש לתלות יותר דמתחל' נעשה ויען שהדיבוק דק מאד לא נרא' עד עתה אבל כיון שכ' רו"מ עתה שיש כמה ההין כאלו בס"ת הלזו א"כ מורה דאח"כ נעשה מטעם הנ"ל וא"כ א"א לתקן כנ"ל (ב) **(**הג"ה מבן המחבר** הנה בתשו' הרמ"ע סי' ל"ו הביאו בתשו' באר עשק סי' ו' כ' הסברא להיפך וז"ל ואולם אם כל ההין שבספר או רובן דביקות ולא נודע איך ומתי נדבקו יש לסמוך להתיר התיקון בהן אפי' בשמות הקודש על החזקת הסופרים כולם שמושכים רגל הה' בקולמוס ממעלה למטה וכבר אמרנו דבכה"ג שהוא דבוק מתחלתו לא יתקדש השם והמתקן עד"ז הרי זה זריז ונשכר עכ"ל הרי דסברתו בזה להיפך וצ"ע.)** אמנם אף אי לא הי' רק ה' א' דבוקה בדיבוק דק הי' קשה להקל דאף שלא נעשה חשוד בכה"ג אי לא בדק שפיר כמ"ש הפ"ת וכנ"ל היינו משום חזקת כשרות של האדם דאלים טובא כמ"ש הפ"י בכמה דוכתי ובפרט בפ"ק דכתובת ובגיטין די"ז ומבואר בש"ס דסנהדרין ובח"מ סי' כ"ט וסי' למד ול"ד דאף בדוחק אמרינן ליישב דבריו שלא להוציאו מחזקת כשרות וע' בט"ז בסי' ל' ס"ג משא"כ כאן שאדרב' אנו אומרין שאח"כ נעשה ודק שפיר אמרי' כן ובש"ס דנדה דנ"ו ע"ב אמרי' דאי, חזקתו בדוק מאן דבדק בגומ' נמי בדיק ובסטר' נמי בדוק ול"א דלא בדק שפיר וגדולה מזו כ' המרדכי בפ"ק דחולין והובא בש"ע יו"ד סי' י"ח סט"ז דאם בדק הסכין אחר שחיטה והצניעה ואח"כ נמצאת פגומה ל"ל בה דאימר בד"א נפגמה או שיבר בה עצמות ולאו אדעתי' ומשמע דאף אם נמצא בה פגומה דקה וקטנה מאד ל"ח לשמא לא בדק שפיר ואעפ"י שהרשב"א במה"ב והובא שם בתב"ש סקלד חולק אזה מטעם זה דשמא הי' בה פגומה קטנה ולא הרגיש בה או שלא נתן לב אליו או שדלגה הציפורן עליו או שנכנס אז (דם בהפגימה ונקרש בתוכה ע"ש מ"מ כל האחרונים פסקו כדעת המרדכי והש"ע ואף השמ"ח כ' להקל בהפ"מ וגם הרשב"א לא החמיר אלא במקום שאין לתלות שנפגמה אח"כ בשום דבר רק לומר ששובר בה עצמות ולא אדעתי' דהא סובר הרשב"א דיותר י"ל להחמיר מטעמים הנ"ל אבל במקום שיש סיבה קצת לתלות אולי נפגם מחמת חלודה גם הרשב"א מודה וע"ש בשמ"ח וא"כ לדברי רו"מ שהי' הס"ת במקום שאפשר לתלות בגיפלאסין יען כי עמד אצל כותל חדש שהזיעה ודאי תולין בזה יותר משנאמר

שלא בדק יפה והרי יותר יש לחוש להחמיר בסכין שמתחלה לא נתן לב כ"כ להרגיש בפגימה קטנה כמ"ש הב"י בסי' י"ח בשם שערי תשובה להר"י יונה ז"ל כי צריך לכוון במאד מאד בבדיקת הסכין הלא תראה כי יבדוק אדם פעמים ושלש ולא ירגיש בפגימה דקה ואח"כ ימצאנה כי הכין לבו באחרונ' ובחינת חוש המישוש כפי כוונת הלב ע"ש וכדברים האלה כ' הרשב"א במה"ב שהובא בתב"ש שם ואעפ"כ כל היכא דאיכ' למיתלי שנעשה הפגם אח"כ מחמת חלודה תלינין אף להקל גם לד' הרשב"א ול"ח לשמא לא בדק יפה מכ"ש דחיישינן הכא להחמיר בכה"ג דתלי' רק בראות העין וז"ב ועוד אני אומר טעם אחר שנ"ד הוא ק"ו מהך דסי' י"ח דבהך דסי' י"ח אף דאית בי' נמי רובא דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן היינו דמומחה הוא ויודע הלכות שחיטה וגם יודע לאמן את ידיו לשחוט כראוי ואף דבכלל זה נמי הוא דיודע ומרגיש בפגימה דקה מ"מ זהו תלוי בכוונת הלב ואם לא כוון לבו היטב להרגיש לא ירגיש אף כשהוא מומחה ואומן כמ"ש הר"י והרשב"א ולא יועיל בזה מה שהוא אומן להשחיז הסכין היטב שיהי' חלק בלי פגימה דזה אי אפשר לו בשום אופן לעמוד על ככה רק ע"י בדיקתו אטופרא אחר ההשחזה ואם לא בדק שפיר כי לא הכין לבו אין התמחותו ואומנתו מועיל אבל בסופר אם הוא מומחה ויודע לאמן את ידיו לכתוב אין קלקול יוצא מת"י לכתוב הא שיגע כרעא דה' בגגה בשעת הכתיבה כמ"ש הרשב"א במ"ה ובחי' הבאתי למעלה דרוב מומחין אין מקלקלין ואף שכתבתי למעל' בשם הרשב"א בתשו' סי' אלף נ"ו דל"ש לומר שודאי הסופר לא יטעה בכתיבה דהטעות מצוי' וכנראה לחוש היינו בחסר ויתיר או שיטעה בכתיבתו ויכתוב אות אחר במקום אות זה וכדומה כאשר עינינו רואות. אבל בנ"ד שנמצא ה' דבוקה בדיבוק דק שא"ל שהסופר טעה וכתב ח' במקום ה' שאם כן הי' לו להדביק בדיבוק חזק וגם צורת הח' שאנו כותבין הם בתמונת שני זיינין וחטוטרת וגם שהוא בשם הק' ועכצ"ל שהסופר כתב ה' אלא שנמשך ידו שלא בכוונה ונדבקה הכרע' לגגה בדיבוק דק א"כ זהו קלקול הוא ולא טעות ורוב המומחין אין מקלקלין כמ"ש הרשב"א בחי' ובמ"ה ודבריו מוכרחים בש"ס דאל"כ מה מועיל הא דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הוא במצא תרנגולת שחיטה. או במומר א"צ לתיאבון שמא קלקל בשחיטתו אע"כ כד' הרשב"א ובתשו' במק"א הוכחתי דדעת התוס' והרא"ש הוא דכל מומחין אין מקלקלין א"כ בנ"ד אין מקום ספק לומר שהי' הדיבוק בשעת הכתיבה מחמת רוב דרוב מומחין ואין קלקול יוצא מת"י בכה"ג וכדכתיבנ'. אמנם כיון דבנ"ד כ' רו"מ שבכ"מ יש שאלה זו וא"כ אם באנו להחמיר יצטרך לגנוז כמה יריעות יש לחפש צדדים להקל. והנה כבר כ' למעלה בשם תשו' ב"א שמיקל בנידון דידי' בטפת דיו שנפל על

אות מהשם ונתייבש וכשהתחיל לגרר נתקלף הדיו ונשאר האות שלם וכ' דלהס"ת מותר לגרור האות ולכתוב אחרת במקומו משום דלהסה"ת הוי ח"ת ואות מהשם שנעשה ע"י ח"ת מותר למחוק ואף להאוסרין למחוק בכה"ג בכאן כ"ע מודו והאריך בזה והארכתי במק"א ולהסמ"ק אף דלדידי' אות כשר הוא מ"מ לשיטת הסמ"ק ע"כ מותר למחוק ע"מ לתקן אח"כ דאל"כ לא ניחא לשיטתו בריית' דמ"ס מש"ה כאן אף דלשיטת הסמ"ק כשר וא"צ ת קון כיון דעכ"פ לדידן ספיקא הוי שמא כסה"ת מש"ה מותר לתקן גם לדעת הסמ"ק ע"ש באריכות בתשו' ב"א. וא"כ בנ"ד אף אי הוי ידעינן בבירור שנעשה אחר הכתיבה דכוותי' הוא וקיל מנידון דתשו' ב"א דשם לד' הסמ"ק גם עכשיו כשר גמור הוא בלי תיקון כלל משא"כ בנ"ד דגם לד' הסמ"ק עכשיו קודם הפירוד פסול הוא אלא שלד' הסמ"ק כיון שמועיל גירור הדיבוק לבד הי' אסור לדידי' לתקן בכה"ג שיגרר כל הרגל כיון דלדידי' בקדושתו קאי ומ"מ כיון דלדידן ספיקא הוא שמא כסה"ת מש"ה גם לד' הסמ"ק מותר לתקן בכה"ג ע"י גרירת כל הרגל ויש לצרף נמי מ"ש בתשו' הקודמ' די"ל דבכה"ג דנשתנ' לאות אחר גם הסמ"ק מודה וידעתי שבכמה תשו' מהמחברים משמע להיפך ממ"ש כמבואר בתשו' רדב"ז הנ"ל וגם בתשו' רד"ך בא' מ"מ דרך זה הוטב בעיני ליישב דברי הסמ"ק מקושיית הג"פ עליו בסי' קכ"ה ואף שמדברי הרשב"א בח"י לשבת דק"ד מבואר דמקיל אף בכה"ג בהסרת הדבק הנה ע"כ גם לשטת הג"פ שם הסמ"ק לא ס"ל כהרשב"א ע"ש היטב ובפרט שבלא"ה הסמ"ק לא ס"ל כרשב"א כמ"ש הרד"ך שם והארכתי בזה בתשו' במק"א וגם הר"ן שם בשבת ס"פ הבונה דחה ראיית הרשב"א ומשמע מדבריו דלא ס"ל כוותי' ומ"ש רו"מ דמדברי הטא"ח סי' ל"ב משמע דהסמ"ק מקיל אף בכה"ג דנשתנ' לאות אחרת מדכ' דסה"ת חולק על הסמ"ק והסה"ת בנפל טיפה לב' ונדמה לפ' מיירי ש"מ דהסמ"ק אף בכה"ג מקיל עכ"ד רו"מ ואין זה כלום דהא בסה"ת שהביא הב"י שם כ' ג"כ או טפת דיו שנפל' בחלל אות אחרת ואין שמה עליו וכ"ה בסה"ת שלפנינו סי' ר"ה והיכא שנפלה טפת דיו בחלל ב' או ח' או אות אחרת שאין עתה שמה הראשון עליו אין לה תקנה לגרור הטפה כו' דהוי כח"ת כו' וכן אם המם פתוחה כו' ונעשית כו' סתומה או אם מריש עשה ד' כו' משום דהוי כח"ת כו' ש"מ דברישא מיירי בלא נשתנה צורתה לצורת אות אחרת אלא שנשתנה צורת האות שגם בזה פוסל בסה"ת וא"כ שפיר כ' הטור שחולק אסמ"ק אבל בנשתנה צורת אות אחרת י"ל דגם הסמ"ק מודה וכמ"ש אלא שדברי המנ"ע סי' ל"ו הם נגד זה והנה בתשו' שכ' זה יותר מי"ו שנה הבאתי דברי המנ"ע שמחמיר בנדבק אח"כ בדיבוק עב והבאתי שם דברי הבני יונה שחולק עליו ועכשיו ראיתי בס' קה"ס הביא דברי המנ"ע

להקל דדברי הריא"ס אמורים רק בנדבק אח"כ אבל בנדבק מתחלה אף בעוקץ דק מותר לגרר ולתקן והיא מהתימה דהרי מבואר בדברי הריא"ס דמיירי בנדבק בתחלת הכתיבה וכעת אין ת"י לא תשו' מנ"ע ולא ס' בי"ו אמנם אעפ"כ בדיבוק דק ונעשה אחר הכתיבה מחמיר ודאי המנ"ע וכיון שבלא"ה הריא"ס מסתפק להחמיר בנדבק בדיבוק דק וכוותי' פ' רמ"א ע"כ אם ודאי נדבק אחר הכתיבה קשה להקל כ"כ. אמנם בנ"ד כיון שיש ספק אימתי נדבק אף שהארכנו למעלה שמשורת הדין אמרי' שודאי אח"כ נדבק מ"מ כיון שבתשו' רדב"ז הנ"ל מפורש שאם יש ספק אימתי נעשה יש לגרור כל הרגל ולתקן בפרט שכפי שהצצתי היטב במקום הדיבוק ולא ראיתי רושם גיפלאסין א"כ מצד חוש הראות נראה יותר שנעשה מתחלת הכתיבה ואם הרדב"ז מתיר לגרור בספק אימתי נעשה אף שמבואר מדבריו דתופס עיקר כד' הסמ"ק ועכ"פ ודאי שקולה אצלו ד' הסמ"ק כמו ד' הסה"ת מדמקיל לגרור רק הדבק באם ודאי נעשה אחר הכתיבה כמ"ש בתשו' הקודמת מכ"ש לדידן דתפסינן עיקר כד' הסה"ת שכן הסכמת רה"פ כמבואר בדברי כל האחרונים ואעפ"כ לא הי' מלאני לבי למעש' להקל לגרור בנ"ד הרגל רק ע"י קטן כמו שהמצי' דבר זה בתשו' ב"א הנ"ל בנ"ד, ואם כי הוא ז"ל הוסיף לעשות ע"י גרם מחיקה להניח נייר מלוחלח על האות עד שיומחק וגרם מחיקה שרי הנה בכמה תשובת הארכתי לתמוה על דבריו דנרא' דבכה"ג לאו גרמא הוא הגם שמדברי הזית רענן פ' בשלח מבואר כדברי הב"א אבל דבריהם תמוהים מדברי הש"ס במכות די"א ובסוכ' פ' החליל ומש"ס מנחות דנ"ו ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה הניח שאור וברמב"ם פי"ב מה' מעה"ק הט"ז ועיין בתוס' שבת די"ז ד"ה אין פורסין ובתוס' מנחות הנ"ל ד"ה ומעשה שבת ובמג"א בסי' רנ"ב סק"ך ובסי' שט"ז סק"ט וע' בש"ס שבת די"ד ובס"ח סי' תתק"י ועכצ"ל בפי' הש"ס דשבת דק"כ כמ"ש הרשב"א בחי' שם והיינו ע"ד שכ' התוס' בשבת די"ז הנ"ל ובחנם תמה בתשו' ב"א שם על הרשב"א והארכתי מזה בכ"מ ואכ"מ ואף שיש סעד קצת לדברי הב"א מל' הרמב"ם פ"ו מה' יסה"ת וכ"מ בתשו' רדב"ז ללשונות הרמב"ם ח"א סי' מ"ז מ"מ בנ"ד בלאה ק' לעשות כן בפרט ע"י קטן שקרוב שיבא לידי קלקול ע"כ הי' דעתי להקל לעשות הגרי' להדי' ע"י קטן חריף ויודע לאמן את ידיו אך בנ"ד יש עוד מקום חומר' דהא מהראי' בפסקיו סי' ע"ב סיים ואם בהרב' ההין שבשמות שהן נדבקין אין נרא' שוב לתקן אותם העתקתי דבריו למעל' ואף שבתשו' מהרמ"פ סי' פ' גמגם על דברי מהרי"א הללו דמה חילוק בין שם א' לשמות הרבה עכ"ז סיים שלבו נוקפו להקל אחר שיצא מפ"ק והובא בד"מ סס"י ער"ו ואנן מה נענה אבתריו ובפרט שלענ"ד שמה שגמגם מהרמ"פ על מהראי' היינו לפי הבנת מהרמ"פ בתחל' שבדיבוק הה' די בהפרדת הדבק לכן לא מצא

טעם דמה חילוק בין שם א' להרבה אבל למה דמסיק אח"כ בשם החכם הלבלר מהר"ש שצריך לגרור כל הרגל וכן מבואר בדברי מהרא"י גופי' שם א"כ דברי מהרח"י יש להם טעם נכון דבהרבה אין נכון לתקן בדרך זה לגרור הרגל ולחזור ולכתבו על מקום הגרר דהא אמרי' בפ' הקומץ סוף דכ"ט אמר רב ס"ת שיש בו שתי טעות בכל דף ודף יתקן שלש יגנוז וקאמר התם בש"ס דטעמ' משום דמיחזי כמנומר ואף דקאמר עלה ותנא תיובתי' שלש יתקן ארבע יגנוז ותנא נמי אם יש בו דף א' שלימה מצלת על כולו היינו בשחר אותיות אבל בשם כיון דרשב"א משום ר"מ סובר דאין כותבין את השם כלל לא על מקום הגרר ולא על מקום המחק כדאי' התם ד"ל ע"ב ואף דאינך תנאי פליגי עליו י"ל דהיינו בחד שמא אבל בהרבה שמות כ"ע מודי מטעמ' דמיחזי כמנומר ובש"ס בגיטין דנ"ד ע"ב קאמר דאף ר"י דס"ל דמעביר עליו הקולמס ומקדשו ע"כ ל"ק ר"י אלא בחדא אזכרה אבל דכולי ס"ת לא משום דמיחזי כמנומר וכיון דקאמר בתחל' ע"כ ל"ק ר"י רק בחדא אזכרה מסתבר' דביותר מחדא אזכרה מיחזי כמנומר ואף אם נאמר דלאו דוקא חדא מ"מ בהרבה אזכרות מיחזי כמנומר והא דקאמר הש"ס אבל דכולי ס"ת לא מה דאיצטרך לי' קאמר ולרווח' דמלת' קאמר הכי דשם עובד' הכי הוי כמבואר שם אבל כיון דנקט ברישׁ' דמלת' ע"כ ל"ק ר"י אלא בחדא אזכר' דוקא קאמר דבטובי מחזי כמנומר ובודאי אין לחלק בזה בין שם א' למקצת השם או מקצת אות מהשם ואדרב' לענין תלוי' חמיר מקצת השם משם שלם כמבואר במנחות שם ד"ל ועיין במג"א סי' ל"ג סק"ז ובאחרונים שם ובנו"ב קמא חא"ח סי' א' ובודאי לכתוב ע"ג הגרר ודאי מחזי כמנומר יותר ועיין בתשו' הריב"ש סי' ז' הביאו הב"י בקצר' ברס"י ער"ו לענין כ' האזכרות בזהב ואין תשו' ריב"ש כעת לפני ומפני שאין הדבר מוכרח כ"כ מהש"ס לכן כ' התה"ד אין נרא' שוב לתקן אותם ולא החליט לאיסור אבל יש לדבריו טעם נכון וגם נוטה יותר לאיסור מן הש"ס כמ"ש ואף שהרדב"ז בסי' הנ"ל כ' דבשנים ושלשה מקומת טוב לתקן גם למהרא"י הנה הרדב"ז דחק מאד בטעם מהרא"י כמ"ש למעל' בטעם שאינו מתקבל על הלב אבל לפמ"ש נראה דכוונת מהרא"י שכ' בהרב' ההין דשמות היינו מג' ולמעל' כמ"ש בש"ס על לשון רבים מהטעם שכ' למעל'. הן אמת שהרמ"א בהג"ה השמיט סוף דברי מהרא"י הנ"ל ולכאור' מדסתם ולא חילוק ש"מ דלא ס"ל לחלק בין שם א' להרבה שמות אלא שלפמ"ש אולי כיון שמהרמ"פ גמגם על סוף דברי מהרא"י הנ"ל לזאת לא הביא בהג"ה סיום דברי מהרא"י אבל לפמ"ש נרא' דמהרנ"פ לא גמגם רק לפי מה שעלה בתחל' ע"ד שדי בפירוד הדבק אבל לפי מה דמסיק אח"כ בשם הלבלר מהר"ש דצריך לגרור כל הרגל ולחזור ולכתבו שפיר יש טעם נכון לדבריו ועכ"פ כיון דאיכ' כאן תלתא טעמי להחמיר

חדא כיון שהיא נגועה דקה מחמיר הב"י בשם הריא"ס ורמ"א פ' כוותי' שנית כיון שעפ"י שורת הדין אמרי' דודאי אחר הכתיבה נעשה בזה יש ד' הרמנ"ע להחמיר שלישית כיון שהדיבוק הוא בהרבה שמות חוכך מהרא"י להחמיר וגם מהרמ"פ לא מלאו לבו להקל וכיון דאיכא תלתא טעמי להחמיר אף שד' הרדב"ז בתשו' הנ"ל להקל בכל אלה גם אם חיברו לה יחדיו מ"מ לבי יהגה אימה להקל כ"כ לזאת ימחול רו"מ להציע הענין לפני שאר חכמי הדור אולי יתני בה טעמי להיתרא:

אחרי כותבי ראיתי שיש עוד לדבר בזה כי מ"ש למעל' לסייע לדברי מהרא"י מד"ס דגיטין דנ"ד דקאמר דבכולי ס"ת מחזי כמנומר וכולי ס"ת ל"ד אלא הרבה אזכרות ולכתוב ע"ג הגרר מחזי יותר כמנומר מהעברת קולמס כמ"ש להאחרונים שהביאו כן בשם תשו' ריב"ש סי' ז' עכשיו ראיתי בתשב"ץ ח"א סי' קכ"ז שכ' דמש"ה בכ' האזכרות בזהב ל"ל תקנתא משום דאסור לגרור הזהב משום מוחק השם הא לולא זאת הי' אפשר בתיקון לגרור ולכתוב ע"ג בדיו דאע"ג דדיו ע"ג דיו הוי מנומר דיו ע"ג הגרר לא הוי מנומר והביא ראי' מהא דקאמר הש"ס דביתרות אף בארבע טעיות בכל דף יתקן אף שצריך לגרור ולכתוב ע"ג הגרר שלא תראה תיבה כשתי תיבות ע"ש ולפ"ז אזדא ראייתי הנ"ל. אמנם ראיית התשב"ץ אינה מוכרחת כי י"ל דבשמות קפדינן טפי אמנומר מבשאר תיבות כדאמר הש"ס בגיטין ד"כ, ע"כ ל"ק רבנן התם אלא דבעינן זא"ו וע' במג"א סי' ל"ג סק"ז ובאחרונים שם והרי חד מ"ד ס"ל דאסור לכתוב אף שם א' על מקום הגרר אף דשאר תיבות מותר ע"כ אין ראיית התשב"ץ ראי' לפע"ד ונחזי אנן ולכאור' יש להביא ראי' לד' התשב"ץ מהא דקאמר ראחב"י בגיטין ד"ך ע"כ ל"ק רבנן התם אלא דבעינן זא"ו וק' ואיך אפשר לומר כן הא קיי"ל דמותר לכתוב השם על מקים המחק ועל מקום הגרר וע"כ דהעברת קולמס גרע טפי וא"ל דלראחב"י אה"נ דרבנן דר"י אוסרים לכתוב השם על מקום הגרר ז"א דהא ברייתי' זו שנוי' במ"ס פ"ה והכי איתא התם הי' צריך לכתוב השם ונתכוין וכתב יהודה ולא נתן בו ד' מוחקו וכותב את השם ר' יהודה אומר כו' אמרו לו אין זה מן המובחר ע"כ ובירושלמי ס"פ הבונה הכי איתא הי' צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה ושכח ולא כ' ד' תרי השם במקומו הוא מוחקו ומקיימו הוא בקדוש' ר' יהודא אומר כו' אמרו לו אף הוא אינו מן המובחר משמע דרבנן דר"י ס"ל תקנתא למחוק השם ולכתוב עליו שם בקדושה וש"מ דסוברים כמ"ד דמותר לכתוב השם על מקים המחק והגרר ואפ"ה קאמר ראחב"י דטעמייהו דל"ל תקנתא בהעברת קולמס משום זא"ו ואף אם נדחוק ונאמר דלת"ק הפי' דימחוק וישאר מקום המחק והגרר חלק ויכתוב השם אחר הגרר חוץ ממה שיש כמה קושית ע"ז יש הוכחה אחרת דבירושלמי מקשה

אח"כ למאי דמוקי מתני' דקתני התם דיו ע"ג דיו פטור כרבנן דר"י והכא קאמרי שאין זה מהמובחר משמע דהוי כתב ומשני בשיטתו השיבו בשיטתך שאתה אומר כתב הוא אינו מן המובחר והרשב"א בחי' לגיטין ד"ך הביא דברי הירושלמי הללו והרי לדברי הירושלמי גם לר"ח בגיטין ד"ך הא באמרו לו לר"י אין השם מן המובחר היינו משום זא"ו אלא דלדברי ר"י קאמרי ולדידהו ס"ל דמטעם אחר ל"מ משום כתב ע"ג כ' והרי ר"י קאמר דכותבין השם ע"ג מקום הגרר והמחק כדאיתא במנחות ד"ל וא"כ מה קאמרי לי' רבנן אהך דהעברת קולמס ש"מ דהעברת קולמס גרע יותר מכתיבה ע"ג מקום הגרר וכד' התשב"ץ. אמנם מש"ס דגיטין דנ"ד יש להכריח כד' הריב"ש ולא כתשב"ץ מהא דפריך התם וליעבר עלייהו קולמס וליקדשי' כמאן נימא דלא כר"י דתניא הרי שהי' צריך לכתוב השם כו' ומשני אפ"ת ר"י ע"כ ל"ק ר"י אלא בחדא אזכרה אבל דכולי ס"ת לא דמחזי כמנומר והנה כ' הפוסקים דשם שנכתב שלא בכוונה מותר למחקו ולענ"ד יש ראי' ברורה לדבריהם מת"ק דר"י דכאן כמו שמפ' במ"ס ובירושלמי שהבאתי למעל' ונרא' שלזה כיון התשב"ץ ח"א סי' קע"ז שהביא ראי' מהא דיהודא דשם שלא בכוונ' מותר למחוק וא"כ לד' התשב"ץ אכתי תיקשי גם לרבנן וימחוק עתה כל השמות ויכתוב מחדש לשמן ע"ג מקום המחק והגרר כיון שלא כ' האזכרות לשמן מותר למחקן דהא לד' התשב"ץ בכותב השמות אפי' דכולי ס"ת ע"ג הגרר לא מחזי כמנומר וא"ל דהא דכ' הפוסקים דבשם הנכתב שלא בכוונ' מותר למחקו היינו דוקא בנכתב לשם תיבה אחרת כההיא דנתכוין לכתוב יהודא אבל בנכתב סתם ולא כיון בפי' לסם קדושת השם אסור למחקו הן אמת שכד' הרדב"ז ח"א סי' ע"ז אבל מדברי כה"פ מבואר להיפך וע' בהגמ"יי רפ"ו מה' יסה"ת וכ"מ מד' הסמ"ק הביאו הב"י בבדה"ב סי' ער"ו וכן מבואר בדברי התשב"ץ עצמו בסי' הנ"ל דבהך דאזכרות לא כתבתי לשמן מותר למחוק מה"ט ואם כן תיקשי הא דאמרן ועוד לחד תי' בתוס' במנחות דמ"ב דהא דאזכרות לא כתבתי לשמן מיירי שכ' בפי' שלא לשמן וכד' הר' אלחנן במרדכי הס"ת וא"כ הדרא ק' לדוכתי' וא"ל דמש"ה א"י עתה למחוק האזכרות משום דלא מהימן שכ' שלא לשמן רק לגבי עצמו נאמן להפסיד שכרו כדאמר שם בש"ס דז"א מדקאמר שכל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובת לשמן אינו שוה כלום משמע אף בידוע שאינן כתובת לשמן אינן שוה כלום ואמאי הא אפשר למחוק ולכתוב האזכרות מחדש ע"ג הגרר וכן בתשב"ץ שם חוכך להחמיר בהע"ק ע"ג השם משום מוחק וכ' דאין ראי' מהא דפריך הכא וליעבר עלייהו קולמס משום דכאן האזכרות לא נכתבו לשמן ושרי במחיקה ולדבריו ע"כ הא דפריך וליעבר עלייהו קולמס היינו אמה דקאמר שכל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובת

לשמן אינו שוה כלום משמע אף בידוע שאין כתובת לשמן וע"ז פריך וליעבר עלייהו קולמס וא"כ הדר"ק לדוכתי' ויותר תיקשי להמקשה דלא אסיק אדעתי' מהא דבכולי ס"ת מחזי כמנומר ולמה לא פריך גם לרבנן דימחוק כל השמות ויכתוב ע"ג א"ו דלכתוב ע"ג הגרר הוא מנומר יותר מהעברת הקולמס ואף המקשה ידע הא ומש"ה לא פריך רק לר"י דמהני העברת קולמס וס"ל דכיון דלדידי' מהני העברת קולמס ומהני כ' ע"ג כ' מועיל גם בשמות דכולי ס"ת עד דמשני לי' דבכולי ס"ת אף בהעברת קולמס מחזי כמנומר אבל בכותב ע"ג הגרר מיפשט פשיטא גם למקשה הכי ואף שבתשב"ץ בח"א סי' קמ"ט כ' דיכול לקדר השם הנכתב בטעות והקשה ע"ז מש"ס דגיטין דנ"ד הנ"ל דהא אפשר לתקן בקדירה ותי' שתיקון זה הוא פוגם קצת הספר והשוכר סופר לכתוב לו ס"ת לא נתן לו שכר על ספר כזה ע"כ הפסיד שכרו אע"פ שהוא כשר ע"כ והובאו דבריו בס' בדה"ב שם וע' בתשו' נו"ב קמא חאה"ע רס"י פ"ה מ"מ זהו לקדור כל השמות ומכ"ש לכתוב כל השמות אח"כ ע"ג הטלאין אבל לגרור כל השמות ולכתוב אחר כך ע"ג הגרר נרא' ודאי דאין זה מקח טעות דמצוי לכתוב כמה וכמה תיבות על הגרר כמ"ש התשב"ץ בעצמו שם להוכיח דאסור לקלוף את השם הנכתב בטעות מש"ס הנ"ל דאל"כ הא יכול לקלוף כל השמות דאין הספר נפגם בכך שמנהג הסופרים לקלף שלא במקום אזכרה ע"ש וכ"ש בגרר דודאי מנהג הסופרים לכתוב ע"ג הגרר שלא במקום אזכרה א"ו ראי' ברורה לד' הריב"ש ודברי התשב"ץ שבסי' קכ"ז צ"ע וכיון שהעיקר כד' הריב"ש נסתייעו דברי מהרא"י כמ"ש במכתבי הקדום גם הש"ך בסי' ער"ו סקי"ב כ' דאם הרבה שמות נכתבו שלא לשמן בס"ת אסור למחקן אע"פ שהוא לצורך תיקון משום דמחזי כמנומר וכ' שבתשו' האריך ובודאי כוונתו מפני שצריך לכתוב אחר כך השמות ע"ג המחק והגרר וא"כ צ"ל דבשם א' יותר גרוע העברת קולמס מלכתוב ע"ג הגרר משום שאין זה נוי בהעברת קולמס יותר מלכתוב ע"ג הגרר אבל כענין מנומר בהרבה שמות יותר הוי מנומר לכתוב ע"ג הגרר מהעברת קולמס ולא כדמשמע מלשון המג"א בסי' ל"ג דבשם א' שייך ג"כ משום מנומר וכבר כ' כמה אחרונים דט"ס הוא במג"א גם ד' התשב"ץ סי' קמ"ט הנ"ל צ"ע דהוכיח מגיטין דנ"ד הנ"ל דאסור לקלוף השם דאל"כ גם בכולי ס"ת שכ' אזכרות שלא לשמן יהי' תיקון בכה"ג לקלוף כל השמות ע"ש וקשיא טובא ולדידי' מי ניחא כיון דשם הנכתב שלא בכוונה מותר למחקו כמ"ש הוא עצמו בסי' קכ"ט מכ"ש דמותר לקלפו וצ"ע וי"ל בדוחק קשה ועמ"ש למעל' ועכ"פ קשה להקל נגד ד' מהרא"י הנ"ל.. שלמה במוהר"י זללה"ה.

תשובה קמג

סקאלא יום א' כ"ח אייר תר"ך לפ"ק. ה' ישפות שלום וברכה לכבוד אה' ידידי ומ"ח הרבכי המופלג בתורה ובחסידות איש חמודת הגביר המהולל ומפורסים מוה' דוד שטיין נ"י.

אשר שאל כ"ת חו"ד בדבר אשר חידש חכם א' מק' שצריך לקדש תיבת האדן שבס' שמות כ"ג י"ז ושם ל"ד כ"ג ושהיא משמות שאינם נמחקים והוציא זה ממה דאי' במס' סופרים פ"ד ה"ה ואדני האדנים הא' קודש והב' חול וכיון דיאדני קודש משום שהכוונה על הש"י ב"ה ה"ה האדן כדכ' האדן ה' עכ"ד החכם ההוא ושאל כ"ה חו"ד בזה והנה כבר ראה כ"ה העתק מדברי הגאון האזולאי בספרי כסא רחמים שכ' שגם ואדני הנ"ל אין דינו כשם הק' לענין איסור מחיקה רק איידי דנקט הבריית' במ"ס קודם לזה אלקי אלקי' הראשון קודש והשני חול והתם פירושו קודש ממש שאינו נמחק לכן נקט אח"כ ואדני האדנים הראשון קודש אבל דינו רק ככנוי רחום וחנון שנמחקים עכ"ד אמנם בקונ' מאיר נתיב שבתק"ס ווי העמודים ד' ווינא מבואר שסובר דואדני הנ"ל הוא קודש ממש והחזיק על ידו בס' מלאכת הקודש וכ' דהכי נקטינן והנה לפמ"ש המ"נ שלפי התרגום נרא' שגם ואדני הוא חול א"כ אף לפ"ד לפמ"ש השל"ה במס' שבועות בד"ה עוד בכלל שבכ"מ שיש ספק באיז' שם אם הוא קודש או חול קבלה בידו הלכה למעש' לילך אחר התרגום א"כ גם לפ"ד המ"נ אין לואדני קדושת השם אלא שמדברי תשו' האחרונים נרא' שלא סמכו על קבלה זו בהחלט אמנם אף שבכל תק"ס וחומשים נדפס על ואדני קודש שנמשכו אחר דברי המ"נ ומה"ק הנ"ל יותר נראין דברי הג' האזולאי דהלא ד' הראב"ד בהשגות פ"ג מה' ק"ש ה"ה דשם רחום אסור לאמרו במקום הטינופת משום דלא מצינו שם רחום כ"א על הבורא ואעפ"כ מפ' בבריית' בשבועות דל"ה דרחום נמחק ולא עוד אלא אף שלום שודאי אסור להזכיר בביהמ"ר כמבואר בש"ס בשבת ד"י והוא שמו של הקב"ה וחמור משם רחום משום שאין שום אדם משתתף במדה זו כמ"ש המהרש"א בח"א שם וע' בבכ"ש בסנהדרין דס"ה ואפ"ה ד' הרא"ש בתשו' סוף כלל ג' דשלום נמחק ואף שהנה"כ סס"י רע"ו כ' דמדברי התוס' בסוטה ד"י מבואר דשלום אינו נמחק וכ"כ המהרש"א בח"א שם בשנת מ"מ הנה"ך עצמו כ' דמד' שאר כה"פ לא משמע כן וכ"כ הלח"מ שם בהק"ש והפר"ח בא"ח בסי' פ"ה בפשיטות דשלום נמחק ואם כן מכ"ש בשם אדון דמשותף גם לאדם שודאי לא עדיף מרחום דנמחק לכ"ע ואף ואדני האדנים ל"מ לפי פי' התרגומים שתרגומו על ואדוני האדנים ומרי מלכין דנופל שם זה גם על מלך גדול ב"ו דמש"ה גם המ"נ כ' דלפי התרגומים הוא חול אלא אפי' לפי' המפרשים שפי'

שהאדנים היינו שרים שלמעלה או צבאות שמים ולזה ל"ש רק על הש"י ב"ה מ"מ לא חמיר משם שלום וקיל מיני' דהא עכ"פ שם ואדוני לבד יצדק גם על אדם אף שהוא דבוק לתיבה שלאחריו מ"מ הא כ' נמי אדוני יוסף וכן אדוני הארץ ואף שכאן הוא נאמר על הקב"ה מ"מ לא חמור מחנון ורחום אף שלא נאמר רק על הקב"ה וממ"ס דקתני על ואדני האדנים הא' קודש אין ראי' דשפיר י"ל כמ"ש הג' האזולאי דלאו לענין איסור מחיקה איתמר דלא חמיר מכנוין ואף שלפני זה קתני הכי על ואלקי אלקי' והתם קודש ממש הוא אין ראי' דהא כדאי' והא כדאי' וכיוצ' בזה כ' הרמב"ן בחי' בשבועת דל"ה על הא דקאמר בשבועת שם כל שלמה האמור בשה"ש קודש וגם קאמר התם דאנת מלכא מלך מלכיא בדניאל שמלך הוא קודש דלאו קודש ממש הוא ומותר למחקם דאינם רק ככנוין וכ"פ הרמב"ם ספ"ו מה' יסוה"ת והרא"ש בתשו' הנ"ל ואף דהא דקתני למעל' מזה כל השמות האמורים באברהם קודש וכן אינך דחשיב התם שהם קידש קודש ממש הם גם לענין דאסור למחקם וע"כ הא כדאי' והא כדאי' וכצ"ל ע"כ בלשון הרמב"ם הנ"ל ע"כ לענ"ד דדברי הגאון האזולאי הם ברורים ומ"מ כיון שנהגו עכשיו הסופרים לקדש תיבת ואדני שאצל האדנים עפ"י התק"ס הנ"ל שנמשך אחר פשטות ל' של מ"ס הנ"ל כמו שהבינו המ"כ ומלה"ק הנ"ל י"ל שטעמם דס"ל כיון שהכוונ' הוא על הש"י ויש בתיבה זו כל אותיות שבשם אד' הק' מש"ה הוי קודש ממש אבל האדן גם הם מודים שא"צ לקדש ואף שהשם הק' אד' נמי פירושו מלשון אדנות מ"מ אין שמו של הקב"ה רק בשם אד' הק' ממש ולא בלשון אדון לבד והרי התוס' בשבועת כ' דשם אד' הוי שם המיוחד ועי"ש בס' ת"ח מ"ש בשם ספרי המקובלים וע' ברמב"ם פ"ב מעכו"ם ה"ז ובכמ"ש שם וע' בתוס' בסוטה דל"ח ד"ה או אינו וברמב"ם פי"ד מתפל' ה"י וצע"ק וי"ל וע' בשל"ה בסיף בית הראשון הנקר' בית ד' ועיין בכוזרי מ"ד אות ג' מ"ש בשם אד' ומבואר שם דשם המיוחד אין כופל לכתוב בו ה' מתחלתו כמו בשם האל או האלקים וא"כ כיון דכ' האדן ע"כ אינו ענין לשם אד' הק' ועיין באבן עזרא פ' שמות ג' ט"ו ההפרש בין שם העצם ובין שם התואר ומבואר החילוק שבין שם הק' אד' ובין אדון ובירושלמי ברכות רפ"ה אי תני הי' כותב את השם כו' הי' כותב שניים או שלשה שמות כגון אל אלקי' ה' הוא יודע ה"ז גומר את א' מהם ומשיב שאילת שלום ע"כ וי"ל דאמאי לא נקט משלש' שמות הכתובים רצופים בתור' שני פעמים והם ה' ה' אל שבי"ג מדות וכן שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד ועיין בתשו' רדב"ז במחודשות ח"א סי' ק"ב ובב"י רס"י רע"ו מ"ש בשם הר"י אסכנדרני ולזה י"ל דרבות' נקט הירושלמי פסוק הנ"ל דבשמות שבי"ג מדות כיון ששני השמות שבי"ג מדות הם נפסקים בפירושם כמו שדרשו בר"ה די"ז אני הוא

קודם שיחט' האדם ואני הוא לאחר שיחט' האדם ויעשה תשו' וכ"ש לד' ר"ן גאון שהשם הראשון אינו ממנין י"ג מדות וה"ק קרא ויקרא הקב"ה ששמו ה' קריאת ה' אל וגו' וע"ש בתוס' וראשוני' וגם בשמע ישראל פירושו כמ"ש רש"י בחומש בשם הספרי ה שהוא אלקינו עתה ולא אלקי עכו"ם הוא עתיד להיות ה' אחד ולזה ודאי מותר להפסיק ביניהם אבל בפסוק שהביא כל השלשה שמות הם מחוברים בפירושם וע"ש בירושלמי ר"פ הרואה בד' פ"ח ודברי רש"י ביהושע כ"ב כ"ב צע"ג וכבר הרגיש הג' מהרי"ב ואף שגם בשמות שבתורה עכ"פ שני שמות מחוברים בפירושם מ"מ כיון דנקט או ג' שמות להכי נקט קרא דיהושע לרבותא אלא שאכתי אין זה מעלה ארוכה להא דקאמר בירושלמי פ"ק דמגילה אהא דאסור לתלות את השם ר"ח בשם רב ואם הי' כגון אני ה' אלקיכם מותר למה מפני שהן ג' תיבות או מפני שיש בו חול מה נפק מן ביניהון אל אלקים ה' אין תימר מפני שהן ג' תיבות ה"ה ג' תיבות אין תימר מפני שיש בו חול הרי אין בו חול ע"ש ולמה לא נקט ג' שמות שבתורה הנ"ל לזאת י"ל דהירושלמי בברכות ומגילה הנ"ל דנקט ג' שמות היינו ג' שמות ממש שכ"א שם בפ"ע הוא ואינו דומה לחבירו וע' בפ"ב דערלה משנה י' אבל אלו שבתורה אין בהם רק ב'. ואם איתא דשם האדון נמי שם הוא אכתי למה לא נקט אלו ג' שמות שבתורה האדון ה' אלקי ישראל אע"כ דהאדון לאו שם הוא אלא שמדברי הנמק"י בה"ק ורדב"ז וב"י הנ"ל נראה דלא הוי גרסי בירושלמי האי כגון כלל. וכ"כ בס' מה"ק קו' ב' סי' ו' אות ב' בשם הברכ"י וראיתי בס' מה"ק שם מלתא דתמיה' שכ' ליישב דברי הנמק"י שכ' על ההוא דב' וג' שמות כגון שהניח מקום השמות חלק וכותבן בב"א ולמה לא כ' כגון אל אלקים ה' כמו שצייר בירושלמי משום דבתוספת' דברכות קתני הי' כותב ה' או ו' שמות וכי מצינו בשום מקום ה' או ו' שמות סמוכים. ומש"ה הוכרח הנמק"י לפירושו ע"ש וכ"כ שם באות ו' ובמחכ"ת שכח הפסוק במקומו דביהושע נכתב ב' פעמים רצופים אל אלקים ה' והוי ו' שמות רצופים וי"ל דס"ל כמ"ש למעל' דבכה"ג דמשם א' הם לא מקרי ו' שמות דהא לענין ג' שמות הוי ניחא לי' שם לצייר ה' אלקינו ה' כמ"ש הרדב"ז והב"י בשם ריא"ס ובפרט שלדברי הרדב"ז גם לד' הנמק"י ע"כ בכה"ג מקרי ג' שמות אף דכולם שמות הוי' הם ע"כ דברי המה"ק תמוהים. ומ"מ אף אם נאמר שחכם א' הגיה הך כגון בירושלמי כמ"ש הברכ"י עכ"פ משמע דסובר דהאדון לאו שם כמ"ש. ועוד אני אומר הוכחה דהא בכ"מ שנכתב שם אדני ואחריו שם הויה תיכף כמו דכ' שני פעמים בפ' לך ובפ' ואתחנן ובפ' עקב וכ"פ בישעי' ובתהילים שם הויה שאחר שם אדני נקוד ויקרא בשם אלקים. וע' באבן עזרא בפ' שמות ג' ט"ו וברש"י ורמב"ן ורא"ם ר"פ ואתחנן. ושם הויה שאחרי האדון שבפ'

משפטים ותשא וכן בישעי' נקוד ויקרא בשם אדני כמו בכ"מ מוכח דהאדון אינו שם משם אדני אלא שי"ל שזהו מפני שיש פסוק או טעם מפסיק בין האדון ובין שם הויה אלא שכבר יש ד במ"ש והדבר ברור בעיני בלי ספק שהאדון לאו שם הוא וא"צ לקדשו והבא להחמיר בכזה במה שלא נהגו הסופרים מעולם אינו אלא מן המתמיהים כי בא להוציא לעז על כל הס"ת שנכתבו מעולם וגם לא נמצא בשום תק"ס לקדש תיבת האדון ע"כ ח"ו לחדש בזה ובכיוצא בזה אף להחמיר והי' בזה שלום כנפשו ונפש מחו' הדוש"ת באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל. אח"כ הגיע לידי ספר שערי תשובה והוא תשובת הגאונים ומפורש שם שאדון נמחק כמו רחום וחנון ונרשם שם למעל' שהוא מתשו' ר' סעדי':

תשובה קמד

סקאלא יום ד' כ"ח שבט תרכ"ב לפ"ק.
שפעת שלום לכבוד אהובי מחו' הרב המאוה"ג החריף ובקי המפורסים מ' יחיאל מאיר נ"י אבד"ק מילניצא.
מכתבו קבלתי היום ולגודל הטירדא וכת"ה כ' שהדבר נחוץ אשיב בקצרה רק לדינא ע"ד שאלתו נידון הס"ת שנדבק רגל ה' ראשונה של השם לגגה עד שנדמית לח' ונסתפק כת"ה אם מועיל תיקון יען שראה בפ"ת מביא בשם כמה אחרונים לפסול בשם שלא כסדרן הנה ס' גו"ר אינו ת"י ומס' תפל"מ שהביא שם אין ראי' דמ"ש שם התפל"מ שנפסק ה' ראשונה מהשם בשורה עליונה שבס"ת וצוה לחתוך השורה העליונה ולדבק מטלית לכתוב עליו מחדש י"ל דשם מיירי שנפסק ע"י סדק ונקב. והאמת שבדברי השואל בנו"ב קמא סי' ע"ו מבואר בפשיטות לפסול בזה אלא שלכאור' מנו"ב שם סי' ע"ה משמע להיפך דמתיר לעשות עוקץ השמאל שביוד שבשם אלקיהם אח"כ ולר"ת בלא עוקץ לאו יוד הוא והיוד הם מאותיות של גוף השם כמ"ש הט"ז סי' ער"ו סק"ז. ואף שהיוד הוא האות האחרון מהשם מ"מ השואל שבסי' ע"ו חוכך להחמיר גם באותיות הנטפלין אלא שאעפ"כ אין ראי' להתיר לענין אותיות השם עצמו. ועוד דבלא"ה אין ראי' משם דאף דנקטינן להחמיר כר"ת בענין קיצו של יוד מ"מ אף בתפילין לא חשוב של"כ אם עשה קיצו השמאל אחר שנכתב אחר היוד כמ"ש הט"ז א"ח סי' ל"ו והמג"א סי' ל"ב סקל"ו אלא שלגוף הדין יש ראי' מדברי הא"ר סי' ל"ב הובא בפמ"ג שם בא"א סקכ"ח שאם נגע יוד האלף בגג בשם אלקים יעבה ראש האלף ויעשה מראש האלף רגל. וכ"פ בפשיטות בתשו' נו"ב תנייני חיו"ד סי' ק"ע קע"א מזה מבואר להדי' דאין חשש בדיעבד לשל"כ. וגם

מדברי הריא"ס שבב"י יו"ד סי' ער"ו מבואר שאף שהדיבוק בה' הראשונה מתיר לגרר ולתקן ומשמע שם למעיין דמירי אף שגמר שם הויה ב"ה בשלימות ע"כ בדיעבד אין לחוש לזה. אמנם דוקא אם נדבק בדיבוק עב ע"ד המבואר ברמ"א סי"א ובאמת בכמה תשוב' העליתי להקל אף בדיבוק דק דלא כפסק רמ"א יען כי הריא"ס שבב"י ורמ"א ספיקי מספקא להו. והרדב"ז בתשו' החדשות סי' תקצ"ו מקיל גם הג' מהר"ל מפראג בתשו' חב"י סי' ע"ה מקיל ורב גובריהו אמנם למעשה איני מחליט להקל בפשיטות אבל בנדבק בדיבוק עב עד שנראית כח' יש להקל ולתקן בפשיטות. אמנם כ"ז אם נדבק מתחלת הכתיבה כך או עכ"פ ספק הוא אם נדבקה כן מתחלת הכתיב' או אח"כ אבל אם בודאי נדבקה אח"כ מחמיר בתשו' מנ"ע סי' ל"ו וכן הרדב"ז שם והארכתי בזה בכמה תשו' ואם הוא באופן הנ"ל או שנדבקה בדיבוק ק יודיעני שנית. אמנם אם נדבקה בדיבוק עב מתחלת הכתיבה או שיש ספק יצוה לתקן בפשיטות ואופן התיקון מבואר בנו"ב קמא חיו"ד סס"י ע"ח ושלום כנפשו ונפש מחו' דו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קמה

סקאלא יום ג' ד' אדר תרכ"ב לפ"ק.

ושלום תניינא לכבוד אהובי מחו' חביבי הרב המאוה"ג החריף ובקי זך הרעין כ"ש מוה' יחיאל מאיר הלוי נ"י אבד"ק מילניצא.

היום קבלתי מכתבו השני ואשיבהו בקצרה מ"ש כ"ת לתמוה עלי על שהבאתי ראי' מדברי הא"ר סי' ל"ב בענין הא' של שם אלקים שנוגעים גופן בגג וכ' כ"ת שאין ראי' משם דהא הא"ר כ' לגמגם למחוק ולתקן משום דאולי דומה לדין הריא"ס בנדבק הה' בנגיעה דקה משום שכ"ע קרי לי' ה' וא"כ נדחה הראי' שלי מטעם שדחיתי הראי' והנו"ב לענין העוקצין של יוד דכיון דעתה צורתה עלי' לא הוי של"כ עכ"ד כ"ת ותמה עלי בזה. אני תמה על תמיהתו דהראי' שמהנו"ב שפיר דחיתי משום שאף אם נאמר דשל"כ פוסל בשם הק' אף בס"ת מ"מ ע"כ לא חמיר משל"כ שבתו"מ שהוא מה"ת ואעפ"כ פסקו חב"י והאחרונים דאם לא עשה הקיצין וכתב אח"כ יוכל לעשות אח"כ הקיצין ולא הוי של"כ א"כ כ"ש בשמות שבס"ת אבל ביוד שבאלף שנוגע גופו בהגג דפסול כמפו' בש"ע סי' ל"ב סי"ח ומבואר בש"ע שם סכ"ה דאם כ' אח"כ וחזר ותקנם הוי של"כ ופסול. ל"ד אם גרר ותיקון כמ"ש המג"א שם סקל"ה וע"ש באחרונים ודאי דה"ה אם הוסיף והעבה אח"כ היוד שבראשו ע"ד שכ' הא"ר ודאי הוי נמי של"כ כיון שהי' פסול גמור מתחלה אף

לד' הא"ר שגמגם למחוק באותיות השם משום דדמי להך דריא"ס היינו שכ"ע קרי לי' אלף נראה כמוחק השם אבל ודאי דכמו שהוא אינה אות כלל ופסול אף בגט כמבואר בב"ש סי' קכ"ה סקכ"ח ובודאי אם תקנה ועשה לו ראש חדש הוי של"כ. ועוד דהא עתה הראש שמקודם נעשה רגל ופ"ח באו לכאן ובלי ספק הוי של"כ ופסול. לזאת ראי' ברורה מדברי הא"ר דאין פיסול להס"ת משום של"כ אף בשם הק' בשהגם שבתשו' יד אלי' סי' מ"ו פ' בנדון הא"ר למחוק האלף או מחצית' ולתקן ואף שלא החליט שם כ"כ מ"מ שם בסי' מ"ז הביא שהסכים עמו גדול א' בפשיטות לעשות כן ובתשו' ח"ס סי' רס"ז רס"ח לא ראה דבריו וגם בתשו' זכרון יוסף סי' ג' פ' כן וכ' בפי' דא"צ להעביר אח"כ הקולמס על שאר האותיו' של השם שאחר האלף ולקדשן מחדש דקדוש' ראשונ' קידשה לשעתה וקודש' לע"ל ע"ש הרי מבואר מכל אלו הגדולים היד אלי' והא"ר והז"י והנו"ב שס"ל בפשיטות דשלכ' אינו פוסל בשם הק' בס"ת חוץ מהמבואר בתשו' האחרונים שלפנינו עצמו מספר ע"כ אין בזה בית מיחוש. אמנם בנדון מ"ש לחוש מחמת דברי המנ"ע סי' ל"ו שמבואר מדבריו דאם אח"כ נדבק' ההא בכל אופן אסור לתקן וכת"ה תמה דמה חשש יש בנדבק דיבוק עב עד שנדמה לח' הא ודאי שכבר נתבטל צורת ההא ולמה יהי' אסור לגרר ולתקן ע"כ האריך כת"ה להוצי' דברי המנ"ע מפשטן ולומר דהמנ"ע מיירי בדיבוק דק הנה בתשו' זה כביר הארכתי בפי' דברי המנ"ע וכתבתי טעמו משום דבטא"ח סי' ל"ב הביא ד' הסמ"ק שסובר דאם הי' האות כתקנו מתחל' אף שנתקלקל אח"כ אם גרר רק הקלקול לא הוי ח"ת ואף שהבי' הטור שם דעת הסה"ת והרא"ש שחולקי' על הסמ"ק מ"מ מבואר בתשו' רדב"ז החדשות סי' תקצ"ו דמש"ה פ' שם דאם אחר הכתוב' נדבק רגל ההא דאף שיש לחוש לגרור כל הרגל מ"מ אם באותיו' השמות כ' לגרור רק הדבק משום חומרת מחיקה באותיו' השם מוטב לסמוך ע"ד הפוסקי' דבכה"ג שנעש' מתחל' בהכשר ונתקלקל אח"כ סגי בגרירת הדבק ולא הוי ח"ת אבל המנ"ע לא רצה להקל משום דספיקי מספק' לי' אי הלכה כד' הסמ"ק ודי בגרירת הדבק ע"כ אסור למחוק כל הרגל מחמת מחיקת השם בשהגם שלד' הסמ"ק ע"כ אף שנתקלקל האות כיון שנכתב מתחל' בהכשר בקדושתו קאי כמו שהאריך בזה בתשו' ב"א חיו"ד סי' ס"א וגם לא רצה להקל בגרירת הדבק דהא לד' הסה"ת והרא"ש הוי ח"ת וגם בס' ג"פ סי' קכ"ה סקל"ג כ' דדעת הסמ"ק הוי ספק גמור נגד ד' הסה"ת והרא"ש ואי איכא עוד ס' להקל מצרפינן ד' הסמ"ק שיהי' ס"ס ע"ש בג"פ ע"כ ד' המנ"ע נכון בזה בלי גמגום ויותר מזה מחמיר בתשו' יד אלי' שם אף ביוד שעל האלפין שנדבק' לגגה אחר כתיבה שאסור לגרר ולתקן כיון שהי' השם כשר מתחל' אסור ליגע בו יד ואף שדבריו א"נ וכן תמה עליו גדול א'

שם מ"מ בהא שכתבנו ליישב ד' המנ"ע אפשר ליישב גם דבריו. אמנם בתשו' אחרת הארכתי להקל גם בנדון המנ"ע בטעמים נכונים וגם הבאתי בתשו' אחרת דברי הגאון בעל מעיל צדקה בספרו בני יונה שחולק על המנ"ע בזה ועכ"פ באם אינו בבירור שנדבק אח"כ כ' הרדב"ז עצמו לגרור כל הרגל אף שהארכתי בתשו' להוכיח דמשורת הדין נרא' דתלינין שנדבק אח"כ וכתבתי בזה פלפול עצום מ"מ כיון שמשורת הדין נרא' להקל אף בודאי נדבק אח"כ אלא שקשה להקל נגד ד' המנ"ע כיון שעכ"פ איכא קצת ספק יש לסמוך להקל ומ"מ מחמת חומר האיסור יש לעשות הגרירי' ע"י קטן פיקח שיודע לאמן את ידיו שלא יקלקל ולא יעשה נקב ויהי' גדול ע"ג להראות לו שיגרור רגל השמאל ממטה למעלה ע"ד כמבואר בתשו' מנ"ע ונו"ב ואם לא יהי' באפשרי לעשות ע"י קטן הנני מתיר בכה"ג דעכ"פ איכא קצת ס' לעשות כן ע"י גדול אם כ"ת מסכים עמדי ומרוב טרדותי בעיונים אחרים גם כחי אין עמדי בפרט שהארכתי בזה הרבה בכמה תשו' כבר לא רציתי להאריך יותר ושלום כנפשו מ"ח דוש"ת באהבה:
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קמו

סקאלא יום ואו עש"ק ג' מנחם אב תרכ"ד לפ"ק
בין המצרים יזרח אור לישרים לכבוד א"ה ידידי הרב המופלג החריף ובקי חכם השלם מוה' שמעון צבי נ"י אבד"ק קריפטש:
מכתבו קבלתי יום ד' העבר לע"ע וע"ד שאלתו שהסופר טעה בעת כתיבתו וכ' בפ' האזינו ויטוש אלה עשהו חסר ואו וכבר ראה כ"ת כל דברי האחרונים בזה זה אומר ככה כו' אמנם מה שהבי' כ"ת דברי תשו' פ"י חיו"ד סי' ה'. הנה לא החליט רק על היוד בשם אלקיו דמותר לתלותה ובהא כל אפיא שוין דגם הט"ז מודה בזה להמ"ב כמבואר בט"ז סק"ו רק שנחלק על המ"ב שבשם אלוה שסובר שהואו היא מגוף השם ואף שבתשו' פ"י חוכך להקל בתלי' בכינוין הנה מתחל' כ' שבב"י לא החליט אף אי צריך לקדש כל השמות דשמא א"צ לקדש רק שם הוי' ומזה מצא לחלק בין שם הוי' לשאר שמות לענין תלוי' ודבריו תמוהין דאף דהב"י לא החליט כן מתחל' מ"מ אח"כ הביא דברי התשב"ץ וכ' שמוכח מדבריו דכל השמות צריך לקדשן ולפיכך כ"כ בש"ע בפשיטות א"כ אין מקום לחלק בין שם הוי' ובין שאר שמות שוב ראיתי בס' ברכ"י שתמה בזה על הפ"י ועיין באריכות בס' מלאכת הקודש קונטרס ב' סי' ואו אלא שבתשו' פ"י תמה על עיקר הדין שפ' הראשונים כר"ש שזורי דמקצתו אין תולין דהא פסקו דאין הלכה כר"ש

שזורי רק בשני דברים וכן תמה הש"ך סק"ז אמנם כבר קדמם הב"ח בתשו' הישנות סי' קי"ג וע"ש שהאריך הרחיב בזה ומסיק דלד' כמה ראשונים לית הלכת' כרש"ש ואף מקצתו תולין ואף לד' כמה קדמונים שפסקו כרש"ש נראה דרך לכתחל' אין תולין הא דיעבד כשר רק הרמב"ם לבד הוא דפוסל דיעבד ע"כ הכשיר בנטפלין דיעבד ותשו' זו השיב לחתנו בעל הט"ז ומדברי הט"ז מבואר דדעתו להכשיר אף לכתחל' אמנם בנ"ד דעתו לסלק היריעה משום דס"ל דואו ז"ו שרשית בשם והנה הגם שראיתי בתשו' כנ"י סס"י ל"ו שמתיר לתלות הואו בנ"ד כד' המ"ב וכ' שהט"ז יחיד בדבר והנה מ"ש שם שהמג"א הסכים להמ"ב בסי' ל"ב סקמ"ז הרוא' יראה דהמג"א לא הביא ראי' מהמ"ב רק דבנטפלין ל"א לן אבל לעולם דיוכל לסבור כהט"ז דהויו שרשית אלא שמה שהביא ראי' ממהרי"ק שנ"ל צ"ע וצ"ל דמייתי ראי' דבמהרי"ק משמע כב"ח דאף בשם גופי' מותר בדיעבד כשמקצתו תלוי אמנם בלי ספק הכנ"י לא ראה תשו' הב"ח הנ"ל דמסיק דהגם דבדיעבד הי' מכשיר נטפלין זהו דוקא באם כבר תלה הנטפלין אבל לכתחל' הי' מורה שלא לתלות רק לסלק היריעה דזה לא מקרי דיעבד ע"ש ואם שבנטפלין יש לסמוך על המכשירין אבל בואו שבשם אלוה שהט"ז מחמיר ג"כ דסובר דמן השם הוא אף שהסומך להקל לתלות הואו יש לו על מי שיסמוך אבל דעתי נוטה להחמיר כב"ח וט"ז וגם יפה כ' כ"ת שבנ"ד שהלוקח לא ירצה בתיקון זה וכ"ת כ"כ מסברא דנפשי' וכבר מבואר כן בתשב"ץ ח"א סי' קמ"ט והובא בקצר' בבדה"ב סס"י ער"ו ובתשו' הארכתי בפלפול עצום בדברי תשב"ץ אלו בסוגית הש"ס דגיטין דנ"ד ועיין בנו"ב קמא חאה"ע רס"י פ"ה ול"מ דאין תקנה בקדירה אלא אף בתלי' אף די"ל דלא מיגני כ"כ כמו הקדיר' והוי כקליפה דכ' שם התשב"ץ דל"ש לומר כן דז"א דבתלי' דיש חשש פיסול גם בדיעבד מכח ד' הט"ז ודאי דמצי למימר שאינו מרוצה באופן זה וע"כ מוכרח לסלק היריע' ואין בזה חשש איסור כמ"ש גם כ"ת בשם תשו' ח"צ סי' מ"ה שהביא בשם ספר חסידים דמותר להחליף יריעה שאינה מהודר ביריעה אחרת מהודר' ובתשו' נט"ש סי' נ"ה האריך לאסור בזה מדברי המ"ב סי' נ"ו וסי' נ"ז ומדברי הט"ז סי' קנ"ד ואני הארכתי בתשו' לחזק דברי הס"ח ותמהתי ע"ד המ"ב וגם בתשו' נט"ש מביא בסוף דבריו דברי הס"ח רק שכתבתי בתשו' אחרת דל"ק הס"ח רק בשלא נגמר הס"ת כולה בשלימו' באופן שראוי לקרות בה דאם נגמר כולה אסור להחליף ע"פ דברי הבריית' שבש"ס שבועת די"א ע"ב שהביא הח"צ שם אמנם בנ"ד שלא נגמר' כולה מותר וכ"ת כ' בשם חכם א' דל"ק בס"ח רק בשכל היריע' אינה מהודר' ולא בנ"ד שאין מעלה רק לשם א' והא ליתא דאטו בפרה דמצא אחרת נאה הימנה שבברייתא הנ"ל דמייתי הח"צ צריך שכל הפרה מראש' ועד רגלה

תהי' נאה מהראשונ' ועוד דנ"ד ק"ו מהתם דאף אחר התלוי' יש חשש פיסול לדברי הט"ז ע"כ נלפע"ד דאין חשש להחליף היריע' כנלע"ד:

תשובה קמז

וע"ד אשר שאל אם מותר ליתן תרנגולים לנכרי ע"י מכירת הערמה בכדי לסרסן וכ' שבתשו' פ"י ח"א בחיו"ד סי' ג' התיר ובתשו' ח"ס חח"מ סי' קפ"ה דחה קצת דבריו ומסיק דבהפ"מ אין למחות בידם ושאל חו"ד הנה תשו' ח"ס ח"מ אינו ת"י ובתשו' פ"י לא צידד להיתר רק במכיר' ממש ולא למכור ע"י הערמ' והב"ש סס"י ה' סיים דאין להקל אף במכיר' לגמרי כד' המחמירי' דב"נ מצווה על הסירוס אך בתשו' פ"י ס"ב סי' מ"ג הסכים גדול א' שהוא השואל שם ס"א עם הפ"י להקל אבל ע"י הערמ' חליל' להקל וכבר השבתי בתשו' שאסור ושמעתי שיש רבנים בזה"ז שמצדדי' להקל ולא ירד בני עמכם כי ל"ד למכירת חמץ מטעמי שכ' שם ואין רצוני לכפול ואם לא ישמעו לקול דברי יאסור להם אף בדיעבד כדאי' בש"ס ב"מ ד"צ:

תשובה קמח

ואשר עמד ע"ד הדגמ"ר ביו"ד רס"י קכ"א שכ' דאם הכלי אב"י לכ"ע יכול להטבילו תחלה דאין כאן שרץ דמה"ת היתר הוא ותמה כ"ת מדברי הר"ן שלהי ע"ז שכ' דאין הבלוע בחרסי הקדיר' פגים כ"כ שיהי' מותר מה"ת רק שפוגם התבשיל א"כ אכתי שרץ הוא עכ"ד לק"מ חדא דהא הר"ן לתרץ על קושיא דנותר כ"כ וא"כ התוס' והרא"ש שם שלכ"כ ועיין ברא"ש באריכו' ע"כ לא ס"ל כר"ן ואמנם גם להר"ן לק"מ דהא אם אינו רוצה להשתמש בכלי אין חיוב טבילי' רק כשרוצ' להשתמש וא"כ הא דלדברי רשב"ם הוי כטובל ושרץ בידו היינו משום שאין הטבילי' לבדה מספק' דהא אכתי גם אחר הטבילי' אסור להשתמש בה עד שיוציא הבליע' וכיון דאב"י מותר מה"ת ל"ח שרץ וראי' לזה מדברי העט"ז הובא בש"ך דאף לדיעה דבעי דוקא הגעל' תחלה מ"מ אם אינו רוצה רק להשתמש בו צונן די רק בטבילי' ואם אח"כ נמלך להשתמש רותח סגי בהגעל' שאח"כ וש"מ דבכה"ג לא הוי טובל ושרץ בידו כיון דאינו רוצה אז רק להשתמש בו צונן לא הוי לענין זה שרץ וא"כ דברי הדגמ"ר נכונים בפרט לפמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד דמש"ה צריך להגעיל תחלה כדכ' בתורה תעבירו באש וטהר דהאי וטהר היינו טבילה כדאי' בש"ס שלהי ע"ז וכיון דקיי"ל דל"א תורה אלא דירה ב"י ממילא דאין לימוד לקדיר' שאב"י ושפיר כ' הדגמ"ר אמנם מסתימ' לשון הפוסקים ל"מ כן דהא קיי"ל סתם כלים

של עכו"ם אב"י ואעפ"כ כ' דצריך להגעיל תחלה את זה ראיתי להשיב לכ"ת מחולשת כחי ורוב טרדותי לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

תשובה קמט

סקאלא יום ב' י"ג מרחשוון תרכ"ח לפ"ק:

שפעת שלום וברכה לכבוד אה' יד"נ הרבני המופלג החריף ובקי מ' דוד שלמה נ"י:

תמוה קבלתי מכתבו לע"ע וע"ד שאלתו שנמצא טעות בס"ת היינו בתחלת פ' בא דהיינו בשטה א' נכתב כי אתה אתם מבקשים ויגרש אותם מאת פני ובשיטה שאחריו נכתב פרעה ויאמר ה' אל משה נטה ידך ולא הניח הסופר ריוח בין תיבת פרעה ובין תיבת ויאמר ושם צ"ל ריוח פ' כי הוא פ' סתומה ודע' רו"מ לגרור שני תיבות שהם פרעה ויאמר ולחזור ולכתבן היינו לכתוב הפ' מפרעה קצת חוץ לשטה וגם לקצר קצת רוחב האותיות משתי תיבות אלו ולדחוק קצת הכתב כי עתה נכתבו קצת בפיזור ואם יעשה כן יושאר ריוח עכ"פ כדי ג' אותיות בין תיבת פרעה ובין תיבת ויאמר וכשר בדיעבד עכ"ד ושאל חו"ד ואני תמה מי הגיד לו זאת לרו"מ שבדיעבד כשר בשיעור ריוח כדי ג' אותיות ואדרב' בב"י סי' ער"ה משמע להדי' דאף בסתומ' אם הניח פחות מכדי ט' אותיות קטנות פסול אף בדיעבד וע' בט"ז וש"ך שם סק"ד ואף לקול' מבואר במג"א סי' ל"ב סקל"ג שאם הניח ריוח פחות מכדי ט' אותיות במקום שאין פרשה כשר ומשמע להדי' שם דאף אם הריוח שם היא באמצע השטה לא הוי כהניח ריוח פ' סתומה במקום שאין פרשה ופסול כמ"ש הרמב"ם ובט"ז וש"ך רס"י ער"ה משום דלדידן דיעה זו דסגי בריות סתומה ג' אותיו' היא דיעה דחוי' לגמרי ואם כן היא לקילא כ"ש דאין מקום לסמוך על דיעה זו להכשיר אף בדיעבד וז"ב אמנם התיקון הוא פשוט כמו שעלה ע"ד רו"מ באופן השלישי שיגרור תיבת פרעה וגם השורה הקודמת ולמעט רוחב הכתב של שורה שלפניו עד שיכתוב בה תיבת פרעה ויניח עוד ריוח שם כדי חמשה אותיו' ובשור' זו ג"כ יהי' ריוח כתיבת פרע' שהם ארבע' אותיות עד שבצירוף יהי' הריוח כשיעור ט' אותיו' והוי סתומה לכ"ע כמ"ש הט"ז בא"ח סי' ל"ב סקכ"ו ואף שהגאון החסוד מלאדי בש"ע שלו סי' ל"ב ובתשובותיו סי' א' האריך לחלוק על הט"ז והעל' דכל שאין שיעור הריוח בשטה א' אין כאן ריוח סתומה ופסול גם בס' מעון אריות שעל מ"ס חולק על הט"ז. אמנם זה רבות בשנים הארכתי והוכחתי שדברי הט"ז אלו הם דברי אלקי' חיים והם דברי הקדמונים גם הבאתי ד' מהרמ"פ ורש"ל בתשו' שכולם כתבו כד' הט"ז וגם בכל גלילותינו כבר נהגו כל

הסופרים כד' הט"ז לעשות כן בריוח הפ' שבין סוף פ' שמע ובין והא"ש לתפלין ומזוזות ואין פוצה פה ואין שומעין למערער ע"ז וראיתי שרו"מ שבמח"כ טעה בכוונת הנו"ב במה"ת חיו"ד סי' ק"ע במ"ש שם בסוף התשו' וז"ל וגם בראש העמוד השני קודם שיתחיל מלת ויאמר יניח ריוח כדי שלש אותיו' בצמצום ואח"כ יכתוב מלת ויאמר כו' עכ"ל וסבר רו"מ שהנו"ב הקפיד שבשור' זו היינו במקום התחלת הפ' מחויב לדקדק שלא יהי' הריוח רק כשיעור ג' אותיו' ולא יותר ע"כ כ' רו"מ שגם בנ"ד כיון שיגרור תיבת פרעה יושאר כשיעור ארבע' אותיו' וזה לא נכון לפי מה שהבין בדעת הנו"ב ע"כ כ' רו"מ שבאם נסכים לתקן באופן זה צריך לגרור שני התיבות היינו גם תיבת ויאמר ולחזור ולכתוב תיבת ויאמר ולמשוך ולהאריך גג הריש מעט עד שלא יהי' נשאר ריוח לפניו רק כשיעור ב' אותיו' בצמצום גם עי"ז דחיקא לי' עלמא שיצטרך בשורה שלפניו למעט הכתב עד שיכתוב בה גם תיבת פרעה וגם להניח חלק כדי ששה אותיו' וכ"ז לדברי רו"מ בהבנת ד' הנו"ב אבל היא טעות והנו"ב להיפך מדקדק כי מצריך שיהי' עכ"פ ריוח כשיעור ג' אותיו' לפני התחלת הפרשה דאף שישרו בעיניו דברי הט"ז שאם יש שיעור ריוח פ' בצירוף הוי סתומה לכ"ע מ"מ ס"ל דבעינין עכ"פ שיעור ריוח מקום חשיב בכל מקום שהיא עכ"פ כשיעור ג' אותיו' וכיון שהנו"ב מצריך לגרר המ' סתומה שקודם התחלת הריוח בשורה שלפניו ולמושכ' בכדי שלא יושאר ריוח שם כשיעור ט' אותיו' ולא יהי' שיעור ריוח ט' אותיו' רק ע"י צירוף שיהי סתומה לכ"ע כד' הט"ז ולכתחל' אין למשוך מ' סתומה יותר מדאי כמ"ש האחרונים ועיין בס"ג מהר"מ סצ"ב ע"כ הי' טוב למעט משיכו' ה"מ בכל מה דאפשר רק למושכ' עד שלא יושאר שם שיעור ריוח ט' אותיו' בשורה העליונ' ולמעט מקום הריוח בכל מה שנאמן לווה דאפשר בשורה התחתונ' רק שס"ל להנו"ב שאינו יכול להניח ריוח פחות מג' אותיו' בשורה התחתונ' מטעם הנ"ל ע"כ כ' הנו"ב שעכ"פ יניח ריוח בשורה התחתונ' עכ"פ כדי ג' אותיו' בצמצום ולא פחות מזה מטעם הנ"ל וגם בעובדא דהנו"ב שלא הי' באפשרי ע"י התיקון שהמציא רק לגרר מלת ויאמר ולחזור ולכתבו במקומו רק למעט הכתב שיושאר לפניו קצת ריוח לא הי' אפשרי להניח ריוח הרבה ע"כ כ' שעכ"פ יהי' שם מקום ריוח כשיעור ג' אותיו' בצמצום מטעם הנ"ל אבל ודאי אין חילוק בין אם הניח ריוח כשיעור ב' אותיו' או יותר רק שלא יהי' הריוח במקום א' כשיעור ט' אותיו' רק ע"י צירוף הן אמת שהרש"ל בתשו' סי' ל"ז שהסכים ג"כ להניח חלק בסוף פ' שמע וגם בתחלת והא"ש באופן שלא יהי' במקום כשיעור ט"א רק בשניהם ע"י צירוף כד' הט"ז. אמנם הקפיד שלא יניח מקודם והא"ש רק פחות מכדי ג' אותיו' דאם הניח ריוח שם כשיעור ג' אותיו' הוי פתוח' לדעת מ"ס

דלמ"ס כל שהניח בראשה כדי שיעור ג"א הוי פתוחה וע"ש וא"כ היא להיפך ממש מד' הנו"ב בתרתי דאף אם הניח שם פחות מג"א אעפ"כ הוי סתומה וגם צריך דוקא להניח פחות בכדי שלא יהי' חשש פתוח' למ"ס ומ"מ לא נהגו עלמא כוותי' כידוע ומפורסים לסופרים שבתפילין ומזוזו' מניחים קודם והא"ש ריוח יותר משיעור ג"א ובפרט במזוז' בכדי שיהי' נכתב שם שדי מבחוץ נגד הריוח הזה כמ"ש רש"ל עצמו שנהגו כן הסופרים בכוונ' במזוז' רק שכ' שלא יפה הם עושים מטעם חשש מ"ס הנ"ל אבל האמת דליכ' דחש להא דמ"ס כיון שהרמב"ם והרא"ש ור"ת כולם מסכימים בזה ששיעור פתוח' הוי כשיעור ט"א הגם שברא"ש הב"א ד' המ"ס מ"מ אין לנו רק מ"ש הטור בשמו ויותר מזה שאף בסתומ' דס"ל לר"ת והרא"ש ששיעור הריוח הוי ג"א לא קיי"ל כוותייהו אף להחמיר כמ"ש המג"א סי' ל"ב סקל"ג בשם כנה"ג בשם הרדב"ז וכ"ש לענין ריוח פתוחה דאין לחוש אם יש ריוח כשיעור ט"א כמ"ש הפמ"א והנו"ב שם ומ"מ כיון שכ' הנו"ב להניח ריוח ג' אותיות בראש הפ' ה"ה דמותר להניח יותר רק שיהי' כשיעור פחות מט"א ע"כ בנ"ד יגרור רק תיבת פרעה ויגרור גם שטה העליונ' ויראה שיכתוב בה גם תיבת פרעה וגם ישאר ריוח כשיעור חמשה אותיו' ובשעת הדחק יוכל להניח פחות כיון שדי בדיעבד בשיעור טית יודין א"כ בתיבת פרעה עצמה יש כשיעור ז' או ח' יודין עם הריוח שביניהם וע"ש בנו"ב ומי שהיריע' נגד עיניו יוכל להבין התיקון בדרך זה לעשות עצה יו"ט ומעיד אני שבבואי לכאן ראיתי ס"ת בביהמ"ד שהיו מכת"י הסופר המובהק והמופלג החסיד המנוח מ' אלי' ז"ל מסמאטראייש ונמצאו בו כמה פ' סתומת חלוקת ע"ד שכ' הט"ז כנ"ל ועצתי אמונה לשלוח היריע' לכאן להסופר והוא יתקן אותה בעצתי עצהיו"ט וע"ד שכ' רו"מ ע"ד ס' חסידים סי' תתע"ט דהתפל' דהא הוי הורדה מקדוש' ע"כ כ' דהס"ח מיירי בשאר ספרים ולא בס"ת עכ"ד והא ליתא ועיין בתשו' ח"צ סס"י מ"ה ולפלא בעיני על רו"מ אחר שעיין בתשו' נטע שעשועים כמובא במכתבו איך לא ע"ש בסי' כ"ה שהאריך להחמיר לגנוז מחשש הורדה ולבסוף הביא ר' ס"ח הנ"ל והארכתי בזה בתשו' אחרת ומ"מ בנ"ד יש לעשו' כמ"ש ומרוב טרדותי וחולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה:

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק.

תשובה קנ

סקאלא יום ד' בדר"ח כסלו תרכ"ה.

אשיב ואו"ש לכבוד הרבני המופלג מ' בנימין אליעזר נ"י סופר סת"ם בק' טשארטקיב:

תמול קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו שנמצ' בס"ת בא' שבשם אלקיך שרגל האלף דבוק בגג האלף דהיינו שהראש שלמטה מן היוד התחתונ' שבאלף הי' הראש דבוק מן הצד כולו להגג ולא נשאר קלף חלק בין היוד ובין הגג רק בכל משך רגל היוד הנ"ל בדקות שבה ושאל רו"מ וז"ל אם מותר להפריד כאם נגע הקוץ השמאלי של היוד העליונ' בהקו לפסק המג"א שכשר או אם דינו כאם נגע גוף הרגל בהאלף שהפמ"ג פוסק לעבות הרגל עכ"ד רו"מ ושאל חו"ד. זאת תשובתי הנה ראשית דברי רו"מ אינם מדוקדקין דאם נ"ד דומה לנידון המג"א סי' ל"ב סקכ"ט א"כ א"צ תיקון ופירוד כלל דהא המג"א הוציא דינו מדברי הגה"ת רמ"א באה"ע סי' קכ"ה סט"ז ושם מוכח להדי' דכשר וא"צ פירוד וע"ש בש"ע ס"ו וראיתי בפמ"ג שם שכ' ועכ"פ גרירה בעי עכ"ל ומשם לקח רו"מ דבריו ולפע"ד ליתא וא"צ גרירה כלל ולא עוד אלא שכיון שכשר בלא פירוד אסור לגרור בשם ויותר מזה כ' בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סס"י קס"ט דהא שפ' בש"ע דאותיו' של שם שהם דבוקות יכול לגרור ביניהם ולהפריר היינו דוקא כשהם דבוקות מתחלתן שזה ודאי פסול לכ"ע אבל אם נדבקו אח"כ כיון שלחד תירוצ' של הב"י ל"א לן אסור לגרר אף שבכה"ג אין תקנה רק בסילוק היריעה דהא לפי תי' א' של הב"י פסול עד שיתקן ואף שבתשו' א' לא הסכמתי עם הנו"ב בזה היינו במקום שיש ספק אם כשר בלא גרירה כמו שביארתי שם אבל במקום דודאי כשר בלא גרירה נראה דודאי הדין עם הנו"ב אלא שבתשו' מהרמ"פ סי' פ' כ' דאף לד' התוס' שהוכיח מהם מהרא"י ומהרי"ק דרגל ה"ה שנוגעת בגגה אין פוסלין בדיעבד מ"מ לא הי' נראה לאסור גרירת הסכין בשם דאף אז א"צ בדיעבד מ"מ תיקון מקרי שיהי' יותר נרא' לכתב מיושר ע"ש מ"מ מודה בנ"ד דנראה דאף לכתחלה א"צ להפריד כמבואר מד' רמ"א הנ"ל ועוד נראה דגם מהרמ"פ לא החליט למעשה כדבריו אלה וכ"מ מדברי ר"י שבמרדכי ה' ס"ת שהוכיח דאם אותיו' של שם דבוקת דמותר להפריד מהא דמ"ס דנפל דיו על השם דמותר למחוק שאין כוונתו אלא לתקן ושם בעי תיקון אף בדיעבד וכיון שאף בהא לא התיר ר"י רק מראי' ממ"ס הנ"ל מנ"ל דכל היכא דבדיעבר כשר אף בלא תיקון דמותר לעשות כן באותיו' שבשם ואיך שיהי' בנ"ד אם נאמר דדמי להא דהמג"א אסור להפריד וכשר כן בלא תיקון (א) **(הג"ה מבן המחבר א) עיין בתשו' מהרח"כ סי' מ"ט שוב ראיתי שגם אאמו"ר הג' ז"ל לקמן סי' קע"ד החמיר בזה דבעי דוקא גרירה מכח ס' פלוגתת הפוסקים והביא גם תשו' מהרח"כ הנ"ל ונראה שדעתו מסכמת להלכה שגם באותיות השם בעי גרירה ומותר לגרור עפ"י חו"ד בכמה תשו' שלא כהנו"ב דמותר לורורה כבם האונ בס' פלוגת' דהוי ס' דרבנן:)** אמנם פשיט' לי דל"ד להא דהמג"א כלל דהא המג"א טעמ' קיהיב דהא אף בלא הקיצה מקרי יוד

ומבואר דאם גוף היוד דבוקה פסול בכל ענין ועוד דהא שם סקל"א גמגם שם ע"ד רמ"א הפר"ח החמיר יותר עכ"פ הבו דלא לוסיף ע"ד רמ"א דאינו מכשיר רק כשקוצו נוגע ולא גוף היוד. אמנם בענין התיקון הנה אם יוכל רו"מ לעשות כפי התיקון שכ' הפמ"ג בשם הא"ר כאשר בא במכתבו ודאי מה טוב. אמנם צריך להשגיח היטב שבעת שיתקן לא יקלקל אף כמו רגע תמונת הא' ממה שהוא עכשיו עכ"פ שלא יהי' בכלל מוחק השם דקיי"ל כמהריא"ס שבב"י יו"ד סי' ער"ו דמוחק ע"מ לתקן אח"כ אסור וכפי הבנתי קשה התיקון רק בזה האופן לעבות מעט ומעט וביני ביני למשוך הגג מעט מעט וכולי האי ואולי. אמנם אם יבין רו"מ שא"א לו לתקן ע"ד הנ"ל. הנה אף שמבואר באחרוני' שאם נגע היוד העליון' או התחתון' כולה לגג האלף אם א"א לתקן כדרך הא"ר מותר לגררה ולתקנה ויש מאחרוני' שהורו שאף אם באפשרי לתקן ע"ד שכ' הא"ר אעפ"כ מותר לגרור ולתקן שיהי' השם מהודר כיון שעכשיו ודאי אין שם אלף עליו. אמנם בנ"ד שלא נדבק כל היוד דהא נשאר חלק נגד כל משך רגל היוד ודאי דאין להתיר לגרר כל היוד. והנה בס' ג"פ סי' קכ"ה סקכ"ד וסקע"ו הביא דברי הרלב"ח סי' א' בענין דיבוק האלף והפא והצדי ושין שנדבקו היודין שלהן לאותיות עצמן במק"א מלבד מקום דיבוקן והשיב בשם ה"ר מנחם שכ' בקרית ספר וז"ל ודוקא כשנדבקה באות אחרת אבל אם דבוקה בעצמה כל שלא נפסדה צורת האות כשרה ע"כ וכ"נ מדברי הרמב"ם ז"ל ומ"מ מסיק רלב"ח שם דצריך תיקון ע"ש. והנה מדברים אלו מוכח כמ"ש למעלה בנידון הרמ"א דגם גרירה והפרדה א"צ דהא ה"ר מנחם הנ"ל כ' דכשנדבקה לעצמה ולא נשתנה צורתה עדיף מנדבקה לאות אחרת ובנדבקה לאות אחרת גם כן מועיל תיקון בגרירה כמבואר בש"ע סי' ל"ב אם כן בהא דנדבקה לעצמה מבואר דא"צ תיקון ופירוד כלל. דהרלב"ח מסיק דצריך תיקון היינו בנדבקו גוף היודין אבל אם רק הקוץ נדבק כדינא דרמ"א הנ"ל גם הרלב"ח מודה מטעם שכ' המג"א הנ"ל ומ"מ דינו של הרלב"ח נראה שהוא כמו נ"ד דודאי מיירי שלא נדבק כל היוד דא"כ ודאי נשתנה צורת האות דלא נשאר תמונת יוד ע"ג אותיות הנ"ל כלל איו כעין נ"ד שלא נדבקה כולה אלא דנדבקה גופה במק"א עוד חוץ ממקום דבוקה ובכה"ג לא נשתנה צורתה בהא ד' הר"מ דכשרה בלא תיקון והרלב"ח מחמיר דצריכה תיקון ובהכי אזדא לה תמיהת תשו' ח"ס חיו"ד סוף סי' רס"ז מה שתמה על רלב"ח אמנם אופן התיקון מבואר בג"פ סי' הנ"ל סקל"ב. ומבואר שם דאם נעשה זה הדיבוק אחר שכבר ככתבו האותיות כתיקונן וגרר הדבק לבד הוי כס"ס ויש לסמוך על סברת הסמ"ק שהביא הטא"ח בסי' ל"ב בשמו דכיון שהי' כשר בשעת הכתיבה אם מסירו אחר כך לא הוי ח"ת וע"ש ואף שכ' שם דדוקא במקום עיגון יש לסמוך על זה מ"מ

בנידון דידן שהוא בשם הק' ובכדי שלא נצטרך לגנוז יריעה שיש בהם כמה שמות הק' וע' בתשו' מ"ב סי' נ"ו וסי' נ"ז ודאי הוי כשעת הדחק. ואף שבתשו' א' פקפקתי דנראה מלשון ה"פ דדוקא באם כבר גרר הדבק מכשיר משום ס"ס אבל לא לגרור הדבק לכתחלה משום שאין עושין ס"ס בידים מ"מ נלפע"ד דבשעת הדחק נוכל לסמוך ע"ז לכתחלה דכל שעת הדחק כדיעבד דמי כמ"ש רמ"א בת"ח סוף כלל י"ז והובא בט"ז יו"ד סי' צ"א סק"ב ועיין בהשגות הראב"ד פ"ד מה' יבום ה"ח ועיין בתוס' גיטין דכ"ח בד"ה והא ובכמה דוכתי ויש לחלק ואכמ"ל. ואם שבתשו' א' צדדתי בזה להחמיר שם בלא"ה הי' כמה צדדים להחמיר משא"כ בנידון דידן. וכבר ביארתי בתשו' במק"א דאף שהריא"ס שבב"י יו"ד סי' ער"ו כתב דאסור למחוק השם על מנת לתקן שם מיירי באם אינו מתקן בשעת המחיקה כמו בנידון דידן אם היה צריך למחוק כל היוד ואז הי' בטל צורת האלף לגמרי וכבנידון הריא"ס הנ"ל ברגל הה' שנדבקה לגגה שצריך למחוק כל הרגל כמו שכתב הריא"ס שם אבל באם אינו צריך רק להפריד והתיקון הוא בשעת המחיקה לכ"ע ש"ד כמו שהתירו ר"י והרא"ש להפריד הנגיעות שבין האותיות והכי קיימא לן דלא כמו שכתב הש"ג בפ"ד דשבועות דמשום הכי התיר ר"י להפריד הנגיעות משום שאינו בכלל מוחק השם כלל כיון שאינו נוגע באותיות השם עצמו. וכ"כ בתשו' פ"י ס"א סי' א', דמראיות הר"י ממ"ס לא משמע הכי אלא דטעם ההיתר משום שהתיקון בא בשעת המחיק' ושרי. ומש"ה א"ש ד' רמ"א בסי' ער"ו סי"א דהחמיר כד' הריא"ס ולכאור' זה סתירה לד' הש"ע שם שפ' כר"י והרא"ש ובתשו' פ"י נדחק מאד ולפי הנ"ל לק"מ ובהכי ניחא ד' מהרמ"פ בתשו' הנ"ל שכ' ע"ד מהרא"י בסי' ע"ב שלא ראה ד' המרדכי בשם ר"י הנ"ל. ובתשו' פ"י הנ"ל תמה עליו דמה ענין דברי ר"י דמיירי בדיבוק אותיות זל"ז לדברי מהרא"י דמיירי בדיבוק רגל של ה' לגגה ע"ש. וראיתי בתשו' ח"ס הנ"ל שכ' שמבואר שדברי ר"י ג"כ הם ברגל ה' שנדבקה לגגה ע"ש ולא ראה דברי הפ"י הנ"ל גם בררתי בתשו' שאף שלכאור' מדברי המרדכי ה' ס"ת הנ"ל נראה קצת כדברי הח"ס מ"מ מדבריו סוף ה' תפילין נראה מבואר דהר"י מיירי בדיבוק אותיות זל"ז ואכמ"ל. אמנם לפי הנ"ל א"ש דברי מהרמ"פ שהוכיח מדברי ר"י הנ"ל דמתיר לגרור הדבק שבין האותיות וע"כ טעמא משום דבכה"ג לא הוי מוחק השם משום דהתיקון נעשה בשעת המחיקה ה"ה דמותר להפריד הנגיעה של רגל הה' שנדבקה לגגה מה"ט משום דמעיקרא עלה ע"ד מהרמ"פ דגם ברגל ה' שנדבקה לגגה די בגרירת הדבק עד שאח"כ שמע מפי ה"ר שאול דצריך לגרור כל הרגל ע"ש. ועיין בתשו' נו"ב קמא חיו"ד סי' ע"ח מש"ה לפי האמת לק"מ על מהרא"י דהא מהרא"י ס"ל דצריך לגרור כל הרגל כמבואר בתה"ד סי' מ"ח

מש"ה יפה כ' בפסקיו סי' ע"ב. וא"כ בנ"ד שפיר דמי לגרור הדבק ואין בזה משום מחיקת השם וח"ת לא הוי משום ס"ס כמ"ש בס' ג"פ הנ"ל ובהכי ניחא דברי הרדב"ז בתשו' החדשות סי' תקצ"ו שפ' ברגל של ה' שנדבקה נגיעה דקה לגגה אם נעשה אחר הכתיבה אם הוא בשם הק' יש לסמוך לגרור רק הדבק ע"ש והוא מה"ט דרדב"ז מספ"ל אם הלכה כד' קצת פוסקים דמכשרי בה' שנדבק הרגל להגג נגיעה מועטת מדאי' בש"ס חזינא לספרי דויקני כמ"ש בזה בתה"ד ומהרי"ק ותשב"ץ להכשיר בדיעבד ומש"ה בנעשה אחר הכתיבה דלד' הסמ"ק די בגרירת הדבק ולא הוי ח"ת וע"ז סמוך הרדב"ז בזה משום ס"ס כנ"ל אבל בדיבוק דכ"ע מודי דפסול דהוי כח' ממש כמ"ש הרדב"ז שם דל"פ בדיבוק עב ומש"ה ליכא ס"ס ולפמ"ש בתשו' א' דאף הסמ"ק לא הכשיר בנעשה אחר כתיבה דדי להסיר הדבק רק בלא נשתנה לאות אחרת וישבתי בזה קושי' הג"פ סימן קכ"ה ס"ק ל"ב משום הכי בנדבקה דיבוק עב דנשתנה לצורת ח' אין כאן ספיקא כלל מה שאין כן בנגיעה דקה כמו שכתב הרדב"ז שם דתמונתה אכתי תמונת ה' שפירוש ס"ס כדכתיבנא ואף דאנן לא קיי"ל כרדב"ז בהא הוא משום דרבו הפוסקים דאף בדיבוק דק הו"ל צורת ח' אבל בנ"ד אף בדיבוק עב אכתי לא נשתנה לצורת אות אחרת וצורת א' עליו והר' מנחם כ' בפשיטו' להכשיר בלי תיקון והרלב"ח מספ"ל ומצריך תיקון עכ"פ יש לצרף ד' הסמ"ק ולהכשיר בגרירת הדבק משום ס"ם כמ"ש הג"פ בפי' ול"מ אם ידוע שנעשה הדבק אחר הכתובה ואף אם אין הדבר בבירור דבכה"ג לא הוי ס"ס דהא בס' השני יש ס"ס להיפך ובכה"ג לא הוי ס"ס כדמוכח מדברי התוס' בכתובות ד"ט בד"ה אי למיסב וע' בס' ש"ש ש"א פי"ט וגם הרדב"ז שם כ' בנידון דידי' דאם הוא ספק אימתי נעשה ל"מ גרירת הדבק ע"ש ונרא' דהוא מה"ט משום דלא הוי ס"ס בכה"ג כנ"ל מ"מ נרא' דדוקא בנידון דהרדב"ז דלא הוי ס"ס רק בנגיעה דקה כנ"ל מש"ה שפיר י"ל דהוי ספק שמא נעשה מתחלה והסופר וגם המגי' לא הרגישו אבל בנ"ד שכפי הציור של רו"מ הדיבוק היא עב ונרא' לעין אינו מצוי בשום אופן שהסופר וגם המגי' לא ירגישו בזה וכבר הארכתי בזה בתשו' א' בפלפול עצום והעלתי דתולין בכה"ג שנעשה אחר כך ואם כן שפיר יש ס"ס בגרירת הדבק כנ"ל אמנם אכתי לא פלטינן מעיינא ודקדוקא עפמ"ש התוס' בב"ק די"א דהיכא דהס"ס סותרים זא"ז אזלינן בתרווייהו להחמיר ול"מ היכא דשני הספיקות סותרין אלא אף אם א' משני הספיקות סותרים זא"ז נמי הוי הכי כמ"ש התוס' ריש דכ"ז וע"ש בח"ש ובחי' מהרש"א וע' בחבורי ליבמות פ' כיצד לד' י"ט בד"ה שם הב"ע וכן בסד"ר היכא דסותרים זא"ז הולכין בתרווייהו להחמיר כמ"ש הר"ן פ"ק דמגלה וכ"מ מד' התוס' בביצה די"ד ד"ה איכא בינייהו ובחבורי פ' ב"ש סדק"י ונרא'

דה"ה בס"ס בד"א וס"א בדרבנן אם ס' א' מהס"ס סותר לסד"ר א"א להקל בתרווייהו בפרט לפמ"ש בספ"י בכתובות ד"ט בתוס' ד"ה ל"צ ובקו"א שם ספ"ק סי' מ"ו דלשטת הרמב"ם הא דס"ס בד"א לקולא הוא משום דבס"א נעשה דרבנן וס' השני משוי לי' סדר לקולא א"כ דא ודא א' הוא וכיון שנתבאר למעלה דאם א"צ תיקון אסור לגרר כ"ש מן השם רק דהא דמחמיר בנו"ב מה"ת דאף אי צריך תיקון מחמת ספק אסור לגרר דשמא א"צ תיקון ליתא וביארנו בתשו' משום דכל שאינו מקלקל השם אין בו איסור דאו' רק איסור דרבנן איכא דלא גרע מנטפלין לשם דאסור למחוק מדרבנן כמ"ש הנו"ב שם בעצמו סי' קס"ט אבל בין דינו כח"ש דאסור מה"ת וע' בתשו' שאגת ארי' סס"י פ"א וקצרתי כאן ומש"ה יהוי סדר' ולקולא ואם כן בכ"ד דהיתר הגרירה הוא מחמת ס"ס שמא בכה"ג כשר הוא כהר' מנחם וא"צ תיקון ואת"ל דצריך תיקון שמא כד' הסמ"ק ולא הוי ח"ת ואם כן איך אפשר לגרר כיון שהוא בשם הק' וצ"ל דמותר לגרר מס' שמא כד' ולב"ח וצריך תיקון וא"כ הך כדר' סותר לס"א בשל תורה ובכה"ג ל"א להתיר כנ"ל מ"מ נרא' להקל דכיון דעכ"פ אסור לקרות בה מס' כיון שאין בידינו להכריע בזה אי הלכה כהר' מנחם אי כרלב"ח ושפיר מותר לגרר מספק ולא הוי בכלל מחיקת השם כיון שהתיקון בשעת מעשה ואף אי האמת כהר' מנחם שא"צ תיקון מ"מ כיון שא"א לקרות בה מספק שאין בידינו להכריע בכלל מתקן הוא וראי' לזה דהא בהא דמ"ס דדיו שנפל על אותיות השם דמותר למחוק משום שאין כוונתו אלא לתקן הנה לד' הסמ"ק אם הי' באפשרי ליטול הדיו ולהשאר השם שלם הי' כשר כיון שנכתב מתחלה בכשרות ואעפ"כ כיון שא"א למיעבד הכי מותר לגרור הכל אף דלדידי' השם עדיין בקדושתו מ"מ כיון שא"א לקרות בה מותר מכ"ש בנ"ד שמתקן בשעת הקלקול דמותר ועוד דהא לד' מהרמ"פ הנ"ל אף אם כשר רק מתקן לנאותו לא הוי בכלל מוחק השם וכ"כ רבינו הג' מהר"ל מפראג בתשו' שבתשו' חב"י סי' ע"ה והביא ראי' מריש ב"ב בבבא בן בוטא דיהיב עצה להורדוס לסתור ביהמ"ק ולבנותו יותר מהודר ע"ש וע' בתשב"ץ ח"א סי' ב' ובתשו' ב"א יו"ד סי' ס"א ואע"פ שקשה לסמוך ע"ז לבד מ"מ סניף הוי להתיר בכה"ג עכ"פ ומ"מ לחומר הנושא אם נמצא שם קטן היודע לאמן ידיו והוא פיקח שיוכל לגרור הדבק באופן שלא יגע בגוף האלף מוטב לעשות כן וע' בתשו' ב"א סי' הנ"ל ואף שהמג"א כ' בסי' ל"ט בשם תשו' מוהרמ"ל שמחמיר גם בגרירת הדבק שלא לעשות רק על ידי איש שכשר לכתובה מ"מ זהו רק זהירות לכתחלה ובנ"ד לפ"ד הר' מנחם א"צ גרירה כלל ע"כ מוטב לעשות על ידי קטן אמנם במקום דיש חשש קצת שהקטן יקלקל או יגע באלף עצמו מוטב לעשות על ידי גדול באופן שבגוף האלף לא תיגע בה יד אמנם כל מה

שכתבנו עד הנה הוא רק באופן שלא נשתנה צורת הא' על ידי הדבק אבל אם נשתנה צורת הא' לגמרי אינו מועיל גרירת הדבק דהוי ח"ת עד שיגרור כל הרגל עד הגג ויכתוב מחדש ואף בכה"ג מוטב לעשות על ידי קטן פיקח אם אין בזה חשש בכדי להוציא נפשי' מכל פקפוק סיומא דפיסקא אם יוכל רו"מ לתקן לעבות ע"ד שכ' הפמ"ג בשם הא"ר זהו דרך המובחר רק באופן שבעת התיקון ישגיח שאף על רגע לא תקלקל צורת הא' מכמות שהוא אמנם אם א"א לו לתקן באופן זה דינא הכי לפע"ד שבאם נשתנה עתה צורת הא' לגמרי צריך לגרור כל רגל הא' לכותבה מחדש ובאם באפשרי לעשות הגרירה על ידי קטן פקח כנ"ל מה טוב אמנם באם שלא נשתנה צורת הא' על ידי הדבק אם נרא' שתדבק נעשה בעת הכתובה אין לו תקנה. רק בסילוק היריעה או להנוהגים לקדור אם איזה תיבות אבל איני רוצה לחו"ד בזה אמנם אם נרא' שהדבק נעשה אחר כך אין למחוק כל הרגל רק להפריד במקום הדבק ודי יטיב לעשות על ידי קטן פקח כנ"ל זהו חו"ד ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל:

תשובה קנא

סקאלא יום ג' י"ב טבת תרכ"ח לפ"ק.

שפעת שלום וברכה לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג החריף ירא אלקים מוה' משלם נ"י אבד"ק גאריהאמאריע בגליל באקווינא.

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתי שנשאל מבעל מגי' א' שהגי' ס"ת חדשה ימצא שבמקום א' שהי' צ"ל שם הוי' ב"ה נכתב יוד במקום ואו ונכתב יהי' אמנם ניכר שכתבו הסופר לשם הוי' כי תמונת הה' ראשונה וה' אחרונה שבתיבת יהי' הנ"ל נכתבים בתמונת ה' ראשונה וה' אחרונה שבשם הוי' ב"ה ולא כתמונת שאר ההין כאשר נוהגין הסופרים כעת לכתוב התמונת ע"ד הקבלה ונסתפק השואל איך לתקן אם יאריך עכשיו היוד לעשות ממנה ואו וישאר השם בשלימתו א"כ יהי' השם נכתב שלא כסדר ואם ימחוק מקודם הא אחרונה ויאריך הואו ויכתוב אחר כך הא האחרונה יש לחוש שמא טעה הסופר וסבר שצריך לכתוב שם יה וכתבו שני פעמים ואסור למחוק עכ"ד השואל וכ"ת כ' דאין זה חשש דאף אם נתכוין לכתוב שם יה כיון שנכתבים שני פעמים בלי הפסק כתובה א' אין בו קדושה וגם הביא ד' הראב"ד לפי הבנת הכ"מ דשם יה מותר למחוק ע"כ כ' כ"ת דדרך התיקון הוא למחוק ה' האחרונה ויאריך הויו ויחזור ויכתוב הה' חדא דשמא הסופר כשכ' ה' ראשונה וגם היוד שהיא ראש הויו כ' לשם הוי' ואחר כך כשהניחה כתמונת יוד שכח וסבר שכ' תיבת יהי' וכ' הא האחרונה לכוונת ת בת יהי'

ואין בה קדושה שנית דאף אם נאמר דכ' ההא האחרונה ג"כ לשם הוי' מ"מ אינה קדוש' כיון שהפסי' באות יוד כמ"ש הט"ז סי' ער"ה סק"ז לענין הדין שבס"ע שם סי"ב באם הי' לו לכתוב השם וכ' יהודא דמותר למחוק ה' האחרונ' דלא קדשו השם כיון שאות ד' מפסיק ביניהם וה"ה בזה דאות יוד מפסיק ביניהם ואדרבא צריך לתקן דוקא בדרך זה ולא להאריך הויו ולהניח הה' השני' כמות שהיתה מטעם הנ"ל דשמא כ' ה' אחרונה לשם תיבת חול יהי' וגם אם כ' לשם הוי' עכ"ז אין בה קדושה כיון שאות יוד קודם לה והאריך מאוד ושאל חו"ד הנה מ"ש כ"ת לסמוך ע"ד הראב"ד אינו כלום דבכ"מ עצמו הביא ראי' מירושלמי דאאל"כ ופי' כוונה אחרת בד' הראב"ד וע"ש מ"ש בשם מהר"מ אלשקר. אמנם בלא"ה דברי השואל וגם ד' כ"ת תמוהים כיון שכ' כ"ת בציור השאלה שניכר שכ' הסופר לשם הוי' כי תמונת ה' ראשונ' וגם תמונת ה' האחרונ' נכתבה בציור שדרך הסופרים לכתוב בשם הוי' ב"ה ולא כתמונת שאר ההין וכן ידוע ומפורסים א"כ אזיל לי' חשש של השואל וגם חשש הראשון של כ"ת דהא ודאי נכתבה גם ה' האחרונ' לשם הוי' ולא לשם יה וגם לא לשם תיבת יהי' וגם מ"ש כ"ת דאף אם כ' ה' אחרונ' לשם קדושת הוי' אינה קדוש' כיון שנכתב מקודם סמוך להאות יוד ע"כ ל"מ למשוך אות יוד לעשות' ואו כיון דהה' אחרונ' לא נתקדש' נמי ליתא לפע"ד דאם נאמר שא"צ לכתוב השם כסדרן א"כ כמו בנתכוין לכתוב השם וכ' יהודא דאף דקודם שתיקן אין קדוש' לא בהד' ולא בה' אחרונ' מטעם שכ' הט"ז מ"מ מועיל כשכ' אחר כך רגל הפנימי של תוך הד' לעשות' ה' ומוחק ה' האחרונ' והשם קדוש אע"ג דצריך לכתוב רגל הפנימי וגם לגרור ה' אחרונ' כ"ש בנ"ד שא"צ רק להאריך היוד לעשותה ואו דהא אף בלא קידש הג' אותיות ראשונו' וכ' האות האחרון לשם קדוש' מועיל כל שלא כ' הג' אותיות ראשונות שלא לשם תיבה אחרת כמ"ש הבני יונה בשם הלק"ט כ"ש בכה"ג ועוד דהרי כשכ' שם הוי' כשכותב ג' אותיות ראשונו' שהם יהו עדיין אין השם שלם ואין פי' לג' אותיות אעפ"כ כשמשלים ה' אחרונ' נעשה השם שלם ונתקדש וה"ה למאן דלא בעי כסדרן באותיו' השם אם כ' לשם הוי' שני אותיו' הראשונו' והניח חלק קצת וכ' ה' האחרונ' ואחר כך כ' הויו במקום החלק דמהני אף דטרם שכ' הויו אין פי' לה' אחרונה ואעפ"כ נתקדשה כשהשלים השם על ידי שכ' הויו באמצע ומה לי שכ' כל הויי אחר כך או שכ' מקודם ראשית הויו היינו כתמונת יוד ואחר כך כ' הא אחרונה ואחר כך האריך הואו וצ"ל דאף דבהך שנתכוין לכתוב השם וכ' יהודא מותר למחוק ה' אחרונ' דשם ודאי לא קדשה ה' אחרונה דא"א שתהי' מוכשרת הה' בשום תיקון ואף דמדברי הט"ז סק"ד מבואר דאף הד' אין בה קדושה קודם שנעשה ממנה ה' ומשמע דקודם שעשה ממנה ה' מותר למחוק

אף הד' שם א"א להכשיר השם רק ע"י שיגרור וימחוק ה' אחרונה מש"ה קודם הגר רה אין באות ד' קדושה ומותר לגררה משא"כ בנ"ד וגם אף שם אף קודם גרירת הא אחרונה אף דמשמע מד' הט"ז דמותר למחוק אף הד' מ"מ כשתיקן הד' ועשה ממנה ה' הוא בקדושתה אף קודם שגירר הה' האחרונ' כדאי' בש"ע סי"ב מכ"ש בנ"ד ע"כ לענ"ד בנ"ד שפיר דמי להאריך היוד ולעשותה ואו לשם קדושת השם ויתכשר בלא שום גרירה ואין לחוש רק לד' קצת האחרונים שס"ל דהשם צריך להיות נכתב כסדרן דוקא אבל אין לזה שורש לא בש"ס ולא בראשונים וגם בעלי הש"ע לא כ' מזה כלום ואף שבהגהת רמ"א בא"ח סס"י ל"ב לענין שם שדי שבתפלין כ' לעשות כסדר אבל שם ודאי הוא רק זהירות לכתחלה וכן בהרבה תשו' מגדולי אחרונים שמתירין בנפל דיו על יוד שבשם הוי' ועל א' שבשם אלקים לגרור היוד והאלף ולכתוב מחדש ושאר האותיות ישארו כמו שהי' ומכשירין בזה נרא' מבואר דל"ח לזה בדיעבד וע' בס' יהושע סס"י נ"ו ע"כ לדעתי יאריך רק היוד לעשות ואו ולא יגרור כלום והאמנם שלכאורה יותר נכון לעשות כמ"ש כ"ת לגרור ה' אחרונה מקודם דקודם שעשה מהיוד ואו אין קדושה על הה' כמו בהדין שבש"ע סי"ב מטעם שכ' הט"ז אלא שלבי מהסס לפ"ד ר"ח שהיא הי"א בהגהת רמ"א ס' יוד שגם אד מאדני אינו נמחק משום שהיא קצת משם המיוחד ומכ"ש לפי פי' השני שבכ"מ שד' הרמב"ם דגם וה' מהי' אינו נמחק (ומזה י"ל ראי' דא"צ כסדרן וכתבתי מזה במק"א) וע' בתשו' רדב"ז ללשונו הרמב"ם סי' ל"ד וסי' רנ"ד ומזה כתבתי בתשו' במק"א דאם כ' ג' אותיו' ראשונו' משם הוי' דגם הואו אינו נמחק לד' הר"ח ורמב"ם הנ"ל וכ"כ בתשו' רדב"ז ח"ה סי' ש"א ש"ט וא"כ לפמ"ש למעל' דבנ"ד שפיר דמי להאריך היוד ונתכשר השם על ידי כך א"כ גם קודם שהאריך היוד אסור למחוק הא האחרונ' לפ"ד ר"ח ורמב"ם הנ"ל ע"כ מוטב בעיני דרך הראשון שכתבתי למעלה וכ"ז אם ניכר היטב שהסופר קידש הא האחרונ' לשם הוי' ב"ה כגון שעשה תמונתה כדרך שעשוין כל ההין האחרונו' שבשם הוי' ב"ה שבס"ת הלזו ולא כדרך שאר ההין כנלע"ד ואעפ"כ למעשה יסכים את עוד רב מובהק ומפורסים ומרוב טרדותי וחולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה קנב

סקאלא יום ד' כ"ז טבת תרכ"ח לפ"ק:
ושלום תנינא לכבוד ידידי הרב המופלג החריף החסיד מוה' משלם נ"י.

היום קבלתי מכתבו ולחולשת כחי קשה לפני להשיב ע"ד אחד פעמיים והפעם אשיב בקצרה מ"ש כ"ת שמש"ס שבועות דל"ה משמעות דצריך לכתוב השם כסדרן דוקא הנה סתם דבריו מאד ולא כ' המשמעו' אלא שלכאור' מדאי' התם אחרים אומרים לאחריו אינו נמחק שכבר קדשי השם ואם איתא דא"צ כסדרן א"כ מאי פסקא הא אפשר לאשכוחי איפכא דלפניו כבר קדשי השם ולא לאחריו אלא שא"כ יהי' מוכח משם דגם הנטפלין צריך לכתוב כסדרן והרי אף החכם השואל בנו"ב קמא סי' ע"ו דפשיטא לי' דבעינן כסדרן בכתיבת השם ואפ"ה לא ברירא לי' בנטפלין ע"ש ולפי הנ"ל יהי' מוכח דאפי' בנטפלין הוי הכי ועוד דע"כ לא מספקא לי' רק בנטפלין לאחריו משום דיש להם קדושת השם לענין איסור מחיקה אבל בנטפלין מלפניו לא מספקא לי' ובודאי מותר של"כ ולפי הנ"ל אכתי תיקשי דא"כ משכחת לה דגם נטפלין לפניו אינו נמחק שכבר קדשו השם בנכתב של"כ א"ו דלאו ראי' היא דאין איסור מחיקה תלוי במה שנכתב השם קודם הנטפלין או אחר כך אלא דנטפלין לאחריו מש"ה אינו נמחק כיון שהשם כתוב עתה לפניו השם מקדש את הנטפלין לאחריו אף אם הם נכתבו תחלה ובנטפלין לפניו הוא להיפך ודעת לנבון ניקל ועוד בלא"ה כיון שאיסור נטפלין הוא רק מדרבנן כמ"ש הט"ז ומהר"מ מלובלין בתשו' וע"כ הא דאמרו אחרים טעמא שכבר קדשו השם היינו דמש"ה גזרו חז"ל איסור מחיקה בהם אטו השם גופי' ומש"ה כיון דע"פ הרוב כותבין כסדרן גזרו בנטפלין לאחריו ול"ג בנטפלין לפניו ועכ"פ אין מכאן ראי' ומה שהביא כ"ת ראי' מד' הזוה"ק פ' ויקרא דמ"א שכ' שם ועל דא בעי למכתב ואו ולבתר הא והרעיש בזוה"ק על מי שאינו כותב כן וכן הביא ראי' מדברי הזוה"ק פ' אחרי דס"ה שכ' ועל דא בעי למכתב ו"ה כחדא כמה דה"א קדמאה י"ה כחדא כו' ומזה הביא ראי' דמפורש דבעינן כסדרן דוקא הנה במח"כ לא דק בכוונת הזוה"ק דכוונת הזוה"ק היינו דה' קדמאה צריך לכתוב תחלה תמונת יוד ואחר כך ימשוך לעשות מהיוד הא ו"ה בתראה צריך לכתוב תחלה רגל הימין בתמונת ואו ואחר כך לעשות ממנה הא דוק שם ותשכח וכ"כ כל המקובלים בשם הזוהר ע"כ אין מזה ראי' כלל ותמהני שכ"ת לא דק בזה כלל וע"כ בגוף הנדון אני במקומי עומד ואעפ"כ למעשה רצוני שיסכים עוד רב מובהק ושני התקנות שהמציא כ"ת שניהם לא ישרו בעיני כי רובא דרובא מהאחרונים אסרו הקדיר' אף עם כמה תיבות יחד ובפרט בנ"ד ששם יה ודאי כדין נכתב ותיקון השני ע"פ ד' תשו' ב"א לענין גרם מחיקה הנה הארכתי בכמה תשו' ותמהתי ע"ד הב"א והוכחתי מכמה דוכתי בש"ס דבכה"ג עשוי' מקרי ולא גרמא ואין רצוני לכפול הדברים ואעפ"כ שכיון שבנ"ד למחוק הה' האחרונ' אין חשש דאורייתא רק לחוש לחומרא לד' הר"ח ורמב"ם אם ירצה כ"ת לעשות המחיק'

ע"י קטן אינו מוחה בידו אמנם דעתי נוטה יותר שלא לחוש בשעת הדחק ודיעבד לקצת אחרונים שהקפידו על כסדרן דוקא ודי בהמשכת היוד לשם קדושת השם לעשות ממנה ואו ומ"ש כ"ת שאיך אפשר בלא גרירה לעשות ממנה ואו דהא ביוד הרגל הולך באלכסון אין זה כלום דיכול להעבות קצת רגל הויו להכניס האלכסון והעקומימו' תוך עובי הרגל ודעת לנבון ניקל יותר מזה אל ילאה אותי כ"ת כיון שאני משיב פעם א' ולא פעמים על ד"א ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

תשובה קנג

סקאלא יום ד' ח"י אלול תרכ"ט לפ"ק:

הנוטה כדוק שמים יכתוב ויחתום לאלתר לחיים לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג בתורה ובחסידו' לו עשר ידות בנן של קדושים מוה' בנימין וואלף נ"י:

תמוּ קבלתי מכתבו וע"ד אשר השבתיו בדבר תיקון שם הוי' ב"ה שנמחק' היוד לגמרי והורתי לגרור ולתקן אף שלפ"ז יהי' נכתב השם עתה שלא כסדרו מ"מ כבר כתבתי בתשו' שדעתי להקל דא"צ גם בכתיבת השם לכתוב כסדרן דוקא אמנם יען שראיתי מקצת אחרונים מחמירין ע"כ למעשה רצוני שיסכים רב מובהק לדעתי וכ' כ"ת ששאל את הרב מההאטין ואמר שלא ראה שום אחרון מחמיר וגם אמר מסבר' שאף אם יומצא איזה אחרון מחמיר דוקא בשם שלא נכתב מעולם כסדרו אבל בנ"ד נכתב כסדרו רק אח"כ נמחק אות מאותיו' הראשונו' אין סברא להחמיר ע"כ ביקש כ"ת שאכתוב לו מי הם המחמירין בכדי שיועיל אם חילוק הרב הנ"ל מתקבל בדבריהם עכ"ד כ"ת הנני תמה מאר שהלא חיבור פתחי תשו' נתפשט בכל המקומו' ותשב"ר יודעין אותו ולמה לא ראו בס' הנ"ל בסי' ער"ו ס"ק כ' שלא הביא רק דעת המחמירין ה"ה תשו' גו"ר והחכם השואל שהיא הג' מ' שיאה ווייל בתשו' נו"ב קמא חיו"ד סי' ע"ו וס' תפאר' למשה והנה מה שהביא הפ"ת הנ"ל שכ"מ בס' תפל"מ היינו דשם כ' בסי' ער"ה דאף לאוסרי' לקדור שם הצריך תיקון מ"מ הורה בשם שהי' כתוב בשטה העליונ' ונפסק ההא ראשונ' מהשם ונשתנ' צורת האות לגמרי לחתוך שטה העליונ' עכ"ד ומדלא הורה לתקן ולכתוב ההא מחדש במקום הראשונ' ע"כ משום שיהי' שלא כסדרו וא"כ מבואר שלא כחילוק הרב הנ"ל ועיין בס' פתחי תשובה שם ס"ק ואו מפורש להיפך מחילוק הרב הנ"ל וגם חילוקו אין לו מקום כיון שעתה עכ"פ צריך לכתוב מחדש אות או אותיו' הראשונו' וכבר אותיו' האחרונו' כתובים מכבר הוי שלא כסדרו כמו בתפילין בכה"ג דהוי שלא כסדרו ע"כ חילוק הרב הנ"ל אין לו מקום אמנם לדעתי כבר מלתי אמור' לכ"ת פא"פ וגם כתבתי

בכמה תשו' שאין לחוש להמחמירין לדעתי והאמת שבעל תפל"מ הי' גאון מובהק אמנם לדעתי אין מדבריו ראי' מוכרח' שי"ל דמיירי בגוונא שא"א לתקן ההא במקומה ועיין בספר יהושע סי' נ"ו ומדברי תשו' הרבה גדולי אחרונים שבזמנינו וקרובים לענין חסרון התגין בשעטנז גץ אבל בהא שכ' הרמב"ם לענין שיעור קירוב השיטין וריחוקן שסיים וכל אלו הדברים למצוה מן המובחר מודה מהר"י מינץ דהיכא שכבר נכתב אף שיש ס"ת אחרת מקרי דיעבד וכשר לקרות בה ע"ש הרי להיפך ממש מד' רו"מ ועוד שכיון שמהרא"י בפסקיו סי' צ"ג פשיט' לי' דכל היכא דכשרה הס"ת בדיעבד אף שיש ס"ת אחרת מותר לקרות בזו והביא ראי' מהש"ס ופשיט' דאין ספיקו של מהר"י מינץ כלום נגד מה דפשיט' לי' למהרא"י וגם הב"י בבדה"ב סי' ער"ג והד"מ שם לא הביאו רק דברי מהרא"י הנ"ל ולא הביאו ד' מהר"י מינץ הנ"ל כלל. ועוד אני אומר שלשטת הב"י מוכרח לומר כד' מהרא"י ודלא כמהר"י מינץ שהרי שטת הב"י בכ"מ רפ"י ליישב ד' הרמב"ם בחיבורו עם דבריו בתשו' שא"א לומר שהרמב"ם חזר בו בחיבורו ממ"ש בתשו' כמ"ש הרשב"א דא"כ משווינין להני גאוני עולם שהביא הרמב"ם בתשו' לטועים וע"כ לומר דמ"ש בחיבורו דאין קורין בס"ת פסולה מיירי ביש ס"ת אחרת ובתשו' מיירי שאין ס"ת אחרת ועיין בתשו' הרמב"ם שהועתק' בכלבו ובאבודרהם וע"כ מ"ש הב"י בסי' ער"ט בשם הריב"ר שמ"ש הרמב"ם בחיבורו היא רק דאין יוצאין בה משום כתובת ס"ת אבל לענין לקרות בה מותר אף בס"ת פסולה כחילוק הר"ן עכצ"ל נמי כמ"ש הכ"מ דהא כ' הרמב"ם בחיבורו רפ"י ואין קורין בו ברבים אלא עכצ"ל כמ"ש. והנה כיון דקיי"ל כד' מהריב"ר דהא אם נמצא הס"ת פסולה באמצע הקריא' מברך העולה לאחריו אף שקרא בס"ת פסול' וגם א"צ לקרות מחדש מה שקרא בספר הפסול וע"כ כתי' הכ"מ הנ"ל בד' הרמב"ם א"כ א"א לומר כלל כד' מהר"י מינץ הנ"ל דהא אם אין ס"ת אחרת אף אם הוא פסולה אף בדיעבד לגמרי מותר לקרות ולברך עליו לד' הרמב"ם וע"כ מ"ש הרמב"ם לענין הדינים שבפ"ז ופ"ט שהיא רק למצוה מן המובחר ואם שינה לא פסל היינו דמותר לקרות ולברך עליו אף שיש ס"ת אחרת ודלא כספיקו של מהר"י מינץ רק כפשיטותיו דמהרא"י וז"ב ודלא כד' רו"מ עוד כ' רו"מ דאף אם נימא דכשר בדיעבד כאן לא הוי דיעבד כיון שכ' הסופר כל הס"ת כך שלא הניח ריוח בין שטה לשיטה כמלא שטה מבואר בתשו' הרא"ש והובא בטוש"ע א"ח סי' תקי"ז דכיון שרגיל בכך לא מקרי דיעבד וכן הביא ראי' מתשו' מהרי"ק של"ט עכ"ד גם בזה לא כיון רו"מ יפה וההיפוך מבואר בפסקי מהרא"י הנ"ל וז"ל ואשר שאלת על הס"ת שנמצ' בה בכמה מקומות שכתובין חוץ לדף שלש אותיות מתיבה גדול' כו' וגם לפעמים מתיבה בת חמש אי שרי לקרות בה נרא' דאין

להקפיד בדיעבד שכבר נכתבה הס"ת אפי' בתיבה בת חמש דלכ"ע לא יכתוב דהג"מ וכל החיבורי' כ' בלשון לא יכתוב כו' משמע דדוקא אסופר קאי שלכתחל' לא יכתוב כך וכ"כ באשרי להדי' לא יכתוב לכתחל' כו' עכ"ל הרי משמע להדי' דאף מתיבה בת חמש הי' בה עכ"פ שני פעמים חוץ לדף ג' אותיות מדכ' לפעמי' והרי בשני פעמים מקרי רגיל כמ"ש הר"ן בנדרים דמ"ו ע"א בשם הירושלמי וכן מהא דש"ס ביצה דט"ז בההיא סמיא שהבי' רו"מ ראי' לנ"ד והא שם בשני פעמי' כבר אסר לי' מר שמואל וזה ההיפך מד' מהרא"י הנ"ל א"ו דל"ד כלל לכל הנהו מתרי טעמי חדא דהא דמחמרינין על הרגיל הוא מטעם קנס ובכאן אם הסופר עשה שלא כשור' אין מקום לקנוס את בעל הס"ת לפוסל' שנית דשם עכ"פ עביד איסור' אבל בנ"ד דמבואר ברמב"ם וטוש"ע דכל הנהו הוא רק למצוה מן המובחר א"כ גם על הסופר אין מקום לקונסו על שלא נעשה מצוה מן המובחר ועיין בש"ס נזיר דכ"ג דפריך נהי דלא קעבד מצוה מן המובחר כו' וז"ב. ובזה נדחה נמי הראי' שהבי' רו"מ מתשו' מהרי"ק למעיין שם ועוד יש לדחות בכמה אנפי ונלאיתי להאריך וחוץ מכ"ז אינו דומה דיעבד של ס"ת לשאר דיעבד וז"ל תשו' מ"ב סי' נ"ו דחומר' הבאה לידי קולא היא להביא היריע' לידי גניזה ולהוריד כמה שמות הקדושי' מקדושתן וזהו בזיון וגנאי לכתבי הקודש ומדאוריית' הם קדושי' וכשרים ובקדושתן הן קיימין כשאר שמות הקודש ואם אמרו רבנן דלכתחל' לא ימעט הכתב כוונתן הי' להידור מצוה להוסיף פאר ותפארת על קדושתן לא לסלק הדף ולמעט הקדוש' עכ"ל וכ"ש לפסול ס"ת כולה דאסור להוריד' מקדושת' בדיעבד מבלי לקרות בה וכ"כ בס' ביאור מרדכי מהג' מהר"י בנעט דהא דמהרי"ק עדיף מהוכחת הט"ז סי' ער"ב שהוכיח מהרמב"ם דלא מנה הרמב"ם פיסול זה בהדי' כ' דברים הפוסלין ס"ת דמהא י"ל דדוק' כל הס"ת לא נפסל' בדיעבד אבל אם באפשרי לסלק היריע' ולכתוב אחרת ל"מ דיעבד אבל מכללא דמהרי"ק שמענו דכשר בדיעבד לגמרי ע"ש בב"מ ומבואר מזה דאדרב' אם כל הס"ת כתוב' שלא באופנים המבוארי' בבריית' דודאי דמיקרי דיעבד וכשר דלא כמ"ש רו"מ וכ"ז ברור:

תשובה קנה

וע"ד שכ' הסופר בס"ת ההיא כמה למדין בצוואר קצר כתמונת כ' יוד ולא כתמונת ואו ע"י שלא עשה ריוח גדול בין שיטה לשיטה והביא רו"מ דברי הברוך שאמר וגם הביא דברי חכמי זמנינו שהחמירו בזה בחיבוריהם אף בדיעבד הנה ספר ב"ש וגם החיבורים ההם אינם ת"י והנה ד' הב"ש הובאו במג"א רס"י ל"ו ולא ראיתי משמעות בדבריו

להחמיר בדיעבד דממ"ש ל' יעשה בראש' כמין ויו ולא כמין יוד אין ראי' על דיעבד דמי אלים לשון הב"ש מלשון הברייתא דמנחות ד"ל דקתני נמי בלשון זה ואעפ"כ כבר נתבאר הסכמת כה"פ דבדיעבד אף אם לא עשה כן כשר וממה דסיים שצריך להאריך אותה נמי אין ראי' וע' במג"א סי' ל"ב סקמ"ז (א) **(הג"ה מבן המחבר א) ומהפלא על הטור והט"ז שהחליפו שיטתם בזה מהא דאו"ח סי' רי"ט להא דיו"ד סי' רע"ד וגם ראיות הט"ז באו"ח שם מהא דארבעה צריכין להודות הוא תמוה מאוד דאיך שייך לכתחל' ודיעבד בדבר שצריך לעשותו ואין זמן קבוע לעשייתן. וכבר תמה ע"ז בס' ישועות יעקב שם וביותר צ"ע דברי הט"ז באו"ח סי' תל"ג סק"ג כ' שם וז"ל וכן משמע לשון הטור דבתחלת דבריו כ' בחמה ולבנה צריך שתהי' לאור הנר שהוא מורה אף דיעבד וכאן באבוקה כ' אין בודקין משמע דלכתחל' לא אבל בדיעבד זה מקרי בדיקה וכו' ע"כ וזה הוא נגד דבריו שביו"ד וא"ל דכוונתו דמוכח מדברי הטור. והטור הא ס"ל ביו"ד דצריך משמע דיעבד הא ס"ל באו"ח דצריך משמע לכתחלה. וגם מ"ש וכאן באבוקה כ' אין בודקין משמע דלכתחלה לא אבל בדיעבד גם זה מקרי בדיקה זה הוא סתירה לדבריו באו"ח סי' תק"ב בסק"א ובפרט בכאן דאית' אין בודקין לאור האבוקה אלא לאור הנר בודאי הוי דיעבד כמו דאיתא בהדי' בזבחים דנ"ז ב' אהא דאינו נאכל אלא עד חצות ועיין בס' יד מלאכי שהאריך בהאי כללא וכ' במסקנתו שכן מוכרח מסוגיא דזבחים וצע"ג ומצאתי בס' ישרש יעקב ממר אבי ז"ל דק"ג שהעיר בהא דצריך אי לכתחלה או דיעבד וכ' דלאו כלל גמור הוא וצריך משמע בין אלכתחלה ובין אדיעבד ויפה כ' (ואני הערותי עוד בזה מש"ס גיטין דמ"ו צריך לפרט את הנדר וקי"ל אף בדיעבד) אך מה שסיים שם שבזה יש ליישב דברי הטור סי' רע"ד מקושית הט"ז אכתי לא ידעתי דעכ"פ האיך הוכיח שם דדוקא דיעבד מלשון צריך. ומה שנלענ"ד הוא דהטור דייק לה דאי אלכתחל' הו"ל לכתוב צריך לתייגן דזה קאי אאדם אבל מדאיתא צריכין זיינין משמע אפי' אדיעבד וכמו שמחלק התה"ד בין לשון לא יכתוב ובין לשון לא יהי' כתובין. ובזה מיושב גם דברי התה"ד שהביא המ"א דהוכיח מהא דכ' הרא"ש אותיות השם צריכין שיהי' כולם בתוך השיטה דמזה משמע אפי' דיעבד וז"ב בעיני. וסעד לסברא זו אמינא מהא דאית' במגילה די"ט ע"א א"ר חלבו כו' הלכה כדברי האומר כולה ואפי' למאן דאומר מאיש יהודי צריכה שתהא כתיבה כולה. וכ' הר"ן בשם הרשב"א דהא דצריכה שתהא כתיבה כולה לפניו הוא אפי' דיעבד דאל"כ מאי מקש' הש"ס שם די"ח ע"ב על הא דהי' כותבה דורשה ומגיה אם כיון לבו יצא ומי יצא והא"ר חלבו וכו' ומאי קושי' הא מתני' מיירי לענין דיעבד ע"כ. ועיין בב"י או"ח סי' תר"ץ ובאחרונים שם. ואכתי קשה על הש"ס גופ'

דמנ"ל באמת להקשות כן דלמא כוונת ר' חלבו דוקא אלכתחל' והוא כהוכחת הראשונים ביבמות דק"ג שהביא אאמו"ר הג' ז"ל בספרו שם מקושי' הש"ס אלא ש"מ דוקא אי קתני צריך על האדם משמע בין אלכתחלה ובין אדיעבד זולת היכא דאיכא הוכחה אבל אי קא על הדבר כמו על הספר או על המגילה משמע דיעבד ובזה מיושב היטב דברי הטור והתה"ד וכמדומה לי שב"ה כוונתי על האמת ובדרך עיוני בזה נתקשתי טובא בדברי התוס' ביומא דס"א רע"ב ד"ה אשם ע' במהרש"א שם דלפי הגירסא של התוס' וכמ"ש המהרש"א א"כ מאי שייך ע"ז פרכת הש"ס מהא דצריך אשם אחר והתי' הש"ס צריך ואין לו תקנה וצ"ע לפום ריהטא:)** וכ"מ קצת מל' הפמ"ג שם רסי' ל"ו דבהא בדיעבד כשר וברמב"ם פ"א מ"ה תפלין כ' וכל אות שאין התינוק כו' יכול לקרות' פסול לפיכך צריך להזהר בצורת האותיות שלא תדמה היוד לואו ולא ואו ליוד ולא כ' לב' ולא ב' לכ' ולא ד' לר' ולא ר' לד' כו' ע"ש וברפ"י מה' ס"ת בכ' דברים הפוסלין ס"ת כ' ט"ו שנפסד' צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עיקר או תדמה לאות אחרת ע"ש ומזה הוכיח הרלב"ח בתשו' סי' א' דלדע' הרמב"ם אף באלף שנדבק פני האלף להגג מלבד מקום דיבוקן וכן בעין ושין שנדבקו היודין שבראשון זל"ז כשר אלא שכ' דלהפוסלין בקוף שנדבק רגלה פסול משום שאמרו בש"ס מ"ט תליא כרעא דקוף ש"מ דבלוחת הי' תליא כרעא דק' ומש"ה פוסלין כשנדבק הרגל כיון שנשתנ' צורת האות ממה שהי' בלוחת ה"ה דפסלי בכל הני דודאי בלוחת הי' פרודין דהא אמרו בש"ס מם וס' בלוחת בנס הי' עומדין מוכח דשאר האותיות לא הי' בנס ואם העין והשין הי' דבוקין מלמעל' גם הם הי' בנס אבל הרמב"ם והמאור לא ס"ל הכי ע"כ לא פסלי רק בנשתנ' צורת האות לגמרי או שנדמה לאות אחרת וע' בתשב"ץ ח"א סי' כ' נ"א והר"א הצרפתי שם והרד"ך בית א' חלקו עליו משום דגם בכה"ג שנדבק האות לעצמה הוי נשתנ' צורת האות לגמרי ע"ש באריכות וע' בחי' הרמב"ן בשבת דכ"ג ובהג"ה שם. ונרא' שהם ד' הג' בעל ישועת יעקב אבד"ק לבוב אבל בלמד שצוואר' קצר כיוד ודאי לא מקרי נפסד' צורת' עד שלא תקרא כל עיקר ואף אם הי' לנו ראי' מהש"ס דצורת למד הוא שיהי' צוואר' אריך כואו מ"מ מי אלים ממה שמבואר בש"ס דצורת ח' הוא משני זיינין כדאי' בש"ס בשבת כגון שנטל לגגו של ח' ועשה שני זיינין ואפ"ה פ' בתשו' עה"ג דאם כ' ד' וז' וחטוטרת ע"ג במקום ח' אין לפסלו וכן בתשו' נו"ב קמא חיו"ד רס"י ע"ד מבואר דאף אי כ' ח' בתמונת ד' ו' אין לפסול בדיעבד היכא שא"א לתקן ומ"ש שם שאם הוציאו כבר ס"ת בשבת כו' ל"ד אלא שאם לא הוציאו עדיין יוציאו ס"ת אחרת ובחול יתקן הא בדיעבד שא"א לתקן מבואר שם מדבריו דאין לפסול בדיעבד בכה"ג כמבואר שם להדיא להמעיין שם וצ"ל דהנו"ב מפ' ד' המג"א

בסי' ל"ו סק"ג בהגה מ"ש בשם ע"ת בשם מהר"א מוטל היינו לכתחל' במקום שאפשר לתקן. ובזה מיושב קו' להפמ"ג שם שהק' דמה מועיל תיקון של הע"ת הא הוי ח"ת וע"ש במחה"ש ולב"ש ולפי הנ"ל מיושב דכיון דבדיעבד בא"א לתקן כשר בלא תיקון מש"ה תיקון זה לא הוי ח"ת וכיוצא בזה כ' הפמ"ג בפתיח' לסי' ל"ב באות ה' שכ' הרגל באמצע הגג ע"ש ודברי הג' מהרש"ז זצ"ל מלאדי בש"ע שלו תמוהים מאד בעיני שכ' בסי' ל"ו בצורת ה"ח להחמיר הרבה אם עשה ה"ח בתמונת ד' וז' ושם מתחלה כתב בשם קבלת האר"י ז"ל שבתפילין צריך שיהי' רגל הימנית כמו ויו ע"ש ואם זה מעכב בדיעבד אם אין הח' כתמונת שני זיינין כמבואר בש"ס מי התיר בתפילין לעשות כמו ויו זיין והגם ששמעתי זה כביר מגדול א' שאין כוונת האר"י ז"ל לעשות רגל הימין כמו ויו לגמרי אלא שראשה לא יהי' עובר הרבה מימין כמשמאל אבל אין משמעות הלשון כן ועכ"פ לדברי שני גדולי המחברים העה"ג והנו"ב מותר בדיעבד בא"א לתקן אף בח' שעשאה בתמונת דו' ק"ו ב"ב של ק"ו דלמד שעשה צוואר קצר כיוד אמנם הלא אף הג' מלאדי הנ"ל שהחמיר ביותר בח' שעשה בתמונת דו' אעפ"כ שם באות ל' וז"ל ל' צריך להיות צוארו ארוך כויו כו' כי תמונת הלמד הוא כמו כף כפופה ועליו ואו ומטעם זה כו' וסיים שם וכ"ז לכתחלה ומשמע דבדיעבד כשר אף בתמונת כף יוד ע"כ ע"פ חו"ד במקום שאפשר לתקן עתה למשוך הצוואר ולעשותו ארוך כויו צריך לתקן ובמקום שא"א לתקן כמו בשמות הק' כשר כמו שהוא בפרט שקרוב להיות שלא עשה הגג קצר ממש כמו יוד רק כמו ויו זעירא. אחר כותבי בא לידי ס' ב"ש וגם חיבורי חכמי זמנינו שהביא רו"מ וראיתי שלא חידשו כלום ע"ד הב"ש. והנה הב"ש הביא שני סמוכים מהש"ס א' מהא דצריך ריוח בין שטה לשטה וכ' הטעם משום צוואר הלמד וש"מ שצוואר הלמד צריך להיות ארוך כויו שהוא כמלא שטה והנה כבר הבאתי למעל' ד' מהרי"ל בתשו' שכ' דטעמא דצריך להניח ריוח בין שטה לשטה כמלא שטה הוא משום נוי ומה"ט א"צ להניח כ"כ בתפלין והמג"א סי' ל"ב סקמ"ד העיד שכן מנהג הסופרים וש"מ דקיי"ל כמהרי"ל ולא כהב"ש בזה אמנם אף לד' הב"ש כבר ביארנו למעל' דהפוסקים רובם ככולם מכשירין בדיעבד כשלא הניח ריוח כמלא שטה והג' מהרש"ק מבראד בעצמו כ"כ בחיבורו סת"ם סי' מ"ג ונמצא סותר דבריו מ"ש בחיבורו ש"ח סי' צ"ג אלא שזה מצוי בחיבורו לרוב ועכ"פ כיון דנתברר דבדיעבד כשר א"כ גם זה אינו מעכב בדיעבד והסמך השני שהביאו מש"ס ב"ב דקאמר כגון לך לך זעג"ז אלמא קסבר ב' שיטין וד' אוירין וע"ש בתוס' הנה גם טרם ראיתי דבריהם עלה בדעתי ראי זו אמנם אף שמד' התוס' שם רד"ה שטה א' למאי נרא' דהאויר הוא כמלא שטה אבל מד' התוס' שם ד"ה שטה א' ושני אוירים מבואר

מלשונם דהאויר הוא פחות ממלא שטה רק שהוא יותר ממלא חצי שטה וע"ש וגם מש"ס שם כמעט מוכרח לומר כן דהא הד' אוירין הם משני האויר שבין שטה ראשונ' למעל' ואויר שבין שטה שני' ללמטה ושני אוירין שבין שטה ראשונה לשני' הם לך לך זע"ז וע"ש בתוס' והך' ודאי דא"צ שיהי' ארוך כ"כ שיהי' למטה מן השטה כמלא ויו דהא א"צ להיות הרגל רק כפלים כגג או כשיעור שאם יכפול אותה תהי' כף כפופה ואפ"ה חשוב בש"ס אויר א' על הך' וא"כ אין ראי' גם על הלמד שצריך להיות צווארה ארוך כויו דוקא אמנם ודאי כיון שהב"ש הביא כן בשם הרוקח ורבינו שמחה ודאי דיש לתקן גם עכשיו לעשותה כראוי אכן הלמד שבשם נלפע"ד דבדיעבד יושאר כמו שהי' מבלי לגנוז יריעות להורידן מקדושתן

תשובה קנו

וע"ד היודין שבס"ת הלזו שע"י שהאריך הסופר הקוף השמאלי נוטין לתמונת חיתין גם כמה מהכ' מחמת שהאריך התג שע"ג היודין נוטין לתמונת למדין ונמצאים יודין כאלו גם בשמות הקדושים ושאל חו"ד בזה גם אופן התיקון והנה הג' מהרש"ק בחיבורו הנ"ל סי' מ"ז החמיר מאד דאם עוקץ השמאל משוך קצת למטה אף שהוא קצר הרבה מרגל הימיני ואין לו תמונת ח' גם הרגל הימיני הוא עקום מ"מ פסול דעוקץ השמאל צריך להיות רק כעין נקודה ולא יותר ע"ש ואין דבריו נכונים כלל ובדברי הב"י בשם ב"ש מבואר להדיא להיפך ובס' ב"ש עצמו הגי' אבל העוקץ יהי' קצר מן התג וגם קצת קטן מירך ימיני הכלל אם העוקץ השמאלי הוא קצר קצת מרגל הימיני לענ"ד אין מקום לחוש ולומר שהיא תמונת ח' כי יש ג' הוכחת שאינו ח' א' שרגל הימיני הוא עב יותר ב' שהעוקץ השמאלי היא קצר ממנו ג' שרגל הימיני היא עקום ובדבר היודין שעל ידי התג הארוך שלמעל' דומים קצת ללמדין כבר השבתי לרו"מ בחורף העבר שחו"ד להראות לתינוק דל"ח ול"ט אם יקראם יודין יש להכשירם אמנם ירגילו מקודם התינוק להראות לו יודין שבס"ת הנכתבים עם עוקצן בצד שמאל ותגין למעל' ויידע שהם יודין ואח"כ יראו לו יודין אלו דאם לא יראו וירגילו אותו מקודם על אלו יודין קרוב להיות שלא ידע לאמר יוד אף על היודין שודאי כשרין יען כי לא הורגל ביודין שבס"ת כמ"ש הב"י ובש"ע סי' ל"ב סכ"ה ואף שבתשו' רד"ך כ' של"מ קריאת התינוק רק לעניין קיצור האות כמו בספק דויו או יוד בההוא דרמי בר תמרי אבל בשינוי צורת האות ל"מ קריאת התינוק כיון שנשתנה מצורת אות זו לצורה אחרת והביא ראי' ממה שפירשו סה"ת והגמ"י ברייתא דפ' הבונה הא דג' צ' וא' ע' וט' פי' שאף שודאי לפי פירושם לא נשתנה לצורת

אות אחרת מ"מ כיון שיש שינוי מצורה המבוקשת פסול וכיוצא בזה כ' בתשו' ח"ס סי' רס"ט הנה אף אם נאמר כן. מ"מ בנ"ד מועיל קריאת התינוק כיון דבכאן נמי השינוי היא מקיצור לאריכות דהא יוד צ"ל עם עוקץ שמאל ותג למעלה אלא שהסופר האריך בהם יותר מדאי ויש לספק שמא על יד, האריכות יצא מצורתו לצורת אות אחר א"כ כמו שמועיל בשינה וקיצר כמו בויו דויהרג וכבר כ' הט"ז סי' ל"ב סק"י דאף אם קיצר מתחלה מועיל קריאת התינוק הה' בשינה מקיצור לאריכות כמו בנ"ד ועוד דהא גם בד' שכ' כמו ר' מועיל קריאת התינוק כמ"ש הרא"ש הס"ת וכן כ' הטא"ח סי' ל"ו דבכל אות שיש בה ספק מייתינן ינוקא כו, משמע דבכל ספק באות דינא הכי וכ"נ ברור דהא בברייתא דפ' הבונה כלהו בחדא מחתא קתני להו וכי היכי דבווין יודין מועיל קריאת התינוק כדאי' בההיא דרמי בר תמרי ה"ה בכל הנהו דקתני התם זולת בההין חתין או להיפך וכן בסתום שעשאו פתוח או להיפך דבזה אנו רואין שלא נעשה כתיקונו אמנם כל היודין שיש לספק עליהם בתמונת למדין והראם לתינוק דל"ח ול"ט ואמר שהם למדין ודאי שצריכים תיקון ואופן התיקון העיקר כמ"ש בתשו' חב"י דאין די בגרירת התג עם עוקץ השמאל אלא צריך לגרור ג"כ רגל הימיני שלא יושאר רק ראש היוד באופן שאין לה תמונת יוד אליבא דכ"ע וכ"כ בתשו' ח"ס רי' רס"ט אמנם ביודין שבשמות הקדושים אם היוד נרא' כלמד לעין כל מותר למחוק באופן הנ"ל אף בשם רק כמבואר בתשו' ח"ס הנ"ל אך בנדון זה צריך להזהר שלא ימחק מקודם הקוץ או התג קודם שימחוק הרגל דא"כ קודם שימחק הרגל תהי' יוד ואף שנעש' השם ע"י ח"ת מ"מ דעת המנ"ע סי' ל"ו דאף שם שנעשה על ידי ח"ת אסור למחקו וכ"נ קצת מתשו' מ"ב סי' צ"ט וע' בס' תו"ג בחי' לגיטין בד"ך ע"ב ובתשו' נ"ש סי' כ"ו ואף שיש גם דעת מקילין מ"מ ודאי דיש להחמיר בדאו' אמנם בודאי שלא יומצא שם יודין כאלו וא"כ אף שתינוק דל"ח ול"ט קורא אותה ל' י"ל דאסור למחקו מדרבנן לד' הריא"ס שפ' רמ"א כמותו בסי' ער"ו בהא שנדבקה לגגה דיבוק דק אלא שבתשו' במק"א צדדתי להקל משום די"ל דלא החמיר רמ"א רק בהא שנדבקה בדיבוק דק דלד' כמה פוסקים כשרה בדיעבד ולא הוי בכלל ההין חתין כיון שלא נדבקה בדיבוק עב רק שלכתחלה צריך להפרידה כספרי דיוקנא כמבואר כ"ז בתשב"ץ סי' נ' וסי' נ"א ע"כ החמיר רמ"א מספיק' דשמא כשר כך וא"כ המחיקה לאו תיקון הוא אבל בנ"ד דודאי סמכינן אינוקא לפסול כמו דסמכינן עליו להכשיר' א"כ כיון דודאי הוא ל' ולא יוד מותר למחוק ובלא"ה הרדב"ז בתשו' החדשות סי' תקצ"ו והג' מהר"ל מפראג בתשו' חב"י סי' ע"ה מתירין למחוק ולתקן אף בעובדא דהריא"ס והריא"ס לא החליט להחמיר רק ספיקי מספ"ל מ"מ לבי מהסס קצת מחמת

קדושת השם וחוץ מזה אם נמצא כן בהרבה יודין שבשמות הק' הא בפסקי מהרא"י סי' ע"ב סיים אף בכרעא דה' שנדבק' לגמרי דאם בהרבה ההין בשמות הם נדבקים אין נר' שוב לתקן אותם ואף שבתשו' מהרמ"פ סי' פ' כ' שלא מצא טעם לדברי מהרא"י בזה מ"מ סיים בעצמו שלבו נוקפו להקל כיון שיצא מפ"ק מהרא"י ז"ל ובתשו' במק"א העלתי שטעם מהרא"י נכון דבהרבה ההין כיון שצריך לגרור כל הרגל ולכתוב על הגרר כרעא דה' תלוי' ומחזי כמנומר דכ' ע"ג גרר מחזי יותר כמנומר מכתב ע"ג כתב והבאתי ראי' מתשו' ריב"ש סי' ז' הביאו הב"י בקצרה בסי' ער"ו ואף שהבאתי שם ד' התשב"ץ ח"א סי' קכ"ז שכ' דאף דכתב ע"ג כתב מחזי כמנומר אבל דיו ע"ג הגרר לא מחוי כמנומר והארכתי שם והבאתי ראי' ברורה לד' הריב"ש ואם כן א"ש ד' מהרי"א וא"כ בנ"ד נמי אף אם נעשין כתמונת למדין ממש א"א לגרור ולכתוב ע"ג הגרר אם בהרבה אלפין שבשמות הוא כן ע"כ אין מקום לתקן היודין שבשמות הק' הן אותן שהם כתמונת ח' הן אותן שהם כתמונה לא באופן שצריך תיקון ע"פ הנתבאר למעל' רק להעבות ראש היוד כמו שהבי' רו"מ בשם תשו' דבר שמואל ובשם תשו' והשיב ר"א ומ"ש רו"מ בשם ס' מלאכת שמים שתמה על הד"ש דהא היוד הזו לא נתקדשה כלל בקדושת השם כיון דלא הי' לה אז תמונת יוד ומה יועיל כעת כשנתקדש החלק שמעבה למעל' עכ"ד. ואני לא הבנתי כלל תמיהתו דמה בכך שמקודם לא הי' עליו תמונת יוד הכי אין רשאי לכתוב חצי האות לשם קדוש' ולגומרה אח"כ לשם קדושה וראי' ממ"ש הש"ע סס"י ער"ו הי' לו לכתוב השם וכ' יהודא עושה מהד' ה' ומוחק הא אחרונ' ול"א דבמה נתקדשה הה' כיון דמעיקרא לא היתה לה תמונת ה' רק תמונת ד' וגם לפמ"ש רו"מ בשם ס' הנ"ל שהביא בשם ס' גו"ר דגם האותיו' האחרות לא נתקדשו כיון שלא הי' להיוד תמונת יוד והא ודאי תמי' מהא דיהודא הנ"ל וגם מדברי הא"ר בסי' ל"ב שהביאו כל האחרונים בא' של השם שנדבק כל הראש בעת הכתובה לגג שתחתיו שפ' שיעבה אחר כך היוד וכל האחרונים הסכימו עמו מבואר דלא כ"ס מ"ש הנ"ל ומה שחשש רו"מ כיון שכמה יודין שבשמות הם כך מחזי כמנומר נמי לענ"ד ליתא דאין להוסיף מדעתינו על מה שנא' בש"ס דבש"ס אינו מבואר רק בדיו ע"ג דיו בכמה שמות דמיחזי כמנומר ומה שכתבתי למעלה בשם תשו' ריב"ש דגם בדיו ע"ג גרר בכמה שמות מיחזי כמנומר כבר כתבתי במק"א שיש לזה ראי' ברורה מהש"ס גיטין שם דפריך לימא דלא כר"י ומשני אפ"ת ר"י ע"כ ל"ק ר"י אלא בחדא אזכרה אבל באזכרות דכולי' ספר לא משום דמיחזי כמנומר וא"א דלא כהריב"ש אכתי לא אתי' כרבנן דלרבנן הא יכול למחוק כל האזכרות ולכתוב ע"ג הגרר דהא כיון שלא כ' לשמן מותר למחקן או לגררן כדאי' בהדיא בפ"ה דמ"ס בדברי רבנן

דפליגי אר"י והארכתי בזה להוכיח שאדרבא אף להמקשן דלא הוי ס"ל דבכולי' ספר הוי מנומר בדיו ע"ג דיו מ"מ בדיו ע"ג גרר ודאי הוי מנומר בהרבה שמות אבל בנ"ד שא"צ לכתוב מחדש לא ע"ג הכתב הישן ולא ע"ג הגרר בודאי א"א להחמיר מדעתינו ולומר דבכה"ג הוי מנומר אף בשמות הקדושים ויש לזה ראי' ג"כ מד' הנו"ב מה"ת חיו"ד סי' קע"א ומחמת חולשת כחי וגם מחמת כמה סיבות שונות לא יכולתי להאריך יותר ויען שבעוה"ר לבי בל בעמי מחמת שאני עמוס התלאות בעוה"ר וה' ירחם עלי ע"כ לא יסמכו על דעתי לבד עד שיעיין הרב המאוה"ג מאב"ד דקהלתכם ויציע הדבר עוד לפני רב א' מובהק בהוראה ומפורסים לגדול בדורינו בענינים אלו ואם יסכים עמי למעשה בכל האמור גם אני מצטרף להכשיר ויצאו דברינו בכשרות ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קנז

סקאלא יום ג' ד' אייר תרל"א לפ"ק.

שפעת שלום וברכה לכבוד הרבני המופלג חכם ונבון ירא ושלם מ' יעקב גרינבערג בק' גוואזיץ.

מכתבו הגיעני זה כביר ומרוב הטירדא וסיבות שונות לא יכולתי לעיין במכתבו עד עתה ועתה עיינתי במכתבו וגם בהעתק ששלח לי רו"מ מתשו' מ"ח הרב הגדול מעוהרפ"ה ראבד"ק קאלמיא מה שהשיב לרו"מ על נדון שאלתו וגם בתשו' רו"מ אשר חזר והשיב להרב הנ"ל ושורש השאלה היא שהי' שם בקהילתו בביהכנ"ס דשם מוחזק מכבר ס"ת בפיסול שאינו ראוי לתיקון ונשכח מאיזה טעם אי מפני שהסופר הי' אינש דלא מעל או מפני טעם אחר אמנם יש שם עוד כמה ספרים ישנים שאין קורין בהם שמקולקלים מרוב ישנם ועתה רוצים ליקח ס"ת אחד מהישינים ולתקנו רק שנתערב הס"ת הנ"ל ביניהם ויש חשש על כל ס"ת מהישינים שמא זה הוא המוחזק בפסול מכבר והנה רו"מ כ' צד היתר דכיון דהרוב הם שאינם מוחזקים בפיסול ובטל הפסול ברובא רק שס"ת הוא דבר חשוב ולא בטלי וכיון דהנהוג שם דבכל שנה בליל ש"ע מוציאין כל הס"ת מביהכ"נ לתוך הבתי מדרשים לצורך הקפות גם פ"א הי' שריפה ר"ל בשכונת ביהכ"נ והוציאו משם כל הס"ת לחוץ א"כ כולם פירשו ממקום הקביעות ואמרינן כל דפריש מרובא פריש ואף שעתה חזרו ונקבעו בביהכ"נ מ"מ סמך רו"מ ע"ד הש"ך סי' ק"י סקל"ז דאף שחזרו ונקבעו מותרים כל שנתפזרו מקביעות הראשון עכ"ד רו"מ ולענ"ד אין בזה כדי סמוכה חד דהא ד' הפר"ח שם סקכ"ח דאם אחר כך הוקבעו במק"א אסורין וכ"כ הפר"ח

סי' קי"ד סקכ"ו והש"ך עצמו בסי' קי"ד כ' כמ"ש הפר"ח ועוד דאף הבכ"ש בחולין ד"ך שדחה ראיית הפר"ח מהא דנזיר משום דהתם בקיבועא קמא הדרא ע"ש מ"מ הא בנ"ד שחזרו ונקבעו במקומו הראשון ודאי יש ראי' מהא דנזיר דהוי קבוע ואף שראיתי בתשו' הג' מ' העשיל זצ"ל ברשו' גא"ב סס"י ה' פ' דאף לאחר שפי' חזר למקומו הראשון ל"א דהוי כקבוע הא כ' שם דבהא דנזיר שאני דלעולם כך הוא דחזרה לקביעו' ע"ש ובנ"ד נמי כך הוא דודאי גם בשעה שפירשו הי' עתידין לחזור לקביעו' ובלא"ה דברי הגהת רמ"א שבס"ו אינם מוסכמים להתיר גם בנתפזרו כולם אם נתפזרו בפנינו וכ"ש אם לא נתפזרו ממילא ועיין בתב"ש סס"י ט"ז סקמ"ו ובס' מנ"י כלל מ"ג סק"ו ע"כ אין בזה היתר הצד היתר השני כ' רו"מ שכיון שאינו ידוע בבירור טעמם של הראשונים שהחזיקו הס"ת בפיסול הזה ואולי לא הי' הפיסול מחמת הסופר רק משום רוב הטעיות שבו כאשר נמצא עתה הרבה טעיות בהס"ת ההוא שרוצים לתקנו ואף שספיקא הוא מ"מ הוי ס"ס דהא אינו ידוע אם הספר הלזה היא ספר ההיא ואף שזה הוי כמו ס"א בגופי וס"א ע"י תערובות מ"מ הא הש"ך מקיל בדיני ס"ס בלא נודע בהפ"מ וס"מ והמנ"י הקיל בהפ"מ לבד אמנם הניח בצ"ע אף דעתה נודעו השני ספיקות ביחד אבל הזקנים הנעדרים ידעו והכירו הס"ת ההוא קודם שנתערב עכ"ד ולפע"ד אין זה חשש דלמה לנו לחוש שהזקנים ג"כ לא ידעו הטעם ולמה לא נאמר שהם כשהכירו הס"ת ידעו שלא הוחזק בפיסול רק מחמת קישוי התיקון ולא מחמת הסופר והספק לא נולד רק לדורת הבאים ולהם נודעו שני הספיקו' ביחד אמנם כ"ז היא לפי לשון של ציור השאלה שכ' רו"מ אלי שס"ת ההוא מוחזק מאז שלא לקרות בו שפיר הוי ס"ס מעליא אבל לפי הלשון הנאמר בתשו' הרב הנ"ל בריש מכתבו שהס"ת ההוא מוחזק מימים רבים בפיסול הבלתי ראוי לתיקון א"כ אין זה ס"ס כלל ועתה נבא לד' הרב מחו' מהרפ"ה נ"י הנה הביא תשו' יד אלי' שהובא בתשו' ח"ס יו"ד סי' ער"ז ותמיהות הח"ס עליו שבתשו' י"א כ' דס"ת שהי' בו טעות ונתערב בטל ברוב והח"ס תמה עליו דאיך שייך ביטול כיון דאפשר לחפש עד שימצא הטעות ובכה"ג דאפשר להכיר האיסור על ידי בדיקה ל"ש ביטול ברוב והביא ממרחק לחמו ותמה הרב מוהרפ"ה על הח"ס מדוע לא הרגיש בד' הגהת רמ"א יו"ד סי' צ"ח ס"ד לתמוה על תשו' י"א הנ"ל ואני תמה על תמיהתו דאמאי לא הרגיש הוא בד' החו"ד סס"י ק"א וגם בסי' קנב בסק"ג והוא להיפך מד' הח"ס וע"כ דאין זה ענין לד' רמ"א סי' צ"ח אלא שמ"ש החו"ד ראי' מד' הרשב"א במ"ה והוא בסוף בית ד' צ"ע שהרשב"א שם הביא ראי' לדחות ד' הרא"ה מהא דעצים שנשרו מן הדקל אע"פ שניכרין והא אנן קיי"ל כהר"ן בריש ביצה דדוקא בשאין ניכרין כמ"ש רמ"א בהג"ה בא"ח סי' תק"ז ס"ב ואף להיש"ש

הובא שם במג"א סק"ב שהתיר אף בניכר הוא משום דמקלי קלי איסורא הא לא"ה ל"מ ביטול וגם על הרשב"א עצמו יש לתמוה דדבריו סותרים למ"ש בתשו' סי' תפ"ה וז"ל ועוד נרא' לומר טעמא רבה דכל איסור ניכר ושהיא בעין אפי' דבר מועט בתוך היתר מרובה ואפי' באלף לא בטיל דאלו ח' נבלה ניכרת שנתערבה בתוך אלף ח' של היתר אפי' ח' שאינה ר"ל אין אומרים שהיא מבוטלת בשאר שהרי ניכרת הוא וצריך לחפש אחריו ולסלקה שלא מצינו ביטול איסור ניכר בתוך היתר אלא בשני ענינים בשל דבריהם שאין להם עיקר בדאו' כגון חלת ח"ל כו' וכן במוקצ' דרך ביעורו כגון בעצים שנשרו מן הדקל בתוך התנור ביו"ט דמרב' עליהם כו' ובהני הוא דאמרינן הא באיסורין דעלמא לא אמרינן וכיון שכן חיטים הללו הרי אפשר לבדקן דדלמא אית בהו גרגרים שנתבקעו כו' הלכך הו"ל כחיטים של איסור שנתערבו בתוך שעורים כו' ע"ש ודברי הרשב"א אלו הובאו בקצרה במג"א סס"י תמ"ז סקמ"ה ובפר"ח שם סי' תנ"ג סק"ג וא"כ דברי הרשב"א סתרי אהדדי (א) **(הג"ה מבן המחבר א) ועוד בה שלישי' והיתה לבאר דברי הרשב"א בחי' לביצה כ' שם וז"ל והא קמהפך באיסורא כיון דרובא דהיתרא ניני' קמהפך בהיתרא קמהפך ומסתבר' דדוקא בשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערב הא מכירו אין ביטול מועיל להם שאין ביטול בדבר הניכר לעין ע"כ. וזה לכאור' נגד דבריו שבב' מקומות הנ"ל אלא שלפענ"ד לק"מ דשפיר י"ל דדברי' שבחי' המה אחדים עם דברי' שבתשו' רק שבא' קאי על תי' הש"ס בקושי' הא' בטרם שתי' הש"ס על הא דאין מבטלין איסור לכתחלה דבדרבנן מבטלין והיינו היכא שאין לו עיקר מה"ת (שזה תי' הרשב"א בתשו') וגם בטרם שתי' הש"ס על הקשיא דדשיל"מ משום דהכא שאני דמקלי קלי איסורי שזה תי' הישׁ"ש) לכן הוכרח לתרץ דמיירי באינו ניכר אבל למסקנא נוכל לומר דמיירי אף בניכר וכן מורין דבריו שבחי' בדיבור הב' עיין שם היטב ודו"ק:)** וגם מבואר בדברי הרשב"א בתשו' הנ"ל דלא כחו"ד אלא כתשו' ח"ס הנ"ל ועיין תשו' ח"צ סי' כ"א אבל הראי' שהביא הח"ס מש"ס דבכורות דכ"ה ע"ב הוא תמוה מאד והוא כשגגה היוצאת מלפני השליט דהא שם אדרבה ת"ק קאמר התם דבע"מ אוסרין בכ"ש ור"י לאקולי קאתי במה דאמר יבקר והיינו דיבקר ויתיר האחרים וע"ש בסוגיא וראיית הח"ס תמוה אמנם לדינא דברי הח"ס ברורים וכנ"ל ועיין בר"ן פ"ק דסוכה ד"ט ע"ב ובמג"א סי' תרכ"ו סק"ג וסק"ד ובפמ"ג ומחה"ש שם אמנם כ"ז בענין שבתשו' י"א וח"ס שהס"ת נפסל מפני הטעו' שבה דבכה"ג אפשר לברר ע"י חיפוש אבל בנ"ד שהספק הוא דשמא כתבו סופר שאינו ראוי לכתוב ס"ת ופיסול זה א"א להכיר ושפיר בטל ברוב רק דלא בטיל משום חשיבו' ס"ת כמו כל דברים החשובים והנה הרב הנ"ל כ' דע"כ הא דהחליטו הרבנים הנ"ל דס"ת פסול אינו

בטל בתערוב' ברוב כשרים משום דהוי ד"ח ע"כ אין החשיבו' משום שראוי ללמוד בה דהא אין הספק הנולד לנו רק לענין אם כשר לקרו' בהם בציבור דלענין ללמוד מתוכם הא מותר ללמוד אף בס"ת פסול וע"כ דהחשיבו' הוא משום שראוי לקרו' בו בציבור ואף דס"ת פסול אין ראוי לקרו' בו מ"מ לא בטל משום שאם נאמר דיתבטל ויתכשר והי' דבר חשוב וכמ"ש התוס' והראשונים לענין חה"ל ומש"ה כ' הרב בנ"ד להקל דכיון דשאר הספרים הישינים כולם אינם ראוים לקרו' בהם בלא תיקון והג"ה א"כ דמיא לתרנגול' בנוצת' דפסקינן דלא הוי חה"ל משום דמחיסר מעשה גדול עד שיהי' ראוי להתכבד ואף שלאחר שנודע התערובו' הסירו הנוצה ה"ה בנ"ד עכת"ד הרב הנ"ל והאריך בזה מאד והנה ראשי' יסוד דבריו אינם מוכרחים כלל דהא שפר י"ל דהחשיבו' היא משום שיכול יחיד ללמוד מתוכו ואף שאין דנין ע"ז מ"מ רק לענין אם כשר לקרו' בהם בציבור מ"מ כיון דהיא דבר חשוב לדאו' שפיר הוי ד"ח ולא בטיל וראי' מפ' מד' התוס' בחולין ד"ק רד"ה שאני וז"ל וכ"ת שאני חתיכ' דנבלה דראוי' להתכבד לפני אורחין עכו"ם וע"ש מה שדחו וק' ות"ל דאאל"כ דהא אין אנו דנין על הנאה רק על אכילה ולאכיל' אינה ר"ל אע"כ כמ"ש וא"כ בזה נפלו כל היתר של הרב אמנם בלא"ה נראה דלא הוי ד"ח מחמת שראוי ליחיד ללמוד מתוכו כיון דעכשיו אין לומדין מס"ת כמ"ש הרא"ש ה' ס"ת ועיין בט"ז וש"ך סס"י ע"ר והנה רו"מ כ' ופקפק ע"ד הרב הנ"ל דבאמת החשיבו' היא מצד קדושת' אפי' אם אין ראוי לקרו' בו בציבור מ"מ קדושה יש בה עכ"ד ואף שלכאור' יש קצת סמך לד' רו"מ מד' התוס' בזבחים דע"ב בד"ה אלא דטעמא דע"ז אוסר בכ"ש משום דחשיבא לעובדי' ע"ש אמנם באמת משם מוכח להדיא איפכא מדפריך הש"ס על מתני' דהתם וליבטלו ברובא ולא משני משום דקרבנו' מצד קדושתן הוי ד"ח ול"מ בחטאו' המתות שנתערבו דודאי איכא למימר הכי אלא אף בשור הנסקל ג"כ ק' דהא אחר שיתבטל ויתכשרו כולם לקרבן הוי ד"ח מצד קדושתן כמ"ש התוס' והראשונים לענין חה"ל ויותר מזה דהש"ס שם קאמר ואי מהכא הו"א ה"מ קדשים דמאיס ול"ק אי מהכא הו"א ה"מ קדשים דחשיב ולא בטיל כנ"ל ועוד ראי' מהא דקאמר ביבמו' דפ"א ד"ח חטאת טמאה במאה ח' חטאת טהורה תעלה והיינו משום דלא הוי ר"ל כמ"ש התוס' שם ובכ"ד ומש"ה בח' חטאת טהור' במאה ח' חולין לא תעלה משום ר"ל ות"ל דלא תעלה משום דחטא' הוא למעלה בקדש וכן פרוסה של לחה"פ דקתני התם דלא תעלה היא משום דהוי חה"ל וע"ש בתוס' ד"ה ככרות ובתוס' זבחים שם ד"ה אף ובתשו' רמ"א ח"א סי' צ"ח ובתשו' שבו"י ח"ב סי' ל"ב ואכמ"ל ומוכח דמצד קדושתו לבד בטל שפיר ודוקא בעולין קאמר בש"ס אליבא דרבנן דילפינן מדם הפר ומדם השעיר דאין מבטלין זא"ז אמנם אף דעולין

מבואר בתוס' זבחים דע"ז סד"ה ורבנן דביבש ביבש בטל ע"ש ושפיר קמו דברי הרב הנ"ל אלא שהרב לא הביא רק ד' החי"ס יו"ד הנ"ל אבל בתשו' ח"ס א"ח סי' קע"ח השיב על שנשאל שסופר א' תיקן ס"ת ובמקום א' תיקן אות ה' שלא כשורה ע"י חק תוכת ולא נודע איזה ה' שבס"ת תיקן כן והאריך החי"ס בתשו' ההיא והביא דברי רש"י בגיטין דנ"ד ע"ב בד"ה ה"ז לא ילקט שכ' וז"ל דכ"ז שהיא במקומה כמחובר חשיבא ולא בטלה והנה בספר חו"ד סי' ק"י סק"ו הוציא מזה דמחובר אין לו ביטול גם מה"ת ע"ש. אמנם החי"ס שם לא הביא ד' החו"ד הנ"ל רק הוכיח דאא"ל דמחובר אין לו ביטול רק הטעם דכיון שהיא קבוע במקומה הוי חשוב ולא בטל ע"ש וכ"כ הגאון מהרב פרענקיל בהגהות על החו"ד שנדפס מחדש ומזה כ' החי"ס לנדון הנ"ל דא"ל דאות ה' הפסול יתבטל בכל ההין שבס"ת הכשרים משום דקביעותן של אותיו' חשובין ואינו בטל ובפרט אותיו' התורה בודאי חשיבו ולא בטלי ואף זה האות שהיא פסול ואינו חשוב מ"מ כיון שאחר הביטול יחזור להכשירו ויהי' חשיב אינו בטל כמ"ש הט"ז א"ח סי' תרע"ג סק"ו וכ' שגם התה"ד לא יחלוק ע"ז והאריך בביאור ד' התה"ד סי' ק"ג ע"ש והנה בביאור דברי התה"ד כבר קדמו בתשו' שבו"י ח"ב סי' ל"ב כדמותו כצלמו וגם תמהני למה תלה דבריו כד' הט"ז הלא כ"כ התוס' וכל הראשונים דמה"ט ח' איסור הנאה שנתערב ברוב ח' היתר אינו בטל אם היא חה"ל דאף דאסור בהנאה מ"מ כשיתבטל יהי' ר"ל ועכ"פ מבואר מד' החי"ס הנ"ל דל"ד ס"ת שלם הוי ד"ח ה"ה אותיו' הס"ת נמי הוי ד"ח וא"כ נפל ההיתר של הרב הנ"ל הגם שלענ"ד לענין הנדון של החי"ס לא הי' החי"ס מוכרח לומר האותיו' גרידא הוי ד"ח דבלא"ה ק' לומר לענ"ד שיהי' ההי' הפסול' בטלה ברוב ההין שבס"ת הכשרים דכיון שאות הנכתב ע"י ח"ת הוי כאלו אינו א"כ איך שייך בזה ביטול ואף שכתבתי במק"א דכה"ג אינו דומה לטומא' משא דלא בטל כדאי' בבכורו' דכ"ג ועיין במל"מ פ"א מה' מטמאי מו"מ הי"ד והארכתי לחלק ע"פ ד' הרא"ש בחולין פנ"ה סס"י ל"ח אבל בלא"ה הלא עכ"פ חסר אות א' בס"ת הלזה רק שאין אנו יודעין מקומו ועכ"פ ס"ת הלזה חסר אות א' ואין קורין בו ואף דמצינו כיוצא בזה לענין סכך פסול לפי דיעה הראשונה שבא"ח סי' תרכ"ו מ"מ שפיר יש לחלק רק שי"ל בנדון החי"ס שבטל החומש הפסול בארבעה חומשים הכשרים ומותר לקרו' בכל החמש' חומשים כמו בשאר ביטול ברוב דמותר לאכול כיון לזה שפיר כ' החי"ס דגם חומש א' הוי ד"ח מכ"ש כשיתבטל החומש הפסול ודאי יהי' ד"ח דהא יהי' ד"ח דהא יהי' ס"ת כשר בשלימו' אבל אותיו' גרידי לא הוי ד"ח לענין ביטול ול"ד להא דרש"י בגיטין כלל דאינו דומה חיבור אותיו' על הקלף לחיבור נטיעה לקרקע ומצד קדושת האותיו' כבר הוכחנו למעלה דאין הקדוש' משוי לי' לד"ח

לענין ביטול ע"כ בנ"ד כיון דנראה ממכתב רו"מ דכל החומשים שבס"ת צריכין תיקון שפיר י"ל כד' הרב מהרפ"ה הנ"ל ועוד אני אומר דאף לד' הח"ס יש צד היתר כיון דודאי נמצאים בספרים הישינים כמה אותיו' נפסקים וכדומה שצריכין תיקון ואלו האותיו' גם אחר הביטול אינם בכלל ד"ח כיון שצריכין עוד תיקון כמ"ש הרב הנ"ל וא"כ כיון שהספק היא על כל הס"ת בכללם הוי כהאי דינא שהביאו האחרונים והיא בתשו' גא"ב סי' ה' בחציו קבוע וחציו פירש דא"א להתיר חציו ולאסור חציו כיון שהס' חד הוא על שניהם וסתרי אהדדי ודעת הגאון מהר"ה והגאון בעל ח"מ להקל ולהתיר הכל ובספר ש"ש ש"ד האריך בטוב טעם לסייע ידי המקילין וה"ה בבהמה שחצי' ר"ל וחציו אר"ל שהחמיר הט"ז בסי' ק"י סק"ד היינו משום שסובר כהמחמירין שאסרו הכל בכה"ג אבל להמקילין הכל מותר כמבואר באחרונים ואף שבתשו' נו"ב קמא יו"ד רס"י ט"ז כ' להיפך אף שבסוף התשו' הביא ד' הגאון מהר"ה המיקל בחציו קבוע וחציו פי' בלא"ה דבריו תמוהין כיון דאינו ניכר עכשיו מאיזה בהמה הוא אינו ענין לד' הגאון מוהר"ה ועיין בתשו' גא"ב רס"י ה' בתשו' הגאון הנ"ל ועיין בפמ"ג במ"ז ססק"ה ובחו"ד סק"ו ולפ"ז כיון דבנ"ד החשש היא על הסופר ואם נאמר שכתבו סופר פסול א"כ גם אלו האותיו' הנפסקים פסולין ואין מועיל בהם תיקון וכיון שא"א שאלו אותיו' יכשרו ושארי אותיו' פסולין דסתרי אהדדי ע"כ יש להכשיר הכל כנ"ל ואגב לא אוכל להתעלם שד' תשו' ח"ס הנ"ל תמוהים בעיני ר"ד שבחא"ח הנ"ל כ' שנראה לו דאף לד' הרמב"ם שמתיר לקרות בס"ת פסול זהו באין ס"ת אחרת אבל ביש ס"ת אחרת אין קורין בפסול אף לד' הרמב"ם ע"ש טעמי ותמהני שכבר קדמו הכ"מ רפ"י מה' ס"ת והכריח כן מד' הרמב"ם עצמו ע"ש וכ"מ להדיא מתשו' הרשב"א שבכלבו ובאבודרהם ה' קה"ת שע"כ גם לפ' הרמב"ם הוא כן וע"ש בתשו' הרמב"ם עצמו גם מ"ש שם הח"ס בסוף התשו' להתיר משום שבכל פעם שקורין בהס"ת שהי' בו הטעות ואינו ניכר תולין ואומר שאני אומר שהטעו' בחומש אחר וזה הכשר דבדרבנן אמרי' שאני אומר מה תאמר עכ"פ כיון שקרינו בו כל השנה ודאי קרינו בחומש פסול ולא יצא יי"ח הלא בדיעבד סמכינן ע"ד הרמב"ם הנ"ל ע"ש ודבריו תמוהים חדא דהא לדידן גם בדיעבד לא סמכינן ע"ד הרמב"ם ובטענ' גמור צריך להוציא אחרת רק שמצרפין ד' הרמב"ם בדיעבד לס"ס כידוע ומבואר באחרונים בא"ח סי' קל"ה והיותר תימה דאיך אפשר לומר שאני אומר הא לא הכי אף בדרבנן רק בקדירה א' של היתר וא' של איסור או בבית א' בדוק וא' שאינו בדוק הא אם שניהם היתר לא הכי דמה חזית והח"ס הביא בעצמו בתחלה כן בשם הרשב"א וא"כ איך אפשר לומר בכל פעם שאני אומר אמנם גם דברי תשובתו שבחיו"ד תמוה שהחזיק בד' הבל"י שפ'

להתיר בנתערב ס"ת שיש בו טעות בין שאר ס"ת אפי' רק חד בחד לקרות בכולם משום ס"ס דשמא האי ס"ת כשר ואת"ל פסול שמא אין הטעות בחומש זה שקורין בז עכשיו ע"ש והיא תמוה מאד דהא כ' התוס' בנדה ריש דכ"ט דכל ס"ס שסותר חבירו לא הוי ס"ס והיינו אף שספק א' מהשני ספיקות סותר א' מהשני ספיקו' האחרונים וע"ש בח"ש וחי' מהרש"א ואף אם הוא יכול להיות במציאות כן אף שעתה לע"ע אינו סותר ועיין בתשו' מהרי"ט חיו"ד סי' ב' ובמנ"י בקוה"ס במחודשים ס' י"א וס' י"ב והארכתי בזה בחיבורי ישי"ע ליבמות די"ט מכ"ש הכא דמתירין לקרות מכל הספרים ומכל החומשים ובודאי יקראו בחומש פסול וכיון דלא בטל ברוב לדעתו משום שהיא ד"ח מה מועיל ס"ס הנ"ל ועוד דהא אפי' בד"ח שנתערב אף להמתירין בשני תערוב' אסור ל"א א' לאכול כל תערוב' הב' ועיין בהגה רמ"א סי' ק"י ס"ח ובט"ז וש"ך שם ובס' מנ"י כלל מ"ג אות כ' ואף דגם אם אדם א' אוכל כולן יש עכ"פ ספק א' מכ"ש בכאן דאם קורין הקהל בכל הס"ת ובכל החומשי' אין כאן אפי' ספק א' דודאי קראו בחומש פסול ולא יי"ח וע"ד הרמב"ם לבד ודאי דאין לסמוך ס"ד דברי תשו' ח"ס אלו תמוהין בעיני (א) **(הג"ה מבן המחבר א) גם בעיני יפלא דברי הח"ס מ"ש שם לנ"ד סניף להתיר דמצאו בס"ת א' איזה טעות וכ' דאף דלא אמרינן זה הוא שנאבד זה הוא שנמצא אבל מ"מ כמו דמתירין יבש ביבש במקום שאין לו ביטול מדרבנן ואפ"ה נפל א' לים אנו תולין דהך דאיסורא נפל כיון דאין אנו צריכין לדון עליו כן תולין נמי בס"ת שנמצא בו הטעות כיון דא"צ לדין עליו, ובאמת לפענ"ד אין זה אלא תימה דמה בכך הא עכ"פ אנו צריכין לדין על הס"ת הזה אחר שיתקן זה הטעות שנמצא בו עכשיו משא"כ בנפל א' לים וע' בס' ישועות יעקב או"ח סי' תמ"ה מ"ש בזה ענין מושכל ומחודד ודברי הח"ס צ"ע.)** ונחזור לנ"ד. הנה החזקנו הוראת הרב והרפ"ה דכאן בטל שפיר חד בתרי מטעם הנ"ל ואשר כ' רו"מ בס"ת מהס"ת הנ"ל שהתחילו לתקנו ובספר בראשית מצאו בו עשרים טעיות בחסירות ויתירות וכ' רו"מ שהסופר נתחכם לתקן כל טעות במקומו כאשר נמצא כתוב ע"ש ס' בני יונה דעד שלא הוחזק בג' טעות יכולין לתקן עד"ז עד פ"ה טעיות ושאל חו"ד הנה ס' ב"י אינו כעת לפני אמנם ראיתי בקיצורי האחרונים הביאו דבריו שכ' דאף דהדין דאם נמצא ג' טעיות בס"ת צריך להגי' כולה. אמנם אם נתקן כל טעות בעת שנמצ' אף אם נמצא בין הכל ג' טעיות א"צ להגי' כולה ואם כוונת רו"מ אולי נוכל לסמוך על ס' ב"י הנ"ל שלא נצטרך להגי' שאר החומשים שעדיין לא נמצא בו הטעות. הנה לדעתי אין לסמוך ע"ז כי ראיתי בקיצורי האחרונים הביאו בשם ס' א"ר שכ' להיפך ואם שהג' ב"י רב גוברי' מ"מ דבריו אלו אין להם מקום וראי' מיו"ד סי' פ"ד ס"ט וס' י' וסי' ק' ובודאי

אף אם השליך בכ"פ התולע שמצא אפ"ה הוי חזקה בתלתא וכ"מ מש"ס נזיר דס"ה ריש ע"ב שוב מצאתי שקדמוני בזה בס' נ"ץ שבעה"מ פ"ת וכ"ש בנ"ד שנמצ' בס' בראשית כ' טעיות ק' לומר שבחומשי' אחרים לא נמצא כלום וגם החילוק שכ' בין פחות מן פ"ה ליותר פ"ה לא ידעתי מהיכן הוציאו אלא שראיתי בירושלמי פ"ק דמגלה אי' שם וז"ל תני ספר שיש בו ב' וג' טעיות בכל דף ודף מתקנו וקורא בו ד' אינו קורא בו והתני ספר שיש בו פ"ה טעיות בפרשת ויהי בנסוע הארון מתקנו וקורא בו אר"ש כאן בספר גדול וכאן בספר קטן וע"ש בפי' קה"ע דמפ' דלשנויא דירושלמי בין כך ובכ' אזלינן לחומרא והיינו אם יש יותר מפ"ה טעיות בכל הס"ת אף שאין ד' טעיות בכל דף ל"מ תיקון וגונזו וע"ש בפי' קה"ע שיש ט"ס שם. אמנם הפ"מ פי' דכוונת התרצן כאן בס' קטן היינו חומש א' דדוק' אם נמצא פ"ה טעיות בחומש אחד אז אף שאין ד' טעיות בכל דף גונזו ומ"מ לכל הפירושים לא נמצא חילוק זה בין פ"ה טעיות או פחות רק אי מועיל תיקון אי לא אבל לא אי השאר בעי תיקון כחילוק הבנ"י. והנה לפי פי' הק"ע בירושלמי הנ"ל כיון שנמצא בס"ת זה בחומש בראשית לבד כ' טעיות קרוב הדבר שיהי' בכל הס"ת יותר מפ"ה טעיות ובכה"ג ל"מ תיקון ויגנוז אלא שפי' הפ"מ יותר מתקבל בד' הירושלמי כמבואר למעיין וחוץ לזה כיון שכל הראשונים ובטוש"ע לא הביאו הא דינא דירושלמי ע"כ ל"ח לה כיון דבש"ס דילן ל"ק הכי ובכל ענין מותר לתקן זולת אם יש בכל דף ודף שבכל הס"ת ד' טעיות א' מהם לא נעדר ובחסר דוקא עפ"י המבואר בטוש"ע סי' ער"ט ס"ד אבל עכ"פ כל הס"ת צריך הגה ותיקין כנ"ל. אמנם מה שלבי מהסס בהס"ת הזאת דנהי דיכול להיות שיהי' בס"ת הרבה טעיות בחסר ויתיר כמו שהוא בש"ס סוף דכ"ט ובש"ע סי' ער"ט מ"מ ודאי דלא נמצא כן אלא בס"ת שיצא מיד הסופר קודם ההג"ה דהסופרי' מצוין לטעות בשעת הכתיבה בחסר ויתיר כמ"ש הרשב"א בתשו' סי' אלף נ"ו עש"ה ובהגהת רמ"א בח"מ סס"י ש"ו אבל הא ודאי שאחר הגהת הבעל מגי' הס"ת ודאי דלא נשמע מעולם שנמצא אחריו טעות כ"כ וכיון שאסור להשהות ס"ת שאינו מוגה כמבואר בש"ע רסי' ער"ט ואיך השהו הקהל ס"ת הלזו כ"כ בלא הגה ע"כ לומר שאחר שנגמר הס"ת ויצא מת"י הסופר קודם הגהת המגי' נתוודע להם שכתבו סופר פסול ומש"ה לא ניתן להגי' ואף דבאמת קיי"ל להלכה דאף שאר ספרים אסור להשהות בלא הגה מ"מ אין העולם נזהרים בכך בפרט שי"ל כיון שאין דרך עכשיו ללמוד מס"ת כמ"ש הרא"ש ה' ס"ת ע"כ ס"ת שפסול מלקרות בו אין איסור להגיהו ועכ"פ י"ל דמטעי טעו בהכי ואף דבתשו' נו"ב קמא חא"ח סי' ט' מבואר דכל שמניחן הס"ת שאינו מוגה בארון אחר שאין עומדין שם הס"ת הכשרים אין איסור להשהותו דזהו גנוזתו וא"כ י"ל

דבנ"ד נמי הכי הוי ואף שכעת הי' מונח בהארון בין שאר הס"ת. הנה בלא"ה עשו זה שלא כדין כמבואר שם בנו"ב מ"מ רחוק בעיני מאוד מה שהניחו הס"ת הלזה כ"כ בלא הגה וא"כ הגם שרו"מ מצדד היתר יותר בס"ת הלזה משום שנמצאו בו טעיות רבות וא"כ יש ספק שמא לא נסתלק מהכשירו מחמת פיסול הסופר רק מחמת ריבוי הטעות שבו לפע"ד אדרבה זה שנמצא בו טעיות רבות מוסיף מקום חומרא כנ"ל דכיון שעכ"פ אפשר להגיהו ולתקנו כמו שרוצים לתקנו עכשיו כן הי' אפשר לתקנו בימים קדמונים ומדוע גנזוהו ולא תקנוהו וכבר כ' בתשו' מ"ב סי' נ"ו וסי' נ"ז דכל שאפשר לתקן הס"ת אף ע"צ הדוחק אין לגונזו דזה הורדה מקדוש' וע"ש ובט"ז סי' קנ"ד סק"ו ואכמ"ל ע"כ אם לא ימצא רו"מ איזה סיבה שיש לתלות במה שלא הגיהו הזקנים הראשונים הס"ת הלזה אינני אומר לא איסור ולא היתר. אמנם בשאר הס"ת הישינים שלא רבו בהם הטעות כ"כ כל שנמצא בהם אותיות מופסקים שצריכין תיקון מצד הדין אני מסכים לד' מח' הרב הגדול הנ"ל ולד' רו"מ להכשירם ע"י תיקון ויען כי הטרדות רבו עלי מאד וגם כחי חלוש מאד ומחמת כנה סיבות לא טובות בעו"ה לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה:

תשובה קנח

סקאלא יום ב' י"ט תמוז תר"ל לפ"ק בין המצרים יזרח אור לישרים כבוד ידידי חביבי הרבני המופלג בתורה ובחסידות איש חמודות מ' דוד נ"י

ע"ד שאלתו בא' שרצה להגיה ס"ת חדשה ע"י שימנה א' האותיות והתיבות מתוך תיקון מוגהה וא' יעיין בהס"ת ושאל רו"מ אם מותר לעשות כן על ידי עזר קטן חריף היינו שיעיין הקטן ויקרא האותיות והתיבות מתוך התיקון מוגהה והגדול יעיין בהס"ת או אפי' להיפך. זאת תשובתי לכאורה משמע מלשון הגהת רמ"א ביו"ד סס"י קכ"ז דבלא איתחזק איסורא נאמן הקטן בדרבנן אף באינו בידו אף שכ' כגון בדיקת חמץ מ"מ באמת בחמץ איתחזק איסורא אלא שהוא בידו כמ"ש המג"א סס"י תל"ז אע"כ כוונת רמ"א לכאורה דבידו מועיל בעלמא לגרוע חזקת איסור כמ"ש בתשו' מהרי"ק שורש ע"ב. א"כ כ"ש באין בו חזקת איסור אף שאינו בידו וא"כ לפמ"ש כה"פ דקריאת ס"ת אף בשבת אינו רק מדרבנן דלא כהב"ח בא"ח סי' תרפ"ה ועיין שם במג"א ובמג"א רס"י קל"ה ובפמ"ג שם ואם כן לכאור' יש לסמוך על קטן ואף דיש חשש ברכה לבטלה מ"מ גם זה אינו רק מדרבנן להסכמת רה"פ כמ"ש המג"א סי' רט"ו סק"ו ולד' הרמב"ם שס"ל שהוא דאורייתא לדעתו בלא"ה אין חשש דהא הרמב"ם בתשו' ס"ל דמותר לברך על ס"ת

פסולה ועיין במג"א סי' קמ"ג סק"ד ואף שכ' הרשב"א בתשו' ח"א סי' אלף נ"ו דלא ימלט שהסופר ידקדק בכתיבתו שלא יטעה כלל עיין שם. ואם כן הוי כאתחזיק שיש טעות בהס"ת מ"מ ודאי גם עתה ימצא בו כמה טעות ע"י ההגה רק שעל ידי ההגה יתוודע היכן הטעות ובכה"ג אינו נגד החזקה כמ"ש הט"ז שם סי' קכ"ז סק"ו לענין ניקור אלא שבאמת מוכח להדיא מן המשנה סוף פ"ב דכתובות דאף בדרבנן בלא אתחזיק איסורא אין קטן נאמן רק באם הוא בידו ועיין שם בתוס' ע"כ באופן השני ודאי דאין לסמוך על הקטן. אמנם באופן הראשון שיש רגל"ד טובא שהקטן אומר אמת לכאור' יש לסמוך עליו ע"פ ד' הנו"ב קמא חאה"ע סס"י ל"א דאף בעכו"ם שאינו מסל"ת יש לסמוך בדרבנן ברגל"ד ועדיף ממסל"ת באינו רגל"ד וקטן עדיף מעכו"ם כמ"ש הט"ז ביו"ד סי' מ"ח סקל"ט אלא שמדברי האחרונים בש"ע יו"ד סי' ס"ט ס' י' מבואר דלא ס"ל כהנו"ב הנ"ל ועיין בב"ש באה"ע סי' י"ז סקי"ט והדברים ארוכים ואכ"מ **(הג"ה מבן המחבר א) ועיין בתשו' ח"ס חאה"ע סי' מ"ו שהשיג מאוד על הנו"ב בזה וכ' עליו בצדיקים נאמר ותגזור אומר ויקם לך שהנו"ב עצמו כ' שלא לסמוך על דבריו וחלילה לסמוך על הך היתר כלל עש"ה. ולפענ"ד ראי' ברורה דבקטן לא מהני רגל"ד מדברי הש"ס בב"ק דף קי"ד ע"ב ע"ש בפירש"י ד"ה מרדפין אחריהן ועיין בס' ש"ש ש"ז פ"י ובב"מ א"ע:)** וגם מד' הרמ"א יו"ד סס"י קכ"ז מבואר דדוקא להחמיר נאמן הקטן ברגל"ד ולא להקל ועוד לכמה פוסקים עכ"פ קריאת פ' זכור הוא דאורייתא ובודאי ספר כשר בעינן דהא מגילה ילפינן מזה בש"ס מגילה די"ח ע"א ועיין שם במג"א סי' תרפ"ה ואף דגם במגיל' בהשמיט אותיות או פסוקים כשר כדאי' שם ע"ב הא כ' שם הר"ן בשם הרמב"ן דדוקא במגיל' הקילו משום דנקראת גם כן אגרת מה שאין כן בס"ת. ואף שהר"ן פקפק ע"ד וכ"ה דברי התוס' במגיל' ריש דף ט' עיין שם היטב. מכל מקום דעת כל הפוסקים הוא כדעת הרמב"ן. ואם כן לדעת הפוסקים דקריאת פ' זכור הוא דא' צריך שיהי' מה"ת מתוך ס"ת כשירה. ועוד דהנה"ך בסי' קכ"ז חולק על הט"ז וסובר דניקור הוי נגד חזקת איסור ועיין בס' ש"ש ש"ו פ"ה. ונלאתי להאריך מחמת חולשת כחי ע"כ אין לעשות בכל ענין ההגה בסייעת קטן דברי ד"ז דו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה.

תשובה קנט

ואשר חזר ושאל אם יש לסמוך בא' מהאופנים הנ"ל על בן י"ג שנים ולא הביא שערות. זאת תשובתי אי בדקוהו ולא הביא ב"ש קטן ממש הוא ואף דקי"ל דחוששין שמא נשרו זהו להחמיר בדאורייתא אבל לא להקל אף בדרבנן ועיין תשו' מהרי"ט ס"א סי' מ"א

וסי' נ"א. ול"מ למהר"מ קאשטאלץ אלא אפי' מהרי"ט נראה דמודה דלא מקלינן אף בדרבנן מטעם דשמא נשרו וכ"מ מד' הש"ע א"ח סי' נ"ה ס"ה אמנם בלא בדקוהו ויש כאן חזקה דרבא בנדה דמ"ו. הנה מבואר מד' רמ"א בא"ח שם וכן מד' הי"ש שהובא במג"א סי' קצ"ט סק"ז. ומד' מהרי"ט ס"ב סי' מ"א דבדרבנן סמכינן אחזקה דרבא אף להקל. וא"כ בנ"ד יש לסמוך עליו בכה"ג. ואף שיש חשש דאו' להפוסקים דקריאת פ' זכור הוא מה"ת מ"מ כיון שהמג"א סי' תרפ"ה צידד עפ"י הגירסא שלו דאף פ' זכור אינו מה"ת יש לצרף ד' הנו"ב חאה"ע סי' ס"א ובנו"ב מה"ת חא"ח סי' א' דכל שא"א להתברר סמכינן אחזקה דרבא גם בשל תורה וכ"מ גם מד' הט"ז אה"ע סי' קנ"ו סק"ב וכ"מ גם מד' המלחמות ריש חולין. אמנם כ"ז באם הוא ס"ת של ציבור אבל אם הוא ס"ת של יחיד שיחיד כתבה לעצמה לצאת בה יי"ח מ"ע של כתיבת ס"ת ואם כן הוא ודאי דאו' ועיין בר"ן רפ"ב דמגילה ובב"י יו"ד סי' רע"ט בשם הריבר"י דכה"ג אין לסמוך ע"ד הנו"ב הנ"ל נגד ד' המג"א רס"י ל"ט וע"ד הנו"ב מה"ת הנ"ל יש לתמוה דבנו"ב קמא סי' ס"א כ' בעצמו דפליגי בזה התוס' והרא"ש ובחח"מ סי' ד' שם כ' דאף התוס' מודי דאין לסמוך בדא' על חזקא דרבא. אמנם כ"ז בדיעבד אבל לכתחלה גם הנו"ב שם במה"ת פ' דאין לסמוך עליו בלא בדיקה. ונראה דאף בדרבנן הכי הוא כדמוכח ריש פסחים דאף בבדיקה דרבנן כל דאיתא קמן דנישלייה לא סמכינן אחזקה ואף דרמ"א בא"ח סי' נ"ה ס"ה וסי' קצ"ט כ' דסמכינן בדרבנן אחזקה דרבא ואף באיתא קמן שם לא מקרי יכול לברר לבדקו בכל פעם שיצטרכו לצרפי משא"כ בנ"ד ואף בדיעבד בנ"ד אי סמכו עליו ועתה איתא קמן דניבדקי' מספ"ל אי סומכין עליו כיון שיוכלו לברר ולבדקו ולכתחל' ודאי דאין לסמוך עליו בלא בדיקה ועיין תשו' הג' רע"א סי' ז' ומאי דמספ"ל שם אי מקרי בכה"ג חזקת חיוב נגד חזקה דרבא. הנה בצל"ח ברכות דכ"א כ' בהשיטות דמקרי חזקת חיוב וא"כ עכ"פ ודאי דלכתחל' אין לסמוך על חזקה דרבא אף לד' המג"א סי' תל"ז אבל בנו"ב מה"ת הנ"ל תפס בפשיטות דכה"ג לא מקרי מוציא מחזקה והוא נגד דבריו שבצל"ח הנ"ל גם לא הרגיש שברמב"ן במלחמות הנ"ל מוכח כד' המג"א סי' תל"ז וכ"מ יותר בחי' הרשב"א שם ובמשמרת הבית בריש הספר. ומ"מ כיון שהנו"ב עצמו מסיק להחמיר לכתחל' ע"פ ד' המג"א סי' ח' ודאי דאין להקל לכתחלה בלא בדיקה בנ"ד בפרט שלפ"ד הצל"ח יש חזקת חיוב ואף המג"א שבסי' תל"ז מודה ועיין ס' רמ"א ה' אישות סי' א' ומחמת חולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר. שלמה הנ"ל

תשובה קס

סקאלא יום ו' עש"ק ער"ח אלול תר"ל לפ"ק:
כו"ח טובה לכבוד אהובי ידידי הרב המופלג החריף ובקי מ' יוסף כ"י מ"צ בק' קאסיב:
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו על יריעה מס"ת שנעשה סדק מעל"ע בהקלף בין פני האלף שהיא היוד שע"ג ובין הגג שתחתיו והיא בשם הק' אד וגם נמחקה כל הדיו מהיוד למטה מהסדק ומשך הסופר הגג להלן מן הסדק וכ' שם יוד עליו ואחר התיקון הנ"ל הציץ וראה שנכנס עדיין קצת מן הסדק לראש היוד ואינו מוקף גויל שם אך הסופר מסופק עתה יען כי תחלה עשה היוד ואח"כ הוסיף דיו בראשה ליפותה לכן יש לו מקום ספק דשמא בעת שעשה היוד בתחלה לא הי' ראשה מגיע להסדק רק אח"כ כשהוסיף דיו להעבותה וליפותה עי"ז נגעה בהסדק ושאל כ"ת חו"ד והנה עינו כ"ת שפיר חזו בתשו' נו"ב מה"ת סי' קס"ט שפ' באם נמצא נקב בגג של יוד שבשם הוי' ב"ה וא"י אם נעשה קודם הכתיבה או אח"כ דיש להכשיר בלא תיקון משום ס"ס דשמא אח"כ נעשה וכשר כדאי' בש"ע א"ח סי' ל"ב סט"ז ואת"ל שנעשה מתחלה שמא העיקר כתי' קמא שבב"י שם הובא שם בט"ז סקי"ד דלא פסלינן באינו מוקף גויל רק כשנוג' לאות אחר אבל בנקב לא אלא שכ"ת כ' דלא היקל בש"ע בנעשה אחר כתיבה רק בנקב כההיא דבש"ס בויו דויהרג אבל בנעשה אינו מוקף גויל ע"י כתיבה לא והאריך בזה הנה בתשו' כתבתי סניף די"ל דגם תי' בתרא שבב"י שמחלק בין נעשה קודם הכתיבה או אח"כ דוקא בנקב הוא דמחלק אבל בנגיעה לא אמנם לא כתבתי רק לסניף בעלמא כיון דמפ' בתשו' מ"ב סס"י נ"ב ובב"ש סי' קכ"ה סקכ"ט ובנו"ב סס"י הנ"ל דאף בדיבוק דינא הכי אמנם כ"ז אינו ענין לנ"ד דהא בנ"ד אף שנעשה הריעותא ע"י כתיבה מ"מ אין כאן נגיעה אות לאות רק שאינו מוקף גויל עתה מחמת הסדק אלא שנראה שכ"ת בא לחלק בין נעשה מעצמו או ע"י מעשה אדם בכוונה וחילוקו אינו מתקבל כלל ומה שהביא ראי' מד' התוס' בגיטין ד"כ ד"ה ל"צ דמעורה שהוכיח מזה דא"צ בגט מוקף גויל ור"י דחק לדחות ומה ראי' שמא כוונת הש"ס דעשה מעורה אחר הכתיבה וא"ל דהתוס' לא ס"ל כתי' בתרא רק כתי' קמא דא"כ הי' להם להוכיח הוכחתם מקושיות הש"ס דפריך ות"ל דספר א' כו' ולמה לא פריך כיון דקאמרי הנייר שלי שוב לא הוי מוקף גויל ולתי' קמא פסול בכה"ג דזה הוי כמו נגיעת אות לאות כיון דלא נשאר נייר כלל בין האותיו' כמ"ש בנו"ב קמא סי' ע"ה ובסידור דה"ח ה' קה"ת והו"ל להוכיח מזה דבגט א"צ מ"ג א"ו דס"ל לתוס' כתי' ב' ומש"ה אין הוכיח דהא הבעל בשעת נתינה אחר הכתיבה הוא דאמר כן וא"כ מאי הוכיחו מדברי התרצן שמא מיירי דנעשה מעורה אחר הכתיבה ומזה הוכיח כ"ת חילוקו

והנה דברי חכמה הן אמנם כבר נאמרו עם הספר בספר ישועות יעקב סי' קכ"ה ותי' דאף שאמר הנייר שלי מכל מקום אף אם נאמר דבגט צריך מ"ג ע"כ דבלא מ"ג לא הוי צורת אות דהא בגט א"צ כתיבה תמה כמ"ש שם התוס' ובכאן על כל פנים נראה צורת האות שפיר לא איכפת לן ומכל מקום אין להוכיח מד' התוס' כתי' קמא משום דודאי אם נאמר דגם בגט צריך מ"ג ע"כ דכשאינו מ"ג ל"ח אות דהא בגט א"צ כ"ת וא"כ ודאי דלפי זה אף אם נעשה אינו מ"ג אחר הכתיב' פסול אבל להסכמ' רה"פ דבגט א"צ מ"ג ודוקא בסתו"מ בעינן מ"ג משום כ"ת כמ"ש התוס' אחר כך שפיר תי' בתרא יש לו מקום די"ל דוכתבתם כ"ת אשעת כתיבה היא דקפיד רחמנא ובזה נדחין ד' כ"ת דהא אם נאמר דבגט צריך מ"ג ודאי דאין לחלק בין נעשה אינו מ"ג מתחלה או לא וא"כ הוכחתו מהא דהוכיחו התוס' מן התרצן ליתא כלל דאי אפשר לדחו' הוכחתם דמיירי במעור' אחר כך דהא אם נאמר דבעינן בגט מ"ג אין חילוק אלא שלפי זה תיק' כמו שהק' כ"ת דאמאי לא הביאו ראי' מן המקשן ועכצ"ל כמ"ש בישי"ע וקיימתי מסבראי ונסתרו ד' כ"ת ומה שהביא כ"ת ראי' לחילוקו מד' הסמ"ק דסבירא לי' דאם נפל טפת דיו על האות אחר שנגמר האות מסיר הטיפ' ואין זה חק תוכת ואפי' הכי פ' באם כ' ה' במקום ד' דלא מהני למחוק רגל השמאל ויהי' ד' משום דהוי חק תוכת ולכאור' דבריו סותרים וכבר עמד בזה בס' ג"פ סי' קכ"ה סקל"ב וכ' כ"ת שהג"פ תי' כחילוקו דיש חילוק בין אם נפל דיו מעצמו ובין אם כ' בכוונ' ה' במקום ד' ואם כן אף דאנן לא קיי"ל כהסמ"ק מכל מקום לענין מ"ג גם לדידן יש לחלק בהכי עכ"ד כ"ת ולא כיון יפה דאאל"כ בד' הסמ"ק דהא הסמ"ק למד דינו מירושלמי כדסיים הסמ"ק ופירושו כמ"ש הב"י דלמד כן מירושלמי ברכו' דקתני עירב האותיו' כו' מ"ד כשר מלמט' היינו דכיון דכבר נגמר האות אף שאחר כך נדבק' אין זה חק תוכו' אם גרר והפריד עיין שם בב"י אור חיים סי' ל"ב הרי אף שהוא עירבן בשעת כתיב' מלמטן לא הוי חק תוכו' כיון שכבר נגמר האות קודם העירוב והג"פ עצמו הביא שם כן ועכצ"ל בכוונ' תי' הג"פ דשאני בהא דכ' ה' במקום ד' שכ' לכוונ' אות ה' מש"ה הסמ"ק מודה ודלא כד' כ"ת לזאת לפע"ד אם הסופר מסופק כמו שהציע כ"ת בציור השאל' הס"ת כשרה בלי תיקון אמנם כ"ז היא דוקא אי מספקא לי' שמא כבר סילק ידו מן הכתיב' והפסוק ואחר כך הוסיף דיו בראש' עד שנגע להסדק בכהאי גוונא כשר לתי' בתרא של הב"י ושכ"ה ד' הרמב"ם אבל אם ודאי לו שלא סילק ידו מהכתיב' אף אי מספ"ל שמא אם לא הי' מעבה ראשה כ"כ לא הי' נוגע להגג ואף שברור לו שנעש' ראשה כבר קודם העיבוי מכל מקום בכהאי גוונא אף לתי' בתרא לא מהני דהא מבואר בשלחן ערוך אור חיים סט"ז דהא דמחלק בין אם נכתב בכשרו' ואחר ניקב דכשר וכ'

שם אבל אם מתחל' כשנכתב הי' שם נקב ונפסק בו כו' פסול ומשמע שם דאף אם הי' בו שיעור אות קודם שהגיע להנקב פסול ועיין שם במגן אברהם וש"מ דכל שהי' הנקב קודם הכתיב' אף שעתה הוא בסוף האות אף שאם לא הי' מושך האות עד הנקב הי' בו שיעור אות והי' מ"ג מכל מקום כיון שמשך האות עד הנקב ועתה אינו מ"ג פסול ולא הכשיב כתי' בתרא רק באופן שנעשה הנקב אחר הכתיב' כמו שהוכיח מד' הרמב"ם ספ"א וה"ה בנדן דידן אם משך אחר כך עד הנקב אבל אם לא סילק ידו מהכתיב' ובפ"א נעשה הכל עד שפגע בהסדק פסול לתי' בתרא ואף שבספר אהע"ו שם סי' ל"ב כ' דד' הרמב"ם שהוא כתי' בתרא של הב"י הוא כד' הרשב"א עפ"י הירושלמי ולד' הרשב"א על פי הירושלמי אף שלא סילק ידו כל שהדיבוק היא בסוף האות כשר כיון שנגמר האות קודם שנדבק וכן כ' הפר"ח באה"ע סי' קכ"ה ס"ו והשיג שם על תשו' הרמ"ע אבל מדברי הב"י בשלחן ערוך מבואר להיפך וכ"מ מדבריו בבית יוסף באור חיים שם שדחה ד' הרשב"א לגמרי ואף על פי כן נרא' עיקר שתופס להלכ' כתי' בתרא שכ"ה ד' הרמב"ם א"ו דסבירא לי' דד' הרמב"ם אינו כד' הרשב"א אלא דתליא באם נעשה אינו מ"ג אחר הכתיב' ע"כ לא מיתכשר לד' הרמב"ם בלא גריר' אלא באופן שכבר הגבי' ידו מעל הקלף כחילוק שחילק המ"ע הובא בפר"ח שם רק שהרמ"ע חושש לד' הרשב"א דאף גרירה לא מהני והוסיף להחמיר בדברי הרשב"א דכל שלא סילק ידו אף גרירה לא מהני ולא קיי"ל כוותי' בתרתי חדא דאף לדברי הרשב"א כל שנדבק בסוף האות אף שלא סילק ידו מועיל גרירה וגם לא קיי"ל כהרשב"א דאף אם נדבקו האותיות זה לזה אף קודם שנגמרה מועיל גרירה כמ"ש הפרח ודלא כהאע"ו כי כן הכריע הבית יוסף בשלחן ערוך אבל בלא גרירה אין להקל כל שלא הגבי' ידו מן האות עד שנעשה אינו מ"ג אף שדברי הרשב"א להקל אף בכהאי גוונא אין לסמוך עליו רק באופן שכבר הגבי' ידו וגמר כל הכתיבה בכשרות ואחר כך נעשה אינו מ"ג על ידי נקב כמבואר בשלחן ערוך אור חיים הנ"ל והנה לפי האמור אמר נכדי החתן החריף כ"מ דוב בעריל דבר נכון ליישב קו' כ"ת שהיא קו' הישי"ע על התוס' והרא"ש שהוכיחו מהא דקאמר לא צריך דמעורה דבגט אין צריך מ"ג והקשו דמנ"ל דשמא מיירי באופן שעשה מעורה אחר כך דבכהאי גוונא כשר לתי' בתרא של הבית יוסף ולפי המתבאר דאינו כשר לתי' בתרא רק באופן שסילקו ידו מהכתיבה אם כן אי אפשר לאוקמי בכהאי גוונא דאם כן היה פסול משום וכתב ונתן שאינו מחוסר רק כתיבה ונתינה וזה מחוסר כתיבה ועירוי ונתינה ובפרט דלפי מה שכתב בתשו' מהר"א ששון והובא בספר ישועת יעקב שם דכיון דבשעת הנתינה שייר לעצמו בין שטה לשטה ודאי הי' דעתו גם בשעת הכתיבה כן והוי ב' וג' ספרים ע"ש

וכיון שכן ע"כ הי' דעתו גם בשעת הכתיבה שיערה הסופר השיטין אחר הכתיבה ואם כן בכהאי גוונא הוי ודאי מחוסר עירוי כמ"ש הר"ן בשם רה"ג דאם בשעת הכתיבה הי' דעתו לקצוץ ממנו אחר כך ודאי פסול הגם שלפי מה שכתב הטורי זהב סי' קכ"ה סק"ה דלא פסלינן משום מחוסר בין כתיב' לנתינ' רק במאי דהי' יכול לעשו' קודם הכתיב' משא"כ במה שאין שייך קודם הכתיב' ע"ש ובזה הי' מיושב קו' הפ"י דכ"א ע"ב בתוס' ד"ה יצא עש"ה ולפ"ז הי' נסתר תי' זה אלא שבאמ' חילוק הט"ז תמוה מן הש"ס ר"פ כיסוי הדם עש"ה א"ו צ"ל דהא דמותר לגרור הנגיעו' ולא הוי מחוסר גרירי' משום דאף דגריר' לא הוי בכלל כתיב' דמה"ט לא הוי שלא כסדרן ועיין תשו' מוהר"י לובלין סי' ס"ח מ"מ כיון שהגריר' בא לתקן הכתב שיהי' כתב כשר ע"י הגריר' בכלל הכתב היא ושפיר הוי וכ' ונתן משא"כ אי הוי הפיסול משום ב' וג' ספרים אם אחר כך מכשיר ע"י העירוי ל"מ משום הדרש וכ' ונתן וכנ"ל עכ"ד נכדי שיחי' הנ"ל ויפה אמר והנה הא ודאי אף שהרשב"א הקיל בלא גרי' אף כשלא סילק ידו כיון שנעש' בדבק אחר שנגמר האות כמ"ש הפר"ח ולכאור' א"כ בנ"ד אף שודאי לא הגבי' ידו עד שנגע בהסדק מ"מ אכתי יש ס"ס להקל דשמא העיקר כתי' קמא ואת"ל דאין חילוק בין נגיע' לנקב אכתי יש ספק דשמא לא נגע בהסדק ער אחר שגמר היוד שע"ג האלף בכשרו' ואחר כך כשהעב' ראש האלף ליפות' הגיע עד הנקב ובכה"ג כשר לד' הרשב"א דהא מצרפינן ד' הרשב"א להקל בא"ח סי' קמ"ג במג"א ססק"ז בשם הב"ח סי' ל"ב וכ"ה בט"ז סי' ל"ב סקי"ח ועיין בסי' דה"ח בדין נמצא טעות בשעת הקריא' אלא שאאל"כ דהא מוכח מד' הש"ע סי' ל"ב סט"ז דאם הי' הנקב קודם הכתיב' אף שהי' הנקב בסוף האות פסול ול"א דהוי ס"ס שמא כתי' קמא ואת"ל דאין חילוק בין נקב לנגיע' מ"מ שמא כד' הרשב"א א"ו דלא מצרפינן דעת הרשב"א לספק רק לענין שלא להוציא אחרת אבל לקרו' בה לכתחל' בפרט במקום שיש ס"ת אחרת לא מצרפינן ד' הרשב"א לספק כלל ועוד דכיון דלא הוי ס"ס אלא כששני הספיקו' שקולין כמ"ש התוס' בכתוב' ד"ט בד"ה ואיבע"א ובנ"ד בספק השני יש שני ספיקו' להחמיר חדא דשמא תיכף בשעת עשיית היוד פגע בהסדק ואת"ל שבגמר העשי' פגע שם שמא הלכה כרה"פ דפליגי ע"ד הרשב"א ובכה"ג לא הוי ס"ס כדמוכח מדברי התוס' שם בד"ה או למיתיב וע"ש בספ"י ובספר ש"ש ש"א פי"ט ונרא' שזה טעמו של הג' מליסא בסי' דה"ח שכ' באם ספק מתי נעש' הנגיע' צריך להוציא אחרת ול"א דהוי ס"ס דשמא נעש' הנגיע' אחר כך והלכ' כתי' בתרא שבב"י ואת"ל שנעש' הנגיע' מקודם שמא הלכ' כדברי הרמב"ם דמותר לקרו' ולברך בס"ת פסול' דהא לענין שלא להוציא אחרת מצרפינן דברי הרמב"ם לספק כמבואר שם א"ו דמש"ה לא הוי ס"ס דבספק הראשון יש

ס"ס להחמיר דשמא נעש' הנגיע' מתחל' ואת"ל שנעש' אחר כך שמא הלכה כתי' קמא ובכה"ג לא הוי ס"ס כנ"ל וא"כ כ"ש בנ"ד מהני טעמי דאמרן ועוד יש סניף להחמיר דהא הנו"ב מה"ת סס"י קס"ט כ' דאם הנגיעה בשם נעשה אח"כ אסור לגרור הנגיעה דשמא הלכה כתי' בתרא ואסור לגרור בחנם והנה אף דהא ודאי דלד' הרשב"א אם נעשה נגיעה בשם אף בסוף האות כשר לדעתו ואף שטעמו משום דיש לו תיקון בגרירה מש"ה כשר גם קודם הגרירה דכל הראוי לבילה ואם כן באותיות שבשם כיון דאסור לגרור בחנם ולדעתו כשר גם קודם הגרירה א"כ אינו ראוי לגרירה דז"א דממ"נ אם פסול בלא גרירה א"כ מותר לגרור ושוב הוי ראוי לגרירה וע' בס' פמ"ג בא"ח סי' ל"ב במ"ז סקי"ח ובס' אהע"ו שם בסוף דבריו אבל בנ"ד גם לד' הרשב"א לא הוי ראוי לגרירה דשמא הלכה כתי' קמא שבב"י ול"ש לומר ממ"נ דאלו אתי אליהו כמ"ש התוס' ביבמות דל"ה ד"ה תיגלי דבסד"ד ל"ש לומר כן כמ"ש המל"מ פ"ט מה' אישות ה"ו ע"ש בסוף דבריו ואף דבספרי ישי"ע ליבמות בדמ"א ברש"י ד"ה הרי קטנה פקפקתי ע"ד המל"מ והסכמתי לד' הג' בעל בית מאיר בתשו' צה"ב מ"מ בנ"ד בלא"ה ל"ש לומר כן דמ"מ אינו ראוי לבילה יהי' אף מחמת ספק ועיין בספרי הנ"ל בהשמטות ס"פ ר"ג עש"ה ואף שבתשו' במק"א השגתי ע"ד הנו"ב הנ"ל והעלתי דאף במקום ספק רשאי לגרר קצת אות מהשם ולתקן דגריר' בקצת אות מהשם באופן שנשאר צורת האות שלם לא הוי רק איסור דרבנן כמ"ש הנו"ב בעצמו שם וחזקתי דבריו וא"כ הוי רק ספק דרבנן ולקולא ועוד כתבתי שאר טעמים להקל מ"מ בנ"ד סניף להחמיר הוי סיומא דהך פיסקא הנלע"ד דבאם הסופר מסופק דשמא גמר היוד שע"ג האלף ולא פגע בהנקב ואחד שהגבי' ידו חזר והעבה ראש היוד ואז פגע בהנקב בזה האופן כשרה הס"ת בלא תיקון לפע"ד אבל אם זה ודאי לו שלא הגבי' ידו עד שפגע בהנקב אף שמסופק שמא מתחל' עשה היוד קודם שפגע בהנקב אלא שלא הגבי' ידו והעב' ראש היוד עד שפגע בהנקב א"א להכשיר להס"ת בלא תיקון והנה לפי מה שצדדתי בתשו' דבמקום ספק מותר לגרר קצת מאות השם עד שיהי' מ"ג דלא כהנו"ב הי' אפשר כאן לצדד שבאופן זה יגרור קצת מראש היוד עד שיהי' מ"ג אלא שכיון דכאן יש קצת ספק מכח ד' הרשב"א אף שלאו ספק גמור הוא כמ"ש מ"מ מסתפינא להקל כ"כ ואין לה תיקון כ"א בסילוק היריע' ואם כ"ת רוצה לסמוך על קצת המחברים לקדור השם עם שלשה תיבות של חול ולהניח מטלית ולכתוב השם עם הג' תיבות על המטלי' הגם שמעולם לא רציתי להורת כן להלכ' וע' בתשו' שבו"י ח"א סי' פ"א ותשו' כנ"י סי' ל"ו וע' תשו' שיבת ציון סי' מ"ד שאביו הגאון ז"ל בעל ני"ב לא הורה בענין הקדירה לא איסור ולא היתר. אמנם אם כ"ת רוצה לסמוך על המתירים הקדירה

באופן הנ"ל יש לו על מה לסמוך ובמה שחשש כ"ת לפי אופן הראשון משום שאותיו' השם יהי' נכתבים שלא כסדרן כבר הארכתי בכמה תשו' והעליתי שבדיעבד אין לחוש בפרט בשאר שמות שחוץ משם הוי' ב"ה מפ' בהרבה תשו' להקל דלא כמ"ש השואל בנו"ב קמא סי' ע"ו להחמיר אף בנטפלין לשם אלק"י וליתא ועיין בנו"ב מה"ת סס"י ק"ע ובסי' קע"א ולא יכולתי להאריך יותר מרוב טרדות וחולשת כחי ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה:

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קסא

סקאלא יום א' כ"ח תשרי תרל"א. שפעת שלום וברכה לכבוד אה' ידידי הרבני המופלג החריף מ' דוד נ"י סופר סתם בק' קיטוב. מכתבו הגיעני שבוע העברה ואני בעו"ה איש מכאובים ל"ע ואמרתי להשיבו בקצרה ע"ד שאלתו בנדון סופר א' שכ' תפלין וס"ת וכל הנונין כפופת שכ' עשה ראשן כמו ואו הפוכה שראשה כולה לאחור ורו"מ האריך וכ' שלדעתו מועיל תיקון עכ"פ אף בתו"מ ולא הוי של"כ שיעשה עתה ראשה כמו זיין ושאל חו"ד לענ"ד ק' להקל כי עינינו רואות שאין לה תמונת נ' כלל ול"ד ליודין שבשינין וכיוצא שאין נוגעים ואין פרידתן ניכרת להדיא ותינוק דל"ח ול"ט קורין אותן כתיקונן דמועיל תיקון ולא הוי של"כ דל"מ אם נאמר הטעם פיסולן היא משום דלא הוי כתיבה המה כמ"ש התה"ד סי' ר"ל ורל"ו בשם הגמי"י מש"ה שפיר מועיל תיקון כיון ששפיר מקרי אות שצ"ל רק דקודם התיקון לא הוי כ"ת מש"ה לא הוי של"כ כמ"ש בסג"פ סי' קכ"ה סקע"ב וכן י"ל ביוד שלא עשה קוצה השמאל דמועיל תיקון ולא הוי של"כ כמ"ש הב"י בשם הריא"ס וע' במג"א סי' ל"ב סקל"ו ובט"ז סי' ל"ו י"ל דנמי הפיסול קודם התיקון הוי נמי רק משום דלא הוי כ"ת וע"ש בתה"ד. אמנם אף להך צד שכ' התה"ד שם בשם הרא"ש דבכה"ג חשוב נשתנה צורת האות ואעפ"כ נוטה ד' תה"ד סי' מ"ח דגם להרא"ש מהני תיקון אף בתפילין ול"ח של"כ כמ"ש הב"י סי' ל"ב ועכצ"ל דטעמא דלא הוי של"כ משום דלא הוי נשתנה צורת האות לגמרי ועיין בתשו' נטע שעשועים סס"י פ"ד ועכצל"כ דא"ל דטעמא משום שהתינוק קורא יפה דהא אם אין צורת האות לפנינו אינו מועיל קריאת התינוק. ועוד דהא בחוטרא דח' שאין נוגע למעלה אם אין ניכר להדיא פרידתן מועיל תיקון אף שהתינוק קורא שני זיינין כמ"ש בש"ע ססכ"ה אע"כ דהא דביודין שבשינין וכיוצא בעיני' קריאת התינוק הוא רק לחומרא והעיקר תלוי בהא שחין ניכר להדיא פרידתן ועיין בס' פמ"ג במ"ז סק"כ דבכה"ג לא נשתנה צורת האות לגמרי מש"ה לא הוי

של"כ וכן יש לצדד להקל בנון פשוטה שעשה ראשה כמין ואו אף שצ"ל ראשה כמין ז' מדינא הש"ס כמ"ש הראשונים ז"ל בפ' הבונה אעפ"כ נרא' דמועיל תיקון גם בתו"מ ולא הוי של"כ כיון דלא נשתנ' צורת האות לגמרי וכ"ש בנון כפופה שראשה כמו ואו משא"כ בנ"ד שראשה כויו הפוכה הוי כמו נון מנוזרת מלשון נזורו אחור דל"מ נון כמ"ש הרש"ל בתשו' והנו"ב קמא סי' ע"ד וכ"מ מד' רה"ג שבה"ה פי"א מה"ש ה"ו שהובא בנו"ב שם דלא כמ"ש הג' רח"כ בתשו' בזה וקצרתי ולד' הריקנטי תמונת הנונין המנוזרת הוא שראש הנון כתיקונה רק שרגלה הפוך לאחור. ונרא' דה"ה בנ"ד שרגלה כתיקון וראשה הפוך דל"מ אות נון כלל ולפי חו"ד קשה להכשיר בתפלין ומזוזות אף ע"י תיקון:

תשובה קסב

וע"ד שאלתו השני' בסופר א' שאומר שמנהגו לקדש השמות רק עפ"י פי' תרגום אונקלס ע"כ לא קידש שם אלקי' לא תקלל וגם לא קידש השם שבפ' האזינו ואמר אי אלקימו וכבר כ' כן הרבה ס"ת. והנה כבר ראה מ"ש בס' קה"ס שלפירש"י הוא חול. אמנם בתוס' ע"ז דכ"ט ע"ב ד"ה ישתו פליגי בזה רי' ור"נ ובאמת אין בדברי תוס' אלו חדשות בזה וכבר הביא פרש"י שם פ' האזינו מחלוקת רי' ור"נ בזה ועיין בתוס' סנהדרין דס' ריש ע"ב ובחי' מהרש"א שם אלא שלפי שהש"ס שלנו בגיטין תפסו כפירושו של ר"נ והש"ס בע"ז שם יש לפרש גם לר"נ כמ"ש התוס' שם ע"ב להלכה נרא' שהוא קודש ובענין השם אלקי' לא תקלל הביא רו"מ מחלוקת התנאים שבסנהדרין דס"ו דר' ישמעאל מפ' שהיא חול ור"ע סובר שהיא קודש וכ' רו"מ שמד' רש"י שם במשפטים מבואר שהוא קודש וחול אמנם מד' הרמב"ם פכ"ו מ"ה סנהדרין משמע שפ' שהיא חול ובפרט לפי הכלל שכ' הכ"מ בפי"ח מה' כלים הי"ג דר"י ור"ע הלכה כר"י שהוא רבו דר"ע ע"ש ור"י ס"ל שהוא חול והא דבפ"ט מה' עכו"ם משמע שהיא קודש היינו משום דגמר קודש מחול כדאי' בש"ס דס"ו אדל היא גופא הוי חול וכר"י שכלל לנו הכ"מ לפסוק כמותו נגד ר"ע ותמוה על הפוסקים שלא הרגישו בזה עכ"ד רו"מ וכל דברי רו"מ בזה הם שלא בהשגחה א' דלפי דברי רו"מ מנ"ל שרש"י מפ' שהיא קודש וחול שמא רש"י ג"כ ס"ל כר"י והא שכ' שהיא ג"כ אזהרה לברכת השם הוא משום דיליף קודש מחול כמ"ש מהרש"א שם בסנהדרין בכוונת רש"י דדבריו הם לכ"ע לפי מסקנת הש"ס דבין למ"ד אלקי' קודש ובין למ"ד חול תרתי משמע מדכ' לא תקלל ולא כתיב לא תקל ע"ש ובס' מלאכת הקודש בפ' משפטים כ' דאף למ"ד שהוא חול כיון דלמסקנא תרתי ילפינין א"כ הוא נמי קודש ואינם מחולקי' רק בפשטא דקרא ע"ש אמנם בזה נראין יותר ד' רו"מ דאי פשטא דקרא

אלקי' זה חול היא אף שנתרבה נמי קודש מלאו זה מק"ו או מלא תקלל מ"מ אלקי' זה חיל הוא אלא שלפמ"ש התוס' שם ד"ה גמר דהא דגמר קודש מחול הוא מדאפקי' בלשון אלקי' י"ל דלפ"ז גם להך מ"ד דינו כקודש. אמנם ד' התוס' צ"ע דהא כ"פ כ' בתורה אלקי' שהוא רק חול כמו עד אלקי' יבא דבר שניהם וטובא איכא שם בפ' משפטים שפירושו רק דיינא וי"ל. אמנם עכ"פ מפרש"י אין הכרע כנ"ל אמנם י"ל מדכ' רש"י ברישא אזהרה לברכת השם משמע שרש"י מפ' שהיא קידש אמנם מד' המהרש"א נראה שאין הכרע מד' רש"י אמנם מ"ש רו"מ בד' הרמב"ם היא תמוה מאד חדא דמנ"ל זאת לרו"מ כיון דהרמב"ם בפ"ב מעכו"ם כ' אזהרה מזה לברכת השם ואף שבפכ"ו מסנהדרין כ' אזהרה מזה לקללת דיין כבר כ' הכ"מ שם בשני המקומות דלמסקנת הש"ס בסנהדרין דברי הרמב"ם בשני המקומות אתוין ככ"ע ועכ"פ מה מצאו ד' הרמב"ם דסנהדרין יותר חן בעיני רו"מ מדברי הרמב"ם דעכו"ם. שנית אישתמיט לי' לרו"מ דברי הכ"מ בפ"ה מה' ממרים הלכה ד' שכ' שם בפי' שהרמב"ם פ' כר"ע דשם אלקים זה קודש משום דהלכה כר"ע מחבירו ודלא כד' רו"מ. שלישית מה שבנה רו"מ יסוד ע"ד הכ"מ בפי"ח מה' כלים שכ' שהרמב"ם שם פ' כר' ישמעאל לגבי ר"ע משום דר"י הוא רבו דר"ע ולא הרגיש שדברי הש"מ אלו תמוהין מאד דאדרבא הרמב"ם פוסק תמיד כר"ע לגבי ר"י ואנקוט בודאי מקום אחד בסוטה דף ג' שפליגי ר"י ור"ע בשלשה דברים דר"י ס"ל רשות ור"ע ס"ל חובה ופסק הרמב"ם בכל השלשה כר"ע גם בהרבה מקומות עצמו מספר שפסק הרמב"ם כר"ע לגבי ר"י. גם מ"ש הכ"מ שר"י הוא רבו דר"ע הוא תמוה מש"ס בסנהדרין סוף דף נ"א דקאמר ר"ע לר' ישמעאל שם בבריית' ישמעאל אחי ע"ש. אח"כ נזכרתי שעמד בכ"ז בתשו' נו"ב מה"ת חאה"ע סי' קמ"ח ע"ש אלא שיותר יש לתמוה על הכ"מ הנ"ל וגם על הנו"ב שלא הרגיש דהא הרמב"ם עצמו כ' בשני מקומות דר' ישמעאל הוא תלמידו של ר"ע מקום א' הוא בהקדמתו לחיבורו הגדול מקום ב' הוא בפירושו למס' עדיות פרק ב' משנה ו' וז"ל ואע"פ שר' ישמעאל תלמיד ר' עקיבא הלכה כר' ישמעאל עכ"ל והיינו בהא דפליגי התם והוא משום דריב"ח במס' שבת דף י"ט ע"ב הורה בהא כר' ישמעאל. ודברי הכ"מ דכלים הנ"ל תמוהין עד להפליא ורו"מ לא הרגיש (א) **(הג"ה מבן המחבר א ועיין בספר יד מלאכי סי' תק"ג שהאריך הרבה בזה)** וא"כ לכאורה דודאי הרמב"ם פסק כר"ע שהוא קודש כמ"ש הכ"מ בה' ממרים כנ"ל אלא דמטעם אחר דעתי נוטה יותר שהרמב"ם פ' בזה כמ"ד שהוא חול. חדא מלשונו בס' המצות דבמצוה ל"ת ס' כ' וז"ל הזהירני מנקוב השם הגדול כו' אמנם העונש לעובר על לאו זה הנה הוא מבואר בתורה שיסלק והוא אמרו יתעלה ונוקב שם ה' מות יומת כו' ואמנם האזהרה

הנה לא באה בכתוב הזה האזהרה מיוחדת בזה הענין לבדו אלא בא האזהרה כוללת ענין זה וזולתו והוא אומרו אלקים לא תקלל ובפי' אמרו על שם המיוחד במיתה ועל שאר כנוין באזהרה ובמכלתא אלקים לא תקלל ליתן ל"ת על ברכת ה' וכו' ע"ש ובמל"ת שט"ו כ' וז"ל אלקים הזהירנו מלקלל הדיין והוא אומרו אלקים לא תקלל והעובר על לאו זה לוקה עכ"ל ולא כ' שם יותר וכל הרואה יראה מלשון זה שפ' כמ"ד דעיקרו חול. שנית דבמל"ת ס' האריך הרמב"ם שם וכתב דאף שהוא לאו שבכללות כיון שהעונש בא מפ' לא נקפיד על האזהרה אם הוא בפרט או בכלל עיין שם. וקשה דהא ניחא לענין לאו דברכת השם אמנם לענין לאו דקללת דיין דכ' הרמב"ם שם במל"ת שט"ו ובחיבורו פכ"ו מסנהדרין שלוקה והא הוא לאו שבכללות וכ"כ בחי' מהרש"א בסנהדרין שם ע"ד התוס' וגם תיקשי אמאי לוקין אקללת דיין הא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכבר עמד בכ"ז בחי' מהרש"א שם ותירוצו לא יספיק לשטת הרמב"ם ועמ"ש בספרי יש"יע ליבמות דע"ג ע"ב ברש"י ד"ה ואסור וע' בס' מצות השם בכללים שבסוף הספר כלל ח' אות ואו ובהג"ה שם וכיוצא בדבריו כ' מהרש"א בסנהדרין שם אמנם מד' הרמב"ם בסה"מ ל"ת ס' ל"מ כן וקצרתי ואכמ"ל וע' בתומים רס"י כ"ז מ"ש לדחות קושית מהרש"א הנ"ל לד' הרמב"ם וכוונתו למ"ש ה"ה רפ"ך מה' שבת מ"ש לד' הרמב"ם ע"ש ולפע"ד ל"ד לכאן וע' במלחמות ס"פ הנחנקין אמנם אי נימא דהרמב"ם פ' כמ"ד חול א"ש דאף שנתרבה מלא תקלל נמי מברך השם ל"ח לאו שבכללות וכן לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וע' בתוס' ספ"ק דעירובין וכ"כ בס' מה"ק שם וכ"כ בחי' מהר"מ לובלין שם בסנהדרין דזהו הנ"מ בין מ"ד קודש ובין מ"ד חול דלמ"ד חול יש מלקות בקללת דיין ולמ"ד קודש אין לוקין ע"ש וכיון שהרמב"ם פ' שלוקין ע"כ שפ' כמ"ד חול ודלא ככ"מ ה' ממרים הנ"ל וצ"ל דאף דר"י ור"ע הלכה כר"ע כמ"ש הכ"מ ה' ממרים ודלא ככ"מ ה' כלים הנ"ל וכנ"ל י"ל שהרמב"ם נמשך אחר המכילתא ושם הגי' להיפך דר"י ס"ל שהוא קודש ור"ע ס"ל שהוא חול ופ' כר"ע אמנם אעפ"כ אין להעמיד ע"ז יסוד להלכה כיון דלא נתבאר כן בד' הרמב"ם בפי' ובפרט לפי הגי' בש"ס דילן ר"ע ס"ל שהוא קודש וגם הביא בש"ס שם דראב"י קאמר בברייתא שהוא קודש והלכה כראב"י אף בברייתא כמ"ש הרא"ש בפ"ק דביצה סס"י ז' וע' תשו' ח"צ סי' יוד ובמל"מ ס"פ יו"ה בה"ב אלא שלפי המכלתא דר"ע ס"ל שהוא חול י"ל דהלכה כר"ע גם נגד ראב"י כמ"ש הכ"מ פ"ט מה' רוצח ה"ט וע' תשו' ח"צ הנ"ל אמנם לפי הגי' בש"ס דילן ודאי דהלכה כר"ע וכראב"י וגם פשטות סוגית הש"ס בסנהדרין ריש דנ"ו שהיא קודש וגם לפי הגי' במ"ס פ"ד ת"ק ס"ל דמשמע קודש וחול ורש"א קודש עכ"פ שניהם ס"ל דמשמע קודש ובס' מה"ק שם הביא בשם מסורה

שהיא קודש וגם הביא שם בשם תשו' שמן רוקח שהסופרים שאינם מקדשים שם זה הם שוגים וטועים ע"כ בנ"ד אין להקל ומ"ש רו"מ דאין הסופר נאמן עכשיו לומר כן וכדאי' בש"ס בגיטין דנ"ד ובש"ע יו"ד סס"י רפ"א אין נלע"ד לסמוך להקל עי"ז כיון דקיי"ל כרב"א שם דכיון שהי' בידו פ"א נאמן אף אחר שאינו בידו רק דטעמא דלא מהימן משום דאשכחי' ולא א"ל והיינו משום דודאי שקורי משקר לי' עכשיו שאלו כדבריו מתחלה הי' אומר לו כמ"ש בחה"ר שם ובנ"ד ל"ש לומר כן דהא הי' סובר שא"צ לקדש השמות אלו כי נמשך אחר ד' השל"ה שכ' בה' שבועות שקבלה בידו שבענין קידוש השמות יש לילך אחר התרגום ע"כ לא קידש אלו שתי השמות ע"כ לא אמר לו משום דמטעי קטעי וע' בש"ך ח"מ סי' שנ"ו סק"ז וקצרתי ע"כ לפי הסכמת האחרונים שאין לסמוך בזה ע"ד השל"ה ועכ"פ בשני השמות הללו סד"ד הוי אם הם קודש קשה להתיר לקרות בהס"ת שכ' הסופר הזה באופן הנ"ל ודעתי מסכמת לד' רו"מ שהסופר שכתבם והוא אומר שיודע שכתבן לשם חול ומחקם ויכתוב לכותבן לשם קדושה באופן שכ' האחרונים לקדש השמות שהמה בספק אם הם קודש או חול דשמות הקודש אף אם הם קודש בודאי אם נכתבו לשם חול מותר למחקם לכ"ע לצורך תיקון כמ"ש הב"י בבד"ה סי' ער"ו בשם התשב"ץ בשם סמ"ק וכן הט"ז שם סק"ב והש"ך שם סקי"ב ומשמע שם דאף שלא ניכתב לשם חול רק שלא נכתב לשם קדושה דינא הכי דלא כרדב"ז בחדשות סי' ע"ז וע' בפר"ח ה' יסוה"ת פ"ו כ' כרדב"ז אבל אם נכתב לשם חול ודאי דגם הרדב"ז מודה וע"ש בתשו' הרדב"ז שיש הרבה דברים שצ"ע וכתבתי מזה במק"א אבל הדין ברור דבכה"ג ודאי מותר למחוק כמפ' במ"ס פ"ה ה"ג בפלוגתא דרבנן ור"י בנתכוין לכתוב יהודא דקאמרי רבנן מוחקו וכותב את השם והארכתי בתשו' במק"א וכן מפ' בתשב"ץ ח"א סי' קע"ז שהיא כנ"ד ממש ולפמ"ש למעלה שנאמן הסופר בזה אף אחר רשאי לעשות כן למחוק שתי השמות ולחזור לכתבן לשם קדושת ספק כמנהג הסופרים אלא שאינו רוצה לסמוך ע"ז להקל בחשש מחיקת השם אבל הסופר בעצמו ודאי יכול לעשות כן דהא הרשב"א ס"ל דאדם עצמו נאמן לגבי עצמו אף נגד החזק' והחזיק הפ"י אחריו בפ"ב דכתובות וגם המהרש"א כ"כ ר"פ האשה רבה אף די"ל דחזקה דכאן אלימא מחזקה דמעיקרא ושורפין וסוקלין על חזקות אלו וע' במהרי"ק שורש ע"ב ובתה"ד סי' ר"ז ובס' בכ"ש שלהי קידושין ובתשו' נו"ב קמא חאה"ע רס"י ס"א והדברים ארוכים אכ"מ וה"נ י"ל דחזקה זו דכיון שלא א"ל בפעם הראשון ודאי שקורי משקר מ"מ עכ"פ ודחי דמועיל סברתינו הנ"ל דכאן אין חזקה אלימא כ"כ משום דאיכא למימר דמטעי קטעי עד הנה מחמת שנמשך ע"ד קבלת השל"ה כמ"ש למעלה ובפרט שיעש' כן במקום שאין רואין

דלד' הראב"ד פי"א מה' שגגות הלכה כר"י דאדם נאמן על עצמו בינו לב"ע יותר ממאה איש וע' תשו' מהרי"ט ס"א סי' יוד וסס"י נ"ג וס"ב חיו"ד סי' כ"א ובתשו' ח"צ החדשות שבסוף תשו' ח"צ סס"י א' ובס' בכ"ש ביבמות דפ"ז מכ"ש נגד חזקה אלימתא ומה טוב שיעשה המחיקה ע"י גרמא כמ"ש בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ס"א ואף שהארכתי בכמה תשו' לתמוה על דבריו דבכה"ג שכ' שם לא הוי גרמא רק מחיקה ממש מ"מ סניף להקל הוי ואף שכתבתי בתשו' דאף שקיי"ל דכותבין השם על גבי מקום הגרר והמחק זהו בחדא אזכרה אבל לא בשמות הרבה משום דמיחזי כמנומר כמ"ש בש"ס בגיטין שם ע"כ ל"ק ר"י אלא בחדא אזכרה אבל דכולי ס"ת לא משום דמיחזי כמנומר ול"ד דכולי ס"ת אלא בהרבה אזכרות נמי מחזי כמנומר ולכתוב על גבי הגרר והמחק מיחזי טפי כמנומר מכתב ע"ג כתב כמ"ש בתשו' הריב"ש סי' ז' והובא בקצרה בב"י סי' ער"ו גבי כ' אזכרות בזהב דלא כד' התשב"ץ ח"א סי' קכ"ז ונרא' שלזה נתכוין הש"ך ססקי"ב שכ' דאם הרבה שמות נכתבו שלא לשמן בס"ת אסור למחקן אף לצורך תיקון משום דמיחזי כמנומר ע"ש והיינו משום שיצטרך אחר כך לכתוב השמות על גבי המחק והארכתי שם בפלפול עצום מ"מ נראה דזהו דוקא משלשה שמות ולמעלה דשלשה יקרא רבים אבל בנ"ד שא"צ תיקון רק שני שמות מותר לגרור באופן הנ"ל ולתקן ויצאו דברינו מתוקנים ויותר מזה לא יכולתי להאריך כי השתרגו עלי מאד להשיב כמה תשובות וכחי אין עמדי כבימים הראשונים ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קסג

סקאלא יום ב' ט"ז טבת תרל"א.

שפעת שלום וברכה לכבוד ידידי הרב המופלג החריף מ' קאפיל נ"י בק' וויזניצא.

מכתבו קבלתי שבוע העברה ולאשר רבו עלי התשובות אז להשיב בדברים הנחוצים לשעה וכחי כשל מאד לא יכולתי להשיב לכ"ת עד עתה וגם עתה לא יכולתי לעיין בפלפולו ואשיב רק בדבר הנוגע למעשה בנ"ד. ע"ד התשו' שהשבתי להמופלג מ' דוד סופר מקיטוב. נדון הסופר שאמר שבנדון לקדש השמות שיש בהם ספק אם הם קודש או חול הוא הולך אחר פי' התרגום וא"כ לא קידש השם אלקים לא תקלל וגם השם של אי אלקימו והשבתי להחמיר שאין לקרות בס"ת ההוא עד שיתקן הסופר והוא רשאי למחוק אלו השמות ולכתבן מחדש לקדשן על תנאי כמבואר באחרונים. ועתה כ' כ"ת שהסופר הנ"ל השיב שקודם כתיבת הס"ת אומר שכותב לשם קדושת ס"ת ולשם קדושת השם. ובאם שישכח לקדש איזה שם בשעת הכתיבה אז יהי' חל עליהם קדושת השמות

וגם השמות המסופקים יהי' חל עליהם קדושת השמות אם הם קודש עכ"ל. ולכן כ' כ"ת שלפ"ז ודאי דאסור למחוק אף אם חישב בפי' בעת שכ' אלו השמות שכותבן לשם חול דלא אתי מחשבה ומבטל דיבור הראשון וכ' כ' שלדעתו יש להכשיר הס"ת בלי תיקון כיון דלד' התרגום הוא חול ע"כ יש לצרף בזה ד' הט"ז רס"י רע"ד שבאם אמר בפי' קודם הכתיבה שהוא כותב כל האזכרות לשם קדושת השם אף אם שכח אחר כך לקדש השם במקומו כשר ואף שהא"ר בסי' ל"ב חולק עליו והביא ראי' מתשו' מ"ב וכן מורה פשטות לשון הש"ע רס"י ער"ו מ"מ יש לצרף ד' הט"ז ולהקל וגם יש לצרף ד' הרדב"ז שכ' שא"צ לקדש רק שם הוי' ולא שאר שמות ואם שבס' ברכ"י האריך לחלוק עליו יש לצרף גם דעתו ולהקל עכ"ד כ"ת והנה לענין איסור מחיקה יפה כ' דאף דאם כ' שם קדוש לשם חול מותר למחקו לצורך תיקון כמ"ש ראי' בתשו' מהא דהי' נתכוין לכתוב יהודא דקתני במ"ס פ"ה ה"ג דמוחקו וכותב את השם ונרא' שלראי' זו כיון הגה"מיי רפ"ו מה' יסוה"ת בשם הרא"מ ואף שראיתי בס' א"ז הגדול סי' תקנ"ו שכ' דאין הלכה כת"ק דר"י משום שלא הוזכר בתלמוד שלנו ע"ש אמנם מד' כה"פ מבואר להיפך ולא חשו לראיות הא"ז דהא דלא הוזכר דברי ת"ק בתלמוד שלנו משום דלא בעי הש"ס בגיטין ד"ך ודנ"ד להביא רק פלוגתא דר"י ורבנן אי מועיל העברת קולמס לשמה ונרא' דאף בעל א"ז עיקר סמיכתו אותו שכ' שם משום דקיי"ל דאין כותבין השם על המחק אבל אנן דפסקינן דכותבין השם ע"מ המחק שפיר נקטינן כת"ק שוב ראיתי בתשו' הג' מהרח"כ סי' מ"ה מ"ו מ"ז שהג' הנ"ל הביא ראי' מד' המ"ס להתיר ובכו סי' מ"ו דחה דמ"ד ש"ס דילן דלא הביאו דברי הת"ק בזה מבואר דלא ס"ל הכי והג' הנ"ל דחה כמו שכתבתי וב"ה כוונתי לדעתם והם לא ראו ד' הא"ז הנ"ל גם לא ראו ד' תשו' מהרשד"ם סי' קפ"ז ששם מבואר שאלה שנשאל הג' הנ"ל כתארה שבמקום יהי' כ' בטעות הוי' ולא קידשו והשיב דמותר למחוק ועכ"פ כיון דכה"פ זולת הא"ז פוסקים דמותר למחוק שם הנכתב לשם חול ע"מ לתקן לכן הוריתי בתשובתי הנ"ל דמותר למחוק אלו שני השמות אמנם עתה שהסופר אומר שאמר מתחלה שהוא מקדש אף שמות המסופקים יפה כ' כ"ת שאסור למחוק אף אי כיון עתה בשעת כתיבה לשם חול ואף דבש"ס קידושין ר"פ האומר ל"א רק דלא אתי מחשבה ומבטל מעשה שם לדיבור קרי לי' הש"ס מחשבה אבל מחשבה גרידא נמי אינה מבטל דיבור וראי' לזה לכאור' מד' הש"ס בקידושין ד"נ ע"א דקאמר דאף אי דברים שבלב הוי דברים מ"מ לא אתי דברים שבלב ומבטלין למה שהוציא בפיו ויותר מזה כ' הריטב"א שם דאף דדברים שבלב דמוכחי הוין דברים מ"מ ל"מ לבטל מה שהוציא בפיו ובתשו' הבאתי ראי' לדבריו מש"ס נדרים דכ"ח ע"א דבעינן דוקא שיוציא מפיו סתם

כמ"ש הר"ן שם ואף דלגבי אונסא הו"ל דברים שבלב דמוכחי כמ"ש הרא"ש בפירושו שם אלא שלכאורה ק' דאמאי בנכרי אמרי' דאדעתא דנפשי' קעביד ופסול לכתיבת הגט כדאי' בגיטין דכ"ג ומבואר דאף אי אמר בפי' שכותב לשמה ל"מ ואף אי הוי דברים שבלב דמוכחי דאדעתא דנפשי' קעביד מ"מ מדוע מועיל לבטל מה שהוציא בפיו אלא שנרא' דבנכרי אנן סהדי דאדעתא דנפשי' קעביד ומש"ה ל"מ אמירת פיו וכ"כ בתשו' ח"צ סי' א' וכ"נ ראי' מהא דארבעה נדרים התירו חכמים והוא משום דהוי דברים שבלב דמוכחי כמ"ש הרא"ש בפירושו דכ"א ואף שמוציא בפיו להיפך ממחשבתו אע"כ דשם אנן סהדי משא"כ בהך דמוכסין שם בדנ"ח וזה מכוין בלשון התוס' שם ריש דכ"ח ע"ש אלא דמכל הנ"ל אינו מוכח רק דלא אתי דברים שבלב ומבטלין מה שהוציא בפיו היינו אם הדברים שבלב הם להיפך ממה שהוציא בפיו בשעה שהוציא בפיו אבל אם הדברים שבלב הם אחר שהוציא מפיו במקום דדיבור מועיל לבטל דיבור הראשון דאתי דיבור ומבטל דיבור אין ראי' מכאן דמחשבה גרידא אינה מועלת לבטל דיבור הראשון אלא שבתוי"ט ריש פסחים מבואר דגם בכה"ג פשיטא לי' דלא אתי דברים שבלב ומבטלין למה שכבר הוציא בפיו וכן מפ' בס' פני יהושע בגיטין דל"ב בתוס' ד"ה מ"ד ע"כ כפי מאמר הסופר עכשיו נרא' דאסור למחקו ועמ"ש לקמן אמנם לענין הכשר הס"ת הנה על תשו' רדב"ז שכ' דא"צ לקדש רק שם הוי' כבר ראה כ"ת שבס' ברכ"י סי' ער"ו האריך לדחות דבריו והלום ראיתי בס' מלאכת הקודש קונ' ב' סי' ואו שהאריך מאד בדברי הרדב"ז והברכ"י הנ"ל והעלה דדברי הרדב"ז אין בהם כדי סמוכה כלל ובפרט שהב"י בש"ע רס"י ער"ו סתם דלא כרדב"ז אפי' בדיעבד והבאים אחריו לא העמדו עליו כלל ע"כ אין לצרף ד' הרדב"ז אף לסניף לא נשאר לנו צירוף רק ד' הט"ז רס"י ער"ד הנ"ל אמנם חוץ ממה שפשטות הש"ע הוא דלא כט"ז וגם הל"ח ה' ס"ת וגם הא"ר והברכ"י והמה"ק שם סי' ה' כולם חלקו על הט"ז ולא עוד אלא שאף) בד' הט"ז אין הכרע די"ל דהט"ז לגרמי' הוא דכ"כ לטעמי' שברס"י ער"ו החמיר גם בדיעבד בלא קידש השמות באמירה אף שקידשם במחשבה וגם אמר מתחלת הכתיבה שכותב לשם קדושת ס"ת לזה כ' דאם אמר בפי' מתחלה על קדושת האזכרות דמועיל אחר כך אף אם שכח לקדש בדיבור בכל אזכרה אמנם דוקא אם קידשן עכ"פ במחשבה בעת כתיבתן וכ"נ מד' הבאה"ט רס"י ער"ו שהבין כן בד' הט"ז אבל אם לא קידש במחשב' בעת הכתיבה י"ל דגם הט"ז מודה דל"מ אף אם אמר בתחלת הכתיבה לקדש השמות אלא דלכאורה יש ראי' ברורה מן הש"ס דלא כהאחרונים הנ"ל רק דמועיל באמר בתחלת הכתיבה אף שכתב אח"כ סתם דאף שהסכימו רובא דרובא מהראשונים ז"ל דל"א גבי אזכרות סתמא לשמה אלא דצריך בפי'

לשמן מ"מ הא בש"ס ריש זבחים בעי להוכיח דבקדשים סתמא לשמן ממתני' דקתני כיצד לשמן ושלא לשמן כו' הא לשם פסח וסתמא כשר ודחי דלמא שאני התם דאמר כל העושה ע"ד ראשונה הוא עושה ומבואר דאף אי לא חישב בסוף שחיטה לשם פסח אלא סתמא אישתחיט כל שחישב מתחלת השחיטה לשם פסח מועיל אף אי סתמא פסול משום ה"ט דקאמר הש"ס וע"ש בפירש"י אלא דיש לדחות דהש"ס דלמא קאמר ורק דיחויא היא דקמדחה דליכא לאוכיחו מהא דסתמא כשר אבל לפי האמת דסתמא כשר שפיר י"ל דטעמא מש"ה היא אבל במקום דסתמא פסול ל"מ מה שאמר תחנה בפי' כל שבעת העשי' לא חישב רק עשה בסתם ולכאורה ראי' לזה מדברי התוס' בגיטין סוף דף ה' שכ' בד"ה אפי' דכסתמא סיימו לשמה ע"ש ונרא' מלשונם דבגט דסתמא לאו לשמה צריך לכתוב כונו לשמה ואם לא כתב רק התחלתו לשמה וכ' אחר כך סתם פסול ואף שהוכחתי בתשו' אחרת מד' הרא"ש ה' ס"ת שכ' וז"ל והלכך טוב להוציא בשפתיו בתחלת העיבוד ותו לא צריך וכן כשמתחיל לכתוב ס"ת נאמר ס"ת זה אני כ' לשם קדושת תורת משה ותו לא צריך וכמו דבעיבוד ודאי ד כשיאמר בתחלת העיבוד שמעבד לשם ס"ת ואחר כך א"צ עוד לחשוב כלל לשם ס"ת וכ"כ הד"מ ביו"ד סי' ער"א וז"ל ומ"ש ותו ל"צ היינו לומר שא"צ לא להוציא בשפתיו ולא לחשוב שמתעבדים לשמה אלא בתחלת העיבוד בלבד עכ"ל וא"כ ה"ה לענין כתיבה דכ' וכן כו' וכתב בהאי לישנא ממש דנמי פירושא הוא דגם א"צ לחשוב אח"כ כשאמר מתחלה והארכתי שם בזה נרא' דטעמא דהרא"ש הוא דהא בסה"ת סי' קכ"ב כ' דלכאור' כיון דקיי"ל דבקדשים סתמא לשמה קאי והיינו משום שכבר הקדישם לזה ע"כ סתם בשחיטה הוי למה שהקדישן א"כ גם בכתיבת ס"ת נמי י"ל הכי דכיון דכבר עיבדן לשמה סתם הכתיבה הוי לשמה וע' בתוס' גיטין סוף דמ"ה אלא שהסה"ת דחה דשאני בקדשים דכיון שהקדיש לעולה או לשלמים אסור לשנותן להכי בסתמא נמי לשמן קאי אבל העור או הקלף שעיבדן לכתוב עליהם ס"ת מותר לכתוב עליו ד"א ומש"ה ל"א סתמא לשמה קאי ומש"ה צריך כתיבה לשמה בפי' ע"ש וא"כ בשכבר התחיל לכתוב לשמה דשוב אסור לשנות הקלף אפי' לקדושה קלה וע' במג"א סי' ל"ב סק"י וסי' מ"ב סק"ו א"כ שפיר סתמן לשמן קאי וזה ניחא לענין לשמה של הס"ת אבל לענין לשמן של האזכרות ל"ש למימר הכי שפיר לא הוי אח"כ סתמן לשמן אף שאמר כן בתחלת הכתיבה ואף שהתוס' שם בריש זבחים בסד"ה הא לשם פסח כ' וז"ל דאפי' את"ל לשם פסח וסתמא פסול אפ"ה, א"צ לדבר כ"ש אלא שבתחלת שחיטה יאמר שעושה כל השחיטה לשם שחיטת פסח עכ"ל והיינו אף לפי הס"ד דל"א סתמא ע"ד הראשונה הוא עושה נרא' לפרש דבריהם שכוונתם

דאף שבקדשים צריך דיבור דוקא מ"מ אף לפי הס"ד א"צ שיאמר בעת כל השחיטה בלי הפסק ששוחט לשם פסח אלא שכיון שאמר כן בתחלת השחיט' סגי אח"כ אפי' במחשב' אף לפי הס"ד דלשם פסח וסתמא פסול וכיון שביארנו שלפי האמת דסתמא בקדשים נשאר כמו לפי הס"ד דל"א סברא זו דסתמא ע"ד הראשונה הוא עושה א"כ אף שאמר בתחלה לשם קדושת השמות כל שכ' אח"כ סתם בלא כוונה ל"מ וראי' לזה מד' סה"ת שכ' בסי' ק"צ דאם גוי מעבד העורות לישראל עע"ג מהני וכ"כ הרא"ש בה' ס"ת משמו וכ' הרא"ש דאף דבכתיבת גט ל"מ ישראל עע"ג משום דבגט דבעינין שיכתוב כל תורף הגט לשמה זה לא יעשה העכו"ם אבל בעיבוד לא בעינן אלא תחלת העבוד' כשישים העור תוך הסיד שיאמר שעושה לשם ס"ת ואז יעשה הנכרי לדעת ישראל ע"ש בהרא"ש וכיון שהסה"ת סי' קצ"ב כ' דהא דקאמר דגוי אדעתא דנפשי' קעביד היינו דעבד סתמא ע"ש וכ"כ התוס' בגיטין דכ"ג בד"ה נכרי ובע"ז דכ"ז בד"ה וכי היכן ובמנחו' דמ"ב ד"ה ואל ימול וא"כ אכתי אמאי פסול נכרי לכתוב הגט אף בישראל עע"ג כיון דתחלת הכתיב' כותב לשמו כמו בעיבוד א"כ אף שעושה אח"כ סתמא לא איכפת לן כיון דקאמר בש"ס ריש זבחים אף אי בקדשים סתמא פסול מ"מ כיון שתחלת השחיט' הי' לשם פסח אף אם גמר השחיט' היא ודאי בסתמא כמו שמבואר שם בפירש"י אפ"ה כשר אלא ודאי כדכתיבנ' דלפי האמת ל"א הכי וא"כ מסתייע לן מלתא דאם אמר בתחל' שכותב השמו' לשם קדושת השם אם כתבן אח"כ סתם ל"מ ואף הט"ז מודה כדכתיבנא והנה בס' פ"ת רסי' ער"ו כ' בשם תשו' שמן רוקח לענין שם אלקי' לא תקלל שערער על הסופרים שאין מקדשין השם משום שהוא חול ובאמת לד' רה"פ היא קודש ע"כ כ' שהדרך הנכון לעשו' כמ"ש בתשו' מ"ר בשם הלק"ט דבכל השמות שיש ספק אם הם קודש יסמוך הסופר על מה שקידש כל השמו' בתחלת כתיבת הספר ויכוין בכך שיתקדשו מאליהן כל השמו' הראוין להתקדש וקודם שיתחיל לכתוב התיבה אשר בה הספק יחשוב אם הוא ראוי' להתקדש תתקדש ממילא בקדושת' הראשונ' ע"כ נרא' מדבריו שאם לא חישב כן בעת כתיבת השמו' המסופקים ל"מ מה שקידשן בתחלת הכתיבה בפיו. אמנם ראיתי בהלק"ט עצמו והיא בח"א סי' ס"ז וז"ל יש שמו' בתור' שנפל בהם ספק אם קודש או חול ויש שדרשו בהם וחול כגון אלקי' לא תקלל כיצד יכתוב הסופר תשו' יסמוך בזה על מה שקידש כל השמו' בתחלת הספר כו' ומה ששאלת עוד עבר הסופר ולא קדשו מהו שיקראו בו בציבור תשו' יסמוך כדלעיל עכ"ל. והנה דברים אלו מגומגמים מאד דמה שאל שנית וכבר כ' בעל מלה"ק שדבריו אלו מגומגמי' אמנם מדברי תשו' מר' הנ"ל נרא' שהבין שהלק"ט בריש דבריו כיון שחוץ מה שאמר בתחלת

הכתיב' שמקדש כל השמו' עכ"ז צריך ג"כ לכוון בשעת כתיבתן שכותבן לשם קדוש' אם הם קודש אלא שא"צ לומר אז בפי' והשואל השני חזר ושאל שאם עבר הסופר ולא קידשו מפי' היינו שלא קידשם בשעת הכתיב' אף במחשב' וחזר והשיב שבדיעבד יסמוך על מה שקידשן בתחלת הכתיב' והיא הנדון דידן אלא שאף אם נאמר לסמוך ע"ד הלק"ט הנ"ל בשמו' שהם ספק אם הם קודש בדיעבד אף אם כתבן סתם כל שקידשן בתחלת הכתובה הנ"ל אכתי י"ל דבנ"ד גרע טפי דכיון שהסופר אמר שהוא נמשך אחר התרגום א"כ נרא' שבעת הכתיב' נתכוין לשם חול אלא שאם נאמר דמועיל אם קידש בתחלת הכתיב' אף שכתבן אח"כ סתם ונאמר שכ"ה כוונת הט"ז ונאמר לדחו' כל ראיו' הנ"ל צ"ל בכוונ' ד' התוס' ריש זבחים הנ"ל במ"ש דאפי' ת"ל לשם פסח וסתמא פסול אפ"ה א"צ לדבר כ"ש אלא שבתחלת השחיט' יאמר שעוש' כל השחיט' לשם שחיטת פסח היינו אף אם שחט אח"כ סתם ולא כיון כלל לשם פסח אפ"ה כשר ול"א דלשם פסח וסתמא פסול רק באמר מתחל' ששוחט לשם פסח די"ל דאמירתו הוא רק דתחלת השחיט' היא לשם פסח וא"כ בסוף השחיט' דשחט סתם אין הכוונ' סותרת למה שהוציא בפי' אבל אם אמר בפי' שכל השחיט' הוא עושה לשם פסח אף ששחט אח"כ סתם כשר משום דל"מ דברים שבלב להכחיש מה שבפיו וה"ה אף אם חושב לשם לשמים לא איכפת לן להכחיש מה שהוציא בפיו תחלה עד שיאמר בפי' אף אי סתמא פסול והא דנכרי פסול לכתיבת הגט אף אם אמר בתחל' שכותב כל הגט לשמה משום דבגוי אנן סהדי דכותב אדעתא דנפשי' וכותב סתמא ומש"ה מועיל מחשבתו להכחיש מה שהוציא בפי' כמ"ש למעל' ואף דבתחלת הכתיב' ודאי כותב לשמה כשישראל עע"ג כנ"ל בד' הרא"ש מ"מ ל"מ כיון שכ' אח"כ סתם לפי מסקנת הש"ס בזבחים כמ"ש למעל' וא"כ בנ"ד אף אם כיון בכתיבתו לשם חול לא איכפת לן לפ"ז כיון שאמר בתחלת הכתוב' להיפך. אמנם מסתבר' לי כמ"ש ראשונ' דכיון דצריך כוונה דוקא בכתיבת השם כל שלא נתכוין אף אם אמר בתחלת הכתוב' שכותב כל השמו' לשם קדושת השם ל"מ כד' כל האחרונים בפרט שגם מד' הט"ז אין הכרע להיפך כמ"ש דכיון שצריך כוונה דוקא והיא מילי דשמיא והיא דבר המסור ללב מה מהני אמירה דידי' אם לבו בל עמו אח"כ וע"ז נאמר ויפתוהו בלבו וגו' ולבם לא נכון עמו ובפרט דל"א כן בשעת כתובת השם וסמיך לו רק בתחלת הכתיב' ובפרט בנ"ד שנרא' שבעת כתיבתו נתכוין לשם חול כי הלך אחר פי' התרגום ואף אם נאמר דהט"ז מכשיר גם אם כ' סתם ולא כיון אבל אם כיון לשם חול גם הט"ז מודה וכ"מ מד' הפמ"ג בא"א סי' ל"ב סקל"ב וחוץ מזה יש לחוש דכיון שהוא אמר שנמשך אחר פי' התרגום א"כ י"ל דמה שאמר מתחל' שמקדש השמו'

המסופקים היינו אלו שאין להם הכרע מהתרגום כמו שם בית אל ועמ"ש לקמן ולא אלו השמו' שהם לול לפ"ד התרגום ומ"מ אף אם נחליט כן דפסול בכה"ג לס"ת אבל ודאי דאסור למחקו כמ"ש בריש דברינו דהא מד' הא"ז שהבאתי למעל' משמע קצת להחמיר אף בנתכוין לשם חול והרדב"ז בחדשו' סי' ע"ז מספ"ל וגם בספ"י בגיטין ד"כ סיים בצ"ע הגם שי"ל בכוונתו היכא דהעביר קולמס עליו לשמה. אמנם פשט לשונו ל"מ כן אלא דכיון דמפ' בהגהמי"י וסמ"ק ותשב"ץ וש"ך סקי"ב להקל נקטינן להקל בכה"ג בכדי לתקן בפרט שגם הרדב"ז עצמו מקיל בזה בסס"י תקצ"ו אבל בשם שנכתב שלא בכוונ' אף דפסול לענין הכשר ס"ת. אמנם אי מותר למחקו תלוי בפלוגת' דמ"ד הגמי"י רפ"ו מה' יסוה"ת בשם הרא"מ מבואר להקל דמותר למחוק ואף שבס' ברכ"י כ' לדחוק בלשונו המעיין בצדק יראה דא"א לפרש דבריו בא"א רק דאם לא נתכוין לקדשי אין בו קדוש' כלל וגם מד' התשב"ץ מבואר כן ומהתימה על הברכ"י שאף שגם הוא כ' שדעת התשב"ץ כן היא מ"מ לא מצא ראי' מוכרחת לזה למעיין בהראי' שהבי' הברכ"י מד' התשב"ץ ח"א סי' קכ"ז ויותר הו"ל להביא ראי' מוכרחת יותר מדבריו שם סי' קע"ז שכ' להוכיח דאם נתכוין לקדש שם של חול שנכתב כמו שם הקודש לא קדשי והביא ראי' מדקאמר הש"ס דכל שמו' האמור בלוט חול ובודאי דאפי' נתכוון לקדשם הוי חול דאי לא נתכוון לקדשם אפי' שמו' הקודש לא קדשי ע"ש וע"כ דאף בכה"ג ס"ל דמותר למחקו דאל"כ איכא נ"מ טובא ונסתר ראייתו א"ו כמ"ש ויותר תימה ע"ד המה"ק שכ' בסי' ואו אות ד' דהתשב"ץ סובר דבכה"ג אסור למחקו והיא תימה רבה וראיתי שם בס' מלה"ק סי' ט' שבאמת הימה על ראיית התשב"ץ הנ"ל דהא כ"מ לענין מחיקה ע"ש אבל באמת דעת התשב"ץ בראייתו נכון כמ"ש וכ"מ מלשון הש"ך ס"ק י"ב אבל לעומת זה יש כמה פוסק"י מחמירין דכה"ג שלא למחוק והם הרדב"ז בחדשו' סי' ע"ז והפר"ח פ"ו מה' יסה"ת והמח"א ה' ס"ת וכן הסכימו הברכ"י והמה"ק וא"כ בנ"ד אף שבשעת הכתיב' חישב לשם חול ובכה"ג כבר כתבנו להקל למחוק לצורך תיקון כד' רה"פ אמנם כיון שאמר בתחלת הכתיב' שמקדש השמו' המסופקי' אף אם חישב אח"כ להיפך ל"מ להקל לענין איסור מחיקה ואף שאכתי לענין הכשר הס"ת נרא' דל"מ כמ"ש מ"מ עכ"פ לענין מחיקה וכאלו כ' השם סתם ולא קידשו דג"כ פסול ואעפ"כ אסור למחקו לד' המחמירין לזאת אין תקנה רק בסילוק הירי'עו' או לקדור אלו השמו' עם עוד תיבו' דבכה"ג שיש ספק אם הם קודש או חול י"ל דכ"ע מודו דמותר לקדור בפרט עם כמה תיבו' וע' בתשו' הג' רח"כ הנ"ל. אמנם מה שעלה בלבי בנ"ד הוא דשמא זה שאמר הסופר שנמשך אחר פי' התרגום הי' רק כוונתו שאף שבשאר שמות הוא חוזר ומקדשם בפה בעת כתיבתן

רמו שצריך לעשו' לכתחל' מ"מ בשמו' שלפ"ד התרגום הם חול אינו מקדשם בפה בשעת הכתיב' על תנאי כמ"ש האחרונים רק הוא סומך על מה שקידשן בפה בתחלת הכתיב' וגם בשעת הכתיב' הלא מקדשם במחשב' על תנאי לזאת ישאל כ"ת שנית להסופר אם כה הי' כוונתו וכן עשה הס"ת אלו כשרים בלי שום תיקון דאף בשמו' שהם ודאי קודש מועיל בכה"ג בדיעבד לכ"ע. אמנם אם יאמר הסופר שבשעת הכתיב' לא קידש אלו שני השמו' אף במחשב' וכ"ש אם יאמר שכיון בהם לשם חול כמו שפי' התרגום לע"ע חו"ד שבכה"ג צריך לסלק אלו היריעו' או לקדרן עם איזה תיבו' ועדיין איני מחליט לגמרי. אמנם אם יאמר הסופר שקידשן בעת כתיבתן במחשבתו על תנאי א"צ שום תיקון וכשר ויצאו דברינו בכשרו' ומחמת חולשת כחי ומזגי וטרדותי רבו לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש דו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

וע"ד אשר תמה כ"ת ע"מ שהביא בס' ברכ"י בשם גדולים שבית אל הוא חול והביאו ראי' מהתרגום שתרגם בית אל ולא בית אלהא כמו שמתרגם בכ"מ על אל אלהא ותמה כ"ת דהא באמת מצינו בתרגום שמתרגם גם על שם אל אל כמו ברוך אברם לאל עליון וכמו ויקרא למקום אל בית אל עכ"ד הנה בעיקר תמיהתו קדמו בס' מה"ק ריש פ' לך על הא"ר שהביא ראי' הנ"ל והביא כמה מקומו' אל עליון אל קנא אמרי אל ולא תרגם התרגום אלהא רק אל ע"ש. אמנם יש מקום לתמיהת כ"ת יותר מתמיהו' בעל מה"ק כי ראיתי בס' בית אהרן מהג' מהר"א מירלש שכ' וז"ל מקדם לבית אל חול כתרגומו גבי אנכי האל בית אל על ראשון תרגם אלהא ועל שני כשמו בית אל ובזה מתורץ קושי' מלה"ק עכ"ל כיון לתרץ קושי' מלה"ק הנ"ל וע"ז שפיר יפול ק' כ"ת דהא בפסוק ויקרא למקום אל בית אל נמי תרגם גם לאל הראשון ק' ויש להאריך עוד אלא לקצר אני צריך ואשר עמד כ"ת ע"ד הסמ"ע רסי' רל"ב סק"ב שהם נגד דברי הנמק"י פ' המוכר פירו' עכ"ד. הנה טעות נפל בדבריו וצ"ל בנמק"י ר"פ בית כור והנה האמת ר שבנמק"י מפ' להיפך. אמנם לק"מ על הסמ"ע דדבריו הם עפ"י ד' התוס' שם בב"ב דק"ד ע"ש בד"ה פחות ובד"ה אלא ובהראש שם ובחי' מהרש"א שם וכ"פ הטור סי' רי"ח ס"ו וע"ש בסמ"ע סקכ"ז ולק"מ:

שלמה הנ"ל.

תשובה קסד

סקאלא יום ג' ט"ו תמוז תרל"א:

ה' ישפות שלום וברכה לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג בתורה ובחסידו' איש חמודות יקר רוח איש תבונה בנן של קדושים כש"ת מוה' בנימין וואלף נ"י:

תמול לע"ע קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו בס"ת ותפלין שנמצא בהם שתג הימני שע"ג אותיו' שעטנז גז נכנס תוך צואר הלמד שאצלו היינו תחת ראש הלמד אם יש לדמות לדין למד שנכנס לאשה לחלל ד' שלמעל' דכאן נמי י"ל דנראי' כה' קטנה או אולי עדיף טפי בנ"ד משום שאם הוא הא אינו תוך סדר האותיו' ושאל חו"ד זאת תשובתי ראיתי בספר משנת אברהם שנדפס מחדש הועתק שם שני תשובת מהג' הצדיק מ' יעקב זצ"ל מק' סמילא בתשו' הראשונ' השיב לענין ראש למד שנכנס לתוך חלל לך' שלמעל' וכ' דאף דהאחרונים חשו לד' מהרי"ט לפסול גם בדיעבד מ"מ מצד הסברא נראה להקל משום דגוף האות של הלמד מעיד על ראשה ששייך לגוף האות ולא לאות שלמעל' וכמו באות י' שע"ג האלף שאינו נוגע לגגה שמותר לתקנ' ולא הוי של"כ מה"ט אמנם ד' מהרי"ט הוא משום דדרך כתיבת הלמד היא שבתחל' כותב ראשה ואח"כ מדבק אותה להך' עד שנעש' למד א"כ קודם שמשכ' אותה עד הך' נפסל האות הד' או הך' שלמעל' משום שנראי' כה' ואף שאח"כ שמשכ' עד הך' לא נראית עוד כה' ל"מ דהוי כח"ת שלא עשה מעשה בגוף הד' או הך' אמנם י"ל כיון דעשה הכל דרך כתיבה גמר כתיבה הוא ע"כ לא הוי כשינוי ע"כ בדיעבד אינו ברור שפסול ולכתחל' יש לגרור סוף משך הך' פשיטה אם נשאר בו כשיעור ולא הוי ח"ת ע"ש ובתשו' שני' השיב על ראש למד שנכנס מקצת עובי' לחלל ואו והשיב להכשיר משום דהרא"ש מתחיל בכתיב' מחוץ לאות ואו ואח"כ נכנס מקצת עובי' לתוך ואו בכה"ג אף הפוסלים מודים דמה שחוץ לאות הואו מעיד על הנכנס דלא שייך לאות ואו ע"ש וא"כ לפי דבריו נראה דכ"ש דיש להכשיר בנ"ד דאף שבעת שעושה התג הוא כותב התג מלמעל' למטה ונעשה כמו רגל קודם שדבק' לגוף האות מ"מ גוף האות של הלמד מורה על ראשה שאינה צורת הא וגם כיון שאם הוא הא אינה עומד' בסדר האותיו' כמ"ש כ"ת אמנם לא מלאני לבי לסמוך ע"ז לבד למעש' כי מ"ש הגאון הנ"ל דטעם הפוסלין בראש למד שנכנס לתוך חלל ד' או ך' הוא משום שקודם דיבוק הואו שבראש הלמד להך' שבתחתיתו הי' דומה לצורת ה' ונפסל ומה שמושכו אח"כ לדבקו להך' ל"מ כיון שכבר נפסל ודומה לח"ת הוא תמוה מאד בעיני דמה זה ענין לח"ת שאינו עושה מעשה כתיב' בגוף האות משא"כ כאן שעושה ההכשר ע"י כתיבה ואני אומר ולטעמיך בכותב ה' יצטרך לעשות כרעא השמאלי קודם שכותב הד' דכשכותב הד' קודם כמו שאנו כותבין א"כ מתחל' היא אות ד' ואחר כך כשכותב כרעא השמאלי תלוי' הא אינו עושה מעשה בגוף הד' שהי' ד' ובמ' נעשה מד' הא א"ו

דכיון שנעש' ה' ע"י כתיבה כשר וא"כ גם בזה למה יפסול לד' הפוסלין ובימי ילדותו הי' שאלה על ס"ת יקר שכתב' איש צדיק מצדיקי המפורסמים בימי נעוריו והשמות הקדושים שבהס"ת כתבה צדיק קדוש וטהור כך הי' מקובל בידם ואח"כ ברבות השנים מצא בו בעל מגי' כמה שמות במשנה תורה שנכנס למד שבשם אלקי' או אלקיך להך' שבשם אלקיך והי' רעש גדול איך לתקנה ואמרתי אופן התיקון שיעבה קצת רגל הך' מבפנים ואח"כ ימשוך גג הד' קצת להלאה ואח"כ יחזור ויעבה קצת רגל הך' מבפנים ויחזור וירחיב קצת גג הך' להלא' עד שיהי' ראש הלמד קרוב לרגל הך' ובכה"ג ודאי לא תהי' נראה כה' רק שצריך לתקן באופן שלא יהי' הך' אף על רגע א' דומה לד' או לואו ודעת לנבון ניקל להבין הדבר לאשורו והוטב התיקון בעיני כל הרבנים המובהקים. אמנם הגאון מהרש"ק מבראד הורה בזה לעבות הך' קצת מבפנים ולהעבו' גם הצוואר של הלמד אותו שלצד רגל הך' עד שיהי' ראש הלמד סמוך לרגל הך' ולא יהי' נראה כה' ועתה ראיתי כן בס' הנ"ל לעשו' כן ולד' הג' הנ"ל יש בזה חשש כיון שע"י מעשה שעושה בראש הל' הוא שנכשר הך' ואם כי יש קצת לחלק מ"מ גוף סברתו בד' הפוסלין לפי דבריו אינו נראה ע"כ קשה להקל לסמוך ע"ז לבד ע"כ נראה לתקן בתפלין עד"ז או ע"י שיגרור התג הוא ויעשנו חוץ לצוואר הלמד או לגרור קצת מראש הלמד אם ישאר קצת מראשה שלא יכנוס התג לתוכו ואין בזה פיסול משום ח"ת דהא ד' הסמ"ק הובא בטא"ח סי' ל"ב דאם כבר נגמר האות בהכשר אף שנפסל אח"כ משום דיו שנפל לתוכו מסור הדיו וחוזר להכשירו ואף שבס' ג"פ סי' קכ"ה סקל"ב הק' אד' הסמ"ק דידי' אדידי' דהא הסמ"ק עצמו פ' דאם עשה ה' במקום ד' דא"י לגרור כרעא דה' שיושאר ד' אף דמסתמ' נעשה הד' בתחל' קודם שעשה כרעא השמאלי ותי' דע"כ לא הקיל הסמ"ק כנ"ל רק בנפל דיו מעצמו אבל כשהיא עושה ה' במקום ד' אף שכבר נעשה הד' בהכשר הוי ח"ת ע"ש ובנ"ד נמי הכי היא מ"מ זה שנים רבות הוכחתי בתשו' דכל שלא עשה הכרעא לכוונת ה' מותר לגרור הכרעא לד' הסמ"ק אף שלא נפל ממילא והבאתי ראי' דהא ד' הסמ"ק הוציא מהירושלמי דעירב האותיו' מלמטן אף שהוא עצמו עורבן ואף דאנן לא קיי"ל כהסמ"ק ובכל ענין הוי ח"ת מ"מ הא כ' הג"פ שם דאם יש עוד ספק יש לצרף ד' הסמ"ק להיות ס"ס ובהך דינא ראש הלמד שנכנס לתוך ד' או ך' ודאי דהוא רק ספק פסול ועיין במג"א סק"מ ובסג"פ שם סק"פ ואף בס"ת אם קשה קצת לגרור ולקלקל הך' ולכתוב מחדש נלפע"ד דדי בתיקון הנ"ל דאף שהג"פ לא צירף ד' הסמ"ק לס"ס רק בשעת הדחק מ"מ ראיתי בחיבורי אחרונים שהביאו בשם כמה גדולי איטליא בלמד שנכנס לתוך ד' שיגרור קצת מהך' ואין בזה משום ח"ת וכ"ש בנ"ד שקיל הרבה יותר כמ"ש למעל'

כנלע"ד ומחמת חולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו היקרה ונפש דו"ש באהב' כה"י שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קסה

סקאלא יום א' ער"ח תמוז תרל"א לפ"ק. לחכם אחד

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו שבא לפניו סופר וביקש אותו שיכתוב לי שאלה שיש לו שכבר כ' הסופר ההוא ס"ת ולא כתב השם י"ה שבפסוק עזי וזמרת י"ה לשם קדושה כי לא ידע שזה שם הק' כלל רק הי' סובר שהיא תיבה חול והנה רו"מ האריך מאד ואני הארכתי בכל הענינים שכ' רו"מ בכמה תשו' ואין רצוני לכפול וגם קשה עלי לכפול והנה מה שהאריך רו"מ אם יש תקנה להעביר הקולמס על השם הנ"ל ולקדשו הנה אם כ' השם סתם ולא קידשו מבואר בתשו' רדב"ז החדשו' סי' ע"ז שמותר להעביר עליו קולמס ולקדשו ולא נחלקו חכמים על ר"י רק בנתכוין לשם יהודא ע"ש אבל בספ"י בגיטין ד"ך מפ' להיפך וכ"מ מסתימ' כה"פ בפרט מד' הש"ך סי' ער"ו סק"ב אמנם לפע"ד מפ' כן בש"ס בגיטין דנ"ד ע"ב דפריך הש"ס וליעבר עלייהו קולמס ולקדשו כמאן נימא דלא כר"י כו' ע"ש ומשמע דלרבנן ניחא דל"מ הע"ק ולפמ"ש התוס' במנחות דמ"ב ע"א בתי' קמא ובתי' בתרא דהא האזכרו' שבה לא כתבתי לשמן בגיטין הנ"ל מיירי בסתמ' ואעפ"כ מוכח דלרבנן ל"מ העברת קולמס ובמה שהאריך רו"מ בד' התשב"ץ שאוסר להעביר קולמס על אותיו' השם משום מוחק ורו"מ כ' בכוונתו שמיירי בדיו שנתאדם וליתא לפע"ד ועיין בס' ברכ"י בא"ח סי' ל"ב והובא בש"ת שם סקי"ב והארכתי בתשו' אחרת בזה ולא רציתי להאריך כאן בפרט שבנ"ד אין נ"מ כיון דל"מ הע"ק בפרט בנ"ד שכ' לשם חול הוי כהא דנתכוין לכתוב יהודא ועיין בס' מח"א בהגהותיו לטיו"ד ה' ס"ת וא"כ בזה מפ' דלחכמים דפליגי על רו"מ ל"מ הע"ק לשמו ובדין מחיקת שם הזה הנה רו"מ האריך מאד ואני הארכתי וביררתי דמד' הגמ"י רפ"ו בשם הרא"מ מבואר דשם שנכתב שלא בכוונ' מותר למחקו ויותר מפ' כן בד' התשב"ץ ח"א סי' קע"ז דאף בשם הנכתב סתם רק שלא נתכוון לקדשו מותר למחקו. אמנם הרבה פוסקים מחמירין בזה והם הרדב"ז בתשו' הנ"ל והפר"ח פ"י מיסוה"ת והמח"א פ' ס"ת והברכ"י סי' ער"ו והמלה"ק אמנם בנכתב לכוונת תיבה אחרת מפ' במ"ס פ"ה דלחכמים מוחק השם הגם שבס' א"ז סי' תקנ"ו כ' דש"ס דילן סובר דאין הלכה כחכמים בזה אין ראייתו מוכרח' ועיין תשו' הג' רח"כ סי' מ"ז ואף דגם דעת ספ"י בגיטין שם נוטה להחמיר וסיים בצ"ע וגם הרדב"ז סי' הנ"ל מספ"ל מ"מ הרדב"ז עצמו שם סס"י תקצ"ו מקיל בזה וגם מפ'

בהגהמ"יי וסמ"ק ותשב"ץ וש"ך להקל נראה להקל למחוק בכדי לתקן אמנם בנ"ד כבר העיר גם רו"מ כיון שמנהג הסופרים כד' הט"ז לקדש כל השמות בתחל' הכתיבה הגם שאין לסמוך ע"ד הט"ז בשכח לקדש אח"כ כי כל הבאים אחריו חלקו עליו ובתשו' הארכתי בזה בפלפול עצום להביא ראיות ברורות לד' החולקים וכתבתי שלפע"ד גם הט"ז מודה בלא חישב לשמו כלל בעת כתיבת האזכרו' וכ"ש בחישב לשם חול בנ"ד. אמנם לענין איסור מחיקה ודאי דאסור למחוק בכה"ג ולא בכה"ג אתי דיבור ומבטל דיבור כיון דעכשיו לא הוציא בפיו שכותב לשם חול רק חישב כן לא אתי מחשב' ומבטל דיבור כמ"ש התוי"ט ריש פסחים וכ"כ בספר פני יהושע בגיטין דל"ב בתוס' ד"ה מ"ד ע"כ גם בנ"ד אסור למחוק שנית דבתשו' א' הקשיתי על הש"ס דגיטין דנ"ד בההיא דאזכרו' כתבתי שלא לשמן דפריך שיעבר קולמס כמאן דלא כרי ולרבנן מי ניחא הא אפשר למחוק ולגרור כל האזכרו' שכ' שלא לשמן ולכתוב מחדש כל האזכרו' לשמן ע"ג הגרר להני דס"ל דשם שלא נכתב לשמו מותר למחוק כיון דקיי"ל דמותר לכתוב על השם על הגרר ואף אם נאמר דלפ"מ שת"י דבכולי אזכרו' מיחזי כמנומר ה"ה בכותב כל האזכרו' על מקום הגרר מ"מ לפ"ד המקש' דלא אסיק אדעתי' מהא דמיחזי כמנומר תיקשי הא דמקשי נימא דלא כר"י ולרבנן מי ניחא הא גם לדידהו יש תקנה במחיק'. ועיין בנו"ב קמא חאה"ע סי' פ"ה מ"ש בכוונת התשב"ץ ומזה הבאתי ראי' לד' הריב"ש סי' ז' דבכה"ג שכ' השמות על מקום הגרר ודאי הוי מנומר וא"כ י"ל דגם המקש' פשיטא לי' דבכה"ג הוי מנומר וא"כ לרבנן ניחא אבל בהע"ק הוי ס"ד דלא הוי מנומר עד דמשני לי' דגם בהע"ק בכולי שמות מיחזי כמנומר אמנם לד' התשב"ץ ח"א סי' קכ"ז דבדיו ע"ג הגרר לא הוי מנומר אף בהרבה שמות דדוקא בדיו ע"ג דיו קאמר הש"ס דהוי מנומר קשה ק' הנ"ל ומזה הכרעתי בתשו' כד' הריב"ש הנ"ל והנה בתשו' הנ"ל עלה בדעתי לתרץ דמשום הכי לא פריך גם אליבא דרבנן שיגרור השמות ויכתוב מחדש ע"ג הגרר לשמן משום דכיון שהסופר באמת אינו נאמן שכ' האזכרות שלא לשמן כדאמר התם ע"כ אסור למחוק אלא שדחיתי תי' זה משום דקאמר התם שכל ס"ת שאין אזכרות שלו כתובין לשמן אינו שוה כלום משמע דאף שידעינן שאינם כתובים לשמן הוי הכי ואמאי אינו שוה כלום הא אפשר לגרור האזכרות ולכתוב השמות לשמן ע"ג הגרר אע"כ כד' הריב"ש הנ"ל כן כתבתי בתשו' הנ"ל אמנם לד' התשב"ץ עכצ"ל דהא דקאמר הש"ס כל ס"ת שאין אזכרות שבו כתובין לשמן אינו שוה כלום היינו באופן שא"א לתקן ע"י מחיקה וגרירה כמו בנדון הסופר ההוא ועכשיו ראיתי בתשו' השיב משה שנדפס מחדש בתשו' בנו הג' בסי' נ"ב שכ"כ והאריך לפרש דאדרבא בהא יתיישב קו' הרשב"א שם

שהק' על ר' ירמי' במה טעה וגם על הסופר דקאמר דאיכא למימר דטעי בדר' ירמי' ובפרט על הש"ע שפ' דא"נ לפסול ס"ת והוא מטעם דקאמר הש"ס כנ"ל ואיך שייך לומר דטעה בדבר פשוט ומפ' דאם אין האזכרות כתובין לשמן הוא פסול לגמרי ולפי הנ"ל א"ש דבהא טעה שסבר דגם בכה"ג מותר למחוק השמות ולכתוב ע"ג המחק או הגרר לשמן ודבריו נכונים מאד וכן הביא שם בשם גאון א' שתי' כן ע"ש באריכות גדול וא"כ גם בנ"ד אסור למחוק מה"ט והנה בנ"ד מצד שורת הדין כשרים כל הס"ת בלי תיקון כלל כי הסופר אינו נאמן לומר עכשיו שלא קידש שם י"ה כמו בהך דאזכרות לא כתבתי לשמן דא"נ ואף שבתשו' שהשבתי אח"ס העבר בדין סופר א' שאמר שלא קידש שם אלקים לא תקלל כתבתי דצריכים לחוש לד' הסופר ה"ט דשם אמר הסופר שנמשך אחר התרגום שתרגם שם זה חול כמ"ש השל"ה בשם רבותיו ובכה"ג נאמן אף שלא אמר לו בפעם הראשון שמצאו כמ"ש בהגהת רמ"א סי' קכ"ז ס"א בהגה השני' משא"כ בנ"ד דכיון דמפ' בש"ע רס"י ער"ו שבכ"פ שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים צריך לקדשו ומבואר שם ס' יוד דשם י"ה אינו נמחק א"כ במה טעה הסופר הזה ואף שלפי פי' הראשון שבכ"מ פ"י מה' יסה"ת סובר הראב"ד דשם י"ה נמחק ודאי דליכא למימר דהסופר טעה בהכי ובפרט לפי מאמרו הי' סובר דשם י"ה אינו שם קודש כלל וד"ז ידוע אף לתשב"ר וע"ה דשם י"ה היא משמותיו של הקב"ה לזאת הוי כמו אזכרות לא כתבתי לשמן דאינו נאמן אמנם אף שכ"ה שורת הדין מ"מ צריכין אנו לחוש גם על תקנת הסופר שאם נאמר שלא יתוקן כלל א"כ אם האמת כדבריו יהי' בכלל מעוות אשר לא יוכל לתקן וגדול עינו מנשוא וגם חוץ מזה לבי מהסס דאף דמבואר בש"ס דא"נ כל שלא אמר לו בפעם הראשון נרא' ברור דאם מאמין לו בלבו בכל גוונא נאמן ועיין בתוס' בקידושין סוף דס"ו ד"ה נטמאו ובש"ך סי' קכ"ז סקט"ו וכ"כ בפי' בתשו' שבו"י ח"א סי' מ"ד ואם כן אף שבעל הס"ת אינו מאמין לו מ"מ העולים לס"ת אם א' מאמין לו בלבו אסור לעלות לס"ת ההוא ולברך עליו בחומש הזה ע"כ אף ששורת הדין שא"נ לפסול הס"ת מ"מ מידי פקפוקים הנ"ל אין תקנה רק שהסופר ההוא יכתוב אלה היריעו' שבס"ת אלו מחדש ויגנוז אלו היריעו' הישנים שהשם זה עליהם ואף שכ' בתשו' מ"ב סי' נ"ו וסי' נ"ז שגניזות יריעה ג"כ יש איסור משום דהוי הורדה מקדושה הנה בתשו' א' פקפקתי ע"ד המ"ב הנ"ל אמנם ברור דאף לד' המ"ב אף אם נאמר דהורדה מקדושה אסור מה"ת דהני דרשות שבש"ס במנחות דצ"ט דרשות גמורות הן ולא אסמכתא מ"מ הורדה זו שאינו מורידו בידים אלא מבטלו ממצותו נרא' ודאי שאינו רק מדרבנן ולראי' לזה דהא הס"ח סי' תתע"ט מתיר להסיר דף מס"ת שאינו כ"כ יפה ויגנוז ויכתוב אחר יפה משום ואנוהו

והובאו דבריו בתשו' ח"צ סי' מ"ה ובתשו' נטש"ע סס"י כ"ה ואף שמצות ואנוהו נרא' דאינו רק אסמכתא ואינו אלא דרבנן וע' בשאגת ארי' סס"י נון ובחי' מהרש"א בשבת דק"ד ע"ב א"ו כמ"ש ואם כן בכה"ג כיון שהסופר עצמו יודע שהיריעה כמות שהוא היא פסולה מותר לו לגונזה ולכתוב אחרת במקומה כיון שאינו אסור לאותו שיודע האמת לעשות כן בצנעא רק משום מ"ע דגם בחדרי חדרים אסור כמ"ש הבכ"ש בחי' ליבמות דפ"ז וכיון שהסרת היריעה אינו רק דרבנן הא כ' התוס' בכתובות ד"ס סוף ע"א דבדרבנן ל"ח למ"ע בחדרי חדרים וע' בט"ז בא"ח סס"י רמ"ג וכ"ש בכאן שיש לצרף ד' הראב"ד פי"א מה' שגגות וע' תשו' מהרי"ט ס"א סי' י"ד וסס"י כ"ג וס"ב חיו"ד סי' ר"א ובתשו' ח"צ החדשות סס"י א' ובדרבנן יש לצרף דעתו וראי' לזה מד' התשב"ץ ח"א סי' קכ"ז שעלה על דעתו דאסור להעביר קולמס בדיו ע"ג השמות משום חשש מוחק והקשה דא"כ מאי פריך בגיטין דנ"ד וליעבר עלייהו קולמס ותי' משום שהאזכרות לא נכתבו לשמן ושרי במחיקה ע"ש וק' דא"כ תיקשי יותר דא"כ בהא דגיטין ליגרר כל השמות שנכתבו שלא לשמן ויכתבם ע"ג הגרר דהא לפמ"ש התשב"ץ שם דדיו ע"ג הגרר אף בכולי ס"ת לא הוי מנומר ע"ש אע"כ כמו שכתבתי למעלה דאף דבשמות שנכתבו שלא לשמן מותר למחוק מ"מ בהא דאזכרות שבש"ס כיון שהסופר אינו נאמן אף הוא עצמו אסור למחוק כמ"ש הבכ"ש הנ"ל וא"כ הדר"ק התשב"ץ דא"כ מאי פריך וליעבר קולמס דאגם בכה"ג יש איסור מחיקה לד' התשב"ץ ועכצ"ל דכיון דבאמת דיו ע"ג דיו לא הוי כ' לענין שבת א"כ מה"ת ודאי דאין איסור מחיקה ואף לפי מה שעלה ע"ד התשב"ץ אינו רק איסור דרבנן משום שע"י העי"ק הכתב התחתון מכוסה נרא' כמוחק השם ובכה"ג מותר להסופר עצמו להע"ק בצנעא על השמות כאמור ע"כ נראה דלצאת מידי כל פקפוק יעשה הסופר כן הגם שמצד שורת הדין אין הסופר נאמן כלל

תשובה קסו

סקאלא יום ה' י"א שבט תרל"א.

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג המופלג החריף ובקי שלשלת היוחסין מו"ה נפתלי נ"י איש הורוויץ בק' סינאוואץ.

מכתבו הגיעני שבוע העברה ולאשר השתרגו עלי כמה מכתבים משאלות הנחיצות לשעה הוכרחתי ליתן להם משפט הקדימה והיום ג"כ אפפוני טרדות רבות ועכ"ז עיינתי במכתבו וע"ד שסופר א' כ' יריעה מס"ת ועדיין לא נתייבשו האותיו' ובא נער להבית והושיט ידו ע"פ היריעה ועי"ז נתפשט הדיו חוץ להאותיות ובין האותיות ובשם הוי'

הק' נדבקה עי"ז הויו לה' אחרונה בדקות והאותיו' ניכרין היטב והאריך כ"ת והביא ד' האחרונים ושאל חו"ד והנה האמת הוא שלא יכולתי לעמוד מתוך פלפולו על ציור השאלה כי האריך להביא ד' האחרונים שאין דבריהם אמורים על ענין א' ונלאתי להאריך רק אני משיב בקצרה אם נעשה כמו גיפלאסין שהיינו שהטשטוש הנעשה ע"י הנער בתוך האותיות ובין האותיו' אינו שחור כמו גוף האותיו' א"צ שום תיקון וכשר בדיעבד כמבואר בתשו' נו"ב קמא חאה"ע סי' פ"ה כל שלא נשתנה ע"י הטשטוש לאות אחר כמו מה' ל"ח כמ"ש הנו"ב שם בד"ה אמנם דא עקא ואם שאלתו הוא על אופן זה כמו שנרא' שהביא ד' הנו"ב הנ"ל א"כ אם גם הנגיעה שבין הויו לה' שבשם היא ג"כ עד"ז לאיזה ענין הביא ד' הנו"ב מה"ת סי' קס"ט לענין נגיעה הנעשה באותיות השם אחר הכתיבה דהא אם הי' שאלתו ע"ד שבנו"ב קמא הנ"ל כשר אף בלא תיקון כלל דאם הי' צריך תיקון גם תיקון לא הי' מועיל כיון דנעשה גם בתוך האותיו' כל שהאות נוגע לעצמו הוי ח"ת וע' בתשו' רלב"ח סי' א' ובתשו' רד"ך בית א' ובפרט דבכה"ג מצוי שכל החלל של האות נדבק מזה ובכה"ג זהו ח"ת גמור כלל הדברים שבאם היא ע"ד הנו"ב קמא הנ"ל שדיו של האותיות משחיר טפי כל שלא נשתנה על ידי הטשטוש לאות אחר אף תיקון א"צ. אמנם אם היא משחיר כמו האות אם הטשטוש בתוך האות אף תיקון אינו מועיל ובתשו' כתבתי לפי ד' הגהת רמ"א שבאה"ע סי' קכ"ה סט"ז במ"ש נתפשטו האותיו' מכח לחות הדיו וכו' דמיירי בכה"ג שבנו"ב קמא הנ"ל ובזה סרה גמגום הב"ש שם סקכ"ט משום דאם הי' דבוקין ממש היינו שהאותיו' הי' דבוקין מעצמם אל עצמם בכה"ג ודאי דהי' פסול אלא דכשר משום שרק נראין כדבוקין ולא נוגעין ממש כעובדא דנו"ב קמא הנ"ל ומ"מ כתבתי בתשו' אחרת דאף דבכה"ג א"צ שום תיקון מ"מ אם היא באותיות השם ואין זה נוי להשם שיהי' נראה כמטושטש מותר לגרור בין האותיו' וגם בתוך האותיו' כדי שיהי' השם נאה ומהודר וטעמי בקצרה דאף שמתשו' מנ"ע מבואר שאם מוחק או גורר מקצת עובי אות מהשם אף אם נשאר במקצת הנשאר האות כתיקונו אסור מה"ת כמו ח"ש מ"מ בתשו' נו"ב מה"ת סי' קס"ט מבואר שאינו רק איסור דרבנן כמו הנטפל להשם ובתשו' החזקתי ד' הנו"ב דאינו דומה לשאר ח"ש וע' בשאגת ארי' בסי' פ"א וא"כ בכה"ג דנ"ד יש להקל דהא ד' רה"פ דשם הנכתב ע"י ח"ת מותר למחקו ובתשו' ב"א סי' ס"א כ' דאם נכתב השם כמתעסק בעלמא ודאי מותר למחקו לכ"ע ומכ"ש הנטפל לשם שנעשה עד"ז וגם ד' הג' מהר"ל מפראג שבתשו' חב"י סי' ע"ה מפ' שמתיר אף למחוק השם עצמו כשהאותיו' מטושטשות משום ואנוהו ואף דלא קיי"ל כוותי' מ"מ בנטפל יש לצרף דעתו להקל ובתשו' אחרת כתבתי מטעמים אלו להתיר בנגיעה גמורה

שנעשה מאות לאות באותיו' השם אף אם נעשה אחר הכתיבה דלא כהנו"ב סי' קס"ט ועוד הוספתי שם טעמים רק גם במקום שהתרתי לגרור בדיבוק שבין אותיות השם או בטושטש שבתוך האותיו' ע"ד שבנו"ב קמא יזהרו היטב שלא יגרור סמוך להאותיו' ממש רק יניח קצת סמוך לגוף האותיו' ומזה יבין כ"ת דעתו בכל אופן שבשאלתו מה להורת בזה:

תשובה קסז

ואשר שאל נידון תכשיטין של האלמנה הנה יפה אמר כ"ת שמצד הדין שמין לה התכשיטין בכתובתה כמפ' בסי' צ"ט וע"ש בספר בית מאיר אמנם לדידן שהמנהג לכתוב בתוס' כתובה חוץ מתכשיטין השייכים לגופה הי' הדין שתטול התכשיטין חוץ מכתובתה וע' בתשו' צ"ץ סי' ג' ובנו"ב מה"ת חאה"ע סי' ק' ובקצוה"ח סי' צ"ז סקי"ב אמנם המנהג במדינתינו שאין נותנין לה רק דבר מועט מהתכשיטין חוץ מכתובתה ובודאי נתייסד המנהג משום הטעם שבבית מאיר שם וכמה ליתן לה תלוי במנהג המקומות ועכ"פ לא שמעתי שיתנו לה בשום מקום במדנתינו יותר מחלק חמשית שהיא עשרים למאה:

תשובה קסח

וע"ד אשר שאל במה שנחלק הש"ך בח"מ רס"י י"א על הבאר שבע הלכה כדברי מי הנה מחלוקת האחרונים היא שבתשו' שבו"י ח"א סי' קמ"ג חלק על הש"ך והביא ד' תשו' באר עשק סי' ס"ג שכ' בשם כמה גדולים כד' הב"ש אמנם בתשו' ח"צ סי' קס"ט פ' כד' הש"ך ואני ראיתי בתשו' הרמ"ז סי' י"ג שגדול א' השיב כד' הש"ך והביא ד' תשו' באר עשק וראיותיו דחאם וגם הג' הק' הרמ"ז ז"ל שם בסי' י"ד החזיק בפסק הש"ך והביא כן בשם ס' לקוטי אורות וכ' הרמ"ז שמחברו הי' רב גדול ויותר מזה כ' הרמ"ז שם די"ל דגם הב"ש מודה דצריך להודיע לו מקודם עיקר תביעתו וא"כ ודאי דאין לכוף לנתבע שהוא המוחזק עד שיודיע לו התובע עיקר תביעתו כמ"ש הח"צ והגדול שבתשו' הרמ"ז סי' י"ג ומ"ש כ"ת בשם דודו הג' ב"ס שושנת יעקב דעכשיו שכותבין קאמפראמיש קודם טענותם צריך הנתבע לחתום א"ע מקודם שיודע תביעת התובע אין דבריו מוכרחים ואדרב' מתשו' הרמ"ז סי' ד' מבואר להדיא איפכא ע"ש ע"כ נרא' לפסוק כהש"ך וסייעתו ומחמת תשות כחי וטרדו' העצומים לא יכולתי לעיין ולהאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה:

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קסט

סקאלא יום ב' י"ב שבט תרל"ב לפ"ק שפעת שלום וברכה לכבוד אה' ידידי ואו"נ הרבני המופלג בתורה ובחסידות איש חמודות החכם השלם מוה' צבי הירש נ"י

בלילה העבר' קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו בסופר א' שכ' ס"ת ותפר' ועשה חמש תפירו' לאורך היריעו' ובא סופר אחר וערער עליו ואמר שהלא במגל' שנקרא' איגרת שאם הטיל בה ג' חוטי גידין כשרה ואעפ"כ קאמר בש"ס במגל' די"ט ובלבד שיהי' משולשין ולפ"מ דאי' בש"ע א"ח ס' תרצ"א ס"י לצאת כל הדיעו' צריך שיהי' עכ"פ י"א תפירו' כ"ש בס"ת עכ"ד הסופר השני וכ"ת דחה דמה שנאמר במגל' היא רק כשתפר בחתיכו' גידין וחתכן ותפר פסקי פסקי אבל בנ"ד שמתח חוט א' על פני אורך היריע' אין לדקדק כמה תפירו' יהי' עכ"ד כ"ת ושאל חו"ד. והנה מה שדחו' כ"ת ראיית הסופר ממגל' יפה אמר ואני תמה על הסופר מה הביא ראי' ממגיל' והא במגיל' אף כשעש' י"א תפירו' ל"מ רק באופן שיהי' משולשין ע"ד המבואר בש"ע שם ואנו אין עושין כן במגל' ואף בס"ת דחמור' ממגל' אין עושין כן וא"ל דדוקא כשאין עושין רק י"א תפירו' הוא דצריך לדקדק שיהי' משולשין דוקא ולא כשעושין י"ב או י"ג תפירו' דזה לא ניתן להאמר כלל א"ו שהיא כמ"ש כ"ת דבמגל' מיירי רק כשתפר בחתיכו' גידין פסקי פסקי ולא כשמתח חוט א' ע"פ אורך היריע' כמו שתופרין עכשיו. אמנם אף שראיית הסופר דחוי' מ"מ כבר נהגו הסופרים שבזמנינו לעשו' י"ב תפירו' בס"ת ולפע"ד נרא' סעד לדבריהם דהא ודאי דבס"ת צריך דוקא שיתפור כל אורך היריעו' בגידין חוץ שיור התפר והיינו שימתח חוט התפיר' ע"פ כל אורך היריע' כמו שעושין עכשיו אבל אם לא תפר כל אורך היריעו' דהיינו שלא הלך חוט החפיר' ע"פ כולה רק תפר התפירו' כ"א בחתיכת גידין ופסק' ל"מ אף אם עשה עשרים תפירו' או יותר דהא צריך שיהי' כל הריעו' תפורין מראש ועד סוף חוץ משיור התפר כדאי' בטוש"ע סי ער"ח ס"א וזהו החילוק בין מגלה לס"ת דבמגל' שנקרא' אגרת די בג' חוטין משולשין לכל מר כדאי' לי' אבל בס"ת צריכ' שתהי' כולה תפור' בגידין מראש' לסופה חוץ משיור התפר. והנה בתה"ד ובש"ע סי' הנ"ל ס"ג כ' וז"ל אם נקרע רוב תפירה שבין יריעה ליריע' ועדיין מחוברת בחמש או שש תפירו' של קיימא כשר ע"כ והיינו דאף שנקרעו רוב התפירו' סגי כשעדיין מחובר' בחמש או שש תפירו' וע"ש בט"ז ובנה"ך ועכ"פ מבואר מלשון זה שכשנשארו ששה תפירו' נשאר רק מיעוט התפיר' ומשמע מזה דיש לעשו' עכ"פ י"ג תפירו' אף שבס"ת צריך דוקא שימתח חוט התפיר'

ע"פ כל אורך היריע' כנ"ל ואעפ"כ צריך לעשו' י"ג תפירו' וכן ראיתי לאיזה סופרים שמדקדקי' לעשו' י"ג תפירו' ולפמ"ש יש להם סמך נכון מזה אמנם רוב הסופרים עושים רק י"ב תפירו' ואעפ"כ אין לשון התה"ד והש"ע סותר למנהגם כי אין כוונת התה"ד והש"ע שאף שנשתיר ואו תפירו' נקרעו רוב התפירו' אלא שנקרע רוב התפיר' והיינו שבי"ב תפירו' יש י"א אוירים וא"כ אם נקרעו ששה תפירו' ונשארו ששה תפירו א"כ לא נשאר רק חמשה אוירים תפורים א"כ רוב התפיר' נקרעה אבל לעולם די בי"ב תפירו'. אמנם ראיתי בס"ת ישינים שנמצאו בהם רק י"א תפירו' ואעפ"כ אין לשון התה"ד והש"ע סתירה למנהגם כי אף שנקרעו רק חמשה תפירו' מ"מ בצירוף שיור התפר יהי' נקרע רוב התפירה ודעת לנבון ניקל אמנם יותר יש לעשו' י"ב תפירו' עכ"פ כמנהג הסופרים עכשיו ולשון התה"ד והש"ע סיוע למנהגם אף שאין ראי' גמורה כ"כ שי"ל שהשאל' הי' בס"ת שהי' בה י"ב או י"ג תפירו' אבל מנ"ל שיש לעשו' כן לכתחל'. אמנם מלשון הש"ע יש ראי' נכונה וגם הלא ידוע שכתבו הפוסקים שכל השאלו' שבתה"ד לא השיב על שאלו' שנשאל רק הג' בעל תה"ד זצ"ל המציא בעצמו השאלו' מלבו וכיון שמבואר בלשון השאל' בפשיטו' שאף שנשארו ששה תפירו' אעפ"כ נקרעה רוב התפיר' מבואר שעושין לכתחל' עכ"פ י"ב תפירו' ועכ"פ לא פחו' מי"א כנ"ל. אמנם כ"ז הוא רק לכתחל' אבל אין בזה פיסול בדיעבד חדא דאינו בכלל הכ' דברים הפוסלין ס"ת המבוארים ברמב"ם רפ"י מה' ס"ת שנית דהא אף בתפירו' התפלין שמבואר בשימושא רבה שצריך להיו' י"ב תפירו' אעפ"כ פסק בהגהת ש"ע בא"ח סס"י ל"ב שאם עשה פחות מזה אינו נפסל וכ"ש בנ"ד אבל לכתחל' יש לעשו' י"ב תפירו' כמנהג הסופרים (א) הג"ה מבן המחבר א) בתשו' ח"ס סי' ער"ה הסיב דברי התה"ד לכוונה אחרת ודעתו דיו"ד תפירות סני ודברי אאמו"ר הג' ז"ל נראין יותר וע' בס' נ"ץ מהגאון בעל פתחי תשובה שהביא משם שו"ת תפארת צבי שכ' ג"כ דכל שהחוט אינו נפסק והולך מראשו לסופו אין קפידא כמה תפירות יהי':

וכאשר הבאתי סמך לדבריהם מלשון התה"ד והש"ע הנ"ל ולא יכולתי להאריך יותר מחמת חולשת כחי וגם לבי בל עמי וה' ירחם עלי במהרה דברי הדו"ש באהבה כה"י:

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קע

סקאלא יום ב' ואו אדר תרל"א לפ"ק:

משנכנס אדר שלמא אשדר לכבוד אהו' ידידי הרבני המופלג החריף בנש"ק מוה' יעקב שמשון נ"י העליר:

מכתבו הגיעני זה קרוב לחדש ימים ומרוב טרדותי וגם מכמה סיבות שונות לא יכולתי להשיבו ואחר עד עתה. והנה ע"ד שאלתו הראשונ' בד"מ לא יכולתי להשיב כי לא נתברר לי ציור השאלה היטב מתוך מכתבו ואולי כמה ט"ס נפלו במכתבו וגם מחמת טעם הכמוס וע"ד שאלתו השני' שנמצא בש"ק בשעת הקריאה אות יוד נעשה ע"י התפשטו' הדיו שקורין גיפלאסין ונראה כמו סמך קטנה ורו"מ כ' שאין להוציא אחרת חדא דמבואר בהגהת רמ"א באה"ע סי' קכ"ה ססט"ז דאם נתפשטו מכח לחות הדי' שקורין גיפלאסין כו' כשר בגט וה"ה בס"ת שנית כיון שאינו נראה כסמך רק אחר העיון היטב א"כ הלכה פסוקה היא דאין להוציא אחרת רק בשינוי ממש לאות אחר גם בענין התיקון דעתו נוטה שאף אם היתה נגיעה ממש די להפריד כמו בנגע לאות אחרת עכת"ד ובכ"ז לא כוון יפה כי ודאי מה שנראה בתחל' העיון לא מעלה ולא מוריד אם אחר העיון יפה כראה שהאו' נדבק עצם אל עצמו פסול דמה נ"מ במה שהעין משקר בהשקפ' ראשונ' ואחר העיון היטב נרא' האמת לאמיתו ואדרבה מד' רמ"א באה"ע שמביא ראי' לדבריו משם מבואר הסתירה דפשטו' ד' רמ"א מבואר שמחמת הגיפלאסין הי' נראה שהם דבוקין אבל לפי האמת אחר העיון היטב הי' נראה האמת שאין נוגעים כשר וש"מ דאין הולכין אחר השקפה ראשונה רק אחר העיון האמיתי אזלינן אף להקל ומכ"ש להחמיר וגם לענין אם האות חלוקה לשנים אף אין הפירוד ניכר להדיא רק אחר העיון היטב אעפ"כ פסול רק שמועיל תיקון בכה"ג אף בתו"מ ולא הוי של"כ אבל קודם התיקון פסול בכל ענין והיכא שנראה כד' אותיו' וה"ה בנשתנה לאות אחרת אחר הפירוד כמו ברגל השמאלי של"ח דע"י הפירוד נעשה ה' אף תיקון ל"מ בתו"מ דהוי של"כ כמבואר כ"ז בש"ע א"ח סי' ל"ב סכ"ה וע"ש בס' תמ"ג וממנו לנ"ד. אמנם אנכי פרשתי ד' רמ"א באה"ע הנ"ל דמיירי שע"מ הגיפלאסין נראה כנוגעין ממש האותיו' בגופן עצם על עצמו רק שאין ההתפשטו' של הדיו שחור כ"כ כמו הדיו של גוף האותיו' ומש"ה כשר אף שנוגעין ממש כמ"ש בתשו' נו"ב קמא חאה"ע סי' פ"ה ע"ש וסרה פקפוק הב"ש שם מעל הרמ"א משום דרמ"א מיירי בנגיעה שבאו' ממש ובכה"ג אם הי' דינו כדיבוק ממש ודאי פסול ואף פירוד אינו מועיל משום דהוי ח"ת ואינו דומה כלל לנגיעו' אות לאות ודלא כרו"מ שמשוי להו והיא טעות ומבואר החילוק שם בש"ע א"ח סי' ל"ב סי"ח ואעפ"כ כיון שהוא רק מכח הגיפלאסין ואין דיו המדבק שחור כמו הדיו של גוף האותיו' כשר כמבואר בנו"ב

הנ"ל אבל בנ"ד שנשתנה היוד לאות סמך אף בכה"ג פסול כמבואר שם בנו"ב ע"ש ובזה נפשוט כל ספיקו' של רו"מ בזה ולא יכולתי להאריך יותר:

תשובה קעא

ואשר פלפל רו"מ בד' הרמ"א והאחרונים בש"ע יו"ד סס"י שכ"ח והביא השגת הקצוה"ח סי' רמ"ג סק"ח על התה"ד סי' קפ"ח ורו"מ כ' ליישב השגתו דהרשב"א בנדרים דל"א באמת כוונת תירוצו כחילוק התה"ד והנה רו"מ דילג הרבה בלשון קושית הרשב"א אבל בקצוה"ח הביא קושי' הרשב"א בשלימו' וא"א כלל להעמוס בדבריו כן אלא דבתרומה בעינן שליחו' ממש הא לא"ה ל"מ אף אי ודאי ניחא לי' וכמו שמוכיח נמי הקצוה"ח מד' התוס' בנזיר די"ב ורו"מ תמה באמת ע"ד התוס' דנזיר הנ"ל דמה הקשו הא בתרומה בגילוי דעת לבד סגי וא"צ שליחו' ממש כמבואר בש"ס נדרים הנ"ל ובפי' הר"ן שם והאריך רו"מ בזה וסיים בצע"ג ובאמת אישתמט לי' לרו"מ דברי התוס' בגיטין דס"ו ד"ה כל השומע דכ' בתי' קמא דבתרומה בעינן שליחו' דוקא וכל הרוצה לתרום הוי שליחו' ממש רק לענין מודר הנאה לא חשוב שליחו' ואף שבתי' בתרא משמע להיפך הנה הר"ן שם הביא כן בשם הרמב"ן שכ' כתי' בתרא שבתוס' וזהו שטת הר"ן בנדרים דל"ו אבל הר"ן עצמו שם בגיטין חלק על הרמב"ן בטוב טעם ומסיק כתי' קמא שבתוס' גיטין הנ"ל וזה שטת התוס' בנזיר ועיין בב"ש סי' קמ"א סקכ"ז מה שתמה על הר"ן בגיטין והתוס' בתי' קמא הנ"ל וכבר תמהו כל הבאים אחריו על תמיהתו ה"ה הבית מאיר והתו"ג והישי"ע ע"ש והעיקר כתי' קמא בתוס' הנ"ל והר"ן שם כדמוכח סוגית הש"ס רפ"ב דקידושין דגיטין ותרומה לענין שליחו' בני ביקתא חדא נינהו ומעתה ד' התוס' בנזיר וגם ד' הקצוה"ח הנ"ל נכונים ובזה אסיים ואו"ש כנפשו ונפש הדו"ש:
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קעב

סקאלא יום ב' כ"ו שבט תרל"ב.
להרבני המופלג הוותיק מוה' יעקב ליפא סופר סת"ם בק' אזיראן.
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו שבפ' מקץ נזדקר לפניו בפסוק ויאמר שלום לכם וגו' אלקיכם וגו' כ' אלקי' במקום אלקיכם ובדעת רו"מ לגרור כל השיטו' מלמעלה מזה מן תיבות יתן לכם רחמים ויכתוב בכתיב' דקה על הגרר עד שיכתוב עד תיבת אלקי' הנ"ל שיצרף תיבת אלקי' הנ"ל לכתוב אצלו יחנך בני וכאשר הציע דבריו לפני הרב

החסיד בש"ק מ' בנימין וואלף לא הסכים עמו כי חשש אולי בעת שכתב המ' סתומה של אלקים הנ"ל הי' כוונתו על הכ' הנטפל להשם והיינו שכן לא נתקדש' ה"מ בקדוש' השם רק בקדוש' נטפלין ורו"מ כ' שאין זה חשש שיודע בבירור שבעת שכ' אות המ' נתכוין לכתוב מ' רק שסבר שכבר כ' מקודם אות הכ' ועוד אפי' לפי חשש הרב הנ"ל מה איכפ' שנתכוין לקדשו בקדוש' נטפלין אדרבה מעלין בקודש וגם הנטפלין קודש שכבר קידשו השם עכ"ד והנה בראש אני תמה על רו"מ וביותר על הרב הנ"ל דלא ראו מ"ש בפתחי תשו' סי' ער"ו סק"ב אם אריך למיעבד הכי שיהי' השם שלמעל' עתה לשם שלמט' אמנם יותר תמי' נשגבה לפ"מ שנראה מכותלי מכתבו שהבין רו"מ שאות המ' סתומה שבשם אלקיכם היא מעצם השם רק הכ' שקודם המ' הוא מהנטפלין וז"א דפשיט דברייתא דשבועו' דל"ה ע"ב וברי"ף ורמב"ם וטוש"ע סי' ער"ו ס"ט דכמ' מאלקיכם הם נטפלין להשם ולא מאותיו' השם עצמו א"כ שפיר יש לחוש דכיון דמעיקרא לא נתכוין לקדש המ' רק בקדוש' נטפלין אולי אינו מתקדש עכשיו ממילא מעצמו כקדוש' השם עצמו דחמיר מקדושת נטפלין ולכאורה יש להביא ראי' דל"ח לזה דהא בתשו' עה"ג סי' צ"ה באם טעה הסופר וכ' אלקיכם במקום אלקים שיעש' מהכ' מ' וימחוק המ' וכ' וז"ל ורשאי כי מעשה הכ' בקודש כי מתחל' היתה מן הנטפלים ועושה אותה שרשיית עכ"ל וק' דהא אדרבה מטעם זה יהי' אסור דהא מקודם לא נתקדש' רק בקדוש' נטפלין ומאין יבא לה קדוש' השם ואף די"ל דכיון שהי' צריך לכתוב אלקים תלינן דודאי נתכוון לכתוב אלקים וכיוצא בזה כ' בתשו' הגאון רח"כ בסי' מ"ז אמנם מדברי התפל"מ סי' ער"ו מוכח איפכא שכ' אהא דש"ע שם סי"ב דהי' לו לכתוב השם וכ' יהודא כו' ע"ש דמיירי דוקא שהסופר לפנינו ואומר שקידשו הא לא"ה חיישינן שמא נתכוין לכתוב יהודא ש"מ דאף דעומד במקום שהי' צריך לכתוב השם אפ"ה חיישינן שמא כיון שכ' יהודה שמא נתכוין לכתוב יהודא ואולי אפשר גם הג' רח"כ מודה להתפל"מ ועיין בס' מלהק' בסי' ואו סק"ד וא"כ בהא דהעה"ג תיקשי כנ"ל ועוד דבס' נחלת אריאל והובא בנו"ב קמא סי' ע"ו דאם טעה וכ' אלקינו במקום אלקים ועשה מנ"ו מם סתומ' אף כשכ' נ"ו כ' לשם נטפלין ולא לשם העצם ואעפ"כ לא איכפ' לן במה שהם עתה שם אלקים ומבואר שאין זה חשש אמנם כ"ז אם נאמר דקיי"ל כרד"ך ריש בית א' וכן הסכים הפר"ח באה"ע סי' קכ"ה דאם נכתב קצת מאות של השם שלא בקדוש' השם וגמרו בקדוש' דפסול וכן באות בסת"מ שנכתב קצתו בח"ת וגמרו אח"כ בכתיב' וא"כ אנן דקייל כתה"ד וריב"ח ובנו הרלב"ח דאם נגמר האות בכתיב' אף שקצתו הראשון נעשה ע"י ח"ת כשר וה"ה לנכתב שלא בקדוש' דכוותי הוא כמ"ש הג"פ בסי' קכ"ה א"כ אין ראי' מהא דעה"ג והנ"א דשאני

התם דגמרי לשם השם משא"כ בנ"ד ע"כ חזר חשש הרב הנ"ל למקומו כיון שרו"מ עצמו חומר שבעת שכ' המ' נדמה לו שכבר כ' הכ' א"כ כתבו בכוונ' נטפלין ואיך יבא ממילא לקדוש' השם עצמו ואמנם חוץ מהחשש הנ"ל מפ' בירושלמי פ"ק דמגל' דגרסינן התם טעה והשמיט פסוק א' אם יש בו ב' וג' שיטין מתקנו וקורא בו ד' אינו קורא בו ופ"י בתשו' מ"ב סי' נ"ו בשיעור הדילוג שאם הדילוג הוא הרבה כ"כ כשיעור ד' שיטין שאסור לתקן ולהכניס הדילוג הרב הזה ואף אם עבר ותיקנו אין קורין בו וצריך לסלק היריעה ע"ש וא"כ בנ"ד שצריך להכניס ע"ג הגרר מן אלהיכם ואלהי אביכם עם אלקים יחנך בני בגרר הזה שלא הי' נכתב שם יותר בזה הרבה יותר מן ארבע' שיטין אסור ואין קורין בו מכל הלין טעמי נתבאר שאין לתקן היריעה באופן שכ' רו"מ אמנם יש בנ"ד תיקן פשוט לתלו' הכ' למעל' דאף דמקצ' השם אין תולין דוקא מקצת השם ממש אבל הנטפלין לשם שפיר מותר לתלו' כמ"ש הט"ז סי' ער"ו סק"ו ואף שכ' הט"ז שם ואף מי שיעל' על לבו להחמיר בזה כו' מבואר מלשונו שלרווחא דמלתא כ"כ אבל הט"ז עצמו ס"ל דהנטפלין תולין אף לכתחל' אם טעה וכ"כ בתשו' מ"ב סי' נ"ז לענין היוד שבשם אלקינו שמותר לתלותו וע"כ לא חלקו המהר"מ לובלין תשו' והט"ז סק"ז על המ"ב רק משום שס"ל שהיוד שבשם אלקינו היא שרשית ולא מנטפלין אבל בנטפלין מודי לי' דמותר לתלו' כמבואר בדבריהם וכ"כ המג"א סי' ל"ב סקמ"ז וכ"כ בתשו' כנ"י סי' ל"ו וכ"כ בתשו' פ"י ס"א סי' ה' ע"ש באריכו' והנה הב"ח נשאל מחתנו בעל הט"ז על עובדא כבנ"ד ששכח הסופר וכ' אלקים במקום אלקיכם ותלה אח"כ הכ' למעל' והשיב לו הב"ח בתשו' סי' קי"ד דהס"ת כשרה ואף שכ' שם הב"ח בסוף התשו' דלכתחל' הי' מורה שלא לתלותו אלא לסלק כל היריעה ע"ש והיינו משום דחשש לכתחל' שאף הנטפלין אין לתלו' ועיין בתשו' הג' רע"א סי' ע' מ"מ כיון שאף לד' הב"ח אינו רק חשש לכתחל' פשיטא דהלכ' כד' רה"פ המ"ב ומהרמ"ל והפ"י והט"ז והכנ"י דמתירין אף לכתחל' אמנם מה שיש לפקפק בתיקון זה היא משום דכיון דרו"מ משכיר הוא מאחרים לכתוב הס"ת א"כ י"ל דבעל הס"ת לא שכרו שיהי' הס"ת באופן זה כמ"ש הב"י בס' בד"ה סס"י ער"ו בשם התשב"ץ דמתיר לקדור שם שנכתב בטעו' וכ' דהא דאמר הש"ס בגיטין כל ס"ת שאין האזכרו' שבה כתובין לשמן אינו שוה כלום אע"ג דאפשר בקדיר' משום שהשוכר לכתוב לו ס"ת לא נתן לו שכר על כיוצא בזה לכן הפסיד שכרו ע"ש ואף דודאי אין התלוי' גנאי כמו הקדיר' ובהרב' ס"ת ישינים שנמצא כמה תיבו' ואותיו' תלוין ואם כן הוי כקליפ' דכ' שם התשב"ץ ח"ח סי' קמ"ט דל"ש לומר כן מ"מ נלע"ד כיון דהסופרים המובהקים עכשיו לא נהגו כלל לתלו' נראה דבעל הס"ת יכול למחו' בו ע"כ נלע"ד דישאל רו"מ את

בעל הס"ת אם יאמר שכשר בעיניו לתלו' הך' למעל' יתקן כן ולא יביא יריעה שלימה לידי גניזה כמו שהאריך בזה המ"ב סי' נ"ו וסי' נ"ז אמנם באם לא נתרצה הבעל ספר בתיקון זה אין תקנה רק לסלק היריע' וכבר כתבתי בכמה תשו' דאין חשש בכה"ג לסלק היריעה ולכתוב אחרת במקומ' כיון דעתה פסולה היא ובפרט דבנ"ד הב"ח מחמיר לכתחל' וכל מ"ש ה"א ברור לענ"ד ומרוב טרדותי וכמה סיבות לא טובות לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש:
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

תשובה קעג

סקאלא יום ב' י"ב אייר תרל"ב כבוד הרבני המופלג החריף מוה' דוד סופר סתם בק' קיטב
לתשות כחי הנני משיבו בקצר' מ"ש לפי ד' הס"ח סי' תתע"ט דמיירי בשאר ספרים ולא בס"ת מדכ' דף ולכ' יריעה הנה תשו' ח"צ סי' מ"ה הוא כנגדו דנקט בפשיטו' בד' הס"ח ס"ת ונראה דמשמע לי' הכי דס"ל דהא דס"י הנ"ל אלפני' סי' תתע"ח קאי דמיירי בס"ת והמעיין בס"ח יבין והס"ח ליריעה קרי לי' דף ועיין ברמב"ם ד"ט מהס"ת הי"ב שכ' עושין אותו דף לבדו כו' שפירושו יריעה כמ"ש בתשו' מהר"מ מינץ סי' י"ב ע"ש מ"ש במסקנתו להחמיר משום דהורד' מקדוש' היא מה"ת כמ"ש פמ"ג א"ח סי' מ"ב והא דזה אלי ואנוהו היא רק מדרבנן ועיין תוס' סוכה כ"ט רע"ב עכ"ד מד' התוס' אין ראי' כלל דאף שמכשירין בדיעבד מ"מ י"ל דלכתחל' היא מה"ת דאף שכ' התוס' בגיטין סוף ד"ג דמדאו' אין חילוק בין לכתחל' לדיעבד מ"מ לענין קיום מצוה ודאי די"ל דגם מה"ת היא רק למצוה ולא לעכב כדאי' בדוכתי טובי ובנזיר דכ"ג פריך נהי דלא קעביד מצוה מן המובחר כו' וז"פ ועוד דהא ע"כ גם לדברי התוס' בסוכה לאו כלל גמור דמשום זא"ו ליכא חשש בדיעבד דהא אליבא דראחב"י בגיטין ד"כ ע"א טעמא דרבנן דל"מ הע"ק משום זא"ו ומעכב אפי' דיעבד וכמפורש בחה"ר שם אמנם בחי' מהרש"א בשבת דק"ד מפ' דפיסול משום זא"ו אינו רק מדרבנן ועיין בשאגת ארי' סס"י נון אמנם איסור הורדה אינו ברור שהוא מה"ת ועיין פמ"ג א"ח רס"י קנ"ג וגם מד' הט"ז יו"ד סי' ע"ר סק"ג משמע שהיא רק דרבנן וכ"ז בהורד' ממש אבל בגניז' אף שהמ"ב כ' שהיא הורדה בתשו' הארכתי לפקפק ע"ד המ"ב ומ"מ אף לד' המ"ב אינו מה"ת וכבר כתבתי כן בתשו' שהשבתי לרו"מ בשנה העבר' ובזה נדחה הראי' שהביא רו"מ להחמיר בנ"ד מהש"ס דמגל' ובש"ע דאוסר למכור ס"ת ישן לקנות בו חדש דשם הורדה ממש להמעו' ובכה"ג

אינו מועיל מעלה דזא"ו משא"כ בהא דס"ח ובנ"ד וראי' מד' התשב"ץ והחב"י שהובא בתשו' ב"א סי' ס"א באריכו' דמתירין למחוק השם בכדי שיהי' יותר יפה ומהודר וק' נהי דס"ל דאין איסור מחיק' השם בכה"ג משום דאינו דרך השחת' דלא כרא"מ פ' ראה מ"מ אסור משום הורדה וכן כ"פ דמתירין לקדור השם ולגונזו א"ו כמ"ש ועיין בנו"ב קמא סי' ע"ו אמנם למעשה הגם שגם אנכי התרתי לעשו' כד' הס"ח במקום שהי' חשש על יריעה לד' קצת פוסקים אף דנקטינן להקל דבכה"ג מתיר בס' ברכ"י יו"ד סי' ע"ר בשם תשו' ב"ד דאם החדש יש בו עדיפו' דכשרו' שרי למכור הישן וליקח חדש הגם דלכאור' מל' הש"ס במגל' דקאמר בפשיטו' גבי ס"ת דליכא לעלוי ל"מ הכי כמ"ש בתשו' ח"ס סי' רנ"ד מ"מ כיון שאין הורדה ממש רק גניזה הקלתי כי בלא"ה יש לדחו' הראי' של הח"ס וקצרתי כאן אמנם בנ"ד שאין חשש פיסול על הישינ' רק שאינו מהודרת כ"כ כיון שהס"ח עצמו כ' רק אם חפץ לזאת נלפע"ד דשוא"ת עדיף טפי מבלי לגנוז יריעות עם כמה שמות ושלום כנפשי ונפש הדו"ש שלמה במוהר"י זללה"ה:

תשובה קעד

סקאלא יום א' כ"ה אייר תרל"ב

אשיב ואו"ש וברכה לכבוד הרבני המופלג ירא ושלום מוה' משה צבי הירש נ"י בק' סטריסוב

ע"ד שאלתי שנמצא בס"ת אות צ' שעובר מן כלות הרגל של היוד שבהצ' שריטת דיו דרך צוואר הנ' שבהצ' עד מושבה של הנון שבצ' באמצע ואמנם צורת הצ' ניכר היטב לתינוק דל"ח ול"ט וכ' רו"מ דלכאורה יש שני טעמים לפסול א' משום שינוי צורת האות דאין צורת כל צ' באופן זה שנית שאינה מוקפ' גויל מצידה הפנימי במקום שעובר הקו ההוא אמנם סיים להכשיר ודחה טעם הראשון משום שמבואר בש"ע דשינוי צורת האות היא כשאינ' נקרא' או נשתנה לצורת אות אחרת וזה אינו בנ"ד ומשום שאינו מוקף גויל נמי אין לפסול בכה"ג והביא ראי' מד' המג"א סי' ל"ב סקכ"ט דאם קוצה השמאלי' של היוד העליונ' של האלף נוגעת באלף כשר וכ"כ הב"ש באה"ע סי' קכ"ה סקכ"ח עכ"ד והאריך ושאל חו"ד הנה לא עיין רו"מ בפמ"ג שם בא"ח במקומו שכ' דעכ"פ גרירה בעי וכ"כ בתשו' הג' רח"כ חיו"ד סי' מ"ט דאף לד' המג"א עכ"פ גרירה בעי דאל"כ אינו מוקף גויל וזהו שלא כד' רו"מ שכ' דבדיבוק באות עצמו ל"ש פיסול דמ"ג וליתא כמ"ש וכן מפ' בס' ב"ש באות צ' שכ' דאם דיבוק היוד להנון בהצ' שלא במקומו דפסול וז"ל ועוד שמדבקים פני היוד לצוואר הצ' אשר לא כדת כי היקף גויל בעינין כמו בראשי השינין

ועיינין שאם נדבקו הראשים אפי' כחוט השער' נלע"ד שפסול גם הכא ל"ש עכ"ל הרי כמ"ש אמנם כ"ז לד' המג"א והב"ש וכ"מ מד' הרמ"א באה"ע שם אבל הט"ז והחמ"ח שם באה"ע פקפקו ע"ד הרמ"א וכן הג' יעבץ בס' מור וקציעה סי' ל"ב חלק ע"ד המג"א וכ' דבכה"ג שנוגע קיצו השמאלי של היוד בהאלף הוי שינוי צורת אות וכ' וז"ל ודמיון זה אם נגעו ראשי השין והעין וכדומה זה בזה בלי ספק שינה צורתו מקרי ופסול עכ"ל ע"ש אמנם מד' הב"ש הנ"ל מבואר דגם בנגיע' שבראשי השינין ועיינין לא מקרי שינוי צורה רק דפסול משום שאינו מג' וכיון שכן מועיל גרירה אמנם למעשה כבר נחלקו בזה גדולי המחברים ז"ל שבתשו' מהרלב"ח סי' א' וסי' ב' האריך מאד וכ' דלד' רש"י והרמב"ם אין פיסול שינוי צורת אות באותיו' שנדבקו אל עצמו כל שלא נשתנה צורת האות וגם לא נשתנה לצורת אות אחרת כדמשמע מלשון הש"ס פ' הבונה שלא הקפידו רק שלא יעשה ההין חתין או פתוחה סתומה דבכה"ג הוי קפידא לפסול משום שמשתנה לצורת אות אחרת דאל"כ אין לפסול בדיעבד והביא שכ"כ המאירי בפי' ומבואר שם דלדידהו אף בראשי השינין וכדומה שנדבקו אין בזה פיסול שינוי צורה כל שהתינוק דל"ח ול"ט קורא אותם כראוי. ולפ"ד המהרלב"ח לא נמצא מחמיר בזה רק האגור בשם הגמי"י וכן בתשב"ץ ח"א סי' נון ונ"א האריך לחזק דעת זאת ע"ש אמנם הר"א הצרפתי שם בתשו' הרלב"ח האריך מאד להחמיר דבכה"ג שראשי השינין וכיוצא נדבקו למעלה אף דיבוק דק מקרי שינוי צורה כיון שנשתנו ממה שנכתבו בלוחות דע"כ בלוחות הי' כתובים פרידת מלמעל' דהא רק מ' וס' הי' עומדים ואם השינין ג"כ הי' דבוקת בראשם א"כ גם הם הי' בנס כמ"ש מהרלב"ח עצמו. וכן הרד"ך בית א' האריך לפסול ומבואר שם דלהמחמירים ה"ה בא' שנוגע קיצו השמאלי של היוד בגוף האלף נמי פסול מה"ט דהא בודאי בלוחות לא הי' כן דא"כ גם האלף הי' בנס דאל"כ הי' נופל כל גוף היוד וממילא לא הי' לה צורת אלף כלל כמו בנדבק כל גוף היוד לגוף האלף שהוא פסול לכ"ע ואמנם אף מהרלב"ח שהאריך שד' רה"פ להכשיר מ"מ כ' דלכתחלה ראוי לתקנה בגרירת קצת מהאות וגם כל הגדולים שם בתשו' מהרלב"ח שהחזיקו בד' מהרלב"ח מבואר מדבריהם שלא החזיקו בידו רק במה שנחלק שם עם הר"א הצרפתי שד' מהרלב"ח הוא שבגרירת חלק ממנה לבטל צורת האות ולתקנה די ולא מקרי חק תוכת כיון דנתבטל צורת האות ודלא כד' מהר"א הצרפתי והרד"ך שמצריכים דוקא לגרור כל האות. אבל בזה לא הקילו להכשיר בלא גרירה או בגרירת הדבק לבד ע"ש. ועוד דגם המהרלב"ח שם מדמה לה לאות ק' שנדבקה רגלה לגגה שכ' שם שלד' רש"י ורמב"ם כשר בדיעבד וכ"כ התשב"ץ שם וכיון שפסקינן בטוש"ע או"ח סי' ל"ו דבק' שנדבקה פסול אף בדיעבד א"כ ה"ה

בשאר דיבוק האות לעצמותו. ובנ"ד נמי דכוותי' הוא דהא ע"כ בלוחות שבסיני לא הי' דבוק באופן זה דאל"כ גם הצ' בנס הי' עומד דאם הי' נופל זה החלק לא הי' נשאר תמונת צ' כלל כמובן אמנם לד' המג"א והב"ש הנ"ל ע"כ צריך לחלק בין דבוקה הקוף לזה דבקוף שאני שנמצא בש"ס דקאמר מ"ט תליא כרעא דקוף ומ"מ למעשה קשה לסמוך ע"ז ואף דבתשו' רח"כ הורה כן למעשה בא' שנדבק גוף השמאלי של היוד שלמעל' לגוף האלף שסגי בגרירת הדבק שם הי' העובדא שהי' כן גם באלפין שבשמות אלקים הק' ומשום איסור מחיקת השם סמך א"ע ע"ד המג"א אבל בנ"ד שאינו בשם הק' לענ"ד נראה לחוש לד' המחמירים דלא די בגרירת הדבק לבד אלא לבטל צורת האות לגמרי ולתקן אח"כ משום חשש ח"ת ע"ד המבואר בש"ע ובאחרונים סי' ל"ב סי"ח ובאם אירע כן בתפילין שא"א לעשות כן משום שא"כ יפסלו משום של"כ נראה דיכולין לסמוך בדיעבד ע"ד המג"א והב"ש ורח"כ דסגי בגרירת הדבק ויותר מזה לא יכולתי להאריך שלמה במוהר"י זללה"ה:

תשובה קעה

סקאלא יום ג' ד' תשרי תרל"ב לפ"ק:

תחל שנה וברכותיה לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג בתורה ובחסידות איש חמודות ירא ושלם בנש"ק מוה' בנימין וואלף נ"י.

ע"ד השאלה ששאל אותי הסופר מק' אסטילא איך שכ' ס"ת ולא ידע הדין שצריך לקדש שם אל שבתיבות בית אל בכ"מ. זאת תשובתי

הנה בדין זה רבתה המחלוקת בין פוסקים האחרונים והנה בס' ברכ"י סי' ער"ו הביא ד' הא"ר סי' קמ"ב כ' ששאל לכמה סופרים ואומרים שאין מקדשים אותו כלל. אמנם הברכ"י כ' שדעתו נוטה כד' האומרים שהוא קודש וצריך לקדשו. ולבסוף כ' ואח"ז רב ראיתי בתק"ס חדש שכ' שהוא חול ואם קבלה נקבל וצריך שיעידו סופרים מובהקים שכך קבלו מרבותיהם דקבלו מרבם דא"צ לקדשו והקבלה מכריע עכ"ל ולדידי הי' נראה דכיון שהעיד הא"ר ששאל לכמה סופרים ואומרים שאין מקדשים אותו וע"ז סמך הא"ר ודאי דלסופרים מובהקים שאל זה גופא הוי כאלו אומרים שיש להם כן בקבלה כמ"ש הרשב"א בת"ה בית ג' ש"א לענין עוף טהור דנאכל במסורת שסומכין על אותן המקומות שפשט היתרן בהם שכיון שהם אוכלין אותן בודאי קבלו מסורת מאבותיהן שהם מותרין כו' ע"ש וה"ה בנ"ד אמנם מה שהי' לבי נוטה לד' המחמירין הוא דהא קאמר הש"ס בפסחים דקי"ז דאמר רב ידידי' נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קודש ע"ש וא"כ בשם

בית אל דודאי נחנק לשנים אף דשם מקום הוא מ"מ הא גם ידידי' שם איש הוא ואע"פ כיון שנחלק לשנים אמרינן דיה קודש ה"ה בבית אל. ואף דידידי' שנקרא בו שלמה ע"ה מפ' בקרא דע"ש הקב"ה נקרא כדכ' בקרא בשמואל ב' י"ב כ"ה וע"ש בפירש"י מ"מ גם בית אל נקרא ע"ש הקב"ה כדכ' קרא ר"פ ויצא וירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כ"א בית האלהים וגו' ויקרא את שם המקום ההוא בית אל וגו' וכ"כ רש"י שם בהג"ה בפי' שע"ש שהיתה עיר האלהים קראה בית אל ע"ש וכ"כ הרמב"ן שם בפירושו וע"ש במ"ר וכ"ב רש"י בחולין דצ"א ע"ב אלא ששם כ' וז"ל וע"ש שיהי' בית אלהים קראו בית אל וע"ש בח' מהרש"א בח"א וכן מפ' בקרא בפ' וישלח ל"ה ז' וט"ו ע"ש ואף אם נאמר דדוקא בידידי' לרב דנחלק גם לשני שיטין כמ"ש בפסקי מהרא"י סי' קפ"ח הוא דקאמר הכי כמ"ש בתשו' פ"י ס"א חא"ח סי' ו' מ"מ הא גם בית אל אם נחלק לב' שיטין כשר כמ"ש בתשו' פ"י שם ובתשו' ח"ס סי' ע"ר פ' כן מסברא דנפשי' א"כ דומה לידידי' לרב ומסתייע זה לד' המחמירין. אמנם מה שיש לסייע לד' המקילין לפענ"ד הוא מקרא דכ' במלכים א' ט"ז ל"ד בימיו בנה חיאל בת האלי את יריחו ויקרא כן ע"ש שהי' מבית אל כמ"ש רש"י שם ואם הוא שם הק' לא הי' לו לכתוב כן ובפרט שתיבת האלי נכתב בסגול תחת העין ונעשה ע"ז מקודש חול דשם הק' אל נקוד רק בצרי ואל הנקוד בסגול הוא רק שם ועיין בא"ר שם ובברכ"י שם ובס' מלאכת הק' ר"פ לך ובתשו' הג' רע"א סי' ע' ומוכח מזה שהוא חול ע"כ אם שאיני כדאי להכריע נלע"ד להכריע דבית אל דכ' ב' פעמים בפ' לך גבי אברהם אע"ה זה ודאי חול הוא וא"צ לקדש. אמנם בית אל דכ' בפ' ויצא ובפ' וישלח גבי יעקב אע"ה צריך לקדש דודאי בית אל של יעקב אינו בית אל של אברהם דהא גבי יעקב כ' ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה ואם הוא בית אל של אברהם הוא נקרא בית אל מכבר בימי אברהם א"ו שאינו בית אל הנ"ל וכ"כ הרמב"ן שם בפירושו בפי' וכ"כ רש"י בהגה בפי' בית אל לא זה הו הסמוך לעי ע"ש ובית אל של אברהם הוא הי' סמוך לעי כדכ' בר"פ לך במקרא. וכ"כ רש"י בס' יהושע בסי' ט"ז פ' י"ג שבית אל שאצל העי מנחלת בנימין הוא כמפ' שם בפ' כ"ב אבל לוז שקראה יעקב בית אל הוא בגבול המפסיק בין יוסף לבנימין ובית אל זה של יוסף הי' כמפ' שם ע"ש בפירש"י ומש"ה א"ש הכל דבית אל של יעקב שקראו ע"ש בית אלקים כנ"ל קודש הוא וצריך לקדשו וזהו בית אל של לוז אבל בית אל של אברהם שאצל העי שנקרא סתם בית אל מאז כמ"ש הרמב"ן ר"פ ויצא זה חול הוא ומש"ה ל"ק מחיאל בת האלי דנראה שהי' מבית אל שאצל העי שהוא בית אל של בנימין ומש"ה בנה יריחו שהוא גם כן בנחלת בני בנימין וע"ש בפירש"י ובהגהת הגרי"ב

ומש"ה תמהו רבותינו מפני מה תלאו באחאב שהוא לא הי' מלך על שבט בנימין ותי' שתולין הקלקלה במקולקול. הן אמת שהא"ר מביא ראי' מהסופרים לנדון דידי' ושם הי' השאלה לענין בית אל שבר"פ ויצא עש"ה ובפרמ"ג או"ח סי' קמ"ג מ"מ אני אומר אולי שמע השומע וטעה ולא על הג' בעל א"ר ח"ו אני אומר כן אלא על הסופרים שאמרו בפניו כן אולי הם שמעו מרבם דבית אל א"צ לקדש. אמנם רבותיהם לא הי' להם בקבלה רק על בית אל דאברהם והם טעו וסברו דגם בית אל דיעקב א"צ לקדש וז"א כמ"ש ע"כ עלה בדעתי להורות לפי חו"ד שבית אל שבפ' לך א"צ תיקון. אמנם בית אל שבפ' ויצא ופ' וישלח צריך תיקון ואופן התיקון אף שהארכתי בתשו' בכ"מ ששם שנכתב לשם חול מותר למחוק ולתקן כמ"ש הש"ך סי' ער"ו ושם הבאתי ראי' ברורה מהא דמ"ס פ"ה ה"ג מרבנן דפליגי על ר"י בהא דנתכוין לכתוב יהודא דקאמרי דמוחקו וכותב את השם ואף שבספר אור זרוע סי' תקנ"ו כ' דאין הלכה בזה כת"ק דר"י בררתי שם דלא קיימא לן כאור זרוע בהא וכן משמע מירושלמי פ"ק דמגילה בהא דא"ר שמעתי מן חביבי אם יתן לי אדם ס' תילים של ר"מ מוחק אני את כל הללוי' שבו שלא נתכוין לקדשו והובא בתוי"ט פ"ד דסוכה וראי' זו הובא בתשב"ץ ח"א סי' קע"ז. מיהו זה דוקא בכותב השם לשם חול אבל אם כ' השם סתם בלא כוונה בזה יש פלוגתא בין הפוסקים ורבו המחמירים כמ"ש בס' ברכ"י סי' ער"ו ובנ"ד נראה דהוי ככותב סתם. ופשיטא דל"ד להא דיהודא ואף ל"ד להא דהללוי' לר"מ דשם לר"מ פירושו הללוי' הללוהו בהילולים הרבה כדאמר ריב"ל בפסחים דקי"ז. ואם כן אף למ"ד די"ה שבהללוי' הוא קודש עכ"פ ר"מ לא נתכוין לקדשם משום שנתכוין לפי' חול הללוהו והוא בהילולים מה שאין כן בהא דבית אל דאף אי אל הוא קודש משום הנקרא בית אל ע"ש בית אלהים עכ"ז אין בית אל יוצא מידי פשוט שהוא שם מקום וא"כ אף שבשעת כתיבה לא ידע שצריך לקדשו ונתכוין שהוא שם מקום ולא נתכוין שהוא שם קדוש מ"מ לא מיקרי ככותב לשם חול דהא גם אי הוא קדוש פירושו נמי שם מקים רק הוי ככותב סתם וא"כ להרבה פוסקים אם הוא באמת שם קודש אסור למחוק בכה"ג וחוץ מזה הנה הסופר אמר ני שבתחלת הכתיבה אמר שכותב לשם קדושת הס"ת ולשם קדושת השם ע"ד שכ' הט"ז רס"י ער"ד ובכה"ג כתבתי בתשו' שאף שרבו החולקים על הט"ז מ"מ לכ"ע אסור למחוק אח"כ אם כ' שם א' שלא לשמה ואף אם נתכוין לשם חול מ"מ לא אתי מחשבה ומבטל דיבור כמ"ש התוי"ט ריש פסחים ובס' פ"י בגיטין דל"ב בתוס' ד"ה מ"ד ע"כ לא הי' בנ"ד תיקון נכון לדעתי רק לסלק היריעות שנכתב בהם בית אל דיעקב בלא קידוש ולכתבם מחדש בקידוש ספק. אמנם עתה הגיעני מכתב מהסופר הנ"ל שבא לשם איש א' ואמר לו שנראה לו

שבעת שנתוודע לו שצריך לקדש בית אל מספק זה נתוודע לו תיכף אחר שכתב בית אל הראשון או השני ואם כן אחר שנתוודע לו מזה בודאי קודש כל הבית אל שכתב אחר שנתוודע לו ע"כ כתב שכעת הוא מסופק בזה אם הוא כדברי שנראה להאיש הנ"ל וא"כ בודאי קידש אח"כ כל בית אל שאחר הראשון או השני או אפשר לא נתוודע לו זה רק אחר כתיבת כולם עכ"ד. ואם כן לענ"ד יש להכשיר בלא תיקון כיון שבארתי שבית אל של אברהם ודאי דא"צ קידוש לדעתי והבית אל של יעקב אף שכתבתי שלדעתי צריך לקדש מ"מ כיון שמד' האי"ר מבואר דא"צ קידוש והביא דבריו הפמ"ג א"ח סי' קמ"ג ולא ערער וכ"מ מד' תשו' ח"ס סי' ע"ר (א) **(**הג"ה מבן המחבר** ומבואר יותר דתשו' ח"ס ח' ו' סי' ה' וז"ל שם ופ"א נשאלתי מסופר א' אם צריך לקדש בית אל ואז עדיין לא נדפס הספר בנ"י ואמרתי מסברא דאין קודש דהרי חז"ל עשאו יו"ט מגילת תענית ביום דאתבטלא אדרכתי' משטרא וכו' וקשה מה יעשו בשטרות הנכתבים בעיר בית אל שצריך לכתוב שם העיר וכ"ש בגיטי נשים אלא ש"מ דאינו קודש עכ"ד שם:)** וכן בס' בית אהרן שהוא אחרון שבאחרונים כ' בסתם שהוא חול ולא חילק וצ"ל לדידהו דאף דמבואר בש"ס גם ידידי' דאם נחלק לשנים הוי י"ה קודש שה' דשלמה לא נקרא בשום פעם עוד בשם ידידי' רק בשם שלמה. אם כן נראה שהקדוש ברוך הוא ששלח ביד נתן הנביא ויקרא שמו ידידי' אין הכוונה שיהי' נקרא בשם זה רק לשם לויו לבד וכ"כ בס' ט"ג אחר לק"ש עיירות ע"ד הב"ש בפיסקא המתחלת גרסינן בפא"ט ע"ש בט"ג סק"ב ע"כ נשאר השם בקדושתו אבל שם בית אל אף דיעקב קראו ע"ש בית אלהים מ"מ כיון דקראו ע"ד לקרוא המקום אח"כ בשם זה וכדכ' בתורה כ"פ וכן בנביאים בכ"מ א"כ בעת הקריאה קראו יעקב ע"ש שיהי' שם חול ולא יהי' שם הק' שגור בפי הכל בכל עת כשיקראו שם העיר ע"כ אף בית אל דיעקב היא חול כן נראה לפ"ד הגדולים הנ"ל ואין להקשות מש"ס סוטה ד' יוד גבי שמשון אמנם לפמ"ש התשב"ץ ח"א סי' קע"ז בביאור הש"ס הנ"ל לק"מ וע' בכ"ש בסנהדרין דס"ה מבואר דמד' הש"ס כפשטה ולא ראה ד' התשב"ץ הנ"ל וד' הבכ"ש צ"ע מש"ס פסחים הנ"ל וע' תשו' פ"י הנ"ל וא"כ עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא אם צריכים לקדשו וכיון שהסופר מסופק אולי קידשם הוי ס"ס להתיר וגם לפמ"ש למעלה דבנ"ד לא הוי ככותב לשם חול רק ככותב סתם א"כ יש עוד כמה סניפים קטנים להתיר א' דעת הט"ז שבדיעבד די בקידוש בתחלת הכתיבה ובתשו' כתבתי די"ל לפ"ז אף בכ' לשם חול מהני משום דאין מחשבה שמתחלה מבטל דיבור הקדום ומכ"ש בכותב סתם וגם לפ"ז יש לצרף קצת ד' הרדב"ז שס"ל דא"צ לקדש רק שם הוי' ולא שאר השמות והב"י הביא בשם הריא"ס שכ' שקצת סופרים אומרים כן

הגם שהני סניפים אין כדאים לסמוך עליהם כי כה"פ חלקו על הט"ז עיין בס' ברכ"י ובתשו' כתבתי שאפשר גם הט"ז מודה ולא אכפול הדברים וגם על הרדב"ז חלקו כל האחרונים ע' בס' ברכ"י ובס' מה"ק ח"ב וגם הב"י בש"ע סתם להיפך מ"מ סניפים קטנים הוי לצרף לס"ס דלעיל וגם יש צירוף דעת הרמב"ם שס"ל שמברכין על ס"ת פסול ואף דלא מצרפינן דעת הרמב"ם לספק רק בשכבר הוציאו הס"ת ונמצא בו פיסול ספק וגם הרמב"ם עצמו לא כ"כ רק בשאין ס"ת אחרת לקרות בה כמ"ש הכ"מ רפ"י מה' ס"ת מ"מ סניף הוי לס"ס דלעיל וע' תשו' ח"ס חא"ח סי' קע"ח והארכתי בתשו' אחרת ואכ"מ הכלל שלפ"ד הסופר שספוקי מספקא לי' אולי קידש בית אל דיעקב נראה להכשיר לקרות בס"ת ההוא בלא תיקון ומ"מ למעשה צריך שיסכים עוד רב מובהק בהוראה בענינים אלו ואשר שאל אותי הסופר הנ"ל בשם כ"ת על ס"ת שבפסוק שמע ישראל לא סיים השיטה בתיבת אחד רק כ' עוד תיבות בסיום השטה ובמ"ס פ"ט אי' דאחד צריך שיהא בסוף השטה פשוט לענ"ד שא"צ תיקון בדיעבד כי לא הובא זה בש"ע כלל וגם לא גרע מכל מה שמבואר בהגהת רמ"א סס"י ער"ה דסיים רמ"א על כולם דכל אלו הדברים למצוה ואם שינה לא פסל וכ"מ להדיא מלשון ס' מנחת שי שם בפ' ואתחנן וליקרת הימים לא יכולתי להאריך יותר ויתחדש עליו שנה טובה ומבורכת מאד"ה כנפשו ונפש הדוש"ת באהבה.

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קעו

סקאלא יום ה' י"ג סיון תרי"א לפ"ק.

למשכיל א' **מכתבו** קבלתי וע"ד שאלתו באיש א' שקנה מוכרי בית עם פרדס נאה ואחר זמן רב נודע לו שיש בתוך הפרדס אילנות מורכבים ואינו ידוע אם מורכבים במינו או בא"מ והרבה אומרים שעכשיו דרכם להרכיב אילן מאכל על אילן סרק ועכשיו שאל אם מותר לקיימם יען כי מבואר בטוש"ע יו"ד סס"י רצ"ה דאסור לקיים אילן המורכב כלאים ורו"מ פלפל בזה ונהנתי מפלפולו ואשיב על עיקר הדין.

תנן ברפ"ח דכלאים כלאי הכרם אסורין מלזרוע ומלקיים ואסורין בהנאה כלאי זרעים אסורין מלזרוע ומלקיים ומותרין באכילה וכ"ש בהנאה כו' כלאי בהמה מותרין לגדל ולקיים ואינן אסורים אלא מלהרביע ע"כ וגרסינן עלה בירושלמי שם מה' כר"ע דר"ע אומר המקיים עובר בלא תעשה א"ר יוסי דברי הכל הוא הכל מודים באיסור שהוא אסור בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה כהדא דתני המחפה בכלאים

לוקה ע"כ וכ' המפרש שם וז"ל כשלא קיים ע"י מעשה כו' אינו אלא איסור אבל אין כאן מלקות דלאו שאין בו מעשה הוא אבל כשעושה מעשה בקיומו כגון שהכרם נזרע והוא מחפה אותו באדמה אף רבנן מודי שלוקה וברייתי' במקיים שלא ע"י מעשה מיירי ור"ע פליג אפי' שלא ע"י מעשה לוקה ומתני' באיסורא מיירי וד"ה הוא ע"כ וכ"ה שטת הר"מ בפ"א מכלאים ה"ג בפי' הירושלמי הנ"ל ותמה שם על היש מי שאומר שהביא שם דלא אמר ר"ע המקיים לוקה רק בעושה מעשה אבל בלא מעשה אינו לוקה וכ' דהירושלמי הנ"ל הוי תיובתי' ע"ש בכ"מ ודברי הכ"מ תמוהים לפע"ד דהא דברי היש מי שאומר הם דברי התוס' במכות דף ד' ובע"ז דס"ד דאף לר"ע לא לקי מקיים בכלאים אלא כשעוש' מעשה ע"ש וכ"ה שטת רש"י שם בע"ז ולדברי הכ"מ היא נגד הירושלמי ויותר מזה אני תמה דלדברי המפרש הנ"ל דבמקיים במעשה הכל מודים שלוקה ולא פליגי ר"ע ורבנן רק אם מקיים בלא מעשה וכ"נ שהיא שטת הכ"מ וא"כ תיקשי מאי פריך בש"ס דילן בריש מועד קטן על רבה דסובר דמנכש בשבת חייב משום חורש ופריך הש"ס מבריית' דמנכש ומחפה לכלאים לוקה חרושה בכלאים מי איסורא ומשני משום מקיים ופריך והא מדקתני סיפא ר"ע אומר אף המקיים מכלל דת"ק לאו משום מקיים הוא ע"ש ומאי קושיא הוא דהא שפיר פליגי ת"ק ור"ע דת"ק סובר דוקא מנכש ומחפה דעביד מעשה לוקה משום מקיים אבל במקיים סתם בלא מעשה איני לוקה וע"ז פליג ר"ע דאף המקיים סתם בלא מעשה נמי לקי ע"כ הנלע"ד בפי' הירושלמי דהך בשלא קיים ע"י מעשה אר"ע קאי דמתחלה מייתי מילתא דר"ע דאמר המקיים עובר בל"ת ולא קאמר המקיים לוקה והוא משום דבאמת אע"פ שעובר בל"ת לדברי ר"ע דדריש כלאים שדך לא או לא כלאים מ"מ אינו לוקה דהו"ל לאו שאין בו מעשה כמ"ש התוס' הנ"ל וכ"ה שם בירושלמי אחר כך בהלכה זו וז"ל כלום אמר ר"ע אלא לעבור שמא ללקות ע"ש ומבואר דדייקא להו מלשון עובר דאינו לוקה וע"ז קאמר דזה בשלא קיים ע"י מעשה אבל אם קיים ע"י מעשה לוקה וז"ב לפע"ד בפי' הירושל' ומזה ראי' לשטת התוס' הנ"ל וכ"ה שטת הריטב"א שם במכות (א) **(הג"ה **מבן המחבר** א) וכן מבואר בדברי הראב"ד בפי' להתו"כ פ' קדושים דעל הא דאיתא שם שלא יקיים מנין תלמוד לומר לא כלאים לא אמרתי אלא משם כלאים פ' הראב"ד וז"ל מנין שלא יקיים אם עושה מעשה בקיומו כגון שמחפ' עליו את העפר וכגון שגודר סביבותיו לשמרו הרי היא לוקה עליו ואינו עושה מעשה בו אלא זרעו לאחרים (ונלע"ד דכצ"ל וכשאינו עושה מעשה אלא זרעו אחרים) וכשרא' הי' טוב בעיניו ורוצה בקיומו הרי יש עליו אסור לאו אע"פ שאינו לוקה וכו' ע"ש.)** ויותר מזה אני תמה על שטת הכ"מ והמפרש הנ"ל שדבריהם נגד שני התלמודים ש"ס דילן וירושלמי דבש"ס

דילן איתא במכות דכ"א א"ר ינאי כו' החופה בכלאים לוקה א"ל ר' יוחנן לאו משנתינו היא זו יש חורש תלם אחד וחייב עליו כו' וכלאים בכרם כו' א"ל ר"ל כו' הוא מתני' ר"ע הוא דאמר המקיים כלאים לוקה כו' וע"ש בפירש"י וכ"ה בש"ס ירושלמי רפ"ח דכלאים ומבואר מזה דלרבנן אף במקיים ע"י מעשה אינו לוקה ודלא כשטת הכ"מ והמפרש וכיון שכן צריך לפרש דברי הירושלמי דקאמר בשלא קיים ע"י מעשה אר"ע קאי כדעת היש מי שאומר שבכ"מ שהוא שטת רש"י בע"ז ושטת התוס' שם ובריש מכות וכ"ה שטת הריטב"א שם דאף לר"ע שהמקיים הוא בל"ת אין לוקה רק בשקיים ע"י מעשה הא לא"ה אף שהוא בל"ת אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה והנה שטת הערוך הובא בתוס' מכות ד"ד ובע"ז דס"ד דמקיים דר"ע הוא מקיים בלא מעשה וכ"ה שטת רש"י ריש מ"ק ע"ש בד"ה אף המקיים ולפי המתבאר למעלה בפי' הירושלמי לכאורה דבריהם הם נגד הירושלמי דהרי נתבאר דבמקיים בלא מעשה אין לוקה אף לר"ע וגם קו' התוס' והריטב"א היא קו' חזקה דהא ר"י סובר דלאו שחין בו מעשה אין לוקין וא"ל כשיטת ה"ה פי"ג מה' שכירות דהיכא דאפשר לעבור על הלאו במעשה שוב לוקה בכל ענין ז"א דדוקא שם כיון דחסימה בקול הוי מעשה כ"ד בזה כו' ה"ה דאף דלא הוי מעשה גמור לענין מלקות מ"מ כיון שישנה במעשה גמור אף חסימה בקול הוי מעשה ע"ש לשונו אבל היכא דלא עשה מעשה כלל ודאי דאינו לוקה אף שאפשר במעשה וכ"כ בתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סי' ע"ו וז"פ וגם קשה על רש"י דדבריו סותרים בפירושו שפי' בריש מ"ק למה שפירש בע"ז דס"ד והנה הך ברייתי' שבש"ס ריש מ"ק ובכ"ד היא מתוספתא פ"ק דכלאים ובתוספת' שלפנינו הגירסא הזורע והמנכש והחופה עובר בלא תעשה ר"ע אומר אף המקיים עובר בל"ת ולפי מה שנרא' מבואר משיטת הירושלמי רפ"ח הי' הגירסא במלתא דת"ק לוקה ובמלתא דר"ע עובר בל"ת ע"ש רק שלדברי ר' יוסי צ"ל דגם רישא דברייתי' ר"ע היא כאוקמת' דרבה בש"ס דילן ריש מ"ק וה"ה דהמנכש והמחפה לוקה משום מקיים שר"ע אומר אף המקיים עובר בל"ת ואף שסתם מקיים אינו לוקה משום דהוי לאו שאב"מ מ"מ כיון שעכ"פ עובר בל"ת א"כ כשעושה מעשה במקומו שהיא מנכש או מחפה לוקה וכ"ז לדברי ר' יוסי אבל אח"כ איתא שם דברי ר' ינאי שבש"ס דילן במכות דכ"א ודברי ר' יוחנן ור"ל ולר"ל דרוצה לדחות דברי ר' יוחנן דטעמ' דמתני' פ"ג דמכות דחורש בכלאים לוקה משום מקיים וכר"ע הוא מפרש נמי כרבה בריש מ"ק דכולה ר"ע הוא דהא לדידי' מחפה אינו חייב רק משום מקיים ולא משום זורע והש"ס שם בירושלמי דחו דברי ר"ל כלום אמר ר"ע אלא לעבור שמא ללקות והכא ללקות אנן קיימין והיינו דס"ל דלא כר' יוסי דאמר למעלה דבמקיים ע"י מעשה לוקה לר"ע והנך ס"ל

דאף במקיים ע"י מעשה אינו לוקה וטעמם נרא' שסוברים כשטת הרא"ה בס' החינוך מצוה שמ"ה דכל לאו שאפשר לעבור עליו בלא מעשה אף כשעשה מעשה אין לוקין ומש"ה ע"כ טעמא דחורש בכלאים לוקה כשמחפה משום זורע הוא ות"ק דתוספתא לאו ר"ע היא וזה כרב יוסף בריש מ"ק. אמנם בזה אם במקיים במעשה לוקה לר"ע מפ' בש"ס דילן בע"ז דס"ד דלא כסוגית ירושלמי זו אלא כר' יוסי דבמקיים במעשה לוקה לר"ע וזהו דלא כדעת הרא"ה הנ"ל וכ"ה דעת הרמב"ם בפ"א מחמץ ימצה הלכה ג' לענין לאוי דבל יראה ובל ימצא דאם עבר עליהם במעשה לוקה ויש להרמב"ם ראי' מש"ס דילן הנ"ל ועי"ל ברמב"ם פי"א מה' עכו"ם והנה בש"ס דילן כשהובא תוספתא זו הגירסא דדברי הת"ק לוקה וכדברי ר"ע הגירסא אף המקיים והנה בדברי הת"ק מבואר ש"ה גירסתם בתוספתא דלא כגירס' שלפנינו רק כגירסת הירושלמי אבל בדברי ר"ע יש להסתפק אם הי' גירסתם רק אף המקיים ולא יותר וזהו דלא כהגירסא שלפנינו ולא כגי' הירושלמי שדברי ר"ע נאמר בגירסא הנ"ל אף המקיים עובר בל"ת או שאולי גם גירסת הש"ס דילן הי' כן רק שדרך הש"ס דילן לפעמים לקצר בלשון התוספת' כמ"ש הקדמונים כ"פ ואף כשמביא הש"ס משניות דזרעים וטהרות דרך הש"ס לקצר כמ"ש התוס' בבכורות דכ"ז ע"ב ומש"ה א"ש דבריש מ"ק פירש"י מקיים בלא מעשה כסתם לשון מקיים ול"מ אם הגירסא בדברי ר"ע אף המקיים בל"ת דסובל יותר דאינו לוקה כפשטות דברי ר' יוסי שבירושלמי וכנ"ל ואף אם הגירסא רק אף המקיים מ"מ י"ל כו דאף המקיים בל"ת אף דאינו דומה לגמרי למנכש ומחפה דלוקה ומקיים אינו לוקה מ"מ כיון דשוין עכ"פ לענין דבשניהם עובר בל"ת שייך לשון אף וזה מצוי אבל בע"ז דקאמר הש"ס סברוה הא מני ר"ע דאמר המקיים לוקה הוכרח רש"י לפרש מקיים במעשה ועכ"פ היוצא מזה דלר"ע מקיים במעשה לוקה ומקיים בלא מעשה נהי דאינו לוקה משום שאב"מ אבל עובר בל"ת אבל לרבנן בין מקיים במעשה או בלא מעשה אינו רק איסורא בעלמא ונלע"ד פשוט דלרבנן אף איסור תורה אין בזה רק איסור דרבנן דכיון דע"כ רבנן לא דרשי כלאים שדך לא אם כן איך רמיזא באורייתא לאיסור ע"כ נלע"ד דלרבנן אין במקיים רק איסור דרבנן ועיין בט"ז בא"ח רס"י תמ"ב ושוב בא לידי תשו' חתם סופר וראיתי שכ"כ בסי' רפ"ח שלרבנן דר"ע אין במקיים כלאים רק איסור דרבנן ועמ"ש לקמן אם זה מוחלט שלרבנן דר"ע יש איסור דרבנן עכ"פ והנה ראיתי שם בתשו' כ' שם בפי' התו' בע"ז דס"ד דסוברים דאף לר"ע כל שמקיים בלי מעשה אין בזה איסור כלל וסוברים שהש"ס שלנו חולק על הירושלמי הנ"ל וע"ש שדחוק בטעמו ודבריו תמוהים שהוא נגד תוספתא ומפורש' פ"ד דמכו' דתניא המאחר במקדשים והממיר במוקדשים והמשייר חמץ בפסח

והמקיים כלאים עובר בל"ת אבל אין לוקה עליהם את הארבעים לפי שאין בהם מעשה ע"כ ואעפ"י שמ"ש בתוספתא הנ"ל הממיר במוקדשים הוא תמוה דהא ממיר לוקה כמפ' במשנה ריש תמורה ובתוספתא שם וכן שם במכו' בתוספתא סיים שם זה הכלל כל שיש בו מעשה לוקה וכל שאין בו מעשה אין לוקה חוץ מן הממיר והנשבע והמקלל כו' ואולי הך הממיר במוקדשים ט"ס היא מ"מ מפורש בתוספתא דהמאחר במוקדשין והמשייר חמץ בפסח והמקיים כלאים דעובר בל"ת ואינו לוקה לפי שאין בהם מעשה וע' בה"ה פ"א מה' חמץ הלכה ג' ועכ"פ ודאי דאתיא כר"ע דהמקיים בל"ת וע"כ דמיירי במקיים בלי מעשה דמש"ה אינו לוקה ומ"מ עובר בל"ת ודלא כתשו' חתם סופר הנ"ל ועוד אני תמה שרוצה להעמיס כן בקושי' התוס' בע"ז וכי דבר פשוט היא לחלוק על הירושלמי עד שמכח זה יקשו התוס' בפשיטו' ויצטרכו ליישב בדוחק גדול ועוד שגם מדברי התוס' בריש הדיבור שם שכ' לדחו' פי' הערוך ולקיים פירש"י לא כ' רק דאינו לוקה בלא מעשה משום דהוי לאו שאב"מ ומוכח להדיא דאיסור לאו מיהו איכא לר"ע אבל האמת הברור בכוונת התוס' שם בקושיותם ותירוצם היא דהי' קשה להם דאם נאמר דזה לא הוי מעשה איך אפשר להעלו' על הדעת לאסור להפועל בכלאים משום רוצה בקיומו דבשלמא גבי ע"ז דמצוה לבטל ע"א ומשמשי' אף ע"א שאינו שלו וע' בפירש"י שם בע"א דס"ד ד"ה רבנן היא וברמב"ם רפ"ז מה' עכו"ם ומש"ה אסור להיו' רוצה בקיומו אף שהע"ז היא של נכרי וע"ש בפר"ח בא"ח סי' ת"ן אבל בכלאים אף דאסור לקיים היינו שאם רואה כלאים בשדהו אסור לקיימו ומחויב לעקרו אבל הכי מחויב לעקור כלאים שבשדה שאינו שלו וכ"ש משדה של עכום וע' בלשון הערוך שהביא התוס' שכל מקיים בהנחה דכלאים ליגדל בתוך שדהו וכ"ה בלשון הרמב"ם רפ"א דכלאים ה"ג שכ' ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בתוך שדהו ע"ש ומבואר דאין איסור לקיים רק בשדה שלו ואעפ"י שנראה קצת שעל פועל מוטל לעקור כלאים שרואה בשדה של בעה"ב עיין במשנה ואו פ"ה דכלאים ובירושלמי שם וברמב"ם פ"ה דכלאים ה"ט ובהשגו' וכ"מ שם מ"מ בכאן הא הפועל באמת הוא נשכר לעקור הכלאים רק שבאנו לאסור מצד רוצה בקיומו דהיינו שרוצה שלא תתעקרו ממילא עד שיעקור הוא ויקבל שכר א"כ שוב להך רוצה בקיומו לא הוי פועל ואין בו משום איסור רוצה בקיומו וז"ב למעיין וגם גוף הדבר אינו מוכרח די"ל דטעם המשנה פ"ה וירושלמי היא מטעם שכ' התוס' בב"ק ד"ק ע"ב ובריש מס' ב"ב ומש"ה שפיר הק' התוס' דבשלמא אם הי' עושה מעשה כגון שעושה גדר לפני שדה כלאים זה ודאי נראה דאסור אף אם עושה כן לשדה חבירו או של עכום הזרועה כלאים וע' בכ"מ שם ובתשו' רדב"ז ח"ב ללשונו' הרמב"ם

ס' י"ח וע"ש בלשון רש"י בע"ז דעכ"פ עושה מעשה לקיים כלאים אבל במה דניחא לי' שיתקיים כלאים בשדה חבירו וכ"ש בשדה של עכום בלא שום מעשה ודאי דאין בזה איסור זה היא ק' התוס' וע"כ הוצרכו לדחוק ולתרץ דכיון שהוא עושה מעשה לבסוף מחשבתו משוי לי' מעשה ע"ש שזה ברור בכוונת דברי התוס' שם ובזה נכון לפע"ד דברי הש"ס שם בע"ז דקאמר סברוה הא מני ר"ע הוא דאמר המקיים בכלאים לוקה והיינו מקיים ע"י מעשה דוקא כמ"ש רש"י ותוס' שם ולמה נקטו מקיים במעשה דוקא הו"ל למינקט סתם מקיים שעכ"פ אסור לר"ע והיא בל"ת וסתם מקיים הוא בלא מעשה כמו שפרש"י ריש מ"ק ועמ"ש לעיל ולפי הנ"ל מיושב דכאן אין חשש איסור רק במעשה דוקא וז"נ לפע"ד ועכ"פ זה ברור דבמקיים בלא מעשה עובר בל"ת לדעת ר"ע כמבואר בירושלמי ואין הש"ס שלנו חולק בזה על הירושלמי. אמנם במה דמבואר בירושלמי הנ"ל דלרבנן דר"ע איסורא מיהו איכא במקיים ואף במקיים בלי מעשה. הנה לכאורה הש"ס שלנו חולק בזה וסברי דאף במקיים במעשה אף איסורא ליכא כמבואר לכאור' בסוגיא דע"א דס"ד דקאמר הא מני רבנן הוא אי רבנן מאי אוריא עוקרין אפי' קיומי נמי שפיר דמי ע"ש וכבר הרגיש בזה בס' מל"מ פ"א וסיים שיש ליישב בדוחק ואולי כוונתו היא דמאי דאמרי' אפי' קיומי נמי ש"ד היינו דמאי איריא דמותר לישראל להיו' רוצה בקיומו דמיעוט תפלה אפי' בלא מיעוט תפלה מותר לרבנן רוצה בקיומו וע"ש בפירש"י והיינו לפמ"ש למעלה דלרבנן אין במקיים רק איסור דרבנן והנה איסור רוצה בקיומו אף בע"ז דמצוה מן התורה לבטלה אין ברוצה בקיומה רק איסור דרבנן כמבואר שם בש"ס שאני ירושת הגר דאקילו בה רבנן וכ"כ הפר"ח בא"ח סי' ת"ן ולזה בכלאים דאף במקיים גמור אינו אלא איסור דרבנן א"כ יש להתיר רוצה בקיומו דהו"ל תרי דרבנן ואף דבאמת אף בסתם יינם אסור להיו' רוצה בקיומו מ"מ יש לחלק דדוקא בייי"נ דהקיום אסור מן התורה בע"ז ומשמשי' ותקרובי' מש"ה בסתם יינם נמי עשאהו כשל תורה וכל דתיקון רבנן כעין דאו' תיקון משא"כ בכלאים דאף בכלאים של תורה איסור הקיום אינו רק דרבנן לרבנן דר"ע לא שייך לומר כן ולענין פסק הלכה. הנה וד' הראב"ד בהשגו' ריש ה' כלאים מבואר דפוסק כר"ע וכן מבואר נמי מדברי הרא"ש ה' כלאים וטעמם נראה שאעפ"י שהלכה כר"ע מחבירו ולא מחביריו ומלשון הש"ס בע"ז מבואר דרבים פליגי עליו וכ"מ מלשון רש"י במכו' דכ"א מ"מ כיון דפליגי רבה ורב יוסף בריש מ"ק לענין מנכש בשבת משום מאי חייב ורבה סובר דחייב משום חורש ולא משום זורע ומנחש בכלאים לדידי' ע"כ משום מקיים חייב וכיון דמנכש משום מקיים ע"כ מחפה נמי משום מקיים דהא בהדי הדדי תניא ולדידי' מתני' דפ"ג דמכו' דחורש בכלאים חייב משום

מחפה ע"כ משום מקיים היא כדדחי ר"ל במכו' דכ"א ורבה ורב יוסף הלכתא כרבה בר מתלת וכ' התוס' והרא"ש בפ"ב דמציעא ובפ"ק דקידושין ובכמה דוכתי דכללא היא בכל הש"ס וכן מבואר מהשגת הראב"ד ריש כלאים דפסק כרבה דמנכש ומשקה מים לזרעים לאו משום זורע היא וא"כ כיון דסתם משנה דפ"ג דמכו' כר"ע אתי מש"ה פסק הלכה כר"ע וגם י"ל דסברי דפשטו' הסוגיא בע"ז דס"ד משמע דלרבנן אף קיומו נמי שפיר דמי והש"ס שלנו חולק אהירושלמי דפ"ח דכלאים כמו שהערנו למעלה וא"כ כיון דקתני במתני' בפ"ח דכלאים דכלאים אסור מלזרוע ומלקיים ע"כ דאתיא כר"ע וגם בתוספתא סוף מכות קתני סתם דמקיים כלאים עובר בל"ת וע"כ כר"ע אתיא וכיון דאיכא תרי סתמי דמתני' וגם סתמא בתוספת' הנ"ל כר"ע ע"כ פסק הלכה כר"ע והרמב"ם בחבורו נראה ודאי דפוסק כרבנן דר"ע מדכ' ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו כו' ואם קיימן אינו לוקה ולא פי' דאם קיים ע"י מעשה לוקה כמו שכ' בפ"א מה' חמץ לענין לאו דבל יראה דהא בהדי הדדי מיתני בתוספת' דסוף מכות וא"ל דסובר כסוגי' הירושלמי פ"ח מכלאים דפליגי על ר' יוסי וקאמרו דמקיים בכל ענין אינו לוקה אף לר"ע ז"א דכיון דמפ' בש"ס דילן בע"ז דלר"ע המקיים במעשה לוקה לא הוי שביק ש"ס דילן לפסוק כירושלמי ובפרט שר' יוסי שבירושלמי נמי סובר כשטת ש"ס שלנו ועוד דהא הך סוגיא דירושלמי ע"כ סוברת כשטת הרא"ה בס' החינוך הנ"ל והרמב"ם ע"כ דאינו סובר כהרא"ה דהא פ' דהמקיים חמץ ברשותו במעשה לוקה וזהו ע"כ דלא כהרא"ה וכמ"ש למעלה וגם מדלא מנה בספר המצו' וגם בחבורו מקיים כלאים במנין הלאוין ועכ"פ הנ"ל לכתוב שלא לזרוע זרעים כלאים ושלא לקיים כלאים מבואר דפוסק דלא כר"ע וטעמו נראה משום שהרמב"ם פוסק בהך פלוגת' דרבה ורב יוסף כר' יוסף כמבואר בחבורו בפ"ח מה' שבת הלכה ב' וע"ש בכ"מ ובלח"מ ודבריהם ברורים ודלא כמ"ש הכ"מ בפ"א דכלאים שהרמב"ם פוסק כרבה דליתא וטעמו שפוסק כר' יוסף אף אם נאמר שהרמב"ם סובר כתוס' ורא"ש וסייעתם דבכל הש"ס הלכה כרבה לבר מתלת היינו משום דכיון דר' ינאי ור' יוחנן במכו' דכ"א סברי דמחפה חייב משום זורע הלכתא כוותייהו וכיון דמנכש ומחפה בכלאים בהדדי מיתני בברייתא וכיון דמחפה משום זורע מנכש נמי משום זורע היא והיינו כר' יוסף ועוד דכיון דמחפה משום זורע היא א"א לאוקמוי לברייתי' כאוקימת' דרבה דכולהו ר"ע היא ומה טעם קאמר דהא מחפה לאו משום מקיים הוא אלא משום זורע וכיון שכן ע"כ ברייתא כפשטה דת"ק פליג אר"ע והיינו כר' יוסף ומש"ה נמי הך מתני' דפ"ג דמכו' דחורש בכלאים לוקה משום שהיא מחפה ככ"ע אתין דמשום זורע חייב וע' בריטב"מ במכות דכ"א ועוד דלהרמב"ם בלא"ה א"א לאוקמי' מתני' דחורש

בכלאים משום מקיים דהא קתני נמי התם דחייב משום חורש בשביעית והרמב"ם פ' רפ"א מה' שמטה דאינו לוקה על חרישה בשביעית וע"ש בכ"מ ומש"ה א"א לאוקמי' כדחויא דר"ל שם בפ"ג דמכות וכן הוקשו בירושלמי רפ"ח דכלאים על הך דחויא דר"ל וע' בחי' מהרש"א שם במכות דכ"א אלא שהירושלמי משני דר"ל סובר דחורש בשביעית לוקה וכן פירש"י שם במכות דכ"א ד"ה או לאו ע"ש אבל הרמב"ם שפ' דאינו לוקה ע"כ צריך לומר דמחפה משום זורע היא וע' בפירש"י ותוס' בפסחים דמ"ז ריש ע"ב ומש"ה מחייב תנא דמתני' חורש בכלאים ובשביעית וז"ב וע' בפירש"י במכות שם במשנה ד"ה וכלאים וד"ה שביעית וא"כ הך מתני' דכ"ע הוא וכ"כ הרמב"ם בפי' המשניות שם במכות ע"ש וא"כ הדרינן לכללין דאין הלכה כר"ע מחבריו וגם בלא"ה מדברי ר' ינאי עצמו מבואר דפוסק דלא כר"ע מדקאמר המחפה בכלאים לוקה ולא קאמר המקיים בכלאים לוקה ש"מ דמקיים אינו לוקה דלא כר"ע וע"ש בפירש"י במכות ומש"ה פ' הרמב"ם דלא כר"ע וסובר הרמב"ם נמי כר' יוסי בירושלמי דהך מתני' דרפ"ח דכלאים ככ"ע אתיא דאף לרבנן איסורא מיהו איכא וכבר כתבנו למעלה ליישב דאין לזה סתירה מן הש"ס דע"א ומש"ה פירש הרמב"ם בסתם דאסור לקיים כלאים ואם קיים אינו לוקה והיינו משום דאין במקיים רק איסור דרבנן לרבנן דר"ע שוב האיר ד' עיני ומצאתי בתוס' ב"ק דפ"א ד"ה אין כו' דלרבנן דר"ע אין במקיים רק איסור דרבנן שחייבהו חכמים לעקור משום חשד שלא יאמרו שזרע כלאים והוא כמ"ש גם מבואר שם דלר"ע אף במקיים בלא מעשה יש איסור תורה רק שאין לוקין משום שאב"מ וזהו כמ"ש למעלה ודלא כתשו' חתם סופר שכ' בדעת התוס' איפכא וגם מבואר שם בתוס' שי"ל דלוקה דנקט ר"ע הוא לאו דוקא והי' אפשר לישב בזה בפשיטות דברי הערוך אמנם סתירת דברי רש"י נ"ל ליישב כמ"ש למעלה ואכמ"ל ועכ"פ נתבאר לפע"ד שהרמב"ם פ' כרבנן דר"ע ודלא כמ"ש בתשו' ח"ס הנ"ל שהרמב"ם פ' כר"ע גם פ' דמנכש ומחפה משום מקיים הוא ודבריו תמוהים ונהפוך היא גם דברי הפני משה בפירושו לירושלמי פ"ג דמכות במ"ש לד' הרמב"ם דבריו תמוהים מאוד ע"ש והנלע"ד כ' (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) עיין בשער המלך ריש הלכות כלאים שהאריך שם הרבה בזה:)** ועתה נשובה ונחקורה לדין כלאי אילן. והנה הרא"ש והטוש"ע כ' בפשיטות שאסור לקיים כלאי אילן ורו"מ הביא דברי הרדב"ז בתשו' ללשונות הרמב"ם ח"ב סי' ר' שמפי' בדבריו שמותר לקיים והביא ג"כ דברי חי' הריטב"א בפ"ק דקידושין שמוכח מדבריו ג"כ שמותר והנה חי' הריטב"א לקידושין אינו ת"י כעת ולא אוכל לעמוד על דבריו וכפי שהעתיק רו"מ דברי הריטב"א אין להם ביאור אמנם ברדב"ז הנ"ל מפ' כן והנה דעת הרשב"ם בב"ב ד' צ"ד דכלאי זרעים

אסורים מכיון שנשרשו ע"ש והתוס' תפסו עליו מש"ס חולין דף קט"ז ובאמת יש להפליא ג"כ על הרשב"ם ממשנ' רפ"ח דכלאים דמפו' שם דכלאי זרעים מותרים אף באכיל' וע"ש בב"ב בהגהת הגאון מוהרי"ב שהרגיש בזה וליישב דברי הרשב"ם צ"ל דהרשב"ם מפ' הך כלאי זרעים שבמשנ' דכלאים ובש"ס דחולין דקט"ז בכלאי אילן מיירי דמיקרי נמי כלאי זרעים בקרא וכמבואר ברמב"ם פ"א מכלאים הלכה ה' וסובר הרשב"ם דדוקא כלאי אילן מותרים באכיל' ולא כלאי זרעים וטעמו נראה דהא בש"ס שם בחולין פריך כלאי זרעים ליתסרו מכל שתעבתי לך ומשני משום דאיתקש לכלאי בהמה ובש"ס דקידושין דל"ט מבואר דרק כלאי אילן איתקש לכלאי בהמה ולא כלאי זרעים וע"ש בתוס' ד"ה ההיא וכ"כ בס' מגיני שלמה בשבת סוף דפ"ד וא"כ כלאי זרעים ממילא באיסורייהו קיימי וע"כ דכלאי זרעים הנאמר במשנ' דכלאים ובש"ס דחולין דמותרים אף באכיל' בכלאי אילן דוקא מיירי ויש קצת ראי' להרשב"ם מלשון הש"ס בקידושין שם דקאמר כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנא' ע"ש ולא קאמר דלא אסירי באכילה וע"ש בספ"י ולהרשב"ם מיושב והתוס' שחלקו על הרשב"ם היינו משום דלא משמע להו לומר דסתם לישנא דכלאי זרעים שבמשנ' ובחולין שם בכלאי אילן דוקא מיירי כמ"ש בשבת סוף דפ"ד לחלוק על שיטת רש"י וע"ש בחי' מהרש"א ומהר"מ לובלין אבל לדעת הרשב"ם ע"כ צ"ל כן ועיין בס' מגיני שלמה וכיון שכן א"כ מבואר שגם הרשב"ם סובר דכלאי אילן אסור לקיים דהא לדידי' מתני' דרפ"ח דכלאים דקתני כלאי זרעים אסורין מלזרוע ומלקיים ומותרים באכיל' אכלאי אילן קאי וקתני אסורין לקיים אמנם אף לדעת התוס' וכל הפוסקים שחלקו על הרשב"ם וסוברים דכלאי זרעים מותרים אף באכיל' נלע"ד דג"כ מוכרח דכלאי אילן אסור לקיים דבאמת קשה לשיטתם אמאי כלאי זרעים מותרים והא כל שתעבתי לך היא כקושית הש"ס בחולין הנ"ל ואף שהש"ס משני משום דאיתקש לכלאי בהמה קשה הניחא בכלאי אילן אבל כלאי זרעים הא לא איתקשי וא"ל דאף כלאי זרעים איתקשי לכלאי בהמה דמה"ט סובר ר' יוחנן בירושלמי סוף ערלה דכלאי זרעים אסורין אף בח"ל כמבואר שם ואף שבש"ס דילן בקדושין דף ל"ט מפ' דכלאי זרעים אינו נוהג בח"ל היינו ממיעוטא דשדך כמבואר שם אלא שא"כ תיקשי על התוס' שם בקידושין ד"ה ההיא שכ' דהא דקאמר הש"ס דשדך למעוטי זרעים שבח"ל היינו כלאי הכרם דהוא דאתי מק"ו מחדש להני צריך קרא למעוטי אבל כלאי זרעים א"צ מיעוט דבלא"ה אין ללמדם מק"ו ע"ש וקשה הא צריך מיעוט לכלאי זרעים דאי לאו מיעוט הוא דנוהג בח"ל משום דאיתקש לכלאי בהמה כמו שסובר ר' יוחנן בירושלמי באמת וכבר הרגיש בזה בספר פני יהושע בקונטרס חדש ועכצ"ל בדעת התוס' דס"ל בפשיטו' דכיון

שאמרו בש"ס דילן מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכב' א"כ כלאי אילן הוא דהוקש' לכלאי בהמה ולא כלאי זרעים דאינו דומה לכלאי בהמה ושמואל הוא דקאמר לה בש"ס דינן והוא באמת בר פלוגתא דר' יוחנן שם בירושלמי סוף ערלה כמבואר שם ונלע"ד דדברי התוס' מוכרחים דאם נאמר דכלאי זרעים נמי היקשו לכלאי בהמה כמו כלאי אילן א"כ מאי קאמר בש"ס ואלא הכתוב שדך ההוא למעוטי זרעים שבח"ל ותיקשי ומאי ראיתי לרבוי כלאים אילן בח"ל מהיקשא ולמעוטי כלאי זרעים בח"ל ממיעוטא דשדך כיון דשניהם הוקשו לכלאי בהמה מאי גרעותא דכלאי זרעים מכלאי בהמה להתירו בח"ל ובשלמא לענין כלאי הכרם דלא אתי מהיקשא אלא מק"ו מחדש כמ"ש התוס' שם דל"ט וסוף דל"ח וכלאי אילן אתי מהיקשא והקישא עדיף מק"ו כמבואר בש"ס ות"כ בכמה דוכתי ומש"ה מוקמינן מיעוטא דשדך לענין כלאי הכרם דאתי' רק מק"ו ולא אכלאי אילן דאתי' מהיקשא וזה ברור ונכון ונסתלק' תלונות הפ"י שם בקנ"א על התוס' אלא שא"כ הדרא קושי' לדוכתי' אמאי מותרים כלאי זרעים באכיל' כיון דלא איתקשי לכלאי בהמה יהי' נשארין באיסור אכיל' מלא תאכל כל תועבה כקושית הש"ס בחולין ע"כ צ"ל דבאמת כלאי אילן היא דאיקשו לכלאי בהמה רק כיון שילפינן דכלאי אילן מותר באכיל' מהיקשא מכלאי בהמה שוב ילפינן נמי להתיר כלאי זרעים בק"ו מכלאי אילן דמה כלאי אילן שנוהג אף בח"ל מותר אף באכיל' מהיקשא דכלאי בהמה כלאי זרעים שאין נוהג בח"ל אינו דין שמותר באכילה וא"ל כלאי הכרם יוכיחו שאינו נוהג בח"ל מה"ת ואעפ"כ אסור באכיל' מה לכלאי הכרם שאסור אף בהנא' תאמר בכלאי זרעים שמותר בהנא' מדגלי רחמנא גבי כלאי כרם וכו' כדאי' בש"ס שם בחולין וכ"כ בס' המקנה בקידושין שם דכלאי זרעים דמותרין באכילה היא משום דילפי' מכלאי אילן מק"ו וכיון שכן ממילא ע"כ מוכרח דכלאי אילן אסור לקיים דאל"כ ק"ו פריכא היא דמה לכלאי אילן דמותר לקיים מש"ה מותר באכילה תאמר בכלאי זרעים דאסור לקיים י"ל דאסור גם באכיל' מקרא דלא תאכל כל תועבה א"ו מוכח דכלאי אילן אסור לקיים ואף שלכאור' אין ראי' רק אם נפסק כר"ע וא"כ איסור קיום בכלאים היא מה"ת אבל אם נאמר דהלכה כרבנן דר"ע וא"כ אין איסור קיום בכלאים רק מדרבנן משום מ"ע כמ"ש התוס' בב"ק הנ"ל וא"כ אין לנו ראי' לכאור' דאסרו רבנן לקיים כלאי אילן אלא שלרבנן דר"ע בלא"ה א"צ ראי' דמאיזה טעם נחלק ולהקל יותר בקיום בכלאי אילן מכלאי זרעים דהא בתרווייהו יש מ"ע שיאמרו שישראל הרכיב כלאי אילן ואף אם נאמר דהסוגיא שבחולין היא אליבא דרבנן מ"מ ע"כ גם לר"ע צ"ל דאין חילוק בין כלאי זרעים לכלאי אילן לענין קיום דהא בירושלמי רפ"ח דכלאים הי' ס"ד לאוקמי' מתני' שם כר"ע דוקא

ולא כרבנן ואף לאחר דשני ר' יוסי דמתני' ד"ה אבל מ"מ כר"ע נמי אתי' ואפ"ה קתני במתני' דכלאי זרעים מותר אף באכילה וכבר נתבאר דהיתר אכילה בכלאי זרעים היא רק מק"ו מכלאי אילן ולזה צ"ל דכלאי אילן נמי אסורים לקיים דאל"כ ק"ו פריכא היא כמ"ש למעלה ומבואר דא לר"ע כן היא והנה הא דפשיט' להו להש"ס לפי הנ"ל דאסור לקיים כלאי אילן עלה לפע"ד לומר משום דילפינן בק"ו מכלאי זרעים שאינו נוהג בח"ל ואסור לקיים כלאי אילן שנוהג אף בח"ל אינו דין שאסור לקיים ובהכי יתיישב לפע"ד מה שהק' רו"מ לכאורה ק' נכונה דאיך אפשר לומר דאסור לקיים כלאי אילן והא כלאי אילן איתקש לכלאי בהמה וכלאי בהמה מותר לקיים (ר"ל דהא בכלאי בהמה אם רואה אותן רובעים זא"ז א"צ להפרישם כמבואר ברמב"ם פ"ט מכלאים ובטוש"ע סי' רצ"ז ואולי הרמב"ם מפ' כן במשנ' רפ"ח דקתני מותרים לגדל ולקיים ותרתי ל"ל וע"ש בתוי"ט ולפי הנ"ל א"ש ועמ"ש לקמן איה"ש אבל ממה שמותר לקיים הנולד מהרבעת כלאים בלא"ה לק"מ דהא הפרי הצומח מכלאי אילן וזרעים נמי מותר) ואין היקש למחצ' ולפי הנ"ל לק"מ ע"פ מ"ש התוס' בב"מ דקי"ד דאף דבכל מקום דהיקשא וק"ו סתרי אהדדי היקשא עדיפא מק"ו מ"מ סברת ק"ו דוחה דינא דאין היקש למחצה דכיון דיש להעמיד ההיקש על ד"א שאין הק"ו כנגדו וע"ש האריכות וא"כ בנ"ד דכוותי' היא אלא שא"כ הדרא קו' הש"ס לדוכתי' כלאי זרעים אמאי מותר באכילה וא"ל משום שאיתקש לכלאי בהמה הא כלאי זרעים לא איתקש לכלאי בהמה וא"ל כנ"ל משום דכיון דכלאי אילן איתקש לכלאי בהמה ילפינן כלאי זרעים להיתר אכילה בק"ו מכלאי אילן י"ל מה לכלאי אילן שמותר לקיימו משא"כ בכלאי זרעים וא"ל דהא גם כלאי אילן אסור לקיים זה גופא מנלן דהא לא שמעינן זה אלא מק"ו מכלאי זרעים כנ"ל וזה אם נימא דכלאי זרעים מותר באכילה אבל אם נאמר דכלאי זרעים אסור באכילה שוב לא נוכל לילף כלאי אילן לענין איסור קיום בק"ו מכלאי זרעים דנימ' מה לכלאי זרעים שאסורין באכילה מלא תאכל כל תועבה משא"כ בכלאי אילן דאיתקש לכלאי בהמה וכיון דמותר באכילה מותר לקיימו כיון שאין לימוד לכלאי אילן שאסור לקיים אלא שבאמת אין זו קושיא וראי' לזה דבש"ס בחולין שם דקט"ו ע"ב איתא שם ברייתי' דאנסי בן יהודא דבב"ח אסור באכילה דילפינן בגז"ש מטריפה וקאמר אין לי באכיל' בהנאה מנין ויליף שם בק"ו מערלה וחמץ וכלאי הכרם וע"ש והק' בתוס' מה להנך שכן בשריפה ותי' דהיא גופא נילף מקו' דבב"ח יהי' ג"כ בשריפה ע"ש ולפי הנ"ל קשה דאכתי מנלן דבב"ח אסור בהנא' נימ' דשרי בהנא' וא"ל משום דאתי' בק"ו מערל' ז"א דמה לערלה שכן בשריפ' וא"ל דהיא גופה נילף דבב"ח נמי בשריפה מק"ו מערלה ז"א דאם נאמר דבב"ח שרי בהנא' א"א ללמוד דבב"ח בשריפה

מק"ו מערל' דמה לערלה שאסור בהנא' משא"כ בב"ח ועוד דאם נימא דמותר בהנא' לא שייך לומר שהיא בשריפ' דהא מותר בכל הנאות אע"כ שזה אינו קושי' דכיון דמצינו בהקל שהיא ערלה שני חומרת היינו איסור הנאה וגם שצריך שריפה ובהחומר דהיינו בב"ח לא נאמר לענין השני חומרת הנ"ל לא להקל ולא להחמיר ילפינן שני החומרת בפעם א' מן הקל שהוא ערלה אל החמור שהוא בב"ח בכאן נמי דכוותי' היא דהא עכ"פ זה ודאי מפור' שכלאי אילן היא חמור מכלאי זרעים דהא כלאי אילן אסור בח"ל וכלאי זרעים מותר בח"ל וא"כ ודאי שכלאי אילן חמור בדבר א' מכלאי זרעים ועכשיו אנו דנין על החומר' שנמצ' בכלאי זרעים שהיא הקל דהיינו איסור קיום אם היא ג"כ בכלאי אילן שהיא החמור וגם אנו דנין על הקולא שנמצ' בכלאי אילן היינו היתר אכילה אם היא ג"כ בכלאי זרעים שהיא הקל שפיר ילפינן בפעם א' בק"ו מן הקל אל החומר ומן החמור אל הקל ליתן חומרת הקל בחמור מק"ו וקולת החמור בקל מק"ו ועוד שלפי הנרא' מלשון הש"ס בזבחים דט"ז שאין עושין פירכא על ק"ו אלא בדבר הברור ומוכרח דאיתא שם מתקיף לה ר"ס ברי' דרבא מאן לימא לן דאינן אסור בבמה דלמא שרי בהנא' ע"ש אלא שמלשון הש"ס שם אח"כ דקאמר לי' שם דכשר בבמה מנלן משמע קצת לכאורה להיפך ואינו מוכרח ואכמ"ל ועכ"פ מ"ש למעל' היא נכון וברור ולק"מ ועם האמור עלה על דעתי ליישב קו' חמורה שהי' לי ע"ד הרשב"ם שסובר דכלאי זרעים אסורים מכיון שנשרשו והנה הא ודאי דבהנא' מותרים מדגלי רחמנ' גבי כלאי הכרם כו' כמפורש בש"ס בחולין ד' קט"ו ע"א ובאכילה הוא דאסורים לדעתו משום דלא איתקש לכלאי בהמה להיתר אכילה רק כלאי אילן ולא כלאי זרעים כמ"ש למעל' לדעתו וא"כ שם בחולין ע"ב דמייתי ברייתי' דאוסי בן יהודא דיליף בב"ח דאסור באכילה מגז"ש מטריפ' וקאמר אין לי אלא באכיל' בהנא' מנין ויליף בק"ו מערלה ופריך הש"ס ל"ל גז"ש לייתי כולה בק"ו מערלה ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בין באכילה בין בהנאה בב"ח שנעבדה בו עבירה אינו דין שאסור בין באכילה בין בהנאה ומשני משום דאיכ' למימר חורש בשור וחמור כו' יוכיח שנעבדה בהם עבירה ושרי ע"כ וכ' רש"י ז"ל אבל השת' דקיי"ל אכילה מגז"ש ילפינן הנא' בק"ו וליכא למימר חורש בשור יוכיח דמה לחורש בשור וחמור דמותר באכילה תאמר בב"ח שאסור באכילה ע"כ וע"ש בתוס' ד"ה חורש ובפסחים סוף דכ"ד ולשיטת הרשב"ם קשה דהא אכתי איכ' למימר כלאי זרעים יוכיחו שנעבד בהם עבירה ואסורין באכילה ואעפ"כ מותרין בהנאה והיא קושי' חמורה לכאורה ולפי הנ"ל מיושב דהא כבר כתבנו למעלה בשטת התוס' דאף דבאמת כלאי אילן היא דאיתקש לכלאי בהמה ולא כלאי זרעים מ"מ כלאי זרעים שרי באכילה דכיון דכלאי אילן מותר

מהיקש' דכלאי בהמה שוב גם כלאי זרעים שרי מק"ו מכלאי אילן אמנם כ"ז אם כלאי אילן אסורים מלקיים אבל אם מותר לקיים כלאי אילן נסתר הק"ו דמה לכלאי אילן שמותר לקיים תאמר בכלאי זרעים והנה כבר כ' דבאמת הי' מהראוי לומר דכלאי אילן מותר לקיים דהא איתקש לכלאי בהמה ואין היקש למחצה אלא שכתבנו דכיון דאיכ' למילף דאסור לקיים כלאי אילן מק"ו מכלאי זרעים וסברת ק"ו דוחה הך דאין היקש למחצה והנה התוס' כתב בחולין דף קט"ז ע"ב ד"ה מה להלן דאיסי ור' שמעון פליגי בהא אי סברת ק"ו דוחה הך דאין גז"ש למחצה משום דאהני גז"ש ואהני ק"ו דאיסי סובר דק"ו דוחה כנ"ל ור' שמעון סובר דאזלינן לגמרי בתר גז"ש (ועיין בתוס' ב"מ שם ובתוס' פסחים דכ"ד ובתוס' בכורות ריש דף יוד דלא כ"כ אלא כתי' בתרא שם בחולין מ"מ יש לומר דהרשב"ם סובר כתי' קמא שבתוס' חולין הנ"ל) וא"כ הרשב"ם שסובר דכלאי זרעים אסור באכילה וע"כ הא דלא ילפינן להתיר מק"ו מכלאי אילן היינו ע"כ דכלאי אילן מותר לקיים וא"כ ק"ו פריכ' היא דמה לכלאי אילן שמותר לקיים וע"כ צ"ל דהא דלא ילפינן כלאי אילן מכלאי זרעים בק"ו ע"כ משום דאין היקש למחצה דוחה ק"ו כסברת ר' שמעון (ואף דודאי קי"ל דבב"ח אסור בהנאה דלא כר' שמעון מ"מ י"ל דהוא מטעם ילפות' אחריתי שמבואר שם בחולין לתנאי ואמוראי) אבל לאיסי דסובר ע"כ דסברת ק"ו דוחה אין גז"ש למחצה משום דאהני גז"ש ואהני ק"ו כמ"ש התוס' הנ"ל דמש"ה סובר דבב"ח אסור בהנאה א"כ לפ"ז ע"כ כלאי אילן אסור לקיים מק"ו מכלאי זרעים וא"כ שפיר ילפינן להתיר באכיל' כלאי זרעים מק"ו מכלאי אילן וא"כ ליכ' למימר כלאי זרעים יוכיח דמה לכלאי זרעים שמותר אף באכיל' משא"כ בב"ח וזה פרפרת נאה אלא שא"כ אפסידינן לקמיית' דח"כ ע"כ לדעת הרשב"ם מותר לקיים כלאי אילן וא"כ קשה על דעתו ממשנה שלימ' רפ"ח דקתני כלאי זרעים אסור מלקיים ומותרין באכיל' ממ"נ במה מיירי אי מכלאי זרעים גמורים הא הרשב"ם סובר דכלאי זרעים אסור באכילה ואי בכלאי אילן יקרי' לי' כלאי זרעים כמ"ש למעל' הא להרשב"ם ע"כ כלאי אילן מותר לקיים לפי הנ"ל והוא נגד המשנה והנלע"ד ליישב קו' הנ"ל שהקשינו על הרשב"ם מבריית' דאיסי בחולין באופן אחר דהא טעם הרשב"ם כתבנו למעל' דמש"ה כלאי זרעים אסורים באכיל' לדידי' משום שלא הוקשו לכלאי בהמה וא"כ באיסורייהו קיימי מלא תאכל כל תועבה וסובר הרשב"ם דע"כ רב אשי הוא דדריש מל"ת כל תועבה דכל שתעבתי לך הוא בבל תאכל אבל איסי ע"כ לית לי' הך דרשא דאל"כ למה צריך ללמוד דבב"ח אסור באכיל' מגז"ש ובהנאה מק"ו תיפוק לי' דאסור באכיל' ובהנאה מכל תועבה כדיליף ר' אשי וא"ל דלמלקות איצטריך משום דמלאו דכל תועבה אין לוקין

משום דהוי לאו שבכללות וכיוצא בזה כתב הרא"ם בפ' משפטים וע' בש"ס פסחים דף כ"ד ע"א ולהכי איצטריך גז"ש למלקות וע' בהר"ן בנדרים דף ד' ריש ע"ב ובמל"מ ה' אבל ד"ה וראיתי לרבינו מ"מ התינח לענין אכילה דצריך גז"ש אבל ק"ו לענין הנאה למה לי דמלא תאכל כל תועבה נפיק.

ולענין מלקות אף אי איכ' ק"ו כמי אין לוקין דאין מזהירין מן הדין. ועיין בתוס' פסחים דכ"ד ע"ב ד"ה הכל מודים ובמהרש"א שם ובפר"ח א"ח סי' תמ"ג וא"ל דשאני הכא דכיון דכבר יש איסור בלא הק"ו מלאו דל"ת כ"ת ומש"ה לקי מק"ו כמ"ש ה"ה בפ"ב מה' מ"א דכל היכא דיש לאו הבא מכלל עשה שוב ילפינן ללקות מק"ו וה"ה כאן שיש לאו שבכללות דאכתי תיקשי קושית הש"ס ול"ל גז"ש לייתי כונה בק"ו וא"ל כמו דמשני הש"ס דאיכ' למימר חורש בשור וחמור כו' יוכיח ז"א דמה לחורש בשור וחמור דמותר באכיל' תאמר בב"ח דאסור באכילה מל"ת כ"ת כמו אחר דילפינן איסור אכילה מגז"ש ואין ליישב דמש"ה כריך גז"ש לענין אכילה ולא יליף איסור אכילה נמי מק"ו משום דאין מזהירין מן הדין ומגז"ש לוקין והש"ס דמשני דאיכ' למימר חורש בשור וחמור כו' יוכיח עדיפ' משני וכ"כ המחברי' ז"ל וא"כ אף איסי סובר כרב אשי ז"א דלפי הנ"ל אם נאמר דאיסי סובר כרב אשי א"א לתרץ כנ"ל דכיון דעכ"פ יש איסור מלאו דכל שתעבתי כו' אף שאין לוקין מלאו זה משום לאו שבכללות שוב מהני ק"ו למלקות וגז"ש ל"ל ומה"ט אף אם נאמר דאיסי סובר כחזקי' דלא יאכל משמע רק אכילה ומש"ה אין ראי' מדצריך ק"ו לענין הנחה ולא יליף מדרב אשי מ"מ ע"כ מוכח דאין סובר כרב אשי דמדצריך גז"ש לענין אכילה ולא יליף כולה מק"ו אחר שידענו איסור אכילה מקרא דרב אשי וכנ"ל וע"כ דאיסי לית לי' דרב אשי ומש"ה לק"מ ק' הנ"ל על הרשב"ם דלאיסי היכי יליף מק"ו הא א"ל כלאי זרעים יוכיחו דמותר בהנא' ואסור באכיל' דז"א דכיון דאיסי ל"ל דרב אשי א"כ כלאי זרעים מותר אף באכיל' אבל הרשב"ם פ' כרב אשי וכסתמ' דש"ס ועיין ברש"י וברא"ם פ' משפטים ומש"ה סובר דכלאי זרעים אסור באכיל' וזה נכון. אמנם אכתי צריך ליתן טעם לדברי הרשב"ם דהא אף דכלאי זרעים לא הוקשו לכלאי בהמה מ"מ אמאי לא ילפינן להיתר אכיל' בק"ו מכלאי אילן וכמ"ש לדעת התוס' באמת והנלע"ד ליישב דאולי הרשב"ם קובר כשעת קצת קדמונים דהלכה כת"ק סוף פ"ק דקידושין דחדש בח"ל מדרבנן ומש"ה א"א לילף כלאי זרעים בק"ו מכלאי אילן דמה כלאי אילן שאסורין אף בח"ל מותר באכילה דהוקשו ככלאי בהמה כלאי זרעים דאינו נוהג בח"ל אינו דין דמותר באכילה די"ל חדש יוכיח שאינו נוהג בח"ל מה"ת ואעפ"כ אסור באכילה ואע"פ שיש לי גמגום על הך פירכא דיוכיח משום דהא לולא קרא דלא תאכל כ"ת לא הי' מקום לאסור

כלאי זרעים באכילה הא לא כתיב בהו איסור אכילה וליכא למילף בק"ו משאר איסורים מחמת שנעבדה בהם עבירה דהא אפשר לומר חורש בשור וחמור יוכיח רק שאנו באים לאוסרם משום קרא דל"ת כ"ת וכיון דגלי רחמנא בכלאי אילן שמותרים באכילה ולא הוי בכלל ל"ת כל תועבה א"כ כלאי זרעים אתין מק"ו מכלאי אילן וש"מ דכל מיני כלאים ליתנייהו בכלל ל"ת כל תועבה ואם כן שוב א"א לומר חדש יוכיח דהא חדש אסור מחמת לאו הכתוב בעצמו ולא מלאו דל"ת כל תועבה מ"מ כיון שעכ"פ איכא למימר יוכיח י"ל דדי לבטל הק"ו הבא להקל דבלא"ה כבר התעוררו המחברים אמאי ילפינן להקל מק"ו ושמא יש לו פירכא דהא הקדמונים כתבו דמה"ט אין מזהירין מן הדין ע"כ אולי בזה כל דהו פרכינן והדברים ארוכים ולפ"ז שוב א"צ לדחוק לד' הרשב"ם דמתני' דקתני כלאי זרעים מותרים באכילה דבכלאי אילן מיירי וכמ"ש בריש דברינו אלא דמיירי אף בכלאי זרעים ומתני' י"ל דאתי' כר"א דחדש אסור בח"ל מן התורה וכסתמא דמתני' סוף ערלה ומש"ה א"א לומר חדש יוכיח ושפיר יליף כלאי זרעים מכלאי אילן בק"ו דמותרים באכילה אבל לדינא פי' הרשב"ם כת"ק וכדעת קצת ראשונים דחדש בח"ל מותר מה"ת משום דסתם בסדר זרעים ומחלוקת בספ"ק דקידושין והלכה כת"ק ומש"ה א"א ללמוד כלאי זרעים מק"ו מכלאי אילן דחדש יוכיח ומש"ה סובר דכלאי זרעים אסורים אלא שמכיון שאין לנו הוכרח שכלאי זרעים הנאמר במשנה רפ"ח דכלאים ובש"ס דחולין בכלאי אילן מיירי שוב נסתר הראי' שהרשב"ם סובר דכלאי אילן אסור לקיים. אמנם אכתי מוכח שאף להרשב"ם כלאי אילן אסור לקיים דהא ע"כ מתני' דקתני דכלאי זרעים מותר באכילה וכן בש"ס דחולין הנ"ל הוא מטעם דילפינן מכלאי אילן מק"ו ומשום דחדש אסור בח"ל מה"ת נשאר הק"ו בתוקפי' מכלאי אילן ומבואר דכלאי אילן אסור לקיים דאל"כ ק"ו פריכא היא דמה לכלאי אילן דמותר לקיים תאמר בכלאי זרעים ואף שהרשב"ם אינו פוסק כמשנה וש"ס הנ"ל משום דאתי' כר' אליעזר דחדש אסור מה"ת והרשב"ם פוסק כת"ק אעפ"כ מוכח הך דינא עכ"פ ממשנה וש"ס הנ"ל אף להרשב"ם דכלאי אילן אסור לקיים אלא שאעפ"כ לכאורה לפ"ד הרשב"ם מוכרח דמותר לקיים כלאי אילן דהא טעמא דאסור לקיים כלאי אילן כתבנו למעלה דהיא משום דאתי' בק"ו מכלאי זרעים ולהרשב"ם דכלאי זרעים אסור באכילה ק"ו פריכא הוא דמה לכלאי זרעים דאסור באכילה תאמר בכלאי אילן דמותר באכילה אמנם אחר שלד' התוס' וכל הפוסקים ודאי דמוכח דאסור לקיים כלאי אילן וכמ"ש למעלה ודאי דנקטינן כוותייהו ועוד נלע"ד דאף בלא ק"ו אפשר דאיכ' למילף מגופי' דקרא דאסור לקיים כלאי אילן דכיון דעיקר לימוד דר"ע היא מכלאים שדך לא או לא כלאים הנה גם כלאים אילן בכלל זה דהא

אזהרת כלאי אילן היא ג"כ משדך לא תזרע כלאים כמ"ש הרמב"ם פ"א ואדרבה מלשון הטור רס"י רצ"ה מבואר דעיקר קרא בכלאי אילן מיירי וע' בב"ח וט"ז מ"מ מפשטות לשון הטור מבואר כן ונלע"ד דאפשר דמש"ה לא קתני במשנה אסור' דקיום בכלאי אילן משום דגם כלאי אילן נכלל בלשון המשנה בכלל כלאי זרעים כלישנ' דקרא ואף שהתוס' בשבת דפ"ד כתבן שאין נראה דלהרכבת אילן קרי כלאי זרעים משום דספ"ק דקידושין מפיק הרכבת אילן משדך לא תזרע כלאים ע"ש היינו שדוחק לומר דלהרכבת אילן לבד קרי כלאים זרעים סתם אבל זה אינו דוחק לומר דבכלל לשון כלאי זרעים הוא כלאי זרעים גמורי' וגם כלאי אילן כיון דשניהם נכללו נמי בלישנ' דקרא דשדך לא תזרע כלאים וע' בחי' מהר"מ לובלין שם ולפמ"ש ניחא וע"ש במג"ש ותדע דהא לא קתני נמי במשנה היתר אכילה בכלאי אילן ואף שי"ל דמשום דקתני היתר אכילה בכלאי זרעים ממיל' משתמע נמי היתר אכילה בכלאי אילן דהא היתר אכילה בכלאי זרעים לא למדנו רק מכלאי אילן מק"ו דהא כלאי אילן היא דהיקשו לכלאי בהמה כנ"ל (ולשון הב"י מ"ש בסס"י רצ"ה תמוהים ואכמ"ל) מ"מ קשה לומר דהמשנה סמכה ע"ז ולא קתני בהדיא אלא המחוור שגם כלאי אילן נכלל בלשון כלאי זרעים דקתני במשנה דאסור לזרוע ולקיים ומותר באכיל' וז"ב לפע"ד. והנה רו"מ כ' שני ראיות דכלאי אילן אסור לקיים ראי' א' הביא מן הש"ס ע"ז דס"ד דפשיט התם מהך דעוקרין עם העכום בכלאים ואי אמרת דכלאי אילן מותר לקיים אמאי לא דחי ש"ס דמיירי בכלאי אילן כמו דדחי שם אליבא דרבנן עכ"ד ודבריו תמוהים דא"כ אמאי קתני רישא דאין עודרין עמו בכלאים דהא חופר משום חורש היא כמבואר בשבת דע"ג וחרישה בכלאים מי איסורא כדפריך הש"ס ריש מ"ק ובפ"ג דמכות ובשלמא או בכלאי זרעים מיירי שפיר דחייב אף לרבנן משום מחפה דחייב משום זורע כמבואר במכות שם וע"ש בע"ז בפירש"י ואף שיש עידור באילנות שהיא משום אברויי אילנא מ"מ פשיטא דלאו מרכוב הוא ואין מקום לאסור בכלאי אילן רק משום מקיים והא אם נאמר דמותר לקיים כלאי אילן ונאמר דברייתא בכלאי אילן מיירי א"כ אמאי אין עודרין וא"ל דהא אם נאמר דמותר לקיים כלאי אילן ובכלאי אילן מיירי הא ע"כ מיירי בעבוד בחנם ור"י הוא ומש"ה אין עודרין ז"א דאם כן אמאי קתני אין עודרין ליתני אין מקיימין וע' בתוס' שם ד"ה סברוה ועוד דא"כ מאי שנא אין עודרין בכלאים דנקט הא איסורא היא משום דאסור ליתן להם מתנת חנם ואף אם אינו כלאים אסור ודוחק לומר דמשום סיפא נקט כלאים א"ו דרישא דאין עודרין משמע אף דעביד בשכר ואיסורא משום כלאים היא וא"כ הדרא קו' לדוכתי' וא"ל דמיירי בזורע ע"ג גפן שהבריך כמבואר במשנה רפ"ז דכלאים ובירושלמי שם ובטוש"ע סי' רצ"ה וא"כ

משכחת לה בכה"ג וכשעודר ומכסה בהדי דאזיל ומחפה הזריעה שזרע ע"ג הגפן והוי כזורע כמבואר בפ"ג דמכות ומש"ה הוי כמרכיב. והנה חוץ שהיא ציור רחוק לאוקמי' ברייתא דקתני סתמא דמיירי בכה"ג בלא"ה א"א לומר כן דהא בכה"ג לא משכחת לה אלא כשהזריעה היא ירק ע"ג הגפן משום דהוי מרכיב ירק באילן ועיין בקדמונים בב"ב די"ט ובהרא"ש ה' כלאים ובטוש"ע ואחרונים סי' רצ"ה אבל לא בזורע זרע אילן ע"ג גפן מדקתני עלה אבל זורע את הצדדי' ומטעמ' דמבואר בש"ס ב"ב די"ט ובירושלמי בפ"ז דזרעים לאו לצדדים קמשתרשו וזרע אילן ודאי לצדדים קמשתרשי כמבואר בפ' לא יחפור וע"ש בחי' הרמב"ן די"ט ובהרא"ש ה' כלאים ובאחרונים סי' רצ"ה וכיון שכן לא משכחת הרכבת כלאים בכה"ג רק בהרכבת ירק באילן. והנה אם נוקמי' להך ברייתא דאין עודרין כו' בכלאי אילן ונאמר דמש"ה עוקרין עמו משום דמותר לקיים כלאי אילן ע"כ צריך לאוקמי' דעביד בחנם ור' יהודא היא דאמר אסור ליתן להם מתנת חנם וא"כ ע"כ א"א לאוקמי' בכה"ג בזורע ירק ע"ג גפן דהא אינו אסור רק משום הרכבת ירק באילן ור' יהודא סובר דמותר להרכיב ירק באילן עיין בכלאים פ"א משנה ז' וא"כ אמאי אין עודרין עמו ע"כ ראי' של רו"מ דחוי' מכל צד ראי' שני' הביא רו"מ מתוספת' פ"ק דכלאים דקתני בתחום ארוח הי' מרכיבין תפוח ע"ג ובא תלמיד א' אמר להם אסורין אתם הלכו וקצצום ובאו ושאלו ביבנא ואמרו יפה אמר אותו התלמוד ומדקצצום ש"מ דאסור לקיים כלאי אילן ואם כי אינו מוכרחת לגמרי דהא התלמוד לא אמר שקצצום ואולי שלא עפ"י חכמים עשו מ"מ נראית ראי' נכונה אלא שמ"מ יש לדחות ראי' זו דלמא הני שקצצום סברי כרבנן דר"ע ולדידהו איסור קיום בכלאי זרעים היא משום מראית עין ופשיט' דזה אף בכלאי אילן איתא כמ"ש למעלה אבל לר"ע י"ל דלמא גזרו בזה חכמים רק כלאי זרעים אסור לקיים מן התורה וזה בכלאי זרעים דוקא ולא בכלאי אילן. אמנם כבר בארנו למעלה שמוכרח מש"ס דילן שאסור לקיים כלאי אילן ובירושלמי פ"ק דערלה תני גוי שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק אעפ"י שאין ישראל רשאי לעשות כן חייב בערלה ערלה מאימתי היא מונה לו משעת נטיעתו רשב"ל אמר ובלבד כו' חרובי צלמונה וחרובי גידודה אבל ערבה כנטוע בארץ ר' יוחנן אמר אפי' ערבה והתנינן אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלושים יום ואם נטע או הברוך או הרכוב יעקר על דעתי' דרשב"ל די פתר לה בערבה ניחא על דעתי' דר' יוחנן די אמר אפי ערבה ל"ל ליעקר שניא היא שהן מתאחין בשביעית והיידא אמרה דא הנוטע והמבריך והמרכיב שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה שלימה ומותר לקיימו בשביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה שלימה לאסור לקיימו בשביעית כו' תני ר'

יהושע איניא לית כאן מרכיב א"ר אבא מרי אפי' כרשב"ל לית כאן מרכיב לשעבר הא בתחלה לא ע"כ ופי' המפרש בדברי ר' אבא מרי דמש"ה אפי' לרשב"ל לית כאן מרכיב דהא בתחלה אסור לישראל להרכיב ע"ג ערבה והברייתא דהנוטע והמבריך והמרכוב משמע אף לכתחלה ובשלמא במתני' דקתני אין נוטעין כו' משמע דיעבד ע"ש ודבריו תמוהים דאדרב' בברייתי' דהנוטע יש לפרש בדיעבד אבל במתני' דקתני אין נוטעין ואין מרכיבין פחות משלשים יום משמע דקודם שלשים יום אפי' לכתחלה ומשם קשה יותר וכ"כ התוס' פ"ק דר"ה ד"ה ומותר לקיימן דמברייתא דקתני אחד הנוטע לא משמע היתר לכתחלה אבל מלשון המשנה דקתני אין נוטעין כו' פחות משלשים יום משמע דקודם שלשים יום מותר אפי' לכתחלה וע"ש וזהו היפך מדברי המפרש והרמב"ן בליקוטין פ"ק דר"ה הביא הירושלמי הלזה וכ' וז"ל ואין פי' דברי ר' בא ברורים לי (גי' הרמב"ן הי' ר' בא במ"ק ר' אבא מרי) והנה מדברי הירושלמי הנ"ל מוכח דכלאי אילן מותר לקיים דאם נימא דאסור לקיים כלאי אילן אמאי קאמר דלר' יוחנן צ"ל דלית כאן מרכיב הא אף לרשב"ל לית כאן מרכיב דהא לא משכחת לה אלא כשהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן ערבה וזהו הרכבת איסו' היא דהא אסו' להרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק וא"כ אמאי קתני כשהרכיב שלשים יום לפני ר"ה של שביעית מותר לקיימו בשביעית הא בלא"ה אסו' לקיימו משום איסו' כלאים ודוחק לומר דהא דתניא ומות' לקיימו בשביעית היינו דמשום איסו' שביעית מותר אבל אסור לקיימו משום איסו' כלאים וכעין זה כ' הרא"ש רפ"ק דשבת ועיין בשל"ה בקונטרוס תורה שבע"פ כלל רבי ע"ש. ועוד דסיפא נמי תיקשי דתני' פחות מל' יום אסור לקיימו בשביעית דמשמע דבשאר שני שבוע שרי והא אסור לקיים המורכב כלאים ודוחק לומר שהירושלמי חולק על ש"ס דילן וסובר דמותר לקיים המורכב כלאים ואנן קיי"ל כש"ס דילן. ועוד דהא הרמב"ן שם פ"ק דר"ה פ' בפלוגת' דר' יוחנן ור"ל כר"ל משום דהא מותיקת' בירושלמי מרכיב אלא לדברי ר"ל ובגמ' דילן תני מרכיב אלמא כר"ל דירושלמי סבירא לן דמינין לאילן מאכל ע"ג אילן סרק משעת הרכבה ע"ש בחי' רמב"ן וקשה ולר"ל מי ניחא הא אליבי' ג"כ א"א למיתני' מרכיב אליב' דש"ס דילן כיון דאסור לקיים המורכב כלאים כנ"ל. והנה הנוסח הישינה שבירושלמי הי' בתחילת הסוגי' גוי שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק אע"פ שישראל רשאי לעשות כן. רק שהרמב"ן כ' שנוסחא זו משובשת וצ"ל כנוסח' אחריתי דאית' אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן. והביא סייעת' לנוסח' זו מן התורת כהנים דתני' שאין מרכיבין אילן מאכל ע"ג אילן סרק ע"ש ולחומר הקושי' הנ"ל הי' מקום לסייע לנוסח' ישינה דהירושלמי סובר דמותר להרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק. ומש"ה

ל"ק מידי אך דא"כ תיקשי על הרמב"ן שהגיה שעיקר כנוסח' שלפנינו ועוד דבלא"ה הלשון דחוק לפי נוסחא הישינה דמאי אע"פ שישראל רשאי לעשות כן ובוודאי מורה מהלשון עצמו שצ"ל אע"פ שאין ישראל רשאי כו' וכן בירושלמי פ"א דכלאים מייתי ברייתי' כה"ג תני גוי שהרכיב אגוז ע"ג פרסק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו יחור והולך ונוטע במקום אחר כו' ע"ש. ומבואר שלשון שאין ישראל כו' היא עיקר. ועוד דהא בירושלמי גופא פ"א דכלאים הובא ברייתי' דת"כ דאסור להרכיב עץ סרק ע"ג עץ מאכל וממילא דה"ה להיפך ע"כ קושי' הראשונ' במקומה. ע"כ עלה לפע"ד לידון דבר חדש דהנה רש"י בפי' החומש פ' קדושים כ' וז"ל את חקותי תשמורו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים כו' תקים אלו גזירת מלך שאין טעם לדבר ע"כ והרמב"ן שם האריך וכ' שלא אמרו חז"ל שהוא חוקה שא"ה משיבים רק בענין לבושי שעטנז. אבל בכלאי בהמה וכלאי אילן יש טעם נגלה כי בא לחדש בריאות אשר יולדו ואשר יצמחו מן הרבעה והרכבה שלא נבראו כמותם במעשה בראשית וגם לא יצמח ולא יולד מן הפירי הנולדה מן הרכבה ומן הרבעה ע"ש וע"ש ברא"ם ובג"א. וז"ל הרקאנטי שם שלא להרביע הבהמה כלאים שנ' בהמתך כו' ושלא לזרוע כלאים שנ' כו'. וטעם המצות אלו לפי שיוצר כל יתברך בחכמתו צייר הכל כ"א כפי ענינו מכוין כראוי לכל דבר וענין הכל גלוי לפניו הקודם כמאוחר וכתיב למיניהו שלא יתערבו המינים ותתיור ברכת שלמתה כלאים כלואים ומנועים בבית הכלא מלפעול תפקידם כו' ע"כ והוא כדברי הרמב"ן הנ"ל. ולפע"ד ליישב דברי רש"י דהנה פ"א משנה ז' פליגי ת"ק ור"י דת"ק אוסר הרכבת אילן בירק ור"י מתיר וכתב שם התויו"ט בטעמ' דר"י משום שלא אסרה התורה כלאי אילן רק כשעל ידי הרכב' מתאחין ונעשין ע"י פרי או ירק משונה אבל ירק ואילן שאין מתאחין להשתנות ולעשות ירק או פרי אחר אף ע"פ שיונקים זה מזה לא אסרה תורה ע"כ. אמנם כ"ז לד' ר"י אבל לד' ת"ק שאפי' אילן בירק או להיפך אסור ובודאי לא יחלקו במציאות ש"מ שאעפ"י שלא נעשה ע"י התערובות פרי משונה מבין שניהם אסור וזה חוקה הוא שלא שייך בזה טעם הרמב"ן ויתיישבו דברי רש"י ולכן י"ל דמחמת הפסוק דשדך לא תזרע כלאים דדרשינן כלאי אילן לא הי' אסור הרכבת אילן בירק או להרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק וגם חכמים מודים דזה לא הי' נכלל בלשון הפסוק אלא שנתרבו מחמת את חקותי תשמורו דכתיב ברישא וזה י"ל בכוונת הת"כ דקאמר מנין שאין מרכיבין עץ סרק ע"ג עץ מאכל ולא עץ מאכל ע"ג עץ סרק ולא עץ מאכל ע"ג עץ מאכל ת"ל את חקותי תשמורו והיינו דהרכבת אילן מאכל ע"ג אילן סרק או להיפך לא מיתסיר רק מכח את חקותי תשמורו כנ"ל (וק"ק לדברי התויו"ט הנ"ל מדוע מתיר ר"י

אילן בירק והא בת"כ אוסר הרכבת אילן מאכל בסרק ושניהם הם שוין כנ"ל והא סתם ספרא מני ר"י הוא ועיין בהגהות הב"ח בעירובין דצ"ו ע"ב שכ' וצ"ע מן מס' נדה מ"ז ע"כ כיון לדברי הש"ס שהספר' שמייתי התם סוברת חלה דרבנן והוא היפך דברי ר"י דמייתי התם. וצ"ל ר"י תני לה ולא סבר לה כדמשני הש"ס התם סוף דף מ"ו אדברי ר' יוסי שהוא נגד ברייתי' דסדר עולם ע"ש וצ"ע אמאי לא משני הש"ס כן בכ"ד דפריך מספר' אדר"י מכח דסתם ספרא ר"י ואכמ"ל) וע"כ י"ל דאף לר"ע דאסר לקיים כלאי' מה"ת מדרש' לא כלאי' או כלאי' שדך לא או רק בהרכבת אילן מאכל באילן מאכל שאינו מינו שהפרי משתנה או בכלאי זרעים שג"כ הצומח משתנה קצת כמ"ש הרמב"ן שם. אבל באילן מאכל ע"ג אילן סרק כיון שלא הי' אסור מצד כלאים רק שנתרבה לאיסור' מחמת את חקותי תשמורו ע"ז לא נאמר דרשא דר"ע כיון שלא נכתב בקרא בפי' ע"כ באילן מאכל ע"ג סרק אין איסור מה"ת לקיים אף לר"ע ומש"ה נתיישב היטב דברי הירושלמי דערלה הנ"ל בלי שום דוחק. ובזה הי' מקום ליישב הירושלמי דסוטה פרק משוח מלחמה הלכה ה' דקאמר שם דאף רבנן מודי כשהרכיב בעבירה דאינו חוזר וקאמר שם אליב' דרבנן דמרכיב חוזר מה אנן קיימין אם כשהרכיב אילן ע"ג אילן מאכל מין בשאינו מינו פירות עבירה הם ואם בשהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק מין במינו נוטע בתחלה הן אלא כן אנן קיימין בשהרכיב תאינה שחורה ע"ג תאינה לבינה ע"כ. והוא תמוה דהא הרכבת אילן מאכל ע"ג אילן סרק נמי עבירה הוא כדאי' בירושלמי ות"כ הנ"ל והוי כמין בשא"מ וכבר הרגיש בזה בספר פני משה שם ודחק להוציא דברי הירושלמי מפשטן ע"ש ולפי הנ"ל מיושב דמיירי כפשוטו. והנה י"ל דהירושלמי סובר דטעם דאינו חוזר על הרכבת איסור משום דכיון דאסור לקיים כלאי אילן א"כ הרכבה זו אין סופה להתקיים בידו שהרי אסור לקיים אותה ע"ש. ומש"ה בהרכבת אילן מאכל ע"ג סרק כיון שמותר לקיים חוזר עליו רק שהקשה נוטע כבתחלה הוא והיינו ע"פ דברי הנ"ל שבירושלמי דערלה הנ"ל דקי"ל כוות' כמ"ש הרמב"ן בפ"ק דר"ה דאם הרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק מונה לערלה משעת הרכבה משום דהוי כנוטע בארץ וזה כוונת הירושלמי דהא הוי כנוטע בתחילה ופשיט' דחוזר דלא הוי כהרכב' כלל רק כנטיע' חדשה ומפ' בקר' דבנטיעה חוזר אלא שקשה קצת לשון מין במינו הנאמר בירושלמי ואולי כוונת הירושלמי דלענין קיום הוי כמין במינו דמותר לקיים וכן פי' בקרבן עדה בפי' מין במינו הנ"ל ועוד י"ל בע"א ואכמ"ל ולפ"ז הי' מקום להקל לקיים אילן מאכל המורכב ע"ג אילן סרק שוב עיינתי וראיתי שבירושלמי דסוטה יש לפ' וליישב באופן היותר נאות דהיינו דמה שאמר ואם בשהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק מין במינו היינו משום דנלע"ד דהא דאסור להרכיב

אילן מאכל ע"ג סרק היינו באילן סרק ממש דהיינו שהיא ממינים שאינם מוציאים פירות והיא אינו מינו עם אילן מאכל אבל גם באילן מאכל יש לפעמים אילנות שהם מין אחד עם אילנות המוציאים פירות אלא שאילן זה אינו מוצא פירות כמו איש עקר שהוא מין א' עם אדם המולד זה אף שהיא אילן סרק מ"מ כיון שהיא ממין א' עם אילן המוצי' פירות זה הרכבת היתר היא והא דקתני בבריית' דת"כ הוב' בירושלמי פ"א דכלאים מנין שאין מרכיבין עץ סרק ע"ג עץ מאכל ולא עץ מאכל ע"ג עץ מאכל מין בשא"מ כו' הך מין בשא"מ על עץ סרק ע"ג עץ מאכל נמי קאי דאף בזה אינו אסור רק בשא"מ ויש ראי' ברורה לזה מש"ס פסחים דנ"ו ע"א וע"ש בפרש"י סוף ד"ה רב אחא ובתוס' מנחות דע"א ע"א ד"ה מרכיבין ולפ"ז אתין הירושלמי בסוטה כפשט' דרצה לאוקמי' באילן מאכל ע"ג סרק מין במינו והיינו כנ"ל דבזה אין עבירה כלל רק דדחי נוטע כבתחל' היא והיינו ע"פ דברי רשב"ל שבירושלמי דערלה הנ"ל שבערב' הוי כנוטע בארץ משום דמרכיב על אילן סרק הוי כתחלת נטיעה ובזה פשיט דבכלל נוטע דקרא היא משום דאין חילוק בין מרכיב על אילן ערבה ובין מרכיב על אילן סרק ממין המוצי' פירות כיון שעכ"פ אילן זה אינו מוציא פירות הוי כנוטע בארץ א) **(**הג"ה מבן המחבר** א) וכ"כ באריכות ב תשו' בית אפרים חא"ח סי' נ"ז וכ' שהפי' הזה בירושלמי הוא כפתור ופרח עש"ה.)** ולפ"ז יש לדחו' נמי הראי' מהירושלמי פ"ק דערלה הנ"ל דלרשב"ל ניחא דאפשר לאוקמי' ברייתי' דאו' הנוטע כו' וא' המרכיב שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ומותר לקיימו בשביעית בכה"ג שהרכיב ע"ג אילן סרק גמור שאינו מוצי' פירות כלל ולאו שהיא ממין שאינו מוצי' פירות דבכה"ג אסור לקיימו משום כלאים אילן אלא שהיא ממין האילן מאכל שהרכיב ע"ג רק שהאילן הזה אינו מוצי' פירות וכנ"ל והא דקתני בירושלמי שם גוי שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן ולא נקט בהורכב בהיתר ע"ג אילן סרק ממינו משום רבות' דאע"פ שהורכב באיסור אעפ"כ ערלה נוהג בו ולפ"ז אין ראי' לחלק בענין קיים כלאי אילן בין אילן מאכל שא"מ או ע"ג סרק שא"מ ובכ"ע י"ל דאסור לקיים.

והנה בתשו' ח"ס הנ"ל השיב על שנשאל שבמדינות הגר רבים וכן שלמים קונים כרמים מנכרים ובתוכם הרבה אילנות מורכבים בא"מ והם מקיימים אותם והשיב דלדעת התוס' בע"ז דס"ד אף לר"ע מותר לקיים בלי מעשה ואף דמדברי הרמב"ם מבואר דאסור לקיים אף בלא מעשה מ"מ ה"מ בא"י אבל בח"ל מותר וטעמו משום דהא איסור כלאי אילן בח"ל ילפי' בהיקש' מכלאי בהמה ע"כ דן מינה ומינה מה כלאי בהמה מותר לקיים בלא מעשה דהא אם רואה שרובעים זא"ז אינו זקוק להפרידן ה"ה בכלאי אילן בח"ל עכת"ד

והנה מ"ש בשם התוס' דע"ז כבר סתרתי דבריו למעלה ומ"ש היתר קיום בח"ל משום די"ל דן מינה ומינה אם שהאמת היא דבהיקש קיי"ל דן מינה ומינה כמבואר ברמב"ם פט"ז מה' מעה"ק וע"ש בלח"מ וברפ"ה מה' אה"ט וע' בש"ס נדה דמ"ג ע"ב ודברי הח"ש ספ"ב דב"ק תמוהים מאוד אמנם גוף הענין אם שייך לומר בזה היקש להקיש לכלאי בהמה דמותר לקיים משום שאין זקוק להפרישן הגם שגם אנכי הלכתי בדרך זה ופלפלתי למעלה פלפל רב אם ק"ו דוחה הך היקש משום אין היקש למחצה מ"מ לענין הלכה אפשר לפקפק לומר דאין זה מקרי מקיים וע' בדרישה רס"י רצ"ז ותדע דאל"כ קשה מדוע אין צריך להפרישן ולא דרשינן כלאים לא כמו בכלאי זרעים הניח' לפירש"י במכות דכ"א דדרשי' כלאים שדך לא ע"ש ניח' אבל לפירש"י בריש מ"ק דפירש דדרשי' לא כלאים דגורעין ודורשין וכך סוגית הירושלמי רפ"ח דכלאים א"כ בכלאי בהמה דכ' בהמתך לא תרביע כלאים נמי איכ' למידרש הכי ועוד דמדוע לא נחוש לחומר' דכמו דאסור לקיים כלאי אילן ה"ה כלאי בהמה וצריך להפרישן א"ו דזה לא מקרי מקיים ע"כ דברי הח"ס אינם מוכרחים אמנם בר מן דין ובר מן דין נלפע"ד שקשה לסמוך על ההיתר של הח"ס הנ"ל דהא העובד' הי' שיהודי קנה מנכרי פרדס ובתוכו מורכבים כאשר מבואר שם בתשו' ח"ס בלשון השאלה והנה הרמב"ם פ' בפ"א מה' חמץ דאם קנה חמץ בפסח לוקה ומבואר שם דהקני' חשוב מעשה והנה בש"ס מכות דכ"א מבואר לרב אשי דקיי"ל כוותי' דאפי' לא שהה אלא לפשוט וללבוש חייב כמה מלקות בכל התראה והתראה וכ' התוס' בשבועות ד' מ"ז דאף שבשהי' אינו עושה מעשה מ"מ כיון שתחלת הלבשה הי' מעשה מש"ה כל שאינו פושט מחשיב מעשה וכ"כ התוס' ביבמות דף צ' ריש ע"ב ועיין בספר משנה למלך סוף פ"ג מה' ביאת מקדש ואף שנסתפק המל"מ בסוף דבריו דאם תחלת המעשה הי' בשוגג אם מיחשב השהי' אח"כ מעשה דבריו תמוהים וסותרים למ"ש בתחלת דבריו דסובר דאף שתחלת המעשה הי' בהיתר גמור מיחשב השהי' שאח"כ מעשה (וצע"ק מתוס' יבמות הנ"ל) וגם הראי' שהביאו התוס' שם ביבמות דהשהי' חשיב מעשה מההי' דהמוצי' כלאים פושטן אפי' בשוק והתם ודאי הלבישה הי' בשוגג ואעפ"כ חשוב מעשה (ולפ"ז הי' אפשר ליישב פי' הערוך שתמהו עליו התוס' במכות ד"ד ובע"ז דס"ד וי"ל דסובר דכל שזורע כלאים מיחשב הזריעה התחלת הקיום ומש"ה כל שמקיים אח"כ אף בלא מעשה לוקה דהוי מעשה כנ"ל והא דמבואר בתוספת' סוף מכות דהמקיים כלאים אינו לוקה שאב"מ מפרש כגון שנפל לו כלאים בירושה שלא עשה מעשה כלל והתוס' והריטב"א שחולקים על הערוך סברי דזריעה לא חשיב מעשה לענין קיום דהא אכתי לא נעשה כלאים קודם השרשה ולא הוי מעשה רק לחייב

משום זורע כלאים דרחמנ' אמרה לא תזרע אבל בקנה כלאים משורשים ודאי דחשיב מעשה לקיום כמ"ש הרמב"ם לענין בל יראה) וא"כ בנידון שבתשו' א"ס כיון שקנה כלאים ובודאי הוי מעשה כמו בקנה חמץ וא"כ כל שמקיים אח"כ הוי מעשה כנ"ל ע"כ נפל כל היסוד של ההיתר שבתשו' ח"ס כנ"ל אלא שלכאורה יש לנו היתר בקיום כלאי אילן בח"ל מצד אחר והיינו שלפי מ"ש למעלה דאיסור קיום בכלאי אילן ילפינן מק"ו מכלאי זרעים ונאמר דעיקר הפסוק דלא תזרע שדך כלאים רק בכלאי זרעים היא ולא בכלאי אילן רק דילפי' מהיקש' דכלאי בהמה דמיירי נמי בכלאי אילן וע' בלבוש ובדרישה רס"י רצ"ה ובחי' מהר"מ לולבין בשבת דפ"ד א"כ י"ל דררש' דכלאים שדך לא קאי רק אכלאי זרעים דמיירי בהו עיקר קרא ולא אכלאי אילן דאתי' מהיקש' רק דילפי' איסור קיום בכלאי אילן בק"ו מכלאי זרעים וא"כ איכ' למימר דיו בכלאי זרעים דאין אסור לקיים רק בארץ ולא בח"ל אלא שראיתי ברא"ש ה' כלאים שכ' שלוקין על קיום כלאי אילן ואם אית' דמק"ו אתי' הא אין מזהירין מן הדין ועכצ"ל א' משתיים או שהדרשה דכלאים שדך לא אהרכבת אילן נמי קאי ומש"ה לוקין ונפ"ז אף בח"ל אסור או לומר דק"ו הזה היא כמו גילוי מלתא מש"ה אין לומר בזה אין מזהירין מן הדין כדאית' בכמה דוכתי א"כ גם דיו לא שייך לומר בכה"ג וע' בתוס' פ"ק דקידושין דף יו"ד ע"ב ואפשר לחלק קצת ועוד אפשר לומר דאולי לאו דוק' קאמר לוקין כמ"ש התוס' ב"ק דפ"א ובלא"ה קשה קצת לאשכוחי מקיים באילן ע"י מעשה ובפרט הרא"ש שסתם בזה וע"כ י"ל דאיסור מלקות קאמר וא"כ אין ראי' מזה וראיתי לבוש סס"י רצ"ה כ' וז"ל אסור מה"ת לקיים אילן המורכב כלאים וילפי' להו מדכ' בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים וכיון שלא כ' התורה בהמתך כלאים לא תרביע וסמכה כלאים לשדך ש"מ כדי לדרוש כלאים שדך לא כלומר לא התקיים כלאי' אבל אינו לוקה עליו כיון שאין הלאו מפורש כמו שאר לאוין ובסי' רצ"ו בה' כלאי זרעי' סעיף ב' כ' וז"ל ואסור מה"ת לקיי' כלאים בשדהו אלא עוקרין אבל אם קיים אפי' ע"י מעשה כגון שהשק' אותם אינו לוקה כמו שכ' טעמו לעיל גבי הרכבת אילן סי' רצ"ה ס"ד דהא חד קרא היא ע"כ ודבריו תמוהים מאד דכמאן פסק אי פסק כרבנן הא לרבנן אין במקיים רק איסור דרבנן כמ"ש התוס' ב"ק דפ"א ועוד דא"כ מאי קאמר הש"ס בע"ז דס"ד ה"מ רבנן היא אי רבנן אפי' קיומו נמי שפיר דמי ובשלמ' אי אמרי' דלרבנן אין במקיים רק איסור דרבנן שפיר י"ל כמ"ש לעיל ובפרט לפמ"ש התוס' ב"ק הנ"ל דאינו רק איסור חשד ומראית עין דא"ש בפשיטות אבל עכ"פ מבואר דלרבנן אין איסור תורה ואם נאמר דפ' כר"ע הא מבואר בש"ס בע"ז דמ"ד ובמכות דכ"א דלר"ע המקיים בכלאי' לוקה וכ"ה בירושלמי רפ"ח

דכלאי' הנ"ל וא"ל שסובר דלוקה לאו וק' רק איסור מלקות וכתי' התוס' ב"ק הנ"ל ז"א דהא ר"ל בעי למימר שם במכות דמתני' דמכות משום מקיים היא וכר"ע והתם לענין חיוב מלקות ממש איירי ואף אם נדחוק ונאמר דלמאי דקיי"ל כר' ינאי ור' יוחנן שם לא קיי"ל בזה כר"ל דהא מתני' משום זורע היא ובמקיים נאמר דאין לוקה אף לר"ע ואף במעשה וכסוגית הירושלמי שם דדחו באמת לדברי ר"ל כלום אמר ר"ע אלא לעבור שלא ללקות והכא ללקות אנן קיימין ע"ש ונאמר שהו' מטעם הלבוש אבל חוץ שהו' דוחק זו קשה מן הראשונות שהיא נגד תוספת' מפורשת סוף מכות שהבאתי למעלה דקתני דהמקיים בכלאי' אינו לוקה מפני שאב"מ ע"ש ומבואר דאם עשה מעשה לוקה ודלא כהלבוש ובשלמ' לפמ"ש למעלה בטעם סוגית הירושלמי הנ"ל שסובר כהרא"ה דכל שאפשר לעבור בלא מעשה אף בעשה מעשה אינו לוקה ז"א סותר לתוספת' הנ"ל די"ל דהתוספת' עיקר טעמ' קאמר שמש"ה אינו לוקה שאב"מ ומש"ה הוי לאו שאב"מ אף בעשה מעשה כסברת הרא"ה אבל אם נאמר כטעם הלבוש שאינו לוקה משום שאין הלאו מפ' זה הוא בודאי נגד התוספת' ובר מן דין תימה רבה על הלבוש שכ' אם קיים ע"י מעשה כגון שהשקה אותם אינו לוקה והא הרמב"ם פ' בפ"ח מה' שבת הלכה כ' כרב יוסף בריש מ"ק דמשק' מים לזרעים חייב משום זורע ע"כ דברי הלבוש תמוהים מכל צד ע"כ המחוור לפע"ד כמ"ש למעלה והנה רו"מ כ' דיש היתר בנ"ד משום דכיון דאסור לקיים כלאים א"כ פשיט' דאסור לקנות כלאים דהא מקיימו ברגע זו וכל מלת' דאמר דחמנ' לא תעבוד אי עביד ל"מ והמקח בטל עכ"ד ולכאורה אין זה היתר אלא אם הלכה כר"ע ואיסור קיום היא מה"ת אבל להפוסקים כרבנן ולדידהו איסור קיום היא רק מדרבנן ובאיסור דרבנן כתבו הרבה אחרוני' דלכולי עלמ' אי עביד מהני כמו באבק ריבית אלא שעל כל פנים הועלנו דאינו רק איסור דרבנן לכ"ע ויהי' נ"מ להקל בספיקו ועוד יהי' נ"מ למאי שיתבאר בסמוך ועוד אפשר לומר לפ"ז כיון דעכ"פ ספיק' הוא או הלכה כר"ע או כרבנן א"כ הוי ספק פלוגת' בדרבנן ואזלינן לקול' אלא שלענ"ד קשה מאוד לסמוך על היתר זה חדא דהא זה גופא אינו ברור או הלכה כרבא אי כאביי דאי עביד מהני ואמת היא שהרבה פוסקים ס"ל דהלכה כרבא כמו בכל הש"ס בר מיע"ל קג"ם אבל לעומת זה האריך בתשו' נו"ב מה"ת חאה"ע סי' קכ"ט שמדברי הרמב"ם נראה שפוסק כאביי ע"ש בטעמו אמנם אף להפוסקים כרבא קשה בעיני לסמוך על היתר זה. והנה רו"מ הרגיש דא"כ קשה אמאי פוסק הרמב"ם בפ"א מה' חמץ דאם קנה חמץ בפסח לוקה והא אי עביד לא מהני (וא"ל דאפ"ה לקו משום דעבר אמימר' דרחמנ' ז"א דהא התורה לא אמרה רק שלא ימצא חמץ ברשותו ואי לא מהני ולא קנה ממיל' אין לו חמץ

ולא עבר אמימר' דרחמנ' כלל ודברי המקנה ספ"ב דקידושין דנ"ו ע"ב תמוהים מאוד והארכתי בזה בתשו' במק"א ואכ"מ) ורו"מ כ' ליישב קו' זו עפמ"ש האחרונים בח"מ סי' ר"ח דכיון דרק היום גורם לא אמרי' אי עביד לא מהני ובאמת שכן חולק הט"ז שם ובתשו' אשר השבתי זה כביר הלכתי בדרך הזה ליישב קו' הנ"ל מעל הרמב"ם ה' חמץ הנ"ל אבל באמת שחילוק הט"ז הנ"ל נגד דברי התוס' בתמורה ד"ד שהוקשו לרבא משוחט הפסח על החמץ שהפסח כשר ע"ש מה שתי' ולפי הנ"ל אין התחלה לקושי' הנ"ל וכבר הרגיש בזה בתשו' נו"ב חיו"ד סי' ט' וחאה"ע סי' הנ"ל אלא שאכתי הי' אפשר ליישב דברי הרמב"ם שסובר כסברת הט"ז אף שהתוס' לא ס"ל הכי אמנם אכתי קשה על התוס' בעצמם שהם אינם סוברים כחילוק הט"ז לכאורה כנ"ל ומבואר מדבריהם שיש קנין לישראל בחמץ תוך הפסח ע' בתוס' פסחים ריש דף כ"ט ע"ש שכ"כ בפשיטות והקשו על רש"י וק' דהא אי עביד לא מהני וכ"מ קצת מדבריהם ספ"ב דקידושין דף נ"ו ע"ב במה שהק' מחמץ בפסח וע"ש במקנה וקצרתי ואם נאמר כסברת הנו"ב שם דאף להט"ז כל שנכתב האיסור בפירוש בתורה אף שרק היום גורם לא מהני לרבא אף להט"ז ואם כן ממיל' נסתר תי' הנ"ל ע"כ נלע"ד דלא קאמר רבא דאי עביד לא מהני רק דוקא כשהלאו מפורש שלא יעבוד מה דעביד כמו באונס שגירש שכ' לא יוכל לשלחה כל ימי' דאזהרה רחמנא שלא ישלחה והוא עבר ושילחה וכן בכל הני דמייתי שם בש"ס וכן בהך דשוחט הפסח על החמץ שהקשו בתוס' דכ' לא תשחט על חמץ והוא עבר ושחט אבל בקנה חמץ בפסח הכי נאמר בתורה לאו שלא יקנה חמץ לא נאמר בתורה רק שלא ימצא חמץ ברשותו רק שע"י הקנין עובר על הלאו דהא ע"י הקנין נמצא אצלו חמץ וכיון שעכ"פ לא נאמר בפי' שלא יקנה חמץ אינו בכלל כל מילת' דא"ר לא תעביד ובנ"ד בקונה כלאים דכוותי' הוא ועוד כ' בתשו' ב"א חיו"ד סי' ל"ט דהא שכ' התוס' שם בתמורה ובבכורות דל"ד דמלת' דמהני אם נעשה ממיל' לא אמרי' אי עביד ל"מ ל"ד אם נעשה ממיל' רק אם מהני כעשה בלא כוונה ל"א אי עביד ל"מ וא"כ במקח וממכר י"ל דמהני אף בלא כוונה בדעת אחרת מקנה וע' בקצוה"ח סי' ער"ה ובנה"מ סי' ר' מ"ש בשם הקדמונים רק שלפי מ"ש בקצה"ח שם דד"א מקנה היא מטעם זכי' י"ל דבקנה מעכו"ם לא מהני ד"א מקנה משום דאין שליחות לעכו"ם אמנם זה גופא אם ד"א מקנה היא משום זכי' אינו ברור וע' בקצוה"ח סי' רל"ה ועכ"פ מכל הלין טעמי אין לסמוך על היתר הנ"ל והנה רו"מ כ' עוד דרך היתר משום דכיון דלא ידע הקונה שיש בפרדס מורכבים א"כ הוי מקח טעות כמו בהך דלוקח גריטאות בע"ז דע"א אלא שכ' טעם לאסור דאע"פ שאינו שלו ואינו עובר על לאו דמקיים מ"ע אסור משום רוצה בקיומו דהא מבואר בח"מ סי'

רל"ב דאף במקום דהוי מקח טעות האחריות על הלוקח עד שיודיע למוכר וגם נתקשה רו"מ בהך דע"ז דאמאי דחק רבא לפרש טעמ' משום דמיחזי כמקבל דמי ע"א ותיפוק לי' משום רוצה בקיומו אלא שרו"מ כ' במכתבו השנית שהשגתי כעת דכאן אף שרוצה בקיומו אין כאן רק איסור דרבנן כמ"ש הפר"ח א"ח סי' ת"ן דאיסור דרוצה בקיומו אינו רק איסור דרבנן ומש"ה כאן כיון דאיסור קציצת אילן היא לאו של תורה א"א למיעקר דבר מן התורה בקום ועשה עכת"ד רו"מ. והנה מ"ש רו"מ להתיר איסור דרבנן משום לאו דבל תשחית לא נהירא וראי' לזה מהא דתנן בפ"ב דשביעית והובא בש"ס דילן בפ"ק דר"ה וביבמות אין נוטעין כו' ערב שביעית פחות מל' יום קודם ר"ה ואם נטע כו' יעקור וכן בפ"ב דתרומות תנן הנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור וטעמ' מפו' בש"ס בגיטין פ' הנזקין משום מראית עין שיאמרו שמותר ליטע בשביעית או משום שחשודין על השביעית ע"ש וע' בירושלמי שם בפ"ב דתרומת ולישנ' דיעקור משמע שכבר קלטה הנטיעה וכן מבואר בפירש"י בד"ה ד' יוד ע"ב ד"ה יעקור והתם מיירי באילני מאכל כמבואר בש"ס גיטין ריש דנ"ד וע"ש בפירש"י וא"כ איך אמרו חכמים לעקור הא אסור מן התורה לקצץ אילני מאכל ופשיט' דאף לעקור אסור וע' בש"ס ב"ק רצ"ב ובפירש"י ד"ה מקיר יהו וא"ל דקודם שנולדו פירות מותר לעקור פשיט' דז"א דדוק' באילן שהזקין ואינו עושה פירות כשיעור מותר לקצץ וע' בלשון הרמב"ם פ"ו מה' מלכים משום דזה ודאי לא יעשה עוד פירות כשיעור לעולם משא"כ בנטיעה שעדיין לא הגיעה להוציי' פירות כיון שתוציא פירות בשנים הבאים ודאי דבכלל אילן מאכל היא ואסור לקוץ אותם ואף חרובין שאין עושין פירות רק אחר שבעים שנה פשוט דכל שנשרש נטיעתה אסור לעקור אותה מה"ת דאל"כ אף כל אילני מאכל יהי' מותר לקוץ אותם בימי הסתיו וכדומה בעת שאינה מוציאה פירות וזה ודאי אינו וע' בתוס' ברכות דף ל"ו ע"ב וא"ל על הנ"ל שני משניות כמו שתי' שם בתוס' ברכות הנ"ל על המשנה דאין קוצצין אילנות בשביעית וע' בפי' הרמב"ם והר"ש שם בפ"ד דשביעית ז"א דתי' ראשון לא יתכן כאן דהא משמע דיעקור אף קודם שעושה פירות וע' בלשון התוספת' שהובא בש"ס ר"ה סוף ד"ט ובירושלמי פ"ב דשביעית דבעי לא עקר פירותיו מהו הן ומבואר דצריך לעקור אף מקודם ואם כן מנין יודעין שלא יוציא כשיעור קב ותי' השני שהוא ג"כ תי' הר"מ והר"ש שמיירי שדמי' יקרים יותר לבנין ג"כ לא יתכן דהא ר"י סובר דרק במזיד יעקור וע"כ טעמא משום קנס הוא ולא משום מראית העין דלטעם מ"ע אין לחלק בין שוגג למזיד וע' בסוגית הש"ס שם בגיטין וא"כ אם נאמר דהא דיעקור היא רק כשדמי' יקרים יותר לבנין מלפירות מהו זה קנס וע"כ מבואר שלא כדברי רו"מ והטעם דלא אסרה תורה לעקור

רק כשעושה מעצמו דרך השחתה אבל כשיש תועלת בדבר אין זו השחתה וכיון שחז"ל חייבו לעקור לעשות סיג לתורה אין זו השחתה אלא תיקון לקיים דברי חכמים ולעשות סייג לתורה וכ"מ בשבת דק"ה ע"ב דמותר לקרוע בגדים למירמ' אימת אאינשי ביתי' ומבואר שם דאף בדברים ששיך בהו משום בל תשחית מותר בכה"ג וכ"כ בהגה"מיי פ"ב מה' דיעות אות ב' ובפ"ו מה' מלכים אות ג' ודברי המהרש"א בח"א שם בשבת צ"ע וגם יש קצת ראי' מס"פ הזהב שאמר ר"א חרוב זה יוכיח וי"ל ומ"מ הדבר ברור כמ"ש והנה בעיקר קושיתו על ש"ס דע"ז בהך דגרוטאות כבר קדמו בס' מחנה אפרים בהגהת הרי"ף וז"ל וצ"ע בלוקח גרוטאות כו' עד שלא נתן מעות יחזיר ואמאי והא רוצה בקיומו שלא יאבדו עד שיחזירם לגוי וכ"כ הפוסקי' בלוקח מקח ונמצא מום דחייב הלוקח באחריותו עד שיחזיר עכ"ל אלא שלפי מ"ש במח"א בדיני אונאה סי' ה' דלא אמרי' במים במקח דהלוקח חייב באחריות רק כשנותן דמים ומטעם שכ' הריטב"א אבל בלא נתן דמים לא ע"ש וא"כ קו' המח"א לק"מ דמש"ה בלא נתן דמים יחזיר דבכה"ג אינו חייב באחריות אלא שק' דא"כ מאי פריך הש"ס רישא מקח טעות סיפא לאו מקח טעות מאי קו' זהו החילוק בין רישׁ' לסיפ' דבריש' שלא נתן מעות אינו חייב באחריו' ואינו רוצה בקיומו ומש"ה יחזיר סיפ' שנתן מעות וחייב באחריו' והוי רוצה בקיומו ומש"ה יוליך לים המלח ויפה עשה רו"מ שהקׁ' רק על סיפ' ולא אריש' כקו' המח"א אף אולי לא כיון רו"מ לזה.
והנה בנה"מ סס"י רל"ב השיג על טעם הריטב"א בטוב טעם וכ' הוא הטעם משום דהא הברירה ביד הלוקח לקיים המקח ויכול לקדש בו האשה ולקנות בו עבדים וקרקעיות ומש"ה הוי ש"ש ע"ש ודבריו נכונים ולפ"ז אין חילוק בין נתן מעות או לא ולפ"ז גם אריש' קשיא לכאורה כק' המח"א הנ"ל. אמנם האמת שלפ"ז גם אסיפ' ל"ק ולא מידי דהא בע"ז דאסור בהנאה א"י לקדש אשה ולקנות עבדים וקרקעיות ומש"ה לא נתחייב בשמירה (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) ולפ"ז נסתר דברי המק"ח בסי' תמ"ח סק"ח מה שהשיג על הח"י שם סק"ה לענין קנה חיטין מעכו"ם ונמצא חמץ דלפי טעמו בנה"מ אזדי' לי' השגתו על הח"י דהא חמץ בפסח אסור בהנאה וכמ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה בכאן אך כ' שם עוד טעמים וצ"ע:
ב) צ"ע שלא הביא דברי המח"א בה' אונאה סי' ג' שכ' ג"כ לחלק כחילוק המל"מ בין נתן מעות או לא והביא הש"ס דבכורות הנ"ל ושכן כ' התוס' בקידושין דף י"א בשם ה"ר אליהו ולפי דברי אאמו"ר הג' זללה"ה שכ' דאדרבה כיון דרבא לא סבר לה כחילוק אביי בש"ס בכורות מוכח דלא ס"ל כן א"כ לכאור' צ"ע דברי התוס' בקידושין הנ"ל וע"כ צ"ל לענ"ד דהתוס' ס"ל דבודאי זה סבר' טובה הוא מצ"ע. והכל מודים בה דיש חילוק בין

נתן מעות או לא נתן מעות רק דרבא לא ס"ל כסברת אביי שם דס"ל דמדלא בדוק אם יש בגרוטאות ע"ז בודאי מחל דדרך למצוא בגרוטאות ע"ז ולהכי בנתן מעות אין זה מקח טעות. ובזה לא ס"ל כן לרבא אבל לענין עבד הנמצא מוכתב למלכות דס"ל דודאי קלא אית לי' ולהכי בנתן מעות מחל ובלא נתן מעות לא כן נלענ"ד ברור ובגוף הדין של הה"מ בדבר שיכול להבחינו נחלקו בזה גדולי עולם המהרשד"ם בסי' שפ"ה דחה דעה זו)** ומש"ה גם בנ"ד לענין כלאים אף שמותר בהנאה אין פקפוק מכח רוצה בקיומו דהא אינו חייב באחריות דלא כטעם הנה"מ הנ"ל דהא אין ביד הלוקח לקיים המקח דהא ודאי הלוקח לא יקיים המקח דחזק' דאיסור' לא ניח' לי' למקני' וז"ב ונכון וגם חוץ מזה אין דין שומרים בעכו"ם ובזה הרגיש גם רו"מ אלא אעפ"כ הרגיש רו"מ יפה דהא עכ"פ עכשיו בדיניהם הנכרי יהי' פטור מלחזור המעות אם לא יחזור לו המקח וא"כ אכתי י"ל דהוי רוצה בקיומו אלא שלענ"ד בר מכל הנ"ל אין זה חשש דהא הפר"ח בסי' ת"ן הרעיש על המחמירין באיסור חמץ בפסח מטעם רוצה בקיומו דא"כ ק' מדוע מותר בקיבל אחריות על חמצו של עכו"ם ברשות עכו"ם והא ודאי רוצה בקיומו וכ' במק"ח דאף להמחמירין אינו אסור רק ברוצה בקיומו בהנאה מחודשת אבל בניצול מהפסד מודים דאין חשש רוצה בקיומו רק בע"ז ואבזרי' וא"כ אזיל החשש של רו"מ אלא שיש לפקפק לכאורה מחמת חשש אחר דהא כ' ה"ה בפט"ו מה' מכירה בשם יש מי שכתב דאף דאמרי' דביש מום במקח חוזר לעולם מ"מ אם הוא דבר שיכול הלוקח להבחינו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר ע"ש והביאו הסמ"ע בסי' רל"ב להלכה ובס' מל"מ שם חילוק בין אם נתן מעות או מכר בהקפה דאם עדיין לא נתן הלוקח מעות יכול לחזור בו ולומר דאהכי סמוך משום שלא נתן מעות עדיין ע"ש אבל קשה דא"כ מאי פריך הש"ס בהך דגריטאות רישׁ' מקח טעות סיפ' לאו מקח טעות הא לפ"ז אין קושי' דהא גם שם אם הי' הלוקח מעיין בשעת המקח הי' רואה שיש בהם ע"ז ומש"ה ברישׁ' דלא נתן מעות חוזר משא"כ בסיפ' כחילוק המל"מ אלא שבאמת הש"ס בכורות ד' י"ג ע"ב אביי קאמר להאי חילוק' ממש ומשום שזהו החילוק שבין רישׁ' לסיפ' ורבא ע"כ לא ס"ל הכי ועוד שאף לאביי כ' התוס' דהתם הוי לי' לאסוקי אדעתי' טפי משא"כ בעלמ' לא אמרינן הכי ע"ש ע"כ דברי המל"מ תמוהים שמבואר מזה דאף בנתן מעות ויכול להבחינו אעפ"כ מקח טעות היא וה"ה בנ"ד (ב) אמנם כיון שנדחה חילוק המל"מ ע"כ צ"ל דברי היש מי שכ' ולומר דמיירי בנשתמש בו אחר שיכול להבחינו וכ"כ הנה"מ סי' רל"ב וא"כ גם בנ"ד אם משתמש בהאילנות הנ"ל יש לפקפק לכאורה לפי הנ"ל אמנם האמת נלע"ד כיון שדין איסור בכלאי אילן אינו פשוט לכל וא"כ לא שייך שהי' יכול להבחינו דהא

אף אם הי' מבחין וראה שהם מורכבים לא הי' יודע אם יש איסור בדבר וא"כ הוי זכי' בטעות וכיוצא בזה כ' התוס' בב"מ דקט"ו סד"ה וחייב דכל היכא שלא ידע שהוא אסור הו"ל זכי' בטעות ע"ש וז"ב אלא שכ"ז מה שהשתמש מקודם אבל אם נשתמש אחר שידע שיש איסור בקיום כלאי אילן דהיינו שלוקט הפירות או כדומה אף שפירות כלאי אילן מותר מ"מ הוי כנשתמש אחר שראה המום שודאי אינו יכול לחזור משום מום במקח כמבוא' ברמב"ם וטוש"ע סי' רל"ב ולא עוד אלא שאפש' לפקפק אף אם לא נשתמש בהם כיון שעכ"פ נשתמש בהבית שדר בה והוא קנה הבית עם כל הפרדס בסך א' ומבוא' בפוסקים דהיכ' שנתבטל קצת המקח שניהם יכולים לחזו' המוכר יכול לחזו' שיכול לומר לדמי כולן הייתי צריך והלוקח יכול לומר במקח שלם אני רוצה וע' במשנה למלך סוף ה' זכי' ובס' מחנה אפרים ריש קנין משיכה ובדיני אונאה סי' כ"ג ובב"י ח"מ רס"י רל"ב ובנה"מ סי' קפ"ב סק"ח והארכתי בזה הרבה במק"א וא"כ י"ל דכיון שכל המקח אחד היא ואם נתבטל קצתו נתבטל כולו א"כ מה שהשתמש בהבית אחר שנתוודע לו מאיסו' קיום כלאי אילן זה הוכחה שנתרצה בהמקח אלא שי"ל דכיון שחזקה היא דאיסור' לא ניחא לי' דלקני כמבוא' בטוא"ח סי' תמ"ח ע"כ אמרי' שאף שנשתמש בבית ע"כ השתמש עד"ז שלא יקנה רק הבית והאילנות שאינן כלאים במעות שנתן עבור כל המקח ואם גילה דעתו כן פשיט' שאין המוכ' יכול לחזו' בו וכבר כ"כ בתשו' אחת זה לא כבור מדיוק דברי המל"מ סוף ה' זכי' ועתה מצאתי כן בפי' בס' מח"א דיני אונאה סי' הנ"ל דאם הלוקח נתרצה בהמקח שיוכל לקנות עבור המעות שנתן עבור כל המקח דהמקח שיוכל לקנות קיום ע"ש וא"כ כיון דאיסורא לא ניחא לי' למקני' והוא נשתמש בה מותר שרוצה לקנות אמרי' שאין זה ראי' שע"י שנשתמש במקצתו שרוצה לקנות כל המקח ואדרבא ע"י חזקה דאיסורא לא ניחא לי' למקני' אמרי' שנתרצה בקצת מהמקח שהיא בהיתר עבור כל המעות שנתן בעד כל המקח אף שלפ"ז א"א לבטל משום מקח טעות דהא עכ"פ נתרצה אף במקח ההיתר עבור כל המעות מ"מ מחמת איסורא לא ניחא למקני' אמרי' שנתרצה בכה"ג כמו בחמץ כיון דישראל מצווה שלא יראה לו חמץ ואסור לקנות חמץ כמבואר ברמב"ם פ"א מחמץ ע"כ אף עכום שהביא דורן לישראל חמץ אמרי' שלא ניחא לי' למקני' ע"כ בנ"ד שאסו' לקיים כלאי אילן אמרי' שלא ניחא לי' למקני' כמו בחמץ ומש"ה אמר' דאף שהשתמש בהיתר ודאי לא ניחא לי' לקנות האיסור ונתרצה יותר שיהי' מקח ההיתר קיים עבור כל הדמים שנתן וזה נראה אלא שכ"ז היא אם לא נשתמש בהאילנות המורכבים אבל אם עשה איזה תשמיש בהאילנות המורכבים אחר שנתוודע לו שיש ספק אם יצטרך לעקרם א"כ י"ל דנתרצה בהם ג"כ

דהא כ' הפוסקים דאף מס' איסורא נמי פרשי אינשי וע' ברמ"א בח"מ סי' רל"ב סמ"ב ובש"ך שם סי' ט"ו ס"ק ז' א"כ הוי כשנשתמש אחר שידע במים וראה ונתפייס הוא ואינו חוזר אלא שיותר הדעת נוטה שלא מיגרע בכך דאף שאף ספק מבטל מקח מ"מ י"ל דנתרצה על הספק ואינו מתרצה על הודאי בפרט שמספיקא לא מבטלינן חזקה דאין אדם מתפייס במומין כמבואר ספ' המדיר וגם חזקה דאיסור' לא ניחא לי' למקני' ולזה הדעת נוטה ועוד אפשר לומר שאין אנו צריכים לומר מחמת איסורא לא ניחא לי' דנוקט' ומחמת מקח טעות לבטל המקח מהאילנות המורכבים כי אף אם נימא דהמקח מהאילנות קיים מ"מ מחמת סברות הנ"ל אמרי' שלא קנה הקרקע שהאילנות עליהם וממילא אין כאן איסור קיום דהא כבר כ' למעלה שזה פשוט שאין איסור בקיים רק בשדה שלו ולפע"ד אפשר דאף אם הכלאים שלו רק שזרוע בשדה עכו"ם אין איסור לקיים דכלאים שדך לא דרשינן שאסור לקיים כלאים בשדהו אבל אם אינו שדה שלו אף שהכלאים שלו אין איסור לקיימם ובזה יתיישבו לפע"ד דברי הרמב"ם שכ' בפ"א מכלאים ואסור לישראל להניח לעכום שירכיב לו אילנות כלאים ע"כ ותמהו בזה דלמאי ינוח להרכיב הא אסור לקיימם וא"ל דמיירי שמרכיב העכום בשדה של עכום כמו שתי' הכ"מ והמל"ם רפ"א והט"ז רס"י רצ"ט דברי הרמב"ם שכ' ומותר לומר לעכום לזרוע לו כלאים דמיירי בשדה של עכום דהא בכה"ג אמאי באמת אסור להניחו להרכיב כלאים הא טעם האיסור היא או כמ"ש הכ"מ משום אמירה לעכו"ם שבות או כמ"ש המל"מ שם משום לפני עור ובכה"ג לא שייכי שני הטעמי' ובתשו' ח"ס הנ"ל הרעיש בקושי' זו עד שהוצי' מתוך מה דבח"ל מותר לקיים כלאי אילן ע"כ דחק דהרמב"ם הנ"ל מיירי בח"ל ע"ש וכבר כ' לעיל דדבריו אינם מוחווריי' ולפי הנ"ל א"ש דהנה בתשו' הרדב"ז כ' ליישב ג"כ דברי הרמב"ם שכ' ומותר לומר לעכום לזרוע לו כלאים דמיירי בשדה של עכו"ם ורבות' היא דאף שהזריעה היא של הישראל אפ"ה מותר משום דמה"ת אין אסור אף בישראל שזורע כלאים בשדה של עכו"ם דשדך כתיב ומש"ה מותר בזה אמירה לעכו"ם ע"ש וצ"ל דאף דקי"ל אין קנין לעכו"ם כו' מ"מ ה"מ בשמכר העכו"ם הקרקע לישראל אבל כשהקרקע ביד העכו"ם יש קנין כמ"ש הכ"מ פ"א מה' תרומות הלכה יוד וה' כ' ובפ"ב מבכורי' הלכה ש"ו בשם הר"י קורקס שכ"ה דעת הרמב"ם ודברי הכ"מ ברפ"א מכלאי' מ"ש בשם הר"י קורקס נראים כסותרי' לכל הנ"ל וע' בתשו' מהר"ס ס"א סי' מ"א מ"ב ואכמ"ל ומש"ה יתיישבו לנכון דברי הרמב"ם ז"ל דגבי כלאי' זרעים כתב ומותר לומר לעכום לזרוע לו כלאי זרעי' היינו אף שהזריעה של ישראל ולצורך ישראל כיון שהזורע והשדה של עכום מותר כנ"ל אבל גבי כלאי אילן דנוהג אף בח"ל א"כ לא

שייך כאן לומר יש קנין או אין קנין מש"ה ישראל אסור להרכיב מן התורה כלאי אילן אף בשדה של עכו"ם ומש"ה אסור לומר לעכום לעשותו משום אמירה לנכרי שבות או משים לפני עור כיון שהזריעה היא של ישראל ול"ק נמי דהא אסור לקיים דבשדה עכום מותר לקיים כיון שאין השדה שלו אין מוטל עליו חיוב לעקור כלאים משדה שאינו שלו אף אם הכלאים הם של ישראל וכנ"ל ואף דלענין הרכבה עצמה אין חילוק דהא פשיט' דאסור להרכיב אף בשדה של עכום כיון שנוהג בח"ל כמו כלאי בהמה והוי כמו חובת הגוף ממש כמ"ש הט"ז רס"י רצ"ז זה דוקא לענין מעשה הרכבה דהא ישראל אסור להרכיב אף אילן שאינו שלו בשדה שאינו שלו אבל לענין קיום דודאי אינו מוזהר לעקור כלאים שאינו שלו בשדה שאינו שלו י"ל דאף אינו מצווה לעקור כלאים שלו אם הוא בשדה אחר וכ"כ מלשון הרמב"ם פ"א דכלאים שכ' ואסור לקיים כלאי זרעים בשדהו ואעפי"כ להלכה ולמעשה צ"ע ובחמץ נחלקו הקדמונים אם עובר על חמץ שלו שברשות אחרים ואכמ"ל. אמנם אף אם נאמר דאסור לקיים כלאים שלו הזריעה בתוך שדה של עכו"ם מ"מ אם קנה רק הפירות מאילנות ואף שהקנה לו הדקל לפירותיו מ"מ הא קי"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי א"כ ברור לפע"ד דאין בזה חשש איסור קיום כלאי אילן דהא באמת הקרקע שהאילנות עומדין עליו וגם האילנות עצמן הם של העכו"ם רק הפירות הה של ישראל והפירות אינם נאסרים א"כ הוי כמקיים כלאים של עכו"ם ברשות עכו"ם ואין הישראל מוזהר עליהם ע"כ לפע"ד בכ"ד נמי כיון שע"כ אינו צריכים כומר שמחמת איסורא לא ניחא דניקני' ומחמת מקח טעות שלא קצה הקרקע שהאילנות המורכבים עלי' דאל"כ אף אם נאמר שלא קנה אילנות המורכבים לא פלטינן מידי איסור קיום כלאי אילן דשדך כלאים לא כתיב שאסור לקיים כלאים בשדהו ולא נאמר חילוק בין כלאים שלו לשל אחרים וע"כ לומר דמכח סברות הנ"ל לא קנה גם הקרקע שהאילנות עליהם וכיון שכן שוב א"צ לומר שלא קנה כלום רק שאף שקנה הפירות מהאילנות ואף האילנות לפירותיהן מ"מ כיון שלא קנה האילנות וגם לא קנה הקרקע שהאילנות עליהם אין איסור בכה"ג ע"כ בנ"ד אמרינן כן שחוזר המקח מהקרקע והאילנות עצמם רק שיקנו לו האילנות לפירותיהן וכיון שהלוקח אינו חפץ שהמוכר יחזיר לו מן הדמים עבור קצת מהמקח שנתבטל גם המוכר א"י לחזור בו כנ"ל ואף שהתוס' כ' בב"ב ד' קל"ו דמש"ה המוכר שדיהו לפירות אף שאינו קורא משום דקנין פירות לאו כקה"ג דמיא עפ"כ מביא מדרבנן אין נראה לומר שגם כאן יהי' אסור לקיימו מדרבנן דמנין לנו לומר כן (אלא שבחי' הרמב"ן שם כ' דאף שקנין פירות לאו כקה"ג דמי מ"מ מספ"ל שמא מארצך קרינין בי' דמש"ה בקנה שני אילנות מביא בכורים אף

דהקרקע משועבד לו כ"ז שאילני קיים ע"ש ולפ"ז הי' אפשר לפקפק גם כאן מספיק' אבל לא זכיתי להבין דבריו דא"כ אמאי בקנה אילן א' אינו מביא כלל ועיין ברמב"ם פ"ב מה' בכורים וגם א"כ למה להו להש"ס שם דף פ"א למימר ר"מ באילן א' ספוקי מספק' לי' ורבנן בשני אילנות ספוקי מספק' להו והא אף אי ודאי לא קנה אפ"ה יש לו להביא משום ספיק' כיון דהקרקע משועבד כ"ז שאילן קיים, וא"ל דזהו גופא משני הש"ס דזהו ספיק' הוי ז"א דא"כ מאי פריך שם ומי

(הג"ה מבן המחבר** מהלכה וכ' בפשיטות דאפי' המוחזק אין יכול לומר קי"ל ומכ"ש כשהמוכר אמר כו בהדי' שהסחורה הוא טובה בכה"ג בודאי הלוקח יכול לחזור בו כשנמצא מום. אבל הרדב"ז בח"ד סי קל"ו כ' דדבר הה"מ הנ"ל דברי טעם הם ואפי' אמר המוכר שהסחורה טובה בדבר שהי' יכול להבחינו אין בו אונאה ועיין שם בסי' קל"ט ובח"ג סי' תי"ז ועיין בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' קס"ט ובס' יהושע בפסקים וכתבים סי' תל"ב. ולכאורה הי' נלע"ד להביא ראי' ג"כ דלא כהמ"מ והא דקי"ל בסי' רל"ב ס"י דבנמצא לסטים מזויין או מוכתב למלכות הוי מום אף אחר שנתן מעות והוא כדעת ר"ת בתוס' קידושין שם ודלא כשיטת ה"ר אליהו בתוס' שם ועיין בבאה"ג אות ר' ואף דמסתמא הנהו קלא אית להו ונימא דבודאי מחל אעפ"כ כ"כ דלא ידעינן בבירור ע"ז אמרינן דהוא מקח טעות אף להוצי' ממחזיק משום חזקה דאין הלוקח מתפייס במומין וא"כ ה"ה הכא גבי הי' יכול להבחינו ואעפ"כ אפשר שאין הדברים שוים ובפרט בסחורה שדרך התגרים כולם שלא לקנות רק בהבחנה והוא לא הבחין אפשר דיש יותר סברי דודאי מחל מהנהו דקלא אית להו דאפשר דאעפ"כ לא שמע מהקול והדבר נשאר בסד"ד שלא להוצי' מיד המוחזק. אבל בלא נתן מעות בשעת המכירה נלע"ד דכ"ע מודי בזה אף להוצי' מיד המוחזק שתפסו אח"כ וכמ"ש למעל' ואף שמראיות התוספות בקידושין שם בסה"ד נראה קצת דהא דב"ב מיירי במוחזק זה לא כתבו אלא לראי' דאם הוא מוחזק מסתמ' לא נתן מעות. אבל עיקר' דמילת' לא תלי' בהכי דכל הטעם הוא דלא נתן מעות בשעת המכיר' להכי לא אסיק אדעתי' לעיין יפה ולא מחל ועיין בש"ך חו"מ סי' רכ"ז סק"ד ובמה שכתב עליו בס' בית מאיר אה"ע סי' צ"ג סי"ד עיין שם היטב:)** מספק' לי' והקתני לפי שלא קנה קרקע ומאי קושי' הא אע"פ שלא קנה קרקע מ"מ ספיק' הוי לפי דברי הרמב"ן ע"כ דברי הרמב"ן צע"ג לפע"ד) ועוד דהא כבר כתבנו למעל' דאף אם הי' קונה האילנות גופייהו חוץ מהקרקע הדעת נוטה שא"צ לעקור האילנות המורכבים כלאים בשדה אחר דלא קרינן בי' כלאים שדך לא (ולכאור' יש לפקפק אם הי' ג' אילנות דהא הרמב"ם פ' בפ"ד מה"ב ה' י"ג דבשלשה אעפ"י שאין לו אילנות בלבד ה"ה כמו

שקנה קרקע וכ' שם הכ"מ דאף אם הוא בענין שלא קנה קרקע מ"מ כיון דאיכ' לאשכוחי גוונא דקנה קרקע מש"ה הוי כקנה קרקע לענין בכורים וא"כ אולי אפשר להחמיר אף לענין קיום כלאים אדל ז"א דכאן כיון שבטל המקח לענין הקרקע שני ושני. ועוד דהא אף שם השיג הראב"ד ע"ד הרמב"ם ולשיטת הר"י קורקס הובא בכ"מ שם גם הרמב"ם מודה ע"כ אין זה בית מיחוש) וא"כ אף שכתבנו שצ"ע אם לסמוך בזה למעשה מ"מ בנדון דידן שאין לו שום קנין בהקרקע של האילנות ובהאילנות נמי אין לו רק קנין פירות ברור לענ"ד דאין להחמיר. ודרך זה ניח' לפ"ד טפי משיחזור בו הישראל מכל המקח מהאילנות דהא אח"כ כשיאכל הישראל הקונה מפירות האילנות יראה שכל זה הי' רק הערמה בעלמ' ובעין זה כ' הפוסקים בטא"ח סי' רמ"ה דמפני מה אוכל פירות האילנות כיון שאין לו זכות בהם אבל לפי הנ"ל יוכל לאכול מפירותיהן דהא יש לו זכות בהפירות כנ"ל. והנה בטוש"ע או"ח רס"י תמ"ח מבואר דאם עכו"ם הביא לישראל דורון חמץ בפסח. אם אינו ניכר מתוך מעשיו שחפץ בו מותר לאחה"פ מטעמ' דמסתמ' איסור' לא ניח' לי' דלקני' רק שאף על פי כן לכתחלה טוב שיאמר שאינו רוצה שיקנה לו רשותו. וכ' הח"י דטעמ' דצריך לומר כן לכתחלה כדי שאם יטלנו אחר פסח לא יהי' כהוכיח סופו על תחלתו שדעתו הי' תוך הפסח לקנותו עיין שם. והנה בנידון דידן אף שלכתחלה קנה הכל בפירוש מ"מ אז לא הי' יודע מהמורכבים וא"כ אין כאן הוכחה מ"מ בזה נראה דודאי בענין שיאמר אח"כ שאינו רוצה לזכות בדבר האסור כיון שבתחלה קנה בסתם בפרט אם ישתמש ויאכל הפירות אחר שיתוודד' לו מאיסור קיום כלאים די"ל דהוכיח סופו על תחלתו טפי מהתם דהתם אח"פ הכל היתר הוא משא"כ כאן אלא שי"ל דכאן נמי לקיטת הפירות היתר הן דהא הפירות מותרים וא"כ אין ראי' ולקיטת הפירות די"ל עכשיו שנוד' לו אינו רוצה לזכות בקרק' גם בגוף האילנות רק בהפירות ע"ד הנ"ל אלא שבמום במקח הדין אם נשתמש אחר שיוד' מהמום אמרי' דראה ונתפייס אלא שאם הודי' למוכר שחוזר מפני המים אף שנשתמש בו אח"כ חוזר במום ומשלם מה שנשתמש כמבואר בס' מח"א דיני אונאה סי' ה' בשם הריטב"א אמנם בכאן כפי שכתבנו דיחזור רק מגוף הקרק' והאילנות רק שיהי' לו זכי' בהאילנות לפירות כנ"ל בזה לא מקרי נשתמש בדבר שקנה ומצא מום מחמת שנשתמש בפירות דהא הפירות באמת הם קנוים לו עכ"ז דעתי שצריך שיחזור בפני ב"ד לומר כן שאחר שנתוודד' לו יש מורכבים ושיש מיחוש איסור בדבר איסור' לא ניח' לי' למקני' ואינו רוצה לקנות הקרק' של האילנות הנ"ל כלל גם גוף האילנות אינו רוצה לקנותם רק שיהי' בהם זכות לפירות לבד ובזה יצאנו מחששות הנ"ל שחוץ מכל הנ"ל אפשר שאף במום במקח אם

הודיע לב"ד שחוזר מהמקח ונשתמש בו אח"כ דבטל המקח כמו בהוד' למוכר עצמו כנ"ל ואף אם נאמר דאינו כן מ"מ בנידון זה די בזה מכח טעמים הנ"ל אלא שא"כ חזר למקומו המיחוש של רוצה בקיומו דהא בכאן נהנה הישראל מקיום הכלאים דהא ע"י קיום הכלאים יש לו בכל שנה הפירות מהם אמנם אף אם נאמר שהישראל יהי' חוזר מהכל והי' חשש זה דהא עכ"פ יודע הישראל שהי' יאכל הפירות ולא אחר והי' נהנה מקיום כלאים וע' בס' מק"ח סס"י תמ"ח ס"ק י"א אלא שבאמת לפע"ד שאין זה חשש כלל דאף להאוסרים רוצה בקיומו גבי חמץ בפסח היא דוק' משוה שחמץ בפסח אסור בהנאה וא"כ ס"ל להמחמירים דאסור גם ליהנות מקיומו ואף בזה חילק הפר"ח בסי' ה"ן ולדעתי אף שכ' האחרונים שהתוס' בע"ז דל"ב מחמירין גבי חמץ ברוצה בקיומו מ"מ י"ל דשם הטעם משום דכמו דאסור לקיים חמץ שלו ה"נ אסור להיות רוצה בקיומו והא דדחי ר"ת דעת המחמירין לעשות תשמיש בכלי הבלועים מחמץ משום רוצה בקיומו ור"ת דחה משום דלית' לאיסור' בעיני' לא מיתסר בהנאה היינו דהא בהא תלי' דכיון שאינו אסור בהנאה א"כ קיל איסור' משום דלית' לאיסור' בעיני' ומש"ה נמי מותר רוצה בקיומו בזה וכ"כ הר"ן ר"פ השוכר את הפועל דלהמתירין סתם יינם בהנאה כ"ש דאיכ' למימר דרוצה בקיומו שרי א"כ כ"ז בחמץ של ישראל דאסור לקיים אבל בחמץ של נכרי דשלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים גם רוצה בקיומו שרי לפ"ז כמ"ש הפר"ח אף שאסור בהנאה והוא שכ' התוס' שם דאסור ליתן דבר לח בקדירות הבליעת מבשר בחלב אין הטעם משום רוצה בקיומו כמ"ש הפר"ח ד"ה אין איסור לקיים בב"ח ואיסור הנאה לבד לא איכפת לן לענין רוצה בקיומו כנ"ל אלא טעמם כמ"ש המנ"י כלל פ"ה ע"ש ונלע"ד ראי' לזה מדברי התוס' בע"ז דס"ג ע"ב שפלפלו שם להוכיח אי הך בריית' דאין עודרין מיירי בכלאי הכרם או בכלאי זרעים וע"ש היטב ובחי' מהרש"א ומהר"ם לובלין וא"א דס"ל להתוס' דבכל איסורי הנאה אף במקום שמותר לקיים אסור ברוצה בקיומו משום דאסור בהנאה אסור להיות רוצה בקיומו א"כ ע"כ בריית' זו בכלאי זרעים היא דאי בכלאי הכרם א"כ איך קאמר הש"ס הא מני רבנן היא וגם מאי פריך אי רבנן אפי' קיומו נמי שפיר דמי דהא כיון שמקיים בכלאי הכרם הא אסורין בהנאה ולכ"ע אסור להיות רוצה בקיומו וא"כ אף אם נאמר דמותר להשתכר באיסורי הנאה בכ"מ שאין תופסין דמיהן מ"מ אסור משום רוצה בקיומו וגם אפי' למאי דמשני דקעביד בחנם ל"מ לענין רוצה בקיומו דהא בכ"מ דאסור להיות רוצה בקיומו אף בעושה בחנם אסור כמבואר ברמב"ן ור"ן ר"פ השוכר ובטוש"ע יו"ד סי' קל"ג ס"ד והמעיין היטב יראה שהיא ראי' ברורה אמנם אף להמחמירין ברוצה בקיומו בכל איסורי הנאה וה"ט משום דאסור

בהנאה אסור גם גרם הנאה דרוצה בקיומו מ"מ בכלאי אילן דמותר בהנאה א"כ מחמת זה אין מקום לאסור רוצה בקיומו ואין מקום לאסור רק משום דאסור לקיים כלאי אילן ה"ה דאסור רוצה בקיומו ובזה ודאי יפה כתבתי למעלה דכמו דאינו מצווה לעקור כלאי אילן בשדה של נכרי ה"ה שאינו מצווה על רוצה בקיומם וזאת כוונת התוס' שם בע"ז דס"ד ד"ה ר' עקיב' שהק' בפשיטות דרוצה בקיומו של כלאים בלי מעשה אין איסור כמ"ש למעלה וא"כ גם בנ"ד אין זה בית מיחוש ואף שכ' התוס' שם בתרוצם דמחשבתו משוי לי' מעשה כיון שעושה מעשה לבסוף כשהו' עוקרם ע"ש וא"כ י"ל בנ"ד דאחר כך כשעוקר הפירות מהאילנות כלאים כמי הכי הוי וע"ש בתוס' מ"מ יש לחלק דש"ה שעושה מעשה בגוף הכלאים משא"כ כאן שאין עושה מעשה רק בהפירות ובלא"ה תי' התוס' קשה לקבל על הדעת שיהי' זה נחשב מעשה ובחילוק קל יש להקל ועוד בל"ז כבר כתבנו שדעת הרמב"ם בחבורו לפסוק כרבנן דר"ע כאשר הארכנו למעלה ומבואר בש"ס שם בע"ז דס"ד דלרבנן דר"ע רוצה בקיומו שפיר דמי אף ע"י מעשה כמו שהארכנו בזה למעלה וא"כ אף אם נאמר דלר"ע אסור בכה"ג רוצה בקיומו משום דחשיב מעשה מ"מ כיון שאיסור רוצה בקיומו היא רק מדרבנן כמ"ש הפר"ח א"ח סי' ת"ן כנ"ל וא"כ כיון שיש פלוגתא בין הקדמונים אם הלכה כר"ע או כרבנן דר"ע הוי ס' דרבנן והולכים להקל ע"כ אין לאסור בנ"ד משום רוצה בקיומו וז"ב והנה אכתי לא פלטינן לכאורה מחשש מראית עין שיאמרו שמקיים כלאים ורו"מ ג"כ הרגיש בזה ואם כי מהדמיונות שהבי' רו"מ אין בהם הכרח שחששו למ"ע בכה"ג שיחשבו על מה שאינו שלו שהי' שלו אמנם לענ"ד נראה ראי' שחששו חז"ל בכה"ג וראי' לזה ממה שחייבו חז"ל טלית שאולה בציצית לאחר ל' יום מה"ט שנראית כשלו כמבואר בש"ס חולין דק"ו ומנחות דמ"ד ובתוס' שם ובטוש"ע א"ח סי' י"ד וע' במג"א סס"י י"ג וע' בט"ז א"ח רס"י רמ"ד שכ' בשם הגהמי"י שאסור להניח לשפחות לעשות מלאכה שלהן בבית ישראל בשבת מפני הרואים שלא יאמרו מלאכת ישראל היא ע"ש מכ"ז מוכח דאף בכה"ג חששו למ"ע אבל גוף הדבר אינו מתקבל אצלי שע"י חשש מ"ע נכריח הישראל לקצוץ אילנות של נכרי כי ומה לו לנכרי בכך ואף אם הי' הנכרי מצווה על קיום כלאי אילן אין על הישראל לקצוץ אילנות כלאים של נכרי להצילו ואיסו' וע' בתוס' שבת דג' ד"ה בבא ובקדמוני' שם בפרט שפשוט היא שאין ב"נ מצוה על קיום כלאי אילן שאינו מצוה רק על הרכבה ולא על קיום ורו"מ נסתפק בזה ורצה להבי' ראי' מדפ' רש"י בחולין ד"ס דקאמר הרכיב שני דשאי' מהו ופרש"י מהו להרכיב וכ' רו"מ הא דשינה רש"י דלשון הש"ס משמע דבדיעבד קמבעי משום שהי' ק' לו ק' התוס' דהא מתני' היא וסובר כתי' התוס' דבב"נ

קבעי ומש"ה מפרש רש"י לענין לכתחלה דלענין דיעבד מהו נ"מ בב"נ הא אינו נהרג על הרכבת כלאי אילן ומזה הבי' ראי' דב"נ אינו מצוה על קיום כלאי אילן דאל"כ אכתי נ"מ לענין דיעבד אם מותר לקיים עכ"ד רו"מ ובאמת אין התחלה לדבריו דהא רש"י סובר דכלאי זרעי' אינו רק איסור דרבנן ע' בפירש"י ותוס' בשבת סוף דפ"ד וא"כ בלא"ה ל"ק ק' התוס' דהא שפיר מבעי' אם חייב מלקות דהא משום איסור' דכלאי זרעי' אינו לוקה שהיא רק דרבנן רק שהאמת הוא שרש"י מ דאף לכתחלה יש נ"מ כגון בח"ל שמותר לזרוע כלאי זרעי' ואסור להרכיב כלאי אילן אבל האמת היא שאין כאן מקום ספק שב"נ אינו מוזהר על קיום כלאי אילן דלא מבעי' לפי מ"ש למעלה בדרך א' דאיסור קיום כלאי אילן אתי מק"ו מקיום כלאי זרעים וב"נ אינו מצווה על כלאי זרעים אלא אף לדרך הב' דדרש' דכלאי' שדך לא אף בכלאי אילן איתא מ"מ הא לאו של לא תזרע שדך כלאים רק בישראל נאמר וב"נ דמצווה היא רק מאת חקותי תשמרו שהוא רק איסור עשה או דרך אסמכת' היא ואיסור הרכבה בב"נ היא רק מפי הקבלה וע' במל"מ פ"י מה' מלכים ה"ז ועכ"פ לאו של לא תזרע לא נאמר בב"נ וא"כ ליכא למידרש כלאים שדך לא ופשיט' על קיום דאינו מצווה על כלאי אילן וא"כ איך אפשר לומר שיתחייב הישראל לקצוץ כלאי אילן של הנכרי מהחשש א"ע שלו וכיוצ' בזה כ' הח"י סי' ת"מ סק"ד לענין חשש שלא ימכרנו לישראל ע"ש ואף שכ' שם שאינו בדין שישראל ישלם עבור זה ע"ש מ"מ י"ל דלרווח' דמלת' כ"כ ובר מן דין י"ל דכאן הרואה לא יבחין אם מורכב במינו או לא ויתלו שמורכב במינו וע' בט"ז א"ח סי' רמ"ד סק"ב ומג"א שם סק"ה מ"מ אינו דומה לכאן וקצרתי ועוד י"ל כיון שלא מצינו בפי' שגזרו בזה חז"ל משום מ"ע י"ל דאין לנו לציית לקצוץ אילני מאכל שיש לאו של תורה וסכנת' מחשש מ"ע שלפי דמיון שלנו וגם י"ל שאף שכתבנו למעלה ראיות ממשניות וש"ס דלא חששו חז"ל בגזרתם ללאו דבל תשחית משום שהוא תיקון לקיים גזרתם לעשות גדר לתורה י"ל זהו בגזירה דרבנן או בקנס ולא היכא שאין בו רק משום מ"ע דקיל טפי וע' באחרוני' בא"ח סס"י רמ"ד וברס"י שכ"ה ואף שבש"ס גיטין סוף ד' כ"ג אמרו טעמ' דיעקור משום שישראל מונין לשביעית והיינו משום מ"ע ושם באילני מאכל מיירי כנ"ל וקתני יעקור י"ל דטעמ' דהתם היא משום הך טעמ' דישראל מונין ע"כ מצאו בזה לקנוס שוגג אטו מזיד ור"מ מודה בזה אבל היכא דליכ' רק משום מ"ע לבד י"ל דלא צווי לעקור בכה"ג נגד איסור' וסכנת' דבל תשחית מכל הלין טעמי נראה דאין לחוש בזה למ"ע לקצוץ האילנות עי"ז. והנה כבר כ' למעלה שהרמב"ם פ' כרבנן דר"ע ואין איסור תורה בקיום כלאי אילן רק איסור דרבנן והבאתי ראי' לזה מדברי התוס' ב"ק דפ"א ולשלימות הדבר נלע"ד להבי' קצת

סיוע עוד לזה דהא הך מלתא דלדרבנן דר"ע יש איסור' מיהת היא נובע מדברי ר' יוסי שבירושלמי שהעתקנו בריש דברינו דקאמר על מתני' רפ"ח דכלאי' מ"ה כר"ע דר"ע אומר המקיים עובר בל"ת אמר ר' יוסי ד"ה היא הכל מודים באיסור שהוא אסור ומזה יצא הדין שלרבנן נמי איסור' מיהו איכא והנה בירושלמי דפסחי' פ' כ"ש הובא שם ברייתי' לענין חמץ שלא בזמנו דרי' סובר שהיא בל"ת ור"ש שאינו בל"ת ותני עלה מודה ר"ש באיסור שהיא אסור וקבעו עלה בירושלמי שם איסורו מהו ר' ירמי' אמר איסורו דבר תורה ר' יונה ור' יוסי תרווייהו אמרין איסורו מדבריהם ע"כ ומבואר דמשמע לי' לר' יוסי לשון באיסור שהוא אסור שאינו אלא מדרבנן וא"כ לישנ' דר' יוסי גופי' דקאמר כאן לענין קיום כלאים ה"מ באיסור שהוא אסור דכוותי' הוא ומבואר מזה דלרבנן איסור קיום בכלאים היא רק מדרבנן ועוד נלע"ד להבי' ראי' דבש"ס סוטה דמ"ג הובא ברייתי' לא חולל ולא חיללו פרט למבריך ומרכיב ופריך והא אנן תנין וא' המרכיב ומשני ל"ק כאן בהרכבת איסור כאן בהרכבת היתר ע"ש וכ' המהרש"א והכא לא מקשינן לימא דלא כר"י הגלילי דאמר הירא מעבירות שבידו ע"ש מה שדחק אמנם א"י מה צורך לדחוק הא י"ל דהש"ס סמך ג"כ אתירוצ' דלעיל דמיירי שעשה תשובה וגם י"ל עוד שגם המקשן שלמעלה ידע די"ל שעשה תשובה ויהב דמי אלא דלא תי' כן מכח קושי' דא"כ הו"ל ליקח וליהדר והמתרץ השיב לו שאעפ"כ יש לאוקמי' בעשה תשובה ויהב דמי ואי קשי' א"כ הו"ל ליקח וליהדר כיון דמעיקר' בתורת גזילה אתי לידו לא וע"ש בסוגי' וקו' המהרש"א לא ק"מ ומ"מ ב"כ וב"כ קשה דהא אכתי ל"ל קרא דולא חללו הא אכתי נתמעט לר"י הגלילי מקרא דירא מעבירות שבידו וא"ל כתי' הנ"ל שעשה תשובה או כתי' המהרש"א שאריסו הרכיב הא אכתי עובר שמקיים כלאים וראיתי שרו"מ כ' שמדברי מהרש"א הנ"ל מוכח שסובר דמותר לקיים כלאי אילן אולי כיון למ"ש אבל אני תמה אף אם לא נאמר כהמהרש"א רק שהש"ס סמך אדלעיל שעשה תשובה ג"כ קשה וע"כ מזה יש להוכיח דלרבנן דר"ע אין בקיום כלאים רק חיסור דרבנן ומש"ה ניחא דהא לר"ע בלא"ה לק"מ דהוא אינו סובר כר"י הגלילי כמפ' במשנה וש"ס שם דמ"ד ולר"י הגלילי ל"ק דהוא יסבור כרבנן דר"ע וא"כ אף שלר"י הגלילי חוזר אף משום עברה דרבנן כמבואר שם אפ"ה ניחא דהא כיון שעכ"פ אינו אסור מה"ת לקיים מש"ה צריך קרא למעוטי מלא חיללו ואלו ראיות נוספת על ראיות שכ' למעלה שלרבנן דר"ע אין איסור תורה במקיים כלאים רק איסור דרבנן סיומ' דפיסק' הנלע"ד שהישראל בעה"ב להפרדס יאמר לפני ב"ד של שלשה שמה שקנה מתחלה הבית עם כל הפרדס בטעות הי' שאם הי' יודע שיש חשש איסור מחמת שיש בתוך הפרדס אילנות מורכבים הי' אומר בפי'

בשעת הקני' שהקרקע אשר האילנות מושרשים בה וגם גוף האילנות המורכבים יושארו של הנכרי כמקדם וגם עכשיו שנתוודע לו מחשש איסור זה אינו רוצה לקנות הקרקע שעומדים עליו האילנות הנ"ל וגם אינו רוצה לקנות גוף האילנות הנ"ל רק שיהי' לו זכות בפירותיהן וגם איני רוצה לתבוע מעות מהנכרי עבור המקח טעות הנ"ל רק שהיא מרוצה שיושאר כל דמי המקח שנתן לו ביד הנכרי עבור מקח ההיתר שנשאר תחת ידו ואז אף אם מורכבים בא"מ דעתי נוטה להתיר עפ"י מ"ש למעלה רק שאעפ"כ למעשה אנני מחליט עד שיסכים עמדי א' מחכמי הדור המפורס' אבל זאת אני מחליט למעשה באם שיראו האילנות המורכבים לשתלא הבקי במלאכה זו וכמדומה שעכשיו אין יהודי מצוי שיהי' בקי היטב בזה יכולין לסמוך אשתל' אומן נכרי הבקי בזה אם יאמר במסל"ת ע"ד שכ' הט"ז ביו"ד רס"י צ"ח שהיא מין במינו יכולין לסמוך עליו בזה מטעם שכ' הש"ך רסי' צ"ח ובפרט שכבר בארנו שלדעת הרמב"ם אין כאן רק חשש איסור דרבנן ויותר מזה שאם יאמר הבקי ששים אדם לא יכיר אם היא מורכב במינו או בא"מ כמו תפוח המורכב ע"ג אילן תפוח שיש מיני תפוחי יער הגרועים מאוד שהיא או בכלל אילני סרק או בכלל אזרד הנזכר במשנה פ"א דכלאים שלפי המדומה שעציו ועליו לא שוה לשאר אילני תפוח רק שהיא כלאים עם אילן תפוח מפני ריחוק הטעמים כמ"ש בתשו' נ"ש סס"י ל"ט ועיין בס' לב"ש בח"ד וא"כ עכשיו שמהאילן שמקודם לא נשאר רק גזעו עם קצתו בגובה א"א להכיר בשום אופן וכדומה שא"א להכיר (ולמעלה כל שיש מקום להקל יותר קיום אילן מאכל ע"ג אילן סרק רק למעשה ק' לצרף אף לסניף מטעם שכ' למעלה) שיש להתיר לקיימו מחמת ס"ס שמא הוא מורכב במינו ואת"ל שמורכב בא"מ שמא הלכה כרמב"ם דקיום כלאים אינו אסור מה"ת וא"כ יש שני ספיקות לענין איסור תורה ואף שאף לד' הרמב"ם אסור לקיים כלאים מדרבנן מ"מ בדרבנן שוב די בספק הראשון דשמ' מורכב במינו דהא באיסור דרבנן די להתיר בס' אחד וכיוצ' בזה כ' הש"ך בדיני ס"ס אות ט"ז בשם או"ה וע' בתוס' פסחים דף טית ד"ה כדי שבתרוצ' קמא ע"כ צ"ל דסוברים כן ואף לתי' בתר' וכן הסכימו הפוסקים דאף בביטל אסור ורש"י כ' דהטעם דבחבר שמת ההיתר משום חזקת חבר אינם חולקי' ע"ז רק שסוברים דאף בדרבנן אין ס' מוצי' מידי ודאי דהוי כמו איתחזק איסור' אבל הכל מודים בדינ' דאו"ה וכן בנ"ד נמי דכוותי' היא וכ"ש אם אין לספקו רק בהרכבת אילן סרק במינו דהגזע הי' ג"כ ממין תפוח כמו הענף המורכב רק שהאילן שהגזע ממינו לא הוצי' פירות כלל שכבר כ' שמבואר מש"ס פסחים דנ"ו דמותר לכתחלה להרכיב בכה"ג ואף שבדרישה סס"י רצ"ה כ' להיפך היא נגד הש"ס הנ"ל גם במסקנתו כ' שהפי' שפי' בפרישה היא עיקר ע"ש

ואף אם יש לספקו בא"מ או באילן סרק גמור מ"מ אם היא בדרך שיאמרו בקיאים שדבר זה א"א לברר ע"י שום בקי בעולם והיינו מחמת שעץ עם הקליפה שוה למינו ובפרט שיש לצרף הך היתר' דאיסור' לא ניח' לי' למקני' ומקח טעות שהיא היתר גדול וגם יש לצרף סניף שי"ל דבח"ל אין איסו' לקיים כמ"ש בתשו' ח"ס הנ"ל ואם כי סתרנו דבריו למעלה מ"מ כ' דרך אחר שיש לצדד לסניף בקיום בח"ל בפרט שכאן א"א להחמי' יותר מכפי הדין דהא גם להיפך איכא איסו' תורה וסכנת' לקוץ אילן מאכל בחנם וכיוצ' בזה כ' הב"ש באה"ע רס"י י"א בשם תשו' מהר"י לבית לוי (וגוף דבריו שם צ"ע מתוס' זבחים דף ב' ד"ה סתם ואכ"מ) ע"כ בספק עפ"י דרך הנ"ל ודאי שאין לקוץ אותם (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) ועיין ברש"י מנחות דף פ"א ע"א בד"ה לא אפשר בסה"ד ודו"ק.)** אמנם אף אם יאמר נכרי הבקי שנראה לו שהיא מורכב בא"מ ג"כ דעתי נוטה להתיר מחמת איסור' לא ניחא לי' למקני' ומקח טעות כמו שהארכנו למעלה. אמנם בכה"ג לא יסמכו עלי לבד עד שיסכים עוד א' מחכמי הדור כנ"ל אבל בספק עפ"י דרך הנ"ל הנני מתיר בהחליט זה הנלע"ד והי' בזה שלום מאד"ה כנפשו ונפש ידידו דו"ש. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל.

תשובה קעז

אחרי כותבי כל זאת שבתי וראיתי שמן הש"ס גופי' בע"א שם דע"א מבואר דיש לחוש בכה"ג למ"ע דהא מה"ט בנתן מעות יוליך לים המלח ואף שמן הדין היא מקח טעות מ"מ מיתחזי כע"א ביד ישראל כשנויא דרב' התם וא"כ בנ"ד שנתן מעות כבר להנכרי שקנה ממנו יש ג"כ חשש מיתחזי כמקיים כלאים שלו ואף דשם בעינן מעות ומשך מ"מ כאן שנתן מעות והחזיק יש לדמות לנתן מעות ומשך ועוד שלפי המתבאר מסוגית הש"ס פ"ק דבכורות די"ג אם נימא דמעות קונות בעכו"ם אף בנתן מעות לבד יוליך לים המלח ומבואר דאף דמקח טעות הוא מ"מ כיון שנתן מעות יש חשש מ"ע וכבר עמדו האחרונים בדברי הרמב"ם והטור ע' בלח"מ פ"ה מה' עכו"ם הלכה ה' ובט"ז רס"י קמ"ו אלא שכ' למעלה שמצד הסבר' נראה דכיון שמן הדין האילנות הם של עכו"ם לא מצינו שיהי' צריך לקצוץ אילנות של עכו"ם מחשש מ"ע ומש"ה נמי יש לכאורה ליתן טעם לחילוק הש"ס שם דמש"ה במשך ולא נתן מעות יחזיר ול"ח למ"ע שיאמרו שמוכר לעכו"ם ע"א והיינו משום דהא הע"א של עכו"ם לא אמרי' שיבער ע"א של עכו"ם וישלם דמים מחשש מ"ע משא"כ בנתן דמים אמרי' כיון שעכ"פ אסרינן לי' לקבל דמים שלו מהעכו"ם מחשש מ"ע דבשל ישראל חיישי' שפיר למ"ע דבקבלת דמים מהעכו"ם יש חשש מ"ע וע"ש

בפירש"י ד"ה מיתחזי וכיון דאסור לו לקבל הדמים מהעכו"ם א"כ ממילי צריך לבער ולהוליך הע"א לים המלח אלא שלשון הש"ס לא משמע כן דקאמר ריש' דלא יהיב זוזי לא מיתחזי כע"א שביד ישראל ומבואר מזה לכאורה להיפך דאם הי' חשש מ"ע אף בכה"ג הי' אסור ואם שאין ראי' גמורה מאיסור דע"א דשם מצוה לבער ע"א ומשמשי' וקצרתי מ"מ מפשטות הדברים נראה דאף בשל עכו"ם חששו למ"ע כה"ג ועוד דהא הטור כ' שם דאם נתן מעות ומשך שוב אין לה ביטול ומבואר שאף בשל עכו"ם חיישי' למ"ע דלא כמ"ש למעלה אלא שבתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סי' ע"ז כ' לענין ישראל שגבה בחובו חפצים מעכו"ם תוך הפסח והי' בתוכו חמץ והישראל לא ידע וכ' להתיר מכח מקח טעות כמו בהך דגורטאות וכ' דאף דהדין בש"ס דאם נתן מעות יוליכם לים המלח שאני התם שאם הי' ע"א של ישראל יש איסור תורה אבל בנידון דהתם היתה השאלה אחה"פ ואף אם הי' שלו אין כאן רק איסור דרבנן ובאיסור דרבנן אולי לא חיישי' למ"ע ע"י לאסרו בדיעבד וא"כ בנ"ד כיון שנתבאר דלהרמב"ם אף במקיים כלאים שלו אין כאן רק איסור דרבנן נמי י"ל כן ואף שלדעת הראב"ד והרא"ש דפ' כר"ע יש איסור לאו מ"מ כיון שהיא רק חשש מ"מ יש להקל בספק פלוגת' דרבוות' ואף שגם בדרבנן חיישי' למ"ע כמבואר בש"ע בסימנים ריש ה' שבת ובאחרונים יו"ד סס"י פ"ז י"ל דלא גזרינן לאסור בדיעבד משום מ"ע באיסור דרבנן ואף שמבואר באחרוני' בא"ח סס"י רמ"ד דאף במקום הפסד חיישי' למ"ע רק במקום דאיכ' למיחש שאם לא נתיר לו יבוא לידי איסור' רבה או במקום שהוא כמציל מידם בזה יש מתירים שם אבל פסיד' לחוד לא מהני להתיר חשש מ"ע יש לחלק דלכתחל' אין מתירין במקום מ"ע אף שעי"ז יבוא לידי הפסד אבל בדיעבד י"ל דל"ח למ"ע באיסור דרבנן אלא שעומד נגד זה דברי הטור רס"י קמ"ו הנ"ל שכ' דאין לה ביטול אף שע"ז של עכו"ם שזכה בה הישראל שאין לה ביטול היא רק מדרבנן כמ"ש הב"י שם בשם הסמ"ג ובתשו' הארכתי בזה מאין מקור מוצאו ומבואר מזה דאף בדרבנן חיישי' למ"ע אף בדיעבד וע"כ צ"ל כדברי הנו"ב הנ"ל דבכל דוכתי חיישי' למ"ע בכ"ע מ"מ הך מ"ע קלוש' היא שיחשבו על מה שאינו שלו שהיא שלו ובכה"ג היא דקאמר הנו"ב שי"ל דבדרבנן אולי לא חששו בדיעבד למ"ע ובנ"ד נמי הכי הוא ובאמת בדין הנו"ב הי' אפ"ל בא"א דכיון שאין כאן רק חשש מ"ע א"כ לא עבר רק באיסור קל דרבנן וכיון שלא עבר על ב"י לא קניס ר"י ומותר לאחה"פ ועדיף מחמץ נוקשה אלא שמלשון הנו"ב משמע כמ"ש מעיקר' וגם יש לצרף הני סניפים שכ' למעלה להקל דאין לחוש כאן למ"ע. אמנם מאחר שיש בזה כמה עקולי ופושרי ע"כ אם הוא

ודאי אינו מינו אינני מחליט למעשה אבל אם הוא ספק גמור בדרך שאינו ספק חסרון ידיעה באופן שכ' למעלה בזה נלע"ד להקל למעשה מהני טעמ' דכתיבני ותו לא מידי:

תשובה קעח

סקאלא יום ג' ז' מנחם אב תרי"א לפ"ק.

למשכיל הנ"ל **מכתבו** קבלתי ומחמת מוכ"ז נוסע לשם אמרתי להשיב והנה רו"מ בא לסדור מ"ש לאסור לקיים כלאי אילן משום דילפי' בק"ו מכלאי זרעים שאינו נוהג בח"ל ואפ"ה אסור לקיים כלאי אילן שנוהג בח"ל אינו דין שאסור לקיים ורו"מ כ' לסתור הק"ו הנ"ל משום דאיכ' למיפרך מה לכלאי זרעים שאסור בין בזריעה ובין בהרכבה תאמר בכלאי אילן שאינו אסור רק בהרכבה אבל בזריעה מותר ובזה סותר נמי מה שכתבתי לדעת התוס' שילפינן היתר אכילה בכלאי זרעים בק"ו מכלאי אילן ורו"מ סותר הק"ו מחמת פירכ' הנ"ל וכ' רו"מ שהרב הג' ראבד"ק בראד בתשובתו שהשיב לרו"מ בנידון זה כיון לדעתי שילפינן איסור קיום בכלאי אילן מק"ו הנ"ל ורו"מ השיב לו פירכ' הנ"ל ולא מצא הרב הנ"ל בתשובתו השני' מענה נכונה לקיים דבריו ואני תמה על תמיהת רו"מ שבמח"כ נשתבש בפי' כלאי אילן וכלאי זרעים הנאמר בפוסקי' ובמכתבי שבאמת פי' כלאי אילן היא כלאים דהרכבה ובין הרכבת אילן באילן או ירק באילן או ירק בירק שבבעיא דרבינ' בחולין ד"ס וע"ש במהרש"א ובטוש"ע סי' רצ"ה הכל נכלל בלשון כלאי אילן הנאמר בפוסקים ובמכתבי משום שע"פ הרוב מרכיבין אילן באילן וכ"כ הפרישה סי' רצ"ה ע"ש וכלאי זרעים הנאמר בפוסקים ובדברינו פירושו כלאים דזריעה והנה כלאים דהרכבה נוהג אף בח"ל וכלאים דזריעה אינו נוהג בח"ל ע"כ כתבתי שיש ללמוד איסור קיום בכלאים דהרכבה בק"ו מכלאים דזריעה ע"כ אדרב' רו"מ בא לסתור ואינו רק מסייע לאלים הק"ו שחוץ מן החומר' שיש בכלאים דהרכבה שנוהג בח"ל משא"כ בכלאים דזריעה עוד יש חומר' בכלאים דהרכבה ויש לילף בק"ו איסור קיום בכלאים דהרכבה דמה כלאים דזריע' שאינו נוהג רק בשני מיני זריעה דזרעים לבד ואינו נוהג בשני מיני זרעים דאילנות כמפ' בש"ס בכורות דנ"ד וגם אינו נוהג באילן וירק לפ"ד הרמב"ם פ"א מכלאים הלכה ו' ואפ"ה אסור בקיום כלאים דהרכבה שנוהג בין באילנות בין באילן וירק ובין בשני מיני ירקות וזרעים למאי דנאמר להחמיר בבעי' דרבינ' הנ"ל ומהרש"א כ' בדעת הרמב"ם שמיפשט פשיט' לי' לרבינ' לענין איסור' דנוהג בשני מיני ירקות וכיון שנוהג בכל המינים אינו דין שאסור לקיים רק מחמת שזה הק"ו אינו פשוט כולי האי דהא אם נאמר כדעת הראב"ד שם דבזרע ירק ואילן יש נמי איסור זריעת כלאים

וכן אם נאמר דלא כהמהרש"א ורבינא מיבעי' לי' בהרכבת כלאים דשני מיני ירק אף לענין איסור' ע"כ אם נאמר דאינו נוהג הרכבת כלאים בהרכבת ירק בירק א"כ נסתר ק"ו זה דהא הרכבת כלאים אינו נוהג רק בשני דברים היינו בהרכבת אילן באילן או אילן בירק ולא ירק בירק ולעומת זה גם זריעת כלאים נוהג בשני דברים היינו בירק ובאילן בירק לזה כ' ק"ו הפשוט דחמיר כלאים דהרכבה מכלאים דזריעה לענין ח"ל אבל אף לפ"ז אין כאן מקום פירכ' דעכ"פ אינו כולל יותר כלאים דזריעה מכלאים דהרכבה ואדרבה אם נאמר כדעת הרמב"ם דכלאים דזריעה אינו נוהג בירק באילן או אם נאמר להחליט להחמיר בבעיא דרבינא בפרט לשטת מהרש"א הנ"ל כלאים דהרכבה כולל יותר מכלאים דזריעה כמובן וא"כ יש לכו עוד חומר' בכלאים דהרכבה שאינו בכלאים דזריעה ויש עוד ק"ו להחמיר בכלאי אילן היינו בכלאים דהרכבה חוץ מהק"ו שכתבתי במכתבי והארכתי בדברים פשוטים להשקט רוחו שלפי דמיונו מצא פירכ' גדולה לדברי ונהפוך הוא והגם שלענין הרכבת ירק בירק אין נ"מ כי חוץ מהרכבת כלאים יש בזה משום זריעות כלאים דהרכבה לא גרע מזריעה וע' בתוס' חולין ד"ס ובהר"ש פ"א דכלאים וכן לענין ירק באילן לפ"ד הראב"ד בהשגות ואין נ"מ רק לענין הרכבת אילן באילן דליכא משום זריעה רק משום הרכבה מ"מ איסור' דקיום כלאים בהרכבה ילפינן שפיר מאיסור קיום כלאים בזריעה מק"ו כנ"ל והנה רו"מ להתיר בנ"ד משום ס' אם מורכבים במינו או בא"מ משום ס"ס ספק שמא כדעת המתירין לקיים כלאי אילן ואף לד' האוסרים שמא הם מורכבים במינם ואף שאפשר לברר ע"י אומנים הבקיאים מ"מ א"צ לברר ע"פ ד' תשו' נו"ב חיו"ד סי' מ"ג ונ"ז דל"א דאין מועיל ס"ס במקום שיכולין לברר רק במקום שאפשר לברר שני הספיקות ויהי' ודאי איסור משא"כ במקום שא"י לברר רק ס' א' א"כ אף שביררו ישאר עוד ס' אחד ולא יהי' רק ס' איסור בזה א"צ לברר כלל והוי שפיר ס"ס ובנ"ד דכוותי' היא ובזה מיישב רו"מ דברי רמ"א בהג"ה בא"ח סי' נ"ה שכ' דאין מדקדקין בקטן לצרפו לדבר שבקדושה אם הביא ב' שערות משום חזקה שכבר הביא סימנים וכ' שם המג"א בטעמו משום דתפלה דרבנן והק' רו"מ הא אין סומכין על חזקה במקום שיכולין לבררו דמטעם זה כ' הרמב"ן במלחמות רפ"ק דחולין דמש"ה לחליצה בעי בדיקה ולא סמכינן אחזקה דרבא וכ"כ הנו"ב חאה"ע סי' ס"א ולפי הנ"ל מיושב משום שיש כאן ס"ס דהא יש מתירין לצרף אף קטן כמ"ש המחבר שם ס"ד א"כ הוי ס"ס ס' שמא הביא סימנים ואת"ל לא הביא שמא הלכה כדעת המקילין לצרף קטן למנין ואף שכ' אם הביא סימנים יש לברר ע"י בדיקה מ"מ כיון שהס' השני אם הלכה כד' המתירין זה א"א לברר ע"כ שפיר הוי ס"ס וכדברי תשו' נו"ב הנ"ל עכ"ד רו"מ ובמח"כ

כל דבריו אינם נכונים והנה במק"א הארכתי להביא ראיות לסתור דברי הנו"ב הנ"ל ולא רציתי לכפול הדברים בכאן אך בבואי לענין זה ראיתי ראי' גדולה לסתור דברי הנו"ב הנ"ל ותמהני על רו"מ שלא הרגיש בזה דאם נאמר כדברי הנו"ב דבס"ס אף שאפשר לברר כל שאף שיבורר עדיין יושאר ס' א' א"צ לברר כלל רק מתירין מכח ס"ס א"כ גם בהיתר מכח חזקה אף שאין סומכין על החזקה במקום שיכולין לברר ברור דדוקא היכא שיכולין לברר שלא יושאר שיש ס' בכה"ג היא דאין סומכין על החזקה וצריכים לברר דוקא אבל אם גם אחר הבירור עכ"פ יושאר ספק ודאי דסומכין על החזקה וא"צ לברר כלל לדברי הנו"ב הנ"ל ואם כן לפ"ז נסתרין דבריו מכח דברי הרמב"ן שבפ"ק דחולין הנ"ל שכ' דטעמא דלחליצה בעי בדיקה ולא סמכינן אחזקה דרבא היא משום שאין סומכין על חזקה במקום שיכולין לברר וכ"כ בחה"ר שם וכ"כ הנו"ב בעצמו בחאהע"א סי' מ"א וכ"כ בס' מח"א הלכות אישית סי' א' ותיקשי הא אף אם יכולין לברר אכתי יהי' ספק דהא אף אם לא יהי' סימנים אכתי ספק היא דלמא נשרו כדפסקינן הלכתא בס"פ יוצא דופן ואם הי' מצריכים חכמים לברר דוקא הי' צריכים לתקן שיבדקו לפני הפרק ואם ימצאו שערות לפני הפרק אז הי' מקים בירור בבדיקות אחר הפרק דבזה יצאנו מספק נשרו כמ"ש הב"ש בסי' קנ"ה ס"ק כ"ט אבל זולת זה עדיין לא יצאנו מידי ספק ובש"ס מבואר דבכל ענין לחליצה בעי בדיקה וע' בש"ס ס"פ יוצא דופן ובריש פ' בא סי' ובתוס' שם ומזה ראי' ברורה דלא כהנו"ב הנ"ל והנה בתשו' נו"ב חאה"ע סי' ס"א רצה לומר בדרך הראשון דלא קאמרי' דלחליצה בעי בדיקה ולא סמכי' אחזקה דרבא רק למ"ד דלא חיישי' שמא נשרו ומש"ה שפיר קשי' מימר' דרבא דאינה חולצת ואינה ממאנת וצריך לשנוי דלא בדקה ולחליצה בעי בדיקה כדמשני הש"ס ס"פ יוצא דופן אבל למאי דק י"ל דחיישי' שמא כשרו י"ל כתירוצ' קמא דמיירי דבדקו ולא אשכחו אבל בסתמ' אף לחליצה לא בעי בדיקה וסמכי' אחזקה דרבא ע"ש ולפי ד' הנו"ב חיו"ד סי' מ"א וט"ז הנ"ל נראה דמוכח הדבר דדוק' למ"ד דאין חוששין שמא נשרו בזה שפיר משני ש"ס דלחליצה בעי בדיקה ול"ס אחזקה דרבא משום דאין סומכין אחזקה במקום שיכולין לברר דהא למ"ד אין חוששין שמא נשרו אם יבדקו ולא ימצאו סימנים יתברר ודאי שהיא קטנה אבל למ"ד חיישי' שמא נשרו א"א לומר דלחליצה בעי בדיקה משום דהא א"א לגמרי דהא אף אם יבדקו ולא מצאו סימנים אכתי יהי' ס' שמא נשרו ובכה"ג א"צ לברר כלל לדברי הנו"ב הנ"ל אכן באמת א"א לומר כן דהא אנן קיי"ל דחיישי' שמא נשרו וקיי"ל דלחליצה בעי בדיקה וע"ש בנו"ב חאה"ע סי' ס"א סוף ד"ה ואמנם נלע"ד ומזה מבואר שלא כד' הנו"ב חיו"ד הנ"ל (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) עיין בס' ישועות

יעקב אה"ע סי' קנ"ה סק"ח מעה שתי' זה על קושי' זו)** ובכ"מ צריך לברר ונסתר ההיתר של רו"מ שנית אני תמה על רו"מ במ"ש ביושב ד' רמ"א בא"ח סי' כ"ה כיון שצירף דעת המתירין שבס"ד לספוק א"כ מה לו לסייע לזה דברי הנו"ב חיו"ד הנ"ל הא בכאן הוי שפיר ס"ס שאין יכולין לברר כלל דשמא כד' המתירין ואת"ל כד' האוסרין שמא כבר הבי' סימנים וגם ס' זה א"א לברר דהא קיי"ל חיישי' שמא כשרו שלישית אני תמה דלדברי רו"מ שבהך דסי' נ"ה הוי ס"ס משום ד' המתירין שבס"ד א"כ לא הי' צריך לזה ד' הנו"ב שבחיו"ד בלא"ה יש לתרץ דכיון שיש ס"ס גם חזקא דרבא א"צ אף לכתחלה לברר כמ"ש בס' תורת השלמים ריש סי' קפ"ה ובמק"א הארכתי להבי' ראיות מוכרחת לדבריו ואכמ"ל. ורביעית אני תמה דלמה לי' לרו"מ לדחוק מכח ד' הנו"ב וגם ליישב נגד ד' מג"א שכ' שההיתר של רמ"א היא משום שהיא דרבנן הא אם נאמר דזה הוי ס"ס מחמת ד' המתירין שבס' ד' בפשיטות י"ל דמש"ה אין צריך לבדקו דמשום דיש ס"ס וגם היא מדרבנן ובכה"ג א"צ לברר כמ"ש בתשו' נו"ב חיו"ד סי' מ"ג חמישת אני תמה הא אף לד' המתירין שם בס"ד לא הקילו רק לצרוף קטן א' ולא יותר כמבואר בהרא"ש ובקדמונים בפ' שלשה שאכלו וא"כ אם אין כאן רק שמנה או פחות ודאי גדולים וצריך להשלים המנין ע"י בחורים שהגיעו לשנים יהי' צריך לבדוק אם הביאו שתי שערות ומסתימת דברי רמ"א בסי' נ"ה לא משמע כן אלא בכל גוונא אין מדקדקין בשערות וכל שבא לכלל שנים מצטרפין למנין העשרה וכן נוהגין באמת שאפי' כמה בחורים מצטרפין למנין עשרה אף שלא בדקו אם הביאו סימנים ובזה אין סניף ס' להיתר מכח ד' המתירין שבס"ד ע"כ דברי רו"מ אין להם מקום והמחוור בדעת רמ"א בהג"ה הנ"ל כד' המג"א דטעמ' משום שהיא רק דרבנן ובזה סמכי' אחזקה דרבא וכ"כ בתשו' מהרי"ט ספח"ב חאה"ע סי' מ"א דאם נאמר שקטן שקידש לו אביו אין לו קידושין רק מדרבנן משום זכי' לק"מ על הש"ס ב"ב דקנ"ו דפריך וכי מאחר דבדקנוה לקידושין לגירושין ל"ל ולא דבקידש לו אביו מיירי משום דכיון שאין הקידושין רק מדרבנן בזה א"צ בדיקה לגירושין דסמכי' אחזקה דרבא ע"ש ומה שהק' רו"מ דהא אף בדרבנן לא סמכי' אחזקה במקום שיכולין לברר כמבואר בש"ס פ"ק דפסחים דפריך למאי נ"מ נישיילי' י"ל דכאן א"א לברר דהא אף אם לא ימצא שערות י"ל שמא נשרו ול"מ לד' מהרי"ט בתשו' ספר א' סי' מ"א וסי' נ"א דהוי כודאי משום חזקה דרבא דודאי הי' ונשרו ולחליצה היא דמחמרי' ע"ש דודאי א"ש ואף שכ' מהרי"ט שהוא רק ס' הרגיל מ"מ לד' התוס' במנחות דף ס"ז דבדרבנן ס' הרגיל מוצי' מידי ודאי דא"ש והיא כתי' קמא שבתוס' פסחים ד"ט אלא אף לתי' בתרא שבתוס' פסחים הנ"ל וכ"נ שהיא דעת רש"י שם דאף בדרבנן אין ספק הרגיל

מוצי' מידי ודאי י"ל דשאני התם דס' הרגיל דמייתי התם בש"ס כולהו הוי רק ע"י מעשה דוק' וע"ש בש"ס ובזה אף אם הוי ס' רגיל כמו רוב מ"מ אף רובא דתלי במעשה לא מצי להוצי' מידי ודאי כמבואר בש"ס בכורות ד"ך משא"כ בס' הרגיל דסימנים בחזקה דרבא דלא תלי במעשה זה מוצי' מידי ודאי בדרבנן ואף אפשר בדאוריית' לד' מהרי"ט רק חומר' דמחמרי' בחליצה כמ"ש מהרי"ט ובזה סרה תמיהת הג' בשב שמעתת' ש"ה מעל מהרי"ט הנ"ל למעיין ואף אם נאמר דלא כמהרי"ט מ"מ אף אם נאמר דשמא נשרו רק ספיק' היא כדמשמע פשטות לשון הש"ס מ"מ בדרבנן יש להקל ועכ"פ א"צ בדיקה אח"ז שיהי' ס' ע"י הבדיקה מוטב שלא נבדוק ונסמך אחזקה דרבא וע' תשו' נו"ב חיו"ד סי' מ"ג ע"כ היתר זה לא עלה לפני לרצון בפרט שהארכתי בתשובתי שהשבתי לרו"מ שדברי המחמירין בקיום כלאי אילן הם עיקר בש"ס ע"כ איני מחליט להקל רק באם כבר ראה אומן ובקי ואמר שא"א להתוודע בשום אופן אם מורכב במינו או לא ע"ד שכ' שם נדון שהתעורר רו"מ בענין לאו דבל תשחית כבר הארכתי בתשו' הנ"ל ואין לכפול הדברים וכבר גליתי שם ג"כ הנלע"ד למעשה ידידו דו"ש באהבה:

שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל

תשובה קעט

סקאלא יום ה' ט"ו כסליו תרכ"ח לפ"ק

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים לכבוד אה' ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מ' דוד שלמה כ"י

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בענין כלאי בגדים שפשתן עם צמר הוא כלאים וקנבוס עם צמר מותר כמבואר במשנה וירושלמי וכה"פ והנהיג בכל תפוצות ישראל לאסור פשתן הנקרא ליאן בתערובת צמר כי הוא פשתן ולהתיר הנקרא בלא האניף או קנאפיע וזרעו היא סימיע כי הוא קנבוס והן שלח אלי כ"ת העתק מתשו' גדול א' מחכמי דורינו כי פשתן האמת היא מה שנקר' בל"א האנף כי הוא עולה מן הקרקע בד בבד דזהו סי' מובהק שהיא פשתן כדאי' בש"ס ביומא דע"א ובזבחים די"ח ואמנם מה שנקר' בל"א ליאן אינו כך והאריך הרבה בדברי רש"י ותוס' ביומ' וזבחים הנ"ל ע"כ מסיק דהמין הנקר' האנף היא פשתן אמיתי ואסור מה"ת בתערובת צמר והמין הנקר' ליאן אסור מצד דברים המותרים ואחרים נוהגין בו איסור עכת"ד ונשתוממתי על המראה דלדבריו אין במין הנקר' לן איסור דאוריית' בתערובת צמר דהא איסור דאחרים נוהגים בו איסור היא רק משום בל יחל דרבנן כדאי' בש"ס בנדרים דט"ו ועוד דכיון דלדבריו היא מנהג בטעות

וא"כ לדיעה קמייתא בש"ע יו"ד סי' רי"ד ס"א שכן עיקר כמבואר מלשון הש"ע שהבי' דיעה זו בסתם ודיעה השני' בשם יש מי שאומר ורמ"א בהג"ה כ' דהמנהג כסבר' ראשונה א"כ בכה"ג היא מותר גמור ואינו בכלל דברים המותרים ואחרים נוהגין בהם איסור וא"כ לפ"ז יהי' מותר לגמרי המין הנקר' ליאן בתערובת צמר שהחזיקו בו כל ישראל עד הנה שהיא כלאים דאור' וישתקע הדבר ולא יאמר והנה אף שר' אפרים בתוס' יומא הנ"ל ובתוס' ישנים שם והתוס' זבחים הנ"ל לא פקפק להקל במה שאנו קורין פשתן שהוא הנקר' ליאן אלא שבא להחמיר בהמין הנקר', האנף שאנו קורין אותו קנבוס ובזה דעת ר"א בתוס' הנ"ל שגם זה היא פשתן וע' בפסקי תוס' שם בזבחים וכן בא"ז הגדול ה' כלאים סי' רס"ו דדעת הר"א הנ"ל דהמין הנקר' בל"א אנפא ובלשון כנען קנופי' אינו קנבוס דמתני' אלא היא פשתן גמור וקנבוס דמתני' מין אחר היא מה שהיא אבל עכ"פ לא כ' גם הר"א להתיר מה שאנו קורין פשתן ואף שבא"ז שם כתב בדברי הר"א וז"ל ואותו אנפא בל"א ובלשון כנען קנופי' אומר ר"א שהיא פשתן גמור דכ' ותטמנם בפשתי העץ שהיא גדל בקנה כמו עץ אבל פשתן דק מה שאנו קורין פשתן היא כמו ירק ואינו עץ עד שיתייבש בקמה עכ"ל אינו ר"ל להתיר פשתן שלנו דהא שפיר י"ל דשני המינים הם פשתן ורחב הטמינם במין אנפא שהיא כמו עץ ואף דתנן במשנה בפ"ב דשבת כל היוצ' מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן וכל היוצ' מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים אלא פשתן שפיר יתפרש לר' הר"א על מין אנפא והמין שאנו קורין פשתן בלא"ה מדליקין בו וגם מטמא טומאת אהלים כיון שאינו יוצא מן העץ וכן מ"ש בש"ס שם מנ"ל דפשתן נקרא עץ ומייתי קרא דרחב הנ"ל היינו על מין הפשתן אנפא וכנ"ל אמנם גם במה שבא ר"א להחמיר ולדין דין פשתן על המין שאנו קורין קנבוס ולאסור מה שנהגו היתר מכבר מכח הראיית שהבי' כבר רבו עליו רבותינו בעלי התוס' ודחו ראייתו כמבואר בתוס' ותוס' ישינים הנ"ל ובא"ז ואם שבתוס' ובא"ז לא נאמר רק שדחו ראייתי אבל בתוס' ישינים הנ"ל נאמר שר"י אומר שאין לנו לבטל המנהג שרגילין העולם לתפור בחיטי קנבוס שקורין קנבא והיא מה שנזכר בד' הר"א שבתוס' זבחים הנ"ל והיא המין שקורין האנף כנזכר בפסקי תוס' שם בזבחים ובא"ז הנ"ל וגם כיון שהמין הזה שקורין בלעז קנבא ובל"א האנף שעלי' הי' דן הר"א שזהו פשתן הוא הנקרא בלשון העולם קנבוס כמבואר בד' התוס' ותוס' ישנים ביומא שם וכיון שהראשונים וגם הטוש"ע כתבו דקנבוס מותר בתערובת צמר סתמם כפירושם שעל מה שקורין העולם קנבוס דברו דהא לד' הר"א אין אנו יודעין מה קנבוס כלל כדאי' בלשון הר"א שבא"ז הנ"ל וא"כ ע"כ שכל הראשונים והטוש"ע והאחרונים שהתירו קנבוס הם לא חשו לד' הר"א והתירו קנבוס שלנו הנ"ל

ואין לחוש לד' יחידאה נגד כל הפוסקים ועוד דכיון דבראשונים ואחרונים מבואר כמה חילוקים שיש בין פשתן לנקבוס דחיטי פשתן כשמדליק כבה מהר ושל קנבוס הולך ושורף וגם כשמושכין החוט עד שנמשכין כמין שערות אם אותן שערות ארוכת הרבה היא קנבוס ובאם הם קצרות הם פשתן וגם חוט של קנבוס היא חזק התפירה ואינו נקרע משא"כ בפשתן וגם ניקל יותר לתפור בפשתן מבקנבוס מחמת שחוטי פשתן הם חלוקים יותר מחוטי קנבוס וע' בהגהת רמ"א ואחרונים בסי' ש"ב ומכל אלו החילוקים שנתבארו מבואר דהפוסקים תפסו דהמין שנקרא ליאן הוא פשתן והמין הנקרא האנף או קנופיא היא קנבוס כידוע לכל. וגם שאלתי לכמה חייטים בקיאים ונאמנים ואמרו לפני כן בכל החילוקים הנ"ל. ואף שבתשו' פ"י חיו"ד סי' ח' שכ' דאם מסופקין בחיטים אם הן מפשתן או מקנבוס אין לסמוך על הסימנים הללו דסי' ל"ד עכ"פ ודאי דכיון שאנו רואין שבהמין הנקרא ליאן יש כל הסימנים שכ' הפוסקים שיש לפשתן ובהמין הנקרא האנף יש כל הסימנים שיש לקנבוס ודאי דאד לומר דהכל הוא בהיפך מחמת שאמרו אנשים שהמין הנקר' האנף עולה בין בבד והמין ליאן אינו עולה בבד דודאי דבריהם שקר דהא גם הר"א ל"ק דהמין שאנו קורין פשתן אינו עולה בד בבד רק שאינו כמו עץ ומה שאמרו האנשים שהמין האנף עולה בד בבד כבר קדמום ר"א שרצה לאסור מין האנף משום זה ואעפ"כ לא קיבלו התוס' דבריו ואמרו שלפי פירש"י בזבחים ודאי דהוי קים להו לגמר' דכמה קנים עולין מגרעון א' וזה היפך מדברי האנשים הנ"ל. ואף שהתוס' בזבחים כ' בלשון אפשר עכצ"ל דה"ק דאפשר דקנבוס אינו כן ואם כן הכרח הר"א בלא"ה אינו ובאם נעמיד על החקירה בבירור שעולה קנבוס בד בבד מ"מ אין לסתור מנהג העולם וקבלתם דקיבא הוא קנבוס דאף שעולה בד בבד אפילו הכי אתי שפיר דל"פ ואימא קנבוס מכח מה שדחה הר"ת מתחלה משום דבגדים אינו אלא צמר ופשתים ואף שהרי שהריצב"א בתוס' יומא הק' ע"ז דהניחא לתדר"י אבל לרבנן דפליגי על תדר"י מא"ל וע"ש בתוס' שהאריכו בדברי ריצב"א מ"מ לפי שטת התוס' בשבת דכ"ז ד"ה הדר וביבמות ד"ד בד"ה ואפילו צמר לק"מ דרבנן לפ' אתדר"י רק גבי ציצית משום ריבויא דהכנף הא בעלמא מודי לתדר"י דבגדים סתם אינו אלא צו"פ והיא כמו שעלה ע"ד הריצב"א לדחות קושייתו אלא דהריצב"א דחה דחי' זו ע"ש בתוס' ביומא ולפ"ד התור בשבת וביבמות הנ"ל דחי' זו חוזרת ונראית וע"ש בתוס' בשבת בד"י אלא הא ובתוס' יבמות ד"ה א"כ לישתוק והא דקאמר הש"ס ביבמות ריש דף ה' תינח לחדר"י לרבנן מנ"ל לק"מ וע' בתוס' שם ד"ה לרבו ובחי' מהרש"א שם ושטת התוס' שם ביבמות ד"ד בד"ה והא תדר"י היא שטת הריצב"א ביומא הנ"ל וכ"ה שטת התוס' במנחות דל"ט ד"ה

אף כל כמ"ש בח"ש שם ביבמות דל"א כמ"ש בחי' מהרש"א שם ושני השיעורי' שבתוס' שם ביבמות אף שסמוכי' זל"ז לא ניתנו מרועה א כמ"ש רש"ל בהקדמתו ליש"ש חולין ובח"ש שם ועמ"ש בחיבורי ליבמות לדי"א בתוס' ד"ה צרת סוטה וקצרתי בכ"ז וסמכתי על המעיין היטב ומ"מ אף אם הי' בירור ודאי דמין האנף עולה בד בבד אין להחמיר כנ"ל ומע"ש שדברי התוס' לפנינו נגד דברי האנשים וקבלת כל ישראל תורה היא שהמין האנף היא קנבוס ומותר בתערובת צמר ואין כל הרוחות מזיזין אותנו וקבלתינו ואף אם הי' תלוי כל ההיתר במה שאינו עולה בד בבד הקבלה תכריע נגד כל העדים וכל העדים שיעידו היפך סהדי שקרי נינהו וטעו בדמיונים כמ"ש הרשב"א בתשו' ח"א סי' צ"ח באריכות גדול על הא דסי' לטרפה יב"ח אמנם בר מן דין ומן דין אף אם הי' מתברר גמור שמין האנף עולה בד בבד נאמר שהיא קנבוס ומותר ואמרינן דאז לא הי' עולה בד בבד ועכשיו נשתנו הטבעים כמ"ש התוס' בע"ז דכ"ד דה' פרה ובחולין דמ"ז סע"א ובהרא"ש שם ובהגהת רמ"א באה"ע סי' קנ"ו ס"ד וע' בש"ס סנהדרין דס"ט ובחיבורי ליבמות דקיא ע"ב ואולי מש"ה כ' התוס' בזבחים הנ"ל לדחות דברי הר"א משום דאפשר דקנבוס אינו כן ולכאורה איך דחו מכח אפשר דברי הר"א וכבר כתבנו בזה למעלה ולפי הנ"ל בלא"ה א"ש דאם קנבוס אינו כן ודאי דא"ש ואם יתברר שקנבוס עולה עכשיו בד בבד עכ"ז כיון שהמנהג להתיר מין זה נאמר שנשתנה ואף שעכשיו עולה בד בבד מקודם או בא"י לא הי' כן ואף דלענין שהיית יב"ח בטריפה ל"א הכי וע"ש בתשו' הרשב"א הנ"ל שם דנתנו קי' לטריפה יב"ח והיינו להתיר ס' טרפה כל שחי יב"ח ע"כ קים להו דלעולם הוי הכי אבל בעלמ' ודאי דע"כ לומר הכי שלא נכחיש קבלתנו בפרט דבלא"ה אין הכרח לסתור קבלתינו מטעמים שנתבארו למעלה וגם מבואר במשנה ובטוש"ע סי' רצ"ח דבזמנם הי' משי אסור משום מראית עין דדומה לפשתן משום שהיא חלק כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) בש"ע שם מבואר דעכשיו דמשי מצוי ביננו והכל מכירין בו לפיכך אין בו משום מ"ע ולכאור' קשה למה שכ' מהר"י אבוהב הביאו הב"י באו"ח סי' ט' דלהכי כתב הסמ"ק הביאו הטור שם דאסור לעשות ציצית של פשתן בטלית של משי מפני שדומה לצמר וכתב המ"א בכוונתו מפני הצמר שמביאין מחוף הים והוא דומה לשל משי ויטעו לומר דמותר לעשות בו ציצית של פשתן ויעבור על איסור שעטנז ע' בדג"מ שם וקשה דא"כ יהי' אסור לתפור משי בחוטי פשתן ומצאתי בס' מחצית השקל שהרגיש בקושי' זו ולא תי' כלום והנלע"ד דבשלמ' בימי חכמי המשנה דהי' נדמה להם ממש משי לפשתן מפני שהוא חלק כמו שכתב אאמו"ר הג' זללה"ה אסרו לתפור משי עם צמר אבל עכשיו דניכר בטוב המשי דמצוי בינוני רק דיש חשש רחוק מפני הצמר

המובא מחוף הים ולהכי בתפירה לא חששו דאיסור שעטנז ידוע וכשיסתפק לאיש הרואה יחקור ע"ז ויתודע לו דזה הוא משי רק דמ"מ אסור לתלות בו ציצית של פשתן דבזה יטעו ויאמרו דהוא לא עביד איסור רק מפני דכלאים שרי בציצית כמו בזמן הש"ס כשהי' תכלת ולכן חששו אף בחשש רחוק וכעין סברא זו ראיתי בשו"ת חסד לאברהם חא"ח סי' כ' והוא מלתא דמסתבר:

וזהו המין ליאן שהיא חלק כידוע אבל מין האנף אינו חלק ואינו דומה למשי כלל וגם מבואר במשנה פ"ג דיומא מה שלבש כה"ג ביוה"כ שהי' שוה חי' מנה וע"ש בש"ס דל"ה ע"ב ובירושלמי שם וידוע שזה ל"ש רק במין ליאן ולא בהאנף כללא דמלת' דהמין ליאן היא פשתן גמור ואסור בתערובת צמר מה"ת בלי שום ספק ופקפוק כלל והמין האנף היא קנבוס ומותר בתערובת צמר בלי פקפוק. והנה הן אמת שהצאן קדשים שם בזבחים כ' דראוי מאד לחוש לד' הר' אפרים דהא עינינו רואות דהקנבוס שאנו קורין האנף מכחיש הקרקע מאד ועולה בד בבד כדאי' פ' המקבל המקבל שדה מחבירו לא יזרענה פשתן משום שזרע פשתן מכחיש הארץ ואם קבלה לז' שנים יזרענה פשתן. ונראה דלכך קראו הכתוב שש ובד שמכחיש את הקרקע עד שש שנים. וכ"ז עיננו רואות בקנבוס שאנו קורין האנף כו' עכ"ל. והובאו דברי הצ"ק אלו גם בתשו' הגאון הנ"ל המשיב בזה אמנם דברי הצ"ק תמוהים דמ"ש דקנבוס האנף עולה בד בבד הביא ראי' זו ר"א בעצמו והתוס' דחו דבריו גם מ"ש הצ"ק דלכך קראו הכתוב שש ובד משום שמכחיש הקרקע עד שש שנים הוא תמוה דא"כ מאי פריך הש"ס שם ביומא מאי משמע דהאי שש כותנא הוא לישני דהא על שם זה נקרא שש. גם מ"ש ראי' דהאנף מכחיש הקרקע אף אם עמד בבירור על הבחינה בזה אין ראי' דשמא המשנה נמי על קנבוס האנף כוונה דהא גם קנבוס נקר' פשתן ונקר' פשתן קנבוס כדאי' בירושלמי רפ"ט דכלאים וע"ש בהר"ש אלא דאין בו איסור כלאים דילפינן מדכ' צמר ופשתים מה צמר שאין לו שם לווי' אף פשתן שאין לו שם לווי כדאי' התם בירושלמי ועיין בש"ס סוכה די"ג וגם י"ל דאח"כ נשתנו הטבעים כמ"ש למעל' וגם תלוי בשינו האיקלמים בזה כדאי' בש"ס שם בב"מ דק"ז לענין תבואה וקטניות הא לן והא להו ועיין בסמ"ע סי' שכ"ד סק"ב בהג"ה. אמנם בס' פני משה שעל הירושלמי שם תמה על תמיהת הסמ"ע וכ' דבעינינו ראינו ובאזנינו שמענו שטבע הארץ נשתנית ונחלפת לפי שינוי וחילוף האיקלימים וע"ש וא"כ אין ראי' מכ"ז להחמיר נגד ד' הש"ע וכל האחרונים. אמנם אם בע"כ רוצה להחמיר לחוש לד' הר"א והצ"ק תע"ב אבל מצד שורת הדין אין לנו רק דברי הש"ע והאחרונים בתשובותיהם שהנקבוס שלנו מותר גמור הוא ובתשו' נו"ב מה"ת ובגבעת פנחס נשאלו והשיבו לענין אם יש לחוש

בבגדי קנבוס שלנו לתערובות פשתן ומבואר דלית דחש לקנבוס שלנו שמא הוא פשתן ודי בזה:
שלמה במוהר"י זללה"ה הנ"ל.

תשובה קפ

יום ד' י"ח טבת תר"ז לפ"ק. שאלה על מה שנוהגים קצת אנשים בפדיון הבן שפודין באבנים טובות ומרגליות שנותנים ליד כהן אם יפה הם עושים. שובה הנה יש שני אופנים בדבר זה. אופן הראשון אם נותנים לכהן האבנים טובות ומרגליות בתורת משכון עבור החמשה סלעים בודאי יש לפקפק דמנה אין כאן משכון אין כאן. וכבר דיבר בזה בס' אבני מלואים באה"ע סי' כ"ט ס"ק י"ג וכ' שם דלדעת הראב"ד והרא"ש דטעמ' דבלא יהני משכון בקידושין משום דגופו לא נתחייב לא נשתעבד המשכון א"כ בכינון הבן דודאי גופו משועבד מה"ת מש"ה מהני לי' משכון אבל לשיטת הרמב"ן והרשב"א דכ' דטעמ' דל"מ משכון בקידושין משום דאגיד גבי' י"ל דגם בפדיון הבן ל"מ משכון מה"ט אלא שלבסוף סיים וז"ל ואפשר דאפי' לדעת הרמב"ן והרשב"א דל"מ שיעבוד במשכון בקידושי אשה ולקנין קרקעות היינו משום דכסף דאגיד גבי' ואינו יוצא מרשותו אינו ראוי לקנין אבל גבי פדיון הבן דאין הבן קנוי לכהן שיצטרך לקנותו מכהן אלא חוב הוא שמוטל עליו ליתן לכהן ה' סלעים וכל שנותן לו משכון ומקבלו לפרעון ולדעת הרמב"ן והרשב"א דמהני משכון למתנה ויש זכי' למקבל במשכון וא"כ זכה בו הכהן ונפטר מחובו וזה נראה כו' ואכתי צ"ע עכ"ל ודבריו לא נהירין דהא אף לדבריו בשיטת הרמב"ן והרשב"א דמהני משכון במתנה היינו שיש לו שיעבוד במשכון וע"י שמסר לו המשכון ואמר שנותן לו מתנה כו"כ ונותן לו משכון ע"ז מחויב ליתן לו כו"כ והמשכון משועבד על זה וא"כ אכתי במה יוצא ידי נתינה לכהן דהא מ"מ אין לו עליו רק שיעבוד והמעיין בחה"ר בקידושין ד"ח יראה דשטר שמחייב א"ע בו עדיף ממשכון ול"מ בקידושי אשה לא משכון ולא שטר משום דאגיד גבי' ושם בחה"ר בקידושין ד"ה חלק על רש"י שפי' במה שאמרו בש"ס מה לכסף שכן פודין בו הקדשות כו' אבל שטר אין פודין כו' ופרש"י אם כ' שטר על המעות כו' והשיג הרשב"א מפ' יש בכור הובא גם בש"ס דכתובות ר"פ הנושא בהך דכ' לכהן שאני חייב לו ה' סלעים חייב ליתן לו ה' סלעים ובנו אינו פדוי ואיתמר עלה אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן כו' דמשמע אפי' דבר תורה אינו פדוי עכשיו אלא רשיתן כו' ע"ש וש"מ דס"ל להרשב"א דמה דאינו פדוי בהך שטרא שנותן לכהן אפי' מה"ת עד שיתן משום דמנה אין כאן שטר אין כאן כמו במשכון

וכמבואר שם ומשום דאגיד גבי' וש"מ דאף בפדיון הבן ל"מ לסלוקי לכהן בשטר או במשכון לדעת הרשב"א. ומזה אכי תמה גם על הב"ח בתשו' סי' קמ"ט שכ' דאף להרמב"ן והרשב"א דס"ל דאף אם הקנה לה משכון בשיעבוד מנה דל"מ בקידושין משום דאגיד גבי' וכמ"ש הר"ן פ"ק דקידושין לשיטתם ומה"ט נמי אם קדשה בשטר שהתחייב א"ע אינה מקודשת לשטתם כמ"ש ה"ה בפ"ה ה' אישות וכמ"ש הרשב"א בפ"ק דקידושין היינו דוקא בקדושין הוא דל"מ משום דהאשה לא סמכה דעתה כ"ז שכסף קדושין הם ביד הבעל אבל בשאר קניני שנתן לו שטר חיוב או משכון וא"ל קנה במשכון שיעבוד מנה מודי אף הם דמהני והא דאמר שם בפ"ק דקדושין ד"ח בעובד' דאמהת' נמי מנה אין כאן משכון אין כאן צריך לפרש דמיירי שלא הקנה לו במשכון שיעבוד ומש"ה הוא דלא מהני דלא נשתעבד לו המשכון כלל כמו לשיטת הראב"ד והרא"ש ע"ש בתשו' הב"ח באריכות וחוץ מזה שדבריו דחוקים לפרש לשיטת הרמב"ן והרשב"א הנ"ל דמנה א"כ משכון א"כ דגבי אמהתא בא"א ממה שפי' דמנה א"כ משכון א"כ דגבי קדושין דהא הני תרי מימרי דקדושין ואמהת' סמוכים זה כזה שם בקידושין וישתנו בפירושם וכבר השיג בכעין זה גם בס' קצה"ח על הב"ח בסי' ק"צ סק"ו אמנם יותר תימה לי על הב"ח הנ"ל מדברי הרשב"א דף ה' הנ"ל שמבואר מדבריו דאף בפדיון הבן ל"מ חיוב בשטר אף מה"ת מה"ט דל"מ בקידושין דמנה א"כ שטר א"כ. ועוד תימה על הב"ח שכ' לחלק בין קידושין לשאר קנינים דבקידושין שאני דהאשה לא סמכה דעתה כ"ז שכסף קדושין ביד הבעל משא"כ בשאר קנינים ודבריו תמוהים דבכל דלא סמכה דעתי' דמקנה ל"מ אף בשאר קנינים ואדרבה גרוע בזה שאר קנינים מקדושי אשה וכמבואר בדברי רש"י בקדושין ריש דמ"ח ד"ה והא באשה קמיפלגי ע"ש היטב וכ"כ הש"ך בח"מ בסי' ק"צ ד"ה מעשה ע"ש שוב ראיתי בספר מחנה אפרים הלכות קנין מעות סי' ה' שכ' וז"ל ומתוך דברי הר"ן ז"ל גבי מנה א"כ משכון א"כ נראה קצת דדוקא בקידושין הוא דאמרי' דאין האשה מתקדשת בשיעבוד משום דקדושין דאגיד גבי בעל לאו קדושין הוי. ואפשר דה"ט משום דמקשי' הוי' ליציאה לענין זה אבל לענין מכר אפשר דמודה דיועיל ע"ש. ובאמת המעיין בר"ן יראה דלא משמע מידי ובלא"ה א"א לומר כן דהא הר"ן כ' ריש קדושין דקדושי כסף לא איתקש לגרושין דמה"ט מקדשין במחובר בתורת קדושי כסף ע"ש בר"ן וא"כ א"א לומר כדברי המחנה אפרים. ועוד תימה על הב"ח שכתב בד' הרשב"א דבשאר קנינים מהני חיוב שטר מתורת כסף והרי בחה"ר קדושין דף ט"ז ע"א גבי אילימא כתב לה שטרא אדמי' היינו כסף מבואר שם להדי' איפכ'. אלא שהמעיין יראה שהב"ח לא ראה אז דברי הרשב"א אלו ומש"ה הק' אשטת הרשב"א מהך דקאמר בש"ס אילימ' דכ' לי' שטרא

אדמי' היינו כסף דמוכח מזה דשטר קונה בתורת כסף ע"כ הוצרך לחלק בין קדושי אשה לשאר קנינים ובאמת מבואר שם בחה"ר דאין לחלק והך דקאמר בש"ס היינו כסף כ' הרשב"א יושב לזה בטוב טעם ע"ש (ב)

ב) ע' בתשו' נאות דשא סי' מ"ו בד"ה שנית מל' שכ' ג"כ מסבר' דנפשי' לחלק כשיטת הר"ן והרמב"ן בין קדושין למכר וכשיטת הב"ח והמח"א וג בתשו' נטע שעשועים סי' ל"ד החזיק בדבריהם אולם המהרי"ט ריש קידושין בחי' להרי"ף כ' בפירוש ככל דברי אאמו"ר הג' זללה"ה והאריך להוכיח דגם בקידושין ל"א הך סברא דאגיד גבי' והוא רק אשגרת לישנא ואינו מועיל משכון בין בקידושין בין במכר. וכן האריך הרחיב בזה בשו"ת בית אפרים חחו"מ סי' כ' והביא דברי המהרי"ט הנ"ל והשיג על המח"א עש"ה: והנה לכאור' יש להבי' משם ראי' לדברי האבני מלואים דבפדיון הבן מהני משכון משום דאינו אלא חוב דהא הרשב"א שם דט"ז כ' שם ליישב דברי הש"ס וז"ל ומיהו אכתי קשי' לי מאי דקאמר היינו כסף דא"כ המקדש בכסף וכ' לה שטר עליו תהא מקודשת דשטר דכ' עליו היינו כסף וי"ל דהשת' הוא דקאמרי' הכי דאכתי לא ידעי' דגופו קנוי ואינו אלא כחוב אבל למסקנ' דאמר רבא ע"ע גופו קנוי אי כ' לי' שטרא אדמי' לא נפיק דכסף אין כאן שטר אין כאן וצ"ע עכ"ל ומבואר מזה דלס"ד דש"ס מהני אם נותן שטר במקום כסף כיון דאין גופו קנוי ואינו אלא כחוב וא"כ בפדיון הבן דנמי אינו רק חוב א"כ מהני משכון ול"א מנה אין כאן משכון א"כ אלא שא"כ יהי' דברי הרשב"א סותרים דהא לפמ"ש בדט"ז מבואר דבסילוק חוב מהני שטר חיוב דהא מה"ט הוי ס"ד דבע"ע מהני אי כ' לי' שטרא אדמי' ובדף ה' מפורש ברשב"א דס"ל דמש"ה ל"מ אם כ' לכהן אני חייב ה' סלעים אף מן התורה משום דמנה א"כ שטר א"כ אף דפדיון הבן אינו רק חוב וצ"ל אחת משתים או דפדיון הבן אלים מחוב ודמי קצת לקנין מש"ה ל"מ שטר או שאף בחוב לא החליט הרשב"א שם בדט"ז דהא סיים וצ"ע דלא כ' רק ליישב דברי הס"ד שם בש"ס ובאמת יש לתרץ בע"א ועכ"פ הרי מפורש ברשב"א דף ה' דמה"ט דמנה אין כאן כו' ל"מ שטר לפדות ע"י אף מן התורה א"כ מכ"ש דמשכון ל"מ וא"ל דדוק' שטר היא דלא מהני אבל משכון מהני משום דעכ"פ יש לו זכות במשכון לשיעבוד ז"א דמוכח מד' הרשב"א ד"ח הנ"ל דמשכון גרוע משטר בענין זה וכיון דשטר ל"מ כ"ש משכון דל"מ דהרי אף במשכן עיקר שיעבוד' גבי לוה היא כמ"ש הר"ן שם בסוגי' דמנה אין כאן לשטת הרמב"ן ועוד דהא לשטת הר"י הלוי מג"ש ז"ל הובאו דבריו בנמק"י רפ"ק דמציע' ובר"ן ר"פ שבועת הדיינים משכון שלא בשעת הלואה אינו נקנה כלל משום דמשכון אינו נקנה רק בכסף או בגביות ב"ד כמו שביאר הר"ן שם טעמו ולפ"ז ודאי

דגריע משכון משטר דבשטר ודאי משתעבד לזה הכהן לכ"ע כמבואר בש"ס ר"פ הנושׂ' וי"ל דיצא בזה ידי פדיון מדאוריית' ואפ"ה ל"מ מדאוריית' עד שיתן כמבואר שם בש"ס ולשטת הרשב"א הטעם משום דמנה אין כאן כו' מכ"ש במשכון דאף אם הי' חייב לזה המלו' מכבר ונתן לו הלוה משכון לא נשתעבד המשכון ולא קני לי' למשכון טפי משאר נכסיו ומכ"ש בפה"ב דלא נשתעבד מה"ת לזה הכהן דוקא פשיטא דע"י המשכון שנתן לזה הכהן לא נשתעבד לי' בשיעבוד פרטי ופשיט' דל"מ ולא מידי ואף למה שסיים הר"ן ר"פ שבועת הדיינים וז"ל ואפי' תאמר נקנה היא במשיכ' לשעבודו כשם שנקנ' בכסף לשיעבדו במשכנו בשעת הלואתו מ"מ אינו ככסף לקנות בו אמה העברי' וה"נ במשכון לאו הילך היא ע"כ דש"מ דלא החליט בבירור לשטת הר"י הלוי אם מסר לוה למלוה משכון שלא בש"ה אם נקנה או לא וי"ל דנקנה נמי שלא בש"ה במשיכה מ"מ כיון שכ' דעכ"פ כמו דאינו כסף לקנות בו אמה העברי' כמו כן לאו הילך היא ולא חילק כחילוק שכ' בס' אבני מלואים הנ"ל דשאני לקנות מפריעת חוב דהא בהילך אינו רק פריעת חוב וש"מ דאין חילוק ופשיט' דלשטת הר"י הלוי דאם נתן לו משכון בחובו לא מקרי הילך מכ"ש דאין פודין בו וזה ברור כשמש בצהרים והרי לא הכריעו בש"ע ח"מ רס"י פ"ז אם משכון מקרי הילך ואדרב' דעת הש"ך שם להכרי' כשטת הר"י מג"ש דלא מקרי הילך ומכ"ש דאין פודין בו ועכ"פ מתבאר מד' הר"י מג"ש ז"ל ע"פ ביאור הר"ן ז"ל דליתנייהו לדברי האבני מלואים שחילק בזה בין קנין לפריעת חוב דאל"כ מאי מבי' הר"י מג"ש ז"ל דמשכון לא הוי הילך מהך דאמהת' דמנה אין כאן כו' ובעיקר הדבר שכ' בס' אבני מלואים כאן בס"ק י"ג ולעיל ס"ק יוד דלשטת הרמב"ן והרשב"א דמהני משכון במתנה היינו אם נותן לחבירו מנה ולא זיכה לו רק שנתן לו משכון זוכה במשכון לשעבוד מנה והאריך שם בזה וכ"כ ג"כ בספר קצוה"ח סס"י ל"ט ולפע"ד אינו מוכרח די"ל דגם הרמב"ן והרשב"א מודים בהא להראב"ד והרא"ש דהיכא דלא נתחייב בלא המשכון גם המשכן אינו מועיל כלום להתחייב על ידו ולא כהיש מפרשים שהבי' הרא"ש כי ד' הראב"ד והרא"ש ברורים בטעמם וכ"ה ד' התוס' בפ"ק דקידושין ד"ח ע"ב והא דהוצרכו הרמב"ן והרשב"א ליתן טעם על הך דמנה אין כאן כו' משום דאגיד גבי' בלא"ה תיפוק לי' דלא נתחייב במשכון כלל כטעם הראב"ד והרא"ש לק"מ דלא מיבעי' למ"ש הב"ש באה"ע סי' כ"ט ס"ק י"א דלשטת הרמב"ן והרשב"א אף באמר לה זכי בגוף המשכון ל"מ א"כ י"ל מה"ט היא דכתבו טעמא דאגיד גבי' משום דמשמע להו דבכל ענין איירי וגם בספר בית מאיר שם הסכים לד' הב"ש אלא אף לפי מה דמשמע מדברי הרמ"א שם דבאמר שתזכה בגוף המשכון מהני אף להרמב"ן והרשב"א וכן הסכים בס' אבני מלואים שם ס"ק י"א

ובקצה"ח סי' ק"צ סק"ז עכ"פ מבואר בד' הר"ן שם בפ"ק דקדושין ד"ח דאם אמר לה קנו במשכון שיעבוד מנה להראב"ד מהני ולהרמב"ן ל"מ א"כ י"ל דמש"ה הוכרחו הרמב"ן והרשב"א לפ' הטעם משום אגיד גבי' ולא פ"י כטעם הראב"ד משום דסתמא קאמר אינה מקודשת ומשמע בכל ענין אף אם אמר קני במשכון שיעבוד מנה וע"כ מטעם דאגיד גבי' וא"ל דהא ודאי אף לפי שטתם לא מיירי בכל ענין דהא לד' הרמ"א מ"מ אם אמר לה שתזכה בגוף המשכון מקודשת לכ"ע ז"א דזה לק"מ כיון דקאמר קדשה במשכון בזה לא נכלל הך מלתא דתזכה בגוף המשכון דאם אמר לה תזכה בגוף המשכון שוב לא מקרי משכון וכמ"ש בס' א"מ שם ס"ק י"א ותמהני על הקצוה"ח בסי' ק"צ סק"ו שכ' שם ובס' א"מ ס"ק י"א דאם אמר קני במשכון שיעבוד מנה לא מהני אף לדעת הראב"ד וכ' שט"ס היא בהר"ן פ"ק דקדושין שכ' דלדעת הראב"ד אם אמר לה קני במשכון שיעבוד מנה מקודשת דיש להגיה בדבריו קני במשכון שיעור מנה דזה הוי זכי בגוף המשכון ומקדושת לכ"ע אף להרמב"ן והרשב"א וחלק על הח"מ ס"ק ז' שכ' שיעבוד מנה ע"ש באריכות ודבריו תמוהים מאד דאם כגי' בר"ן שיעור מנה דזה הוי זכי בגוף המשכון א"כ גם במ"ש הר"ן שם בתחלת הדיבור כ' הרמב"ן ז"ל דאף היכא דאמר לה קני במשכון זה שיעבוד מנה דאינה מקודשת נמי צריך להגי' שיעור מנה במקום שיעבוד מנה דהא כ' הר"ן דבזה פליגי הרמב"ן והראב"ד כמבואר למעיין שם והא בשיעבוד מנה אף להראב"ד לא מהני לדברי הא"מ והקצה"ח אע"כ דלפי דבריו צריך להגי' בדברי הר"ן הן בתחלת דבריו שבשם הרמב"ן הן בסוף דבריו שבשם הראב"ד שיעור מנה במקום שיעבוד מנה וא"כ איך כ' בדעת הרמב"ן בזה דאינה מקודשת הא בזה מקודשת לדבריו כמ"ש בעצמו דאם אמר קני במשכון שיעור מנה הוי כמו זכי בגוף המשכון דמקודשת לכ"ע כדברי הרמ"א ע"כ דברי הא"מ והקצוה"ח שם תמוהים מאד והעיקר דבקני שיעבוד מרה פליגי הרמב"ן והרשב"א עם הראב"ד כמבואר בר"ן ובח"מ ובקני שיעור מנה דהיינו זכי בגוף המשכון זה תלוי במה שמחולקי' הרמ"א והב"ש ומחי' הריטב"א שם שהבי' בס' בית מאיר והא"מ והקצה"ח משמע כדברי הבי"ש דלדעת הרמב"ן והרשב"א אף זה לא מהני הדרן לקמיית' שלפע"ד כל היכא דלא אמר לה אף קני משכון לשיעבוד מנה לפע"ד אף הרמב"ן והרשב"א מודי' דאף לענין מתנה אם אמר הנני נותן לך מנה במתנה ונתן לו משכון ע"ז דלא מהני כדעת הראב"ד והתוס' והרא"ש שדבריהם ברורים וראי' ברורה לזה מדברי הב"ח בתשו' סי' קמ"ט הנ"ל שכ' דאף להרמב"ן והרשב"א בשאר קניני' לענין קניות קרקע אם נתן לו הלוקח למוכר משכון וא"ל קני בו שיעבוד מנה דמהני דדוק' בקידושין לא מהני משום דאגיד גבי' לדבריהם ולא בשאר קניני' וכ' שם ואף שבעובד'

דאמהת' נמי קאמר מנה אין כאן כו' צ"ל דמיירי אף לד' הרשב"א והרמב"ן בדלא א"ל קני במשכון שיעבוד מנה ע"ש וש"מ דאף דבשאר קנינים לא בעינן אגיד גבי' לכ"ע לדעת הב"ח מ"מ אף בשאר קניני' אם לא אמר קני שיעבוד מנה לא מהני והיינו ע"כ מטעם הראב"ד משום דכיון דלא נתחייב לא מהני המשכון להתחייב על ידו ואף שלעיל השגתי על הב"ח במ"ש דבשאר קניני' לא איכפת באגיד גבי' מ"מ בזה שמבואר מדבריו דהרמב"ן והרשב"א מודים להראב"ד דלא נתחייב ע"י המשכון ובזה דבריו ברורי' ועוד נראה ראי' מדברי הרמ"א דהרי מבואר מדבריו שבהגה באה"ע סי' כ"ט ס"ו שס"ל כשטת הרמב"ן והרשב"א דמש"ה כ' דאם נתן לה שטר על הדינר נמי אינה מקודשת וכ"כ הח"מ והב"ש שם ואפ"ה בח"מ סי' ר"ז סי"ז סתם כדברי המחבר שהיא עפ"י שטת התוס' והרא"ש שם בפ"ק דקידושין דאינו נתחייב ע"י המשכון אע"כ דגם הרמב"ן והרשב"א מודי בהא וז"ב לפע"ד אלא שלפ"ז יש להקשות לכאורה על הרשב"א שכ' בתשו' סי' אלף כ"ד הובא בב"י ח"מ סי' ל"ט וז"ל האומר כתבו שטר לפ' מחמת שאני ממשכן לו בית בכו"כ וקנו מידו ועד שלא נתן המלוה ללוה את המעות רוצה לחזור בו שהרשות בידו ואעפ"י שנכתב השטר מיהו אם זה המלוה ירד למשכונתו וזכה בקרקע לא הי' יכול לחזור בו שהרי כבר נתחייב לו במעות עם ירידתו בתוך המשכנת' כו' ע"כ והובא דבריו בקצרה בהגהת רמ"א שם סס"י ל"ט וז"ל אבל אם אמר להלוות לו על משכון והחזיק במשכון לא יוכל לחזור בו ע"ש וכ' שם בקצה"ח וז"ל ונראה לפע"ד דהרשב"א לשטתו דמפרש טעמא דמנה אין כאן משכון א"כ בפ"ק דקידושין משום דאגיד גבי' לא הוי כסף אבל להתחייב ע"י משכון מהני ומש"ה סובר כאן דאם זכה במשכון מחויב להלוות וכמ"ש בסק"ח באורך דאע"ג דלא הוי כסף היכא דאגיד גבי' היינו דאינו עושה קנין אבל כאן אינו קנין אלא כיון שזכה בקרקע נתחייב בדמי' להלוות ואינו קונה ע"י המשכון שום דבר אלא שנתחייב הזוכה במה שזכה הן בגוף הקרקע הן במשכון נתחייב הוא בדמיו משא"כ גבי אשה דצריך לקנות ע"י הכסף את האשה ואין הכסף עושה קנין כל זמן דאגיד גבי' אבל לשטת התוס' והרא"ש דמפרשי מנה אין כאן משכון א"כ דאינו מחויב כלל ע"י המשכון אא"כ נתחייב תחלה במנה כו' וא"כ מכיון דלא נתחייב הלוה כלום ע"י המשכון מאי מהני לי' המשכון ואמאי יתחייב להלוות כו' עכ"ל הקצה"ח ולפמ"ש למעלה שלפע"ד גם הרמב"ן והרשב"א ס"ל בזה כשטת התוס' והרא"ש דכל היכא דלא א"ל בהדי' קני במשכון שיעבוד מנה אינו יכיל להתחייב ע"י המשכון א"כ תיקשי אדברי הרשב"א הנ"ל מ"ט ס"ל דכשהחזיק המלוה במשכון מחויב להלוות לו. אמנם תמהתי מאד על הקצה"ח דאם זה היא טעם הרשב"א א"כ אמאי כשלא החזיק במשכון יכול לחזור בו

הא כבר נתחייב הלוה ע"י השטר דודאי אף לפי ד' התוס' והרא"ש הלא יכול להתחייב ע"י שטר מחדש כמבואר בסי' מם וא"כ כיון שזכה המלוה בקרקעות המשועבדים לו יתחייב המלוה בדמיו להלוות לו וזהו באמת טעמו של הרמב"ן החולק שם על הרשב"א שס"ל דאף אם נתחייב הלוה בשטר מחויב להלוות לו כמבואר שם בטור ואחרונים וטעמו כנ"ל כאשר האריך שם הקצה"ח סק"ח ובס' נתיבות המשפט סקי"ז דאף הרמב"ן שסובר בעלמ' דטעמ' דמנה אין כאן כו' משום דאגיד גבי' ומש"ה אף בשטר חיוב אינו ראוי לקנין לקנות בו קרקע במקום כסף ה"ט דשם רוצה לקנות קרקע פרטית או עבד או לקדש אשה פרטות זה אינו יכול לקנות ע"י שטר חיוב אף שבשטר חיוב כבר נתחייב המתחייב לכשנגדו וכל נכסיו משועבדים לו לא אמרינן דיקנה בזה הקרקע או העבד במקום כסף או חליפי' היינו משום דאף דהקרקעות ושאר נכסי המתחייב משועבדים לכשנגדו מ"מ הא לא נקנו לגמרי ועדיין אגודים גבי המתחייב ומש"ה לא מהני במקום כסף או חליפי' לקנות עליהם אבל לענין זה הוי שיעבוד נכסים כמו קנין כמו שהקונה קרקע לחלוטי' נתחייב בדמיו שיתן להמוכר לחלוטין ה"ה הקונה נכסי' לשעבוד בשטר נתחייב ג"כ בדמיו שילוה להלוה דמי השעבוד שנשתעבד המתחייב זה היא סברת הרמב"ן והרי הרשב"א חולק שם וס"ל דאף לענין זה לא מהני שטר חיוב שאף שודאי היא מתחייב ומשתעבד בשטר חיוב לא מהני לא לקנות על ידו וגם לא להתחייב את שכנגדו להלוות לו וא"כ אמאי סובר הרשב"א דאם החזיק במשכון מחויב להלוות לו נהי דנאמר דנתחייב הלוה ע"י המשכון הא בלא"ה גם ע"י שטר גרידא ודאי דנתחייב ונשתעבד ואעפ"כ אינו מועיל לדעת הרשב"א להתחייב את שכנגדו להלוות לו וזה תמי' רבה וראיתי בס' נתיבות המשפט שם ס"ק י"ח שנראה שחשב לחלק בין שטר ומשכון וז"ל והטעם נראה דדוקא מה שקנה שיעבוד נכסי לא דמי לקונה חפץ דשיעבוד נכסי דבר שאינו ברשותו היא דהא מכאן ולהבא היא גובה ואי אקדיש מלוה וזבין מלוה לאו כלום היא ואין לו שום קנין בהשעבוד נכסי מש"ה לא דמי לקונה חפץ שיתחייב בדמיו משא"כ בהחזיק במשכון שיש לו קנין בגוף המשכון לקדש בו אשה ולקנות בו עבדים וקרקעות דמי לקונה חפץ שיתחייב בדמיו ע"כ ודבריו תמוהים דהרי הרשב"א במשכון קרקע מיירי ופשיטא דהא דמלוה קונה משכון אינו רק במשכון מטלטלים ולא במשכון קרקע כמ"ש התוס' בב"מ דס"ז ע"ב ד"ה ושבועות והבעל המאור בפסחים בפ' כ"ש בשמעתתא דנכרי שהלוה על חמצו ומה"ט קיי"ל בח"מ סי' ס"ו ס"ח דשטר משכנתא לא מיקני במסירה לחוד וש"מ דזבין מלוה לאו כלום היא וא"ל דאעפ"כ יש לחלק בין שטר למשכון דבשטר אע"פ שג"כ נכסי' משועבדים מ"מ קיי"ל כרבא דבע"ח מכאן ולהבא היא

גובה משא"כ במשכון אף בקרקע י"ל דלמפרע הוא גובה כמו שנראה מדברי הראב"ד הובא בטח"מ סי' ער"ח ס"ז דס"ל במשכנתא דגבי יורשים מגופא דארעא בכור נוטל בה פי שנים ש"מ דכמוחזק ביד אביהן דמיא ומוכח דלמפרע היא גובה בזה וכ"כ שם בס' נה"מ בסי' ער"ח סק"ה דזהו טעמו של הראב"ד מ"מ ה"מ כשגבאו לבסוף מהך משכנתא כמבואר שם בדברי הראב"ד הא לא"ה ל"א למפרע גובה וכ"כ התוס' בפסחים דל"א ע"ב ד"ה אלא דאף לאביי דס"ל למפרע גובה ה"מ בגבאו לבסוף וה"ה לדידן במשכנתא וכ"כ שם בס' בעה"מ ע"ש וגם בעיקר הדבר שנראה מדברי הראב"ד דבמשכון קרקע אם גבאו לבסוף אמרינן למפרע גובה הנה בדברי בעל המאור שם מבואר דבמשכון קרקע לא אמרינן למפרע גובה אף בגבאו לבסוף וכן משמע מדברי הריטב"א לקדושין ד"ח ע"ש היטב ומש"ה נלע"ד דיפה עשה המחבר בש"ע ח"מ סי' ער"ח ס"ז שהשמיט דברי ראב"ד אלו שבטור והש"ך שם הביא דברי הראב"ד להלכה ותמהני שלא הרגיש שדברי בעה"מ הנ"צ הם כנגדו סוף דבר שדברי הקצוה"ח והנה"מ אינם עולים ביושב דברי הרשב"א והרמ"א שבסס"י ל"ט אף לשיטתם ובפרט למה שהוכחתי דהרשב"א והרמב"ן מודים לדינא להראב"ד והתוס' והרא"ש דהיכא דמתחייב מחדש ונותן משכון לאו כלום היא והמחוור בישוב דברי הרשב"א הנ"ל היא כמ"ש הקצוה"ח שם בסי' ל"ט בסוף דבריו דהרשב"א מיירי במשכנתא בנכייתא דאכיל מיני' פירי דהו"ל כמו שכירות ומש"ה כי ירד המלוה לתוכה נקנית לו כמו שכירות ומש"ה נתחייב בדמי הלואה וזה נכון ובעיקר דברי הרשב"א בחי' לקדושין דף ה' שתמה על פרש"י שמפ' שטר שאין בו הקדשות אם כ' לגזבר שטר על מעות פדיון אין הקדישו פדוי דבענין ונתן הכסף וקם לו ע"כ ותמה הרשב"א הא בלא"ה לא מהני בשום דוכתי שטר חיוב בתורת כסף לא בקדושין ולא בשום דבר ומביא ראי' מהך דכ' לכהן שבכתובות ר"פ הנושא דאמר שם עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן וש"מ דקודם שיתן אף מהתורה אין בנו פדוי והיא מה"ט דמנה אין כחן שטר א"כ דאניד גבי' עכת"ד הרשב"א ואני תמה על תמיהתו של הרשב"א ז"ל דמאי ראי' מפדיון הבן דשטר חיוב לאו ככסף היא בעלמא דלעולם בעלמא ככסף היא לענין קני' ושאני בפדיון הבן דמש"ה אין בנו פדוי קודם שיתן אף מה"ת משום דאין פודין בשטרות וכשם שאין פודין בשט"ח של אחרים ליתן להכהן עבור פדיון בנו כן נמי אין פודין בשט"ח שנותן על עצמו עד שיתן המעות בעין וכ"כ בס' נה"מ רס"י ס"ו דלהפוסקים מכירות שטרות רק דרבנן הא דאצטריך קרא דאין פודין בשטרות ע"כ בכה"ג דממעט קרא היכא דנותן שט"ח על עצמו לכהן בפדיון בנו דבשט"ח של אחרים שנותן לכהן בפדיון בנו לא צריך קרא למעוטי דבלא"ה מה"ת לא נקנה לכהן כלל ע"ש שוב ראיתי

שהרגישו בזה המחברים ה"ה המחנה אפרים בה' קנין מעות סי' ה' ובקצה"ח סי' ק"צ סק"ו אלא שבקצה"ח כ' שיש לחלק דשאני שט"ח של אחרים שאין גופן ממון אבל שט"ח שמחייב א"ע אפשר דהוי גופו ממון ולא אימעוט מהך מיעוט דאימעטו שטרות והיא תמי' דהא רש"י ז"ל סובר כאן דשטר שאין בו הקדשות היא בכה"ג שנותן שטר חיוב על עצמו ואימעטו נמי מה"ט דאין גופן ממון אימעוטי מכלל ופרט וכלל כמו עבדים וקרקעות שאין בו הקדשו' או כדדריש בת"כ מוכל ערכך כמ"ש התוס' בשבת דקכ"ח ע"א ד"ה ונתן הכסף ובתוס' בכורות דנ"א ע"א ד"ה אימא וברש"י שם ריש ע"ב ד"ה ולא הקדשות וע"ש במשנה וש"ס שם דבכורות דמדמה פדיון הקדשות לפדיון הבן לענין זה דבתרווייהו אין פודין בעבדים ושטרות וקרקעות וא"כ כשם שבהקדשות אין פודין בשטר חיוב שנותן על עצמו כמבואר בדברי רש"י קדושין ריש דף ה' הנ"ל והיינו דזה ג"כ בכלל שטרות שאין פודין בהם הוא כן נמי בפדיון הבן שטר חיוב שנותן על עצמו בכלל שטרות שאין פודין בהם היא מש"ה קודם שיתן אף מה"ת אין בנו פדוי וכ"כ רש"י להדיא שם בבכורות דנ"א ע"ב ד"ה שמא יאמרו פודין בשטרות וז"ל שמא יאמרו פודין בשטרות אפי' אין נותנים כלים א"נ בשטר שיש לו על חבירו עכ"ל הרי מבואר להדיא בדברי רש"י דשטר חיוב שנותן על עצמו לכהן אם לא יתן המעות נמי אימעוטי בכלל שטרות שאין פודין בהם וא"כ קושית הרשב"א על רש"י לק"מ ודי בזה נחזור לנ"ד הרי נתבאר דנראה דלשטת הרמב"ן והרשב"א אם נתן לכהן משכון בפדיון הבן אין בנו פדוי כדמוכח מדברי הרשב"א בחדושיו ע"כ לכתחלה ודאי דאין לפדות במרגליות ואבנים טובות בתורת משכון ואף בדיעבד נראה דיש לחוש לחזור ולפדותו בלא ברכה כנלע"ד:

אופן השני היא שנותן לו לכהן האבנים טובות ומרגליות בהחלט בעד פדיון בנו ולא בתורת משכון הנה גם בזה יש לדבר והנה איפסקא הלכתא כרבה בפ"ק בקדושין דשיראי לא צריכי שומא ע"ש בדף ז' וד"ח וד"ט והנה דעת ר"ת הובא שם בתוס' והראשונים ז"ל דדוקא שיראי א"צ שומא לפי ששימתן ידוע קצת אבל אבנים טובות ומרגליות שרגילים לטעות הרבה בשומתן צריכי שומא ע"ש והכי קיי"ל כמבואר בש"ע אה"ע סי' ל"א ס"ב וא"כ לכאורה יש לחוש לזה גם לענין פדיון הבן ול"מ אם לא שמאום לא בתחלה ולא בסוף ודאי יש לחוש מטעם הנ"ל אלא אפי' שמאום בסוף אחר הפדיון הנה לפי מה שמשמע ל' הרמב"ם פ"ז הי"ח אף אם נאמר דצריך שומא די בשומא בסוף ותתקדש מאז אבל לפי מה שמשמע מל' רש"י ד"ז ע"ב נראה דלר"י דאמר צריכי שומא כל שלא שמאום קודם הקדושין אינה מקודשת ולא מהני שומא אחר הקדושין וה"ה לדידן באבנים טובות ומרגליות וכ"כ הר"ן שם שנראה דרש"י ורמב"ם פליגי בהא מלתא ודעת

התוס' נראה כרש"י ע"ש סוף דף ז' ד"ה ורב יוסף ודעת הב"ח רס"י ל"א הביאו הב"ש שם שגם הרמב"ם מודה לשטת רש"י ותוס' דל"מ שומא לבסוף אלא שראיתי בס' בית מאיר שם העלה להיפך דאף רש"י ותוס' מודים לד' הרמב"ם דמהני שומא בסוף ורש"י ותוס' מיירי בחזרה בה קודם השומא ע"ש ותמי' לי שלא השגיח בדברי התוס' ריש ד חית ד"ה אף שכ' דהך דר' שימי ב"ח לקמן די"ב לכאורה דלא כר' יוסף מדקא מעיי' אי אית בה שו"פ ע"ש וא"א כד' הרמב"ם מה זו סתירה דלמא ר' שימי עיין אי אית בה שו"פ שתהא מקודשת להבא אחר השומא וטפי הו"ל לתוס' לאתוי סתירה לדר' יוסף מאבנא דכוחלא דר' חסדא שם די"ב דשמו נמי אי אית בי' שו"פ ושם ע"כ לענין למפרע קמיירי כמבואר שם בתוס' ד"ה רב חסדא וע"ש ובמהרש"א אע"כ דלשטת התוס' לר' יוסף אף אחר השומא אינה מקודשת אא"כ יקדשה מחדש וה"ה לדידן בא"ט ומרגליות וא"ל דזה דוקא ללישנא בתרא דטעמא דר' יוסף משום דלא קוץ א"כ הפיסול היא בגוף הקדושין שנתן לה דבר שאינו ראוי לקדושין היא דסברי התוס' דלר' יוסף אינה מקודשת אף להבא אבל לל"ק דטעמא משום ל"ס דעתה א"כ אין הפיסול בגוף הקידושין רק של"ס דעתה ולזה להבא אחר השומא דסמכה דעתה ממילא מקודשת ובזה הי' א"ש דהעמידו דבריהם שבריש דף חית אלישנא בתרא דוקא ז"א דאדרבא איפכא מסתברא דהיכא דהפיסול בגוף הקידושין שנתן לה דבר שאינו ראוי לקדושין הי' מסתברא שמקודשת להבא כד' הריטב"א שהביא הבי"ש רס"י ל"א לענין גזל משא"כ לל"ק דטעמא משום דל"ס דעתה מסתברא דא"מ אף להבא כדמוכח מש"ס דמ"ח גבי קדשה בשט"ח דאם נאמר דל"ס דעתה אינה מקודשת ומשמע אף אם גבתה החוב ולא מחל אינה מקודשת להבא בקידושין שקדשה כבר עד שיקדשנה מחדש ומדחזינו שד' התוס' לל"ב דלר' יוסף א"מ אף להבא כ"ש לל"ק (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) גם בשער המלך פ"א הלכות גירושין סוף הלכה א' כ' באריכות דגם הריטב"א מודה דלל"ק אינה מקודשת אף להבא משום דלא סמכה דעתי' ואך לל"ב מחולקין דלדעת הריטב"א מקודשת בכה"ג להבא ולדעת רש"י ותוס' אינה מקודשה והרי זה כסברת אאמו"ר הג' זללה"ה:

והא דהעמידו התוס' דבריהם אל"ב י"ל דלל"ק לק"מ משום די"ל בעובדא דר' שימי מיירי שאמר בכל דהו כמ"ש התוס' סוף ד' ז' ד"ה ורב יוסף משא"כ לל"ב ועכ"פ מבואר דתוס' פליגי על הרמב"ם ואף פשטות דברי רש"י שם סוף ד' ז' נראה כן כמ"ש הר"ן ולדעת הב"ח גם הרמב"ם מודה דאף להבא אינה מקודשת עד שיקדשנה מחדש אחר השומא וא"כ לכאורה לענין פדיון הבן נמי דכוותי' היא דאם לא שמו הא"ט ומרגליות קודם הפדיון אינו פדוי עד שיפדנו אחר השומא ועלה ע"ד לחלק בין קדושין לפה"ב

דבפה"ב ודאי פדוי להבא אחר השומא וא"צ לפדותו מחדש משום דנראה לכאורה דאם פדה קודם השומא ואמר בפירוש שיהי' פדוי אחר השומא דודאי פדוי אחר השומא לכ"ע דהרי מפורש בש"ס פ' יש בכור דמ"ט דאם פדה בנו תוך ל' שיהי' פדוי אחר למד ואיתנהו למעות אחר ל' דבנו פדוי לכ"ע ע"ש ולא הוי דשלבל"ע משום דזמן ממילא קאתי כמ"ש המל"מ פ"ד מה' אישות ה"ז ע"ש ד"ה ודע דמסוגיא דבכורת וא"כ ה"ה ה"נ לפודה בא"ט ומרגליות קודם השומא שיהי' פדוי אחר השומא נראה ג"כ דפדוי אחר השומא ולא הוי דשלבל"ע כיון דבידו לשום גם עכשיו וכל שבידו לא הוי דשלבל"ע כמבואר בש"ס כתובות דנ"ט ונדרים דפ"ו וקדושין דס"ב וא"כ לדעת מהרי"ק שורש צ"ו ורש"ל בתשו' סי' ז' דפודה סתם תוך ל' והמעות בעין אחר ל' דבנו פדוי משום דאף סתם מהני כאומר בפיר' אחר ל' וכ"נ ד' מהרא"י בפסקיו סי' רל"ד כמ"ש הט"ז בסי' ש"ה סקי"ד והש"ך החולק שם בסקי"ט יחידאה הוא א"כ י"ל לענין שומא נמי דהא אם הי' אומר בפי' קודם השומא שיהי' פדוי אחר השומא הי' מהני ה"ה בסתם נמי מהני ול"ד לקדושין דלדעת רוב הפוסקים אינה מקודשה אף להבא אחר השומא אם קידשה קודם השומא דיש לחלק מתרי טעמי חדא דשם ע"כ סתם אינו כמפרש דהא ד' המל"מ בפ"ד מה' אישות שם דלדעת רש"י קטן שקידש אם פירש שיחולו הקדושין לכשיוגדל מקודשת אחר שיוגדל ע"ש. ובתשו' נו"ב מה"ת סי' נ"ב האריך והעלה שגם התוס' וכל הראשונים מודים לרש"י בזה ואפ"ה פשוט דקטן שקידש סתם אינה מקודשת אף אחר שהגדיל והוא משנה שלימה בקדושין ד' נ' וע"ש בנו"ב סי' נ"ב נ"ג נ"ד באריכות וע"כ בקדושין סתם אינו כמפ'. וע"ש בנו"ב סי' נ"ד באותיות הראשונות סי' ט"ו וע' בכ"מ פ"ה מה' תרומות ה"ט וע' בר"ן נדרים דפ"ה ע"ב ד"ה וכי אמרה ודברי התוס' בכתובות דנ"ט ד"ה לכשאקחנה צע"ק ע"ש במפרשי' ובש"מ וא"כ מש"ה כל שלא פירש בפירוש שמקדשה שיחולו הקדושין אחר השומא אינה מקודשת כלל הא חדא שנית י"ל דבקידושין אף אם פי' שיחולו אחר השומא לא מהני משום דבקידושין לא מקרי בידו וע' בש"ס קדושין דף ס"ב ע"ב וע' בס' אבני מלואים סי' מ"ג סק"א משא"כ בפה"ב אלא שד"ז בעצמו צל"ע אם זה מקרי בידו מה שבידו לשום דהא שומא צריך תלתא דבקיאי בשומא. ובש"ס בכ"ד קרי לי' בד' הדיוטות וכיון שצריך בד' לאו בידו הוא כמפ' בש"ס קדושין ס"ב ע"ב לענין גר דכיון דצריך שלשה לא הוי בידו דמי יימר דמיזדקקי לי' הני תלתא ע"ש אלא שי"ל דכיון דסגי בהדיוטת ל"א מי יימר כמבואר בש"ס בשבת דמ"ו ע"ב ע"ש אלא שא"כ ק' דהלא לדעת הרמב"ם פי"ג מה' איסורי ביאה הלכה ט"ו י"ז גם בגר סגי בג' הדיוטת וע"ש בה"ה וכ"ה ד' הרמב"ן ביבמות דמ"ו ע"ב וכ"ה ד' ר' נתנאל שבתוס' קדושין ס"ב ואפ"ה

לא הוי בידו משום מי יימר דמיזדקקי לי' הני תלתא ובאמת צע"ק מש"ס דשבת הנ"ל ויש ליישב ועכ"פ י"ל דאף אם פירש בפירוש שיחול הפדיון אחר השומ' לא מהני מכ"ש בסתם שדעת הש"ך בסי' ש"ה דאף תוך ל' יום סתם אינו כמפרש דאף לשאר פוסקים הנ"ל דבתוך ל' סתם כמפרש דמי יש לדין לחלק בין תוך ל' שהיא כמפרש שיחולו אחר ל' ובין אם פדה בלא שומא דלא הוי סתם כמפרש שיחול אחר השומא משום דזה אינו בא ממיל' והחילוק קל להבין ע"כ הדעת נוטה דאף אם שמו אחר הפדיון לא מהני עד שיחזור ויפדנו מכ"ש בלא שמו כלל לא בתחל' ולא בסוף דלא מהני וא"כ תימה על מה שנהגו לפדות בא"ט ומרגליות דלכאור' אין להם על מה שיסמכו. והנה לד' הב"ח בתשו' סי' קמ"ט שהבאתי לעיל שס"ל דדוק' לענין קדושי אשה יש לומר לא סמכה דעתה ולא בשאר קניני' וא"כ הי' צד קולא בפה"ב אבל כבר דחיתי דבריו לעיל ובפרט שבנ"ד ד"ח מדמי הש"ס פה"ב לקדושי אשה ועיין בתוס' ד"ה מנא ועמ"ש בזה לקמן. ובעיקר הדין ראיתי שהעיר בזה הדרישה ביו"ד רסי' ש"ה ולשונו מגומגם שם קצת. אמנם עיקר כוונתו שם דבכהן לא שייך לא סמכה דעתי' דהא א"צ דעתו דנפדה אפי' בע"כ של כהן ע"ש ובס' אבני מלואים רס"י ל"א סק"ג הביא דברי הדרישה הנ"ל והק' עליהם שסותר דברי התוס' פ"ק דקידושין ד"ח ד"ה מנא אמינא לה שכ' ללישנ' קמא מייתי ראי' ע"כ וש"מ דאף ללישנ' קמא דטעמ' משום דל"ס דעתי' שייך ה"ט נמי בפה"ב אמנם ראיתי בס' פני יהושע בשמעתין בד"ה הנ"ל שכ' כסברת הדרישׁ' דבפה"ב ל"ש ל"ס דעתי' ובאמת כ' שם בפי' להגי' בדברי התוס' הנ"ל דאדרבא הך מנא אמינא לה לא אזלה רק ללישנא בתרא ע"ש. ובזה אפשר ליישב המנהג והנה בחי' מהרש"א שם כ' לפרש לפי' גי' שלפנינו בתוס' ולפי פרושו הך דאמר בש"ס בכל דהיא היינו דוקא שמפ' בפי' בכ"ד ומש"ה כ' לפרש דע"כ ל"א ללישנ' בתרא דפליגי באמר בכ"ד משום דהא בפה"ב ע"כ לא מיירי בדפי' בכ"ד דאל"כ פשיטא דלכ"ע ל"א כלום ע"ש ותמהני על המקנ' שכ' דמדברי המהרש"א הנ"ל מבואר דס"ל דשטת התוס' הוא דסתם הו"ל כמפ' בכ"ד וע"כ תמה על המהרש"א דהא מדברי התוס' ד"ז ע"ב ד"ה ורב יוסף משמע דבעינן דוקא שיפרש בכ"ד ע"ש ודבריו תמוהים דאדרב' מבואר שם להדי' איפכ' דהא כ' מהרש"א דמש"ה כ' התוס' דדוק' לל"ק היא דמייתי משום דלל"ב דאיירי בכ"ד לא מייתי משום דהכ' בפה"ב ע"כ לא מיירי בדאמר בכ"ד דאם אמר בכ"ד ודאי לכ"ע ל"א כלום משום דהא בעיני' ה' סלעים ע"ש וא"א דסתם ג"כ הוי כמו כ"ד דהיינו כיון שאינו מפרש סך מסוים א"כ ניח' שתתקדש בשוי' הן רב הן מעט א"כ שפיר י"ל דלל"ב מביא ומיירי בסתם אע"כ כדכתיבנ' עוד כ' שם בס' המקנ' כדברי מהרש"א הנ"ל דמהרש"א פי' בדברי התוס' הנ"ל דס"ל דאפי' אמר בפי'

בכ"ד מ"מ אם יש ספק אם יש בו אפי' שו"פ וכן בפה"ב אם יש ס' אם שוה ה' סלעים לא מהני לר"י ע"כ האריך להשיג על המהרש"א ודבריו תמוהים דלא משמע שם במהרש"א מידי מזה ואדרבה מוכח שם להדי' דבקודשי' אם אמר בכ"ד מהני אף אם יש ס' אם יש בו אפי' שו"פ והא דבפה"ב ל"מ אם אמר בכ"ד היינו דשם מיגרע גרע מה שאמר בכ"ד משום דהא בעינן ה' סלעים לפדיון והוא אמר שפודה בכ"ד והא דכ' מהרש"א שם דבקדושין מהני בכד משום דבציר מפרוט' לא שוי כדפרש"י ותיפוק לי' משום דבקדושין כיון דלא בעיני ה' סלעים שפיר שייך לומר בכ"ד י"ל משום לאל"כ הו"א דגם בקדושין מיגרע גרע במה שאמר בכד' כיון דבעינן עכ"פ שו"פ ומש"ה כ' כיון דודאי עכ"פ בציר מפרוט' לא שוי א"כ אף שאמר בכ"ד כוונתו עכ"פ על שו"פ ומש"ה א"צ לומר דרש"י ותוס' ל"פ אהדדי דלא כמ"ש המקנה שם כנ"ל בכוונת מהרש"א ולפי מה שנרא' דמפרש המקנה בכוונת מהרש"א חוץ מה שאל"כ בדבריו מכח הסתירות והקושית שהקשה שם בס' המקנ' על המהרש"א לפי הבנתו מדברי התוס' בעצמם בלא"ה מ"ש שם המהרש"א וז"ל אבל ללישנ' בתר' דפליגי לעיל באמר בכ"ד מאי מייתי הכא ראי' והא ודאי לאו באמר כ"ד איירי הכא עכ"ל ולפי הבנת המקנ' כדברי מהרש"א א"כ מאי גרעות' דכ"ד הכי הו"ל למהרש"א לכתוב מאי מהני הכא בכ"ד ומאי מעליות' דהא כאן יש ספק אם שוה ה' סלעים א"ו כדכתיבנ' והמעיין היטב במהרש"א יראה שכן היא היוצ' מזה דמש"ה כ' התוס' דלל"ק היא דמייתי היינו משום שס"ל דמאי דאמרינן בלישנ' בתר' בכ"ד פליגי היינו בדאמר בפי' בכ"ד ומש"ה א"א לומר דלל"ב היא דמייתי דהא בפה"ב ע"כ לא מיירי בדאמר בפי' בכ"ד כמ"ש מהרש"א אבל הרשב"א בחדושיו סוף דז' כ' וז"ל אי דאמר לה בכ"ד כ"ע לא פליגו דלא צריכי שומא ולאו דוק' בדאמר לה בפי' בכ"ד אלא נתן לה סתם היינו בכ"ד והכי מוכח לקמן מדאמר רב יוסף מנא אמינא לה דתני' עגל זה לפדיון בני כו' והתם לא קאמר לה בכ"ד בפירוש אלא עגל זה סתם ואי הכא בדאמר לה בכ"ד דוקא מאי קושי' התם בדלא אמר לה בכ"ד אבל אמר לה בכ"ד מקודשת עכ"ל הרי דסובר הרשב"א דהך מנא אמינ' לה בתרא נמי לל"ב קאי ומשום דס"ל דסתם הוי בכ"ד. ומש"ה מהני בפה"ב נמי כמו דמפרש בכ"ד ובזה הושוו ג"כ דעת הרא"ש והר"ן בשמעתין לד' הרשב"א הנ"ל דסתם בקדושין מפני כינו במפרש בכ"ד. וא"כ כיון דשמעי' נמי מדברי הרשב"א הנ"ל דבסתם אף בפה"ב מהני משום דהוי כמו בכ"ד אף שי"ל דאף הרשב"א נמי מודה דאם אמר בפי' בפה"ב בכ"ד אדרבא מיגרע גרע כמ"ש מהרש"א הנ"ל מ"מ סתם הוי כמפרש בכ"ד למעליות' ולא לגריעות' כמובן דהא ל"א בפי' בכ"ד. דבשלמ' אם אמר בפי' בכ"ד מיגרע גרע שנראה שכוונתו לפדות בכ"ד שלא כמצות התורה דהצריכה

ה' סלעים לכשיתן משא"כ בסתם ולענין זה הוי סתם כמפ' כ"ד דלא נחית אדעת' דשומ' וז"ב בד' הרשב"א הנ"ל וא"כ אם פדה סתם במרגליות וא"ט הנה לד' הרא"ש דלא חמירו אבנים טובת ומרגליות לדידן משיראי אליב' דר"י וכמו בשיראי אליב' דר"י היכא דקידש סתם לא שייך ל"ס דעתה ה"ה לדידן באבנים טובת ומרגליות וזהו דיעה ראשונה שבש"ע אה"ע סי' ל"א ס"ב א"כ פשיט' דמהני נמי בפה"ב בפדה סתם כנהוג דהא מבואר בח"י הרשב"א הנ"ל דסתם בפה"ב לא גרע מסתם דקידושין אלא אפי' לדעת הר"ן שהיא דיעה שני' שבש"ע הנ"ל דבאבנים טובת ומרגליות אף בסתם שייך ל"ס דעתה הלא מבואר הטעם שם בר"ן דבקדושי' בא"ט ומרגליות אפי' אם פי' בכ"ד משום די"ל דסבורה ששוה הרבה יותר משוין ולא נתרצתה לקדש אלא בסך רב כפי שסבורה ששוי' הא"ט ומרגליות ובאמת אינם שוים כ"כ כמו שבדעתה ע"ש בדברי הר"ן וזה דוק' בקדושין דבדעתה תלי' מילת' ואלו לא רצתה להתקדש רק בעד תרקבא דדינרי הרשות בידה מש"ה י"ל כטעם הר"ן משא"כ בפה"ב דאין מגיע להכהן רק ה' סלעים א"כ כיון ששוה באמת ה' סלעים ל"ש טעמ' דהר"ן וטעמ' דל"ס דעתי' ל"ש בזה דהא סתם הוי כמפרש בכ"ד וע"כ אף לפי מה שמשמע מדברי התוס' אין לפדות בא"ט ומרגליות משום דלדידהו סתם לא הוי כמו בכ"ד מ"מ המיקל לפדות בא"ט ומרגליות בסתם אף לכתחלה אין מזניח' אותו דהא רוב הראשונים ס"ל דסתם הוי כמפ' בכ"ד ומבואר בדברי חה"ר הנ"ל דאף בפה"ב ש"ד אמנם לפ"ז עכ"פ צריך ליזהר שלא יאמר בפ"י בשעת הפדיון שנותן לו הא"ט ומרגליות בעד ה' סלעים אלא יאמר סתם שנותן לו בעד פדיון בנו. אמנם העיקר נלע"ד דהרשב"א בח"י הנ"ל שהבי' ראי' דסתם כמפ' בכ"ד דמי מהך דאתי' מנא אמינ' לה מפה"ב ולכאור' תיק' מנ"ל להרשב"א להוכיח מזה דלמא סתם לאו כמפרש בכ"ד היא והא דמייתי ר"י הך מנא אמינ' לה מפה"ב לל"ק היא דמייתי כשטת התוס' ע"כ לענ"ד בהכרח א' משתי פנים דס"ל להרשב"א דבפה"ב ל"ש ל"ס דעתי' או מטעם הדרישה והפ"י משום דכיון דבע"כ דכהן נפדה ל"ש ל"ס דעתי' או דס"ל להרשב"א הסבר' שכ' בס' המקנה לשטת התוס' דבאמר בכ"ד אף שס' אי יש בו אפי' שו"פ מ"מ מקודשת ול"א דל"ס דעתה דשמא אינו שוה אפי' פרוטה אפ"ה כשבאמת שו"פ מקודשת משום דבזה ל"ש ל"ס דעתה דבהא ודאי סמכה דעתה דהא אם לא יהי' בו שו"פ יודעת שלא יהי' הקדושין כלום ולא איכפת לה ולא מידי תדע דהא כל מקדש על תנאי ע"מ שיעשה איזה דבר אם נתקיים התנאי הוא מקודשת למפרע ולא אמרי' דלא סמכה דעת' בשעת הקידושין שמא לא יקיים התנאי אלא דאמרי' דסמכה דעתה ולא איכפת לה בקיום התנאי דאם לא יקיים באמת לא תהי' מקודשת ה"נ כן הוא משא"כ כשלא אמר בפ"י בכ"ד לא סמכה דעתה דשמא היא שו"פ

רק שאינו שוה כפי מה שרצונה להתקדש בו לא סמכה דעתה כלל להתקדש בו ואפי' אם אמר ששוה חמשין אין זה כמו תנאי שהרי לא אמר ע"מ ששוה חמשין אלא סברה דמילי בעלמ' קאמר לה ול"ס דעתה שמא אינו שוה כ"כ ובאמת אם אמר בפי' ע"מ ששוה חמשין כיון שהתנ' בהדי' כן סמכה דעתה דאם לא יהי' שוה חמשין באמת לא תהי' מקודשת וכמו בשאר תנאי עכ"ל ע"כ ס"ל להרשב"א דבפה"ב נמי דכוותי' היא דל"ס דעתי' ל"ש בזה דאם לא יהי' שוה ה' סלעים באמת אינו פדוי דהא כשפד' בפחות משוי' ה' סלעים אין בנו פדוי אלא כשיקבלו הכהן בפי' בעד חמשה סלעים שלדידי' שוה ה' סלעים ואף בזה יש חלוקים בפוסקים וא"כ לל"ק לא ניח' הך בריית' כלל דהא בזה ל"ש ל"ס דעתי' רק לל"ב היא דמייתי סייעתא שפיר דטעמ' משום דלא קיץ היא והנה לדידן דקיי"ל כרבה רק שהחמיר ר"ת וסייעתו בא"ט ומרגליות משום דשייך בזה אף לדידן ל"ס דעתה מ"מ הנ"מ בקדושי אשה אבל בפה"ב ל"ש ל"ס דעתי' ומותר לפדותו בהם אף במפ' שנותן לו בעד ה' סלעים לפי הנ"ל:

סיומא דהך פסקא הנלע"ד דלפדות בנו בא"ט ומרגליות ושאר חפצים בתורת משכון עבור החמש' סלעים ודאי אין לפדותו בענין זה לכתחל' ואף בדיעבד יש להחמיר לחזור לפדותו בלא ברכה (א) **(הג"ה מבן המחבר א)** לכאורה צע"ק מדברי השבות יעקב ח"ב סי' ק"ז שכ' על א' שפדה בנו בשבת ע"י משכון כלי כסף שנתן לכהן ופסק דא"צ לפדותו שנית רק אולי דלשון משכון שזכר שם הוא לאו דוקא וכוונתו שפדה בגוף הכלי כסף ועיקר כוונתו שם רק לענין הפדיון בשבת כמו שצדד שם בהתשו':)** אבל אם פדה בהחלט בעד אבנים טובת ומרגליות בודאי יש למנוע לכתחל' לומר בשעת הפדיון שנותן לו בעד החמש' סלעים אם לא שמאום בתחל' ואם פדהו בדיעבד בהם בלי שומא תחלה אף שאמר בפי' שנותן לו דעד החמש' סלעים נלע"ד דא"צ לחזור ולפדותו אבל לענין לפדותו סתם בא"ט ומרגליות דהיינו שיאמר סתם בשעת הפדיון שנותן לו הא"ט ומרגליות בעד פדיון בנו המורה להקל אף לפדות לכתחל' בלי שומא תחלה יש לו על מה שיסמוך והנלע"ד כתבתי שלמה במוהר"י:

תשובה קפא

סקאלא יום ב' י"ט שבט תר"ח לפ"ק

תרווייהו רבנן הודם כזיית רענן ה"ה כבוד ידידי הרב המאוה"ג החריף ובקי כש"ת מ' פנחס אבדק' קיטב וכבוד הרב המופלג בתור' וירא' כש"ת מו"ה יעקב משה נ"י מ"צ דק' הנ"ל ה' עליהם יחי'

מכתבם קבלתי וע"ד שאלתם וז"ל בבכור שנסתרס והתירו אותו ע"פ ד"ת והכהן שחשש שמא יטרוף בבדיק' ויפסיד הכל קדם ומכר העור לנכרי מחיים וקיבל ממנו קצת מעות לאדראף ועשה עמו האנט שלאק כדרך התגר גם הבכור הי' בחצרו של הנכרי בעת המכיר' ואח"ז לקח הכהן אותו לחצרו בו ביום ושחטו ונטרף ע"י סירכ' שנסרך הריאה לשומן הלב ואחר מיעוך הנהוג בצבץ במקום הסירכ' אם מותר להניח הנכרי לקבל העור מבית הכהן ולקבל ממנו מותר המעות וכו' ע"כ תורף שאלתם:

תשובה הנה הא ודאי שבעת המכיר' כבר הי' טרפה דהא אין סירכה פחות' מג' ימים ומ"ש כ"ת וז"ל וגם יש לצרף בזה ד' הרמ"א בסי' פ"א ס"ב שמתיר החלב תוך ג' ימים בטריפות שע"י סירכ' משום ס"ס ע"פ סברת משמרת הבית די"ל שעד סמוך לשחיט' היתה דקה ולא הית' ראוי' להתחזק עם קרום הריאה וסמיך לשחיט' נתעבה אף שרבו החולקים סניף איכא עכ"ל כ"ת ודבריהם תמוהים מאד דהא ע"כ הרשב"א לשטתו דפ' כשטת התוס' דיש סירכ' בלא נקב רק דטעם טריפות שלא כסדרן מטעם שסופו להתפרק ולינקב ומש"ה יפה כ' הרשב"א דבסירכ' י"ל דלא נעשה סירכ' גמורה עד סמוך לשחיטה ואף שבש"ס אמרו הוגלד פי המכה כידוע שג' ימים קודם שחיטה הא סירכא אינה באה מחמת מכה כלל אבל לשטת רש"י וסייעתו דאין סרכא בלא נקב ודאי דסירכ' הוי בכלל הוגלד פי המכה דבידוע שג' ימים קודם השחיט' וכ"כ בספר כו"פ סי' פ"א סק"ה אלא שכ' שמש"ה כ' רמ"א שם להתיר בהפ"מ החלב שתוך ג"י משום דמיירי בסירכ' שהיא רק ס' טרפה א"כ שפיר הו"ל ס"ס שמא כשרה ואת"ל טרפה שמא כשטת התוס' ובפרט שהוא שטת רוב הקדמונים ומש"ה התיר החלב בהפ"מ וע"ש בפ"מ אבל בנ"ד שאחר שהסירו הסירכ' במיעוך נמצא נקב תחתי' א"כ ודאי הו"ל הוגלד פי המכה ומפ' בש"ס דאין פחות מגימל ימים ועלה בדעתי לצדד מקום היתר דנהי דהא ודאי בנ"ד שהסירו הסירכ' ע"י מיעוך ונקב תחתי' מיגרע גרע וטריפה לכל השיטות כמבואר בתב"ש סי' ל"ט סקנ"ז עש"ה מ"מ הרי חזינן דסמכי' להתיר בסירכא העוברת ע"י מיעוך מטעם שכ' הרא"ש דסירכא העוברת עי"מ אינה רק הפשטת ליחה דסרכ' גמור' לא תתמעך לעולם א"כ אף דאם נמצא נקב תחתי' היא טרפה ודאית לכל השיטות היא ג"כ מה"ט כמ"ש בס' לבושי שרד שם ס"ק מ"ד אמ"ש שם בפנים וכ"ש היכא שהסירכ' עברה ע"י מיעוך ונמצא שבצבץ' תחתיו זה טרפה אפי' לרש"י וכ' שם וז"ל כ"כ התב"ש ס"ק י"ז והטעם כיון שמחזיקין להפשטת ליחה א"כ הוי כנקב בלי סירכא ע"כ וזהו לענין שהבהמ' הוא ודאי טרפה מכאן ולהבא. אבל לענין למפרע כיון שמחזיקין רק להפשטת ליחה והוי כנקב בלי סירכא א"כ יוכל להיות שנעשה סמוך לשחיטה כדין נקב בעלמא אבל באמת

גם דברי הלב"ש אינו מדוקדק דהא ודאי אף כשאין אנו מוצאין ריעות' במקום הסירכ' מחזיקים להפשטת ליחה כשעברה עי"מ. אבל כשנמצא תחתיו או סמוך לה ריעות' אפי' ריעות' כ"ד לא מהני מיעוך והיינו ע"כ משום דהריעות' מורה שלאו הפשטת ליחה הוא רק סירכ' גמורה הוא מכ"ש היכא שנמצא נקב במקום הסירכ' או שביצבץ תחתיו דודאי אמרי' דהך סירכ' אף שעברה עי"מ לאו הפשטת ליחה הוא רק סירכ' גמורה הוא והא שכ' התב"ש דאם עברה הסירכ' עי"מ ונמצא שבצבץ תחתיו דטרפה אפי' לרש"י טעמו משום דכיון דעברה עי"מ אף שודאי סירכ' גמורה הוא כיון שנמצא נקב תחתיו מ"מ כיון שסירכ' נעשה היא שעוברת עי"מ לא מקרי סתימה מעלי' משום דסופה ליסתר וישאר הנקב פתוח. אבל ודאי דהו"ל הוגלד פי המכה דודאי נעשה ג"י קודם השחיט' ובר מן דין הא בגלילותינו אין ממעכין בסרכות רק קולפין אותם בנחת מעל הריאה. וכבר צווחו במנהג הזה רק שיסוד המנהג ע"פ ההיתר מהגאון מוהר"ס מסטנאב מחמת מעשה דרינוס כיון שנקלף בנחת מעל הריאה אנו אומרים שהי' קרום פרוס על הריאה ומהקרום ההוא נסתבך למקום אחר ואם קולפין הקרום ומבצבץ תחתיו הרי מורה שקרום מחמת מכה הוא והו"ל הוגלד פי המכה שבידוע שג' ימים קודם השחיט' הוא וזה ברור בלי פקפוק וכיון שנתברר שבעת מכירת העור להנכרי ודאי הי' טרפה א"כ מכר דבר האסור בהנאה דהא קי"ל בש"ע סי' ש"ז דשחטו ונמצא טרפה העור עם בשרו אסור בהנאה וטעון קבורה. וראיתי לכ"ת שכ' לצרף לקולא ד' הרמב"ם שפ' דהעור מותר בהנאה ובמח"כ לא דקו בזה דאף הרמב"ם אינו מתיר העור בהנאה רק בנמצא טרפה אחר הפשט וכ"כ שם בכ"מ להדי' בפ"ג מה' בכורות הלכה י' וכ"כ רש"י להדי' בזבחים דק"ג ע"ב ד"ה ונמצא טרפה ובד"ה אין לא ובדק"ד ע"א ד"ה דאפי' בגבולין עש"ה. וכ"כ התוס' בפסחים דכ"ט ע"א סד"ה אין פודין עש"ה דהיכא דנמצא טרפה קודם הפשט אף ר"ע מודה דאף העור אסור בהנאה ודברי התוס' בזבחים דע"א ע"ב סד"ה ובטרפה בקושייתם משור פסולי המוקדשים שנפל לבור תמוה מאד ואכמ"ל (ב)**(התוס' שם הקשו על הא דפטרי' שור פסולי המוקדשין שנפל לבור משום והמת יהי' לו מי שהמת שלו הא העור מותר בהנאה לר"ע וכיון דהעור מותר בהנאה שפיר הוי המת שלו מדאצטריך שור ולא אדם אף דבשר אדם שמת אסור רק העור מותר ולא נתמעט מהמת יהי' לו. וע"ז יפה תמה אאמו"ר הג' זללה"ה דהא אף לר"ע אינו מותר רק בנמצא טרפה אחר ההפשט. וחכם אחד (הוא חד"ז החריף מ' שלום הכהן) הקשה אותי בזה עוד קושי' עצומה לפום ריהט' על דברי התוס' בב"ק ד"י ד"ה שהשור ששם הקשו קושי' זו שהקשו בזבחים בדרך אחרת דל"ל שור ולא אדם ת"ל מהמת יהי' לו דבשר אדם מת אסור ואי משום שהשער מותר ה"נ שער פסה"מ

מותר כדאמרי' בבכורות דכ"ה ואפ"ה כיון שעיקרו אסור חשוב אין המיתה שלו. והקשה אותי דהא מבואר בסוגי' דבכורות שם דלרבנן שער פסה"מ אסור כמו דאית' שם בדף כ"ו ואלא במת ואי רבנן אידי ואידי מיסר אסרו עכ"ד. ואני השבתי שלפענ"ד קושיתו לק"מ לפי המבואר בשיטת תוס' שם ד"ה שער בכור ובכ"ד הא דאמרי' תזבח ולא גיזה לאו אגיזה קאי דהגיזה יהי' אסור בהנאה אלא הפי' הוא ולא תגוז ואין איסור רק על הגוזז ורק בנשר מעצמו אסור הגיזה משום שמא ישהה וזה תינח קודם המיתה אבל לאחר מיתה דל"ש האי גזירה דלא שכיח שישהה נבלה דלמא תנשר אחר מיתה משערה בודאי לשיטתם הגיזה שנשר מעצמה מותרת ושפיר כתבו דאם מפני השער דמותר מקרי והמת יהי' לו א"כ גם פסה"מ משכחת לה דהשער מותר מה שנשר מעצמו לאחר מיתה. והנה הג' רי"ט אלגזאי האריך שם לתמוה על שיטת התוס' דלמא באמת על הגיזה קאי הא דהזבח ולא גיזה רק דהשחיט' מתירה אח"כ ולענ"ד א"א לומר הכי דהא לר' יוסי דס"ל בנשר ואח"כ מת פליגי ועקבי' מתיר וחכמים אוסרין ורק משום גזרה שמא ישהה ואי ס"ד דהגיזה בעצמה אסורה הא מיתה אינה עושה היתר וא"כ ע"כ לר' יוסי פירושו דקרא הוי תזבח ולא תגוז ולא מצינו דר' יהודה פליג בזה על ר' יוסי ואף דאית' שם אמר רנב"י מתני נמי דוקא וכו' ואי עקבי' איפכ' מיבעי' לי' נראה עם הגיזה אסור דמיתה קאסרו לי' ע"כ לאו דוקא הוא דהא רנב"י גופ' ס"ל בערוכין דף ז' דמיתה אין אוסר השער כמו דפי' רש"י דהשער אין משתנה בין קודם מיתה לאחר מיתה וע"כ דהכי פי' דאין המיתה מתירה ואסור לגוז אחר המיתה וכן הוא האמת דשער שנתלש מקודם ואח"כ מתה ג"כ אסור משום גז רה שמא ישהה אבל השער שנתלש מעצמו אחר המיתה דל"ש שמא ישהה שפיר ס"ל להתוס' דמותר ודבריהם בב"ק נכונים ושמעתי שכבר נמצא קושי' זו בספרי אחרונים ואני הנלענד"כ. עוד הקשה אותי החכם הנ"ל בסוגי' דבכורות הנ"ל דמבעי' להו בצמר שנתלש מעולה אי שייך הגזירה שמא ישהה מי אמרי' כיון דייקר לאו לכפרה אתי משהו לי' או דלמא כיון דעולה מכפרה אעשה לא משהו לי' והקשה דאמאי לא נפשטה איבעי' ממתני' דערוכין דחייבי עולות ממשכנין אותם ופי' רש"י כיון דלאו חובה משהו לה והוא ג"כ קושי' עצומה. והנה בראשית השקפה עלה על לבי לתרץ עפ"י דברי המג"א בסי' א' שהקש' על מה שכ' הטור והב"י בש"ע לומר פ' עולה קודם לחטאת הלא קי"ל בזבחים דחטאת קודם לעולה ותי' ע"פ מאי דאית' בש"ס דחטאת מכפרת על חייבי עשה מקופי' ועולה מכפרת מקיבע' וא"כ כשקרב חטאת קודם ולכך הוי עולה דורון אבל כשלא קרב חטאת קודם או עכשיו דכ' הטור דלא יאמר אחר פ' חטאת יה"ר שמא אינו חייב חטאת וא"כ עולה מכפרת לגמרי אעשה להכי יאמר פ'

עולה קודם עכ"ד המג"א (ולשון התוס' בב"ב דף מ"ח ע"א יקריב בסה"ד קצ"ע וע"ש בח"ש) וא"כ אפשר לחלק דבערוכין מיירי כשכבר)** ועכ"פ בנ"ד שודאי נמצא הסירכ' של"כ קודם ההפשט הנה ל"מ אם הסירו הסירכ' במיעוך ובצבץ תחתיו הכל קודם ההפשט דודאי אף הרמב"ם מודה דהעור אסור בהנאה ואף אם הסרת הסירכ' והבצבוץ הי' אחר ההפשט כיון שעכ"פ הרגיש הבודק בפנים שיש בריאה סירכ' של"כ וזה ודאי הי' קודם ההפשט א"כ כבר הית' בחזקת איסור רק שאעפ"כ קודם המיעוך לא הי' אפשר לדונה לטריפה ודאית כי אולי תעבור ע"י מיעוך ונמצא שלם ויפה. אבל עכ"פ דינה ודאי כנמצא טרפה קודם ההפשט דעור אסור בהנאה לכ"ע וכיון שנתברר דהעור הי' אסור בהנאה בשעת שמכרו לנכרי. נבא לבאר בנידון השאלה אם מותר עכשיו למסור להנכרי ולקבל ממנו מותר המעות. והנה אביי ורבא פליגי בריש מס' תמורה בענין כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד דאביי ס"ל דאי עביד מהני ורבא סובר דלא מהני ולכאורה תיקשי אמה שפ' הרמב"ם פ"א מה' חמץ דקנה חמץ בפסח לוקה משום בל יראה וק' לרבא דאי עביד לא מהני אמאי לוקה כיון דלא קנה החמץ כלל ולאו דידי' הוא וא"ל דאפ"ה לקי משום דעבר אמימר' דרחמנ' כמבואר שם בש"ס אליבא דרבא ז"א דבשלמא אם הי' האזהרה בקרא שלא יקנה חמץ הוי א"ש דאף שבאמת לא הועילו מעשיו ולא קנה החמץ אפילו הכי לקי משום דעבר אמימר' דרחמנ' אבל הלאו בתורה שלא יראה חמץ ושלך אי אתה רואה כו' וכאן כיון שבאמת אינו שלו דלא קנהו אמאי לקי ומכח זה הי' מקום להוכיח כשטת הלח"מ פ"ו מה' בכורות הלכה ה' דהרמב"ם פ' בהך פלוגתא כאביי ותיקשי לשטת הה"מ פ"א מה' גזילה הלכה ט' שסובר שהרמב"ם פ' כרבא אמנם באמת לק"מ ע"פ ד' הט"ז בח"מ סי' ר"ח דהיכא שהאיסור היא מחמת שהיום גורם כ"ע מודי דאי עביד מהני אלא שלכאורה קשיא ממתני' ס"פ האיש מקדש דהמקדש בערלה כו' אינה מקודשת והיא מטעמא דלא שוה כלום ותיפוק לי' דבלא"ה אינה מקודשת משום דכיון דאסור לקדש באיסורי הנאה ואי עביד לא מהני וראיתי שכבר הרגיש בזה בס' הפלאה שם ותירוץ כיון שאין האיסור מצד האשה דהא אין איסור לקנות איסורי הנאה רק האיסור היא שלא למכור ולא שייך לומר שנא תקנה האשה דהא איהי לא עבדה איסורא רק איהו עביד איסורא ומש"ה קנתה האשה שפיר והנאה דידי' ממילא קאתיא ומש"ה הוצרכו שם לטעמא דחינו שוה כלום מחמת שאסור בהנאה ע"ש אבל באמת דברי ההפלאה הם נגד דברי המרדכי בהגהות ס"פ שבועת ביטוי דנשבע שלא למכור ומכר אין במכירתו כלום מטעמא דקיי"ל כרבא ע"ש והביאהו האחרוני' ביו"ד סי' ר"ל ובח"מ סי' ר"ח והא התם נמי הלוקח לא עבד איסור' דהוא לא נשבע שלא יקנה

רק המוכר עביד איסור' ואפ"ה פ' המרדכי דלא מהני (א) ובאמת ק' ההפלאה לק"מ דכי תנן במתני' טעמא דאינה מקודשת משום דאינו שוה כלום דתיקשי מזה לרבא באמת י"ל לרבא דאינה מקודשת מתרי טעמי חדא דאינו שוה כלום ועוד משום דאי עביד לא מהני והנה בבכור שנמצא טרפה דאסור למכרו לעכו"ם משום ואכלת ולא לכלביך וה"ה לעכו"ם כמ"ש התוס' והרא"ש בבכורות דל"ב אם עבר ומכרו י"ל דתלי' בפלוגתת אביי ורבא אי הוי מכירה אי לא דלאביי אי עביד מהני והוי מכירה בדיעבד ולרבא דלא מהני ולא הוי מכירה אלא שי"ל דנהי שזה ודאי דבשאר איסורי הנאה אם מכרן נראה דתלי' בפלוגתת אביי ורבא כנ"ל היינו משום דבכל איסורי הנאה מן התורה המכירה גופה אסור מה"ת כמבואר בפ' כל שעה וכמ"ש המשנה למלך פ"ה מה' יסודי התורה ריש דין ח' ד"ה והיכא ובפ"ה מה' אישות דין א' ד"ה וראיתי להרא"ש ז"ל שם דמכירה דומה לשאר הנאות ואסור מה"ת וא"כ היכא שמכר דבר האסור בהנאה מה"ת היא בכלל כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני משא"כ בבכור שנטרף דאיסור המכירה לעכו"ם היא מטעם שכ' התוס' והרא"ש בבכורות משום ואכלת ולא לכלביך. וה"ה לעכו"ם א"כ אין במכירה גופה איסור רק במה שמאכילו לעכו"ם בזה לא שייך לומר כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד דהא אם מכרו לנכרי באופן שלא יאכלנו הנכרי רק יסיקנו תחת תבשילו או כדומה לא עבר רק במה שמאכילו לנכרי בזה עושה איסור אבל לא בענין המכירה גופה. אבל באמת מפשטות דברי התוס' והרא"ש והטוש"ע דטעין קבורה וכן מפשטות לשון המשנה בזבחים דק"ג ע"ב מבואר דבכור שנטרף אסור בכל הנאות שבעולם. וכן מבואר להדיא בתוס' פסחים דק"ט ע"ב ד"ה רב אשי דכל היכא דאין פודין מדאורייתא להאכיל לכלבים דהיינו דאיכא קדושת הגוף אסור בכל הנאות שבעולם. וא"כ מכירה גופה אסורה דבכלל הנאה היא כמו בשאר איסורי הנאה ואף שבתוס' במס' ב"ק דנ"ג ע"ב ד"ה לענין כלים מבואר מדבריהם להיפך דאף בקדושת הגוף אינו אסור רק להאכיל לכלבים. אבל מותר ליהנות ממנו בשאר הנאות דבריהם תמוהים. וגם סותרים דבריהם שבפסחים הנ"ל. וגם היא נגד משנה ערוכה בתמורה ד"ל ע"ב דאיתא התם כל הקדשים שנעשו טרפה אין פודין אותן שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ע"כ וא"א הא עכ"פ יכול לפדותן לצורך שאר הנאות א"ו דאסור בכל הנאות שבעולם. הרגיש בתמי' זו הגאון מ' יו"ט אלגזי בביאורי להלכות בכורת להרמב"ן ז"ל פ"ה אות ל"ח ד"ה איברא עש"ה. וגם דברי מהרש"א שם בפסחים ברש"י ד"ה ורב יוסף תמוהים שכבר קדמוהו בתירוצי התוס' עצמם דף הנ"ל. וגם תמיה לי דא"כ לרב יוסף שם בפסחים. דאף בקדושת דמים אסור בכל הנאות שבעולם מדרבנן כמ"ש מהרש"א שם ח"כ קשיא מתני'

דבכורת דף י"ד דאיתא התם כל הקדשים שקדם מים קבוע להקדישן ונפדו כו' ואם מתו יפדו ע"כ וטעמא משום דלא הוי רק קדושת דמים כמבואר בש"ס התם וע' בפרש"י חולין דק"ל ד"ה ואם מתו יפדו ולר' יוסף דאף בקדושת דמים אסור בכל הנאות אמאי אם מתו יפדו. וים ליישב בדוחק וע' במשנה למלך פ"א מה' איסורי מזבח ה' יוד ד"ה ומ"ש עוד וכצ"ל במשנה דאם מתו מיירי שנשחטו ואכמ"ל ואכתי צ"ע ויש ליישב דהא דתקני אם מתו יפדו היינו מדאורייתא וע' בתוס' שבועת דף י"א סד"ה אי הכי ע"ש ועכ"פ מבואר דבכור שנטרף אסור בכל הנאות שבעולם וא"כ מכירה בכלל הנאה היא ואם עבר ומכרו תלי' בפלוגתא דאביי ורבא דלאביי מהני וא"כ מכרו מכור ובנ"ד נמי יקנה העור להעכו"ם וא"כ מותר אף לכתחלה עכשיו לקבל ממנו מותר המעות כיון שכבר קנה העור א"כ המעות שמקבל עכשיו מהעכו"ם אינו כמכרו לו עכשיו דליסתור משום דאסור למכור איסורי הנאה דכאן כבר מכר מעיקרא וכבר קנהו העכו"ם ע"כ מותר לקבל הדמים ממנו וגם מותר למסור עכשיו העור להעכו"ם ואין מקום ליאסור משום חשש תקלה שמא ימכור העור לישראל כמו שהעירו כ"ת במכתבם דז"א כיון שבאמת העור של העכו"ם א"כ אינו מחויב הישראל לקנות ממנו העור ולקברו בכדי שלא יכשל בו ישראל אחר כמ"ש החק יעקב סי' ת"מ סק"ד ובסי' תמ"ח סק"ד ע"ש. אבל לרבא דאי עביד לא מהני א"כ העור אכתי היא של ישראל ע"כ אסור לישראל לקבל עכשיו המעות מהעכו"ם למכור להעכו"ם העור מתרי טעמי חדא משום דהוי כמוכר לו העור עכשיו ואסור למכור איסורי הנאה. ועוד משום חשש תקלה דשמא ימכרנו העור לישראל אחר ויכשל באיסורי הנאה. והנה בהך פלוגתא דאביי ורבא אין לנו הכרעה ברורה הלכתא כמאן דהרמב"ם ז"ל נראה דפ' כאביי כשטת הלח"מ וכאשר האריך בזה בתשו' נודע ביהודא מה"ת חאה"ע סי' קכ"ט אבל דעת רוב הראשונים ז"ל לפסוק כרבא כמבואר בתשו' נו"ב הנ"ל. וגם בתשו' נו"ב מ"ק חאה"ע סי' ע"ז וכדקיי"ל בכל הש"ס בר מיע"ל קג"ם וא"כ לרוב הפוסקים שפ' כרבא אין במכירה זו כלום ואסור לישראל עכשיו למסור העור לעכו"ם ולקבל דמי'. אמנם באמת ז"א דנהי שאף אם עבר בשוגג על מה דקאמר רחמנא לא תעביד אית ליה לרבא דל"מ כמו שהוכיח בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סס"י טית ע"ש וע' בתוס' ב"מ דקט"ו סוף ד"ה וחייב ובתוס' תמורה דף ואו ד"ה שאני ה"מ אם עבר בשוגג עכ"פ וצריך כפרה הוי בכלל כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד. אבל בנ"ד שמכר העור לנכרי מחיים ובהיתר מכרו לד' הרמ"א ביו"ד סי' ש"ז. דלא הי' לו לחוש שמא טרפה היא דאזלינן בתר רובא א"כ לא עבר אמ"ש בתורה כלל דנהי דעכשיו נתגלה לנו ששלא כדין מכרו שהי' טרפה בשעת המכירה לא איכפת לן דבכה"ג אמרינן מאי הוי

לי' למיעבד דהא סמך ארובא ול"א דהוי לי' לאמתוני כמו שאמרו בש"ס ר"פ האשה רבה דפ"א ע"ב דבכה"ג שסמך ארובא לא אמרינן כן כמבואר בתוס' ר"פ החולץ דל"ה ע"ב ד"ה ונמצאת מעוברת ע"ש היטב. וכ"ה בחי' הרמב"ן שם ועיי' בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' צ"ו עש"ה וכיון שכן נראה דודאי ל"א בכה"ג כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד דהא התורה עצמה אמרה זיל בתר רובא וא"כ המקח קיים לכ"ע ומותר למסור העור לנכרי **(**הג"ה מבן המחבר** הקריב חטאת וכאן בבכורות מיירי כשלא הביא חטאת מקודם כן עלה על לבי. אולם תי' זה נראה רחוק מדרך האמת לכן נלענ"ד לתרץ הקושי' בדרך אחר עפ"י מה שהבאתי בהגהותי בח"ב סי' ל"ב דברי התוס' בר"ה דהמשנה בערובין הנ"ל מיירי כשמבזבז נכסיו וחיישי' שמא יבזבז נכסיו ולא יבא הקרבן עש"ה ושמור זה העיקר והנה בהגהותי בחלק הנ"ל סי' קי"ז כתבתי לחלק לגבי מלתא דרבנן חיישי' לתקלה דכ' הטור בה' חנוכה דחיישי' ולפי המבאר בש"ס ביצה די"ח דלא חיישי' שמא ישהה בדבר שאינו אסור רק מדרבנן וכ' הצל"ח והמהר"ם שי"ף דבמלת' דרבנן ל"ח שמא יבא לידי תקלה וכתבתי שם לחלק דבאמת גם במלת' דרבנן אסור להשהות שמא יבוא לידי תקלה אלא דנגזור בדבר א' משום שמא ישהה ואם ישהה עדיין אינו עושה איסור רק דחיישי' שמא מחמת זה יבא לידי תקלה לא גזרו במלת' דרבנן וא"כ מתי שב היטב הקושי' דבשלמ' בערוכין שפיר ממשכנין דחיישי' שמא יבזבז נכסיו ולא יביא בלל הקרבן אבל כאן דהוי שני חששות לאסור השער שנשר משום ישהה מחמת זה ואם ישהה שמא יבוא לידי תקלה בגיזה ועבודה אז אפשר דבדבר זה דאעפ"כ מכפרת קצת מועיל עכ"פ דלא חיישי' לחששות כאלו כמו דאמרי' לענין איסור דרבנן זה הוא ספיק' דהש"ס בסוגי' דבכורות הנ"ל ודוק. א) הפמ"א בתשו' ח"א סי' ל"ד (ואינו ת"י) הביאו בתשו' בית אפרים חא"ח סס"י מ"א כ' גדולה מזה דלא אמרי' אעל"מ רק היכא דאיסור על שניהם וע"ש בבית אפרים מה שהביא סמוכים לזה אולם בתשו' ברית אברהם חאה"ע סי' קי"ט אות ו' כפי מה שכ' בהבנת דברי הפמ"א הוא רק מטעם קנס והלוקח שלא עביד עבירה יוכל לומר מה לי בקנסך וזה נראה סברת הפלאה ולפ"ז אכתי הקושי' מהא דגרוטאות שרמז בתשו' ב"א בשם הפמ"א וכן מהא דתוס' סוכה במקומה עומדת דהא אין אנו חוששין בתקנת עכו"ם כמו דאית' בב"ק דצ"ו אולם בתשו' בר"א שם דחה דברי הפמ"א וכן בס' יהושע שם סי' ל"ה כ' ראי' שלא כסברו זו מהא דהקשה הש"ס בתמורה ממקדיש תמימים לבד"ה עש"ה וכיון שלא נאמר בפי' בתורה:

לנכרי ולקבל מותר המעות כיון דכבר קנהו העכו"ם בעת היותו בחיים ואף לדעת האוסרים למכור הבכור מחיים לעכו"ם דלכאורה אפשר לומר לשיטתם כאן דאי עביד

לא מהני ואף שאף לשיטתם אין בזה איסור רק מדרבנן משום בזיון קדשים כמבואר ביש"ש פ' בהמה המקשה סס"י ד' וכ"נ נמי מדברי מהר"מ טיקטין בהגהותיו למרדכי סוף יבמות ובדרבנן דעת רוב הפוסקים דאף לרבא אי עביד מהני מ"מ בזה שעכשיו נמצא שהי' טרפה לא אמרינן מאי הוי לי' למיעבד וכמבואר בש"ס שבועות די"ח ע"א דבבעל סמוך לוסתה ופרסה נדה בשעת תשמיש דחייבים בקרבן ולא מיחשב אונס וכ' המחברים ז"ל שאף למ"ד וסתות דרבנן מ"מ חייבים בקרבן כיון שעברו אדרבנן ועכשיו נמצא שבעל נדה דאו' מיחשב שוגג ולא אונס ובנ"ד דכוותי' היא דהא בשוגג לרבא אי עביד ל"מ וכנ"ל. אבל באמת ז"א דאף להאוסרים למכור משום ביזיון קדשים זה אינו רק הבשר משום ביזיון קדשים אבל בעור ליכא ביזיון קדשים וכמבואר בהלכות הרמב"ן לבכורת פ"ה ובראש בכורת דל"א ע"ב בשם הרמב"ן ע"ש וא"כ אליבא דכ"ע מותר למכור העור מחיים וא"כ אף שנתוודע עכשיו שהי' טרפה בשעת המכיר' לא שייך בזה אי עביד ל"מ משום דמאי הוי לי' למיעבד וכנ"ל וא"כ הי' נרא' דמותר למסור העור לעכו"ם ולקבל מותר גם אין להחמיר לקבל מותר המעות מהעכו"ם דהא באמת ד' רש"י בחולין ד"ד ובע"א דנ"ד דאף באיסורי הנאה שאין תופסי' דמיהם אבל המוכר עצמו אסור ליהנות מהדמים ע"ש ובתוס' והב"ח בא"ח סס"י תמ"ג כ' דיש לחוש לדעתו. אמנם ז"א דהא כ' הב"ח עצמו שם בסי' ת"ן ס"ב דבאם הי' המוכר שוגג ולא ידע שיש איסור בזה מותר לכ"ע אף לדידי' וכ"כ שם בס' א"ר ועכ"ש בנ"ד דבהיתר מכר משום דרוב בהמות כשרות ועדיף משוגג ודאי דלא שייך למיקנסי' ועוד דהא כ' המג"א שם סס"י תמ"ג דאם משך העכו"ם החמץ תחלה ואח"כ נתן המעות מותר המעות לכ"ע אף לדידי' ע"ש וה"ט משום דכבר קנה העכו"ם החמץ במשיכ' א"כ הנהו דמים לאו דמי חמץ הם וכמבואר טעם זה בתוס' והרא"ש והר"ן בע"א ר"פ השוכר ובנ"ד דכוותי' היא כיון שכבר קנה העכו"ם העור בהכסף והאנטשלאק וחצר א"כ מותר הדמים לאו דמי איסורי הנאה הם ואדרבא בהדמים הראשונים שקיבל לאדראף יותר הי' מקום להחמיר כיון דנתן לו בעת הקני' בזה לדעת רש"י וסייעתו אסורים לדידי' אלא שבאמת אף בהם אין להחמיר מחמת טעם הראשון כיון שבהיתר מכר לא שייך למיקנסי' ולכאורה אכתי יש להחמיר לקבל עכשיו מותר המעות עפ"י דברי המשנה למלך ספט"ז מה' מכירה שכ' בטעם הבעה"ת שכ' בהלוה לו מפירות איסורי הנאה בעין ולא עשה מהם דמים בכל אלו אין הלוה מתחייב בהן כלל שאין זה נקרא ממונו שהרי היא נאסר עליו ולמה נכיף את זה להחזירו ע"כ וכ' שם המל"מ בטעמו וז"ל והנה מדברים אלו מוכח דאית לי' דאף שכבר נתחייב הלוה מ"מ בשעה שנותן המעות חשיב כאלו באותו שעה מחליף

ומ"ה כ' דהיכא דהלוה לו דברים האסורים בהנאה עצמן דלכ"ע אינו חייב ליתן לו כלום משום דחשיב כאלו באותה שעה מוכר לו איסורי הנאה דאסור לכ"ע וכו' ומכח זה הוציא המל"מ דאם מכר איסורי הנאה בהקפה ונתחייב הלוקח ליתן לו המעות דאין להלוקח חייב ליתן כלום לפי שאסור למוכר ליהנות מאיסורי הנאה והטעם היא משום דאף שכבר קנהו הלוקח ונתחייב בדמיו אפ"ה בשעה שהלוקח פרוע עבורם הוי כאלו מחליף עכשיו. וע"ש היטב בדברי המל"מ וא"כ בנ"ד נמי דכוותי' היא אבל באמת דברי המל"מ תמוהים מאד דהרי מבואר בתוס' ור"ש ור"ן בע"א ר"פ השוכר דאף בע"א וי"נ דתופסים דמיהם אם משך העכו"ם מקודם מותר להישראל לקבל אח"כ הדמים ממנו משום כיון דכבר קנהו העכו"ם א"כ המעות שמקבל אח"כ לאו דמי איסורי הנאה הם. וכך הוקבע בש"ע יו"ד סי' קל"ב ס"א ובסס"י קכ"ד ע"ש ויותר מזה נלע"ד דאף להרמב"ן שחולק בר"פ השוכר על התוס' וס"ל דאף אם משך העכו"ם מקודם הי"נ והע"א ואח"כ שילם דמיו הו"ל דמי י"נ וע"א כל שהי"נ והע"א אז בעולם וכ' הר"ן שם דכ"נ דעת רש"י וגם הר"ן סיים להחמיר ה"מ בע"א וי"נ ולא מטעמא דהוי כמוכר לו עכשיו בשעת קבלת הדמים דזה אינו מסתבר כלל. כיון שכבר באמת קנהו העכו"ם קודם קבלת הדמים לא הוי כמכרו לו פעם שנית רק ששיטת המחמירים הנ"ל היא דאף שכבר קנהו העכו"ם מ"מ ההתפסה לאו בהכי תלי' וכל שיש הי"נ והע"א בעולם בשעת נתינת הדמים נתפס היא וכמבואר טעמם ברמב"ן ור"ן שם אבל באיסורי הנאה שאינם תופסים דמיהם כ"ע מודי דכל שקנהו העכו"ם כבר אם משלם להישראל אח"כ לא הוי כמוכרם לו עכשיו בשעת הפרעון ע"כ דברי המל"מ הו"ל אין להם מקום. ובאמת אינו מבואר בבעה"ת שאסור לקבל הדמים רק שאינו מחויב הלוה לשלם כיון דאסירי הנא' הלוה לו ואין להם דמים א"כ א"צ הלוה לשלם להמלו' דלא קיבל ממנו דבר ששוה כלום אבל במכר לעכום איסורי הנא' בהקפ' והעכו"ם כבר קנהו בקנין המועיל נרא' דמותר לקבל הדמים מהעכום וה"ה בנ"ד נמי דכוותי' היא. והנה לשון הש"ע סס"י קמ"ד בהך דינא שמכרם בהקפ' הדמים מותרי' בדיעבד ע"כ וכ"ה לשון התוס' ר"פ השוכר והנה הך בדיעבד יש לפ' בו שהדמי' מותרי' בדיעבד אם כבר קבלם אבל אסור לכתחל' לקבלם אף שכבר קנה העכום במשיכ' או שאפשר שאף לכתחל' מותר לקבל הדמי' מעכום ומותרי' לאחרי' רק לשון דיעבד שכ' היינו אם כבר מכרם דלכתחל' ודאי דאסור מן התור' למכור ע"א או שאר איסורי הנאה וראיתי בס' פמ"ג א"ח בחלק א"א סי' ת"ן ס"ק א' שהעיר בזה וז"ל ויש לנו הרהורי דברי ביו"ד קל"ב ס"א וקמ"ד ס"ב מ"ש הדמי' מותרי' דיעבד ואולי רק דיעבד דלכתחל' אסור למכור ע"ז ואה"נ דיעבד אם מכר מותר הישראל לקבל הדמי' לכתחל'

ע"כ שוב ראיתי בס' מחנה אפרי' הלכות מכיר' קנין מעות וז"ל וראיתי להרא"ש ז"ל שם בפסקיו שאעפ"י שפ' כדברי ר"י דאם משך הגוי ע"ז ואח"כ נתן דמים דלא הוי חליפי' ע"ז עכ"ז כ' דדוק' לאחרי' מותרי' הדמים כו' אבל מדברי הר"ן ז"ל נרא' דאפי' למחליף עצמו שרי וכ"נ מפסק הש"ע בסי' קמ"ד שכ' סתם שאם מכר יי"נ וע"ז לגוי ומכרם לאחר קודם כו' הדמי' מותרי' בדיעבד ע"כ ונרא' דמ"ש מותרי' בדיעבד ר"ל דלא שרי ליקח הדמים מיד גוי לכתחל' ואעפ"י שאינם דמי ע"ז וכ"נ מדברי הרמב"ם ז"ל פי' מהמ"א גבי ישראל וגוי שהי' שותפי' בנטיע' אם התנו בתחל' מותר ואם לא התנו אסור משמע מדבריו דבסתמ' שאכל הגוי שני ערל' אסור לישראל לאכול אח"כ שני ההיתר משום דהוי כחליפי ערל' ואע"ג דהוא גופא כ' בפ"ח דאם עבר ומכר דברי האסורי' בהנא' הדמי' מותרים ועכצ"ל ולומר דהא דשרי הדמים היינו לאחר שבא לידו אבל באם עדיין לא לקחם אסור ליקח אותם וכ"נ מתשו' הרשב"א ז"ל שהבי' הטור בא"ח סי' ת"ן עכ"ל והנה הגם שיש לדבר ולפלפל הרבה בראיות המחנ' אפרים הנ"ל אמנם אעפ"כ קשה להקל נגדו דרב גוברי' וא"כ בנ"ד נמי אסור לכתחל' עכשיו לקבל מותר המעות מן הנכרי ובר מן דין ברור לפע"ד להחמיר בנ"ד והנה בנ"ד לא הי' רק קנין כסף וגם קנין סטומת' שהיא האנטשלאק וגם קנין חצר שהי' הבכור עומד בבית הנכרי הנה מקודם נבא לקנין כסף והנה ידוע פלוגתת רש"י ור"ת דלרש"י עכום קונה בכסף דוקא ולר"ת דוקא במשיכ'. והנ' רוב הפוסקי' פסקו כר"ת כמבואר בתשו' רמ"א סי' פ"ז וכמו שהאריך בזה החק יעקב סי' תמ"ח ס"ק י"ד ודבריו ברורים אלא שאעפ"כ הי' מקום לצרף קנין כסף לסניף בעלמ' אלא שבאמת בנ"ד ודאי דלא מהני קנין כסף כלל לכ"ע דהא דעת הסמ"ע בח"מ רס"י ק"ץ דקנין כסף היא שנותן לו בתורת פרעון על דמי המקח אבל אם אינו נותן לו הדמים על שווי המקח רק בתורת קנין לא מהני ע"ש ובר"ן ר"פ השוכר כ' וז"ל וגרסינן בירושלמי עלה דמתני' דתנן מכרן וקידש בדמיהן מקודשת ר' חגי בשם ר' זעירא בשאין דמיהן כלומר לפיכך מקודשת לפי שאין ממון זה של ערל' וכלאי הכרם שאלו הי' כן אף דמים הללו הי' אסורין למוכר דמ"מ מינייהו מתהני שמכרן בדמים ומה לי הן ומה לי דמיהן אלא מש"ה מקודשת לפי שאין ממון זה דמיהן של ערלה וכלאי הכרם שכיון שהן אסורין בהנאה אין שוין ממון ומעות הללו מתנה הן בידו ולפיכך מותרין דדוקא בע"א הוא שחדש הכתוב שאע"פ שאין לה דמים שיהי' חליפי' נתפסין באיסור שלה. אבל בשאר איסורי הנאה לא ולפיכך מקודשת וכו' ע"כ וכ"כ עוד הר"ן בקצרה ס"פ האיש מקדש וברפ"ק דחולין והמל"מ פ"ה מה' אישות דין ז' הביא דברי הר"ן הנ"ל וכ' שם בביאור דברי הר"ן דאף אם מכר האיסורי הנאה לעכו"ם דאצל העכו"ם הם שוים דמים אעפ"כ אין להם דמים שכיון

שהתורה אמרה שלא ימכרם ולא יחליפם ואסרה כל הנאות נמצא שדבר זה אין לו דמים ואם לקח בעדו דמים אינו אלא גזל או מתנה בידו ע"ש בדברי המל"מ ד"ה ודע דמ"ש הר"ן וע' בהרא"ש ס"פ האיש מקדש וכיון שאיסורי הנאה אין להם דמים כלל ואף אם מכרן וקיבל בעדם דמים בשעת המכיר' אמרי' דלאו דמיהם הם כנ"ל כדברי הר"ן א"כ לא משכחת באיסורי הנאה קנין כסף כלל דהא קנין כסף הוא על שווי המקח והנהו אין להם דמים ואין להם שיווי והמעות שמקבל עבורם אינם דמיהם כלל ובקנין כסף בעינן שיהי' דמי החפץ הנמכר כנ"ל בדברי הסמ"ע והנהו אין להם שיווי ואין להם דמים וזה ברור. ועכשיו נדבר מקנין האנדשלאק שהוא קנין סטומתא הנה בקנין סטומתא שהוא רק קנין דרבנן אי מהני לענין איסור תורה כבר האריכו בזה הראשונים וגדולי האחרונים ז"ל הלא בספרתם ותקצר היריעה מהכיל עוד הפלפול בזה. אך אפי' לכת המקילין כ' הרבה אחרונים ז"ל להכריע דבעינן מכירת חמץ אף אם נאמר דבא להפקיע איסור תורה דבל יראה דביטול לא מהני לחמץ שמכר שלא הי' בדעתו לבטלו וכן נמי לענין מכירת בהמה מבכרת לפטור הנולד מהבכורה מהני אף קנין סטומתא אף דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת משום כיון דבעת המכיר' לא הי' עוד נ"מ לענין איסור דהא בחמץ המכר הוא קודם זמן איסורו וכן לענין בכורה הוא מוכר האם קודם לידת הבכור רק אז הנ"מ לענין ממון וחכמים הי' כח בידם לעשות קנין דרבנן וכבר החמץ והאם של הקונה ממילא לא פקע אח"כ הקנין כשבא הנ"מ לענין איסור דכיון דחכמים עשאוהו שיהי' של הקונה ממילא בחמץ ובבכורה כשיבא זמן איסורם כבר לאו דישראל הוא רק של עכו"ם ואינו נאסר משא"כ היכא דבעת הקנין הוא כ"מ לענין איסור בזה לא מהני קנין דרבנן להפקיע איסור תורה ונסמכו בזה על דברי התוס' בע"ז דס"ג ד"ה והא מיחסר' משיכה שלכאור' דבריהם הם משוללי הבנה ולהנ"ל א"ש וכ"כ בביאור כוונתם הלח"מ רפ"ג מה' מכירה בביאור כוונת התוס' הנ"ל. והנה בנ"ד שעכשיו איגלאי למפרע שהי' העור בעת המכיר' אסור בהנאה רק דבדיעבד אף בכל איסור הנאה שמכרן אינם תופסים דמיהם ודאי דקנין סטומת' אינו מועיל לענין איסור תורה ואמרי' אחר שמה"ת לא הי' קנין לא מכר כלום ואסור מה"ת לקבל דמי איסורי הנאה לכתחל' דהא זולת הקנין הקדום ודאי דאסור לכתחלה ולמכור איסורי הנאה ולא עוד אלא שאף אם נאמר להקל בהחלט דקנין סטומת' מהני בכל ענין אף לאיסור תורה וכן נמי אפי' אם נימא בהחלט כד' רש"י דקנין כסף מועיל בעכו"ם וגם נימא כד' הב"ח והט"ז בח"מ רס"י ק"ץ דקנין כסף שבכל מקום אינו כסף שיווי המקח רק כסף קנין כמו בכל הקנינים אפ"ה נראה לפע"ד דקנין כסף וגם האנדשלאק לא מהני באיסורי הנאה משום דהך קנינים לא נאמרו רק בדעת אחרת מקנה

דהיינו שיקבל המוכר כסף ושיתקע הלוקח עם המוכר ת"כ כדרך הסוחרים ובאיסורי הנאה ל"ש למימר הכי משום דלית להו בעלים וכ"כ התוס' בסנהדרין ד"פ ע"א ובזבחים דף ע"א ע"א להוכיח כשיטת ר"ת דאין שור הנסקל נאסר מחיים מהא דתני' גנב שור הנסקל וטבחו משלם ד' וה' דר"מ והא כל שאינו במכיר' אינו בטביחה ע"ש וש"מ דמידי דאסור בהנא' ליתא במכיר' והוא מה"ט דל"ל בעלים ואין כאן ד"א מקנה והא שכ' התוס' שם אח"ז וז"ל מיהו מה שאומר ר"ת דאין לו מכר דאין לו בעלים זה לא נוכל לקיים ע"כ היינו משום דלשטת ר"ת דשור הנסקל אינו נאסר מחיים ואעפ"כ אומר ר"ת דאין לו מכר דאין לו בעלים בכדי ליישב הך דס"פ הפרה דמשנגמר דינו מכרו אינו מכור ומשום דס"ל לר"ת כיון דמצוה לסלקו וכיון דלסקילה קאי אף שמחיים מותר בהנאה אין לו מכר דאין לו בעלים ע"כ כ' התוס' דלא נוכל לקיים דא"כ הדרא קושייתם לדוכתי' מהך ברייתי' דא"נ דטבח שה"נ משלם תשלומי ד' וה' והא לפ"ז גם לשיטת ר"ת ליתא במכיר' וגם מן הסברא י"ל דפליגי בזה אר"ת דכיון דמחיים מותר בהנאה אף דלסקילה קאי ויש לו מכר למכרו ליהנות בו הלוקח מעט עד שיסקלנו כמ"ש התוס' שם והא דס"פ הפרה דאין לו מכר היינו למכרו סתם לגמרי בזה אין לו מכר דלסקילה קאי וגם אם מכרו סתם הוי מקח טעות וע' בתוס' ס"פ הפרה ריש דמ"ה אבל אי אמרי' דשה"נ נאסר מחיים מבואר בתוס' שם דלאו בר מכירה הוא כמבואר שם וה"ט דאין לו בעלים כיון שאסור בהנאה וה"ה בשאר איסורי הנאה וכן מבואר בתוס' סוכה דל"ה ד"ה לפי שאין בה היתר אכילה. וכן בפירש"י שם ד"ה לפי שאין בה דין ממון דאיסורי הנאה לאו דידי' הוא ולא מקרי שלכם ע"ש היטב וכן מוכח לפע"ד מדברי התוס' בתמורה דף ו' ע"א ד"ה והשת' שהק' אמאי לא קאמר הש"ס נ"מ בין אביי לרבא באדם שנשבע שלא לגרש ועבר וגירש דלאביי מהני ולרבא לא מהני ומזה הוציאו דין חדש ע"ש דלא כהמרדכי בהגהות ס"פ שבועת ביטוי וע' באחרונים ביו"ד סי' ר"ל ובח"י סי' ר"ח ובנו"ב מה"ת חאה"ע סי' קכ"ט וא"א אכתי תיקשי למה לא קאמר נ"מ בין אביי לרבא בעבר ומכר איסורי הנאה דלאביי מהני ולרבא לא מהני דודאי כן הוא כאשר הארכנו מזה למעלה. א"ו דאיסורי הנאה לאו בני מכר הם דלית להו בעלים ולכ"ע לא מהני אלא שבתוס' כתובות דל"ג ע"ב ד"ה גנב שור הנסקל כ' לתרץ קושייתם דהא שה"נ ליתא במכירה וא"כ אמאי בטבחו משלם ד' וה' הא כל שאינו במכיר' אינו בטביחה וכ' ליישב דשה"נ אם ימכרנו לנכרי אינו תופס דמיו ע"ש וש"מ דשה"נ בר מכירה הוא אף שאסור בהנאה ועלה לפע"ד דדברי התוס' שבכתוב' אינם מתנגדים לדברי התוס' שבסנהדרין וזבחים וסוכה ותמורה הנ"ל רק שכוונתם בכתובות הוא כיון שאם עבר ומכרו לנכרי אינו תופס דמיו הגם שאין

מכירה שייך בו מ"מ כיון שעכ"פ אינו תופס דמיו לא מקרי ליתא במכירה לענין זה שנאמר כל דלית' במכירה ליתא בטביחה אמנם ז"א דא"כ מאי חילק התוס' בין הך דשה"נ ובין הך דפ' מרובה דע"ז גבי קדשים והא בקדשים תמימים דבפ' מרובה שם ג"כ הכי הוי דלא הוי מכירה והמעות חולין מן התורה כמבואר בפסחים דפ"ט ע"ב וברמב"ם פ"ד מה' מעיל' ה"ח ולדברי התוס' דכתובות הנ"ל צ"ל אף דודאי שה"נ אין לו בעלים כמפורש בש"ס שם בכתובות דל"ד ע"א ובב"ק דע"א ע"ב דפריך הש"ס בפשיטות שה"נ לאו דמרי' קטבח ע"ש מ"מ ס"ל להתוס' כתובות הנ"ל דשה"נ איתא במכיר' ואם עבר ומכרו לעכו"ם מכירתו מכיר' רק דלישראל לא מקרי מכירה משום מקח טעות כמ"ש התוס' בב"ק דמ"ה ד"ה מכיר ואין זה דוחק לומר דאף דלית לי' בעלים איתא במכיר' דהא ע"כ צ"ל כן אף לדברי התוס' דסנהדרין וזבחים הנ"ל שהחזיקו שם בשטת הר"ת דשה"נ אינו נאסר מחיים ומש"ה שפיר איתא במכיר' וכ' אח"כ מיהו מה שאומר ר"ת דאין לו מכר דאין לו בעלים זה לא יתכן ע"ש והנה ע"כ מה שחלקו בזה אר"ת היינו שר"ת אומר דאין לו מכר משום שאין לו בעלים ובזה התוס' חולקים עליו וס"ל דכיון דאינו נאסר מחיים אף שאין לו בעלים משום דלסקיל' קאי אעפ"כ יש לו מכר דאין לפ' בדבריהם שחולקים על דברי ר"ת וס"ל דכיון דמותר בהנא' מחיים אף דלסקיל' קאי יש לו בעלים ג"כ דא"כ איך החזיקו בזה בשטת ר"ת דשה"נ אינו נאסר מחיים אם נאמר דאם לא נאסר מחיים יש לו בעלים א"כ הוא נגד דברי הש"ס דכתובות וב"ק הנ"ל דפריך בפשיטות שור הנסקל לאו דמרי' ולאו דידי' קטבח וש"מ דלית לי' בעלים וא"ל דהכי פריך דכיון ששחט בו פורת' אסרי' עכ"פ וא"כ שוב לא לחייב וכדפריך שם מקמי הכי אטבח לע"א דא"כ אזה לא משני הש"ס מידי דמיירי שגנבו מבית השומר דהי' יכול לומר הרי שלך לפניך משום דלא הוי היזק ניכר והא כיון ששחט בה פורתא ל"ש לומר כן ובאמת הרגיש בזה שם בב"ק בס' תורת חיים ע"ש אבל עכ"פ איך שנתרץ שטת הש"ס בזה עכ"פ א"א לומר דקושית הש"ס על שה"נ היא מכיון ששחט בו פורתא אלא דאף בתחלת השחיט' נמי לאו דידי' ולאו דמרי' קטבח וש"מ דאף לשטת הר"ת דאין שה"נ נאסר מחיים עכ"פ ע"כ דל"ל בעלים ובאמת שלכאור' ק' על שטת הר"ת מלשון הש"ס שם בב"ק דפריך שה"נ איסורי הנאה היא ולאו דמרי' קטבח וש"מ דאף בחיים אסור בהנא' וצ"ע ועכ"פ מבואר דאף לשטת ר"ת דאינו נאסר מחיים ל"ל בעלים והכי מוכח נמי להדיא מדברי הש"ס דכריתות דכ"ד דשה"נ שהוזמו עדי' כל המחזיק בו זכה בו וטעמ' משום דודאי הפקירו וש"מ דאף לשטת ר"ת שה"נ ל"ל בעלים וא"ל דלר"ת מיירי הש"ס התם בשה"נ שכבר נסקל רק כשהוזמו עדי' חוזר וניתר כמבואר שם במשנ' וש"ס ומש"ה הוי הפקר דכיון

שכבר נסקל קודם שהוזמו עדי' כבר נאסר בהנא' ז"א דהא כ' שם התוס' ליישב שטת ר' אפרים דסובר דנרבע אינו אסור בהנא' כלל דמה שאפקרי' אינו לגמרי דהא מותר בהנא' אלא שאפקרי' לענין מה ששוה השור יותר מחיים מאחר מיתה משום דלסקיל' קאי ע"ש וש"מ דאף דמותר בהנא' לגמרי שור שנרבע לשטת ר"א אעפ"כ הוי הדמים ששוה יותר מחיים הפקר משום דלסקיל' קאי ומכ"ש בשה"נ לשטת ר"ת דאחר מיתה אסור בהנא' רק שמחיים אינו נאסר רק שצוות' התורה לסקלו פשיטא דאף מחיים הפקר היא ואין לו בעלים ועוד דהא בירושלמי ספ"ד דב"ק ה"ח הובא הך דר' יוחנן שבש"ס דילן בכריתות הנ"ל וז"ל הירושלמי שם תני שהי' יוצא ליסקל ונמצאו עדי' זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה וכו' ע"ש ומבואר דאף מחיים הוי הפקר וע"כ צ"ל לשטת הר"ת דאף דאינו נאסר בהנא' מחיים אעפ"כ כיון דלסקיל' קאי הוי הפקר ואין לו בעלים ואפ"ה כ' התוס' שם בסנהדרין וזבחים הנ"ל דמה שאומר ר"ת דאין לו מכר דאין לו בעלים זה לא יתכן והיינו דע"כ לשטת ר"ת דאינו נאסר מחיים אף שע"כ אין לו בעלים משום דלסקילה קאי אפ"ה יש לו מכר וזה ברור בפי' דברי התוס' דסנהדרין וזבחים הנ"ל ועכ"פ מבואר דאינו מוכרח לומר דהא בהא תלי' וא"כ י"ל שפיר כדברי התוס' בכתובות דגם להחולקים על הר"ת וס"ל דשה"נ נאסר מחיים בהנא' ובודאי ל"ל בעלים ואעפ"כ יש לו מכר אמנם אחר שמבואר בתוס' דסנהדרין וזבחים הנ"ל דאם נאמר דשה"נ נאסר בהנא' מחיים אין לו מכר אף שבכתובת כ' להיפך לא שבקינן תרתי מקמי חדא וכיוצא בזה ממש כתב הצ"צ בתשו' סי' י"ג ע"ש וה"נ בנ"ד דהך עור אסור בהנאה ואין לו מכר שוב ראיתי בתשו' נודע ביהוד' מ"ק חא"ח סי' י"ט ומה"ת חא"ח סי' ס"ג הרגיש ג"כ כדברי התוס' בסנהדרין הנ"ל דדבר האסור בהנאה אין לו מכר וכן העלה שם להלכ' ולא הרגיש בדברי התוס' בכתובות הנ"ל אמנם לדינא יפה פ' בנו"ב מחמת שהתוס' בזבחים כ' ג"כ כדבריהם בסנהדרין ועלה בדעתי לומר שכפי משמעות לשון הרא"ש פ' הגוזל ומאכיל ד' קט"ז שכ' וז"ל ומשור הנסקל שהוזמו עדי' אין נ"ל ראי' דשאני התם כי מ"ד שנגמר דינו אסור בהנאה ואסוחי אסחי בעלים דעתייהו מיני' דלא שכיח דליתו סהדי וליזמו להו וכיון דכבר נאסר בהנאה מייאשי מיני' וכו' ע"כ מבואר מזה דטעמא דר"י בכריתות דכ"ד היא מטעם יאוש וכן מבואר נמי מלשון הירושלמי שבב"ק הנ"ל בשור שהי' יוצא ליסקל ונמצאו עדי' זוממין ר"י אמר כל הקודם בו זכה ר"ל אמר ייאוש טעות היא וכו' ע"כ מבואר דלר"י דאית לי' כל הקודם זכה מטעם יאוש היא וא"כ לכאורה דבשור הנסקל דאינו במכירה משום דל"ל בעלים היא ג"כ משום שנתייאשו הבעלים ממנו אחר שנאסר בהנאה ולפ"ז בכל איסור הנאה נמי אע"ג דליתנהו במכירה משום

דל"ל בעלים ג"כ משום יאוש בעלים נגעו בו וא"כ בנ"ד שבעת המכירה עדיין לא נודע אם הי' העור אסור בהנאה דהא הי' בחזקת כשרות דרוב בהמות כשרות ואף שעכשיו נודע שאז הי' טרפה והי' ראוי לבעלים להתייאש ממנו אחר שאסור בהנא' מ"מ אחר שבשעת המכירה הי' יאוש שלא מדעת וקיי"ל כאביי דיאוש של"מ לא הוי יאוש אבל באמת ז"א מתרי טעמי חדא דאף אם היא רק מטעם יאוש כיון שאסור בהנאה ואבוד ממנו ומכל אדם בזה הוי כהפקר גמור ואפי' יאוש של"מ מהני כמבואר בש"ס בריש שמעתתא דיאוש של"מ בפ"ב דמציעא וכ"כ בספר נה"מ סי' רס"ב וז"ל דדוקא באבידה שאבוד מכל אדם כגון שור הנסקל שהוזמו עדי' יש לו דין הפקר ממש ואפי' לא אתי ליד זוכה ע"ש היטב ותראה כדברינו דבשה"נ שהוזמו עדי' אף שאינו רק מתורת יאוש דינו כהפקר ממש שנית כראה דדוקא בשה"נ שהוזמו עדי' היא דרק מטעם יאוש היא דאף דכל איסורי הנאה מטעם הפקר ממש היא דאין לו בעלים מ"מ כיון שבאמת הוזמו עדי' והפקר בטעות הי' א"כ אינו הפקר רק מטעם יאוש מהני שפיר ובאמת ר"ל פליג בירושלמי וסובר דאף יאוש לא הוי משום דיאוש בטעות היא אבל ר"י סובר דיאוש אף בטעות מהני וכמ"ש בספר קצה"ח סי' קמ"ב בביאור דברי הג"א פא"נ וז"ל וביאור הדברים משום דיאוש אפי' בטעות מהני דיאוש דאבידה נמי בטעות היא דאלו הוי ידע היכן האבידה לא הי' מייאש וכו' ע"ש ועיין בספר מחנה אפרים הלכות זכי' מהפקר סי' ז' אבל הפקר בטעות כ"ע מידי דלא מהני אבל בשה"נ שלא הוזמו עדי' דבאמת אסור בהנאה אינו מטעם יאוש רק דכיון דאסור בהנאה אין לו בעלים והוי הפקר גמור וה"ה לשאר איסורי הנאה ואף שלא נודע שאסור בהנאה ממילא הפקר היא ואין לו בעלים ואינו במכירה כלל וראיתי בספר קצה"ח סי' רנ"ט סק"א שכ' דבשור הנסקל שהוזמו עדי' מטעם הפקר היא ולא מטעם יאוש ובסי' ת"ה סק"ב כ' דבהוזמו עדי' היא מתורת הפקר ול"ל בעלים ובלא הוזמו עדי' מטעם יאוש היא ואית לי' בעלים ע"ש טעמו ודבריו תמוהים דבהוזמו עדי' יבואר בירושלמי וברא"ש דמטעם יאוש היא וכנזכר לעיל אך לא פליגו אלשון הרמב"ם שמבואר מדבריו פי"א מה' נ"מ דהפקרוהו בעליו וכ"מ נמי לשון הש"ס שם בכריתות משום דיאוש כזה שאבוד מכל אדם הוי הפקר ממש כמ"ש הנה"מ הנ"ל וכן המחנה אפרים סי' הנ"ל ובשה"נ שלא הוזמו עדיו ודאי דל"ל בעלים כמבואר מדברי הש"ס בכתובות דל"ד וב"ק דע"א דפריך שה"נ לאו דמרי' ולאו דידי' הוא ודברי הקצה"ח תמוהים. אמנם אף דזה ודאי דשור הנסקל ודאי דלית לי' בעלים וכמבואר מדברי הש"ס הנ"ל וכן חמץ בפסח ודאי נמי דל"ל בעלים וכמו שאמרו בש"ס שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו וחד מנהון חמץ בפסח

ואי אמרת דחמץ בפסח נמי שלו הוא אלא שמקרי אינו ברשותו וכמ"ש שם בקצה"ח א"כ מאי חידש שחדשה התורה בחמץ הא רוב הפוסקים הסכימו דחמץ שהפקידו ביד אחר המפקיד עובר עליו אף דלאו ברשותו הוא כיון שהוא שלו א"ו דחמץ לאו שלו הוא רק שהתור' לענין בל יראה עשאו כשלו לעבור עליו והקצה"ח אישתמיט לי' ג"כ לשון רש"י שכ' בפסחים דף ו' ע"ב וז"ל דלאו ברשותו הוא אינו שלו ע"כ דמבואר דחמץ בפסח אין לו בעלים מ"מ הנ"מ בשור הנסקל דרחמנא אמר סקול יסקל השור ומצוה לסקלו ואסור לענות דינו וכיון דלסקילה קאי הפקר הוא ואין לו בעלים דהא לשיטת הר"ת אף דאינו נאסר בהנאה מחיים אעפ"כ כיון דלסקיל' קאי שוב אין לו בעלים כמבואר בתוס' דסנהדרין וזבחים הנ"ל וכ"ש להחולקים וסוברים דאף מחיים אסור בהנאה וגם לסקיל' קאי ודאי דאין לו בעלים, וכן לענין חמץ דלשריפה קאי כמבואר בש"ס דב"ק דצ"ח ע"ב דמה"ט בגזל חמץ ובא אחר ושרפו במועד פטור משום שהכל מצווים עליו דהא התור' אמרה תשביתו שאור מבתיכם אלא שאעפ"כ למ"ד דחמץ בפסח מותר בהנאה דהיינו ר"י הגלילי בודאי יש לו בעלים דאע"ג דהכל מצווים עליו לשרפו מ"מ הא יש לו בה היתר הסקה כדאמר הש"ס פסחים דל"ב. אבל למ"ד אסור בהנאה א"כ כיון דלשריפ' קאי וגם אסור ליהנות ממנו בודאי אין לו בעלים כלל דהא הכל מצווים עליו לבערו אבל בשור הנסקל אף להר"ת דאינו נאסר בחיים בהנא' אעפ"כ אין לו בעלים משום דמצוה לסקלו אבל בשאר איסורי הנאה הגם דמבואר מדברי רש"י ותוס' בסוכה דל"ה דאין לו בעלים וכמבואר למעל' מ"מ כבר הארכתי בזה בתשו' א' דזה הוא מחלוקת קדמונים ומחלוקתן תלי' בשיטת הש"ס שם בסוכה דל"ה ואכמ"ל רק בקצרה דנראה דנחלקו בזה להלכה הרב"י בש"ע והרמ"א בא"ח סי' תרמ"ט דהרמ"א בהג"ה שם ס"ב פ' דאיסורי הנאה לית להו בעלי' ולא מקרי שלכם והמחבר בש"ע שם ס"ה פ' דאיסורי הנאה אית להו בעלים וע"ש במג"א ס"ק כ' ובפמ"ג שם בחלק אשל אברהם ס"ק כ'. וא"כ בנ"ד נפליגו בפלוגת' דרבוות' דלהסוברים דאיסורי הנאה לית להו בעלים א"כ אין להם דין מכר כמבואר בתוס' דסנהדרין וזבחים הנ"ל, וא"כ מכירת העור שמכרו בחיי הבכור לאו כלום הוא ואסור לקבל מותר המעות מהעכו"ם ולמסור לו העור עכשיו ולהפוסקים דאיסורי הנאה אית להו בעלים, א"כ מכירת העור שמכר בחיי הבכור הוי מכירה וממילא דמותר לקבל מותר המעות מהעכו"ם ולמסור לו העור עכשיו. והנה אף אם לא עמדנו רק בפלוגת' זו הי לנו להחמיר בשל תורה דהא איסור בבכור דאוריית' הוא משום ואכלת ולא לכלביך וה"ה שאר הנאות כאשר הארכנו למעל' בפרט דרוב הפוסקי' הסכימו דקנין סטומת' לא מהני ואף אם נאמר להקל ולסמוך אפוסקים דקנין

סטומת' מהני אחר שלפי ד' רוב הפוסקים דאיסורי הנאה אין להם בעלים ואין להם מכר לא מהני המכיר' ע"כ ודאי דקשה להקל בזה. אמנם בר מן דין עוד יש לנו דיעה בקדמונים להחמיר והם התוס' והרא"ש בפ"ק דב"ק סוף די"ב דס"ל דקי"ל כרבנן דר' יוסי הגלילי דקדשים קלים לאו ממון בעלים הוא וגם סבר דלמאי דקי"ל כרבנן דקדשים קלים ממון גבוה הוא אף בבכור בעל מום אין לו מכר מחיים כלל דלאו ממון בעלים הוא אף בזמן הזה דלא חזי להקרבה ואף שנראה מהקדמונים שחולקים עליהם מדפסקו כהך מתני' דמעשר שני דבכור מוכרין אותו תם חי ובעל מום חי ושחוט ומקדשין בו את האשה בזה"ז וכאשר האריך מהרש"ל ביש"ש שם פ"ק דב"ק סי' ל"ד והפני משה בירושלמי שם הלכ' ב' והאחרונים באה"ע סס"י כ"ח ע"ש עכ"ז לא החליטו האחרונים שם להקל נגדם בפרט בנ"ד דאית בקנין הלזה נמי תיוהא דאמרן פשיטא דיש לצרף נמי דעת תקיפי קדמאי דעת תוס' והרא"ש הנ"ל להחמיר וזה ברור מאוד. והנה אחר שבארנו שהנך שני קנינים קנין כסף וקנין האנדשלאק ודאי דלא מהני בנ"ד עכשיו לא נשאר לנו רק קנין חצר מחמת שהבכור הי' עומד בשעת המכיר' בחצירו של עכו"ם דזה ודאי מהני אף באיסורי הנאה דכיון דלית לי' בעלים הו"ל הפקר וקונה ע"י חצירו וכ"כ בתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סי' ס"ג והנה אם עכו"ם קונה בקנין חצר רבו הדיעות מאוד הנה הג' מוהרש"ק הובאו דבריו בתשו' נ"ש העלה דקנין חצר לא מהני בעכו"ם משום דחצר משום שליחות איתרבאי ואין שליחות לעכו"ם הובאו דבריו בחי' סי' תמ"ח סקי"ד בקצרה אלא שמבואר מדבריו דאם העכו"ם עומד בצד חצרו מהני משום דבעומד בצדו מטעם יד הוא ומהני אפי' בעכו"ם אלא שבס' לבושי שרד בחדושי דינים סקי"ג ובפירושו שם ס"ק רל"ד העלה דאף עומד בצדו לא מהני משום דחצר דגברא לעולם משום שליחות איתרבאי וכ"כ בקצה"ח סי' קצ"ד ס"ק ג' דאם נאמר דאף חצר הוא כשליחות ממש וכיון שאין שליחות לעכו"ם גם חצר לא מהני א"כ אף עומד בצדו ל"מ מטעם הנ"ל. אמנם בתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סי' ס"ג לענין אם מכר חמץ אחר שש לעכו"ם והחמץ הי' בחצירו של עכו"ם דהיינו שהקנה לו המקום ג"כ עם החמץ והחמץ הי' בתוכו העלה דקנין אג"ק ל"מ משום דחמץ אחר שש אינו במכיר' רק שהפקר הוא ע"כ העלה אם העכו"ם עומד בצדו קונה החמץ מטעם חצר ובאינו עומד בצדו ל"מ משום שהוא מטעם שליחות ואין שליחות לעכו"ם ע"ש אלא שבס' קצה"ח שם בסי' קצ"ד העלה דאף דאין שליחות לעכו"ם מ"מ חצר אף דמטעם שליחות הוא מהני בעכו"ם ע"ש ובס' נה"מ בפתיח' לסי' ר' דחה דברי הקצוה"ח והאריך שם להביא כל השיטות שבקנין חצר והעלה שם דעכו"ם אי קונה ע"י חצירו תלי' בפלוגתת הקדמונים דלשיטת הרי"ף והרא"ש בעומד בצדו מהני

דמטעם יד הוא ובאינו עומד בצדו ל"מ דמטעם שליחות הוא ולשיטת הר"ן הובא בנמק"י במשנה דראה אותן רצין הובא בש"ך סי' רמ"ג סק"י בחצר המשתמרת בכל ענין אף באינו עומד בצדו מטעם יד הוא דיד אריכת' הוא ולפי שיטת הר"ן מהני בעכו"ם בכל ענין אף באינו עומד בצדו ע"ש והמעיין שם יראה שדבריו נכונים מאד ובס' מק"ח סי' תמ"ח כפי העולה על זכרוני סתם וכ' דחצר מהני בכל ענין בעכו"ם מכח דברי הר"ן וסותר דבריו שבנה"מ דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דבאינו עומד בצידו אף בחצר המשתמרת מטעם שליחות הוא ולפ"ז ל"מ בעכו"ם אלא שכפי העולה על זכרוני כ' שם עוד טעם בס' מק"ח ואינו לפני משום דבמקום שאינו מחוסר משיכה כסף לבד קונה לכ"ע כמ"ש בהג"א פ' הזהב דמ"ז ע"ש. והנה בנ"ד אם לא הי' העכו"ם עומד בתוך חצירו בשעת המכיר' קודם שקיבלו היהודי לביתו ודאי דאין להתיר דהא באינו עומד בצדו רבו הפוסקים דחצר מטעם שליחות הוא ובעכו"ם לא מהני. וטעם השני שבס' מק"ח ל"ש כאן דהא קנין כסף ל"מ באיסורי הנאה כאשר הארכנו לעיל ולדעתי אף אם הי' עומד בצדו ולא בתוכו ג"כ אין להתיר דהא פ' הרמ"א בסי' ר' ס"א דבעינן דוקא בתוכו ואף שבנו"ב מה"ת חא"ח סי' ס"ג בסופו כ' וז"ל אבל אם בשעה שמכר היהודי החמץ לא"י בא הא"י לאותו החדר שהחמץ בתוכו או בצידו אז זכה החדר החמץ לא"י וכו' ע"ש ומבואר דאף עומד בצדו מהני צ"ל דה"ט משום דשם עכשיו כבר עבר הפסח וא"כ אין כאן רק איסור דרבנן ויש לסמוך אהמחבר דעומד בצידו ג"כ מהני אבל בנ"ד דאיסור דאוריית' נראה ברור דעומד בצידו ל"מ אבל אם עמד הנכרי בתוך החדר שלו ששם הי' הבכור הנה בזה רבו המקילים כנ"ל דאף עכו"ם קונה בזה ע"י חצרו ואף שלכאור' קנין חצר עכ"פ לא עדיף מקנין משיכה או הגבהה וע' בקצה"ח סי' קצ"ח סק"א וקנין כסף ל"מ באיסורי הנאה כאשר כתבנו למעל' וקנין משיכה בעכו"ם ל"מ לדעת רש"י וה"ה לקנין חצר בלא כסף אבל באמת אין זה מיחוש דהא כ' התוס' בע"א דע"א ע"א ד"ה פרדשני ודע"ב ע"א דאף למ"ד משיכה בנכרי אינו קונה דוקא היכא דאיכ' כספא אבל במציא' או מתנה דליכ' כספא כ"ע מודי דקני במשיכ' או בהגבהה ע"ש וה"נ בנ"ד באיסורי הנאה דלא שייך בי' קנין כסף כנ"ל לכ"ע מהני קנין משיכה או הגבהה לבד וא"כ ה"ה לענין קנין חצר בעומד בתוכו דלרוב הפוסקים משום ידו הוא ומהני בעכו"ם אמנם כ"ז אם הי' העכו"ם מתכוין ל נות ע"י חצרו. אבל בנ"ד שכפי שנראה מלשון השאלה שלא נתכוין הגוי לקנות ע"י חצרו רק במקצת מעות שנתן לא דרויף ובת"כ שעשה האנדשלאק אלא שעובד' כך הי' שהבכור הי' עומד אז בחצרו של הנכרי הקונה בזה נראה ברור דל"מ דהא כ' האחרונים ה"ה הקצוה"ח בסי' ער"ה סק"ד ובנה"מ סי' ר' סקט"ו דאף דהובא פלוגת' בטוש"ע ח"מ

סי' ר' ס"ז וס"ח דאם הגביה הלוקח שלא בכוונת קנין אי מהני בדעת אחרת מקנה זהו דוקא אם הקונה ישראל אבל אם הקונה עכו"ם כ"ע מודי דלא קנה אם לא נתכוין לקנין וכ' ליישב בזה קו' המל"מ פ"ד מה' מכירה במה שהק' דברי הטור מח"מ סי' ר' ליו"ד סי' קל"ב ומכח זה יפה פ' הצ"צ בתשו' סס"י ס"א ובתשו' עה"ג סי' ק"ב דאם העכו"ם לא נתכוין לקנות ע"י קני' זו לא קנה ואף שכ' מהרי"ט בתשו' הובא שם בנה"מ דדוקא בעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הוא לא קנה משום דמעשה קנין ל"מ אלא מדעת ובכוונה אבל רשותו קונה לו שלא מדעתו מ"מ ה"מ בישראל אבל בעכו"ם ודאי לא קנה משום דחצרו קונה שלא מדעתו ודאי דרק מטעם שליחות הוא אף בעומד בצידו וע"ש בנה"מ שביאור הדברים בביאור יפה וכיון שמטעם שליחות הוא אין שליחות לעכו"ם וזה אפשר נמי להעמיס בדברי העה"ג שבסס"י ק"ה דהנה בסי' ק"ב התעורר וכ' דמש"ה כ' הטור יו"ד סי' ש"ך דהמחוור שבקנינים שיקנה לו המקום היינו שמש"ה עדיף זה ממשיכ' משום דבמשיכ' אין דעת הגוי לקנות רק בכסף וקנין כסף ל"מ לרוב הפוסקים לכן עדיף הקנאת מקום מטעם חצר דחצרו קונה לו שלא מדעתו עיין שם ובסס"י ק"ה כ' וז"ל גם י"ל במה שהגוי חצרו קונה לו הלא חצרו מטעם שליחות ואנן קיי"ל אין שליחות לגוי וכו' ע"כ והיינו שאף שעומד בצדו דרוב הפוסקים ס"ל דמטעם יד הוא ומהני אף בעכו"ם מ"מ ה"מ מדעתו אבל שלא מדעתו רק מטעם שליחות הוא וכיון שכן אין שליחות לנכרי וכ"כ להדי' בס' מח"א בקנין משיכה סי' ה' דאם נימא דחצר משום יד הוא לא קנה שלא בכוונה רק אם נימא דחצר מטעם שליחות קונה אפי' שלא בכוונה וזה לא שייך בעכו"ם דאין שליחות לעכו"ם אלא ששם בסי' ד' האריך והעלה דכל שנתכוין לזכות עכ"פ אף שלא נתכוין לקנות ע"י קני' זו קנה. אמנם בהג"ה שם האריך והעלה דאכתי מידי פלוגת' דרבוות' לא נפיק ע"ש ובעכו"ם יש לומר דלכ"ע לא מהני בכל ענין כאשר מבואר מדברי הטור יו"ד סי' קל"ב כמו שכתבו האחרונים הנ"ל. סיומא דפסק' דנלע"ד להחמיר בנ"ד. והנה עוד לאלקי מילין בענינים אלו אך מחמת טרדותי הצרכתי להפסיק באמצע הפרק. ידידם דוש"ת באהבה. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל.

תשובה קפב

סקאלא יום ד' ו' אלול תר"י לפ"ק. שנה טובה ומבורכת. מאלקי המערכה. שמורה ועזרוכה. לכבוד אהובי יד"נ הרבני המופלג בתורה החריף ובקי כש"ת מוה' יחיאל מיכל נ"י.

ע"ד שאלתו בישראל שתפס מחבירו בהמה מבכרת ע"י ערכאות עבור חוב שלא ברשות ב"ד ונפשו בשאלתו איך להתנהג אם יכול למוכר לפטור הנולד מן הבכור' יען אמרו ז"ל גזל ולא נתייאשו הבעלי' שניהם א"י להקדישו וה"ה למכרו. והנה רו"מ העתיק תשו' הג' ראבד"ק בראד שכ' שיכול בעל הבהמ' למוכר' מכיון שהבע"ח מרוצה לקחת דמים דמי החוב שתובע ולהחזיר' לבעליו אמרי' הואיל ואיבעי פריק לה מש"ה אף קודם שפדא' ברשותו קאי למוכר' דהא קיי"ל כמאן דאית לי' הואיל בפ' א"ע ואף שכ' התוס' שם דל"א גבי הקדש הואיל ואי בעי פריק לה דהוי כהואיל ואי בעי קני לה דלא אמרי' היינו דוקא גבי הקדש דעכשיו קודם שפדא' לאו שלו היא כלל בזה שפיר כ' התוס' דע"י הואיל לא נעשה מה שאינו שלו כשלו אבל לענין הנגזל דגם עכשיו שלו היא אלא שאינו ברשותו בזה שפיר אמרינן דהוי ברשותו משום הואיל והאריך בזה וכ' הרב הג' הנ"ל שהיא היתר חזק ולפע"ד דבר זה אינו וראי' לדברינו מדברי הרי"ף פ"ד דב"ק שכ' דאינו יכול להקדיש חוב שלו שביד חבירו משום שאינו ברשותו כמו שהנגזל א"י להקדיש גזלתו שביד הגזלן ע"ש והנה הרי"ף מיירי אף בשהמתחייב רוצה לסלק החוב תיכף המבואר שם בבעה"מ ובמלחמות וא"כ ה"נ נימא הואיל דאי בעי גבי לי' מיני' דהא אין מעכב בדבר וכן הרמב"ן במלחמות שם סובר דאף בשהגזלן רוצה להחזיר הגזל' כל שעדיין היא ברשות הגזלן אינו ברשותו של הנגזל וא"י להקדישו ע"ש ונמי נימא הואיל ובידו לקבלו מהגזלן דהא רוצה היא להחזיר א"ו דהא ליתא כלל ועיקר הדבר שבא הרב הג' הנ"ל לגולל עלינו דין הואיל לענין דיני ממונות לא נהיר ולא בהיר ולפע"ד לא נאמר דין הואיל בש"ס רק לענין איסור והיתר אבל לענין ממון לא נאמר אף לשטת התוס' שסוברי' דאמרינן לענין חמץ דהוי כשלו משום הואיל ואי בעי מתשיל היינו דבחמץ בלא"ה אין בהואיל דין ממון דהא אף חמץ שלו אינו שלו רק שהכתוב עשאו שלו לעבור עליו בבל יראה ועמ"ש לקמן ומש"ה אין בזה דין ממון מה שנעש' שלו ע"י הואיל לענין איסור ב"י לבד אבל בעלמ' לענין דין ממון שיהי' שלו או ברשותו ע"י הואיל זה לא נאמר וממונ' מאיסור' לא ילפינן בזה וראי' לדברינו דהא מצינו בכמה דוכתי במשניות וש"ס דהקדש לאו ממונו היא כמו לענין נזקין ותשלומי כפל ותשלומי דו"ה ולענין אונאה ושומרים ושבוע' וגם אין ממונו לקדש בו אשה רק קדשי' קלים מקרי ממונו לר"י הגלילי וכן קדשים שחייב באחריותן אליב' דר"ש מטעם גורם לממון וכדאי' בדוכתי טובי בש"ס ולחכמי' כל הקדשי' דין אחד להם שאינם ממונו של המקדיש ותיקשי לשטת התוס' בפא"ע דאית להו דהוי שלו ע"י הואיל ואי בעי מתשיל עליו א"כ בכל הקדשי' להוי ממונו ע"י הואיל ואי בעי מתשיל עליו גם לכל הדברי' הנ"ל וא"א לומר דכל הני מקומת מיירי דוקא באתי ההקדש ליד

גזבר דלא מצי לאתשולי עליו דא"א לומר כן למעיין במקומות הנ"ל וע' בש"ס ב"ק דע"ו ובר"ש ב"מ דנ"ו במשנ' שם ועוד ראי' דאם נאמר דין הואיל אף לענין ממון א"כ מאי קאמר הש"ס בקידושין דף נ"ב דייקא נמי דקתני המקדש בחלקו כו' ע"ש ברש"י דלמא מש"ה קתני המקדש בחלקו ולא המקדש בקדשי' קלים דבקדשי' מחיים הוי קידושין משום הואיל ואי בעי מתשיל עליו לדעת התוס' הנ"ל שבפ' א"ע משא"כ לאחר שחיטה אף שמבואר בש"ס נדרים ד' ע"ח דאף לאחר שחיטה מועיל שאלה וע"ש בר"ן ורא"ש וכ"ה בש"ס ב"ב דק"כ וע"ש בפירשב"ם מ"מ אם נשחט ונזרק כהלכתו ליתא בשאל' כמ"ש התוס' בכריתות ד' י"ג ע"ב וע"ש בס' בה"ז ובס' מים קדושי' ובנה"מ בח"מ בפתיח' לסי' ר' ובלא"ה לא שייך לומר כאן אחר שחיטה אי בעי מתשיל עניו דאי מתשיל בלא"ה אינה מקודשת דא"כ הו"ל חולין שנשחטו בעזרה ולתנא דידן אינה מקודשת כמבואר במשנה דף נ"ו ועוד דהא התוס' בב"ק ד' י"ב כתבו דהך דמקדש בחלקו מיירי דוקא בכהן שקידש בחלקו ולא בבעלים שקידשו בבשר שלמים ובכהן ליתא בשאלה דהא לאו דידי' הי' ועכ"פ י"ל דמש"ה קתני המקדש בחלקו ומאי דוקא נמי דקאמר בש"ס וגם מאי פריך הש"ס בזבחים דף קי"ד לענין מוקצה ונעבד הא אין אדם אוסר דבר שאינו שנו וכן בחולין ריש דמ"א דפריך ואי אין אדם אוסר דשא"ש מאי איריא חטאת העוף וכן בתמור' דף ל' גבי אתנן ומחיר כלב במוקדשין והא לאו ממונא היא וכן בסנהדרין דקי"ב דפריך ואמאי ימותו וע"ש וכן בב"ב דקכ"ג דפריך מוקדשין לאו דידי' היא ואמאי לא משני בכל הנך דדידי' היא מטעם הואיל אי בעי מתשיל לפי שטת התוס' ומיירי בלא אתי ליד גזבר וכן תניא סתמא בפסחים דפ"ט ע"ב המוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום וע"ש בש"ס ולא אמרינן דיכול למוכרם משום הואיל וגם דא"כ למה הקשו התוס' בפא"ע מדברי הש"ס שם לענין מצות מעשר שני דאינו יוצא בה לר"מ ונימא הואיל אי בעי מתשיל או פריק ע"ש ואמאי לא הקשו אגופ' דמתני' דקידושין אדברי ר"מ בעצמם דבמעשר שני לא קידש משום דמעשר ממון גבוה כדאית' שם בש"ס ואמאי נימא דשלו היא מטעם הואיל ואי בעי מתשיל או פריק א"ו דלענין שיהי' שלו ממש או ברשותו ממש למכור או להקדיש או לקדש בו אשה או לאוסר וכן לשאר דברים לא אמרינן הואיל כלל משום דלענין ממון לא אמרי' הואיל רק לענין איסור והיתר כמו לענין איסור בל יראה או לענין איסור אפי' ביו"ט וכדומה ולא לענין ממון וזה ברור לדעתי בלי ספק. והנה רו"מ כ' להשיב על דברי הרב הנ"ל מטעם אחר והיא די"ל דדוק' גבי חמץ מועיל סבר' דהואיל משום דבחמץ עובר אף בגורם לממון אף דבעלמ' לאו כממון דמי מש"ה ע"י הואיל מחשב עכ"פ גורם לממון משא"כ בעלמ' ואף שהתוס' כתבו גם לענין מצה

דיועיל סבר' דהואיל אף דבעינן מצתכם מ"מ י"ל דלא מהני סבר' דהואיל רק לענין דיהי' נחשב כשלו אבל לענין שיהי' נחשב ברשותו לא מהני סבר' דהואיל ולענין מצה אף דאינו ברשותו כיון דעכ"פ שלו היא ע"י הואיל מש"ה יוצא בה וראי' ממ"ש הרשב"א בחי' דיוצ' בלולב של איסורי הנאה משום דאיסורי הנאה נמי מקרי לכם אף דע"כ אה"נ מקרי אינו ברשותו וכמבואר בש"ס שני דברים אינו ברשותו של אדם חמץ בפסח וש"מ דאה"נ לאו ברשותו הם ואעפ"כ יוצא עכ"ד רו"מ. והנה סברתו לחלק בין חמץ דגורם לממון כממון שם משא"כ בעלמ' הנה סבר' זו אמורה עם הספר בתשו' שאגת ארי' לענין טובת הנאה ממון כמדומ' לי שהיא בשאל' ראשונ' בדין חמץ וכבר עברו יותר מי"א שנה שאין הס' מצוי בכאן אבל כן היא כפי העולה על זכרוני (א)**(**הג"ה מבן המחבר** וכן כתב הפני יהושע בסוגי' דהואיל.)** אמנם מדברי התוס' בקושיתם לענין מצה נראה שלענין הואיל אין לחלק ומה שדחה רו"מ די"ל אף דהוי שלו ע"י הואיל מ"מ לא מקרי ברשותו ע"י הואיל בזה לא צדקו דבריו וצדקו בזה דברי הרב הג' הנ"ל דיותר מסתבר לעשות את שאינו ברשותו כברשותו ממה שנעש' את שאינו שלו כשלו והיא ברור בסבר' ישרה גם מ"ש רו"מ דלכם הוי אף שאינו ברשותו כיון ששלו היא והבי' ראי' מדברי הרשב"א בחי' דאה"נ מקרי שלכם אף שודאי אינו ברשותו מקרי כמבואר בש"ס לענין חמץ רואה אני שרו"מ נמשך בזה אחר דברי הקצוה"ח שכ"כ בפשיטות בסי' ת"ה וכן האריך רו"מ בזה אח"כ והבי' כן בשם הקצוה"ח הנ"ל אבל באמת שהקצה"ח אמ"כ לא דק בזה ואישתמיט לי' דברי רש"י פ"ק דפסחים דף ואו שכ' ד"ה דלאו ברשותו היא אינו שלו ע"כ וכצ"ל ע"כ לפי דעת הרבה קדמונים דעובר בב"י בחמץ שלו אף שהיא ברשות אחרים א"כ לדברי הקצה"ח מאי ועשאו הכתוב כאלו ברשותו הא אף אם אינו ברשותו כל שהיא שלו עובר לדעת הפוסקים הנ"ל ובאמת לענין אה"נ אם מקרי שלו יש בזה מבוכה רבה בין הקדמונים ודעת הרשב"א בתשו' סי' תשמ"ו תשמ"ז דאה"נ לא מקרי שלכם דאין להם בעלים וע' בתשו' הרשב"א סי' תר"ב ודעת הריטב"א בחי' לסוכה דאה"נ מקרי שלכם ומ"ש רו"מ בשם חי' הרשב"א בסוכה גם בזה נמשך אחר דברי הקצוה"ח ולא כן היא שדעת הרשב"א להיפך וחי' סוכה הם חי' הריטב"א ומחלוקתן תלוי בפי' סוגית הש"ס סוכה דף ל"ה ומרש"י ותוס' שם נראה דסוברים כדעת הרשב"א ע"ש ומחלוקת זה היקבע להלכ' בש"ע סי' תרמ"ט ע"ש שדעת הב"י בש"ע סעיף ה' כדעת הריטב"א וע"ש במג"א ס"ק כ' ובפמ"ג סם אבל דעת הרמ"א בהג"ה שם סעיף ב' כדעת הרשב"א וע"ש אמנם כ"ז לענין שאר אה"נ אבל בחמץ בפסח ודאי אינו שלו כמפורש בש"ס וה"ט משום דכיון דאסור בהנא' ורחמנ' אמר נמי תשביתו ולשרפה קאי והכל מצווין עליו לשרפו כמבואר

בש"ס ב"ק דף צ"ח ע"ב וכן בשור הנסקל מבואר בש"ס נמי דלאו שלו היא כדפריך בפשיטות בב"ק דע"א ע"ב ובכתובות דף ל"ד ע"א היא נמי מה"ט דרחמנ' אמר סקל יסקל השור ומצוה לסקלו ואסור לענות דינו ומש"ה לאו דמרי' היא וע' בתוס' סנהדרין דף פ' ובזבחים ר"פ התערובת ואכמ"ל ועכ"פ לומר דאה"נ מקרי שלו אלא שאינו ברשותו זה אינו כלל ונסתרו דברי רו"מ ומדי עיינתי בזה ראיתי שם בפמ"ג שמבי' קושי' בשם חכם א' דאמאי קאמר בש"ס ר"פ כ"ש ופליג' דר' אבהו ומנ"ל ודלמ' גם חזקי' סובר כר"א והא דאיצטרך בחמץ לא יאכל בצירי משום דאל"כ היינו אומרים דחמץ ע"כ מותר בהנאה מדעובר על ב"י והא שלך א"א רואה כי' והיינו אומרים דלאו גזה"כ היא ע"כ צריך למיכתב לא יאכל בצירי והא דעובר על ב"י ע"כ גזה"כ היא כדקאמר שני דברים אינן ברשותו ש"א ועשאן הכתוב כו' ע"ש ולפע"ד לק"מ דאם נאמר דחזקי' סובר כר"א א"כ ל"ל לך דהא ממיל' נדע דבחמץ של אחרים אינו עובר בב"י דאל"כ לא יאכל בצירי ל"ל וקצרתי ונכון היא לפע"ד ואכמ"ל עוד בזה ובנדון שנחלקו הבעה"מ והרמב"ן פ"ד דב"ק בגזל ולא נתייאשו הבעלים והגזלן מרוצה להחזיר דבעה"מ סובר דיכול להקדיש משום דכיון דהגזלן רוצה להחזיר חזר הגזלה לדין פקדון ויכול להקדיש פקדון שביד חבירו והרמב"ן סובר דכיון דמתחל' בתורת גזלה בא לידו א"י להקדיש ובס' קצה"ח בסי' רי"א הקשה על הרמב"ן בסוגית הש"ס פ"ק דמציע' דאיבעי' התם הקדיש' בלא תקפה מהו וע"ש דתוס' ולדברי הרמב"ן קשה אף אם נאמר דאודי לי' מהו מפני הא אף אם רוצה להחזיר כל זמן שלא החזיר לאו ברשותו היא להקדיש ורו"מ האריך ליישב משום דבזה היא דמספק' לש"ס אם נאמר בזה הקדישו וקנינו באים כא' אף דבכל מילי זולת בגט שהיא בע"כ ל"א מתנתו וחצרו באים כא' כמ"ש הקצוה"ח בסי' ר' מ"מ בהקדש דסגי באמורה אמרי' הקדישו וקנינו באים כא' וזהו בעיית הש"ס אם אמרי' בזה הקדישו וקנינו באים כא' כמ"ש הרשב"א בחי' בב"ק דס"ט דמש"ה גנב וגזלן הקדישן הקדש לאחר יאוש אף דיאוש כדי לא קני משום דהוי יאוש ושינוי השם ואע"ג דשינוי השם לא הוי רק ע"י הקדש ואמאי חל ההקדש ותי' משום דהקדישו וקנינו באים כא' וזהו דמספק' להו לש"ס אם אמרינן הקדישו וקנינו באים כא' מש"ה חל ההקדש בהקדיש' בלא תקפה או דלמ' השת' מיהו לאו ברשותו ולא' הקדישו וקנינו באים כא' והאריך בזה מאוד ואני תמה עליו מאור שבא ליישב שטת הרמב"ן והיא מסיוע לשטת בעה"מ ובשלמ' לשטת בעה"מ שסובר דאם הגזלן רוצה להחזיר הגזל' יכול הנגזל להקריש אפשר ליישב סוגית הש"ס גם ע"ד שכ' רו"מ דהאיבעי' היא דהא קודם שהקדיש' עדיין לא נתרצ' הגזלן להחזיר' רק משום שנאמר דהקדוש' הו"ל כתקפה ואודי לי' ומש"ה מבעי' שפיר אם הקדש מועיל

דנימ' דאף שמקודם ההקדש עדיין לא אודי ע"כ אף שבעת ההקדש אמרינן דאודי לא מהני ולא מידי דל"א הקדישו וקנינו באים כא' או דכיון דעכ"פ הקדש הו"ל כתקפה ואודי לי' וכיון שבעת הקדש אודי לי' אמרינן הקדישו וקנינו באים כא' והקדישו הקדש אבל לדעת הרמב"ן דאף אם הגזלן רוצה להחזיר הגזלה להנגזל מקודם שהקדיש אעפ"כ אין הנגזל יכול להקדיש קשה מה מבעי' לי' דהא אף נאמר דהקדישו וקנינו באים כא' הא אף אם אודו לי' קודם שהקדיש ורוצה לחזור א"י להקדיש. ואם כוונת רו"מ היא עפ"י מה שהקדים בטעם הרמב"ן דמש"ה אף שמרוצה הגזלן להחזיר לא הוי הקדש דכיון דהגזלה ברשות הגזלן קאי לענין חיוב אונסין ומש"ה אין הנגזל יכול להקדישו שאינו ברשותו רק ברשות הגזלן ולזאת אף אם הגזלן רוצה להחזיר אינו יוצא מרשותו בדיבור בעלמא לזאת מספקא להו להש"ס דאם נאמר דכיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דתקפה דמי א"כ בזה שהקדישו הו"ל כאלו החזירו הגזלן ויכול להקדישו אף דאם נאמר דא"י להקדיש אכתי ברשות הגזלן קאי וזאת גופא באנו לחקור אם יכול להקדיש מ"מ בענין גיטו וידו באים כא' נמי הכי היא דאם נאמר דאינו גט אין לו יד ואפ"ה אמרי' דגיטו וידו באים כא' והגט גט ואית לי' יד ה"נ אמרי' בהקדש דהוי הקדש והוי חזרה להנגזל וברשות הנגזל קאי או דאין אומרים בהקדש הקדישו וקנינו באים כא' ומש"ה אין הקדש חל ופשיט הש"ס דל"א גבי הקדש הקדישו וקנינו באים כא' כמו דל"א בעלמא ששורו וחצרו באים כא' כמ"ש הקצוה"ח בסי' ר' ומזה הוציא הרמב"ן דינו בעלמא דאף אם הגזלן רוצה להחזיר והנגזל הקדישו לא מהני משום דל"א הקדישו וקנינו באים כא' אלא שאם כן כיון רו"מ יותר דברים תמוהים דא"כ לפי דמספקא להו לש"ס אם נאמר בהקדש הקדישו וקנינו באים כא' א"כ אף דלא אודי ולא נתרצה להחזיר נמי והי' יכול להקדיש מה"ט דקנינו והקדישו באים כא' ואמאי קאמר ר"י גזל ולא נתייאשו הבעלים א"י הנגזל להקדיש משום שאינו ברשותו הא כיון שהקדישו ואמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט לא יהא שהגזלן אינו מרוצה להחזיר מ"מ הגע בעצמך אם הנגזל הי' חוטף הגזלה מן הגזלן והקדישה ודאי דהוי הקדש כיון דשלו היא וברשותו היא וא"כ אם נאמר דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט הוי כאלו חטפה הנגזל מידו והקדישה ואף שע"ז גופא אנו דנין אם חל ההקדש לומר בזה אמירתו לגבוה מ"מ לפי ד' רו"מ י"ל בזה קנינו והקדישו באים כא' ואם רו"מ רוצה לומר דזה גופא מיבעיא להו בש"ס אם הלכה כר' יוחנן זה כבר תירץ בקצה"ח בסי' רי"א ומה חידש מעל' ע"כ דברי רו"מ תמוהים ועוד אני תמה על רו"מ דלשטתו קשיא דהא מסיק הש"ס כאן דלא הוי הקדש וע"כ דל"א הקדישו וקנינו באים כא' ומש"ה סובר הרמב"ן בעלמא דלא מהני ריצוי הגזלן והוא נמי

מה"ט והא אנן קיי"ל יאוש כדי לא קני וע"כ צריך לתרץ הברייתי' דהגנב והגזלן הקדישן הקדש כמו שמתרץ הש"ס ב"ק דס"ז משום יאוש ושינוי השם והק' הרשב"א שם דהא אם נאמר דא"י להקדיש אין כאן שינוי השם כלל ומתרץ הרשב"א משום דאמרי' הקדישו וקנינו באים כא' ומזה מבואר דאמרי' הקדישו וקנינו באים כא' א"ו דדברי רו"מ ליתניהו ולא שייך בזה לומר הקדשו וקנינו באים כא' גם תירץ הקצוה"ח שבסי' רי"א שכ' ליישב הסוגיא לשטת הרמב"ן דהש"ס מיפשט פשיט' להו דכמאן דאודי לי' ולא איבעי' להו רק אם מהני הקדישו מטעם שאינו ברשותו אם הלכה כר"י דאין יכול להקדיש מה שאינו ברשותו עד דפשטוהו מההיא דמסותא דאיפסק כר"י דא"י להקדיש מה שאינו ברשותו ע"ש בקצוה"ח דבריו אינם מתקבלים אצלי כלל דהא הך מסותא קרקע הוי כמבואר שם בש"ס ואמאי קאמר בש"ס דפשטוהו מדר"נ כל ממון שאין יכול להוציאו בדיינין והקדישו אינו קדוש ואמאי אינו יכול להוציא בדיינין כיון שכבר הודה דהא זה פשיט' להו לש"ס דהקדושה כמאן דאודי לי' וא"כ כיון שיכול להוציאו בדיינים קדוש בקרקע כמבואר שם בש"ס והיא תימה על שטת הקצה"ח למעיין וע"ש בחי' מהרש"א ומהר"מ שיף והנלע"ד ליישב סוגית הש"ס לד' הרמב"ן דהנה המהר"מ שיף הקשה על מאי דקאמר בש"ס א"ד השתא מיהא הא לא תקפה וכ' ואיש כי יקדיש כו' מה ביתו ברשות כו' לאפוקי האי דלאו ברשותי' והא אף אם נאמר דיכול להקדיש מה שאינו ברשותו מ"מ כיון דאם נאמר דהקדושה לא הוי כתקפה א"כ אינו שלו וא"י להקדיש מה שאינו שלו ונלע"ד דבאמת אף אם נאמר דלא הוי כתקפה מ"מ כיון ששנים אוחזין בה יש לנו להסתפק דלמא היא כולה של זה או של זה ואף דאנו דנין יחלקו זהו לענין ממון אבל לענין איסור הקדש יש לנו לומר דיהי' אסור לכ"ע מספק דשמא שלו היא ושפיר אקדיש ולהכי קאמר כיון דעכ"פ לא הוי כתקפה א"כ אנן פסקינן דאין לו במחצה השני' כלום א"כ אף ספק איסור אינו דאף אם באמת הכל שלו מ"מ כיון שעכ"פ א"י להוציא מחצה השני' בדיינים הו"ל אינו ברשותו ולא חל ההקדש וכמדומה לי שכיוצא בזה כ' בס' פ"י שם ואין ספרו לפני אמנם כן היא באם נאמר דהקדושה לא הוי כתקפה אבל אם הקדש הוי כתקפה ואמרי' דאודי לי' שפיר יכול להקדיש דהא יכול להוציא בדיינין וברשותו היא וא"ל דהא במטלטלין אף ביכול להוציא בדיינין לאו ברשותו וכמבואר לקמן בש"ס זהו רק מטעם כיון דרחמנא אוקמוהו ברשות הגזלן לענין חיוב אונסין אף דגזלן לא הוי שומר דמה"ט כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה ולא כשעת הוצאה מן העולם כשאר שומרין ומשום דגזלן לא הוי שומר וחיובו חיוב אונסין הוא אשעת גזלה דאוקמי' רחמנא ברשותי' כמ"ש הרא"ש בב"ק דס"ה וכיון שכן ברשותו דגזלן קאי ולא ברשותי' דנגזל

וכמבואר בש"ס ב"ק דף נ"ו ריש ע"ב פשיט' כיון דאפקוה קיימא לה ברשותייהו לכל מילי וע"ש בתוס' סד"ה פשיט' ומש"ה סובר הרמב"ן דכיון שזה תלוי בענין חיוב אונסין א"כ אף שמרוצה הגזלן להשיב הגזלה כל כמה שלא החזיר פשיט' דחיוב אונסין שלו לא פקע כמ"ש המרדכי פ' החובל הובא בהג"ה רמ"א סס"י ק"כ במי שהי' לו מלוה ביד חבירו ואח"כ אמר יהי' בידך למחצית שכר דחייב באונסין כמו בתחלה דלא פקע אחריותו מכח דיבור בעלמא והביא ראי' מקרע כסות בדאתי לידו בתורת שמירה וע' בקצה"ח סי' רמ"ו ומכש"כ בגזלן דהשבה בעי למיעבד וע' בש"ס ב"ק דקי"ח ובראשונים שם משא"כ בשומר דאינו מתחייב בהשבה וע' בקצוה"ח סי' פ"א סק"ד ובסי' קצ"ח סק"ה ובסי' ש' סק"א מש"ה שפיר דעת הרמב"ן דבגזלה כיון דלא נפיק מחיוב אונסין אף כשרוצה להחזיר כל זמן שלא החזירו מש"ה קיימא ברשותו דגזלן וא"י הנגזל להקדישו וזה נרא' כוונת מהרי"ל בתשו' סי' ע"ד ובחנם תמה עליו בס' אבני מלואים בסי' כ"ח סקי"ג והנה הנך איבעיות דתקפה א' בפנינו והקדישה בלא תקפה ודאי דאמתני' קאי דשניהם אדוקין בה וכמדומה לי שכ"כ בס' פ"י ופשיט ולקמן בש"ס מוקי למתני' דתפיסי בכרכשתא ולא בגוף הטלית והנה הא ודאי דהא דאוקמוהו רחמנא להגזלה ברשות הגזלן לענין חיוב אונסין ושאר מילי דוקא בשעשה בה הגזלן מעשה קנין משיכה או הגבהה וכדומה ועי' במשנה ב"ק דע"ט ובכתובות דף ל"א וברש"י ב"מ דף מ"א ע"א ד"ה הא לא משכה וע"ש בתוס' וברש"י ותוס' חולין דף מ' ובש"ס גיטין סוף דנ"ב ובטוש"ע סי' שמ"ח ושאר דוכתי טובי וא"כ ודאי דאחד שבא לגזול חפץ מחבירו ולא תפס כל החפץ בידו רק דתפס בכרכשתא ודאי דאינו קנין להתחייב באונסין וא"כ לאו ברשות הגזלן היא כלל וע' בש"ס ב"מ דף ט' ע"א דהא דר"א בדותא היא וע' בש"ך ח"מ סי' קצ"ה סק"ו ובסי' רע"א סק"ב וא"כ לק"מ על הרמב"ן דשפיר איבעי' בש"ס הקדישה בלא תקפה מהו דאם נאמר דהקדיש הוי כתקפה ואודי לי' אף דבעלמא אכתי ברשות הגזלן קאי וא"י הנגזל להקדיש מ"מ כאן דלא תפס רק בכרכשתא א"כ לאו ברשות הגזלן היא כלל וכנ"ל אבל אם הקדישה לא הוי כתקפה ולא אודי ליי א"כ אינו יכול להוציא בדיינים והוי אינו ברשותו ומש"ה אינו קדוש והא דפריך הש"ס להס"ד דהמסותא מטלטלין היא ופשטוהו אדר"נ דכל ממון שא"י להוציא בדיינים והקדישו אינו קדוש הא יכול להוציא כו' קדוש והאר"י גזל ולא נתייאשו ומאי פריך הא בכה"ג שלא עשה הגזלן מעשה תפיס בה לגמרי קנין קדוש הא צ"ל דאלישנ' היא דקשיא לי' דאמר דכל ממון שא"י להוציאו כו' דמשמע בכל ענין אף שהגזלן תופס בהן כדמשמע לישנא להוציא ואף בזה אם יכול להוציא קדוש

היא ומש"ה פריך שפיר ותירץ דבמסותא מקרקע עסקינן ואכה"ג איתאמרה מימרא דר"נ כנלע"ד ליישב שיטת הרמב"ן.

והנה רו"מ כ' ליישב ק' התוס' בב"ק דס"ז אהא דמשני הש"ס דמש"ה הגנב והגזלן הקדישן הקדש משום דהוי יאוש ושינוי השם דמעיקר' חולין והשתא הקדש והק' התוס' הא הוי שינוי החוזר ע"י שאלה וכ' רו"מ ליישב ע"פ דברי הרשב"א הנ"ל שכ' דהא דיכול להקדישו אע"ג דקודם ההקדש עדיין לא הי' שינוי השם מ"מ אמרי' דהקדישו וקנינו באים כא' ולזה כ' רו"מ דאין הגזלן יכול לישאל על הקדשו דהא דמהני שאלה בהקדש היא דוקא היכא דע"פ דבורו לבד נעשה הקדש משא"כ היכא דהקדש עצמו קונה הדבר מן ההפקר ע"י כחו המעורב בו שוב אינו מועיל שאלה על דיבורו דהרי אין דיבורו לבד עושה הקדש רק גם זכות הקדש וכיון דכח ההקדש אינו יכול לעקור שוב לא יועיל שאלתו עכ"ד רו"מ ודבריו תמוהים בתרתי חדא דאף אם נאמר דגם כח ההקדש מעורב מדוע לא השאלה על דיבורו וממיל' כח ההקדש בטל דהא זולת דבורו לא חל ההקדש וכיון שנשאל על דיבורו הוי כלא הקדיש ואינו הקדש והרי קיי"ל דיש שאלה בהוקם אף דהוקם אינו יכול להיות בלתי נדר האשה ואעפ"כ מועיל שאלה על ההוקם של הבעל ואף דשם צריך הבעל להפר אח"כ היינו דשם אף אם לא הקים הבעל כלל עכ"פ צריך הפרה לנדר האשה לבד אבל כאן כיון דנשאל על דיבורו ממילא בטל ההקדש שנית דעיקר דבריו שכתב דכאן ההקדש זוכה מן ההפקר ע"י גרמתו זה ליתא כלל כיון דאמרי' דקניתו והקדישו באים כא' אמרי' דגם הגזלן קנאה בזה השינוי כמבואר שם בחה"ר וע' בס' קצה"ח סי' שנ"ג סק"א ובסי' שס"ב סק"א ובס' אבני מלואים סי' כ"ח סק"ד ע"ש שהביא כן להדיא בשם חי' הריטב"א וא"כ כל דברי רו"מ בתירוצו תמוהים אמנם הנלע"ד ליישב ק' התוס' הנ"ל עפמ"ש הרא"ש בתשו' כלל י"ב סי' ב' וז"ל ומה שהקש' לך על פיר"י ז"ל שפי' דנדר לעניים יש לו התרה לא ידענא מה קשיא לי' למר אפי' נדר להביא קרבן דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט יכול להתיר נדרו כ"ש אם נדר לעני שיכול להתיר נדרו וההיא דב"ק פ"ד דל"ו ע"ב לא באו לידו עדיין הלכך זכו בו עניים וכו' ע"ש ומבואר מזה דאף דנדר הקדש יש לו התרה הייני במה שכבר הי' תחת ידו אבל לא בנה שלא הי' ת"י מקודם שהקדיש וכ"כ הש"ך יו"ד סי' רנ"ח סקי"ח ליישב דאמאי לא תירצו כל הראשונים שם בב"ק דמש"ה הוצרך רב יוסף לומר אנן יד עניים אנן משום דאל"כ אף דאמירתו לגבוה כל הי' אפשר להתיר ע"י שאלה וכ' הש"ך וז"ל י"ל דהתם כיון שאותו סלע לא הי' ברשותו אפי' לא הוי אנן ידי עניים לא הי' יכול להתיר וכו' וע"ש בש"ך שכתב שזה ג"כ כוונת הרא"ש שדעת השואל להקשות קושיא הנ"ל

ותירץ כן כן הוא כוונת הש"ך למעיין שם ובחנם תמה עליו בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קנ"ד וגם תמהני על הנו"ב שם שלא הביא ד' התוס' בפסחים דף מ"ו ד"ה הואיל ועכ"פ מבואר דמש"ה בהקדיש חוב אינו בשאלה משום שלא בא עדיין לידו והרי חוב גם מקודם שהקדיש מקרי שלו אלא דהוי אינו ברשותו כמבואר מלשון הרי"ף בב"ק פ"ד וע"ש במלחמות והדברים ארוכים ואכמ"ל ואפ"ה אינו מועיל שאלה כיון שאף קודם שהקדיש לא הי' עדיין ברשותו מכ"ש בגזלן שהקדיש לאחר יאוש דמקודם שהקדיש לא הי' שלו רק שהקדישו הקדש מטעם קניתו והקדישו באים כא' כמ"ש הרשב"א ודאי דאין מועיל שאלה ומסולק ק' התוספות הנ"ל הן אמת שעלה בדעתי לפרש פי' אחר בדברי הרא"ש בתשו' הנ"ל ולומר דמש"ה סובר דשם אינו מועיל שאלה משום שלא בא הממון לרשות הנודר והיא ברשות המתחייב הו"ל המתחייב כמו גבאי והוי כהגיע ליד גבאי דאינו מועיל שאלה וכעין זה סובר הרמב"ן במלחמות שם לפרש בדעת הר"ח שכתב דאינו יכול לשנותו דהוי כבא ליד גבאי דפירושו היא דהמתחייב נעשה גבאי ולא רב יוסף ע"ש במלחמות כן נמי יש לפרש כוונת הרא"ש הנ"ל לענין שאלה דמש"ה הצריך הרי"ף לפרש דהא דקאמר רב יוסף אנן יד עניים הוא משום שאינו ברשותו משום דלענין שאלה לא נ"מ דאם נאמר דמועיל ההקדש שוב אינו מועיל שאלה כיון שהיא ברשות המתחייב ונעשה גבאי עליו וכן יש להעמיס לכאור' בלשון הש"ך אמנם האמת היא שמלשון הרא"ש שכ' וההיא דב"ק לא באו לידו עדיין מבואר כמ"ש תחלה בכוונתו וקצרתי אמנם כ"ז לפי מה שמפרש הש"ך בתחלה דברי הרא"ש הנ"ל אבל לפמ"ש בסיף ס"ק הנ"ל ואפי' אם נפשך לומר שזה דוחק בלשון הרא"ש מ"מ הא בשנויא קמא כתב לא בא לידו עדיין משמע להדי' דא"י להתיר ע"ש ונרא' דלפי"ז מפ' דברי הרא"ש כפשטן שהשואל הקשה לו דאמאי באמת אינו מועיל שם שאלה אף דאנן ידעינן וע"ז השיב הרא"ש דהטעם משום שלא בא לידו עדיין ולפ"ז דוקא התם שאנן יד עניים והוי כאלו אתי ליד הגבאי בזה מועיל מה שלא הי' בידו מעולם ואין מועיל שאלה אבל בלא אתי ליד הגבאי אפשר לומר דמועיל שאלה בכל ענין אבל באמת א"א לפרש כן בכוונת הרא"ש שא"כ נאמר דסובר בפשיטות לכל התרוצים דבאתי לידו והקדישו ומסרו ליד הגבאי מועיל שאלה וכ"כ הנו"ב שם באמת לדעת הרא"ש א"כ יהי' ק' על הטור שכ' שנשאל לחכם ומתירו כל זמן שלא יצא מתחת ידו ע"ש בסי' ת"ח ומבואר דאם הוציא מתחת ידו אינו מועיל שאלה והיא נגד דעת אביו ובנו"ב דחק שם להוציא דברי הטור מפשטן ולפרש בכוונתו דכ"ז שלא יצא מת"י היינו ליד העניים ולא ליד הגבאי והדוחק מבואר. ועוד הוכיח בתשו' ר' בצלאל אשכנזי סי' ט"ו מדברי הטח"מ סי' קכ"ה וסי' רמ"ג דאף

בהולך מנה לפלוני לא מהני שאלה כיון שהוציא מתחת ידו כ"ש בבא ליד גזבר וע' בקצוה"ח סי' קכ"ה וסי' רמ"ג שנרא' שלא הי' לפניו גוף תשו' הנ"ל ועכצ"ל כמ"ש למעל' ומתבאר מזה דין חדש ומיושב ק' התוס' הנ"ל כנ"ל יעיין בס' מחנה אפרים ה' צדקה סי' ג' כ' כדברי הקצוה"ח סי' קכ"ה ואכמ"ל ונחזור לנ"ד הנה כבר בארנו שאין להתיר למכור ולומר דברשותו קאי למכרו מטעם הואיל אמנם בגוף הענין ראיתי בתומים בדיני תפיסה כתב וז"ל כי חפץ שתופס ואין לו טענה בגוף החפץ כל היכי דאית' ברשות מרא קמא קאי וכיון דמוד' שהיא של חבירו רק תופסו למשכון הרי חבירו יכול להקדישו ואין זה בגדר גזל ולא נתייאשו הבעלים דה"ז מוד' לו בו ואין לו עליו רק תפיס' א"כ הרי חבירו יכול להקדישו וכל היכא דאית' ברשות חבירו קאי כו' עכ"ל באות שנרשם סי' ק"ח עד סי' קי"ג ע"ש והנה התומים לא אתי עלה מטעם הואיל רק מסברא אומר כן דכיון דלא חטפו רק למשכון לא מקרי אינו ברשותו ויכול להקדישו וממילא דיכול למכרו וה"ז פתח תקוה בנ"ד אמנם הדברים אין מתקבלים דהא דגזלה מקרי אינו ברשותו של הנגזל היא ודאי מטעמם דכיון דאוקמי' רחמנ' ברשות הגזלן לענין חיוב אונסין אף שלא קיבל עליו שמיר' וע"כ דרחמנ' אוקמי' ברשותו לכל מילי כמ"ש למעל' וכמו שמבואר בש"ס ב"ק דנ"ו ריש ע"ב ובתוס' שם ד"ה פשיט' וע"ש משא"כ בשואל אף דחייב באונסין זהו מחמת שקיבל שמיר' ע"ע וירדה התור' לסוף דעתו שמשעבד עצמו ככל הכתוב בפרשה כמ"ש התוס' בכתובות דף נ"ו ע"ב. אבל לא אוקמי' רחמנ' ברשותי' ומש"ה המשאיל יכול להקדיש כמבואר בטוש"ע א"ח סי' רמ"ו לענין הפקר וע' בקצוה"ח סי' רי"א סק"ב ובסי' רנ"ח אבל בגזלן דלא קיבל ע"ע שמיר' ואפ"ה חייבי' רחמנ' באונסין והיינו משום דאוקמי' ברשותי' ומש"ה קם ברשותי' לכל מילי כמ"ש התוס' בפ' הכונס הנ"ל (וצע"ק לפ"ז בש"ס סנהדרין דע"ב ע"א עש"ה וי"ל וע"ש בסנהדרין בבעה"מ ובמלחמות) וכיון שכן א"כ בתפס משכון שלא ברשות דג"כ חייב באונסין כמ"ש הש"ך בסי' ע"ב ססק"ט ומטעם דהוי גזלן א"כ אוקמי' רחמנ' ברשותו לכל מילי ולאו ברשות הנגזל היא להקדישו ולמכרו. אמנם בעיקר הדבר אם משכנו שלא ברשות אי הוי גזלן להתחייב באונסין לכאור' לאו דבר ברור היא. והנה הש"ך שם מיפשט פשיט' לי' שדעת הרמב"ם היא דחייב באונסין דגזלן היא מדכ' בפ"ג מה' מלוה במשכנו שלא ברשות אבד או נשרף לוקה ומחשב דמי המשכון אבל בס' קצה"ח שם חולק על הש"ך וכ' שאדרבא דעת הרמב"ם להיפך כמבואר שם בה"ה דאינו לא גנב ולא גזלן וחובו הוא דמפסיד משום דע"ד כן נטלו שיפסיד חובו אם יופסד המשכון אף באונס ע"ש ובס' נה"מ חולק על הקצוה"ח דמסוף דברי ס"ה שם מבואר להיפך שכ' דמש"ס דמכות מבואר דגזלן הוא ע"ש ובעה"מ

קצה"ח חזר וחיזק בקו' מש"נ דבריו שבקצה"ח דאף שכ' ה"ה שמסוגי' דמכות מבואר כשיטת הראב"ד מ"מ הא כ' דהרמב"ם ע"כ הי' לו גירסא אחרת בש"ס ולהך גירסא סובר הרמב"ם דאין בזה משום גזלן ועכצ"ל לדעת הרמב"ם שכ' לוקה וא"כ א"א להוציא ממון נגד דעת הרמב"ם ע"ש ונשתוממתי על המרא' דלפי דברי ה"ה בשיטת הרמב"ם והראב"ד שהרמב"ם סובר דמשכנו שלא ברשות אינו גזלן להתחייב באונסין והראב"ד סובר דהוי גזלן וחייב באונסין א"כ שניהם החליפו שיטתם דהא בספ"ג מה' גזלה פ' הרמב"ם וז"ל החוטף משכון מיד הלוה שלא ברשות ב"ד ה"ז גזלן אעפ"י שהוא חייב לו ואצ"ל אם נכנס לתוך בית חבירו ומשכנו שהוא גזלן כו' ע"ש והראב"ד השיג עליו וכ' א"א לא מיחוורא הא מלתא ע"ש בהשגות וסיום דבריו אבל משום פיסול גזלנות לא מהפכינן לי' ע"ש. והנה דעת הראב"ד אפשר ליישב דסובר דאף דהוי גזלן להתחייב באונסין מ"מ לא נעש' גזלן שיהי' פסול לעדות ולשבוע' וכ"כ המגדול עוז שם בד' הרמב"ם וכן י"ל באמת בדעת הראב"ד וע' בש"ך ח"מ סי' שנ"ט סק"ה. אבל דברי הרמב"ם קשי' דל"מ לדעת המ"ע בדעתו שמ"ש בה' גזלה דהוי גזלן היא לענין להתחייב באונסין שודאי דבריו סותרים אלא אף למה שהבינו הראב"ד וה"ה בדעת הרמב"ם שסובר דהו"ל גזלן ופסול מכ"ש דחייב באונסין. ועוד דהרי דעיקר הדינים שבפ"ג מגזלה הנ"ל איתאמרו לענין חיוב אונסין כמבואר שם וא"כ קשה כנ"ל ועמדתי משתומם עד שמצאתי בס' מח"א בהגהותיו להרמב"ם פ"ג ממלוה שנרא' שהרגיש בזה וכ' יושב שם ולא זכיתי להבין דבריו כלל. אמנם לולא דברי ה"ה הייתי אומר שודאי דעת הרמב"ם דהוי גזלן וחייב באונסין כמ"ש בפ"ג בה' גזלה והא שכ' בה' מלוה שלוקה היינו אף שחייב בתשלומין מ"מ ס"ל להרמב"ם דתשלומין אינו פוטר ממלקות אלא היכא שהתשלומין במקום קיום העשה כמו בגזלה דהעש' היא והשיב את הגזלה ודרשינן אם כעין שגזל יחזיר ואם לאו דמים בעי לשלומי וא"כ כשאין הגזלה בעין לא מתקיים ההשבה בדמים דמה לי גוף הגזלה או דמי' ודוקא אם הגזלה בעין לא מתקיים ההשבה בדמים אבל כשאינה מתקיים ההשבה בדמים כמו שדרשו חז"ל לענין שינוי קונה בפ' מרובה ובפ"ק דתמורה וכיוצא בזה מצינו בש"ס בגיטין דע"ה ע"א ע"ש וכ"כ בתה"ד סי' שי"א ומש"ה שפיר קאמר בש"ס במכות דבגזלה לא משכחת קיימו ולא ולא קיימו ובטלו ולא בטלו דכיון דחייב בתשלומין אינו לוקה ומשלם והיינו דעדיין מקיים העשה ע"י תשלומין וכ"ה בריטב"א שם וז"ל אלא ה"ק דכיון דחייב בתשלומין כששורפו לא חשיב ביטול עשה להלקותו ותשלומין כמותו לענין זה וכן פי' רבינו ז"ל והתוס' וכו' ע"ש נרא' כוונתו ע"ד שכתבנו אבל במשכנו שלא ברשות דהעשה היא השיב תשיב והיינו השבות הרבה דמחזיר בכל

פעם כל יום ביום וכל לילה בלילה וכמו שהפרש"י ז"ל בפ"ק דתמורה דף ואו ע"א ע"ש ואין העשה שיחזיר המשכון לחבירו כשיפרע לו החוב אלא שהמצוה היא שבשעה שחייב לו החוב אעפ"כ מחויב להחזיר לו כל יום ביום ולילה בלילה וזהו כשהמשכון קיים יכול לקיים העש' אבל כשנאבד או נשרף המשכון הנה כיון שחייב באונסין נפקע חובו נגד המשכון ואינו חייב לו עוד וא"א לו לקיים במשכון מצות השב תשוב ע"כ לא מהני בזה מה שניתן לתשלומין ולוקה ואף שלפי גירס' לפנינו שם במכות אמרו והרי גזל כו' והרי משכון כו' ואתרווייהו משני התם כיון דחייב בתשלומין אינו לוקה ומשלם. הרמב"ם ע"כ לא גריס כן דאל"כ בלא"ה יהי' פסקו נגד הש"ס וכמ"ש ה"ה דהרמב"ם הי' לו גירסא אחרת שם ועכ"פ דברי הרמב"ם מאושרים ומיושרים בלי שום סתירה ובלי שום דוחק. ולפע"ד כוונתי ב"ה האמת בד' הרמב"ם והנה לפי הנ"ל גם הרמב"ם סובר דמשכנו שלא ברשות הוי גזלן וכמ"ש בפ"י בה' גזילה והמעיין בדברי ה"ה יראה שאפשר לפרש בדבריו שאולי כוון למ"ש ואף אם נאמר לפרש דברי ה"ה כפשטן דד' הרמב"ם דלא הוי גזלן מ"מ עכ"פ דעת הראב"ד מפרש בהשגות פ"ג ממלוה שחייב באונסין ומשום דהוי גזלן כמ"ש ה"ה לדעתו שם. וה"ה שם כ' שכ"ה דעת הרמ"ה. והנה דברי הרמ"ה מובא בחידושי הריטב"א במכות שם וז"ל פי' הרמ"ה ז"ל כיון דגבר' בר תשלומין הוא כו' אלא ודאי דכיון דחייב בתשלומין דחבל שלא כדין הו"ל מאותה שעה כגזלן שמשלם כשעת הגזילה כל היכ' דאיתבר ממיל' ע"כ. וכיון דדעת הראב"ד והרמ"ה מפורשים דהוי גזלן וחייב באונסין כדין גזלן. ודעת הרמב"ם גם כן לפע"ד כן כמו שכתב פרק ג' מגזילה. וכן סתם בש"ע ח"מ סי' שנ"ט סעיף ו' ועיין שם בש"ך ודאי דהכי נקטינן וכדעת הש"ך בסי' ע"ב ודלא כקצוה"ח (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) וכ"כ בתשו' שבות יעקב ח"א סי' קנ"ב שזה פשוט דכן הוא דעת הרמב"ם והראב"ד וכמו שכתב הש"ך)**. וא"כ ודאי דאין יכול להקדיש ולמכור וכנ"ל. והנה רו"מ הביא בשם רב א' שנתן עצה שיקנה הבהמ' לא"י ע"י סעסי' בדיניהם ורו"מ פקפק בזה ע"פ ד' המרדכי בשבת הובא בקצוה"ח סי' ר"א דלא מהני קנין סטומת' בדשלבל"ע מחמת שאין לו מקום קנין ע"פ הדין אינו מועיל בזה מנהג וכ' רו"מ דה"ה בדבר שא"ב ואין זה הכרח דהא הנה"מ בסי' ר"א הק' על הרש"ל בתשו' שסובר דמועיל קנין באורנדא אף שהוא דשלבל"ע משום המנהג ודמי לסטומת' דסותר לדברי המרדכי הנ"ל וכ' הנה"מ משום דשם דינא דמלכות' הוא עדיף וא"כ ממיל' בקנין סעסי' דמהני מכח דד"מ מהני לדעת הרש"ל. אמנם באמת אני תמה על האחרונים הנ"ל שלא הרגישו שבתשו' הרא"ש כלל י"ג סי' כ' מבואר להיפך מדברי המרדכי הנ"ל ע"ש גבי חכירות הקהל דאף דאין קנין נתפס בו מן הדין משום דהוי דשלבל"ע ודבר

שא"ב מ"מ נתפס בו הקנין מכח המנהג. והביא הך דסטומת' קני' וע"ש ומש"ה אתין דברי הרש"ל כפשטן דסובר כדעת הרא"ש. ומ"ש הרב הג' ראבד"ק בראד דאף לדעת הרש"ל אינו מועיל להקנות בזה משום דאף לדעתו דמהני מנהג להקנות אף דשלבל"ע אינו קונה רק בעת שבא לעולם א"כ ממיל' לא נפקע בזה קדושת בכורה עכ"ד ובאמת אין זה דבר פשוט וע' בס' מקור חיים על ה"פ בסי' ת"ן שבזה נחלקו הט"ז והמג"א בענין אורנדית והרחיים שלדעת הט"ז אף שקנין נתפס באורנד' מצד דד"מ ומצד המנהג מ"מ כיון שהוא דשלבל"ע אין הקנין חל עד שבא לעולם. ומשום הכי לא מהני תקנה למכור הרחיים קודם הפסח ולדעת המג"א קונה אף קודם שבא לעולם והאחרונים הסכימו לדעת המג"א וע"ש. אמנם בעיקר הדין אם קני' שע"י דד"מ מועיל להפקיע קדושת בכורה כבר נחלקו בזה האחרונים והאריכו בזה מאוד בתשובותיהם וקצת מהם שאמרו שמועיל כתבו שמצאו להם סעד בתשו' רמ"א סי' פ"ז. והמעיין בתשו' רמ"א שם יראה דאין משם ראי' כלל וגם האמת הוא שהאחרונים לא ראו שכבר דברו בזה הקדמונים ובתשו' המיוחסת להרמב"ן סי' רכ"ה מפרש דאינו מועיל וגם בתשו' הר"ן סי' מ' מבואר שנחלקו בזה החכמים שבדורו והר"ן עצמו לא הכריע מכ"ש בנ"ד דודאי מיגרע גרע אחר שהוא דשא"ב ואין קנין מועיל בו מה"ת בשום צד ע"כ אין להקל בקנין כזה להפקיע קדושת בכורה

תשובה קפג

וע"ד שאלתו השני' באדון א' שתפס חמץ של ישראל עבור איזה תביעה איך יש לנהוג בו הנה אם האמת שמגיע להאדון מעות מהישראל א"כ לא מקרי גזלן על תפיסתו דדוקא ישראל שמשכון שלא ברשות הוי גזלן אבל א"י אינו מוזהר ע"ז ועיין בלשון הרמב"ם ספ"ג מגזלה וא"כ יכול הישראל למכרו לא"י אחר קוה"פ דברשותו קאי ועיין בנה"מ בסי' רי"א אבל אם האמת שאינו מגיע לו ותפס שלא כדין נראה דאף א"י שתפס שלא ברשות הוי גזלן ועיין בלשון השגת הראב"ד ספ"ג מגזילה וא"כ אינו ברשותו דהישראל הממושכן למכרו והנה עלה בדעתו לפתוח פתח להיתר דהא טעמא דגזל ולא נתייאשו הבעלים דמקרי אינו ברשותו דהנגזל היא מחמת דאוקמי' רחמנא ברשותו דהגזלן לענין אונסין והנה גנב וגזלן אינם מתחייבין באונסין רק כשעשו קנין המועיל כ"א לפי קנינו וכאשר הארכנו למעלה וא"כ יש לנו היתר לדעת רש"י דסובר דעכו"ם מישראל אינו קונה במשיכה רק בכסף א"כ לא קנה העכו"ם הגזלה ואינו חייב באונסין וברשות הישראל קאי כמקדם ואף דזה ברור דאף למ"ד דעכו"ם מישראל אינו קונה רק בכסף

ולא במשיכה היא דוקא במקום דאיכא כספא אבל במקום דליכ' כספא כגון במציאה ומתנה אף עכו"ם קונה במשיכה והגבהה לכ"ע וכ"כ התוס' בע"א דף ע"א ד"ה פרדשנו ע"ש מ"מ הא התוס' כתבו שם בע"א דף ע"ב ד"ה ומאי וז"ל דאי אינו קונה בנכרי במקח וממכר אף בגזל לא תקנה דל"ד למציאה ומתנה דבהיתרא אתי לידי' חבל גזל דבאיסור אתי לידי' אי לא מהני משיכה במקח לא מהני אף בגזל ע"כ וא"כ לדעת רש"י לא קנה אותו העכו"ם כלל אף לענין אונסין וברשות הישראל קאי ובזה נלע"ד ליישב היטב שטת רש"י שם בע"א דפריך הש"ס אמ"ד משיכה בנכרי אינו קונה מהא דארחב"א אר"י בן נח נהרג על פחות משו"פ ולא ניתן להשבון וא"א משיכה בנכרי אינה קונה אמאי נהרג ופרש"י אמאי נהרג הא לא קני' לההך גזלה וכל היכא דאית' של ישראל היא והק' התוס' שם ד"ה ואי ס"ד וז"ל וקשה דהא ישראל נמי לא קנה הגזלה להיות שלו ואפ"ה קני' להתחייב באונסין החיוב דשייך בי' וה"נ יש לנו לומר בב"נ שקנאו להתחייב בה מיתה דהיינו החיוב דשייך בי' ע"ש וגם בש"ס שם דמשני משום דצערי' לישראל ומאי לא ניתן להשבון דאינו בתורת השבון ופירש"י אינו בתורת השבון דכל היכא דאיתא דמרי' היא וגם ע"ז תמהו התוס' ד"ה ומאי וז"ל ותימה הרי ישראל נמי לא קנה הגזלה ואפ"ה איתא בתורת השבון דכתיב והשיב הגזלה ע"ש ולפי הנ"ל מיושב היטב דישראל שפיר קנה הגזלה לענין חיוב אונסין במשיכה או הגבהה ויצאה מרשות הנגזל וקמי' לי' ברשותי' לכל מילי ומש"ה מחייב בהשבה לרשות בעלים כיון דמעיקר' ברשותו קאי צריך להחזיר לרשות בעלים אבל בעכו"ם אם נאמר דמשיכה אינה קונה במקח וממכר א"נ ה"ה בגזל כיון דבאיסורא אתי לידי' אף דליכ' מעות לא קנה במשיכה לענין אונסין וא"כ אמאי נהרג ומשני משום דצערי' לישראל ומאי לא ניתן להשבון אינו בתורת השבון והיינו משום דכל היכא דאיתא ברשותי' דמרי' הוא דדוקא ישראל דקם הגזלה ברשותו מתחייב בהשבה אבל עכו"ם דל"ק הגזלה כלל ואינו בתורת השבון משום דכל היכא דאיתא ברשותי' דישראל היא ואף בפקדון אין השומר מתחייב בהשבה ומשום דפקדון כל היכא דאית' ברשותי' דמפקיד היא ויכול למוכרה ולהקדישה משא"כ בגזלן ועיין בש"ס ב"ב דפ"ח ע"א ובקצה"ח סס"י קצ"ח ועכו"ם גזלן דל"ק הגזלה הו"ל כפקדון וא"ש ובזה יש ליישב לפע"ד ק' התוס' בב"מ דמ"א ד"ה חדא דהק' התוס' נילף משואל דא"צ חסרון דמשעת משיכה נתחייב באונסיו ע"ש ולפי הנ"ל מיושב דרבא לטעמי' דסובר כר"י דדבר תורה מעות קונות ולא משיכה כמ"ש התוס' בבכורות דף י"ד ומש"ה לא תיתי משואל דבשואל דין היא שיתחייב באונסין משעת משיכה אף דמעות דוקא היא דקונות מה"ת מ"מ במקום שאין מעות משיכה קונה לכ"ע אבל בשליחות יד דעשה משיכה באיסורא

הך משיכה לא עדיף ממשיכה דגבי מקח דאינו קונה מן התורה כמ"ש התוס' בע"א הנ"ל ומש"ה איצטרך קרא לשליחות יד דמיני' ילפי' נמי בעלמ' דגזלן קונ' במשיכ' לחיוב אונסין ולמיקם ברשותי' וכ"ז בישראל דכתיב גבי קרא דשליחות יד דהא בהאי קרא רעהו כתיב אבל בעכו"ם אינו קונה במשיכ' בגזלנות' לחייב באונסין למ"ד משיכ' אינו קונה בעכו"ם במקח וממכר וכיון דלדעת רש"י מעות קונה בעכו"ם במקח וממכר ולא משיכה א"כ י"ל דאינו קם ברשות העכו"ם כלל ויכול הישראל למכור החמץ קודם הפסח כנהוג ואף שהר"ת וסייעתו חולקים על שטת רש"י וס"ל דעכו"ם קונה במשיכ' דוק' מ"מ הא כ' המ"ב בתשו' סי' נ"ט דאם מכר בכסף לבד מהני בדיעבד בחמץ דסמכי' בדיעבד ע"ד רש"י ה"ה בנ"ד אלא שבאמת האחרונים השיגו על המ"ב במ"ש דרוב הפוסקים פסקו כרש"י דאדרב' רוב הפוסקים פוסקים כר"ת אלא שכ' דבחמץ מותר בדיעבד כשמכרו בכסף לבד מטעם השני שכ' המ"ב דכיון דחמץ בלא"ה אינו ברשותו סל אדם בקנין כ"ד סגי ובנ"ד לא שייך טעם זה דהא לא נולד לנו ספק במעשה הקנין רק אם קנין מועיל משום שאינו ברשותו א"כ טעם זה ל"מ כלל אלא שי"ל דלא הוצרכו הפוסקים לכל זה אלא בגוונ' דהמ"ב דמכר קוה"פ בכסף לבד ואח"כ נודע השאל' בתוך הפסח דאז היא ספק באיסור דאוריית' אם מותר לקיימו מחשש בל יראה אבל אם השאלה בא לפנינו אחר הפסח ואין לנו לחקור רק אם החמץ מותר אחר הפסח בפשיטות יש לומר דכיון דחמץ אחה"פ אינו אסור רק משום קנס' וקול משאר איסורי דרבנן שפיר יש לסמוך ע"ד רש"י ואף שקצת אחרונים כתבו בנידון כזה דכיון שעבר עכ"פ על ספק בל יראה יש לקונסו אחה"פ מ"מ כבר הארכתי בזה בתשו' אחת והוכחתי ממשנ' וש"ס בשמעתת' דהלוה על חמצו דמבואר דלא כוותייהו ובעבר על ספק בל יראה לא קנסו אחה"פ ועוד דבנ"ד בלא"ה ממ"נ אם נאמר דאינו ברשותו בלא"ה לא עבר על ב"י וכמו שנבאר לקמן אלא שאעפ"כ אם לא חלה המכירה מחמת שא"ב החמץ אסור אחה"פ כיון שהיא חמץ של ישראל שעה"פ אף אם לא עבר על ב"י כמ"ש לקמן בשם הרמב"ן בחי' וא"כ כיון שיש ספק אם כרש"י או כר"ת יש לסמוך לכאורה ע"ד רש"י ולהתירו לאחה"פ אמנם אעפ"כ לבי מגמגם בזה דבשלמ' אם הי' מקנה החמץ לעכום בכסף כעובדא דהמ"ב שפיר יש לומר טפי לסמוך ארש"י דקונה בכסף משום דהא דעת הרמב"ם בפ"א מזכי' הלכה י"ד דעכום קונה בין בכסף בין במשיכה א"כ לענין שיקנה עכום בכסף הוי הר"ת יחיד נגד הרמב"ם ורש"י דתרוייהו ס"ל דעכו"ם עכ"פ קונה בכסף אבל בנ"ד דאין היתר רק אם נאמר דאין עכום קונה במשיכ' בזה הוי רש"י יחיד נגד הרמב"ם והר"ת דתרווייהו ס"ל דעכום קונה במשיכ' ובר מן דין מבואר מדעת התוס' שם בע"א דף ע"א וע"ב דלא כשטת

רש"י שם ומבואר דעכום שוה בזה לישראל לקנות הגזל' לענין חיוב אונסין אף אם נאמר דמשיכ' אינה קונה בעכום וכן מבואר בתוס' בעירובין דף ס"ב ע"כ קשה לסמוך ע"ז להתיר. והנה הרב הג' הנ"ל וגם רו"מ האריכו בענין זה בעכום שגזל החמץ דאם אינו ברשותו בלא"ה אינו עובר בב"י וכבר נאמרו דברים אלו בתשו' נו"ב חא"ח סי' כ' ובס' מק"ח סי' תמ"ח והאריכות בזה ללא צורך דודאי אין הנגזל עובר בבל יראה אף בלא מכיר' אמנם כ"ז לענין בל יראה אבל לענין החמץ עצמו שעבר עליו הפסח בבית הגזלן אף שבנו"ב שם מיפשט פשיט' לי' דהא דגזל חמץ ועבר עה"פ דהחמץ אסור היא רק משום לתא דהגזלן דעבר עליו בב"י אבל לא משום לתא דהנגזל דהא לא עבר הנגזל בב"י ונמשכו אחריו האחרוני' להתיר משום זה בפשיטות בעכו"ם שגזל חמץ מישראל ועבר עה"פ דמשום לתא דהגזלן אין לאסור דהא עכו"ם הוא ומשום לתא דהנגזל אין לאסור דהא הנגזל לא עבר על ב"י כמ"ש הנו"ב רק בס' מק"ח כ' להיפך בסי' תמ"ח והאמת היא כדברי המק"ח ורוח אלקי' דיבר בו כי כן מבואר בחי' הרמב"ן פ' כל שעה וז"ל וש"מ דכי קניס ר"ש בחמץ של ישראל שעבר עה"פ לאו דוק' בעבר עליו בב"י וב"י אלא בין שוגג בן מזיד בין באונס בין ברצון קנסינין דהא חמץ זה שנמצ' בחנות שאסור בהנא' קודם הפסח אבד הימנו וה"ה של מוצאו ולא עבר עליו כלל בב"י וב"י ואעפ"כ אסור לאחה"פ וטעמ' משום קנסא דה"מ ר"ש היא כדפי' ומסתייע נמי הך סבר' מההי' דגרסינן בב"ק גזל חמץ ועעה"פ אומר לו הש"ל כו' אלמ' אסור היא בהנא' בין לו בין לאחרים ואעפ"י שלא עברו בעליו בב"י וב"י וא"ת כיון שגזלו חייב לבערו ועבר עליו מש"ה אסור והלא אין קנס זה אלא לבעלים הראשונים והם לא עברו עליו בכלום אלא ש"מ שקנס זה בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין לו בין לאחרים עכ"ל ומדברי הרמב"ן הללו נדחים רוב דברי הנו"ב שבסי' כ' שלא ראה דבריו וא"כ לפ"ז אף בעכום שגזל חמץ מישראל כמו בנ"ד אף ששום אדם לא עבר אחמץ זה בב"י וב"י אפ"ה אסור לאחה"פ וכדברי הרמב"ן הנ"ל וע"ד קנין אודית' שכ' רו"מ בשם רב א' לא הועיל כלום דמלבד שיש מחלוקת אם קנין אודית' מהני לענין איסורין בלא"ה כיון שאינו ברשותו גם קנין אודית' לא מהני וע' בס' קצוה"ח סי' קצ"ז סיומ' דמלת' בנידון בהמה מבכרת אין מקום היתר לפע"ד כלל ובנידון החמץ יי"ש ומשקאות מיי"ש חמוצים נרא' לי להתיר בהנא' ע"י ביטול ברוב כמ"ש בתשו' פ"י והמתיר בהנא' שלא ע"י ביטול ברוב ג"כ יש לו על מי שיסמוך בצירוף שיטתו לשטת רש"י כמ"ש למעל' אבל בשתי' אין להתיר בשום אופן ומגודל טרדותי הצרכתי להפסיק באמצע הפרק ידידו דו"ש באהבה.

שלמה במוהר"י אבד"ק סקאלא.

תשובה קפד

סקאלא יום א' כ"ה אייר תרחית לפ"ק.

להגאון מוה' שלמה קלוגר ראבד"ק בראד.

אחדש"ה כלאה"ש באתי לבקשו שיחוה דעתו הטהור' בעובד' דאתא קדמנ' בישראל א' שהי' לו בכפר א' הרבה כבשים והנה בשנה העבר' שאל את פי איך יתנהג במכירת הכבשים המעוברות שהמה מבכרת בכדי לפטור הוולדות מהבכור' והורתי לו שימכרם לעכום בכסף ובמשיכ' בכדי לצאת אליב' דכ"ע כמבואר בפוסקים וכן עשה ובשנה זו מכר קצת מהכבשי' וקנה אחרים בדמיהם וחזר ושאל את פי מה לעשות בהמעוברת החדשות והורתי לו כבראשונ' אמנם קודם אשר שאל את פי עכשיו שכח איך יתנהג בהמשיכ' מכר המעוברת החדשות בכסף לבד וקודם שעשה העכום המשיכ' ילדה אחת מהן זכר וכעת בא לשאול על הנולד. והנה כבר ידוע דאם מכר לעכום בכסף בלא משיכ' הסכימו רוב האחרוני' דודאי ספק בכור הו' דרוב הפוסקים הסכימו לשיטת ר"ת כמבואר בתשו' רמ"א סי' פ"ז וזה דלא כתשובת משאת בנימין סי' ל"ה וסי' נ"ט אלא שאחר החקיר' נתוודע לי שאדון א' שופט כפר ההי' הי' שותף עם הישראל בהכבשים ההם ולפ"ז יש לנו היתר פשוט בלא שום מכיר' דהא שותפות עכו"ם פוטר מן הבכור' אמנם חקרתי על טוב הענין איך נעשה האדון שותף להישראל בהכבשים ואמר לי הישראל שקודם קניית הכבשים שקנה שנת שעבר' נתן לו האדון מעות מכיסו ושלחו לקנות עבור המעות כבשים על שותפות ובשנה זו מכר הישראל מהכבשים ולקח בדמיהם אלו הכבשים וכיון שכן נרא' לכאור' פשוט דכיון שהאדון בעצמו לא קנה הכבשים רק הישראל קנאם לשותפות במעות האדון ובשליחותו א"כ ע"פ הדין אין להאדון בהם חלק כלל דבמה קנאם הא אין שליחות לעכו"ם ונעשו כולם של הישראל ומנא אמינ' לה מהא דכ' הריב"ץ בתשוב' סי' ת"א דאסור ישראל לקנות חמץ לעכו"ם בפסח אפי' במעותיו של עכו"ם ובשליחותו דכיון דאין שליחות לעכו"ם נמצא נקנה החמץ לישראל הקונה ועובר בב"י ובנ"ד נמי הכי היא ואף דאחר כך כ' הריב"ש שם ואף אם נאמר שהישראל אין דעתו לזכות כו' ונשאר של העכו"ם המוכר רק שהישראל עובר בב"י מטעם אחריות ואין תשו' ריב"ש כעת לפני וא"כ בנ"ד נמי שעמדתי על החקירה ובין הכבשים הראשונים ובין הכבשים האלו קנה הישראל מעכו"ם אחד אפשר לומר שכיון שלא קנה האדון חלקו מחמת שאין שליחות לעכו"ם נשאר חלקו של העכו"ם המוכר והעכו"ם המוכר היא משותף עם הישראל הלוקח ופטור מהבכורה מ"מ מדברי המג"א סי' ת"ן סק"ו משמע דתופס תחלת דברי הריב"ש עיקר שכיון שלא נקנה החמץ לעכו"ם המשלח נקנה

להישראל השליח וכ"נ מדברי הב"י בא"ח שם סי' ת"ן שהשמיט סוף דברי הריב"ש ועוד דאף לסוף דברי הריב"ש דלא קנה השליח היא מטעם דודאי הישראל לא חפץ לזכות לעצמו משום דאיסור' לא ניחא לי' למיקנא ויעו"ש בריב"ש וזה לא שייך בנ"ד וכ"כ בתשו' צ"צ סי' ס"ד להדיא דאם נתן העכו"ם מעות להישראל לקנות לו פרה וקנה ישראל פרה מעכו"ם בשליחות העכו"ם וילדה כשהיא עדיין ברשות ישראל דלא הוי בהמות גוי לפוטרה מן הבכורה דכיון דאין שליחות לעכו"ם הוי בהמות ישראל ובנ"ד דכוותי' היא אלא שהצ"צ שם התיר בתשובה במסקנתו מטעם דאף דלא קנהו העכו"ם מ"מ כיון שהעכו"ם נתן מעותיו לישראל לקנות הפרה הוי שיעבודא דגוי על הפרה דאם לא ישלים לו הישראל מעותיו יתפוס הפרה ודמי לבהמת ארנונא ולמקבל צאן ברזל מהעכו"ם דפטורה מהבכורה מה"ט דהוי יד גוי באמצע ע"ש ובנ"ד ממש כן היא אלא שבאמת קשה לסמוך ע"ז כי הבאים אחריו השיגו להצ"ץ בזה בטוב טעם ה"ה הגאון בעל תשובת זכרון יוסף הודפסו דבריו בס' באר יעקב סי' ש"ך וגם הגאון המובהק מהרי"ט אלגזי בביאורו להרמב"ן הלכות נדרים פרק שני אות י"ח ושניהם לדבר א' נתכוונו דלהמקבל צ"ב אין דומה דשאני התם דהפרה הי' מתחלה של גוי וחילוק זה כתבו התוס' פ' א"נ ד"ע ובפ"ק דפסחים ריש ד"ו ולבהמת ארנונא ל"ד מטעם שחילק מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל דדוקא בבהמות ארנונא שעיקר השיעבוד היא רק על הבהמות רק דמצי לסלק לי' בזוזי משא"כ בנ"ד דעיקר היא רק חיוב המעות רק דאם לא ישלם יכול לתפוס הבהמה וזה לא מהני וחילוק זה הובא בהגהת רמ"א בקצרה סי' ש"ך ס"ה ע"כ היתר הצמח צדק בזה היא תמוה וקשה לסמוך עליו והנה בנ"ד יש לנו לכאורה עוד היתר ע"פ דברי הצ"צ בתשו' סי' ס"ב בישראל שמכר פרה לעירוני אחד שהוא שופט העיר ונתן לו השופט מקצת דמים על המקח ולא משכה ובין כך ילדה זכר והשיב הצ"צ דאע"ג דמדינ' הוי ספק בכור ע"פ שיטת ר"ת מ"מ אחר שהלוקח הוא שופט העיר וגברא אלמ' הוא נעשית הפרה ברשותו ופטורה מהבכורה והביא ראי' מש"ס חולין דל"ט ע"ב דקאמר שם חזינן אי גברא אלמ' היא דלא מצי מידחי' לי' אסור וכו' ומבואר שם דאף היכי דלא קנה ע"פ הדין מ"מ הוי קני' מצד שהוא גברא אלמ' יעו"ש ובנ"ד נמי כיון שהשותף הזה הוא אדון ושופט הכפר ההיא א"כ אף שמצד הדין לא נעשה שותף מ"מ שותף הוא מצד אלמותו דודאי לא יסתלק מהשותפות כיון שנתן ממונו ע"ז להישראל ושלחו מתחל' לקנות כבשים אמנם באמת ראיית הצ"ץ שם מהך דחולין תמוה וכבר השיגו הגאון מהרי"ט אלגזי שם פ"ב אות י"ז ד"ה והנה מהך סוגי' דהא כ' שם התוס' בחולין דלמ"ד מעות אינם קונות בעכו"ם הא דבגבר' אלמ' אסור היא רק מדרבנן וא"כ איך אפשר להקל ע"ז ודבריו נכונים ובאמת

יש להפליא על הצ"ץ שהיא בעצמו הרגיש שם בתשוב' מדברי התוס' ומדחי' זו וחזר ונרא' בעיניו ראי' זו בלי טעם אלא שבצ"ץ שם ובסי' ס"א הביא שם הך דפסקי מהרא"י סי' ק"ל שכ' בשם התוס' דהיכ' דאית לי' לגוי צד זכי' באת"ל בגזל פטור מהבכור' וכ' שם הצ"צ דאף שלא נמצא כן בתוס' שלנו דאם יש לגוי צד זכי' בגזל פטור מן הבכור' מ"מ עשה סמוכין לזה מש"ס דחולין הנ"ל דאלם מהני לענין קני' אף שהיא שלא מן הדין והנה אף שנתבאר שאין מש"ס דחולין ראי' דאדרב' מדברי התוס' מבואר להיפך דכתבו דאסור רק מדרבנן מ"מ יש סניף להקל ע"פ דברי מהרא"י בשם התוס' דלענין בכורה דדי ביש יד גוי באמצע ופטור מהבכור' מהני נמי אם עכו"ם אלם הוא לזכות בבהמ' אף שלא ע"פ דין לפטור מבכורה אף שלא נמצא כן בדברי התוס' שלנו ודאי סניף להקל הוי ואף שבתשובת מ"ב סל"ה כ' שלא מלאו לבו לסמוך על דברי מהרא"י הנ"ל אחר שהוא הביא כן בשם התוס' פא"נ ובתוס' שלפנינו לא נמצא דבר מזה מ"מ הא לדעת המ"ב יש בלא"ה היתר בנ"ד מתרי טעמי חדא דהא המ"ב שם סובר דאם העכו"ם יש לו זכות בבהמה בדיניהם הוי יד גוי באמצע ופטור' מבכורה אף שאין לו זכות בדינינו ובנ"ד ודאי דהוי האדון שותף ע"פ דיניהם שנית דהא המ"ב שם סובר דבדיעבד סמכינן אקנין כסף לבד משום דס"ל דדעת רש"י היא עיקר ובנ"ד הא מכר לעכו"ם בקנין כסף וא"כ בנ"ד דאיכא תלתא לטיבות' קנין כסף להערל הקונה וגם האדון השיתוף היא שותף ע"פ דיניהם וגם גברא אלמ' הוא פשיט' דיש יסוד גדול להקל עי"ז. ועוד אני אומר דרך אחר בשריות' דנ"ד הנה עיקר יסוד החומר' שבנ"ד היא שאף ששתפו' עכו"ם פוטר מן הבכור' מ"מ כיון שהאדון בעדו לא קנה הכבשים רק הישראל קנאם בשליחות ובמעותיו של האדון לשותפות וכיון שאין שליחות לעכו"ם זכה ישראל הקונה בכל הכבשים אומר אני אף שמפורש כן בדברי הריב"ש ובצ"צ סי' ס"ה דכ"מ שהישראל נעשה שליח לעכו"ם וקנה מקח בשליחותו ומעותיו של עכו"ם כיון שאין שליחות לעכו"ם זכה הישראל השליח בהמקח ואף שהישראל לא נתכוין לקנות בשבילו רק בשביל העכו"ם מ"מ לפענ"ד צריך הדבר לפנים ולפני ולפנים והנה בש"ס פ"ק דמציע' ד"ח אמר מב"ח מאת אומרת המגבי' מציאה לחבירו קנה חבירו דאמר לא קני חבירו תיעשה זו כמו שמונחת ע"ג קרקע כו' ולא יקנה לא זה ולא זה וכ' רש"י ז"ל וכל הרוצה יחטפנו מידם ע"כ ומבואר מזה דאם נאמר דהמגבי' מציאה לחבירו לא קנה חבירו לא קנה גם לעצמו דכיון דנתכוין לזכות לחבירו וחבירו אינו זוכה גם המגבי' לא זכה לעצמו דהא לא נתכוין לזכות לעצמו ואפי' כשהי' ת"י המגבי' דאל"כ מאי הוכח' היא דלעולם המגבי' מציא' לחבירו ל"ק חבירו ומש"ה יחלוקו דכיון דל"ק חבירו וכ"א קנה הכל מש"ה יחלוקו דאין להאחר שמן השיק

שום זכות עוד והכי מוכח נמי בש"ס שם ד"ט ע"ב רב נחמן לאוקמי' הך מתני' דמי שלוקט את הפיאה דמעני לעני מחלוקת וטעמ' דחכמים דסברי יתננו לעני הנמצ' ראשון היא משום דהמגבי' מציא' לחבירו ל"ק חבירו וקשה דא"כ זכה בה הלוקט גופיא לעצמו ואמאי יתננו לעני הנמצ' ראשון אלא ש"מ דכיון דלא נתכוין לעצמו רק לחבירו וחבירו לא קנה ע"כ הוי פאה כבראשונ' וכן מפורש נמי שם ברש"י בפירוש בסי' א' דהי' רוכב דאם נאמר דהמגבי' לצורך חבירו ולא נתכוין לזכות לעצמו כשנאמר דהמגבי' מציא' לחבירו ל"ק חבירו גם המגבי' לא קנה והוי הפקר יעוי"ש אמנם אף שמדברי רש"י הללו פירש כן בפשיטות אבל בפ' משילין דל"ט ע"ב שיטה רש"י שם דפליגי בזה רב נחמן ורב ששת דלר"נ המגבי' מציא' לחבירו ל"ק חבירו וגם המגבי' לא קנה כיון שלא נתכוין לזכות לעצמו ור"ש סובר דקנה המגבי' לעצמו אמנם התוס' שם חלקו על רש"י וכ' וז"ל ועוד אין סבר' שיקנה המגביה בלא מתכוין ע"כ כ' בשם ר"ת שטה אחרת בסוגיות הש"ס ולשיטת ר"ת הכל מודים דאם נאמר דל"ק חבירו המגבי' ודאי דל"ק לעצמו כיון שלא נתכוין לזכות לעצמו ע"כ הוי הפקר כבראשונ' ולשיטת ר"ת הסכימו הרא"ש שם ורוב הראשונים ז"ל ויעויין בתוס' פ"ק דמציע' ריש ד"י ואם כי אין לתמוה על שיטת רש"י הנ"ל מסוגיות הש"ס ד"ט ע"ב הנ"ל משום דהך דיומא מעני לעני מחלוקת ר"נ היא דקאמר ור"נ ודאי סובר אף לשיטת רש"י דגם המגבי' לא קני וגם רמב"ח שבש"ס שם ד"ח י"ל דכר"נ ס"ל בזה אבל לר"ש י"ל דקנה המגבי' מציאה לעצמו כשיטת רש"י מ"מ אחר שגם לשיטת רש"י פליגי בזה בזה ר"נ ור"ש ולא איפסק הלכת' כמאן דאף דהלכ' כר"ש באיסורי ויעוי"ש בהרא"ש מ"מ הא לשיטת רש"י תרווייהו ס"ל דלא כהלכת' דהא לשטתו תרווייהו ס"ל דהמגבי' מציא' לחבירו ל"ק חבירו ואנן לא קיי"ל הכי ע"כ ודאי לדינ' קיי"ל דהוי כרגלי מי שנתמלאו לו לשיטת רש"י וכ"כ הר"ן שם דלשיטת רש"י הלכת' כר"נ ולשיטת ר"ת ורוב הראשונים ז"ל שם הכל מודים דכל היכא דחבירו שהגבי' בשבילו ל"ק ודאי דגם המגבי' ל"ק לעצמו והוי הפקר כבראשונ' א"כ ודאי דהכי נקטינן דכל היכא דלא נתכוין לקנות לעצמו רק לחבירו וחבירו ל"ק גם הוא עצמו ל"ק משום דלא נתכוין לקנות לעצמו ע"כ יש לתמוה על הצ"צ הנ"ל דסי' ס"ד דהא שם מיירי דקנה הישראל פרה מעכו"ם בשליחות עכו"ם ואמאי כתב הצ"ץ דכיון דהעכו"ם המשלח ל"ק הפרה משום שאין שליחות לעכו"ם נשארה הפרה כולה ברשות ישראל הקונה ואמאי לא נימא דגם הוא לא קנה ותושאר בחזקת עכו"ם המוכר כבראשונה ופטורה מן הבכורה כמו שכתב הריב"ש בסוף דבריו דהא גם הפקר ומציאה בכה"ג הוי הפקר כבראשונה וא"כ במקח נמי תהי' כבראשונה ברשות המוכר כיון דהמשלח והשליח ל"ק וגם על

הריב"ש יש לתמוה דל"מ למה שהחליט בתחלת דבריו שם דכיון שאין החמץ נקנה להעכו"ם המשלח נקנה להישראל השליח וכן תפס המג"א עיקר להלכ' בסי' ת"ן סק"י וכן נראה ד' הב"י שם כנ"ל דודאי יש לתמוה עליהם מכל המובא אלא אף למה שכ' אח"כ הריב"ש לספק דשמא גם הישראל השליח ל"ק היא רק מטעמ' דאיסור' ודאי דלא ניחא לי' למיקני כמבואר שם הא בעלמ' קנה השליח אף שלא במתכוין לזכות לעצמו וכנ"ל וזה מהתימ' ממה שנתבאר והנראה ליישב דבריהם דהא כ' הרשב"א בחי' פ"ב דגיטין ד"כ דהא דבעי' דוק' שיתכוין הזוכה לזכות והעודר בנכסי הגר וכסבור ששלו הן לא קנה דוק' בהפקר ומציא' אמרי' הכי אבל במתנ' דאיכ' דעת אחרת מקנה קנה אף בלא כוונ' וכ"כ הנמק"י פח"ה בשם הראב"ד גבי ר"ע ורב כהנא דשקיל בידק' דארע' ומזה הטעם גם במקח וממכר נמי דינא הכי ע"כ דברי הריב"ש והצ"ץ והמג"א נכונים וכ"ש היא מהך דפ"ב דגיטין פחז"ה הנ"ל דמה התם דלא נתכוין הזוכה לזכות בו כלל ומה"ט מפורש בש"ס בלי חילק דבנכסי הגר ל"ק ואפ"ה בכה"ג קנה כמכר ומתנה מכ"ש היכא דנתכוין לזכות אלא שלא נתכוין לזכות לעצמו דודאי עדיף והיכ' דלא נתכוין לזכות בו כלל דהא לשיטת רש"י היכא דנתכוין לזכות רק שלא נתכוין לזכות לעצמו פליגי בזה ר"נ ור"ש ולר"ש אף בהפקר כל שחבירו ל"ק קנה הוא עצמו פשיט' דאליב' דכ"ע כל היכא דאיכ' דעת אחרת מקנה אף שחבירו לא קנה קנה הזוכה לעצמו ומש"ה ל"ק מהך דפ"ק דמציע' ופ' משילין הנ"ל דשם בהפקר ומציא' מירי משא"כ במכר ומתנה דאיכא דעת אחרת מקנה קנה לכ"ע. אמנם אכתי צ"ע אי שוה מכר למתנה בזה דהרי בטוש"ע ח"מ סי' ר' ס"ז וס"ח הובא שני דיעות באם משך והגביה הלוקח שלא לכוונת קנין רק כיון למדיד' בעלמ' שדעת הראב"ד דל"ק והטור חולק עליו ובס' קצה"ח סי' ער"ה הקשה דברי הראב"ד אהדדי דכאן סובר דל"ק במכר אף דאיכ' דעת אחרת מקנה והנמק"י פחז"ה כ' בשם הראב"ד דבמתנ' קנה בלא כוונ' כיון שדעת אחרת מקנה ובס' נה"מ סי' ר' ס"ק י"ד כ' ליישב בשני דרכים ובדרך הב' כ' דל"ק הרשב"א בחי' והנמק"י בשם הראב"ד דבד"א מקנה קנה אף בלא כוונ' רק במתנ' אבל במכר ס"ל להראב"ד דל"ק הלוקח בלא כוונ' והטור משווה מכר למתנ' וא"כ בהך דינא דריב"ש וצ"צ ומג"א ונידון דידן נמי לכאור' נמי ספיק' היא במחלוקת שבין הראב"ד והטור שבסי' ר' הנ"ל אלא שי"ל דדוק' בלא כוונ' כלל ס"ל להראב"ד דלא קנה במכר אבל בנידון הריב"ש וצ"ץ ונ"ד ומג"א שנתכוין לזכות רק שלא נתכוין לזכות לעצמו רק לאחר והאחר לא קנה קנה הוא עצמו אף שלא נתכוין לזכות לעצמו ובהפקר ומציא' כה"ג לא זכה לעצמו כנ"ל בפ"ק דמציע' ופ' משילין מ"מ במכר דאיכ' ד"א מקנה קנה לעצמו בכה"ג דהא ע"כ דהא עדיפ' מאם לא נתכוין

לזכות כלל דהרי אם לא נתכוין לזכות כלל פשוט בש"ס יבמות דנ"ב בלי חולק דלא קנה בהפקר ואם נתכוין לזכות לחבירו בהפקר ומציא' למ"ד דלא קנה חבירו סובר רב ששת לשיטת רש"י דקנה הזוכה בעצמו וע"כ צ"ל דהא עדיפ' כיון שעכ"פ נתכוין לשם זכי' כ"ד כן י"ל לדידן דקיי"ל בהפקר ומציאה היכא שנתכוין לזכות לחבירו והוא באופן דל"ק חבירו גם הזוכה אינו קונה לעצמו מ"מ במכר דאיכ' דעת אחרת מקנה כ"ע מודים דקונה הזוכה לעצמו בכה"ג ואף הראב"ד מודה בזה דשני ושני וכנ"ל אמנם בעיקר הדבר הזה במכר. הנה מצאתי בתוס' במס' ב"ק דק"ב ע"ב ד"ה מי הודיעו לבעל חיטים דמספק' להו להתוס' ז"ל בכה"ג במקח וממכר אם קכה מקח בשביל אחר והאחר לא קנה אם המקח של השליח או שחוזר להמוכר והשליח ל"ק כיון שלא נתכוין לזכות בשבילו וקצת נרא' מדבריהם שם בד"ה מי הודיעו לצבע דמסתבר להו יותר דל"ק השליח אלא חוזר להמוכר ועכ"פ מידי ספיק' לא נפק' ולפל' על הריב"ש והצ"ץ ומג"א דפשיט' להו במקום שהתוס' מספק' להו ולא פשטו (א) **(**הג"ה מבן המחבר** א) במח"א ה' שלוחין סי' ט"ז הרגיש בכל זה וע' בתשו' חסד לאברהם חא"ח סי' כ"א. שוב ראיתי לקמן בסי' רי"א שאאמו"ר הג' זללה"ה הרגיש בדברי המח"א הנ"ל וע"ש מ"ש:)** ועכ"פ אין וודאם מוצי' מידי ספיק' של רבותינו בעלי התוס' ז"ל וא"כ דנ"ד נמי מידי ספיק' לא נפק' אם זכה הישראל בחלק והאדון אחר שלא נתכוין לקנות חלק האדון בשבילו רק בשביל האדון והאדון ל"ק משום דאין שליחות לנכרי גם הישראל הקונה לא קנה חלק האדון והנה אם נאמר דל"ק הישראל השליח הנה לא מבעי' כפי שמשמע מסוף תשו' הריב"ש הנ"ל דאף אם קנה מעכו"ם החמץ בשליחות העכו"ם והמשלח העכו"ם אינו קונה משום דאין שליחות לעכו"ם והישראל נמי אינו קונה דלא נתכוין לקנות ואיסור' לא ניח' לי' למיקני' כנ"ל חוזר החמץ למוכר העכו"ם והישראל הקונה עובר בב"י מטעם אחריות וא"כ אחר שבארנו דבנ"ד נמי אף שלא שייך ה"ט דאיסור' לא ניח' לי' למיקני' אפ"ה מספק' להו לרבותינו בעלי התוס' ז"ל אם זכה הישראל השליח כיון דהעכו"ם לא קנה והישראל השליח לא נתכוין לקנות לעצמו הכל רק בשותפות עם העכו"ם וכיון שהעכו"ם המשלח ל"ק חלק שלו א"כ גם הישראל השליח י"ל דל"ק כפי הספק שבתוס' הנ"ל ולא קנה הישראל רק המחצ' והמחצ' שנתכוין לקנות להעכו"ם לא קנה לא העכו"ם המשלח ולא הישראל השליח. ולפי דברי ריב"ש בסוף דבריו חוזר מחצה הנ"ל לעכו"ם המוכר. וא"כ העכו"ם המוכר יש לו שותפות בהכבשים עם ישראל הקונה ושותפות עכו"ם פוטר מבכורה אלא אפי' אם נאמר כדעה המל"מ ריש פ"ד מה' חמץ שתמה על דברי ריב"ש הנ"ל וסובר דאם נאמר שהעכו"ם המשלח לא קנה וגם הישראל השליח ל"ק אינו חוזר להעכו"ם המוכר

משום דעכו"ם כיון דשקיל זוזי נסתלק והוי הפקר כהך דינ' דפרק חזקת מ"מ אם נאמר דל"ק העכו"ם המשלח וגם ישראל השליח א"כ חלקו של העכו"ם המשלח הוי הפקר. והפקר נמי פטור מבכור' כמבואר בתוספת' רפ"ב דבכורות וז"ל בהמת המדבר ובהמת הקדש ובהמת הפקר פטורה מן הבכור' ע"כ ובאמת לפלא על הרמב"ן ורמב"ם והרא"ש וטוש"ע שלא הביאו הך דינ' דתוספת' דבהמת הפקר פטור' מבכור' וע' בביאור הרי"ט אלגזי להלכות הרמב"ן בהל' בכורות רפ"א וכיון שבהמת הפקר פטור' מן הבכור' פשוט לפענ"ד דאף שותפות הפקר פטור מן הבכור' כמו שותפות עכו"ם וא"ל דדוק' שותפות עכו"ם משום דהא דבהמת עכו"ם פטור' מן הבכור' משום דכ' בישראל למעט עכו"ם כמבואר במשנ' ריש בכורות ומש"ה שותפות עכו"ם נמי פוטר לחכמים דקי"ל כוותייהו משום דכ' כל בכור בישראל עד דאיכ' כולא כמבואר שם בש"ס ד"ג וכן שותפות עכו"ם באם דפוטר מכל מקנך תזכר כמבואר שם בש"ס והיינו דאם האם של עכו"ם דפטור' נפ"ל ממקנך תזכר ולא של עכו"ם ומדכ' כל מקנך דרשי' דוקא עד דאיכ' כל מקנך ולא שותפות עכו"ם. אבל בהמת הפקר אולי לא נפק' לפטור' מהאי קרא רק מקר' דבקרך וצאנך או מקר' דכן תעשה לשורך וכמ"ש מהריו"ט אלגזי שם ושם הא לא כתיב כל וכיון שכן י"ל דאף מקצת משמע וכדס"ל לרבנן דאי לאו כל אף מקצת משמע כדאית' בש"ס שם דף ג'. אמנם לפי האמת נרא' כיון דגלת' לנו התור' דבעינן דוקא כל בכור וכל מקנך וכל שיש צד פטור בעולם הן באם הן בולד מצד שותפות עכו"ם פטור'. ה"ה שאר צד פטור כמו שותפות הפקר נמי פוטר דלאו כל הוא וראי' לזה מדברי הטור י"ד סי' שכ"א שכ' דכיון דכהנים ולוים פטורי מפטר חמור אף שותפות כהנים ולוים פוטר ע"ש והרי כהנים ולוים דפטורי נפ"ל מדאיתקש בכור בהמה טמאה לבכור אדם ומבכור אדם פטורי מק"ו ומש"ה פטורי נמי מפטר חמור כדאי' בש"ס ד"ד והרי התם לא כתיב כל ואפ"ה שותפות כהנים ולוים פוטר מכ"ש דשותפות הפקר פוטר ובאמת הב"י שם סס"י שכ"א נראה דסובר דכהנים ולוים אימעטו נמי בשיש להם שותפות משום דאין כולו של הישראל ע"ש וזה מהתימ' דודאי אף כהנים ולוים בכלל ישראל הם ולא אמעטו רק מבכור אדם ומבכור בהמה טמאה דאיתקש לבכור אדם והמחוור כדעת הטור כמ"ש ואולי גם כוונת הב"י כן וקצרתי ועכ"פ זה נראה ברור לפענ"ד דשותפות הפקר פוטר מבכורה ע"כ בנידון הצ"צ ובנידון דידן מידי ספיק' לא נפק' ע"פ הספק שנסתפקו בתוס' ב"ק דק"ב ה נ"ל דאם נאמר דכל היכא דלא קנה המשלח אף השליח ל"ק כיון שלא נתכוין לזכות לעצמו א"כ בין לשיטת הריב"ש דבכה"ג הדרא למוכר ובין לפי דעת המשנ' למלך דאם הי' המוכר עכו"ם כיון דעכו"ם מסלק נפשי' ע"י קבלת דמים הוי הפקר ב"כ וב"כ הוי שותפות עכו"ם

או הפקר דפוטר מבכורה וזה ברור לפענ"ד וכיון שכן יש להתיר בנ"ד מטעם ב"ס שמא לא קנה הישראלי חלק האדון רק נשאר של בעלים העכו"ם המוכר לד' הריב"ש או כשאר הפקר לדעת המ"ל ושותפות עכו"ם או הפקר פוטר מבכורה ואת"ל דהישראל קנה הכל דלמא כרש"י דעכו"ם קונה בכסף וקנה העכו"ם הלוקח מישראל המבכרת קודם שילד' דהא מכרה לעכו"ם בכסף כפי המבואר בשאלה ואף כ' מהרא"י בפסקיו סי' קס"ז הובא בתשו' צ"ץ סי' צ"ד והצ"ץ הסכים עמו דלא מקלינן מטעם שני צדדי היתר רק באופן ששני הצדדים שייכים להדדי כמו בעכו"ם מסיח ל"ת בבהמ' חולבות ששני הצדדים הם שכבר ילדה אבל בקנה בהמה חולבות מעכו"ם ומכרה לעכו"ם אחר בכסף לבד לא מקלינן ע"י צירוף תרי טעמי היתר דחולבות והיתר דמכרה בכסף מ"מ הרי בס' מל"מ רפ"ד מהלכות בכורות תמה על מהרא"י דאמאי לא נתיר משום ס"ס ובנ"ד נמי אפשר לומר כן וכ"נ מדברי תשו' מ"ב סי' ל"ה ד"ה הבא בשאלה ג' דלא חש להא דמהרא"י וגם בס' באר יעקב סס"י ש"ך כתב בשם השב יעקב ח"א סי' ס"ב ובשם תשו' חב"י סי' פ"ח דלא בעינן שיהי' שני צדדי היתר מטעם אחד ועוד דאף לדעת מהרא"י והצ"ץ שאני התם בעובדא דידהו דהני שני צדדי היתר לא שייך אהדדי כלל דההיתר מטעם דחולבות היא שבאמת הבהמ' של ישראל היא אלא שהולד אינו בכור מחמת שכבר ילדה וההיתר השני היא להיפך דבכור היא אלא שאינו של ישראל רק של עכו"ם בהא הוא דסברי דלא מצרפי' תרי צדדי היתר אהדדי אבל בנ"ד דהיתר א' היא מטעם הספק שבתוס' ב"ק דק"ב הנ"ל ולדבריהם יש ספק דשמא אין הבהמות כולם של הישראל והמוכר העכו"ם נשאר משותף בהם לדברי הריב"ש או שחצי' הפקר לדברי המל"מ ושותפות עכו"ם או הפקר פטורה והיתר השני היא מטעם דעת רש"י דעכו"ם קונה בכסף ונמצא כולה היא של עכו"ם השני א"כ שני צדדי היתר מטעם א' היא דמה לי אם נפטרה מבכורה מצד שיש להעכו"ם המוכר חלק בה או שחצי' הפקר ומה לי אם כולה של עכו"ם אחר שקנה אותה מישראל ב"כ וב"כ יד גוי או הפקר באמצע ופטורה מבכורה וכ"ע מודי בזה דמצרפינן שני צדדי היתר כי הני לפוטרה מבכורה וכיון שבאנו לידי מידה זו א"כ אף אם נאמר כדברי המל"מ הנ"ל דלא כדעת הריב"ש ונאמר ג"כ דאף דבהמת הפקר פטורה מבכורה מ"מ שותפות הפקר אינו פוטר מבכורה דלא כמו שכתבנו למעלה אפ"ה לא איכפת לן בנ"ד דהא אף ר' יהודא דס"ל דשותפות עכו"ם אינו פוטר וחייבת בבכורה מ"מ ה"מ לענין קדושת דמים דנותן חצי דמי' לכהן אבל לענין קדושת הגוף אף ר"י מודי דלא קדיש כמבואר בש"ס בכורות ד"ב וד"ט ובפירש"י ותוס' שם ואף דלר"י כל בכור משמע אפי' מקצת בכור כדאיתא בש"ס שם ד"ג מ"מ אינו קדוש קדושת הגוף וא"כ ה"ה בשותפות

הפקר אף אם נאמר דכיון דלא כתיב בי' כל לרבנן מקצת משמע ושותפות הפקר אינו פוטר מ"מ אינו קדוש קדושת הגוף כמו בשותפות עכו"ם אליבא דר"י מה תאמר עכ"פ יהי' צריך ליתן לכהן המחצה דמים ז"א דכיון דעכ"פ ספיקא הוי דהא מכרו בכסף לרש"י מהני וכיון דאינו קדוש קדושת הגוף רק ממונא אית לי' לכהן מחצה שווי' ממילא מפטור דמספיקא לא מפקינא ממונא וזה ברור אמנם האמת שאין אנו צריכין לכ"ז דלפענ"ד ברור ששותפות הפקר פוטר כמו שותפות עכו"ם העולה ממ"ש דלפענ"ד אחר דאית כאן ספיקא אם קנה הישראל מחצה של האדון ע"פ ספיקא דהתוס' שבב"ק ושמא הוי של העכו"ם המוכר לדעת ריב"ש או הפקר לדברי המל"מ וגם י"ל סברת מהרא"י וצ"צ שכיון שהאדון הוא אלם הוי שלו לענין לפטור מבכורה אף אם אין קנייתו מן הדין וגם י"ל דברי קצת פוסקים דהיכא דיש לעכו"ם זכות בדיניהם מהני לפטור מבכורה וגם מכר ישראל המבכרת המעוברות בכסף שלדעת רש"י מהני מכל הלין טעמי נלפע"ד להתירו וכ"ז להלכה אבל למעשה איננו סומך עלי עד שיסכים מעכת"ה והנשא' וכא למחול עכ"ה להשיבני ע"י מוכ"ז ומחמת חולשת מזגי כעת הוכרחתי לקצר ושנותי' לא יבצר מחסד נוצר ושלומו ושלום תורתו יוגדל ויתנשא ויאריך ימים על ממלכתו עד ביאת ינון כנפשו הטהורה ונפש הדבוק באהבתו.
שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל

תשובה קפה

סקאלא אור ליום ו' עש"ק ז' אדר תרי"ב לפ"ק.
אשיב ואו"ש לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג החריף ובקי מ' ישראל נ"י בק' סלאטווינא **מכתבו** קבלתי ולא יכולתי להשיב בארוכ' כי לבי בל עמי עכ"ז אשיב בקצר' ע"ד שאלתו ביהודי אחד שקנה אווזות אצל נכרי א' ואחר הקני' נתייקרו בשער שבשוק ואח"כ שלח הנכרי לאמר להישראל שרוצ' להחזיר לו המעות שקיבל בעדם יען כי בלילה נכנס שועל להחדר שהי' בו האווזות ופצע אווז א"א והיהודי לא האמינו ולקח האווזות לביתו ואחר כך שאל להנכרי ואמר ששמע בלילה קול צווחה ובבוקר מצא אווזא פצועה ע"כ לפי דמיונו נעשה ע"י שועל והורה רו"מ להתיר כולם רק האווזא הנפצעת בצווארה אסר מחשש נקובת הושט וקמו מערערים עליו והנה רו"מ כ' היתר א' משום שהחדר ארכו חמשה אמות ורחבו היא ערך מחצית האורך ע"כ מקרי מקום רחב לגבי עופות אף שהיא מקורה מ"מ מבואר בפ"מ במ"ז סי' נ"ז ס"ק י"ד דדוקא אם הדורס עוף אסור במקורה הא אם היא חי' מותר אף במקורה עכ"ד הנה לדעתי ק' לסמוך בזה על הפמ"ג כי בתשו' צ"ץ

ריש סי' ק"ה משמע להדיא איפכ' דבכל ענין אין היתר בעופות רק באינו מקורה משום דיכולין לפרוח למעל' מן המחיצות ע"ש דהא פי' כן דברי הסה"ת והתם בחתול וחולדה מיירי ע"ש בסה"ת סי' כ"ה ומה שהביא סמך מלשון הב"ח בתשו' סי' קמ"ז שכ' דאותן העופות שהי' בחדר מותרים מפני שהי' יכולין לברוח ולהמלט לכאן ולכאן ע"כ הנה לפני תשו' הב"ח ואין שם לשון זה כלל וקולת הב"ח היא משום דכלוב מקרי חדר אחר ודברי הנטע שעשועים סי' מ"ז תמוהים שמי דחקו להוציא ד' הב"ח מפשטן ובט"ז נמצא קצת לשון זה אבל אין הכרע ואדרב' מתשו' הב"ח שם סי' קמ"ח מבואר להחמיר שלא התיר התרנגולת שעל הכלונס רק משום דהוי כשני כתות ע"ש דמשמע אם הי' בארץ הי' אסורים אף שהי' בחדר ולא בכלוב וכ"מ מתשו' ב"ח החדשות סי' ך' שכ' שהי' בדיר ג' אווזות בכלוב ועוד הלכו ובאו בדור שני אווזות וד' בר אווזות למחר מצאו הד' בר אווזות קטועי ראש ופסק שהב' אווזות שהלכו בדיר אסורים שודאי אעל ביניהם אבל האווזות שבכלוב מותרים משום דהוי כשני כתות ע"ש ואם איתא אמאי אסר האווזות שבדיר דאם נאמר דדיר הוי מקום רחב תמיד לגבי עופות א"כ אף שנדרסו כמה מהם לישתרי השאר כמ"ש הש"ך בשם מהרש"ל והאחרונים בס"ק כ"ג א"ו דבמקורה אין היתר כיון דאינם יכולים לפרוח למעל' מהמחיצות כנ"ל בתשו' צ"צ וכן משמע להדיא בתשו' ב"ח סי' קכ"ז עש"ה ע"כ אין לסמוך בזה אדברי הפמ"ג (א) **(**הג"ה מבן המחבר** א) ולענד"נ ראי' להחמיר דהא היותר מי שמקיל בהא דחצר רחב הוא המ"ב בתשו' סי' פ"ז דס"ל דשיעור מקום רחב לענין דרוסה שוה לענין שיעור צידה לחיוב בשבת ויו"ט (ורוב אחרונים חלקו עליו) והמ"ב בתשו' סי' ח' ס"ל דבית מקורה לכ"ע אפי' בעופות שאינם בני תרבות לא הוי מחוסר צידה ופליג אשיטת תוס' ר"פ א"צ עש"ה א"כ בודאי אסור לענין דרוסה ואפי' לפי שיטת התוס' והמג"א בסי' תצ"ח החזיק בדבריהם דלא כהמ"ב מ"מ המעיין בצל"ח בסוגי' שם נרא' דיש חומר' יותר בעופות בבית מקור' מחיות וה"ה מבהמות לדעת המ"ב בתשו' שם דס"ל דחד שיעור' הוא ומפרש דת"ק ס"ל בעופות בבית מקור' לא הו מחוסר צידה כמ"ש הצל"ח בטעמו דעופות כל שהן בביבר מקור' ורואין שא"א להם להרוח לגמרי מקבלין מרוח יותר מחיות ואין נשמטין אנה ואנה ולכך אפי' בביבר גדול מותר לצודן. רק דרשב"ג פליג ע"ז דמ"מ בביבר גדול חייב אבל בחיות גם ת"ק מודה לרשב"ג ועיין שם בצל"ח שהאריך בזה וא"כ אדרבה יש יותר חומר' בבית מקור' בעופות ודברי אאמו"ר הג' זללה"ה נכונים וברורים:)** אמנם ההיתר שכ' רו"מ מטעם שאין הנכרי נאמן לאסור אחר שמכר לישראל בזה ודאי דבריו נכונים שאם אינו מאמינו אינו יכול לאסור עליו אמנם זהו בשאין הנכרי יכול לחזור בו ע"פ דיניהם שאל"כ

לפע"ד נאמן שהרי בידו לחזור בו מהמקח לגמרי ואף שכ' הר"ן רפ"ב דכתובות לתרץ ק' הקדמונים במלוה שאמר אמנה או פרוע דא"נ במגו דאי בעי מחיל משום דמכסף ממלוה דמפקע לי' חובי' בכדי ע"ש וא"כ לכאורה גם בנ"ד איכא למימר דמיכסף בפני הישראל המכירו למיהדר בי' ומש"ה תואנה הוא מבקש לומר שיש בהם חשש טריפה אלא שיש לחלק דשם מפקה חובי' בכדי לגמרי דהא באין לו נכסים מיירי כמבואר בפוסקים משא"כ הכא דרוצה להחזיר לו מעותיו ועכו"ם אינו חושש משום מחוסרי אמנה דאשר פיהם דיבר שוא כתיב ולזה נ"ל דבדיוק כ' הרשב"א בתשו' הובא בב"י סס"י ט"ז שאינו נאמן במה שאמר לאחר שמכרה ויצאה מתחת ידו ע"ש והיינו דכיון שיצאה מתחת ידו ודאי א"י לחזור בו מש"ה א"נ אבל קודם שיצא מת"י אף שמכרה משכחת לה שנאמן כגון אם הי' בידו לחזור ע"פ דיניהם וע' בתוס' ב"ב דקמ"ד ע"ב ד"ה ש"מ ובראשונים שם וההיתר שכ' רו"מ מחמת שהנכרי עצמו אמר לו אח"כ שא"י בבירור שהי' בו שועל זה ג"כ אינו מתקבל אצלי חדא דתולין במצוי וכיון ששמע קול צווחה רבה בין הכלבים ואווזא אחת פצועה בצוואר' מצוי יותר שנקרע' ע"י שועל ומכ"ש אם מצוי שם. שנית דכיון ששלוחו אמר תחלה בסתם שהי' שם שועל ולא גרע מעובד' דמוהר"מ לובלין שבט"ז ונה"ך סס"י מ"ח שהאחרונים מסכימים להחמיר כד' המוהר"מ לובלין ונה"ך. וגדול' מזו החמיר הפמ"ג רס"י כ"ז במ"ז סק"ג ע"כ אם ע"פ דיניהם הי' הנכרי יכול לחזור בו איני נמנה עמו להתיר אבל אם כבר לא יכול לחזור מהמקח ע"פ דיניהם אני מסכים עם רו"מ להתיר. זהו תשוב' שאל' הראשונ':

תשובה קפו

שנית שאל שיהודי א' הי' לו פרה מעוברת מבוכרת אצל נכרי ומכר לו הישראל להנכרי הפרה בקנין כסף והאנד שלאק תקיעת כף כדרך הסוחרים והקנין כסף הי' שקיבל ממנו מקצת כסף שקורין אדרויף ואח"כ ילד' זכר והורה רו"מ שהוא ס' בכור ע"פ ס' לבושי שרד בחידושי דינים שלו הנה בזה כבר דשו בה רבים ודבר זה אם קנין דרבנן מהני לשל תורה כבר ידוע המחלוקת שבין הרי"ו ובין הב"י באה"ע סי' כ"ח אבל הוא מחלוקת ישינה בין הראשונים והאחרונים. וכבר האריכו בזה גדולי האחרונים עד שכמעט א"א לחדש בזה דבר ברור. ע' בס' מח"א ה' משיכ' סי' ב' ובס' קצוה"ח סי' קצ"ד סק"ג וסק"ד ובסי' ר"ב סק"ה ובסי' רל"ה סק"ד ובספר אבני מלואים סי' כ"ח סקל"ג ובסי' ל' סק"ה ובספר מק"ח סי' תס"ז סק"ה וסק"ט והאמת הוא שבקנין סטומת' לענין בכור אין מחמיר מפורש רק הנחלת שבעה סי' ל"ג הובא בחק יעקב סי' תמ"ח סקי"ד אבל

זולתו כל האחרונים מקילין כמ"ש הח"י שם ומבואר שם דאף לענין בכור הקיל דלא כמ"ש רו"מ בשמו שנמשך אחר הלב"ש דלית' שלא כ' הח"י רק בפרט לענין חמץ ולקמן נבאר שאדרב' י"ל שלענין בכור קיל מחמץ ואף המג"א שם ס"ק ד' ובתשו' מהר"מ מינץ ובתשו' צ"צ לא החמירו רק דאינו מועיל קנין שבדיניהם ולא בדינינו דלא כתשו' מ"ב אבל מה שהקיל בתשו' מ"ב שמועיל קנין שריא מצד המנהג בזה לא חלקו עליו בואו ונסמוך על עדותו של הגאון בעל כנסת יחזקאל שהעיד שהתירו הגדולים הלכ' למעש' בבכור שנמכר בהאנד שלאק בלי שום קנין אחר והלב"ש שהחמיר בקנין סטומת' ועשה קנין אג"ק לעיקר והוא להיפך לענ"ד דקנין אג"ק ודאי אינו רק קנין דרבנן כמבואר בתוס' והרא"ש בב"ק דף מ"א ע"ש (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) השעה"מ בפ"ג מה' מכיר' ה"ח הביא ראי' דקנין אג"ק הוא מה"ת מסוגי' דיכיר דמאי פריך הש"ס לרבנן יכיר ל"ל הא בלא"ה נאמן במגו דאי בעי יהיב לי' במתנה ואי אמרת דקנין אג"ק הוא מדרבנן הא יש לתרץ דאצטריך הא דיכיר והיכ' שהי' לו מעות במדה"י דלא מצי לאקנינהו אלא דאין מטבע נקנה בחליפין ואין מטלטלין נקנין בשטר ובמשיכ' ליתנהו גבי וקנין אגב אינו אלא מדרבנן עכ"ד שם ואני מתפלא מאוד דא"כ הא גם אם נאמר דקנין אגב הוא מה"ת אכתי יקשה דהא בעצמו הביא מקודם דברי התוס' בב"ק דקי"ד דהא דכותבין הרשא' אפי' אותם שאין להם קרקע משום הודאת בע"ד כמאה עדים דמי ותי' מה דאמרי' בש"ס גבי איסור גיורא אי דנקני' לי' איסור גיורא אג"ק ל"ל קרקע והא מהני אפי' אין לו קרקע וע"ז כתבו דאכתי לא אסיק הש"ס קנין אודית' ואח"כ הקשו שם מהא דב"מ דמ"ו גבי הי' עומד בגורן דפריך וליקני' לי' אג"ק ומשני דלית לי' קרקע דהתם מדאו' בעינן דאית לי' קרקע דאל"ה לא הי' יכול לפדות בהן פירותיו וקנין אודית' אינו מהני רק מדרבנן עכ"ד וא"כ אכתי אצטריך הא דיכיר לרבנן היכ' שיש לו מעות במדה"י ואין לו קרקע דבכה"ג ל"מ מדאו' כמ"ש התוס' אלא דלענ"ד קושית השעה"מ לק"מ ע"פ מ"ש הח"צ בסי' ט"ז בא' שהי' לו מעות במדה"י ורוצה לצוות על נכסיו וליתני למי דכ' שם בדרך הב' שיכתוב בהתחייבות שחייב לפ' סך כך וכך ומן המעות שי"ל במדה"מ דוקא וא"כ שפיר מקשה הש"ס לרבנן יכיר ל"ל הא אי בעי יהיב לי' במתנ' והוא בדרך חיוב שמתחייב את נפשו ואף דא"כ יקשה הא דמשני הש"ס ל"צ בנכסים שנפלו לו לאחר כן ולר"מ דאמר אדם מקנה דשלב"ל יכיר ל"ל וכו' ואי בדרך חיוב הא לכ"ע אף שאין אדם מקנה דשלב"ל יוכל לחייב א"ע בדבר שלב"ל אולם בקושי' זו כבר הרגישו המחברים וע' בשעה"מ סוף ה' מכירה והיותר נאות מה שתי' הקצה"ח בסי' ס' ובסי' רע"ט דהא דיכול לחייב א"ע בדשלב"ל הוא מכח שיעבוד דאקני והא דדאקני' משתעבד כ' הרשב"ם והנמ"י דהוא רק

מדרבנן ושפיר תי' הש"ס דבכה"ג צריך הא דיכיר אבל בנכסים שיש להאב כבר שפיר יוכל להקנות לו מתורת חיוב ומתו' קושית השער המלך בטוב:)** וקנין סטומת' אף שבמק"ח כ' בפשיטות שהיא קנין דרבנן לענ"ד אינו מוכרח כ"כ די"ל כיון דנהוג כן בין הסוחרים וגמרו ומקני' אהדדי כמו דברים הנקנים באמיר' אולי הוא קנין של תור' כיון שכן נהגו וע' בלשון הגה"מ פ"ז מה' מכיר' אות ו' רק כיון שהג' מליסא בספרו נה"מ סס"י ר"א כ' בפי' שאינו רק קנין דרבנן ולא מלאני לבי לחלוק עליו. אמנם אני אומר שאף אם נאמר בהחלט דסטומת' היא רק קנין דרבנן ונאמר בהחלט ג"כ דקנין דרבנן אינו מועיל לאיסור תור' מ"מ זהו שא"א להם לחכמים לומר שהאחר יקנה מה"ת וע' בס' ג"פ בסי' ק"כ סק"ה אבל זה ודאי כח בידם לעשות הפקר מה"ת אף להפקיע איסור תורה כמבואר בש"ס פ' השולח דף ל"ו ובכמה דוכתי וע' בס' ג"פ שם וא"כ בקנין דרבנן אף שלא קנוהו השני מה"ת מ"מ כבר נעשה הפקר מה"ת וע' בס' מק"ח סי' תס"ז סק"ט ובס' אבני מלואים סי' כ"ח סקל"ג והפקר לבד פוטר מן הבכור' כמבואר בתוספת' מפורשת רפ"ב דבכורות ע"כ אין בזה מקום להחמיר וכבר הארכתי בתשו' א' להפליא על הקדמונים ועל הטוש"ע שהשמיטו דין זה דבהמת הפקר פטור' מן הבכור'. ועתה אני יוסיף להפלי' על הג' המובהק בעל טורי אבן בר"ה דף י"ג כ' בפשיטות דבהמת הפקר חייבת בבכור' ואישתמיט מיני' תוספת' שלימה וברו מן דין אני אומר שהרי בתשו' עה"ג האריך להקל בקנין המועיל רק ע"פ דניהם ע"פ דברי התוס' שהובא בפסקי מהרא"י סי' ק"ל דבבכור מהני אף אי אית לי' לנכרי צד זכי' בגזל והצ"צ בתשו' דחה דבריו דיותר אלים מה שיש לו זכות בגזל ממה שיש לו זכות בדיניהם ע"ש בתשו' סי' ס"א אבל קנין סטומת' שהוא מנהג התגרים ומועיל גם בדינינו פשיט' דעדיף מאם יש לו זכי' באלמות. וכלל' היא דיד גוי באמצע פוטר מן הבכור' וכן מבואר בצל"ח פסחים סוף דף ל"א שכ' דלענין בכור בקנין כל דהוא סגי למכרו לעכו"ם והבי' ראי' מד' התוס' בכורות דף ט"ז וב"מ דף ע' ע"ש. ואף שדבריו תמוהים מאוד דהא אדרב' מבואר איפכ' בתוס' שם שחלקו בין צאן ברזל ובין בהמת ארנונ'. דבצאן ברזל שהי' של הנכרי מתחלה מועיל מה שהנכרי יכול לתפוס הבהמ' אי לא מסלק לי' בזוזי משא"כ בבהמת ארנונ' שה ת' של ישראל מתחל' וח"כ כשהי' של ישראל מתחל' אין ראי' דמהני קנין כל דהוא ודברי הצ"ץ בתשו' סי' ס"ד וגם ראיית הג' בעל עה"ג שבתשו' צ"צ סי' ס"א תמוה מאד מכח הנ"ל וע' בפסקי מהרא"י סי' ק"ל ובתשו' מ"ב סי' ל"ה וקצרתי מאד מ"מ נראין דברי הצל"ח דבכור עדיף מחמץ דבחמץ בעינן דוקא קנין גמור משא"כ בבכור דכל שיד גוי באמצע פטור' מן הבכור' ובאמת שדברי הצל"ח אפשר ליישב דהכי מייתי ראי' דכמו דבצאן ברזל פטור' מבכור'

אף שאין לנכרי רק שיעבוד מכ"ש ביש לנכרי צד קני' כל דהוא אף דשם בצ"ב הבהמ' מתחל' של נכרי וכאן הבהמ' מתחל' של ישראל מ"מ כאן עדיף טפי שיש לנכרי צד קנין. משא"ב בצ"ב והא עדיפ' ועיקר הלימוד מתוס' היא ממ"ש בב"מ ד"ע דבכל דהוא יד נכרי באמצע פטור דלא קרינן בי' כל מקנך תזכר ע"ש וכן יש ליישב דברי הג' בעל עה"ג שבתשו' צ"צ סי' ס"א אבל דברי הצ"ץ שבסי' ס"ד א"א ליישב כן. ואף שהצל"ח לא כ' שם רק לענין קנין כסף שמהני מן התור' וגם מדרבנן לענין מי שפרע משא"כ בנ"ד שמדאו' לא הוי קנין מ"מ נלפע"ד די"ל כן שקנין אף בזה מהני אף להפקיע איסור תור' כיון שעכ"פ יד גוי באמצע ומזה הטעם ישבתי דברי התב"ש שהחמיר לענין הערמה בדאו' והמק"ח תמה עליו דהא מוכרין בהמה מבכרת בהערמה אף שאיסור בכור מה"ת הוא וישבתי משום דמכירת הבהמ' לענין בכור קיל טפי דיד גוי באמצע פוטר מבכור' משא"כ לענין חמץ וכמ"ש הצל"ח הנ"ל ואמת הוא שבנ"ד יש מקום להחמיר שאף אם נאמר להקל בקנין סטומת' מכח טעם הראשון שכתבתי שעכ"פ הוי הפקר מה"ת ובהמת הפקר פטור' מבכור'. הא כ' הג' מהרי"ט אלגזי בפ"א מה' בכורות דהא דבהמת הפקר פטור' מבכור' היא רק כשהולד הבכור ג"כ בהפקרו ונ"מ אם כבר זכה עכו"ם מהפקר ואח"כ מכרו לישראל מותר אבל אם זכה הישראל בהולד הבכור מן ההפקר חלה קדושת בכור עליו והבי' הכרח לזה דאל"כ א"א להלום דברי הש"ס בחולין דקל"ו ע"ב דמבואר דלוקח פטור ממעשר וחייב בבכור' היכי משכחת לה אע"כ בכה"ג דזכה בולד בכור מבהמת הפקר ע"ש. ועפ"ז נלע"ד דיש ליישב ק' הטורי אבן שם בר"ה שהק' שאם נאמר שהפקר פטור ובכור' ל"ל לרב מרי ב"ר להפקיע הבכור' ע"י מכיר' לגוי ולמה לא הפקיר ע"ש. ולפי הנ"ל מיושב דאכתי צריך שיזכה בהם הגוי תחל' וא"כ בנ"ד כיון שכבר הביא הגוי האם עם הולד להישראל אף אם נימ' שגם מה"ת היא הפקר ופטור מן הבכור' מ"מ חזר הישראל וזכה מהפקר בלא אמצעות קנין הגוי מן התור' ואין לומר דזכי' בטעות היא דאם הי' הישראל יודע שעי"ז יהי' לו קדושת בכור ויהי' אסור בהנא' לא הי' רוצה לזכות בו דז"א דא"כ אמאי כ' הטור והאחרונים בא"ח רס"י תמ"ח דמש"ה אם הביא העכו"ם חמץ לבית ישראל דמותר לאחה"פ משום דאיסור' לא ניח' לי' דנקני ע"ש ות"ל דבלא"ה הוי זכי' בטעות אע"כ דזה ל"מ וכבר הארכתי בזה במק"א ואכ"מ וטעמא דהא לענין שיקנ' ע"י חצירו ל"ש לומר דל"ק משום זכי' בטעות דהא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו. וכבר כ' מהרי"ט בתשו' ספר א' סי' ק"ן וס"ב חח"מ סי' א' דאף דבשאר קנינים בעינן שיתכוין לזכות דוקא אבל בקנין חצר ל"צ כוונה כלל ואף דהיכ' דהוי חוב לא מהני לקנות ע"י חצרו שאין חבין לאדם שלא בפניו כמבואר בפ"ק דמציע' מ"מ הלא כ'

הר"ן בהשולח בשמעתת' דפרוזבל דהא דזבין שלא בפניו אף שנמשך חוב שהיא יתר על הזכות זכה וכ"ש בנ"ד שאין החוב יותר על הזכות דהא עדיף שהיא ביד הישראל ואולי יפול בו מום ואכמ"ל. וא"ל דכיון שעכ"פ הי' הפקר מה"ת א"כ גם הגוי כבר זכה בו ע"י חצרו קודם זכיית הישראל ורוב הפוסקים הסכימו דגם גוי זובה ע"י חצר המשתמרת ע' מק"ח סי' תמ"ח ובפרט בהפקר ע' מק"ח סי' תמ"א מ"מ כיון שלא נתכוין לקנות ודאי אין גוי זוכה ע"י חצר כיון שהיא ע"כ מטעם ידו וידו בגוי שלא מדעתו אינו קונה וע' בס' מח"א ה' קנין משיכ' סי' ה' והארכתי בזה בכמה תשו' באריכו' רב ואכ"מ מ"מ י"ל להקל עפ"י שטת הקצוה"ח סי' קצ"ד דחצר אף מטעם שליחות קונה בעכו"ם ואם כן קונה אף שלא מדעתו ויש בזה אריכות רב ואכ"מ. וגם טעם השני יש דלענין בכור' בקנין כל דהו סני ובפרט שיש לצרף בזה דעת רש"י דקנין כסף מהני בעכו"ם ואף שכתב רו"מ שכאן שכיון שלא פירש בשעת נתינת המעות אמרינן שבתורת מקצת פרעון נתן לו ולא בתורת קנין ולא קנה בתורת קנין כסף כמ"ש הר"ן ספ"ק דקידושין עכ"ד. ובאמת הר"ן לא כ"כ רק לענין קנין שטר באינו מוכר שדהו מפני רעתה דהקנין היא בשטרי רק שצריך ליתן כסף גם כן אבל כשהקנין היא בכסף אדרבה דעת הסמ"ע רס"י ק"צ דנתן לו מקצת אינו קונה בתורת כסף רק שנתן לו על הפרעון ולא כשנתן לו בתורת קנין והט"ז חולק על הסמ"ע וסובר דאף בתורת קנין קונה. אבל מודה דגם בנתן בתורת פרעון קונה וז"ב. ובקנין סטומת' הנהוג עכשיו לנהוג דוקא בשניהם יחד היינו באדרויף והאנדשלאק כן הנהוג בגלילותינו ואם כן אינו דומה להך דר"ן כמובן כיון דאין הקנין בהאנדשלאק לבד ע"כ יש כאן גם קנין כסף ומהני מטעם ס"ס שמא כרש"י ושמא קנין סטומת' מהני שכ"ה דעת רוב הפוסקים ובתשו' נטע שעשועים סי' ל' האריך בזה ושקנין סטומתי' מועיל להפקיע קדושת בכור בפרט לצרף גם קנין כסף וע"ש דבריו כי נעמו ואף הלב"ש שהחמיר י"ל שלא החמיר רק בעשה קנין סטומת' בלא כסף ובלא משיכ' כמבואר בלשונו והיינו במקום שקונין בהאנדשלאק לבד אבל בגלילותינו המנהג פשוט שאין קנין רק באדרויף עם האנדשלאק ע"כ כבר מעורב בזה קנין כסף עם קנין סטומת' וי"ל דאף הלב"ש מודה דמהני בדיעבד וכ"ז אם שם בגלילותיכם מנהג פשוט שקונין בהאנדשלאק עם אדרויף אמנם אף על פי כן לא מלאני לבי להקל באיסור כרת רק באופן שיאמר לנכרי שיעשה בו מום דבזה דעת רש"י בע"ז די"ג שבזה"ז אין בהטלת מום בזה"ז רק איסור דרבנן וע' בתוס' מנחות דנ"ד ע"ב ד"ה אלא למעוטי ובבכורות דל"ג ע"ב ד"ה בע"מ וע' בהרא"ש ב"מ ד"צ ע"ב מ"ש בשם הראב"ד רק הרמב"ם סובר שהוא בל"ת אף בזה"ז כמבואר בדבריו פ"א מהלכות איסורי מזבח ה"ז ובלח"מ תמה עליו וע'

בביאור הג' מהרי"ט אלגזי פ"ה מה' בכורות ד"ה וראיתי להרמב"ם מ"ש ליישב דעת הרמב"ם ועכ"פ כיון שנראה מדברי הקדמונים הנ"ל חוץ מהרמב"ם שאינו רק איסור דרבנן הי' אפשר להקל לומר לנכרי שיעש' בו מום ושישחט במומו ואף שהאמת הוא שאף שלהאומרים שאינו רק איסור דרבנן חמור לענין אמיר' לעכו"ם יותר מאיסור תור' כמ"ש הרא"ש ב"מ שם בשם הראב"ד עכ"פ כיון שאינו רק דרבנן לרוב הקדמונים הנ"ל עכ"פ יש לסמוך על המכיר' הנ"ל אף שמהרא"י בפסקיו סי' קס"ז הובא בצ"צ סי' ס"ד דאין להקל בבכור בצירוף שני צדדי היתר אם אינם שייכים אהדדי מ"מ הרואה יראה שאין לו דמיון לכאן וגם הארכתי בתשו' שאין זה מוסכם וע' בתשו' מ"ב סי' ל"ה ד"ה והבא בשאל' ג' ובמל"מ רפ"ד מה' בכורות ועוד הבאתי שם הרבה פוסקים שכ' להיפך מדברי מהרא"י ואכ"מ ע"כ לדעתי יש לצרף דבר זה להוצי' מאיסור תור' לרוב הפוסקים וע' תשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קצ"ב ומ"מ לחומר הנושא אינני סומך למעש' עד שיסכים א' מגדולי הדור המפורסמים:

וע"ד שאלתו השלישית נדון בהמה שהקיז' לה דם מצוואר' לצורך רפואת' הנה ע"פ הרוב אותם הסוחרים שמוליכים שורים למרחוק מקיזין להם מגיד שמצדדי הצוואר קרוב לעורף שנקר' קארקאווע בליט ובגלילותינו עכשיו שיש במקומות חולאת בין בהמות מקיזין ממש לכל הבהמות ע"י אומן בקי בכך ונתפשט להתיר מחמת שהוא אומן ובקי כמ"ש האחרונים לענין סירוס וכ"כ בתשו' ברית אברהם חיו"ד סי' כ"ב להתיר ומחמת שלבי בל עמי וגם הנני מוטרד מאוד קצרתי בכל הנ"ל והשבתי לפי מושכל ראשון. דברי הדו"ש באהב' כה"י. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל.

תשובה קפז

סקאלא יום ה' תענית אסתר תרי"ב לפ"ק.

ושלום תנינא לכבוד אה' ידידי הרב המופלג החריף כש"ת מוה' ישראל נ"י בק' סלאטוויני'.

כבר השבתי לרו"מ יום עש"ק העבר על הג' שאלות אשר שאל והן היום מחמת חולש' דתענית' פנותי אל המנוח' ועיינתי קצת עוד בדבריו והנה כבר כ' במכתבי העבר לצדד להקל בקנין סטומת' לענין מכירת בכור מחמת שני הטעמים שכ' שם וגם כתבתי שבנ"ד שהי' האנדשלאק וגם קיבל אדרויף א"כ יש כאן קנין סטומת' וקנין כסף בזה י"ל דאף הלב"ש מודה ודחיתי דברי רו"מ שרצה להביא ראי' מדברי הר"ן ספ"ק דקידושין דהיכ' שלא פי' אמרי' שבתורת פרעון נתנו ולא קנה בזה ודחיתי דבריו ועתה רציתי לבאר יותר

הנה דבר זה מבואר ברש"י פ' הזהב דמ"ח ופ' האומנין דע"ז דבנותן לו כסף בתורת תחלת פרעון דקנה מתורת קנין כסף כל היכ' דלא עייל ונפיק אזוזי וכן מבואר בטור סי' ק"צ סעיף י' וברמ"א שם סעיף י' ואף סתם כמפ' בתורת פרעון דמי וקנה הכל כמבואר ברש"י וטור שם וע' בט"ז וסמ"ע רס"י ק"צ כמו שהבאתי במכתבי הקדים וע' בס' אבני מלואים סי' כ"ט סק"ב ודברי הר"ן אינם ענין לזה כלל ותוכן כוונת הר"ן הוא דהובא בשם איכ' מאן דאמר דהא דקאמר אבל בשטר ל"ק עד שיתן דמים היינו כל הדמים דוקא והיינו דהתם כל הקנין בשטר הוא רק שבמכר ל"ק עד שיתן דמים והיינו משום דלא סמכ' דעתי' ואף שקנין שטר קנין המועיל הוא בקרקע מ"מ מטעם הנ"ל ל"ק עד שיתן דמים לא מתורת קנין כסף דהא א ויתר לו עבור הקרקע החוב שחייב לו מכבר דמלוה אינו קונה בתורת כסף. ואפ"ה מהני בזה כמ"ש הרשב"א הובא בב"י סי' קצ"א ובריטב"א פ"ק דקידושין ובר"ן פ"ק דגיטין. ומשום דעכ"פ כיון דהדמים כבר ת"י המוכר סמכ' דעתי' וקונה בשטר לבד כמו במתנה ולזה צריך שיתן כל הדמים דוקא אבל אם לא נתן רק מקצת עדיין ל"ס דעתי' כיון שלא קיבל הכל ול"ק ולכאור' תיקשי דאמאי כשנתן מקצת כסף קונה בתורת קנין כסף כל היכ' דלא עייל ונפיק אזוזי אף שמקצת כסף קנין גמור הוא מ"מ אכתי לא יועיל משום דל"ס דעתי' כיון דלא קיבל כל הכסף דהא קנין שטר נמי קנין טוב ול"ק מה"ט עד שיתן כל הדמים ולזה תי' הר"ן דשם הקנין הוא בזה שקיבל מקצת דמים אף שמקבלם בתורת תחלת פרעון כנ"ל ברש' וטור מ"מ לשם קנין נתנם דהא זהו הקנין כסף ומש"ה כיון שלא קפיד לקבל הכל ודאי אמרי' דסמכ' דעתי' בהכי ולא קפיד על כל המעות דוקא משא"כ בקנין שטר אף שנתן לו ג"כ כסף בתורת פרעון הוא ע"כ אין ראי' שסמכ' דעתי' דשמא לע"ע מקבל ממנו מקצת בפרעון ומצפה על השאר כשיקבלם ול"ס דעתי' עד שיקבל כולם ומש"ה ל"ק עד שיתן לו הכל ועכ"פ המתבאר דהיכ' שהקנין הוא בכסף אף שנותנים בתורת תחלת פרעון קנין כסף גמור הוא ומש"ה ל"מ אם בסביבותיכם מנהג הסוחרים לקנות בהאנדשלאק בצירוף אדרויף דוקא כמו שהמנהג בגלילותינו ודאי דאין שום ספק דהדרויף מצטרף גם לקנין סטומת' וגם קנין כסף יש בו ואף אם המנהג בק' שהאנד שלאק לבד קונה מ"מ ודאי דיש לתלות יותר דגם הדרויף קיבל לשם קנין אף שקבלם לפרעון ומשום דקנין ה"ש אינו רק קנין דרבנן מש"ה אלומי אלים למלת' בפרט בענין איסור' לקנות נמי בקנין כסף. ולבי אומר לי שהר"ן לא קאמר רק בקיבל מעות בפירוש בתורת פרעון ולא לשם קנין אף שאין לשונו משמע כן או שבשעת הקני' לא נתן לו כסף רק שטר ואח"כ נתן לו מקצת כסף דבזה אמרי' שהכסף שנתן לו אח"כ נתן לו רק בתורת פרעון ולא לשם קנין אבל בנתן לו כסף בשעת הקני'

אף שקנה בשטר יש לתלות שגם הכסף נתן לו בתורת קנין כמו השטר וראי' לזה דהא כ' הר"ן פ' האומנין הביאו הב"י סי' ק"צ דהא דבעייל ונפיק אזוזי קנה כנגד מעותיו דוקא במקום שאין כותבין אבל במקום שכותבין שער כיון שאין קונה עד שיכתוב שטר וכיון שאינו יכול לקנותו כולו דהא עייל ונפיק אזוזי אף מקצתו לא קנה דהשטר על כולו נכתב ואין קונה לחצאין ע"ש ומבואר דאם לא עייל ונפיק אזוזי קנה וא"כ דברי הר"ן סותרים לדברי הר"ן פ"ק דקידושין הנ"ל והב"י בסי' ק"צ הביא דברי הר"ן דפ' האומנין הנ"ל ובסי' קצ"א הביא דברי הר"ן דפ"ק דקידושין הנ"ל וא"ל דהר"ן דהאומנין בשטר ראי' דוק' מיירי שעיקר הקנין רק בכסף ז"א דבשטר ראי' אף בעייל ונפיק אזוזי קנה עכ"פ כנגד מעותיו וע' בקצה"ח סי' ק"צ סק"ז וא"ל דמיירי במוכר שדהו מפני רעתה מיירי דהא במוכר שדהו מפני רעתה אין חילוק בין עייל ונפיק אזוזי או לא כמבואר בש"ס שם א"ו כמ"ש דאף היכ' שיקנה בשטר כל שאין הוכחה שנתן לו הכסף רק לשם פרעון ולא לשם קנין אמרי' דנמי לקנין הוא וקנה מתורת וכנ"ל ודברי הסמ"ע רס"י קצ"א סק"ה תמוהים שערבב דברי הר"ן אלו ובהך דרמ"א שבסי' ק"צ סט"ז שהם מדברי הר"ן פ' האומנין מיירי דוק' בעייל ונפיק אזוזי אבל דברי הסמ"ע שבסי' קצ"א הם מדברי הב"י שם בשם הר"ן דקידושין הנ"ל שם אף בלא עייל ונפיק אזוזי מיירי ע"ש וז"ב ועכ"פ בנ"ד אין פקפוק דים כאן קנין סטומת' וקנין כסף וא"צ לפרש שנותן לשם קנין וכן דנין בכל יום שדנין קבלת אדרויף בסתם לקנין כסף כמבואר ברש"י וטור הנ"ל וז"ב. ועוד ראי' לזה מדברי הריטב"א פ"ק דקידושין דף כ"ו אהך דשמואל שכ' וז"ל ומאי דאמרי' הכא שלא קנה בשטר עד שיתן לו כל הדמים היינו למימר' דלא קנה מדין שטר אבל קונה מדין כסף ע"כ ודוחק לומר דהריטב"א והר"ן פליגי ולפי הנ"ל א"ש וכיון שביארנו שיש כאן קנין סטומת' וגם קנין כסף נלע"ד עוד היתר חדש מוסיף על מ"ש בתשו' הקודמת דהנה הרי"ט אלגזי הביא ק' בשם חכם א' דאמאי אין סומכין בבכור בדיעבד אקנין כסף הא יש ס"ס להתיר דשמא הלכה כהרמב"ם דאף לר' יוחנן דד"ת מעות קונת מ"מ עכו"ם קונה בחדא או בכסף או במשיכ' ואת"ל כהחולקים שמא הלכה כר"ל וישראל במשיכ' ולדידי' עכו"ם בכסף והג' מהריט"א פלפל בזה בארוכ' וכ' לתרץ משום דכאן עיקר הספק נולד בענין ממון אם העכו"ם קנה או לא דאם העכו"ם קנה ממיל' מותר דלאו בכור של ישראל הוא ואם העכו"ם לא קנה ממיל' בכור של ישראל הוא ואסור וכיון דעיקר הספק לענין ממון הוא רק דנ"מ מזה אח"כ לענין איסור והיתר ע"כ אזלי' רק בתר דין ממון ובממון קי"ל דאין מוציאין אף כשיש ס"ס ומש"ה ל"ק העכו"ם ואסור ע"ש באריכות. והנה טעמא דאין מוציאין ממון בס"ס כ' בס' פ"י פ"ק דכתובות דהוא משום

דס"ס מטעם רוב הוא ואין הולכין בממון אחר הרוב ע"ש וטעמ' דאין הולכין בממון אחר הרוב כתב התוס' ר"פ המניח משוה דיש חזקת ממון נגד הרוב ובס' גו"ר כלל ל"ט כ' דאף דרוב' וחזק' רוב' עדיף מ"מ מדרבנן להחמיר אמרי' סמוך מיעוט' לחזק' כמ"ש התוס' והרא"ש בבכורות בשם ר"ת ע"ש וא"כ לפ"ז גם בס"ס מה"ט הוא כמ"ש הפ"י בקו"א ספ"ק דכתובות לחלוק על הרשב"א ולהחמיר בס"ס נגד חזקת איסור ע"ש משום דס"ס כרוב ואמרי' להחמיר מדרבנן סמוך מיעוט' לחזקה והוי פו"פ ע"ש וא"כ כיון שכן עכ"פ כבר יצאנו מחשש של תור' ע"י קנין כסף כנ"ל מחמת ס"ס וא"כ אין כאן רק חשש דרבנן משום סמוך כו' ע"כ ודאי דמועיל קנין סטומת' דרבנן להוציא מידי איסור דרבנן.. אמנם בעיקר דברי הגו"ר הנ"ל אף שלכאור' נראה כן מדברי התוס' ספ"ק דמציע' דף כ' ע"ב ד"ה איסור' דמדמי ד"ז דאין הולכין בממון אחר הרוב למים שאל"ס שהחמירו חכמים והתם רק דרבנן הוא ע"כ מוכח לכאור' דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב ג"כ רק מדרבנן הוא דאל"כ הדר"ק התוס' לדוכתי' וע"ש היטב וע' בתוס' יבמות דף ל"ו ע"ב ד"ה הא וברא"ש שם ובתוס' ורא"ש בכורות דף כ' ע"ב וקצ"ע שנראה כסתיר' בדבריהם ואכמ"ל מ"מ הארכתי במק"א דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב מה"ת הוא וטעמא כמ"ש התה"ד סי' שמ"ט וז"ל ונראה דהא דקי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב היכ' דאיכ' חזקת ממון נגד הרוב אע"ג דבשאר דוכתי אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף דשאני חזקת ממון דאית בי' המוציא מחבירו עליו הראי' ורובא לא מקרי ראי' ע"כ ומבואר מזה דלא כהגו"ר הנ"ל. ולפ"ז אם נאמר כן בהחלט נסתר ההיתר הנ"ל אך בלא"ה יש לנו היתר ע"פ דברי הרי"ט אלגזי דכיון דלענין איסור הי' לנו להתיר משום ס"ס ע"פ קנין כסף לבד רק משום שעל הממון אנו דנין ולא מהני ס"ס להוציא ממון ונשאר הבכור בחזקת ישראל ע"כ ממיל' אנו צריכים לאסור אותו ע"ש באריכות וכ"ז אם לא הי' רק קנין כסף לבד. אבל בנ"ד שיש ג"כ קנין סטומת' ואין אנו צריכים לדון על דין ממון כלל דהא בין אם קנין כסף מלתא הוא או לא עכ"פ הוא של נכרי מכח קנין סטומת'. ע"כ אין אנו באים לדון רק לענין איסור והיתר בזה מהני קנין כסף מטעם ס"ס. וזה צד היתר נוסף לצדדי היתר שכתבתי בתשו' הקודמת אמנם למעשה איני אומר היתר רק באופן שכתבתי בתשו' הקודמת. ויש לי עוד להאריך הרבה אלא שאין הזמן גרמא וטרם אצא אומר לחזור על הראשונות במ"ש בדברי הר"ן שלא יסתור דברי' שלכאור' אכתי משמע איפכא מאידך דברי הר"ן שכ' שם לעיל מזה אדברי רב שאמר דבמקום שכותבין לא קנה עד שיכתוב השטר דבשטר קנין דוקא הוא ומשום הכי אי לא פריש אינו קונה אלא משעת השטר ולא משעה ראשונה וטעמא דמלתא דכל שיש לפניו שתי קניות אין דעתו

לקנות אלא בקנין היותר מועיל ושטר יותר מועיל מכסף לפי שמועיל לקנין ומועיל לראי' וכו' ע"ש ואף ע"ג דהר"ן פליג על האיכ' מ"ד מ"מ מודה דבשטר קנין אינו קונה משעת נתינת הכסף רק משעת מסירת השטר ע"ש והיינו ע"כ מטעם הנ"ל וזה לכאור' סתיר' למ"ש למעל' אבל באמת לק"מ דדוק' במקום שכותבין השטר קאמר הר"ן כיון שכולן כותבין שטר קנין דוקא ש"מ דלא ניח' להו קניות כסף לבד רק אקנין שטר נסמכו משא"כ במקום שאין כותבין אף שכ' שטר נמי אין אומרים שכיון לקנות בשטר דוק' ולא בכסף ולאלומי מלת' קאתי ולד' למ"ש בש"ס פ"ק דמציע' כיון דנפל גלי אדעת' דבנפיל' ניחא לי' מ"מ בשטר אין הוכח' די"ל דליפות כחו היא דמועיל נמי לראי' ובלא"ה יש לחלק וע' בתשו' הריב"ש סי' שמ"ה ובתשו' נו"ב מ"ק חח"מ סי' כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח וראי' לזה מדברי הריטב"א שם בקידושין שכ' שם אחר הדברים שהעתקתי למעל' בשמו וז"ל א"נ דהא דשמואל אתיא במקום שכותבין את השטר דהשת' ל"ק מדין כסף כלל עד שיכתוב את השטר שכל זמן שאינו קונה מדין השטר אף אינו קונה מדין כסף עכ"ל הרי שמבואר הך חילוק' דבמקום שכותבין השטר ל"ק מדין כסף כלל אבל במקום שאין כותבין אף שכתב שטר נמי קנה נמי במקצת כסף מדין כסף כמ"ש וז"ב אמנם אכתי דברי הר"ן פ' האומנין לכאור' לא א"ש דהא שם במקום שכותבין מיירי ואפ"ה בלא עייל ונפיק אזוזי קנה כמבואר שם אבל יש ליישב דשם אמרינן דבאמת עיקר הקני' היא בשטר ולא בכסף כיון שכותבין כנ"ל אבל לא אמרי' דדמים שנתן לו לא לשם קנין נתן רק בתורת פרעון ואם נאמר כן ל"ק כלל דהא לא סמכא דעתי' עד שיתן כל הדמים כמ"ש הר"ן בקדושין זה לא אמרינן אלא אמרי' שנתנם לשם קנין ואעפ"כ לא נתכוין לקנות בהם לבד עד שיכתוב שטר שקנינו עדיף שמועיל לקנין ומועיל נראי' ומש"ה אף שאינו קונה רק בשטר מ"מ קנה כל שנתן מקצת דמים ולא עייל ונפיק אזוזי ועוד בלא"ה כ' הגאון מוהרי"ט אלגזי דדברי הר"ן דפ"ק דקידושין הנ"ל שכ' דבמקום שכותבין השטר אינו קונה משעת נתינת הכסף רק משעת מסירת השטר סותרים למ"ש הר"ן בפ"ק דגיטין בשמעתת' דשטרות העולים בערכ"א דאל"כ בלא"ה בשטר מכר משכחת דלא ליקני' רק בשטר והיינו במקום שכותבין שטר קנין דוק' ע"ש ע"כ י"ל דהר"ן בפ' האומנין כ' לפי שיטתו שבגיטין הנ"ל ומ"מ ב"כ וב"כ דברינו ברורים דבמקום שאין כותבין ודאי דבסתמ' אמרי' דלשם קנין נמי נתן הכסף ומ"מ בנ"ד בלא"ה לא נ"מ אף לפי מה שהבין רו"מ דדוק' בכסף ושטר קאמר הר"ן דלא נתן הכסף לקנין משום דשטר יותר מועיל מכסף דמועיל לקנין ומועיל לראי' משא"כ בהאנטשלאק וכסף ולא ראיתי לפקפק אדם מעולם על אדראף שלא יועיל

בתורת קנין כסף ואנו דנין כן בכל יום ולקצר אני צריך כי ב"כ וב"כ גבר עלי טרדא דיומא וטרד' דמתא:

תשובה קפח

סקאלא יום ב' ניסן תרי"ב לפ"ק

ושלום תליתאי לכבוד אה' ידידי הרב המופלג החריף מוה' ישראל נ"י

קבלתי אתמול על הב"ד שני כתובי' הבאים כא' מרו"מ והנה כעת רבו טרדותי עד שלא יכולתי אף לקרות ממש כל מכתבי' אמנם לאשר ראיתי למע"ל מדבר גבוהת ואינו רוצה לקבל דברי כי לא אמרתי תניא דמסייע לך אמרתי להשיב בקיצר מילין על איזה פרטים ומזה ידין על השאר ראשונ' ראיתי להשיב שכ' על מ"ש וז"ל אדרבה אישתמיט מיני' דכרו"מ גמרה ערוכה בספ"ק דבכורות דאר"ח בהמת שביעית פטורה מן הבכור' דלאכל' אמר רחמנ' ולא לשריפ' וא"א דהפקר פטור מבכור' ל"ל קרא ת"ל דשביעית הפקר היא והפקר פטור מבכור' א"ו דהגמ' דידן חולק על התוספת' וס"ל דהפקר חייב בבכור' עכ"ל הנה הכניס א"ע בדבר שאינו כדאי בפרט לומר דהש"ס חולק על תוספת' ואני תמה דמדוע לא הי' ק' לו על הש"ס שם בבכורות דפלפלו אם פודין פ"ח בבהמת שביעית ע"ש ות"ל האיך יכול לפדות בדבר שאינו שלו דהא הפקר הוא וגם תיק' לי' אמשנה שלימה ספ"ט דשביעית והובא שם בש"ס דהאוכל מעיסת שביעית שלא הורמה חלתה חייב מיתה ואמאי הא הוי הפקר ואף דהפקר חייב בחלה כמבואר פ"ק דחלה מ"ג מ"מ זהו בשלא היתה הפקר בשעת גלגול אבל אם היתה הפקר בשעת גלגול פטורה מחלה כמבואר ברמב"ם פ"ח מה' בכורים ובטוש"ע יו"ד סי' ש"ל ס"ז וא"כ אמאי עיסת שביעית תיבת בחלה וא"ל דטעמ' משום דכ' לדורותיכם כמ"ש בש"ס שם ז"א דא"כ תיקשי ק' הש"ס וליגמור מיני' דגם בעלמ' גלגול הפקר אינו פוטר מחלה ולא שייך תי' הש"ס וע"ש בתוס' ועוד דאל"כ בלא"ה לק"מ דמש"ה בהמת שביעית אינה פטור' מבכור' מטעם הפקר משום דגמרינן מחלה ועש"ה בש"ס ורש"י אלא שרו"מ טעה טעות' רבה וגם אישתמיטתי' משנה שלימ' וש"ס בקדושין דהמקדש בפירות שביעית מקודשת ול"א דמקדש בדבר שאינו שלו והיינו דאע"ג דשביעית הפקר' דמלכ' היא היינו שכל פירות השדות והכרמים הפקר אבל כל מה שליקט לצרכו הוי כזוכה מן ההפקר וע"ש ברש"י ותוס' בקידושין דף נ"ב ובס' פ"י שם וכן מה שבעה"ב עצמו מכניס מעט לתוך ביתו כמבואר ברמב"ם ה' שמטה פ"ד הכ"ד ואית' נמי במכירה ולוקח בדמיהם שאר אוכלין לאכלן בקדושת שביעית כמבואר במשניות ורמב"ם אף דהפקר לית' במכירה והיינו

משום שזכה בהן מהפקר ועיין בהשגת הראב"ד פ"ז מה' שמטה הלכה ג' ובכ"מ שם ובירושלמי פ"ט דשביעית עשה"ט ומכש"כ לפני הביעור דזוכה זכי' גמורה ומש"ה עיסת שביעית חייבת בחלה אף שמקודם הי' הפקר מ"ע כיון שבשעת גלגול הי' של הזוכה חייבת כמבואר ברמב"ם וש"ע סס"י ש"ל וזה כוונת הרמב"ם בפי' המשנ' ספ"ט דשביעי' ע"ש היטב והא דפירות שביעית פטורין ממעשר משום דאף בהפקר כרמו והשכים למחר ובצרו פטור ממעשר כדאי' בש"ס בדוכתי טובי ואף בהפקר קמה וזכה בקמה פטור ממעשר כמבואר בהשגות הראב"ד פ"ב מתרומת והכ"מ כ' שגם הרמב"ם סובר כן ועיין במפרש להירושלמי פ"ק דמעשרות שנרא' לכאור' שאישתמיט לי' ד' הראב"ד הנ"ל וגם דברי הרמב"ם שם ואכמ"ל וע"ש היטב וכ"כ התוס' בב"מ דכ"א ע"ב שיש חילוק בזה בין הקדש להפקר עש"ה וכ"כ בס' טורי אבן בר"ה דט"ו באריכות אלא שתמוה שכבר קדמו בתוס' וכ"ז אנו צריכים לד' הב"י בתשו' שהועתק' בתשו' מהרי"ט ס"א סי' מ"ב דשביעית פטור ממעשר מטעם הפקר אבל מהרי"ט עצמו האריך להוכיח שם בסי' מ"ג דפירות שביעית פטורים ממעשר מגזה"כ כדאי' במכלת' פ' משפטים ד"כ ויתרם תאכל חית השדה וע"ש בפירש"י בחומש ובספרי פ' ראה דריש מדכ' שנת המעשר וע"ש במהרי"ט שהאריך ומל' הרמב"ם פ"ו מ"ה מ"ע ה"ה משמע לכאור' כהב"י ואכמ"ל נלע"ד מחלוקת שבין הב"י ומהרי"ט תלוי בפלוגתת הקדמונים דהתוס' כ' בפ"ק דר"ה דף ט"ו ד"ה יד הכל דלמ"ד אתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית א"ש דברי רבה שם דאתרוג בת ששית שנכנס לשביעית פטורה מן המעשר ופטור' מן הביעור ע"ש והיינו משום דאף דלשביעית אזלי' בתר חנטה ושל בעלים הוא ולא הפקר אעפ"כ פטור ממעשר וע"כ כמהרי"ט דשנת שביעית פוטר ממעשר אף דלא הוי הפקר וכיון דלמעשר בתר לקוט' אזלי' באתרוג ונלקט בשנת שמטה ע"כ פטור ממעשר וכן מבואר בירושלמי פ"ב דבכורים על מתני' דאתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך א' וז"ל תמן אמרי נכנס משישית לשביעית ה"ה לבעלים כאילן ופטור ממעשרות כירק וע"ש במפרש והובא ד' ירושלמי אלו בתוס' ר"ה די"ד ע"ב ד"ה ולשביעית בסתם וכן פירשו הר"י בר מלכי צדק שבפי' הר"ש דפ"ב דבכורים משנה ואו וכן פי' הרא"ש שם משנה זו וסברי דהלכ' כתמן אמרי שבירושלמי הנ"ל וצ"ל לדבריהם דהא דקאמר בש"ס ר"ה ט"ו תנאי הוא כו' שוב חזר בו ממאי דמשני בתחל' אליבא דרבה יד הכל ממשמשין דזהו דוחק דהפקר דגזל יהי' פוטר ממעשר אלא דסובר כאבטולמוס דאתרוג אחר לקיטתו למעשר ואחר חנטה לשביעית ומש"ה א"ש דברי רבה דפטור מן הביעור ופטור מן המעשר כמ"ש התוס' שם ד"ה יד הכל וגם צ"ל דרב המנונא שם ע"כ אינו סובר כאבטולמוס רק

כר"א דסובר דאתרוג שוה לאילן לכל דבר ומש"ה סובר דבת שישית הנכנס לשביעית לעולם לששית וחייב במעשר וזה דוחק גדול הוא דהא אינו מבואר בש"ס לתרץ דברי רב המנונ' דסובר כר"א וגם לדידהו ע"כ ר"ה ור"י ור"ל דאית להו בת ששית שנכנס' לשביעית לעולם ששית וחייבין עליו משום טבל כלהו פסקי כר"א דשמותי ויחידאי הוא וגם הוא נגד ההלכ' הקבוע' בש"ס רפ"ק דנדה דהלכ' כר"א בד' ותו לא ועכ"פ לד' התוס' והר"ש והרא"ש דסברי כתמן אמרו שבירושלמי עכצ"ל כשטת מהרי"ט הנ"ל דאף במקום דלא הוי הפקר פטורין ממעשר בשנת השמיט' כדמייתי מהרי"ט מהספרי דדריש משנת המעשר יצתה שביעית שאינה חייבת במעשר והיינו דשנת שביעית עצמה פוטר ממעשר אבל שטת רש"י בכל הסוגי' פ"ק דר"ה דף י"ד דכיון דאזלינן בתר חנטה לשביעית ע"כ בת ששית שנכנסה לשביעית חייבת במעשר דכיון דאינו נוהג בה הפקרא דשביעית משום דהחנט' הי' בששית אף שנלקט בשביעית חייבת במעשר אף שלמעשר אזלי' בתר לקיטה באתרוג מ"מ חייב במעשר כיון דלאו הפקר היא והא דהולכין אחר לקיטתו למעשר היינו לא לענין פיטור וחיוב במעשר מחמת שביעית רק לענין חדש וישן דאין מעשרין מזה על זה או לענין מעשר שני ומעשר עני בנכנסה משני' לשלישית או משלישית לרביעית אבל לענין פיטור מעשר מחמת שביעית בהפקר' דשביעית תלי' וע"כ בשביעית שנכנסה לשמינית כיון דהפקר היא מחמת שביעית דלשביעית אזלי' בתר חנטה ע"כ פטור ממעשר ובששית הנכנסה לשביעית דחנטה הי' בששית ואין נוהג בו הפקר שביעית חייב במעשר אף שהלקיטה הי' בשביעית זולת לרבה דסובר טעמא דיד הכל ממשמשין והפקר בגזל פוטר ולא קי"ל כוותי' וע"ש בפירש"י בכל הסוגי' ובפרט שם ע"ב ד"ה חסורי מחסרא וזהו כוונת רש"י שכ' בד"ה א"ל אביי דקאמרת בת ששית שנכנסה לשביעית פטורה מן המעשר דהפקר היא משום שביעית אלמא בתר לקוטה אזלת בה לענין שביעית דאי לאו דשביעית נהגה בה לא הוי מפטר' דהפקיר' דשביעית פטר לה ממעשר כו' ע"ש כוונתו היא דהפקיר' דשביעית פטר ולא שביעית עצמה פוטר רק ההפקר דשביעית פוטר ומש"ה מוכח דע"כ סובר דאף לענין שביעית אזלי' בתר לקיטה דאם אזיל בתר חנטה לשביעית א"כ בת ששית שנכנס' לשביעית הי' חייב במעשר אף דלמעשר אזלי' בתר לקוטה והלקיטה היא בשביעית אעפ"כ חייב משום דהשנה דשביעית עצמה אינה פוטרת רק הפקירא דשביעית פוטר וזה כשטת הב"י ודלא כמהרי"ט ותימה על מהרי"ט שהביא ראי' שרש"י סובר כשטתו ונהפוך היא וטעמ' דר"י ור"ל דסברי כר"ה דבת ששית שנכנס' לשביעית לעולם ששית ופטור' מביעור וחייבת במעשר כמו שפרש"י שם וכן הא דא"ר יוחנן אתרוג בת ששית שנכנס' לשביעית חייבין

עליו משום טבל הכל היא משום דסובר כאבטולמוס דאזלי' בתר חנטה לשביעית מש"ה חייבת במעשר אף דאזלי' בתר לקיטה למעשר וכשטת רש"י הנ"ל וכ"ה שטת הראב"ד בהשגות פ"א מה' מע"ש הלכה ה' וכ"ה שטת הרמב"ם שם הלכה ואו ע"ש היטב בדברי הרמב"ם והראב"ד אלא שמ"ש הרמב"ם הלכה ה' והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית היא תמוה לכאור' מאד וסותר דבריו שבהלכ' ואו כמו שהשיג עליו הראב"ד שם והכ"מ שם ירד להציל ולא הציל ודבריו שם תמוהים מאד וליישב דברי הרמב"ם נרא' שמ"ש בהלכ' ה' מיירי להחמיר דנהג' נמי קדושת שביעית בששית שנכנס לשביעית דשמא קיי"ל כרבותינו דאושא דנמנו ואמרו אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית דהכי סתם לן תנא בפ' לולב הגזול דל"ט וכן מבואר בדברי הרמב"ם פ"ד מה' שמטה הלכה י"ב ובה' מעשר שני קיצר משום שאין שם מקומם של דיני שמטה וז"ב בעיני ועכ"פ הרמב"ם והראב"ד סוברים כשטת רש"י וכן הם דברי ר' יוחנן שבירושלמי פ"ב דבכורים שם וז"ל אמר ר' יוחנן בשאר שני שבוע את מהלך בו כירק ובשביעית את מהלך בו כאילן האיך עבודא מחמשית לששית ששית משית לשביעית ששית ע"כ והיינו דרישא דמתני' דקתני דאתרוג שוה לאילן לשביעית היינו דאם חנט בששית ונלקט בשביעית פטור מביעור וחייב במעשר דלא כתמן אמרי משום דמעשר בשביעית תלוי בהפקיר' דשביעית ואף דשוה לירק לענין מעשר דאזלי' בתר לקיטה מ"מ כיון שחנט בששית ולא נהגא בי' הפקר דשביעית ממילא חייב במעשר וסיפא דקתני דשוה לירק שבשעת לקיטתו עישורו זהו בשאר שני שבוע בנכנסה משני' לשלישית או משלישית לרביעית כמו שפרש"י או משישית לשביעית והיינו לענין נ"מ אם נוהג בו מע"ש או מעשר עני וה"ה נמי לענין חדש וישן כמו שפרש"י ור' יוחנן שבירושלמי מסייע לשטת רש"י ורמב"ם וראב"ד הנ"ל וזהו כשטת הב"י בבירור דלא כמהרי"ט ועכ"פ מחלוקת הבי' ומהרי"ט היא מחלוקת בירושלמי בין אמוראים והיא מחלוקת גם בין הקדמונים שהתוס' והר"י שבהר"ש והרא"ש סברי כשטת מהרי"ט ורש"י ורמב"ם וראב"ד סברי כשטת הב"י ונרא' שמסקנת הירושלמי כשטת רש"י וסייעתו שהיא שטת הב"י וז"ל הירושלמי הנ"ל על המשנ' דקתני דאתרוג שוה לאילן לשביעית דאזלי' בתר חנטה ולירק לענין מעשר דאזלי' בתר לקיטה אם לאילן למה לירק אם לירק למה לאילן תמן אמרי נכנס משישית לשביעית ה"ה לבעלים כאילן ופטור ממעשרות כירק אמר לון רב המנונא אמרין דבתר' נכנס משביעית לשמינית ה"ה הפקר כאילן וחייב במעשרות כירק והפקר חייב במעשרות אמר ר' יוחנן בשאר שני שבוע את מהלך בו כירק ובשביעית את מהלך בו כאילן כו' ע"כ ופי' הירושלמי לפענ"ד היא כך דתמן אמרו היינו חכמי בבל דריש' וסיפ' תרווייהו

מיירי בשנת שביעית דהולכין באתרוג אחר חנטה לענין שביעית ואחר לקיטה לענין מעשרות והיינו לענין בת ששית שנכנס' לשביעית דאינו נוהג בו הפקר שביעית משום דאזלי' בתר חנטה ופטור מן המעשרות משום דאזלי' בתר לקיטה והרי נלקט בשביעית והיא כדעת רבה בש"ס דילן בר"ה דף ט"ו וטעמ' משום דאף דלאו הפקר היא דהא לענין הפקר דשביעית אזלי' בתר חנטה והרי חנט בששית מ"מ כיון שנלקט בשביעית ולמעשר אזלי' בתר לקיטה א"כ שנת השביעית בעצמה פוטר ממעשר והוא כשטת התוס' הנ"ל כמו שכתבנו למעל' בשטתם דלמסקנ' דש"ס דמסיק דרבה סובר כאבטולמוס שסובר כר"ג במשכ' זו פ"ב דבכורים שוב א"צ לטעמ' דיד הכל ממשמשין אלא טעמ' דפטור ממעשר משום דכיון דאזלי' למעשר בתר לקיטה והלקוט' הי' בשביעית שנת השמט' פוטרת ממעשר אף שאינם הפקר והיא כשטת מהרי"ט וע"ז פריך רב המנונא לחכמי בבל לדבריכם דאוקמתין למתני' בחד גוונא ורישא וסיפא מיירי בשנת השביעית א"כ להיפך נמי נאמר דאתרוג בת שביעית שנכנס' לשמינית נמי נאמר דאזלי' לענין הפקר דשביעית בתר חנטה ולמעשר בתר לקיטה וא"כ בכה"ג הוי הפקר וגם חייב במעשר וזה א"א ע"כ קאמר והפקר חייב במעשר בתמי' וע"כ לומר דהעיקר תלוי בהפקיר' דשביעית ובששית שנכנס' לשביעית דכיון דלאו הפקר היא לעולם ששית לכל דבר הן לשביעית הן למעשר ושביעית שנכנס' לשמינית לעולם שביעית הן לשביעית הן למעשר ורב המנונא לשיטתו בש"ס דילן ר"ה דף ט"ו ע"כ אוקי ר' יוחנן למתני' דריש' מיירי בשביעית בזה אזלי' בתר חנטה בין לשביעית בין למעשר כרב המנונ' וסיפ' מיירי בשאר שני שביעית לענין מעשר שני ומעשר עני בזה אזלי' בתר לקיטה והיא ממש כשטת רש"י וסייעתו שהיא שטת הב"י והיא שטה המוחוורת שהיא מסקנת הירושלמי לפע"ד והנה עכ"פ מבואר בש"ס דילן וגם בירושלמי דלכ"ע בת שביעית שנכנס' לשמינית חייבת בשביעית ופטור' ממעשר לכ"ע אף דלמעשר אזלי' בתר לקיטה והלקיטה היתה בשמינית מ"מ כיון שעכ"פ הפקר' דמלכ' היא מחמת שביעית והפקר פוטר ממעשר ל"מ לשטת רש"י שהיא שטת הב"י דודאי הכי היא דלדידהו אף בשנה שביעית עצמה שפטור ממעשר היא מטעם זה וה"ה לאתרוג שחנט בשביעית ונלקט בשמינית אלא אף לדעת התוס' והיא שטת מהרי"ט דשנת שמטה עצמה אין בה מעשר וגזה"כ היא אף במקום דלא הוי הפקר מ"מ ודאי במקום שהיא הפקר מטעם שמטה אף שנלקט בשמינית ואזלי' למעשר בתר לקיטה מ"מ אף לדידהו פטור מטעם הפקיר' דמלכ' כמבואר בש"ס דילן לרבה ורב המנונא וקאמר בש"ס דאתי' כאבטולמוס אף שסובר דאזלי' בתר לקיטה כירק וכן פריך רב המנונא בירושלמי בפשיטות על שביעית שנכנס' לשמינית והפקר חייב

במעשרות בתמי' כנ"ל וזהו דלא כמ"ש מוהר"מ לובלין בחידושיו פ' לולב הגזול סוף דף ל"ט באתרוג שנחנט או נלקט בשביעית קודם ט"ו בשבט שאף שלענין מעשר אף באתרוג ר"ה שלו שבט מ"מ לענין שביעית ר"ה שלו תשרי וא"כ בכה"ג יש להאתרוג דין קדושת שביעית וגם חייב במעשר משום שנחנט או נלקט קודם ט"ו בשבט ויש לו לענין מעשר דין ששית דר"ה לענין מעשר באתרוג הוי ט"ו בשבט ע"ש וליתא לדבריו אלא פטור בכה"ג נמי ממעשר לכ"ע משום דהפקר' דמלכ' פוטר ממעשר כנ"ל וגם כיון שנחנט ונלקט בשנת השמטה ודאי פטור ממעשר לכ"ע וכ"מ להדי' ברמב"ם פ"ז מה' שמטה ה"ט גם במ"ש מוהרמ"ל דמהתם משמע דאתרוג הוי ר"ה שלו שבט לענין מעשר היא תמוה דהא ש"ס מפורש היא בפ"ק דר"ה ריש דף ט"ו ואכמ"ל נחזור לנ"ד שעכ"פ דברי מעל' טעות הם ודברינו נכונים עפ"י התוספת' שבהמת הפקר פטור מבכור' ומדי עברי בענין זה צל"ע על התוס' שם ספ"ק דבכורות ד"ה ודאי דכ' משמע דאסור לקנות בהמה טמאה כגון פטר חמור בפירות שביעית כו' והא מפ' כן במשנ' ח' פ"ח דשביעית וי"ל בדוחק ואכמ"ל. האריך במכתבו רק בדבר שפתיים להכריע שקנין שמצד המנהג אינו מועיל לענין בכורה וכ' הגע בעצמך הרי קנין משיכה עכ"פ היא קנין דרבנן כמ"ש במח"א הלכות קנין משיכה סי' ב' ולדעת ר"ת הוא קנין גמור אעפ"כ הסכמת הגאון שו"ת מאיר נתיבים סי' ל"ט לאסור לשחוט מכ"ש בקנין סיטומת' עכ"ל הנה טעה בדבר פשוט ולא ידע מה קאמר ומה ענין דברי המח"א לכאן וגם מה מצא בס' מחנה אפרים שם. שם בישראל מישראל קמיירי וזה ידוע מן הש"ס דלר"י דד"ת מעות קונות ועקרו חכמים קנין מעות ותיקנו שמשיכ' קנה אבל בנכרי מישראל תלוי בפלוגתת רש"י ור"ת דלרש"י משיכה לא מהני כלל אף מדרבנן ולר"ת מהני אף מה"ת ובקנין מעות היא להיפך ומה ענין קנין משיכה שהיא פלגות' דרבוות' אם היא קנין כלל בנכרי מישראל אבל קנין סיטומת' ודאי קנין דרבנן היא וכבר כ' שי"ל שמהני מדאוריית' ע"כ כתבתי צדדים להקל בקנין סיטומת' מטעמים שבארתי שם א"צ לכפול הדברים ומה שהאריך לחלק בסברות כרסיות בלי טעם וריח בענין הפקר ב"ד אין צורך להשיב עליהם כלל ואין קץ לדברי רוח וז"ב דבכל קנין דרבנן ע"כ עכ"פ הא שתקנו חכמים שהקונ' יקנה ומוציאין החפץ מהמקנה היא מטעם הפקר ב"ד שמועיל אף מה"ת דאל"כ איך כח ביד חכמים להפקיע החפץ מהמקנ' בע"כ ליתן להקונה הא מה"ת לא קנה הקונה בקנין זה וגזל היא בידו ואיך יש כח ביד חכמים לעקור דבר ד"ת בקום ועשה לעבור על לאו דלא תגזול א"ו דמתורת הפקר ב"ד היא שמועיל אף מה"ת וע' בפ"י בקידושין דנ"ב ובהזהב דף מ"ח ובב"מ דע"א וא"צ בזה לריצוי המקנה דהיא הפקר בע"כ מצד קנין חז"ל וכבר

האריכו בזה האחרונים בענין זה ואכמ"ל ומ"ש מע"ל על מה שהארכתי בתשו' ליישב דברי הר"ן בקידושין הובא בב"י סי' קצ"א לדברי הר"ן פ' האומנין שהובא בב"י סי' ק"צ וכ' מעל' וז"ל ומה שהכריחו לזה בכדי שלא יסתרו דברי הר"ן שבקידושין לדברי הר"ן בפ' האומנין כו' וכן שינה ושילש במכתבו השנית הרבה פעמים הר"ן דבפ' האומנין כו' ואני בעניי לא הבינותי דבריו אלא מצא פי' הר"ן על מסכתא בבא מציעא הלא שם היא פי' הנמוקי יוסף וכל הלשון שהביא כרו"מ היא מדברי הנמק"י כו' עכ"ל רו"מ והנה ראשונה טח עיניו מראות אף בב"י שם בסי' ק"צ כשהביא שם דברי הר"ן שבפ' האומנין שפלפלתי עליו סיים בב"י על דברי הר"ן וכ"כ בעל נמק"י שם וכן מקודם לזה בסמוך כ' הב"י וכתבו הר"ן ותלמידי הרשב"א ונמק"י בהאומנין ומהיכן מגבהו וכן עוד למעל' שם כ' הב"י כתבו הר"ן ותלמידי הרשב"א ונמק"י בהאומנין פי' היכא דעייל ונפיק אזוזי ולפלא בעיני על מעל' שדמי פומי' דרו"מ כאלו לא גמיר טור וב"י ח"מ מעולם שדבר זה שכיח מאד בב"י שם בפרט בה' מכיר' ומתנה שמביא דברים הרבה בשם הר"ן בבא מציעא ובבא בתרא ולא נמצאו דברים אלו בנמק"י כלל כי הי' לפני הב"י כו' מחדושי הר"ן על ב"מ וב"ב והלא בהאלפסי החדשים שנדפסו בפרעשבורג נדפסו פי' נמק"י על נדרים וגם על מסכת כתובות מה שלא הי' לאור מעולם ובכל עת ועת באים לאור הדפוס כמה פי' וחידושים מקדמונים מה שהי' רק בכת"י בגנזי החכמים בקצה העולם כאשר אנו רואים וכאשר האריך בזה התומים בדיני מגו ובתשו' חכמי גדולי הספרדים ובפרט בחי' הגאון מהרי"ט אלגזי מצוי לרוב חדושים מקדמונים המפורסמים על כמה מ"ס מה שהי' להם בכת"י שאין נמצאים אצלינו כלל ועוד הלא גם הנמק"י בעצמו מביא באלו המסכתות הרבה חידושים מבחוץ משם הר"ן שקורא אותם הרנב"ר וע"כ שהי' לפניו כת"י מחי' הר"ן על מסכתות הנ"ל והאריכות בזה למותר רק שאני רואה שמעל' מעמיד על דעתו הרבה יותר מדאי ובעיקר הפלפול שפלפלתי בדברי הר"ן לענ"ד שהם דברים ברורים ונחמדים ב"ה לאמתה של תורה ובכל האריכות שהאריך מעל' לא ראיתי אף יושב כל שהוא דהא מבואר בפירוש בר"ן פ' האומנין שהובא בב"י סי' ק"צ ובנמק"י שם דדוקא בעייל ונפיק אזוזי היא דבמקום שדרכן לכתוב שטר אין קונה כלל ומשמע להדיא דבלא עייל ונפיק אזוזי בכל ענין קנה הכל אף שלא נתן רק מקצת כסף וזה סותר לדברי הר"ן בקידושין אמימרא דשמואל ובכל האריכות שהאריך מעל' לא ראיתי אפי' נקוד' קטנה ליישב קושיא זו רק מאריך וכותב וא"י מה הוא סח והדברים ברורים כמ"ש בתשו' השני' ולדעתי אם יעיין מעל' היטב בתשובתי לאמתה של תורה יקבל האמת ממי שאמרו מה שתמה מעל' עלי על מ"ש בסוף דברי דבלא"ה כ' הגאון מהרי"ט אלגזי דדברי

הר"ן דפ"ק דקידושין הנ"ל שכ' דבמקום שכ' שטר אינו קונה משעת הכסף כו' סותרים למ"ש הר"ן בפ"ק דגיטין כו' וכ' מעל' ואשתומם על המראה מה ענין דברי הר"ן הללו שהביא האלגזי שהוא בדף הקודם מדברי הר"ן שהבאתי אני כו' והאריך בזה ותמה אני שאף בדברי לא עיין ואם עיין לא עיין כראוי ולא הבין דברי כלל ע"כ יראה לעיין בדברי מחדש שכ' שם וזה לשוני וטרם אצא אומר לחזור על הראשונות במ"ש בדברי הר"ן פ"ק דקידושין הנ"ל שלכאור' אכתי משמע איפכא מאידך דברי הר"ן שכתב שם לעיל מזה אדברי רב שאמר דבמקום שכותבין שטר ל"ק ע"ש עד שיכתוב השטר כו' וזה סתירה למ"ש למעל' עכ"ל שם וע"ז כתבתי בסוף דברי דהאלגזי כ' דדברי הר"ן הללו שאדברי רב הנ"ל סותרים למ"ש פ"ק דגיטין ע"כ י"ל דהר"ן פרק האומנין כ' לפי שיטתו שבגיטין הנ"ל ורו"מ איידי דטריד למיפלט לא בלע ולא הבין דברי כלל ימחול לעיין היטב בדברי ולקבל האמת ממי שאמרו מובטחני שיבין לאשורו שדברי ב"ה המה נכונים וברורים ומ"ש מעל' דבנ"ד אין כאן קנין כסף דלרש"י לא מהני קנין כסף רק כשנתן לו כל הכסף אבל אם נתן רק מקצת כסף ל"ק רק כנגד מעותיו כמבואר בב"י רס"י ר"ז לשטת רש"י עכ"ד מעל' ותמה אני עליו אם רצונו להשיב על דברי זולתו דוקא עיין היטב מתחלה ואחר כך ישיב אם ירצה כי דבריו מלאים טעות הנה מפ' בש"ס פ' הזהב ופ' האומנין דכל זה אם נתן לו בתורת ערבון בזה אינו קונה רק כנגד מעותיו רק שרש"י ותוס' מחולקים אם פי' שיקנה הכל לרש"י אף בזה ל"ק הכל כיון שנתן לו בתורת ערבון ולתוס' בזה קנה הכל כיון שפי' שיקנה הכל אבל אם לא אמר שנותן בתורת ערבון רק שנתן בתורת תחלת פרעון או אפי' נתן סתם כל שלא פי' שנותן בתורת ערבון אף אם לא נתן רק מקצת כסף קנה הכל אי לא עייל ונפיק אזוזי וע"ש בפרש"י בהזהב דמ"ח ע"ב ד"ה אבל מכר לו ובב"י סי' ק"צ מפורש שם דלכ"ע כל שנתן לו סתם מקצת כסף קנה הכל ובאמת מבואר שם כן בהדיא בהזהב דף מ"ח גם בש"ס דבסתם קנה הכל וע"ש וע' בתשו' מהרי"ק שורש קס"ד ולשון הב"י סי' ק"צ צ"ע קצת דלמה הצריך להביא דבסתם קנה הכל מדברי הראשונים הא בש"ס גופי' שם מבואר כן ורו"מ מרוב חפצו להשיג אף בדברי הב"י סי' ר"ד שהביא בעצמו לא עיין שפיר שכ' שם להדיא וז"ל וכבר כתבתי בסי' ק"צ דהיכא דנתן לו ערבון ואמר לו שיקנה הכל ע"י ערבון לרש"י ל"ק אלא כנגד מעותיו ולדברי התוס' קנה הכל כו' ואם נתן לו סתם קונה כולו ג"כ לדברי כל לדעת רש"י שעכו"ם מישראל קונה מטלטלין בכסף ורו"מ לא דק כלל ובתחלת תשובתי השני' הבאתי שם דבסתם קנה הכל ומעל' אף בדברי לא עיין כלל גם מה שתמה מעל' על מ"ש דבגוי אין חצר קונה בלא כוונה כיון שע"כ בעכו"ם מטעם יד הוא ול"מ שלא מדעתו ותמה מע"ל דחצר דגברא משום

שליחות עכ"ד הנה איני יודע מה הי' לו לרו"מ דלא חזי מה דקמי' הנה זה לשוני שם וא"ל דכיון שעכ"פ הי' הפקר מה"ת א"כ גם הגוי כבר זכה בו ע"י חצרו קודם זכיית הישראל ורוב הפוסקים הסכימו דגם גוי זוכה ע"י חצר המשתמרת ע' מק"ח סי' תמ"ח ובפרט בהפקר ע' מק"ח סי' תמ"א מ"מ כיון שלא נתכוין לקנות ודאי אין גוי זוכה ע"י חצר כיון שהיא ע"כ מטעם יד כגוי וידו שלא מדעתו אינו קונה ע"כ לשוני שם והיינו שאף לדברי המק"ח בסי' תמ"ח שחצר המשתמרת מטעם יד היא כמ"ש הנמק"י פ"ק דמציעא בשם הר"ן ע"כ גם גוי קונה ע"י חצר המשתמרת דלא כמהרש"ק וכן הסכימו רוב האחרונים וע' בנתיבות המשפט בפתיחה לסי' ר' שהאריך בזה מאד וע' במק"ח סי' תמ"א ע"כ כ' שאף לדברי המק"ח והאחרונים כיון שעכ"פ ע"כ מטעם יד היא ולא מטעם שליחות דאין שליחות לעכו"ם וא"כ ודאי אין קונה שלא מדעתו רק שהבאתי שם אח"כ לסניף להקל ד הקצוה"ח סי' קצ"ד דסובר דאף אם חצר משתמרת מטעם שליחות היא עכ"ז גם עכו"ם קונה ע"ש ולפ"ז גם עכו"ם קונה שלא מדעתו וכבר הארכתי בענין זה במקומות הרבה ורו"מ אף במה דקמי' לא עיין כראוי ומה שהביא מע"ל ראי' מדברי הגאון מהרי"ט אלגזי ד' פרעשבורג דף י"ז דקנין שמצד המנהג לא מהני לענין בכורה ושמח בזה מאוד אני א"י לשמחה מה זו עושה אדרבא הביא ראי' כההיא עורבא דמייתי נורא לקוני' דאדרבא מדברי הריט"א הנ"ל בד"ה והנה מורי הרב מבואר דאף שהביא מורי הוא המגי' במח"א ה' קנין מעות סי' ט' דברי הרמב"ן בתשו' סי' רכ"ה דבבכורה אזלינן בתר קנין דאוריית' לא בתר קנין שמצד המנהג דוקא במנהג שבין העכו"ם לבד שקונין זה מזה אבל אין מנהג זה בין ישראל ובזה אין הולכים אחר מנהג זה לענין בכורה אבל אם המנהג פשוט גם בישראל מישראל מהני ג"כ לענין בכורה ומש"ה חלק שם על מורו הנ"ל וז"ל שם יש לחלק דבשלמא במנהג שנהגו ביניהם לקנות בכסף י"ל דלא נהגו כן אלא בדיניהם בגוי הקונה מגוי אבל בישראל הקונה מגוי אין כאן מנהג כו' אבל כל שאינו מנהג בישראל הקונה כו' לענין איסור קדושת בכורה לא דיינינן בדיניהם עכ"ל ומבואר מלשון זה דאם המנהג לקנות בקנין זה גם בישראל מועיל גם לענין בכורה וכן מבואר חילוק זה בתשו' מהר"מ מינץ ובתשו' כנ"י וכ"כ בתשובתי הקודמת דדוקא מנהג גוים ודיניהם לא מהני הא מנהג ישראל מהני והנה מעל' שש בהראי' שמדברי הרמב"ן סי' רכ"ה וכ' שהנ"ש לא הי' לפניו תשו' הרמב"ן רק מה שהעתיק המגי' במח"א הנ"ל בשם הרמב"ן אבל רו"מ יש בידו תשו' הרמב"ן והעתיק במכתבו דברי הרמב"ן ולא ידעתי מה העתיק יותר ממה שהעתיק המגי' הנ"ל שהי' לפני בעל נ"ש רק שהנ"ש כ' דהרמב"ן יחידאה בזה ולא ידעתי מה הועיל רו"מ במה שראה בגוף התשו' אלא שלפמ"ש אין ראי' כלל מדברי

הרמב"ן דשם במנהג שבין הגוים מיירי מצד דיניהם כמבואר בלשונו שהעתיק רו"מ אבל במנהג שבין ישראל ג"כ אף הרמב"ן מודה דמועיל לענין בכורה כמ"ש וא"צ לומר שהרמב"ן חולק אמנם בלא"ה אין ראי' מדברי הרמב"ן לנ"ד דאף אם נאמר דקנין שמצד המנהג לא מהני לאיסור מ"מ בישראל שמכר בהמתו לנכרי בקנין שמצד המנהג י"ל דפטורה מבכורה כמ"ש בתשו' חדא מצד הפקר שנית משום יד גוי באמצע בפרט אם הי' ג"כ קנין כסף שיש עוד טעם שלישי כמ"ש בתשו' השני' ומ"ש רו"מ דאם להחמיר לחייב בבכורה כ' הרמב"ן דאינו מועיל קנין שמצד המנהג כ"ש להקל לפטור מבכורה דלא מהני הנה יראה שקו' פריכא היא משום דכל יד גוי באמצע פטורה מבכור' וכמ"ש בתשו' ומ"ש מעל' ראי' מדברי הריטב"א שכ' להשיג על הצ"צ בישראל שמכר בהמתו לגוי אף בדרך שלא קנה מצד הדין אם הנכרי גברא אלמא להחזיק במקח באלמות הוי קנין לפוטרה מבכור' והביא ראי' מפ"ב דחולין דל"ט ע"ב לענין מחשבת גוי לע"ז וע"ז השיג מהריט"א דהא כ' התו' שם דשם אינו רק חומרא מדרבנן דאף דרבנן עשו אלמות כקנין גמור מ"מ איך כח ביד חז"ל לעשותו כקנין להפקיע קדושת בכור דאוריית' דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה כו' ואם אמרו דכקני' גמורה חשוב בגברא אלמא להחמיר לא אמרו להקל ע"כ ומזה הביא מעל' ראי' לענין קנין שמצד המנהג דלא מהני לפטור מבכורה ואני תמה על מעל' מה ענין שמטה אצל הר סיני שם בגברא אלמא לאו קני' היא כלל אף מדרבנן דהא אינו מחזיק בדבר רק מצד אלמות וגזלה רק שעשו אותו כקני' להחמיר באיסורין אבל אינו קנין כלל לענין ממון אף מדרבנן ולא שייך בזה לומר הפקר ב"ד הפקר אבל דבר שהוא קנין מדרבנן כיון שעכ"פ עשו חז"ל הקנין הזה קנין גמור לענין ממון בזה י"ל הפקר ב"ד הפקר ופליגי בזה הקדמוני' גם האחרונים אי מהני לענין איסור תורה ורוב הפוסקים הסכימו דמועיל כמו שהארכתי בזה בתשו' הראשונ' לרו"מ ולענין בכורה כתבתי טעמים נכונים שם דזולת בעל נחלת שבעה כל הפוסקים מודי דמהני לפטור מבכור' מטעמים שכ' שם אין לכפול הדברים מכש"כ שי"ל שקנין שמצד המנהג הוא ג"כ קנין מה"ת וכבר ראיתי לכמה גדולי זמנינו שכ"כ בחיבוריהם ודברי מעל' כולם אין בהם מתום אחרי כותבי בא לידי תשו' הרמב"ן והנה אדרבא מריש דבריו שם מבואר דקנין שמצד מנהג העכו"ם מועיל אף לענין איסור וז"ל ואפשר נמי דהיינו דאמר ר"א רמות רוחא היא דנקיטא להו כו' מדאמר להנהו סטוותא שקולי זוזי אלא התם גסות הרוח היא שנהגו בעצמן שררה שלא לחזור אחר שמשכו אבל אם הי' מנהג קבוע ודאי לא הי' מצריך רב להקדים וליטול דמים ואותו שאמר שם יש אל שנתן מעות לגוי בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה משום דבתר דינא דאוריית' שדינין

להו דלמא התם במקום שאין מנהג ידוע (ומש"ה בעינן כצ"ל לפע"ד) לאוקמי' אדינייהו למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ע"כ הנה מבואר מזה שמנהג מהני לענין איסור ואף שממה שכ' דאם הי' מנהג קבוע לא הי' מצריך רב להקדים וליטול דמים אין ראי' כ"כ משום דשם לענין הנאת יי"נ מיירי וסתם יינם או נגיעה ביין שלנו היא רק איסור דרבנן מ"מ הא כ' נמי אהך דבכורת דלמא התם במקום שאין מנהג קבוע ומבואר דבמנהג קבוע מהני לענין בכור אלא שאח"כ כ' וז"ל ואין נרא' שנהגו לקנות במשיכה ואפ"ה קאמר ריש לקיש דישראל הקונה מהם בכסף ולא משך חייב בבכורה כיון דמדאוריית' קני לי' ישראל כו' וכן כמי גוי שנתן מעות לישראל בבהמתו אע"פ שלא משך ודרכם למשוך אפ"ה ישראל מכי שקיל זוזי איסתלק ולא קנה לי' ברשותי' הלכך אינה חייבת בבכורה דאינו דישראל היא ולר' יוחנן דאמר לעמיתך בכסף ולגוי במשיכה ישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו פטורה דהא לא משך ואפי' נהגו לקנות בכסף וגוי משקיבל זוזי מסתלק לי' מ"מ ברשותי' דישראל לא קאי להתחייב בבכור' שהיא דאוריית' עד שימשוך כדינא דאוריית' אבל ודאי לחייב הגוי לתת לו לישראל בהמה זו שקנה ממנו מחייבי' לי' בב"ד דבדיניהם דייניו לי' כו' עכ"ל והנה לפי הגירסא שלפנינו הנ"ל אדרבא מבואר שכל מ"ש נמשך אחר תיבות ואין נרא' היינו שכל זה אינו נרא' רק שהעיקר כמ"ש למעל' דאזלינן לענין בכורה אחר המנהג אלא שגי' זו הוא נראית משובשת וכ"מ מלשון אבל ודאי נחייב כו' ע"כ לפע"ד דהשני תיבות ואין נרא' נדפסו בטעות שהי' נכתב בר"ת וא"נ והוא ר"ת ואם נאמר או ואי נמי והסופר או המדפיס הדפיס בטעות ולפ"ז הרמב"ן לענין איסור בכורה ספיקי מספקא לי' אי אזלינן בתר קנין תורה דלא כמ"ש למעל' או בתר קנין מנהגא כמ"ש למעל' לזאת סיים אבל ודאי לחייב הגוי לתת לישראל בהמה זו כו' היינו שלענין ממון ודאי בלי ספק שאזלינן בתר דיניהם לזכות הישראל אמנם אף אם לצד הספק שקנין מצד המנהג אינו מועיל לענין בכורה י"ל דהיינו לענין ישראל שלקח מגוי שכיון שלא עשה הישראל קנין תורה אינו מועיל הקנין שמצד המנהג מכ"ש המנהג שבדיניהם לחייבו בבכורה אבל להיפך שהגוי עשה הקנין שמצד המנהג י"ל דפטור מטעמי דכתיבנא או שעכ"פ חשוב יד גוי באמצע או עכ"פ הפקר מה"ת היא וישראל נסתלק ממנו ופטור מבכורה והמעיין בל' הרמב"ן יראה כמ"ש דכל שאינו ברשות ישראל אף שאינו נמי ברשות נכרי פטור מבכורה ובלא"ה כבר כ' שהרמב"ן לא כ' דבריו רק במנהג שמצד דיניהם שקונין העכו"ם זה מזה כמבואר שם בכל דבריו אבל המנהג שאף בישראל קונה קונה מצד דינינו ג"כ ובזה י"ל דכ"ע מודי דמהני לפטור מבכורה וחילוק זה מבואר בתשו' מהר"מ מינץ ובתשו' כנ"י וכבר כ' בזה ואין לכפול הדברים וטרם אצא

אומר טעם חדש להיתר בנ"ד שהי' קנין כסף וגם קנין סטומתא והנה בתשו' השני' שכ' לרו"מ כ' טעם להיתר ע"פ דברי מהריוט"א שכ' ליישב ק' מהריב"פ דאמאי פ' הפוסקים דאם מכר בכסף לבד הוי ס' בכור והא יש ס' שמא הלכה כרמב"ם ואף לר"י קונה עכו"ם נמי בכסף ואת"ל כשאר פוסקים שמא הלכה כר"ל וא"כ עכו"ם קונה רק בכסף ותי' מהריוט"א משום דעיקר הס' נולד לענין ממון של מי הוא הולד וא"כ לענין ממון אמרי' שהיא של ישראל דהא אין מוציאין ממון מס"ס וממילא עומד באיסור בכור ע"ש והנה הא דאין מוציאין ממון בס"ס היא משום דס"ס מטעם רוב ואין הולכין בממון אחה"ר והא דאין הולכין בממון אחה"ר טעמא משום חזקת ממון כמ"ש התוס' ר"פ המניח ואף דרובא וחזקה רובא עדיף כ' הגו"ר כלל ל"ט משום שכ' התוס' והרא"ש בבכורות ד"ך דמדרבנן אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה והוי פו"פ ע"ש וא"כ מצד קנין כסף לבד כבר נפק מאיסור תורה ואין כא רק דרבנן לזה שפיר מהני קנין דרבנן כ"כ בתשובתי הנ"ל רק שדחיתי דבר זה משום שדחיתי דברי הגו"ר משום שבתה"ד סי' שמ"ט מבואר דהא דאי הולכין בממון אחה"ר מה"ת היא משום דחזקת ממון אלים דאית בי' משום המע"ה ורובא לא מקרי ראי' ע"ש ע"כ היא מה"ת ונסתר טעם היתר הנ"ל ע"כ כתבתי היתר אחר על פי דברי מהריוט"א הנ"ל ועתה אני אומר לחזק מוסדת היתר הנ"ל דהנה בתשו' מהריב"ל כ' דכמו דאין מוציאין ממון בס"ס כמו כן לא מהני ס"ס נגד חזקת מ"ק ובס' ש"ש ש"ד פכ"ד חולק עליו דדוקא לענין חזקת ממון ממש אינו מועיל ס"ס שהיא מטעם רוב משום דחזקת ממון אלים טובא אבל נגד חזקה דמעיקר' מועיל ס"ס שהיא מטעם רוב ורובא וחזקה רובא עדיף ע"ש ואני אומר להכריע דנהי דחזקת מ"ק לא אלים בחזקת ממון דהא אף סומכוס דל"ל חזקת מ"ק מודה בחזקת ממון כמ"ש והתוס' בב"מ ד"ק ובכמה דוכתי מ"מ אי הולכין אחר הרוב או ס"ס אפי' רק נגד חזקת מ"ק רק שיש חילוק דנגד להוציא ממש מחזקת ממון אינו מועיל רוב או ס"ס אף מן התורה אף דס"ס או רובא עדיף מחזקה מה"ת מ"מ חזקת ממון אלים טובא דאין מוציאין רק בראי' ורובא או ס"ס לא מקרי ראי' כמ"ש התה"ד הנ"ל אבל נגד חזקת מ"ק מה"ת ודאי מועיל רוב או ס"ס משום דחזקה מ"ק אינו רק כשאר חזקות ורובא או ס"ס עדיף מחזקה מה"ת אמנם כ"ז מה"ת אבל מדרבנן הא אמרי' להחמיר סמוך מיעוטא לחזקה והוי פו"פ כמ"ש התוס' ורא"ש בבכורות וגם ס"ס לא מהני מדרבנן עכ"פ במקום דאיתחזק איסור' מה"ט כמ"ש הפ"י בקו"א לפ"ק דכתובות ע"כ לא מהני מדרבנן ג"כ נגד חזקת מ"ק ודברי מוהריב"ל נכונים לדינא והנה לכאורה הוי קשיא לי דאמאי כ' הפוסקים דאם לא מכר רק בקנין כסף הוי ס' בכור ואסור מספק והא בפ"ק דמציעא בשמעתתא דתקפו כהן קאמר ר"ח

לרבה תניא דמסייע לך הספיקות נכנסין לדיר להתעשר כו' וא"א ת"כ אין מוציאין מידו אמאי נכנסים לדיר תמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן ופרש"י משום שיש לכהן צד זכי' בו ע"ש וכיון שמקרי צד זכי' ע"י שיש לו כח ע"י תפיסה והוי ממונו של כה א"כ מכ"ש לענין בכורה שכ' התוס' פא"נ ד"ע וז"ל דבכל דהוא יד ככרי באמצע פטור דלא קרי' בי' כל מקנך תזכר דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי באמצע כלל ע"ש דודאי אם לגוי זכי' ע"י תפיסה הוי יד נכרי באמצע לפטור מן הבכור' ומכש"כ כפי גירסת מהרא"י סי' ק"ל בתוס' הנ"ל דאפי' אית לעכו"ם צד זכי' בגזל ואלמות פוטר מכ"ש היכא שיש לו זכות ע"פ הדין ע"י תפיס' דאין מוציאין מידו דמקרי ממונו של עכו"ם עכ"פ לענין שמקרי יד גוי באמצע וא"כ כיון דקיי"ל דבפלוגתא דרבוותא מהני תפיס' א"כ אם תפס הגוי הבהמה לכאור' א"מ מידו דיכול לומר קים לי כרש"י שקנה בכסף וא"כ אמאי הוי ס' בכור ואסור מספק הא הוי יד גוי באמצע ונרא' דהראשונים ה"ק ספ"ק דכתובת אמאי דקאמר בש"ס התם דהא דתנן מצא תינוק מושלך מע"מ ישראל נ"מ לנזקין ונגח תורא דידי' לתורא דידן וה"ק הא אף ברוב עכו"ם א"צ לשלם נ"ש דאין הולכין בממון אחה"ר ותי' משום דטעמא דאין הולכין בממון אחה"ר היא משום חזקת ממון ועכו"ם לית לי' ח"מ וכיון דמספקי' בגופי' אם עכו"ם הוא ל"א אין הולכין בממון אחה"ר מטעם הנ"ל ע' בהרא"ה שם ובה"ה פט"ז מה' א"ב הלכה כ"ו ובשטה מקובצת שם הביא שכ"כ הרבה קדמונים דעכו"ם לית לי' חזקת ממון ולפ"ז א"ש דאף אם תפס העכו"ם הקונה מפקי' מיני' דהא דמהני תפיסה בפלוגתא דרבוותא היא משום חזקת ממון דעדיף מחזקת מ"ק ומצי למימר קים לי והמע"ה ועכו"ם ל"ל ח"מ כנ"ל אמנם אכתי קשיא דכיון שנתברר דבקנין כסף איכא ס"ס כנ"ל א"כ אכתי אם תפס עכו"ם דינא דלא מפקי' מיני' דאף דלית לעכו"ם חזקת ממון מ"מ הא גם לישראל לית לי' ח"מ דהא אינו תחת ידו רק תחת יד העכו"ם וא"כ א"א להוציא מהעכו"ם דהא יש לזכותו ס"ס ואין כאן ח"מ לנגד לס"ס ומזה מבואר כדברי מהריב"ל דאף נגד חזקת מ"ק לא מהני ס"ס ומש"ה מפקי' מיני' כיון שהישראל המוכר יש לו חזקת מ"ק ולא הוי יד גוי באמצע וכיון שכבר בררנו דאף דלא מהני ס"ס נגד חזקת מ"ק מ"מ זהו רק מדרבנן אבל מה"ת מועיל ס"ס נגד חזקת מ"ק כל שאינו נגד חזקת ממון ממש וכנ"ל וא"כ בנ"ד דמה"ת הקנין כסף לבד פטורה מבכורה דהא מה"ת אם תפס העכו"ם אין מוציאין מידו משום ס"ס וא"כ הוי יד גוי באמצע כנ"ל רק מדרבכ לא מהני קנין כסף משום דלא מהני תפיסת העכו"ם מדרבנן וכיון שכן מועיל שוב קנין סטומתא דרבנן נגד איסור דרבנן וזה טעם נכון מאוד נוסף

על הטעמים שכתבתי לרו"מ בתשו' הראשונה והשני' ובמקומי אני עומד כמ"ש בתשו' הראשונה. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל

תשובה קפט

סקאלא יום ב' ד' תמוז תרט"ז לפ"ק
החיים והשלום לכבוד אה' ידידי הרב המופלג בתורה ויראה בש"ק מ' משה יהודא נ"י אבד"ק אוהרינין.
תמול קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו על עה שנוהגין לקנות בהמות מהשוק ואינם מוכרים לנכרי קודם שתלד בכדי להפקיע הולד מבכורה ורו"מ כ' שע"פ הדין יש חשש בכורה בהולד כיון שלא נודע אם בכרה ואף שהם זקנות מ"מ מבואר בהגמ"ר דאף זקנות וחולבת לא מהני רק שכ' רו"מ שאפשר בזה"ז ל"ש כלל שבהמה זקנה לא תלד והוי כמו מיעוטא דמיעוטא עכ"ד מעל' הנה בתה"ד סי' רע"א כ' דעיקר טעמא דר"ת דחלב אינו פוטר היא משום סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש התוספות בבכורות ד"ך וכ' שדרש הרבה מיהודים ונכרים אנשים ונשים רבים אם ראו מימיהם פרה חולבת שלא ילדה כבר ואף א' מהם לא ראה זה מעולם וכ' שא"כ אפי' אי אשתכחה פרה א' מאלף שתחכוב קודם הלידה הוי מיעוטא דל"ש ובעיעוטא דמיעוטא ל"א סמוך כדאי' התם בתוס' ואף דמוכח בש"ס דמיעוטא דחולבות לא הוי רק מיעוטא ולא מיעוטא דמיעוטא כמו שהוא בבהמות שלנו י"ל דבהמות שלהם הי' משונות מבהמות שלנו וכה"ג כ' התוס' והרא"ש פא"ט דמ"ז אמנם אין נרא' להתיר מה"ט לחוד כלל לסמוך על חקירתינו שהיא נגד קבלת התלמוד ולומר שנשתנה בזמנינו וגם הגאונים שכ' לאיסור ולהיתר מזה היינו צריכים לומר שלא כ' דבריהם לזמנינו ולארצות שאנו יושבין בהם כו' ע"ש וכ"כ עוד בפסקיו סי' קס"ז אחר שכ' שחקר הרבה ולא שמע אף א' שחולבת קודם שילדה ונרא' שבהנות שלנו משונים משלהם וכ', אח"כ אך א"מ לא מלאני לבי לסמוך על דרישתי וחקירתי נגד מה שפ' מוהר"מ דמסתמא לארצותיכו ולדורותינו פסק כך ע"ש וה"ה לענין בהמות זקנות כיון שמפ' בהגמ"ר דאף זקנות וחולבת וסימני חדקי קרנים יחד לא מהני ודברים אלו הובאו בד"מ ובש"ך סי' שט"ז ע"כ אין לסמוך על מה שאנו רואין בעינינו דבהמות שלנו אין מזקינות אא"כ יולדת ולומר דהוי מיעוטא דמעוטא בפרט שד"ז אין ענין לקרוא בשם מיעוטא דמיעוטא כלל דהא ל"א רק רוב מתעברות ויולדת ול"א בש"ס שיעורא רק דקודם השיעור הוי ודאי לכהן אבל מכאן ואילך לעולם ספק הוא ובפרט שאמרו בש"ס דהך

רובא דמתעברות ויולדת בבהמה כ"א בתרה משום דהוי רובא דתלי במעשה משא"כ ברובא דחולבת ע"כ אי, בזה שום מקום קולא כלל וכלל:

תשובה קצ

וע"ד שאלתו על מה שכתבתי בתשו' שלי לרו"מ דדעת רש"י דקנין דרבנן מהני גם לשל תורה והק' רו"מ מדברי רש"י בהזהב דמ"ח ד"ה קאי באבל וכ' שהפ"י כ' שם דהנ"מ היא דלר"י מותר להשתמש במעות ויכול ליתן לו מעות אחרים כמ"ש הרי"ף בהזהב דמ"ט בשם רה"ג ומש"ה אם קידש בו אשה מקודשת ולר"ל אסור לו להשתמש במעות ומש"ה אינה מקודשת וזה כוונת רש"י ומש"ה מיושב הקו' של רו"מ אלא שרו"ע הק' דהא התוס' בע"ז דע"א כ' דלרש"י רבא סובר כר"ל וא"כ בהזהב דמ"ט גבי שומשמי דאמר רבא דלא הוי אפי' ש"ח ופריך התם והא בעי לקבולי אני שפרע ופרש"י ודלמא כא הוי מקבל ואישתכח דזוזי דידי' הוא ולדברי הפ"י מאי קושיא לרבא כיון דפ' כר"ל ואסור להש מש במעות ולא הוי כדידי' אע"כ דלא כהפ"י ואף לר"ל מותר להשתמש במעו' ופי' הפ"י נדחה וצ"ל דהפי' ברש"י פשוט דלר"י דהוי קנין מהתור' הוי קידושין ולר"ל לא הוי קנין מהתור' מש"ה לא הוי קידושין והדר"ק לדוכתי' על מה שכתבתי בתשו' הנ"ל עכ"ד רו"מ ובמח"כ כל דבריו שלא בהשגח' ראשונ' למה הקשה עלי הא מוכח כן מרש"י בגיטין דס"ד ע"ב ד"ה זוכה אף לאחרים כמ"ש הר"ן שם וכבר הרגיש הב"ח באה"ע סי' כ"ח שפלוגתת הרי"ו והב"י לענין קידושין במע"ש היא פלוגתת הקדמונים בגיטין שם וגם למה לא הרגיש רו"מ שדברי הפ"י כבר הם אמורים בתוס' דמ"ד סד"ה מאי איריא ואני תמה להיפך על הפ"י מדוע ל"כ שכ"כ התוס' לעיל וקושי' רו"מ לא די שאינו קישיא אלא סייעתא דהא רש"י כ' בדע"ט והא בעי לקבולי מ"ש ודלמא לא הוי מקבל ואישתכח דזוזי דידי' הוה ובהא דאמר להו רבא הכי נמי פירש"י ה"נ או משלם בשומשמין או מקבל ע"ש ע"ש ומבואר מזה דלדעת רבא ורבנן דידי' לא הוי באחריותו רק אם אינו מקבל מ"ש אבל אי מקבל מ"ש אף אחר שנאבדו המעו' לא הוי באחריותו אלא דלענין הלכה קי"ל הכי דהא מסיק הש"ס דלא הוי עובדא הכי כלל וע"ש ברי"ף ורא"ש וכ"כ הב"י בח"מ סס"י קצ"ח בשם תלמידי רשב"א ומוכח מזה שאסור להשתמש במעו' דאל"כ אף אי מקבל אח"כ מי שפרע כיון שהי' מותר להשתמש בהם ודאי דהוי באחריותו כמבואר במשנה וש"ס ספ' המפקיד וע"ש בתוס' כג הנ"ל והיינו משום דרבא סובר כר"ל ואדרב' לכאור' ק' על שטת התוס' בע"ז ובבכורות דרבא כר"י וא"כ לשון הכי נמי דאהדר להו רבא לרבנן לא א"ש. אמנם באמת לק"מ דשאני הכא דקאמר שקול זוזך וע' ברא"ש דמ"ט

שכ' שם שני תירוצים של התוס' דמ"ג ולתי' הראשון אף בלא אמר לו שקול זוזך לא הוי ש"ש אבל לתי' בתרא טעמא דא"ל שקול זוזך ע"ש היטב והא דבא"ל שקול זוזך לא הוי אפי' ש"ח אף דמעיקרא הוי ש"ש וע' בתוס' שם דמ"ט ד"ה אלא ע"ש בספ"י מה שתי' אמנם כ"ז לרבא ורבנן שם בדמ"ט אבל לפי מסקנת הסוגיא לד' הרי"ף ורה"ג שהביא שם וכ"ה ד' הרמב"ם והטוש"ע סס"י קצ"ח דכל שנאבדו קודם שקיבל מ"ש אף באמר לו שקול זוזך חייב באחריות אף שרוצ' לקבל מ"ש ולזה מ"ש בפ"י בדמ"ח הנ"ל דלר"ל אסור להשתמש בהן קודם שקיבל מי שפרע. ונרא' מדבריו דגם אינו באחריותו אם רוצה לקבל מי שפרע אח"כ אינו נרא' לפי המסקנא ובדברי התוס' ס"פ המפקיד שכ' דאליבא דר"ל אסור להשתמש בהמעות היינו במקום דליכא מ"ש אמנם הב"י סס"י קצ"ח כ' דזה שכ' הר"ן בשם התוס' דחולקים על הגאונים והרי"ף הכוונ' על דברי התוס' הללו ור"פ ורבינא לא לאפלוגי ארבא קאתי ע"ש היטב. והנה הש"ך בח"מ סי' ס"ו סק"ח חולק על הד"מ ומסיק דבמסר ולא כ' המעות שת"י המוכר הוי הלואה ע"ש ובס' קצוה"ח שם חולק עליו וכ' דמדברי התוס' הנ"ל דס"פ המפקיד מבואר דלר"ל דמעות ל"ק מה"ת אסור להשתמש במעות ולא הוי שואל וא"כ דבשטרות לא מהני דכסף אינו קונה מה"ת עד שיכתוב אסור להשתמש במעות והוי רק ש"ש וכ' אח"כ וז"ל ואפי' לר' יוחנן היכא דקונה ד"ת כסף הוי שואל אבל לוה לא הוי ובש"ך הגדיש המדה וכ' דהוי לוה ועכ"פ במכירות שטרות דאינו קונה בכסף ד"ת לא הוי אלא ש"ש וכמ"ש עכ"ל הקצה"ח. והנה מ"ש דלר"י לא הוי רק שואל אבל לא לוה ותמה על הש"ך במחכ"כ נעלמו ממנו דברי התוס' שכ' בב"מ ריש דכ"ט דכל היכא דהוי שואל מחמת היתר תשמיש הוי נמי לוה עלייהו וע"ש וה"ז כמ"ש הש"ך וע' בספ"י דמ"ג ע"א אלא שלכאור' דברי הש"ך תמוהים מצד אחר דכ"ז אליבא דר"ה בב"מ דמ"ג דאפי' נאנסו אבל לר"נ דקיי"ל כוותי' דאמר נאנסו לא ולא הוי מחמת היתר תשמיש רק ש"ש א"כ אף אם נאמר דבמכירות שטרות דומה לדברים ומעות אליבא דר"י לא הוי רק כש"ש ולהכי כ' הרא"ש בדמ"ט שעכשיו אין נ"מ בזה כיון דכ"ע דינם כשולחני והיינו דש"ש בלא"ה הוי ושואל לא הוי לר"נ דקיי"ל כוותי'. אמנם כ"ז במקום דליכא מי שפרע או לדעת התוס' שבר"ן כנ"ל דלא כהגאונים ורי"ף אבל לדעת הגאונים ורי"ף דבכ"מ שצריך לקבל מ"ש הוי לוה עלייהו כמפ' ברי"ף ורא"ש בעובדא דשומשמי לפי המסקנא א"כ הש"ך לשיטתו שם בסי' ס"ו סק"ה שחולק על הרמ"א וסובר דחייב לקבל מ"ש מש"ה גם בסק"ח חולק על רמ"א וסובר דהוי לוה עלייהו שוב מצאתי בתומים שם שכ' קצת דברים ממ"ש כאן והנאני מאד אמנם בעיקר תמיהתו עלי מדברי רש"י פ' הזהב הנ"ל הנה אף אם נאמר בפירש"י כפשוטו דלא כפי' הפ"י רק דכוונת רש"י דלר"י

דהוי שלו מה"ת מקודשת מה"ת ג"כ אין מקום תימה עלי מזה דשפיר י"ל דרש"י תרתי אית לי' דבמקום שקונה מדרבנן אף שאינו קונה מה"ת מ"מ כיון דרבנן עשאוהו שלו שוב מועיל אח"כ נגד איסור תורה ובמקום שקונה מה"ת אף שרבנן עקרו הקנין הוי ג"כ שלו לחומרא ומקודשת מה"ת. והנה לכאור' יש לתמוה על הפ"י דהא דברי רש"י כפשיטן מוכרחין בסוגין דקאמר דמתניתא מסייע לר"ל דתניא נתנה לבלן מעל ואמר רב דוקא בלן דלא מחסרא משיכה אבל מידי אחריתי דמחסרא משיכה לא מעל עד דמשיך ואח"כ מייתי סייעתא לר"י מברייתא דנתנה לסיטון מעל ומבואר מזה דלר' יוחנן דמעות קונות ד"ת אף שחכמים עקרו קנין מעות ואוירו דל"ק אעפ"כ לענין מעילה דאוריית' מעל מחמת קנין תורה וה"ז כדברי רש"י כפשוטן אמנם נראה דדברי הפ"י מוכרחין מסוגיא דע"ז דס"ג דפריך הש"ס הא מחסרא משיכה וכ' התוס' שם דאף לר"י דד"ת מעות קונות כיון שהפקיעו חכמים דאין מעות קונות גם ממנה הפקיעו ואין כאן אתנן וע"ש שתמהו מסוגין וע"ש מה שתירצו וביאור דבריהם ביאר הלח"מ רפ"ג מה' מכירה וז"ל פי' לפירושם דשאני מעות הקדש כיון דחל בהם הקדושה מה"ת וזה בא להוציאם מדין תורה מעל ואין כח ביד חכמים להפקיע אבל גבי אתנן קודם שיהי' אתנן עקרו הקני' ומעולם לא הי' אתנן אע"ג דהביאה במקום כסף ומה"ת מעות קונות מ"מ חכמים עקרו אותו קודם שיבא לאתנן ודוק כו' עכ"ל הלח"מ (א) **(**הג"ה מבן המחבר א**) כן האריך ג"כ בתשו' נטע שעשועים חיו"ד סי' ל' להקל מטעם זה לענין בכור בקנין דרבנן אף לגבי איסור תורה כיון דבשעת מכירת הפרה להנכרי אז לא הי' איסור בכור' ושפיר מהני קנין תורה ע"ש וכ"כ בס' ישועות יעקב א"ח סי' תמ"ח ובאה"ע סי' כ"ח ובזה נתחזק אצלי הקושי' מה שהקש' אותי חכם א' (ואח"כ מצאתי שהוא מבוארת בתשו' בית אפרים) על דברי הר"ן בנדרים דל"ה דס"ל דבעומד תוך ד"א אצל דבר של הפקר אף מכוין בפי' דאינו רוצה לזכות בה מקודם יכול להקדיש' עש"ה (וע' בירושלמי פיאה פ"ד) וא"כ קשה על סוגית הש"ס דחולין דף קל"ט מאי דמקשו שם האי מוקדשין ה"ד אילמא דהוי לו קן בתוך ביתו ואקדשי' כי יקרא פרט למזומן ואלא דחזי קן בעלמ' ואקדשי' מי קדוש איש כי יקדיש את ביתו אמר רחמנ' מה ביתו ברשותו אף כל שברשותו וכו' ולפי דברי הר"ן הנ"ל קשה הא שפיר נוכל לאוקמי בכה"ג דחזי ק בתוך ד' אמותיו ואקדישנהו דלא הוי מזומן וג"כ הוי הקדש. והנה בהשקפה ראשונ' אמרתי לתרץ כיון דקנין ד"א הוא רק מדרבנן וקנין דרבנן אינו מועיל לאפקיעו איסור תורה כמו דס"ל לכמה פוסקים. אולם הלא בר' פ' התקבל משמע איפכא עש"ה ומכ"ש לפי דברי התוס' כאן כמו שפי' הלח"מ וכן תפסו רוב האחרונים דבריו א"כ קמה הקושי' דהא הר"ן כ' התם בפ' שליח הק' דהעשה אינו

חיוב רק אחר דנטל את הבנים וא"כ טרם דנטל את הבנים הוי הקדש שפיר כיון דאינו נגד איסור ואח"כ כשכבר מהני הקנין הא מועיל אף דהוא אח"כ נגד איסור תורה. אולם חלקי אמרה נפשי דהקושי' לק"מ ע"פ דברי התוס' שם דקל"ח ע"ב ד"ה יצא בשם רש"י על דברי הש"ס שם במוקדשים אמאי לא שלח תשלח ואמאי צריך קרא ת"ל מתקח לך וזה הוי הקדש וא"י ליקח לעצמו ותי' דמיירי בקדשי מזבח ור"ה בחי' הר"ן שם ביותר ביאור דאע"ג דבקדשי מזבח מועלין מדרבנן מ"מ הש"ס בעי מדאוריית' בקדשי מזבח מנ"ל דאינו נוהג מצות ש"ה ולזה הוצרך הש"ס לאתויי מהא דשלח תשלח לכו לק"מ הקושי' הנ"ל דא"א לומר כה"ג דהא קנין ד"א הוא רק מדרבנן והש"ס בעי המיעוט דשלח תשלח דבעי לאפוקי מוקדשין בקדשי מזבח היכ' משכחת לה ואף דשמואל קאמר התם במקדיש תרנגולתו לבד"ה ל"ל דהקרא להכי הוא דאתי דאי אפשר מכח קושית התוס' והר"ן וכ"כ הרמב"ם בהדי' בפי"ג מהל' שחיטה דהקדש בד"ה אתמעט מהא דתקח לך אלא דאחרי דגלה לן רב במקדיש פירות שובכו ומרדו דאשמועי' הדין דאף אחר שמרדו בקדישתו קאי קאמר הוא הלכ' דאף בקדשי בדה"ב כן הוא וע"ש בפרש"י אבל כל העיקר המיעוט דשלח תשלח הוא לענין קדשי מזבח וע"ז שפיר הקש' הש"ס ה"ד ולק"מ. ומדי דברי בסוגי' דחולין הנ"ל לא אוכל להתעלם מאי דנתקשיתי על דברי הקצה"ח בסי' קט"ז שכ' דשיטת רש"י היא דהא דאדם אינו יכול להקדיש דשא"ב הוא דוקא בקדשי בדה"ב ולא בקדשי מזבח והטעם משום דלא נתמעט רק ממיעוט דביתו וביתו הוא דוקא קדושת דמים. וכ"כ בשם תשו' הריב"ש בשם תוספי הרא"ש (ואינו לפני) ואנכי לא זכיתי להבין דהא דבר שאינו שלו דא"י להקדיש הוא ג"כ רק ממיעוט דביתו כמו דאמרי' בש"ס בכ"ד ובהדי' קאמר הש"ס בכא לעני קדשי מזבח דא"י להקדיש דבר שא"ב מי ביתו שלו וכן הוא בש"ס דע"ז לענין אתנן להקרבה וצ"ע. וממה שכ' הקצה"ח שם לתרץ דברי הש"ס ב"ק דס"ח נראה דס"ל לחלק בין דבר שאינו שלו לדבר שא"ב דבדבר שאינו שלו גם הוא מודה דאינו חל אפי' קדושת הגוף ולכך לא הקש' כלום ואוקימת' ראשונ' דהקדישו הגנב ומפירכת הש"ס דלא יוכל להקדיש דבר שאינו שלו רק בדבר שהוא שלו אבל א"ב ס"ל דחל קדושת הגוף וא"כ לק"מ אבל לפענ"ד א"א לחלק דהא שני למודים מאת ביתו נפ"ל ומה מקום לחלק. ודברי הפנ"י בקידושין דס"ג בתוס' ד"ה וידים תמוהים אצלי ביותר שכ' שם בפשיטות דסברת התוס' דקדושת הגוף חל אף על דשלב"ל למדו משום דבכ"ד משמע דדבר שא"ב הוה כמו דשלב"ל ואפ"ה אמרי' דקדושת הגוף מפקיעין מידי שיעבוד אע"ג דבשעה שהקדיש לא הי' ברשותו וכו' אע"כ דשני בין קדושת בדה"ב לקדושת הגוף וא"כ ה"ה לענין דשלב"ל ע"כ וזה תימה מדוע כ' כך בפשיטות הלא הר"ת והר"י

בעלי התוס' כ' בפשיטות בתוס' גיטין ד"מ ד"ה והקדיש דקדושת הגוף אינו חל על דבר שא"ב וחשבו שיעבוד לדבר שברשותו עש"ה. שוב בא לידי תשו' הריב"ש ואחר העיון ראיתי כי לא נכתב שם דברים האלו אלא על מאי שהקש' שם ר"ת על רש"י דמחלק לענין שיעבוד בין קדושת דמים לקדושת הגוף והקש' ר"ת דממ"נ אם שיעבוד מחשב א"ב גם קדושת הגוף לא חייל ואם זה מחשב ביתו ברשותו גם קדושת דמים חייל לזה כ' שם הריב"ש בשם תוספי הרא"ש לאלים הקושי' דהא אם נאמר דשיעבוד הוי כעין ביתו ברשותו ולהכי חייל קדושת הגוף א"כ גם קדושת דמים ליחול דהא עיקר הקרא כי יקדיש את ביתו בקדושת דמים הוא אבל באמת הכל מודים דגם קדושת הגוף לא חייל על דבר שא"ב והמעיין היטב בתשו' הריב"ש הנ"ל יראה דכן הוא. וע"כ להעמיס בכוונת רש"י בפסחים דאף דנגד קדושת דמים מקרי שיעבוד א"ב דבעת שבא הלוקח לטרוף פקע ההקדש למפרע דלא יפה כח ההקדש מכח מקדיש מ"מ לגבי קדושת הגוף אליבא דרבא דס"ל מכאן ולהבא הוא גובה מקרי דבר שברשותו כיון דאז חל ההקדש קדושת הגוף דמכאן ולהבא הוא גובה וכיון שחל שעה א' שוב לא פקע וכאשר כ' התוס' בגיטין בשם הר"י ליישב שיטת רש"י אבל בדבר שא"ב באמת כמו שהוא ביד גנב וגזלן אף קדושת הגוף לא חל כנלע"ד.)** ולפ"ז כ"ש בקידש אשה אח"כ כיון דכבר עקרו חכמים הקני' ואין שלו אינה מקודשת וק' על רש"י שבפ' הזהב לזה דברי הפ"י מוכרחין בפי' רש"י אמנם לפמ"ש במק"א בפי' דברי התוס' דע"ז אין ד' הפ"י מוכרחין וי"ל דברי רש"י כפשטן ומ"מ ב"כ וב"כ אין מדברי רש"י הללו סתירה לדברינו דלאו הא בהא תלי' וע' בס' מח"א בה' קנין משיכה סי' ב' ובה' קנין מעות סי' י"א ותראה שכן הוא ועכ"פ דברינו בתשו' הקודמת ברורין ומ"ש רו"מ מדברי רש"י בפ' השולח שכ' דבדבר שבממון אין כאן עקירת דבר מה"ת במקום סייג וגדר דהפקר ב"ד הפקר משמע היכא שנוגע לענין איסור תורה ואינו סייג וגדר ל"א הפקר ב"ד כו' עכ"ד רו"מ אין כאן קושיא כל עיקר דהא התם גבי פרוזבל נמי איסור תורה היא דהא רבא משני נמי אליבא דרבנן דשביעית בזה"ז דאו' כמ"ש רש"י שם מ"מ כיון שרשות ביד ב"ד להפקיר ממונו מועיל גם לענין איסור תורה המסתעף מזה והא שכ' רש"י במקום סייג וגדר היינו דלולא זאת לא הי' להלל לתקן לעקור שביעית דא' וע' בתוס' שם ד"ה מי איכא מידי וז"פ ומ"ש רו"מ על ההיתר שלי מטעם ס"ס איך מותר לעשות ס"ס לכתחלה עכ"ד ל"ק ול"מ דהא טעמא דאסור לעשות ס"ס בידים הוא דהוי כמבטל איסור לכתחלה כמבואר בתשו' מהרי"ט וע' במנ"י בדיני ס"ס במחודשים אות ה' ורה"פ סוברים דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה היא רק דרבנן ואף להסוברים שהיא דא' מ"מ לעשות ס"ס בידים ודאי אינו אלא מדרבנן דהא היכא

דאיכא צדדים להקל מותר לעשות ס"ס בידים וע' בתה"ד סי' קע"ה ובש"ך יו"ד סס"י נ"ז וכיון שיצאנו מידי איסור תורה ואין כאן רק איסור דרבנן שוב מועיל קנין דרבנן נגד איסור דרבנן וכל מ"ש בתשו' הראשונ' היא שריר וקיים בלי פקפוק.

תשובה קצא

וע"ד שאלתו בהרבה אווזות שנמלחו ביחד ואח"כ נמצא אחת מהן טרפה וכ' רו"מ שלפי דעתו יש להקל בהפ"מ לא מבעיא היכא דידעי' שלא נגעו בהטרפה רק אחת דודאי יש להתיר האחרות משום ס"ס דשמא כראב"י וסייעתו דמליחה אינה אוסרת יותר מכ"ק ואת"ל דמליחה בס' שמא הלכה כמהר"ם שכ"פ המחבר דאף בשמן אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה והא דכ' רמ"א סס"י ק"ה דלא מהני הפ"מ באיסור שמן דמדינא צריך ס' היא דוקא לחתיכה שנגעה באיסור אבל לא לשאר החתיכות וכ"מ בתשו' רמ"א וכ"כ הנו"ב בסי' ל"ג ואפי' אי לא ידעי' אי נגעו שאר החתיכות בהאיסור ג"כ יש להכשיר כמ"ש הנו"ב שם אח"כ דמב"מ בטל ברוב מה"ת והוי ספק דרבנן שמא אינו מפעפע וכ' רו"מ שכעין זה מצא בתשו' בינת אדם וכ' שם שהציע הדברים לפני הגאון בית מאור והסכים לדבריו להתיר בהפ"מ וס"מ עכ"ד מעל' והאריך בזה וכל דברי מעל' בזה אינם מתקבלים אצלי כלל דמ"ש בסוף דבריו דאף אם יש ספק אם כל הח' נגעו בהטרפה יש להכשיר משום דהוי סד"ר הנה אף לפי דבריו יש בזה ס"ס להחמיר חדא דשמא כהרשב"א דמפעפע מח' לח' ואת"ל כמהר"מ דאינו מפעפע שמא כולם נגעו בהטריפה והיכי דיש ס"ס להחמיר באיסור דרבנן כבר דיברו בזה גדולי המחברים וע' בס' משנה למלך בפ"ד מבכורת ובפ"ח מה' אה"ט ובפ"י ממקוואת ובספ"י פ"ק דכתובת ד"ט בתוס' ד"ה ל"צ ובנו"ב מה"ת חיו"ד סי' ס"ד והארכתי בכמה מקומות בפלפול עצום בזה ואכ"מ אמנם אף שידוע שלא נגע בהטרפ' רק אחת הנה מ"ש רו"מ שכעין זה מצא ברשו' ב"א אני תמה שזהו שאלתו ממש שם בסי' מ' וכל דברי רו"מ מבוארין שם ואעפ"כ אין דברי הב"א מכריעין אצלי כלל ומ"ש רו"מ מתשו' רמ"א הנה מתשו' רמ"א מבואר להיפך ע"ש בסי' כ"ח בנדון חטה שנמצאת בפסח בבשר מלוח והורה המורה כד' הרוקח לאסור אותה הח' ולהתיר האחרות ועמד חכם אחר וחלק עליו ואמר שראה ששורפין הכל וע"ז האריך רמ"א לחזק דברי המורה שהתיר האחרו' מחמת כמה טעמים והם מועתקים בדברי המג"א סס"י תס"ז סקל"ג ואעפ"כ הכריע בהג"ה שהאחרו' צריכים קליפה קצת או למכור הכל לעכו"ם וע"ש בתשו' רמ"א וכל אלו הטעמים ל"ש בשאר איסורי להקל דלא בעינן ששים בשאר החתיכו' לבטל הטריפה ואף המ"ב סי' ס"ט שהוא המיקל להתיר

האחרו' לא הקיל רק בחמץ שאין בו סרך שמנונית כמבואר שם אבל לא בשמן כמו שהיא בנ"ד בפרט שגם שם הרבה מגדולי הדור מחמירין לשרוף הכל והמה הרש"ל בתשו' והשארי' יוסף והב"ח מכ"ש בנ"ד שאף המקילין מודים וגם הרמ"א בתשו' סי' קי"א כ' בעובד' דנ"ד לצרף הכל לששים מכח ד' האחרונים שכ' דמליחה כבישול בין להקל בין להחמיר ואם כי מתחלה כ' דאין זו ראי' ע"ש מ"מ בסוף דבריו נסתייע לזה מתשו' מהרי"ל וכ"כ בת"ח כלל ל"ח דין ג' וע' בט"ז סי' ק"ה סקכ"ה ובש"ך שם סקל"ו ועכ"פ מתבאר מכל דבריהם דלפי המנהג שהביא רמ"א דדין מליחה כדין בישול ממש בין להקל שכולם מצטרפו' ובין להחמיר דבאין ס' כולם אסורת וז"ב ול"מ אם האיסור שמן כמו אווזא שנפטמה דפשיטא דאין להורת קולא כלל בשאר החתיכות דאף הנו"ב סי' ל"ג ל"ק רק לסניף בעלמא וגם אח"כ דחה זה למעיין שם אלא אף בשהאיסור כחוש שבס' פמ"ג בשער התערובת סוף ח"ב הביא ד' המ"ב דאף אם האיסור עדיין בעין מקרי לגבי אחרות איסור בלוע וא"י בלא רוטב וע' בפמ"ג בש"ד סי' ק"ח סקי"ח ומכח זה תמה שם בסקל"ח בדין הב' ד"ה ודע על הרב למה האחרות שאין נוגעין בהאיסור אסורת והשיב דעת הרב לכוונה אחרת ודבריו דחוקים ותמוהים והעיקר בדעת הרמ"א כמ"ש החו"ד שם בסי' ק"ה סקי"ח דלפי המנהג כיון שהאיסור בעין לא מחשבי' לי' כבלע אף לגבי האחרות והמ"ב לא הקיל רק בחטה שאין בה סרך שמנונית כלל וגם שם לא קיי"ל כהמ"ב רק כהכרעת רמ"א סס"י חס"ז וכ"ז בחטה שיש כמה סניפי' להקל במשהו כמ"ש רמ"א בתשו' סי' כ"ח אבל בנ"ד אין מקום להקל וכן נוהגין כל בעלי הוראה וחוץ מזה הס"ס שכ' רו"מ א"נ בעיני דכיון דלפי המנהג מצטרפות כל הח' לבטל משום דהוי ס"ס שמא כראבי' ושמא כרשב"א וא"כ איך אפשר להתיר האחרות בליכא ששים הא אפשר שיארע כן בחד גברא וא"כ הס"ס סתרי אהדדי דבפ"א התרנו משום שמא כרשב"א ובפ"א התרנו משום שמא כמהר"מ וכיוצא בזה כ' התוס' בנדה ריש דכ"ז וע"ש במהרש"ל ומהרש"א והארכתי במק"א ואכ"מ ועכ"פ לענין דינא אין להקל וכמ"ש למעל' ואם שהב"א כ' שהגאון בעל ב"מ הסכים לדבריו להקל בהפ"מ וס"מ אני אומר שאולי בהנדון שנשאל הי' צדדים עוד להקל אבל ז"ז אין להקל ואשר האריך רו"מ להפלי' ע"ד הנו"ב סי' ל"ג במ"ש שם בד"ה אלא שכ"ז כבר קדמו בזה בס' לבושי שרד בח"ד שלו בס"ק קכ"ג אמנם המעיין שם בנו"ב יראה דאין מקום תימה דמתחל' לא הי' עולה ע"ד היתר זה דמה"ת מותר מטעם מב"מ ע"כ כ' מה שכ' ואח"כ חידש זה בד"ה ואומר אני יע"ש ובהג"ה ולק"מ למה שעמד רו"מ ע"ד הנו"ב בסי' כ' סד"ה והנה וז"ל אם לא שנחוש שהי' מונח רק אצל א' ולא נגע הטרפ' בהשני כלל והוי חד בחד עכ"ל וע"ז כ' רו"מ למה

לא בטל מה לי אם יש חתיכה של איסור בין שתי ח' היתר או הבליע' של איסור בין שתי ח' ולא ידעינן באיזה מהן עכ"ל לא ידעתי מהו סח הא בעובדא של הנו"ב הי' עוף א' טריפה ונמלח עם שני כשרות ואם נגע הטריפ' רק באחת א"כ אחת נאסרה וכיון שא"י באיזה מהן נגע הטריפה כיון שנאסר' עוף א' הוי עם השני רק תערובת חד בחד ואסור מה"ת ולא ידעתי מה עלה ע"ד רו"מ ועיין בל"ש שם ס"ק קי"ט מ"ש ע"ד הנו"ב הללו את זה ראיתי להשיב לרו"מ ושלום כנפשו ונפש דו"ש באהבה:

שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל

תשובה קצב

סקאלא יום ו' עש"ק כ"ג מרחשוון תרט"וב לפ"ק

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים לכבוד אה' ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מוה' מנחם מענדיל נ"י בק' טלוסט

תמוי קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו שיהודי א' הי' לו חוב אצל נכרי א' והחוב הי' מסתעף מהקפת חנות שקנה הנכרי מהיהודי ברזל וגם פולין בהקפ' וגם לוה ממנו מזומן ובעד כל החוב הנ"ל קנה ממנו היהודי פרה א' תמורת החוב ושלח הישראל הנ"ל נכרי א' לקבל הפרה הנ"ל לביתו וקיבל הנכרי השליח הפרה ולנה ברשות הנכרי השליח וילדה בכור וכ' רו"מ דלדעת ר"ת והסכמת רה"פ דנכרי במשיכ' דוקא ל"ק הישראל הפרה ואף שהנכרי שלוחו עשה משיכה מ"מ לדעת ר"ת אין שליחות לנכרי אף לחומר' ואף לדברי רש"י דיש שליחו' לנכרי לחומרא זהו דוקא באיסור רבית ולא נענין שאר איסורים ואף לדברי רש"י דעכו"ם קנינו בכסף וכן ישראל מנכרי מ"מ הא כאן לא נתן עתה כסף רק שבא בהלואתו ודעת רמ"א בח"מ סי' קצ"ט ור"ד שמלוה אינו קונה במכר מתורת כסף רק דעת הרמב"ם והמחבר שמלוה הוי כמו כסף א"כ יש בנ"ד ס"ס להקל דשמא כר"ת ואת"ל כרש"י שמא כדברי רמ"א ואף דכאן הי' נמי חוב מחמת מכר ולכ"ע קנה כמ"ש בסמ"ע סי' קצ"ט וא"כ קנה ישראל לד' רש"י מ"מ לפי הטעם שכתב הסמ"ע שם משום דהוי כמו שהמכר הראשון בעין והחליפו במכר שמוכר לו עתה ובנכרי ל"מ קנין חליפין כמ"ש הש"ך בסי' קכ"ג ועוד דהא בהחוב הי' ג"כ הקפת פולין והוי פירי ופירי לא עבדי חליפין ואף דבחליפין שוה בשוה הביא רמ"א בסי' ר"ג שני דיעות אי פירי עבדי חליפין כאן לא הוי שב"ש כיון דעכשיו הפולין בזול ממה שהי' אז וגם הי' מעורב בהחוב גם מעות הלואה ע"כ אין הולד אפי' ספק בכור רק חולין גמורים עכ"ד רו"מ ושאל חו"ד זאת תשובתי הנה בתשו' משאת בנימין סי' ל"ה נשאל בכיוצא בזה שישראל הי' לו חוב מלוה

אצל נכרי ונתן לו פרה מעוברת בעד חובו ונשארה אצל הנכרי וילדה וכ' דמשום ד' ר"ת אין להתיר כי רוב הפוסקים הסכימו לדברי רש"י ובפרט שבתשו' מיי"מ סי' ה' כ' דגם ר"ת מודה בפרה המבכרת שא"א להקנות העובר במשיכה דקנה בכסף לכ"ע וכיון שכן קנה הישראל העובר לכ"ע בכסף ויש על העובר קדושת בכור ומ"מ כיון שלא נתן כסף עכשיו רק קנה בעד החוב יש לסמוך ע"ד רה"פ דבמלוה ל"ק מתורת כסף ובפרט שכמה פוסקים כ' שאפשר שגם הרי"ף והרמב"ם מודי ע"ש במ"ב אלא שבסוף תשובתו נראה שלא סמך על היתר זה לבד רק צירוף שם הרבה סניפי' להקל בנידון ההיא מה שאינם בנדון דידן אמנם נראה שהמ"ב לטעמו שסובר שרה"פ הסכימו לדברי רש"י נוסף ע"ז מה שבתשו' מיי"מ כ' דבבכור גם ר"ת מודה לזה לא הי' לו סמך להיתר רק טעם זה שחוב אינו קונה בתורת כסף וכיון שהב"י פ' בפשיטות דבמלוה קונה מתורת כסף ושזהו ד' הרי"ף ורמב"ם לזאת לא מלאו לבו של המ"ב להקל למעשה רק בצירוף היתרים אחרים אבל בתשו' רמ"א סי' פ"ז כ' בפשיטות דכה"פ הסכימו לד' ר"ת מדפ' דישראל קונה בכסף מה"ת ממילא נכרי במשיכה וכ"כ הב"ח בתשו' סי' קנ"א וכבר האריך בזה בס' ח"ו סי' תמ"ח לתמוה על המ"ב וגם מה שכ' המ"ב להחמיר מכח תשו' מיי"מ היא תמוה מאד דבתשו' מיי"מ לס' קנין כ' בשם א"ז לענין מכירת העובר בכדי לפוטרו מבכורה שבעובר כיון שא"א לעשות בו משיכה מועיל בו קנין כסף לכ"ע וכ"כ בהג"א בפ' הזהב בשם א"ז וזהו דוקא לענין העובר כמ"ש בתשו' מיי"מ שם דמשיכות האם אינו מועיל לעובר דר"ת גופי' פוסק דעובר לאו ירך אמו היא ע"ש וזהו לענין העובר גופי' אבל האם גופא ודאי אפשר במשיכה ע"כ לד' ר"ת אינה נקנית לנכרי וה"ה לישראל מנכרי אלא במשיכה וא"כ דבריו תמוהין מתרי טעמי חדא דכיון שכלל מכירת האם והעובר בסך א' אף לדידן דקיי"ל בקני את וחמור דקנה מחצה וכן במוכר דבר שנתפס בו קנין עם דבר דל"מ בי' קנין כמו בהך דינא שברמ"א ח"מ סס"י ר"ג דקנה אותו שמהני בי' קנין מ"מ בכלל הכל בסך א' לכ"ע ל"ק מחצה מטעם שכ' הר"ן פ' האיש מקדש בשמעתתי' דקידושין שאמל"ב וכאן גרע טפי וע' במשנה למלך סוף ה' זכי' ובספר מחנה אפרים ריש ה' מכירה וא"כ כיון שלא קנה הפרה לדעת ר"ת גם העובר ל"ק כיון שכללם בסך א' ועוד דאף אי נימא דקנה הישראל את העובר גם לד' ר"ת לפ"ד הא"ז מ"מ כיון של"ק הפרה לד' ר"ת היא פטורה מבכורה כדתנן במתני' רפ"א ורפ"ב דבכורת ודברי המ"ב תמוהין מאד וכיון שכן שפיר יש ס"ס להתיר כמ"ש רו"מ האמנם לפמ"ש הג' מוהרי"ט אלגזי בביאורו לבכורת פ"ב אות י"ז דישראל שקנה בהמה מנכרי ונתן מעות ולא משך וילדה בכור יש בו ס"ס לאיסורא דשמא הלכה כהרמב"ם דאף דישראל בכסף נכרי קונה או

בכסף או במשיכה דלא כסוגיא דבכורת ואת"ל דהלכה כאותה סוגיא מ"מ שמא הלכה כרש"י דפ' כר"ל דישראל במשיכה ונכרי בכסף ע"ש וכיון שכן א"כ בנ"ד לא הוי ס"ס דאף דהספק דשמא מלוה לא הוי קנין כסף הו"ל ספיקא מעליא מ"מ ספק הראשון דשמא הלכה כר"ת לאו ספיקא מעליא דאיכא בי' תרתי ספיקא לאיסורא וא"כ לא הוי ספק השקול ואינו מצטרף לס"ס כמ"ש התוס' בכתובת ד"ט ד"ה ואיבע"א וזהו כוונת התוס' שם ד"ט ע"ב בד"ה אי למיתב בתירוצם דלא כמ"ש הפ"י שם אמנם מדברי המשנה למלך פ"ד מבכורת בסוף דבריו מבואר דלא כדברי מוהריוט"א הנ"ל וגם אפי' לד' מוהריוט"א כיון שעכ"פ יש להנכרי בהפרה חזקת מ"ק וכבר כ' בזה בתשו' אחרת דאף לד' כמה קדמונים דנכרי ל"ל חזקת ממון מ"מ חזקת מ"ק ודאי יש לו וא"כ אף אי נימא דחזקת מ"ק לא אלים רק כשאר חזקה דמעיקרא הא כ' הש"ך בדיני ס"ס דע"י החזקה נתבטל ספק א' והוי כגופו של איסור ונשאר רק ספק ח' א"כ גם ספק פלוגתא שבין רש"י ור"ת הוי ספיקא מעליא ומצטרף כס"ס אלא שיש לגמגם בזה משום דבפלוגתא דרבותא לא מהני חזקה דמשום חזקה לא ישתנה הדין כמ"ש הכנה"ג ביו"ד סי' ח"י וכ"ה והתב"ש בסי' כ"ט והארכתי בתשו' להביא ראי' משטת רשב"ם בב"ב דל"ב ע"ב ומדברי הרמב"ם מ"מ בלא"ה דברי מהריוט"א בזה אינם שבוררין כמ"ש וגם הרמ"א והב"ח בתשו' כ' שהעיקר כדברי ר"ת ע"כ שפיר יש ס"ס מעליא בנ"ד וכבר כ' שד' א"ז אין ענין לכאן ודלא כהמ"ב ובלא"ה בתה"ד סי' ע"ר תמה על ד' הא"ז שדבריו אין עולים לענין הלכה ע"ש אמנם אשר העיר רו"מ דבנ"ד הוי ג"כ חוב מחמת מכר ודחה משום דטעם דחוב מחמת מכר קונה היא מטעם חליפין כמ"ש הסמ"ע סי' קצ"ט והש"ך סי' קכ"ג העלה דחליפין אינו קונה בנכרי עכ"ד רו"מ אני תמה הכי אפשר לדחות דברי ר"ת לגמרי מחמת ד' הש"ך בלא ד' ר"ת דחליפין מהני אף בנכרי והטוש"ע פ' כוותי' ואף שהש"ך כ' שלבו מהסס והביא בשם מוהר"מ ומהרשד"מ דחליפין ל"מ בעכו"ם מ"מ א"א לדחות דברי ר"ת לגמרי ורוב האחרונים החזיקו בד' ר"ת אלא שלכאורה הי' אפשר ליתן מקום לדברי רו"מ ע"פ ד' הד"מ בסי' נ"ד ע"ש ובנ"ד דכוותי' היא כיון שלדברי ר"ת דמשיכה דוקא קונה בלא"ה מותר בנ"ד רק מקום החומרא היא לד' רש"י ע"כ א"א לצרף ד' ר"ת להחמיר אלא שבאמת אם נאמר בהחלט כד' הסמ"ע דבחוב שמחמת מכר הוי חליפין ממש ודאי דקנה הישראל הפרה בנ"ד לדעת ר"ת שסובר דחליפין מהני בעכו"ם דכיון שהוי כמו שהמכר הראשון היא בעין והחליף עתה ובמשיכת הנכרי הברזל נקנית הפרה לישראל בכל מקום שהיא כמו בחליפין דעלמא ואדרבא לדברי רש"י ל"ק הישראל הפרה דכיון דנכרי אינו קונה במשיכה א"כ אם חשבי' דהברזל עכשיו בעין והישראל מחליף

עמו בעד פרה א"כ במה קנה העכו"ם הברזל כיון דמשיכה אינו קונה בעכו"ם וממילא לא קנה הישראל הפרה אמנם לפמ"ש בספר פני יהושע בהזהב בסוגיא דמטבי' נעשה חליפין דלר"י דקיי"ל כוותי' דד"ת מעות קונות לדידי' חליפין שוה בשוה בלא"ה מהני מתורת כסף דשו"כ ככסף וכ"כ הפ"י ג"כ בקידושין ד"ח א"כ אם נאמר בהחלט דחוב ההיא מחמת מכר הוי כחליפין ממש קנה הישראל הפרה בנ"ד בין לשטת רש"י בין לשטת ר"ת אם נאמר כד' ר"ת והטוש"ע דחליפין קונה בעכו"ם ומ"ש רו"מ דבנ"ד לא הוי חליפין שוה בשוה כי הברזל אינו שוה כ"כ עכשיו אינו כלום כי לא בעינן שוה בשוה ממש רק העיקר תלוי דאם עיקר כוונתם רק כעין קנין סודר היינו שאין כוונתם לקנות הסודר לגמרי רק לקנות דבר הנקנה ע"י זהו קנין חליפין סתם שאינו שוה בשוה וקנין חליפין שוה בשוה מקרי היכא שכוונתם לחליפין ממש כההיא דהמחליף פרה בחמור אף שאינו שוה בשוה ממש מקרי חליפין שוה בשוה לענין הדין ודלא כד' רו"מ וכ"כ הפ"י בב"מ בריש סוגיא הנ"ל וגם אישתמיט לרו"מ ד' התוס' שם דמ"ו ע"ב ד"ה ולר"נ שכ' בפי' דלא מקרי אינו שוה בשוה אלא היכא שהמקח שוה כפלים מן המעות ע"ש ובזה נדחו גם עיקר ד' רו"מ כי בתשו' צ"ץ סי' קכ"ט כ' דאף החולקים על ר"ת וסוברים דל"מ ק"ח בנכרי מ"מ בחליפין מודי וכ"כ בס' פ"י בקידושין ד"ח ע"א ע"ש אמנם בנ"ד בלא"ה אין מקום לומר שהישראל יקנה הפרה ע"י חוב שמחמת מכר מתורת ק"ח דכיון שהי' בהחוב הנ"ל ג"כ חוב הלואה ממש ובחוב הלואה א"כ ל"מ משיכת העכו"ם בהברזל שיקנה הישראל הפרה עי"ז והוא הדין המבואר בש"ס בב"מ דמ"ז ובטוש"ע ח"מ סי' ר"ג ס"ב בהחליף חמור בפרה וטלה ומשך את הפרה ולא משך הטלה דל"ק בחמור כלום ע"ש ואף אם הי' קונה בפרה נגד דמי הברזל לא איכפת לן בנ"ד דעכ"פ שותפות עכו"ם פוטר מבכורה מכ"ש שהאמת של"ק כלום כמבואר שם ומכל מה שנתבאר מבואר דדברי הג' מוהר"י משט"ה שבס' באר יעקב סי' ש"ך וגם דברי בעה"מ ב"י שם תמוהין מאד שהשאלה הי' שם שישראל א' החליף עם נכרי שנתן לנכרי שני שורים שלו והנכרי יתן לו פרה שלו וחמשים זהו' עבור זה והנכרי משך השני שוורים לרשותו וטרם באתה הפרה לרשות הישראל ילדה וכ' הג' מוהר"י דלכאור' תלוי דין זה בפלוגתת רש"י ור"ת דלר"ת דמשיכה בנכרי קונה קנה הנכרי השוורים ונקנה הפרה לישראל ולרש"י דמשיכה אינה קונה לא נקנית הפרה לישראל ואח"כ כ' דכדדייקי' שפיר לכ"ע נקנית הפרה להישראל מתורת קנין חליפין ובעה"מ ב"י פלפל בזה או הלכה כד' ר"ת דנכרי קונה בחליפין או כד' הש"ך ודבריהם תמוהים דכיון דלדעת רש"י אין נכרי קונה במשיכ' א"כ מאי ענין חליפין לכאן דכיון דהנכרי ל"ק השוורים ממילא לא

קנה הישראל הפרה רק לד' הפ"י הנ"ל שכ' דחליפין שוה בשוה מהני מתורת קנין כסף דשו"כ ככסף א"כ הי' מקום לומר דקנה הישראל הפרה אף לד' רש"י אמנם שוב אין ענין פלוגתת ר"ת והש"ך לזה דאם נאמר דזה לא גרע מקנין כסף ולרש"י מהני א"כ אף להש"ך מהני אלא שבאמת שם אאל"כ כיון שהחליף בעד פרה וחמשים זהו' א"כ א"א לומר שהשוורים יהי' בתורת קנין כסף גם דבריהם תמוהים במה שפלפלו בפלוגתת ר"ת וש"ך שכבר נתבאר דחליפין שב"ש מהני לכ"ע גם מה שכ' המחבר ב"י שם דכיון דפסק עמו שיקבל השוורים בעד הפרה וחמשים זהו' ולרש"י לא מהני משיכה א"כ ל"ק גם בחליפין משום דהוי כקני את וחמור וגרע מיני' דכיון דהכל הוא מקח א' וכיון שהזהובים לא נקנו גם הפרה לא ניקנית ע"ש היא תמוה וא"צ לכ"ז והאמת היא שהנדון ההיא תלי בפלוגתת רש"י ור"ת דלר"ת דנכרי קונה במשיכה א"כ נקנו השוורים להנכרי ממילא קנה הישראל הפרה בחליפין וגם חייב הנכרי ליתן לו החמשים זהו' ולרש"י לא נקנו השוורים להנכרי כלל דמשיכה אינו קונה ומתורת כסף כמ"ש הפ"י ג"כ לא שייך בכאן כיון שפסקו גם על חמשים זהו' וז"ב אמנם בעיקר הנדון שתפסו האחרונים דברי ה"ה וכ' בדעתו שלטעמו שבחוב שמחמת מכר עשאו חז"ל כאלו המכר הראשון הוא בעין והחליפו עם הדבר שמוכר עתה ולזה כ' האחרונים דאף הרא"ש שסובר דמלוה בעלמא לא מהני בתורת כסף מודה בחוב שמחמת מכר כדברי ה"ה וע' בב"י ובב"ח בסי' קצ"ט ובסמ"ע בסי' ר"ד אמנם דבריהם תמוהים מאד שא"א לפרש בדברי ה"ה שלטעמו יהי' אלום חוב שמחמת מכר מחוב דעלמא מחמת כמה קושית גדולת שתמה עליו הלח"מ בפ"ה מה' מכירה והעיקר בכוונת ה"ה כמ"ש הלח"מ שעיקר טעמו שחוב מחמת מכר היא עכ"פ כמו חוב מחמת הלואה ותלי' בפלוגתת הרמב"ם ומחלקותו אם מהני חוב במקום כסף רק שבזה יפה כחו דכל היכא דמהני חוב שמחמת הלואה כמו כסף אינו קונה עכ"פ במטלטלין רק למי שפרע דלא עדיף מכסף ממש וחוב שמחמת מכר היכא שקונה מתורת כסף קונה לגמרי משום דלא שכיחא כמבואר בש"ס ב"מ דמ"ו ע"ב אבל להחולקים על הרמב"ם וסוברים דחוב מחמת הלואה לא הוי ככסף רק כשאומר בהנאת מחילת מלוה לדעתם גם בחוב שמחמת מכר ג"כ כן היא כמבואר בד' הרמב"ן והרשב"א והר"ן וב"ה כוונתי לרוב או לכל דברי הלח"מ מסברא (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** וכן כ' המהרי"ט בקידושין בחי' על הרי"ף וז"ל שם והא ל"ש לאקשוי מה שהקש' הרב בל"מ שנתרץ הסוגיה במה שנחלק בין חוב הבא מחמת מכר לחוב הבא מחמת מלוה דלענין שיקנה בתורת דמים ליכא לאפלוגי ביניהו דתרווייהו ליתנהו בעולם ולא חלקנו אלא לענין דמים שיקנו במטלטלין בלא משיכ' משום דהבאים מחמת מכר ל"ש דעבדי הכי

בתורת דמים אלא כחליפין דמי וכו' ע"כ והרי זה כמ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה:)** וחוץ מזה אני תמה איך אפשר לומר דחוב שמחמת מכר הם כחליפין ממש א"כ מה מקשה בש"ס דמ"ו מ"ט דר"נ והוצרך לשנוי דסבר לה כר"י דד"ת מעות קונות וכו' ובמלתא דל"ש ל"ג בה רבנן ות"ל דבי לר"י ובין לר"ל מועיל בחוב שמחמת מכר מתורת חליפין ואף שבתוס' שם דמ"ו ע"א ד"ה ש"מ כ' בטעמא דלר"י קונה בחליפין ול"ג שמא יאמרו נשרפו כו' שהוא משום דל"ש כמו דמשני הש"ס בהחליף דמי שור בפרה מ"מ מה קשיא לי' לש"ס אהך דהחליף דמי שור בפרה יותר מעל שאר חליפין וגם למה משני הס"ס דר"נ סבר לה כר"י ות"ל דאף לר"ל מהני מתורת חליפין א"ו דהא ליתא וגם בעיקר דברי הב"י שכ' דאף הרא"ש מודה שחוב הבא מחמת מכר קונה אף שחולק על הרמב"ם בחוב שמחמת הלואה ונמשכו אחריו הסמ"ע והב"ח זולת הרמ"א בד"מ שכ' בסי' קצ"ט שאי הכרע בד' הרא"ש אי מודה להרמב"ם בחוב שמחמת מכר דקונה אף כשלא אמר בהנאת מחילת החוב ע"ש ואני אומר עפר אני תחת רגלי רבותינו האחרונים ז"ל אבל האמת יורה דרכו בד' הרא"ש שע"כ סובר שחוב הבא מחמת מכר לא עדיף משאר חוב שהרי בדמ"ו הביא ד' הרי"ף שכ' דאע"ג דכל האי שקלא וטריא לא צריכנא לי' אלא למאי דס"ד מעיקרא דמטבע נעשה חליפין מ"מ האי תירוצא הלכתא היא וכ' הרא"ש על דבריו ולא נתבררו לי דבריו דכיון דכל האי שקלא וטריא ליתא אלא לפרושי מתני' אליבא דמ"ד מטבע נ"ח וכיון שנפל היסוד נתרועע כל הבנין ולמ"ד אין מטבע נ"ח לא נאמרו דברים הללו מעולם ומיהו אליבא דהלכתא נ"ל לקיים דבריו ולא מטעמא אלא דחזי' דר"ה ס"ל הכי בשמעתין דאמר מכור לי באלו קנה משום דסבר כר' יוחנן ומלתא דל"ש ל"ג בה רבנן והאי דהחליף דמי שור בפרה מידע ידוע דמלתא דל"ש היא אף בלאו האי שקלא וטריא הלכך קנה בתורת דמים עכ"ד הרא"ש שם בב"מ דמ"ו ואם איתא לדברי האחרונים בדעת הרא"ש שסוברים דכיון דסתם בהאי דהחליף דמי שור בפרה ולא כתב דדוקא בשאמר בהנאת מחילת החוב כמ"ש שם התוס' ש"מ דסובר דחוב שמחמת מכר עדיף מחוב מחמת הלואה ומהני אף בלא אמר מחמת הנאת מחילת חוב א"כ מאי קאמר הרא"ש דאף לפי האמת דקיי"ל מטבע נ"ח האי שקלא וטריא ליתא מ"מ כיון דקיי"ל כר"ה דמכור לי באלו קנה משום דמלתא דל"ש ל"ג בה רבנן ה"ה בהאי דהחליף דמי שור בפרה דידעי' אף בלא האי שקלא וטריא דמלת' דלא שכיחא היא וקשיא טובא נהי דזאת ידעי' מסברא דזה הוי מלתא דל"ש מ"מ זהו מהני אי ידעינן דזה הוי כמו כסף רק דמעות אינם קונות מדרבנן משום גזרה דנשרפו חטיך בעלי' וזה ידעינן מסברא דמלתא דל"ש הוא ול"ג בה רבנן אבל אכתי קשיא כיון דכל האי שקלא וטריא ליתא א"כ מנא ידעי'

דמהני כלל בתורת כסף דהא דמהני בתורת כסף ע"כ נפקא לן מההוא אוקימתא דמוקמי כאן בב"מ למתני' דקידושין דקתני החליף שור בפרה דפירושו היא דמי שור בפרה ומזה כתבו הראשונים שזהו טעם הרי"ף והרמב"ם שפסקו דמלוה קונה במכר אף שמסוגיא דפ' האיש מקדש מבואר דלמאי דקיי"ל דהמקדש במלוה אינה מקודשת גם במכר ל"ק אלא שטעמם שסמכו על הך סוגיא דב"מ דמ"ו דמוקי למתני' דקידושין דהחליף שור בפרה שהיא דמי שור בפרה וש"מ דמלוה קונה וכיון שהרא"ש חולק על הרי"ף והרמב"ם וסובר דמלוה ל"ק רק שהב"י ואחרונים סוברים בדעתו שמחלק דמלוה מחמת מכר קונה וע"כ היא מפני אוקומתא שבש"ס בב"מ דמוקי למתני' דקידושין דהחליף שור בפרה שהוא החליף דמי שור בפרה ומחמת דקשיא לסוגיא דפ' האיש מקדש ע"כ לחלק בין חוב שמחמת מכר למלוה וכיון שהרא"ש כ' דלפי הלכה דמטבע אינו נעשה חליפין האי שקלא וטריא ליתא ולא מוקמי' למתני' בדמי שור בפרה רק כדתנן החליף שור בפרה א"כ מנ"ל דחוב הבא מחמת מכר קונה א"ו שלא כדברי האחרונים הנ"ל רק לדעת הרא"ש גם מלוה שמחמת מכר אינו קונה רק בשאמר בהנאת מחילת חוב כמו במלוה דעלמא וזה ראי' ברורה שאין עליו תשובה ועכ"פ בנ"ד נתבאר שאף לד' האחרונים הנ"ל לא קנה הישראל הפרה כדכתיבנא (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) ולענד"נ ליתן בזה טעם נוסף להיתר ע"פ דברי המקנה ד"ו ברש"י ד"ה אינה מקודשת דכ' שם וז"ל ונראה דבקונה שדה מנכרי ודאי אינה נקנה במלוה כיון דאינו בעין אע"ג דבישראל יש לומר דהוי כמו בעין משום שיעבוד נכסיו דהוי דאוריית' אבל בנכרי ודאי לא הוי שיעבוד' דאורייי' דהא כ' רשב"ם דש"ד נפקא מקרא דיוציא אליך העבוט וכיון דאמרי' בפסחים דל"א דישראל מנכרי ל"ק משכון ממילא כ"ש הוא דשיעבוד' לאו דאו' ע"ש מ"ש עפ"ז כוונה נאותה בדברי רש"י שם. וכן בס' ישע"י חו"מ סי' רכ"ד כ' ג"כ לתרץ בדרך זה הסוגית דב"מ וקידושין דלא יסתרו אהדדי דהתם בב"מ אזלי אליבא דרבא והוא ס"ל ש"ד אבל בקידושין אזלי אליבא דרב והוא ס"ל שיעבוד' ל"ד וא"כ בנכרי דכ"ע מודי דשל"ד ל"ק בחוב שיש לו אצל עכו"ם אפי' לדעת הרמב"ם ודו"ק:)** אמנם מה שיש מקום חומרא בנ"ד היא דל"מ אי המנהג במקומו לקנות במטלטלין בכסף לבד מתורת קנין סיטומתא דודאי יש להחמיר דהרי רוב הפוסקים הסכימו דגם להקל להפקיע קדושת בכור מהני אם מכר הפרה לעכו"ם בקנין סיטומתא וכבר הארכתי בזה בתשו' במק"א וא"כ לכאור' דק"ו דיש להחמיר להיפך בקנה הישראל מעכו"ם בהמה בקנין סיטומתא ומכ"ש אם עשה הישראל עמו גם תקיעת כף כמנהג התגרים דפשוט המנהג בכל סביבותינו דכסף אדראף עם האנדשלאג קונה במטלטלין דיש להחמיר וכ"כ רמ"א בתשו' סי' פ"ז דאם

קנה הישראל פרה מעכו"ם בכסף דאף שהעיקר כר"ת מ"מ אם מנהג המקום שקונין בכסף לבד הוי קנין מדרבנן ואם ילדה בכור בבית הנכרי הוי עליו קדושת בכור אלא שבזה הי' הדעת נוטה יותר להקל כיון דרה"פ מסכימים דחוב אינו קונה במקום כסף א"כ אם אין מנהג המקום לקנות בת"כ לבד רק בצירוף כסף וכן המנהג במקומינו א"כ כיון שבלא"ה קנין סיטומתא אינו רק דרבנן הוי רק ספיקא דרבנן אי חוב הוי כמו כסף והוי ס"ס בדאוריית' וס"א בדרבנן ולקולא וע' בש"ך יו"ד בדיני ס"ס דין ט"ז והארכתי בזה במק"א ואכ"מ אלא שזה ניחא לדעת הרי"ו דקנין דרבנן אינו מועיל בשל תורה אבל לד' הב"י באה"ע סי' כ"ח דקנין דרבנן מהני ג"כ לאיסור תורה משום דהפקר ב"ד הפקר והיא פלוגתא בין הראשונים כמבואר בר"ן בגיטין פ' התקבל שרמז עליו הב"ח שם באה"ע סי' כ"ח והארכתי בזה בכמה מקומות וכיון שתפסו האחרונים דמועיל אף להקל להפקיע קדושת בכור א"כ לכאורה דכ"ש דיש להחמיר אם קנה הישראל מעכו"ם פרה מבכרת על פי קנין שמצד המנהג ולומר דהוי כמו דאורייתא ממש להחמיר בספיקו אמנם אכתי נוטה הדעת להקל כיון שמצד המנהג אתינן עלה וכיון שלא נתברר המנהג בכה"ג לקנות ע"י מעות שמחמת חוב רק כשנותן לו אדראף מזומן אין מקום להחמיר מצד מנהג ואף אי לא נתברר אם המנהג לקנות בכה"ג א"כ מן הסתם לא קנה כמ"ש הש"ך בסי' ר"א לענין קרקעות וע"ש בנה"מ וכ"כ הפוסקים בכ"ד דכל שיש ס' בתקנה או מנהג יש להעמיד על הדין אמנם אכתי יש מקום להחמיר בנ"ד דכיון שהמ"ב כ' בסי' נ"ז לענין מכירות חמץ דמועיל קנין שמצד דיניהם וכ"כ הרבה פוסקים לענין להפקיע קדושת בכורה ע"י קנין כזה וע' במג"א סי' תמ"ח וא"כ לכאורה דק"ו להחמיר דמועיל קנין שמצד דיניהם וכ"כ בתשו' הג' מוהר"י משט"ה בתשו' שבס' באר יעקב בסי' ש"ך וז"ל ומכ"ש לפמ"ש בשו"ת עה"ג סי' ק"ב ובשו"ת מהר"ם א"ש סי' נ"ב דאזלי' בתר דיניהם לאפקועי מן הבכורה וק"ו לחיובי בבכורה וכו' ע"ש וא"כ בנ"ד נמי ברור דבדיניהם נקנית הפרה לישראל בפרט שקיבלה ע"י שליח נכרי וא"כ יש מקום גדול להחמיר אמנם המעיין יראה דהאי ק"ו שדן הגאון הנ"ל ק"ו פריכא היא דהרי מבואר בתשו' עה"ג דטעמו שפטור מבכורה אף שלא קנה הנכרי הצד קנין בדינינו רק מקנין שבדיניהם הוא שלמד כן מן הש"ס דב"מ ד"ע ע"ב דקאמר רבא טעמא דולדות צ"ב פטורין מבכור' משום דאי לא יהיב לי' זוזי תפיס לבהמה ואי לא משכח לבהמ' תפיס לולדות הו"ל יד נכרי באמצע וכל יד נכרי באמצ' פטור מבכורה ומשמע לי' לבעל עה"ג דהא דאי לא יהיב לי' זוזי תפיס כו' היא רק ע"פ דיניהם ומש"ה פטור מבכור' דהוי יד נכרי באמצ' ומכ"ש לפי הגי' שהביא בפסקי מהרא"י מתוס' פא"נ דאף אי יש לנכרי צד זכי' בגזל ואלמו' פטור מבכורה מכ"ש ביש לו

זכי' ע"פ דיניהם וע' בתשו' צ"ץ סי' ס"א אמנם כ"ז היא רק מטעם דאף דאין לנכרי זכי' בדינינו מ"מ כיון שיש לו זכי' בדיניהם או אפי' באלמו' עכ"פ הוי לי' יד נכרי באמצ' וה"ט כמ"ש התוס' שם בב"מ ד"ע ע"ב וז"ל ורבא מסיק דהאי דפטור מן הבכור' לאו משום דקיימא ברשותא דמרה אלא משום דחשיב יד נכרי באמצ' כדמפ' ואזיל ובכל דהיא יד נכרי באמצ' פטור דלא קרי' בי כל מקניך תזכר דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי באמצע כלל עכ"ל ומזה דן שפיר בעל עה"ג דכיון שע"פ דיניהם היא של הנכרי אף שלפי דינינו לא זכה בה הנכרי מ"מ מהני לפטור מבכור' משום דעכ"פ הוי עי"ז יד ככרי באמצ' אבל לענין לחייב בבכור' ע"י קנין שבדיניהם אין לנו דקנין שבדיניהם לאו מלתא היא והא שכ' המ"ב בסי' צ"ז דקנין שבדיניהם מועיל לענין מכירת חמץ ה"ט משום דבמכירות חמץ בקנין כ"ד סגי להפקיע איסור ב"י כמ"ש המ"ב סי' כ"ט ע"פ דברי הר"ן ריש פסחים כיון דבלא"ה אינו ברשותו ע"ש ובזה נסתלק השגת המג"א סי' תמ"ח מעל המ"ב וא"כ לחייב בבכורה י"ל דלא מהני קנין בדיניהם ומ"מ לא הי' מלאני לבי להקל רק מחמת שמצאתי סיוע לדברי מדברי הרשב"א בתשו' המיוחסת לרמב"ן בסי' רכ"ה ומחמת שתשו' זו נעלמה מעיני האחרונים אמרתי להעתיק דברים הצריכים לענינינו וז"ל ואפי' לסברא הראשונה דאמרי' דגוי אינו קונה אלא במשיכה לבדה ולא בכסף לפנינו נדפס דגוי א"ק במשיכה לבדה אלא בכסף וט"ס היא וצ"ל כאשר הגהתי נראין הדברים דכיון דבדיניהם בזה"ז קינין זמ"ז בכסף אף אנו מנייהו קונין מהם בכסף כדיניהם דלא תהא אלא שנהגו הנהגה מלתא היא ואפי' ישראל בישראל וכאותה שאמרו פא"נ האי סיטומתא קניא כו' וכ"ש בנדון שלפנינו שהרי אמרו אם אתה יכול לחייבו בדיניהם חייבם כו' ואותה שאמר שם ישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה משום דבתר דינא דא"ו שדינין להו דלמא התם במקום שאין מנהג קבוע לאוקמי' ודיניהן למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ואי נמי (לפנינו נדפס ואין נראה ולפע"ד צ"ל ואי נמי כנלע"ד ברור) שנהגו לקנות במשיכה ואפ"ה קאמר ר"ל דישראל הקונה מהם בהמה בכסף ולא משך חייב בבכורה כיון דמדאורייתא קני לי' ישראל כו' וחייב בבכורה וכן נמי גוי שנתן מעות לישראל אף ע"פ שלא משך ודרכם למשוך אפ"ה ישראל מכי שקיל זוזי איסתלק לי' ולא קמה לי' ברשותי' הלכך אינה חייבת בבכורה דלאו דישראל היא ולר' יוחנן דאמר לעמיתך בכסף ולגוי במשיכה ישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו פטורה דהא לא משך ואפ"ה נהגו לקנות בכסף וגוי משקיל טפי אסתלק מ"מ ברשותי' דישראל לא קאי להתחייב בבכורה שהיא דאורייתא עד דמשך כדינא דאורי' אבל ודאי לחייב הגוי לתת לו להישראל בהמה זו שקנה ממנו חיובי מחייבי' לי'

בבי דינא דבדיניהם דיינין לי' כדאמרי' אם אתה יכול לחייבו בדיניהם חייבהו וכו' עכ"ל ודברי הרשב"א הללו נעלמו מן האחרונים ז"ל בפרט מן המג"א בסי' תמ"ח וכבר פלפלתי בד' הרשב"א הללו בתשו' אחרת אמנם האמת הברור שכפי המבואר בד' הרשב"א הנ"ל שסובר בפשיטות דאזלי' בתר דיניהם לכל מילי ואף לפטור מבכורה וכ"מ מדבריו סם במה שפלפל בסוגיא דע"ז דע"א ואפ"ה פ' דישראל שנתן מעות לעכו"ם בבהמתו למ"ד דכסף אינו קונה אף שבדיניהם קונה ומחויב הגוי ליתן להישראל הבהמה מן הדין דבדיניהם דיינין לי' אעפ"כ לא מקרי בהמת ישראל להתחייב בבכורה כיון דלא קנוה בדינא דידן ואם שלא זכיתי להבין הדברים דכיון דגם ע"פ דינינו נעשית בהמת ישראל מכח אם אתה יכול כו' והיא בעצמו דינא דאו' ולמה אינה חייבת בבכורה ואולי כיון דמצד דינא דידן לאו קנין היא אף שהיא קנין מצד אם אתה יכול כו' חשיב יד גוי באמצע לפטור מבכורה ואכתי צ"ע או י"ל דאף דמחייבין הנכרי משום דיניהם אבל קנין לא מקרי מה שמדיניהם רק מחמת דינינו אמנם אעפ"כ א"א לחלוק על הרשב"א בדבר המפורש וכיון שכן לא איכפת לן בנ"ד במה שהישראל קנה הפרה בדיניהם כיון שע"פ דינינו לא קנה אמנם אכתי יש מקום להחמיר בנ"ד במה שהרגיש גם רו"מ ודחה ולפע"ד היא חוזר ונראה דכיון שהישראל שלח נכרי לקבל הפרה מן הנכרי המוכר הנה דעת רש"י דיש שליחות לעכו"ם לחומרא ורו"מ כ' בפשיטות דדוקא לענין איסור רבית סובר רש"י וסייעתו כן ולא לענין שאר איסורים עכ"ד רו"מ ואני אומר שהן אמת שמד' הרא"ש בתשו' כלל ק"ח ומד' הריב"ש בתשו' סי' ש"ה משמע כד' רו"מ אבל מה נעשה דבתשו' גדולי אחרונים ז"ל מבואר בפי' דלרש"י וסייעתו בכל מקום אמרינן דיש שליחות לעכו"ם לחומרא עיין בתשו' ב"ח סס"י קמ"ג ובתשו' פ"י להגאון מג"ש ז"ל חיו"ד סי' ג' ובספר מחנה אפרים ה' שלוחין סי' י"ד וידוע כמה נפיש חלייהו דהני גאוני בתראי ז"ל וכ"מ מד' רש"י בשבת דקנ"ג ע"א ד"ה מ"ט וכ"מ נמי מדברי רש"י ותוס' ספ"ק דע"ז וכיון דמיפשט פשיטא להו דבכל דוכתא יש שליחות לעכו"ם לחומרא לד' רש"י וסייעתו מי יבא להרהר אחריהם בפרט להקל ועלה בדעתי לומר דדוקא היכא דבענין השליחות תיכף יש נ"מ לענין איסור כמו בהך דינא דרבית וכדומה היא דסוברים רש"י וסייעתו דיש שליחות לעכו"ם להחמיר אבל בנ"ד דבעת השליחות לא הי' נ"מ רק לענין ממונא אי קנה הישראל הפרה או לא וכיון דאין שליחות לעכו"ם לא זכה הישראל בפרה וממילא פטורה מבכורה ואף רש"י וסייעתו מודים בזה וכיוצא בזה כתב הג' מוהריוט"א בפ"ב אות י"ז לענין אחר אמנם אף שהוא חילוק נכון ומתקבל אינו עולה יפה בנ"ד דכיון שבנ"ד בלא"ה קנה הישראל הפרה מכח קנין בדיניהם כמ"ש בתשו' המיוחסת הנ"ל

משום דאם אתה יכול כו' רק שלענין בכורה כתב בתשו' המיוחסת דאין מתחייב בבכורה מכח קנין שבדיניהם א"כ אין נ"מ בנ"ד לענין ממונא רק לענין איסורא וכיון שכן לד' רש"י וסייעתו יש להחמיר ואין לצדד היתר כיון שעיקר החומרא היא לדברי רש"י והלא לדברי רש"י בלא"ה לא ניקנית הפרה לישראל דהא לדידי' אין משיכה קונה בנכרי וא"כ אף אם הי' שליח ישראל ל"ק הישראל ע"י משיכה וכיוצא בזה כתב הד"מ ביו"ד סי' נ"ד והארכתי מזה במק"א אלא שלענ"ד אין זה מעלה ארוכה בנ"ד דכיון דרוב הפוסקים פ' כר"ת בזה דמשיכה קונה בנכרי כמבואר בתשו' רמ"א סי' פ"ז ובח"י סי' תמ"ח ובהא דיש שליחות לעכו"ם לחומר' הסכימו רה"פ לדעת ר"ח ורש"י כמ"ש ה"ה בפ"ה ממלוה והב"י ביו"ד סי' קס"ט א"כ אין כאן מקום קולא מטעם הנ"ל בפרט שבנ"ד יש טעם נוסף להחמיר מכח ד' הרי"ף והרמב"ם שמלוה קונה בתורת כסף ולדעתם אף לדברי רש"י דכסף דוקא קונה בנכרי קנה הישראל הפרה וא"ל דכיון דהנכרי השליח לא משך הפרה לרשות הישראל רק לרשותו ל"מ משיכתו ואף אי משכה תחלה לסימטא שהיא מקום הראוי לקנין משיכה מ"מ גם הא דמהני משיכה לסימטא היא מטעם דמקרי רשות של המושך וע' בתוס' קידושין דכ"ה ע"ב ואכתי מקרי רשות של הנכרי השליח אכתי אם נאמר דיש שליחות לעכו"ם לחומרא דינו לחומרא כמו שליח ישראל ובשליח ישראל מועיל אם עשה משיכה לרשותו של השליח וכן מבואר בש"ס ב"ב דפ"ה סוף ע"א וע"ש בתוס' ד"ה ה"ג וכ"כ הקצוה"ח בסי' רמ"ד סק"ג ובנה"מ שם סק"ב ע"ש נוסף ע"ז יש עוד טעם להחמיר כיון דהאי נכרי השליח ודאי דלא טרח בחנם והודאי הישראל שכרו לילך למקום הנכרי המוכר ולקבל הפרה ממנו ובס' מח"א ה' שלוחין סי' י"א כ' דאף דאין שליחות לנכרי מ"מ בפועל נכרי ל"א הכי מטעמא שאמרו בש"ס סוף רפ"ק דב"מ שאני פועל דידו כיד בעה"ב ע"ש וכיון ששכר את הנכרי לילך לקבל הפרה הוי פועל שלו וידו כידו ומועיל משיכתו וכ"נ מבואר מדברי הש"ך בח"מ רס"י ק"ה ע"ש ואין לצדד היתר ע"פ דברי הנמק"י בפ"ק דמציעא שכתב בשם הר"ן שא"א לזכות לחבירו אא"כ נעשה שלוחו של בעל הממון ע"ש בנמק"י במשנ' דראה אותן רצין וכ"נ מבואר מדברי התוס' בב"מ דע"א ע"ב ד"ה בשלמא ע"ש היטב וכיון שכן צריך נמי שיהי' הנכרי השליח שלוחו של הנכרי המוכר וכיון שאינו פועל שלו אין שליחות לנכרי אמנם אכתי יש להחמיר בנ"ד חדא דהא ד' המ"ב סי' צ"ז דעכו"ם לעכו"ם נעשה שליח וכדי מהר"מ מינץ בתשו' סס"י ה' והש"ך בח"מ סי' רמ"ג סק"ה הביא ד' המ"ב בסתם ואף שהמג"א סק"ד הניח דברי המ"ב בצ"ע מכח ד' הירושלמי וגם הב"ש בסס"י ה' הוכיח מתה"ד דלא כמ"ב היטב אשר דיבר בקצה"ח סי' קפ"ח דאדרבא מדברי התה"ד משמע כהמ"ב ובס'

מח"א ה' שלוחין סס"י י"ד כ' דאף שמירושלמי משמע דלא כמ"ב מ"מ מש"ס דילן בע"ז דנ"ג יש ראי' להמ"ב ע"ש וא"כ עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא ועוד דכלל זה דא"י לזכות לחבירו אא"כ נעשה שלוחו של בעל הממון אינו מוסכם וע' בס' מח"א ה' זכי' סי' ל"ג ובה' שלוחין סס"י ד' ע"כ בצירוף שני הטעמים דאי דיש להחמיר ועוד שבספר נה"מ כ' בכ"מ שלענין מקח וממכר כ"ע מודי דיכול לזכות אף שאינו שלוחו של בעה"מ אמנם מטעם אחר יש לדחות טעם חומרא הנ"ל ע"פ דברי הנה"מ סס"י קפ"ח שהאריך דאף דמהני משיכה ע"י פועלים נכרים זהו דוקא בשמשכו לרשות הישראל אבל אם משכו לרשותם או לסימטא לא קנה הישראל המשלח ע"ש בטעמו אמנם אף אם נחליט כן אכתי איכא מקום להחמיר לפ"ד רמ"א רס"י קצ"ז שהביא ד' י"א דבהמה גסה ניקנית אף במסירה וכיון שעשה הנכרי שליח בסתם לקבל הפרה אולי עשה בה קנין מסירה דמהני ברה"ר ובחצר שאינו של שניהם ואף דאיכא כמה ספיקי מ"מ סניף להחמיר הוי וכ"ש לד' רש"י ורה"פ דעכו"ם נעשה שלית לחומרא מדרבנן א"כ מהני משיכת הנכרי השליח אף לרשותו של הנכרי השליח לחומרא כמ"ש למעלה וכיון שבלא"ה יש כמה צדדים להחמיר בנ"ד דלדברי הרמב"ם שפ' דנכרי וכן ישראל מנכרי קונה בחדא או במשיכה או במעות וגם פוסק דמלוה קונה בתורת כסף ודאי דהוי בכור גמור לדעתו וכ"ה לדברי רש"י שפ' דעכו"ם וישראל מעכו"ם בכסף אם נאמר כרי"ף ורמב"ם דמלוה קונה מתורת כסף ולרש"י ורה"פ דיש שליחות לעכו"ם לחומרא אף אם נאמר כד' ר"ת דמשיכה דוקא קונה הוי בכור מדרבנן דמדרבנן יש כאן קנין משיכה ע"י משיכת הנכרי השליח וגם יש מקום להחמיר דשמא קנין השליח מועיל מתורת פועל כנ"ל וגם יש קצת מקום להחמיר מכח קנין בדיניהם שבדיניהם בודאי קנה הישראל אף שהבאתי למעלה דברי תשו' המיוחסת להקל עכ"ז כיון שטעמו נסתרה כמ"ש למעלה אע"פ שא"א לחלוק על הרשב"א מ"מ סניף להחמיר הוי והג' מהר"י משט"ה כתב בפשיטות להחמיר אם נקנית הפרה לישראל ע"י קנין בדיניהם ומכ"ש אם עשה הישראל עמו איזה קנין שמצד המנהג שבזה מפורש בתשו' רמ"א סי' צ"ז להחמיר ומכל מקום אף אם לא עשה כנ"ל דעתי נוטה להחמיר מכל הני טעמי דכתיבנא ואף לצוות או לרמוז לנכרי לעשות בו מום ולצרף דברי רש"י ותוס' והרא"ש שבזה"ז אין בהטלת מום בבכור בזה"ז רק איסור דרבנן כמו שפ' בנו"ב מה"ת חיו"ד סי' קצ"ב בנידון דידי' לא מלאני לבי להקל לעשות כן בנ"ד כי יש הרבה טעמים להחמיר לזאת חו"ד בנ"ד להחמיר והי' בזה שלום כנפשו ונפש הדו"ש:
שלמה במוהר"י ז"ל הכ"מ חופ"ק הנ"ל.

תשובה קצג

סקאלא יום ג' כ"ג שבט תרטיב לפ"ק
אשיב ואו"ש לכבוד אה' ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מ' מ' מענדיל נ"י בק' טלוסט.
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בדבר א' שמכר לנכרי פרה מבכרת שלו בקנין סטומת' וגם קיבל מקצת דמים והתנה עם הנכרי שבאם יביא לו מותר המעות המקח קיים ובאם לאו המקח בטל והפרה ילדה בכור ותבע את הנכרי מותר המעו' ולא נתן לו והנה רו"מ בא לפקפק אמאי לא מהני קנין כסף בנכרי לכל הדיעות הא בהתנה שיקנה בכסף לבד מועיל לד' רמ"א בסי' קצ"ח וכיון שכ' התוס' בע"ז דע"א דאמרי' דישראל גמר ומקני בכדי לפטור מן הבכורה א"כ נימא דהוי כהתנה שיקנה בכסף לבד ואמאי לא קנה לכ"ע וכ' רו"מ די"ל דנהי דהמוכר הישראל גמר ומקנה מטעם הנ"ל אבל הלוקח הנכרי לא גמר וקנה ולא הוי כתנאי לגבי' ועוד כ' דדוקא לענין מכירת אוזן הבהמ' כ' התוס' כן שאין המוכר מפסיד כלל אבל לא במכר כל הבהמ' דאף דמרויח לענין הולד מפסיד לענין גוף הבהמה עכ"ד מעל' וכל דבריו אינם נכונים דחילוק הב' ודאי ליתא דאדרב' שם ודאי מפסיד דהא מכר לו הראש והריאה בחצי שוים ואעפ"כ אמרי' דגמר ומקני בשביל לפטור מבכור' כ"ש בכאן דיוכל להיות שאינו מפסיד כלום ובסתם זבינא מציעא הוי הנאת מוכר ולוקח כמבואר בנדרים דל"א ומכ"ש כאן דמחמת בכורה הוי כזבינא דרמי על אפי' לגבי הישראל דודאי הוי הנאת מוכר כמבואר שם וגם חילוק הראשון לא נלע"ד דהרי מבואר בש"ס בכורת די"ג דאף למ"ד דבנכרי מעות קונות אפ"ה אם קיבל עליו העכום לדון בדיני ישראל מהני משיכה לבד ע"ש דפריך א"ה מעות ל"ל ומשמע דאף שלא גילה הישראל הקונה דעתו שרוצה לקנות במשיכה רק שהנכרי המוכר גילה דעתו שרוצה להקנות בקנין ישראל קונה במשיכה אף למ"ד שאין נכרי קונה רק בכסף. ובזה גם הש"ך שחולק על רמ"א בסי' קצ"ח מודה והטעם הוא דכיון דלמ"ד מעות בנכרי קונה ע"כ דבישראל משיכה קונה ואין הגריעותא בקנין משיכה רק מצד העכום ע"כ מהני קבלת העכום לבד שהתנה שיקנה בקנין ישראל וכ"ה ג"כ למ"ד משיכה בנכרי קונה אם גילה הישראל המוכר לבד דעתו להקנות בקנין כסף שישראל קונה בו מהני אלא שי"ל דהא אף בישראל תיקנו חז"ל שמשיכה דוקא קונה ולא מעות וא"כ אף שהא ודאי שמועיל קבלת הנכרי לבד שיקנה בקנין שישראל קונה ובזה לא נחלק אדם כיון שמבואר כן בש"ס. אמנם זהו לענין קנין משיכה לר"ל דבישראל משיכה קונה ובעכום מעות בזה מבואר בש"ס דאם קיבל עליו הנכרי לקנות בקנין משיכה קונה אבל להפוסקים כר"י דד"ת מעות קונות וא"כ בנכרי במשיכה וא"כ אף אם התנה לקנות בכסף שהיא קנין

ישראל מה"ת הא מדרבנן אף בישראל לא קנה קנין כסף וא"כ ד"ז תלוי בפלוגתת הש"ך ורמ"א שבסי' קצ"ח וא"כ שפיר י"ל דאף לד' רמ"א צריכין בזה גם דעת הלוקח כמ"ש רו"מ וכ"נ מדברי הסמ"ע שם סקי"א וכבר העיר בזה הגאון מוהריוט"א בביאורו להל' בכורת להרמב"ן אמנם אני אומר שאף שעקרו חכמים קנין כסף גבי ישראל מ"מ היא מטעם שמבואר בש"ס שיאמר לו נשרפו חטיך בעלי' והק' התוס' בכמה דוכתי דא"כ גם להיפך יאמר המוכר נשרפו מעותיך ותי' משום דכספים אין להם שמורה אלא בקרקע וזה בישראל אבל בנכרי דאין בדין שמירה א"כ גם להיפך י"ל נשרפו מעותיך ע"כ לא תקנו בזה חז"ל ומיושב בזה ק' התוס' בע"ז דס"ג ע"א ד"ה והא מחסרא מההיא דנתנה לסיטון מעל אף שחכמים עקרו קנין מעות ותי' בדוחק ולפי הנ"ל מיושב דבהקדש כיון דאין בו דין שמירה שפיר אוקמה אד"ת דמועיל קנין כסף כיון דאיכא למימר להיפך נשרפו מעותיך וכיוצא בזה כ' בס' המקנה לקידושין דכ"ט ולפ"ז שפיר מועיל לכ"ע בהתנה המוכר המוכר לבד שיקנה הלוקח הנכרי בקנין כסף אף למ"ד דעכו"ם משיכה קונה וזה לכ"ע אף להש"ך בסי' קצ"ח כנ"ל דאף דהישראל ג"כ אינו בכסף לבד מדרבנן זהו מטעם שמא יאמר נשרפו חיטך כו' ובמקום דליכא הך גזירה אוקמי' אדאו' דמעות קונות כמ"ש התוס' בב"מ דמ"ו סוף ע"א וכ"מ ברמ"א סי' קצ"ח ס"ה וע"ש בנה"מ וא"כ כיון דבנכרי ל"ש גזרה הנ"ל כנ"ל שפיר מועיל גילוי דעת של המוכר לבד שרוצה שיקנו בקנין ישראל כיון דבישראל עצמו במקום דל"ש גזרה הנ"ל מעות קונות כנ"ל ולזאת אין קושית מעל' מתרוצת בתרוצו. אמנם מעיקרא לק"מ דאף אם נאמר דאם פי' שיקנה בקנין כסף לבד קנה בכסף לבד לכ"ע מ"מ ל"א בזה דמחמת שרוצה לפטור מבכורה הוי כפירש וע' במשנה למלך ריש ה' מכירה שם מבואר כמ"ש. אמנם בנ"ד שהי' קנין כסף וקנין סיטומתא אעפ"י שקצת אחרונים מחמירי' וע' בלבושי שרד מ"מ כבר הארכתי בתשו' להקל בדיעבד אלא שבנ"ד כיון שמכר לו על תנאי ולא נתקיים התנאי המכירה בטלה למפרע ומ"ש מעל' דאעפ"כ חשיב יד נכרי באמצע ופוטר מבכורה הנה כבר כ' מהראי' בפסקיו סי' ק"ל דל"ח יד נכרי באמצע רק בבהמות נצ"ב דהי' מתחלה של נכרי היא דחשיב יד נ"ב אף דמצי לסלוקי בזוזי כמ"ש התוס' בב"מ ד"ע ע"ב ד"ה ואי לא משכח ובבכורות דט"ז ע"ב ואף דקיי"ל כל"ב דרבא בפסחים ד"ו דבהמת ארנונא פטורה מבכורה אף דמצי מסלק לי' בזוזי אף שהבהמה היתה מתחלה של ישראל דהתם ארנונא מוטלת רק על הולדת עצמן אלא שכך היא דבר המלך ודתו שכל מי שירצה לתת דמיהן יקבלם ממנו במקום הולדת ע"ש בפסקי מהרי"א ודברי תשו' צ"ץ סי' ס"ד תמוהין מאד שהם נגד דברי מהראי' הנ"ל וכבר עמדו עליו כל גדולי האחרונים ז"ל והארכתי בזה

בתשו' ומ"מ בנ"ד שמכר ע"ת ולא נתקיים ליכא למימר לכ"ע דחשיב יד נכרי באמצע וראי' לזה דהא לענין כהונה אף ריח הגט פוסל כמבואר בש"ס יבמות דצ"ד ע"א ולפי המבואר מדעת רש"י בגיטין דכ"ד ע"ב ד"ה חוץ מן הראשון ובדכ"ה ע"א ד"ה חוץ מן האחרון דכל שנכתב לשמה אף אם הי' בגט פיסול דאורייתא אית בי' דין דריח הגט דפוסל לכהונה דלא כרמב"ם רפ"י מה"ג וע' בס' ב"מ סי' ק"ן ואפ"ה משנה שלמה שנינו בגיטין ריש דפ"א דלב"ה דקיי"ל כוותייהו אעפ"י שנתנו לה ע"ת ולא נתקיים התנאי לא פסלה מן הכהונה ומבואר דבכה"ג שלא נתקיים התנאי לא הוי אף ריח הגט וה"ה או' כ"ש דל"ח יד נכרי באמצע כלל לפטור מבכורה וכ"ש אם אמר לו בלשון אם כמ"ש רו"מ דאף אם נתקיים התנאי הוי בכור משום דתנאי אם לא הוי כמו מעכשיו כמבואר במשנה בגיטין דע"ו ע"ב א"כ לא נתקיים המכר עד קיום התנאי וכבר ילדה בכור מקודם ומ"מ בלא נתקיים התנאי פשיטא דבכ"ע ודאי דל"ח יד נ"ב ואף אם לא נעשה בדיני תנאי עכ"פ יש בזה פלוגתא דרבוותא ובפרט לפי המנהג שבמטלטלין לא בעינן דיני תנאי כמ"ש האחרונים בח"מ סי' ר"ז (א) **(הג"ה מבן המחבר א) ולפ"ז צ"ע לכאור' דברי הפמ"ג או"ח סי' תמ"ח בא"א סק"ז וז"ל שם ומעשה בא' שמכר החמץ וסיום בשטר שלו שבפי' התנה שאם לא יתן הגוי המעות אחר הפסח המכיר' בטילה למפרע ורצו לאסור אחר הפסח ואני אומר כי בעיני תנאי קודם למעשה הא מעשה קודם לתנאי לא וגם י"א בח"מ סי' ר"ז דבעי תנאי כפול וכו' ע"כ והא אנן קי"ל דבמטלטלין ל"ב משפטי התנאים גם מ"ש אח"כ שם דאומדן דעתו הי' שמא לא ירצה הגוי ליתן כלל מעות וכו' ע"ש אינו מובן לכאור' ומצאתי בתשו' ח"ס חא"ח סי' קי"ט בד"ה אך כל זה כ' דאפי' לדברי הסוברים דבממון ל"ב תנאי כפול היינו משום דבג"ד בעלמא סגי וכו' והכא בחמץ נהפוך הוא דג"ד הוא לקיים המקח בכל מה דאפשר וא"כ כשלא כפלו לתנאי התנאי בטל ומעשה קיים ובסוף התשו' הביא דברי הפמ"ג הנ"ל וכפי הנראה הסיב סוף דברי הפמ"ג ג"כ ע"פ דרך הזה וא"כ לפי מ"ש התוס' בע"א דע"א הביאו אאמו"ר הגאון זללה"ה בריש התשו' דגם בבכור אמרי' דישראל גמר ומקנה בכדי לפטור מן הבכור' וא"כ יש לצדד גם בנ"ד להקל. אולם כפי ציור השאלה בנ"ד שהי' באמת ת"כ וגם אמר בזה הלשון אם תביא לי המותר יהי' המקח קיים ובאם לאו המקח בטל ואף שמן הסתם מקודם אמר לו הריני מוכר לך הבהמה בדמים הללו ואח"כ אמר התנאי מ"מ הוי תנאי קודם למעשה ודבר זה למדנו מתורתו של המל"מ בפ"ו מה' אישות ה"א בד"ה ושיהי' התנאי קודם למעשה שבזה מתרץ דברי הש"ע בנוסח סדר הגט אם נותנו לה ע"ת שיאמר לה בשעת נתינה ה"ז גיטך ע"מ אם לא באתי מהיום ועד י"ב חודש יהא גט מעכשיו ואם אבא

לא יהי' גט יקשה הא הוי מעשה קודם לתנאי אלא ע"כ דכיון דאמר יהא גט מעכשיו בסיום התנאי ע"כ מה שאמר בתחלה ה"ז גיטך אינו דבוק עם התנאי אלא מלתא באפי' נפשי' וע"כ לא קפדינן משום מעשה קודם לתנאי אלא אם הי' אומר ה"ז גיטך אם לא אבוא ולא סיים הרי זה גט ע"ש שהאריך בזה וא"כ ה"ה בנ"ד ודו"ק. וראיתי בס' יהושע בפסקים וכתבים סי' קמ"ב שכ' בדין מי שמכר קודם הפסח החמץ לעכו"ם והתנה עמו שאם לא סלק יהי' המקח בטל מעכשיו ובתוך פסח נתגלה הדבר ונתן עצה שיאמר לפני ג' אנשים הריני כאלו התקבלתי מבלי מודע לאיש הנמכר לו וא"כ תיכף כשמוחל לו המעות נמצא המכיר' קיימת מקודם הפסח ע"ש וכ כ' בס' יד אפרים באו"ח סי' תמ"א ס"ב עש"ה וא"כ לפי מ"ש הב"ש בסי' ל"ח ס"ק נ"ז דבתנאי ממון אפי' אם הקפיד כששמע מהני מה שמחל אח"כ דהו"ל כאלו נתקיים התנאי. וא"כ בנ"ד אפי' כשתבעו ולא נתן לו יוכל אח"כ למחול לו והמכירה חלה למפרע אולם הקצה"ח בסי' רמ"ג סק"ב השיג על הב"ש בזה וע' בס' בית מאיר שם שכ' ג"כ דבנודע פ"א מביטול התנאי שוב לא מהני מחילתו ובנה"מ מס"י רמ"א כ' דאחר זמן קיום התנאי אף הב"ש מודה ע"ש. אולם כ"ז כשהי' התנאי שבאם יביא מותר המעות יהי' המכיר' חל מעכשיו אבל אם כל התנאי הי' באם כמ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה בנ"ד פשיטא ופשיט' דאפי' נתקיים התנאי הוי בכור וז"ב)** ובפרט שכאן לא הוי רק קנין סיטומתא שהוא רק קנין מצד המנהג ודאי מהני תנאי אף שאינו כדיני תנאי לבטל המקח כיון שהמנהג כן במטלטלין מכל זה ברור דהוי ודאי בכור ומחמת הטירדא לא יכולתי להאריך יותר ולא היטב בעיני מ"ש רו"מ דבריו מעורבבים אם ירצה רו"מ לשלוח תשו' מעתה יוכל לכתוב בקצרה אבל יכתוב דברים ברורים ובסידור כראוי להעלות על שלחן מלכים ושלום כנפשו ונפש הדו"ש:
שלמה במוהר"י ז"ל הכ"מ חופ"ק הנ"ל.

תשובה קצד

סקאלא יום ב' א' דר"ח תמוז תרטוב"ל.
שלום רב לאשר ידיו לו רב בחוקי חורב היא כבוד אהובי ידידי הרב המופלג החריף ובקי מוה' צבי ארי' נ"י מו"צ בק' סלאטווינא.
מכתבו קבלתי בשבוע שאחר חג העבר ומרוב טרדותי לא יכולתי לעיין במכתבו עד היום וגם היום טרידנא טובא אמנם לא רציתי לעכב עוד והנני להשיבו בקצרה שורש שאלתו בקיצור שיהודי א' קנה פרה מבכרת אצל נכרי והפרה נשארה אצל המוכר רק שהישראל נתן לו הכסף דמי הפרה ואח"כ הביא הנכרי הפרה והקונה לא הי' בביתו

והעמידו בביתו חתנו של הקונה ואח"כ מסרה חמותו הפרה לנכרי אחר שיזונה עד משך איזה זמן ואח"כ קנה הנכרי הזה הפרה מישראל הקונה ולא עשה שום קנין רק שהי' פסוקת דמים ביניהם וזקף הדמים עליו במלוה ובתוך הזמן חזר בו הנכרי מהקניי והישראל לא ידע מזה ואח"כ מסרוה הנכרי זה לנכרי אחר שיזונה וילדה זכר בבית הנכרי הזה והיהודי אומר שכמדומה לו שהחליפו לו הבהמה או הגוי שהחזיק אותה מקודם או הגוי הזה גם חושש אולי החליפו לו הולד ושאל אם יש לולד הזה דין קדושת בכור וכ' כ"ת שמותר מטעם ס"ס שמא הלכה כר"ת וכד' רה"פ דמשיכה בנכרי קונה ולא מעות וא"כ לא קנה הישראל הפרה כלל ואת"ל דהלכה כרש"י שמא החליפו א' מהנכרים הפרה או הולד כמו דתנן פ"ג דדמאי המפקיד פירותיו אצל הנכרי בפירותיו ולא מיבעי לד' הראב"ד בהשגות פי"א ממעשר דאמרי' דודאי החליפם וכן מוכח בש"ס בכורות די"א ע"ב דודאי אין לו קדשות בכור אלא אפי' לדעת הרמב"ם שם דספיקא היא מותר בנ"ד מטעם ס"ס ואע"ג דכאן הוי כמו קופת בקופת בהשגות הראב"ד שם מ"מ עכ"פ ספיקא הוי והוי ס"ס ועוד דשמא החליף הולד והוי כמו פירות בפירות ואף שהולד כרוך אחרי' אכתי ספיקא הוי כמבואר בש"ך סי' שט"ז וגם כ' דכיון דא"י אם בוכרה בלא"ה לא הוי רק ס' בכור והוי ס"ס ע"כ דברי כ"ת והנה דבריו האחרונים אינם נכונים לפע"ד כיון שהנכרי אמר בשעת הקנין שהיא מבכרת לא הוי ספק כלל דקודם שיצא מת"י הוא נאמן לכל דבר כמ"ש הרשב"א בתשו' חלק א' סי' קי"ח והיא מברייתא דשלהי יבמות שהיא מתוספתא פ"ד דדמאי וע"כ לפ' רבי ורשב"ג אלא היכא די"ל דלהשביח מקחו אומר כן וע' בראש פ' אלו מגלחין סי' ע"ט הא לא"ה כ"ע מודי דמהימן כל שעדיין ת"י וכאן לא שייך דלהשביח מקחו דאדרב' מגרע מקחו בזה וע' בבכורות דף כ"א ע"ב ברש"י ותוס' שם ובט"ז וש"ך ביו"ד סי' שט"ז אמנם הך ספיק' דשמא החליף הפר' ודאי ספיקא מעליא היא וכ"כ הח"י בסי' תמ"ח סק"ד לענין חמץ שעה"פ להתיר מה"ט וכן הסכים ס' מקור חיים ואף שכ' שם דאי מהימן לי' אסור מ"מ כאן נרא' מד' כ"ת דלא מהימן לי' ועוד נראה דיש לצדד כאן אף במהימן לי' דהא כ' הרשב"א במיוחסת סי' קל"ג דאף אי מהימן לי' אינו אסור מה"ת וההיא סמיא דשמואל בקידושין דס"ו לצייי"ש היא וכ"כ הרי"ף והרא"ש א"כ לא חמור מאיסור דרבנן וכיון שכאן הוי ספק או כד' רש"י או כד' ר"ת לא הוי רק ספיק' דרבנן ולקולא ועוד דהא הרשב"א שם במיוחסת כ' דל"א אי מהימן לי' אסור רק באי נאמן לו גם בשאר דברים וכ"פ מהרי"ק שפ"ב ורמ"א באה"ע סי' קט"ז ס"ז ואף שמדברי הרשב"א בתשו' ח"א סי' קי"ח מבואר דאף בנכרי אי מהימן לי' אסור וכ"פ בש"ע יו"ד סי' ט"ז סי"א וצריך לחלק בין דבר שבערוה לשאר איסורים

וכדמחלק שם בש"ס דקידושין לענין שתיקה כהודא' אלא שדברי הרשב"א דסי' קי"ח אכתי צ"ע דא"כ מאי מייתי ראי' מסמיא הא שם בכה"ג לא מהימן מ"מ בנ"ד מותר מטעם דכתיבנ'. אמנם כ"ז אי אין המנהג במקומו לקנות בכסף בלבד אבל אם המנהג לקנות בכסף בלבד הא גם הרמ"א בתשו' פ"ז דפ' כר"ת בדיעבד מ"מ מבואר שם דאי מנהג המקום לקנות בכסף לבד דיש להחמיר וצ"ל דאף דבמיוחסת מבואר בסי' רכ"ה דאזלי' בנה"ג בתר קנין תורה דוקא לחייב בבכורה אין זה סתירה לדברי רמ"א דהרשב"א שם לא בא למעט רק דאין קנין מצד דיניהם מועיל לחייב בבכור' כמבואר שם בדבריו משא"כ במקום שהמנהג כן אף בישראל מישראל וכ"כ בתשו' כנ"י סי' י"ד לחלק כן גם להקל כ"ש להחמיר אלא שלכאור' דברי התוס' בבכורות די"ג הם נגד דעת רמ"א שם בד"ה קנה וז"ל ואע"ג דשמעי' קנה אצטריך לאשמועי' דחייבת בבכור' דל"ת קנה מספק או מדרבנן קמ"ל דקנה ק"ג ע"כ הרי דהיכ' דקנה רק מדרבנן אינה חייבת בבכור' וכ"ת כ' דמדברי תוס' אלו מוכח דאף דהיכ' דקנה מדרבנן פטור' מבכור' ולכאור' זה נגד דברי רמ"א בתשו' דהא קנין סטומת' הוא רק מדרבנן וע"ש בתשו' רמ"א. אמנם לכאור' ק' מדברי תוס' אלו גם אדברי ב"י באה"ע סי' כ"ח שסובר דבקידש' בחוב במעמ"ש דאף דלא נקנה המעות רק מדרבנן מ"מ הוי קידושי תורה ומכ"ש כאן להחמיר דקודם שבאו לידי איסור כלל כבר ניקנית הבהמ' לישראל מדרבנן דהוי בעל הולד קדושת בכור מה"ת וע' בלח"מ רפ"ג מה' מכירה מ"ש בפי' דעת התוס' בע"ז דס"ג ועוד בלא"ה קשה מה כ' התוס' דל"ת קנה מספק א"כ אכתי מה מוכח מדקתני וחייבת בבכור' הא אכתי כיון דספיק' הוא מש"ה חייבת בבכור' ועלה ע"ד לומר דאי קנה מספק מ"מ כיון דהוי ממון המוטל בס' וחולקין משום דע"כ התוס' סוברים דגוי ל"ל חזקת ממון כמ"ש מהרי"ט אלגזי רפ"ב ומש"ה קנה מס' וע"כ הא דלא מוקמי' נמי אחזקת מ"ק הוא משום דבספיק' דדינא לא מוקמי' אחזקת מ"ק כמ"ש התוס' בב"ב דל"ב ד"ה והלכת' שזהו שיטת רשב"ם והכי קיי"ל כמ"ש הרא"ש בתשו' וכ"כ הכנה"ג ביו"ד סי' י"ח וכ"ה והתב"ש בסי' כ"ט דבסד"ד לא מהני חזקת היתר או איסור דבשביל החזק' לא נשתנה הדין וע' בר"ן פ"ק דקידושין בשמעתת' דאמר' הוא והארכתי במק"א ואכ"מ. ומהרי"ט אלגזי לשונו מגומגם שהק' מחזקת מ"ק ותי' דגוי ל"ל חזקת ממון ואכתי קשה דלוקמה אחזקת מ"ק ועכצ"ל כמ"ש ומ"מ אף דליכ' לנכרי לא חזקת מ"ק ולא חזקת מ' מ"מ הוי ממון המוטל בס' וחולקין כמ"ש הרי"ף בפ' המפקיד וע"ש בראש ואכתי הוי יד עכו"ם באמצע ופטור' מן הבכור' משום שותפות נכרי שוב עיינתי בביאור מהרי"ט אלגזי שם שכ"כ דאי הוי ס' הוי פטור' מן הבכור' מה"ט ולכאור' יש סמך לזה דאף דחלוקה הוא רק משום סד"ד מ"מ הוי כאלו יש לו בה חלק מחצה

דכיוצא בזה אמרי' בש"ס ריש ב"מ והא הכא אנן סהדי דמאי דתפיס האי דידי' הוא כו' וכן יש סמך מהא דקאמר הש"ס ריש בבא מציעא ואי אמרת תקפו כהן אין מוציאין מידו נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן והרי חזי' דכיון דיש לו זכות לכהן ע"י תפיס' אף שהוא רק מס' מקרי ממונו של כהן כ"ש אם יש לו לנכרי חלק מחצה מחמת ס'. אמנם מתשו' צ"ץ והרבה אחרוני' דסוברים דאם קנה הישראל מנכרי פרה מבכרת בכסף בלא משיכ' וילדה זכר קדוש מספיק' משום דעת רש"י ול"א דעכ"פ כיון דהנכרי יש לו חלק מחצה הוי שותפים נכרי דפוטר מבכור' וא"ל דהתם ה"ט משום דכ' הש"ך בס' ת"כ סי' ע"ט לחלק בין ס' בתיקו דהרבה פוסקים ס"ל דנ"מ תפיסה ובס' פלוגת' דרבוות' דיכול לטעון קים לי והוי כטענת ברי וכיון שכן א"כ הישראל הקונה הוי כטוען ברי משא"כ הנכרי דאף בטוען ברי הוי כטוען שמא כמ"ש ה"ה פי"ד מטו"ע ה"ה וכיון שכן אמרי' ברי ושמא ברי עדיף היכא שאין א' מהם מוחזק כמ"ש הרמב"ן בחי' לב"ב דל"ד מש"ה יש לחלק בין הך דתוס' הנ"ל דהוי ספיק' דדינא ובין הך דצ"צ ואחרונים דהוא ס' מחמת סד"ר אלא דהא ליתא דאף לדברי ה"ה טעמא דנכרי ל"ח טענתי' טענת ברי משום דאשר פיהם דיבר שוא כמבואר שם וזה ל"ש בטענת ברי מחמת סד"ר וגם דברי ה"ה אינם מוסכמים וע' בש"ך ח"מ סי' צ"א סק"ג ובסי' קמ"ט סקי"ג לזאת המחוור בעיני בפי' דברי התוס' הנ"ל דכוונתם דאי לא הוי אמר רק קנה הא' דקנה מספיק' או מדרבנן להכי קאמר וחייבת בבכור' וא"כ מהא דחייבת בבכור' לבד שמעינין דקנה מספיק' או מדרבנן ול"ל למימר קנה אא"כ לגלויי דקנה דרישא היינו קנין גמור ודאי מה"ת וכן איתא בכ"ד בש"ס דקתני סיפא לגלויי רישא וא"כ אדרבה מוכח מדברי התוס' להיפך דאף אי קנה הישראל מדרבנן חייבת בבכור'. וא"כ בנ"ד אי המנהג שם לקנות בכסף לבד הנה אם נאמר כד' מהרי"ו שבב"י אה"ע הנ"ל לא הוי רק בכור דרבנן וכיון שיש ס' שהחליף הנכרי הוי סד"ר ולקולא אמנם לד' הב"י שם דאף בקנין דרבנן הוי קידושי תורה א"כ גם כאן הוי סד"א. והנה באמת פלוגתת הרי"ו והב"י הוא פלוגתת הראשונים בר"ן גיטין פ' התקבל בשמעתתא דג' מדות בקטן ורמז לה הב"ח באה"ע שם בסי' כ"ח והנה לכאור' כיון שיש ס' חליפין אכתי איכא ס"ס. אמנם לפמ"ש התוס' בכתובות דף ט' ע"ב ד"ה אי למיתב דל"ח ס"ס כה"ג משום דהאי ספיקא כו' ל"ח ספיקא כו' דאמר קודם שנתארסה נאנסה וה"ט לשיטתייהו שם בע"א ד"ה ואיבע"א דבס"ס בעינן שיהא ב' הספיקות שקולין אבל אי יש רוב נגד ס' א' אינו מצטרף לס"ס ומש"ה דאף דס' אינו בקי בפ"פ הוי ס' השקול מ"מ ס' אונס כיון דאיכא בס' לזכות הבעל וכ"כ בס' ש"ש ש"א בפי' דבריהם דלא כמ"ש הפ"י שם וא"כ בנ"ד נמי אף שס' חליפין הוי ס' גמור מ"מ ס' שבענין הקני' איכא ס"ס

להחמיר שמא כרש"י ואת"ל כר"ת שמא ע"י קנין דרבנן שמצד המנהג הוי נמי בכור מה"ת. אמנם לכאור' כיון שד' הראב"ד דאמרי' שודאי החליף א"כ בהאי ס' דחליפין הוי ס"ס להיתר' דשמא כד' הראב"ד ואת"ל כד' הראב"ד אכתי הוי ספיקא ובכה"ג הוי ס"ס כמ"ש הרשב"א והריטב"א בקידושין דע"ג גבי שתוקי וע"ש בספ"י ובמרדכי פ' החולץ בתשו' ר"ב ובפסקי מהרא"י סי' קכ"ט אלא שנ"ד נראה דמיגרע גרע ולא הוי ס"ס דהוי כמו ענין א' לגמרי וע' בט"ז יו"ד סס"י ט"ו וכ"ש בנ"ד. אמנם בש"ס פ"ק דפסחים ד"ט פריך ואין ס' מוציא מידי ודחי והתנן חבר שמת כו' ומשני איבע"א ס' וס' הוא כו' דאמר ר' אושעי' מערים אדם על תבואתו כו' ע"ש וכ' מהרי"ק שקע"א אף שדבר פשוט הוא שאף א' מ"ק אינו עושה כן א"ו פשיטא דגם לתי' השני קרוב הוא להיות טבל כו' אלא דלאו ודאי טבל גמור הוא כדר' אושעי' וגם קרוב להיות מתוקן מדר"ח חוזאה דאמר חזקה על חבר וע"ש במהרי"ק ומבואר מדבריו דאף דלתי' בתרא אינו ודאי שהוא מעושר מדר"ח חוזאה כמו לתי' קמאי מ"מ טעמא דהן בחזקת מתוקנים לתי' בתרא משום דכיון דמעיקרא נמי אינו ודאי גמור שטבילו דלמא עביד לה כדר' אושעי' אף שקרוב לודאי דטבילו דאו' מ"ק אינו עושה כן מ"מ כיון שאינו ודאי גמור אלא קרוב לודאי שוב מהני הך חזקה דר"ח חוזאה דאף שאינו ודאי גמור שעישר כמו לתי' קמא עכ"פ קרוב לודאי הוא שעישר מחמת הך חזקה ושפיר מוציא מקרוב לודאי דטבילו דהא מעיקרא הוי ס"ד דס' הרגיל מוציא אף מידי ודאי גמור וע"ש בתוס' סד"ה ואת"ל ונהי דמסיק דאין ס' הרגיל מוציא מידי ודאי גמור חבל מידי קרוב לודאי מוציא שפיר כ"ה מביאור ד' מהרי"ק בביאור דברי הש"ס בתי' ואיבע"א (א) **(הג"ה מבן המחבר ומכאן ראי' גדולה להפוסקים דס"ל דבכה"ג דיש ס' אם הי' כאן איסור מותר ע"י ס"ס אף בדשיל"מ כמ"ש הרא"ש בתשו' שהשיב הש"ך ביו"ד סי' ק"י ס"ק נ"ז דהא טבל הוא דשיל"מ ואעפ"כ נותר בס"ס. ובשעה"מ ספ"ח מה' מאכלות אסורות הרגיש מזה וכ' ליישב דאף לפי תי' האיבע"א יש יותר רוב דהפריש מעשר וכר"ח חוזאה אלא דלא הוי ודאי ולהכי מהני אף בדשיל"מ ולפי מ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה בפ' הש"ס זה הוי כס"ס דעלמא דהא לא מהני הרוב שיש בס' הזה דהפרש רק לדחות מה שיש הרוב בס' ב' דודאי חייב במעשר אלא ש"מ כדברי הרא"ש הנ"ל ודו"ק.)** וכ"כ הג' החסיד מוהרש"ז ז"ל בש"ע ה' פסח סי' תנ"ג סכ"ו בהג"ה ולפמ"ש הן הן דברי הש"ס בתי' ואיבע"א כנ"ל וא"כ בנ"ד נמי איכא למימר דאף דא"א להחליט שהחליף בודאי כמו שסובר הראב"ד דהא לד' הרמב"ם אינו כן מ"מ קרוב לודאי הוא שהחליף דהא הראב"ד משוי לי' ודאי ועוד דהא חיישי' לחליפין אף בדרבנן כמו בחמפ"ג בלא חותם ול"א דהוי סד"ר וע' בט"ז ביו"ד סי' ר"א סק"ה ודברי

הראב"ד בהשגות פי"א ממעשר הי"ג צ"ע כיון דמשוי חליפין לס' ומצטרף לס"ס לענין דמאי א"כ מה הועיל במה דתי' דחיישי' דהחליפין משלו ומרוח עכו"ם חייב מדרבנן הא אכתי הוי סד"ר ולקולא וצ"ל דס"ל להראב"ד דאף דהוי ס' הרגיל להחליף ומש"ה חיישי' אף בדרבנן מ"מ אף לענין ס"ס מצטרף שפיר כמ"ש הפ"י בכתובות ד"ט ד"ה ואיבע"א דלא כמ"ש התוס' שם רק כמ"ש התוס' בנדה די"ח ריש ד"ה שלי' דאמרי' סמוך כמ"ש הפ"י וכצ"ל בדעת הראב"ד בהשגות בפ"ט מטומאת מת הי"ב וע"ש בכ"מ מ"מ גם דמאי עכ"פ אסור מדרבנן ונהי דלא הוי כמו גבינות של עכו"ם שכ' הפוסקים דאף שהוא רק מדרבנן ל"א בי' סד"ר ולקולא וע' בש"ך בדינו ס"ס דין י"ז דגבינות חשיבי כודאי איסור תורה דאסרוה חז"ל מחמת חשש איסור תורה ומשום דגבינות אלמוה לגזירתם דאף אי העמידוהו בעשבים אסור וע' בט"ז ובש"ך יו"ד סי' קט"ו סע"ב מה שא"כ בעלמא מה שאסרו חז"ל משום ס' איסור תור' וע' בתשו' נט"ש סי' י"ב מ"מ עכ"פ איסור' מדרבנן הוי ואולי ס"ל להראב"ד דדמאי קילא משאר איסור' דרבנן משום דרוב ע"ה מעשרין כמבואר בש"ס שבת דף כ"ג ע"א ובכתובות דף נ"ו ע"ב וע' בכתובות דכ"ד ובתוס' שם ד"ה אביי ובגיטין דף ס"א ובתוס' שם ד"ה רבא והוי כמו בשר שנמ"ה דמבואר שם בש"ך בדיני ס"ס דקיל משאר איסורי דרבנן ואולי הוי כחמאה דמותר בדיעבד ול"ח לחליפין כמ"ש הט"ז ביו"ד סס"י קכ"ז בשם אחיו ואף דחמאה קיל יותר דהא יש מקומות שמקילין לגמרי מ"מ גם בדמאי מצינו קילא דמאכילין עניים דמאי מ"מ מבואר דחליפין ע"י נכרי הוי ס' הרגיל ומכ"ש דאיכ' נמי די הראב"ד דבפירות ודאי החליפן ועכ"פ בהצטרף גם דעת הראב"ד הנ"ל ודאי הוי ס' הרגיל וקרוב לודאי וא"כ אף דבעיקר הקנין יש ס"ס להחמיר מה"ת דשמא כד' רש"י ואת"ל כד' ר"ת שמא קנין שמצד המנהג אף שהוא מדרבנן מ"מ כיון שנקנה לישראל מדרבנן הוי בכור דאו' וכ"ד הסוברים כן מ"מ כיון שאינו ודאי גמור רק קרוב לודאי מצר ס"ס דהוי כרובא מועיל ס' הרגיל וקרוב לודאי דחליפין להוציא מידי קרוב לודאי כנ"ל. אמנם דברי כ"ת נכונים דנ"ד הוי כמו קופת בקופת דאף לד' הראב"ד הוי רק ס' וכיון שכן נראה דלא הוי ס' הרגיל אף דגם בקופת חיישי' לאחלופי גם באיסור דרבנן גם לד' הראב"ד דהא מה"ת מרוח עכו"ם פוטר מ"מ י"ל דלהקל לא הוי ס' הרגיל ולאחלופי דהולד הגם דהוי כמו פירות בפירות מ"מ לענין הולד כיון דכרוך אחרי' עכ"פ דספיק' הוי כמבואר בסי' ט"ז וכמ"ש גם כ"ת א"כ לא הוי ס"ס גמור כיון דס' הקנין אינו ס' שקול דיש בו ב' ספיקות להחמיר. אבל אין לחוש להחמיר מחמת דברי הרא"ש בפירושו במשנ' דדמאי הנ"ל דה"ה כפירותיו היינו כפי הפירות שיש לו לעכום ע"ש ונאמר דבעי' דוקא דידוע שיש לעכום כ"כ פירות וא"כ בנ"ד או אין ידוע אם

הי' להנכרי עוד פרה לא הוי ס' שמא החליף ז"א דע"כ לא בא למעט רק היכא דידעי' שלא הי' לנכרי כ"כ פירות ול"ח שמא הביא מבחוץ אבל אי לא ידעי' אסור דאל"כ מאי פריך בש"ס בע"א דלא"א ממתני' ארוב"ב דקאמר המפקיד יינו אצל עכו"ם מותר בהנא' ודלמ' התם מיירי דלא ידעי' אי יש לו יין והא דלא תיקשי דמאי פריך שמא מיירי ברייתי' דריב"ב שידעי' שאין לנכרי יין דא"כ הי' לו לפרש ועוד דא"כ לפלוג וליתני בדידי' אלא שבלא"ה דברי הרא"ש שם צע"ג מה שהתפל' דא"א לומר דה"ה כפירותיו דת"ק היינו דוודאי החליף דאמאי פסקו ושמא לא החליפם והמע"ה והיא תמוה שהלא מפ' כן בש"ס בכורות די"ב אליבא דת"ק והגם שכ"ת יפה כ' ליישב ד' הרמב"ם דסוגית הש"ס למ"ד מירוח אינו פוטר והרמב"ם פ' דפוטר אבל דברי הרא"ש לא יתיישבו בכך בפרט למה הק' כן בפשיטות נגד סוגית הש"ס אלא שגם לד' הראב"ד צ"ע בסוגית הירושלמי דהא קאמר אח"כ דלא אר"ש אלא כדי קופתו דמשמע דסיפ' דפלוגת' דר"ש ורבנן מיירי בקופת וזה היפוך מפירושו ואין להאריך סיומא דפיסק' אם אין ידוע אם לא הי' לנכרי פרה אחרת וגם אין המנהג שם לקנות בכסף לבד הנני מסכים לדברי כת"ה שאין לולד קדושת בכור ולרווח' דמלת' יעשו בו מום ע"י אמיר' לעכום כמ"ש האחרונים אמנם אם ידוע שלא הי' לנכרי פרה אחרת או שהמנהג שם לקנות בכסף לבד אינו מכריע כעת למעש' ואם יכתוב לו כ"ת שהי' באופן השני אתיישב עוד בדבר אבל אם היא באופן הראשון רשאי לסמוך להקל והי' בזה שלום כנפשו ונפש דו"ש באהבה הכותב מתוך טרדות שונות.
שלמה במוהר"י ז"ל חופ"ק הנ"ל:

תשובה קצה

סקאלא יום ד' ג' מכחם אב תרי"ח לפ"ק.
אשיב ואו"ש לכבוד אה' ידידי הרב המופלג החריף ובקי מוה' זכרי' מענדיל נ"י דיין ומ"צ בק' קאלאמיע.
תמול הגיעני מכתבו וע"ד שאלתו בא' שהי' לו פרה מבכרת אצל נכרי וקודם שילדה מכר לו הולד בקנין סיטומת' היינו בכסף ות"כ כדרך התגרים וילדה זכר אח"כ וכ' רו"מ דאף אם נאמר דמועיל קנין דרבנן לדא' מ"מ כיון דהולד הוי דשלבל"ע ול"מ קנין סיטומת' בדבר שלא בא לעולם כמ"ש הקצה"ח בסי' ר"א בשם המרדכי רק שבנ"ד שהפר' היתה עומדת גם מקודם אצל הנכרי י"ל דקנה הנכרי בקנין חצר להאומרים דקנין חצר מועיל גם בנכרי רק שנסתפק לד' הט"ז בח"מ סי' קפ"ט בשם הרשב"ם דנקר' חצירו של המפקיד הואיל ונתן רשות להנפקד להניח שם א"כ גם בנ"ד מקרי חצר של הישראל רק שתמה

על הט"ז שסותר דבריו שבא"ח סי' ת"מ על הרא"ש שכ' סברא זו והוא סתר דבריו שם עכ"ד רו"מ ושאל חו"ד הנה מה שתמה על הט"ז לק"מ שהרי כ' הפוסקים בטעמ' דחצר המושכר קונה להשוכר וא להמשכיר כמבואר בח"מ סי' קצ"ח ס"ה אף דגוף הבית של המשכיר היא ושכירות לא קניא כמבואר ברפ"ק דפסחים ובספ"ק דע"ז מ"מ לענין קני' תליא במי שהרשות שלו וכיון שהרשות עתה של השוכר היא להשתמש בה כל משך השכירות ע"כ קונה להשוכר ולא להמשכיר וע' בס' קצה"ח רס"י שי"ג ומש"ה אין סתיר' בדברי הט"ז דאף דהנפקד נתן רשות להמפקיד והוי המפקיד כשוכר והוי רשות שלו לענין קני' אב גוף החצר של הנפקד היא לענין בל יראו אמנם לפמ"ש המק"ח שם בסי' ת"מ דטעם הגאונים משום דהנכרי הנפקד זכה בהחמץ דהוי הפקר ע"ש שפיר תמה הרא"ש דלענין זכי' שפיר הוי חצירו של המפקיד כמ"ש הרשב"ם והט"ז וכבר כ"כ בס' מק"ח שם בפי' דברי הרא"ש לפי דרכו עפ"י דברי הט"ז דבסי' קפ"ט הנ"ל ולק"מ אמנם אם לא הי' מקום חומרא בנ"ד רק מכח ד' הט"ז הנ"ל כבר תמהו האחרונים ע"ד הט"ז וע"ש בס' קצוה"ח ובס' נה"מ בסי' ר' והעיקר כמ"ש מהרי"ט ס"א סי' ס"ה אלא שדברי רו"מ תמוהים מאד דמה יועיל כאן קנין חצר כיון דהוי דשלבל"ע שום קנין ל"מ בי' ועוד בלא"ה ל"מ קנין חצר לענין העובר אף אם נאמר דלא הוי דבר שלבל"ע דהוי כמו כלים של מוכר ברשות לוקח דל"ק כיון שגוף הבהמ' נשארת למוכר ולא עוד אלא דאף אם נאמר דכליו של מוכר ברשות לוקח קני משום דהכלי בטיל אגב הרשות אבל בבהמ' ליכא למימר הכי וכ"כ התוס' בפ"י בב"ב ריש דפ"ו ומוכח כן מבריית' דהתם וגם מ"ש רו"מ לענין קנין סיטומת' דל"מ בנ"ד משום דהוי דשלבל"ע והביא דברי קצה"ח בשם המרדכי הנה יודע רו"מ שאף שהקצה"ח והנה"מ הביאו להלכ' בסתם ד' המרדכי במח"כ לא הרגישו שדעת הרא"ש להיפך כמבואר בתשו' הרא"ש כלל י"ג סי' כ' באריכות ע"ש אבל אין זה ענין לכאן ולא הי' צריך רו"מ להבי' דברי המרדכי דבאם הי' המנהג לקנות בקנין סיטומת' אף דשלבל"ע כגוונ' דתשו' הרא"ש שם בחכירות אלמעונ' שידוע שהי' המנהג בכל שנה להחכיר' ובמסורת הכתב נתקיימ' החכירות להשוכר בזה דעת הרא"ש דכיון שמועיל המנהג להחשיב מה שאינו קנין מצד הדין לעשותו קנין ה"ה דמועיל המנהג להחשיב מה שאינו מועיל בו קנין מצד הדין שיועיל בו קנין מצד המנהג והמרדכי חילק בזה כמבואר בלשונו אבל בנ"ד שרק המנהג היא שבמקצת כסף ות"כ קונין זמ"ז וכי ידוע שהמנהג מפ' היא שמקיימין מה שקונין בכסף ות"כ אף בדשלבל"ע יותר מק"ס או שאר קנין שהיא מצד הדין ודאי דלא וא"כ כל דברי רו"מ בזה נאמרו שלא בהשגח' אמנם לדינא בנ"ד הנה כבר הארכתי בכמה תשו' בטוב טעם דאף להפוסקים דאינו

מועיל קנין דרבנן נגד איסור דאוריית' מ"מ לענין ליפטר מבכור' מועיל לכ"ע אף קנין דרבנן בפרט בצירוף קנין כסף והנני שולח לרו"מ העתק' מתשו' ח' מתשובתי וז"ב בעיני בלי ספק ע"כ אין מקום ספק בכאן רק מצד שמכר רק הולד ובש"ע יו"ד סי' ש"כ ס"ו פ' בפשיטות דעובר הוי דשלבל"ע והיא מדברי התוס' והרא"ש ריש בכורות בשם ר"ת וכ"פ בח"מ סי' ר"ט ס"ד. אמנם הרמב"ם פ' בפ"ז מה' אישות דבהוכר עובר' מקודשת והובא בש"ע אה"ע סס"י מ' ואף שהפ"י בקידושין דס"ב כ' עפ"י ד"א דדוק' בקידושין סובר הרמב"ם כן משום דקידושין הוי כהקדש כדאי' שם דף ז' ובפירש"י ותוס' והקדש ודאי חל על עוברין כדאי' בתמור' אבל לענין מכיר' הוי דשלבל"ע ע"ש ובדרך זה דרך בתשו' גא"י סי' ס' באריכות ע"ש ובאמת כבר קדמו בזה הפ"י (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) וכ"כ בתשו' שבות יעקב ח"ג סי' קי"ח)** אבל אין זה עיקר וע' בקו"א לס' המקנ' סי' מ' והעיקר היא דהרמב"ם סובר דכה"ג לא הוי עובר דשלבל"ע וטעמא דמזכ' לעובר ל"ק לד' הרמב"ם משום דעובר לאו בר זכי' היא כמ"ש הפ"י שם בדיבור הקודם וכ"כ הרמב"ן בחי' לב"ב דע"ט אליבא דר"נ והובא בקצה"ח רס"י ר"ט וכ"כ הרשב"ם שם ריש דקמ"ב עש"ה ובזה נלע"ד ליישב דברי התה"ד בס' ע"ר שכ' על דברי הא"ז דכ' דמועיל מכירת העובר משום דסובר כרשב"ם דפ' דמהני כשתלד כדאי' בהג"א ר"פ מי שמת ואשר"י סובר כר"י דפליג התם ע"ש ותמה בקצוה"ח שם סק"ו דאי כוונת הא"ז שמוכר העובר כשתלד א"כ קנות הנכרי וקדושת הבכור בהדדי אתי' בשעת הלידה א"כ הוי בכור דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין כדאי' בתמור' דכ"ה ע"א וע"ש ברש"י ד"ה אמר אביי ע"ש שיישב בדוחק גדול ובאמת כבר קדמו בקושי' זו בספר הפלא' בכתובת די"א ולפי הנ"ל מיושב שפיר דה"ק התה"ד דכיון דהא"ז פ' כרשב"ם דפ' כר"נ דאמר לכשתלד קנה וגם כ' בטעמא דר"נ משום דעובר הוי כישנו בעולם רק דלאו בר זכי' היא וע' בהג"א פ' מי שמת דקמ"ד ובט"ז ח"מ רס"י ר"ו ממילא דעובר בר מכיר' היא ואף קודם שנולד משא"כ לד' ר"י ואף שבהג"א כ' אח"כ בא"א מ"מ התה"ד תופס תחילת דברי הג"א דפ' מ"ש עיקר וז"נ לפע"ד ועכצל"כ לפע"ד בד' התה"ד דאל"כ קשיא הא טעמא דא"ז דמועיל קנין כסף משום דעובר לאו בר משיכה היא ואי אמר לכשתלד א"כ אח"כ בעת שנולד בר משיכה היא אע"כ כמ"ש. והנה אעפ"י שבש"ע סתם בשני מקומת דעובר הוי דשלבל"ע ואינו במכיר' הנה הג' בעל מח"א בדיני מוכר דשלבל"ע בסי' א' האריך להוכיח בראיות עצומות דעובר לא הוי דשלבל"ע ולקצתם כיון בעל קצוה"ח רסי' ר"ט ואם שלפמ"ש הפ"י לחלק דגבי הקדש שאני יש לדחות קצת מהראיות וע' בס' בית מאיר סס"י מם אמנם אין זה עיקר וכמ"ש וחוץ מזה הביא עוד ראיות נכוחת לזה ובס' מח"א שם כ' דאף

לד' הראב"ד בפ"ז מה' עבדים דס"ל דעובר הוי דשלבל"ע זו בעובר של שפחה דבמעי אמו ל"ח למידי אבל המקנה עובר בהמתו איהו גופא חזי לאכיל' אם שחטה והוי כמו כבד שלה וכ' דבתשו' מהרי"ו כ' כדבריו הנ"ל ואין תשו' מהרי"ו לפני וגם בס' הפלא' ד' הנ"ל האריך לתמוה על התוס' ותה"ד והש"ע דכיון דאי שחט הבהמ' עובר בר אכילה או בר זבינא היא אמאי הוי דשלבל"ע לענין מכירה וכ' שם דאף התוס' מודים באם קנה סתם העובר שראוי לאכלו תיכף ע"י שחיטת האם דלא הוי דשלבל"ע רק שהם מיירי שקנה בפי' שיהי' במעי האם עד שיולד וכיוצא בזה כ' בס' נה"מ בסי' ר"ט סק"ב וכבר קדמו בהפלא' שם וסיים שדברי התה"ד צע"ג ולפענ"ד דעיקר שלא רצה התה"ד לסמוך על בעל הא"ז היא מטעמ' קמא שכ' שם דטעמו של מהר"מ דמצריך כסף ומשיכ' משום דטעם הא"ז היא דדי בכסף לבד היא משום דהמצריך משיכה הוא הר"ת ור"ת פסק עובר לאו ירך אמו וא"א במשיכת האם לענין העובר ומש"ה די בכסף וכיון שרוב הפ' פ' דעובר ירך אמו היא א"כ בר משיכה היא ול"מ בי' קנין כסף וטעמ' בתרא ל"כ רק לסניף ומ"ש הקצוה"ח בסק"י דתיק' על הא"ז דאמאי ל"א במשיכת הפרה להעובר מי גרע ממשיך פרה זו לקנות כלים שעלי' דסלקא בתיקו בש"ס פ"ק דבמ"צ ד"ט אע"כ כיון דבהנמכר שהיא העובר ל"ש משיכה אע"ג דיוכל למשכו ע"י הפרה הוי ליתא במשיכ' וא"כ אפי' אי עובר ירך אמו אזלינן בתר הנמכר שהיא העובר וליתא במשיכ' ע"כ ותמהני עליו שלא ראה דברי הא"ז הללו שהובאו בתשו' מיי"מ לס' קנין סי' ה' ומבואר שם דמש"ה אין כאן מה למשוך משום דר"ת גופי' פ' דעובר לאו ירך אמו היא וכמאן דמנח בדקול' דמיא ע"ש ואף דשם כ' בפשיטות דמשיכת האם אינו מועיל לעובר ובאמת איבעי' היא בש"ס לרווח' דמלת' כ"כ ובאמת דאף אי משיכת האם מועיל מ"מ מועיל בזה קנין כסף כמ"ש הג"א פ' הזהב בדברי הא"ז הנ"ל וז"ל ומשיכת האם אינו מועלת לעובר אלא בכפות ומטעם חצר ואע"ג דאי כפתה ומשכה הוי קני לעובר אפ"ה הואיל וגוף העובר א"י למשוך אלא ע"י משיכה דבהמו' המעות קונות דהא גבי בלן כו' ע"כ וכ"ז אי עובר לאו ירך אמו היא אבל אי עובר ירך אמו היא א"כ היא חלק מבהמ' ומשיכת הבהמ' היא גופא משיכת העובר ואפשר במשיכ' מקרי וע' במח"א שם והא שכ' שם הג"א דאי כפתה ומשכה הוי קנה לעובר אע"ג דבכפות' ל"מ רק מטעם חצר והכא לא הקנ' לו גוף הבהמ' וחצר דמוכר היא וע' בח"מ סי' ר"ב סי"ד וכן משמע בש"ס דב"מ הנ"ל דבמשוך ל"מ אף בכפות' י"ל ד' הא"ז ל"מ לתי' בתרא שבתוס' סד"ה משוך דאתי שפיר ועיין שם במהרש"א ומהר"ם שיף ולפי תי' זה בכפית' מהני מטעם חצר אף במשוך כמו שהק' התוס'. אמנם אף לתי' קמא שם שנרא' שהפ"י הסכימו כן מ"מ דוקא באמר משוך

דנרא' שלא רצה שיקנה בתורת חצר וע' ברמ"א רס"י קצ"ז ובנה"מ שם סק"ד אבל עכ"פ יכול להקנות לו בכפותה בתורת חצר ומכאן מוכח דיש חצר לנכרי ואכמ"ל עוד ועכ"פ דעת הא"ז דעובר בר מכירה היא ומיקל יותר במכירת העובר לבד דלכ"ע די בקנין כסף לבד ומהר"מ לא פליג רק דצריך נמי משיכה אבל בר קנין היא ומבואר דס"ל דעובר לא הוי דבר שלבל"ע ובתשו' גא"י סי' נ"ח וסי' נ"ט האריך ליתן טעם הגון ונחמד דאף אי נימא דבעלמ' הוי עובר דשלבל"ע מ"מ מהני לענין מכירת העובר בכור דכמו דקאמר ר' יוחנן בב"ב דאף דהמזכה לעובר ל"ק מ"מ בבנו קנה משום דדעתו של אדם קרוב אצל בנו וגמר ומקנה ה"ה במכירת העובר אע"ג דבעלמ' ל"מ מ"מ לענין בכור מהני משום דודאי גמר והקנה כמ"ש התוס' בע"ז דע"א סד"ה ר"א ע"ש שהאריך ליישב כל המקומות שנראין לכאור' שסותרים לזה (א) **(**הג"ה מבן המחבר** א) ע' בתשו' מבי"ט ח"ב סי' קל"ז ובשעה"מ פכ"ב מה' מכירה הל' י' מה שהאריך בזה.)** והאמנם שעל טעם זה יש לפקפק וע' בס' מק"ח סי' תמ"ח סק"ה מ"מ סניף קצת הוי לשאר טעמי היתר וע' בנה"מ סי' קצ"ז סק"ד ודעת הרמב"ם כבר נתבאר שסובר דעובר הוי בעולם והאחרונים הביאו לזה ראיות ברורות והגם שאעפ"כ קשה להקל באיסור חמור כזה נגד פשטות דברי התוס' והרא"ש והתה"ד והטוש"ע מ"מ כיון שהרמ"א סס"י ש"ך הביא דברי מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל בסתם לפסק הלכה דמהני מכירות הולדות לחוד דאף דהוי דשלבל"ע דאמרי' נעשה כאומר לו קנה הבהמה לולדותי' ודמיא להה"א דר"פ המפקיד דנעשה כאומר סמוך לגניבתה קני' לך וע"ש בט"ז וש"ך ודגול מרבבה עמד על הרמ"א שס"ו סתם כדעת המחבר דל"מ שיקנה חלק בעובר ואמאי לא נימא כדעת מהרא"י בפסקיו הנ"ל ומ"ש הד"מ שהמחבר מיירי שלא משך הנכרי האם לרשותו רק הקנה לו בקנין חליפין ע"ש והיא תמוה מאד דבקנין חליפין נמי נימא הכי דהוי כאלו הקנה לו בפי' האם לולדות ואף דבר"פ המפקיד לאיכא דאמרי אי קיימא באגם ל"מ ואולי לזה היא שכיון רו"מ בזה שרצה לצדד להקל מחמת קנין חצר דוקא אבל זה טעות דהא רק קמדמה לה מהרא"י להתם דכי היכי דהתם אע"פ שלא אמר כן בפי' הוי כאומר משום דניח' לי' לבעלים כמ"ש רש"י שם ה"ה כאן משום דודאי רוצה להפקיע קדושת בכור הוי כאומר לו בפי' הכי וכ"כ בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קצ"ב אבל כאן ודאי כאומר לו מעכשיו קנה אותה לולדותי' וא"כ אין צריך לעמוד אז ברשות הנכרי ובלא"ה הלכה שם בר"פ המפקיד כלישנ' קמא כמ"ש הרא"ש שם ודברי הד"מ הנ"ל תמוהים והעיקר כמ"ש הד"מ בתי' הראשון דהמחבר מיירי שאמר בפי' שאינו מקנה לו האם או אולי סמך א"ע הרמ"א על דבריו בסוף הסי' ומ"מ כיון דאיכא הך סניף להקל מ"ש מהרא"י בעצמו והרמ"א מביאו

לפסק הלכה ואף שמהרא"י לא סמך א"ע על טעם זה לבד רק בצירוף סניפים אחרים לזאת כ' הנו"ב שם סי' קצ"א דאין לסמוך על קולא זו לבד מ"מ בסי' קצ"ב כ' להקל מחמת דברי הרמב"ם הנ"ל בהיכר העובר לצרף לטעם מהרא"י הנ"ל ואעפ"כ כ' שלמעש' הי' מתיישב מ"מ כיון שכבר הורה מורה א' להקל ע"פ ד' רמ"א הנ"ל לזאת פ' שיצוה לא"י לחתוך אוזן ולצרף ד' רש"י בע"ז די"ג דבזה"ז אין בהטלת מום בבכור רק איסור דרבנן ויש לסמוך על הקולה הנ"ל ובתשו' ח"ס חיו"ד סי' שי"ב מתיר גם היא במכר העובר לבד רק בקנין כסף ע"י שיצוה לנכרי לחתוך אזנו וע"ש בסי' ש"ו שהחמיר מאד בזה בענין הטלת מום ע"י נכרי מ"מ סמך בכאן ע"ז משום דהעיקר בעינן כד' האומרים דיש מכירה לעובר ובצירוף טעם קולת מהרא"י בסי' ק"ל וסמך עצמו בזה על א"ז שסובר דבקנית הולד לבד סגי בקנין כסף לבד אף לר"ת אף דמהר"מ חולק עליו מ"מ יש צירוף להקל דעת רש"י ורמב"ם שמקילין בלא"ה בכסף לבד לזה סמך את עצמו אהטלת מום עכ"פ מכ"ש בנ"ד דאיכא קנין כסף ות"כ כדרך התגרים דיש להקל באופן הנ"ל סיומא דהך פיסק' הנלע"ד דאם נמכר הולד לכשתלד או אמר איזה ל' שמורה שמוכר הולד לכשיולד איני רוצה להקל כלל כי חוץ חשש דשלבל"ע יש חשש מחמת דכשנולד חל קדושת בכור קודם ע"ד שאמרו בש"ס תמורה דכ"ה אבל אם מכר העובר סתם ומכרו מעכשיו יש להורות לעשות כמ"ש הנו"ב והח"ס הנ"ל לצוות להנכרי לעשות בו מום ולשחטו אח"כ במומו כיון שכבר בררנו שיש לנו הרבה צדדים להקל ושד' רה"פ להקל כנלע"ד ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה כותב בטרדות שונות. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה קצו

סקאלא יום ג' כ"ג מנחם אב תרי"ח לפ"ק.

ושלום תנינא לכבוד אה' ידידי הרב המופלג החריף ובקי כ"ש מ' זכרי' מענדיל נ"י מו"צ בק' קאלאמייע.

מכתבו קבלתי בא להשיב על דברי תשובתי שהשבתי לו ביום ג' דנא אבל אין דבריו נכונים כאשר אבאר ראשונה תמה על תמיהתי שתמהתי על דבריו שכ' לגבב להקל מכח קנין חצר להאומרים דקנין חצר מועיל בנכרי וע"ז תמהתי דכיון דעיקר החשש בנ"ד היא מטעם שכ' רו"מ דכיון שלא מכר רק העובר הוי דשלבל"ע ול"מ לשום דיעה רק באמר לכשתלד וא"כ כיון שהיא דשלבל"ע מה מהני קנין חצר וע"ז חזר רו"מ ותמה עלי דמדוע לא פרשתי שכוונתו היא שתיכף בעת שהתחיל הולד לצאת מהרחם מעט מעט תיכף החצר קונה קודם יציאת רובו ול"ש דברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין כמו שתי'

הקצוה"ח דברי התה"ד כמבואר בקצוה"ח סי' ר"ט סק"י עכ"ד רו"מ והאמנם שדברי הקצוה"ח כבר אמורים עם הספר בתשו' מהר"מ מינץ סי' ל"ו וז"ל מעתה כיון דאפי' לר"ה לא קני' קודם שבלע' אז משבלע' תו לא חל הקנין דקדושת בכור בא קודם או קדושה וקני' באים כ"א אכן י"ל דבכור לא קדוש עד שיצא רובא והקני' מתחיל מיד כשיצא אבר א' עכ"ל מ"מ אין דברי המהרמ"מ והקצוה"ח ענין לדברי רו"מ שמהרמ"מ ל"כ רק למ"ד אדם מקנה דשלבל"ע רק דאעפ"כ אינו קונה עד שבלע' כדס"ל לר"ה והקצוה"ח מיירי לדידן באמר לכשתלד להפוסקים דבאמר לכשתלד קנה מש"ה כ' שפיר אבל בנ"ד דלא אמר לכשתלד דמש"ה כ' רו"מ דכאן הוי דשלבל"ע לכ"ע משום דל"א לכשתלד כמ"ש רו"מ א"כ מה מהני קנין חצר שאח"כ כיון שלא אמר לו המוכר שיקנה אח"כ דדוקא באמר לכשתלד כ' הטח"מ בסי' ר"י דלד' ר"ח ורא"ש קנה כשישנו ברשות הזוכה כשנולד העובר או עומד באגם ומבואר דאי לא אמר לכשתלד אף אי עומדת ברשות הזוכה לכ"ע ל"מ וז"פ דהרי אף בהא דאמר ר"נ ומודינא דאי שמיט ואכיל ל"מ מיני' היא רק מטעם שאכל בפני המוכר ומטעם מחילה כמ"ש הפוסקים וכמבואר מש"ס דב"מ דס"ו הא לולא זאת אף שהי' בידו של לוקח ואכלו ל"מ כיון דבשעת המכיר' הי' דשבל"ע ול"ק וה"ה לעובר בלא אמר כשתלד להאומרים דהו' דשלבל"ע וז"פ וברור ודברי רו"מ תמוהים ואי הוי אמר לכשתלד בלאו קנין חצר הי' מועיל להאומרים דמהני לכשתלד ל"מ לד' הא"ז דבעובר לבד מועיל קנין כסף לכ"ע דבהא א"צ שיעמוד בשעת לידה ברשות לוקח או באגם כמבואר בראשונים בכ"ד ובסמ"ע וש"ך סס"י קצ"א ואף להחולקים על הא"ז מ"מ כשעומד ברשות לוקח הוי במקום משיכה כמ"ש הש"ך ביו"ד סס"י ש"ך בשם מהרא"י וע' במק"ח סי' תמ"ח סק"ה אמנם נ"ד לא אמר לכשתלד כמ"ש רו"מ לזאת אין מקום לקנין חצר ודברי רו"מ תמוהים ואשר כ' רו"מ ליישב קו' הקצוה"ח סי' ר"ט סק"י מעל התה"ד ע"פ מה שיישב הקצוה"ח בסס"י קצ"ז ד' הטור סי' ר"י מקו' המל"מ דבעובר מהני נמי מעכשיו ולכשתלד משום דחשוב קצת כבא לעולם כמ"ש הרשב"ם בב"ב דקמ"ב ומש"ה מועיל בי' מעכשיו ולכשתלד דהקנין מתחיל קצת מעכשיו ויוגמר לכשיולד ובהכי מיירי הטור ומש"ה מועיל נמי כשעומד כשיולד באגם ע"ש ובזה יישב רו"מ נמי ד' התה"ד בד' הא"ז דמיירי נמי במעכשיו ולכשתלד וכיון דהקנין מתחיל מעכשיו א"כ התחיל הקנין קודם חיוב הבכור' ול"ק ק' הקצה"ח הנ"ל עכ"ד רו"מ ולדבריו שכח הקצוה"ח בסי' ר"ט ד"ע מ"ש בסס"י קצ"ז אבל נרא' דכיון שכ' התוס' בקדושין ריש ד"ס דלר"י דס"ל במעכשיו ולאחר ל' יום דקידושי מאה תופסין בה ולא הוי כמקדש חצי אשה דא"מ משום דכאן לא שייר בגוף האשה כלום אלא קידושין של כ"א גומרין בכולה

ע"ש וכ"כ הרשב"א בחי' שם דכאן לא שייר באשה כלום ולאו חצי אשה היא דכולה מיקדשא לי' אלא בקנינו היא דשייר דחצי קנין היא ע"ש והנה הא דבמעכשיו ולאחר ל' יום קנה כשעומדת באגם כ' התוס' ביבמות דצ"ג ובכתובות דפ"ב משום דבכה"ג שיורא היא כדס"ל לר"י בקידושין והקנין מתחיל מעכשיו ואינו נגמר עד לאחר ל' ע"ש והנה הא דשותפות עכו"ם פוטר מבכורה היא דבעינן כל בכור וליכא כמבואר בבכורות ד"ג לזאת כיון דבגמר הקנין דהיינו בשעת לידה אז חל נמי קדושת בכורה וכל שחלו קנין וקדושת בכורה כ"א קדושת בכורה קודם משום דדברי הרב ודברי התלמוד כו' וא"כ בגמר הקנין קדושת בכורה קדים ואף דעכ"פ התחלת הקנין של הנכרי התחיל בעת המכירה דהאמר מעכשיו מ"מ כיון דבעת הלידה לא חל רק בכורה ולא קנין א"כ הוי כבא א' וקידשה תוך ל' יום דמקודשת לשניהם היינו דכ"א קנה את כולה וא"כ בבכורה בכה"ג אינו פוטר כיון דעכ"פ קרינן בי' כל בכור דהא קדושת בכורה נמי חל בכולו וזה נכון היטב ע"כ יפה הק' בעל הפלאה והקצה"ח וצ"ל או כתי' הקצוה"ח וכבר כ' שקדמו בתשו' מוהר"מ מינץ בסברתו או כמו שתרצתי במכתבי הקדום אמנם גוף דברי הקצוה"ח סס"י קצ"ז אינם נוחין לי והואיל ואינם ענין לנ"ד לא רציתי להאריך ואשר כ' רו"מ על מ"ש בהעתקה אשר שלחתי מתשובתי לענין קנין דרבנן שמועיל להפקיע קדושת בכורה וכ' רו"מ שאכתי לא נתיישב לד' הסמ"ע בסי' ס"ו דנכרי אינו קונה בקנין דרבנן עכ"ד הנה אין זה חדשות שכבר העיר בזה הקצוה"ח בסי' קצ"ד וע' במק"ח בסי' תמ"ח סק"ח מ"ש ליישב לענין מכירת חמץ ולע"ד אף לענין הפקעת בכורה י"ל סברא זו עפמ"ש התוס' בע"ז דע"א סד"ה ר"א ודעת לנבון ניקל אמנם לענד"נ דלכאור' ק' על הסמ"ע מדברי הרא"ש ספ"ק דגיטין שכ' בשם ר"ת דמע"ש לא תקנו בעכו"ם דכיון דהלכת' בלא טעמא היא הבו דלא לוסיף עלה ע"ש ובטוש"ע ח"מ סי' קכ"ו ות"ל כיון דמעמ"ש אינו אלא קנין דרבנן ונכרי אינו קונה בקנין דרבנן וראיתי בתומים שסייע דעת הסמ"ע מהך דמעמ"ש ודבריו תמוהים דאדרב' הוי תיובת' להסמ"ע לזאת עכצ"ל דדוקא במכירות שטרות כ' הסמ"ע כן ומשום דלמ"ד מכירות שטרות דרבנן ל"ש קנין בשטרות מה"ת כלל וכיון דאינם בק' מה"ת כלל רק מדרבנן סובר הסמ"ע דלא תקנו בעכו"ם משא"כ מעמ"ש דאף דמלוה ליתא בקנין מה"ת כלל משום שא"ב וע' בבעה"מ ומלחמות בפ"ד דב"ק ובטוש"ע ח"מ סס"י רי"א מ"מ עכ"ע פקדון בר קנין היא לזאת הרא"ש והקדמונים דמיירי נמי בפקדון כמבואר בדבריהם הוצרכו ליתן טעמא משום דמעמ"ש הוי הלכתא בל"ט והבו דלא לוסיף עלה דלולא זאת כיון דב"ק הוא מה"ת בקנין אחר אף דקנין מעמ"ש הוי רק קנין דרבנן נכרי נמי קונה בזה וכיוצא בזה חולק ר"ש במרדכי פ' מ"ש והובא בסמ"ע סס"י ר"ג ע"ש ואף דגם הא שאמרו

דמע"ש היא הלכתא בל"ט היא רק משום מע"ש בהלואה וע' רש"י בגיטין די"ג ע"ב ד"ה מ"ט וע"ש בספ"י ובקצה"ח סי' קכ"ו סק"ג עכצ"ל דלא חילקו וכיון דבמלוה ליתא בנכרי ה"ה בפקדון כיון דבפ"א תיקנו למלוה ולפקדון והתקנה הוי הלכתא בל"ט משום מלוה ולפ"ז גם להסמ"ע א"ש ומהני קנין דרבנן בפרט שהש"ך שם חולק על הסמ"ע ולפמ"ש הנה"מ שם סקל"ה נמי א"ש אכן המחוור לענ"ד כמ"ש דאף לדברי הסמ"ע אין בזה פקפוק ומ"ש רו"מ עמ"ש דלכ"ע עכ"פ הוי הפקר מה"ת והפקר פטור מבכורה כמבואר בתוספתא וע"ז כ' רו"מ דזה אינו מוסכם דהג' בעל ש"א סובר דחייבת עכ"ד א"י מה הוא סח דכי בשביל שהג' בעל ש"א אישתמט לי' תוספתא זו שייך לומר דאינו מוסכם מה שמבואר בתוספתא מפורש וכבר תמהתי בתשו' א' על הג' הנ"ל מתוספתא זו אחר כך כשבא בדפוס תשו' ח"ס ראיתי שתמה בזה על הג' הנ"ל ואשר הביא רו"מ ראי' דקנין דרבנן מועיל לד"א מש"ס דגיטין דנ"ה ע"ב דקאמר אוקמוה רבנן ברשותי' בי היכי דליחייב עלה עכ"ד הנה כבר הבאתי במכתבי דד"ז שנחלקו הרי"ו והב"י באה"ע סי' כ"ח אי קנין דרבנן מועיל שיהי' של תונה הוא פלוגתא דקמאי הובא בר"ן פ' התקבל בשמעתתא דג' מדות בקטן דדעת רש"י והר"ן שם דקנין דרבנן מהני גם לשל תורה משום דהפקר ב"ד הפקר ולד' התוס' ל"מ ע"ש בר"ן וכבר הרגיש בזה הב"ח באה"ע שם ובר"ן שם כ' דהא דזכי' דרבנן קלישא מזכי' דא דוקא בלא אתי לרשות זוכה עש"ה מבואר דבאתי לרשות זוכה כ"א מודי דקנין דרבנן מהני לשל תורה וכן בדין דהא עכ"פ הפקר ב"ד הפקר מה"ת היא ובאתי לרשות זוכה זכה מהפקר דבר תורה וכבר הרגישו בזה בתשו' גא"י סי' נ"ח וסי' נ"ט ע"ש באריכות ובתשו' ח"ס סי' שי"ד ובס' מק"ח סי' תמ"ח כ' ג"כ סברא זו מדעתי' דנפשי' ובאמת לפי המבואר בר"ן כ"ע מודי באתי לרשות זוכה ואף לפמ"ש המק"ח בשם התוס' בסוכה מבואר דאף באתי לרשות זוכה ל"מ בגזלן קנין דרבנן לד"א דבריו תמוהים דהא אדרבה במסקנת דבריהם מבואר להיפך וכ"כ בתשו' גא"י סי' נ"ט ודברי השעה"מ שהביא בספר אבני מלואים סי' כ"ח סקל"ג וע"ש מ"ש בספר א"מ הם תמוהים שנראה שהעלימו עין מדברי התוס' הנ"ל ואין ספר שעה"מ כעת לפני ועכ"פ אין ראיית רו"מ ראי' אמנם בלא"ה אין ראייתו ראי' שרש"י שפי' שם בגיטין דנ"ה בד"ה אוקמוה שהיא מטעם דהפקר בד' הפקר לטעמי' שסובר דקנין דרבנן מועיל לד"א והתוס' שסוברים שאינו מועיל הא פירש"י שם בד"ה כי היכי דטעמא כיון דלא נודעה לרבים ואוקמה ברשותי' שלא יהי' כהנים עצבין ממילא מחייב השוחטה בחוץ והיינו משום שראוי לבא לפתח אהל מועד ואהא דמכפרת בפנים ודאי דל"ק דטעמא משום דיש רשות לחז"ל לעקור דבר מה"ת בשוא"ת כמ"ש רש"י שם ע"א בד"ה נמצא

וע"ש בספ"י ולק"מ וא"כ אין ראיית רו"מ ראי' כלל ודברי הפ"י שם בתוס' ד"ה מ"ט צ"ע אחר כותבי נזכרתי שבס' ג"פ בסי' ק"כ סק"ה שהבאתי במכתבי כבר הרגיש בהך דש"ס גיטין דנ"ה הנ"ל וכ' כמ"ש תחלה דשם בכבש כבר נכנס ברשותו וכיון דעכ"פ הפקר ב"ד הפקר מה"ת כבר זכה בו וגם פלפל שם בהך דאקני אקני לי' רבנן שבגיטין ד"ך שהביא רו"מ ע"ש וע"ד אשר פלפלתי והעירותי במה שכ' הפוסקים דאם מכר מבכרת בכסף בלא משיכה הוי ס' בכור ואסור ואמאי הא אי תפיס הנכרי ל"מ מיני' דיכול לומר קים לי וכיון שכן הוי יד נכרי באמצע ופוטר כמו דקאמר בש"ס פ"ק דב"מ ואי תקפו כהן א"מ מידו נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן ש"מ דכל היכא דתקפו א"מ מידו מקרי ממונו של כהן וה"ה יד נכרי באמצע והארכתי בזה וכ' רו"מ דאין כאן אף התחלת קושיא כיון דמ"מ אין להנכרי זכי' רק מספק הוי ס' בכור ושם בב"מ הפ' דבשלמא אי ת"כ מוציאין ש"מ דאינו ס' כלל משום דאוקמוהו בחזקת מ"ק והוי כודאי מש"ה נכנסין לדור להתעשר דודאי של ישראל היא א"א אמרת דא"מ מידו ש"מ דחזקת מ"ק לא פעל כלום וא"כ הוי ס' השקול וא"כ נמצא פוטר בממון ש"ס היא שמא של כהן עכ"ד רו"מ והאמת היא שרו"מ דרך בדרך הפ"י שם בסוגיא אבל דבריו תמוהין דהא בת"כ בס' בכור מיירי ושם אין חזקת מ"ק כמ"ש הרשב"א בתשו' ס' שי"א שהביא הפ"י בעצמו וע' בס' ש"ש ש"ג פ"ה ובס' ת"ך פ"א וגם לישנא דש"ס ל"מ הכי ובמכתבי הבאתי לשון רש"י שם בד"ה ואי ס"ד שמשמע להדיא מדבריו כמ"ש וגם בספר ש"ש ש"א פ"ג מבואר כדברינו וע"ש מ"ש בשם שטה מקובצת וגם ע"ש מ"ש בשם תשו' הר"ן והובא גם בב"י ביו"ד סי' רכ"ח על מ"ש הטור אין מתירין את נדרו עד שיחול ע"ש ולחו"נ כמותו יספיקו דברי אלה את זה ראיתי להשיב לכרו"מ מתוך טרדות שונות ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה: שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

וראיתי לכתוב לכרו"מ שאשר הבאתי במכתבי בשם תשו' גא"י בפי' דברי א"ז דמש"ה סובר דעובר בר מכירה היא לענין בכורה משום דגמר ומקני כמ"ש התוס' בע"ז דע"א ומש"ה בר מכירה היא כמ"ש ר' יוחנן בב"ב דקמ"ב דאף דהמזכה לעובר ל"ק מ"מ בבנו קנה משום דדעתו של"ק אצל בנו וגמר ומקני ה"ה בזה ואני פקפקתי עליו מדברי המק"ח סי' תמ"ח סק"ה כעת ראיתי שכבר קדמו בזה בתשו' מהר"מ מינץ סי' ל"ה שכ' בכוונת א"ז כמ"ש הגא"י והסיר הפיקפוק שפקפקתי ע"ש וכל הגדולים שפלפלו בזה בתשו' גא"י לא ראו דברי מהרמ"מ הנ"ל והנה מהרמ"מ מחליט להחמיר שלא לסמוך ע"ד הא"ז מ"מ כיון שהרמ"א סס"י ש"ך הביא ד' מהרא"י ויש גם צירוף דברי הרמב"ם ודברי הא"ז אם הוא באופן שכתבתי יש להקל ע"פ האופן שכתבתי במכתבי הקדום:

וע"ד הס"ת שנחסרו בה הנונין המונזרים שבפ' ויהי בנסוע הנה כיון שאין אנו נוהגין לעשות הנונין המונזרין רק בריוח שבין הפרשיות כמ"ש הנו"ב קמא סי' ע"ד ודלא כמהרש"ל בתשו' סי' ע"ג ומהר"מ לובלין בתשו' סי' ע"ה א"כ אין לפסול ס"ת אם נחסרו בה הנונין המנוזרין לגמרי דלא כדמשמע מדברי מהרש"ל בתשו' הנ"ל וע' בתשו' מהרמ"ל הנ"ל וכן האריך בזה בס' בני יונה להכשיר בדיעבד אבל לכתחילה יש לתקן ולעשות כמנהגינו וכן פ' בספר שערי אפרים סי' ה' סכ"א שלמה הנ"ל:

תשובה קצז

סקאלא יום ג' א"ח שבועות תר"ך לפ"ק:

החיים והשלום לכבוד ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מוה' יוסף יהודא שטראזבערג מבוזנאב

מעת בואי לביתו אפפוני טרדות רבות ועצומות וגם הייתי טרוד מאד להשיב תשובות לכמה מקומת בדברים נחוצים מאד לזאת לא יכולתי לעיין במכתבו עד ימי החג העבר והצצתי בדבריו כמציץ מן החרכים ואמרתי להשיבו בקצרה כפי האפשרות וע"ד שאלתו שא' מכר פרה מבכרת לנכרי בכדי לפוטרה מבכורה והפרה נשארת אצל ישראל המוכר ואחר כך חזר ומכר הפרה לישראל אחר ומשך הלוקח הפרה לביתו וילדה בכור וכתב רו"מ דלד' הרא"ש וטור בח"מ רס"י שנ"ד דגזל פרה מעוברת וילדה דהוי שינוי מעשה וקנה הגזלן גוף הפרה א"כ ה"נ כיון שחזר ומכרה לאחר הוי גזלן וכיון שילדה אח"כ נקנתה לו וחייבת בבכורה ואף לד' הרמב"ם דס"ל דלא הוי שינוי מעשה משום דהוי שינוי החוזר דהדרא ומתעברה מ"מ ביאוש עם שינוי מעשה החוזר מבואר בתוס' ורא"ש בב"ק דס"ו ע"ב דקנה וכ"פ בש"ע סי' שנ"ג ס"ב א"כ י"ל דה"ה בשינוי רשות ושינוי מעשה כמו בנ"ד אלא שהק' ע"ד תוס' ורא"ש הנ"ל מסוכה ד"ל ע"ב גבי אוונכרי דמוכח שם דאף יאוש ושינוי מעשה החוזר ל"מ עכ"ד רו"מ ואני תמה מדוע לא שם עין לדברי התוס' שם בסוכה ד"ה וליקנוה שכ' בפי' דשינוי מעשה החוזר אף עם יאוש ל"ק כדמוכח התם ודוקא שינוי השם החוזר קונה עם יאוש ולא שינוי מעשה והרא"ש בב"ק דס"ו נמי ל"ק רק בשינוי השם החוזר ע"ש וגם הטוש"ע בסי' שנ"ג ס"ב ובסי' שס"א ס"ב נמי בשינוי השם החוזר כ"כ ולא בשינוי מעשה החוזר ובאמת יש להפליא טובא על רבותינו נו"נ והם הב"י ורש"ל והב"ח בזה שעל מ"ש הטור בסי' שנ"ג דשינוי השם שחוזר עם יאוש קונה מה"ת כ' הב"י וז"ל כ"כ הרא"ש בפ' מרובה והיא מדברי התוס' שם שכ' אהא דקאמר התם מי איכא למ"ד שינוי מעשה ל"ק ולא בעי לאוקמי בשינוי החוזר לברייתו דאיכא למ"ד דל"ק

דר' יוסף ל"פ ארבה אלא ביאוש לחודי' אבל שינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו דאיירי בי' רבה ל"פ עליו עכ"ל וגם הב"ח שם כתב ע"ד הרא"ש דב"ק הנ"ל וז"ל והיא מדברי התוס' דס"ו ד"ה מי איכא למ"ד עכ"ל וגם הרש"ל ביש"ש פ' מרובה סי' ז' בקיצור דיניו כ' וז"ל ויאוש ושינוי רשות אחריו או שינוי מעשה גריע אחריו אפי' שינוי השם גרוע אחריו קני מדאורייתא ע"כ ונפלאתי מאד על גדולי רבותינו ז"ל הנ"ל שדבריהם הם נגד ש"ס ערוך בסוכה ונגד דברי התוס' שם והרא"ש בב"ק דס"ו דוקא בשינוי השם גריע הוא דקאמר ולא בשינוי מעשה גרוע כמ"ש התוס' שם בסוכה וכדמוכח להדיא בסוכה מש"ס גופו ומה שהביאו הב"י והב"ח מדברי התוס' בב"ק דס"ו ע"ב ד"ה מי איכא למ"ד היא תמוה מאד שמבואר מדבריהם שהבינו ממ"ש התוס' שם דר' יוסף ל"פ עליו דרבה אלא ביאוש לחודי' אבל שינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו כו' ל"פ עליו ע"כ מדכ' מעיקרא ביאוש לחודי' מבואר שמ"ש אח"כ אבל שינוי מעשה היינו ביאוש ושינוי מעשה אבל דבריהם צע"ג ואין כוונת התוס' כן אלא כוונתם דרבה שם קאמר תרתי דשינוי קונה וגם יאוש קונה והתוס' שם סוף דס"ה כ' דשינוי דאמר רבה היינו שינוי החוזר ומש"ה כ' התוס' דאף דר"י פליג על רבה שם וקאמר דיאוש ל"ק לא תימה מדפליג עליו ביאוש ה"ה דפליג עליו בשינוי החוזר וסובר ג"כ דל"ק דליתא דדוקא ביאוש לחודי' פליג עליו אבל בשינוי החוזר מודה לי' והיינו אף בלא יאוש כדס"ל לרבה וכן ס"ל לר' יוסף התם בריש דס"ז כמ"ש התוס' בסוכה שם רד"ה הנ"ל אבל אנן לא קיי"ל לא כרבה ולא כר"י אלא דשינוי החוזר בין שינוי מעשה ובין שינוי השם כל שחוזר לברייתו ל"ק אמנם עם יאוש עדיף שינוי השם החוזר משינוי מעשה החוזר כמ"ש התוס' בסוכה הנ"ל וכמ"ש התוס' שם בפי' ודברי רבותינו הנ"ל צע"ג (א) **(**הג"ה מבן המחבר** וכן יש לתמוה על הפריש' בחו"מ שם שכ"כ בהדי' דיאוש עם שינוי מעשה החוזר קנה וע' בב"י באו"ח סי' י"א וב שם ובט"ז ומג"א ס"י שוב ראיתי בשער המלך פ"א מהל' גירושין שתמה ע"ז והביא שכן תמה ע"ז בס' כפות תמרים נ)** אמנם דברי רו"מ תמוהים ביותר דכיון ששם עניו לסוגיא שבסוכה למה לא עיין שם בתוס' במקומו וא"כ לדברי הרמב"ם אין בנ"ד בית מיחוש אמנם גם מה שהחליט רו"מ שלד' הרמב"ם טעמי דלידה לא הוי שינוי מעשה משום דהוי שינוי מעשה החוזר אינו נלע"ד והן אמת שבישי"ש פ' הגוזל קמא סי' ד' כ"כ בטעם הרמב"ם וכ"נ מל' הסמ"ע בסי' שנ"ד אבל לענ"ד אאל"כ דודאי משום דחוזר ומתעברת ולד אחר א"א לומר דהוי שינוי החוזר כמ"ש הרא"ש שם ר"פ הגוזל קמא ועוד בכור מהני משום דודאי גמר והקנה כמ"ש התוס' בע"ז דע"א סד"ה ר"א ע"ש שהאריך ליישב כל המקומות שנראין לכאור' שסותרים לזה (א) **(הג"ה מבן המחבר א)

ע' בתשו' מבי"ט ח"ב סי' קל"ז ובשעה"מ פכ"ב מה' מכירה הל' י' מה שהאריך בזה.)** והאמנם שעל טעם זה יש לפקפק וע' בס' מק"ח סי' תמ"ח סק"ה מ"מ סניף קצת הוי לשאר טעמי היתר וע' בנה"מ סי' קצ"ז סק"ד ודעת הרמב"ם כבר נתבאר שסובר דעובר הוי בעולם והאחרונים הביאו לזה ראיות ברורות והגם שאעפ"כ קשה להקל באיסור חמור כזה נגד פשטות דברי התוס' והרא"ש והתה"ד והטוש"ע מ"מ כיון שהרמ"א סס"י ש"ך הביא דברי מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל בסתם לפסק הלכה דמהני מכירות הולדות לחוד דאף דהוי דשלבל"ע דאמרי' נעשה כאומר לו קנה הבהמה לולדותי' ודמיא לההיא דר"פ המפקיד דנעשה כאומר סמוך לגניבתה קני' לך וע"ש בט"ז וש"ך ודגול מרבבה עמד על הרמ"א שס"ו סתם כדעת המחבר דל"מ שיקנה חלק בעובר ואמאי לא נימא כדעת מהרא"י בפסקיו הנ"ל ומ"ש הד"מ שהמחבר מיירי שלא משך הנכרי האם לרשותו רק הקנה לו בקנין חליפין ע"ש והיא תמוה מאד דבקנין חליפין נמי נימא הכי דהוי כאלו הקנה לו בפי' האם לולדות ואף דבר"פ המפקיד לאיכא דאמרי אי קיימא באגם ל"מ ואולי לזה היא שכיון רו"מ בזה שרצה לצדד להקל מחמת קנין חצר דוקא אבל זה טעות דהא רק קמדמה לה מהרא"י להתם דכי היכי דהתם אע"פ שלא אמר כן בפי' הוי כאומר משום דניח' לי' לבעלים כמ"ש רש"י שם ה"ה כאן משום דודאי רוצה להפקיע קדושת בכור הוי כאומר לו בפי' הכי וכ"כ בתשו' נו"ב מה"ת חיו"ד סי' קצ"ב אבל כאן ודאי כאומר לו מעכשיו קנה אותה לולדותי' וא"כ אין צריך לעמוד אז ברשות הנכרי ובלא"ה הלכה שם בר"פ המפקיד כלישנ' קמא כמ"ש הרא"ש שם ודברי הד"מ הנ"ל תמוהים והעיקר כמ"ש הד"מ בתי' הראשון דהמחבר מיירי שאמר בפי' שאינו מקנה לו האם או אולי סמך א"ע הרמ"א על דבריו בסוף הסי' ומ"מ כיון דאיכא הך סניף להקל מ"ש מהרא"י בעצמו והרמ"א מביאו לפסק הלכה ואף שמהרא"י לא סמך א"ע על טעם זה לבד רק בצירוף סניפים אחרים לזאת כ' הנו"ב שם סי' קצ"א דאין לסמוך על קולא זו לבד מ"מ בסי' קצ"ב כ' להקל מחמת דברי הרמב"ם הנ"ל בהיכר העובר לצרף לטעם מהרא"י הנ"ל ואעפ"כ כ' שלמעש' הי' מתיישב מ"מ כיון שכבר הורה מורה א' להקל ע"פ ד' רמ"א הנ"ל לזאת פ' שיצוה לא"י לחתוך אוזן ולצרף ד' רש"י בע"ז דיו"ג דבזה"ז אין בהטלת מום בבכור רק איסור דרבנן ויש לסמוך על הקולא הנ"ל ובתשו' ח"ס חיו"ד סי' שי"ב מתיר גם היא במכר העובר לבד רק בקנין כסף ע"י שיצוה לנכרי לחתוך אזנו וע"ש בסי' ש"ו שהחמיר מאד בזה בענין הטלת מום ע"י נכרי מ"מ סמך בכאן ע"ז משום דהעיקר בעינן כד' האומרים דיש מכירה לעובר ובצירוף טעם קולת מהרא"י בסי' ק"ל וסמך עצמו בזה על א"ז שסובר דבקנית הולד לבד סגי בקנין כסף לבד אף לר"ת אף

דמהר"מ חולק עליו מ"מ יש צירוף להקל דעת רש"י ורמב"ם שמקילין בלא"ה בכסף לבד לזה סמך את עצמו אהטלת מום עכ"פ מכ"ש בנ"ד דאיכא קנין כסף ות"כ כדרך התגרים דיש להקל באופן הנ"ל סיומא דהך פיסק' הנלע"ד דאם נמכר הולד לכשתלד או אמר איזה ל' שמורה שמוכר הולד לכשיולד איני רוצה להקל כלל כי חוץ חשש דשלבל"ע יש חשש מחמת דכשנולד חל קדושת בכור קודם ע"ד שאמרו בש"ס תמורה דכ"ה אבל אם מכר העובר סתם ומכרו מעכשיו יש להורות לעשות כמ"ש הנו"ב והח"ס הנ"ל לצוות להנכרי לעשות בו מום ולשחטו אח"כ במומו כיון שכבר בררנו שיש לנו הרבה צדדים להקל ושד' רה"פ להקל כנלע"ד ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה כותב בטרדות שונות. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה קצו

סקאלא יום ג' כ"ג מנחם אב תרי"ח לפ"ק.
ושלום תנינא לכבוד אה' ידידי הרב המופלג החריף ובקי כ"ש מ' זכרי' מענדיל כ"י מו"צ בק' קאלאמייע.
מכתבו קבלתי בא להשיב על דברי תשובתי שהשבתי לו ביום ג' דנא אבל אין דבריו נכונים כאשר אבאר ראשונה תמה על תמיהתי שתמהתי על דבריו שכ' לגבב להקל מכח קנין חצר להאומרים דקנין חצר מועיל בנכרי וע"ז תמהתי דכיון דעיקר החשש בנ"ד היא מטעם שכ' רו"מ דכיון שלא מכר רק העובר הוי דשלבל"ע ול"מ לשום דיעה רק באמר לכשתלד וא"כ כיון שהיא דשלבל"ע מה מהני קנין חצר וע"ז חזר רו"מ ותמה עלי דמדוע לא פרשתי שכוונתו היא שתיכף בעת שהתחיל הולד לצאת מהרחם מעט מעט תיכף החצר קונה קודם יציאת רובו ול"ש דברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין כמו שתי' הקצוה"ח דברי התה"ד כמבואר בקצוה"ח סי' ר"ט סק"י עכ"ד רו"מ והאמנם שדברי הקצוה"ח כבר אמורים עם הספר בתשו' מהר"מ מינץ סי' ל"ו וז"ל מעתה כיון דאפי' לר"ה לא קני' קודם שבלע' אז משבלע' תו לא חל הקנין דקדושת בכור בא קודם או קדושה וקני' באים כ"א אכן י"ל דבכור לא קדוש עד שיצא רובא והקני' מתחיל מיד כשיצא אבר א' עכ"ל מ"מ אין דברי המהרמ"מ והקצוה"ח ענין לדברי רו"מ שמהרמ"מ ל"כ רק למ"ד אדם מקנה דשלבל"ע רק דאעפ"כ אינו קונה עד שבלע' כדס"ל לר"ה והקצוה"ח מיירי לדידן באמר לכשתלד להפוסקים דבאמר לכשתלד קנה מש"ה כ' שפיר אבל בנ"ד דלא אמר לכשתלד דמש"ה כ' רו"מ דכאן הוי דשלבל"ע לכ"ע משום דל"א לכשתלד כמ"ש רו"מ א"כ מה מהני קנין חצר שאח"כ כיון שלא אמר לו המוכר שיקנה אח"כ דדוקא

באמר לכשתלד כ' הטח"מ בסי' ר"י דלד' ר"ח ורא"ש קנה כשישנו ברשות הזוכה כשנולד העובר או עומד באגם ומבואר דאי לא אמר לכשתלד אף אי עומדת ברשות הזוכה לכ"ע ל"מ וז"פ דהרי אף בהא דאמר ר"נ ומודינא דאי שמיט ואכיל ל"מ מיני' היא רק מטעם שאכל בפני המוכר ומטעם מחילה כמ"ש הפוסקים וכמבואר מש"ס דב"מ דס"ו הא לולא זאת אף שהי' בידו של לוקח ואכלו ל"מ כיון דבשעת המכיר' הי' דשבל"ע ול"ק וה"ה לעובר בלא אמר כשתלד להאומרים דהו' דשלבל"ע וז"פ וברור ודברי רו"מ תמוהים ואי הוי אמר לכשתלד בלאו קנין חצר הי' מועיל להאומרים דמהני לכשתלד ל"מ לד' הא"ז דבעובר לבד מועיל קנין כסף לכ"ע דבהא א"צ שיעמוד בשעת לידה ברשות לוקח או באגם כמבואר בראשונים בכ"ד ובסמ"ע וש"ך סס"י קצ"א ואף להחולקים על הא"ז מ"מ כשעומד ברשות לוקח הוי במקום משיכה כמ"ש הש"ך ביו"ד סס"י ש"ך בשם מהרא"י וע' במק"ח סי' תמ"ח סק"ה אמנם נ"ד לא אמר לכשתלד כמ"ש רו"מ לזאת אין מקום לקנין חצר ודברי רו"מ תמוהים ואשר כ' רו"מ ליישב קו' הקצוה"ח סי' ר"ט סק"י מעל התה"ד ע"פ מה שיישב הקצוה"ח בסס"י קצ"ז ד' הטור סי' ר"י מקו' המל"מ דבעובר מהני נמי מעכשיו ולכשתלד משום דחשוב קצת כבא לעולם כמ"ש הרשב"ם בב"ב דקמ"ב ומש"ה מועיל בי' מעכשיו ולכשתלד דהקנין מתחיל קצת מעכשיו ויוגמר לכשיולד ובהכי מיירי הטור ומש"ה מועיל נמי כשעומד כשיולד באגם ע"ש ובזה יישב רו"מ נמי ד' התה"ד בד' הא"ז דמיירי נמי במעכשיו ולכשתלד וכיון דהקנין מתחיל מעכשיו א"כ התחיל הקנין קודם חיוב הבכור' ול"ק ק' הקצה"ח הנ"ל עכ"ד רו"מ ולדבריו שכח הקצוה"ח בסי' ר"ט ד"ע מ"ש בסס"י קצ"ז אבל נרא' דכיון שכ' התוס' בקידושין ריש ד"ס דלר"י דס"ל במעכשיו ולאחר ל' יום דקידושי מאה תופסין בה ולא הוי כמקדש חצי אשה דא"מ משום דכאן לא שייר בגוף האשה כלום אלא קידושין של כ"א גומרין בכולה ע"ש וכ"כ הרשב"א בחי' שם דכאן לא שייר באשה כלום ולאו חצי אשה היא דכולה מיקדשא לי' אלא בקנינו היא דשייר דחצי קנין היא ע"ש והנה הא דבמעכשיו ולאחר ל' יום קנה כשעומדת באגם כ' התוס' ביבמות דצ"ג ובכתובות דפ"ב משום דבכה"ג שיורא היא כדס"ל לר"י בקידושין והקנין מתחיל מעכשיו ואינו נגמר עד לאחר ל' ע"ש והנה הא דשותפות עכו"ם פוטר מבכורה היא דבעינן כל בכור וליכא כמבואר בבכורות ד"ג לזאת כיון דבגמר הקנין דהיינו בשעת לידה אז חל נמי קדושת בכורה וכל שחלו קנין וקדושת בכורה כ"א קדושת בכורה קודם משום דדברי הרב ודברי התלמוד כו' וא"כ בגמר הקנין קדושת בכורה קדים ואף דעכ"פ התחלת הקנין של הנכרי התחיל בעת המכירה דהאמר מעכשיו מ"מ כיון דבעת הלידה לא חל רק בכורה ולא קנין א"כ הוי כבא א' וקידשה תוך

ל' יום דמקודשת לשניהם היינו דכ"א קנה את כולה וא"כ בבכורה בכה"ג אינו פוטר כיון דעכ"פ קרינן בי' כל בכור דהא קדושת בכורה כמי חל בכולו וזה נכון היטב ע"כ יפה הק' בעל הפלאה והקצה"ח וצ"ל או כתי' הקצוה"ח וכבר כ' שקדמו בתשו' מוהר"מ מינץ בסברתו או כמו שתרצתי במכתבי הקדום אמנם גוף דברי הקצוה"ח סס"י קצ"ז אינם נוחין לי והואיל ואינם ענין לנ"ד לא רציתי להאריך ואשר כ' רו"מ על מ"ש בהעתקה אשר שלחתי מתשובתי לענין קנין דרבנן שמועיל להפקיע קדושת בכורה וכ' רו"מ שאכתי לא נתיישב לד' הסמ"ע בסי' ס"ו דנכרי אינו קונה בקנין דרבנן עכ"ד הנה אין זה חדשות שכבר העיר בזה הקצוה"ח בסי' קצ"ד וע' במק"ח בסי' תמ"ח סק"ח מ"ש ליישב לענין מכירת חמץ ולע"ד אף לענין הפקעת בכורה י"ל סברא זו עפמ"ש התוס' בע"ז דע"א סד"ה ר"א ודעת לנבון ניקל אמנם לענד"נ דלכאור' ק' על הסמ"ע מדברי הרא"ש ספ"ק דגיטין שכ' בשם ר"ת דמע"ש לא תקנו בעכו"ם דכיון דהלכת' בלא טעמא היא הבו דלא לוסיף עלה ע"ש ובטוש"ע ח"מ סי' קכ"ו ות"ל כיון דמעמ"ש אינו אלא קנין דרבנן ונכרי אינו קונה בקנין דרבנן וראיתי בתומים שסייע דעת הסמ"ע מהך דמעמ"ש ודבריו תמוהים דאדרב' הוי תיובת' להסמ"ע לזאת עכצ"ל דדוקא במכירות שטרות כ' הסמ"ע כן ומשום דלמ"ד מכירות שטרות דרבנן ל"ש קנין בשטרות מה"ת כלל וכיון דאינם בק' מה"ת כלל רק מדרבנן סובר הסמ"ע דלא תקנו בעכו"ם משא"כ מעמ"ש דאף דמלוה ליתא בקנין מה"ת כלל משום שא"ב וע' בבעה"מ ומלחמות בפ"ד דב"ק ובטוש"ע ח"מ סס"י ריי"א מ"מ עכ"ע פקדון בר קנין היא לזאת הרא"ש והקדמונים דמיירי נמי בפקדון כמבואר בדבריהם הוצרכו ליתן טעמא משום דמעמ"ש הוי הלכתא בל"ט והבו דלא לוסיף עלה דלולא זאת כיון דב"ק הוא מה"ת בקנין אחר אף דקנין מעמ"ש הוי רק קנין דרבנן נכרי נמי קונה בזה וכיוצא בזה חולק ר"ש במרדכי פ' מ"ש והובא בסמ"ע סס"י ר"ג ע"ש ואף דגם הא שאמרו דמע"ש היא הלכתא בל"ט היא רק משום מע"ש בהלואה וע' רש"י בגיטין די"ג ע"ב ד"ה מ"ט וע"ש בספ"י ובקצה"ח סי' קכ"ו סק"ג עכצ"ל דלא חילקו וכיון דבמלוה ליתא בנכרי ה"ה בפקדון כיון דבפ"א תיקנו למלוה ולפקדון והתקנה הוי הלכתא בל"ט משום מלוה ולפ"ז גם להסמ"ע א"ש ומהני קנין דרבנן בפרט שהש"ך שם חולק על הסמ"ע ולפמ"ש הנה"מ שם סקל"ה נמי א"ש אכן המחוור לענ"ד כמ"ש דאף לדברי הסמ"ע אין בזה פקפוק ומ"ש רו"מ עמ"ש דלכ"ע עכ"פ הוי הפקר מה"ת והפקר פטור מבכורה כמבואר בתוספתא וע"ז כ' רו"מ דזה אינו מוסכם דהג' בעל ש"א סובר דחייבת עכ"ד א"י מה הוא סח דכי בשביל שהג' בעל ש"א אישתמט לי' תוספתא זו שייך לומר דאינו מוסכם מה שמבואר בתוספתא מפורש וכבר תמהתי בתשו' א' על הג' הנ"ל מתוספתא

זו אחר כך כשבא בדפוס תשו' ח"ס ראיתי שתמה בזה על הג' הנ"ל ואשר הביא רו"מ ראי' דקנין דרבנן מועיל לד"א מש"ס דגיטין דנ"ה ע"ב דקאמר אוקמוה רבנן ברשותי' כי היכי דליחייב עלה עכ"ד הנה כבר הבאתי במכתבי דד"ז שנחלקו הרי"ו והב"י באה"ע סי' כ"ח אי קנין דרבנן מועיל שיהי' של תורה הוא פלוגתא דקמאי הובא בר"ן פ' התקבל בשמעתתא דג' מדות בקטן דדעת רש"י והר"ן שם דקנין דרבנן מהני גם לשל תורה משום דהפקר ב"ד הפקר ולד' התוס' ל"מ ע"ש בר"ן וכבר הרגיש בזה הב"ח באה"ע שם ובר"ן שם כ' דהא דזכי' דרבנן קלישא מזכי' דא דוקא בלא אתי לרשות זוכה עש"ה מבואר דבאתי לרשות זוכה כ"א מודי דקנין דרבנן מהני לשל תורה וכן בדין דהא עכ"פ הפקר ב"ד הפקר מה"ת היא ובאתי לרשות זוכה זכה זה מהפקר דבר תורה וכבר הרגישו בזה בתשו' גא"י סי' נ"ח וסי' נ"ט ע"ש באריכות ובתשו' ח"ס סי' שי"ד ובס' מק"ח סי' תמ"ח כ' ג"כ סברא זו מדעתי' דנפשי' ובאמת לפי המבואר בר"ן כ"ע מודי באתי לרשות זוכה ואף לפמ"ש המק"ח בשם התוס' בסוכה מבואר דאף באתי לרשות זוכה ל"מ בגזלן קנין דרבנן לד"א דבריו תמוהים דהא אדרבה במסקנת דבריהם מבואר להיפך וכ"כ בתשו' גא"י סי' נ"ט ודברי השעה"מ שהביא בספר אבני מלואים סי' כ"ח סקל"ג וע"ש מ"ש בספר א"מ הם תמוהים שנראה שהעלימו עין מדברי התוס' הנ"ל ואין ספר שעה"מ כעת לפני ועכ"פ אין ראיית רו"מ ראי' אמנם בלא"ה אין ראייתו ראי' שרש"י שפי' שם בגיטין דנ"ה בד"ה אוקמוה שהיא מטעם דהפקר בד' הפקר לטעמי' שסובר דקנין דרבנן מועיל לד"א והתוס' שסוברים שאינו מועיל הא פירש"י שם בד"ה כי היכי דטעמא כיון דלא נודעה לרבים ואוקמה ברשותי' שלא יהי' כהנים עצבין ממילא מחייב השוחטה בחוץ והיינו משום שראוי לבא לפתח אהל מועד ואהא דמכפרת בפנים ודאי דל"ק דטעמא משום דיש רשות לחז"ל לעקור דבר מה"ת בשוא"ת כמ"ש רש"י שם ע"א בד"ה נמצא וע"ש בספ"י ולק"מ וא"כ אין ראיית רו"מ ראי' כלל ודברי הפ"י שם בתוס' ד"ה מ"ט צ"ע אחר כותבי נזכרתי שבס' ג"פ בסי' ק"כ סק"ה שהבאתי במכתבי כבר הרגיש בהך דש"ס גיטין דנ"ה הנ"ל וכ' כמ"ש תחלה דשם בכבש כבר נכנס ברשותו וכיון דעכ"פ הפקר ב"ד הפקר מה"ת כבר זכה בו וגם פלפל שם בהך דאקני אקני לי' רבנן שבגיטין ד"ך שהביא רו"מ ע"ש וע"ד אשר פלפלתי והעירותי במה שכ' הפוסקים דאם מכר מבכרת בכסף בלא משיכה הוי ס' בכור ואסור ואמאי הא אי תפיס הנכרי ל"מ מיני' דיכול לומר קים לי וכיון שכן הוי יד נכרי באמצע ופוטר כמו דקאמר בש"ס פ"ק דב"מ ואי תקפו כהן א"מ מידו נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן ש"מ דכל היכא דתקפו א"מ מידו מקרי ממונו של כהן וה"ה יד נכרי באמצע והארכתי בזה וכ' רו"מ דאין כאן אף התחלת

קושיא כיון דמ"מ אין להנכרי זכי' רק מספק הוי ס' בכור ושם בב"מ הפ' דבשלמא אי ת"כ מוציאין ש"מ דאינו ס' כלל משום דאוקמוהו בחזקת מ"ק והוי כודאי מש"ה נכנסין לדור להתעשר דודאי של ישראל היא א"א אמרת דא"מ מידו ש"מ דחזקת מ"ק לא פעל כלום וא"כ הוי ס' השקול וא"כ נמצא פוטר בממון ש"ס היא שמא של כהן עכ"ד רו"מ והאמת היא שרו"מ דרך בדרך הפ"י שם בסוגיא אבל דבריו תמוהין דהא בת"כ בס' בכור מיירי ושם אין חזקת מ"ק כמ"ש הרשב"א בתשו' ס' שי"א שהביא הפ"י בעצמו וע' בס' ש"ש ש"ג פ"ה ובס' ת"ך פ"א וגם לישנא דש"ס ל"מ הכי ובמכתבי הבאתי לשון רש"י שם בד"ה ואי ס"ד שמשמע להדיא מדבריו כמ"ש וגם בספר ש"ש ש"א פ"ג מבואר כדברינו וע"ש מ"ש בשם שטה מקובצת וגם ע"ש מ"ש בשם תשו' הר"ן והובא גם בב"י ביו"ד סי' רכ"ח על מ"ש הטור אין מתירין את נדרו עד שיחול ע"ש ולחו"נ כמותו יספיקו דברי אלה את זה ראיתי להשיב לכרו"מ מתוך טרדות שונות ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה:

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל וראיתי לכתוב לכרו"מ שאשר הבאתי במכתבי בשם תשו' גא"י בפי' דברי א"ז דמש"ה סובר דעובר בר מכירה היא לענין בכורה משום דגמר ומקני כמ"ש התוס' בע"ז דע"א ומש"ה בר מכירה היא כמ"ש ר' יוחנן בב"ב דקמ"ב דאף דהמזכה לעובר ל"ק מ"מ בבנו קנה משום דדעתו של"ק אצל בנו וגמר ומקני ה"ה בזה ואני פקפקתי עליו מדברי המק"ח סי' תמ"ח סק"ה כעת ראיתי שכבר קדמו בזה בתשו' מהר"מ מינץ סי' ל"ה שכ' בכוונת א"ז כמ"ש הגא"י והסיר הפיקפוק שפקפקתי ע"ש וכל הגדולים שפלפלו בזה בתשו' גא"י לא ראו דברי מהרמ"מ הנ"ל והנה מהרמ"מ מחליט להחמיר שלא לסמוך ע"ד הא"ז מ"מ כיון שהרמ"א סס"י ש"ך הביא ד' מהרא"י ויש גם צירוף דברי הרמב"ם ודברי הא"ז אם הוא באופן שכתבתי יש להקל ע"פ האופן שכתבתי במכתבי הקדום:

וע"ד הס"ת שנחסרו בה הנונין המונזרים שבפ' ויהי בנסוע הנה כיון שאין אנו נוהגין לעשות הנונין המונזרין רק בריוח שבין הפרשיות כמ"ש הנו"ב קמא סי' ע"ד ודלא כמהרש"ל בתשו' סי' ע"ג ומהר"מ לובלין בתשו' סי' ע"ה א"כ אין לפסול ס"ת אם נחסרו בה הנונין המנוזרין לגמרי דלא כדמשמע מדברי מהרש"ל בתשו' הנ"ל וע' בתשו' מהרמ"ל הנ"ל וכן האריך בזה בס' בני יונה להכשיר בדיעבד אבל לכתחילה יש לתקן ולעשות כמנהגינו וכן פ' בספר שערי אפרים סי' ה' סכ"א שלמה הנ"ל:

תשובה קצז

סקאלא יום ג' א"ח שבועות תר"ך לפ"ק:

החיים והשלום לכבוד ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מוה' יוסף יהודא שטראזבערג מבוזנאב

מעת בואי לביתו אפפוני טרדות רבות ועצומות וגם הייתי טרוד מאד להשיב תשובות לכמה מקומת בדברים נחוצים מאד לזאת לא יכולתי לעיין במכתבו עד ימי החג העבר והצצתי בדבריו כמציץ מן החרכים ואמרתי להשיבו בקצרה כפי האפשרות וע"ד שאלתו שא' מכר פרה מבכרת לנכרי בכדי לפוטרה מבכורה והפרה נשארת אצל ישראל המוכר ואחר כך חזר ומכר הפרה לישראל אחר ומשך הלוקח הפרה לביתו וילדה בכור וכתב רו"מ דלד' הרא"ש וטור בח"מ רס"י שנ"ד דגזל פרה מעוברת וילדה דהוי שינוי מעשה וקנה הגזלן גוף הפרה א"כ ה"נ כיון שחזר ומכרה לאחר הוי גזלן וכיון שילדה אח"כ נקנתה לו וחייבת בבכורה ואף לד' הרמב"ם דס"ל דלא הוי שינוי מעשה משום דהוי שינוי החוזר דהדרא ומתעברה מ"מ ביאוש עם שינוי מעשה החוזר מבואר בתוס' ורא"ש בב"ק דס"ו ע"ב דקנה וכ"פ בש"ע סי' שנ"ג ס"ב א"כ י"ל דה"ה בשינוי רשות ושינוי מעשה כמו בנ"ד אלא שהק' ע"ד תוס' ורא"ש הנ"ל מסוכה ד"ל ע"ב גבי אוונכרי דמוכח שם דאף יאוש ושינוי מעשה החוזר ל"מ עכ"ד רו"מ ואני תמה מדוע לא שם עין לדברי התוס' שם בסוכה ד"ה וליקנוה שכ' בפי' דשינוי מעשה החוזר אף עם יאוש ל"ק כדמוכח התם ודוקא שינוי השם החוזר קונה עם יאוש ולא שינוי מעשה והרא"ש בב"ק דס"ו נמי ל"ק רק בשינוי השם החוזר ע"ש וגם הטוש"ע בסי' שנ"ג ס"ב ובסי' שס"א ס"ב נמי בשינוי השם החוזר כ"כ ולא בשינוי מעשה החוזר ובאמת יש להפליא טובא על רבותינו נו"נ והם הב"י ורש"ל והב"ח בזה שעל מ"ש הטור בסי' שנ"ג דשינוי השם שחוזר עם יאוש קונה מה"ת כ' הב"י וז"ל כ"כ הרא"ש בפ' מרובה והיא מדברי התוס' שם שכ' אהא דקאמר התם מי איכא למ"ד שינוי מעשה ל"ק ולא בעי לאוקמי בשינוי החוזר לברייתו דאיכא למ"ד דל"ק דר' יוסף ל"פ ארבה אלא ביאוש לחודי' אבל שינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו דאיירי בי' רבה ל"פ עליו עכ"ל וגם הב"ח שם כתב ע"ד הרא"ש דב"ק הנ"ל וז"ל והיא מדברי התוס' דס"ו ד"ה מי איכא למ"ד עכ"ל וגם הרש"ל ביש"ש פ' מרובה סי' ז' בקיצור דיניו כ' וז"ל ויאוש ושינוי רשות אחריו או שינוי מעשה גריע אחריו אפי' שינוי השם גרוע אחריו קני מדאורייתא ע"כ ונפלאתי מאד על גדולי רבותינו ז"ל הנ"ל שדבריהם הם נגד ש"ס ערוך בסוכה ונגד דברי התוס' שם והרא"ש בב"ק דס"ו דוקא בשינוי השם גריע הוא דקאמר ולא בשינוי מעשה גרוע כמ"ש התוס' שם בסוכה וכדמוכח להדיא בסוכה מש"ס גופו ומה שהביאו הב"י והב"ח מדברי התוס' בב"ק דס"ו ע"ב ד"ה מי איכא למ"ד היא תמוה מאד שמבואר מדבריהם שהבינו ממ"ש התוס' שם

דר' יוסף ל"פ עליו דרבה אלא ביאוש לחודי' אבל שינוי מעשה אפי' בחוזר לברייתו כו' ל"פ עליו ע"כ מדכ' מעיקרא ביאוש לחודי' מבואר שמ"ש אח"כ אבל שינוי מעשה היינו ביאוש ושינוי מעשה אבל דבריהם צע"ג ואין כוונת התוס' כן אלא כוונתם דרבה שם קאמר תרתי דשינוי קונה וגם יאוש קונה והתוס' שם סוף דס"ה כ' דשינוי דאמר רבה היינו שינוי החוזר ומש"ה כ' התוס' דאף דר"י פליג על רבה שם וקאמר דיאוש ל"ק לא תימה מדפליג עליו ביאוש ה"ה דפליג עליו בשינוי החוזר וסובר ג"כ דל"ק דליתא דדוקא ביאוש לחודי' פליג עליו אבל בשינוי החוזר מודה לי' והיינו אף בלא יאוש כדס"ל לרבה וכן ס"ל לר' יוסף התם ברישׁ דס"ז כמ"ש התוס' בסוכה שם רד"ה הנ"ל אבל אנן לא קיי"ל לא כרבה ולא כר"י אלא דשינוי החוזר בין שינוי מעשה ובין שינוי השם כל שחוזר לברייתו ל"ק אמנם עם יאוש עדיף שינוי השם החוזר משינוי מעשה החוזר כמ"ש התוס' בסוכה הנ"ל וכמ"ש התוס' שם בפי' ודברי רבותינו הנ"ל צע"ג (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** יש לתמוה על הפרישׁ' בחו"מ שם שכ"כ בהדי' דיאוש עם שינוי מעשה החוזר קנה וע' בב"י באו"ח סי' י"א ובפרישׁ' שם ובט"ז ומג"א ס"י שוב ראיתי בשער המלך פ"א מהל' גירושין שתמה ע"ז והביא שכן תמה ע"ז בס' כפות תמרים וצ"ע.)** אמנם דברי רו"מ תמוהים ביותר דכיון ששם עניו לסוגיא שבסוכה למה לא עיין שם בתוס' במקומו וא"כ לדברי הרמב"ם אין בנ"ד בית מיחוש אמנם גם מה שהחליט רו"מ שלד' הרמב"ם טעמי דלידה לא הוי שינוי מעשה משום דהוי שינוי מעשה החוזר אינו נלע"ד והן אמת שביש"ש פ' הגוזל קמא סי' ד' כ"כ בטעם הרמב"ם וכ"כ מל' הסמ"ע בסי' שנ"ד אבל לענ"ד אאל"כ דודאי משום דחוזר ומתעברת ולד אחר א"א לומר דהוי שינוי החוזר כמ"ש הרא"ש שם ריפ' הגוזל קמא ועוד דא"כ דא"כ מאי זה טעם לענין הולד עצמו דנמי ל"ק לד' הרמב"ם אלא טעם הרמב"ם דלענין גוף הפרה ס"ל דל"מ שינוי כלל משום דהפר' גופי' לא נשתנות כלל כמ"ש הרמב"ן במלחמות שם וכן הנמק"י בשם הרא"ה בשם רבו (והיא הרמב"ן דלא כמו שנדפס לפנינו בנמק"י כ' הרא"ש בשם רבו והמגי' הרגיש דברא"ש כ' להיפך ובאמת ט"ס היא וצ"ל הרא"ה) כמו באם היתה מלאה והטיל' גללים דודאי לא הוי שינוי מעשה לקנות בהכי ע"ש אלא שהרמב"ן סובר דלענין הולד הוי שינוי והרמב"ם סובר דגם לענין הולד לא הוי שינוי משום דגם במעי אמו נקרא בהמ' ועיין בש"ס בחולין דס"ט ובע"ז דמ"ז ובשגם שד' הרמב"ם בפ"ז מאישות דעובר ל"ח דשלבל"ע ומש"ה לא הוי לידה שינוי מעשה לא לענין הבהמ' ולא לענין העובר אמנם לד' הרא"ש והטור לכאור' יפה העיר רו"מ. אמנם נרא' דכיון דכ' רמ"א ברס"י שנ"ד בד' הי"א דהשבח היא של גנב ולא כ' דכולה היא של גנב במעוברת וילדה ול"מ לד' הש"ך

שם סק"ד דרמ"א דוקא אלידה וגזיזה קאי ולא אשאר שבח דמאלי' דודאי מוכח הכי אלא אפי' לד' הב"ח וכ"ה ד' הסמ"ע רס"י שכ"ב דגם בשאר שבח כ' רמ"א הכי וכ"נ עיקר ואכמ"ל מ"מ כיון שע"כ רמ"א כאן אדברי מחבר קאי ואפ"ה לא הביא ד' הי"א רק לענין השבח ולא לענין גוף הפרה ש"מ דאין נראין לו ד' הרא"ש והטור לענין גוף הבהמ' כיון שגם ד' הרמב"ן במלחמות והנמק"י בשם הרא"ה ודעת רש"י ג"כ דל"ח שינוי לענין גוף הבהמ' ע"כ ל"ח רמ"א לד' הרא"ש והטור בזה וא"כ בנ"ד אף לד' הרמ"א פטור' מבכור' כיון שגוף הפרה היא של הנכרי ובש"ס בתמור' דכ"ה איבעיא אמר על הבכור עם יציאת רובה עולה עולה הוי או בכור הוי ומסיק דדברי הרב ודברי התלמוד כו' וע"ש בפירש"י משום דבהדי הדדי אתו ע"ש וע"כ דקדושת בכור חייל בעת יציאת רובה האי לא חל עד אחר יציאת רובו א"כ עולה קדום דכיוצא בזה אמרינן בב"ב דקל"ז דמש"ה אחריך קדים למתנת שכ"מ וע"ש בפירשב"ם וא"כ י"ל דאף לד' הרא"ש דלידה חשיב שינוי היינו אחר יציאת רובו של הולד דאז נעשה השינוי ובעת חיוב הבכור' עדיין הי' של הנכרי אמנם מדקאמר הש"ס בב"ק דס"ז דטעמ' דגנב והגזלן הקדישן הקדש משום דהוי שינוי השם דמעיקרא חולין והשת' הקדש ע"ש וכ' שם הרשב"א בחי' משום דקנייתו והקדישו באים כא' ע"ש ומבואר דבעת השינוי נקנה לגזלן וא"כ קנה הגזלן בעת יציאת רובו דאז נשתנה מחמת הלידה. אמנם נראה דאף אם נחליט כד' הרא"ש והטור דלידה הוי שינוי אף לקנות גוף הבהמ' אכתי בנ"ד ספיקא היא מחמת פלוגתת ר"ה ורבה בחולין דס"ט אי בכור למפרע קדוש או מכאן ולהבא ופליגי נמי התם בבכור שיצא שליש ראשון דרך דופן ואח"כ יצאו שני שלישים דרך רחם דלר"ה דאמר למפרע קדוש ורובא קמא ליתי' ברחם ע"כ אינו קדוש ובנ"ד נמי רובא קמא ליתא בישראל ואינו קדוש לר"ה ונחלקו בזה הראשונים הלכת' כמאן דהרמב"ם פ' כר"ה והרא"ש פ' כרבה והובאו שני הדיעות בש"ע יו"ד סי' שי"ט א"כ בנ"ד איכא ס"ס בפלוגת' דרבוותא חדא דשמא הלכה כרמב"ם דלידה לא הוי שינוי ולענין גוף הבהמ' ס"ל נמי להרמב"ן ורא"ה הכי והנמק"י כ' שגם ד' רש"י כן ואת"ל כד' הרא"ש דלידה הוי שינוי שמא הלכה בזה כרמב"ם דפ' כר"ה ואינו קדוש והוי ס"ס להקל דאינו קדוש בבכור' ועוד אני אומר דבנ"ד אף לרבה אינו קדוש אף לד' הרא"ש הנ"ל דהא קאמר הש"ס שם בטעמא דרבה משום דרובא דרך רחם נפיק והיינו דאף דרובא קמיית' לא נפיק כולי' דרך רחם מ"מ כיון דעכ"פ רובא דבכור נפיק דרך רחם קדוש אבל בנ"ד דפלג' קמיית' ליתא בישראל ופלג' בתריית' היא דנפיק בישראל גם רבה מודה דאינו קדוש וע"כ הא מלתא דלידת בכור אינו תלוי בפלוגתת ר"ה ור"י שם בחולין די"ט לענין הגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש דהא ר"ה כאן סובר דביצא מיעוט'

קמא דרך דופן ורובא דרך רחם אינו קדוש אף דבעת דנתחייב בבכורה והיינו בעת יציאת רובו נפיק אז דרך רחם מ"מ אינו קדוש אף דבהגרים שליש ושחט שליש והגרים שליש ס"ל התם דכשר' משום דכי נפקא חיותא בשחיטה קא נפקא והיינו משום דהכא בעינן דכולי' רובא תיפוק דרך רחם וא"כ גם לרבה דפליג אר"ה היינו משום דסגי שתיפוק רובא אף רובא בתריית' דרך רחם אבל כל היכא דלא נפקא רובא כלל דרך רחם גם רבה מודה דאינו קדוש וה"ה אי לא נפק' רובא בישראל. אמנם זה העיר רו"מ יפה בנ"ד ממ"ש רמ"א באה"ע רס"י כ"ח בקידש' בגזל עכום מקודשת משום דא"צ להחזיר רק משום ק"ה והאחרונים פקפקו בדבר אמנם במשכון עכום מודי לרמ"א משום דבהיתר' אתי לידיו והוי כהפקעת הלואתו ובנ"ד דכוותי' הוא כיון שהי' הפרה ת"י הישראל המוכר בפקדון או במשכון עבור מותר המעות וא"כ זכה בה הישראל אף קודם השינוי וחייבת בבכור' עכ"ד. הנה ד"ז אם משכון או פקדון כותי הוי בכלל הפקעת הלואתו אינו ברור ולפי מ"ש החמ"ח שם באה"ע סקכ"א יש בזה פלוגת' וכ"כ התומים סס"י ע"ב סקכ"ז וע' בט"ז יו"ד סי' ק"כ סקי"א ולענ"ד שזהו טעם האוסרים שהבי' הט"ז ומ"מ אף להאומרים שהוי כהפקעת הלואתו מ"מ גם הפקעת הלואתו אינו מותר רק באופן שלא יתוודע להנכרי כמבואר בש"ס בב"ק דקי"ג ובפירש"י שם ע"ב ד"ה בהפקעת וע' בקצוה"ח סס"י קכ"ח אלא שבתשו' מהרי"ו סי' קל"ח שממנו מקור דין רמ"א באה"ע רס"י כ"ח כ' די"ל דרך איסור' איכא ולא גזל ממש והובא בקצר' בחמ"ח שם סקכ"א אלא שכ' שם בלשון דלמא וכבר כ' דעיקר הדבר אם בחפץ משכון שייך היתר דהפקעת הלואתו ג"כ אינו מוסכם ולענ"ד מוכח קצת מש"ס גופי' שם בב"ק דל"ש בזה היתר הפקעת הלואתו מדמשני התם עבד עברי גופו קנוי ואף שהעבד מוחזק בעצמו ע"ש ויש צירוף בזה ג"כ ד' היש"ש שם בב"ק סי' י"ח דד' הרמב"ם וסמ"ג דגם הפקעת הלואתו הוי גזל ממש מה"ת ומ"מ אף לד' מהרי"ו נרא' דלא החמור רק גבי קידושין משום דכיון דהפקעת הלואתו לאו גזל היא והוא רשאי ליהנות מזה והוקדש ממטי לה הנאה זו לכן מקודשת אבל אכתי לאו דידי' היא כמ"ש המג"א בסי' תרל"ז סק"ג בשם ס' יראים דאף למ"ד גזל עכום מקרי מ"מ לאו שלו היא ולא הוי לכם וה"ה בהפקעת הלואתו כמ"ש הנה"מ רס"י שמ"ח ובא"מ רס"י כ"ח והדין דכל שווין הפרה או הולד של ישראל בשעת לידה אף אם אינו של עכום פטור מבכור' דהא בישראל כ' והרי בהמת הפקר פטור מבכור' כמבואר בתוספת' דבכורת רפ"ב והארכתי בתשו' במק"א וא"כ בנ"ד נמי הכי היא ועוד דהא מבואר בש"ס ב"מ ד"ו ע"ב דקאמר ואי ס"ד תקפו כה א"מ אותו מידו נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן וע"ש בפירש"י ומבואר דכל דאית לי' לכהן צד זכי' ע"י תפיס' הוי ממונו של כהן וא"כ

כ"ש דחשיב כה"ג יד נכרי באמצע אם יש לנכרי זכות בזה ע"י תפיס' וע' בתוס' בב"מ ד"ע ע"ב סד"ה אין מקבלי, ובהפקעת הלואתו אף דשרי מ"מ ודאי אי הנכרי תופסו מישראל ודאי דאין בו גזל ומכ"ש לד' ס' יראים הנ"ל וע' בתוס' בב"ק ריש דקי"ד וא"כ די בזה לפטור מבכור' גם יש לצרף הסבר' שכ' רו"מ דודאי שניהם לא נתכוונו לגזול ולהפקיע יד הנכרי לחייבה בבכור' ומה שמכר לו הזכות שיש לו בהפר' שאם ירצה העכום למכר' דאין רשות לאחר לקנות' כמ"ש המג"א ה' פסח סי' תמ"ח בשם המ"ב זה הזכות מכר לו אבל אומדן דעת היא שלא נתכוונו לגזול ולחייב' בבכור' וע' בב"ש סי' כ"ח סקל"א וכ"ש בנ"ד דאיכ' אומדנא דמוכח וע' בתוס' בע"ז דע"א סד"ה ר"א ורו"מ כ' דזה יתכן אם הלוקח ידע שמקדם מכרה לנכרי לפוטרה מבכור' אבל כשלא ידע לוקח ל"ש סברא זו ולענ"ד דאם לא ידע לוקח בלא"ה לא חייב בה לוקח כיון דעכ"פ איסורא איכא גם בהפקעת הלוואתו באופן שיתוודע לנכרי א"כ איסורא לא ניחא לי' דליקני כיון שלא ידע וע' בש"ס בנדרים דל"ה ע"א ובב"מ דצ"ו ע"ב ובתוס' שם בב"מ דקט"ו סד"ה וחייב וע' ב"ש סי' כ"ח סק"ג ואף שבס' המקנ' שם בקו"א ובחי' לש"ס שם דנ"ג האריך לתמוה ע"ד הב"ש הנ"ל וכן בס' בית מאיר ובס' אבני מלואים שם כלם תמהו ע"ד הב"ש אבל בתשו' נו"ב מה"ת חאה"ע סי' ע"ז יישב ד' הב"ש בטוב טעם א"כ הלוקח ודאי לא זכה בה וגם המוכר לא זכה בו ע"י קנין שעשה הלוקח דאשלד"ע לד' הש"ך סי' שמ"ח שהסכים לד' הנמק"י דגם בשליח ששגג אשלד"ע וכן הסכימו רוב האחרונים וא"כ השליחות בטלי ועוד י"ל דהשליחות בטל כיון שהי' בטעות שהשליח לא ידע שיש כאן איסור והריטב"א ברפ"ב דקידושין תמה כן על התוס' דאמאי סברי דבשוגג ישלד"ע הא השליחות בטל ועיין בנו"ב קמא חאה"ע סי' ע"ה ד"ה אבל ובסי' ע"ט ובסי' פ' אות כ"ו ובסי' פ"ב אות י"ח מ"ש בזה לחלק לד' התוס' ולענ"ד דד' התוס' היא רק לענין חיוב של המשלח היא דכ"כ דבשוגג ישלד"ע וההיא דנתנו לבכורת בנו בב"ק דע"ט ע"א דלד' התוס' ישלד"ע משום שהשליח הי' שוגג היינו משום דחיוב אונסין גבי גנב נמי מתורת חיוב עונש היא ולא מתורת קיום המעשה היא כמ"ש הנה"מ רס"י קפ"ב ע"ש היטב אבל לענין קיום המעש' גם התוס' מודה דאם השליח שוגג נתבטל השליחות משום שהיא שליחות וזכי' בטעות וע"ש היטב בנה"מ ועוד יש לבטל השליחות כא משום שהוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים וע' בנו"ב קמא חאה"ע רס"י ב' והארכתי במק"א ואכ"מ והך דב"ק דע"ט וב"מ יוד ע"ב כבר כתבנו דשם לא מיירי לעני ביטול המעש' רק לענין עונש וחיוב אונסין לזאת נלע"ד להקל דאין על הולד קדושת בכור אמנם לגודל הנחיצ' ולרוב הטירד' אינו

מחליט לגמרי למעשה רק באופן שיסכים לזה עוד רב מובהק ולא יכולתי כעת להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש:
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה קצח

סקאלא יום ב' ואו שבט תר"כ לפ"ק.
ה' ישפות שלום וברכה לכבוד אה' ידידי הרב המופלג חריף ובקי מ' יחיאל מיכל נ"י אבד"ק ניזניב:
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בא' שמכר פרה מבכרת לנכרי בקנין סטומתא היינו בכסף ות"כ וילדה בכור והביא דברי הלב"ש בח"ד שמחמיר מאד וגם הביא דברי שאר אחרונים שמקילין הנה לא אאריך עכשיו במה שכבר הארכתי בכמה תשו' אמכם האמת היא שדברי הלב"ש תמוהין דאף אם נאמר בפשיטות כד' המק"ח דקנין סיטומת' לא הוי רק קנין דרבנן מ"מ אם נאמר דקנין דרבנן ל"מ להפקיע קדושת בכור א"כ אמאי כ' הלב"ש דמהני קנין אג"ק בזה הא גם קנין אג"ק אינו רק קנין דרבנן כמ"ש התוס' בב"ק די"ב ע"א אלא שהעיקר היא דאף אם נאמר דבעלמ' אינו מועיל קנין דרבנן להקל בדאו' מ"מ לענין בכורה מהני מתרי טעמי חדא דלענין בכורה כל שיד נכרי באמצע פטור מן הבכורה כמ"ש התוס' בב"מ ד"ע ע"ב וז"ל ובכל דהיא יד נכרי באמצע פטור דל"ק בי' כל מקניך תזכר דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי באמצע כלל ע"ש ובפסקי מהראי' כ' בשם התוס' פא"נ דאף אם יד נכרי באמצע בגזל ואלמות פוטר מן הבכורה מה"ט ואף דלא נמצא כן בתוס' שלפנינו ועיין במ"ב סי' ל"ה מ"מ בכה"ג שיש לו בו קנין מדינא אף שהיא רק מדרבנן כ"ע מודי. שנית דאף אי נימא דקנין דרבנן לא הוי כקנין דאו' זהו דלא הוי ברשות הקונה מה"ת אבל עכ"פ כבר יצא מרשות המקנה מה"ת גם ע"י קנין דרבנן דהא הפקר ב"ד הפקר מה"ת היא אף להקל בדאו' כמבואר בש"ס ביבמות ד"צ ע"ב וע"ש בפירש"י ובש"ס בגיטין דל"ו ע"ב וכ"כ בס' ג"פ בסי' ק"כ רסק"ה ע"ש היטב וממילא פטורה מן הבכורה דהא בהמת הפקר פטורה מן הבכורה כדאי' בתוספתא רפ"ב דבכורת ודברי הגאון בעל טורי אבן בר"ה די"ג תמוהים מאד ואכ"מ שלישית דכיון דבנ"ד יש נמי קנין כסף יש לנו עוד טעם להקל דהגאון מהריו"ט אלגזי הביא קו' בשם חכם א' דאמאי פסקינן דבמכר לנכרי מבכרת בקנין כסף לבד הוי ספק בכור והא יש ס"ס להקל דשמא הלכה כד' הרמב"ם דגם לר"י דישראל בכסף מה"ת נכרי קונה בחדא או בכסף או במשיכה ואת"ל כהחולקים שמא הלכה כרש"י דהלכתא כר"ל דישראל במשיכה מה"ת

וממיל' נכרי בכסף ותי' עהריוט"א משום דעיקר הספק לענין ממון היא אי הפרה נקנית לנכרי או לא ולענין ממון ס"ס ל"מ דאין הולכין בממון אחה"ר ומש"ה הוי ס' בכור ע"ש באריכות וא"כ כשיש קנין סיטומתא נוסף על קנין כסף א"כ אין לנו לדון בדין ממון דהא אף אי לא קנה הנכרי בקנין כסף מ"מ עכ"פ קנה בקנין סיטומתא וא"כ אין לנו לדון רק לענין דין או"ה ושפיר מועיל קנין כסף מתורת ס"ס וכנ"ל ועוד כתבתי בזה טעם נחמד וחריף ע"פ הנ"ל להתיר בזה בקנין כסף וסיטומתא אמנם לאפיסת הפנאי כעת די בזה אמנם למעשה לא סמכתי בזה בתשו' רק ע"י שיאמר לנכרי שיעשה בו מום ע"ד שכ' הנו"ב מה"ת חיו"ד סי' קצ"ב וכ"כ בתשו' ח"ס בכיוצא בזה וע"ז יוכל רו"מ לסמוך בכידון שלו בלי פקפוק ואשר העיר רו"מ ע"ד הח"ס סי' ש"ג לענ"ד הדין עם הח"ס כיון דהאיסור היא משום ואכלת ולא לכלביך א"כ כל שמכרו לנכרי והנכרי ודאי ינבלו אסור משום ולא לכלביך אלא שבלא"ה יפה העיר בס' יהושע סס"י מ"א ע"ד הרמ"א סי' ש"ז ס"ב (א)

(הג"ה מבן המחבר** גם במהרי"ט אלגזי פ"ה מהל' בכורות אות מ"ב הרגיש בקושית אלו וכ' שם משום דס' אם ימכור העכו"ם לישראל וגם ס' אם הישראל יבוא לידי גיזה ועבודה או אם ימצא טרפה הוי ס"ס. והוא תמוה איך אשתמיט ורב חכמתו דברי המחבר ביו"ד סס"י נ"ז דאפי' ס' טריפות אסור למכור לעכו"ם משום שמא ימכור לישראל וגם בתשו' ח"צ הנדפס בס' בית אהרן סי' ב' כ' לאסור אפי' שהעכו"ם ישחטנו בפני הישראל מטעם שכ' הח"ס. שוב ראיתי שאאמו"ר הג' זללה"ה לקמן סס"י קצ"ט הביא תשו' ח"צ הנ"ל וכ' שמשמע מדבריו שאפי' שישחטנו לפני הישראל שחיטה כשיר' אסור ואין אני יודע המשמעות וצ"ע:

ויפה כ' שם שע"כ פירושו שהישראל ישחטנו תיכף אחר המכירה אמנם מה שחוכך אח"כ שם להחמיר לענין העור וכ' דמהרי"ל סמך ע"ד הרמב"ם דהעור מותר בהנאה היא תמוה דאף ר"ע אינו מתיר העור בהנאה רק בנמצא טריפה אחר הפשט וע' ברש"י בזבחים דק"ג ד"ה ונמצא טריפה ובד"ה אין לא ובדק"ד ע"א ד"ה דאפי' בגבולין ובתוספות בפסחים דכ"ט סד"ה אין פודין ובכ"מ פ"ג מבכורת ה' יוד ודברי התוס' בזבחים דע"א ע"ב סד"ה ובטריפה צע"ג וכבר עמד ע"ז הגאון מוה' סענדיר בתשו' שבס' יהוש"ע סס"י ל"ח וע"ש מ"ש בפ"י דברי רמ"א הנ"ל והח"ס שם פי' דברי רמ"א בע"א ואני אינו רואה הכרח לדבריהם להחמיר דפי' דברי רמ"א נרא' פשוט דכיון דשפיר מוכר לעכו"ם קודם בדיקה דרוב בהמות כשרות א"כ אף שנמצא אחר כך טריפה מותר העכו"ם לקחתו ואף שחז"ל לענין בדיקות הריאה ל"ס על הרוב זהו לענין אכילה דוקא וע"ש בש"ך ומ"מ מסיק הש"ך להחמיר וגם מהרש"ל בתשו' סי' צ"א כ' להחמיר אף בס' בכור ואף דמצד איסור תורה

דואכלת ולא לכלביך יש ס"ס להיתר מ"מ אסור מדרבנן משום ביזיון קדשים ע"ש ודבריו צ"ע דבס' בכור הוי סד"ר ולקולא ודמיא לדינא דאו"ה שבש"ך בדיני ס"ס אות ט"ז לענין דגים מלוחים ומ"מ בנידון דרו"מ שמצד הדין אין עליו קדושת בכור והטלת המום היא רק לחומרא בחשש איסור כרת (וע' בהגהמ"ר ביבמות ס"פ האשה רבה וברמב"ם סוף ה' מעה"ק ובתוס' ע"ז די"ג ע"ב וביומא רדס"ג ובזבחים דנ"ט וברמב"ם פי"ח מה' פה"מ סי' ט"ז וע' בתשו' מהר"מ מינץ סי' ל"ד ואכמ"ל) שפיר יש לסמוך ע"ד רמ"א בסי' ש"ז הנ"ל: **וע"ד** אשר הרעיש רו"מ על שבמקומו מחמת צניעות הולכת הנשים לבית החפיפה והטבילה אחר צה"כ נגד הדין המפ' בש"ע הנה במקום דאוושא מלתא כבר הורה זקן הגאון מוהר"מ מפדוואה ובנו הגאון מוהר"י להקל והחזיקו על ידם מהרש"ל בתשו' סי' ואו ורמ"א בתשו' סי' כ"א באריכות אמנם יזהיר רו"מ שהאשה שתתחיל לחפוף רק בלילה צריכה לשהות בחפיפתה שעה א' מכ"ד שעות ביום שעד"ז תקנו הגאונים הנ"ל כמבואר בתשו' רש"ל שם אמנם במקום דליכא משום צניעות רק שהנשים עצלניות הן ראוי לרו"מ לגדור להתנהג כמבואר בטוש"ע להתחיל החפיפה מבע"י וגם משתחשך אמנם מה שרו"מ רוצה להכריז שכל אלו שלא חפיפה מבע"י יהי' אסורת לחוף ולטבול בלילה זה אין לו מקום דאף לד' רש"י אין זה מעכב בדיעבד כמבואר בתשו' הנ"ל ובס' ס"ט סי' קצ"ט ס"ג

תשובה קצט

סקאלא יום א' ט"ו סיון תרכ"ד לפ"ק. אשיב ואו"ש וברכה לכבוד ידידי הרב המופלג החריף מ' מ' מענדיל נ"י מ"צ ביושב וואסילקאוויץ.

מכתבו קבלתי זה כביר ולא יכולתי לעיין בו עד עכשיו ועכשיו עיינתי ואשיב בקצרה ע"ד שאלתו בא' שנולדו בעדרו כמה כבשים קטנים ומכרם לנכרי בכדי לסרסם כנהוג אצל ההמון ולא ידע שיש איסור בדבר והנכרי סירסם ועתה נתוודע לו שא' מהכבשים הי' בכור ורו"מ נטה קו להחמיר ותורף דבריו כי לכאורה ק' למה בצורם אוזן בבכור מותר מה"ת ול"א כל מלתא דאמר רחמנא לא תעבוד אי עביד ל"מ וצריך לתרץ כמ"ש האחרונים בח"מ סי' ר"ח דכל שהיום גורם ואפשר לעשות בהיתר ל"א אי עביד ל"מ ומיישבים בזה הקושיא משוחט בשבת וה"נ צרימת אוזן מותר בכל בהמות רק בבהמה זו אסור ל"ש אעל"מ משא"כ בסירוס דאסור בכל בהמה שפיר אמרי' אעל"מ רק כ' שמצא בתשו' הג' רע"א סי' קע"ד דהיכא דלא יתוקן האיסור כמו בשוחט בשבת ל"א אעל"מ וה"נ כאן אלא שקשה לסמוך ע"ד הג' רע"א נגד כל האחרונים ע"כ העלה להחמיר ושאל חו"ד

זאת תשובתי הנה הג' רע"א לאו יחיד היא בזה ותמהני על רו"מ שלא ראה שכ"כ בס' חו"ד סס"י א' אמנם לא חדית היא וכבר כ"כ בתשו' מהרי"ט ס"א סי' ס"ט ובתשו' מהריט"ץ סי' ש"ז והג' בעה"מ ס' חו"ד בספרו נה"מ סי' ר"ח הרגיש בדברי מהרי"ט ותמהני שרו"מ לא עיין בנה"מ במקומו שהי' מוציא מציאה זו ובחיבורי ליבמות דנ"ו ודק"ג הארכתי בזה בדברים נפלאים ובתשו' ב"א יו"ד סי' כ"ד רוצה להעמיס חילוק אחר בלשון מהרי"ט דהחילוק היא בין אם הענין יש לו משך זמן או לא ואין הדברים מתקבלים מצ"ע לא בטעמם ולא בלשון מהרי"ט והי' נראה יותר לפרש בלשון מהרי"ט דחילוקו היא דשם מעשה ההסכמה מעשה אחר היא ואינו מוזהר עליו וההעמדה לפני דייני עכו"ם כבר עבר אלא שמדבריו אחר כך שהביא מהמקדש בביאה מבואר שנתכוין לחילוק מהריט"ץ וכנ"ל וע' בתומים סי' ך"ב סק"ו שנראה שנעלם ממנו אז דברי מהרי"ט אלו שהיא ממש כעובדא דמהרי"ט אמנם לדעתי הגם שבתשו' מהרע"א הנ"ל ובתשו' ב"א תופסים שהצורם אוזן בכור דמי לשוחט בשבת לפי חילוק הנ"ל לדעתי אינו כן אלא דומה להנך דמייתי בש"ס ריש תמורה על פלוגתא דאביי ורבא ובפרט למאי דאסברה בנה"מ סי' הנ"ל ודלא כדברי רו"מ גם מ"ש רו"מ דבצורם אוזן בכור המעשה היתר אלא שבבהמה זו אסור דומה לשבת דכ' האחרונים דל"ש לומר אעל"מ עכ"ד ליתא דאם כן באונס שגירש גם כן הגירושין בעלמא היתרא היא רק באשה זו אסורה וגם אלמנה לכה"ג וכן פדיית בכור ומעשר וחרמים דמייתי מכל הני בריש תמורה לדמויי לפלוגתת אביי ורבא נמי זה מותר בעלמא רק בזה אסור וגם דברי השעה"מ בזה בספ"ג מה' גרושין תמוהים ויותר מזה אני תמה על רו"מ שלא השגיח לראות בדברי התוס' במקומם בתמורה סוף ד"ד ובבכורות דל"ד סע"א שהקשה מצורם אוזן בכור על הא דאעל"מ ע"ש מה שתירצו ובזה נסתר כל בנינו דגם בנ"ד ל"ש לאסור משום אעל"מ ובמק"א העלתי ואחר כך מצאתי כן בתשו' ב"א יו"ד סי' ל"ט דל"ד קאמרי התוס' דכיון דממילא שרי ל"ש אעל"מ דאף בדבר דבעינן מעשה כל שא"צ כוונה ל"ש אעל"מ ומלתא דאעל"מ ל"ש רק במידי דבעי כוונה דוקא ול"מ כוונתו אבל במה שסגי במעשה לבד כמו שחיטה דל"ב כוונה ל"ש אעל"מ כלל דהא שור שחוט לפניך ומסולק בזה הרבה תמיהות האחרונים ואכמ"ל בזה אמנם בנ"ד כיון שדברי התוס' מפורשים אין מקום להחמיר וע' בפר"ח סס"י ס"ד ועתה נדבר מצד איסור קנסא דרבנן והנה מצד איסור הסירוס דבארצכם ל"ת כבר מבואר בש"ס ב"מ ד"צ ובאה"ע סס"י ה' והנה אם נאמר כד' המחמירין ברמ"א שם דב"נ מצוין על הסירוס א"כ עבר על איסור תורה ולד' התב"ש סי' ש"ז אף לאחרים אסור בכה"ג אלא דלחרישה בלא"ה אין נ"מ בנ"ד דהא בכור היא ואף אחר שהומם אסור בגיזה ועבודה וע"כ באכילה

מותר לאחרים אף להתב"ש דאל"כ איך אנו אוכלין אילים מסורסים שסירסן עכו"ם וע' בתוס' בחולין דקט"ו בד"ה כל שתיעבתי אלא דלאו ראי' היא דהא אכתי תיקשי להתב"ש דאיך חורשין בשורים שסירסן עכו"ם לד' התב"ש אע"כ דאף לר' חדקא דב"נ מצווה בזה כישראל חז"ל לא קנסו בשל עכו"ם. אמנם בתב"ש שם מבואר דלא אסר לאחרים אף בשסירס ישראל רק לחרישה שכ' דהוי קניס עליו לשחיטה היינו שימכרנו לשחיטה וכ"מ מדברי הב"ש שם להדיא וצ"ל דאף דמשובח הבשר יותר מאיל מסורס וע' בתה"ד סי' שכ"ב ובהגהת רמ"א בח"מ סי' רל"ג מ"מ מקרי לא אהני מעשיו כיון דעיקר הכוונה לחרישה ולאכילה אין חילוק גדול בין זל"ז והפמ"ג בש"ד ביו"ד סי' צ"ט סקי"ב לא ע"ש ומש"ה בתרנגולים שמסרסים רק לאכילה יש מקום להחמיר להתב"ש אלא דאם כן גם באלים וכבשים יש להחמיר מה"ט אלא דבלא"ה רה"פ ל"פ כר"ח. ועוד דבתשו' פ"י ס"א חיו"ד סי' ג' כ' דלפ"ע לב"נ אינו רק דרבנן ואם כן בנ"ד שהי' שוגג דאומר מותר והט"ז כ' דהוי שוגג ולא קנסו יש לסמוך עליו לענין קנסא דרבנן ואף לדידי' מותר ועמ"ש בזה עוד לקמן אמנם מצד איסור עשיית מום בקדשים לכאור' י"ל דיש איסור תורה ואף בשוגג אסור דקיי"ל דבד"א קנסו שוגג אטו מזיד וע' בפר"ח יו"ד סי' צ"ט סקי"ב ואף דאין כאן רק אמירה לעכו"ם שהיא רק דרבנן מ"מ לכאורה י"ל דכיון דאף גרמא אסור בזה מה"ת כדאמר הש"ס בבכורות רל"ד ובכמה דוכתי אם כן לא קיל אמירה לעכו"ם בזה מגרמא וכן מסתבר לכאורה דהא קאמר הש"ס שם דגרמא היא שלא יתן דבילה ובצק ויניחנה על האוזן כדי שיבא בלב ויאכלנה וכן בעובדא דר' צדוק שם בדל"ו ע"א וכן בעובדא בש"ס בביצה דכ"ד ע"ב ומי קיל אמירה לעכו"ם מכל הני וע' בש"ס ב"ק דמ"ז ע"ב ובדנ"ו ע"א דהנותן סם המות אפילו פירות לפני בהמות חבירו פטור מדיני אדם דהי"ל שלא תאכל ומש"ה לא הוי רק גרמא וע' בש"ך ח"מ סי' שפ"ו סקכ"ג ואף בשיסה בו כלב ונחש לא הוי רק גרמא כדאיתא בסנהדרין דע"ו ובב"ק דכ"ג כ"ד וע"ש בפירש"י ובאמירה לנכרי במסור הוי גרמי ועיין בתשו' מהר"מ החדשות סי' תמ"ט והמל"מ פ"ה ממלוה הי"ד כ' דשליח נכרי הוי כחצר דבע"כ מותיב בה ועמ"ש בחיבורי ליבמות ד"ד ואם כן חמור מגרמא ואם כן בזה לכאורה הוי מה"ת ובהא ניחא מה דקשה לכאורה מה דאיבעיא לן בש"ס דב"מ ד"צ אי אמירה לנכרי שבות באיסור לאו ולא איפשטא לי' ממתני' דקסדור בבכורות דל"ה דהלך וצורם באזני בכורת אחרים ואסרו ואי אמירה לנכרי היתר היא אין מקום לאיסור וע' בב"י סי' צ"ט ובש"ך שם סקי"א ולפי הנ"ל לק"מ. אמנם ראיתי בהרא"ש שם בב"מ במ"ש בשם הראב"ד ומבואר בדבריו דגם בהטלת מום בקדשים ע"י נכרי נמי אינו רק איסור דרבנן. ויותר מזה מבואר שם דבזה"ז אין בהטלת מום אף ע"י

ישראל רק איסור דרבנן וכ"מ מסוגית הש"ס בע"ז די"ג ע"ב וכ"ה בתוס' במנחות דנ"ו ע"ב ובבכורות סוף דל"ג ובהרא"ש דל"ד ואף שדעת הרמב"ם בפ"א מה' איסורי מזבח ה"ז דגם בזה"ז עובר בל"ת אלא שאינו לוקה וע"ש בכ"מ ולח"מ, מ"מ לענין קנסא דרבנן יש לסמוך ע"ד רוב הקדמונים. אמנם דבריהם צ"ע דבש"ס מ"ק רדי"ג קאמר דבצורם אוזן בכור הוי איסור' דאור' ומסתמא בימיהם קאמר ע' תוס' ב"ק סדי"ב ובהרא"ש שם וא"ל דר"ל דעיקרו מה"ת דא"כ גם חוה"מ כן הוא כמ"ש התוס' בע"ז דף כ"ב סד"ה תיפוק לי' וצ"ע. ועלה בדעתי דגם הראשונים הנ"ל ל"ק רק בשאר קדשים ולא בבכור וכ"מ מפסקי תוס' תמורה סי' ט"ז דע"כ מה"ת הכוונה דמדרבנן אף בקדשים אסור בזה"ז כדאית' בע"ז די"ג (א) **(**הג"ה מבן המחבר** וכ"כ המהרי"ט אלגזי בפ"ה מהל' בכורות אות מ"ג בפי' דבריהם עי' שם באריכות ובשו"ת בית אפרים חיו"ד סי' ע"ה.)** אלא שמדברי הרא"ש בשם הראב"ד הנ"ל מבואר דגם בבכור אין איסור תורה וצ"ע אלא שבלא"ה כיון שלא עשה בעצמו רק ע"י נכרי אין כאן איסור תורה. ועוד נראה להקל מטעם אחר דרש"י כתב בבכורות דל"ד על הא דקתני בצורם אוזן בבכור פירש"י וז"ל ובכהן קא מיירי וכ"כ רש"י בגיטין דמ"ד בד"ה את"ל כו' כהן הצורם אוזן הבכור ע"ש ומבואר מזה דישראל שצרם אוזן בכור שלו נשחט על אותו המום. שוב מצאתי כן בפי' בס' א"ז הגדול בסי' תק"ו וז"ל מתני' הצורם אוזן בכור כו' רבינו שלמה זצ"ל כ' ובכהן מיירי וכ"נ כדבריו דאי בישראל בעליו מאי שייך קנסא ע"כ ואף דבש"ס שם דל"ה ע"ב פליגי ר"ח ור"נ בס' בכור בישראל אי צריך עדים להעיד על מומו ומשמע דאי הפיל בו הישראל המום לא ישחוט עליו שאני התם שהוא ס' בכור והוא של ישראל ומש"ה איכ' קנס לישראל משא"כ בודאי בכור וכ"מ שם בסוגי' אלא שמדברי התוס' בתמור' דף ח' ע"ב בד"ה דלמא יל"ד קצת איפכ' מדכתבו וא"ל דה"מ בודאי בכור היכא דסופו ליתנו לכהן דאין ישראל חוטא ולא לו כו' ע"ש. ולפי הנ"ל ת"ל איך אל"כ א"כ אף אי חשידי מה בכך כנ"ל אלא דלאו ראי' הוא די"ל דהאמת דחי ועוד נראה דבאמת אף אם הישראל הטיל בו מום כל שנתכוין להתירו גם רש"י מודה דאסור לשחוט עליו דהא אף בנכרי ותינוקת שהטילו בו מום קתני במשנה בבכורות דל"ה דאסור לשחוט עליו ואף די"ל דדוקא בנכרי ותינוקת שעשו מום קנסינן משום דאי יתירו עליו יאמר לנכרי או לתינוק לעשות בו מום אבל בישראל גדול ל"ח להכי דאין אדם חוטא ולא לו ומש"ה אף ששוטה א' עבר ועשה ל"ג כדאמר כיוצא בזה שם בש"ס דל"ו רע"ב בעובד' דרפרם וכיוצא בזה עלה ע"ד הב"י בסי' צ"ט בד"ה ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם לומר כן אלא שבמסקנתו מסיק דבכל ענין אסור למי שנתבטל בשבילו וה"ה הכא ואף אם נאמר דמסתימת דברי רש"י משמע דבכל ענין

אין לאסור בודאי בכור ובעליו ישראל עשו בו מום כמו שעלה ע"ד הב"י סי' צ"ט בדעת הרמב"ם מ"מ בדעת התוס' נכון לומר כמ"ש דבכה"ג אסור ויותר י"ל דגם רש"י מודה בהא והא דמפרש רש"י בכהן היינו משום דסתמ' קתני ומשמע דאף בלא נתכוין להתיר אסור אם עשה כן במזיד או אפי' בשוגג למאן דקניס שוגג אטו מזיד ומש"ה מפ' בכהן דבישראל בעליו בכה"ג משרי שרי וקצת ראי' לזה מדברי מהרא"י בפסקיו סי' קס"ח שכ' וז"ל. ואשר דרשתני אי שרי להשכיר בכור לגוי בכדי לגדלו נראה דמשמע בפשיטות בא"ז בתשו' דשרי שכ' וז"ל בכור שמסרו ישראל לשומר גוי כו' וכ' עלה פסק שאף אם הטיל בו השומר מום דשרי כו' אי הוי אסור למסרו לשומר גוי וזה הישראל עבר ומסרה לו לא הוי שרי לי' במומו שהטיל בו הגוי כמו שיש לדקדק קצת מדברי הא"ז גדול בהאי עובד' כו' ע"ש והרי הא"ז הסכים לפירש"י כמ"ש למעל' ולפי הנ"ל ניחא ומ"מ בלא כיון הישראל להתירו לא מצינו חולק על רש"י ושרי. ונראה בטעם רש"י דל"מ למ"ד טובת הנאה אינו ממון דאין לישראל בעליו חלק בו כלל. אלא אף למ"ד טו"ה ממון מ"מ הא קאמר הש"ס בבכורות ריש דף כ"ז דבמתנות כהונה ובכור בכללם וע"ש בפירש"י אסור לישראל הבעלים לקבל מעות בעד טו"ה וכפי המבואר בשיטת רש"י שם דבבכור ישאר מהנות כהונה אין בהם טו"ה לבעלים כלל וע' שם ברש"י ד"ה בכולן דדחק ומפרש דבכולן לאו אכולהו קאי רק אתרומה אלא דא"כ לכאור' קשה ממשנה שלימה ספ"ב דקידושין דף נ"ח דתנן המקדש בתרומות ומעשרות ובמתנות כו' ה"ז מקודשת ואפי' ישראל וקאמר בש"ס התם דש"מ ט"ה ממון ע' שם ולשטת רש"י אכתי תיקשי מתנות אלא דלשיטת רש"י לק"מ דהא מבואר שם בבכורות דהא דבמתנות אסור לקבל מעות עבור ט"ה הוא רק מדרבנן ושיטת רש"י בב"מ דף מ"ח בד"ה קאי באבל דכל היכ' דמה"ת קניא ודידי' הוא אף שמדרבנן ל"ק אם קידש בו אשה מקודשת ע' שם מש"ה א"ש. אבל שיטת התוס' בע"ז דס"ג בד"ה והא מחסרא דכל היכא דמדרבנן ל"ק לאו כלום הוא וכ"ה שיטתם ביבמות דף צ' בד"ה אויל כהן וע' שם בחיבורי ומש"ה ע"כ לדידהו צ"ל מכח משנה דקידושין הנ"ל דאף דמדרבנן אסור במתנות כהונה לקבל מעות עבור טו"ה אעפ"כ אית להו לבעלים בהו טו"ה וכ"כ התוס' בחולין דקל"א בד"ה יש בו עש"ה ובבכור נמי כ"ה כמבואר מדברי התוס' בב"מ ד"ו ריש ע"ב עש"ה. ורמ"א בהג"ה ביו"ד סי' ס"א סכ"ח פ' כשיטת התוס' וע"ש בפר"ח סקל"ד ובסקמ"ו. אמנם מ"ש שם בשיטת רש"י אינו נכון לפע"ד אלא כמ"ש והנה לשיטת התוס' אף דאסור לישראל לקבל מעות ממתנות כהונה ובכור עבור טו"ה מ"מ הוי ממון למאן דאמר טו"ה ממון וכדמוכח לדבריהם ממשנה דסוף פ"ב דקידושין הנ"ל והיינו דטו"ה זו שוה ממון וכדמוכח מדברי התוס' דב"מ הנ"ל

וכ"מ להדיא מדברי הפר"ח הנ"ל דלמ"ד טו"ה ממון אף בכה"ג הוי ממון וכן כתב בספר שעה"מ בפ"ה מה' אישות ה"ו וע' שם באריכות בקונטרס שעה"מ אלא דלא נחתו למ"ש בשטת רש"י נמצא דדברי רש"י בבכורות דף ל"ד ודאי נכון לשיטה הנ"ל דפי' דבבכור אין טו"ה לבעלים כלל אמנם אף לשטת התוס' הנ"ל מכל מקום נראה דדברי רש"י שבדל"ד נכונים דאף דלשטתם יש לבעלים טו"ה ליתן למי שירצו מכל מקום כיון דאין להם טו"ה של ממון לקבל ממון לעצמם עבור טו ה' ההיא כיון דטו"ה ליתן למי שירצו אין חילוק בין תם לבע"מ ל"ש קנסא לגבויהו ואין קונסין לכהן בשביל מה שעברו הבעלים כיון דלבעלים ליכא קנסא אמנם דעת הרמב"ם בפי"ב מה' תרומת ה"כ דבבכור ושאר מתנות כהונה רשאי הישראל לקבל מעות עבור טו"ה ע"ש וכ"מ מדבריו בפ"ה מה' בכורות ה"ט וע' שם בהשגות הראב"ד ובכ"מ וכבר עמד עליו הטיו"ד סס"י של"א וע' בבית יוסף וע' בפר"ח סי' ס"א סקמ"ג וע' במשנה ערכין סוף דכ"ח ואכמ"ל ומ"מ אף לד' הרמב"ם נראה ששטת רש"י דף ל"ד הנ"ל נכון דכיון דעיקר הבכור של כהן היא אף שטו"ה של ממון של הישראל שוה טפי בבע"מ מבתם אין לקנוס הכהן בשביל שעבר הישראל ומ"מ לדינא כיון דד' רה"פ דקיי"ל טו"ה אינו ממון וע' בהגהת רמ"א בח"מ רס"י ר"ג ובש"ך שם סי' ש"ן וגם אף לד' כמה פוסקים דטוה"מ מ"מ דעת הרמב"ם הנ"ל יחידאה היא אם כן ודאי דעת רש"י עיקר דדוקא בכהן שצרם אוזן אין לשחוט עליו אבל אם הישראל בעליו צרם בו אוזן כל שלא נתכוין להתירו מותר לשחוט עליו ונראה דמש"ה יפה כ' החמ"ח והב"ש בסס"י כ"ח דדוקא אם כהן קידש אשה בבכור היא דהוי ספק מקודשת ולא בעליו ישראל ע"ש אף דהרא"ש והרבה קדמונים בספ"ב דקידושין פסקו דישראל שקידש בתרומת ומתנות שלו הוי קידושין משום דטה"מ לא חשו לדעתם בבכור משום דבלא"ה יש דעת רש"י הנ"ל דסבירא ליה דבבכור אין לבעלים טו"ה כלל והשתא ק"ו הדברים ומה התם דהוי ספק קידושין מה"ת וקרוב לודאי קידושין כמ"ש החמ"ח והב"ש שם ואפ"ה בצירוף דעת רש"י לא חשו לחשש קידושין בישראל בעליו כ"ש לענין קנס דרבנן דכבר נתברר דאפי' לדעת התוס' וגם לדברי הרמב"ם אין חשש וא"כ בנ"ד דודאי לא כיון לא הוא ולא הנכרי להתיר כי לא ידעו שהוא בכור וגם שכחה ודאי דהוי שוגג וע' בפר"ח סי' צ"ט סקי"א ודעת הט"ז דגם שוגג דאומר מותר הוי שוגג בזה וע' בחיבורי דפ"ט בתוס' ד"ה מזיד דמותר לשוחטו על מום זה אמנם מחמת טעם האחרון לבד לא הי' מותר על כל פנים לישראל בעליו לאכול ממנו אמנם לטעם הראשון שהיה שוגג על פי שכחה ולא קנסו שוגג אטו מזיד מותר. אף לו אמנם אכתי אסור לדידי' מטעם איסור הסירוס דבזה לא הוי שוגג גמור רק משום אומר מותר והתוס' לא החליטו אי הוי שוגג

וע' בחיבורי דפ"ט לא מלאני לבי להקל כל כך בדבר שאין הפסד ויש להחמיר שבעל הכבש לא יאכל ממנו אחר השחיטה אבל מותר לשחטו ואם יוכשר מותר לאחרים אחר זה ראיתי בספר לבושי שרד בח"ד שלו בסי' קי"ב ובסעיף קטן רכ"ו ויש כמה גמגומים ופקפוקים בדבריו ומ"ש היא נכון ב"ה רק באופן שיהי' נותר ע"י ג' ושיראו שהיה הסירוס כראוי שיהי' מינכר שפיר דאז הוי מום מובהק וגלוי ולא בא"א וע' בלבוש סי' ש"ט אמנם אם יומצא טריפה אחר שחיטה הדין מבואר בשלחן ערוך סי' ש"ז ס"ב ועל מ"ש רמ"א שם למכרו לעכו"ם קודם שחיטה כבר כתב הש"ך שם בשם הרבה פוסקים דאין לסמוך על זה ואף למכור לנכרי ע"ד שיהי' נשחט לפניו שחיטה כשרה באופן שאין לחוש שהעכו"ם יעבוד בו או יגוז אותו אוסר בתשו' ח"צ הנוספת סי' ב' ע"ש שמשמע כן מדבריו ובתשו' ח"ס יו"ד סי' ש"ג התיר למוכרו לנכרי אח"ש קודם הבדיקה משום רוב בהמות כשרות וכדברי הש"ך סי' ש"ז שחלק ארש"ל ואכתי לא יצא מידי חומרת הרש"ל הובא בש"ך סי' ש"ו סק"ז ובתשו' רש"ל סי' צ"א מחמיר בזה אף בספק בכור ובתשו' פקפקתי עליו אבל בודאי בכור אין להקל נגד דברי רש"ל וש"ך אמנם הגאון מוהר"ס ז"ל אבדק' קטנאב בתשו' התיר באופן זה למכור הבשר מחיים לנכרי ואחר כך ישחוט הישראל ויבדקנו ואם יהי' טריפה יושאר הבשר לנכרי והעור צריך קדירה שלא ימכר לישראל ע"ר אין למכור רק הבשר ואם יהי' כשר יקנה הישראל ממנו הבשר או יתבטל המכירה למפרע וכתב שי"ל שזה כוונת הרמ"א אמנם כ"ז שהשלשה שיתירו אותו יראו היטב אם היא מום מובהק וגלוי שראוי להתירו עליו עכשיו ז"ז לא יכולתי להאריך ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה ר

סקאלא יום ג' כ"ב תמוז תרכ"ד לפ"ק.

חשיב ואו"ש וברכה לכבוד הרבני המופלג בתורה השנון מוה' שלום ארי' ליב נ"י

ע"ד שאלתו בישראל שמכר פרה מבכרת לנכרי והפרה היתה ברשות הישראל וקצוץ דמי המכירה עם הנכרי ועשה עמו ת"כ כדרך התגרים ויען שהנכרי לא הי' לו מעות ליתן אדראן אמר לו הישראל היות שמגיע להנכרי מישראל חוב עבור המרעה מהפרה יקבל זה לאדראן ונתרצה הנכרי והלך הנכרי בפני הישראל והכישה במקל ועמדה משכיבתה ומסרה הישראל בקרני' להנכרי והוליכה הערל הנה והנה ברשות הישראל ואחר כך ילדה זכר ורו"מ מצדד לקולא שאין על הולד קדושת בכורה ושאל חו"ד זאת תשובתי הנה לא מהני לדברי ר"ת דמשיכה דוקא קונה בנכרי וכאן לא הוי לא משיכה ולא מסירה

כדינא כי הי' ברשות הישראל ורו"מ צידד להקל ט"פ מ"ש הקצוה"ח בסי' קצ"ז דכל שהגבה מכחו קונה מתורת הגבהה הנה זה מפורש בש"ס שלהי חולין סוף דקמ"א וכן בקידושין ריש דכ"ו וע"ש בתוס' אמנם צריך שיוגבה מכחו מן הארץ ג' טפחים או עכ"פ טפח ועיין בשלחן ערוך ח"מ סי' קצ"ח ס"ב אז קונה, בהגבהה אף ברשות מוכר אבל בנ"ד לא הוגבהה למעלה מן הארץ מכחו ומשיכה ומסירה ברשות מוכר ל"מ. אמנם אף לד' רש"י דנכרי קונה בכסף מ"מ לד' הרא"ש וכ"ה ד' הראב"ד וצבא רב מהראשונים ז"ל דמלוה אינו קונה במכר ל"מ ול"מ ורו"מ כ' לדמות נ"ד למלוה הבאה מחמת מכר דמהני משום דל"ש וה"ה בנ"ד עכ"ד וליתא דהא דל"ש ל"מ לדעת הראשונים הנ"ל רק בקנה בהנאת מחילת מלוה דאעפ"כ ל"מ רק למי שפרע דלא עדיף ממזומן ובמעות הבאים מחמת מכר קונה במטלטלי ק"ג משום דמה"ת מעות קונות וחז"ל לא תיקנו בזה משום דל"ש אבל בחוב גרידא כיון דלדעתם אף בקרקע ל"ק משום דמלוה להוצאה ניתנה מה מהני טעמא דל"ש אלא שהב"י והב"ח והסמ"ע הבינו בד' ה"ה פ"ה מה' מכירה ה"ד דמלוה שמחמת מכר עדיף משאר חוב מטעמא שכ' ה"ה שם דהוי כאלו החליפו פרה ושור ואף הרא"ש מודה אבל דבריהם תמוהים מאד וכבר הארכתי בתשו' אחרת לתמוה עליהם מדברי הרא"ש בב"מ דמ"ו ומדברי הש"ס גופא שם והעיקר כד' הלח"מ שם בד' ה"ה דלדידהו לא עדיף מלוה שמחמת מכר מחוב דעלמא ולא רציתי לכפול ולבאר ואמנם אף לד' המחברים הנ"ל כ' בנה"מ רסי' קצ"ט דבעינן דוקא שיהי' עדיין מכר הראשון בעין ובנ"ד לא הוי הכי ולכאורה י"ל להתיר מטעם אחר כיון שכ' התוס' בע"ז דע"א דגבי בכורה אמרינן דאנן סהדי שהישראל גמר ואקני להנכרי כדי להפטר מן הבכורה ובש"ס בבכורת די"ח אמרינן דבחצר בעה"ב ורועה כהן ר"ט סבר דאקנויי קא מקני לי' מקום בחצירו משום דניחא לי' דליתעביד מצוה בממונו כו' ע"ש ור"ע לא פליג התם רק משום דאית לי' פסידא לא מקני לי' הא בלאו ה"ט מודה לר"ט וכ' התוס' שם דאפי' בלא קנין קא קני דגמר ומשעבד נפשי' ע"ש וא"כ בנ"ד נמי נימא דמשום דניח' לי' בכדי להפטר מבכורה אקנוי מקני לי' לנכרי מקום בחצרו וגמר ומקני ומש"ה שפיר הוי משיכה ברשות נכרי אלא דהא ליתא דהא הרא"ש והטו"ר כ' דבכדי להסתלק מהספק צריך לקבל פרוטה מן הנכרי ויקנה לו המקום שהבהמ' עומדת ולפי הנ"ל ל"ל כן בלא"ה אמרי' אקנוי אקני לי' ולכאור' י"ל דס"ל דל"ק בש"ס הכי רק לענין דין ממון דמש"ה ס"ל לר"ט יחלוקו אבל לענין איסור כיון דלפי האמת לא הקנה להנכרי מקום ל"מ וכיוצא בזה כ' הט"ז ביו"ד סי' קס"ט דל"מ קנין אודית' לענין איסור רבית כיון שהוא שקר ל"מ הודאת בע"ד וכן הסכים בס' מק"ח סי' תמ"ח דל"מ קנין אודית' לענין מכירות חמץ אף דאודית'

ק"ג הוא ובס' קצוה"ח סי' קצ"ד האריך לחלוק על הט"ז והסכים לד' הב"ח דמועיל קנין אודית' לענין איסור ולפי הנ"ל מוכח כד' הט"ז ומק"ח אלא דנראה דהא ליתא דהא הש"ס בשבת די"ח קאמר דנר וקדירה ושפוד מ"ט שרי ב"ש משום דמפקיר להו אפקורי. וכ' התוס' שם ובב"מ ד"ל דאנן סהדי דמפקיר להו בלב בכדי שלא יעשה איסור וע' בקצה"ח סי' י"ב וש"מ דהיכא דאנן סהדי ודאי מועיל אף באיסור וכ"כ הר"ן בפ' המגרש לד' הרי"ף וסייעתו דמועיל ע"ח לבד אף דאין דשב"ע פחות משנים משום דאנן סהדי דמיד הבעל בא לידה הוי כעדים וע' בקצה"ח סס"י צ' ואף שהתם ד' התוס' בגיטי ד"ד סוף ע"א ע"כ אינו כן וכ"ה ד' הרא"ש פ' המגרש טעמם דס"ל דבדשב"ע בעינן עדים דוקא ואף שהענין ודאי אמת ל"מ בלא עדים מש"ה ל"מ אנן סהדי אבל במקום דלא איברי סהדי אלא לשיקרא ודאי מהני אנן סהדי אלא נראה דדוקא בישראל שפיר אמרי' אקנוי אקני דאף דהקונה לא נתכוין לקנות מ"מ כיון שהמזכה נתכוין להקנות שפיר מהני כמ"ש הראשונים ז"ל דבדאו' מקנה קונה שפיר אף בלא כוונה וע' בחיבורי ליבמות מ"ש בדנ"ב ע"ב אבל נכרי שלא נתכוין לזכות ל"מ אף שד"א מקנה כמ"ש הקצה"ח סי' ער"ה סק"ד והנה"מ סי' ר' סקט"ו ודברי המק"ח סס"י ת"מ תמוהים וסותר לדבריו שבנה"מ הנ"ל ואכ"מ אלא דאכתי תיקשי דל"ל שיקבל פרוטה מן הנכרי כיון שכ' התוס' דכיון דגמר ומקני א"צ שום קנין א"כ ליקני בדברים בלבד ועוד דא"כ אמאי כ' רש"י שם בבכורות ד"ג דהא דקאמר שם בש"ס וסבר רב מרי מלתא הוא דעבד היינו מלתא בעלמ' בדיבור ואינו נוטל דמים ונכרי אינו קונה אלא בהסף ות"ל כיון דלא מקני להו רק לפוטרה מבכור לא ליצטרך שום קנין רק דיבור בעלמ' וכן התוס' שלהי ע"ז וכה"פ כ' דלמכור לנכרי בכדי לפטור מבכור' בעי תרתי כסף ומשיכ' שיהי' מכיר' אליבא דכ"ע ות"ל דאף דיבור בעלמ' מועיל ובשלמ' מש"ס בכורות גופי' די"ג דקאמר עכו"ם שנתן מעות לישראל בבהמתו כו' קנה ופטור מן הבכור' ל"ק די"ל דהמכיר' לא הי' לפטור מבכור' אבל מתוס' וכהפ"ק ולכך יש להביא ראי' לכאור' לדברי המק"ח סי' תמ"ח סק"ה שכ' דל"ש לומר בכה"ג גמר ומשעבד נפשי' משום דבעינן דעת קונה ודעת מקנה ונהי דהמקנה גמר ומקני מ"מ הקונה שהוא נכרי לא גמר וקונה ע"ש באריכות. אמנם בתשו' אחרת כתבתי דאישתמיט לי' להמק"ח דברי מהר"מ מינץ בתשו' סי' ל"ה שכ' ליישב דברי הא"ז שהובא בהג"א פ' הזהב דמועיל מכירות העובר ותמהו עליו דהא הוי דשלבל"ע ותי' עפ"י הש"ס דב"ב דקמ"ב דהיכ' דגמר ומקני מועיל אף לעובר וכ' דכאן נמי הנכרי יודע שאח"כ יחזרו ויקנו ממנו ויתנו לו ריוח וא"כ הוא כמי גמר וקונה וא"כ הדר"ק לדוכתי' ולכאור' י"ל דל"ק התוס' דמועיל דיבור לבד לקנות רק גבי ניחות' דמצוה וניחות' דמצוה עדיף כמ"ש

הב"י ביו"ד סי' של"א וע"ש בט"ז סקט"ו ובקצה"ח רס"י רס"ב אלא דבכ"ד בש"ס אמרי' בההוא הנאה כו' גמור ומשעבד נפשי' או גמרי ומקני ונקנה בדיבור לבד ועכצ"ל דל"א בכה"ג כולי האי דגמר ומקני ודוקא לענין דלא הוי מקח טעות הוא דכ' התוס' הכי דבלא"ה כיון שמכר בפרוטה וידע ששוה כפלי כפלים לא הוי ביטול מקח כיון שהוא בכדי שאין הדעת טועה כמבואר בש"ס ב"ב ריש דע"ח וע' בסמ"ע סי' רכ"ז סקי"ח והט"ז שם ובנה"מ שם סק"ד. ובתשו' אחרת עמדתי מלשון הרמב"ם והטוש"ע שם ס"כ שכ' אפי' מחט בשריין דמאי רבות' הא אדרבא בכה"ג הוי בכדי שאין הדעת טועה ובלא"ה לא הוי ביטול מקח ואכ"מ עכ"פ י"ל דוקא לזה כ' התוס' בע"ז דגמר ומקני דלא להוי ביטול מקח אבל לענין גוף הקנין ל"א הכי כזה ובענין קנין המועיל במק"א דוקא ועפ"ז יש לדחות דברי מהר"מ הנ"ל במ"ש ליישב ד' הא"ז והביא ראי' מד' התוס' דע"ז הנ"ל. ולפי הנ"ל לאו ראי' הוא אלא שהתוס' בע"ז שם שכ' או מן העובר וה"ז כדברי הא"ז אלא שבבכורות ד"ג כ' להיפך ואכמ"ל ועכ"פ מוכח ומבואר דל"א מסתמא אקנוי אקני לי' מקום (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** בהגהות רע"א מביא בשם הפרישה דנסתפק בזה והוא מביא ראי' לצדד להקל מסי' רצ"ד סט"ו ויש לחלק. שוב ראיתי שאאמו"ר הג' זללה"ה לקמן סי' ר"ה הביא דברי הפרישה הנ"ל וכ' שאין כן הסכמת הפוסקים ע"ש:)** וא"כ אי בנ"ד שום צד היתר מחמת הנ"ל. והנה רו"מ כ' עוד צד היתר כיון שהי' הנכרי יכול לעכב הפרה בעד דמי המרעה הוי כיד נכרי באמצע עכ"ד ואין זה כלום. חדא דכיון שכבר החזיר הבהמה ליד ישראל ברור שלא הי' יכול לעכבה בעד המגיע לו. שנית שאף אם הי' כן ל"מ ול"מ וכבר כתבו התוס' בב"מ ד"ע דדוקא גבי ישראל שקיבל צ"ב מן הנכרי הוא דמועיל ה"ט דאמר הס"ס משום דאי לא יהיב זוזי תפס לה לבהמה משום שהבהמ' היתה תחלה של הנכרי אבל בבהמ' שהית' מתחלה של הישראל ל"מ ה"ט ואף שהתוס' כ"כ לל"ק דרבא בפסחים ד"ו ואנן קיי"ל כל"ב כבר כתב מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל דדוקא בבהמות ארנונא פטור' מבכור' לל"ב משום דהחק הוא לית מהנולדת רק דמצי לסלוקי בזוזי משא"כ היכא דעיקר דינא בזוזי ע"ש וע' בתשו' מ"ב סי' ל"ה ודברי הצ"צ סי' ס"ד תמוהים בזה והארכתי בתשו' אחרת ואכ"מ ועכ"פ אין זה צד היתר כלל ולא נשאר לנו שום צד היתר רק מחמת הת"כ שעשה עמו כדרך התגרים.. והנה כבר הארכתי בכמה תשו' לצדד להקל בקנין סטומת' לפטור מבכור' אף לד' הסוברים דקנין דרבנן ל"מ להפקיע איסור תורה מתרי טעמי חדא די"ל דלהפקיע מבכור' מהני קנין כ"ד מטעם שכתבו התוס' בב"מ דכל שהוא יד גוי באמצע פטור מבכור'. שנית דאף להסוברים דקנין דרבנן ל"מ לשל תורה הוא דלא נעשה של הקונה מה"ת אבל עכ"פ

נעשה הפקר מה"ת דהפקר ב"ד הפקר מה"ת הוא ובהמת הפקר פטור' מן הבכור' כדאי' בתוספתא ואעפ"כ לא סמכתי ע"ז רק בצירוף קנין כסף מהטעמים שכ' שם וגם עשיתי עוד סניף להקל. אמנם בר מן דין הנה בכל גלילותינו המנהג שאין קונין בת"כ לבד רק בצירוף אדראן וכאן לא נתן לו אדרא ואם אדראן מחוב מועיל כמו מזומן נראה שתלו בפלוגתת הרמב"ם ומחלוקתו אי מלוה קונה במכר בפרט שלענין קנין סטומת' מבואר בש"ך ח"מ סי' ר"א דכל שאינו ידוע בבירור אם קונין בזה ל"מ. ועוד דספק במנהג הוא כמו ספק בתקנה דמבואר בפוסקים דבספק בתקנה מעמידין על שורת הדין ובס' משנה למלך רפכ"א מהל' מלוה ובפ"א מהל' נחלות האריך והביא כמה פוסקים דבספק בתקנה אף תפיסה ל"מ לזאת לפי הנהוג בגלילותינו אין בנ"ד שום צד היתר. אמנם אולי המנהג בסביבותיכם לקנות בת"כ לבד אף בלי אדראן אם נתברר בלי ספק שכן הוא המנהג אף דבמקום ההוא אין המנהג ידוע מ"מ י"ל דהולכין אחר עיירות הסמוכות וע' בתשו' כנ"י סי' ע"ט ועדיין צ"ע בנ"ד ואעפ"כ אם הנהוג שם קבוע וברור לקנות בת"כ לבד יודיעני ואז נחכם בדבר ובדבר המום שנעשה בו שנחתך קצת מן הזנב ויש חשש שנחתך עפ"י ישראל בכדי להתירו הנה ברמ"א סי' ש"ט מבואר דנחתך הזנב למעלה מן החולי' הוי מום ומבואר מזה וכן מפ' בפסקי מהרא"י סי' רמ"ד דאם נפסק מן הקולית ולמטה ודאי דלא הוי מום ורו"מ כ' שא"י לעמוד ע"ז ע"כ לא יכולתי לפלפל בזה ושלומו יוגדל כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה רא

סקאלא יום ב' ו' מנחם אב תרכ"ד לפ"ק.

ושלום תניינא לכבוד ידידי הרבני המופלג החריף מוה' ארי' ליב נ"י

תמול לע"ע קבלתי מכתבו והאמת כי לא ניחא להשיב פעמיים על ענין א' כי לפי רבות התשובות שאני מוכרח להשיב די לפני שאני יי"ח להשיב פ"א. אמנם לאשר זה פעם ראשונה שרו"מ הי' לו פ"פ לפני אמרתי למלאות רצונו בפעם הזאת להשיב על אשר עמד בדברי. א) מה שהוכחתי מדברי הרא"ש והטור שכ' דבכדי להסתלק מן הספק צריך לקבל פרוטה מהנכרי ולהקנות לו המקום כו' והוכחתי דל"א דגמר ומקני בדיבור בעלמא דאל"כ למה צריך לקבל פרוטה וכ' רו"מ לדחות די"ל דהרא"ש והטור מיירי לכתחלה אבל בדיעבד שמא גמר ומקני בדיבור עכ"ד לאו כלום הוא חדא דמנ"ל לרו"מ לחלק בזה בין לכתחלה לדיעבד ועוד דהא התוס' בע"ז דע"א כ' אמנם א"צ שיתן הנכרי מעות שוה הראש כו' ע' שם וא"צ לכתחלה משמע כמ"ש התוס' בגיטין דף ד' ע"ב ברד"ה אי מההיא

ובחולין דף ג' בד"ה אין השומר ואם כן אמאי כ' הרא"ש והטור דצריך ליטול פרוטה ולא אמרינן דאף לכתחלה גמר ומקני בדיבור דהא מבואר מתוס' ע"ז הנ"ל דאף לכתחלה סמכינן לומר אסברא דגמר ומקני אע"כ דלא אמרינן בזה דגמר ומקני בדיבור וכמ"ש בתשובתי. ב) ראיתי עירבוב בדברי רו"מ שלא עיין במתינת במכתבי כי רו"מ עירבב הא דגמר ומקני עם הא אי מועיל קנין בלא כוונה בדאו' מקנה ועפי"ז נסתבך ככמה דברים בתשו' לזאת יעיין רו"מ היטב במכתבי במתינות ובישוב הדעת ולא יתקשה לו כלום. אמנם ע"ז ראיתי להשיב על מה שהק' עלי במה שכתבתי בסוף דברי דדוקא לענין שלא יהי' ביטול מקח הוא שכתב התוס' בע"ז סברא זו דגמר ומקני דבלא"ה כיון שמכר בפרוטה יידע ששוה כפלי כפלים ל"ש לומר ביטול מקח כיון שהיא בכדי שאין הדעת טועה עכ"ד והקשה רו"מ דאם כן בלאו גמר ומקני לא הוי ביטול מקח מטעם הנ"ל הנה דברי נכונים מתרי טעמי חדא דעכצ"ל בהא דהוצרכו התוס' ליתן דגמר ומקני היא משום שהתוס' סוברים כדברי הרי"ו והש"ג שהובא בש"ך ח"מ רס"י רל"ב סק"ב דאף בטעה בכדי שאין הדעת טועה אם הלה בא אחר כך ואמר שאף על פי כן טעה הדין עמו ובתשו' הארכתי בזה ואם כן בבכור שהיא חשש כרת הי' לנו להחמיר דהא יוכל להתבטל המקח אם יאמר הישראל אחר כך שאף על פי כן טעה ומכר בזול הרבה לזאת כתב התוס' משום דגמר ומקני לא מהני לומר שטעה ובודאי ידע ששוה יותר וגמר ומקני שנית דהא התוס' לא כתבו רק ואף על פי ששוה יותר כפלים כו' ובכהאי גוונא לא מקרי בכדי שאין הדעת טועה וראי' לזה דהא קאמר הש"ס בב"מ ריש דנ"ז גבי קרקעות דיש להם ביטול מקח והיינו מפלגא ואילך כמ"ש התוס' והרא"ש שם ועיין בהגהת רמ"א בח"מ סי' ס"ו סל"ח ובש"ך שם ואי נאמר דבכה"ג ודאי הוי בכדי שאין הדעת טועה אם כן אף במטלטלין לא הוי ביטול מקח בכה"ג ויותר מזה נראה דלפעמים משכחת לה דאף בכפלי כפלים ויותר אי איכא מקום לומר שטעה לא הוי בכדי שאין הדעת טועה ומוכרח היא ממה שהבאתי בתשו' הראשונה מדברי הרמב"ם והשלחן ערוך סי' רכ"ז ס"ק שכ' אפי' מחט בשריון ועוד מוכח כן מדברי הרמב"ם פי"ג ממכירה והשלחן ערוך ח"מ סי' ס"ו סל"ח וסי' רכ"ז סכ"ט שכתב גבי עבדים ושטרות וקרקעות דאפי' מכר שוה דינר באלף או שוה אלף בדינר אין בהם אונאה וקשה דמאי רבותא הא בכה"ג אף במטלטלין כיון שהיא בכדי שאין הדעת טועה אין בהם אונאה אלא ודאי דמשכחת לה אף בשוה כפלי כפלים לפעמים מקום לומר שטעה ומתבטל המקח ומשום הכי הוכרחו התוס' לומר דאף על פי כן אין חשש לענין מכירת בכור משום דגמר ומקני וביאור דבריהם שלכאורה יש לחקור בהא דאמרו חז"ל במטלטלין דיותר משתות בטל מקח ומוציאין מהמוחזק ואמאי הא

כל היכא שידעינן שידע ששוה יותר או פחות אין המקח בטל דהא בטעה בכדי שאין הדעת טועה המקח קיים כמבואר בב"ב ריש דע"ח ואם כן בנתאנה בכדי שהדעת טועה למה מוציאין המקח מהלוקח בנתאנה המוכר או המעות מהמוכר בנתאנה לוקח ול"א המע"ה דשמא ידע ומחול ואם אם נאמר דרובא דאנשי טעי בכה"ג הא אין הולכין בממון אחה"ר ועיין בתוס' ר"פ המניח ועוד דהא כבר נתברר דלפעמים אף במכר שוה דינר באלף או להיפך יש לו טענת אונאה דיש לתלות בטעות ובכה"ג ודאי קשה דלמה לא נימא שלא טעה רק ידע ומחיל אמנם טעמא דמלתא דחזקה אלימתא היא דבכדי לא יהיב ומחיל אינש כדאמר הש"ס ס"פ המדיר חזקה אי אפשר מתפייס במומין ומש"ה מחילה טענה גרועה היא ולא מהני רק במגו כמ"ש הש"ך סי' ע"ה סקכ"ב ועיין בהגהת רמ"א בח"מ סי' קע"ו סי"א ובש"ך שם סקכ"ה ובב"ש באה"ע סי' ע' סקכ"ח ובקצוה"ח סס"י שס"ג ומש"ה אמרינן דודאי טעה ומוציאין מידו ומש"ה גבי מכירות בכור דיש סברא דידע ומכר בפחות משוי' ולא קפיד דמשום דרצה לפוטרה מבכורה מש"ה ידע ומכר אף בפחות ל"א דטעה רק ידע וגמר ומקני שפיר כתבו התוס' אבל בגוף הקנין אם לא עשה קנין כראוי אינו מועיל סברת גמר ומקני והואיל ורו"מ נתקשה בד' הוצרכתי להאריך ולבאר דברי לא שידקדק ויעיין במתינות בדברי יהי' לבו נכון ובטוח כי דברי אין בהם ב"ה נתפל ועיקש רק לפעמים אני מקצר קצת לרב טרדותי וחולשת כחי אבל המעיין צריך לדקדק בהם היטב ויראה שדברי ב"ה נכונים. ג) כתב רו"מ לשאול על שלא השבתיו על סניף היתר שכתב שהנכרי הקונה הנהיג אותה כונה ימים אחר המכירה לרעותה וקנתה במשיכה אף שלא נתכוין לקנות עכ"ד והנה לא הוצרכתי להשיב כי לא כתב רו"מ זה במכתבו הראשון כלל שנית אני תמה דהא הבאתי בתשובתי דברי הקצוה"ח סי' ער"ה סק"ד ודברי הנה"מ סי' ר' סקט"ו שכתבו דבנכרי שלא נתכוין לזכות לא מהני אף שד"א מקנה והקצות החשן שם הביא ד' הצ"צ בתשו' ודברי תשו' עה"ג שכתב על ענין כזה ממש דאף שהנכרי הקונה הוליכה אחר כך להאכילה ולהשקותה כיון שלא נתכוין לקנותה עי' משיכה זו ל"ק ומתחלה הקשה עליהם הקצוה"ח מדברי הראשונים שכתב דכל היכא שד"א מקנה קנה אף בלא כוונה ואחר כך חילק דבנכרי ל"ק אף בלא כוונה אף שד"א מקנה ואם הי' רו"מ מעיין בדברי הקצוה"ח לא עררני כעת מסניף זה וראיתי שרו"מ מביא היתר זה מלב"ש בח"ד שלו סקרל"ז ומתשו' הג' רע"א סי' ל"ז והנה האמת כדברי רו"מ אלא שהגרע"א לא סמך על צד היתר זה כי הי' שם היתר מחמת קנין כסף וגם היתה ספק מבכרת ודן לס"ס כמבואר שם ולכתוב היתר זה רק לסניף בעלמא ובאמת אני תמה על הגדולים בעל לב"ש וגם על הגרע"א שכתב שדבר

חדש היא ולא מצאו הערה לזה בגדולי האחרונים והלא כבר כתב בזה המהרמ"מ סי' ה' והצ"צ סס"י ס"א והעה"ג סי' ק"ב וכולם הסכימו דל"מ וגם הקצוה"ח והנה"מ הסכימו כן דבנכרי בלא כוונת קנין לא מהני אף בד"א מקנה גם בס' מחה"ש רס"י תמ"ח הביא דברי העה"ג הנ"ל ע"כ לדעתי הבכור הזה יש בו קדושת בכורה וכמ"ש בתשובתי הראשונה:

תשובה רב

וע"ד אשר שאל בחכמה לענין טבילת קרי דמועיל בטבילה במ' סאה בשאובין שבקרקע אבל לא בכלי כמ"ש המג"א סי' תר"ו ורוצה רו"מ ליקח גיגית גדולה המחזקת מ' סאה ולנקבה כמוציא רמון ולקבעה בקרקע ואחר כך לסתמה בברזא ונסתפק רו"מ בשתיים א' אי מקרי כהאי גוונא קבעו ולבסוף חקקו כיון שדרך לסותמה בברזא שנית דלענין טבילה תוך כלי החמיר בתשו' הג' רע"א אף בקבעו ולבס"ח ושאל חו"ד הנה בנו"ב מה"ת יו"ד כתב דבכה"ג יש לומר דלא מהני קבעו ולבס"ח דאף בעת שאין הברזא בתוכו חשיב שפיר כלי והביא ראי' מדברי רמ"א אור חיים סי' קנ"ט ס"ה ומג"א שם אמנם בתשו' ב"א האריך לדחות דבריו בטוב טעם וגם בתשו' ח"ס דחה דברי הנו"ב ועל כל פנים לענין טבילת קרי אין להחמיר ואף על פי כן יש להחמיר שלא לעשות הברזא עד אחר הקביעות והארכתי בזה בתשו' ובענין קולבס"ח מחלוקת ישינה היא בין האחרונים הללו אוסרין לטבול תוך הכלי והם הנו"ב והגרא"ו והגרע"א ומהרח"ש ובאר יעקב והח"ס צדדו להקל ואחריהם כמה אחרונים שהי' בזמנינו ובחיבורי להל' מקוואות ובתשו' הארכתי להחמיר בפרט שפשטות הש"ס בבבא קמא דס"ז ובבבא בתרא דס"ו מסייע להחמיר דדוקא בשאיבה דרבנן מקילין בקולבס"ח ולא לטבול תוך כלי שאסור מה"ת אמנם לענין טבילת קרי שהיא רק מדרבנן ועיין בית יוסף אור חיים סי' פ"ח מותר לכ"ע כמו בשאיבה דרבנן ואף שיש לחלק דשם פיסול שאיבה הוא רק דרבנן אבל פיסול כלי הוא מה"ת רק שהטבילה הוא רק מדרבנן א"נ לחלק ועוד דהא הנו"ב מיישב ד' הטור שמבואר מדבריו להקל בקולבס"ח וכ' הנו"ב דמיירי לענין טבילת אשה בעלת כתם או טבילת כלים חדשים שטבילתן רק מדרבנן ע' שם. וה"ה לענין טבילת קרי ועוד דהא לחד מ"ד בברכות דף כ"ב מועיל טבילת קרי אף בכלים רק שמדברי הראב"ד בהשגות פ"ו מברכות מבואר דקיי"ל כמאן דפליג עליו עכ"פ בקבעו ולבס"ח נראה ברור דמועיל בפרט במקום שאין מקוה או שהמקוה קרה ובעתים הללו שהדורות חלשים ודאי יש לסמוך על זה ושלום כנפשו ונפש הדו"ש הכותב בטרדות שונות. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה רג

סקאלא יום ה' כ"ח טבת תרכ"ה לפ"ק.
שפעת שלום לכבוד ידידי הרבני המופלג החריף מוה' אברהם נ"י בק"ק קאיאץ במדינת מאלדאווע.
מכתבו קבלתי שבוע זו ולרוב טרדותי לא יכולתי לעיין בו עד הנה וגם עכשיו לא יכולתי לעיין כלל בפלפולו רק ראיתי ציור השאלה ואשיב בקצרה בלי עיכוב. ע"ד שאלתו בא' שמכר פרתו מבכרת לנכרי ואח"כ ילדה בכור ויש בהעובד' שלשה ריעותות א' שלא עשה הנכרי רק קנין כסף והיינו שנתן רק מקצת דמים וגם עשה קנין הנהוג היינו שתקע כפו כדרך הסוחרים והוא קנין סטומת' שם. שנית שבראשונ' אמר בעה"ב שמכר להנכרי בסתם ואח"כ אמר שהתנה שבאם לא תהי' שוה כפי הקציצה יכפול לו ערבונו ואחר כך חזר מדבריו וחזר ואמר שמכר לו בסתם. שלישית שא' מעיד שמכר לו בלי פסיקת דמים כלל והבעל הפרה מכחישו והנה אחר לידת הבכור חזר בעל הפרה ולקחה עם הולד מהנכרי והכפיל לו ערבון כנהוג ועתה שואל רו"מ על הולד זהו חו"ד. הנה הארכתי בכמה תשוב' להחזיק ידי המקילין בדיעבד דמועיל קנין סטומת' להפקיע קדושת בכורה אף להאומרים דקנין דרבנן אינו מועיל להפקיע איסור תורה ומכ"ש בקיבל נמי מקצת כסף שיש ארבעה טעמים להיתר טעם ראשון דכיון דעכ"פ הנכרי יש לו בו קנין דרבנן עכ"פ הוי יד נכרי באמצע דפוטר מבכורה כמ"ש התוס' בב"מ דף ע' וז"ל ובכל דהוא יד נכרי באמצע פטור דל"ק בי' כל מקנך תזכר דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד ככרי באמצע כלל עכ"ל. ומהרא"י בפסקיו סי' ק"ל כתב בשם התוס' בב"מ דאף אי אית לי' לגוי זכי' באת"ל בגזל פטור מן הבכור' ואף שבתשו' מ"ב סי' ל"ה כ' שק' לסמוך ע"ד מהרא"י בזה כיין דלא נמצא כן בתוס' שלנו מ"מ בצ"צ סוף סי' ס"ב הביא ד' מהרא"י וכ' שאפשר שהי' כ"כ בתוס' שלפניו ואף שנ"ד אינו דומה להא דמהרא"י מטעם שכ' שם מהרא"י מדברי התוס' דבנ"ד הי' הבהמ' מעיקר' של הישראל ומה"ט דברי הצ"צ לכאור' צע"ג והארכתי בתשו' במק"א עכ"פ ודאי דכיון דהנכרי קנהו מדרבנן שפיר חשיב יד נכרי באמצע ואף שהע"ש והסמ"ע בסי' ס"ו ס"ל דנכרי אינו קונה בקנין דרבנן. הש"ך חולק עליהם וכן הסכים התומים ומה שפקפק התומים מדין מעמ"ש של"ת בנכרי אדרבא נלע"ד שמשם ראי' לד' הש"ך דבספ"ק דגיטין כ' הרא"ש בשם ר"ת דכיון דמעמ"ש הוא הלכת' בל"ט מש"ה אמרי' דל"ת בעכו"ם משא"כ בשאר קנין דרבנן דל"ש לומר כן וע' בקצה"ח סי' קכ"ו סק"ג ועוד דשם כיון דאין זכי' לעכו"ם אף מדרבנן גם אנן לדידהו כדא' בב"מ דף ע"א ודף ע"ב ולא עדיף מעמ"ש מזכי' גמורה כמ"ש התוס' והרא"ש

שם בגיטין לענין אם הנפקד עכו"ם משא"כ בשאר קנין דרבנן וגם לפמ"ש הנה"מ בסי' ס"ו סקל"ה דבמקום דזה הקנין מועיל גם בדיניהם ודאי דמועיל בנכרי אף שהוא רק קנין דרבנן ע"ש א"כ בנ"ד ודאי דמועיל לנכרי קנין דרבנן אלא שמ"ש הנה"מ ליישב בזה קושיות התומים הוא תמוה מאוד דהא כ' התוס' והרא"ש בפי' דבדיניהם מועיל קנין מעמ"ש. ומ"מ כבר נתבאר טעם א' דמועיל לכ"ע קנין סטומת' אף שהוא דרבנן להפקיע קדושת בכורה דאו' הטעם השני הנה מבואר בס' ג"פ סי' ק"כ סק"ה דאף אם נאמר דקנין דרבנן א"מ לאיסור תורה זהו של"ק השני מה"ת אבל מ"מ הפקר הוי מה"ת דהא הפקר ב"ד הפקר מה"ת הוא כדאי' בש"ס בגיטין דל"ו וכ"כ בס' מק"ח סי' תמ"ח סק"ט ובחיבורי ישרש יעקב ליבמות דפ"ט ע"ב ועתה ראיתי ראי' לזה מש"ס דב"מ סוף דף ע"א דמשני רבינא נהי דשליחות לנכרי ל"ל זכי' מדרבנן אית לי' כו' ע"ש. וע' בתוס' כתובות רדי"א ובסנהדרין דס"ח ע"ב וקשה דאכתי היכא מועיל להפקיע איסור רבית של תורה אע"כ כדברי הג"פ ומק"ח ומש"ה א"ש כיון דעכ"פ הוי הפקר מה"ת לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לוה למלוה וא"כ בנ"ד נמי כיון דבהמת הפקר פטורה מבכור' כדאי' בתוספת' פ"ב דבכורות ועכ"פ מה"ת ודאי דפטורה וע' בתשו' עה"ג סי' כ"ה ודברי הטורי אבן בר"ה די"ג תמוהים מאד ואכ"מ וא"כ שפיר מועיל קנין דרבנן לכ"ע. הטעם השלישי דהנה הג' מהריט"א הביא קו' בשם גדול א' על הא דכ' הראשונים דאם לא מכר בהמה מבכרת רק בקנין כסף הוי הולד ס' בכור ואמאי והא הוי ס"ס דשמא הלכה כד' רש"י דפ' כר"ל דישראל מישראל במשיכה ואם כן נכרי קונה בכסף ואת"ל דהלכת' כר"י דד"ת בישראל מעות קונות שמא הלכה כד' הרמב"ם דנכרי בחדא או בכסף או במשיכ' ותי' הג' הנ"ל דכיון דאין הולכין בממון אחה"ר ה"ה דל"א בתר ס"ס וא"כ לענין ממון נשאר הבכור ברשות ישראל מספק מש"ה אסור מספק עכ"ד וכיון שבנ"ד יש קנין סטומת' וא"כ לענין דין ממון אין נ"מ דהא עכ"פ הוא של נכרי מכח קנין דרבנן ואין לנו לדון רק על איסור תורה שבו ולענין איסור שפיר מועיל ס"ס הנ"ל דהא ס"ס מועיל להתיר אף בשל תורה. טעם הרביעי ע"פ ד' מהרי"ט אלגזי הנ"ל דקנין כסף לבד הי' מועיל בדיעבד מטעם ס"ס רק משים דאין הולכין בממון אחר הרוב. והטעם דא"ה בממון אחה"ר כ' התוס' רפ"ג דב"ק ובפ"ב דב"ב שהוא משום שיש חזקת ממון נגד הרוב וכ' בס' גו"ר כלל ל"ט דאף דרובא עדיף מחזקה מ"מ להחמיר מדרבנן אמרי' סמוך מל"ח והו"ל פו"פ כמ"ש התוס' בבכורות ד"כ וה"ה לענין ס"ס נגד חזקה כמ"ש הפ"י בקו"א ספ"ק דכתובות וא"כ אין בנ"ד רק איחור דרבנן ושפיר מועיל קנין דרבנן. אמנם בתה"ד סי' שמ"ט מבואר דהא דא"ה בממון אחר הרוב היא מה"ת משום דחזקת ממון אלים טובא ע"ש אלא דכ"ז חזקת

ממין ממש אבל חזקת מרא קמא דנמי אין הולכין אחר הרוב במקום חזקת מ"ק כדמוכח בש"ס רפ"ג דב"ק וכ"כ בתשו' מהריב"ל ס"א כלל י"ב סי' ע"ד אף דחזקת מ"ק הוא רק בשאר חזקות כמ"ש בקוה"ס שבס"ס קצוה"ח ע"כ דהא דא"מ רובא נגדה הוא מטעם שכ' הגו"ר דסמוך מל"ח והוי פו"פ מדרבנן. והנה בפ"ק דב"מ קאמר ר"ה לרבה כו' הספיקות כו' וא"א ת"כ א"מ מידו נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן ופירש"י משום שיש לכהן צד זכי' בו. ש"מ דכיון שיש לכהן צד זכי' ע"י תפיס' מקרי ממונו א"כ מכ"ש לענין בכורה אם יש לנכרי צד זכי' ע"י תפיס' דודאי מקרי יד גוי באמצע ועמ"ש למעל' וא"כ ק' אמאי אם מכרו בכסף לבד הוי ס' בכור דהא אם תפס הנכרי א"מ מידו דהא הוי סד"ד מצד פלוגתת הפוסקים אלא דהראשונים הובא ד' בש"מ ספ"ק דכתובות דנכרי ל"ל חזקת ממון ע"ש ומש"ה אינו מועיל תפיסתו אלא דאכתי תיקשי דאכתי כיון דע"י קנין כסף יש להנכרי ס"ס לזכותו כנ"ל וא"כ שפיר מועיל תפיסת הנכרי דא"ל דא"ה בממון אחר הרוב כיון דעכ"פ לא בא עתה להוציא מחזקת ממון של הישראל דהא הנכרי תפוס בו אלא דכבר כ' בשם מהריב"ל דגם נגד חזקת מ"ק א"ה אחר הרוב וזה מדרבנן הוא משום סמוך מל"ח כנ"ל וא"כ שפיר מועיל קנין דרבנן וזהו עצה עמוקה עכ"פ נתבאר ארבעה טעמים דמועיל קנין דרבנן להפקיע קדושת בכורה א"כ יצאנו מידי פקפוק הראשון. ועתה נבוא לפקפוק השלישי הנה לכאור' אין זה פקפוק כלל דהא ע"א במקום הכחשת בע"ד לאו כלום הוא אלא דלכאור' כיון דלדברי העד אין זה בע"ד כלל דלדבריו דלא נמכר א"כ הכהן הוא בעליו של הבכור ובשלמא להפוסקים דט"ה ממון א"כ ב"כ וב"כ מקרי בעל הפרה בעליו ואין העד נאמן להכחישו אבל להפוסקים דט"ה א"מ א"כ לכאור' יש לפקפק אלא דא"כ גם בלא העד יש לפקפק אמעשים בכל יום שנאמן כ"א מישראל לומר שמכר פרה מבכרת שלו לנכרי קודם שילדה והא אין עא"נ נגד חזקה וכאן כיון שידוע שהפרה הי' שלו איך נאמן נגד חזקת מ"ק וא"ל דאיכ' נגד זה חזקת היתר של הולד דהי' חולין במעי אמו כמ"ש התוס' בחולין סוף די"א וביבמות דקי"ט ובכתובות ד"כ דנראה דע"כ ל"כ התוס' כן אלא לדחות דל"א העמד הבהמ' בחזקת שלא ילדה דנמי לאו חזקה מעליא הוא נגד הולד בפרט לפמ"ש הפ"י בקידושין דס"ו ובכתובות דכ"ו בשטת רש"י דס"ל דחזקה דידה ל"מ לגבי הילד ומכ"ש היכא דאין נ"מ לגבי האם וע' בספ"י בכתובות דע"ו בתוס' ד"ה רמשא ובס' הפלאה בכתובות דכ"ו ובמקנה דס"ו ובנו"ב קמא חיו"ד סי' נ"ז כולם לד"א נתכוונו לזה כ' התוס' דאם נאמר דזה חזקה מעליא א"כ איכ' לפ"ז חזקה של הולד עצמו שהי' חולין במעי אמו אבל לעולם דס"ל דחזקת האם אינו חזקה מעליא לגבי הולד וגם חזקת הולד עצמו כשהי' במעי אמו אינו חזקה מעליא על אחר הלידה כיון דעובר

ירך אמו הוא לד' התוס' בכ"ד וע' בחיבורי הנ"ל בדע"ח ע"א א"כ הוי חזקתו בעת העיבור כמו חזקת האם ולאו חזקה מעלי' הוא וגם התוס' בב"מ ריש דף ק' נראה שלא החליטו אם מועיל חזקתו בעיבור אאחר הלידה ויש לכאור' סייעת' לזה דאם נאמר בד' התוס' דחזקת חולין שבמעי אמו הוי חזקה מעלי' א"כ תיקשי אכל ספק בכור דאסור מספק אמאי לא נוקמה אחזקת חולין שהי' לו במעי אמו בשלמא בספיק' דדינא ל"ק דבזה ל"מ חזקה כמ"ש הפוסקים והארכתי בכ"מ בתשו' ובחיבורי הנ"ל אבל בס' בבכור שהוא מצד המציאות כמו בילדה זכר ונקיבה וא"י איזה יצא ראשון וכמוהו הרבה דאסור מס' ואמאי לא נימא להתיר משום חזקה הנ"ל אע"כ דחזקה זו לאו חזקה מעלי' והארכתי בתשו' במק"א ואכ"מ וא"כ ק' כנ"ל. ועוד נראה דבנ"ד ודאי דאא"ל האי חזקה דחולין במעי אמו להתיר דכיון דהספק הוא אם נעשה מעשה להתיר אדרבה גם מעי אמו הו"ל חזקה לאיסור לכשיולד ועכשיו כבר נולד והעמידנו על חזקתו שלא נעשה מעשה חדש. וכדרך זה אמרי' ביבמות אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת אף שנולד הספק בנידון איסור'. והטעם כמ"ש רש"י שם בדף ל' ע"ב בד"ה אמר רבה וע"ש בחי' הרשב"א וא"כ בנ"ד נמי חזקת הולד חזקת איסור הוא וא"כ קשה איך נאמן לומר שמכרו נגד חזקת מ"ק וחזקת איסור אע"כ דטעמא דנאמן הוא משים דבידו למכרו כמו דאמרי' ביבמות דס"ח אי דידי' משום שבידו לפדותו ואע"ג דלענין הואיל ל"א ואי בעי פריק לי' כמ"ש התוס' בפסחים דמ"ו מ"מ נאמן נגד חזקה דהוי בידו ה"ה דבידו למכרו אלא דלכאור' כיון דבמו"מ בעינן גם דעת הלוקח ל"מ בידו כמ"ש בקידושין דס"ב ע"ב וע"ש בפירש"י בידו לקדשה אלא דל"ד דבאשה ידיעה ודאי ל"מ בידו משא"כ הם דיכול למכרו לנכרי שירצה ואף שהתוס' בגיטין דס"ד סע"א כ' דגבי צא וקדש לי אשה ל"מ בידו לקדשה דשמא לא תתרצה אע"פ שאמר לו צא וקדש לי אשה סתם וע' במל"מ פ"ט מה"א ה"ו התם כשאנו באים להתיר לו לישא אשה ואנו באים לספק שמא קידש הקרוב' וא"כ שפיר שייך לומר שלא מקרי בידו דשמא לא נתרצתתה. אמנם בש"ס בקידושין דס"ד ע"א קאמר ועוד אלו אמר כו' מי מצי מקדש ניהלי' בע"כ ע"ש ש"מ דאף סתם קידושין ל"מ בידו אלא דלכאור' לשון הש"ס דקאמר אלו אמר האי דלא ניחא לי' בגווי' מצי מקדש ניהלי' הוא תמוה ועכצ"ל דבמתני' מיירי דאמר קדשתיו לפלוני וגרשתיו וכ"כ בספ"י שם ובהכי מיושב דברי התוס' בכתובות דף כ"ב סע"א דלכאור' דבריהם הם דברי הש"ס בקידושין הנ"ל ממש אלא שהתוס' הוי ס"ד דהש"ס מיירי דוקא באומר קדשתי לפלוני דזהו ודאי לאו בידו מטעם דקאמר הש"ס אבל ר"ה דקאמר מנין לאב שנאמן לאסור את בתו דכ' את בתי נתתי לאיש מיירי אף של"ק לפלוני דהא אח"כ כ' הזה וע' שם בפירש"י בקידושין

בד"ה לאיש אסרה והוי ס"ד דזה מקרי בידו לקדשה לאיזה איש ותי' דאף על פי כן אין בידו כ"כ דשמא לא ימצא אדם שישאנ' ע"ש ומ"מ כיון שכתב התוס' בלשונם שאין בידו כ"כ ש"מ דהוי קצת בידו מש"ה שפיר מהימן דלענין נאמנות ע"א א"ל שיהי' בידו לגמרי מטעם שכתב הרא"ש בגיטין דהוי כבעליו ומש"ה אף אם אינו בידו עכשיו כל שהי' בידו מעולם נאמן לרבא דקיי"ל כוותי' וע"ש בהרא"ש דנ"ד אבל בהא דקדשתי את בתי דהוי דשב"ע ל"מ בידו דבעליו רק בעינן מגו ממש כמ"ש בספר ש"ש ש"ו פ"א שוב נזכרתי מדברי המל"מ פ"ד מה' בכורות שכתב דזה לא מקרי בידו ואני על משמרתי אעמודה דאף אם נאמר כדברי המל"מ זהו דלא מקרי לגמרי בידו ומש"ה ל"א חזקה שע"ש אבל לענין נאמנות הוי בידו מטעם שכ' למעלה ועמ"ש בחיבורי הנ"ל בקצרה בדפ"ח בד"ה בגמרא אי דידי' ובתשו' הארכתי וכיון שכן הא מבואר בש"ע יו"ד רס"י קכ"ז דכל שהי' בידו נאמן לאסור אף אם מוצאו מחזקת היתר אף אם הבעל מכחישו ה"ה להיפך ואף להש"ך שם סק"ג שפקפק בזה ע"ד הש"ע היינו דא"נ נגד הבעלים להפסיד ממונו אבל נגד אחר פשיטא דזהו שבידו באמן יותר אף שזה שבידו מעיד נגד החזק' והאחר מעמיד החזק' אעפ"כ זה שבידו נאמן וכ"מ בתשו' מהרי"ק שורש ל"ג עש"ה ועוד דבעל הפרה אית בי' תרתי שהי' בידו וגם הוא בעליו ואף שכ' למעל' למאן דס"ל ט"ה א"מ היא גופי' ספיקא הוי אם היא בעליו נראה דממ"נ אי לענין דינא מיתשל אי הוי בעליו או לא ודאי דאין עא"נ בממון רק לשבועה ולא להוציא אף בסייע חזקה בפרט שבעל הפרה טוען ברי וכיון שע"כ היא בעליו ממילא כיון שנקרא בעליו נאמן נמי מהעד הבא להכחישו אף לענין או"ה אלא שלולא שהי' בידו ל"מ מה שהיא בעליו כיון שהיא נגד חזקה כדמוכח מהא דר"פ האשה רבה דקאמר אי דידי' משום דבידו לאיתשולי ש"מ דלולא כן לא הי' נאמן אף שהוא בעליו וכ"כ הש"ך סי' הנ"ל סקכ"א אלא שמ"ש הש"ך שם דגבי גוילין ליכא חזקת איסור צע"ק דהא בגוילין נמי מעיקרא לא הי' כשרין לס"ת כמ"ש מהרי"ק שם רק דטעמא דעכשיו התיב הם משום רוב מצוין ע"ש במהרי"ק ואולי גם כוונת הש"ך כן ועכ"פ בנ"ד אף להני דחלקו על מהרי"ק כמבואר בדברי הפוסקים ביו"ד סס"י א' מודי בזה דהבעלים הוי בעלים וגם בידו ועמ"ש בחו"ד רס"י קכ"ז כנלע"ד:

ועתה הבא נבא לדבר בדבר הפקפוק השני והנה אם באמת הי' שוה הפרה כפי הקציצ' אין כאן בית מיחוש אבל אם לא היתה שוה הנה באמירת בעל הפרה לפניכם בפעם השניה שויא חד"א ולא מהני דאסור הולד לו אלא אף לאחרים דהא יכול לאסור שלו על אחרים בדיבורו ואף נכרי נמי כמבואר בשלהי יבמות ועמ"ש בחבורי דמ"ז סוף ע"א ולכאור' י"ל כיון דלפי דבריו אז לאו דידי' היא רק של הכהנים היא לא מצי לאסור ל"מ

למאן דאמר ט"ה אינו מהני אלא אף למאן דאמר טובת הנאה ממון מכל מקום עיקר הבכור היא של הכהנים ול"מ לאסור של חבירו על חבירו וכבר הארכתי בזה בתשו' במק"א ואף דלכאור' ממ"נ אם דבריו אמת ואינו שלו א"כ ממילא אסור דהיא בקדושת בכור מ"מ מצינו כיוצא בזה בש"ס יבמות דמ"ז ע"א דקאמר ה"ק לדבריך נכרי אתה ואין עדות לנכרי ע"ש אף דמ"מ אם נאמין לו שהיא נכרי ממילא בניו פסולין ואף על פי כן אמרינן לצד הזה דאם נכרי היא אינו מועיל עדותו וכיוצא בזה קאמר הש"ס ביבמות דכ"ה ובפ"ק דסנהדרין לרצונו רשע היא והתורה אמרה א"ת רשע עד וע' בנו"ב קמא חאה"ע סי' ע"ב בהגה בד"ה וראי' גדולי ובחיבורי שם ביבמות וכ"כ התוס' בכתובות דכ"ה ע"ב בד"ה הרי דא"נ לומר בני זה וכהן הוא אף דיש לו מגו דאי בעי אמר אין זה בני ל"מ משום דלדבריו בנו היא וא"נ להעיד עליו אף דמ"נ אם היא בנו ממיל' הוא כה ועש"ה בד' התוס' שמדבריהם נסתייעו היטב דברי רש"ל ביש"ש הובא בש"ך ח"מ סי' ע"ז סקט"ו והש"ך חלק עליו והתומים וכל האחרונים הסכימו לדברי הש"ך ותמהני עליהם שבתוס' כתובות הנ"ל מבואר כדברי רש"ל ואכמ"ל א) **(**הג"ה **מבן המחבר** בס' קצה"ח סי' ל"ב סק"ב הרגיש בזה וע"ש מ"ש לחלק)** ועל כל פנים בנ"ד נמי נימא כיון דלדבריו אינו שלו אינו נאמן לאסור וע' בתשו' רמ"א סי' ס"ו ובט"ז יו"ד סס"י קכ"ז ובנה"ך שם אלא שא"כ לכאורה תיקשי אש"ס גופא שם ביבמות בהא דאר"י דנאמן לומר בני זה ב"ג וב"ח היא דמזה פריך התם אש"ס ומשני דה"ק לי' ר"י לדבריך נכרי אתה כו' הא אכתי תיקשי כדמקשי מעיקר' דר"י אדר"י דהא כ' התוס' שם דר"י יליף מדנאמן לומר על הקטן שבבניו שהוא בכור א"נ ע"כ הראשון ממזר וש"מ דנאמן לפסלו וא"כ אכתי תיקשי איך נאמן לומר שהראשון ממזר ואינו בנו כיון דאבנו הוא דהימני' רחמנ' וא"כ לדבריו אינו בנו ואיך נאמן עליו לפוסלו וע"כ דלהא גופי' הימני' תורה לומר שאינו בנו ה"ה בנ"ד להא גופי' הימני' תורה לומר נמי על מה שמוחזק שהיא שלו לומר שאינו שלו כמו דאמרינן הודאת בע"ד כמאה עדים ואם הודה על דבר שבידו שאינו שלו רק של חצירו הוי הודא' ומוציא חבירו ממנו ותרווייהו חד טעמא היא כמ"ש הקצה"ח בסי' ל"ד סק"ד וברס"י רמ"א וע' בספר שעה"מ פ"ט מה"א הט"ו ויש בזה אריכות רב ואכ"מ ועכ"פ ודאי דמצי שויא חד"א בנ"ד ועוד דבלא"ה לולא שאמר הבעל הפרה שמכרו ודאי דהוי בחזקת בכור ולא מספקינן שמכרו דהא חזקה כל מה שיש ביד אדם בחזקת שהיא שלו ואף דבאמת עתה היא שלו דחזר וקנהו מהנכרי מ"מ הספק שהיא שמא מכרו לנכרי קודם הלידה ויצא אז מרשותו לאו ספק היא דעל אותו שעה הו"ל לבעל הפרה חזקה הנ"ל וגם חזקת מ"ק וגם חזקת איסור גם קודם הליד' כמ"ש למעל' רק דההיתר היא משום שאמר מתחל'

שמכרו וא"כ ל"מ אם לא אמר מתחל' בפי' שמכרו כדינא יכול לפרש דבריו עתה לאיסור אלא אפי' אם אמר מתחל' בפי' שמכרו כדינ' כיון שמתחלה לא הי' נאמן רק משום שהי' בידו כמ"ש למעל' וכיון שעכשיו אינו בידו אחר הליד' רק דנאמן משום שהי' כבר בידו וא"כ יכול לחזור בו כמ"ש בספר חו"ד בסי' קכ"ז וא"כ ודאי דיכול לחזור ולאסור ועתה נדבר במה שחזר בו אחר כך ואמר שמכר להנכרי בסתם הנה אם לא נתן אמתל' לדבריו למה אמר מקודם שהתנה עמו כנ"ל וגם לא הי' החזר' תכ"ד ודאי דל"מ החזר' ואם חזר בו תכ"ד ודאי דמועיל אמנם אם חזר אחר כ"ד ונותן אמתל' המקובלת הנה אם הי' הגדה ראשונה בפני ב"ד של שלשה אף שמצד דשויא אנפשי' חד"א אף בהודה לפני ב"ד יכול לחזור באמתל' וע' בתשו' ח"צ סס"י מ"ד וע' בט"ז יו"ד סי' קפ"ה סק"ד ובאחרונים שם מ"מ בלא"ה לא גרע בעל הפרה מע"א דעלמ' דכל שהעיד בב"ד א"י לחזור בו אף באמתל' וע' בס' הפלאה דכ"ב סע"א ובספר חו"ד סי' קפ"ה סק"ה ול"מ כשהי' שלשה במקום ב"ד דודאי ל"מ אמתלא אלא אפי' אם לא הי' במקום ב"ד דבממון כה"ג ל"מ לא הודאה ולא עדות וע' בש"ס ב"ק ריש דע"ה ובפירש"י שם ובסנהדרין דכ"ט ע"ב ובש"ך ח"מ סי' כ"ב ססק"א מ"מ באיסורין מספק' לי מלתא וע' בנו"ב קמא חאה"ע סי' נ"ח בד"ה הגם ע"ש אמנם אם לא הי' האמירה בב"ד דמצד העדאת ע"א יכול לחזור בו אף בלא אמתל' כמ"ש בספר חו"ד שם ועכ"פ באמתל' ודאי יכול לחזור בו וע"ש בס' הפלא' ומצד שויא חד"א ודאי דמועיל אמתל' מ"מ בנ"ד יש צד להחמיר כיון דלפי אמירתו שלא מכר כדין א"כ הבכור של הכהנים היא ועתה ע"י חזרתו באמתל' בא להפסיד לכהנים י"ל דל"מ אמתל' בכה"ג כמ"ש בהגהת רמ"א בש"ע אה"ע סס"י מ"ז והוא מהר"ן בשם הרא"ה אמנם רבים פליגי על דינו של הרא"ה הנ"ל כאשר הביא בכה"ג שם ובנו"ב קמא חאה"ע סי' ס' ט' דאף הרא"ה מודה דבהוד' חוץ לב"ד דמועיל אמתלא אף שיש חוב לאחרים וגם כ' די"ל דהרא"ה מודה דאם יש לה אמתל' על מה שאמר' מקודשת לפ' דמועיל ע"ש ולפ"ז בנ"ד אי חזר ונתן אמתל' טובה על מה שאמר מתחל' אם אמר כן חוץ לב"ד מועיל להתיר וגם י"ל דשאני בהא דהרא"ה דודאי מחייבת לפ' אבל בנ"ד אין חיוב גמור דהא אף אם היא בכור יכול ליתנו לאיזה כהן שירצה וע' בתוס' ב"מ ד"ו ריש ע"ב והארכתי במק"א ואכ"מ א"כ אין כאן חיוב גמור לשום כהן וגם אם נתנו אחר כך לנכרי אי לשום כהן תביעה עליו כדין מזיק מתנות כהונה ל"מ חיוב גמור וכיון דבלא"ה רבים פליגי עליו דהרא"ה וגם הנו"ב מצדד להקל יש לצרף בנ"ד גם סברות הנ"ל להקל סיומא דפיסק' אם הפרה היתה שוה בשופי כפי הקציצ' אין מיחוש מחמת אמירתו אבל אם לא היתי' שוה כ"כ אם אמירתו היתי' בפני ב"ד אף אם נותן אמתל' או אף שלא היתה אמירתו שלא בב"ד רק

שאינו נותן אמתל' טובה המקובלת לב"ד הולד יש לו קדושת בכור אמנם אם לא היתה אמירתו בפני ב"ד ונותן עתה אמתל' טובה המקובלת לבד על אמירתו יש להקל אמנם אף על פי כן ואף באופן הראשון שהפר' היתה שוה כפי הקציצה ג"כ לא מלאני לבי להתיר לשחוט הבכור תם רק ירמוז לנכרי להטיל בו מום לחתוך אזנו באופן שיהא בו מום מובהק ע"ד המבואר בש"ע סי' ש"ט שראוי להתירו ע"פ ג' בני הכנסת שעל כל פנים יצאנו מידי איסור תורה והארכתי בזה בתשו' אחרת ואז יוכלו לסמוך ע"צ היתר הנ"ל באופן דאין איסור מחמת אמירת הבעלים באופן המבואר למעל' וע"ד השאל' האחרת לא רציתי להשיב למקום רחוק מחמת טעמים הכמוסים בלבי ושלום כנפשו ונפש הדו"ש שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה רד

סקאלא יום ג' י"ג אייר תרכ"ח לפ"ק:

שפעת שלום וברכה לכבוד אה' מח' יד"נ הרב הגדול החריף ובקי החכם השלם מ' יחיאל מאיר הלוי נ"י אבד"ק מילניצא.

מכתב כת"ה נדון הבכור הגיע לידי סמוך לחג פסח העבר ומרוב טרדותי לא עיינתי אז ואח"כ יצא מלבי עד אתמול שע"י סיבה נזכרתי וקריתי מכתבו אמנם מחמת טרדותי וחולשת כחי לא יכולתי להשיבו באריכ' רק בקצר' כפי האפשרי וזה תורף שאלתו ששני שותפים מחזיקים פאספסיא נולדו להם שני בכורים בעדרם ואח"ז רב מכרו הבהמות להפקיד שלהם בכלל הפאסעסיא מחמת איסור מלאכ' בשבת כנהוג ואח"ז רב ציוה הפקיד לנכרי א' לסרס כל הבהמות שבעדר וסירס גם הבכורות הנ"ל והיהודים אומרים שלא ידעו כלל עת הסירוס וגם א"י אם הפקיד הי' זכור אז מהבכורים אף שידע בהם מכבר כי כבר עבר זמן רב מעת שהודיעו שיש שם שני בכורים וגם א"י אם הפקיד יודע שניתרים במומם והגוי המסרס הוא במק"א ובל"ס שלא ידע מענין הבכורים כלל ושאל חו"ד והנה כת"ה האריך בדברי הט"ז סי' שי"ג סק"ב ובד' הב"ח וש"ך שם סק"ה והעלה דלד' הט"ז אף במום גלוי דאסור לד' הרא"ש לדעתו היא דוקא ע"פ ג"ד הישראל שאמרו מתחלה שאינו נאכל בלא מום אבל בלא ג"ד של הישראל מותר אף במום גלוי וזה טעם הרמ"א שם בהג"ה ואף שהש"ך כ' בשם תה"ד ברסק"ו דטעם ההיתר היא משום דרוצה לגדלו יותר זה הטעם כ' התה"ד לרווחא דמלתא אמנם לשטת הב"ח והש"ך כל שהיא משרת אי ליכא טעם הש"ך הנ"ל להתיר אמרינן דודאי כיון להתיר אפי' ליכא ג"ד והביא כן בשם תשו' חו"י וא"כ לכאור' יש לאסור בנ"ד אמנם סיים כת"ה שנרא' לו

דהם לא מיירי רק במום שאין דרך לעשות בבהמות וים רגל"ד שכיון להתיר אבל מום דסירוס שדרך לעשות כן בכל בהמות וכן עשה והיא פקיד עליו מוטל הדבר מסתבר יותר שלתומו עשה ולא להתיר ואפי' הוי ספק מותר כמ"ש רמ"א שם ס"ב עכ"ד כ"ת וסברתו נכונה אמנם בלא"ה אני אמר שמ"ש כת"ה דלשטת הב"ח ע"כ הך דינא דרמ"א ס"ג היא רק מטעם הש"ך רסק"ו שהיא מתה"ד הא לולא זאת אף שלא הי' ג"ד של הישראל הי' אסור והביא כן בשם תשו' חו"י הנה תשו' חו"י אינו תי' ולענ"ד ליתא דטעם הנ"ל ליתא בתה"ד כלל שם בפסקיו קי' קס"ח שממנו מקור דברי רמ"א שבס"ג הנ"ל וגם התה"ד ל"כ דין שברמ"א הנ"ל מסברתו רק הוכיח מד' א"ז בתשו' דשרי למסרו לרועה אמנם סוף ד' רמ"א שכ' להתיר בהטיל בו השומר מום ז"א מד' התה"ד רק מד' הא"ז עצמו והובא בקצרה בפסקי מהרא"י שם ובד"מ וש"ך סק"ו הביאו דברי הא"ז יותר בארוכה ובתשו' א"ז עצמו סי' תשנ"ב אות ה' אחר כלות הדברים שהובאו בד"מ וש"ך הביא שם המשנ' דקסדור ודברי ר"ח ורבא שבש"ס שם דל"ה וכ' ע"ז וז"ל הא למדת דאפי' היכא דא"ל דאינו נשחט אא"כ דנעש' בו מום דקרוב הדבר להבחין דניח' להו אפ"ה שרי כ"ש האי דאתינין עלה שלא הי' כאן שום דבור ולא הזכיר לו הישראל שום שחיטה לעכו"ם לא בלשון הי' בו מום ולא בלשון נעשה בו מום כ"ש וכ"ש דשרי ע"כ ומבואר דזה טעם ההיתר ולא כמ"ש כת"ה דהא"ז ס"ל כד' הגהמ"ר דחולין והובא בד"מ וליתא דהא בד"מ כ' דמפסקי מהרא"י מבואר דלא ס"ל כהגהמ"ר הנ"ל והרי בפסקי מהרא"י הביא בקצר' דברי הא"ז הנ"ל ומבואר שם דס"ל כהא"ז וגם בהא"ז עצמו שם מבואר דלא ס"ל כהגמה"ר דשם הביא דברי ר"ח שבש"ס ואח"כ דברי רבא וכתב שם וז"ל אמר רבא מכדי ממילא הוא שלא הי' יודע העכו"ם שיהא מותר על ידו ולא להתירו נתכוין מה לי הי' מה לי נעשה אלא נעשה נמי ממילא ול"ש והכל מותר עכ"ל ואחר כך כתב דבריו שהעתקתי למעל' וזה שלא כד' כת"ה אלא שבעובדא שלו אף שהי' קצת אומדנא שהעכו"ם כיון להתיר מ"מ כיון שעשה כן בלא ג"ד של הישראל אמרינן דלא כיון להתיר ודברי הא"ז הלכתא היא כמ"ש בפסקי מהרא"י שמזה קבע רמ"א דבריו בהג"ה וגם בדברי הרא"ש עצמו בתשו' שהם דברי הש"ע ס"ג לא החמיר רק משום שהי' ג"ד של הישראל מתחלה כמ"ש שם וכן הש"ך בשם הב"ח וזה החילוק שבין דין הש"ע ס"ג ובין דינו של רמ"א שם שהם מדברי הא"ז ול"פ אהדדי ודברי הש"ך ברסק"ו אינם לא מדברי הא"ז ולא מדברי פסקי מהרא"י רק שכ"כ הש"ך מד"ע ודבריו צ"ע דמנ"ל להוסיף טעם זה ולפע"ד טעם זה לא מעלה ולא מוריד לענין הלכה גם לפ"ד הב"ח אלא שבג"ד של הישראל מתחלה תליא מלתא ודברי הגאון מהרי"ש אבד"ק לבוב בהגהתו שבס"ג היא תמוה מאד דהיא קאמר

הש"ס דזה הכלל לאתוי מסל"ת ופירש"י שלא שאלם קסדור מה טיבו והטורי זהב עצמו הביא דברי הש"ס ופירש"י הנ"ל וע' בלח"מ פ"ב מה' בכורות ה"ט שדבריו נכונים מאד והב"ח שהשאיר בצ"ע ע"ד הרמב"ם דבריו צע"ג וע' בד' הג' מהריוט"א פ"ה אות מ"ה ועכ"פ בנ"ד שלא הי' ג"ד אף שהי' הפקיד משרת שלהם מותר כד' רמ"א בהג"ה הנ"ל אלא שלכאורה הי' מקום להחמיר ע"פ ד' החו"י הובא בס' פ"ת סק"ב ותמהני שלא העיר כת"ה בזה ותשו' חו"י אינו ת"י אלא שדבריו תמוהים שהם נגד ד' הא"ז הנ"ל שהובא בד"מ וש"ך דמיירי ג"כ בסירוס ואפ"ה הקיל ע"כ אין להחמיר אמנם דא עקא ששותף א' משני השותפים הנ"ל הוא כהן וא"כ לכאורה יש להחמיר ע"פ ד' אט"ז שם סק"ה ודברי הט"ז ברורים ויפה כ' כת"ה על הבל"י שהביא דברי הבה"י שנרא' שחולק ע"ד הט"ז והא ליתא ואני תמה להיפך ע"ד הט"ז שהשאיר בצ"ע ע"ד רמ"א ובאמת לדעתי גם הרמ"א בישראל מיירי כמו שמיירי בא"ז שהובא בד"מ וש"ך שממנו מקור דברי רמ"א ובזה נדחו דברי כת"ה שהט"ז משמע לי' שמיירי בכהן מדנתנו לגדלו והא בא"ז ג"כ מיירי בהכי ושם ישראל הי' והרי בנ"ד נמי הכי היא והנה כת"ה האריך מאד לצדד להיתר ולא מצא רק שבסוף דבריו כ' לצדד היתר דלכאורה ק' ע"ד ט"ז הנ"ל מש"ס דל"ה ע"ב בעלים עומד עמנו בחוץ והובא בטור סי' שי"ג ומבואר דהיכא שנודע סיבת המום ל"ח לערמה ותחבולה אף בכהן וא"כ ק' על הט"ז ועכצ"ל דטעם הט"ז משום דל"ל להעכו"ם שיטיל בו מום כמ"ש הש"ך סק"ד אבל בסירוס שדרך העכו"ם לעשות כמנהגו בשאר בהמות ל"ח אף בכהן שציוה לו עכת"ד כת"ה ואין בזה כדי להתיר דשם ל"ח שמא נטמן שם א' מב"ב או חפר גומא רק תלינן שנעשה המום מעצמו אבל בנ"ד הלא ידעינן שהגוי הפקיד עשה המום וכללא כיילה המשנה דכל מומין הראוין לבא ע"י אדם אין כהנים נאמנים עליו וכ"ש בזה שודאי בא ע"י אדם אמנם לכאורה הי' היתר פשוט בנ"ד דהא כהן אינו חשוד רק על בכור שלו ובנ"ד כבר מכר הבכור להפקיד ואף שהרא"ש פ"ק דב"ק מספ"ל אי בכור תם בזה"ז איתא במכירה מ"מ רה"פ פסקו דאיתא במכירה וע' באחרונים באה"ע סס"י כ"ח ובקצוה"ח סי' ת"ו ובפרט בנ"ד לענין קנס דרבנן יש לנו לילך לקולא בזה ואף דחלק של הישראל השיתוף השני ליתא במכירה דאינו בעליו וע' באחרוני' באה"ע הנ"ל מ"מ בנ"ד שאין החשש רק מחמת חלקו של כהן וחלקו איתא במכירה כנ"ל ואף דודאי הא דתנן בכור מוכרין אותו תמים חי ובע"מ חי ושחיט היינו דוקא לכהן או לישראל שינהג בו הלוקח בקדושת בכורה אבל ודאי דאסור למכרו לנכרי ואף במ"ש רמ"א ביו"ד סי' ש"ז בבכור בע"מ למכרו לנכרי קודם שחיטה כבר צווחו עליו גדולי האחרונים דשמא ימכרנו הנכרי לישראל ויבא לידי גיזה ועבודה או שמא ינבלנו הנכרי וע' בתשו' הנוספת

לתשו' ח"צ סי' ב' ובמהריוט"א פ"ה אות מ"ב ובתשו' ס' יהושע בתשו' של הג' מהרא"ס מסטנאב סס"י ל"ח ושם סס"י מ"א ובתשו' ח"ס יו"ד סי' ש"ג ומכ"ש בכור תם שודאי לכ"ע אסור למכרו לנכרי מ"מ בדיעבד ודאי דהמכירה קיימת כיון שאין בזה איסור תורה אלא שלכאור' לפמ"ש התוס' בב"מ דקט"ו ריש ע"ב דאף לאביי בריש תמורה דס"ל כל מלתא דא"ר לא תעבד א"ע מהני מ"מ אם לא ידע שיש איסור בדבר גם אביי מודה דל"מ משום דהוי זכי' בטעות וכ"כ התוס' בתמורה דוא"ו ע"א וא"כ בנ"ד נמי כיון שלא ידע הכהן שיש איסור למכור לנכרי הבכור הוי מכירה בטעות ובטל המקח אלא שדברי התוס' הנ"ל צע"ג אצלי דהא בתורם מן הרעה על היפה הוי תרומה בדיעבד וע"ש בש"ס בתמורה דף ה' ונימא דבשוגג לא הוי תרומה משום דהוי תרומה בטעות וההיפוך מבואר וע' בתוס' ביבמות דפ"ט בד"ה אין תורמין וגם בתורם מן הטמא על הטהור דאסור מן התורה ואפ"ה קתני בפי' במשנה דבשוגג תרומתו תמורה וע"ש בתוס' הנ"ל ולא הוי תרומה בטעות וע"ש בתוס' ביבמות בד"ה קישות והנה מדברי הר"ן בנדרים דכ"ה ע"ב ד"ה תנן התם מבואר דס"ל שלא כד' התוס' הנ"ל אלא שבתשו' הבאתי דברי הלח"מ רפ"ב מה' נזירות שכ' שהרמב"ם לא ס"ל כהר"ן בזה והבאתי שם גם דברי הרמב"ם פ"ג מה' שבועות ה"ו דמבואר שם ג"כ דחולק על הר"ן אמנם כתבתי שם דדוקא בשבועת ונדרים ס"ל להרמב"ם כן אבל בעלמא גם הרמב"ם מודה דכה"ג לאו טעות מקרי והבאתי דברי הרמב"ם והראב"ד והכ"מ בפ"א מה' איסורי מזבח ה"ג וכתבתי שם דלפע"ד גם הראב"ד מודה בעלמא וסברת הראב"ד היא משום דהקדש איתקש לנדרים כמ"ש הר"ן בנדרים ד"ד ע"ב ובתשו' שכ' אח"כ הבאתי שם דברי המח"א ה' נדרים סי' ג' ותשו' מהרי"ט ס"א סי' ס"ח וס"ב סי' ד"ז והארכתי שם ואינו רוצה לכפול הדברים ורמזתי מזה ברמז בחיבורי ליבמות בדפ"ט ע"א ומ"מ בעלמא לענין מקח וממכר שלא בהקדש ונדרים ושבועות נרא' דלא הוי זכי' או מכירה בטעות בכה"ג כדמוכח מהא דתרומה הנ"ל ושלא כדברי התוס' הנ"ל אמנם מי אנכי להכריע נגד ד' התוס' בפרט להקל נגדם אלא שלענ"ד בלא"ה בנ"ד שהמכירה נעשה רק בהערמה להפקיע איסור שבת נרא' דאין איסור במכירת הבכור כיון שידוע שהנכרי לא יגע בו לעשות מלאכה בו או לנבלו לעצמו וכיוצא בזה כ' הח"י בסי' תס"ז וכיוצא בזה כ' בס' יהושע סס"י מ"א בפי' ד' רמ"א בהג"ה ביו"ד סי' ש"ז הנ"ל ואף שבתשו' ח"צ הנ"ל נרא' מבואר שאוסר אף בכה"ג מ"מ יש לסמוך ע"ד האחרונים הנ"ל אלא שלכאור' א"כ אפסדינן לקמייתא שא"כ לכאורה כיון שהכהן יודע שהבכור יהי' שלו אח"כ א"כ שפיר יש לחושדו אלא שלפמ"ש הרמב"ן בהלכותיו לפסוק דרועה כהן בי ישראל מהימן והובאו דבריו ברא"ש וז"ל דכיון דאפי בנו ובתו מהימני סברא

היא דכ"ש רועה כהן בי ישראל דהא מיקרבא הנאתייהו וחשדא דידהו טפי מרועה כהן בי ישראל משום ספיק' דלא שביק לדידי ואפ"ה מהימני משום דל"ג רבנן אלא על עצמו עכ"ל וכוותי' פ' רמ"א בסי' שי"ד וש"מ דאף דודאי נוגעים הם ל"ג רבנן רק על בעה"ב עצמו וכיון דעתה הבעה"ב הוא הגוי אף שהכהן יודע שלבסוף יהי' הבכור שלו שיחזור וימכור לו ל"ג רבנן אלא שמל' הש"ס עצמו שם בדל"ה ריש ע"ב דקאמר מימר אמר ל"ש צו"מ ויהיב לדידי מבואר דאי בטוח ודאי שיבא לידו לא מהימן וע"ש בתוס' ד"ה מימר ובש"ך בסי' שי"ד סק"ג אלא שלענ"ד דברי השיך צ"ע דהא דקאמר הש"ס ה"ט היא אליב' דת"ק אבל לפ"מ דפסקינן הלכתא כרשב"ג דאפי' בנו ובתו מעידין עליו ס"ל להרמב"ן דאז א"צ לטעם שבש"ס אלא אפי' ודאי יבא לידי אחר כך מהימן כמו בנו ובתו שודאי יהנו מהבכור דל"ג רבנן אלא על בעה"ב של הבכור עצמו וכ"ז ברור בעיני ואם כן לפי הכרעת רמ"א כרמב"ן יש להקל אלא שכיון שדרך זה יש בו עיקולי ופשורי איני סומך ע"ז רק שיהי' סניף להיתר אמנם הדרך המרויח להיתר בנ"ד נרא' דהא כהנים לא חשודי רק על איסור זה דהטלת מום בבכור ולא על איסור אחר אמנם סירוס יש בו גם כן איסור אחר דובארצכם לא תעשו ואף חשוד גמור קיי"ל דהחשוד על הקל אינו חשוד על חמור ואיסור סירוס חמור מאיסור עשיית מום בבכור דלד' רה"פ אין בזה"ז איסור דא' בעשיית מום בבכור כמ"ש התוס' בע"ז דמ"ג ובמנחות דנ"ו ע"ב ובבכורות סוף דל"ג ובהרא"ש שם דל"ד ובהרא"ש ב"מ ד"צ בשם הראב"ד וגם שבות דאמירה לעכו"ם חמור יותר בסירוס ולדעת י"א שבהגהת רמ"א באה"ע סס"י ה' יש בזה משום איסור לפני עור ואף לפמ"ש בתשו' פ"מ יו"ד סי' ג' אין בנכרי איסור ל"ע רק מדרבנן וע"ש בתשו' החדשות סי' מ"ג מ"מ לדיעה הנ"ל יש איסור לפ"ע דרבנן נוסף על שבות דאמירה לנכרי ועוד דבלא"ה הכהנים ל"מ חשודים גמורים גם על הטלת מום בבכור כדאמר הש"ס בבכורות ריש דל"ו ובודאי על איסור אחר הן בחזקתן ככל ישראל וע' בש"ס חולין ד ואו וכ"ש הכא ואם כן לא חשדינן בזה לבעה"ב הכהן שהוא ציוה לסרס וגם יש לצרף להיתר דרך היתר שלמעל' ואם כת"ה דעתו להתיר הנני מצטרף עמו רק באופן שיראו בד' של ג' שהיא סירוס כראוי דאז הוי מום מובהק וגלוי ולא בא"א וע' בלבוש סי' ש"ט ואז יתירו ב"ד של שלשה לשוחטו ע"ז המום ושלום כנפשו ונפש מ"ח דוש"ת באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה רה

סקאלא יום ג' ז"ך אייר תרכ"ח לפ"ק

שפעת שלום ורב ברכות לכבוד יד"נ הרב המופלג החריף מ' צבי כהן מ"צ דק' לאנצקרינין **היום** קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו בא' שמכר לנכרי עז המבכרת שלו בכדי לפוטרה מבכורה וקיבל ממנו מקצת כסף ומסר לידו העז בחצר שאינה של שניהם ואמר לו בזה"ל משוך העז כי כן הקני' בד"י ומשך העז בקרנה עד לחוץ תחת הפידאשיק מתחלתו עד סופו ומשם נשמטה העז לרחוב העיר ואחר כך ילדה זכר ושאל חו"ד והנה רו"מ האריך מאד ואני לרוב טרדותי וחולשת כחי אשיב בקצרה כ' רו"מ שאף שהמוכר אמר למשוך ומשיכה אינה קונה במקום הזה מ"מ כיון דהי' גם כן מסירה ומסירה קונה במקום זה אף שאמר למשוך מ"מ כיון שמכר לפטור מבכורה אנן סהדי דגמר ומקנה ואלו הוי ידע דדוקא מסירה קונה הי' אומר לקנות במסירה וכמ"ש הרא"ש לענין המקדש בטבעת שאולה ואף הקונה שמשך אין זה גילוי דעת שרצה לקנות דוקא במשיכה כיון דלא משך מדעת עצמו רק מחמת מאמר המוכר אמרי' דגם דעתו הי' לקנין המועיל והביא ראי' מדקדוק ל' המחבר בש"ע ח"מ סי' קצ"ח ס"ז שכ' שהרי הקפיד המוכר ש"מ דלולא זאת אף שהלוקח משך ל"א לן וכן דייק מד' הש"ע שם סי"ב שכ' ולא אמר המוכר כלום משמע דדוקא בכה"ג יש גילוי דעת הלוקח והאריך מאד וכל דקדוקו מל' הש"ע ליתא דבס"ז בעיקר דינא קאמר דמש"ה ל"מ מסירה שם רק משיכה אף במקום דראוי למסירה משום קפידא דמוכר דאמר למשוך דוקא מש"ה צריך משיכה דוקא ולא סגי במסירה כרבנן דפליגי ארבי כדאי' בש"ס ב"ב דע"ו ובסי"ב רבותא קאמר דבאמר המוכר למשוך אף אי לא התחיל הלוקח למשוך ל"ק במסירה כדאי' למעלה מזה ס"ז וס"י אמנם אי לא אמר המוכר כלום ואם הי' עושה קנין מסירה הי' מועיל מ"מ כיון שהתחיל למשוך אינו מועיל מצד הלוקח משום דכבר גילה בדעתו (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) לענ"ד דכל זה כ' רק לרווחא דמלתא אבל בלא"ה הא יש פלוגתת הראשונים אם מועיל בבהמ' מסירה ובפרט בבהמ' דקה דאפי' לי"א הא' שבהגה' ריש סי' קצ"ז אינו מועיל וא"ל דהוי ס"ס ספק דכסף קונה בנכרי וס' אם מסירה קונה אפי' בבהמה דקה דהא אאמו"ר הג' זללה"ה הביא בכ"ד דברי הריט"א דבזה לא מהני ס"ס כיון דאיסור' בתר ממונא גריר ובממון לא מהני ס"ס וע"כ דלרווחא דמלתא כ' כן אפי' לדיעה הב' שבהגה' שם יש להחמיר בזה.)** ומה שהביא מקידושין כבר קדמו בפרישה ביו"ד סי' ש"ך לענין בכורה בכיוצא בזה והביא מקידושין הנ"ל אבל אין כן הסכמת כה"פ שכ' דאף בדיעבד בעינן כסף ומשיכ' או הקנאת מקום דוקא ועמ"ש לק' ומ"ש רו"מ ראי' מאה"ע סי' ל"ב לאו ראי' היא כלל דשם לרבנן טעמא דדעת' נמי אנייר כמ"ש רש"י בקידושין דמ"ח ומ"ש רו"מ לצדד היתר בקנין כסף לבד ע"פ סברת התוס' בבכורות די"ח ד"ה אקנוי והאריך בזה

כבר קדמו בתשו' הג' רע"א סי' ל"ז וכ' דאף שהפוסקים כ' דבעינן במבכרת כסף ומשיכ' היא רק לתי' בתרא שבתוס' הנ"ל אבל יש לצרף תי' קמא לסניף בעלמא ובנ"ד ליכא סניף אחר וחזינן דבפסקי מהרא"י סי' קס"ז לא רצה להתיר בקנין כסף אף שיש צד גדול להתיר דהיתה חולבת מקודם ומהרא"י שם ובתה"ד סי' ער"א כ' דבזה"ז דלא ראה שום אדם שתהי' פרה חולבת קודם הלידה ונראין הדברים שאף ר"ת וסייעתו דחוששים דאין חלב פוטר מודים בזה"ז דנשתנו הטבעים ואעפ"כ לא רצה להתיר מכ"ש שא"א לצדד להקל בקנין כסף לסניף גדול לשאר סניף היתר בעלמא ואף שכמה אחרונים חולקים בזה על מהראי' מודים בזה ורו"מ כ' להביא ראי' מלשון התוס' בע"ז דע"א ד"ה ר"א שכ' והרוצ' לחוש לד' רש"י ור"ת ש"מ דאינו מצד החיוב וכ' רו"מ שהיא מטעם ד' התוס' בכורת הנ"ל וליתא שהיא היפך מד' כה"פ וגם מוהר"מ מינץ נרא' שהי' לו גירסא אחרת בתוס' ע"ז הנ"ל והביא דבריהם בזה"ל והשתא נרא' לחוש לדברי שניהם לד' רש"י ולד' ר"ת והמקנ' בהמה לפוטר' מן הבכור' צריך שיתן הגוי לישראל כסף וגם ימשכנ' הגוי בסימטא או ברשותו וכ' ע"ז מהרמ"מ וז"ל ועתה מדכתבו לחוש לדברי שניהם והלכ' למעש' לעשות כן והאי לישנא ל"מ לכתחל' אלא אדרבא משמע טפי אפי' דיעבד יש לחוש לדברי שניהם עכ"ל והיא היפך מד' כ"ת והנה בתשו' מ"ב סי' נ"ט לענין חמץ שנמכר בכסף בלא משיכ' כ' להתיר מטעם דס"ל דהעיקר כד' רש"י וכ"כ בסי' ל"ה לענין בכור' ובזה נחלקו עליו רוב האחרונים אמנם עוד כ' המ"ב שם טעם להקל עפ"י סברת הר"ן ריש פסחים דחמץ בלא"ה אינו ברשותו של אדם לזאת בקנין כ"ד סגי ע"ש ולא כ' טעם משום דאגב איסור בל יראה וגם שיאסור החמץ בהנא' גמר ומקני ובודאי שייך בחמץ יותר סברא זו דגמר ומקני ממה שי"ל כן לענין בכור' אלא שכבר הרגיש בזה בס' מק"ח סי' תמ"ח סק"ה וכ' דל"ש לומר גמר ומקני רק במקום ששניהם גמרי ומקני אהדדי כמו באגב דמתחתני או במתנ' דהקונ' ודאי רוצה לקנות אז אם אומדן דעתא היא שהמקנ' גמר ומקנ' קונה אבל במכר דבעינן דעת מוכר ולוקח אף שאומדן דעת היא שהמוכר גמר ומקני מ"מ כיון שליכא אומדן דעת שהלוקח גמר ומקנה ל"מ ע"ש במק"ח. ובזה נסתר הצד היתר מתוס' בכורת הנ"ל דשם במתנ' מיירי ושייך סברת דגמר ומקנ' משא"כ לענין מכירה שנית יש לחלק דאף אם לא נאמר כסברת המק"ח זהו במקנ' לישראל דאף אם הלוקח לא גמר וקנה מ"מ כבר כ' הראשונים בפחז"ה דבד"א מקנה קונה הזוכה בלא כוונה משא"כ בנכרי דאינו קונה בלא כוונה אף בד"א מקנה כמ"ש הקצוה"ח בסי' ער"ה וכ"כ הנה"מ סי' ר' סקט"ו וע"ש בנה"מ סקי"ד ועכ"פ בלוקח נכרי ל"מ מה שאומדן דעתא היא שישראל המקנ' גמר והקנ' ואף שבתשו' מהר"מ מינץ הנ"ל כ' ליישב ד' הא"ז שכ'

דמהני הקנאת העובר לבד ותמהו עליו דהא הוי דשלבל"ע כמ"ש התוס' והרא"ש ריש בכורת ותי' המהרמ"מ דכמו דאמרי' בש"ס ב"ב דקמ"ב דאף דהמזכ' לעובר ל"ק אם הוא בנו קנה משום דדעתו ש"א קרובה אצל בנו וגמר ומקני וא"כ כמו דמועיל גמר ומקני אף לדשלבל"ע כ"כ מהני סברא זו בהקנ' דשלבל"ע ובבכור גמר ומקני כמ"ש התוס' סברא זו בע"ז דע"א וכבר הרגשתי בתשו' דתשו' זו דמהרמ"מ היא נגד ד' המק"ח ועתה ראיתי דצדקו ד' המק"ח דהא מהראי' ומהרי"ו באמת תמהו ע"ד הא"ז משום דהוי דשלבל"ע וכ"כ התוס' והרא"ש ריש בכורת והכי פסקינן בש"ע סי' שכ' וע"ש בדגול מרבבה. אמנם האמת היא למעיין בא"ז עצמו שהא"ז לאו מטעם מהרמ"מ כ"כ אלא שס"ל כד' הרמב"ם דבהוכר העובר ל"מ דשלבל"ע וכבר הארכתי בזה בתשו' אחרת אכ"מ וע' בנו"ב מה"ת חיו"ד סי' קצ"ב והא שכ' התוס' בע"ז דע"א סברא זו לענין בכור' היינו דשם אין הגרעות' מצד הקנין דהא כ' התוס' עצמם דבעי כסף ומשיכ' דוקא ועמ"ש למעל' וש"מ דל"מ סברה גמר ומקני לענין גוף הקנין רק שכ' התוס' לענין דמוכר לו בפרוט' אף ששוה כפלים ואין לחוש משום ביטול מקח משום שהישראל גמר ומקני דהא הנכרי הקונה לא איכפת לן במה ששוה יותר ובלא"ה דעת קצת פוסקים דהמאנ' א"י לחזור בו ובתשו' כ' בא"א ליישב ד' התוס' הנ"ל וכעת נרא' לפע"ד כמ"ש ועכ"פ אם עשה קנין גרוע ל"מ סברא זו לא לענין בכורה ולא לענין חמץ מטעם הנ"ל וז"ב ואשר כ' רו"מ די"ל דרה"ר שלנו לא הוי גם לענין הקנא' רק כסימטא וגם הוסיף דעכ"פ לפני הפראטשליק דינו כסימטא עכ"ד ליתא וע' ברש"י בכתובת דפ"ד ע"ב בד"ה בסימטא ובפירשב"ם בב"ב דפ"ד ע"ב בד"ה והניח ע"ג סימטא ולומר דלפני הפראטשאליק הוי עכ"פ כצידי רה"ר ומועיל לענין קני' כדאי' בש"ס בכתובות דל"א ע"ב ג"כ ליתא לפע"ד דרש"י פי' שם וז"ל צידי רה"ר סמוך לבתים שנותנין להלן מן הבתים אבנים ומכשולין להרחיק חיכוך העגלות ומאותן חיפופי ולפנים קרי צידי רה"ר עכ"ל ולכאור' דברי רש"י אלי צע"ג מש"ס שבת ד"ו ע"א דקאמר אימור דשמעת לי' לר"א היכא דליכא חיפופי וצ"ל דרש"י ס"ל כתי' א"נ שבתוס' שם בד"ה היכא ופי' אליבא דסוגיא דעירובין דסוגיא במקומו גבי פלוגתת ר"א ורבנן עדיפא וי"ל שלזה רמז רש"י שכ' אחר דבריו אלה פלוגתא דרבנו ור"א בעירובין פ' כל גגות וקצרתי ואף שלפי האמת פליגי ר"א ורבנן אף בליכא חיפופי כדאי' שם בש"ס כדמוכח מפלוגתת ר"א ורבנן בעירובין מ"מ דוקא התם לענין מקום המחיצ' היא דפליגי אבל בעלמא ל"מ צידי רה"ר רק באיכא חיפופי וע"ש ברש"י בעירובין דצ"ד ד"ה הני מילי שכ' וז"ל סתם צידי רה"ר איכא חיפופי ע"ש היטב וא"כ לפני הפראטשאליק אי ליכא חיפופי הוי כרה"ר ועיין בהגהת רמ"א בא"ח סס"י שמ"ו ובט"ז שם ע"כ בליכא

חיפופי שם לפני הפראטשאליק אין מקום להתיר ובאיכא חיפופי לפי ראות עיני רו"מ דלא ניחא תשמושיתי' לפני רה"ר יש להקל ומ"מ כיון שאולי אינו דומה לגמרי לחיפופי שכ' רש"י יש לנהוג כמ"ש הנו"ב מה"ת סס"י קצ"ב לעשות מום ע"י נכרי ולהתיר ע"י ג' שיראו המום אם היא מום שראוי להתיר בזה"ז על ידו אבל בליכא חיפופי אין מקום להקל ומרוב הטירדא וחולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה.

תשובה רו

סקאלא יום א' ד' אייר תרכ"ח לפ"ק.
כבוד יד"נ הרבני המופלג החסיד מוה' אליעזר ליבר שובל
ע"ד שאלתו שבנו מכר בהמה מבכרת שלו לנכרי בקנין כסף וגם במשיכ' אלא שהמשיכ' היתה בחצרו של מוכר וילדה בכור הנה משיכה זו ל"מ ואשיב בקצר' לדינא אם עשה עם הנכרי גם האנדשלאג בשעת המכיר' ויתברר שבעירכם פשוט המנהג לקנות באדראן עם האנדשלאג בכה"ג כבר ביארתי בתשו' שיצוו לנכרי לעשות בו מום ואח"כ להביאו לפני ג' שיראו אם היא מום קבוע להתירו עי"ז עפ"י המבואר בש"ע יו"ד סי' ש"ט. אמנם אם לא עשה האנדשלאג הנה בכל גלילותינו אין המנהג לקנות באדראן בלי האנדשלאג א"כ אין בידו להקל כמבואר בב"י ואחרונים בסי' ש"ך דבכה"ג הוי ס' בכור ובכה"ג אף לומר לנכרי להטיל בו מום אסיר ואף בדיעבד אסור בכה"ג כמבואר בפסקי מהראי' סי' קס"ט ותימה על המל"מ בפ"ד מה' בכורת בד"ה ודע שהביא שם בתחלת דבריו דברי מהראי' הנ"ל ואח"כ נסתפק אי מותר בדיעבד בכה"ג ומסיק לאיסור ולא פשוט לי' מדברי מהראי' הנ"ל גם ד' תשו' ח"ס סי' שי"ח תמוהים מאד ואכ"מ ועיין תשו' נטש"ע סי' ל' ויותר מזה לא יכולתי להאריך דברי הדו"ש:
שלמה במוהר"י זללה"ה.

תשובה רז

סקאלא יום ב' ב' טבת תר"ל.
חיים ושלום וכו' סלה לכבוד ה"ר המופלג החריף ובקי מוה' מאיר כ"ץ רפאפורט בק' דאמבראונע:
מכתבו הגיע לידי שבוע העברה ולאשר הייתי טרוד מאד להשיב כמה תשו' נחוצות לשעה לזאת לא יכולתי אף לקרות מכתבו עד היום ואם אמנם כי גם היום טרידנ' טובא

עכ"ז הנני מעיין במכתבו ומשיב ע"ד שאלתו בא' שמכר פרתו המבכרת לנכרי בכדי לפוטר' מבכור' וקיבל מהלוקח מקצת כסף גם משך הלוקח הבהמ' לרשותו ואח"כ אמר לו מלמד א' שלא עשה כראוי רק הי' צריך לקבל מהלוקח כל דמי המכיר' והלך לבית הלוקח לתבעו שיתן לו המותר ודחהו מיום אל יום וביני ביני ילדה בכור והנה רו"מ האריך מאוד בתשובתו להראות חריפתו ובקיאתו ואני איני מופנה לזה גם בעוני כשל כחי מאד לזאת אשיב עפ"י סדר קונטרסו פסקי פסקי בכדי לקצר כפי האפשריות. א) האריך והביא קושיא דאמאי ל"מ בדיעבד קנין כסף לבד בבכור הא הוי ס"ס שמא כהרמב"ם דאף לר"י נכרי קונה בכסף או במשיכ' וס' השני שמא כד' רש"י דפ' כר"ל ולדידי' נכרי קונה רק בכסף והאריך לתרץ משום דכיון דלענין ממון ל"מ ס"ס להוציא ממילא נשאר הבכור ברשות ישראל ועומד בקדושת בכורה והאריך בזה מאד ואני תמה הלא דברים אלו הם ד' הריוט"א בביאורו לה' בכורת להרמב"ן פ"ב. ב) הק' על תי' זה עפמ"ש הש"ך בח"מ סי' צ"א סקי"ב דכל היכא דזה הממון ודאי תיפוק מרשותו ל"ש אוקי ממונא בחזקת מרי' א"כ גם כאן אין הבכור שלו רק היא או של נכרי הקונה או של הכהן והנה חוץ ממה שדחה בעצמו דהא מכר גם הפרה עצמה ושפיר יש חזקת ממון אלא שאין תירוצו מספיק לתרץ ד' מהראי' בפסקיו סי' ק"ל והובא בט"ז וש"ך סס"י ש"ך. אמנם בלא"ה אין התחל' לקו' זו דהא הספק בענין המכיר' נולד אז קודם שילדה ואז אין לכהן שום זכות בהבכור קודם שנולד ואז שפיר יש חזקת ממון. ג) הק' קו' הנ"ל אות א' דעכ"פ קנין משיכה לבד תועיל משום ס"ס כנ"ל ותי' הנ"ל ל"ש במשיכ' דהא הנכרי הלוקח מוחזק וא"ל דאכתי כיון דיכול הנכרי הלוקח לחזור והוא מוחזק בהמעות דהא נכרי לית לי' חזקת ממון ומוציאין ממנו ברובא כמ"ש הראשונים פ"ק דכתובות וה"ה בס"ס ואני אומר דתירוצו ליתא כלל דכיון דהישראל המוכר א"י לחזור אף שהקונ' הנכרי יכול לחזור מקרי יד נכרי באמצע ופוטר מבכור' דהא מהרא"י סי' הנ"ל הביא בשם התוס' פא"נ דאף אי יש להנכרי צד זכי' בגזל פטור מבכור' אף שלא נמצא כן בתוס' שלפנינו מ"מ גם בתוס' שלפנינו שם ד"ע סד"ה אין מקבלין כ' וז"ל ובכל דהו יד נכרי באמצע פטור דל"ק בי' כל מקנך תזכר דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי באמצע כלל כו' ע"ש ועוד דהא קיי"ל בפ"ק דפסחים דבהמת ארנונא פטור' מבכור' אף דמצי לסלק בזוזי כ"ש בנ"ד דהנכרי מצי לסלק בזוזי להישראל ולוקח הבהמ' לעצמו בע"כ של הישראל ואף שמהרא"י סי' הנ"ל כ' דשאני בהמות ארנונא דעיקר דינו על גוף הבהמ' גם בכאן הוי הכי ועדיף מיני' דזוכה בבהמ' בע"כ של ישראל וע' תשו' מ"ב סי' ל"ה ותשו' צ"ץ סי' ס"ב וסי' ס"ד. אמנם הדחי' שדחה את התי' שלו היא התי' על הקושיא

דכיון דל"ל חזקת ממון לנכרי א"כ אף בס"ס מוקמינן לה בחזקת מ"ק שהיא הישראל ואף שבס' ש"ש ש"ד דכ"ד דס"ס מועיל נגד חזקת מ"ק דלא כמהריב"ל וכ"כ בס' קצוה"ח סי' ר"פ ליתא והעיקר כד' מהריב"ל כדמוכח להדיא ר"פ הפרה דקאמר דזה כלל גדול בדין דחכמים היא אף בדאיכ' רובא כנגדו אף דרבנן וסומכס ל"פ בחזקת ממון אלא בחזקת מ"ק כמ"ש התוס' שם ובב"מ ד"ק וע"כ כמ"ש. ד) דחה מה שכ' למעל' דנכרי ל"ל חזקת ממון דכיון דגזל נכרי אסור מה"ת לד' הרמב"ם דא"כ גם נכרי יש לו חזקת ממון ולא מהני והרשב"א והקדמונים פ"ק דכתובת ל"ק רק לענין אבדה ברוב נכרים דאף דגזל עכום אסור מה"ת מ"מ עשה דוהשיב את הגזיל' ליתא בנכרי כמ"ש הנו"ב והכפ"ת ומש"ה אין מחייב להחזיר אבדתו משא"כ בנ"ד להוציא המעות מת"י הנכרי בע"כ דהוי גזלה וגזל נכרי אסור לד' הרמב"ם כמו בישראל ול"מ ס"ס כמו בישראל והאריך בזה. ובזה טעה כמה טעות א' דל"ל להביא ד' הכפ"ת והנו"ב והא אבדת נכרי פשוט בש"ס דאבידתו מותרת והכפ"ת והנו"ב חידשו דאין עשה בהשבת גזלה שנית טעה בדברי הקדמונים ספ"ק דכתובת דהם לא כ"כ על להחזיר לו אבידתו דהא גבי אבידה אדרבא חזקות ממון גבי ישראל המוציא היא ושם הקושיא היא מרוב ישראל דאמאי ברוב ישראל מוציאין האביד' מיד מוצאו המוחזק בו ומחזירין לאותו שנמצא מושלך הא אין הולכין בממון אחה"ר וע"ז צ"ל כתי' התוס' דמוציא אבדה אין לו חזקת ממון גמור כיון ששלא מדעת הבעלים בא לידו אבל התי' הנ"ל של הקדמונים היא על מה דקאמר שם רוב נכרים נכרי לנזקין כגון דנגח תורא דידי' לתורא דידן והקשו דאמאי ברוב נכרים מוציאין ממנו נזק שלם הא אין הולכין בממון אחה"ר וע"ז תי' הקדמונים הנ"ל כיון דאנו אמרי' שהיא נכרי משום רובא ונכרי ל"ל חזקת ממון הרי אף בגזל אמרי' הכי דהא מוציאין ממנו בע"כ נזק שלם ורו"מ טעה בזה טעותא רבה שלישית דכבר הרגיש בקושיא זו על הקדמונים מדעת הרמב"ם הנ"ל הריו"ט אלגזי שם ומש"ה סיים דע"כ הרמב"ם והקדמונים הנ"ל פליגי אבל מד' ה"ה פט"ז מהא"ב הכ"ו ל"מ כן לכן נלע"ד דלק"מ דהא אף שכ' התוס' בר"פ המניח דכ"ז ריש ע"ב דטעמ' דאין הולכין בממון אחה"ר היא משום דיש נגד זה חזקת ממון וע' בתוס' ב"ב דכ"ג ריש ע"ב אבל עכ"ז אכתי טעמא מאי הא בכל התור' רובא וחזקה רובא עדיף וכבר העידו בזה המחברים האחרונים. אמנם נעלם מעיניהם שכבר הרגיש בזה התה"ד סס"י שמ"ט וז"ל ונרא' דהא דקיי"ל אין הולכין בממון אחה"ר היכא דאיכא חזקת ממון נגד הרוב אע"ג דבשאר דוכתי אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף דשאני חזקת ממון דאית בי' טעמא דהמוצי' מחבירו עליו הראי' ורובא לא מקרי ראי' עכ"ל ומש"ה בנכרי אף דגזלו אסור מה"ת מ"מ חזקת ממון דידי' לא אלים כ"כ כמו חזקת ממון דישראל

והמוציא מחבירו אחז"ל ולא מנכרי שאינו חבירו ע"כ שפיר מוציאין ממנו עפ"י רובא או ס"ס שהיא מטעם רובא דרובא וחזק' רובא עדיף. ה) הקשה רו"מ ע"ד הרמב"ם שפ' דגזלת נכרי היא בלאו דלא תגזול א"כ אמאי הוי גזל ניתק לעשה הא הלאו כולל יותר מן העשה דהשבת הגזל' אינו בגזלת נכרי כמ"ש הכפ"ת והנו"ב ובכה"ג לא הוי ניתק לעשה כמ"ש הרמב"ם ריש ה' תמור' וכ' שהיא קושיא עצומה מאד (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** וכבר קדמו בזה בספר ישועות יעקב באה"ע סי' כ"ח ע"ש.)** ואני אומר דקו' זו אינו רק לד' רש"ל שסובר דלהרמב"ם גזלת נכרי היא בלאו אבל כה"פ לא ס"ל הכי אלא אף לד' הרמב"ם אינו בלאו. אמנם אף לד' מהרש"ל נלע"ד דלק"מ דל"ק הרמב"ם בה' תמורה האי כללא רק במימר שאינו ניתוק גמור אבל לא בניתוק גמור כמ"ש התוס' בחולין דפ"א ע"א ובתמור' ד"ד ע"ב ובזה סרו כמה קו' וראיות שבתשו' שאגת ארי' בדיני חמץ ואכמ"ל ועיין בס' שעה"מ פ"א מגזל' מ"ש ע"ד הכפ"ת הנ"ל. ו) הביא ד' הח"צ סי' כ"ו שתי' ע"מ שהק' הישו"ש על הרמב"ם שס"ל לפ"ד דלאו דגזלה אף לגזול נכרי והא כל התורה לישראל נאמרה וכ' רו"מ בשם הח"צ לתרץ דהתורה הזהירה את הישראל שלא ירגילו א"ע במדות מגינות ואם יגזול נכרי ירגיל א"ע לגזול גם מישראל וכ' רו"מ לתרץ מה שנתקשה כמה שנים ע"ד מהר"י בסאן שהק' בספק ממונא קילא לנתבע והא ס' גזל ס' איסורא הוא וספיקא לחומרא ותי' מהרי"ב משום דאם נוציא ממון מהנתבע לתובע מספק הי' ס' גזל ביד התובע ע"כ אא"ל בממון ס' איסורא לחומרא והק' רו"מ דא"כ בנכרי וישראל שבאו לפנינו לדין והנכרי תובע לישראל ויהי' ספיקא דדינא נאמר שהישראל מחויב לשלם מספק שלא יעבור על ס' איסור גזל דמאי איכפת לן בס' איסור של הנכרי ולד' הח"צ הנ"ל מיושב כיון דאיסור גזל מנכרי היא רק משום לתא דגזל ישראל א"א להחמיר יותר בנכרי מבישראל והאריך בזה מאד ומזה בא לנ"ד וכל דבריו ליתנייהו ולא זו העיר ולא זו הדרך בכוונת הח"צ דהח"צ דחה תמיהת רש"ל הנ"ל דכי לנגזל אזהר רחמנא לגזלן היא דאזהר רחמנא שלא לגזול משום דעול גזל היא מתועב ומגונה בעיני המקום היא ולא משום דחס רחמנא אממונא דנגזל רק אזהר שלא נעשה דבר מתועב ומגונה ומש"ה אין חילוק בין לגזול מישראל או מנכרי אבל לא עלה ע"ד הח"צ לומר דהתורה הזהירה בלאו על גזל נכרי משום שלא ירגיל עצמו לגזול מישראל וגם קושיתו ע"ד מהרי"ב אין לה מקום כלל דהא גם נכרי מצוה על הגזל ונהרג עליו ואף על פחות משו"פ ואנו מוזהרין על לפני עור כמו המושיט אמ"ה לב"נ ואף שלכאורה אכתי תיק' דהא אינו רק ס' איסור ולד' הרמב"ם סד"א לחומרא היא רק מדרבנן וא"כ הישראל אסור מדרבנן ולא הנכרי אבל ז"א לפמ"ש הג' בעל פמ"ג בספרו תיבת גומא דאף לד' הרמב"ם

נכרי אסור בספק באיסורין דידי' מה"ת ע"ש בטעמו וע' תשו' בר"א חיו"ד סי' כ"ו ע"כ אדרבא ס' גזל חמור לנכרי מלישראל ועיי"ל בכמה אנפי אמנם ד' המהרי"ב אין עולים להלכה וע' ש"ך יו"ד סוף ה' רבית וקצרתי וע' בקוה"ס שבס"ס קצוה"ח ח"א כלל א' אות ואו:

ז) אשר כ' טעם להקל במכירת בכור לנכרי ע"י קנין סיטומתא אף שקנין סיטומתא היא רק קנין דרבנן משום דאף אי נימא דקנין דרבנן ל"מ לשל תורה מ"מ עכ"פ הוי הפקר מה"ת דהפקר ב"ד הפקר מה"ת היא וכ"כ בס' ג"פ סי' ק"כ ובהמת הפקר פטור מבכורה כדאי' בתוספתא והאריך בזה מאד כבר כתבתי כן בתשו' זה שנים רבות ותמהתי שם על הג' בעל טורי אבן בר"ה שכ' בפשיטות דבהמת הפקר חייבת בבכורה ואח"כ נדפס תשו' ח"ס וראיתי שקדמנו בזה בסי' שט"ז ועוד הארכתי בתשו' בכמה טעמים דקנין סיטומתא פוטר מבכורה וע' בתשו' נטע שעשועים סי' ל' והארכתי שם להסיר כל הפקפוקים אמנם רו"מ האריך בזה בכמה דברים שלא עלו לפני לרצון ולא רציתי להאריך כאן. ח) מ"ש רו"מ דבנ"ד יש חשש עייל ונפיק אזוזי וכ' דבמכירה לפטור מבכורה הוי כמוכר מפני רעתה דל"א לן בעייל ונפיק אזוזי והביא ראי' מש"ס דע"ז דע"א דאייתי ראי' מדאמר להו רב להנהו סבויתא וא"א משיכה בנכרי קונה כו' ע"ש ומאי ראי' הא י"ל דמש"ה אמר להם רב לקבל המעות בראשונה דשמא יהי' עיילי ונפקי אזוזי ויתבטל המקח א"ו דבזה אם נאמר דיתבטל המקח יהי' יי"נ ויאסור בהנאה ע"כ ל"א בעייל ונפיק אזוזי ומזה הביא לנ"ד וכ' שהיא ראי' עצומה והאריך ובאמת אין זה ראי' כלל מכמה טעמים חדא דלא מקרי עייל ונפיק אזוזי רק באופן המבואר בש"ע ח"מ סי' ק"צ סט"ו וזה ל"ש בהנהו סבויתא דזהו מסחרם תמיד לקנות ולמכור יין ועוד דהי' לרב ללמוד אותם שלא יהי' עיילי ונפקי אזוזי וע"ש בתוס' ריש ע"ב שלישית העולה על כולם דהא רב אמר להו ואי לא נקיטא בהדיהו זוזי אתפינהו והדר שקילי מנייהו וא"כ אי משיכה בנכרי קונה ל"ל כולי האי ילמדם שיזקפו עליהם במלוה ושוב ל"א לן בעייל ונפיק אזוזי וראיתי אח"כ בד' רו"מ שכ' דשמא הפי' בהא דאמר רב אוזיפינהו היינו שיזקפו דמי המכר במלוה ולא השגיח דא"כ מה אמר והדר שקילו מנייהו דע"כ היינו דלישקיל מינייהו קודם המדידה דעל אח"כ מהנ"מ לרב לומר כן וז"ב אלא שיותר הו"ל לרו"מ לאתוי מדברי תוס' שם סד"ה רב אשי וע' מ"ש בס' טיב גיטין בביאורו לס' גט ראשון סקי"ז אלא שכ"ז אם הי' מוכר רק העובר אבל עיקר מכירתו הי' הפרה א"כ מה בכך שיפסיד הולד בהתבטל המכירה. ט) על כל זה שהאריך רו"מ לפלפל בסוגי' דע"א הנ"ל בפלפול עצום לפי דעתו לא רציתי להאריך ולהשיב ותמהתי עליו שהעלה דברים כאלו על ספר ואעפ"כ אשיב

בקיצור על יסדותיו מה שהק' על הש"ס דנ"ט דשרי למישקל דמי' מההיא נכרי דנסכי' משום דמיקלא קלי' והא הנכרי יכול לומר הש"ל א"י מקום לקושיא זו דזה שייך בגזלן או שומר שנתנסך היין ע"י אחר אבל היא מקבל דמים מהנכרי עבור הניסוך שעשה הנכרי והזיקו מה שייך על גוף הניסוך לומר הש"ל וע' בתוס' בגיטין ריש דנ"ג גם מ"ש דמש"ה לא מצי אמר הש"ל משום דקני לי' נכרי ביאוש אינו כלום דהא הנכרי לא עשה בו שום קנין רק דנסכי' ואף אם נאמר דא"א לנסך בלא הגבהה וע"ש בתוס' מ"מ הא הנכרי לא נתכוין לקנותו והפקר ודאי אין אדם זוכה בלא כוונה כדאי' בש"ס ביבמות דנ"ב בכ"ש נכרי וע' בקצוה"ח סי' ער"ה סק"ד ובנה"מ סי' ר' סקי"ד וסקט"ו ואכמ"ל ובפרט דלענין לאסור היין מחמת מגע עכום נאסר לכ"ע בנגע בגופו של יין ושכשך אף בלא הגבהה וגם מה שבנה יסודותיו מחמת קושית הב"י סי' קל"ב שהק' אמאי במדד על שלא פסק דמיו אסורים הא מותר לשקול דמים מההיא נכרי דנסכי' הנה רבינו הב"י לא ראה ד' הריטב"א בע"ז דנ"ה שם שכ' וז"ל מיהו ה"מ (דשרי למישקל מנכרי דנסכי') בדנסכי' שלא מדעתו של הישראל אבל אם נגע בו מדעתו ודאי אסור למישקל דמי' מיני' כו' והיינו מאי דקאמר להו רב להנהו סבויתא כו' ולא רציתי להאריך יותר כי החכם עיניו בראשו ומזה ידין על השאר בזה. י) מ"ש רו"מ בסוף דבריו דאף אי ל"ק הנכרי הפרה מ"מ כיון שהאכילה משלה הוי כמו שיש לו חלק בה ופטור מבכורה והביא סמך מהגהמ"ר דב"מ הובא בש"ך ח"מ סי' ר"ן תמהני ששכח דברי רמ"א בהג"ה וד' הט"ז והש"ך במקומו סס"י ש"כ וע"ש בפסקי מהרא"י סי' ק"ל. ולהלכה בנ"ד הנה הי' כאן קנין כסף דמקצת כסף קונה בתורת כסף וגם הי' קנין משיכה וגם קנין סטומתא ופשיטא דאין לו קדושת בכור רק שרו"מ בא לפקפק משום עייל ונפיק אזוזי והנה ל"מ לפי ציור השאלה שבריש מכתבו שלא הי' מדיבור מפורש אימתי נתן לו מעות המותר דודאי לא הוי עייל ונפיק אזוזי וע' בש"ע ח"מ סי' ק"צ סט"ו ואף לפמ"ש רו"מ תוך מכתבו שאמר לו המוכר בשעת המכיר' שיתן לו תשלום כל דמי המכיר' תוך ימים אחדים מ"מ כל שלא ידעינן דלא זבין אלא בשביל דצריך לדמי אף שקבע לו זמן לנתינת מותר מעות ותבע אותם אז ולא נתן לו אינו בטל המקח כדמשמע מדברי הש"ע הנ"ל וע' בט"ז יו"ד סס"י רל"ו וע' בס' מח"א ה' קנין מעות סי' ד' ודבריו צע"ק. ובנה"מ סי' ק"צ סק"ז נראה מה שהבין בכוונתו וגם דבריו צ"ע ובס' תו"ג סי' ק"כ סק"ה כ' בכוונת המח"א דבאם אמר ליתן המעות מיד ולא נתן אז בטל המקח ובאמת המח"א בהכי מיירי אך שכתב שם שכ"כ בספרו נה"מ ושם חולק בע"א מ"מ לדינא דבריו נכונים דבאינו דוחה לומר לך ומחר אתן אלא אומר שלא יתן כלל ודאי דבטל המקח בכל ענין והארכתי בזה בתשו'.

אמנם בנ"ד לא הוי הכי אלא שדחהו שיתן למחר וליומא אוחרא לא בטל המקח כנ"ל ואין להולד קדושת בכור. אמנם זה ודאי דוקא בלא התנה כן בדרך תנאי אבל אם הי' בדרך תנאי שהתנה עמו בשעת המכיר' שיתן לו המעות ביום פ' ולא נתן לו בטל המקח כמ"ש הש"ך שם בנה"ך בסי' רל"ו ואף אם לא הי' התנאי כדרך משפטי התנאים מבואר בעט"צ ובנה"מ ריש סי' ר"ז דהמנהג דבמכירת מטלטלין לא בעינן משפטי תנאים ועכ"פ ספק בכור הוי ויותר מזה לא יכולתי כעת להאריך אם יצטרך רו"מ מעתה לשאול אותי איזה שאלה הנחוצה באמת למעשה יכול לכתוב. אמנם לא יאריך בפלפולים כאלה כי אין לי פנאי לזה גם אין כחי עמדי ואף טורח הכתיב' לבדה קשה עלי ואני מוטרד מכל הצדדים וגם תש כחי מאד וה' יעזרני ויאמץ כחי לעבודתו ותורתו הק' ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה.

תשובה רח

סקאלא יום א' כ"ח אייר תר"ל לפ"ק.

שפעת שלום וברכה לכבוד אהובי יד"נ הרב המופלג החריף ובקי מוה' ארי' ליב נ"י:

בשעה זו קבלתי מכתבו והנה מכתבו אשר הגיעני שבוע העברה לא קריתי כלל כי הנני בעו"ה עמוס התלאות ומדוכא ביסורין ל"ע והשם ירחם עלי במהרה ואין דעתי צלולה כלל לעיין. אמנם מכתבו הזה ראיתי שהוא דבר פשוט והוא לאיפרושי מאיסורא מוכרח אני להשיב בקיצור מילין ואם הוא כד' כ"ת הנה המורה הורה כבן סורר ומורה יזכור נא כ"ת אשר גם בעיני הי' לפלא אז מה שעלה ע"ד שהמנהג לקנות בהאדשלאק ומאהריטש כי שמעתי זה כביר מעת בואי לכאן שבכל גלילותינו המנהג שלא לקנות רק בהאנדשלאג בצירוף אדרויף ולא זולת זה. ועתה כ' כ"ת שחקר אצל הרב דק' טלוסט שבשם נמכר הבכור והשיב דשם המנהג שאין קונין בהאנדשלאק עם מאהריטש א"כ על מה סמך המורה ואם סמך על קנין מסירה וכ"ת כ' דהוי סד"ד מחמת שני הדיעות שבריש סי' קצ"ז אם בהמה גסה נקנית במסיר' וכאן שעשה קנין משיכה ברה"ר ומשיכ' אינו קונה ברה"ר וא"כ אין כאן רק קנין מסירה והוי ס' בכור מחמת שני דיעות הנ"ל עכ"ד והנה גם לכ"ת אישתמיט לי' ד' הש"ע סי' קצ"ח סי"ב דאף דבמקום דמסיר' קונה אם משך גלי אדעתי' דלא ניחא לי' לקנות רק במשיכה ומשיכה אינו קונה ברה"ר ואם שפלפלו בזה המחברים בכ"ד מ"מ ודאי דא"א לחלוק על הלכה פסוקה בש"ע באין חולק והוא מגדולי הקדמונים ומצד דד"מ הנה חוץ ממה שאינו ידוע אם קנינים אלו קונים מצד דד"מ בלא"ה הסכימו כל הפוסקים דקנין שמצד דד"מ ל"מ להפקיע קדושת בכורה בפרט במכירת

דידן כמבואר בתשו' כנ"י חא"ח סי' י"ד ובתשו' צ"צ סי' ס"א וע' בתשו' נטע שעשועים סי' ל' סוף דבר שאם הוא כד' כ"ת התיר המורה קדשים בחוץ והכלים אסורים ויותר מזה לא יכולתי להאריך מחמת חולשת כחי ולבי בל עמי דברי הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה רט

סקאלא יום ד' אדר"ח תמוז תר"ל לפ"ק

שפעת שלום וברכה לכבוד הרב המופלג החריף ובקי מוה' יוסף בורשטין נ"י אבד"ק זבריזא:

ע"ד שאלתו באשה אלמנה א' שמכרה פרה מבכרת שלה לנכרי כדי לפוטרה מן הבכור' והמכיר' הי' בכסף ובמשיכ' והפרה נשארה אח"כ בבית האשה ואחר זמן מכרה האשה הנ"ל הפרה לישראל אחר וקבלה ממנו כל המעות וגם הלוקח קיבל הפרה לביתו וכשנודע הדבר להנכרי הלך אצל האשה ואמר לה א"כ למה תחזיק אצלך הדרויף שנתתי לך והחזיר' לו האלמנה כסף הדרויף ואחר כל זה ילדה הפרה בכור בבית ישראל הקונה. ושאל כ"ת חו"ד בזה והנה יען שלבי בל עמי מחמת כמה סיבות שונות אשיב בקצרה הנה מצד מה שהחזיר' האשה הדרויף להנכרי אין להחמיר בדיעבד מתרי טעמי חדא דרוב הפוסקים ס"ל כר"ת דנכרי מישראל אינו קונה בכסף רק במשיכ' וה"ה ישראל מנכרי כמ"ש בתשו' מהר"מ מינץ סוף סי' ה' ובתשו' רמ"א סי' פ"ז והש"ך בח"מ ריש ס"י וסוף סי' קצ"ד והגרא"ו בהגהותיו שם. ומ"ש בתשו' מאיר נתיבים סי' ל"ט בפי' תשו' מהר"מ מינץ דבריו אינם מוכרחים למעיין שם והעיקר דלפי הסכמת רה"פ יש לסמוך על דעת ר"ת בדיעבד כמ"ש מהר"מ מינץ בסי' ה'. שנית דהנכרי לא כיון להקנות בקבלת הדרויף וגם האשה לא נתכוונה לקנות רק הי' בחזרת חזרה ואינו כלום וכ"כ בתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סי' כ"ח וע' בנה"מ סי' ר' סקי"ד אמנם מצד שאחר שמכרה הפרה לנכרי חזרה ומכרה אותה לישראל אחר דא עקא דכיון שנשארה הפרה בביתה במשכון או בפקדון המכירה שמכרה אחר כך לישראל קיימת כמבואר מדברי הרמ"א בהג"ה באה"ע סי' כ"ח סי"ב והוא מתשו' מהרי"ו סי' קל"ח דמדמי לה להפקעת הלואתו וע' בט"ז יו"ד סי' ק"כ סקי"א ובתומים סס"י ע"ב סקנ"ז ועיני כ"ת שפיר חזי בש"ע של הג' מוהר"ז מלאדי סי' ת"מ סקי"א שכ"כ בד' הט"ז שם שמה"ט יוכל למכור פקדון חמץ של נכרי ונרא' שט"ס נפל שם וראייתו היא מד' רמ"א הנ"ל ומתמ"ח שם סקכ"א אמנם כ"ת נסתפק משום שבמק"ח שם סי' ת"מ סק"א כ' טעם אחר על הא דיכול למכרו שם וש"מ דלא

ס"ל הכי ולענד"נ דהמק"ח לטעמי' אזיל שכ' בספרו נה"מ רס"י שמ"ח שכ' ליישב ד' הרמ"א בהג"ה סי' כ"ח ס"א דאף שכ' המג"א סי' תרל"ז סק"ג בשם ס' יראים דאף אי גזל נכרי מותר לא הוי שלו מ"מ בקידושין לא בעינן שיהי' שלו אלא שהמציא לה הנאה ע"ש ואם כן בנ"ד לא איכפת לן כיון שהפרה לא נקנית להישראל אמנם דברי הנה"מ תמוהין מאד וע"ש בס' אבני מלואים סק"ג וסק"ד וגם מד' הרמ"א סי"ב הנ"ל מוכח דלא כנה"מ דלדבריו אף אם קידשה היא במשכון עכו"ם שבידו מקודשת וברמ"א מבואר להיפך וכבר עמדו החמ"ח והט"ז שם ע"ד הרמ"א והב"ש שם סקל"א כתב דהרמ"א מיירי שאמר לה שהיא משכון ואין רצונו להחזיק במשכון ולדברי הנה"מ אכתי תיקשי מ"ש רישא ומ"ש סיפא דהא גם ברישא יכולה היא להחזיק במשכון מצד הפקעת הלואתו והוא המציא לה הנאה זו א"ו דבקידושין לא מהני וצריך שיהי' שלו ממש וע"כ בסיפא דמכרו המלוה לאחר והאחר קידש בו אשה דמקודשת היא משום שהמוכר עצמו כיון שמכרו א"כ ודאי דרצה להפקיעו מהנכרי וזכה בו מדין הפקעת הלואתו ואיתא במכירה וברישא היא מטעם שכ' הב"ש דלא רצה להחזיק במשכון וע' בנה"מ סי' ע"ב סקנ"ב ועכצ"ל דאף אי המהרי"ו וס"ל כס' יראים וע' במלחמות ר"פ לולב הגזול דוקא בגזילת נכרי אף אי מותר לא הוי שלו משא"כ בהפקעת הלואתו מקרי שלו ממש וכ"מ מד' התוס' בב"ק ריש דקי"ד ומד' הרא"ש שם דאל"כ אין התחלה לקושייתם אמנם אף אם נאמר דספיקא דמהרי"ו לא ס"ל כס' יראים מ"מ אכתי לא יצא מידי ספק בכור כיון דרמ"א בהג"ה פסק בסתם כמהרי"ו ול"מ דאסור לשחטו תם אלא אפי' לומר לנכרי להטיל בו מום אף אם נאמר בהחלט דהטלת מום בבכור בזה"ז אינו רק איסור דרבנן וכ"ש ע"י נכרי דודאי אינו רק איסור דרבנן וע' בהרא"ש בב"מ ד"צ ע"ב מ"מ ל"מ דאסור לכתחלה לומר לנכרי שיטיל בו מום דהא אסור לעשות ספק דרבנן בידים כמ"ש הפוסקים אלא אפי' אם כבר עשה בו נכרי מום ע"י אמירת ישראל לא מהני להתיר בספק דרבנן אף דעכשיו היא רק איסור דרבנן משום קנס ל"א בכה"ג סד"ר לקולא כיון שהספק נולד בדאוריית' קודם שנעשה דרבנן וכבר נודע הספק קודם שנעשה דרבנן ל"מ לכ"ע וכן מבואר בפי' בפסקי מהרא"י סס"י קס"ט בדין זה ממש ותמהני על המל"מ בפ"ו דבכורת שהביא ד' מהרא"י סי' הנ"ל ואחר כך פלפל בזה בעשה מום בס' בכור אי מותר מטעם סד"ר והעלה לאיסור ולא הביא שמפ' כן בד' מהרא"י הנ"ל אמנם זה עשרה שנים השבתי להקל בכיוצא בזה אלא ששם נמשכתי אחר ד' הנה"מ הנ"ל אמנם הוספתי עוד כמה טעמים להקל אלא שבנ"ד שחוץ מזה הנה בנ"ד יש עוד צד להחמיר דהא לד' הרמב"ם שינוי רשות ואחר כך יאוש קונה והובא דעתו בש"ע ח"מ סי' שנ"ג וסי' שנ"ו ואף דהרמ"א הביא ד' החולקים

וסיים וכנ"ל להורות וגם הש"ך הכריע כהחולקין מ"מ אכתי ד' הרמב"ם וסייעתו היא סניף להחמיר ובנ"ד אחר שקיבל הנכרי האדראף בחזרה ודאי איאושי מייאש מן הפרה דנכרי מכי מטא זוזי לידי איסתלק והוי כמו ס"ס לאיסורא וע"ש בס' מל"מ וגם בנ"ד כיון דדעת האשה היתה להחזיר האדראף להנכרי כמו שעשתה אחר כך באמת א"כ אף שרצתה לגזול הפרה מהנכרי ולשלם דמים אין בזה איסורא לכ"ע כמ"ש הג' מהר"ז שם דלא תחמוד ודאי רק לישראל נאמר ולא בשל נכרי וכנלע"ד ראי' לזה מד' התוס' בב"ק דקי"ג ע"ב ד"ה הכי קאמינא ע"ש היטב (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) בס' פמ"ג באו"ח סי' תר"ד במ"ז ססק"א נסתפק בזה. אולם בקו"א להמקנה בסי' כ"ח כ"כ בפשיטות משום דלא תחמוד לרעך כתיב ונכרי לא מקרי רעהו והביא דברי התוס' ב"ק שהביא אאמו"ר הג' זללה"ה ועלה על לבי להביא ראי' לזה מש"ס חולין דל"ט ע"ב דאית' שם אמר ר"א ברי' דרב אויא לרב אשי לר"א יהיב לי' זוזא לטבחא ישראל מאי א"ל חזינן אי אינש אלמא הוא דלא מצי מדחי לי' אסור ואי לא א"ל רישך והר וכתב רש"י דאפי' למ"ד מעות בנכרי קונות (וכשיטת ר"א בע"א) מיהו ישראל קא שחוט מסלק לי' לכותי ואינו נעשה שלוחו דא"ל לא לעותי שתפתיך וכו' וקשה דהא הטור בח"מ סי' ר"ז ובהגהות רמ"א שם הביא בשם רש"י במטלטלין לא מהני ג"ד אלא ש"מ דשאני הכא לגבי נכרי כיון דנותן לו המעות בחירה מותר ליקח ממנו החפץ משום דאין בו רק משום לא תחמוד ול"ש בנכרי אמנם לפי מה דכ' הב"ח שם וכן הביא בס' פ"ת שם בשם שו"ת פרי תבואה דזה הוי רק ספק אי מהני ג"ד במטלטלין ואין להוציא מיד המוחזק ועוד כתבו האחרונים דבאומדנא דמוכח טובא לכ"ע מהני אף במטלטלין וא"כ אין ראי' מכאן ואדרבה לכאורה מוכח איפכא דל"ל לרש"י הטעם דלא לעותי שתפתיך ת"ל דבלא"ה מצי לסלק את הנכרי אולם שבתי וראיתי דלק"מ דהנה בס' לב ארי' הקשה על רש"י שכ' שם שני פעמים ואינו נעשה שלוחו הא לר"א דס"ל זה מחשב וזה עובד אין הטעם משום שליחות דהא יליף מפנים דהבעלים מפגלין והתם לאו מטעם שליחות אם כהני שליחא דרחמנא נינהו (ומה שהקשה שם דהא קי"ל אין שליחות לעכו"ם אפי' לקולא לק"מ דהא דעת רש"י דיש שליחות לעכו"ם לחומרא אפי' בכל איסורין כמו שהביא אאמו"ר הג' זללה"ה בשמו בכ"ד) להכי נלע"ד דמילי מילי נינהו (וכן נראה להמעיין בר"ן בחמש שיטות) דהנה בס' לב ארי' כ' שם בכוונות רש"י ד"ה טייעי דהנך טייעי סתם מחשבתן בשעת שחיטה לעכו"ם עש"ה לזה הוכרח רש"י לסלק ב' חששות שיש בזה א' משום דטייעי חשיבי כבעלים למ"ד מעות קונות וזאת שנית דאף אי לאו כבעלים הוה מ"מ כיון דהנך טייעי קא יהבי זוזא על דמא ותרבא וידוע דסתם כוונתן לע"ז וא"כ בעת ששחטו הישראלי'

וטייעי חשבו סתם לע"ז נימא דהנך טייעי הוה שלוחא דידהו כיון דר"א ס"ל דאפי' אין עובד מחשב הוה פגול וא"כ ה"ה כשהם מחשבים בשליחות הישראל לזה כ' רש"י ואע"ג דקי"ל מעות הכותי קונות וכו' מיהו ישראל כי שחיט מסלק לי' לכותי (והיינו דרשות ביד ישראל לסלק לו משום דבנכרי אין בו משום לא תחמוד) ואח"כ כ' ואינו נעשה שלוחו וס"ל דהכותי נעשה שליח של ישראל לאסור במחשבתו לע"ז דא"ל לא לעותי שתפתיך דאע"ג דקיבלו זוזי מהכותי אעפ"כ אין הוכחה גמורה דנעשו הטייעי שלוחם של הישראלים לחשוב במחשבתם לע"ז כנלענ"ד:)** ומחמת חולשת כחי וסיבות לא טובות שלבי בל עמי לא יכולתי להאריך יותר ולענ"ד שהבכור הזה ודאי שהיא עכ"פ ספק בכור וקרוב לודאי בכור ושלום כנפשו ונפש הדוש"ת:
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה רי

סקאלא יום ו' עש"ק ך' טבת ת"ר לפ"ק.
שפעת שלום וברכה לכבוד אה' ידידי הרב המאוה"ג החריף ובקי מ' ישראל יהודא ליב נ"י אבד"ק טשטאווא.
מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו ב"א שנולד לו בכור מבהמה שלו ונתן הבכור לכהן ומסרו הכהן לנכרי שירעהו תוך בהמותיו ובקשוהו הנכרי שימכרנו לו והשיב לו הכהן שאסור למכרו וגם לשחטו עד שיתהוה בו מום ואחר כך סירסו הנכרי ולפי הנרא' שנתכוין הנכרי לסרסו בכדי שיוכל לחרוש בו והנכרי אומר עכשיו שהכהן ציוהו לסרסו והכהן מכחישו והנה ר"ד כ"ת דאין להחמיר בנ"ד על פי ד' תשו' ח"י הובא בפ"ת שם שכ' דהא דכ' רמ"א בסי' שי"ג ס"ג דאם הטיל בו השומר מום מותר זהו דוקא במום אחר אבל לא במום דסירוס דהא מד' הא"ז שהובא בש"ך שם סק"י משמע איפכא ע"כ כ' לחלק דלא החמיר הח"י רק במסר להנכרי בהמה מעוברת משום שדרך לסרס הולד סמוך ללידה ולא במסר לו הולד עצמו והנה מל' הח"י שהביא הפ"ת ל"מ כן אלא שגם אנכי דחיתי ד' הח"י משום ד' הא"ז הנ"ל גם מ"ש כ"ת שאין להחמיר משום שאומר הנכרי שהישראל צוהו דל"מ לד' הט"ז סק"ד אלא אפי' לד' הש"ך סק"ד כאן ליכא אומדנא דשפיר י"ל דסירסו בכדי לחרוש בו גם זה נכון ומצד מה שהחמיר הט"ז סק"ה בכהן כ' רו"מ דזהו בשאר מום אבל במום דסירס גם הכהנים לא חשודי כיון שיש בזה לאו דבארצכם ל"ת ומיושב בזה קו' הט"ז על הרמ"א משום דמקורו מא"ז ושם בסירוס מיירי הנה תירוצו ליתא דהא רמ"א סתם וכ' דהטיל בו השומר מום דמשמע איזה מום שיהי' אמנם בלא"ה

תמהתי בתשו' על הט"ז דמנ"ל דרמ"א מיירי אף בכהן ובפרט דמקורו מא"ז ושם העובדא הי' בישראל אמנם בעיקר הדבר מ"ש דבמום דסירוס אף כהנים לא חשודי מטעם הנ"ל יפה כיון וכן כתבתי בתשו' להרב ממילניצא בשנת תרכ"ח והרביתי בטעמים נכוחים ולא רציתי להאריך. אמנם אחר כל הצדדים להקל הלא דברי הש"ע ס"ג שהיא מתשו' הרא"ש היא להחמיר וכבר עמדתי בתשו' הנ"ל דלכאורה ק' טובא דדברי רמ"א בהג"ה שם שהם מד' הא"ז הם סתירה מפו' לד' הש"ע שם שהוא מתשו' הרא"ש והש"ך סק"ו נרא' שהרגיש בזה לכן כ' דטעם ההיתר של רמ"א היא דאדרבא רוצה שלא ישחטוהו כו' וזה החילוק שבין דין המחבר ובין דין הרמ"א אמנם באמת טעם זה לא נאמר לא בא"ז ולא בפסקי מהרא"י. והנה גם שחילוק הט"ז סק"ב קשה דהא סירוס נקרא מחוסר אבר כמבואר מד' רש"י בע"ז דנ"א סע"א וע"ש בחי' מהרש"א ומקור ד' הרמ"א הוא מד' הא"ז ושם בסירוס מיירי וא"כ בין לחילוק הט"ז ובין לחילוק הב"ח שהובא בש"ך סק"ה תיקשי דרמ"א כ' דבריו ע"ד המחבר בש"ע והיא סתירה ממש וע"כ החילוק בין ד' הש"ע לד' רמ"א היא דהש"ע מיירי בגילוי דעת של הישראל שלא יושחט בלא מום כמ"ש שם הרא"ש בתשו' והב"ח שהובא בש"ך שם אבל הא"ז ורמ"א מיירי בלא ג"ד הישראל וזה החילוק בין ד' המחבר לד' רמ"א וא"כ בנ"ד שהי' ג"ד של הישראל אסור כנ"ל וחוץ מזה יש כאן צד להחמיר כיון שכ' כ"ח שהכהן הרשה להנכרי שיחרוש עמו כי לא ידע שאסור לחרוש בבכור וכיון שידוע שדרך לסרסו קודם החרישה הוי כאלו צוהו לסרסו כעין מ"ש בתשו' ח"י הנ"ל ואף שנתבאר שד' הא"ז הם נגד ד' הח"י מ"מ בנ"ד י"ל דגם הא"ז מודה כיון שהישראל הרשהו לחרוש בו וידוע שהכל מסרסי' הבהמות קודם החרישה וע' בב"י לטאה"ע בסי' ה' מ"ש בשם הגהמ"י ומ"ש הב"י שם ע"ז אמנם למכרו לאחרים שהם ישחטו על מום זה יש לסמוך בכה"ג ע"ד הלב"ש בח"ד סי' קי"ב שמתיר אמנם היא אסור לאכול ממנו דלא כמ"ש הלמ"ש שם ס"ק רכ"ו דלד' הפמ"ג הוא בעצמו ג"כ מותר לאכול הימנו כשלא סירסו בעצמו ודבריו תמוהין דהא הפמ"ג הביא שם ד' הב"ש סס"י ה' שאסר ואף דהפמ"ג שם פקפק עליו היינו על מה שהביא ראי' ממבטל איסור ע"ז דחה דבסירוס לא אהני מעשיו לשחיטה אבל לדינא מודה להב"ש כדהביא שם הפמ"ג בעצמו מלשון הש"ס ב"מ ד"צ דקאמר ימכרנו לשחיטה אבל לדידי' לא ועוד דכאן בבכור ודאי דאם נתיר לו לשחיטה אהני מעשיו אמנם לאחרים מותר כנ"ל ואף שכ' הפמ"ג שם דלד' התב"ש אף אם אמר לנכרי לסרס אסור גם לאחרים כאן לא אמר בפי' ודומה להא לאבוה דשמואל כמ"ש התב"ש ועוד דד' הפמ"ג להפוסקים כר' חדקא ורה"פ ל"פ כמותו ועוד דבתשו' פ"י ס"א חיו"ד סי' ג' כ' דלפ"ע לנכרי לא הוי רק דרבנן ואם כן אף להתב"ש

מותר לאחרים ולענין אם צריך למכור לאחר בזול כמו שהי' שוה קודם שנסתרס והומם או כמו שהוא עתה תליא במחלוקת שבין הש"ך סי' צ"ט סקי"ב והכו"פ שם ובין הפר"ח שם וע"ש בפמ"ג זהו חו"ד ומחמת חולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר תרב הצלחתו והרמת קרנו כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה ריא

סקאלא יום א' יוד סיון תרל"ב.

שפעת שלום וברכה לכבוד יד"נ ומח' הרב המאוה"ג החריף ובקי החכם השלם מ' יחיאל מאיר נ"י אבד"ק מילניצא

ע"ד שאלתו בנכרי א' שנתן מעות לישראל לקנות בהמות ולמכרן למחצית שכר ונמשך המסחר איזה זמן ובתוך כך קנה הישראל פרה מבכרת מנכרי אחר ממעות השותפות לצורך השותפות שלו עם הנכרי שותפו והפרה ילדה בכור וכ"ת האריך לצדד היתר ושאל חו"ד הנה כל אריכות של כ"ת נכלל בד' המחא"ה ה' שלוחין סי' ט"ו וסי' ט"ז אלא שהמח"א כ' סס"י ט"ו דכ"ז לד' רש"י דס"ל דנכרי קונה בכסף אבל לד' ר"ת דאינו קונה רק במשיכה א"כ אין שליחות לגוי וכ"ת כ' דאף לד' ר"ת דוקא גוי מישראל אינו קונה בכסף אבל גוי מגוי שפיר קונה בכסף לכ"ע ואם כן לכ"ע קנה הגוי שהוא בעל המעות עכ"ד וליתא לפע"ד וראי' מש"ס דע"ז דע"א דקאמר תדע דהני פרסאי וכו' וע"ש ברש"י ותוס' ש"מ דאין לחלק אמנם שאלה זו כדמותה כצלמה באתה לפני בשנת תר"ח וכתבתי בזה תשו' ארוכה ולא אכפיל רק ארמוז בקצרה בראשית הבאתי ד' הריב"ש סי' ת"א שהובא בב"י ורמ"א בא"ח סי' ת"ן ס"ו ומבואר שם שכיון שאין שליחות לנכרי נשאר המקח של הישראל השליח כמ"ש המג"א שם סק"י וכ"כ בתשו' צ"ץ סי' ס"ד לענין בכורה שהי' עובדא כעין נ"ד ואף שהצ"צ הקיל שם למעשה דכיון ששיעבודא דגוי היא על הפרה הוי יד גוי באמצע כמו בבהמות ארנונא ומקבל צאן ברזל כבר השיגו עליו הג' בעל זכרון יוסף בס' באר יעקב והג' מהריו"ט אלגזי בביאורו להרמב"ן להלכות בכורות פ"ב על פי ד' התוספות ב"מ ד"ע ופסקי מהרא"י סי' ק"ל ואמנם העירותי שם לתמוה ע"ד הריב"ש והצ"צ והמג"א דאף אי הנכרי השותף ל"ק משום דאין שליחות לנכרי מ"מ כיון שהשליח לא כיון לקנות לעצמו רק להנכרי והנכרי ל"ק גם הוא ל"ק ונשאר של נכרי המוכר והבאתי ד' רש"י פ"ק דב"מ ד"ח ודברי רש"י ותוס' בביצה דל"ט ע"ב וכתב שם ליישב ע"פ דברי הראשונים שכתב דבד"א מקנה אין צריך כוונה והבאתי שם ד' הנה"מ סי' ר' סקי"ד ולכאורה תליא בשני הדיעות שבש"ע סי' ר' וכתבתי די"ל דכה"ג

דנתכוין לקנות עכ"פ לחבירו וחבירו ל"ק קנה הוא לכ"ע בד"א מקנה ומש"ה א"ש ד' הריב"ש ומג"א וצ"ע הנ"ל אמנם הבאתי דברי התוס' בב"ק דק"ב ע"ב דמבואר דמספקא להו בכה"ג דלא קנה המשלח אי קנה השליח לעצמו הואיל ולא נתכוין לקנות לעצמו רק להמשלח וקצת נראה דמסתבר להו דל"ק אלא חוזר למוכר וא"כ אף שמד' הריב"ש והצ"ץ ומג"א נראה דפשיטא להו דבכה"ג קנה השליח אין ודאם מוציא מידי ספיקם של רבותינו בעלי התוס' וא"כ אם נאמר דל"ק השליח ל"מ לפ"מ דפשיט למו להריב"ש שם בסוף דבריו דאם נאמר דל"ק גם השליח חוזר המקח להמוכר כמו במוכר ישראל היכא דל"ק המשלח כמבואר בתוס' הנ"ל דלפ"ז בנ"ד כיון שהמוכר הי' נכרי א"כ הוא שותף בהפרה ושותפ' נכרי פוטר מבכורה אלא אפי' לפ"מ שהשיג המל"מ רפ"ד מה' חמץ על הריב"ש וכתב דכיון שהי' המוכר נכרי אינו חוזר להמוכר כיון דנכרי מכי שקיל זוזי נסתלק והוי הפקר כהך דינא דפ' חזקת מ"מ שותפת הפקר נמי פוטר מבכור' והארכתי שם מאד בזה ואם כי התוס' הנ"ל לא הכריעו אם בכה"ג קנה השליח או לא מ"מ בעובדא דידי' הנ"ל הי' העובדא שהישראל מכר הבהמ' לנכרי אחר בקנין כסף קודם שילדה בכור ע"כ העלתי להתיר מטעם ס"ס דשמא המחצ' של הנכרי השותף ל"ק השליח ופטור מבכור' משום שותפת נכרי המוכר או שותפת הפקר כנ"ל ואת"ל שקנה השליח הכל שמא הלכה כרש"י וסייעתו דנכרי מישראל קונה בכסף עכת"ד שם ואז לא הי' ת"י ספר מחנה אפרים ושלחתי תשובתי אז להגאון מהרש"ק ז"ל מבראד ואח"כ עלה בלבי פקפוק על היתר ס"ס הנ"ל דהא בעינן דוקא שנודעו שני הספיקות ביחד כמ"ש רמ"א סי' ק"י אמנם מהא לא תברא כיון שקודם שנולד הס' השני לא הי' אז נ"מ כלל הוי כנודעו שני הספיקות יחד כמ"ש המג"א סי' תל"ט סק"ג והנה הגאון הנ"ל השיב לי באריכות ותו"ד היא שמה שתמהתי ע"ד הריב"ש וצ"ץ ומג"א מדברי התוס' הנ"ל דחה תמהתי וכתב שאין להקל נגד האחרונים הנ"ל אמנם התיר מטעם היתר הצ"ץ סי' ס"ד הנ"ל ודחה תמיהת הגדולים הנ"ל מעל הצ"ץ ודבריו נדפסו בתשו' טט"ו שלו בסי' רס"ט ובבא דבריו אלי לא מצאתי בהם נופש לנפשי כאשר יראה המעיין אמנם יען שדברי הי' נראין בעיני נכונים ועל כל פנים הגאון הנ"ל הסכים עמי למעש' התרתי הבכור הנ"ל אמנם כמדומ' לי שלא התרתי רק באופן לעשות בו מום מקודם ע"י נכרי ולהתירו ע"פ בד' שלשה ע"ד המבואר בתשו' נו"ב מה"ת סי' קצ"ב והנה בנידון כת"ה אף שלא מכרו הישראל אחר כך לנכרי כלל אכתי איכא ס"ס הנ"ל דהא לד' רש"י דס"ל דנכרי קונה בכסף ודאי דקנה הנכרי השותף המחצ' שלו אף שאין שליחות לעכו"ם דהא הישראל קנה הפרה ממעות השותפות לשם שותפות ובכה"ג לדברי רש"י אין צריך שליחות כלל דמעותיו

הם קונים וכן כתב הנה"מ סי' קפ"ב בסק"ב ואחר שבא לידי ס' מח"א ראיתי כן במח"א ה' שלוחין סי' ט"ו וכ"כ גם כ"ת והדברים ברורים מן הש"ס דקידושין דקאמר כסף קבלת רבו גרמה לו וע"ש בר"ן ובראשונים וע' בקצה"ח סי' קנ"ג סק"ה ובסי' קצ"ה סק"ט וא"כ גם בנידון כ"ת יש ס"ס הנ"ל אמנם אחר שהגיע לידי ס' מח"א הי' לבי מהסס דכיון שהמח"א סי' ט"ז חיזק ד' הריב"ש נגד דברי התוס' דב"ק הנ"ל לדבריו אין כאן ס"ס אמנם עתה שעוררני כ"ת ראיתי לצרף סניף גדול לה תר דהא דברי הגאון בעל עה"ג בתשו' סי' ק"ב דאם מכר לנכרי פרה מבכרת דאף שלא עשה הנכרי קנין המועיל בדינינו מ"מ אם הקנין מועיל בנימוסיהם מועיל להפקיע קדושת בכור' והוציא כן מדברי מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל שכתב דאי' בתוס' פא"נ דאף דאית לי' להגוי צד זכי' בגזל הוי יד גוי באמצע ופטור מבכור' ומזה למד העה"ג דכ"ש אם יש להגוי זכי בנימוסיהם והביא שם דברי המ"ב סי' ל"ה דאף שכתב שלבו מהסס לסמוך ע"ד מהרא"י הנ"ל יען לא נמצא כן בתוס' שלפנינו מ"מ היכא שיש להגוי זכי' בנימוסיהם נראה דמקרי שפיר יד גוי באמצע אלא שעה"ג מפקפק דאולי ל"ק מהרא"י והמ"ב רק באופן שהי' הבהמ' תחלה של נכרי משא"כ כשהית' מתחל' של הישראל כמו שחילקו התוס' בב"מ ד"ע ע"ב בד"ה ואי לא משכח והביא מהרא"י דבריהם שם והנה הגאון בעל עה"ג שלח דבריו לחותנו הג' בעל צץ וחותנו השיב לו בתשו' צ"צ סי' ס"א דאף שהוא פוסק דאף אי היתה הבהמ' מתחל' של הישראל ומכרו להנכרי באופן של"ק הנכרי בדינינו אמנם הוא גברא אלמא וא"י הישראל לדחותו מן הבהמ' מחמת אלמותו של גוי מקרי יד נכרי באמצע לפטור מבכורה וחיזק דברי מהרא"י גם מן הש"ס דחולין דל"ט וע"ש בתשו' צ"ץ ס"ב אלא שכ' דנרא' לו דעדיף אלמותו דגוי ממה שיש לו זכות בנימוסיהם ע"ש אמנם לפע"ד דד' עה"ג נכונים וד' הצ"ץ בזה תמוהים וע' בה"ה פ"ד מה' חמץ ה"ד סי' ת"מ סק"ח ובאחרונים שם ואם כן ק"ו שדן העה"ג היא שריר וקיים אלא שמטעם אחר החמירו שם בתשו' עה"ג וצ"צ דשם לא קנה הנכרי הבהמ' ע"ד שיהי' שלו לחלוטין רק קנה בדבר מיעט בכדי להפקיע קדושת בכור' ובכה"ג אינו מועיל קנין בדיניהם וגם בדרך זה לא מהני המכיר' גם בדיניהם ע"ש ואם כן בנ"ד דודאי בדיניהם יש להשותף הגוי חלק בבהמ' זו מקרי שפיר יד גוי באמצע לפטור מבכור' לכ"ע דהא בנ"ד הבהמ' הית' מתחל' של נכרי ואחר שקנה ממנו הישראל יש גם כן זכי' לנכרי השותף חלק מחצה בדיניהם בכה"ג שפיר מקרי יד נכרי באמצע ופטור' מבכור' ויש לי עוד בזה להאריך אמנם מחמת תשית כחי ורב טרדותו לקצר אני צריך ומ"מ אם באפשרי לומר לנכרי שיעש' בו מום ולהתירו על פי ב"ד שיושחט על ידי מום זה כהמציא' הנו"ב הנ"ל יש לעשות כן ובאם אינו באפשר'

אם דעת כת"ה מסכמת להיתר גם דעתי מסכמת מטעמים הנ"ל להיתר ויצאו דברינו בהיתר ושלומי יוגדל כנפשו ונפש מחו' דוש"ת. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

תשובה ריב

סקאלא יום ד' סיון תרל"ב

ושלום תנינא לכבוד מח' יד"נ הרב המאוה"ג החריף ובקי החכם השלם מוה' יחיאל מאיר הלוי נ"י אבד"ק מילניצא

היום הגיעני מכתבו והנה דחייתו ע"מ שהבאתי ראי' מש"ס דע"ז דע"א אינו רואה בו ממש דהא כ"ת חילק בין נכרי מישראל ובין נכרי מנכרי דאף אי נכרי מישראל א"ק בכסף מ"מ י"ל דנכרי מנכרי קונה ובזה שפיר הבאתי ראי' מש"ס הנ"ל דע"כ הסמך ראי' היא דמסתברא דכיון שרן נהגו כן הדין גם בדינינו וזה ראי' שלא כד' כת"ה ומ"ש כ"ת במכתבו הראשון דבנכרי לגבי נכרי ודאי דאזלינן רק בתר דיניהם דהא דב"נ נצטוו על הדינין היינו על דינין שלהם ולא על דינינו אם שמשמע כן להדיא ברמב"ם ספ"י מה' מלכים אבל בתשו' רמ"א סי' יוד מפ' להיפך ע"ש באריכות וכ"מ מדברי הש"ס ב"ק דל"ח ועיין בנמק"י ובחי' מהרש"ל ומהרש"א שם ואף שלכאור' בת ספתא פ"ד דב"ק מפ' שלגבי נכרי מנכרי אזלי' רק בתר דיניהם כבר הארכתי בתשו' זה שנים כבירים בתכלית האריכות ליישב לד' הרמ"א ואינו רוצה לכפול ועוד דבכ"ד לד' הריב"ש אם הנכרי השותף אינו קונה היא של הישראל לבד א"כ הדין הוא בין ישראל לנכרי שותפו ולא בין נכרי לנכרי וכיון שבשעת המקח הי' זכות להישראל שיהי' הפרה שלו לבד כמ"ש בתשו' המיוחסת סי' רכ"ה א"כ אזלינן בתר דינינו כמבואר בש"ס וכן כתב כ"ת בעצמו ובביאור תשו' המיוחסת הארכתי בכמה תשו' ואכ"מ והנה כ"ת במכתבו השני כ' ע"מ שכתבתי בשלהי תשובתי שבאם באפשרי להטיל בו מום ע"י נכרי עדיף כמ"ש הנו"ב סי' קצ"ב וכתב כ"ת שחוכך בזה כיון שהדין נוטה להתיר רק שכ"כ לרווחא דמלתא לא יתכן לגרום צב"ח אף ע"י אמירה לנכרי והנו"ב לא רצה להתיר בא"א מש"ה אין בזה משום צעב"ח כיון שעי"ז יוצמח לו היתר אכיל' ל"ש לאסור משום צב"ח כמ"ש באה"ע סי' ה' משא"כ בנ"ד שהיא רק לרווחא דמלתא עכ"ד והנה כיוצא בזה העיר הפמ"ג יו"ד בש"ד סי' כ"ד סק"ח ודחה עש"ה ובספר דעת קדושים הנדפס מחדש ממרן זצ"ל ועמד שם על דחיית הפמ"ג וראיתי בתשו' ח"ס שבסס"י שי"ב כ' לעשות כהמצאת הנו"ב שהגוי יחתוך אזנו וכן בסס"י שי"ז כ' סתם אמנם בסס"י שי"ד סיים וז"ל אמנם לגרום ע"י גוי להטיל בו מום שקרוב לודאי שאין בו קדושת בכור ורק ליתר שאת ומהיות טוב אפשר להתיר ובאופן

שלא יהי' בו צעב"ח בכך כו' ע"ש ומבואר כד' כ"ת שכיון שהיא רק משום מהיות טוב ע"כ התנה שתיא רק באופן שלא יהי' צעב"ח בכך אמנם רחוק לצייר עשיית מום שניתר בזה"ז על ידו בלי צעב"ח אמנם בנ"ד אף שלפ"ד מהרא"י ומ"ב וצ"צ ועה"ג נלפע"ד ברור להתירו מ"מ הי' לבי מהסס קצת ע"פ ד' הרשב"א במיוחסת הנ"ל והנה הרבה טעיות נפלו שם בתשו' הנ"ל כאשר יראה המעיין והארכתי בכ"מ בביאורו והנה באמצע התשו' שם כ' וז"ל ואותו שאמר שם ישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו בדיניהם אף על פי שלא משך קנה משום דבתר דינא דאורייתא שדינין להו דלמא התם במקום שאין מנהג ידוע לאוקמי אדינייהו למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' ואי נמי (לפנינו אי' ואין נראה וברור לפע"ד דט"ס היא וצ"ל כמ"ש) שנהגו לקנות במשיכה ואפ"ה קאמר ר"ל דישראל הקינה מהם בכסף ולא משך חייב בבכור' כיון דמדאורייתא קני לי' ישראל קמה לה ברשותי' משעת מתן מעות וחייבת בבכורה וכו' ע"ש ומבואר מדבריו דאף שהבהמ' הי' מתחלה של הנכרי וגם עתה היא של הנכרי בדיניהם דבדיניהם אין כסף קינה רק משיכ' ואף על פי כן לר"ל דס"ל דבדינינו ישראל מנכרי קונה בכסף חייבת בבכור' וש"מ דכה"ג לא לא מקרי יד נכרי באמצע ואם שי"ל שהרשב"א לא החליט כנראה קצת למעיין בדבריו מ"מ ספיקו של הרשב"א חמור בפרט בנושא חמור כזה נגד כל האחרונים בפרט שלא הביאו דברי הרשב"א אלו כלל אלא שיש בנ"ד כמה סניפים להקל ומ"מ לאו דבר פשוט היא להקל לזאת כתבתי דאם באפשרי שיטילו בו מום ע"י נכרי עדיף טפי ופשיטא לי דבכה"ג ל"ח לצעב"ח דכל שהיא צורך האדם יהי' לאיזה ענין שיהי' ל"ח לצעב"ח דהא מוליכין משאות גדולת ע"ג סוסים וכדומה ורצין בהם כרצונם אף לטייל בעלמא ולית דחש לצעב"ח וכמ"ש בזה בפסקי מהרא"י סי' ק"ה וכן כתב מרן זצ"ל בחיבורי הנ"ל וז"ל וכל שיש אפשרות שיסובב עי"ז שום תועלת אדם או שום הפקת רצון אדם גם אם רצונו בזה אינו על פי משקל הצטרכות ותועלת רק רצון בלי טעם נכון ג"כ נפקע עי"ז חשש קפידת כב"ח ועכ"ז נכון להבחין לחוש שלא לצער בע"ח בחנם לגמרי וכו' ולזה אין השו"ב מבחינים כלל ומריטתן ומורטין יותר מכדי ההצטרכות כיון שהותר גם לצורך כ"ד וחשש רחוק כו' ע"ש הבאתי דבריו כי אולי אינו תי' כ"ת ואתו הבחירה בזה יותר מזה לא יכולתי להאריך. ושלום שנית כנפשו ונפש מחו' דוש"ת:
שלמה במוהר"י זללה"ה.

תשובה ריג

סקאלא יום ג' י"ג אדר תרטז לפ"ק.

החיים והשלום לכבוד אה' ידידי הרב המופלג בתורה ויראה בנן של קדושים מ' אלטיר נ"י דק' אוהרינין

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בענין מכירה לבהמה מבכרת בכדי לפוטר' מן הבכורה אם הבהמ' מכבר היא ברשות נכרי וכתב רו"מ שבאם אפשר למוכר' להנכרי שהבהמ' ברשותו סגי בכסף לבד שאף שהרעישו האחרונים דבכסף לבד הוי ספק בכור וקנין חצר לא מהני בנכרי דחצר מטעם שליחות היא ואין שליחות לנכרי כתב רו"מ כיון דעל כל פנים אין לו מה למשוך מהני כסף לבד כמ"ש התוס' בע"ז דע"א למ"ד דכסף דוקא קונה היכא דליכא כסף כגון במציא' ומתנה נקנה במשיכ' לבד ה"ה להיפך ומזה תמה על הב"ח בסי' ש"ך הובא בש"ך שם דאף אם עשה משיכה כל שלא נתן כסף אף שהגב' בחובו שחייב הישראל לנכרי הוי ס' בכור דכסף אין כאן דמלוה לא קנה ורו"מ חולק ע"ז משום כיון דאין כאן כסף קונה משיכה לבד עכ"ד מעל' הנה תמיהתו על הב"ח מבוארת בקצוה"ח סי' ר"ד וכל דבריו הנ"ל מבוארים בס' מקור חיים סי' תמ"ח סק"ה דכשעומד בחצרו של נכרי ואינו מחוסר משיכה כסף בעצמו מועיל לכ"ע וע"ש שהביא ראי' מדברי הש"ך סס"י ש"כ שכ' דקנה לו רשותו במקום משיכה ומדברי הפ"י בגיטין ד"כ אמנם אין מזה תמי' על הב"ח דמדברי הרמב"ן הובא בקצוה"ח רס"י קצ"ח מבואר דחולק על התוס' ובמקום דבעינן קנין כסף דוקא לא מהני משיכה אף דליכא כספא אבל קנין כסף במקום דאינו שייך משיכה ליכא מאן דפליג כמבואר בהש"ס בהזהב דמ"ח ובהג"א שם נמי לענין בכור (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** וזה דלא כמו שהעלה הלב"ש בח"ד דבמכר בקנין כסף לנכרי שהבכור ברשותו דהוה ספק בכור אולם מ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה דבמקום שאין לו מה למשוך כ"ע מודה דקונה בכסף לא כן דעת הח"ס בחיו"ד סי' שי"ב דכ' דגם דבר זה תלי' בפלוגתת תוס' והרמב"ן עש"ה וכ' דאין ראי' מש"ס ב"מ דש"ה דשכירות קרקע נקנה בכסף אכן מדברי התה"ד בסי' ע"ר שהאריך ליתן טעם על הא דמהר"מ שלא רצה לסמוך על דברי הא"ז דמועיל קנין כסף להעובר משום דאין מה למשוך. וכ' ע"ז שני טעמים הביאו אאמו"ר הג' זללה"ה לעיל סי' קצ"ה מוכח דלא כהח"ס (ומהתימ' על הח"ס שלא הביא כלל דברי התה"ד שם) וחוץ לזה הא גם לדעת הח"ס בהי' דבר הדבר בחצירו ממש כ"ע מודו כמו שהאריך בזה בסי' ש"י עש"ה. ואעפ"כ יש לבעל נפש ליזהר בזה לעשות גם ק"ס כמ"ש התה"ד שם ואף דהתה"ד מיירי למכור לנכרי שהפרה אינו ברשותו מ"מ מהיות טוב וכו' והוא דבר שאין בו טרחא יש לנהוג כן אף אם יוכל למכור להנכרי שהפר' ברשותו וע' בדג"מ באו"ח סי' תמ"ח)** אמנם אם א"א למכור להנכרי שהבהמ' ברשותו הנה רו"מ האריך על מה שנהגו למכור בכסף ואג"ק

ודברי מעל' הם דברי הקצה"ח שכתב שאינו מספיק משום דקנין אגב היא רק קנין דרבנן ולדברי הרי"ו שהובא בב"י אה"ע סי' כ"ח דסובר דאם קידש אשה בחוב שע"י מעמ"ש שהיא רק קנין דרבנן הוי רק קידושין דרבנן א"כ אינו מועיל להפקיע קדושת בכורה דאורייתא ואני אומר דמנהג ישראל תורה היא וכן כתבו כל האחרונים והט"ז סי' ש"ך והנה באמת פלוגתת הרי"ו והב"י באה"ע היא פלוגתא דקמאי הובא בר"ן בגיטין פ' התקבל בשמעתתא דג' מדות בקטן דדעת רש"י והר"ן דקנין דרבנן מהני גם לשל תורה משום הפקר ב"ד הפקר ולדברי התוס' לא מהני ע"ש ולזה אני אומר שאף התוס' מודים בודאי דהפקר בי"ד הפקר מה"ת היא וע' בש"ס פ' השולח דל"ו, אמנם התוס' סוברים דזה מה"ת היא דנעשה הפקר אבל שיהי' כשל הזוכה זה על ידי קנין דרבנן זה אינו מה"ת וע' בס' גט פשוט סי' ק"כ סק"ה וזה לענין קידושין דבעינן שיהי' הכסף קידושין משל הבעל וכדומ' לשאר מצות דבעינן משלכם בזה תלוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל אבל לענין בכור הא בהמת הפקר פטורה מן הבכור כמבואר בתוספתא רפ"ב דבכורות וכיון שהו' על כל פנים הפקר מה"ת לכ"ע מהני קנין דרבנן ועוד דהא לענין בכורה כל שיד גוי באמצע פטור' מן הבכור' ומהרא"י בפסקיו סי' ק"ל הביא בשם התוס' פא"נ דאף אי אית לי' לנכרי צד זכי' בגזל פטורה מבכור' משום דהוי יד גוי באמצע מכ"ש בקנין דרבנן וע' בתשו' עה"ג ובתשו' צ"ץ סי' ס"א ובקנין דרבנן נראה דכ"ע מודי דחשיב יד גוי באמצע וכן כתב הצל"ח בפסחים סוף דל"א דלהפקיע מבכור' בקנין כ"ד סגי מה"ט נוסף ע"ז אני אומר סניף להתיר ע"ד החידוד דהנה הג' מוהריו"ט אלגזי הביא קו' בשם הרוב"ר דאמאי לא סגי בדיעבד בקני כסף לבד הא יש ס"ס להתיר דשמא הלכה כרמב"ם דאף כר' יוחנן עכו"ם קונה בחדא או בכסף או במשיכה ואת"ל כהחולקים שמא הלכה כר"ל דישראל במשיכה ממילא נכרי בכסף ותי' מהריוט"א משום דעיקר הספק בכאן בענין ממון אם הנכרי קנה או לא רק שמסתעף אח"כ מזה לענין או"ה ע"כ אזלינן בתר דין ממון ובממון קיי"ל דאין מוציאין אפי' בס"ס ולא הוי של הנכרי וממילא אסור ע"ש והנה טעמא דאין מוציאין ממון בס"ס כ' בספר פ"י פ"ק דכתובות משום דס"ס מטעם רוב היא ואין הולכין בממון אחר הרוב וטעמא דאין הולכין בממון אחר הרוב כת' התוס' ר"פ המניח משום דיש חזקת ממון נגד הרוב ובס' גו"ר כלל ל"ט כתב דאף דרובא וחזקה רובא עדיף מ"מ להחמיר אמרינן מדרבנן סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש התוס' והרא"ש בבכורת בשם ר"ת וא"כ לפ"ז גם בס"ס מה"ט היא כמ"ש הפ"י בקו"א ספ"ק דכתובות לחלוק על הרשב"א ולהחמיר בס"ס נגד חזקת איסור משום דס"ס כרוב ואמרינן סמיך מיעוטא לחזקה והוי פו"פ מדרבנן וא"כ כיון שכן על כל פנים כבר יצא מאיסור של תורה ע"י

קנין כסף מחמת ס"ס כנ"ל ואין כאן רק איסור דרבנן משום סמוך כנ"ל ושוב מהני קנין אג"ק דרבנן להוציא מידי איסור דרבנן אמנם בעיקר דברי הגו"ר הנ"ל אף שלכאור' נראה כן מדברי התוס' ספ"ק דמציעא ד"כ ד"ה איסורא דמדמי ד"ז דאין הולכין בממון אחה"ר למים שאל"ס והתם רק דרבנן היא ומוכח לכאורה דהא דאין הולכין בממון אחה"ר ג"כ אינו רק מדרבנן דאל"כ הדר"ק התוס' לדוכתי' ע"ש היטב וע' בתוס' יבמות דל"ו ע"ב ד"ה הא וברא"ש שם ובתוס' ורא"ש בכורות ד"ך ע"ב וקצ"ע שנראה כסתיר' בדבריהם ואכמ"ל מ"מ במק"א הארכתי והוכחתי דהא דאין הולכין בממון אחה"ר מן התורה היא וטעמא כמ"ש התה"ד סי' שמ"ט וז"ל ונראה דהא דקיי"ל דאין הולכין בממון אחה"ר היכא דאיכא חזקת ממון נגד הרוב אע"ג דבשאר דוכתי אמרי' רובא וחזקה רובא עדיף דשאני חזקת ממון דאית בי' משום המוציא מחבירו עליו הראי' ורובא לא מקרי ראי' ע"כ ומבואר דהיא מה"ת דלא כהגו"ר הנ"ל ונסתר לכאור' סניף היתר הנ"ל אלא שאעפ"כ נלע"ד לחזק מוסדת היתר הנ"ל דהנה בתשו' מהריב"ל כתב דכמו דאין מוציאין ממון בס"ס כמו כן לא מהני ס"ס נגד חזקת מרא קמא ובס' ש"ש ש"ד פכ"ד חולק עליו דדוקא לענין חזקת ממון ממש אינו מועיל ס"ס שהיא מטעם רוב משום דחזקת ממון אלים טובא אבל נגד חזקת מ"ק שהיא רק חזקה דמעיקרא מועיל ס"ס שהיא כמו רוב ורובא וחזקה רובא עדיף ואני אומר להכריע דנהי דחזקת מ"ק לא אלים כחזקת ממון דהא אף סומכס דל"ל חזקת מ"ק מודה בחזקת ממון כמ"ש התוס' בב"מ ד"ק ובכמה דוכתי מ"מ אין הולכין אחר הרוב או ס"ס אף רק נגד חזקת מ"ק רק שיש חילוק דנגד חזקת ממון ממש אינו מועיל רוב או ס"ס מן התורה משום דחזקת ממון אלים טובא דאין מוציאין רק בראי' ורובא או ס"ס לא מקרי ראי' כמ"ש התה"ד אבל נגד חזקת מ"ק מה"ת מועיל רוב או ס"ס משום דחזקת מ"ק אינו רק כחזקה דמעיקרא באיסורין ומה"ת רובא עדיף מחזקה אבל מדרבנן הא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה כמ"ש התוס' והרא"ש בבכורות וכן בס"ס נגד חזקה כמ"ש הפ"י בקו"א פ"ק דכתובות מש"ה ל"מ רובא או ס"ס מדרבנן גם נגד חזקת מ"ק לחוד כ"ד מהריב"ל. והנה לכאורה הוי קשיא לו דאמאי כ' הפוסקים דאם לא מכר רק בקנין כסף הוי ספק בכור ואסור מספק הא בפ"ק דמציעא בשמעתתא דתקפו כהן קאמר ר"ח לרבה תניא דמסייע לך הספיקות נכנסין לדיר להתעשר כו' וא"א ת"כ אין מוציאין מידו נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן ופירש"י משום שיש לכהן צד זכי' בו ע"ש וכיון שמקרי צד זכי' ע"י שיש לו כח ע"י תפיסה והוי ממונו של כהן א"כ מכ"ש לענין בכורה שכ' התוס' פא"נ ד"ע וז"ל דבכל דהוא יד נכרי באמצע פטור דלא קרינן בי' כל מקנך תזכר דמשמע שתהא מכל וכל רשות ישראל שלא תהא יד נכרי

באמצע כלל ע"ש דודאי אם יש לנכרי זכי' ע"י תפיסה הוי יד נכרי באמצע לפטור מן הבכורה ומכ"ש לפי גי' מהרא"י בפסקיו סי' ק"ל בתוס' הנ"ל שאפי' אם יש לנכרי צד זכי' בגזל ואלמות פוטר מכ"ש היכא שיש לו זכות ע"י תפיסה דא"מ מידו דמקרי ממונו של נכרי עכ"פ לענין דקרוי יד נכרי באמצע וא"כ כיון דקיי"ל דבפלוגתא דרבוותא מהני תפיסה א"כ אם תפס הנכרי הבהמה לכאורה א"מ מידו דיכול לומר קום לי כדעת רש"י שקונה בכסף וא"כ אמאי אסור מספק הא הוי יד נכרי באמצע ונראה דה ראשונים הק' בספ"ק דכתובות אמאי דקאמר בש"ס התם דהא דתנן מצא תינוק מושלך מע"מ ישראל נ"מ לנזיקין ונגח תורא דידי' לתורא דידן והקשו הא אף ברוב עכום א"צ לשלם נזק שלם דאי הולכין בממון אחה"ר ותירצו דטעמא דאין הולכין בממון אחה"ר משום חזקת ממון היא ונכרי לית לי' ח"מ וכיון דמספקינן בגופי' אם נכרי היא ל"א אין הולכין בממון אחה"ר מטעם הנ"ל ועיין בהרא"ה שם ובה"ה פט"ז מא"ב הכ"ו ובש"מ שם הביא כן בשם הרבה קדמונים ולפ"ז א"ש דאף אם תפס העכום הקונה מפקינן מיניה דהא דמהני תפיסה בפלוגתא דרבוותא היא משום ח"מ דעדיף מחזקת מ"ק והמע"ה ועכום ל"ל ח"מ. אמנם אכתי קשה דכיון דבקנין כסף לדידן איכא ס"ס כמ"ש מהרי"ט אלגזי א"כ אם תפס העכום דינא הוא דלא מפקינן מיני' דאף דליכא לעכום ח"מ מ"מ כיון שתפס עכום ליכא גם לישראל ח"מ דהא שוב אין הישראל מוחזק בה וא"כ א"א להוצי' מהעכום דהא יש ס"ס לזכותו ואין לישראל ח"מ נגד ס"ס ומזה מבואר כדברי מהריב"ל דאף נגד חזקת מ"ק לא מהני ס"ס ומש"ה מפקינן מיני' כיון שהישראל המוכר יש לו חזקת מ"ק ולא הוי יד גוי באמצע וכיון שכבר בררנו דאף דלא מהני ס"ס נגד חזקת מ"ק זהו רק מדרבנן אבל מה"ת מועיל ס"ס נגד חזקת מ"ק כל שאינו נגד חזקת ממון ממש וא"כ כיון שמכר בקנין כסף מה"ת פטורה מבכורה דהא מה"ת אם תפס עכו"ם לא מפקינן מיני' משום ס"ס כנ"ל וא"כ הוי יד גוי באמצע ופטורה מן הבכורה רק מדרבנן לא מהני קנין כסף לבד משום דלא מהני תפיסת העכו"ם מדרבנן נגד חזקת מ"ק של הישראל וכיון שהקנה גם בקנין אג"ק נוסף על קנין כסף שפיר מועיל קנין דרבנן נגד איסור דרבנן ודוק היטב ועוד אני אומר דבלא"ה יש לנו היתר עפ"י דברי הריו"ט אלגזי הנ"ל דכיון דלענין איסור הי' לנו היתר ע"י קנין כסף לבד משום ס"ס רק משום שעל הממון אנו דנין ולא מהני ס"ס להוציא ממון ונשאר הבכור בחזקת ישראל וממילא אסור וכ"ז אם לא הי' רק קנין כסף לבד אבל אם יש גם אג"ק נוסף על קנין כסף א"כ אין אנו צריכין כאן לדון דין ממון כלל דהא בין אם קנין כסף מלתא הוא או לא עכ"פ הוא של הנכרי מכח קנין אג"ק ע"כ אין אנו באים לדון רק לענין איסור והיתר בזה מהני קנין כסף מטעם ס"ס וזה נכון היטב ואלו טעמים

נוספים להיתר על טעמים הראשונים שכתבתי למעל' ודו"ק היטב. סיומא דהך פיסקא דמנהג ישראל תורה הוא למכור בקנין כסף וקנין אג"ק כמ"ש הט"ז וכל האחרונים ואין להרהר אחריהם וכ"ז אם א"א למכור בקנין כסף ומשיכה כדת אז יש למכור בקנין כסף ואג"ק להיתר גמור הוא בלי פקפוק ושלומו יוגדל כנפשו ונפש הדו"ש באהבה. שלמה במוהר"י חופ"ק הנ"ל.

תשובה ריד

סקאלא יום ב' ח"י סיון תרל"ב לפ"ק.

שפעת שלום וברכה לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג החריף ובקי מוה' יצחק ארי' לנדא נ"י מ"צ דק' טשארטקיב:

תמוה הגיעני מכתבו ועל דבר שאלתו בעובד' דאתי קמי' שאדון נכרי הי' לו בבית נכרי א' פרה מבכרת ואמר האדון להנכרי שיוליך הפרה ליום השוק וימכרה בסך כך וכך וכן עשה הנכרי ומכרה לישראל בעד סך שאמר לו האדון והישראל לא ידע שהוא מבכרת וילדה זכר בבית הישראל ואח"כ נודע לו שהוא בכור ושאל את פי כ"ת אם הולד קדוש בבכור' וכ' כ"ת שלכאור' י"ל שכיון שאין שליחות לנכרי ואף נכרי לנכרי כמ"ש המג"א סי' תמ"ח דלא כהמ"ב א"כ לא קנה הישראל את הפרה והוא עדיין ברשות האדון המוכר ופטורה מן הבכור'. אמנם לאחר הדיוק ז"א שכיון שהשליח כבר מסר הפרה להקונה א"כ אף דאין שליחות לנכרי מ"מ קנה הישראל את הפרה וסברא זו מבואר בש"ך ח"מ סי' קכ"ו סקצ"ד ואף שבקצוה"ח שם סקט"ו חולק על הש"ך. הקצה"ח לשיטתו אזיל מ"ש ברס"י קכ"א סק"א אבל כ"ת כ' לדחות דבריו שדבריו יתכנו רק לשיטת הריטב"א הובא בשטה מקובצת בב"מ דע"א ע"ב בביאור סוגיות הש"ס שם אבל לשיטת התוס' שם ד"ה בשלמא וכ"ה שיטת הרשב"א הובא בש"מ שם בביאור ד' הש"ס שם עולה יפה פסק הש"ע והש"ך ריש סי' קכ"א דא"צ לומר והפטר רק הטעם בסיפא דלא הוי רבית גמור אף שהנכרי נפטר מטעם דכ' התוס' והרשב"א וכמ"ש בס' חו"ד סי' קס"ט סק"ח בביאור הדברים ואם כן לפ"ז לא צדקו ד' הקצה"ח דסי' קכ"ו סקט"ו מה שהשיג על הש"ך שם ואם כן בנידון דידן דכוותי' הוא ויש להולד קדושת בכורה וכ"ת האריך הרבה ואני קצרתי בדבריו וכ"ת שלח והציע דבריו אלה לפני הגאון אבד"ק לבוב והשיב לו בקצרה כפי ההעתק אשר שלח לפני שהוטבו דברי כ"ת בעיניו עד למאוד ותמה על הקצה"ח שבכ"מ החזיק בד' התוס' הנ"ל ולא זכר מ"ש הריטב"א. ובגוף הדין הסכים לד' כ"ת שקדושת בכור על הולד והוסיף ליתן טעם וז"ל ובאמת נלפע"ד בזה"ז כיון דדינא

דמלכותא דינא ולא גרע עכ"פ מסטומת' דקני א"כ בודאי קנה הישראל אף שאין שליחות לעכו"ם עכ"ד הג' הנ"ל וכ"ת שלח כה"ד לפני ושאל חו"ד ולאפיסת הפנאי וגם לחולשת כחי אשיב בקצרה הנה אם ישראל קנה פרה מבכרת מנכרי רק בקנין סטומת' אי חייבת בבכורה לפמ"ש בס' מק"ח סי' תמ"ח דקנין סטומת' הוא רק בקנין דרבנן הי' אפשר להוכיח מפשטות ד' התוס' בבכורות רפ"ב דבכורות דאינה חייבת בבכורה ע"ש במ"ש התוס' דל"ת קנה מספק או מדרבנן קמ"ל דקנה ק"ג ע"ש. אמנם בתשו' רמ"א סי' פ"ז מוכח להדי' דבכה"ג חייבת בבכורה ובלא"ה ד' התוס' צ"ע דאף אי קנה מספק אמאי אינה חייבת בבכור' ובביאור הג' מהרי"ט אלגזי נדחק מאוד ע"כ לענ"ד דהפי' בד' התוס' הנ"ל דאי לא קתני חייבת בבכורה הו"א דקנה מספק או מדרבנן מש"ה קתני וחייבת בבכור' דהוא מיותר לגלוי אערשא דהא דקתני רישא קנה היינו שקנה קנין גמור וכיוצא בזה ואמר בכ"ד בש"ס ולעולם כל שקנה מדרבנן או מספק נמי חייבת בבכורה ודלא כהג' מהריט"א שנדחק אמנם כ"ז בקנה בקנין סטומתא אף שהוא רק קנין מדרבנן אבל אם קנה הישראל מנכרי בקנין שאינו מועיל בדינינו ומועיל רק בנימוסיהם אף שהג' בעל זכרון יוסף כ' בתשו' שבס' באר יעקב סי' ש"ך דבכה"ג חייבת בבכור'. הנה אישתמיט לי' ד' הרשב"א בתשו' המיוחסת סי' רכ"ה ודבריו בזה הובאו בקצרה בס' מח"א בה' קנין מעות סי' ט' בהג"ה ע"ש ועיין בגוף התשו' וימצא כמ"ש וצ"ל דקנין דבדיניהם אינו מועיל לענין בכורה כמו קנין שמצד המנהג כמ"ש בתשו' כנ"י סי' י"ד לפטור מבכורה וה"ה להיפך וכ"כ הג' מהרי"ט שם בפ"ב אות י"ז ד"ה והנה מורי ואף לד' הג' בעל עה"ג שמצדד לפטור מבכור' ע"י קנין שבדיניהם ומזה דן הג' בעל ז"י בקו' לחייב בבכור' ע"י קנין זה ובאמת קו' פריכא הוא דטעם העה"ג הוא כמ"ש בסי' ק"ב משום שאף שאין לגוי זכי' רק מצד נימוסיהם אף על פי כן פוטר מבכורה משום דעל כל פנים הוי יד גוי באמצע ופוטר מבכור' ונסתייע מד' פסקי מהרא"י סי' ק"ל אבל לחייב בבכור' על פי מה שיש לישראל קנין בצד דיניהם מבואר בתשו' המיוחסת דאינו מחויב בבכור' כנ"ל ובדבר השגות כ"ת ע"ד הקצוה"ח וגם הג' הנ"ל תמה עליו אני איני רואה לא השגה ולא תמי' דלע"ד אין הכרח מד' התוס' והרשב"א דב"מ הנ"ל דחולקים ע"ד הריטב"א הנ"ל וכ"מ מלשון הרשב"א שהובא במח"א ה' שלוחין סי' כ"ב דבעינן והפטר דוקא והוא כד' הרמב"ן שבש"ך סי' קכ"א ויפה כ' בקצוה"ח סי' קכ"ו דאם בסיפא הי' הגוי נפטר ע"י שהעמידו אצל הישראל הוי רבית גמור כיון שפטר הגוי על ידו ובחו"ד סי' קס"ט הנ"ל נדחק מאוד ואף על פי כן הוצרכו התוס' והרשב"א לתירוצם משום דס"ל דאם הי' הישראל השני זוכה בהמעות מכח ישראל הראשון אף שהגוי לא נפטר מישראל

הראשון בזה אף על פי כן הוי רבית גמור ובהא לא ס"ל כסברת הריטב"א דהא בהא תלי' דכיון שלא נפטר הגוי מישראל הראשון לא זכה הישראל השני בהמעות כיון שלא נתן הגוי המעות רק ע"ד שיהי' פטור ממלוה שלו כיון שבקושייתם הבינו שא"צ לזכיית הגוי כלל רק שהישראל השני הוא שלוחו של ראשון וזוכה לו א"כ כוונת הגוי לא מעלה ולא מוריד ולזה תירצו כמו שתירצו אבל לעולם דגם המה יכולין לסבור דכל שלא אמר הישראל בפי' והפטר לא נפטר כד' הרמב"ן אמנם אף לד' הש"ע סי' קכ"א דסתם ומשמע דאף בעכו"ם אצ"ל והפטר כמ"ש הסמ"ע והש"ך שם אינו מטעם שליחות רק מטעם ערבות כמ"ש הש"מ בב"מ דצ"ח וע' בנה"מ רס"י ק"כ ובסי' קכ"א סק"ד אבל בהא דסי' קכ"ו צדקו ד' הקצה"ח מאד דכיון דאין שליחות לנכרי אף אם כבר מסר ליד הישראל אינו כלום. וכדמוכח נמי מד' הש"ס דב"מ הנ"ל דפריך בפשיטות אלא רישא כיון דאין שליחות לנכרי כו' ואף שמד' המח"א ה' שלוחין סי' כ"ב משמע איפכא כמ"ש כ"ת ולפי החילוק שחולק שם במח"א אין ראי' מד' התה"ד סי' שי"ג לד' הקצוה"ח כמובן מ"מ גם המח"א לא החליט וע"ש בסוף דבריו מ"מ מד' הרמ"א שם סכ"ב שהביא התה"ד בסתם ושם מיירי שנתן לישראל שני לחלוטין ומבואר שלא זכה הישראל רק מכח תפיסה כמו בפירות דקל אבל לא מצד קנין ומשמע כד' הקצוה"ח (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) אולם בתשו' מבי"ט ח"א סי' קמ"ה מבואר כדברי הש"ך וז"ל שם דהא דאמרי' דאין שליחות לגוי היינו שאינו יכול לזכות לחבירו על יד גוי ולא לזכות הוא מחבירו על יד שליחות גוי ויכול לחזור וליקח מיד הגוי מה שנתן לו שיזכה בשביל חבירו אבל אם השליח הגוי עשה שליחתו ונתן לחבירו מה שנתן לו כבר זכה כיון שהגיע לידו ושליחות הגוי כמעשה קוף בעלמ' וכו' וה"ז כדברי הש"ך. אולם קצ"ע מ"ש המבי"ט שם אח"ז וז"ל וכן הא דאמרי' אין שליחות לגוי היינו בינו לבין ישראל אחר אבל ישראל שמנה שליח לגוי שיקנה לו או ימכור לו וקנה או מכר בין מגוי או לגוי בין מישראל או לישראל כיון שקנה או מכר כדין הראוי עם הגוי או עם ישראל הרי הוא קנוי לישראל המשלחו או לישראל הקונה וכו' וזה משמע אף שלא בא ליד המשלחו כלל וזה תימה ואפשר לדחוק קצת ע"פ דברי המח"א בהל' שלוחין סי' ט"ו ובס' נה"מ סי' קפ"ב סק"ב שהביא אאמו"ר הג' זללה"ה לעיל סי' ריי"א דכסף אמרי' קבלת רבו גרמה לו וכעין זה כ' בתשו' פני יהושע ח"ב סי' כ"ז בד"ה אמנם. וכ' כן בשם תשו' הריב"ש סי' ש"ה דהגוי אינו עושה אז אלא מעשה קוף בעלמ' אבל לא זכיתי להבין דא"כ יסתור הריב"ש דבריו מ"ש בסי' ת"א שהובא בא"ח סי' ת"נ ס"י שאסור לישראל לקנות חמץ בפסח לעכו"ם במעות של עכו"ם ואין לפני תשו' הריב"ש לעיין בו וגם בעיני יפלא שהמח"א ואאמו"ר הג' זללה"ה

שעסקו בתשו' הריב"ש הנ"ל שבסי' ת"א ולא העירו שבזה נסתר גם ההיתר שהמעות קונות מבלעדי שליחות וצ"ע. וכאשר עיינתי בתשו' המבי"ט הנ"ל ראיתי עוד מלתא דתמי' טובא דכ' שם דבאם הקונה מטלטלין מחבירו אמר להמוכר שלו שהוא ימשוך עבורו וכן עשה המוכר קנה הלוקח וכ' כן בפשיטות דמה לי אם עשה שליח לאדם אחר דיקנה עבורו או אם עשה להמוכר עצמו להשליח שיקנה עבורו עש"ה ואצלי אין זה אלא תימא ואיפכא שמענו מדברי הה"מ פ"י מה' עירובין ה"כ שכ' וז"ל אבל כשאמר ערב לי הרי הוא עושהו שלוחו לערב עליו וקונה פת מאחר ומערב לו אבל בפת עצמו לא שאין שליח קונה ומקנה וע' בתוי"ט בעירובין פ"ז מי"א בד"ה ומודים וראיתי בס' פ"ת סס"י ר' שהביא בשם ס' שער המשפט שתמה בזה על המבי"ט וכ' דתלי' בפלוגת' דרבוות' ואין ספר שער המשפט תחת ידי אבל מדברי הה"מ הנ"ל מוכח בהדי' דלא כדבריו וצריך עיון:)** ומצד תפיסה כהך דתה"ד נרא' דל"מ בנ"ד דל"ק התה"ד דמהני תפיסת הקונה במה דל"מ בי' קנין אלא כמו בהך דפירות דקל וכיוצא שהקנה המוכר להקונה עצמו וכן בהך דתה"ד שהוא עובדא דהגהת רמ"א סי' קכ"ב סס"ו וע"ש בקצוה"ח סק"ד ובסי' קכ"ג סק"א אבל בנ"ד שלא הקנה להלוקח כלום רק על ידי הנכרי וכיון שאין שליחות לנכרי גם תפיסה ל"מ ולא עוד אלא אפי' אם נאמר כד' הש"ך הנ"ל ולא כהקצוה"ח נראה דדוקא במתנה קאמר הש"ך כן אבל לא במכר כבנ"ד כיון דבמקח בעינן פסיקת דמים דוקא ואף שהמוכר שם הפסיקת דמים בפי השליח מ"מ כיון שאין שליחות לנכרי לא מהני וכ"כ הנה"מ בסי' קפ"ב סק"ב בפי' דאם מוכר שאמר לשליח קטן צא מכור והמשיך לאו כלום היא וע"ש בחידושים ע"כ לכאורה בנ"ד אין על הולד קדושת בכורה אמנם מצד אחר נראה דקדוש בבכורה דכיון שידע המוכר אחר כך שמכר הפרה בעד כו"כ ושתק זכה הלוקח במה שבידו מתורת מחילה וכמו בפירות דקל אליבא דכ"ע כשידע המוכר כמו בסי' ס"ו סי"ז ובסי' ר"ט ס"ד ועוד כיון דהמ"ב ס"ל דעכו"ם לעכו"ם הוי שליח אף שהמג"א חולק עליו מ"מ בש"ך ח"מ סי' רמ"ג סק"ה הביא ד' המ"ב בסתם וכ"פ בתשו' מהר"מ מינץ סס"י י' ה' וכ"מ מד' התה"ד סי' רצ"ט וד' הב"ש סס"י ה' תמוהים וכבר עמד עליו הקצוה"ח רס"י קפ"ח לזאת הדין כמו שפסק כ"ת ובהסכמת הגאון אבד"ק לבוב שהולד הזה היא קדוש בבכורה ושלום תורתו יוגדל כנפשו ונפש דו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה רטו

סקאלא יום ג' ד"ו סיון תרל"ב לפ"ק

ושלום תנינא לכבוד אה' ידידי הרב המופלג החריף ובקי מ' יצחק ארי' נ"י מ"צ דק' טשארטקיב.

תמול הגיעני מכתבו והנה בעתים הללו א"י להשיב על ד"א פעמיים כי בעוני כשל כחי מאד וגם לעת הזאת לבי בל עמי וגם איני במזג הבריאות כלל וגם בחנם הטרחני כ"ת להשיב ולא ידעתי במה נסתבך כ"ת אם קרא תשובתי במתינות ור"ד כ"ת לחזק דבריו שעכ"פ לשטת התוס' והרשב"א אין ראי' מהש"ס דצ"ל והפטר דוקא ותמהני הא כתבתי דיפה הוכיח הקצוה"ח מהא דקאמר בשלמא סיפא לחומרא דאם נאמר דגם בלא והפטר מהני א"כ בסיפא נפטר הנכרי מישראל הראשון ע"י מה שקיבל השני המעות מהנכרי ואם כן הוי רבית גמור כמ"ש הקצוה"ח הוכחה זו ברס"י קכ"א ובסי' קכ"ו והחו"ד בסי' קס"ט נתקשה בקושיא לד' הש"ע סי' קכ"א ולא מצא מענה נכונה אחר כך כ' כ"ת שכתבתי בתשו' בפי' לחזק ד' הקצוה"ח מה שהביא ראי' מש"ס הנ"ל דצ"ל והפטר מקושית הש"ס אלא רישא כו' ומוכח דהוי ר"ק וא"א דפטור אף שלא א"ל והפטר עכ"פ לא הוי ר"ק וע"ז כ' כ"ת שתמה מאד דזה דוקא לשטת הריטב"א אבל לפ"ד הרשב"א הובא בש"מ שם מבואר דאף בא"ל והפטר הוי ר"ק והאריך ותמהני שלא עיין כ"ת במכתבי כלל וגם לא דקדק בד' הקצוה"ח עיקר ראיית הקצוה"ח בשני המקומות דלא נפטר לוה הראשון ממלוה שלו כיון דאין שליחות לעכו"ם מהא דקאמר בשלמא סיפא לחומרא וראייתו הוא כנ"ל דאי נפטר הנכרי הוי רבית גמור אמנם אנכי כתבתי בתשו' שאף אם נאמר כד' הש"ע בסי' קכ"א דאף בלא והפטר נפטר ונדחק לדחות ראי' הנ"ל כמ"ש החו"ד מ"מ ד' הקצוה"ח בסי' קכ"ו נכונים לדחות ד' הש"ך בסי' קכ"ו וע"ז כתבתי וכדמוכח נמי מד' הש"ס בב"מ דפריך בפשיטות אלא רישא כיון דאין שליחות לנכרי והיינו אף דאין ראי' גמורה משם דשם הפירכא דאין ישראל השני נעשה שליח הנכרי לזכות לו מעותיו מישראל הראשון כמבואר שם בתוס' ואהא משני רבינא דזכי' אית לי' מ"מ מלשון רש"י שם ד"ה ואם העמידו אצל נכרי ובד"ה מותר נראה דהוי ס"ד דהישראל הראשון נעשה שלוחו של הנכרי ליתן המעות לשני מדכ' שישראל נותנו לחבירו ואהא כ' דשלוחו היא וע"ז פריך דאין שליחות לנכרי וקצרתי. שוב כ' כ"ת להשיג עלי על מה שכתבתי בשם תשו' המיוחסת סי' רכ"ה דישראל שקנה בהמה מבכרת באופן שבדינינו לא הוי קנין ובדיניהם הוי קנין פטורה מהבכורה וכ"ת כ' דמבואר שם איפכא נפלאתי הפלא ופלא דאיך יכול להכחיש במלתא דעל"ג דבתשו' הנ"ל מבואר בפי' כמו שכתבתי ואם אין ת"י גוף התשו' הנ"ל כבר רמזתי לו שהמגי' בס' מח"א ה' קנין מעות סי' ט' הביא לשון זה והובאו דבריו בביאור הג' מהריו"ט אלגזי פ"ב אות י"ז בד"ה והנה מורי

ואם שמד' הח"ס סי' שי"ח מבואר שהבין בראשית תשו' זו שמועיל קנין דיניהם לפטור מבכורה כבר כתבתי בתשו' בשם עה"ג הטעם משום דלפטור מבכורה הוי עכ"פ יד גוי באמצע משא"כ לחייב בבכורה אמנם יעיין כ"ת בתשו' נטע שעשועים סי' ל' שהביא ד' תשו' המיוחסת שהועתקה במח"א בהג"ה הנ"ל ולמד מדבריו דגם לפטור מבכורה ל"מ קנין שמצד המנהג היפך ממה שהבין הח"ס מדבריו אלא שנרא' שבעל נטש"ע לא הי' אז לפניו ד' גוף התשו' רק הדברים שהביא המגי' למח"א אלא שאף המעיין בגוף התשו' מ"מ חין הכרח לד' הח"ס דנרא' דבסוף דבריו חזר בו ממ"ש תחלה אמנם גם תחלה ל"כ רק שאף אם ישראל קנה בקנין המועיל בדינינו כל שלא מועיל בדיניהם פטורה מבכורה ושמא קסבר מתחלה דתרווייהו בעינן לחייב בבכורה משום דאל"כ הוי יד גוי באמצע ומזה נלמד גם בקנה עכו"ם מישראל בקנין שבדיניהם אף דל"מ בדינינו מהני לפטור מבכורה כמ"ש הח"ס אבל באמת אינו ראי' דנרא' דלבסוף דבריו חזר בו ממ"ש תחלה ומהא דמבואר שם בתחלת ד' הרמב"ן דלענין י"נ יש להקל בקנה העכו"ם בקנין שבדיניהם לענין הא שמבואר בע"ז שם היא רק איסור סתם יינם דרבנן ומש"ה אין ראי' מתשו' מ"ב סי' צ"ז דשם מיירי רק לענין חמץ שעה"פ שהיא רק איסור קל דרבנן ובלא"ה בחמץ מקיל המ"ב בסי' ק"ט מטעם אחר דבחמץ בגילוי דעת סגי כמ"ש המג"א סי' תמ"ח בשמו ובזה סרה תמיהת המג"א מעליו ומ"ש כ"ת עמ"ש דאף לד' הש"ע סי' קכ"א דפטור אף בל"א והפטר אינו מטעם שליחות רק מטעם ערבות אבל בהא דסי' קכ"ו צדקו ד' הקצוה"ח כיון דאין שליחות לעכו"ם אף אם מכר ליד ישראל אינו כלום וע"ז כ' כ"ת שתמה מאד דהא קושית הקצוה"ח היא רק משום דלא נפטר העכו"ם כו' אני תמה על תמיהתו דהא הקצוה"ח כ' דאם אמר לעכו"ם תן חפץ זה לפ' והלך ונתן ודאי דל"ק משום דאין שליחות לעכו"ם והוא דבר פשוט וכ' לדמיון שאם ישלח עכו"ם למכור חמצו והלך ומכר אין במכירתו כלום ע"ש ומה שייך שם לומר דלא נפטר העכו"ם אלא דבלא"ה ל"מ משום שאין שליחות לעכו"ם והא דלא נפטר העכו"ם כ' שם הקצה"ח בסוף דבריו אבל א"צ בזה לדבריו הקודמים וע' כ"ת ויראה ויען שלבי בל עמי ואיני במזג הבריאות לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש דו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה

תשובה רטז

סקאלא יום ב' ך' מרחשוון תרל"א.

שפעת שלום וברכה לכבוד ידידי הרב המופלג החריף ובקי מוה' אברהם אבא נ"י מ"צ דק' טאלמיטש.

מכתבו קבלתי ובעת בא מכתבו עד עתה לא יכולתי אף לקרות מכתבו כי לא הייתי במזג הבריאות כלל ובקושי גדול השבתי מאז ועד עתה כמה תשובות הנחוצת מאד לשעה ועתה ב"ה היקל לי קצת עיינתי במכתבו ואשיבהו בקצרה ע"ד אשר נתקשה כ"ת מאד בדברי הר"ש פ"ג דחלה משנה ט' על הא דקתני התם זיתי מסיק שנתערבו עם זיתי ניקף אם יש לו פרנסה ממק"א מוציא לפי חשבון והק' הר"ש כיון דמה"ת בטילי ברוב אם כן איך מותר להפריש ממק"א הא מפריש מן החיוב על הפטור ולא מצאו בש"ס תיקון בכה"ג במנחות דל"א רק להפריש עליהם מפירות דמאי והתם ע"כ מיירי שהופרש מהם תרומה גדולה אבל כאן דמיירי דלא הופרש מהם כלום א"א לעשר עליהם מדמאי דהא מדמאי א"צ להפריש תרומה גדולה דלא נחשדו ע"ה ע"ז ודחק שם הר"ש לתרץ והק' כ"ת דמאי קושיא הא הר"ש בעצמו בפ"ק דתרומות משנה ה' מפ' שם המשנה דממעשר ראשון שלא הפריש תרומת מעשר אף בענין שהיא פטור מתרומה גדולה כגון שהקדימו בשבולין אעפ"כ מותר להפריש ממנו על טבל שלא ניטל ממנו אף תרומה גדולה ומייתי לה מספרי זוטא וכפי' שם הרע"ב א"כ אין מקום לקושית הר"ש כאן וכ' כ"ת שהיא תימה רבה וקושיא גדולה על הר"ש וכן תמה על המל"מ בפ"ה מתרומת הי"ג הביא ד' הר"ש שבפ"א מתרומת הנ"ל ובסמוך לזה הי"ז מביא בפשיטות ד' הר"ש שבפ"ג דחלה הנ"ל והם דברים סותרים והניח בתימה גדולה ולדידי אין כאן מקום קושיא דאף לד' הר"ש שמותר להפריש ממעשר שלא נוטל ממנו תרומת מעשר אף שפטור מתרומה גדולה על טבל גמור דוקא ממעשר מותר להפריש כדיליף לה בספרי זוטא מקרא דכ' במעשר כי את מעשר ב"י אשר ירימו לה:' תרומה דאם רוצה לעשות תרומה מן המעשר על טבל אחר עושה אבל מטבל למעשר שהופרש ממנו תרומה גדולה גם לד' הר"ש אסור לעשותו תרומה על טבל גמור שלא נוטל ממנו תרומה דמעשר גופי' חידוש היא כמ"ש המל"מ דכמו זר נחשב דמאחר שמעשר זה אינו טבול לת"ג איך מפריש ממנו ת"ג על טבל הטבול לת"ג רק שלד' הר"ש בפי' המתני' והספרי ע"כ גזה"כ היא ובאמת מד' הרמב"ם פ"ג דתרומות ה"כ הכ"א והכ"ב מבואר למעיין בצדק שהביא דרשת הספרי הנ"ל ומפרש לה שמותר להפריש ממעשר הטבול לתרומת מעשר תרומת מעשר על מעשר אחר הטבול לתרומת מעשר עש"ה ומש"ה שפיר גרס הרמב"ם בפ"ק דתרומת מ"ה אין תורמין כו' ולא ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו היינו אף שלא נטלה ממנו תרומת מעשר כל שנטלה ממנו ת"ג אין תורמין ת"ג ממנו על טבל גמור וכן כוונתו בחיבורו פ"ה מתרומת הי"ג דשלא נטלה תרומתו היא לרבותא דאף שלא נטלה תרומתו שהיא ת"מ אפ"ה אין מפרישין ממנו ת"ג כיון שניטלה ממנו ת"ג או שהקדימו בשבולין

בענין שהיא פטור מת"ג ובחנם השיג עליו הראב"ד שם והכ"מ שם כ' גם כן דהרמב"ם הי' גורס במשנה שלא ניטלה תרומתו אלא שדחק לפרש שלא ניטלה תרומתו היינו תרומה גדולה ומיירי שהקדימו בכרי כמ"ש הראב"ד ומתני' קמ"ל דאף שלא ניטלה ממנו ת"ג כיון שניטלה ממנו ת"מ אין מפרישין ממנו תרומה על טבל הטבול לת"ג ודבריו דחוקין לפע"ד דסתם תרומתו לגבי מעשר היא תרומת מעשר כדקתני בפסחים דל"ה ובשבת דקכ"ו מעשר ראשון שניטלה תרומתו והיינו תרומת מעשר כדאיתא שם בש"ס ואף דהא דקתני שם בסיפא שלא ניטלה תרומתו היא ת"ג כדאיתא שם בש"ס היינו דאל"כ פשיטא וע"כ פירושו ת"ג וכדאי' התם אבל במתני' דתרומה וד' הרמב"ם פ"ה דתרומת נכון לפרש כפשטא שלא ניטלה תרומתו היינו ת"מ וכמו שפי' הר"ש לפי גירסתו דגריס שניטלה תרומתו ולפי גי' הרמב"ם הא קמ"ל דאף שלא ניטל ממנו ת"מ כל שנוטל ממנו ת"ג או שפטור מת"ג א"י להפריש ממנו ת"ג על טבל הטביל לת"ג דלא כד' הר"ש והרע"ב וכן ראיתי בס' יין הרקח מהג' הק' מהר"א זצ"ל מא"ד שפי' כן בדברי הרמב"ם אמנם מ"ש שם בפי' הספרי לדברי הרמב"ם דדריש מקדשו ממנו את"ג לענ"ד ליתא כדמוכח מלשון הרמב"ם דלימוד הספרי היא דאם מקדשו בתוכו היינו תרומת מעשר יכול להפריש אותו תרומת מעשר על מקום אחר וז"ב לפע"ד ונראה שהר"ש לא ניחא לי' בהכי משום שנרא' לו שהיא פשוט וקרא ל"ל דמהכ"ת דלא אמנם באמת קרא לאו להכי לבד איצטרך אלא דאיצטרך לאקושי מעשר לתרומה כדאי' בש"ס יבמות דפ"ו ע"א בין לר"מ בין לרבנן ואדרבא לפי פי' הר"ש ודאי דאיצטרך קרא להכי וא"כ מנ"ל למדרש מיני' ר"מ ורבנן הנך דרשות שבש"ס יבמות הנ"ל ואם שלא להכריע בין הקדמונים באתי ומ"מ ודאי דאף לד' הר"ש והרע"ב חידוש גדול היא כמ"ש המל"מ ואין לך אלא חידושו ודוקא ממעשר גופי' שלא ניטל ממנו ה"מ היא דיכול להפריש ת"ג על טבל הטבול לת"ג אבל לא מטבל הטבול למעשר ויש נמי סברא לחלק ביניהם ע' תשו' מהרי"ט ס"א רס"י כ"ה והבאתיו בספרי ישי"ע ליבמות דפ"ו בתוס' ד"ה מה תרומה וקצרתי וסמכתי על המעיין היטב וא"ל דאכתי מה הקשה הר"ש והא אכתי מצי להפריש מדמאי מעשר ראשון וממנו יפריש ת"ג על התערובת לשטתו דז"א דממ"נ דאם הדמאי טבול למעשר א"כ המעשר אינו שלו ודלוי היא ואף דבאמת מדמאי אין צריך ליתן ללוי מעשר ראשון משום דהמע"ה כדאי' בש"ס ביומא ד"ט ובסוט' דמ"ח מ"מ אם בא להפריש ממנו על ידי טבל אחר דרבנן ע"כ שטבל היא וא"כ ויעשר ראשון דלוי היא ואינו שלו ומתני' הנ"ל דפ"ק דתרומת מיירי בלוי שמפריש על טבל שלו כמ"ש הרמב"ם בפיה"מ שם והנה בתשו' מהרי"ט ס"א סי' פ"ה הרעיש מאד על המפרישין מעשר ראשון

וממנו מפרישין תרומת מעשר וכתב דחוששש להם מעון מיתה דהו"ל התורם את שאינו שלו דהא מעשר ראשון דלוי היא ועליו להפריש תרומת מעשר והא דתנן בפ"ה דדמאי הרוצה להפריש מעשר ותרומת מעשר כא' (א) **(**הג"ה מבן המחבר** הנה התיו"ט שם בד"ה נוטל א' משלשים ושלש ושליש כ' וז"ל שחולק המאה לג' חלקים ומכל חלק נוטל עשירות העשירות ושלש העשירות הן אחד מל"ג ושליש וזה קל יותר משאם יקח ג' חלקים ממאה שיצטרך לחלק הצבור למאה חלקים וכו'. ובס' יין הרקח תמה עליו תמי' נשגבה דהא השתא איכא טרחא יותר דמחלק תחלה הצבור לג' חלקים ואח"כ יצטרך לחלק כל חלק למאה חלקים וצ"ע. וזה כביר כתבתי דלענ"ד לק"מ והיינו דבחלוקה הזאת לא יצטרך לחלוק בס"ה רק כ"ג פעמים דהיינו מקודם כל צבור לג' חלקים, ואח"כ יחלוק חלק אחד לעשרה חלקים ואח"כ יחלוק הא' מהעשרה חלקים גם כן לעשרה חלקים ושלשה חלקים מהחלוק' האחרונ' הן אחד מל"ג ושליש. ובאמת דלא יצטרך אח"כ לחלק הב' חלקים רק יטיל מהחלק שחלק באחרונ' ט' חלקים ויהי' תרומה ותרומת מעשר על הב' ודוק אולם בעת עיינתי בזה דעדיין קשה לפ"ז דהא הי' יכול לעשות כן לחלוק כל הצבור לעשר' וחלק א' מעשרה חלקים הנ"ל יחלוק ג"כ לעשרה ויקח שלשה חלקים להיות תרומה ותרומת מעשר וא"כ לא יצטרך לחלוק רק עשרים פעמים. לכן מסתבר יותר דהפי' הוא כפשוטו דנוטל חלק אחד משלשים ושלשה ושליש וכן מפו' בהראב"ד ספ"ג מהל' תרומות ומהתימ' על התיו"ט שלא הביאו וצ"ע.)** וכבר כתב הר"ש שם דאתיא כא"א בן גמלא בספ"ג דגיטין ובכ"ד דיש לישראל רשות להפריש גם ת"מ ולא קיי"ל כוותי' ומהרי"ט מוקי למתני' דמיירי בתבואת כהן ולוי התורמים ע"ש והאמת היא שבחנם התפלא מהרי"ט דבהא קיי"ל כאאב"ג וכמו שפסק הרמב"ם בפ"ג דתרומת הי"ב וע"ש בהשגת הראב"ד ה"ך ומ"מ דוקא לענין זה דרשות ביד הישראל להפריש ת"מ כדילפינן לאאב"ג מקרא בספ"ג דגיטין בכ"ד אבל ודאי דאין רשות להישראל להפריש מזה על טבל שלו לפוטרו מת"ג כיון שהמעשר אינו שלו אלא שלכאור' י"ל דכיון דעל פי הדין המעשר ראשון של דמאי היא של הישראל מצד המע"ה כנ"ל אף דכשמפריש על טבל אחר דרבנן עכצ"ל דנקטינן בסברא דהע"ה לא עישר דאל"כ הוי מן הפיטור על החיוב וכיון שלא עישר א"כ המעשר ראשון שמפריש עתה דלוי היא מ"מ י"ל כיון דמ"מ עתה מצד הדין דהמע"ה היא של הישראל שפיר יכול הישראל להפריש ממנו ת"ג על טבל שלו וכן משמע לכאורה מדברי הר"ש בפ"ה דדמאי מ"ב הנ"ל שכתב וז"ל וכ"ת הא ע"כ היכא בודאי מיירי ולא בדמאי מדמפריש ת"ג ואם כן היאך ישראל מפריש תרומת מעשר והלא מעשר ראשון דלוי הוי ועליו להפריש דלמא אאב"ג הוא כו' ע"ש

משמע דבדמאי אף להני דלא ס"ל כאאב"ג רשות להישראל להפריש תרומת מעשר וכ"מ מהש"ס דיומא וסוטה הנ"ל דחז"ל תקנו שהישראל יפריש מדמאי מעשר ראשון וממנו יפריש תרומת מעשר ונותן הת"מ לכהן והמעשר שלו ומשמע דלכ"ע הוא ואף להני דפליגי אאאב"ג וע"כ אף דהא דמפרישין ממנו מעשר בכדי להפריש ממנו ת"מ הוא מחששא דשמא הע"ה לא הפריש ממנו וא"כ לפ"ז המעשר דלוי הוא ואיך אפשר להישראל להפריש ממנו ת"מ ועכצ"ל לכאור' כמ"ש דכיון דעכ"פ עכשיו לפי הספק המעשר ראשון של הישראל הוא מצד המע"ה שפיר יש רשות להישראל להפריש ממנו ת"מ לכ"ע מ"מ דעת לנבון ניקל לחלק דדוק' לענין להפריש ממעשר זה ת"מ הוא דקתני חז"ל בדמאי שיש כח להישראל כיון דאף אי דלוי הוא יש מקום לומר דרשות לישראל להפריש מטעם זכי' וע' בתה"ד סי' קפ"ח. אף דבודאי ל"מ להני דפליגי אאב"ג וע' בט"ז וש"ך יו"ד סוף סי' שכ"ח ובקצה"ח סי' רמ"ג סק"ח ואכמ"ל ועי"ל בכמה אנפי אבל לא להפריש מזה תרומה גדולה לפטור טבל דרבנן שלו הטביל לת"ג ועוד אף אי לא נימא הכי מ"מ שפיר י"ל כיון דחידוש הוא מצד גזה"כ לד' הר"ש וכמ"ש המל"מ שפיר י"ל דלא כתבה רחמנא רק ללוי שהוא רשאי להפריש ממעשר שלו על טבל שלו אבל לא לישראל אף אם הוא שלו ע"פ הדין כיון דחידוש הוא וגזה"כ כן נלע"ד ברור ונכון ליישב ד' הר"ש הנ"ל:

תשובה ריז

וע"ד שאלתו נדון הדערך שלאקין שנמצא בבהמות נגד בשר החופה רוב הכרס ונחסר הבשר כשיעור המבואר בש"ע יו"ד ריש סי' מ"ח והעור שלם מבחוץ ובא מנגיחות הבהמות בכרס אם יוכלו לסמוך ע"ד הב"ח דהעור מציל או לפסוק להחמיר כד' הדמש"א הובא באחרונים שצריך להיות קצת בשר קיים לצד העור כבר הארכתי בתשו' שאין להקל כד' הב"ח ואין העור לבד מציל. וכן מצאתי בתשב"ץ ח"ד בטור הראשון סי' מ"ח שפ' בפשיטות להיפך מד' הב"ח וכ"פ בס' יהושע סי' מ"ו ע"כ אין להקל רק אם נשאר בשר דק קיים לצד העור כד' הדמש"א וע' בס' תפארה למשה הובא בקצרה בפ"ת ריש סי' מ"ח אמנם כתבתי שם דכ"ז בבשר שבבטן החופה רוב הכרס אמנם ע"פ הרוב אלו הדערך שלאקין הם בבשר שבין הצלעות אף שהוא נגד הכרס אף שבתשו' חסד לאברהם סי' כ"ד כ' שהוא בכלל בשר החופה רוב הכרס ליתא ומפ' להיפך בתשב"ץ הנ"ל וגם הבאתי ראי' מדברי הרשב"א והר"ן שם ועכ"פ באם העור קיים יש להקל בכה"ג. אמנם לכתחל' צריך בדיקה בהכרס נגד הנקב אם לא ניקב או נתקלקל והארכתי שם בכל פרט

ואין רצוני לכפול ולהאריך. ונידון מיעוך סירכות בעגלים אין לנו רק הכרעת התב"ש דכ"ז שנקרא עגל בלשון ב"א אין למעך בו וכך אמרתי להשו"ב דפה דכשיהי' להם ספק בזה ושאלו לשני ישראלים בקיאים איך נקר' בלשון ב"א אם נקר' עגל לא ימעכו בו ואם נקר' יאליפקע וכדומה ימעכו בו ואם יש ספק בדבר פשיט' שיש להחמיר בסד"א בפרט שבלא"ה היתירא דמיעוך קילא גדולה הוא וע' בהגהת הג' רב"פ בסי' ל"ט ומחמת חולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר ושלום כנפשו ונפש הדו"ש. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל

תשובה ריח

סקאלא יום ג' י"ב סיון תרל"ב לפ"ק.

רב שלום וברכה לכבוד אה' יד"נ הרב המופלג החריף מ' קאפיל נ"י.

ע"ד שאלתו נידון שבישלו במים שבשכונת המת אם אסור התבשיל בדיעבד והביא ד' תשו' חס"ל שהקיל בדיעבד וכ"ת חלק עליו ושאל חו"ד. והנה הראי' שהביא בתשו' הנ"ל מהא דמבואר בהגהת רמ"א בא"ח סי' תנ"ה דאין לשפוך מים שלנו מכח מת והטעם משום דכ' שומר מצוה וגו' ואף דלענין סכנת גילוי ל"מ זה דהא קאמר הש"ס בב"ב לענין קידוש היום אי למעוטי מגילה סכנה הוא אף שסכנת גילוי הוא רק משום דחיישי' בסכנה למיעוט כדאי' בש"ס חולין ד' י' וש"מ דבמים שבשכונת המת לא שכיחא סכנתא מדמתירין במים שלנו משום שומר מצוה משא"כ ביין מגולה ומש"ה אף בלא מצוה מותר בדיעבד וכ"ת דחה דבמים שלנו כבר נתעסק במצוה בעת ששאב המים לשם מצות מצוה משא"כ ביין מגולה והנה אם שדברי כ"ת יש להם מקום לדחות ראי' זו מ"מ הא בתשו' הנ"ל הביא עוד ראי' מד' הס"ח שהביא המג"א סוף סי' ר"ו ושם דומה ממש ליין מגולה דהא עדיין לא עשה שום מצוה במים טרם שמת המת וגם הביא עוד ראי' מיין של תרומה שנתגלה וכ"ת דחה דשם פשע שהניחה מגולה ודחי' זה אינה מתקבלת כלל דמאי ענין אונס ופשיעה לזה וגם מי לא משכחת לה שנתגלה באונס או על ידי קטנים אלא שגוף ד' החסל"א אינם מוכרחים בראייתו דמי הגיד לו שלא נחוש בסכנה אף למיעוט שאינו מצוי אף דהיכ' דאיכ' מצוה ל"ח בכה"ג משום שומר מצוה ומה שהביא ראי' מקטלנית דאם נשאת ל"ת אף דלכתחל' גם במקום מצות יבום אסור לישאנה כמ"ש בתשו' ח"צ סי' א' דל"ש בזה שומר מצוה משום דשכיח היזיקא ואעפ"כ מתירין בדיעבד ומזה דן לנ"ד דמתירין במקום מצוה משום שומר מצוה כ"ש דאף בלא מצוה מותר בדיעבד וכ' שהוא ראי' גדולה והנה אף לדבריו אין זה ראי' כלל דכבר כ' התב"ש סי' ט"ו סס"ק

י"ב דשאני דיעבד דהוצאת אשה מבעלה מדיעבד דממון ע"ש וע' בספ"י בכתובות ד"ט בתוס' ד"ה ל"צ ובס' בית מאיר סי' ו' סי"ד באריכות. אמנם בל"ז חוץ מכבודו כתב די"ז שלא בהשגחה דאיפכא הוא דלדעת הרמב"ם דבקטלנית אם נשאת ל"ת אין ספק דיבמה קטלנית מותרת להתחלה משום שומר מצוה כמבואר בפי' בתשו' הרמב"ם סי' קמ"ו שתמה משום על השואלים שעשו מזה שאלה כלל. והובא בכ"מ בקצרה ספכ"א מהא"ב וע' בנו"ב קמא סי' י' וכן מבואר בתשו' מהרלב"ח סי' ל"ו ובתשו' רד"ך בית ב' חי"ג ולא נחלקו מהרלב"ח ומהרד"ך רק לד' הרא"ש שפסק באשה קטלנית דעלמא דאף אם נשאת תצא והרלב"ח מתיר יבמה קטלנית להתייבם אף לד' הרא"ש ורד"ק אוסר ותמהני שהח""צ סי' א' ונו"ב הנ"ל לא הרגישו במחלוקת של גדולים הנ"ל והנו"ב אף בד' הח"צ לא הרגיש ועל כל פנים אנו רואים שאף לד' הרא"ש שס"ל דאף אם נשאת תצא אף על פי כן מתיר הרלב"ח ביבמה משום שומר מצוה ואף הרד"ך שהחמיר ביבמה קטלנית הוא משום שס"ל שיש לגזור גם בהא ביאה ראשונה אטו ביאה שני'. וגם משאר טעמים שכ' שם דל"ש לומר ביבמה קטלנית שומר מצוה הא לא"ה הוי מודה דמותרת להתייבם משום שומר מצוה אף לדברי הרא"ש דס"ל דבאשה קטלנית דעלמא אף אם נשאת תצא עש"ה וא"כ בזה נפלו כל ראיותיו של בעל חס"ל הנ"ל דאף דמתירין מים אלו במקום מצוה אעפ"כ י"ל דשלא במקום מצוה אף בדיעבד אסור וכיון שכ' הברכ"י בשם תשו' ממחברים דיש לאסור הפת והתבשיל שנעשו ממים הללו אף בדיעבד ודאי דיש להחמיר דחמיר' סכנתא מאיסור'. וכן יש להביא ראי' דהא האבודרהם כ' סמך מה"ת לשפוך המים דכ' ותמת שם מרים וגו' ולא הי' מים לעדה כי כולם שפכו מימיהם ואף שנשארו כולם בלא מים ומשום זה נתרעמו על משה ועל אהרן ומה עלתה בזה ואין לך דיעבד גדול מזה ומבואר כפסק הברכ"י בשם המחברים הנ"ל דלא כהחסל"א ויפה הורה כ"ת גם מה שהחמיר לשפוך המים מילד שמת תוך ל' יום יפה החמיר דאף לד' האומרים שאין לשפוך המים מנפלים זהו בנפל ודאי אבל לא בכה"ג אמנם מ"ש כ"ת דבסכנה חיישי' למיעוט לא הי' צריך לזה דהא אדרבא רוב ילדות בני קיימא הם והא דס"ל לרשב"ג דבעינן ל' יום להוציא מספק נפל הוא רק להחמיר מדרבנן כמ"ש התוס' והרא"ש בכמה דוכתי אמנם בחלה ומת נחלקו הראשונים אי דינו כפיהק ומת בפ' ר"א דמילה אמנם עכ"פ ודאי ספיקא היי ולהחמיר אמנם לענין דיעבד יש לסמוך אדברי הנה"כ סוף סי' של"ט אף שהמנהג נתפשט עכשיו כד' הט"ז שם (א) **(**הג"ה מבן המחבר** א) בס' זכור לאברהם ח"ב הל' אבל אות כ"א כ' בשם א' משו"ת מחכמי הספרדים דבאם נמצא מים

בבית המת בשעת מיתה ואירע שבישלו במים בבית כל השכנים מותר התבשיל ע"ש.)**
וה' יגדור פרצותינו ברחמים ויקוים בנו במהר' בלע המות לנצח:
וע"ד שהק' כ"ת ע"ד הט"ז סי' קט"ז שהחמיר בד"ג שנפל לקדיר' עם בשר דאינו בטל בס' משום סכנה והק' כ"ת מן הש"ס דחולין דף צ"ז דקאמר כלכית באילפס הוי ולהרמב"ם שהביאו הפוסקים בסי' פ"ג כלכיס הוא דג טהור וא"כ אמאי בטל בס' קושי' זו אמירה עם הספר בס' יהושע בפסקים סי' קס"ז ולדינא בלא"ה חולקים כל האחרונים על הט"ז יותר מזה לא יכולתי להאריך לעת הזאת. ושלום כנפשו ונפש דו"ש באהבה. שלמה במוהר"י זללה"ה.

תשובה ריט

סקאלא ר"ח אייר תר"ו לפ"ק
נשאלתי ע"ד העובד' שישראל א' בנה בית על קרקע פנוי' ואחר שכבר התחיל בבנין והתחיל לחפור במקום א' על מרתף בעומק ערך חצי אמה מצא שם עצמות אדם מסודרים עצם אל עצמו כבנין הגוף ונמצאו שם יותר משלשה גופים עצמות ערומים מבלי עור ובשר וגידים ונמצא אלו העצמות מונחים זה אצל זה בלי שום ריחוק עד שהי' נראה כאלו מונחים בקבר אחד ולא השגיחו אם היו מושכבים כדרכם או לא ופינוי משם העצמות כולם ולא נשאר כלום מהעצמות אשר נמצאו ואח"כ חפרו שם בשטח ההוא בערך שמונה אמות בעומק חצי אמה ולא נמצא דבר וגם בעת אשר חפרו היסודות מהבנין ההוא לא מצאו שם דבר וגם בעת הבנות בית חדש זה ערך ט"ו שנה סמוך לבנין הנ"ל וחפרו שם בכמה מקומות גם כן לא נמצא דבר. והנה לאיזה סיבה מכר הישראל הבנין ההיא לעכו"ם והעכו"ם הוסיף על הבנין עד סמוך לגמר ומכר אח"כ הבנין ההיא לישראל אחר. והישראל השני גמר כל הבני עד תומו בנין גדול בבתים וחדרים ועליות הרבה וכבר נכנס ודר בה עם כל בני ביתו זה זמן ולא עלה על דעתו שום פקפוק איסור. ועתה עמדו מערערים לומר שכהן אסור לכנוס שם וקצתם הוסיפו שאף לישראל אסור' כדין בית הקברות שאסור בהנאה והנה פרטי הדברים שיש עוד בשאל' זו הוא שהמקום הזה וגם בסביבות המקום הזה לא הי' מוחזק מעולם למקום ביה"ק וגם לא הי' מעולם שום ס' ביה"ק בכל סביבות המקום ההוא והביה"ק דשם הוא ברחוק מאד מאד ממקום הזה וגם המקום הזה הוא מוקף בבתים סביב אשר עומדים מימים קדמונים שם משני רוחות עומדים ממש בסמוך לבית זה בית א' מצד זה ובית א' מצד השני ומשני רוחות האחרים עומדים בתים גם כן נגד בית זה רק שיש ביניהם לבית הזה פנוי ערך שלשים

אמות והבית הזה עומד בשכינת ישראל רק דרך הרבים מפסיק ועובר שם ורוב אנשי העיר הם עכו"ם ואז בעת נמצאו העצמות לא נמצא שם חתיכות מצבה. ועתה נשאלתי לחוות דעתי בזה. תשובה תני' בתוספת' דאהלות והובא בש"ס פ' נגמר הדין דמ"ז נמצא אתה אומר שלש קברות הן קבר הנמצא קבר הידוע קבר המזיק את הרבים קבר הנמצא מותר לפנותו פינוהו מקומו טהור ומותר בהנאה. קבר הידוע אסור לפנותו פינוהו מקומו טמא ואסור בהנאה. קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינוהו מקומו טהור ואסור בהנאה ע"כ כ"ה הגירס' לפ"ד רוב הראשונים ז"ל והנה שיטת התוס' בנזיר דף ס"ד ע"ב ד"ה ניטלו דקבר הידוע הוא דוקא בשנודע שלדעת שנשאר שם קבור נתנוהו שם ומש"ה אסור לפנותו. וקבר הנמצא הוא מאחר שלא נודע הקבר לב"א נכון לומר כי לאקראי נקבר שם ע"ש וש"מ דקבר הנמצא סתמא ואין אנו יודעים איך נקבר אם מדעת בעל הקרקע או לא ועל דעת מה נקבר מותר לפנותו וכ"ה שיטתם שם בנזיר דף ס"ה ד"ה מצא פרט ובב"ב ריש דף ק"ב אבל רש"י פי' שם בסנהדרין וז"ל קבר הנמצא וכגון שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא ציוה מעולם לקברו שם ובגזלה נקבר שם. קבר הידוע שנקבר שם מדעת בעל השדה ע"כ. והנה מבואר רש"י ז"ל בד"ה קבר הנמצא דאם אינו ידוע איך נקבר שם אסור לפנותו ולכאור' חולק אשיטת התוס' הנ"ל והנה הטור יו"ד בסי' שס"ד כ' וז"ל המוציא קבר בתוך שדהו וא"י אם נקבר שם מדעת בעל השדה מותר לפנותו ומקומו טהור ואם מדעת בעל השדה נקבר שם אסור לפנותו וכו' וכ' שם הב"י וז"ל ומ"ש רבינו וא"י אם נקבר שם מדעת בעה"ש דמשמע דמסתמא מותר לפנותו עד שידע שמדעת בעל השדה נקבר שם מדברי רש"י נראה בהיפך דלא שרי לפנות אלא קבר חדש שיודע בעל השדה שמעולם לא ציוה לקוברו ע"כ וע"ש בפרישה ותימה שלא הביאו דברי התוס' שמבואר להיפך בדבריהם דמסתמא מותר וכדברי הטור ועלה בדעתי לומר דרש"י ותוס' לא פליגי אהדדי לענין דינא דבאמת לענין לאסור לפנותו וכל האיסורים האמורים אחר הפינוי לזה ודאי בעינן שני תנאים א) שיהי' נקבר מדעת בעל השדה דאם בגזלה נקבר אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ב) שיהי' נקבר ע"ד שישאר שם לעולם דאם נקבר ע"ד לפנותו מותר לפנותו וגם כל דרכי הקולות שאחר פינוי בו משום דהוי כצר ולא אזמני' דמותר כמבואר שם בש"ס דף מ"ח. והנה בענין תלתא אסורי הקבר הנאמר כאן יש כאן חד דאוריית' ותרי דרבנן כי איסור הנאה אף אחר הפינוי הוא דאו' כמו שפרש"י ז"ל שם ד"ה מקומו טהור וד"ה פינוהי ע"ש אבל איסור פינוי המת מדרבנן הוא כמ"ש הכ"מ בפ"ח מהל' ט"מ ה"ה ובב"י סי' שס"ד בביאור דברי הרמב"ם ואף שדברי הב"י שם שכ' דאיסור הפינוי הוא רק משום כבוד המת הוא נגד כל הפוסקים שכולם כ' דאיסור הפינוי

הוא משום חרדת הדין כמ"ש הב"י בסי' שס"ג בשם הכלבו וזכר לדבר ישנתי אז כו' ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני כו' וע' בתשו' ח"צ סי' מ"ז וסי' כ' עכ"ז נראה שאינו רק איסור דרבנן וכן איסור טומאת כהן אחר הפינוי ג"כ אלא דרבנן כמ"ש רש"י שם ד"ה מקומו טמא וד"ה פינוהי ע"ש והנה אם נסתפק לן בא' מהאופנים הנ"ל היינו אם נקבר מדעת בעל השדה אם לא או אם נקבר ע"ד עולם אם לא לכאורה איכא למימר דלענין איסור הפינוי וכן לענין איסור הטומא' שאחר הפינוי אית לן למיזל לקולא כדין ספק דרבנן ולענין איסור הנאה אחר הפינוי אית לן למיזל לחומר' כדין ס' דאו' אמנם נראה לומר דאין לחלק בזה בין דאו' לדרבנן ובתנאי הראשון היינו אם אנו מסופקים אם נקבר מדעת בעל השדה יש להחמיר אף לענין איסורי דרבנן לומר דודאי מדעת בעל השדה נקבר שם דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כדאית' בפ' כל הנשבעין דמ"ו (ב) **(**הג"ה **מבן המחבר** ואף שלפי דברי התוס' שם בד"ה ספרא מבואר דבאינו על אדם ידוע ל"א אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן עיין בש"ך סי' קל"ג סקי"ג וא"כ הכא ה"נ אין אנו דנין על איש ידוע מ"מ לפי שביאר אאמו"ר הג' זללה"ה בספרו בית שלמה ח"ב סי' קי"א דדוקא נגד ברי ושמא כתבו התוס' הכא אבל בעלמא גם התוס' מודה דאפי' על אדם שאינו ידוע אמרינן אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן א"כ דבריו בכאן ברורים מאוד ובזה מיושב מה שהקשה אותי ח"א החריף מוה' אהרן על הא דקיי"ל נגנבו גדיו והלך ומצאן שחוטין דכשר משום דרוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן והרי הטעם דרמאשמ"ה הוא דאין אדם חשוד לשחוט כשא"י ה"ש וא"כ לפי מ"ש הש"ך בח"מ סי' מ"ו בסקי"ט דאע"ג דקיי"ל לא חשוד אזיפי' מ"מ בשטר קדושין הנמצא בשוק צריך קיום דמה שאין ביד שום אדם ל"ש לומר דלא חשוד לזופי דהא לא ידעינן מי הבעל דבר. אלמא דבאין אנו דנין על איש ידוע ל"א אחזוקי אנשי ברשיעי לא מחזקינן וכסברת התוס' הנ"ל וא"כ בנגנבו גדיו דלא ידעינן מי הגנב אמאי אמרינן רמאשמ"ה ע"כ ולפי דברי אאמו"ר הג' זללה"ה מיושב היטב דדוקא התם לענין שטר קידושין דמסתמ' האשה אומרת שלא נתקדשה והוי ברי ושמא לכך אמרי' שפיר סברת התוס' דבכה"ג ל"א אחזוקי אנשי ברשיעי לא מחזקינן אבל בעלמא שפיר שייך חזקה הנ"ל אף על אדם שאינו ידוע. ואחרי כותבי ואשא עיני וארא שאאמו"ר הג' זללה"ה חזר בו לקמן מדבריו שבכאן מכח דברי התוס' והרא"ש הנ"ל דבאין אנו דנין על אדם ידוע ל"א אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ולפי מ"ש למעל' נסתר זה מכח דבריו בח"ב סי' קי"א כמו שהבאתי למעל' אולם לענ"ד דאף על פי כן לענין דינא צדקו דבריו שבכאן ל"א להחמיר משום דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ומסתמא נקבר מדעת בעל השדה משום דיש להשדה חזקה דמעיקר' דהי'

מותר בהנאה כמו כן בודאי לא נאסר אח"כ אף כשנקבר המת דמסתמ' שלא מדעת נקבר שם ואין זה חזקה שלא נתבררה בשעתה כמו שהאריך בזה הנו"ב מה"ק חאה"ע סי' ל"א עש"ה והא דרמאשמ"ה הוא ענין אחר לפע"ד ועדיף מהא דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזיקינן כמ"ש אאמו"ר הג' זללה"ה לעיל בסי' קי"ז בשם גדולי הראשונים דכן הוא בכל הכשר מצות דאדם המתעסק בהן בודאי הוא בקי ולהכי הוה רוב גמור ואלים אף נגד החזקה כמ"ש הראשונים בפ"ק דחולין והא דהוצרכו חכמים לומר בפ"נ ובפ"נ אף דסתם סופרי דדיינא מגמר גמירי וכ' התוס' ריש גיטין דהוה רוב גמור ע' בס' ישועות יעקב ריש סי' קמ"ב דכ' בזה דבר נחמד אבל בדבר שהמתעסק אינו עסוק בהכשר המצוה הוה רק חזקה דכל איש מן הסתם אינו עושה מעשה רשע וביש חזקה אחרת נגדה הוי ככל ס' דבדאו' לחומר' ובדרבנן לקולא וצדקו דברי אאמו"ר הג' זללה"ה לקמן בפי' בדברי רש"י והטור ודו"ק:)** אבל בענין תנאי השני אם אנו מסופקים אם נקבר שם ע"ד עולם או ע"ד לפנותו אף לענין איסור דאוריית' יש להקל ולומר דודאי נקבע ע"ד לפנותו כמ"ש הכ"מ בפ"ח מהל' ט"מ ה"ה בטעמו וז"ל דכיון דידוע שלא נקבר אלא הוא לבדו מסתמ' ע"ד לפנותו נקבר שם שאין לך מי שרוצ' לקבור מתו לבדו בשדה א' וכו' ע"כ וע' בב"י ואף על פי שהכ"מ פי' כן שטת הרמב"ם בקבר הידוע לפי גירסתו מ"מ לדידן שפיר י"ל כן לענין קבר הנמצ' כיון דאין שם שכינת קברות ואין אנו חוששים אם יש שם עוד קבר חוץ מהנמצ' א"כ בזה הוי הוכחה שודאי נקבר ע"ד לפנותו ולא קנה מקומו ע"כ כל הקולת איתנייהו בי' ובזה אפשר לומר דרש"י ותוס' לא פליגי לענין דינא ושניהם ס"ל לענין הדין כמו שכתבתי דבענין תנאי הראשון אף בספק אסור ובענין תנאי השני דוקא בודאי אסור ולא בספק ואינם מחולקים רק בפרישׁ' דבריית' דשטת רש"י היא דהבריית' מתנאי הראשון קמיירי וזה החילוק בין רישא לסיפא ע"כ מפרש דרישא דלקול' היא דוקא בודאי דבספק בזה אזלינן להחמיר ושטת התוס' דהבריית' מתנאי השני קמיירי ומש"ה פי' דרישׁ' דלקול' אף בספק אזלינן להקל וסיפא דלהחמיר בעינן דוקא בידוע בודאי ולזה שפיר כ' הב"י והפרישׁ' ע"ד הטור דהוא נגד דברי רש"י דלפמ"ש גם התוס' אינם חולקים ע"ז והנה הגאון מ' דוד אופנהיים בתשו' שנדפס' בסוף תשו' חות יאיר התפלא על רש"י וז"ל דהנה לשטת רש"י ק' לי קו' עצומה דמפ' בפ' נגמר הדין בקבר הנמצ' שנקבר מחדש ובודאי בגזל' נקבר לשם וא"כ ע"כ צריך לפרש ג"כ במס' נזיר ובמס' ב"ב שלשה קברים הנמצאים ה"ז שכונת קברות ג"כ אע"פ שנקברים בגזל' לשם כי קבר הנמצ' היא בדימוס ובפ"י א' עם שלשה קברים הנמצאים וזהו דבר שאין לו שחר כי מצאתי גמ' ערוכ' במס' שמחות פי"ד בלתי שום חולק שאפי' נקברו יוד מתים בלתי רשות בעלים אין להם שכונת

קברות וכו' ע"ש והאריך בזה ולא מצא מענה לקושי' זו ובאמת עיקר קושיתו שהק' מן הלשון דודאי לשון קבר הנמצ' היא פי' א' עם שלשה קברים הנמצאים זה לק"מ דמצינו כ"פ כזה דהלשון אחד והפירוש משתנה (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) עיין בס' יד מלאכי סי' שע"ד שהעיר מכמה מקומות בזה.)** ותימ' על הג' מהרד"א שהתפלא בזה דהרי ע"כ גם לשיטת התוס' ע"כ הך דקבר ידוע שבפ' נגמר הדין אין פירושו כמו אחד ידוע או שנים ידועים שבסוף מס' נזיר כמ"ש התוס' להדיא בב"ב ריש דק"ב דהך ידוע שבנזיר פירוש שידוע שנקבר שם ולא שידוע שלשם קבורה נקבר שם אבל הך ידוע שמפ' נגמר הדין פירושו שידוע שלשם קבורה נקבר שם ובזה אף בקבר יחידי אסור לפנותו ע"ש בדבריהם וא"כ גם לענין קבר הנמצ' אין קו' על שטת רש"י די"ל דהך קבר הנמצ' שבפ' נגמר הדין אינו שוה בפירושו להך נמצא שבסוף נזיר ובב"ב וז"ב אלא שאף שאין קו' על רש"י מצד הלשון אמנם קשי' על עיקר הדין דהא לפרשו דקבר הנמצ' דמותר לפנותו היא ע"כ בידוע שבגזל' נקבר שם כמו שפי' בסנהדרין הא לא"ה אסור לפנותו וא"כ במשנ' דסוף נזיר שחולקו בין נמצא א' או שניים לנמצ' שלשה דבנמצא א' או ב' לא קנו מקומן ומותר לפנותן כמבואר שם במשנ' ואם נמצא ג' ה"ז שכונת קברות וקנו מקומן ואסור לפנותן כמבואר שם ובפרש"י שם וק' לשטת רש"י דסנהדרין במאי מיירי הך מתני' דנזיר אי באינו ידוע אם נקבר מדעת או בגזל' הא בזה אף בקבר יחידי אסור לפנותו לשטת רש"י ואם בידוע שודאי נקבר בגזל' בזה אף ביוד קברים לא קנו מקומן ומותר לפנותן כמבואר בהך דמס' שמחות שהביא שם הג' מוהד"א אמנם לפמ"ש לעיל לק"מ דלעולם מיירי בס' אם נקבר שם מדעת בעל השדה או אפי' שודאי נקבר שם מדעת בעל השדה רק שיש ספק אם נקבר שם ע"ד שיושאר שם עולם או ע"ד לפנותו ואף רש"י ז"ל מודה לשטת התוס' דבזה מותר לפנותו בקבר יחידי משום דתלינן דודאי נקבר ע"ד לפנותו מטעם הכ"מ שהבאתי לעיל שאין לך מי שרוצה לקבור מתו לבדו בשדה א' כנ"ל אבל בנמצ' שלשה שהוחזק לשכינת קברות א"כ ודאי תלינן שנקבר ע"ד קבורת עולם כדרך רוב הנקברים ומש"ה אסור לפנותן וזה נכון לפע"ד והנה נלע"ד לתת טוב טעם לדברי רש"י ותוס' ולפרש טעמם במה הם מחולקים בפי' דברייתי' הנ"ל והנה טעם התוס' נ"ל בפשיטות דמש"ה פי' דהברייתא לתנאי השני כיוונה והחילוק בין הרישא לסיפא היא אם נקבר ע"ד עולם או לפנותו משום דלישנ' דקבר הנמצ' משמע שלא נודע איך נקבר ואפ"ה אזלינן לקולא וע"כ מיירי לענין תנאי השני ומש"ה בזה אזלינן לקולא בספיק' וכנ"ל משא"כ אם נפרש דהברייתא מתנאי הראשון מיירי והחילוק בין רישא לסיפ' אם נקבר מדעת בעל השדה או לא וא"כ ברישנ' ע"כ מיירי בידוע שלא נקבר מדעת בעל

השדה כמו שפרש"י ולישנ' דנמצ' דרישא לא משמע להו הכי ויעיין בב"ח סי' שס"ד ס"ה ורש"י שלא פי' כפי' התוס' משום דהוי קשיא לי' קו' התוס' בנזיר דס"ה ד"ה ומצא פרט דאמאי קתני בברייתא שהובא בסנהדרין דקבר הנמצא מותר לפנותו פינה מקומו טהור ומשמע דאין לו תפיס' ובמתני' דנזיר תנן נוטלו ואת תפיסתו דיש לו תפיס' ותי' בדוחק ומש"ה פי' דבסנהדרין לתנאי הראשון כוונו ובריש' דקבר הנמצ' מיירי בנקבר שלא מדעת בעל השדה ומש"ה אתי שפיר דבמשנ' דנזיר מיירי בנקבר שם מדעת וה"ה בס' דמדעת דאזלי' להחמיר כנ"ל רק דמש"ה בא' או בב' דמותר לפנותן היא משום דאנו תולין דנקברו ע"ד לפנותם כמ"ש התוס' שם בנזיר דס"ד ד"ה נוטלו והרשב"ם בב"ב דק"א סוף ע"ב והרע"ב שם בנזיר ומש"ה על כל פנים יש לו תפיסה דהא תפיסת המת ילפינן בש"ס שם מיעקב אע"ה שאמר ונשאתני ממצרים מעפר מצרים טול עמי ע"ש וא"כ אף אם נאמר דיעקב נקבר לפי שעה במצרים וע"ש בנזיר בתיו"ט ובתוס' חדשים מ"מ הא ודאי קברוהו ע"מ לפנותו כאשר ציוה וכאשר הי' ואף על פי כן יש לו תפיסה אבל בברייתא דאהלות שבסנהדרין דהך קבר הנמצ' מיירי בנקבר שלא מדעת בעל השדה בזה אין לו תפיסה כדאית לי' לת"ק דרשב"ג ספט"ז דאהלות שם בתוספת' דהנקבר שלא ברשות אין לו תפיס' ואף שהרמב"ם פ"ט מה' ט"מ סוף ה"ה פסק דהנקבר שלא ברשות יש לו תפיסה דבריו נפלאו באמת למה פ' כרשב"ג נגד הת"ק וכבר הרגיש שם בזה הכ"מ וז"ל וצריך טעם למה פ' כיחידאה דאף על גב דקיי"ל כ"מ ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו כבר כתבו המפורשים דבמשנתינו אמרו ולא בברייתא מה שתי' שם הכ"מ וז"ל וי"ל שרבינו אינו סובר כן אלא דה"ה בברייתא ע"כ הנה האמת שגם מדברי ר"ת שבתוס' מס' ב"מ ריש דס"ט ד"ה אלא שטה מבואר כן שס"ל דאף בברייתא הלכה כרשב"ג ומזה נסתייע הש"ך בח"מ סי' קע"א סק"ט אבל הרשב"ם כתב בב"ב דקל"ח ע"א ד"ה יורשין כ' להדיא להיפך וז"ל הרשב"ם שם ובהך פלוגתא נמי הלכתא כרבנן דהא דקיי"ל הלכה כרשב"ג במשנתינו היינו משנה אבל ברייתא לא אלא הלכה כרבנן דמשנתינו מתני' משמע אבל היכא דאמרינן משנה היינו נמי ברייתא כדאמרינן בעלמא משנת ראב"י קב ונקי ומש"ה קיי"ל כוותי' בין במשנה בין בברייתא עכ"ל ובאמת תמי' לי מאוד על התוס' דב"מ והש"ך והכ"מ הנ"ל שבש"ס מנחות דל"א ריש ע"ב מבואר להדיא כדברי הרשב"ם וע"ש בפרש"י ותוס' ועיין במס' ברכות די"ט ע"א וע' מ"ש המשנ' למלך שם בפ"ט מה' ט"מ שהכ"מ סותר א"ע למ"ם בפ"ז מהל' פרה אדומה ה"א ועיין גם שם בס' מל"מ ובפ"ב מה' מטמאי משכב ומיושב ויותר מזה אני תמה על הכ"מ שבה' טומאת מת הנ"ל שהרי בספ"ב מה' בית הבחיר' כ' ביושב דברי הרמב"ם שפ' שם כרשב"י נגד ראב"י

וכתב שם הכ"מ וז"ל ואף על גב דקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי אפשר דה"מ במשנה אבל לא בברייתא ע"כ הנה סובר דכרשב"ג דאמרו בש"ס דהלכה כמותו במשנתינו ל"ד אלא ה"ה ברייתא וכראב"י שאמרו לשון משנת ראב"י כו' דוקא במשנה ולא בברייתא והיא היפך לגמרי מדברי הרשב"ם שבב"ב דקל"ח הנ"ל וגם קצת צ"ע על הרשב"ם עצמו שנרא' שמחלק בין לישנא דמשנתינו דמשמע דוקא משנה אבל לשון משנה משמע נמי ברייתא והיא נגד דברי הש"ס דכתובת דק"ט ע"א וז"ל הש"ס שם א"ל רבא לר"כ אפי' בברייתא א"ל מי קאמרינן במשנ' בכ"מ שאמר ר"ג קאמרינן ע"כ ש"מ דמשנה דוק' ולא ברייתי' מ"מ נתבאר שנרא' עיקר בש"ס דבברייתי' אין הלכה כרשב"ג ואף במשנ' לדעת הרי"ף והרמב"ם אין זה כלל מוחלט כמ"ש הרי"ף ס"פ ג"פ בשמעתת' דערב וכן בפ' מי שאחזו בעכב' שאינה הימנה כ' הרי"ף שם דאין הלכה כרשב"ג וכ"פ הרמב"ם שם ובכמה דוכתי וכ"פ הרמב"ן והרשב"א והר"ן שם בפ' מי שאחזו כת"ק דמתני' בעכב' שאינה הימנה ולא כרשב"ג וע"ש בחה"ר רק שהרא"ש כתב שם דר"ת ור"י ז"ל פוסקים בכ"מ דהלכ' כרשב"ג במשנתינו ע"ש וכבר התבאר דרוב הראשונים הסכימו לדברי הרי"ף וע' בש"ך ח"מ סי' שפ"ו סקי"ב וע' בתשו' הרשב"א ח"א סי' מ"ם וע' ברמב"ם פי"א נ"ה ט"מ הלכה ט' ובכ"מ ומל"מ שם ויש בזה אריכות רב אבל בברייתי' נראה עיקר שאין הלכה כרשב"ג וכנ"ל

(ב) **(**הג"ה **מבן המחבר** ב) עיין בס' יד מלאכי סי' ש"ז שהאריך בזה טובא ומסקנתו כן דבברייתי' ל"ש זה הכלל וע' בתשו' בית אפרים חח"מ סי' כ"ו כ"ז שהביא כן בשם כמה גדולי ראשונים וע' בתשו' ב"א הנ"ל בחאה"ע סי' ע"ה ובס' יהושע בפו"כ סי' י"ד.)** וד' הרמב"ם הנ"ל שפ' כרשב"ג דהנקבר שלא ברשות יש לו תפיסה צ"ע ועכ"פ דברי רש"י הנ"ל דסנהדרין נכונים ומיושב ק' התוס' בנזיר על נכון דמש"ה שפיר בקבר הנמצ' קתני מותר לפנותו ואין לו תפיס' כיון דנקבר שלא ברשות וא"ש אלא שאף אחר כל זאת עדיין לא פלטינן מידי דקדוקא דדברי רש"י ז"ל עצמם שם בסנהדרין נראים כסותרים תוך כ"ד שבד"ה קבר הנמצ' כ' וכגון שהיא חדש ויודע בעל השדה שלא ציוה מעולם לקוברו שם כ"ו וש"מ דבספיק' תלינן שנקבר שם מדעת וכאשר הארכנו למעלה ואחר כך בד"ה קבר הידוע כ' קבר הידוע שנקבר שם מדעת בעל השדה ע"כ וש"מ דדוק' בידוע שנקבר מדעת היא דאסיר הא בס' מותר וראיתי שהרגיש בזה הג' מוהרד"א בתשו' הנ"ל ודחק לפרש שמה שפירש"י בד"ה קבר הידוע שנקבר שם מדעת כו' פירושו שקבר ישן הוא ויש לספק שמא נקבר שם מדעת וכו' ע"ש והיא דחוק מאד לזאת נלע"ד דאף דזה ברור היא כמ"ש למעל' שבאם יש ספק אם נקבר ע"ד לפנותו אזלינן להקל לכ"ע משום טעם הכ"מ דאין דרך לקבור יחידי ומש"ה אף לענין איסור דאורי' שבזה אזלי' לקולא אבל מה שכתב

למעל' לענין הספק אם נקבר ברשותו דודאי תלינן דנקבר ברשות ואזלי' להחמיר אף לענין איסור דרבנן שבזה משום דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקי' כדאי' פ' כל הנשבעין עכשיו ראיתי ונלע"ד דאין לומר כן דהא כתב התוס' והרא"ש שם בשבועת דהא דאחזוקי כו' לא נאמר רק על אדם שלפנינו אבל על אדם שאינו לפנינו אין לומר כן דכמה גנבים איכא בעלמ' ע"ש בדמ"ו ע"ב בתוס' ד"ה וספרא והרא"ש כ' שם שכ"ה שטת רש"י וא"כ גם בנ"ד איכא למימר הכי ע"כ נלע"ד דהאמת היא כן שבאם אנו מסופקים אם נקבר ברשות או לא הו"ל ספיקא מעליא ומותר לפנותו ואם פינוהו מקומו טהור משום דהנך תרתי איסורי אינם אלא דרבנן וכנ"ל י"ל דספיק' לקול' אבל על כל פנים אסור בהנא' משום דהנאה הו"ל איסור דאוריית' כמ"ש רש"י ז"ל שם ומש"ה ספיק' להחמיר ובזה עולים יפה דברי רש"י ז"ל ואין הדיוקים סתרי אהדדי דבריש' בקבר הנמצ' דקתני שם דאזלי' בכולהו מילי לקול' דמותר לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנא' כתב דזהו דוקא בודאי נקבר שלא ברשות הא בספיק' נהי דמותר לפנות ומקומו טהור מ"מ אסור בהנאה ובסיפ' בקבר הידוע דקתני שם דאזלי' בכולהו מילי לחומר' דאסור לפנותו ומקומו טמא ואסור בהנחה כ' דזהו דוק' בודאי נקבר ברשות הא בספיק' נהי דאסור דהנאה מ"מ מותר בפנותו ומקומו טהור וזה עולה יפה ביושב דברי רש"י ז"ל ובזה זכיתי בה לעמוד ע"ד הטור בסי' שס"ד הנ"ל וז"ל המוצי' קבר בתוך שדהו ואינו יודע אם נקבר שם מדעת בעל השדה מותר לפנותו ומקומו טהור ואם מדעת בעל השדה נקבר שם אסור לפנותו ואם פנהו מקומו טמא ואסור בהנאה ע"כ וכבר כ' למעל' שעמדו ע"ז הב"י והפריש' שדבריו הם נגד דברי רש"י הנ"ל ועכשיו ראיתי גם בב"ח שעמד ע"ז וכתב שהטור חולק על רש"י וכבר כתב למעל' דדברי רש"י ברורים בטעמם ושגם התוס' מודים לדבריו ועוד תימה על הטור שהשמיט בריש' הך דינא דמותר בהנאה וכמבואר בש"ס ובסיפ' גבי קבר הידוע כתבו דאסור בהנא' וראיתי שגם ע"ז עמד הב"ח ולא מצא מענה ולפי הנ"ל א"ש דהא גם רש"י מודה דאם ס' אם נקבר ברשות מותר לפנותו פינוהו מקומו טהור משום דלענין זה הו"ל ספיקא דרבנן והא דפרש"י דריש' מיירי בודאי נקבר שלא ברשות היינו משום דקתני ג"כ ומותר בהנאה ובזה בספק אסור בהנאה משום דהו"ל סד"א אבל הטור הא השמיט בריש' דינא דהנחה מש"ה שפיר כתב דינא דריש' דאף בס' נקבר ברשות אזלי' לקול' לענין דמותר לפנותו ומקומו טהור ובכיון השמיט הטור בריש הך מלתא דמותר בהנאה כנ"ל והא דבאמת ל"כ הטור גם בריש' דאסור בהנאה י"ל בכמה אנפי או שי"ל דהך אסור בהנא' דסיפ' אריש' נמי קאי כיון דלא כ' בריש' הך דינא דהנאה כלל או משום דלא פסיקא מלתא לכתוב בזה איסור הנאה דהא יש חילוק דקבר בנין אסור בהנאה

מדאוריית' כמ"ש רש"י ז"ל וקבר בקרקע עולם מותר בהנאה מדאוריית' ואפ"ה מדרבנן אסור בהנאה לענין הדברים המבוארים בטוש"ע סי' שס"ח וטעמא משום כבודן של מתים כמבואר בב"י שם בשם הראשונים ולדברים אלו קורא הרמב"ם נמי לשון איסור הנאה כמבואר בדבריו פי"ד מה' אבל הי"ג וז"ל בתי הקברות אסורין בהנא' כיצד אין אוכלין בהם כו' וכ"כ הכ"מ בפ"ח מהל' טומאת מת ה"ה בביאור דברי הרמב"ם דשם עש"ה וכ"ה ביאור לשון הר"ן בפ' בני העיר וכ"כ הב"ח בסי' שס"ח בביאור דבריהם ז"ל וזהו דלא כהש"ג פ' נגמר הדין שדחק בזה ומש"ה הטור סתם כן ברישׁ' כיון דספיק' אם נקבר ברשות יש קבר שאסור בהנא' היינו קבר בנין שאסור מדאו' הו"ל סד"א ולחומר' ויש קבר שמותר היינו קבר קרקע עולם דאינו אסור רק מדרבנן והו"ל סד"ר לקול' (ואף דבלא"ה קבר קרקע עונם כיון שאינו אסור רק משום כבודן של מהים אינו האסור רק קודם שפינו המתים ולא אחר הפינוי וכ"כ הג' מוהרד"א בתשו' הנ"ל י"ל דלשטת רש"י דהחילוק בין הרישׁ' לסיפ' היא אם נקבר ברשות או לא וכ"ה שטת הטור א"כ הך דינא דהנאה קאי בכל ענין דברישׁ' דנקבר שלא ברשות בכל ענין מותר אף קודם הפינוי דא"א אוסר דשא"ש ובסיפ' גם אחר הפינוי אסור דאזמני' וצר בי' וכן בטור בסיפ' דכ' אסור בהנאה כל חד כדינו דבנקבר בנין אסור בהנאה תמיד מד"א אף אחר הפינוי ולכל הנאות שבעונם ובקבר ק"ע אינו אסור רק מדרבנן וקודם הפינוי לענין הדברים המובחרים בסי' שס"ח ומש"ה ברישׁ' לא פסיק' לי' לכתוב בזה איסור הנאה וכנ"ל) או י"ל דאולי הטור באמת מספק' לי' לדינא אם קבר של בנין אסור מדאוריית' כדעת רש"י ז"ל או אולי אינו אסור מדרבנן ואל תתמה דבתשו' המהרד"א הנ"ל הביא בשם תשו' מהרשד"ם חיו"ד סי' ר' שכ' להוכיח מכמה פוסקים דס"ל דאף קבר בנין אינו רק מדרבנן ואין תשו' מהרשד"מ לפני ומ"מ ב"כ וב"כ כבר נתבאר יושב נכון לדעת הטור ושגם רש"י סובר כן שבתי וראיתי שלכאורה דברינו הם נגד דברי הבריית' דאבל רבתי פי"ג הביאה הרמב"ן ז"ל בס' תורת האדם וז"ל המוצי' מת בקבר הרי זה לא יזיזנו ממקומו אא"כ יודע שמקומו שאול לו ע"כ וש"מ דאם אינו יודע אסור לפנותו וה"ז היפך ממ"ש למעלה בשטת רש"י אלא שאף בלא דברינו ק' לומר על הטור שדבריו הם נגד הבריית' הנ"ל דהרי מפ' בטור הנ"ל דבאינו יודע מותר ובפרט שהרמב"ן בס' תה"א העתיק הבריית' הנ"ל וד' הטור בהלכ' אלו מלאים מדברי הרמב"ן שבס' תה"א כידוע אמנם המעיין היטב בהך דאבל רבתי יראה שאין משם ראי' דהתם בהאי פרקא לאו בהכי עסוק אם קבר הנמצ' מותר לפנותו ובפי"ד היא הבריית' דשלשה קברות וכאן בפי"ג מיירי אם מותר לפנות המת או העצמות מקבר לקבר וקתני שם בסיפ' דלפנות העצמות ממקום למקום היא מחלוקת ר"ע ורבנן דר"ע

מתיר וחכמים אוסרים וטעמ' דר"ע נראה שאין בפינוי עצמות משום חרדת הדין ועמ"ש לקמן ומש"ה קתני רישא דלפנות המת כ"ע מודי דאסור ומיירי כשמוצי' מת בקבר בבית הקברות דבזה אליב' דכ"ע אסור לפנותו והא דקתני אא"כ יודע שמקומו שאול לו היינו משום שדרכם הי' שקצת הי' קוברים את המת בביה"ק ע"מ לפנות את המת או העצמות בכדי לקוברו אח"כ אצל אבותיו או להעלותו לקוברו בירושלים ועמ"ש לקמן וכדקתני התם בפ' יוד רשב"א אומר קבר שאולה הי' לו לר"ג ביבנה שהי' מכניסין את המת לתוכה ונועלין את הדלת לפניו וכו' ואחר כך מעלין אותו לירושלים ע"כ והביאה הרמב"ן שם ואם הי' ידוע לנו שזה מת הנמצא עתה בקבר נתנוהו שם מתחלה ע"ד לפנותו ומקומו של עכשיו שאול לו לא נקנה לו הקבר ואף אם אחר כך לא פנוהו אין איסור אחר כך לפנותו וע' בתשו' הג' מוהר"מ ראבד"ק פראג שבתשו' נו"ב חיו"ד סי' פ"ט אמנם באין ידוע אם נתנוהו ע"ד לפנותו אסור

לפנותו הואיל ונקבר בביה"ק וזה ברור לפע"ד נמצא שאין מזה סתירה לדברינו כלל ומדי עברי בזה ראיתי מלתא דתמיהא טובא בדברי הנו"ב שם סי' פ"ט שהשיב המחבר על דברי מוהר"מ הנ"ל וז"ל נלענ"ד שאפי' בעצמות אם לא נשאר רק עצם בלי בשר לא שייך בלבול וסמיכות שלי מדברי הטיו"ד סי' שס"ג נשאל לר' האי גאון וכו' והשיב דשלא כדין עושין דהא חיישי רבנן למקום תפיסת שני מתים וכו' הרי שעיקר החשש שמונחים עצמות הרבה מתים בגומא א' אבל עיקר ליקוט עצמות ממקום קבר לא קפיד משום בלבול א"ו דאחר עיכול הבשר ואז כבר פסק הדין ליכא בלבול ואך בשרו עליו יכאב כתיב אבל אחר כלות הבשר אין חשש ועוד ראי' מדברי הב"י שם שעל מ"ש הטור הכא אין מלקטין וכו' וכ' הב"י בת"ה מסיים בה מקום שנהגו וכו' וכ' ע"ז הרמב"ן ומסתברא מקום שנהגו כגון שנהגו לשנותם אחר עיכול הבשר וכו' ע"ש והיינו דקודם עיכול הבשר א"א לנהוג כן משום בלבול עכ"ד הנו"ב ודבריו תמוהים מאד דאם נימא דאחר שנתעכל הבשר שוב ליכא בלבול א"כ יהא מותר לפנות עצמות מקבר לקבר אם כבר נתעכל הבשר דהרי טעם איסור הפינוי היא משום בלבול כמ"ש הב"י וכל האחרונים בסי' שס"ג בשם הכלבו והרי בעצמות ליכא בלבול והרי מפורש באבל רבתי שם בפי"ג הביאה הרמב"ן בס' תה"א דאין מפנין לא את המת ולא את העצמות ממקום למקום והרמב"ן שם האריך בזה וסיים וז"ל מסקנא דמלתא שאסור לפנות את המת או עצמות כו' וכ"פ הטוש"ע בסי' שס"ג ונ"ל שזהו באמת הפלוגתא שהביא שם מתחלה באבל רבתי וז"ל המוציא עצמות בקבר ה"ז נותנן במכמורת דברי ר"ע וחכמים אומרים לא יזיזם ממקומן ע"כ דטעמא דר"ע דבעצמות לא שייך בלבול וחכמים לא ס"ל הכי וקיי"ל כחכמים וכמבואר

אח"כ שם באבל רבתי והכי קיי"ל כמבואר בטוש"ע ובכל הפוסקים והראי' שהביא שם בנו"ב מתשו' ר"ה גאון שלא כ' לאסור לפנות העצמות רק משום ערבוב העצמות ות"ל דבלא"ה אסור משום בלבול לק"מ דשם השיב ר"ה גאון על המנהג שהי' מקודם בארץ ישראל שכאשר רוצים לקבור מת בכוך אשר כבר נקבר שם מת מכבר ונתעכל הבשר ונשארו עצמותיו הי' נוטלין העצמות ומניח' בגומא וקוברין שם בכוך ההיא מת השני סמוך לעצמות הראשון והנה לולא שאסור ר"ה גאון משום דאסור למידבק שני מתים בהדדי הי' מותר לפנות העצמות ממקומן דהא כיון שהי' המנהג כן הוי כנתנוהו ע"ד לפנותו דמותר לפנותו וכמו שכ' הרמב"ן אח"כ בשם הירושלמי דמקום שנהגו לעשות כן עושין דהיינו לפנות העצמות וז"ל ואם נתנו דעתם לפנותו ולא קברוהו שם אלא לפי שעה או שנהגו לקבור במהמורת בלא ארון כדי שיתעכל הבשר ויתנו עצמות בארון מותר וכו' ע"ש והכי פסקינן בש"ע סי' שס"ג ס"א דאם נתנוהו ע"ד לפנותו מותר בכל ענין לפנותו ע"ש וממילא כיון שהי' המנהג כן א"כ לא איכפת לן משום פינוי העצמות משום בלבול דבכה"ג ליכא בלבול משום שנתנוהו מתחלה שם ע"ד כן וכ"כ מוהר"מ שם בתשו' נו"ב הנ"ל דטעמא דע"מ לפנותו מותר לפנותו דבכה"ג ליכא בלבול וה"ה והיא הטעם לבית הקברות שנתמלא אם נאמר דאין איסור משום ערבוב וגזל המתים הי' מותר לפנות העצמות משום דהו"ל כאלו נתנוהו ע"מ לפנותו כשיתמלא ביה"ק ומש"ה כ' ר"ה גאון דאסור לעשות כן משום ערבוב וגזל המתים כאשר יונח מת אצל עצמות הראשון אבל פשיטא דהיכא דאסור לפנות המת כגון שקברוהו ע"ד לישאר שם לעולם דאסור לפנותו משום בלבול אין חילוק בין המת לעצמותיו דתרווייהו אסירי ומה שהביא ראי' מדברי הב"י שכ' בשם הרמב"ן בתה"א ומסתברא מקום שנהגו כגון שנהגו לשנותם לאחר עיכול הבשר ש"מ דקודם עיכול הבשר א"א לנהוג כן משום בלבול ומזה הוכיח דבעצמות ליכא בלבול ז"א ראי' מתרי טעמי חדא דהרמב"ן על לשון הירושלמי קאי וכן הוא לשון הירושלמי שהביא הרמב"ן שם אין מלקטין עצמות לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר לקבור שם מת אחר מקום שנהגו לעשות כן עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין כו' וכ' ע"ז הרמב"ן ומסתברא מקום שנהגו כגון שנהגו לפנותן לאחר עיכול הבשר וליתן העצמות בארונים ע"כ הרי דאין משם ראי' כלל דהא הירושלמי מעצמות מיירי וע"ז קאמר בירושלמי מקום שנהגו ומש"ה מפ' הרמב"ן דהך מקום שנהגו נמי על עצמות קאי ועוד דהרמב"ן מפ' מה שאמר בירושלמי מקום שנהגו כו' אמאי נוהגין כן תמיד וע"ז כ' דמסתברא שנהגו לעשות כן לאחר עיכול הבשר ליתן העצמות בארונים שהיא סי' יפה לו שאומרים נינחו עצמותיו מן הדין כמ"ש הרמב"ן שם ואין מזה ראי' כל עיקר

ועוד אף אם נאמר דדוקא כ' הרמב"ן שאין לנהוג כן רק אחר עיכול הבשר עכ"ז לק"מ דהא בלא"ה אם נאמר כן צריך להבין דאמאי לא יהי' רשאים לפנות קודם עיכול הבשר הא פשיטא כיון שהמנהג כן לעשות כן בכל המתים א"כ ודאי הו"ל כנתנוהו מתחלה ע"ד לפנותו דמותר בכל ענין אף קודם העיכול כמבואר בדברי הרמב"ן שם להדיא וכן מבואר בטוש"ע סי' שס"ג אמנם הא מבואר בש"ס דסנהדרין דמ"ז ע"ב בתירוצא דרב אשי דס"ל דכיון דאיקבר הו"ל כפרה והא דתנן שם במתני' דבעינן דוקא עיכול בשר הא קודם העיכול אסור לטלו מקבורת ב"ד לקברו בקבורת אבותיו משום דלא אפשר ופירש"י דלא אפשר ליטלו משם משום דנבקע כריסו ומסריח ע"ש ועכ"פ ש"מ דקודם העיכול א"א לטלטלו ממקום למקום ואם כן ק' דהא מבואר ברמב"ן וטוש"ע דאם נתנוהו ע"מ לפנותו מותר לפנותו ממקום למקום בכל ענין אף קודם העיכול והא מפ' הגמ' דלא אפשר אמנם עיינתי בס' תה"א לקמן ד"ה מתני' מ"ק ד"ח ע"ב דמייתי שם הך מתני' דמ"ק דתנן התם אין חופרין כוכי וקברות במועד כו' ועושין נברכת במועד וכו' מאי נברכת בקוע והביא הרמב"ן שם ק' הראשוני' דאיך שנינו אין חופרין כוכין וקברות במועד והלא אפי' ביו"ט שני אמרי' יתעסקו בו ישראל וכ"ש בחוה"מ וכ' שהרי"ף מפ' דמיירי לצורך מתים שימותו והראב"ד השיג עליו וכ' דמיירי לענין לקבור במועד ואפ"ה אין חופרין כוכין וקברות מפני שיש בזה טורח אומנת ואסור במועד משום דאפשר בנברכת שזהו הבקיע וכ' וז"ל זה הבקיע אין עושין אותו לקבור לעולם אלא לשעה כו' והיא אותן המהמורות שאמרו בירושלמי הנ"ל שמניח' את המת לשם עד שיתעכל הבשר ואח"כ מלקטין את העצמות כו' וזהו שמת במועד נותנין אותו באותן המהמורות עד לאחר המועד שחופרין לו כוך או בונין לו קבר לפי כבודו ע"כ דברי הראב"ד ז"ל וכ' ע"ז הרמב"ן ז"ל גם זה הפי' אינו נכון וכו' בראשונה שנוהגין בהן כו' לא הי' נוהגין בכוכין אלא במהמורת הללו בהן קוברין עד שיתעכל הבשר ונותנין אותם בארונים כמו שהוזכר בירושלמי ואם כשמת במועד קוברין אותו לפי שעה במהמורות ע"מ לפנותן לאחר המועד ה"ז גנאי גדול למתים ואסור לעשות כן והתם לגבי הרוגי ב"ד מקשינן ל"ל נתעכל הבשר ומתרצינן משום דלא אפשר אבל יצטרך הרב ז"ל לומר שהמתים במועד יקברו במהמורות הללו עד שיתעכל הבשר ויתנו אותם בארונים או שיקברו אותם בתוך הנברכת בארון ולאחר המועד יפנו אותם לקבר מכובד שלו עכ"ל הרמב"ן היוצא מזה דפשיטא דהיכא שלא קברו אותו בארון אף אם קברוהו ע"מ לפנותו אסור לפנותו משם קודם עיכול הבשר אף דליכא חרדת הדין כיון דנתנוהו מתחלה שם ע"מ לפנותו מ"מ אסור משום ניוול כדאיתא בש"ס דסנהדרין הנ"ל גבי הרוגי ב"ד לפי תרוצא דרב אשי אבל אם נתנוהו

בארון שיכולין לפנותו עם הארון ולא יראו בניוולו וליכא רק משום חרדת הדין א"כ בנתנוהו ע"מ לפנותו דליכא חרדת הדין מותר וסברא זו מצאתי ג"כ בתשו' ח"צ סי' נון וז"ל וחזיתי' לדעתי' דמר דס"ל נמי דפתיחת הגולל יותר קלה מלטלטל הארון ממקום למקום לא כן אנכי עמדי דודאי פתיחת הגולל לאחר שנסתם יותר חמור דאית בי' משום ניוול כו' וע"כ לא הוצרכו הפוסקים ליתן טעם חרדת הדין אלא לטלטלו בארון סגור ומסוגר שאין רואין אותו בניוולו אבל לפחתו ולראות ניוולו היא יותר חמור וכו' ע"כ וכן מבואר ברא"ש בפ"ק דמועד קטן שם דקודם העיכול אסור לפנותו מקבר לקבר משום ניוול ע"ש ומש"ה ניח' שפיר דברי הרמב"ן דכיון דקאי על הירושלמי שכ' שם ברישא אין מלקטין עצמות לא מתוך הארון ולא מתוך הקבר כו' דמיירי שלוקח העצמות מתוך הארון או מתוך הקבר בלי ארון וע"ז קאמר התם דמקום שנהגו לעשות כן עושין וע"ז כ' הרמב"ן דמיירי לפנותן לאחר עיכול הבשר ודוקא לאחר עיכול הבשר הא קודם עיכול הבשר פשיטא דאסור לנהוג כן משום ניוול וכמבואר בש"ס דפ' נגמר הדין כנ"ל והא דהתירו ברמב"ן וטוש"ע בנתנוהו ע"מ לפנות דמותר לפנותו בכל ענין אף קודם עיכול הבשר היינו לטלטלו בארון סגור וכמבואר בתה"א ובתשו' ח"צ הנ"ל אבל לעולם דאם נתנוהו שלא ע"מ לפנותו דאף העצמות אסור לפנות משום חרדת הדין וזה ברור ומ"ש הנו"ב דאחר עיכול הבשר לא שייך חרדת הדין משום דבשרו עליו יכאב כתיב האמת שראיתי בפרישה וט"ז סי' שס"ג נמי משמע מדבריהם דאחר עיכול הבשר היא נוח מן הדין והט"ז שם כ' אדברי הרמ"א שם ס"ב דכ' שם דמותר ליתן סיד עליו כדי לעכל הבשר מהר ולהוליכו למקום אשר ציוה וכ' הט"ז סק"ג כדי לעכל הבשר שנאמר בשרו עליו יכאב כל זמן בשרו עליו יכאב אינו נוח מן הדין ע"כ והאמת שא"י מנין לו דרש זה ובש"ס בכמה דוכתי לא דרשו ע"ז הפסוק רק שקשה רמה למת כמחט בבשר החי ובשבת דקנ"ב מבואר נמי דרש זה ועוד דרשו שם לחד מ"ד מזה הפסוק דכל שאומרים בפניו יודע עד שיתעכל הבשר אבל לענין דין שלמעלה אם נוח מן הדין לאחר עיכול הבשר אינו מבואר ומ"ש הט"ז דבריו על דברי הרמ"א נרא' שהבין דמש"ה כ' הרמ"א דמותר ליתן סיד עליו כדי לעכל הבשר היא משום שינוחו עצמותיו מן הדין היא תמוה יותר דהמעיין בתשו' הרשב"א סי' שס"ט שממנו מקור דברי הרמ"א מבואר שא' ציוה לפני מותו שישאו אותו לקברו במקום קבורת אבותיו ומחמת אונס הוצרכו לקברו אז במקומו שמת שם ועכשיו רצו בניו לקיים כפי צוואתו ולפנותו משם להוליכו למקום קבורת אבותיו רק שא"א להם כעת מחמת הפסד הבשר וריחו נודף עד שיתעכל הבשר ושאלו בניו אם מותר ליתן על כל גופו סיד למהר העיכול ואולי אסור משום בזיון או

משום צער והשיב הרשב"א וז"ל תשו' כל כי הא שעושין לעכל בשרו מהרה כדי לישא אותו למקום שציוה מותר שאין כאן משום בזיון ואין כאן משום צער וכו' ע"ש ולזה נתכוין רמ"א שכ' ומותר ליתן סיד עליו כדי לעכל הבשר מהר ולהוליכו למקום אשר ציוה ע"כ והיינו שא"א להם לשאת אותו למקום אשר ציוה כל עוד שלא נתעכל הבשר משום שריחו נודף (והיינו אף לשאת אותו בארון סגור כאשר נקבר בארון דבלא ארון בלא"ה אסור משום ניוול כאשר הארכנו לעיל) ומש"ה מתיר לתת עליו סיד כדי לעכל הבשר שיוכלו לשאת עצמותיו למקום אבותיו כפי צוואתו אבל אין שם רמז לחלק דאחר שנתעכל הבשר הניחו עצמותיו מן הדין וגם דברי הפרישה אינם מוכרחים שכ' בסי' שס"ג אות ח' על מ"ש הטור בשם הרמב"ן שנוהגין לקבור במהמורות בלא ארון עד שיתעכל הבשר ואחר כך נותנין העצמות בארון וכ' ע"ז הפרישה וז"ל עד שיתעכל הבשר עושין כן כדי שינוחו העצמות מן הדין תורת האדם וכמ"ש למעלה בשם הכלבו עכ"ל ובאמת אינו מבואר כן בס' תה"א אלא ז"ל סימן יפה לו שאומרים נינחו עצמותיו מן הדין ע"כ הפי' מבואר דע"י שמפנים עצמות מן הקבר ונותנים אותם בארון אומרים שכבר נינחו עצמותיו מן הדין אבל אין זה הכרח לומר דע"י שנתעכל הבשר שוב אין עליו דין והרי כמה צדיקים אשר אין עליהם דין כלל וכמה רשעים אשר אף אחר עיכול הבשר נדונים בגיהנם כפי שמבואר בש"ס בכ"ד ואף שאמרו בש"ס בפ' נגמר הדין דאחר עיכול בשר הו"ל כפרה היינו דאין דינו כרשע בעוה"ז אבל לא נפטר מן הדין שלמעלה בזה ועוד דהא רב אשי דהוא בתרא קאמר שם דאף קודם העיכול כיון דחזי צערא דחיבוט הקבר פורתא הו"ל כפרה וא"כ אם נאמר דחרדת הדין תלי' בכפרה א"כ יהי' תיכף מותר לפנות המת אחר דחזי צערא דקברא פורתא אלא ש"מ דחרדת הדין לאו בהכי תליא ואף אם תאמר דגם להמסקנא יש חילוק בין מת לנהרג כדקאמר שם רבא דמ"ז ע"א א"כ פשיט' דאין ראי' משם ואף אם היינו אומרים דאחר עיכול הבשר כבר הונח מן הדין וכן משמע מלשון הירושלמי דמ"ק שהביא בס' תה"א ברישׁ שער הקבור' והטור בסי' שס"ב וע"ש בפריסה וכ"מ יותר בדברי הרא"ש פ"ק דמ"ק בהעתקת לשון הירושלמי הנ"ל שלא העתיק תיבת לומר ואין גוף הירושלמי לפני (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** וכן מבואר בזוהר ויקהל דף רי"ד ע"ב וז"ל ועכ"ד טב לי' דלא יעול בארונא דהא כל זימנא דגופא קיים נשמתא אתדנא ולא אעלת לאתרא בר אינון חסידי עליונין קדישין דאתחזון לסלקא בגופיהון וכו' וכ"כ בס' מעבור יבוק מאמר שפתי רננות פרק ל"ט ע"ש ול"ל דהתם מיירי אחר רק בין העצמות דהא זמנין דלא נרקבו עצמות כלל במי שאין בו קנאה וע' בתשו' ח"ס חיו"ד סי' של"ז וא"כ ע"כ על עיכול הבשר נתכוונו דכבר הונח מן הדין:)** אמנם

אעפ"כ פשוט שאסור לפנותו משום חרדת הדין והרי שמואל הנביא ע"ה שודאי לא הי' עליו דין ששקול הי' כמשה ואהרן ואפ"ה חרד מן הדין דמזה יליף הכלבו ליתן טעם לאיסור פינוי המת וע' בש"ס חגיגה ד"ד ע"ב וכבר נתבאר היטב ד"ז דאין חילוק בי מת לעצמות לענין לפנותו דאם נתנוהו ע"ד עולם אף העצמות אסור לפנות ואם נתנוהו ע"ד לפנות אף המת קודם שנתעכל מותר לפנותו רק שאעפ"כ אסור לפנות המת בלא ארון קודם עיכול הבשר משום ניוול וכאשר נתבאר היטב למעלה ומ"מ בנידון הנו"ב לא הי' צריך להך טעמא שכ' דבעצמות אין בלבול דאם הי' בטוחים שגם אח"כ יוכלו לפנות העצמות כתב הנו"ב שם בעצמו דאין להם לפנות עכשיו ואם יש חשש שאחר כך לא יתנו רשות לפנותם והגוי יחריש ויזרע ע"ג פשיט' דבלא"ה מותר לפנותם כמו שמותר לפנות משל אחרים לתוך שלו והרי בנידון זה עצמו כבר התיר הח"ץ בתשו' סי' נו"ן מטעם דהוא בזיון גדול ואף שכ' שם עוד טעמים דלא שייכי בנידון זה מ"מ פשיט' שדי בטעם זה לחוד אבל זולת זה להקל ע"י סברת הנו"ב דבעצמות אחר עיכול הבשר ליכא בלבול כבר נתבאר דליתא ואין להאריך עוד נחזור לנ"ד הנה נתבאר למעלה דקבר הנמצא אם לא נודע אם קברוהו ע"מ לפנותו או לא ודאי מותר לפנותו פנוהו מקומו טהור ומותר בהנאה ואם ידוע שקברוהו ע"ד לישאר כך קבור לעולם אלא שלא נודע אם נקבר ברשות בעל השדה לפי דרך הראשון שכתבנו דעת רש"י בזה דאסור לפנותו ואם פנוהו מקומו טמא ואסור בהנאה ולדרך השני שהיא עיקר בעיני אף לדעת רש"י מותר לפנותו פנוהו מקומו טהור רק שאסור בהנאה וכ"ה דעת הטור והנה ראיתי בדברי מוהרד"א שבתשו' חו"י הנ"ל שלא נחית לכ"ז והחליט בפשיטות שכפי דעת רש"י בסתם אסור לפנותו וכל החומרת בו והתוס' חולקים על רש"י וס"ל דבסתם מותר לפנותו וכל הקולת בו ולא ירד לחלק בין ספק אם נקבר ברשות או לא ובין ספק אם נקבר ע"ד עולם או ע"ד לפנותו ומשמע דס"ל דבכל ענין לרש"י אזלי' לחומרא ולתוס' אזלי' לקולא. ומחוורתא כדכתיבנא דבס' אם נקבר ע"ד לפנותו הכל מודים דאזלי' לקולא ורש"י ותוס' לא פליגי ובס' אם נקבר ברשות אבל ודאי שנקבר ע"ד קבורת עולם יכול להיות שרש"י ותוס' ג"כ לא פליגי ואזלי' לחומרא כמו שכתבתי בדרך הראשון אמנם דרך השני נח לי יותר שדברי רש"י לא יסתרו אהדדי וגם שהטור לא יחלוק עליו כמ"ש למעל' ולפי דרך זה בודאי נקבר לקבורת עולם וס' אם נקבר ברשות מותר לפנותו פנוהו מקומו טהור רק שאסור בהנאה וכ"ע ס"ל הכי ולא תיקשה דא"כ אמאי אצטריך למינקט בכה"ג שלשה קברים הם וחדא מינייהו קבר המזיק הרבים דמותר לפנותו פנוהו מקומו טהור ואסור בהנאה לפלוג בקבר הנמצא לבד דאם ודאי נקבר שלא ברשות מותר לפנותו ומקומו

טהור ומותר בהנאה כדקתני רישא ואם ספק מותר לפנותו פנוהו מקומו טהור ואסור בהנאה לק"מ די"ל דבהך ברייתא בספיקא לא קמיירי ועוד י"ל דניח' לי' למינקט שלש קברים הן בתלתא גוונא היינו קבר הנמצא קבר הידוע קבר המזיק הרבים תדע דאל"כ תיקשי להיפך לינקוט תרי גווני בקבר המזיק הרבים לחוד דהא יש חילוק בין קדם הוא את העיר בין קדמתו העיר דהא בקדמתו העיר מותר בהנאה כמבואר בירושלמי סוף נזיר הביאהו הפוסקים אלא שלשיטת רש"י אפשר לומר דזהו בכלל קבר הנמצא דמש"ה מותר בהנאה משום דא"א דשא"ש וה"ה והיא הטעם לקדמתו העיר דהיא נמי מטעם שכ' הפוסקים הביאם הש"ך ס"ק י"ג אלא שי"ל דאעפ"כ רבותא היא דאף שיש לו שותפות בגוי' דהא הוא ג"כ היא בכלל בני העיר אעפ"כ א"י לאסור של רבים וע' בנקודת הכסף לעיל סי' קמ"ה סק"ג ובס' פלפלא חריפתא על הרא"ש בע"א פ' ר' ישמעאל אות נ"ו עש"ה ואכמ"ל ועוד דהא לשטת התוס' דהך דקבר הנמצא דמותר היא מטעם דנתנוהו ע"מ לפנותו וא"כ קדמתו העיר אינו מטעם זה אע"כ דניח' לי' למינקט בתלתא גווני' שלש קברות הן וא"כ לק"מ והנה הרד"א החליט דאם ספק בכל ענין לרש"י לחומרא ולתוס' לקולא וכנ"ל וכ' להביא ראי' לשטת רש"י מהש"ס דזבחים דקי"ג ע"א דאיתא התם פ"א מצאו עצמות בלשכת דיר העצים ובקשו לגזור טומאה על ירושלים עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בושה וכלימה היא לנו שנגזר טומאה על עיר אבותינו איה מתי מבול איה מתי נבוכדנאצר ופרש"י אי' מתי מבול שנמצאי' בשאר מקומות וכאן אין נמצאים אי' מתי נ"נ שהרג בה והופנו כולם ע"כ בדיקה היא ע"כ ומשמע דבשאר מקומות הי' נמצא עצמות הי' מטמאים וק' הא לא נמצא רק קבר אחד לדונו שמפנהו ומקומו טהור ומזה הוכיח כשטת רש"י דקבר הנמצא היא דוקא בידוע שלא נקבר ברשות הא אם ספק היא טמא ומש"ה דוקא בירושלים היא דטהרו ולא במקום אחר עכ"ד מהרד"א והאריך בזה ודבריו תמוהים מאוד דלדבריו ולשטת רש"י מי ניחא אף אם נאמר דאם ס' אם נקבר ברשות טמא הא עכ"פ אף בקבר הידוע אינו טמא רק מקום הקבר אף שפנוהו מדרבנן מטעם שכ' רש"י ז"ל בסנהדרין דמ"ז ע"ב ד"ה מקומו טמא וז"ל גזרה דרבנן היא שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנוהו ע"כ וא"כ אמאי קאמר שם בש"ס דבקשו לגזור טומאה על כל ירושלים הא עכ"פ אינו טמא על מקום הקבר דהא לא נמצא רק קבר יחידי דאף אם נמצאו עצמות מכמה מתים כל שהם בקבר א' אין לו דין שכינת קברות כמבואר ברמב"ם רפ"ט מה' טומאת מת וכמ"ש גם מהרד"א בעצמו בזה ועוד הא אף בנמצא ג' קברים באופן דודאי הוי שכונת קברות א"צ רק לבדוק רק כ' אמה כמבואר במשנה סוף נזיר וברמב"ם שם ודברי מהרד"א אלו בראיותו היא תמי' מאד ועוד תימה

גדולה עליו שהביא ראי' לסתור דאדרבא מכאן ראי' דבקבר הנמצא וס' אם נקבר ברשות דמותר פנוהו מקומו טהור וכבר כתבנו למעלה שגם שטת רש"י כן דאם נאמר דבזה אסור לפנותו מס' ופנוהו מקומו טמא א"כ קשה איך פינו העצמות הנמצאות באמת מלשכת דיר עצים ועוד איך טהרו המקום אחר הפינוי הא מקומו טמא והא דקאמר התם אי' מתי מבול אי' מתי נ"נ שודאי פינוהו כמבואר שם בש"ס זה מועיל לטהר שאר המקומות שבירושלים לומר דודאי אין שם עוד קבר ועצמות אבל המקום הזה שודאי נמצאו שם עצמות איך טהרו ואיך הותר להם לפנותם א"ו כדכתיבנא דבקבר הנמצא מותר לפנותו פנוהו מקומו טהור אף בספק אם יש לו דין קבר באופן שקנה מקומו וכנ"ל והא דבקשו תחלה לגזור טומאה על ירושלים לא מדינא דאורייתא היא דפשיטא דאין שייך לגזור רק בגוונא דהוי שכונת קברות ע"פ המבואר בש"ס סוף נזיר והתם לא הוי הכי ועוד הא רצו לגזור על ירושלים כולה ובשכונת קברות א"צ לבדוק רק ך' אמה רק כוונת הברייתא שם דהרי חזינן שחז"ל גזרו טומאה על ארץ העמים וכ' התוס' בנזיר דנ"ד ע"ב הטעם משום מתי מבול או מפני רוב ישראל שנהרגו בח"ל ע"ש בתוס' ד"ה ארץ העמים וחזינן דלא גזרו רק על ארץ העמים ולא על ארץ ישראל והיא משום דלא ירד מבול לארץ ישראל כדס"ל לר"י שם בזבחים דקי"ג ואי דהי' להם לגזור נמי מפני ישראל שנהרגו בימי נ"נ נמי אין חשש דהופנו משם וכמבואר שם בש"ס ולר"ל דס"ל דירד מבול לא"י צ"ל דאעפ"כ גזרו טומאה יותר על ח"ל משום ישראל שנהרגו משא"כ בא"י דהרוגי נ"נ ודאי הופנו משם לכ"ע ע"ש בש"ס ובאמת לר"ל יש חלוק בין ירושלים לשאר א"י כמבואר שם בש"ס דס"ל לר"ל דפרה אדומה כיון דמצוותה לשוחטה ולשורפ' חוץ לחומה אינה כשרה רק במקום הבדוק לה אף שבירושלים בדיקה היא לקדשים מ"מ א"י אינה בדיקה כיון דירד מבול לשם ולא אופני מכל א"י כמו מירושלים כמבואר שם ולזה כיון שמצאו עצמות בדיר עצים א"כ יצאתה גם ירושלים קצת מחזקתה והי' רוצים לגזור עליו טומאה כמו על ארץ העמים או עכ"פ דלהוי בכלל אינה בדיקה כמו שאר א"י לזאת אמר ר"י לא בושה וכלימה היא כו' אי' מתי מבול אי' מתי נ"נ דודאי אין בנמצא שום עצמות ומקרה היא שנזדמן וע"ש בתוס' דקי"ג ע"א ד"ה חוץ אבל לא עלה על הדעת מעולם להחזיק טומאה גמורה בשום מקום בשביל קבר יחידי הנמצא ודברינו ברורים ב"ה ודבס' אם נקבר ע"ד קבר עולם או ע"ד לפנותו מותר לפנותו פנוהו מקומו טהור ומותר בהנאה ואם ודאי נקבר ע"ד קבר עולם וס' אם נקבר מדעת בעל הקרקע ג"כ מסתברא לי כדרך השני שכתבנו בשטת רש"י דמותר לפנותו פנוהו מקומו טהור רק שאסור בהנאה וכנ"ל אמנם כ"ז היא באם לא נמצא רק קבר יחידי או שני קברים שדינם כמו קבר א' כמבואר במשנה דסוף

נזיר (והגאון מוהרד"א האריך שם ע"פ הנוסחא שלפניו בתוס' נזיר דס"ה ע"א ד"ה אחד ידוע בסוף הדיבור שהי' הגי' אלא לשנים ידועים או לשלשה תחלה ועפ"ז האריך לדחוק דבשנים ידועים הוי שכונת קברות והאמת שנוסחא מוטעת היא והנוסחא האמתית כפי שהוא לפנינו ולא אמרו שכונת קברות אלא לשלשה ידועים או לשלשה תחלה ועיין בס' שיטה מקובצת שם) אבל במצא שלשה הוי שכינת קברות כמבואר שם בנזיר וע"ש בפרש"י ותוס' והנה אם מצאו שלשה גופים ומונחים בקבר אחד פשיטא דאין זה שכינת קברות כמבואר ברמב"ם רפ"ט מה' ט"מ אמנם אם השלשה גופים מרוחקים קצת זה מזה עד שנוכל לומר ששלשה קברים הם כיון שאינם נוגעים זה בזה יש לעיין והנה שם בסוף נזיר ובאהלות פט"ז תנן במתני' אם יש בין זה לזה מד' אמות עד שמנה ה"ז שכינת קברות ומבואר מזה דאם נקברים רצופים בפחות מארבע אמות אין להם שכינת קברות וכן מבואר שם בנזיר בפי' המשניות להרמב"ם ובתוי"ט וברשב"ם שם בב"ב דק"ב וכן איתא שם להדיא בב"ב בברייתא בדברי הת"ק דקיי"ל כוותי' דמצאן רצופים ואין ביניהן מד' כו' אין להם שכינת קברות אלא שראיתי בתשו' הג' מוהרד"א הנ"ל שכ' לפקפק בזה"ז דלאו בהאי שיעורא חלי' דדוקא בזמנם שהי' קוברים במערות וכוכים הי' שיעור קבוע למדת ארכו ורחבו כמבואר בש"ס אבל בזה"ז במדינות אלו שאין קוברין במערות אף שקרובים פחות מד' או רחוקים יותר מחית יש להם שכינת קברות עכ"ד ודבריו מסתברים אמנם נלע"ד דאעפ"כ אם נמצאו המתים או העצמות תכופים כ"כ עד שאין בין א' לחבירו פנוי אמה אחת יש לדין אף בזה"ז דאין להם שכינת קברות דהא לעולם צריך להניח בין מת לחבירו ששה טפחים שלשה לתפיסת זה ושלשה לתפיסת זה כמבואר בתשו' ר"ה גאון שהביא בס' תה"א והטור בקצרה בסי' שס"ג וכבר הרחיב בזה הדיבור בתשו' ח"צ סי' קמ"ט ופ' כן להלכה שאסור לקבור מת סמוך למת חבירו פחות מאמה בת ששה טפחים ע"פ דברי תשו' ר"ה גאון הנ"ל ודבריו לקוחים ממתני' דב"ב ד"ק ע"ב ואף שרשב"ג קאמר שם במתני' הכל לפי הסלע ופירשב"ם שם שאם הקרקע חזקה א"צ הרחק כ"כ פשיטא דלא קיי"ל כרשב"ג אלא כת"ק ועמ"ש למעלה וע' בפי' המשניות להרמב"ם כאן והח"צ שם כ' דמדברי הרמב"ם בה' מכירה מבואר דפ' כת"ק ולא כרשב"ג ואף שלענ"ד משם אין הכרח גדול למעיין מ"מ יש ראי' יותר ברורה דהא סתם לן תנא דמתני' דלא כוותי' אלא כת"ק באהלות פט"ז משנה ד' דתנן הבודק בודק אמה על אמה ומניח אמה והיא משום דעכ"פ אין בין מת למת פחות מאמה כמ"ש שם הרמב"ם בפי' המשכיות וז"ל ופחות מה שיהי' בין קבר לקבר אמה א' ולזה כאשר ימצא זה המת השלישי קבור כמו שספרנו ועזב לפניו אמה לפי שהיא פחות

מה שימצא בין שני קברות וכו' ע"כ וע"ש בתוי"ט וכ"כ התוס' שם בב"ב דק"ב ע"א ד"ה מארבע דמהך מתני' דאהלות הנ"ל דמניח אמה מוכח דס"ל דצריך להניח אמה בין קבר לקבר ע"ש ומשנה זו היא הלכה פסוקה ופסקה הרמב"ם בחיבורו פ"ט מה' טומאת מת הלכה זיין וז"ל א"צ לחפור תלם א' מתחלת העשרים עד סופן אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה וכו' שאין בין קבר לקבר פחות מאמה ע"כ אלא שאף אם היינו פוסקים כרשב"ג הרי כ' שם הח"צ דבביה"ק של אמשטרדם שעפרה רכה הוי כסלע הבא בידים שכ' הרשב"ם במתני' דב"ב דלרשב"ג צריך להרחיק אף יותר מאמה ע"ש וה"ה בכל איגלים אלו שעפרה תחוח הרבה יותר מעפר א"י וע' בטוח"מ סי' קנ"ה סכ"ה ובש"ע שם חכ"א אלא שא"צ לכ"ז דפשיטא דהלכה כת"ק וכנ"ל ובכל ענין צריך להרחיק זה מזה לא פחות מאמה ע"כ אם נמצאים רצוף עד שאין בין זה לזה אמה נראה שאין לדין בזה שכינת קברות אלא ע"י הדחק נקברו שם ע"מ לפנותן היום ולמחר ולא קנו מקומן וגם א"צ לבדוק יותר כמ"ש הרשב"ם בב"ב ריש דק"ב והתוי"ט שם בנזיר וא"ל דאפ"ה אפשר לחוש לשכינת קברות דדלמא כבר נתמלא הביה"ק ולא הי' אפשר להרחיק אמה ובזה א"צ להרחיק אמה כיון שא"א לעשות בע"א כמ"ש הש"ך סי' שס"ב סק"ד והח"צ בתשו' הנ"ל אבל מלשון תשו' רב האי גאון שבתה"א מבואר שהחמיר בזה הרבה וז"ל ולענין ביה"ק שנתמלא ואין מקום לקבור אי ודאי ליכא דוכתא אחריתי אפי' שהיא רחוקה משם מה יעשה א"א למישבקי' למת כדלא קבור אבל אית מקום אחר אפי' בטרחא ובדוחקא ילך לשם ואל ינוול את המתים וכמה בה"ק שנדחקו מתים ודיננו שלא נקבר בהן אדם והביאו הטור סי' שס"ג מבואר מזה דאם יש מקום אחר לביה"ק חדש חלילה לקוברו שם לדחוק את המתים שמכבר רק באם אין מקום להוליכו לקברו במקום אזי מה יעשה כיון שצריכים עכ"פ לקברו וצ"ל שגם הש"ך והח"צ ג"כ כוונו לזה במ"ש שא"א לקברו בע"א היינו שא"א לקברו כלל אף במקום אחר ולזה פשיטא דאין לנו לחוש למיעוטא כי האי שלא הי' בנמצא אז מקום אחר כלל ולהחזיקו בשכונת קברות ונראה שאף אם אלו המתים יש בהם גדול וקטנים נמי אין לחוש דלמא הם מאותם שמותרים לקוברים חד כגון עם בנו וב"ב קטן כמבואר בסי' שס"ב ס"ג דלמיעוטא כי האי לא חיישי' וראי' לכל הנ"ל מהא דאם מצאן רצופים ואין ביניהם מד' אמות כו' דמבואר בברייתא דאין להם שכינת קברות וכן ממתני' דאהלות הנ"ל שא"צ לבדוק כל הך' אמה אלא בודק אמה ומניח אמה משום דיש ריוח אמה ודאי בין הקברים ותיק' נמי דלמא נמצא קבר רצוף בא' משני דרכים הנ"ל או שלא הי' מקום לקברו במק"א או מאלו שמותרים לקברם יחד א"ו דלזה ל"ח דמעוטא דמעוטא הם ומש"ה יש לדין דאף בזה"ז אם נמצאו ג' מתים או יותר

ואין ביניהן הפסק אמה אחת דאין להם דין שכינת קברות וכנ"ל אלא שהגאון מוהרד"א שסתם בריש תשובתו הנ"ל דבזה"ז שאין קוברין במערות אף שקרובים פחות מד' כו' הוי שכינת קברות ע"ש ומשמע דבכל ענין אף שאין בין מת למת אפי' אמה הוי ש"ק לטעמי' אזיל שבסוף תשו' הנ"ל כ' דבזה"ז כל שנדון לשכינת קברות צריך לחפור ולבדוק כל המקום שצריכים להחזיק בטהרה ולא די שיבדוק אמה ויניח אמה כמו שמבואר במשנה וברמב"ם הנ"ל משום דבזמנם שהי' קוברים במערות וכוכין לא הי' באפשרי רק להניח אמה בין מת למת אבל לא בזה"ז וז"ל מהרד"א משא"כ לפי מנהגנו אשר אנן פסקינן בטי"ד סי' שס"ב אין קוברין שני מתים זה בצד זה אא"כ הי' דופן הקבר מפסיק ביניהם עכ"ל נמצא שמותרים לקבור המתים סמוכים זה לזה א"כ בתוך האמה ג"כ עדיין לא פלטינן פן קבורים שמה עצמות ממתים וע' בב"י סי' שס"ב שמביא בשם הרמב"ן אין קוברין מתים זה בצד זה אא"כ הי' דופן הקבר מפסיק ביניהם שנמצאו כ"א בתוך קבר לעצמו גבי כוכי' תנן אמה בינתיים חצי אמה לדופן הכוך כו' עכ"ל נמצא שלפי מנהגינו אינו נאמר שיעור אמה על אמה רק צריך לבדוק לארכו ולרחבו בלתי ספק וכו' עכ"ל מהרד"א בתשו' הנ"ל ומבואר מזה דס"ל מדיוק דברי הטור בסי' שס"ב דבזה"ז א"צ להניח אמה בין מת למת ומש"ה כ' בריש תשו' הנ"ל דבזה"ז בכל ענין הוי ש"ק אף אם מצאן רצופים אבל לדעת הח"צ בתשו' סי' קמ"ט שפ' דאף בזה"ז צריך להניח ריוח אמה בין מת למת וכתב וז"ל אלא שהעולם טועים במה שראו בש"ע שבין קבר לקבר כתוב סתם עד שתהא דופן הקבר מפסיק ביניהם ובשני קברים זעג"ז כתוב בפירש ששה טפחים וחשבו שבין קבר לקבר סגי בהפרש כל שהיא וטעות היא בידם דהש"ע שיטפא דלישנא דברייתי' נקט וכוונת הברייתי' ברורה וידיעה שהוא על שיעור הדופן השנוי במשנתינו שהיא אמה בת ששה טפחים וכמ"ש ר"ה גאון ז"ל שא"א כלל לקרב שני קברים בפחות מששה טפחים הפרש ביניהם ושהמקרבן בפחות מזה הוא גוזל את המתים וכו' עכ"ל הח"צ ולדבריו אם נמצאו רצופים יותר מזה נראה דאין להם שכונת קברות והאמת היא שמלשון הרמב"ן שהבי' הב"י בסי' שס"ב הנ"ל משמע קצת כדברי מוהרד"א וגם משמע קצת דפ' כרשב"ג וגם מדברי הנמק"י ס"פ המוכר פירות משמע כדברי מהרד"א עש"ה אבל בתשו' ר"ה גאון שברמב"ן שם מוכח להדיא כד' חח"צ דבכל ענין צריך להרחיק ששה טפחים שלשה לתפיסת כ"א אלא שאחר כ"ז לבי מהסס דאף אם נאמר בהחלט כד' הח"צ מ"מ הא הח"צ בעצמו כ' שהעולם טועים בזה וסוברים מפשט הש"ע דסגי בהפרש כ"ש בין קבר לקבר ע"כ עכ"פ אין ראי' אם נמצאו רצופים מבלי להחזיק לשכונת קברות לומר דבאקראי נקברו ע"מ לפנותם משום דאסור לקבור רצופים כיון דלא משמע

לאינשי איסור' בהכי ע"פ טעות שלהם מפשט לשון הש"ע וגם כמדומ' שאף עתה הנהו קבורא אינם מדקדקים בזה להניח דוקא אמה בין קבר לקבר ע"כ אין מזה הוכח' שאין זה ש"ק כן עלה על דעתי להסתפק בזה אמנם אחר העיון נלע"ד להקל ויותר מזה אלול' דמסתפינ' הייתי אומר להיפך מדברי מוהרד"א שבזה"ז אחר שאין שיעור לדבר כיון שאין קוברים במערות וכוכי' יש להקל בכל גווני דהנה באמת הסכימו רוב הפוסקים ביו"ד סי' נ"ז ופ"ד דהא דאמרי' בתלת' הוי חזק' ה"מ במידי דאתי מגופא אבל במידי דאתי מעלמ' ל"א כן והסכים לזה המג"א בהלכו' פסח סי' תס"ז ס"ק י"ב והח"י שם חולק ע"ז ומייתי ראי' לדבר דאף באתי מעלמ' אמרי' חזקה בתלת' מהך דשכינת קברות ע"ש ולכאורה ראי' גדולה הביא אמנם היטב אשר דיבר בזה בס' מקור חיים שם דל"א חזקה בתלת' כ"א בדאיכ' דבר הגורם דמסתבר שיהי' כך אבל בדבר שנופל במקרה וליכא דבר הגורם המסתבר כ"כ אין חזקה למקריים והביא ראי' מקטלנית ומוסתות ומש"ה בדבר דאתי מעלמ' שבא לשם במקרה ל"א חזקה בתלת' וז"ל המק"ח שם ול"ק ג"כ מהא דנזיר דשם מסתבר היא שנתייחד לשכונת קברות כיון שמונחים מארבע עד שמנה (וע' בפי' המשניות להרמב"ם בפט"ז דאהלות משנה ג' ובפי' הרע"ב שם ובפ"י הרע"ב בנזיר פ"ט מ"ג ובת ו"ט שם ד"ה אם יש) ואדרבא משם ראי' להנ"ל דאלת"ה אפי' אין שם מארבע עד שמנה נימא מדקרה כך שנקברו שלשה מתים שם קרה עוד הרבה א"ו אין אומרים חזקת ג"פ אלא בדבר המסתבר שיהי' כך כו' עכ"ל המק"ח וע' בתוס' דנזיר דס"ד ע"ב ד"ה מצא שלשה ובחי' הרמב"ן בב"ב דק"ב ובס' תורת חיים שם ד"ה חם יש וא"כ י"ל דדוקא בזמנם שהי' שיעור למערות וכוכי' ונמצאו קבורים עד"ז ממש ה"ז רגלים לדבר שנתייחד לשכונת קברות משא"כ בזה"ז שאין שיעור לדבר א"כ לעולם לא הוי שכינת קברות ולא הוי חזקה בתלת' כיון דאתי מעלמא מקרה היא שהי' ואין חזקה למקריים אלא שקשה להקל כ"כ אמנם באם נמצאו רצופים שאין בין מת למת אמה שלפי שירת ההלכ' אסור לקבור כן א"כ אדרב' הסברא נוטה להיפך דאין זה שכונת קברות ובמקרה נקברו שמה נלע"ד דאפשר לסמוך ע"ז לומר שאין זה שכונת קברות אמנם אף אם נאמר כן מ"מ אין זה מציל רק לענין שאין צריכים לספק טומאה על המקום השאר ולהצריך בדיקה אבל מה שנ"מ לענין המקום שנמצאו העצמו' אם מותר לפנותם וגם אם אחר הפינוי מקומו טהור ומותר בהנאה כדין קבר יחידי הנמצא או דאסור לפנותם כדין שכונת קברות דאסור לפנותם כמבואר בש"ס שם בנזיר וע' בש"ס ובפרש"י וכ"כ הרשב"ם בב"ב ריש דק"ב משום דקנו מקומן וממיל' דאם פינוהם מקומם טמא מדרבנן כמ"ש רש"י ז"ל בסנהדרין דמ"ז ע"ב ד"ה מקומו טמא וגם ממילא דאסור בהנאה כיון דקנו מקומן בזה נראה לדין

לחומר' דהא הטעם דקבר יחידי מותר לפנותו היא כמ"ש למעל' בשם הכ"מ משום דאין דרך לקבור יחידי ודאי ע"מ לפנותו קברוהו באקראי ול"ק מקומו וה"ה בג' רצופים יותר מהשיעור האמור במתני' דמותר לפנותם מטעם שכ' הרשב"ם שם בב"ב על מתני' דנזיר משום דכיון דנקברו רצופים מוכח מלתא דעל ידי הדחק נקברו ע"מ לפנותן ול"ק מקומן דכל ע"מ לפנותן ל"ק מקומן משא"כ בזה"ז דהך דנקברו רצופים אין זה הוכחה מפורשת דנקברו ע"מ לפנותן דהא העולם סוברים שמותר לקבור עד"ז תמיד א"כ נהי שאין זה חזקה בתלת' להחזיק שאר המקום בקברים מ"מ על כל פנים אין כאן הוכחה דנקברו ע"מ לפנותן ואסור לפנותן וא"ל כיון דאיסור פינוי המת אינו אלא דרבנן כמ"ש לעיל בשם הכ"מ ע"כ אף בלי שום הוכחה לקולא ספיקו להקל כמ"ש לעיל ז"א דודאי אם אין לנו הוכחה דנקבר ע"מ לפנותו מהיכי תיתי לעשות מזה שום ספק דהו"ל למיזל בתר רוב הנקברים דנקברים קבורת עולם.

אמנם עיינתי בדברי רשב"ם שם בב"ב בשילהי פירקין דק"ב ע"ב ד"ה אדעת' לנולו שכ' וז"ל אדעתא לנולו לחזור ולפנותו משם הלכך לגמרי נקברו לשם כולן ע"י הדחק ואקראי בעלמ' וכיון דאין זה מקומן לא חשבי' לי' שכונת קברות עכ"ל ומבואר מזה דלרבנן דהוא הת"ק דר"ש שם בבריית' דס"ל דמצאן רצופים אין לחם שכורת קברות הוא מה"ט שכ' הרשב"ם והיא תמי' לכאור' דהא מפ' בד' הת"ק מצאן רצופים ואין בהם מד' אמות כו' יש להן תפיסה ואין להם שכונת קברות והנה הא דאמר יש להן תפיסה מוכח דמותר על כל פנים לפנותן אלא שחייב ליטול גם תפיסתן דאל"כ למאי נאמר דיש להן תפיסה ויעיין בש"ס דנזיר שם ובפרש"י וא"כ תיקשי הא כיון דטעמייהו דרבנן דהיא הת"ק משום דודאי לגמרי נקברו כולן ע"י הדחק ולא ע"מ לפנותם מש"ה אין להם שכונת קברות ולא רואין את האמצעים כאלו אינן ותיקשי א"כ כיון דעל כל פנים נקברו ע"ד קבורת עולם אמאי מותר לפנותם והא קנו מקומן אלא שהמעיין ברשב"ם שם סוף דק"א ע"ב ד"ה מת מושכב כדרכו יראה שם מבואר דשטת הרשב"ם היא דמש"ה במושכב כדרכו נוטלו ואת תפיסתו ובאינו מושכב כדרכו אין לו תפיסה אף אם אמרי' דישראל היא ה"ט דבמושכב כדרכו אמרי' אף על פי שזה לאות שקברוהו שלא במקום ביה"ק רק ע"צ הדחק כיון שלא נמצא רק אחד או שניים ומש"ה ל"ק מקומו ומותר לפנותו אף שקברוהו קבורת עולם כיון שדקדקו להשכיבו כדרכו מ"מ מותר לפנותו כיון שלא נקבר שם רק ע"צ הדחק שלא במקום ביה"ק מ"מ על כל פנים יש לו תפיסה אבל אם אינו מושכב כדרכו אף אם ישראל היא באקראי בעלמ' השליכהו לשם עד שיהי' להם פנאי ויטלהו מכאן לקוברו בביה"ק הלכך אף תפיסה אין לו ע"ש ועל כל פנים המתבאר משם לשטתו

דאף אם קברוהו ע"ד קבורת עולם ל"ק מקומו כיון שלא קברוהו שם רק ע"צ הדוחק ואין המקום מיוחד לקברות וא"כ לק"מ וצ"ל דהא דכ' הרשב"ם בריש דק"ב ד"ה מצא שלשה וז"ל אבל מצאן רצופים יותר משיעור זה אין זה שכונת קברות אלא ע"י הדחק נקברו לשם ע"מ לפנותן היום ולמחר ול"ק מקומן כו' ע"כ לרווח' דמלתא כ' ע"מ לפנותן דבאמת אף קברים קבורת עולם כיון שנקברו רק על ידי הדחק שלא בביה"ק ל"ק מקומן וכנ"ל וא"כ בזה"ז אם נמצאו שלשה מתים רצופים י"ל נמי כיון דעל כל פנים אין אנו דנין אותם לשכונת קברות להחזיק שביה"ק היא ויש עוד מתים קבורים שם וא"כ נמי אמרי' כיון שאין זה מקומן ובאקראי נקברו שם א"כ ל"ק מקומן וכמו שפירשב"ם בד"ה לנולו אלא שי"ל כיון שעל כל פנים שאלו הג' נקברו בדרך הנקברים לפי מנהג העולם א"כ זה גופי' ביה"ק היא ואף שאין מחזיקים זה לש"ק לומר שיש שם עוד מ"מ מנ"ל לומר על אלו השלשה שאין זה מקומן זה נמי מקומן היא וכי יש שיעור לביה"ק כמה יהי' מתים שם וכיון שיש שם ג' מתים ג"כ הוי ביה"ק וקנו מקומן בפרט שאם נאמר כן בהחלט לפ' דברי רשב"ם כאשר כ' למעלה לא זכיתי לעמוד ע"ד דאם נאמר דכל שלא נקבר בביה"ק אף שנקבר קבורת עולם יהי' מותר לפנותו א"כ קבר ידוע דאמרי' בפ' נגמר הדין דאסור לפנותו דמשמע אף קבר א' היכא משכחת לה שקשה לומר דמיירי שידעינן שלא נקבר מדוחק שם וזה היא ממש מהנמנע שיקברו מת א' שלא בביה"ק שלא מדוחק זולת מת מצוה דקנה מקומו ולפי הנראה שם בש"ס בריית' לא מיירי במ"מ אם לא שנאמר דכוונת רשב"ם היא ע"פ שטת רש"י שם בפ' נגמר הדין דקבר הנמצא היא שלא ברשות בעל השדה וה"נ כוונת רשב"ם דמושכב יחידי כדרכו מותר לפנותו אף שמושכב כדרכו ונראה מזה דקברות עולם הי' לו אף על פי כן מותר לפנותו משום כיון שבאקראי נקבר שלא בביה"ק אמרי' ששנא ברשות נקבר ע"פ הדרכים שכ' למעלה בשטת רש"י ואף על פי כן יש לו תפיסה וצריך לאוקמי' לפ"ז דאתי' מתני' כרשב"ג דנקבר שלא ברשות יש לו תפיסה (ובזה הי' אפשר ליתן טעם לפסק הרמב"ם שפ' כרשב"ג כיון דסתם מתני' אתי' כוותי') וה"ה במצא ג' רצופים כיון שאין מחזיקים המקום לשכונת קברות מש"ה מותר לפנותן דתלי' בכולהו כיון שנקברו באקראי שלא בביה"ק דשלא ברשות בעל הקרקע נקברו שם ובזה הי' מקום להקל גם בזה"ז אם נמצאו רצופים כיון דעכ"פ אין מחזיקים לשכונת קברי' כנ"ל אמנם קשה להעמיס כן בכוונת רשב"ם ובר מן דין ב"כ וב"כ לא יכולתי לעמוד ע"ד הרשב"ם אמאי כ' בסד"ה מת מושכב דמש"ה באינו מושכב כדרכו אין לו תפיסה משום דאף אם ישראל היא אמרי' מדאינו מושכב כדרכו שנתהנה שם ע"מ לפנותו מש"ה אין לו תפיסה והרי עיקר דין תפיסה ילפינן מיעא"ה ושם ודאי נתנוהו

ע"מ לפנותו ואפ"ה הי' לו תפיסה וכנ"ל וע"ק על הרשב"ם הנ"ל סד"ה מת מושכב דהא בש"ס בנזיר אמרו דמש"ה בעינן דוקא מושכב כדרכו דאל"כ אמרי' דלמא עכו"ם הוא ול"ל להרשב"ם להוסיף עוד טעם לומר דא"נ ישראל היא באקראי בעלמא השליכהו כו' ול"ל ומנ"ל להרשב"ם להוסיף טעם שלא נאמר בש"ס וצ"ע ויש לי כמה דרכים ליישב ד' הרשב"ם אך שאינם כפי דרך הפשוט כלל הדברים לדינא אם נמצאו בזה"ז ג' מתים רצופים בפחות מאמה בין א' לחבירו נלע"ד להלכה להקל לענין זה שלא נחזיק לשכונת קברות לספק טומאה על מקום השאר אבל אם מותר לפנות העצמות אשר נמצאו וגם אם פינם משם אם מקום הזה טהור ומותר בהנאה (אם היא קבר בנין ועמש"ל) צ"ע לענ"ד אמנם כ"ז אם נראה שהם שלשה קברים אבל אם נראה מהענין שהם קבר א' כגון שהי' רצופים זה לזה עד שא"י לעמוד דופן קבר ביניהם בזה ודאי שאין דינם רק כקבר יחידי דנמצא מותר לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנאה על הדרכים שכתבתי למעלה ובזה אף מוהרד"א מודה כמבואר בדבריו להדיא בענין הג' ראשים שמבואר שם דאף י"ל דעדיף מקבר יחידי הנמצא כמו שמבואר ברמב"ם רפ"ט מה' ט"מ דאם מצא מתים רבים בגומא א' זה אצל זה אין זה שכונת קברות ונוטלן ואת תפיסתן ומשמע דטעמא משום דאמרינן דעכו"ם נינהו וכמ"ש הכ"מ שם (והרמב"ם לטעמי' אזיל דס"ל דעכו"ם יש להם תפיסה כמבואר שם הג' וכ"מ דעתו בפיה"מ באהלות שם מ"ג אבל בדברי הרשב"ם הנ"ל ד"ה מת מושכב מבואר דעכו"ם אין להם תפיסה) והרד"א ז"ל הוסיף טעם דאף אם ישראל הם נראה דבשעת הדבר ובשעת מלחמה נקברו שם ומבואר באבל רבתי פי"ד דבשעת הדבר ובשעת מלחמה אין חזקה לקברות וכתב הרד"א הטעם משום דנקבר ע"מ לפנותן ועוד דהרוג אין לו שכונת קברים כמבואר בש"ס בנזיר ויעיין שם בפירש"י ותוס' והנה מבואר במשנה וש"ס סוף נזיר דאם מצא שלשה ומושכבים כדרכם ה"ז שכונת קברות הא אם אינם מושכבים כדרכם אינו ש"ק כמבואר שם ויש להסתפק אם לא דקדקו עד שפינו העצמות אם הי' מושכבים כדרכם אם לא אם נדון לש"ק ובש"ס שם אמרו וכל הני מ"ט לא אמרינן דלמא נכרי הוא ע"כ ולכאורה ק' אמאי ניקל מספיקא מבלי להחזיק בש"ק ועלה בדעתי לומר דטעמא דמקלינן בספק היא משום דהך דשכונת קברות היא רק מהלכה למ"מ כמו שכ' התוס' בנזיר שם דס"ה ע"א וע"ב ובדנ"א ע"ב ועכצ"ל כן לשטת התוס' דהא שטת התוס' בכ"ד דקיי"ל דעכו"ם מטמאים באהל דלא כרשב"י משום הך מתני' דסוף אהלות דמדורת עכו"ם טמאים וק' א"כ מאי נ"מ אם היא ישראל או עכו"ם אע"כ צ"ל דהלכתא גמירי לה כמ"ש התיו"ט שם בנזיר וע"כ דהך דנמצא שלשה דמחזקינן בשכונת קברות אינו מדא' רק מהלמ"מ ומש"ה דוקא בישראל באתה

הקבלה לא בעכו"ם וצ"ל דאף דחזקת ג' פעמים מדא' היא כדילפי' משור המועד מ"מ צ"ל כמ"ש המק"ח בסי' תס"ז דדוקא בגורם המסתבר אמרינן כן ומש"ה בוסתות קיי"ל שהם רק מדרבנן משום דאינו גורם המסתבר כ"כ כמ"ש המק"ח שם וכן מבואר בש"ס ביבמות דס"ד ע"ב דפריך בשלמא גבי מילה איכא משפחה דרפי דמי ואיכא משפחה דקמיט דמא אלא נשיאין מ"ט ומשני שם דמעיין או מזל גורם וש"מ דאלולא שיש טעם לדבר לא הוי מחזיקי' בתלת זימני כדפריך הש"ס בפשיטות מ"ט וא"כ ה"נ י"ל לענין שכונת קברו' דמדא' לא הוי מחזקינן בש"ק אף בנמצא ג' משום דאינו גורם המסתבר כ"כ ורק היא הלמ"מ וא"כ י"ל באם אינם משכבים כדרכם כיון שי"ל דעכו"ם הם מקלינן מספיקא משום דדעת הרמב"ם נראה בפ"ה מה' שחיטה ובפ"ח מה' מקוואות דכל שהיא הלמ"מ אזלינן בספיקו להקל וכ"נ דעת הטור ביו"ד סי' רצ"ד וע"ש בב"י ומש"ה שפיר כיון די"ל דלמא עכו"ם הם אזלי' להקל בספיקא דאין זה שכונת קברות אמנם הא הרמב"ן בהשגותיו על ספרי המצות שורש ב' האריך להשיג על הרמב"ם וכן האריך הריב"ש בתשו' סי' קס"ג להשיג על הרמב"ם והעלו דאף בהלמ"מ אזלינן בספיקו להחמיר וא"כ לדידהו א"א לומר כן ועוד אפשר דאף להרמב"ם א"א להקל בנדון ש"ק בספק די"ל דהוי כמו עיקרו מהלכה ושיעור הלמ"מ דאזלינן להחמיר כמבואר במשנה ז' פ"י דמקוואות ובתוספתא שם וברמב"ם פ"ו מ"ה מקוואת אלא שאפשר לומר ביושב הש"ס דמקילין משום דלמא נכרי הוא דאפשר בכאן היתה ההלכה להקל בספק כמו שאמרו בש"ס בקידושין דל"ט ע"א לענין ס' ערלה בח"ל דערלה בח"ל הלמ"מ וכך כאמר ספיקה מותר ודאה אסור וה"ה כן י"ל לענין ש"ק ועוד י"ל דרך אחר דאף אם נאמר דדין ש"ק דאורייתא היא אפ"ה הקילו בספק משום דהא חזינן לענין וסתות אף למ"ד דוסתות דאורייתא מבואר מדברי רש"י בנדה דט"ו ע"א דאינו אלא ס' טומאה וז"ל רש"י שם ד"ה דאורייתא הלמ"מ דמחזקי' לה בטומאת ספק עכ"ל וכנ"ל שהיא שטת הרמב"ם בפ"ד מה' א"ב דלשטתו ר' יוחנן דבעי שיעור שתספור ותטבול שם בנדה ט"ו ע"ב ס"ל וסתות דאוריית' ואפ"ה אם שהתה שיעור שתספור ותטבול מותרת משום ס' ראתה ואת"ל ראתה אומר טבלה כמבואר שם בש"ס והיא מה"ט דאף למ"ד וסתות דאו' אינו אלא ספק ומצטרף לס"ס וצ"ל דאף בכמה ענינים חזקת ג"פ הו"ל כודאי כמו בשור המועד דמפקינן ממונא מחזקתו וכן בקמיע מומחה דמותר לצאת אף לרה"ר אף דהוי חשש דאו' עיין מ"א סי' ש"ח ס"ק נ"ז וע"כ דה"ט דבוסתות לאו גורם המסתבר היא כולי האי ותדע דהא חד מ"ד ס"ל דוסתות דרבנן ומדאו' לא מספקינן לי' בטומאה כלל ועכצ"ל כמ"ש המק"ח דס"ל דאין זה גורם המסתבר כ"כ ה"ה למ"ד וסתות דא' י"ל דהיא נמי ס"ל דאינו גורם

המסתבר לגמרי שיהי' ודאי רק ס' הוי וכן מוכרח לדעת הרמב"ם הנ"ל דס"ל דר"י ס"ל וסתות דאו' ומצטרף לס"ס וא"א דהך חזקה ג"פ היא שוה בכ"מ פשיטא דאינו מצטרף לס"ס כמ"ש הר"ן בשפ הראב"ד בחולין פא"ט בשמעתתא דתמרי דכדא דאם נמצאו ג' תולעים אסור משום דאין כאן רק חד ס' דנימוח ע"ש והביאו האחרונים ביו"ד סי' פ"ד וש"מ דהך ספיקא דאין עוד לא מקרי ס' כיון דהוחזק בג' ואמאי סובר הרמב"ם דלר"י דוסתות דאורייתא אפ"ה אם שהיתה שיעור שתספור כו' מותרת מס"ס והא הך ס' ראתה לא שמי' ס' כיון דאיתחזקה אע"כ דכאן בוסתות אף למ"ד דאו' לאו גורם המסתבר היא כמו בעלמא לשוי' ודאי ומש"ה י"ל ג"כ לענין שכונת קברות אף אם מדאו' היא הכי קום להו דאין זה מסתבר כ"כ לתלות בש"ק עד שיהי' ודאי רק ס' הוי ומש"ה כי איכא לספוקי דלמא נכרי הוא כגון אם אינם מושכבים כדרכם אינו ש"ק ועוד י"ל דרך אחר דאף אם נאמר דדין ש"ק דאוריית' וגם ודאי הוא כמו בשאר חזקות ג"פ אפ"ה הקילו בספק משום דבאמת כשאנו באים לחוש ולהחזיק טומאה בהשדה שנמצאו בה הג' מתים ואנו באים לחוש לשאר השדה שגם שם יש מתים נקברים וצריכה בדיקה הנה השדה זו יש לה חזקת טהרה דהא ודאי מקודם שנקברו בה היתה בחזקת טהרה אף שלא נודע אימתי עכ"פ לא נבראה הארץ עם המתים וע' בנו"ב מ"ק חאה"ע סי' ל"א ד"ה והנה הכי כו' ע"ש והנה הגם שחזקת ג"פ יכול להוציא אף מחזקה אחרת דהרי בשור המועד מפקינן ממונא עי"ז וחזקת ממון עדיפ' מכל החזקות כמבואר בש"ס ס"פ המדיר וכן בענין וסתות למ"ד וסתות דאו' אף שהאשה היתה בחזקת טהור' וע' בנו"ב מ"ק חיו"ד סי' נ"ה ואכמ"ל מ"מ ה"מ באם ודאי שהוחזק הדבר ג"פ אלימא הך חזקה לאפקיעי מחזק' אחרת וכן בהך דשכונת קברות דכל השדה הנשאר' צריכ' בדיק' הוא מה"ט אף שיש לה חזקת טהרה וכנ"ל וע' בס' תב"ש סי' ס"ג ס"ק ט"ו ובתשו' בית אפרים חאה"ע סי' י"א סד"ה ולכאור' אף ע"ש מ"מ הך חזקה דג"פ אלימא טפי. אמנם ה"מ במושכבים כדרכם אבל באם אינם מושכבים כיון דיש לספק בעכו"ם ועכו"ם אין לו ש"ק א"כ יש ספק בעיקר הך חזקה דג"פ א"כ יש לאוקמי אחזקת טהרה דמעיקר'. והנה לכאור' יש להביא ראי' כ"א משני דרכים הראשונים שכתבתי ולא כדרך זה דלכאור' תיקשי דהא מבואר בש"ס יבמות סוף דף ס"ד וריש דף ס"ה דבנשואין ומלקיות קיי"ל כרבי דבתרי זימני הוי חזקה ובוסתות ושור המועד קיי"ל כרשב"ג דבעינן תלתא זימנין ע"ש וכ' שם הראשונים ז"ל הטעם משום דהא מלתא ספיקי היא אי בעינן תרי זימנין או תלתא לענין חזקה ומש"ה בשור המועד דאפוקי ממונא הוא אין מוציאין מספק עד דאיכ' תלת' זימנין וכן בוסתות דקיי"ל דרבנן הו"ל ס' דרבנן לקולא משא"כ בנשואין דהו"ל ס' סכנתא לחומר' וכן

במלקיות מחמירינן בתרי זימנין משום יסור רשעים ע"ש בחי' הרמב"ן ובנמק"י ועפ"ז כ' בספר בכור שור בחולין דף נ"ח להשיג על הט"ז ביו"ד סוף סי' ק' דמיפשט פשיטא לי' לענין תולעים הנמצאים בתבשיל דבעינן דוקא ג' תולעים וחולק על הב"ח והבכור שור הסכים עם הב"ח והיא מה"ט כיון דמספק' לן כמאן הלכת' אי כרבי אי כרשב"ג מש"ה בדאו' לחומר' אזלינן אף בתרי (ואף דבעיקר הדין שם דברי הבכ"ש תמוהים דהא ברי' דאינה בטלה הוא רק מדרבנן וא"כ בעינן תלתא כמו בוסתות ואם נאמר כד' הט"ז רס"י ק"ד דאף בשאר איסורים כל שאפשר שיאכל גוף האיסור הוי יבש בלח דאין לו ביטול אף מדאוריית' הוי א"ש אלא שא"כ הב"ח החליפו שיטתם דלדעת הט"ז ריש שי' ק"ד יש להחמיר אף בנמצאו שנים משום דהוי חשש דאוריית' אבל לדעת הב"ח שם ריש סי' ק"ד שכ' להסכים עם דעת הרב שם דדוקא בשרצים הנבדלים הוא דאיכ' למיחש דיפגע בשרץ כעדשה ולא בשאר איסורים א"כ אין בזה רק איסור דרבנן מטעם ברי' ובעינן תלתא כמו בוסתות ובאמת בסוף סי' ק' תרווייהו ס"ל איפכא) והדין עמו וא"כ קשה ממשנה מפורשת בנזיר ואהלות הנ"ל בענין שכינת קברות דאם מצא שנים נוטלן ואת תפיסתן ולא הוי חזקה דשכונת קברות רק בשלשה ואמאי סתם לן תנא כר' באיסור דאו' הא כ' הראשונים דהנהו סתמי דסתם לן התנא בשור המועד וסתות כר' ובנשואין ומלקיות כר' לא סתרי אהדדי מטעם הנ"ל ולפי שיטתם בהך דש"ק הוי לי' למסתם כר' דבתרי סגי להחמיר ולפי דרך הראשון שפיר כיון דהוא הלמ"מ והולכין בספיקי להקל א"כ שפיר דבעינן דוקא ג"פ כמו בוסתות דבעינן ג"פ כיון שהוא דרבנן וכמ"ש בחי' הרמב"ן והנמק"י ביבמות וכן לדרך השני דהך חזקה דשכונת קברות אינו אלא ספיק' ומש"ה שפיר דזהו בג' אבל בב' כיון דס' הוא אם הוי חזקה בג"פ אם כן הו"ל ס"ס. ובזה ניחא נמי דל"ק על תי' הרמב"ן והנמק"י שם ביבמות שכ' דמש"ה סתם לן התנא בוסתות דבעינן ג"פ משום דוסתות דרבנן וא"כ תיקשי מהך סתמא אליב' דמאן דאית לי' וסתות דאו' ולפי הנ"ל א"ש דהא אף למאן דס"ל וסתות דאו' אינו אלא ספק טומא' מהלמ"מ כמ"ש רש"י ז"ל דף ט"ו ע"א ד"ה דאו' וכנ"ל ושפיר איכא לתרוצי כמו לא' מהשני דרכים הנ"ל. חבל לדרך השלישי ק' וא"ל דנמי מה"ט בעינן תלתא דבתרי אין לספק טומאה על השדה שהית' בחזק' טהור' כיון דהך מלתא אי בתרי הוי חזקה ספיק' הוא וא"כ מוקמינן אחזקת טהרה ז"א דהא בספיק' דדינא וס' פלוגתא לא שייך לאוקמי' אחזק' כמ"ש הפר"ח בסי' כ"ט וק"י והתב"ש סי' כ"ט. והכנה"ג סי' י"ח וע' בתוס' פ' חז"ה דף ל"ב ע"ב ד"ה והלכת' עש"ה ובהר"ן רפ"ק דקידושין גבי נתן היא ואמרה היא ובס' מל"מ פ"ז מהל' שכירות ופ"ו מהל' עדות והדברים ארוכים אלא שיש לומר בישוב ק' זו

אף לפי דרך הג' משום דאיכא מילי דבעינין אליבא דכ"ע תלתא זימני לאחזוקי כמ"ש התוס' בנדה דף ס"ג ריש ע"ב ד"ה לימים דהכי קים לי' וכ"כ התוס' שם דף ס"ו ריש ע"א ד"ה ונאמנת וכצ"ל לפי שיטת התוס' ביבמות דף ס"ה ד"ה ושור ובב"ק דף כ"ג ע"ב ד"ה איזהו ע"ש לענין שור המועד דאליבא דכ"ע הוי דוקא בג"פ וע"כ מה"ט היא ולא מחמת ספיקא כמ"ש הרמב"ן והנמק"י וע' בנמק"י שם ביבמות וברמב"ן שם ס"פ הבע"י דיש כמה דברים דבעינן תלתא זימנין כמו בנפלים ומשפחת נכפין ע"ש וא"כ לק"מ ומ"מ לג' דרכים הנ"ל כל שס' ישראל וס' עכו"ם אין דנין לשכינת קברות וא"כ ה"ה בס' אם הי' מושכבים כדרכם נמי אינו ש"ק דהא עכ"פ ס' ישראל או עכו"ם הם וא"ל דלפי הנ"ל דאף בודאי אינם מושכבים כדרכם הוי ס' אם ישראל אם עכו"ם וא"כ כשספק אם מושכבים כדרכם אם לא הוי ס"ס להחמיר שמא מושכבים כדרכם וא"כ ודמי ישראלים נינהו ואת"ל אינם מושכבים כדרכם אכתי איכא לספוקי אם ישראלים או עכו"ם נינהו וא"כ לכל הדרכים יש להחמיר דלדרך הראשון דמותר משום ס' הלמ"מ מותר כמו ס' דרבנן הלא בס"ס להחמיר י"ל להחמיר אף בדרבנן וע' בס' משנה למלך פ"ד מהל' בכורות ופ"ח מהל' אבות הטומא' ופ"י מהל' מקוואות ובס' פ"י בכתובות דף ט' ובתשו' נו"ב מהד"ת חיו"ד סי' ס"ד והדברים ארוכים ולדרך השני דמותר משום ס"ס הנה הך ספיק' דאף אם יש ג' ישראלים קבורים אכתי אין כאן דיש יותר משום דהך חזקה דשלשה בזה לאו ודאי היא זה הוי ס' גמור אבל הס' הראשון דשמא עכו"ם הוא לאו ספק שקול היא דבזה יש ס"ס להחמיר שמא הי' מושכבים כדרכם וא"כ ודאי הי' ישראלים ואת"ל אינם מושכבים כדרכם אכתי שמא ישראלים הם דהא לפי הנ"ל אף באינם מושכבים כדרכם אכתי הוי ס' ובכה"ג לאו ס"ס לקולא גמור היא כיון דאין הספיקות שקולי וכ"כ התוס' להדי' בפ"ק דכתובות דף ט' ע"ב ד"ה אי למיתב בתירוצם עש"ה. ולדרך הג' דמותר משום חזקת טהרה הנה אי איכא ס"ס להחמיר דעת הרשב"א בתשו' סי' ת"א דס"ס עדיפ' מחזק' אפי' להקל וכן דעת הרבה פוסקים ומכ"ש להחמיר די"ל דכ"ע מודי וע' בספר פ"י פ"ק דכתובות בשיטת פ"פ ובקו"א אלא שהאמת הוא דאף בס' אם הי' מושכבים כדרכם לא הוי ס"ס להחמיר דהרי שני הספיקות שם א' הוא אם ישראל אם עכו"ם ובכה"ג לאו ס"ס הוא אף דאם מושכבים כדרכם ודאי ישראלים נינהו ובס' אם מושכבים יש להסתפק מה הי' אם ישראלים אם עכו"ם ע"כ לדידן שאנו מסתפקים בכ"ז שני הספיקות א' הם וגרוע משם אונס חד הוא וכיוצא בזה ממש כתבו הט"ז והש"ך ביו"ד סוף סי' ט"ו לענין גדים קטנים שהם ס' בן ח' עש"ה וה"נ דכוותי' נמצא לשלשה דרכים הנ"ל היכא דמספק' לן מלתא אם הי' מושכבים כדרכם אם לא לקולא אזלינן ולא הוי ש"ק ואין שאר הקרקע הסמיכה

צריכה בדיקה. אמנם כ"ז להג' דרכים הנ"ל אבל יש לפרש עוד דרך אחר בסוגי' שם דלעולם כל היכי דאיכ' לספוקי בישראל יש להחמיר מספק לשוינהו ש"ק והא דבאינו מושכב כדרכו אין לו ש"ק משום דודאי או קרוב לודאי שאינו ישראל ונכרי הוא משום שישראל אין קוברין בענין זה וכ"נ מדברי הרמב"ם פט"ז דאהלות משנה ג' ובחיבורו פ"ט מהל' ט"מ ה"ג שכ' וז"ל שחזקת עכו"ם ע"כ וצ"ל דמאי דקאמר הש"ס דלמא נכרי הוא הך לישנא דלמא לאו דוקא הוא וכן מצינו בש"ס בכ"ד בלשון אימר דמשמעו בכל מקום ספק ואפ"ה בא בקצת מקומות במקום ודאי כמו בשמעתת' דדרוס' בחולין דף נ"ג כמ"ש שם הר"ן וז"ל וכל אימר דאיתמר הכי ודאי חשבינן להו כיון דתלינן בה לקולא ודכוותי' הא דאתמר בפ"ק אימר בעצם נפגמה ובפ"ק דיו"ט נמי אמרינן אימר לא בדק יפה יפה וכולן לשון פשיטות הם עכ"ל וע' תוס' בכורות דל"ה ד"ה א"ד והאמת שגם הנך תרווייהו אימר שהביא הר"ן נמי לא מיתפרשי בחד גוונא ממש דהך אימר שבפ"ק דיו"ט ודאי ממש הוי כמ"ש רש"י ז"ל שם בדף ז' ע"ש אבל הך אימר שבפ"ק דחולין אינו עד"ז כמבואר רק דהוי קרוב לודאי ותלינן לקולא כמבואר שם בש"ס וכן עד"ז הם הנך אימר שבפא"ט וכן י"ל בהך דלמא שבש"ס נזיר דידן דלמא עכו"ם הם או שודאי עכו"ם הם שישראלים אינם קוברים לעולם בדרך זה או דהוי קרוב לודאי שהם עכו"ם שאין דרך ישראל לקבור בענין זה וכ"כ הגאון מוהד"א שם בתשו' חו"י הנ"ל וז"ל דהנה הש"ס לא קאמר דעכו"ם הוא רק אמר דלמא עכו"ם הוא ומידי ספיקא לא נפיק ואפ"ה אמר הש"ס דאין לו שכינת קברות דכיון שמצינו ידים מוכיחות ורגלים לדבר שהם עכו"ם מספיקא לא מחזקינן בש"ק וכו' ע"ש וכן צריך נמי לפרש דברי הרע"ב שבנזיר ובאהלות שכ' וז"ל דכל הני חיישינן להו שמא עכו"ם הם שאין דרכן של ישראל לקבור מתיהם כך ע"כ דהך שמא נמי פירושו קרוב לודאי כמו שמצינו הך לישנא בש"ס דחגיגה דט"ו ע"א שמא באמבטי עיברה וע"ש בתוס' די"ד ע"ב ד"ה בתולה וכן בפ"ק דחולין הגירסא שלפנינו שמא בעצם נפגמה ונמי פירושו קרוב לודאי וכנ"ל וכן יש לפרש נמי הך לישנ' דהרע"ב שכ' שמא עכו"ם הם וכדמסיים שאין דרכן של ישראל כו' וגם הרי הרע"ב נמשך ע"פ הרוב בפירושו אחר פי' המשניות להרמב"ם והרמב"ם בפי' כתב שחזקתן עכו"ם ומ"ש הרע"ב לשון חיישינן שמא עכו"ם כו' וצ"ל דהך חיישי' לקולא היא דמצינו כוותי' בש"ס דחגיגה הנ"ל חיישינן שמא באמבטי כו' וכ"כ רש"י ז"ל בשבת דקנ"א ע"א ד"ה ושמואל אמר בההיא דחיישינן שמא חוץ לחומה לנו וע"ש בשבת בס' המאור ובר"ן שם וע' תוספות בכורות הנ"ל ותוס' קדושין דף נון ע"ב ד"ה ה"ג והנה לשון דלמא הנאמר בשבת כאן נמי מצינו דמתפרש במקום ודאי כמו שמצינו בש"ס גיטין ד"ך ע"א דלמא

אקנוי' אקני לי' רבנן ע"ש ובאמת ודאי כן היא כמ"ש שם הרמב"ן והר"ן וכדמפורש בפ' ג"פ וכן ודלמא השני שבש"ס שם דלמא נתינת הגט היא נמי ודאי כן היא כדמייתי עלה תדע דשלחו מתם כו' ע"ש אלא שהרמב"ן בחי' שם כ' שם וז"ל דלמא אקנוי כו' פי' אע"ג דבדרך דלמא איתמר עיקר היא כו' ואפשר דמשום כבוד ר"ח א"ל כן ע"כ וש"מ דלא רצה לפרש לשון דלמא בדרך ודאי ומש"ה הוצרך לפ' דמשום כבוד ר"ח השיב בלשון ספק אע"פ שהיא ודאי ואולי י"ל הפי' בהרמב"ן דהך ואפשר היא פי' אחר ומתחלה פירש הך דלמא פירושו ודאי וזה כוונתו בדבריו הראשונים שכ' אע"ג דבדרך דלמא אתמר עיקר היא ואחר כך כ' פי' אחר שאפשר דלעולם דלשון דלמא כאן נמי ס' היא אף שבאמת כן עיקר מ"מ השיבו בלשון ספק משום כבודו וזהו דחוק קצת וע"ש בלשון הר"ן ואין להאריך עוד בזה והנה לפי דרך זה י"ל דדוקא בודאי אינו מושכב כדרכו היא דאין לו ש"ק משום דודאי או קרוב לודאי היא אבל בס' אם מושכב כדרכו יש לספקו בש"ק מספיקא דדלמא ישראל היא ועלה בדעתי להביא ראי' דבכ"מ דמחזקינן ע"פ חזקת ג"פ היא דוקא בודאי ולא בספק מהא דקיי"ל ביו"ד סס"י ק"ץ דאין בכתמים משום קביעות וסת וטעמא כמ"ש הט"ז שם ס"ק מ"א משום דכתם אינו אלא טומאת ספק מש"ה לא נקבע וסת ע"י וכן אפי' בבדיקות עד שאינו בדוק כמ"ש הט"ז שם ש"מ דכל שאינו אלא ספק אף שס' זה מוחזק בג"פ אינו מחזיקים על ידו וה"ה בנ"ד באינו ידוע אם מושכב כדרכו כיון דעכ"פ ס' היא אם עכו"ם או ישראל היא אף אם נמצא בדרך זה אין להם דין ש"ק להחזיק על ידם כנ"ל בוסתות אלא שאנן זה דמיון גמור רק לשטת הרמב"ם בפ"ט מה' ט"מ הג' וד' דטעמא דעכו"ם אין להם שכינת קברות משום דלשטתו קברי עכו"ם אינם מטמאים וזה לא מחזיקינן לומר דלמא יש עוד קברים שמא ישראלי' הם כיון דאלו השלשה הם עכו"ם גם השאר הם עכו"ם וקברם אינם מטמאים וע' בחק יעקב סי' תס"ז סס"ק כ"ה ומש"ה לא מספקינן על השדה הנשאר לענין טומאה וכן לענין איסור הנאה אף בשל בנין לענין הנשאר נמי י"ל כיון דהנמצאים עכו"ם הם ואין קברם אסור בהנאה לפי דעת התוס' בב"ק ד' יוד סד"ה שהשור וכן הסכים המל"מ סוף ה' אבל ע"פ הירושלמי וכד' הפר"ח ביו"ד בקו"א סי' ע"ט וע' בתשו' צ"ץ סי' י"ג ובהג"ה שם ומש"ה אין להם ש"ק וא"כ בס' אם הנמצאים עכו"ם נמי י"ל דאין להם ש"ק ודמיא ממש להך דוסתות בכתמים דסס"י ק"ץ הנ"ל אבל לשטת התוס' וסייעתם בכ"ד דקברי עכו"ם מטמאים דלא קיי"ל כרשב"י ואלייהו צ"ל דהא דעכו"ם אין להם שכינת קברות כמ"ש התוי"ט סוף נזיר דהלכתא גמירי להו הכי וכצ"ל לענין איסור הנאה לשטת הרשב"א וסייעתו שהביא שם המל"מ וא"כ אינו דומה לגמרי להך דסס"י ק"ץ דשם הספק היא בהך שנמצא עצמו

דדלמא הך כתם לאו מגופה היא ואף הך דם שנמצא דם טהור היא מש"ה לא מחזיקינן ע"י בתלתא משא"כ בהך דש"ק דאף אם נאמר דעכו"ם הם טמאים הם רק דהלכתא היא דעכו"ם אין להם ש"ק וזה י"ל דוקא בודאי עכו"ם אבל אם מספקא לן אם ישראל או עכו"ם היא יש להם ש"ק מספק ובר מדין י"ל דאין ראי' מוסתות לכאן דשאני התם דקיי"ל וסתות דרבנן ומש"ה אם לא איתחזקה רק בכתמים כיון דעיקר הטומאה ספק היא הו"ל ספיקא דרבנן וגם אף למ"ד וסתות דאוריית' מ"מ לא אלים שם הך חזקה דג"פ כולי האי דהוי רק ס' איסור כמ"ש לעיל בשם רש"י והרמב"ם ומש"ה בכתמים דכל עיקר הטומאה הוי רק ספק הו"ל ס"ס כעין מ"ש לעיל אבל בענין ש"ק אולי לפי דרך זה הו"ל חזקה ודאית כמו בשור המועד וגם הוי חזקה דאורייתא כמו בשור המועד וא"כ י"ל דאף בס' אם עכו"ם היא יש להחזיק בשכונת קברות מספק ועדיין צ"ע אמנם כ"ז לדרך האחרון שכתבנו בפי' הש"ס אבל לפי הדרכים הראשונים שכתבנו פשיטא שיש להקל בספק וכנ"ל וא"כ למעשה הדעת נוטה להקל מלהחמיר איברא דכ"ז היא לענין אם אנו באים לדין על שאר השדה אם לספק שם טומאה ולהצריך בדיקה כדין ש"ק דדאוריית' היא וכן לענין אם באנו לדין ע"ז המקום עצמו אף אחר שפינו העצמות אם מותר בהנאה אם היא קבר בנין דג"כ דאוריית' היא כמ"ש לעיל כ"פ בשם רש"י אבל אם באנו לדין על העצמות אלו אם מותר לפנותם שפיר מותר לפנותם בספק דהא בזה שפיר הו"ל ס' דרבנן דהא איסור הפינוי מדרבנן היא כמ"ש לעיל בשם הכ"מ וכן אם באנו לדין על המקום הזה לענין טומאה אחר הפינוי דג"כ אינו אלא דרבנן כמ"ש לעיל בשם רש"י פשיטא דג"כ יש להקל כדין ס' דרבנן וכן לענין איסור הנאה באם אינו קבר בנין אף דקודם הפינוי אסור להשתמש שם לענין הדברים המבואר ביו"ד סי' שס"ח מ"מ כיון דאין זה אלא מדרבנן משום כבוד המתים פשיט' דיש להקל כדין ס' דרבנן ומעתה הבא נבא לנ"ד הנה לא מבעיא אם נמצאו אלו עצמות האדם מונחים זה אצל זה ממש בלי שום ריחוק כמו שבא בשאלה פשיטא דאינם רק כקבר אחד הנמצא וכבר כ' למעלה דאף לשטת רש"י כל שאינו ידוע בבירור אם קברו ע"מ לפנותו או ע"ד עולם כל שהיא קבר א' נוטלו ואת תפיסתו דתלינן דע"מ לפנותו נתנוהו לשם ול"ק מקומו ואף דהרמב"ם גורס קבר הנמצא מותר לפנותו פנוהו מקומו טמא ואסור בהנאה כ"כ הרשב"א בתשו' שגירסתו תמוה וגם רה"פ לא תסכימו לגרסתו רק דמקומו טהור ומותר בהנאה ואף לפי גירסת הרמב"ם כ"כ הכ"מ בפ"ט מהל' ט"מ דע"כ מיירי לפי גירסתו דמיירי שנמצא ג' קברים ע"ש וכבר האריך הגאון מוהרד"א בתשו' חו"י בטוב טעם ליישב גירסא זו ולפ' דברי הרמב"ם והכ"מ ועכ"פ בנמצא רק קבר א' הכל מודים דמקומו טהור ומותר בהנאה וה"ה

בנמצאו כמה מתים בקבר א' דדינם רק כקבר א' וכן מפ' ברמב"ם רפ"ט מ"ה ט"מ דאם מצא מתים רבים בגומא א' אינו ש"ק רק נוטלן ואת תפיסתן ע"ש ואף דבאמת גם בקבר א' ברשות יש לו תפיס' על כל פנים כאשר הארכתי למעלה וכמפ' במשנה דאהלות ונזיר וכן במצא מתים רבי' בגומא א' כ' הרמב"ם דנוטלן ואת תפיסתן וכנ"ל וכאן כפי הבא בשאל' נראה שלא פינוי רק העצמות ולא העפר שתחתיה' כלל א"כ לא נטלו את תפיסתן מ"מ פשיטא דעיקר נטלית התפיס' הוא רק לכתחל' דבדיעבד לא איכפת לן כמ"ש הר"ש ספט"ז מאהלות דאף לא נטל תפיסתו מקומו טהור ובפרט במצא מתים רבים בקבר א' דנרא' מדברי הרמב"ם דטעמ' דנוטלן ואת תפיסתן משום דאמרינן דעכו"ם הם כמ"ש שם הכ"מ ברפ"ט והא שכ' הרמב"ם דצריך ליטול גם התפיס' דלטעמי' אזיל שס"ל דעכום יש לו תפיסה אבל הרשב"ם ס"ל דעכו"ם אין לו תפיס' כמו שמבואר בדבריו בב"ב סוף דק"א ד"ה מת מושכב וכ"מ להדיא שם בתוס' ד"ה המוציא ובהר"ש באהלות וא"כ במצא מתים רבי' בקבר אחד דנרא' מד' הרמב"ם דאמרי' דעכו"ם הם כמ"ש שם הכ"מ ע"כ לד' הרשב"ם והתוס' והר"ש אין להם תפיס' אף לכתחל' ע"כ אם בנ"ד הכי הוי כמו שנרא' מלשון השאל' שהי' מונחים זה אצל זה בלי שום ריחוק דודאי אין כאן בית מיחוש אלא אף אם לא הוי הכי שהי' מונחים מרוחקי' קצת זה מזה אלא שאין בין זה לזה הפסק אמה כבר בררנו למעל' דעל כל פנים אין לדין בזה שכונת קברות לענין מקום הנשאר להצריך בדיק' אלא שאר המקום א"צ בדיקה רק דיש להסתפ' למעש' אם אחר הפינוי מקומו טהור ומותר בהנא' או לא וכ"ז אם ודאי הי' מושכבי' כדרכ' אבל בנ"ד שספק היא אם הי' מושכבי' כדרכם כבר כתבנו דהדעת נוטה בלא"ה אף אם נמצאו רחוקי' זה מזה לגמרי כשיעור הפרש שבין קבר לקבר דאם ס' היא אם הי' מושכבי' כדרכם דיש להקל דאין להם שכונת קברות כלל ואף שלא החלטנו דבר זה מ"מ היינו לענין אם להצריך בדיקה מקום הנשאר וגם לענין איסור הנאה אחר הפינוי אבל לענין טומא' אחר הפינוי ודאי מותר בספק אם מושכבי' כדרכם כדין ספיקא דרבנן וא"כ בנ"ד דתרווייהו איתנהו לקולא שעל כל פנים לא הי' מרוחקי' זה מזה כשיעור הפרש שבין קבר נקבר וגם הי' ס' אם הי' מושכבים כדרכם א"כ המקום הנשאר ודאי טהור מצד קורבת הקברים כנ"ל והמקום אשר פינוי העצמות ג"כ טהור מצד הספק אם הי' מושכבי' כדרכם ולענין איסור הנאה במקום הפינוי פשיט' דאין כאן מקום להחמיר דהא דעת הטור בסי' שס"ד דקברים של עכשיו שאינם בבנין אף שמכסין למעל' בעפר תלוש דינו כמחובר ואינו נאסר בהנא' ושכן דברי הרא"ש והב"ח שם כ' שנרא' שכ"ה נמי דברי הרי"ף והרמב"ם ונרא' שכן עיקר להלכ' ושלא כד' הר' ישעי' שם בטור וכ"כ בתשו' חו"י הנ"ל שקיי"ל כד' הטור ולא כהר'

ישעי' ע"ש ואף שכ' הרש"ל והביאו האחרונים שמנהג העולם שלא ליישב ע"ג הקברי' כנלע"ד דלא מטעם שחשו לד' הר' ישעי' אלא שבאמת גם לד' הטור אסור עכ"פ מדרבנן ליישב על הקבר כמו שמבואר בסי' שס"ח דאין נוהגים קלות רחש בביה"ק וכ"כ הב"ח בסי' שס"ד דבזה אף הרא"ש מודה ובנ"ד כיון דעכ"פ בהנא' מידי איסור דאוריית' לד' הטור וסייעתו שהיא עיקר א"כ לענין איסור דרבנן כיון שס' היא אם ישראל אם עכו"ם היא פשיט' דיש להקל כדין ספק דרבנן לקולא דהא פשיט' דאף לד' הרשב"א וסייעתו דאין חילוק לענין איסור הנאה בין עכו"ם לישראל היא דוקא לענין איסור הנאה דאוריית' אבל כאן דאין כאן איסור הנאה דאורייתא רק איסור הנאה דרבנן משום כבודן של מתים כמבואר בסי' שס"ח פשיט' דבעכו"ם לא שייך זה וא"כ בספק עכו"ם יש להקל ועוד בר מן דין כיון שכתבנו דלענין לספק טומאה על שאר המקום בלא"ה אין לחוש אם נקברו רצוף משיעור שבין קבר לקבר רק שבאנו לדין על המקום שפינו משם העצמות וא"כ כיון שעכ"פ אין כאן איסור תורה לד' הטור שעיקר היא ממיל' לא שייך בזה מקום איסור דרבנן משום כבודן של מתים דזה היא רק קודם הפינוי אבל אחר הפינוי לא שייך כבודן של מתים וכ"כ בתשו' חו"י הנ"ל וכ"מ להדי' מדברי הכ"מ פ"ח מה' ט"מ ה"ה ע"ש היטב ואף אם נאמר שקשה להכריע בבירור בין ד' הר' ישעי' לד' הטור וספיק' דפלוגת' היא וכ"נ שנוטה ד' הש"ג בפ' נגמר הדין מ"מ בנ"ד כיון שספק היא אם עכום היא ודעת התוס' בב"ק ורוב הפוסקים דבמת עכו"ם לא שייך איסור הנאה וכן הכריע המשנה למלך מן הירושלמי וא"כ מותר מס"ס שמא הלכה כדברי הטור ודעמי' שבקברים של עכשיו לא שייך איסור הנאה ואת"ל כדברי הר' ישעי' שמא עכו"ם הוא ולא שייך בי' איסור הנאה והך ס"ס מתהפך נמי כמובן בפרט שבנ"ד אית בי' כל הני צדדי קולא שהדעת נוטה בלא"ה להקל כנ"ל וקשה לכפול הדברים ועוד אני אומר שעוד יש כאן טעם להקל לגמרי כיון שאינו ידוע אם הי' מושכבים כדרכם או לא א"כ ספק היא אם ישראל או עכו"ם הם י"ל דעכו"ם הם דכיון שרוב העיר הם עכו"ם כמו שבא בשאל' אית לן למיזל בתר רובא דכל דפריש מרובא פריש ואף ע"פ שהמקום היא בשכונת ישראל וקרוב היא יותר לבתי ישראל מ"מ הא קיי"ל כר"ח בפ' לא יחפור דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ועל נדון כזה כבר השיב הרשב"א בתשו' ח"א סי' פ"ג על קבר שנמצ' בשכינת שנתנוהו ע"מ לפנותו כל שנקבר ישראל סמוך לביתו של ישראל אצל מפתן הבית מבחוץ ולא נודע אם ישראל אם גוי אם נדון לספיקו טהור מפני שהוא רה"ר ורוב אנשי העיר גוים שלא נשארו בה מישראל כ"א שנים שלשה כו' והשיב הרשב"א וז"ל כל כה"ג לעולם ס' טהור ואפי' ברה"י וכו' דכל דפ' מרובא פ' ואע"ג דקרוב לביתו של ישראל אין בכך כלום

דרוב וקרוב הולכים אחה"ר וכו' וא"ת והלא אנשי העיר כקבועים חשבינן להו וכל קביע כמחצ' על מחצה כדאמרינן כו' אי דאזל' איהו לגבייהו כל קבוע כמחצ' על מחצה כו' לא היא דהתם בדאזלי' איהו לגבייהו ונבעל' לאחד מהם נמצא שהיא קבל' מן הקבוע וכו' אבל כאן שאנו דנין על המת הזה שהפרישהו והביאוהו כאן וקברוהו בודאי בא מן הרוב חשבינן לי' עכ"ל הרשב"א והנה הרשב"א בס' תה"א בית ה' סוף שער ד' כתב וז"ל ומסתברא דאפי' בעיר שרובה עכו"ם כו' אם ישראלים שבאותה העיר דרים בשכונה בפני עצמה שאין דרך העכו"ם מפסקת אותו הרי אותה שכונה כעיר בפ"ע ואין הולכים בה אחר רוב העיר כולה אלא אחר רוב השכונה כו' דהרי שכונה זו כעיר בפ"ע ואף ע"פ שאין דלתות השכינה ננעלות כו' ע"ש ובס' בד"ה שם חולק עליו מכח ההיא דר"ח דרוב וקרוב הולכים אחר הרוב ע"ש ובס' משמרת הבית חוזק הרשב"א דבריו שבס' תה"א דאינו דומה להך דר"ח דשם מיירי שרגל הכל מצוי' שם אבל בהך דהרשב"א דמיירי בשכונה מיוחדת שאין דרך העכו"ם מפסקת הו"ל כעיר היושבת בין ההרים דמפ' בש"ס פ' לא יחפור דאין הולכים אחר הרוב דמעלמ' ע"ש ולכאור' דברי הרשב"א שבתשוב' הנ"ל סותרים לדבריו שבתה"א ומשמרת הבית וכבר הרגיש בזה הפר"ח ביו"ד סי' ס"ג סק"ג ד"ה אלא שיש לדקדק ותירץ הפר"ח דהך דתשו' הרשב"א מיירי שהשכונה הזו הי' דרך העכו"ם מפסיקת' ע"ש והנה בנ"ד ל"מ לדעת הרא"ה דודאי הולכים אחר רוב העיר והב"י ביו"ד סי' קכ"ט כתב שגם הרא"ש סובר כן אלא אפי' לדעת הרשב"א וכן סתם המחבר בש"ע יו"ד סי' קכ"ט סי"א והש"ך שם כתב דהרא"ש לא פליג וכן נראה שהיא הסכמת הבית שמואל באה"ע סס"י ואו ס"ק ל"א מ"מ הרי זה דוקא באין דרך עכו"ם מפסקת ובנ"ד כפי שבא בשאל' דרך הרבים עובר שם ואף דרך העכו"ם היא דרך שם ובזה ודאי אזלינן בתר רוב העיר כמבואר בס' מ"ה וכן מבואר להדי' בס' ת"ה הקצר הביאו הב"י שם וכן מוכרח לומר הפ"י בתשו' הרשב"א הנ"ל כמ"ש הפר"ח אמנם בס' תב"ש בסי' ס"ג סק"ב פירש דברי הרשב"א שבתשוב' הנ"ל דמיירי דאף בשכונה הזו שנמצ' הקבר נמי הי' רוב עכו"ם עיין שם וגם האריך להשיג על הפר"ח והעלה דבכל ענין לא אזלינן בהר רוב העיר אלא אחר המצוים בשוק אף שדרך הרבים שם אלא שנרא' מדבריו דדוקא בידוע שבשוק ההיא מצוין ישראלים יותר מעכו"ם הא לאו הכי לא אזלינן בתר השכונ' אף אם היא שכונת ישראל כיון דדרך העכו"ם מפסקת י"ל דלפעמי' העכו"ם רבים יותר מבני השכונה ובזה מיישב דברי המשמר' הבית דכתב להתיר בבשר הנמצא בשכונת ישראל דוקא באין דרך העכו"ם מפסיק ובסס"ק ההוא לא ברירא לי' להתיר אף באין דרך העכו"ם מפסיק אלא בידוע בבירור שרוב המצוין שם ישראל ע"ש אמנם

מד' הש"ך סי' א' ס"ק י"ז משמע דאף באינו ידוע מי מצוי יותר אזלינן בתר השוק וכן בספר בית שמוחל באה"ע סי' ואו ס"ק ל"א מבואר דבכל ענין אזלינן בתר השכונה וזה לשונו לכן כשיש לישראל שכונה אפי' דרך עכו"ם מפסיק מ"מ מסתמא שם בשכונה רוב ישראל שכיחי וכו' ע"ש וכ"נ מדברי התב"ש עצמו בריש דבריו שם דדוקא בענין גניבה היא דהטיל הרשב"א תנאי דבעינן שלא יהי' דרך העכו"ם מפסקת היא לא"ה אף שבשכונת ישראל מסתמ' הרוב ישראל שכיחים דאין זה ענין לשודדי לילה דאין אנו יודעים מי מהגנבים שכיחי שם יותר אבל בשאר דברים אף בשדרך העכו"ם מפסיק אזלינן בתר השכונה ע"ש ודבריו צ"ע קצת ואם נאמר כן הי' מקום להחמיר בנדון דידן אף שדרך העכו"ם מפסיק י"ל דאזלינן בתר השכונ' אלא שמד' המשמרת הבית שם משמע להדי' איפכא דאם דרך העכו"ם מפסיק אזלינן בתר רוב העיר ולכן יש להקל ועוד אני אומר שבנ"ד כ"ע מודי דאזלינן בתר, רוב שבעיר ולא בתר השכונה דדוקא בענין בשר שנמצא בסי' א' ובסי' ס"ג ביו"ד וכן לענין אבדה בח"מ סי' רנ"ט אזלי' בתר השכונ' ולא בתר רוב העיר כיון שי"ל שכאן נפרש במקום המציא' וכאן שכיחי טפי אנשי השכונ' א"כ מה לנו ברוב העיר וע"ד שפי' התב"ש רסק"ב דברי הסמ"ע דח"מ סי' רצ"ט סק"ו ולענד"נ כוונת הסמ"ע פשוט עפ"י דברי הרמב"ן בחידושיו בב"ב בשמעתתא דרוב וקרוב שכ' שם בדכ"ד דפ' אבל גנבי מצנעו דל"א רוב וקרוב הולכים אחה"ר חלא בקרוב שאינו מקומו ממש אבל במקומו ממש עדיפא מרוב משום דאמרי' כאן נמצאו וכ"ה ועד"ז היא כוונת הרמב"ן במלחמו' בפ' האשה שלום בעובד' דיצחק ריש גלותא עש"ה והפר"ח כאן בסי' ס"ג הביא דברי הרמב"ן שבב"ב הנ"ל ולזה כיון הפרישׁ' ג"כ ביו"ד סי' קכ"ט ס"ק ל"ג וס"ק מ"ח וע' שם בש"ך ס"ק כ"ז וס"ק מם ובט"ז ס"ק י"ז ובט"ז יו"ד סי' רצ"ד ס"ק י"ז ודברי הפרישׁ' שם ס"ק כ"ב תמוהי' ואולי גם התב"ש כוונתו כן.

אמנם זה שייך דוקא לענין הנך שנמצאו תוך השכונ' או הכרם די"ל בהו כאן נמצאו וכ"ה או מטעם שכ' התב"ש כיון דעכ"פ ידעינן בודאי מאן דאיתחזיק הכא טפי ומאי איכפת לן ברוב העיר דלא שכיחי הכא ע"כ תלינן דמרובא דהי' כאן נפל אבל בהך דתשו' הרשב"א סי' פ"א דפשיט' דאין זה מקום ספק אולי זה שנקבר בכאן מת במקום הזה ממש שנקבר ומכ"ש בנ"ד דאין שכונת קברות רק בנמצא שלשה ואיך יתכן ששלשה אנשים ויותר מתו במקום זה עצמו שנקברו שמה זה היא מהנמנע רק במציאות שנהרגו שם או שמתו שם בשעת הדבר ובאלו אופנים אין להם דין שכונת קברות לכל דבר כמבואר באבל רבתי פי"ד וכ"כ בתשו' חו"י הנ"ל וע"כ לומר דמתו על מטתן והביאם לכאן לקוברם כמ"ש הרשב"א בסוף תשובתו הנ"ל וז"ל אבל כאן שאנו דנין על המת

הזה שהפרישהו והביאוהו לכאן וקברוהו בודאי בא מן הרוב חשבי' לי' ע"כ ובזה מה לנו לתלות במי ששכיח טפי בשכונ' זו הא עכ"פ המת הזה שנקבר כאן לא מת כאן במקום הזה שנקבר ובודאי הביאוהו לכאן ממקום אחר מה לנו ששכיחי ישראלים יותר בשכונה זו מעכום ואין לנו לתלות רק ברוב העיר ואולי מטעם זה הי' אפשר לפ' גם תשו' הרשב"א הנ"ל אף באין דרך העכום מפסיקתה דאין הולכים בזה אחר השכונ' ודלא כהפר"ח אלא שנרא' מדברי המ"ה דשכונ' שאין דרך הרבים מפסקת דינה כעיר בפ"ע ודינה כיושבת בין ההרים וכ"כ הט"ז בשמו בסי' קכ"ט ס"ק י"ז וגם נראה מדברי הפרישׁ' והש"ך שם דטעמא דכל מקום השכונ' איכא למימר בה כאן נמצא וכ"ה לגבי בני השכונ' דכל השכונ' מקומן היא מש"ה תלינן בבני השכונ' נגד בני העיר. אמנם כ"ז באין דרך הרבים מפסקת אבל בדרך הרבים מפסקת כיון דבזה אין השכונ' דינה כעיר בפ"ע כיון דרגל הכל בה כמו שמבואר בדברי משמרת הבית שם א"כ אף אם נאמר דעכ"פ אף בזה רוב השכיחי' בהשכונ' ודאי בני השכונ' הם כמ"ש הבי"ש בסי' ואו סקל"א עכ"פ אין להשכונ' נגד העיר רק דין קרוב ורוב העיר עדיף מקרוב ודוקא בענין בשר שנמצא או בענין אבדה אף בזה הולכים אחר רוב המצוי' שם דבזה שפיר שייך לומר כאן נמצא וכ"ה אף אם אין להשכונ' דין עיר בפ"ע והיא מעורבת בכלל העיר מ"מ כיון שנמצא במקום שפירש ממש ובמקום המציא' ממש הי' רוב בני השכונ' והמיעוט בני העיר שפיר אזלי' בתר הקרוב שהיא מקומו ממש אבל בענין קבר או קברים הנמצאי' דלא שייך לומר כן דהא לא מת במקום שנקבר פשיטא דבדרך הרבים מפסיק בשכונ' כיון דאז לא נחשב השכונ' כעיר בפ"ע לא שייך לומר בזה כאן כ"נ וכ"ה ובזה א"צ למ"ש התב"ש שם ליישב דברי הרשב"א דבענין יי"נ התנה דוקא שלא תהי' דרך העכום מפסיק ובענין בשר הנמצא כ' סתם דאזלי' בתר רוב הנמצא ויישב בדוחק ולפי הנ"ל א"ש וזה ברור ונכון לפע"ד אלא שצ"ע בהיתר זה מטעם אחר דהא כיון שלא נודע קברי' אלו לבני אדם עד הנה ודאי הם משנים קדמניות וא"כ מאן לימא לן שאז ג"כ הי' רוב העיר עכו"ם כמו עכשיו דלמא אז הי' רוב העיר ישראלי' וכיון שכן לית לן למיזל בת"ר כמ"ש הש"ג בפ' לא יחפור וז"ל וכ"ע מודי דלא סמכי' על הרוב אלא היכא שהוברר היות הדבר ההיא רוב ע"כ ובנ"ד לא הוברר כנ"ל ול"ד להך דתשו' הרשב"א הנ"ל דהתם נראה דמיירי שנמצא קבר חדש משא"כ בנ"ד אמנם נראה דגם הא לא תברא ול"מ לשטת רש"י ז"ל בקדושין דע"ט ע"ב ד"ה מי איכא למימר שמבואר שם מדבריו שס"ל דכל היכא דליכא חזקה דמעיקר' אזלי' בתר השתא ונרא' שזהו שיטת רש"י ז"ל נמי בקידושין דנ"ז ע"א ד"ה ונמצאת עש"ה ונסתלק מעליו ק' התוס' ז"ל שם ד"ה שחטה ולפי שטת רש"י ז"ל

א"כ בכאן כיון דעכשיו ודאי הנ"ל רוב עכום ודאי גם מעיקר' הכי הוי אלא אפי' לשטת התוס' ז"ל שם בקדושין דנ"ז ד"ה שחטה ודע"ט ע"ב ד"ה מי איכא למימר דנרא' מדבריו דלא אזלי' בתר השתא כלל לומר דודאי מעיקר' נמי הכי ודאי דחזק' דהשת' לאו כלום היא רק לענין חומר תרומה וקדשי' כמ"ש התוס' ריש מס' נדה (א) **(**הג"ה מבן המחבר** א) ולכאור' הי' נראה להוכיח דגם הרמב"ם ס"ל בזה כשיטת התוס' ולא כשיטת רש"י מהא דכ' הרמב"ם פ"ח מהל' טומאת מת ה"ג דהתלולית הקרובות לעיר הסמיכה לבית הקברות או לדרך בה"ק אחד חדשות ואחד ישנות הרי אלו בחזקת טומאה וכו' אבל הרחוקות החדשות טהורות והישנות טמאות שמא הי' קרובות מעיר שחרבה או מדרך שאבדה והוא עפ"י שיטת התוס' בכתובות דף כ' ע"ב ולא כשיטת רש"י שם ע"ש בתוס' ד"ה טמאות ונוכל לומר דרש"י ותוס' אזלו לשיטתם דרש"י ס"ל דבמקום דליכא חזקה דמעיקרא חזקה דהשתא מלתא הוא וא"כ להכי לא חיישי' דלמא אף שעכשיו רחוקה כבר הית' קרובה ולהכי מוכרח לפרש פי' אחר ע' במג"ש ובחי' מהר"מ שיף אבל התוס' דס"ל דחזקה דהשת' לאו מלתא הוא כלל ולהכי ס"ל דחיישי' אף שעכשיו רחוקה בפ"א הית' קרובה וא"כ לכאור' נראה דגם דעת הרמב"ם בזה כתוס' דחזקה דהשת' לאו מלתא הוא וגם יהי' מוכרח דלא כשיטת מהרש"א דס"ל דגם רש"י ס"ל דא"א לומר הכי לפי שיטת רש"י בכ"מ דס"ל דחזקה דהשת' מלתא הוא אבל אעפ"כ נלע"ד דאין ראי' משם דהא בלא"ה הקשו הקדמונים על שיטת התוס' דאכתי מספיק' איך מחזיקין טומאה בא"י ותי' דדרכים ועירות עבידי להשתנות בכ"פ וא"כ אין ראי' משם למק"א אכן האי נ"ד דומה לשם אכתי צ"ע.)** מ"מ בנ"ד אית לן למיזל לקולא כיון דמספק' לן מעיקר' מי הי' הרוב בעיר הזאת אית לן למיזל בתר רוב העיירות שבח"ל ורוב העיירות שבח"ל רוב עכום נינהו כמ"ש הר"ן בפ"ק דמגלה לענין עיירות המסופקת אם מוקפת חומה מימות יהושע ב"נ או לא הורו הגאוני' ז"ל שהולכין אחר רוב העיירות כו' ע"ש ואעפ"י שבס' פ"מ א"ח סי' תרפ"ח כ' דהר"ן שם מספק' לי' אי אזלי' בתר רוב עיירות משום דאולי אמרי' בזה כל קבוע כמע"מ ומש"ה כ' הר"ן ואת"ל ס' שקול היא ע"ש במחיל' מכבודו לא כיון יפה ואשתמטתי' דברי הר"ן בע"א ר"פ כל הצלמי' דמבואר שם להדיא דאם רוב המקומות אין נעבדין ומיעוט נעבדין אם נסתפק לנו באיזה מקום שאין מנהג שלהם ידוע מותרי' משום דאזלי' בת"ר ואפי' לר"מ דחייש בעלמא למיעוטא מותר בזה והאריך שם להשיג על הרמב"ן ז"ל. אמנם אף הרמב"ן ז"ל לא החמיר רק לר"מ אבל לרבנן דקיי"ל כוותייהו מותר משום דאזלי' בת"ר ע"ש וש"מ דלא שייך בזה לומר כל קבוע כמע"מ והיינו ע"כ כמ"ש הא"ר שם סי' תרפ"ח ס"ק ה' בשם הגהת אלפסי דבט'

חניות מוכרת בשר שחיטה וא' מוכרת ב"נ וא' א"י מה מוכרת ל"א כל קבוע כו' והביאו הפ"מ שם וע' בש"ס ברכות די"ט ע"ב ונ"ל דל"ד לתערובת חניות דלרוב הפוסקים הוי קבוע וליש פוסקי' אף מה"ת דשאני התם דנתערבו החניות אבל כאן ידועים הם אלא שחנות אחת א"י מה היא ומש"ה מה שדימה שם בס' פ"מ לנחל איתן ל"ד דנחל איתן הוי כמו תערובת חניות וכבר האריכו בזה המחברי' אבל נידון זה ל"ד לשם ומה"ט נ"ק נמי מדברי הרמ"א יו"ד סי' קי"ד ס' יוד ומתשו' צ"ץ סי' ל"ב ופר"ח א"ח סי' תנ"ג דכל הני דמי ממש לתערובת חניות. אמנם דברי הט"ז יו"ד סי' קי"ד ס"ק י"ד הם לכאור' נגד זה וגם יש עיין דק בתשו' מהרי"ק שורש קע"א בענין סבלונו' במ"ש שם בשורש ההיא קרוב לתחלתו גם מ"ש דהני והני קבוע וכו' ע"ש וע' בס' בני אהוב' בענין זה בפ"ט מה' אישות הלכה כ"ט ואכמ"ל ובר מן דין אני אומר דאף אם לא נכריע בבירור דאית לן למיזל בתר רוב עיירות מ"מ כיון דאין להכרוע מצד רוב העיר אם עכום או ישראל ההיא משום דלא ידעי' מי היא הרוב אז ממילא אית לן למיזל בתר רובא דעלמא ורובא דעלמ' עכום נינהו ול"ת כיון דמספק' לן מלתא א"כ אולי רוב העיר הי' ישראל ואם כן הי' רובא דעלמא לא מהני א"כ כיון שיש ספק בזה לא ניזול להתיר בתר רובא דעלמ' כיון דספיק' היא אלא כיון דמספקא לן ברוב העיר מי הי' אזלי' בתר רובא דעלמא וראי' לזה ממ"ש הש"ך ביו"ד סי' א' ס"ק י"ז לשטתו דאזלי' בתר רוב השוק ואם שוים בשוק אזלי' בתר רוב העיר ע"ש וכבר תמה ע"ז הפר"ח בסי' ס"ג והתב"ש שם בסי' ס"ג ס"ק ד' ביאר כוונת הש"ך דלא מיירי בענין שידעי' דודאי שוים בשוק דבזה לא אזלי' בתר רוב העיר אלא שמיירי באם שוין למראית עין וא"א לעמוד מי הרוב וכיון דמספקא לן מי הרוב בשוק אזלי' בתר רוב העיר עש"ה הרי דאף דרוב דהשוק דוחה רוב העיר לדעת הש"ך אעפ"כ אם מספקא לן מי הרוב בשוק אזלי' בתר רוב העיר וה"ה בנ"ד אעפ"י שודאי רוב העיר דוחה רובא דעלמא מ"מ אם מספקא לן מי הרוב בעיר אזלי' בתר רובא דעלמא וראי' לדברי הש"ך והתב"ש ולדברינו הנ"ל מדברי הרמב"ן בחי' לב"ב ריש דכ"ד וז"ל הא דאמר רב נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל מותרת וקס"ד משום דקסבר קרוב עדיף מרובא ליכא למיחש דלמא עכום יש באותו צד של העיר שהוא קרוב מן ישראל הדרים שם דכיון דרובא ישראל לית לן להחזיק קרוב אא"כ הקרובה לפניך עכ"ל ביאור ד"ז הוא כיון דעכ"פ הקרוב מכריע דהחביות הנמצא מעיר הזאת היא מש"ה מותר דהא בעיר הזאת רוב ישראל הם ואזלי' בת"ר מאי אמרת שמא באותו צד קרוב לבית עכו"ם וקרוב עדיף מרוב לפי הס"ד מ"מ כיון שבזה עצמו אנו מסופקי' אם קרוב לבית ישראל או לא בזה גופי' הרוב מכריע דהא זה ודאי שבעיר הזאת רוב ישראל ע"כ הרוב מכריע דודאי קרוב לבית ישראל היא וכבר

הארכתי בתשו' אחרת בתכלי' האריכו' בביאור הדברי' הרי דאעפ"י שאם היינו יודעים בבירור שקרוב הי' לבית עכו"ם היתה אסורה אף שהרוב ישראל משום דקרוב עדיף מרוב אעפ"כ כיון שאנו מסופקים אם קרוב לבית ישראל או לבית עכום אמרי' כיון שזה בודאי שהרוב ישראל הם זה בעצמו מכריע שקרוב לבית ישראל הי' ה"ה בנ"ד אף שאם הי' ברור לנו שרוב העיר ישראל הי' אסור אף שרובא דעלמא עכו"ם הם מ"מ כיון שאנו מסופקים אם רוב העיר ישראל או עכום אמרי' כיון שעכ"פ רובא דעלמא עכום הם זה גופי' יכריע שרוב העיר עכום הי' ומותר וכ"ה בדברי הש"ך דסי' א' והתב"ש דסי' ס"ג ולענ"ד אפשר להעמיס כן בכוונת התב"ש שם סק"ד עש"ה וז"נ לפע"ד (ב) **(**הג"ה מבן המחבר** בהגהותי לח"ב סי' מ"ח פקפקתי ע"ז טובא מדברי התוס' בחולין דפ"ו וכתבתי דאין ראי' מדברי הרמב"ן הנ"ל דהוא סתם יינם דאינו אסור רק מדרבנן עש"ה. ועלה על לבי דאעפ"כ אפשר לדינ' צדקו דברי אאמו"ר הג' זללה"ה בכאן דהנה בעירובין ריש דף ל"ו אמרינן רבא אמר התם תרי חזקה לקולא הכא חדא חזקה לקולא ופרש"י וז"ל רבא אמר גבי נגע בא' בלילה אפי' יש שני כתי עדים חלוקות אחת אומרת שמת קודם שנגע בו ואחת אומרת שמת אחר שנגע בו ר"ע מטהר ואפ"ה ל"ת התם תרי חזקה לקולא ומש"ה אזלינן לקולא דאוקי תרי להדי תרי והעמד מח על חזקתו הא' כל הלילה וחי הוא ועוד העמד נגע על חזקתו הא' וטהור הוא הכא במתני' חדא חזקה דאיכא למימר העמד תרומה על חזקתו ומשום חדא חזקה לא מרעינן סהדי וכו' ע"ש אלמא דבתרי ותרי שני חזקות מכריע וכן העלה בס' ש"ש ש"ו פי"ז לפסק הלכה והנה הריב"ש בסי' תשע"ט הוכיח דשתי חזקות הוה כמו רובא ואאמו"ר הג' זללה"ה כ' בכוונתו דעכ"פ לא עדיפא מרובא וכמו דמוכח מראייתו של הריב"ש דנותנין עליו חומרא חיים וחומר' מתים וכבר האריך בזה בכמה תשוב' (דלא כיש מי שכתבו להיפך) ורמזו בקיצור בספרו ישרש יעקב ר"פ האשה שלום וא"כ גם רוב מכריע נגד תרי ותרי אף דתרי אנשים עדיפא מרובא אעפ"כ בתרי נגד תרי הרוב מכריע וא"כ מכ"ש לגבי רוב נגד רוב דרובא גרע מתרי הרוב הבא ממק"א מכריע לרוב של אחד מהם ואף דהתם השני חזקות מסיעות לתרי עדים לסתור דברי)** ועכ"פ נתברר דבנ"ד תלינין הקברות שעכום הי' ואין להם שכינת קברות ושרי לכ"ע וע' בתשו' הרשב"א ח"ג סי' שע"ח הביאו ביו"ד סי' שע"ד וז"ב ועוד יש טעם להקל בנ"ד דהא כאן הו"ל קבר המזיק לרבים מתרי טעמי דהא כפי הבא בשאל' דרך הרבים עובר סמוך לשם ובכה"ג הו"ל קבר המזיק כו' כמבואר בטוש"ע סי' שס"ד ועוד דהא מקום הזה מוקף בבתים מארבע רוחות בשני רוחות היא סמוך ממש לבתים ובשתי רוחות האחרות עכ"פ אין הפסק בין הבתים רק כשלשים אמות ובכה"ג

הו"ל מזיק לרבים כמבואר באבל רבתי פי"ד ובירושלמי סוף נזיר הביאו הרמב"ן ז"ל בס' תה"א וע' בתוספת' פ"ק דב"ב ודברי הפ"מ בביאור הירושלמי תמוהים וכיון שהו"ל קבר המזיק הרבים הנה לשטת רוב הפוסקים מותר לפנותו פנוהו מקומו טהור ואף דאסור בהנא' מ"מ ה"מ בקבר בנין אבל בקברי' שבזה"ז הנה ל"מ לדעת הגרד"א בתשו' חו"י שהלכ' כד' הטור שאין דינם כקבר בנין ואין בהם רק איסור דרבנן משום כבודן של מתים כמבואר בסי' שס"ח זה לא שייך אחר הפינוי כמ"ש לעיל ועוד דהא בקדם הדרך או העיר להקבר מותר בהנא' כמבואר בירושלמי הנ"ל ובתה"א ובטוש"ע וא"כ בנ"ד דג"כ ספק היא אם הקבר קדום או לא א"כ כיון שאין בקברים שבזה"ז רק איסור דרבנן הו"ל ס' דרבנן ולקולא ואפי' אם נאמר כד' הש"ג דספיקא הוי אם כד' הר' ישעי' או כד' הטור אם יש בקברים שבזה"ז איסור הנאה דא' א"כ כיון שס' היא אם קדם הקבר או לא הו"ל ס"ס בדאוריית' וס' אחד בדרבנן וגם בזה אזלי' לקולא כמבואר בש"ך בדיני ס"ס אות ט"ו והיא מדברי האו"ה בענין ציר דגים ואפי' לגי' הרמב"ם שגורס קבר המזיק כו' מקומו טמא מ"מ הא כ' הכ"מ והב"י דמיירי במצא ג' קברים ומקומו טמא אשדה שסביבותיו קאי ומשמע מזה דמקום הקבר שפינהו מקומי טהור אף להרמב"ם וא"כ בנ"ד כבר נתברר דליכא למיחש לקברים אחרים כיון שמצאן רצופים כאשר הארכנו למעל' וא"כ במקום שפינהו אף להרמב"ם מותר ועוד דאף אם נאמר דלהרמב"ם אף מקום שפינהו טמא מ"מ פשיטא דאינו רק מדרבנן וכמו שפרש"י בסנהדרין שם וא"כ כיון שס' הוא איזהו קדם הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא סיומא דהך הנלע"ד בנידון השאל' הלזו באופנים שנתבארו בפתח דברינו הנה לענין דירת ישראל אין בזה שום פקפוק איסור וחששא כלל ומותר לעשות בה כל תשמישים שבעולם בלי שום מיחוש ולענין טומאת כהן אם כל העצמות אשר נמצאו והופנו הי' מונחים זה אצל זה בלי שום ריחוק כלל ג"כ פשוט לפע"ד דאף כהן מותר לכנוס בה אמנם אם הי' מרוחקים קצת זה מזה אלא שלא הי' הפרש ביניהם כשיעור אמה בין זה לזה הנה אף שלדעתי שגם בזה מותר לכהן לכנוס בה כאשר הארכנו בכמה צדדי היתר ברורים אמנם למעשה איניני מתיר באופן זה עד שיסכים עמי א' מחכמי הדור המפורסמים ואזי גם אני סניף להתיר:

תשובה רכ

סקאלא מוש"ק י"ג תמוז תרכ"ד לפ"ק.

שפעת שלום וברכה לכבוד אה' ידידי הרב המופלג החריף ובקי מ' זכרי' מענדיל נ"י ראבד"ק קאלמייע.

מכתבו קבלתי וע"ד שאלתו בתינוק שמת ביום ל"א ללידתו. אמנם לא הי' עדיין שלשים ימים מעל"ע שלמים משעה שנולד אי חייבין להתאבל עליו ודעת כ"ת שאין חייבין להתאבל עליו ודייק לה מדברי הש"ע שפ' ביו"ד סי' שע"ד דיום השלשים בכלל ובסי' שע"ח לענין הבראה כ' בש"ע עד שיהי' ל' יום שלמים עכ"ד כ"ת ושאל חו"ד הנה ברור בעיני דחייבין להתאבל עליו והכי היא סוגין דעלמא דכל שמת ביום ל"א ללידתו מתאבלין עליו ואין משגיחין אם יש למד יום מעל"ע משעה שנולד או לא ושלימים דנקט בש"ע בסי' שע"ח וכן בסי' שנ"ג דנקט בן ל' יום גמורות היינו לאפוקי אם מת ביום בשלשים כדאי' בש"ס בבכורה דמ"ט דל"א בזה מקצת יום שלשים ככולו אבל מקצת יום ראשון שנולד ודאי הוי ככולו ובש"ס בנזיר דף ה' דאיפלוגי אמוראי לענין נזיר או מקצת היום האחרון ככולו או לא אבל לכ"ע יום הראשון שהתחיל הנזירות ודאי מקצתו ככולו וע"ש בש"ס בנזיר דט"ו ובתוס' שם כ' וז"ל מ"ד אמקבל נזירות בחצי יום דאותו יום עצמו עולה למנין נזירות ע"ש וכן בפ"ק דר"ה ד"ט לענין נוטע ל' יום לפני ר"ה דודאי יום נטיעה עולה ליום שלם ואף בנדה דודאי ל"א מקצת היום ככולו לענין יום השביעי מדכ' ז' ימים תהי' בנדתה תהא בנדת' כל שבעה ובעינן ז' ימים שלימים ואעפ"כ יום הראשון שראתה בו אף שראתה באמצע היום הוי כיום שלם וע"ש בש"ס בר"ה דף יוד סע"א ובתוס' שם ד"ה שנים וע' בתשו' נו"ב קמא חאה"ע סי' מ' שפ' דכל היכא שהזכירו חז"ל מנין ימים נא בעינין מעל"ע וע' בתה"ד סי' קמ"ח (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** עיין בתשו' בית אפרים חיו"ד סי' ט"ז מה שתמה שם על התה"ד וכן תמה עליו בס' ישועות יעקב או"ח סי' תרי"ז סק"ב עש"ה ואני מצאתי תנא דמסייע להם המהרש"א בשבת דף קכ"ט ע"א בתוס' ד"ה רבא עש"ה וע' בתשו' ח"ס חיו"ד סי' ק"ץ ובמה שהביא ראי' שם מהא דויאסף אותם אל משמר שלשת ימים ע' במהרש"א בח"א בשבת דפ"ז ד"ה הי' נכונים דאדרבא התם הי' שלשת ימים שלמים.)** ולפלא שהנו"ב לא הביאו וא"כ בכאן שאמרו בש"ס כל ששהה ל' יום באדם איני נפל א"צ מעל"ע ויום הראשון שנולד מצטרף והנה כ"ת הביא דברי הפמ"ג ביו"ד סי' ט"ו שכ' דבבהמ' בעינן ז' ימים מעל"ע דוקא ותמהני דהלא כל הבאים אחריו דחו דבריו דבתוס' בעירובין די"ח ע"ב מפורש דלא כוותי' וכ"מ בש"ס בשבת דקל"ו ע"א והפמ"ג בעצמו חזר בו בא"ח סי' תצ"ח במ"ז ובפתיח' להלכות יו"ט והביא גן בשם הלבוש וכ"כ התב"ש דא"צ ז' ימים מעל"ע ובתחלת ליל ח' מותר לשוחטו ומיני' דל' יום דאדם דכוותי' היא ואף שע"כ הא דנקט רשב"ג ח' ימים בבהמה ול' יום באדם אינן שוין דיום ח' כלמעל' ויום ל' כלמטה כמ"ש התוס' בשבת סדקל"ה אבל עכ"פ דינן שוה דלא בעינן מעל"ע וז"ב. אמנם מה שיש לדבר בזה הנה התוס' בערכין דל"א ע"א

כ' בשם הר"א דאף בהני שאמרו בש"ס שם די"ח דשנים דידהו הוי מעל"ע לא בעינן מעל"ע דשעות רק בבתי ע"ח אבל התוס' כ' דה"ה בכולהו בעינן מעל"ע דשעות דילפינן בגז"ש שנה שנה מבע"ח כדאמר הש"ס לקמן גבי מלתא אחריתי ע"ש והנה התוס' לא הכריעו כי בתוס' בנדה סוף דמ"ו סתמו כד' הר"א הנ"ל. אמנם בתוס' בר"ה דף יוד בד"ה בן סתמו כד' התוס' הנ"ל והש"ך בח"מ רס"י ל"ה השיג על הל"ח וכ' דאין ראי' מדברי התוס' ר"ה הנ"ל די"ל שכיונו על מעל"ע דימים כמו דאמר הש"ס גופי' כולן מעל"ע ע"ש ובאמת הדין עם הל"ח דהא כ' התוס' שם דאפי' מעל"ע בעינן וכבר הרגיש בזה המל"מ בפ"ב מה' אישות הכ"א אמנם מ"ש המל"מ שם שד' התוס' דר"ה הנ"ל היא דברי הר"א הנ"ל ודברי התוס' בנדה הנ"ל היא דברי התוס' דערכין שחולקים על הר"א היא תמוה מאד דנהפוך היא ואולי ט"ס נפל בדבריו אמנם לפ"ד התוס' דר"ה ודערכין הנ"ל הי' מקום לפקפק בנ"ד דכיון דהש"ס בשבת קאמר דהא דלמד יום באדם אינו נפל מפדויו מבן חדש תפדה יש מקום לומר דלשטת התוס' הנ"ל בעינן מעל"ע דשעות דוקא דאף שהתוס' כ' דנפל מעל"ע דשעות מגז"ש דשנה שנה מבע"ח וא"כ בחדש ליכא גז"ש מ"מ לפי זה ע"כ גם גבי שנים דערכין נמי בעינן מעל"ע דשעות כפי שטה זו דהא גם שנים דערוכין הם בכלל אלו דתנינן בהו דבעי מעל"ע בערוכין די"ח ובנדה די"ז כדאי' התם ולשיטה זו בכל הני דתנינן בהו מעל"ע בעינן מעל"ע דשעות דוקא וכ"כ המל"מ שם ונסתייע ג"כ מדברי הכ"מ פ"א דערוכין והנה במשנה בערוכין די"ח ע"א תנן יום שלשים כלמט' שנת חמש ושנת עשרים כלמטה ויליף לה במתני' מדכ' ואם מבן ס' שנה ולמעלה הרי אנו למדים בכולן משנת ששים ומסיק שם במשנה דילפי' שנה שנה משנת ששים בגז"ש ע"ש ולכאורה ק' דזה ניחא על כל הני דכ' בהו שנה אבל מנלן דיום ל' כלמטה דבזה ליכא גז"ש והנה לפמ"ש התוס' בערכין די"ח ע"ב בד"ה ופדויו שכ' דשמא דריש מדכ' ופדויו מבן חדש משמע מבן חדש ולמעלה א"כ א"ש דהכא נמי כתיב ואם מבן חדש אבל האי דהתוס' לכ"כ רק בלשון שמא והעיקר כגירסא שגרס רש"י שם דמבן חדש ולמעלה דמדבר הוא דיליף ובאמת הגירסא שבתוס' שם תמוה מאד מסוגית הש"ס בבכורות דמ"ט ע"א אפלוגתא דר"ע ורבנן שם ומבואר שם דלולא דילפי' גז"ש חדש חדש ממדבר היינו אומרים דופדויו מבן חדש הוא דבן יום ל' כלל ועוד דאכתי אאל"כ במשנה דערכין הנ"ל דהא הש"ס שם די"ח מסיק דאפ"ת רבי ע"ש בסוגיא וא"כ אכתי תיקשי דהא רבי קאמר דמיום הראשון יום הראשון בכלל כדאי' התם וא"כ מב חדש נמי יום הל' בכלל ועוד נרא' דע"כ ל"פ רבי ורבנן במשמעותא דמבן חדש וע"כ גם רבנן מודי דמשמעותא דמבן חדש הוא דיום ל' בכלל אף דקאמר בש"ס בערובין דכ"ד ע"ב דרבנן

פליגי ארבי וס"ל דאין ראשון בכלל וע"כ גירסא הנ"ל שבתוס' די"ח תמוה דאל"כ מאי קאמר הש"ס בבכורות דמ"ט מ"ט דרבנן ולא קאמר דטעמייהו משום דסברי כרבנן דרבי דאין ראשון בכלל ועוד דכיון דמבואר מסוגיא דבכורות הנ"ל דרבנן ור"ע תרווייהו ס"ל כרבי דראשון בכלל ומש"ה רבנן דר"ע הוצרכו לילף חדש חדש ממדבר ור"ע מספ"ל ע"כ הלכה כרבי והרמב"ם בפ"ד מה' עירוכין ה' יוד ע"כ דפסק כרבנן דרבי וע"ש בלח"מ ולשטת רש"י שם בעירוכין דכ"ד ע"ב דשמואל ס"ל דגם רבי מודה דכל היכא דלא כתיב ועד ודאי דלא הוי בכלל וא"כ הרמב"ם דפ' כשמואל כמ"ש הכ"מ שם ודאי דהוא נגד הסוגיא דבכורות דמ"ט דאף כרבי לא אתיא דלפ"ז גם לרבי כיון דכתיב מחדש ולא כתיב ולמעלה לא הוי יום ה"ל בכלל ונרא' שזהו היא שטת גירסת התוס' בעירוכין די"ח ע"ב הנ"ל דלהכי יליף מבן חדש שגבי פדיון משום דל"כ עוד ובכה"ג ודאי דלא הוי יום ל' בכלל וא"כ ודאי תיקשי על הסוגיא דבכורות דמ"ט דהיא דלא כרבי נמי ודוחק גדול לומר דסוגיא זו כרב אליבא דרבי דא"כ הו"ל לרמב"ם לפסוק כסתמא דסוגיא דבכורות אע"כ כדכתיבנא דבמשמעותא דמבן חדש גם רבנן דרבי מודי דיום ל' בכלל וא"כ הדר"ק לדוכתא (ב) **(**הג"ה **מבן המחבר** עיין במ"א סי' של"ט ססק"ח מ"ש בזה ובמה שהביא שם בשם התוס' דבלשון תורה הוי חודש ל' יום דוקא ע"ש בתוס' שהביאו ראי' מוכרחת לזה מהא דנזיר ד"ה דאמרינן שם ודלמא ל' יום כמו דכתיב עד חודש ימים והמעין שם בש"ס תענית דף כ"ט ריש ע"א ובפרש"י שם ד"ה א"ר חמא כ' בהדי' דעד חודש ימים הכתיב בקרא הוא רק כ"ט יום וע"פ החשבון שבש"ס שם מוכרח כן ועיין במהרש"א שם במה דהתפלא על שיטת התוס' דכתבו שם דעד חודש הוא ל' יום דאין החשבון מכוין ועיין בתשו' נו"ב מה"ת חא"ח סס"י צ"ג וא"כ הוא תמוה לשון הש"ס דנזיר הנ"ל דמשם כראה בעליל כשיטת התוס' וע"כ לומר דגם לשון הש"ס ל' יום הוא לאו דוקא וזה הוא כשיטת)** ולכאורה דהא במה מצינו היא דיליף דהא מתחלה בעי במתני' לילף כולהו במה מצינו משנת ששים אלא דדחי **(**הג"ה **מבן המחבר** התרי שאומרים להיפך גם הכא נוכל לומר דמרובא דעלמא נסתייע דג"כ הוא כן כמו ברובא דעלמא וכמו בדינו של התב"ש וכן בנ"ד הרובא דעלמא מכריע שגם מקודם הי' בעיר זו רוב עכו"ם והבן.)** שם דשנת ששים כלמטה הוא להחמיר אבל שנת חמש ועשרים כלמטה היא להקל מש"ה אצטריך למילף בגז"ש אמנם כיון דיליף בגז"ש דגם שנת חמש ועשרים כלמטה אף להקל שפיר ילפי' במה מצינו מהם לבן חדש דיום ל' כלמטה וא"כ כיון דלשטה זו בכל הני שנים בעינן מעל"ע דוקא ה"ה בחדש דערכין בעינן מעל"ע דוקא וכיון שכן שוב ילפי' חדש דפדיון מחדש דערכין בגז"ש וע' בש"ס בכורות דמ"ט ע"א או דילפי' בגז"ש

דערך ערך כדאי' בש"ס בבכורות דכ"א וא"כ גם בחדש דפדיון בעינן מעל"ע דשעות דוקא לשטה זו אמנם נרא' יותר דא"א ללמוד במה מצינו חדש דערכין משנה דאף דיש גז"ש דגם שנת חמש ועשרים כלמטה אף שהיא להקל מ"מ יש לדחות דשם היא רק להקל ולא לפטור לגמרי משא"כ בערך דחדש דיום ל' כלמטה היא לפטור לגמרי ועכצ"ל דהא דיום ל' כלמטה לאו משנה דערוכין יליף אלא דיליף מגז"ש דחדש חדש ממדבר כדאמר התם בש"ס בבכורות דמ"ט לענין חדש דפדיון וא"כ שוב א"א ללמוד חדש דערכין משנה דערכין דנבעי מעל"ע דשעות דוקא ואף דאמר התם בש"ס בבכורות דמש"ה ס"ל לר"ע דערכין ומדבר הוי ב' כתובים הבאים כא' משום דלמעלה דערכין מיותר דהוי מצי למילף חדש חדש ממדבר שם א"ש דכיון דהומ"ל חדש דערכין מחדש דמדבר דיום ל' כלמטה שוב הוי מצי למילף שנים דערכין במה מצינו או בק"ו מחדש דערכין דהא כיון דיום ל' כלמטה אף שהוא לפטור מכ"ש בשנה דערוכין וב"ב של ק"ו בשנת ששים דהיא להחמיר וא"כ ולמעלה ל"ל אבל לעולם דבן חדש דערכין משנה דערכין ליכא למילף וא"כ אף לפי שטה זו בחדש דערכין נמי לא בעינן מעל"ע דשעות ומש"ה נמי ליכא לאתוי ראי' מדברי התוס' בערכין ריש די"ט שכ' דהא דילפי' בערכין דבעינן מעל"ע משום דילפי' מחדש דערוכין דשאני התם דשפיר ילפי' שנה מחדש מק"ו כנ"ל אבל איפכא ליכא למילף חדש משנה לפטור דלבעי מעל"ע דשעות כנ"ל אלא דלכאורה אכתי איכא לסייע מדברי התוס' די"ט הנ"ל דלשטה זו בעינן בחדש דערכין מעל"ע דשעות לפי שיטה הנ"ל דכיון דהא דבעינן מעל"ע בשנה דערוכין לא ילפי' רק מחדש דערוכין וא"כ איך אפשר לומר דבשנה דערכין בעינן מעל"ע דשעות ובחדש א"צ מעל"ע דשעות כיון דעיקר דבעינן מעל"ע בשנה מחדש ילפי' ואף דהכא ל"ש לומר די' כיון דמעל"ע דשעות ילפי' מג"ש דשנה שנה לפי שטה זו מ"מ כיון דלולא דילפי' בשנה מעל"ע מחדש לא הוי מצי למילף שנה דערכין משנה דבע"ח כיון דבשנה דערכין לא הוי מעל"ע כלל רק דילפי' שנה מחדש כמ"ש התוס' דמ"ט וא"כ איך אפשר להקל בלמד מהמלמד אלא דבלא"ה לכאורה התוס' דערכין ור"ה ע"כ לא ס"ל כתוס' די"ט הנ"ל דלשנותם בערכין ור"ה א"כ עיקר מעל"ע א"צ ללמוד מחדש אלא דמעל"ע דשנה שפיר ילפי' בגז"ש משנה דבע"ח וא"כ שפיר י"ל דבחדש דערכין לא בעינן מעל"ע דשעות וכן בחדש דפדיון אלא דא"כ לכאורה תימה לשטת התוס' דערכין ור"ה הנ"ל דא"כ למה צריך הש"ס ללמוד בכל הני דברייתא דבעינן מעל"ע כל חד מקרא כדאי' התם ות"ל דכולהו נפקי מגז"ש דשנה שנה מבע"ח וחשבתי ליישב דמש"ה ע"כ יליף להו מקרא דאם נילף רק מגז"ש מבע"ח א"כ תיקשי דכל שנה שבתור' כמו בערלה וכדומה נילף מבע"ח דניבעי מעל"ע

דוקא ובהנהו יום א' או ל' יום בשנה חשובים שנה ולהכי יליף הש"ס לכל הני דבעי בהו מעל"ע מקרא וא"כ שפיר ליכא למילף אינך מגז"ש מבע"ח משום דהנהו הוי תלתא או ארבעה כתובים ואין מלמדין וא"ש וכיון דהני ילפי' מקראי דבעי מעל"ע שפיר נפ"ל בהו מגז"ש דבע"ח דבעינן בהו נמי מעל"ע דשעות אלא דאכתי תיקשי דלמה לן קרא בקדשים דבעינן מעל"ע דשעות דוקא כמ"ש התוס' בערכין די"ח ע"ב בסד"ה שנתו ות"ל בגז"ש מבע"ח אלא דזה לאו קושיא כ"כ די"ל דמלתא דאתי בגז"ש טרח וכ' לה קרא כמ"ש הר"ן ריש נדרים ד"ג סע"א אמנם אכתי תיקשי דכיון שכן כיון דאיכא למילף קדשים מבע"ח בגז"ש ואפ"ה כ' לה קרא א"כ הוי בע"ח וקדשים שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וא"כ איך אפשר למילף כל הני בגז"ש מבע"ח וראיתי במל"מ שם שכ' דלהכי צריך קרא בקדשים משום דל"ל מבע"ח משום דקדשים מחולין לא ילפי' ע"ש והיא תימה דהא על גז"ש למדין ואין משיבין כדנפ"ל במתני' שם בערכין די"ח בגז"ש דשנה שנה שנת חמש ועשרים משנת ששים אף דאיכא למיפרך כדאי' התם בש"ס ועוד דהא התוס' בערכין שם דל"א כ' ראי' לשטתם כדאמר הש"ס לקמן גבי מלתא אחריתי ע"ש וכוונו להא דאמר הש"ס שם ע"ב לענין חדש העיבור דילפי' שנה שנה מבע"ח והתם בקדשים היא וילפי' מבע"ח וע' ברמב"ם וכ"מ פ"א מה' מעה"ק הי"א וא"כ קשיא הא דאמרן אמנם לק"מ דהתוס' בקידושין דל"ד ע"ב בד"ה הו"א כ' דבגז"ש שפיר ילפי' אף באיכא שני כתובים ע"ש ועמ"ש בחבורי ליבמות דנ"ה ע"א אלא דאכתי תיקשי דהא התוספו' בערכין די"ד ריש ע"ב כ' דאם הי' אפשר למילף חד מחברי' בגז"ש ואפ"ה כתיב קרא אז לא ילפי' משני כתובים אף בגז"ש עש"ה וא"כ הדר"ק לדוכתי' אלא דלק"מ דזו אליבא דרבא שם בדי"ד אבל הא קאמר הש"ס התם ת"כ דרבא ולא מטעמי' ומבואר שם דיליף לה בהיקשא דשדה מקנה אינו מוסיף חומש וע"כ הא דאצטריך היקשא ול"א דב"כ הבאים כאחד אין מלמדין כדאמר רבא ע"כ דברייתא ס"ל דאף בכה"ג שפיר ילפי' מגז"ש וא"כ לק"מ (א)

(הג"ה מבן המחבר** בתוס' פסחים דף ס"ד ע"ב כתבו בפשיטות דבכה"ג דמצי ליליף זה מזה בג"ש לכ"ע הוי לי' ב' כתובים ואין מלמדין וע' בשעה"מ פי"ב מהל' עכו"ם שהביא דבריהם ותמה על כלל זה מש"ס זבחים דף כ"ד ורצה ליישב אלא שלא עלה בידו מכח דברי התוס' בערכין. ולפי דברי אאמו"ר הג' זללה"ה שכ' דלא כתבו התוס' כן רק אליבא דרבא ואנן לא ס"ל הכי מיושב הקושי' היטב ודו"ק:)** והנה בש"ס בבכורות דמ"ט ע"א קאמר ור"ע מספ"ל מדאצטריך למיכתב ומעלה גבי ערכין ולא גמרי ממדבר הו"ל שני כתובים כו' ע"ש ומזה לכאורה מוכח דהלכתא כרבא ולא כברייתא דערכין דסוגית הש"ס דהכא דכיון דהי' אפשר למילף ערכין ממדבר בגז"ש שוב לא ילפי' מזה פדיון אף דגז"ש

אלא די"ל אדרבא יש ראי' כברייתא דמש"ה פליגי באמת רבנן אר"ע וס"ל דילפי' פדיון ממדבר בגז"ש אלא דא"כ תיקשי ארבא אלא דלק"מ די"ל דלרבא טעמא דרבנן כדאמר הש"ס דמש"ה מספ"ל לר"ע משום דכי אין מלמדין לעלמא אבל לגופייהו מלמדין וא"כ י"ל דלרבנן פשיטא להו דלגופייהו מלמדין ואכתי תיקשי כיון דשטת התוס' דערכין דל"א ור"ה הנ"ל לא יתכן רק לברייתא הנ"ל א"כ הדר"ק הראשונה לדוכתא דא"כ ל"ל קראי בכל הני דבעינן מעל"ע ות"ל מג"ש מבע"ח וא"ל כנ"ל דבלא קראי דבהני הי' אפשר למילף כל שנה שבתורה מגז"ש דא"כ עתה נמי תיקשי דאף דאיכא שני או תלתא או ארבעה כתובים אכתי איכא למילף מגז"ש וא"כ ליבעי מעל"ע בכל שנה שבתורה וא"כ אף נתרץ גם קושיא הראשונה בתי' האחרון דאמרי' אף בגז"ש טרח וכתב לה קרא אכתי תיקשי לפי האמת למה לא נילף כל שנה שבתורה מגז"ש א"ו כדעת הר"א והתוס' בנדה דלדבריהם צ"ל דאף דילפי' מגז"ש שנה שנה מבע"ח לענין חדש העיבור מ"מ שאר דברים לא ילפי' מזה מכח הוכח' הנ"ל וע"כ אמרי' דלא נתקבלה גז"ש זו רק לענין חדש העיבור וכיוצא בזה כתבו התוס' בגיטין דמ"ט בריש ד"ה שור רעהו ובב"ק סוף ד"ו ואם שאין תלמוד כמוני כדאי להכריע במחלוקת שבין בעלי התוס' מ"מ כיון שגם הרמב"ן בחי' לנדה שם סתם כד' התוס' דשם והמל"מ שם הקשה ק' חמורה לשטת התוס' דערכין ור"ה מסוגית הש"ס ודיבמות דל"ד הגם שקושיא היא רק לגי' רש"י ופירושו שם מ"מ בלא"ה כיון שד' התוס' דערכין ור"ה ע"כ ס"ל כשטת הר"ן ריש נדרים והתוס' בב"מ דס"א בד"ה גז"ש לא ס"ל הכי וע' בחיבורי הנ"ל בדכ"ב ריש ע"ב ובריש דנ"ה ובד"ס ע"ב ובריש דע"א וא"כ ברוב המקומות ס"ל להתוס' כשטת הר"א כי התוס' בנדה סדמ"ד ג"כ כ' כהר"א וכ"כ המל"מ ודברי הש"ך רס"י ל"ה צ"ע בזה ואכ"מ וע' בתשו' צ"ץ סי' י"ג וגם לרבא אא"ל כשטת התוס' דר"ה ודערכין ודוחק גדול לומר דרבא ובריית פליגי נמי בהא ע"כ נרא' שטת הר"א עיקר וכן הסכים המג"א בסי' נ"ג סקי"ג והאחרונים שם וכן הסכים התומים רס"י ל"ה והאחרונים שם ודאי דכן יש להורות ומכ"ש בנ"ד דאין מקום ספק דמחויב להתאבל כנ"ל וע' תשו' ח"צ סי' קמ"ד שוב ראיתי בתשו' ח"ס חיו"ד סי' שמ"ג שהאריך ג"כ בשטת התוס' הנ"ל ויש לי לפלפל בדבריו ואכמ"ל ולענ"ד כל מ"ש היא נכון ב"ה וקצרתי במקום שהי' לי להאריך עוד בפלפולים עצומים לאפס הפנאי וחולשת כחי ולדינא סיים הח"ס ג"כ שברור שמחויב להתאבל ותמהני שכ"ת לא שם עיין לדבריו ועל פלפולו בדיני עירובין לא יכולתי להשיב עתה כי לחולשת כחי וגם טרדותי רבו מאד אי"ה לעתות הפנאי בל"נ אשים עיני להשיב ושלומו יוגדל כנפשו ונפש הדו"ש באהבה.
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה רכא

סקאלא יום א' כ"ה שבט תרכ"ד לפ"ק.
למשכיל אחד **מכתבו** קבלתי ולרוב טרדותי לא יכולתי לעיין בו ותמול עיינתי בו ואמרתי להשיבו ע"ד שאלתו בחתן שאירע לו אבילות ב"מ תוך ז' ימי המשתה שהדין היא שמשלים שבעה ימי המשתה ואח"כ נוהג זיין ימי אבילות כמ"ש הרמב"ם בפי"א מה"ז אם יש שם גדול הבית אם החתן נגרר אחר גדול הבית להשלים אבילתו עמו כדין המבואר בסס"י שע"ה עכ"ד והנה א"ל דשאני הכא דלא חזי אז כלל לנהוג אבילות משא"כ בהך דסס"י שע"ה כעין זה כ' התוס' בפסחים ריש דצ"ה דס"ל לר"י דאין לדמות דרך רחוקה לטמא ע"ש אמנם גם התם קאמר רב בד"צ דשוחטין וזורקין על טבו"י משום דשמשא ממילא ערבא ולכאור' י"ל דכיון דקיי"ל כד' הרא"ש שם דאם כבר שמע מהאבלות והתחיל להתאבל ל"מ כשבא אח"כ אצל גדול הבית וא"כ ה"נ אף בשבעה הא' ל"ח עליו אבילות הא חל עליו אבילות עכ"פ לענין דברים שבצנעא כמבואר בש"ס ריש כתובות והרי אף לקולא חשבינן כה"ג כאלו התחיל באבילות לענין שעה א' קודם הרגל כמבואר ברס"י שצ"ט לענין שמועה קרובה בשבת ערב הרגל אמנם זה טעותא היא דהא הרא"ש כ' הטעם דכיון שכבר התחיל להתאבל לא יקצר אבלותו בשביל שבא אצלו וא"כ הכא ממ"נ אם נחשוב מה שנהג אבלות דברים שבצנעא כאלו נהג אבילות לגמרי א"כ בלא"ה די להשלים **(הג"ה מבן המחבר הש"ך ביו"ד סי' קפ"ט סק"ל ודלא כהח"צ בתשו' סי' קי"ד דדחה דבריו בחוזק היד ולדבריו א"א לומר כלל בלשון חכמים ל' יום דכוונתם על חודש חסר. וצ"ע ואפשר לדחוק קצת דבאמת חודש בלשון תורה הוא דוקא ל' יום רק דהתם כתיב עד חודש ימים והוי עד ולא עד בכלל והוי רק כ"ט יום וכפי חשבונו של רש"י ז"ל אבל זה פלוגתת התנאים בכ"ד והיאך יתכן לשיטת הסוברים דעד בכלל וגם אינו עולה יפה במשמעות לשון רש"י בתענית סם וצ"ע.)** אבלותו כשאר אבלים ואם נחשוב כלא התחיל לנהוג א"כ אין זה ענין להא דהרא"ש ועוד דהא אדרבה לקולא ל"א הכי דהא מפ' בש"ש ד"ך ובטוש"ע סי' ת"ב ס"ה בשמע ש"ק בשבת או ברגל ולמ"ש ורגל נעשית רחוקה אינו נוהג אלא יום א' אע"פ שבשבת ורגל אסור בדברים שבצנעא וכבר עמד על זה במרדכי שם ותי' דלקולא חשוב שבת כרגל לקולא לחול ועולה לקולא ולא לחומרא והובא בב"י בקצרה שם סס"י ת"ב וא"כ לקולא כי הכא נחשב כלא נהג אבילות ועוד דכיון דחתן כרגל חשוב ומשמע מדברי המרדכי דרגל אף שנוהג בדבר שבצנעה ודאי נחשב כאינו נוהג אבלות כלל ובפרט לד' הרשב"א בתשו' הובא שם בב"י דטעמא דש"ס ד"ך הנ"ל הוא דכיון דשבת ורגל אינו נוהגי' בהם רק דשב"צ א"א לתם לגרום עי"ז

אבלות גמורה דא"כ הי' הגרמא חמור ממנו ע"ש ובכ"ד דכוותי' היא אמנם נרא' לפמ"ש רוב הראשונים בטעמא דהבא ממקום קרוב מונה עמהם משום דכיון שהוא במקום קרוב הי' ויכול לבא בתחלת האבילות חשבינן לי' כמו דאתא ומש"ה ממקום קרוב השיעור תוך עשרה פרסאות בכדי שיהי' יכול לבוא ביום הראשון וינהיג כל ימי אבלות עמהם (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) בהגהות יד שאול נסתפק דעכשיו שנתחדש נתיב הברזל ויוכל ליסע הרבה פרסאות ביום אם מקרי מקום קרוב וראיתי בשו"ת חכמת שלמה הנספח לתשו' הר המור בסי' י"ג שכ' דאף דנראה לו להחמיר מהראי' מפסחי' דף צ"ב ומיבמות מ"מ שמע מורין מרבנים מפורסמים להקל לעת הצורך והלכה כדברי המיקל באבל ואני מצאתי כן להדי' בתשו' באר עשק סי' ל"ז ולפענד"נ ראי' לזה מדברי המג"א רס"י רמ"ט בשם הב"ח ובס' ישועות יעקב שם הביא בשם שו"ת בית יעקב שהקש' על הב"ח מסוגי' דפסחים הנ"ל והוא תי' דאין למידין מהתם דש"ה דגלי קרא לכן לפע"ד יש להקל בדבר.)** וא"כ זה ל"ש כאן דכל שמת תוך ז' ימי המשתה של זה אף ביום האחרון עכ"פ א"א לו למנות בשום אופן ימי אבלות עמהם בשוה הוי כמו בא עמהם ממקום רחוק דאינו מונה עמהם ואף לפמ"ש הרא"ש בשם הראב"ד בטעמא דמקום קרוב בכדי שיוכל לבוא אצלם ביום השלישי וא"כ לכאורה אפשר לומר בנ"ד דאם מת ביום הששי או השביעי לימי המשתה שפיר מונה עם הגדול מ"מ נראה דאינו מונה עמהם דשאני התם דראוי אף ביום הראשון למנות אבלות אם הי' שומע וע' בש"ס בנדרים ריש דע"ג אבל בנ"ד שלא הי' ראוי אז לאבלות כלל לכ"ע אינו עולה לו זה הנלפע"ד (ב) **(הג"ה מבן המחבר ב) וכן הביא בס' זכור לאברהם ח"א בהל' אבל אות ג' בשם תשו' האחרונים לפסק הלכה:)** ואמנם בעיקר דין הרמב"ם הוא דוקא בבעל קודם דוקא דאל"כ מונה ז' ו"א תחלה כמבואר בט"ז ונה"ך ודגמ"ר סי' שס"ב ומרוב טרדותי וחולשת כחי לא יכולתי להאריך יותר דברי הדו"ש'. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל.

תשובה רכב

סקאלא יום ג' ז' אד"ש תרכ"ד לפ"ק.

למשכיל הנ"ל.

מכתבו קבלתי ואשר רוצה להשיג עלי דבז' ימי המשתה נמי ראוי לאבילות מקרי משום שבידו לגרשה ולא הוי מחוסר מעשה כדאי' בש"ס קידושין דס"ב עכ"ד ותמהני למה לא השגיח לראות דברי הש"ס שם ע"ב דקאמר נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה והיינו משום דשמא לא תתרצה כמ"ש רש"י שם א"כ לדידן דאיכא חדר"ג שלא לגרש בע"כ גם גירושין

לא הוי בידו ואף שבחיבורי ישי"ע ליבמות דנ"ב ע"ב הוכחתי מדברי התוס' בכ"ד דכל היכא דליכא רק איסור דרבנן שפיר מקרי בידו חדר"ג איסור תורה היא ועכ"פ מד"ק הוי וע' בנו"ב קמא אה"ע סס"י ע"ז ובתנינא אה"ע סי' ח' ובחיו"ד סי' קמ"ו ועוד דכיון דמבואר בתשו' מהר"מ מינץ דגם הסופר והעדים עוברים וע' בנו"ב תנינא אה"ע סי' קכ"ט ובכה"ג אף באיסור דרבנן לא הוי בידו כמ"ש הרמב"ן במלחמות בביצה דל"א והובא בחיבורי שם ויותר מזה דאף לדין הש"ס מ"מ בליכא לא ערוה ולא דבר אסור מה"ת לגרש כמבואר בש"ס שילהי גיטין אא"כ מדעתה א"כ לא הוי בידו כנ"ל והא שאמרו בש"ס ב"ב דקל"ד ודקל"ה לענין האומר זה בני או גרשתי את אשתי דנאמן מטעם בידו לגרשה שם שניהם רוצים עתה בזה שלא תיזקק ליבום והוי שפיר בידו ואף דלענין דשלבל"ע ל"מ אף ששניהם רוצים עתה כדמוכח מסוגיא דקידושין הנ"ל וע"ש בחה"ר וריטב"א ובתשו' רשב"א סי' אלף רי"ב מ"מ לענין מגו מהני שפיר כיון דעכשיו שניהם רוצים ומש"ה א"ש דמהימן לומר יש לי בנים אף עתה דאיכא חדר"ג והיינו מטעם הנ"ל אבל בנ"ד ליכא למימר הכי וחוץ מזה יש לדחות דבריו אלא שדי במ"ש גם מ"ש רו"מ דלהאומרים דאבילות יום ראשון מה"ע והא דדחי ז' ימי המשתה היא משום שיש כח ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת בשוא"ת א"כ אם עבר ונהג אבילות בתוך ימי המשתה ל"צ עוד לנהוג אבילות אח"כ וא"כ ראוי מקרי עכ"ד הנה אף לפי דבריו הא רק יום ראשון דאבילות הוא מה"ת וא"כ א"א להפסיק באמצע האבילות בימי המשתה כמ"ש הראשונים ז"ל ריש כתובות אמנם בלא"ה ישתקע הדבר ולא יאמר דכיון שיש כח ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת בשיא"ת עקרוה לגמרי ואם יטול לולב או יתקע בשופר ביו"ט שחל להיות בשבת ויברך עליו ודאי דהוי ברכ' לבטלה וגם עובר על לאו לא תסור והאריכות בזה אך למותר.

תשובה רכג

ואשר שאל שבישלו בקדרה א' קרעפליך מקמח שיפון ממולאים בגבינה ובקדרה השני' בשלו קרעפליך מקמח חטים ממולאים בבשר בהקדירה של חלב אין ששים נגד הכל והאריך בזה בדברים שאין ענין ואח"כ נמצא בהקדירה חולבת בין הקרעפליך של חלב א' קרעפיל ריק רק רושם בשר הי' בו ונרא' שנמס ונפל הבשר ממנו וא"י באיזי' קדירה נפל ויש ס' בהתבשיל של חלב נגד הקרעפיל כמו שהיא רק אם נפל הבשר לזה אמנם שאלה זו יש לפשוט ממשנה ה' פ"ג דטהרות דתנן מחט שנמצאת חלודה או שבורה טהורה שכל הטומאת כשעת מציאתן ואף שהתוס' בנדה ד"ד ד"ה שכל כתבו דטעמא משום דמוקי הטהרות אחזקתייהו ה"ה בנ"ד י"ל הכי אח"כ נזכרתי שבתשו' שבס"פ תה"ש סי'

ט"ז הביא ראי' זו לענין עצם חלול שנמצא בתבשיל חלב אלא שדחה מתוספתא פ"ד דטהרות אלא שכ' דטעם התוספתא משום שאינו מצוי שיפול גרעון לתוך תבשיל בלא אוכל וגם דמצוי שיהי' נימוח תוך התבשיל ע"כ ל"ד למתני' הנ"ל ומש"ה החמיר בעצם חלול משא"כ בנ"ד דכך מצוי שיהי' נימוח בקדירה ראשונה כמו בקדירה שני' שפיר יש להקל ממשנה הנ"ל אלא שבס' ש"ש ש"ג פ"ה החמיר דנגד חזקת התבשיל יש חזקה דעצם ע"ש ואין זה כלום דהא הוי תרתי במקום חדא כמו בריש נדה ובכ"ד דהא הרי חסר לפניך מסייע לחזקת היתר של התבשיל ואף שהרמב"ם פ' דבהך דחבית הוי ספק אף דאיכא תרל"ר כבר כתבתי בחיבורי הנ"ל דפ"ט ע"א ליישב בטוב טעם אלא שלפי שטת התוס' בנדה ד"ב סד"ה התם דוקא בדאיכא למימר חסר ואתאי היא דאמרי' כן וכצ"ל ע"כ לפי שטת הריטב"א בעירובין ריש דל"ו ע"ש היטב. אמנם מצד הסברא גם בנ"ד איכא למימר נמחה ואתאי אלא שבהך דעצם חלול יש להחמיר מטעם אחר דלענין בליעת איסור בתוך ההיתר ל"ש לומר חזקת היתר כיון דמה"ת ל"א חנ"נ אלא בבב"ח ואין ההיתר נהפך לאיסור וכמ"ש הש"ש בעצמו שם פ"ז וז"ב ומוכרח בד' הר"ש פ"ז דתרומת משנה ה' ובתוס' יבמות דפ"ב בד"ה שני קופת ורמזתי הדברים בחיבורי שם מ"מ כאן בנ"ד שהוא בב"ח ונעשה נבלה מה"ת שפיר י"ל חזקת היתר (ג) **(הג"ה מבן המחבר ג) צ"ע הא גם בנידון המנ"י הי' לענין בשר בחלב:)** אלא שכיון שבנ"ד השאלה היא גם על הבצק ואין לומר בהו חנ"נ מה"ת אף לד' הב"י דכל הבא מב"בח כבב"בח דיינינן לי' ואינו מה"ת רק מדרבנן וא"כ לגבי העיסה ל"ש חזקת היתר ואף שלגבי הגבינה שבתוכו שייך חזקת היתר א"כ תליא בהשאלה שנחלקו בו גאוני בתראי הובא באחרונים בסי' ק"י לענין חצי' של בהמה קבוע וחצי' פירש שד' הבכ"ש והחו"ד כד' המחמירים לאסור אף הפירש כיון דא"א להתיר מקצת ולאסור מקצת ואף שדעתי להקל כד' המקילין לגמרי וע' בס' ש"ש ש"ד פ"ג ופ"ד מ"מ כיון שד' קצת אחרונים דלד' הרמב"ם תרל"ר הוי רק ספק וממילא דה"ה איפכא וגם לא ברירא כולי האי אי י"ל כאן חסר ואתאי אין לגבב קולת כולי האי להתיר דד"א

תשובה רכד

וע"ד שאלתו בעובדא דאתי לידו בתפלין של יד שלא הי' ריוח כלל בין דף לדף בין פ' שמע לפ' והא"ש דהיינו שתינוק הי' יכול לקרותו בשטה אחת והנה עיני רו"מ שפיר חזי דמבואר בש"ס מנחות דל"ד ע"ב לפירש"י שם להכשיר בכה"ג. אמנם אין זה ראי' מוכרחת בין לפי' הב"י ובין לפי' הד"מ בא"ח סס"י ל"ב בדברי רש"י אלא שיש ראי'

להכשיר מדברי רש"י שם ריש דל"ג בד"ה ראוי' לשני סיפין עש"ה ובתוס' שם וגם ראי' זו י"ל קצת ולבי מהסס קצת למעש' כי לפי דמיוני זה לי ערך עשרים שנה שהי' לפני ס' בני יונה מהג' מהריל"ס וכמדומה שכ' שם בה' ס"ת סי' ער"ג דאף דכ' שם הטוש"ע דכ"ז אינו רק למצוה מה"מ מ"מ אם אין הפסק כלל ויוכל לקרות כשיטה א' פסול והנה הגם שמדברי הפוסקים בא"ח סס"י ל"ב נראה להכשיר מ"מ לבי מהסס קצת למעש' ע"כ אלו אתי עובדא קמאי הייתי נותן עצה לחתוך בין פרשה לפרש' ולדבקם אח"כ ע"י מטלית באופן שיהי' מהמטלית ריוח קצת ביניהם להפסי' בין הפרשיות ובזה אין מקום חשש ולא יכולתי להאריך יותר ד' הדו"ש:
שלמה במוהר"י.

תשובה רכה

סקאלא יום א' י"ב שבט תר"ך לפ"ק
ה' ישפות שלום וברכה לכבוד אה ידידי הרבני המופלג החריף ובקי מ' מענדיל נ"י מו"צ בק' טאלמיטש
תמול בש"ק קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו באשה אחת מיושבי הכפרים שבסביבותיו שאבי' הי' דר בעיר הקרובה לשם ומת שם והאשה לא ידעה שמת רק שנאמר לה שהוא חולה מאד ונסעה לשם ובבוא' לפני בית אבי' ראתה נר דולק ונבהלה ויצא משם איש א' לנגדה ואמר לה שתלך לבית אחותה וכשבאת' לשם ומצאה שאחותה מתאבלת על אביו התחיל' גם היא לנהוג אבילות ואח"כ הלכה לבית אבי' אשר אמה מתאבלת שם וכ"ז הי' ביום הששי להתחל' האבילו' ולמחרתו נסעה האשה לקהלתו ושאל' את רו"מ אם צריכ' להשלים הז' ומי אבילות משעה שנודע לה והורה רו"מ להחמיר שתמו' לעצמ' ואח"כ בא חכם א' לגבולו וערער על הוראתו והורה שא"צ להשלים והדין שהוא מונה עם האבלי' שבעיר ואמר שמ"ש הש"ך בסי' שע"ה סקי"א וסקי"ג דבעינן דוקא שבא אצלם למקום שמת היינו לאפוקי אם הם בעיר אחרת לא בעיר שמת אבל כל שבא אל האבלי' שבעיר שמת שם מונה עמה' ורו"מ מחזיק בהוראתו ואומר שכוונת הש"ך היא דוקא שבא אצלם לבית שמת שם אבל לבית אחר מונה לעצמו וכ' שרב גדול אחד מחזיק בידו ושאל חו"ד הנה האמת היא שבפי' דברי הג"א והש"ך הנ"ל נראה יותר כדברי החכם המערער ומקו' הקבורה שבהג"א וש"ך יוכיח שא"נ לומר שמצא האבלי' במקו' הקבור' ממש אבל מ"מ בעיקר ההוראה נראה שיפה הורה רו"מ דזה פשיטא דאם נודע לו קודם שבא לבית האבלי' אף שכבר הי' בעיר שמת שם ודאי דמונ' לעצמו וכמבואר מדברי

הרא"ש שכ' וז"ל אבל צריך להיות שלא ידע שמת המת עד בואו אל בית אחיו וכו' ע"ש ומבואר דלא סגי במה שלא יודע לו עד בואו לעיר הזאת וכ"מ יותר מד' הטור ע"ש וכיון דהכי היא א"כ בנ"ד אף שלא נודע לה עד בואה לבית אחותה ל"מ דכיון שאמה שהיא גדול הבית לא היתי שם אז בבית שנודע לה ל"מ כדאמר ר"י והיא שיש גדול הבית בבית ומבואר להדיא דבעינן שיהי' הגדול הבית בבית ההיא דוקא ולא סגי במה שגדול הבית בעיר הזאת ואף שרש"י פי' התם דלמעוטי אתו דאם הגדול בא אצל אבלי' הקטני' ל"מ מ"מ ודאי דנמי למעוטי אתי דאם אין הגדול במקו' האבלי' אין אותו הבא מונה עמהם כמ"ש הרמב"ן בס' תה"א הביאו הב"י וא"כ מדאמר ר"י והוא שיש גדול הבית בבית מבואר שצ"ל דוקא בבית הזה ולא סגי במה שהוא בעיר הזאת ואף שהש"ך שם כ' שדברי הרמב"ן העיקר תלוי במה שהגדול מונה עמהם או לא דכל שהגדול מונה עמה' אז גם הבא ממקו' קרוב מונה עמהם ולכן פ' דכל שהתחיל הגדול לנהוג אבילות בשוה עם הקטני' אף שהלך משם לעסק אחר והבא ממקו' קרוב לא מצא גדול הבית שם בעת ביאתו כיון שחזר הגדול לשם תוך ז' גם זה הבא מונה עמהם ע"ש בש"ך הנה אם הייתי כדאי הייתי דן בדבר דאף אם דעת הרמב"ן הי' כן מ"מ הרמב"ן לטעמי' אזיל שסובר דכל שבא ממקו' קרוב אף שנודע לו במקומו ואח"כ בא למקו' האבלי' תוך ז' מונה עמהם וכמ"ש הטור בשמו ומש"ה די כשבא גדול הבית אח"כ גם ביום ז' ואף שפ' הרשב"א בתשו' הובא בס' בד"ה שהבא נגרר אחר הנמצ' ולא הנמצ' אחר הבא היינו למעוטי כשבא גדול הבית שכבר התחיל להתאבל אצל הקטן שלא נודע לו מהאבילות עד שבא הגדול אצלו כמבואר שם אבל כאן כיון שהתחילו הקטני' לנהוג אבילות בשוה עם הגדול והגדול בא אצלם תוך ימי אבילות זה שלא שמע מאבילות עד שבא אצל האבלים אף שלא הי' אז גדול אצלם מ"מ כשבא אח"כ מהני אמנם זה לשטת הרמב"ן אבל לדידן דקיי"ל כסתימת הש"ע בס"ט שסתם כד' הרא"ש דכל שהתחיל באבילות לא יקצר כשבא אצלם י"ל דל"מ כשבא הגדול אחר כך אצלם דלא כהש"ך ומ"מ אינו כדאי לחלוק על הש"ך ולהחמיר באבילות אבל צ"ל לד' הש"ך דאף שבעינן שיש גדול הבית בבית וכל שבא אח"כ למקום גדול הבית נראה דל"מ לד' הרא"ש והש"ע מ"מ כיון שבתחלת האבילות הי' גדול הבית שם בבית מש"ה מהני אם יחזור הגדול תוך ז' אף אחר שבא הקרוב ותדע דהא לד' הש"ך אם הלך הגדול לביה"ק אף שלא חזר כלל אם בא הקרוב תוך ג' מונה עמהם גם לד' הרא"ש אע"כ דכיון שבתחלת האבילות הי' הגדול בשם וגם היתי' הליכתו לצורך המת מיחשב כאלו הי' שם מתחל' ועד סוף לענין הקרוב הבא תוך ג' ה"ה די"ל שפיר דבאם בא הגדול תוך זיין אף שלא הלך לצורך המת כיון

שבא הגדול תוך ז' מיחשב כמו שהי' מתחל' ועד סוף שם גם לענין הקרוב הבא תוך ז' אבל בנ"ד שלא הי' הגדול שם מתחל' ועד סוף רק בבית שמת המת שם והוא נודע לה בבית אחות' אף שבאת' אח"כ למקום אמה שהיא הגדול בבית שמת המת ל"מ לדעת הרא"ש שפ' בש"ע ס"ט כוותי' ע"כ לפע"ד יפה דן רו"מ ויפה הורה וה' יגדור פרצת עמו ישראל ברחמים במהר' ושלום כנפשו ונפש הדו"ש הכותב מתוך טרדות שונות:
שלמה במוהר"י

תשובה רכו

סקאלא יום ד' ב' דר"ח אלול תרכ"א לפק
כוח"ט לכבוד אה' בני חביבי ויקירי הרבני המופלג החכם השלם מוה' יוסף נ"י
מכתבך קבלתי וע"ד שאלתך באשה אלמנ' עם בני' הקטנים והיא אבילה והמה בחוסר כל זולת שהניח להם אביהם פרה חולבת שבחיי האב הי' פרנסתו ממכירת החלב ואסר המורה להאלמנ' שתמכור החלב תוך ימי אבילות אפי' ע"י אחרי' ורו"מ כ' להתיר מתרי טעמי חדא שאף אם תעשה גבינות וחמאה מהחלב למכור אחר ימי אבילות יהי' ההפסד יותר ממחצ' כי החלב שוה בק' כפלים מהחמא' והגבינ' שנית כיון שאין להם מה יאכל מותר לאחר ג' והמור' אומר שטעמו כיון שהחמא' והגבינ' שוים עכ"פ כמו הוצאת המרע' של הבהמ' ל"ח דבר האבד כיון שאין הפסד מקרן וטעם השני דחה שביד' להשכון משכון לזון תוך ימי אבלה ע"כ הנה המור' בשתיים לו עלתה לו ודבריך צודקים ולדברי המור' כל הני מתני' דפ' משקין ופ' מי שהפך מיירי דוקא בשוכר שדה או קנה פירות השדה ולא במי שיש לו שדה שלו דבכה"ג ל"ח דבר האבד לדעתו כיון שעכ"פ יהי' הפירות שוים גם אחר הקלקול כפי הוצאת החריש' והזריע' וזה לא ניתן להאמר כלל גם מה יעשה בד' ר' יהודא בברייתא ר"פ מי שהפך דאף זורעין לו שדה ניר ושדה העומדת לפשתן ואף חכמי' ל"פ עליו רק מטעם שתזרע באפל או ממון אחר ומה הפסד מקרן יש בזה א"ו דבכל ענין חשוב כה"ג דבר האבד זולת מניעת הריוח דוקא ל"ח דבר האבד רק במלתא דל"ש וכן בכל הני דינים שבש"ע א"ח סי' תקמ"ה דמתירין בהם הכתיב' משום דבר האבד ול"ש בהן לומר הפסד מקרן כלל וכן הכי בכל הנהו שהתירו חז"ל מלאכ' משום דבר האבד האם חלקו בזה לומר דאם קנה הדבר בזול הרבה או בא לידו במציא' או במתנ' שאף אם יתקלקל מחמת שביתת המלאכ' לא יפסיד מקרן לא יהי' דבר האבד ודבר זה הבל הוא דכל שיהי' בו הפסד וקלקול ע"י שביתת המלאכ' ממה ששוה עכשיו היא בכלל דבר האבד ובמלתא דל"ש התירו אף בהפסד מריוח כמבואר בסי' תקל"ט ס"ה וביו"ד סי'

ש"פ וחוץ מזה דברי המורה לא ניתנו להאמר כלל דכיון שאם לא יעשו גבינה וחמאה מהחלב ודאי יתקלקל ואין תקנה רק עשות ממנה חמאה וגבינ' הנה פרקמטיא ודאי קיל מעשיית מלאכ' גמור' כמבואר וא"כ למה התיר לעשות חמאה וגבינ' תוך ימי אבילות יותר מלמכור החלב ולהפסיד להאלמנ' והיתומים גם בענין עם שאין לו מה יאכל לא צדקו דברי המורה ונעלמו עמנו דברי הב"י בא"ח סס"י תקמ"ב והובא שם בט"ז ושלום כנפשך ונפש אביך:

שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

תשובה רכז

סקאלא יום ד' כ"ב מנחם אב תרל"א לפ"ק

ה' ישפות שלום וברכה לכבוד אה' ידידי הרב המופלג בתורה ובחסידות איש חמודות רב תבונות ירא ושלם בנן של קדושים כש"ת מוה' אהרן ארי' הלוי נ"י

מכתבו קבלתי שלהי שבוע העבר' ולא יכולתי לקרותו כי נחלתי מאד ל"א וכעת ב"ה הוקל לי מעט עיינתי במכתבו ואשיבהו בקצר' ע"ד שאלתו שנקבר בביה"ק דשם איש כפרי עשיר גדול וגם אביו וביתו המה עשירים ורצה אביו שחוץ המצב' הגדולה אשר העמיד על קברו להשים על קברו אבן גדול' כתבנית תיבה הסוכה להגן על קברו באבן הזה מראשו ועד רגלו העשוי' במעש' חריש אבן גזית וכ"ת מוחה בידו וכתב שנתוודע לו בבירור שזה מנהג עכו"ם עשירים שעושי' כן למתיהם וכן המיני' שבישראל עושים להתדמות למנהגי עכו"ם שנית שיש בזה ביזון למתי' האחרי' כי בעירו יש שני ביה"ק ומהנקברי' שמה חסידים ואנשי מעשה ואין לשום קבר חיפוי כזאת והביא כ"ת מהא דאי' בש"ע רס"י שנ"ב דאין קוברין המת בתכריכין יקרים אפי' לנשיא שבישראל וכ' הש"ך שם שהיא מפני תקה"ע שהענייי' א"י לעשות כן וגם משום גסות הרוח והשחת' וא"כ כ"ש בנ"ד והנה כ"ת האריך ליישב דברי הש"ך במ"ש משום השחת' דהא אי' בש"ס בסנהדרין ד"צ דעתידין צדיקי' שיעמדו בלבושיהן וא"כ מאי השחת' היא והאריך ליישב דאין הדברי' כפשוטן רק רימזו בלבושיהן היינו מלבושים רוחנים שעשו להם בחייה' ע"י תורה ומצות והאריך ואני תמה מה יעשה בהא דר' ינאי בשבת דקי"ד ונדה ד"ך דאמר לבניו אל תקברני לא בכלים לבני כו' ומבואר דהכוונ' שהצדיקי' עומדי' בלבושיהן ממש הן אמת שהמהרש"א בח"א בשבת שם מפ' שם ג"כ ע"ד רמז אבל כוונתו היא ע"כ שיש בזה רמז ג"כ אבל א"א לומר שכיון רק לרמז רק שפירושו כפשוטו והנה גם הראב"ד בהשגות פ"ח מה' תשוב' הלכה ב' מייתי הא דעתידין צדיקי' שיעמדו בלבושיהן וכן

הא דר' ינאי הנ"ל להוכיח דיעמדו בגופם ובלבושיהן ממש. והרעיש מזה ע"ד הרמב"ם וראיתי להגי' מהריב"ח בפירושו לאגד' ירושלמי בפ' בתרא דכלאי' שכ' שהרמב"ם מפ' ד' הש"ס הנ"ל והירושלמי שהם רק דרך חדה ורמז ולא כפשטן וע"ש מ"ש בשם הר' חסדא ותמהני דודאי גם הרמב"ם מודה בתחיית המתים כפשטה בנפש ובגוף וא"כ ד' הש"ס והירושלמי כפשטן רק שדעתו דעוה"ב הוא עולם הנשמות שאחר המות ובזה נחלקו עליו הראב"ד והרמב"ן ומפרשי דעוה"ב נקרא העולם שאחר התחי' בגוף ובנפש ולזה כיון הרע"ב בר"פ חלק ועיין בזה בשער הגמול להרמב"ן ז"ל באריכות אבל גם להרמב"ם הא דעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן היינו בלבושיהן הגשמי וכן הא דר' ינאי וכ"כ הכ"מ והלח"מ שם בפ"ח מה' תשו' וכ"מ להדיא מן הש"ס בנדה דס"א ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה א"ר יוסף ובתוס' ב"ב דע"ד ע"א ובתוס' בע"ז דס"ה ע"ב בד"ה אבל ובראש במ"ק פ"ג סי' קכ"ז ובט"ז יו"ד סי' ש"א סק"ט ומ"ש הרמב"ם בפיה"מ ר"פ חלק בד"ה הכת החמישית אבל מה ששואלים העם כולן כו' איך יקימו המתים ערומים או לבושים ואם יעמדו באותן תכריכין כו' לא שהוא לא יאמין בזה אלא שאין זה תכלית הגמול לדעתו ז"ל כפי הנ"ל ע"ש היטב. אמנם כ"ת שנתקשה בזה אישתמט לי' ד' התוס' בכתובו' דקי"א ע"ב שכ' דמד' ש"ס דילן משמע שיעמדו בלבושיהן שיקברו בהם היינו התכריכין אבל בירושלמי דהנושא מוכח שלא יעמדו בתכריכין אלא בלבושיהן שלבשו בחייהם ע"ש וא"כ א"ש ד' הש"ך לד' הירושלמי אלא שד' התוס' צ"ע דשם בירושלמי בהנושא וכן בפ' בתרא דכלאים ליתא בהאי לישנא. אמנם גוף הכוונה מבואר שם אליבא דרבי כמ"ש התוס' דרבי סובר שלא יעמדו בתכריכין רק במלבושי' אחרים ע"ש היטב. אמנם תימה על תמיהת התוס' דהא מבואר שם בירושלמי דרבי ורבנן פליגי בהאי ורבנן ס"ל שיעמדו בתכריכיהן וא"כ א"ש ש"ס דילן אליבא דרבנן ומ"מ לק"מ אד' הש"ך דאף דבש"ס דכתובו' דכ"א אמרי' הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו חדא דלאו כלל גמור היא דלפעמי' הלכה כרבי אף מחביריו וע' בש"ס פסחים דכ"ז וב"ב דקכ"ד (א) **(**הג"ה **מבן המחבר** א) וע' בכ"מ פ"ח מה' תמידין הי"א דפסק שם הרמב"ם כר' נגד חכמים משום דמסתבר טעמי' וכן בש"ס יומא דף ל"ו ע"ב אמרינן פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא מסתבר טעמי' דר"מ דקמסייע לי' קר משה"ק ל"ו וא"כ ה"נ לכאור' מסייע קרא דנביאים שמואל א' כ"ח י"ד תאמר איש זקן עולה והוא עוטה מעיל והוא המלביש שלבש בחייו. אולם ר"י ז"ל שכל את ידיו וכ' שם וז"ל והוא עוטה ממיל שהי' רגיל ללבוש מעיל שנא מעיל קטן תעשה לו אמו ובמעילו נקבר וכן עלה וכן לעתיד לבא עמדו בלבושיהם:)** שנית דהא כ' בתשו' מהרי"ק סוף שורש קס"ה דכל הכרעת

וכללי הש"ס לענין הלכתא היא רק בדינים הנהוגים ולא בהלכתא למשיחא ע"כ שפיר כ' הש"ך אליבא דרבי. ויש לי בזה עוד אריכות רב אמנם מחמת חולשת כחי ורב טרדותי לקצר אני צריך אמנם גוף הראי' שהביא כ"ת מד' הש"ך הנ"ל לכאורה היא ראי' לסתור דהא הך דינא שברס"י שנ"ב היא מן הש"ס דמ"ק דכ"ז ומייתי לה הש"ס בכתובו' סוף ד"ח ומבואר שם דתקנת ר"ג בזה משום שהי' מניחים את המת מחמת בושה ובורחין ומשמע דמשום ביזיון לבד לא ה' מתקן כן וכ"מ לכאור' מן המשנ' פ"ג דבכורים דהא דהתקינו שהי' מקרין גם את היודע היא משום דאותן שלא הי' יודעין הי' נמנעין מלהביא ביכורים מפני הבושה ומשמע דלולא כן לא הי' מתקנין מפני הבושה וא"כ בכ"ד דל"ש ה"ט מפני הבושה לבד לית לן בה אלא שמ"ד התוס' שם במ"ק מבואר דמשום שלא לבייש מי שאין לו יש לתקן ובאמת מכל הני דמייתי הש"ס התם מבואר כן ועכצ"ל דהא דהוצרכו בפ"ג דבכורי' הטעם משום דמונעו מלהביא היינו דלולא כן לא הי' מתקנין להקרו' למי שיודע מפני הבשת של אנו שאינו יודעין משום שאין להשגיח על הבושת שלהם שהי' להם ללמוד לה"ק ליודע לקרות וע' בפירש"י בסוכה דל"ח סע"א ובתוס' שם ד"ה ומ"ה (ב) **(**הג"ה מבן המחבר** ב) לכאור' אכתי לא א"ש לפ"ז דברי התוס' שם במ"ק דא"כ גבי קריאת התור' נמי נימא הכי אולם תורת אמת היתי' בפיהו של מר אבי הג' זללה"ה וכדבריו מפורש בראש ריש פ"ב דמגילה אחר שהביא דברי התוס' שכ' בכ"ד דמה שנהגו האידנא ששליח צבור קורא היינו שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרות כדתנן גבי בכורים וכו' כ' הוא ע"ז ואין הדמיון נ"ל דהתם נמנעו מלהביא בכורים יעברו עמ"ש בתור' אבל הכא בקיאין יקראו והאחרים ימנעו ומחמת הבושה יתנו לב ללמוד הפרשה וכו' וכ' שם טעם אחר הביאו הב"י באו"ח סי' קמ"א וה"ז ככל דברי אאמו"ר הג' זללה"ה:)** וע' בא"ז הגדול ה' אבלות סי' תכ"א שכ' כסברא זו לענין ציצית למים ע"ש וכן בהא דתקנת ר"ג דמצד הדין מצוה לעשות תכריכין נאים ביותר משום לפרסם אמונת תחיית המתים כמ"ש הש"ך שם בשם הנמק"י ועמ"ש הג' מהריב"ח בפירושו לאגדת הירושלמי פ' בתרא דבכורים הנ"ל ומש"ה א הי' ר"ג מתקן שלא להלביש תכריכין יקרים מחמת בושת העניים לולא משום המכשול שהי' מניחין מתיהם אבל בעלמא שפיר יש למנוע לעשירי' משום הבושת של העניים כמו בנ"ד וכדמוכח מכל הני דמייתי דברייתא דמ"ק דכ"ז הנ"ל. והנה מצד איסור ובחוקותיהם שכ' כ"ת שהעכום עושים כן מה אם אין בזה תועלת כלל רק שעושה כן להתדמות למנהגי עכום ודאי דאסור כמ"ש מהרי"ק שורש פ"ח אבל לפי הנרא' עושים זה לתועלת בכדי שא יתקלקל הקבר מחמת ריבוי גשמים לפעמי' או להציל המת מחשש גרירת כלבים כמו שאירע לפעמים ואם יש בזה

תועלת כבר התיר מהרי"ק שם בכה"ג והוקבע להלכה בהגהת רמ"א סי' קע"ח ס"א ואף שהש"ך סק"ד שם כ' דאביו הגאון ז"ל דחה ראיית מהרי"ק שהביא מפירש"י בחולין ריש דק"ו ע"ש וע' בב"י סס"י קי"ז מ"מ נרא' מלשון הש"ך שלא דחה דינו מחמת שאר ראיות שהביא וגם ראיתי בתשו' ח"ס חא"ח סס"י קכ"ט שבחי' לחולין יישב ד' מהרי"ק באופן נאות ובתשו' במק"א הבאתי עוד ראי' ברורה לד' מהרי"ק מד' הש"ס בגיטין די"א בעא מיני' ר"ל מר"י וע"ש ברא"ש מ"ש בפי' הש"ס בשם ר"ח ורשב"ם ולא רציתי להכפיל רק המעיין שם יבין הדבר לאשורו. אמנם כתבתי בתשו' שם דמכל הני ראיות הן מראיו' מהרי"ק מהא דחולין הן מהא דגיטין הנ"ל אין ראי' שמותר לשנו' כל המלבושים כמו נכרי ממש ואולי הי' המלבושי' ההם בשינוי מועט ממלבושי עכום דבכה"ג כ' מהרי"ק שם דדבר פשוט היא דמותר ואעפ"כ לא הכירו בהם משום שהי' המלבושי' דומים לנכרי' ע"כ לענין נ"ד אם אין בזה תועלת כלל רק שרוצי' להדמות לדרך הנכרי' ודאי אסור משום ובחוקותיהם. אמנם אם יש בזה תועלת כבר התירו מהרי"ק ורמ"א בכיוצא בזה ומי יבא אחריהם ומ"מ מהראוי לעשות שינוי קצת ממה שעושין הנכרי'. והנה אם היא באופן שאין בזה ומשום ובחוקותיהם ע"ד האמור למעל' אף שד' כ"ת נכונים שאין לעשות כן משום ביזיון שאר המתים שלא נעשה להם כזה אף שהי' טובים ממנו בכמה מדרגות והגאון הגדול מופ"ה בעל נודע ביהודא זצ"ל אמר בצוואתו שלא יבנו שום ציון על קברו רק מצבת אבן אחת וגם היא לא תעלה יותר מן ח"י זהובים כי ירא מיום הדין ואנן מה נעני' אבתרי' ואעפ"כ דעתי נוטה שבאם אין בזה משום ובחוקותיה' כנ"ל אל יכנוס כ"ת בזה למחלוקת עם אנשי זרוע רק לאמר להם שעושין בזה רעה גדול' להמת הלא אף בהספד שאינו רק לשעה אמרו ז"ל שאם מספידין את המת בהפלג' במה שאין בו גורמי' רעה גדול' להמת כדאי' בש"ס שלהי ברכות וכמ"ש הרא"ש בפ"ג דמ"ק סי' ק"י שנפרעין מן המת מה שהספידו אותו בדבר שאין בו והיא לו למזכרת עון עאכ"ו באבן הזה שיושאר קיום לדורי דורות שיפשפשו למעל' תמיד במעשיו אם ראוי הוא לאותו איצטלא נגד שאר המת' הקבורי' שמה צדיקי' וחסידי' וטובי' ממנו ומרוב טרדותי וחולשת כחי יכולתי להאריך יותר ושלום תורתו יוגדל כנפשו ונפש דוש"ת באהבה.
שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

(תשו' זו נשמט מתוך הספר)

תשובה קיח

סקאלא יום ה' י"ט אלול תרכ"ז לפ"ק
כוח"ט לכבוד א"ה יד"נ הרב המאוה"ג החריף ובקי החסיד המפורסים בש"ק כ"ש מ' אברהם יהושע העשיל נ"י אבד"ק טלוסט:
היום קבלתי מכתבו וע"ד שאלתו נדון גילוח גר לפי הטעם המבואר בש"ך סי' רס"ח סכ"ז בשם הב"ח הי' צריך גילוח כל הגוף דומיא דלוים ומצורע וגם הא הב"ח מסיים שם וכן המנהג במומרים כשחוזרי' לדת ישראל א"כ גר שוה למומר החוזר ובסי' רכ"ז מובא בדרישׁ' ובב"ח בשם רש"ל דמומר החוזר צריך לגלח את כל שערו מקודם משמע דצריך לגלח כל הגוף והפוסקי' סתמו ע"כ מספ"ל לכ"ת ושאל חו"ד. הנה הטעם שכ' הב"ח בל' ואפשר פשיטא לי' ללבוש שם וגם דברי רש"ל הנ"ל הובאו גם בט"ז סי' רס"ז סק"ה ובבאה"ג שם ומנהג הזה הובא גם בהגהת רמ"א בא"ח סי' תקל"א ס"ז והיא מתה"ד סי' פ"ו וכ' שם הטעם עפ"י דברי ר"מ הדרשן שבפירש"י פ' בהעלותך והובא בקצר' בט"ז שם בא"ח והב"י בא"ח שם כ' ע"ד תה"ד הנ"ל שזהו למנהג מדינת אשכנז אבל במדינת ספרד אין המנהג להצריך למומרים שחזרו גילוח כלל ועכ"פ לא ידעתי מה מספקא לי' לכת"ה דהא כיון דגילוח גר ומומר שחוזר מטעם א' הוא ומומר שחוזר ודאי דא"א לגלחו כמצורע דהא מצורע בעי גילוח כל ראשו וזקנו בתער משום דעש' דגילוח מצורע דוחה לאו דהקפ' וגילוח הזקן כדאי' בש"ס ריש יבמות ובנזיר ובודאי בגילוח מומר שחוזר שאינו אלא אלא מנהג ודאי דאסור לגלח פאות ראשו וזקנו ואיסור גילוח בחוה"מ הוא דמתיר התה"ד וע"ש בטעמו וע"כ כל שערי שב' רש"ל ל"ד ואף שמנהג התגלחת הוא משום דדמי למצורע דומיא דתגלחת הלוים כמ"ש התה"ד וכ"ה בחזקוני פ' בהעלותך ע"כ הגילוח אינו לגמרי כמצורע ולוים אלא זכר בעלמא הוא ובלא"ה אף גילוח הלוים אינו דומה ממש לגילוח מצורע דהא כ' הבחיי והא"ע פ' בהעלותך דגילוח הלוים היא חוץ מפיאות הראש ע"ש וע' בא"מ בנזיר ד"מ רע"ב ועוד דהא אינו טעון שאר דברים שהוצרכ' התור' למצורע וללוים וע"כ דזכר בעלמא הוא שנהגו כן ליתן על לבו לשוב על העבר וא"כ גר דכוותי' הוא ושניהם די להם בגילוח הראש לבד אח"כ ראיתי בתשו' שבו"י ח"ג שכ' בסי' צ' דמומר שחוזר בתשו' אף דגילוחו נלמד מלוים ושם בעינן תער דוקא מ"מ במומר שחוזר אין לגלחו בתער שלא יעבור על לאו דהקפה והשחתה זקן ע"ש נרא' דדעתו דבעי גילוח כל השער דומיא דלוים ומצורע רק דלא בעי תער דומיא דלוים ומצורע ולענ"ד לא הועיל כלום דאכתי מה יעשה בהקפת ראשו דלד' התוס' ורה"פ חייב אפי' במספרים כעין תער ועוד דאף לד' השבו"י אינו דומה גילוח זה ממש לגילוח

מצורע ולוים שהוא בתער וזה אינו בתער ועכצ"ל כמ"ש השבו"י בסוף דבריו וז"ל וגילח שער וצפורנו הוא רק להראות שינוי מעשיו עכ"ל ע"כ נראה יותר נכון לגלחו בתער אבל לגלוח רק הראש בתער דוקא ולהניח הפיאות כמו שמגלח איש ישראל וזה יעשה בתער דומיא דלוים ומצורע אבל שאר הגוף אין לגלחויי' בש"ע יו"ד סי' קפ"ב ובחיבורי ישי"ע ליבמות סוף דמ"ח ומרוב טרדוני לא יכולתי להאריך יותר שלום תורתו יוגדל ויתנשא כנפשו ונפש הדוש"ת באהבה כה"י. שלמה במוהר"י זללה"ה חופ"ק הנ"ל:

השמטה מהגהות מבן המחבר

בס' ס"ד מסומק הג' אאמו"ר הג' זללה"ה בענין עם עשו חשוק' של ברזל על התיב' שבמקוה להחזיק' אם יש לדין בזה הכל הולך אחר המעמיד וכ' דמסתברא לי' דל"א בזה הכל הולך אחר המעמיד כיון שאף בלא החשוק' יכולה התיב' כעת להתקיים ולקבל כב שפעולת החשוק' שיכולי' להתקיים עי"ז זמן ארוך יותר ואעפ"כ לא סמך ע"ז רק שיסכים עוד רב א' ועיין בדבריו בסי' פ"ג הנה חכם א' אמר לי שכ"כ הלק"ט בח"א סי' ע"ו [ואינו ת"י] לענין הכל הולך אחר המעמיד גבי טבילת כלים ואני אומר אם הספיקות שלם כך וכו' כי לענ"ד מצאתי סמך נכון לזה מן המשנ' פ"ג דכלים מ"ה הוופל כלי חרס הבריא ר' מאיר ור' שמעון מטמאים וחכ"א הטופל את הבריא טהור ואת הרעוע טמא וכן בהדוק הקרוי' ועיין שם בפי' הרע"ב וז"ל הגרא"ו בביאורו לפה"מ שם וכן בהדוק הקרוי' להודיעך כחן דרבנן אע"ג דקרוי' צריכה להדוק דעלול' הוא להשבר וצריכ' חזוק הואיל והשא מיהת בריא' היא ולא צריכ' לחזוק מטהרי רבנן ע"כ והרי זה מפורש כסברת אאמו"ר הג' זללה"ה: